

శ్రీ మతే రామానుజాయనమః.

Tel. 1014

అఖిలజనోత్తారణంబునకయి పుడమిసవతరించిన

శ్రీమద్రామానుజ భగవత్పాదులచే
సిద్ధాన్తపఠజిన

విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతప్రక్రియావిశేషంబులు

సుఖంబుగబాలురకవగతంబగుటకై

శ్రీమదుభయవేదాంత ప్రవర్తకాచార్యులగు
కందాడె.

దొడ్డియాచార్యు
ప్రథమశిష్యులగు

అంబాల్ కి. అగ్రణాథులు
అంబాల్ కి. అగ్రణాథులు
అంబాల్ కి. అగ్రణాథులు
అంబాల్ కి. అగ్రణాథులు

శ్రీనివాసాచార్యులను వేదాంతవిద్వాంసులని
కనిపఠజిన

విక్రమార్జున
(1982)

యతీశ్రీమతక్షిపికయను

శీత్రకరణంబును--

శ్రీమదుభయవేదాంత ప్రవర్తకులయిన
తరువతి. గోమః యు.

శ్రీనివాసాచార్యులగారిచే
విశోధింపించి-

మహారాజరాజశ్రీ|| ఉప్పేరిపుత్తేరి.

చెంగల్వరాయ నాయకులవారిచే

శ్రీకీయ

వేదాంతవిద్యావిలాసము ద్రాక్షరశాలయం
దచ్చుగూర్చించి లాకోపకారార్థంబుగఁబ్రచురింపఠజియె.

విభవసంవత్సరాశ్వయుజశుభము.

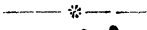
౧౮౭౮ సం॥ సెప్టెంబర్ ౩౧

Registered Copy

K. SHUBHAMBARAM
19 JUN 1914

ప్రకటనపత్రిక.

చెన్నపురితోఁ జేరినమాశ వేపేరిలో - మహారాజరాజు
 శ్రీ - చెంగల్వరాయనాయకులవారిచేస్థాపింపం బడియుండు-
 వేదాంత విద్యావిలాసము గ్రామ్యరశాలయందు ముద్రింపవల
 యుననియుద్దేశించి యుండెడునద్వైతవిశిష్టాద్వైతభాష్యసహి
 తదశోపనిషత్తులలో ౧౮౬౮ వ సం॥ ఆగష్టు నెలవరకు- కృశా
 వాస్యము, కేసము, కతవల్లియు, ప్రశ్నము, ముండకము, నూం
 డూక్యమునను నీయాలును వీనిభాష్యములతోడను ముద్రింపఁబీ
 డియె- అవశిష్టములగు- శైలిరీయక, బృహదారణ్యక, ఛాం
 దోగ్య, కాషీతకులనునివియుముద్రింపబడుచున్నవి - ఇదివర
 కుముద్రింపబడిన యాయాలుపనిషత్తులపుస్తకపుశుద్ధపత్రిక-
 నికముద్రింపఁగల యుపనిషత్పుస్తకముతుదను ముద్రింపింది
 యివ్వఁబడును.

ఈయాలుపనిషత్తులపుస్తకపువెల.	రూ.	అ.
దశసరపుకాగితముల- ప్రతి. ౧కి, శ్రేష్ఠమయినబయిందుతో.	౭	౦
	సుమారయినబయిందుతో.	౬ ౮
సుమారైనకాగితముల- ప్ర. ౧కి, శ్రేష్ఠమయినబయిందుతో.	౫	౦
	సుమారయినబయిందుతో.	౪ ౮
శ్రీమచ్ఛ్రీలప్రకాశికాయుక్తశ్రీరామానుజభాష్యము-		
దశసరపుకాగితముల- ప్రతి. ౧కి, బయిందుతో.	౧౫	౦
సుమారైనకాగితముల- ప్రతి. ౧కి, బయిందుతో.	౧౧	౦
యతీన్ద్రమతదిపిక- ప్రతి. ౧కి, బయిందుతో.	౦	౮

ద్రావిడలిపిగ్రంథములు.

తిరువాన్మొగ్గిప్రతిపదటికతోఁగుమారైనకాగితముల-ప్ర-౧కి,బ. ౪ ౦
 తిరుచ్చందవిరు త్తంసుమారైనకాగితముల- ప్ర-౧కి,బ. ౦ ౮
 ఈగ్రంథములువైసచెప్పినముద్రాక్షరశాలయందువిక్రయింపఁబడుచున్నది.
 ఇకముద్రింపఁగలశైలిరీయాలుగు నాలుగుపనిషత్తుల పుస్తక
 మునుగోరినవారలు- ప్రతి-౧కి, రూ. ౧౦వంతునే ముందుగానిచ్చి మాచరిదాపు
 స్తకమునందుజేవాలుచేయుదురేని వారలకీన్ద్రాలుగుపనిషత్తులపుస్తకపుముగింపు
 లోసోర్పాటుచేయఁబడుదీనివెలలో ముందిచ్చియున్న యొకరూపాయను ఛోసీ
 తక్కినవెలపుచ్చుకొని పుస్తకమివ్వఁబడును.

ఈ దశోపనిషద్భాష్యమే గ్రంథలిపిచేత సహితము ముద్రింపించుచున్నాము గాన- వలయువారలు మాచందాపుస్తకమునందు జైవాలిచేసి దళసరపుకాగిత పుఛారము- గకి, అ. గ౪. సుమారయినకాగితపుఛారము- గకి, అ. గ. ఈ వంతున నెలనెలకెన్నిఛారములగుచున్నతో అన్నిటజాలిచ్చిపుచ్చుకొనవలసినది. .

ఈ గొప్ప గ్రంథములను ముద్రించి ప్రచురపఱచుటకై విశేషముగా ధనమును వినియోగించి జీర్ణములగు బ్రహ్మవిద్యామహాగ్రంథములను ధరించుటవలన జ్ఞానవృద్ధిఁజేయఁబూనిన- మహారాజరాజశ్రీ- చెంగల్వరాయనాయకులవారి ముద్రాక్షరశాలల వచ్చునట్టిలాభమును- సంస్కృతాంధ్రాదిపాఠశాలాస్థాపనాచులచేమఱియు జ్ఞానవృద్ధియందును, మఱియననేకధర్మకార్యములయందును, వినియోగపఱచుటకు గాను ముద్రాక్షరశాలనెప్పగించియున్నారు గావున నీపుస్తకపిత్రయాయులవలనవచ్చునట్టిలాభంబునకై యీ గొప్పకార్యము నారంభించుటకాదు. ఇట్లుండగా గొందరీపుస్తకములకు వెలయెక్కుడని యాయేపించినట్లు వినియెదము గావున వారికిఁ దెలియవఱచుటేమనిన- ఈపుస్తకములు గుజిరియంచుపిత్రయింపబడుపుస్తకములవలె కావు.

మఱియు జీర్ణములై యక్కడక్కడ విలీనంబులై యున్న యీ గొప్ప గ్రంథములను దెప్పించుతఱిని, వీనిని బండితులచేఁబరిశోధింపించుతఱిని, వీనినచ్చుగూర్చించు నెడను, నాయకులవారు నెలపుచేసిన గొప్ప మొత్తమునకు పుస్తకముల వెలవలన గలుగునట్టిలాభము వడ్డికీని చాలియండదు. ఈ హేతువులనందఱును దెలిసికొనవలయును.

జైటిల్లాలో నుండువారు- వైదేశ్యులైన గ్రంథములఁ గొనుటకును, చందాచేయెటకును, వైవిలాసమువ్రాస్తుకొనుక్రమము- చెన్నపట్టణము మాళవేపేరిలో మా డెక్స్ వీధిలో నున్న యిది గల గృహమునందు ముద్రాక్షరశాల, డి. పండ్రో పకోస్ డి. బి. శ్రీ చెంగల్వరాయనాయకులవారిచే స్థాపించబడియుండు వేదాంతవిద్యావిలాసమువ్రాక్షరశాలకార్యచిహ్నము. కా. అనునది స్వామిపాఠశాలయొద్దనున్నది.

వ్రాసినకొనుబాలులకు బదులుబాబువాయివలె నక్కోరువారలు. అరటిశాలిల్లను- సంపించే బాబులో నుంచి పంపించవలసినది.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

య తీ న్ద్ర మ త దీ పి కా.

ప్రథమోపతారః.

శ్లో || శ్రీవెంకటేశంకరిశైలనాథం
శ్రీదేవరాజంఘటికాక్రిసిహ్నమ్ |
కృష్ణైనసాకంయతిగాజమీదే
స్వపైచదృష్టాత్మసుదేశికెన్ద్రామ్ || ౧

యతీశ్వరం ప్రణమ్యాహం వేదాంతార్థ్యం మహాగురుమ్ |

కరోమిబాలబోధార్థం యతీన్ద్రమతదీపికామ్ || ౨

శ్రీమన్నారాయణపవచిదచిద్విశిష్టోఽద్వైతంతత్త్వం,
భక్తిప్రపత్తిభ్యాం ప్రసన్నస్పవోపాయః, అప్రాకృతదేశ
విశిష్టస్పవప్రాప్య, ఇతివేదాంతవాక్యైః ప్రతిపాదయతాం
వ్యాసబోధాయనగుహదేవభారుచిబ్రహ్మానన్ది ద్రమిడాచార్య
శ్రీవరాజుశనాథ యామునమునియతీశ్వరప్రభృతీనాం మ
తానుసారేణబాలబోధనార్థం వేదాంతానుసారినీయతీన్ద్రమతదీ
పికాఖ్యాశారీరకపరిభాషామహాచార్యకృపావలమ్బినామయ్యా
యధామతిస్కృతీహేణప్రకాశ్యతే. సర్వంపదార్థజాతంప్రమా
ణప్రమేయభేదేనద్విధాభిన్నం. ప్రమాణానిశ్రీణ్యేవ. ప్రమె
యంద్వివిధం- ద్రవ్యాద్రవ్యభేదాత్. ద్రవ్యంద్వివిధం- జడముజ
డంచేతి. జడంచద్వివిధం - ప్రకృతిఃకాలశ్చేతి. ప్రకృతిశ్చతు
ర్ద్వింశతితత్త్వాన్దికా. కాలస్తూపాధిభేదేనద్వివిధః. అజడంతు
ద్వివిధం- పరాకృత్యశ్చేతి. పరాగపిద్వివిధా - అత్యవిభూతిర్గ
ర్భూతజ్ఞానంచేతి. ప్రత్యగపిద్వివిధః- జీవేశ్వరభేదాత్. జీ
వస్త్రీవిధః- బద్ధముక్తనిత్యభేదాత్. బద్ధోపిద్వివిధః- బుభుక్షు

ముముక్షుభేదాత్. బుభుక్షుద్వివిధః - అర్థకామః పరోధర్మపర
 శ్చేతి. ధర్మపరోద్వివిధః-దేవతా స్తరపరోభగవత్పరశ్చేతి. ము
 ముక్షుద్వివిధః- కైవల్యపరోమోక్షపరశ్చేతి. మోక్షపరోద్వి
 విధః- భక్తః ప్రపన్నశ్చేతి. ప్రపన్నశ్చద్వివిధః- ఏకా న్తీపరమై
 కా స్తీచేతి. పరమైకా న్తీద్వివిధః-దృష్టార్తభేదాత్. పంచధా వస్థి
 తక్షశ్వరః-పరన్యూహవిభవా స్తర్యామ్యర్చావతారభేదాత్.
 పరేపకథా. న్యూహశ్చత్తుర్థా - వాసుదేవ సజ్జర్ణణ ప్రచ్యు
 ఘ్ననిర్గుణభేదాత్. కేశవదిన్యాహో స్తరం. మత్స్యదయోవి
 భవాఃపునరనంతాః. అన్తర్యామీ ప్రతిశరీరమవస్థితః. అర్చావతా
 రస్తు శ్రీరజ్గాదిషు సక్షలషు నుజనయనవిషయతాంగతో మూర్తివి
 శేషః. అన్త్రవ్యంతు సన్త్యరజస్తమశ్శబ్దిస్పర్శరూపరసగన్ధసం
 యోగశక్తిభేదాద్దశైవ. ఏవము దైశక్రమేణపరీత్యాక్రియితే. త
 త్రప్రమాకరణం ప్రమాణం. ప్రమాణం లక్ష్యం. ప్రమాకరణ
 త్వం లక్షణం. యథా వస్థితవ్యవహారానుగుణంజ్ఞానం ప్రమా.
 ప్రమా లక్ష్యం. యథా వస్థితవ్యవహారానుగుణంజ్ఞానత్వం లక్షణం.
 జ్ఞానం ప్రమేత్యుక్తే శుక్తికాయామిదం రజితమితి జ్ఞానేతి వ్యా
 ప్తిః- అతడక్తం వ్యవహారానుగుణంజ్ఞానమితి. ఏవమపిత శ్రేవా
 తి వ్యాప్తిః- భ్రాన్తి దశాయామిదం రజితమితి వ్యవస్థాయమాణ
 త్వాత్. అతడక్తం యథా వస్థితేతి. యథా వస్థితపదేన సంశయా
 న్యభోజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానవ్యాప్తిః. ధర్మీశ్రమాణేమిధోవిరుద్ధానే
 కవిశేషస్ఫురణం సంశయః-యథా డర్శ్య తావిశిష్టే స్థాణుర్వాపు
 రుషో వెతిజ్ఞానం. అన్యథాజ్ఞానం నామధర్మవిపర్యాసః- యథాక
 ర్మత్వేనభాసమానే ఆక్షణికుయ్యుక్తిభీకర్మత్వస్య భ్రాన్తత్వో
 పపాదనం. విపరీతజ్ఞానం నామధర్మవిపర్యాసః- యథా వస్తువో
 పస్త్వస్తరజ్ఞానం. లక్షణస్య శ్రీణి నూపణాని సక్తి-అవ్యాప్తిరతి

వ్యాప్తిరసమ్భవశ్చేతి.లక్ష్యైకశ్చేలక్షణస్యావర్తనమవ్యాప్తిః.
 లక్ష్యోదన్యత్రవర్తమానత్వమతివ్యాప్తిః.లక్ష్యైక్వాప్యవర్తనమ
 సమ్భవః- యథా చతుర్విషయోజీవ ఇత్యుక్తైఅసమ్భవపవ.
 అత్రోక్తనూషణత్రయాభావాత్ప్రమాణలక్షణంస్ఫీటం. సా
 ధకతమంకరణం.అతిశయితసాధకంసాధకతమం.యస్మైసత్య
 విశమ్భేనజ్ఞానముత్పద్యతే- తదతిశయితమిత్యుచ్యతే. తేనప్ర
 మాకిరణం ప్రమాణమితిసిద్ధం. అనధిగతార్థగస్తప్రమాణమి
 త్యాదికంతుతత్త్వద్వాదిభిరేవనిరస్తత్త్వదనాదరణీయం. తాన్ని
 ప్రమాణానిప్రశ్యతౌనుమానశబ్దాభ్యన్రిత్రీణి. తత్రసాతౌక్తా
 రిప్రమాకరణంప్రత్యక్షం. అనుమానాదివ్యావృత్త్యర్థంసాతౌ
 తా- రీణి. చుష్టేన్ద్రియివ్యావృత్త్యర్థంప్రమేతి.తచ్చప్రత్యక్షం
 ద్వివిధం- సవికల్పకనిర్వికల్పకభేదాత్. నిర్వికల్పకంనానుగు
 ణసంస్థానాదివిశిష్టప్రచనుపిష్టప్రమాణం. సవికల్పకంతుసప్ర
 త్యవమర్మగుణసంస్థానాదివిశిష్టద్వితీయాదిపిష్టప్రమాణం. ఈ
 భయనుపేతద్విశిష్టవిషయమేవ- అవిశిష్టగ్రాహిహోజ్ఞానస్యా
 నుపలంబాదనుపపత్యేత్య. ప్రమాణప్రకారస్తుతానానసాను
 యుజ్యతే- మనశ్చియోణ- ఇంద్రియచుద్ధేన - ఇంద్రియాణాం
 ప్రాప్యకారిత్వనియమాత్ అలోఘటాదిరూపార్థస్యచక్షూ
 డాపేన్ద్రియస్యచసన్నికస్తేసతితీయంఘటఇతి చాతుషజ్ఞానం
 జాయతే. పవంసాద్భిన్నప్రత్యక్షోగయోపి. ప్రవ్యక్తహోజ్ఞేసం
 యోగస్సమ్భవః. ప్రవ్యక్తతరూపాదిప్రమాణేసష వాయానస్త్రీ
 కారాత్సం యుక్తాశ్రియణంసప్రవృత్తీ. నిర్వికల్పకంసవికల్పకభి
 న్నంప్రత్యక్షంద్వివిధం అర్థాదీనమనర్వాదీనతచేతి. అర్వా
 దీనంపునద్ద్వివిధం- ఇంద్రియసాపేక్షంనిరసపేక్షంచేతి. అసా
 పేక్షంద్వివిధం- స్వయంసిద్ధంవివ్యంచే. స్వయంసిద్ధం యో

గజన్యం. దివ్యం- భగవత్వ్రీపాదజన్యం. అనర్వాచీనంతు ఇ
 ద్రియానపేక్షంనిత్యము కైశ్వరజ్ఞానం. అనర్వాచీనంప్రసక్తా
 దుక్తం. ఏవం సాక్షాత్కారిప్రమాకరణంప్రత్యక్షమితిసిద్ధం.
 ననుయథా వస్థితవ్యవహారానుగుణంజ్ఞానంప్రమేత్యుక్తం- ఏ
 వంచస్మృతేరపియథా వస్థితవ్యవహారానుగుణజ్ఞానత్వేనప్రా
 మాణ్యాత్ స్మృతేరపిప్రామాణ్యేనపరిగణనా స్త్రీణ్యేవప్రమా
 ణానీతికథంప్రతిపాద్యత్యితిచేత్. ఉచ్యతే- స్మృతేఃప్రామా
 ణ్యాస్త్రీకారేపి సంసారరసాపేక్షత్వా, తస్యప్రత్యక్షమూల
 త్వా, న్యూలభూతప్రత్యక్షే స్తర్థావగతినపుథక్ప్రమాణత్వక
 ల్పనం. అతస్త్రీణ్యేవేతిసమ్భవతి. స్మృతిర్నామపూర్వానుభ
 వజన్యసంసారమాత్రజన్యంజ్ఞానం. సంసారోద్బోధశ్చ*స
 ద్యశాదృష్టచింతాద్యాఇత్యుక్తప్రకారేణక్వచిత్సదృశదర్శనాత్
 భవతి. క్వచిదదృష్టాత్. క్వచిచ్చింతయా. సదృశోయథా- దే
 వదత్తయజ్ఞదత్తయోస్సహాను భూతయో దైవదత్తదర్శనేయజ్ఞ
 దత్తశస్తృతిః. ద్వితీయోయథా - యాదృచ్ఛికకాలాన్తరాను
 భూతశ్రీరక్తాదిదివ్యదేశస్తృతిః. తృతీయస్తు శ్రీవేదకౌటేశస్య
 గమనీయదివ్యమగ్గశవిగ్రహస్తృతిః. సహ్యగనుభూతస్యసర్వ
 స్యస్తృతివిషయత్వనియమః. క్వచిత్కాలదైవ్యుద్వ్యాధ్యాది
 నావాసంసారస్యప్రమోషాస్త్వృత్త్యభావః. యథాస్తృతేః
 ప్రత్యక్షే స్తర్థావః- ఏవంసోయందేవదత్తఇతిప్రత్యభిజ్ఞాయా
 అపిప్రత్యక్షే స్తర్థావః. అస్తస్మతేఅభావస్య భావాన్తరదూప
 త్వాత్తస్యాపిప్రత్యక్షే స్తర్థావః. ఘటప్రాగభావోనామమృ
 దేవ. ఘటధ్వంసశ్చకపాలమేష ప్రాయఃపూరుషేణానేనభ
 వితవ్యమిత్వేతదూహః. సతతయఉక్తిః. తయోరపిప్రత్యక్షే
 స్తర్థావః. పుణ్యపురుషనిష్ఠాప్రతిభాపిప్రత్యక్షే స్తర్థతా. *య

ధార్థంసర్వపిజ్ఞానమితి వేదవిదాంతుతమిత్వ్యక్తత్వాత్ భ్రమా
 దిప్రత్యయోదిజ్ఞానంయథార్థమేవ-అఖ్యాత్యాత్మఖ్యాత్యనిర్వచనీ
 యఖ్యాత్యస్యధాఖ్యాతివాదినోనిరస్యసత్త్వైతిపక్షస్వీకారాత్.
 సత్త్వైతికామజ్ఞానవిషయస్యసత్యత్వం. తద్విభ్రమత్వంక
 థమితిచేత్. విషయవ్యవహారబాధాద్భ్రమః. తదుపపాదయా
 మః- పఞ్చీకరణప్రక్రియయాపృథివ్యాదిమసర్వత్రసర్వభూ
 తానాంవిద్యమానత్వా, దతపవశుక్తిశాయాంరజితాంశస్యవి
 ద్యమానత్వా, స్థానవిషయస్యసత్యత్వం. తత్రరజితాంశస్యస్వ
 ల్పత్వాత్తునవ్యవహారవిజ్ఞానంభ్రమః. శుక్త్యంశభూయస్త్వ
 జ్ఞానాద్భ్రమనివృత్తిః. స్వపాదిజ్ఞానంతుసత్యమేవ - తత్త
 త్పురుషానుభావ్యతయాతత్తతాకలావసానాన్రధాదీకపరమ
 పురుషస్సృజతీతిహిశ్రుత్యా ౭వగవ్యతే. పీతశ్శుభ్రిత్యాదౌ
 నయనవర్తిపిత్రద్రవ్యసమ్మిన్నానాయనరక్షయశ్శుభ్రాదిభిస్సం
 యుజ్యంతే - తత్రపిత్రగతపీతిమాభిభూతశ్శుభ్రగతశుక్లిమానగ్న
 హ్యతే- అతస్సువర్ణానులిప్తశ్శుభ్రవస్తీతశ్శుభ్రగితప్రతీయతే. సూ
 త్కత్వాస్తీతిమాస్వనయననిషాగ్రీప్తతయాస్వేనేవగృహ్య
 తే. జపాకుసుమసమీపవర్తిస్ఫటికమణిరపిరక్తగితగృహ్యతే-త
 ద్జ్ఞానంసత్యమేవ. మతీచికాయాంజలజ్ఞానమపి పఞ్చీకరణప్ర
 క్రియయాపూర్వోక్తవ్యదుపపద్యతే. పఞ్చీకరణప్రక్రియాతూ
 త్రరత్రవత్యతే. దిగ్భ్రమోపితథేవ- దిశిదిగ్త్రస్యవిద్యమా
 నత్వా, దవచ్ఛేదకమస్తరేణదీగిత్త్రవ్యాన్తరానగ్నీకారాత్.
 అలాతచక్రాదౌతుశైష్ర్యత్తేతద్దేశసంయాక్తద్యస్తృగ్రహ
 ణమేవ - తదవిసత్యం. దర్పణాదిఘ్నిజముఖప్రతీతిరపీయథా
 ధా-దర్పణాదిప్రతిహతగతయోనాయనరక్షయోదర్పణాదిగ్ర
 హణపూర్వకం నిజముఖాదిగృహ్యంతీతి. తత్రాప్యతిశైష్యగ్ర

ప్రరాళా గ్రహణా త్తథా ప్రతీతిః ద్విచన్ద్రజ్ఞానాదావప్యభ్రాశ్య
 వప్తస్ఫుటిమిరాదిభిర్నాయన తేజోగతిభేదేన సామగ్రీ భేదాత్
 సామగ్రీద్వయమనోన్యన్యనిరపేక్షం ద్విచన్ద్రగ్రహణహేతుర్భ
 ఎతి- సామగ్రీద్వయంపారమార్థికం- తేనద్విచన్ద్రజ్ఞానంభవతి.
 అతస్సర్వంవిజ్ఞానంసత్యంసవిశేషవిషయంచ - నిర్విశేషవస్తు
 నో_గ్రహణాత్. ఏవమూభతంప్రత్యక్షంప్రథమతోభేదమేవ
 గృహ్యంతి. భేదఇతివ్యవహారేతుప్రతియోగ్యపేక్షా- సతుస్వయా
 శేషేతి- తేనానవస్థా_నోన్యన్యాశ్రయదోషోపి నా_స్తే. ఉపర్యుప
 ర్యపేక్షా_నవస్థా. పరిస్పరాపేక్షా_నోన్యన్యాశ్రయః. నను సశ
 మత్స్వమసీత్యేతదపిప్రత్యక్షం కింనస్యాదిః, చేన్న- త్వమి త్యేత
 స్యప్రత్యక్షత్వేపిదశమోసీ త్యేతస్యవాక్యజన్యత్వాత్. యది
 దశమోసీ త్యేతస్యప్రత్యక్షవిషయత్వం- తస్మిన్సర్వవాంస్త్యమి
 త్యేతస్యాపిప్రత్యక్షత్వంస్యాత్. అస్మి కా రే_నీ_ప్రసక్తాత్. అ
 తేవ *త_త్స్వమసీతి వాక్యస్యనాపరోక్షజ్ఞానజనకత్వం. ఏతే
 నప్రత్యక్షప్రమాకరణం ప్రత్యక్షప్రమాణం. ప్రమాచా_స్త్రవై
 తన్యమేవ. చైతన్యంచప్రపిదం- అద్వైతరణావచ్ఛిన్నచైతన్యం
 వృత్త్యవచ్ఛిన్నచైతన్యంవిషయావచ్ఛిన్నచైతన్యంచేతి. యదా
 శ్రయాణామైక్యం తదాసా_తూ_త్కారః. తదపినిర్విశేషవిష
 యమేవ. అభేదమేవగృహ్యంతి త్యాదికుర్వప్తకల్పణానిరస్తా. నిర్వి
 కల్పకం నామజాత్యాదియోజనాసీనింశవస్తుమా_శ్రా_వ_గా_సా
 కింబిదిదమిజ్ఞానమితి వైయా_య_కా_నా_ం_ష_త_మ_పి. నను *కా
 నా_దం_పా_ణి_నీ_యి_రి_చ_స_ర్_వ_న_ా_న్_త_గ్ర_హ_క_రి_క_మి_శ్యు_క్తి_త్వా_త్_క
 'ధం_గౌ_త_మ_మ_త_ని_రా_స_భి_త్తి_చే_త్'. ఉచ్యతే- న_కా_ర్_మై_న్_న_ా_న్_య
 మ_త_ని_రా_స_ః_క్రి_య_తే- య_వ_ది_హ_య_క్తి_యు_క్తి_ం_త_వ_స్త్వి
 క్రి_య_తే - ప_ర_క_న్వి_త_త_టా_కో_ప_బి_ప_న_వ_త్. స_క_లు_త_టా_క_స్థ_ప

జ్ఞోపిస్త్యక్రియతే. అతఃపరమః కారణత్వం, వేదపౌరుషేయత్వం, ఈశ్వరానుమానికత్వం, జీవజీభుత్వం, సామాన్యవిశేషసమవాయానాంపదార్థత్వేనస్త్యకారః, ఉపమానాదేః ప్రమాణత్వకల్పనం, సజ్ఞ్యాపరిమాణపుథక్త్వపరత్వాపరత్వగురుత్వప్రవత్వాదీనాంపుథగ్గుణత్వకల్పనం, దిశోపిద్రవ్యత్వకల్పనం, మిత్యాదిసూత్రకారాదివిరుద్ధప్రక్రియానాస్తాభిస్త్యక్రియతే-అవిరుద్ధానిస్త్యక్రియస్తఇతినవిరోధః.

ఇతియత్ప్రముతదీపికాయాం ప్రత్యక్షనిరూపణంనామ ప్రథమోపతారః.

ద్వి త్ యో ప తా ర ః .

--- * ---

అథానుమాననిరూప్యతే - వ్యాప్యస్యవ్యాప్యత్వానుసంధానాత్ వ్యాపకవిశేషప్రమితీరనుమితిః. తతః కారణమనుమానం. వ్యాప్యస్య-ధామస్యఅగ్నివ్యాప్యత్వానుసంధానాద్వ్యాపకవిశేషప్రమితిః-వహ్నిప్రమితిః. అనధికదేశకాలలయవం వ్యాప్యం. అన్యూనదేశకాలవృత్తివ్యాపకం. తదేవమవినాభూతంవ్యాప్యం - తత్ప్రతిసమ్బధి వ్యాపకమితీతేననిరుపాధికతయానియతసమ్బధి వ్యాప్తిరత్యక్తంభవతి. సేయంయత్రధామస్తప్రవహ్నిరితి వ్యాప్తిర్భూయోదర్శనేనగృహ్యతే. వ్యాప్తిర్ద్విధా - అన్వయవ్యతిరేకభేదాత్. సాధనః ధాసాధ్యవిధి రూపేణ ప్రవృత్తావ్యాప్తిరన్వయవ్యాప్తిః - యథాయోయోధామవాక్ - ససోగ్నిమానితి. సాధ్యనిషేధేసాధనోషేధ రూపేణప్రవృత్తావ్యతిరేకవ్యాప్తిః - యథాయోనగ్నిః - సనిర్ధామఇతి. సేయముభయవిధావ్యాప్తిరుపాధిసమ్భవేదుష్టా.

సాధ్యవ్యాపకత్వే సతి సాధనా వ్యాపక ఉపాధిః - యథావహి
నానా మె సాధ్యమా నే ఆద్యైర్ధన సంయోగ ఉపాధిః, మైత్రీతన
య త్వేన శ్యామ త్వే సాధ్యమా నే శాక పాక జత్వము పాధిః, స
చోపాధిర్ద్వివిధః - నిశ్చితశ్శజ్ఞిత శ్చేతి. నిశ్చితో యథా - విప్ర
తిపన్నా సే వాచుఃఖ హేతుః - సే వాత్వాత్ - రాజ సే వా వది
త్యత్ర పాపారభ్యత్వము పాధిః - అయం చేత్స ర సే వాయాం నా స్తీ
తినిశ్చయాత్. శజ్ఞితో యథా - విప్రతిపన్నో జీవః పతచ్ఛరీరా
వసా నే ముక్తిమాణ - నిష్ఫన్న సమాధిత్వాత్ - శుకాది వదిత్యత్ర
కర్మాత్యస్తపరిక్షయః - ఛచనిష్ఫన్న సమాధౌ విప్రతిపన్నో జీవే
అస్తి నా స్తీతి సద్విత్త్వా చ్ఛజ్ఞితో పాధిః. అతో నిరుపాధిక సమ్బ
ధవద్వ్యాప్యమితి సిద్ధం. వ్యాప్యం - సాధనం - లిక్తమిత్యనర్థా
స్తరం. తస్య ద్వే రూపే అనుమిత్యక్త భూతే - వ్యాప్తిః పక్ష ఛర్మ
తాచేతి. పఞ్చరూపాణ్యపి సస్తి - తాని చ పక్ష ఛర్మత్వం, సప
క్షే సత్త్వం, విపక్షాద్వ్యాప్యప్తిః, అబాధితవిషయత్వం, అస
త్ప్రతిపక్షత్వం, చెతి. సిమాధయిషిత ఛర్మ విశిష్టో ఛర్మీ పక్షః - య
థాః - గ్ని మత్త్వాది సాధనే వర్వతాదిః. సిమాధయిషిత ఛర్మ సజాతీ
య వాణ సపక్షః - యథా మహాన సాదిః. సాధ్యతజ్ఞాతీయ శూన్యో
విపక్షః - యథా మహా హ్రాదాదిః. ప్రబల ప్రమాణేన పక్షే నిశ్చిత
సాధ్యాభావవత్త్వం బాధితవిషయత్వం - యథా మహా హ్రాదో
ఽగ్నిమానిత్యాదిః. తదభావవత్త్వము బాధితవిషయత్వం. సమబ
లతయా ప్రతీయమాన ప్రమాణోపరోధాభావో సత్ప్రతిపక్ష
త్వం. ఏవం భూతం వ్యాప్యం ద్వివిధం - అన్వయవ్యతిరేకి కేవలా
న్వయిభేదాత్. పూర్వోక్త పఞ్చరూపోపపన్నం వ్యాప్యమన్వయ
వ్యతిరేకి. యథా - పర్వతోఽగ్నిమాణ - ధూమవత్త్వాత్ - యో
యో ధూమ వాస్పసోగ్నిమాన్ - యథా మహాన సః - యో ౨న

గ్నిస్సునిధూమః- యథాప్రదగ్ధతి. తాదృశమేవవిపక్షరసీతం
వ్యాప్యం కేవలాన్వయి. యథాబ్రహ్మశబ్దవాచ్యం - వస్తు
త్వాత్ - ఘటవత్. విపక్షాభావాత్ కేవలాన్వయిచతూరూ
సోపపన్నం. కేవలవ్యతిరేకిణీసాధ్యాప్రసిద్ధేస్తద్వ్యతిరేకవ్యా
ప్తిస్సుగ్రహ- అతః కేవలవ్యతిరేకిణీరాసః. కేవలాన్వయిఅన్వయ
వ్యతిరేకాత్యంతాతీస్త్రియాంధగోచరంనిరస్తం. తదేతదనుమా
నంస్వార్థంపగార్థంచేతిద్వివిధంవిభజ్యశేచిదాహుః. సర్వేషా
మనుమానానాంస్వప్రతిసద్ధానాదిబలేనప్రవృత్తతయాస్వవ్య
వహారమాత్రహేతుత్వమితిస్వాధానుమానమేవేత్యపరే. తద
నుమానబోధకవాక్యంప్రతిజ్ఞాహేతూదాహారణోపనయనిగమ
నరూపపశ్చావయవసంయుక్తం. తస్రపక్షవచనంప్రతిజ్ఞా- య
థాగ్నిమానితి. లిక్తవచనంహేతుః- యథాధూమవత్త్వాదితి.
వ్యాప్తినిదైశపూర్వకంవృష్టోస్తవచనముదాహరణం. తద్ద్వివి
ధం- అన్వయవ్యతిరేకభేదాత్. యోయోధూమవాస్ససాగ్ని
మానిత్యన్వయోదాహరణం. యోగ్నిస్సునిధూమగ్ధివ్యతిరే
కొదాహరణం. దృష్టాంతావహుర్మనేనవ్యాప్తతయాపక్షేహేతు
పవ్యాసవాక్యముపనయః. సోపిద్వివిధః - అన్వయవ్యతిరేకభే
దాత్. తథాధూమవానిత్యన్వయోపనయః. అయంచనతథాని
ధూమగ్ధివ్యతిరేకోపనయః. హేతుస్పూర్వకంపక్షేసాధ్యోపసం
హారవాక్యంనిగమనం. ఏతద్విద్వివిధం- యథాతస్మాదగ్నిమీ
నితి, అయంనిరగ్నిర్వభవతీతి. ఏవంపశ్చావయవవాదినోనై
యాయికాః. ప్రతిజ్ఞాహేతుదాహరణరూపత్వవయవవా
దినోమీమాంసకాః. ఉదాహరణోపనయరూపావయవద్వయ
వాదినస్సాగ్నితాః. అస్మాకంత్వనియమః- క్వచిత్పశ్చావయవాః.
క్వచిత్త్రయోవయవాః. క్వచిద్వావయవౌ - ఉదాహ

రణోపనయాభ్యామేవవ్యావ్యత్వ పక్షధర్మత్వయో స్సిద్ధత్వా
 త్తావతైవానుమిత్యుపపత్తైః. మృదుమధ్యమకతోరధియాంవిస్త
 రసజ్జిహ్వాభ్యాంవ్యవహారఉపపద్యతఇత్యనియమపవ. పవంప
 ఞ్చావయవయు క్తస్సద్ధతు రెవవహ్నానుమాపకః. సద్ధతురిత్యు
 క్తత్వాత్ ధూమసదృశధూళీపటలాన్నవహ్నానుమితిః. అన్యై
 హేతువదవభాసమానాహేత్వాభాసాః. తెచాసిద్ధభిరుద్ధానై
 క్తాకప్రకరణసమకాత్కాత్యయాపదిష్టభేదాత్పృచ్ఛప్రకారాః.
 తత్రాసిద్ధస్త్రివిధః-స్వరూపాసిద్ధఆశ్రయాసిద్ధోవ్యాప్యత్వా
 సిద్ధశ్చైతి. స్వరూపాసిద్ధోయథానిత్యోజీవః-చాతుషత్వాత్-
 ఘటవత్. ఆశ్రయాసిద్ధస్తు - వ్యోమారవిన్దంసురభి- అరవిన్ద
 త్వాత్-సరోజారవిన్దవత్. వ్యోమారవిన్దమాశ్రయః-సచాసి
 ద్ధః. వ్యాప్యత్వాసిద్ధోద్వివిధః-ఏకోవ్యాప్తిగ్రాహకప్రమాణా
 భావాత్. అపరస్తుఉపాధిసద్భావాత్. అద్యోయథా-యశ్చత్.
 తక్షణికమితి-క్షణికత్వసత్త్వయోర్వ్యాప్తిగ్రాహకప్రమాణా
 సిద్ధః. ద్వితీయోయథా-అగ్నిషోమీయహింసాఅధర్మసాధికా-
 హిరిసాత్వాత్-కృతుబాహ్యహింసావదితి. అత్రనిషిద్ధత్వము
 'పాధి-అతోహింసాత్వహేతుస్సోసాధికః. విపరీతవ్యాస్తోహే
 తుర్విరుద్ధః-తద్యథా-ప్రకృతిర్నిత్యా-కృతకత్వాత్-కాలవత్
 కృతకత్వహేతుస్సాధ్యాభావవ్యాప్తిః. సవ్యభిఘ్నారోఅనైకా
 క్తికః-సచద్వివిధః-సాధారణోఽఘ్నాధారణశ్చేతి. పక్షసపక్షవి
 పక్షవృత్తిసాధారణానైకా క్తికః-యథాశబ్దోనిత్యః-ప్రమేయ
 త్వాత్-కాలవత్. అసాధారణస్తుసపక్షవిపక్షాద్వ్యావృత్తః-
 'యథా భూర్నిత్యా-గన్ధవత్త్వాత్. ప్రకరణసమస్తుసాధ్యవిప
 రీతసాధకహేత్వస్తరవాన్-యథాక్షుశ్వరోనిత్యః-అనిత్యధర్మ
 రహితత్వాత్, క్షుశ్వరోనిత్యః-నిత్యధర్మరహితత్వా, దితి. అ

యమెవసత్ప్రతిపక్షః. కాలాత్యయాపదిష్టోయథా- అగ్నిరను
 క్షుః-పదార్థర్వాత్-జలవత్. అయంచప్రత్యక్షేణైవోష్ణత్వావ
 ధారణాద్భృతః. ఏవమనుమానేనియాపితే ఉపమానాదేరను
 మానాదావస్తర్భావః. యథా-అతిదేశవాక్యార్థంస్తరన్యదా
 గోసాద్యశ్యవిశిష్టపిణ్డంపశ్యతి- తదాతద్వాక్యార్థస్తరణసహకృ
 తగోసాద్యశ్యవిశిష్టపిణ్డజ్ఞానంజాయతే. తదుపమానమిత్యుచ్య
 తే. స్తరణరూపత్వాత్ప్రత్యక్షేస్తర్భావః. వ్యాప్తిగ్రహోపేక్ష
 త్వాదనుమానైస్తర్భావః. వాక్యజన్యత్వాచ్ఛబ్దైస్తర్భావః
 హ్యః. అథాపత్తిర్నామ-దివాఅభుజ్ఞానస్యపురుషస్యపీనత్వద్దర్శ
 నాద్రాత్రిభోజనంకల్ప్యతే. ఏతస్యానుమానైస్తర్భావః. తద్గో
 నామవ్యాప్యజ్ఞే కారేణవ్యాపకానిష్టప్రసజ్జనం. తద్యథా - ప
 ర్వతోవహ్నిమాన్-ధూమవత్త్వాదిత్యనుమానేధామోస్త-వ
 హ్నిర్కాస్త్యిత్యై- యదివహ్నిర్నస్యాత్ - తర్నిధామోపి
 నస్యాదితి. ఏతస్యప్రమాణానుగ్రాహకత్వం. తర్కానుగృ
 హీతప్రమాణపూర్వక తత్త్వావధారణంనిశ్చయః. వీతరాగక
 థావాదః. పక్షద్వయసాధనవతీవిజిగీషుకథాజల్పః. శ్వుపక్షస్థా
 పనాహీనావితణ్డా. అవివక్షితశబ్దాధారోపణంఛలం. స్వవ్యా
 ప్తమాషణంజాతిః. అస్మదుత్తరం జాతిరితివా. పరాజయహే
 తుర్నిగ్రహస్థానం. ఇత్యేతేషామనుమానాక్లత్వాదనుమానే
 స్తర్భావః. క్వచిత్క్వచిన్చైయాయుకమతానుసార్యేవవ్యవ
 హారః- అతోనవిరోధః. ఇత్యనుమానంనిరూపితం.

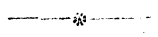
ఇతియతీస్త్రిమతదీపికాయామేనుమాననిర్ణూపణంనామ

ద్వితీయోపతారః.

శృ తీ యో.వ తా ర ః.

అనుమానేని రూపితే అనంతరం శబ్దో రూప్యతే - అనా
 ప్తాను క్త వాక్యజనితవిజ్ఞానంయత్ - తత్ర రణంశబ్దప్రమాణం. అ
 నాప్తాను క్తైశ్చక్త త్వా ద్వే దస్యపారు షేయత్వనిరాసః. కా
 రణ దోషబాధక ప్రత్యయాభావవద్వావాక్యం. సగ్తాదౌభగ
 హన్ చతుర్ముఖాయ సూర్వసూర్వస్త్రవఃపిష్టే న్ బేదాన్ స్తు
 త్వాఉపదిశతీతికృత్వా వేదస్య నిత్యత్వమపారు షేయత్వంచ
 సిద్ధమితి కారణదోషబాధక ప్రత్యయాభావశ్చ. నను వేదవాక్యా
 నాంఘోమాంసైః కార్యవరతయై వప్రా మాణ్యస్వీకారాత్,
 సిద్ధబ్రహ్మవర వాక్యానాంప్యత్వత్వే సమ్భవా, చ్చక్తంప్రా
 మాణ్యమితిచేత్. ఉచ్యతే - సిద్ధబ్రహ్మవర వాక్యానామపిఉ
 పాసనయావకార్యాన్వయస్వీకారాత్, పితా తేసుఖమాస్తైశ్చి
 తాకికసిద్ధవరవాక్యస్యాపిబోధకత్వదర్శనాత్, బాలానాంలాక
 మాతాఫిశ్యప్రభృతిభిరమ్బాతాతమాతులచన్ద్రాదీనక్తుశ్యాన్తి
 శ్యతదభిధాయినశ్చబ్దాన్ ప్రయుజ్జానైః క్రమేణబహుశశ్శీక్షితా
 నాంతదర్థవ్యుత్పత్తిదర్శనాత్, వేదేపిపరినిష్పన్నైష్యక్తేశబ్దస్య
 బోధకత్వంసమ్భవతీతినాప్రామాణ్యశ్చజ్ఞావకాశః. తన్నిఅభి
 చారాదిప్రతిపాదకాంశస్యకథంప్రామాణ్యమితిసశజ్ఞానీయం-
 తస్యదృష్టేఫలప్రదర్శనేనఅదృష్టస్యగ్తాదిఫలక సాధనాదాప్రప్య
 త్ప్రయోజకత్వాత్. యూషాదిత్యేవాక్యంతుఅదిత్యవద్యు
 పప్రకాశనవరం. అతఃకృత్స్యవేదస్యప్రామాణ్యం. సచే
 దుఃకర్తృబ్రహ్మప్రతిపాదకపూర్వోత్తరభాగాభ్యాం ద్విధాభి
 న్నః. ఆరాధనకర్తృప్రతిపాదకంపూర్వకాణ్డం. ఆరాధ్యబ్రహ్మ
 ప్రతిపాదకముత్తరకాణ్డం. అతఉభయోర్మీమాంసయోరప్యై

కశాస్త్ర్యం. భాగద్వయాశ్చకోఽబ్దుగ్యజుస్సామాధర్వణరూపే
ణచతుర్థావస్థితః. పునరనస్తప్రకారశ్చ. బ్దుగాదిబహుప్ర
కారోవేదః మన్తార్థవాదవిధిరూపేణత్రీవిధః. అనుష్ఠేయార్థ
ప్రకాశకొసన్త్రైః. విధ్యధనప్రవృత్త్యైష్షుకవాక్యవిశేషోద్ధ
వాదః. హితానుశాసనరూపవాక్యమిహవిధిః. సుచత్రీవిధః-
అపూర్వపరిసంఖ్యానియమభేదాత్. తేపునర్నిత్యనైమిత్తికకా
మ్యభేదాత్ బహువిధాః. *ప్రీతీన్ ప్రాక్షతీత్యపూర్వవిధిః. మ
నోమయత్వాచ్యుపాసనవిధిర్విశిష్టవిధిః. *ఇమామగృభ్యశ్రశన్తా
మితివిధిఃపరిసంఖ్యావిధిః. గుర్వభిగమనాదివిధిర్నియమవిధిః. స
న్ధ్యోపాసనాదివిధిర్నిత్యవిధిః. జాతేష్వ్యేదివిధిర్నైమిత్తికవిధిః.
జ్యోతిష్తోమాదివిధిః కామ్యవిధిః. ఏవం విధ్యర్థవాదమన్తార్థక
స్యవేదస్యచ్ఛిక్షాః, కల్పః, శీతా, నిరుక్తం, జ్యోతిషం, వ్యాక
రణ, మిత్యేతాస్యజ్ఞాని. ఛక్ష్వోస్తుష్టుప్రీష్టుబాదిప్రతిపాదన
రూపం. శ్రోతస్కార్తప్రయోగప్రతిపాదనపరఃకల్పః. శీతాప
గ్ణసిగ్ణయాత్కా. నిరుక్తమపూర్వార్థకప్రతిపాదకం. జ్యోతిష
మధ్యయనతవధానుష్ఠానకాలసిగ్ణయాశ్చకిం. వ్యాకరణంఘ్రుసు
శబ్దస్వరాదిసమర్థనపరం. ఏవంసాగ్రస్యవేదస్యప్రామాణ్య
సిగ్ధం. అథ శ్రుత్యవిరుద్ధావారప్యవహారప్రాయశ్చిత్తాదిప్రతిపా
దికాఆత్మప్రణీతాన్ప్యతేః ప్రమాణం. హిరణ్యగర్భాదీనామా
ప్రత్యేపిగుణప్రయవభ్యేత్వస్థశ్శువాత్ తథిగర్తృకయోగికాపి
లాదిశ్చృతీనాంమన్వాటిన్ప్యేత్వవిరుద్ధాంశంవస్మామాణ్యం. త
త్వవిపర్యాసాదివిరుద్ధాంశోనప్రమాణం. వేష్టోపబృంహణరూ
పేతిహాసపురాణయోరపి ప్రామాణ్యంస్వతస్సిగ్ధం. తస్మిన్ భార్య
తరామాయణయోఃక్వచిత్స్వచిద్విరోధభానెపితత్త్వాం శేవే
దాద్దివాక్యనదవిరోధోనేయః. సగ్దాదిపశ్చకప్రతిపాదకపురా

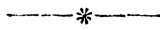
ణేష్వపిసాత్త్వికరాజసతామస్సభేదభిన్నేషుతత్త్వాంశేవిరోధా
 ద్విరుద్ధాంశోనప్రమాణం- అన్యత్సర్వంప్రమాణం. పాశుపతా
 ద్యాగమోపితక్షేవ. ఆగమదివ్యతస్మి తస్మాత్తర సిద్ధాంత
 భేదభిన్నస్య శ్రీపాశ్చరాత్రాగమస్య క్వచిదపివేదవిరోధా
 భావాత్ కార్యైస్సనప్రా మాణ్యం. ఏవంవైఖానసాగమోపి. ధ
 ర్మశాస్త్రాస్త్రివితక్షేవ. శాణ్డీల్యపరాశరభారద్వాజవసిష్ఠ హఠీ
 తాదయోధర్మశాస్త్రప్రణేతారః. శిల్పాయుర్వేదగాఢ్గౌర్వాది
 కమపియుక్తాంశేతక్షేవ. శిల్పనామకర్షణాది గోపురప్రాకా
 రాదినిర్మాణప్రతిపాదకః ఆయుర్వేదోవైద్యం. గాఢ్గోర్వోగా
 నాదినిరూపకః. భరణాగమోన్యత్తాదివిధాయకః. పునశ్చతుష్ట
 ష్టికళారూపేషుశాస్త్రైశ్చుతత్త్వోపాయపురుషార్థో పయుక్తాని
 ప్రమాణాని. వకుళాభరణాదిసూరిశ్రీసుక్తయఃకార్యైస్సన
 ప్రమాణతరః. శ్రీమద్రామానుజాచార్యప్రభృతిభిఃప్రణేతాః
 శ్రీభాష్యాదిప్రబంధాఃప్రమాణతమాః. పురుషస్వాతంత్ర్యాధీనర
 చనావిశేషవిశిష్టంపారుషేయం. ఏతేనకావ్యనాటకాలక్ష్టా రాది
 కమపివ్యాఖ్యాతంస్యాత్. ఏవమాంత్రైసోచ్చారితాన్యా కాక్షా
 యోగ్యతాసత్త్విమల్లోకీకవాక్యాన్యపిప్రమాణాని-యథానద్యా
 స్తీరేపశ్చఫలానిసత్త్వ్యాదీని. ఏవంవైదికలోకీకవాక్యసాధార
 ణంవాక్యంద్వివిధం-ముఖ్యవృత్తిగోణవృత్తిభేదాత్. ముఖ్యవృ
 త్తిరభిధావృత్తిః- యథాసిహ్వాశబ్దస్యమృగస్యై. సాభిధావృ
 త్తిఃయోగరూఢ్యాదిభేదేనబహువిధా. ముఖ్యార్థబాధేసతితదా
 సన్నవృత్తిరుపచారః. సేచద్వివిధః - లక్షణాగోణభేదాత్. ప్ర
 ఫమోయథా - గణ్ఠాయాంఘోషేషిత్యత్రాధికరణస్య బా
 ధాస్తీరలక్షణా. ద్వితీయోయథా-సిహ్వాదేవదత్తేషిత్యత్ర
 దేవదత్తేశౌర్యాదిగుణయోగాత్. ఏవంవైదికలోకీకరూపంస

ర్వంవాక్యజాతంసవిశేషవిషయకం. భేదవిషయకంచ. శరీర
 వాచకశబ్దానాంయథాశరీరిణిపర్యవసానం- ఏవంభగవచ్చరీర
 భూతబ్రహ్మరుద్రాగ్నిస్త్రాదిచిద్వాచకశబ్దానాం, తథాతచ్చ
 రీరభూతప్రకృతికాలాకాశప్రాణాద్యచిద్వాచకశబ్దానాం, చ
 శరీరిణిపరమాత్మనినారాయణేపర్యవసానముపపాదయన్త్యాచా
 ర్యాః. వేదాస్తజ్ఞానాద్వ్యుత్పత్తిఃపూర్వతత్త్వక్తం. నారా
 యణస్యసర్వశబ్దవాచ్యత్వంసర్వశరీరకత్వమిత్యాదికంఋష
 రీశ్వరపరిచ్ఛేదేప్రతిపాదయామః.

ఇతియతీస్త్రమితదీపికాయాం శబ్దనిరూపణంనామ

తృతీయోపతారః.

చతుర్థోపతారః.

ప్రమాణనిరూపణానంతరంప్రమేయంనిరూప్యతే- ప్రక
 ష్టేణమేయంప్రమేయం. తచ్చద్వివిధం-ద్రవ్యాద్రవ్యభేదాత్.
 ఉపాదానంద్రవ్యం. అవస్థాశ్రయఉపాదానం. ననుద్రవ్యగుణ
 కర్మసామాన్యేత్యాదినామతాంతరసైష్టోధాపరిగణనాత్కథం
 ద్రవ్యాద్రవ్యభేదేనద్విధాశ్శుభ్రమర్థనమితిచేత్. ఉచ్యతే- ఉత్తై
 పణాపతేపణాశుభ్రనస్రసారణగమనభేదాత్కర్మశుభ్రధావ
 స్థితమితికల్పనే గౌరవాత్, చలనాత్కంకత్యేకత్వేపప
 త్తైః, తస్యాపిసంయోగమాదాయోపపత్తేః, సంస్థానమేవజాతి
 రితిసంస్థానాతిరేకిసామాన్యానశ్చీకారాత్, శుభ్రవాయోశుభ్ర
 వాయాశ్చీకారేనవస్థానా, తస్యాపిసంయుక్తవిశేషేణతా
 మాదాయోపపత్తేః, జీవేశ్వరయోరణుత్పత్తివిభుత్వాదివిభాజక
 ధర్మాస్తరేణవిశేష ఇతికించిత్పదాశ్చీకారేగౌరవా, చ్చ క

ర్మసామాన్యవిశేషసమవాయోనాం పృథక్త్వేనానన్వేకారాత్
 త్రవ్యనుత్రవ్యమితిద్విధావిభాగఉపపద్యతే. ఏతేనఅభావస్స
 ప్లమపదార్థిత్యపినిరస్తం-అభావస్యభావాన్తరరూపత్వాత్.
 ప్రాగభావోనామసూర్వావస్థా. ధ్వంసఉత్తరావస్థా. అత్య
 వ్రాన్యన్యాభావోచగన్యన్తరగతవిశేషస్వరూపావితీ. ఏతస్య
 పృత్యక్షేప్తర్థావఉక్తః. ఉపాదానంత్రవ్యమిత్యుక్తం- గుణా
 శ్రయోత్రవ్యమిత్యపి సామాన్యలక్షణంసమ్భవతి. తానిత్ర
 త్యాణిషట్- ప్రకృతికాలశుద్ధసత్త్వధర్మభూతజ్ఞానజీవేశ్వర
 భేదాత్. తత్రజడాజడరూపయోర్విభక్తయోర్జడలక్షణముచ్య
 తే-అమిత్రసత్త్వరహితంజడమితి. తద్ద్వివిధం- ప్రకృతికాలభే
 దాత్. తత్రసత్త్వరజస్తయో రూపగుణత్రయాశ్రయఃప్రకృ
 తిః. సానిత్యాఅక్షరావిద్యామాయాదిశబ్దవాచ్యా. తస్యాఃభగ
 వత్సుజ్గల్పాధీనగుణవైషమ్యాత్కార్యోన్ముఖావస్థా అవ్యక్తశ
 బ్దైవోచ్యతే. తస్మాత్ మహానుభవ్యతే. సమహాన్ సాత్త్వికరా
 జసతాకుసభేదాద్ద్రిధాస్థితః మహతో హంకారఉత్పద్యతే.
 సోపిసాత్త్వికాహంకారోరాజసాహంకారస్తామసాహంకా
 రశ్చేత్ప్రవిధోభవతి. ఏతేషాంత్రయాణాంవైకారికస్తైజసోభూ
 తాదిరితినామాన్తరాణ్యపివదన్తి. తేషు వైకారికత్వప్రసిద్ధా
 తైజససంజ్ఞికరాజసాహంకారసహకృతాత్సాత్త్వికాహంకా
 రాదేకాదశ్చేద్ద్రియాణిజ్ఞాయన్తే. సాత్త్వికాహంకారోపాదాన
 త్రవ్యకమిద్ద్రియమితద్ద్రియలక్షణం. ఇద్ద్రియంద్వివిధం - జ్ఞా
 నేద్ద్రియంకల్మేద్ద్రియంచేతి. జ్ఞానప్రసరణశక్తమిద్ద్రియంజ్ఞా
 నేద్ద్రియం. తత్ మోహావనశ్శోత్రచక్షుష్టుగ్రాహరసనత్వగా
 ఖ్యాని. స్పృత్యాదికరణమిద్ద్రియంమనః. తచ్చహృదయప్రదే
 శవర్తి. బుద్ధ్యహంకారచిత్తాదిశబ్దవాచ్యం. బద్ధమోక్షహేతు

భూతంచ. శబ్దాది పశ్చి కేశబ్జమాత్ర గ్రహణశక్త మిద్రియం
 శ్రీత్రైద్రియం. శ్రవణకుహరవర్తి. సర్పాదేస్తునయనవర్తి.
 రూపమాత్ర గ్రహణశక్త మిద్రియంచతుః. నయనవర్తి. గంధ
 మాత్ర గ్రహణశక్త మిద్రియం ఘ్రాణేద్రియం. నాసాగ్రవర్తి.
 గజాదేః కరాగ్రవర్తి. రసమాత్ర గ్రహణశక్త మిద్రియం ధ
 సనేద్రియం. జిహ్వోగ్రవర్తి. స్పర్శమాత్ర గ్రహణశక్త మిద్రి
 యంత్యగిద్రియం. సర్వశరీరవర్తి. నఖదంతకేశాదిముద్రాణి
 మాన్వ్యతారతమ్యాత్ స్పర్శానుపలక్ష్మః. శ్రీత్రాదీద్రియాః
 ణాం భౌతికశ్వ ప్రతిపాదనం భూతాప్యాయితత్వే నాపచారి
 కం. ఏతేషాం విషయసమ్బంధః క్వచిత్సయోగః - క్వచిత్సం
 యక్తాశ్రయణమితి వృద్ధసమ్ప్రదాయః. ఉచ్చారణాదిష్వస్వత
 హక్రీయాశక్త్యం కర్తేద్రియ సామాన్యలక్షణం. తచ్చవా
 క్పాణిపాదపాయుపస్థభేదాత్ పశ్చిధాఽవస్థితం. వణ్ణోచ్చార
 ణకరణమిద్రియంచాక్. సాచహృశ్శ్రోణజిహ్వీమూలతాలుదన్తో
 స్థనాసామూర్ధనూపస్థేనాప్తకవర్తినీ. మూకాదిష్వదృష్టభిరహాత్త
 దభావః. శిల్పకరణమిద్రియంపాణిః. సచహనుష్యాదీవాహ్యుశ్వ
 గ్రవర్తి. సశ్చరణకరణమిద్రియంపాదః. సచహనుష్యాదీనాం
 చరణవర్తి. భుజగవతగానీనాంఉరఃపతాదివర్తి. మూలాదిత్యాగ
 కరణమిద్రియంపాయుః. సుచతత్తదవయవవర్తి. ఆనన్దవిశేషకర
 ణమిద్రియముపస్థః. సచమేహనాదివర్తి. ఏతానీద్రియాణ్యోఽపి
 ని. పరకాయప్రవేశలోకాన్తర్గమనాదిఘృజేచనసహగచ్ఛన్తి.
 ఇద్రియాణాంముక్తిదశాయాన్ ప్రాకృతదేశకమనాసమ్భవా
 దినైవయావత్ప్రళయంస్థితిః. కరణవిఘ్నైరైరవ్యైఃపరిగ్రహి
 వా. కర్తేద్రియాణాంశరీరనాశాన్నాశఙ్గివత్తుభాష్యాదివి
 రోధేనహేయః. ఏతేనపురుషేద్రియస్త్రీద్రియైకేద్రియవా

దః, త్వగిష్టిమైకస్వీకార, ఇత్యాదివినుతవత్సానిరస్తాః. రాజ
సాహజ్కారసహకృతాద్భుతాది సంజ్ఞకతామసాహజ్కారా
చ్ఛబ్దాదిపఞ్చతన్మాత్రాణి, ఆకాశాదిపంచభూతాని, ఉన్నద్య
స్తై. భూతానామవ్యవహితసూక్ష్మావస్థావిశిష్టంప్రవ్యంతన్మా
త్రం. తదేవభూతోపాదానం. విశిష్టశబ్దాదివిషయాధికరణం
భూతం. తన్మాత్రాణిశబ్దతన్మాత్రంస్పర్శతన్మాత్రంరూపతన్మా
త్రంరసతన్మాత్రంగంధతన్మాత్రమితిపఞ్చ. భూతానిచతథా- ఆ
కాశంవాయుస్తైజఅపఃపృథివీతిభేదాత్. తస్మాత్సాహజ్కా
రాకాశయోద్వ్యధ్యమావస్థావిశిష్టంప్రవ్యంశబ్దతన్మాత్రం. క్షీర
దధ్నీరస్తరాశపరిణామవత్. తస్మాదాకాశః. అస్పర్శవత్స్వై
సతివిశిష్టశబ్దాధారత్వం, త్రోత్రాప్యాయకత్వ, మవకాశప్రద
త్వ, మిత్యాద్యాకాశలక్షణం. సచశబ్దమాత్రగుణకః. నీలంసభ
ఇతి ప్రతీతేఃప్రత్యక్షః. పశ్చీకరణప్రక్రియయాచసావయవో
రూపవాణ్. ఏలేనఆకాశస్యఅజన్యత్వోరాసః. సూర్యపరిస్ఫు
ప్తయుక్తాకాశస్వైవప్రాచ్యాదివ్యవహారోపపత్తౌదిగీన పృథ
కరల్పనం. దిస్పృష్టిస్వైతేరిత్యాది సృష్టివచపవ్యతే. ఆకా
శాత్ స్పర్శతన్మాత్రం. ఆకాశవాయోద్వ్యధ్యమావస్థా విశి
ష్టంప్రవ్యంస్పర్శతన్మాత్రం. తస్మాద్నాయః విశిష్టస్పర్శవ
త్స్వైసతిరూపశూన్యత్వం, ఆస్తుదాదిస్పర్శనశ్చక్షియగ్రాహ్య
ప్రవ్యత్వం, ఆనుష్ఠాశేతివిశిష్టస్పర్శవత్స్వైసతి రూపశూన్యత్వ
మిత్యాదికంవాయోద్గ్లక్షణం. సచసానా. సలిలాతపకుసుమా
దియోగా చ్చీతోష్ణసారోభాదివ్యవదేశః. త్వగిష్టియఃప్యాయ
కత్వేనోపకరోతి. తస్యశబ్దస్పర్శాగుణౌ. తస్మాత్సరిరధారణాది
హేతుర్వాయువిశేషఃప్రాణః. సచపఞ్చప్రకారః- ప్రాణా
పానవ్యానోదానసమానభేదాత్. హృదిప్రాణః- గుడెఅపా

నః- సర్వశరీరగోవ్యానః-కణ్ఠఃకానః-నాభిదేశేసమానభితిని
యమోజక్త మేష్వేవ. స్థావరేషుతుప్రాణసంబృద్ధస్వల్పపవ.
వాయోస్సుర్మనప్రత్యక్షత్వేన అనుమెయవాదసారాసః. వా
యుతేజసోర్మధ్యమావస్థావిశిష్టంప్రవ్యంరూపతన్మాత్రం. తస్మా
త్తైజః ఉష్ణస్పర్శవత్త్వభాస్వరరూపవత్త్వాదికంతుతేజసాలక్ష
ణం. తస్యబహిఃపచనాది హేతుత్వమగ్నిసూర్యాత్కనా, అన్త
ర్వైశ్వానరసంజ్ఞకజాతరాగ్నిరూపేణ, దివాభీతాదివ్యతిక్రమీ
నాంచాతుషణ్ణానె అలూకద్వారాసహకారీచభవతి. తచ్చత్తు
గ్ధా-భౌమందివ్యమాదర్యమాకరజంకేతి. తత్రపార్థివేష్టనంతే
జోభామం- దీపాది. జలమాప్రోష్టనందివ్యం-సూర్యాది. జలపా
ర్థివేష్టనమాదర్యం-జాతరాది. నిర్జీవనంతేజఆకరజం-సువణ్ణాది.
సువర్ణస్య ప్రవ్యాప్తర సంసగ్ధాదుష్ణస్పర్శాభావః. పునస్సా
మాన్యేనప్రభాప్రభావాంశ్యేతివిభక్తం. ఆవరణసదసద్భావా
భీనసజో-చవికాసప్రసారి తేజోవిశేషఃప్రభా. సాచప్రభా
వద్భిస్సూహృత్పద్యతే - సహనశ్యతి. ప్రవ్యభూతాగుణభూ
తాసావయవాచ. అనేనప్రభాయాః కేవలగుణత్వనిరౌసః. ప్ర
భావిశిష్టంతేజఃప్రభావాన్. సచతుర్విధఇతిప్రతిపాదితం. తత్తై
జశ్శబ్దస్పర్శరూపగుణవచ్ఛ. తేజస్సులిలయోర్మధ్యమావస్థావిశి
ష్టప్రవ్యంరసతన్మాత్రం. తస్మాదాపః. శీతస్పర్శవత్త్వంనిర్లభ
త్వేసతివిశిష్టరసవత్త్వమిత్వాద్యసాంలక్షణం. తాసాంశుక్ల
మధురశీతైకస్యభావానాంఆశ్రయూదిస్సంసర్గభేదాన్ముపర
సస్పర్శవైచిత్ర్యోపాపః. తాస్సముక్తీసరిదాక్షిణ్యపెణబహు
ప్రకారాః. శబ్దస్పర్శరూపరసగుణాశ్చ. సేచనపిణ్డీకరీణాది
హేతవః. అప్పుధివ్యోర్మధ్యమావస్థావిశిష్టంప్రవ్యంగతన్మా
త్రం. తస్మాత్ పృథివీ. విశిష్టగతవత్త్వం, రసవత్త్వేసతిఅను

స్థాశీతస్పర్శవర్జ్య, మిత్యాదిశృణివీలక్షణం. సాసురభీషణుధుర
 కృష్ణరూపానుష్టాశీతస్పర్శవతీ. సాక భేదాద్విచిత్రవర్ణగర్భరసా
 చ. మనోమ్రాణాప్యాయక త్వేనాపకరోత. మృత్పాచాణా
 న్నాషధాదిబహుప్రకారవతీ. శబ్దస్పర్శరూపరస గర్భగుణకా.
 ధారణహేతుశ్చ. తమసః పృథివ్యామస్త్రాప్థావః - తద్గణ
 త్వాత్ తదవస్థా న్తరత్వాద్వా. అతవవతలూకాభావమాత్రం-
 నేత్రవ్యాన్తరమిత్యాదిపత్యోనిరస్తాః. భూతేషు సర్వత్రపఞ్చీక
 ధణప్రక్రియయాగుణానాముపలవ్భః. పఞ్చీకరణప్రక్రియా
 తుభగవాన్ భూతానిసృష్ట్యావకైకమేవభూతం ద్విధాకృత్వా
 ద్వయోర్భాగయోస్సు భాగమేకంనిధాయభాగాన్తరంచతు
 ధాకరోతి - తాఽభాగాఽభూతాన్తరేషుచతుర్షయోజయతి.
 ఏవంసర్వేషుక్రియమాణేషుపకైకస్యభూతస్యాన్ధంస్వభాగః-
 అథాన్తరంచతుర్ణాం భూతానాంభాగసముచ్చయోభవతి. త
 థాచస్వభాగస్యభూయస్త్యాత్, పరభాగస్యాత్వీయస్త్యా, చ్చ
 పృథివ్యాదివ్యవదేశః. వేదేశ్రివృత్కరణోపదేశస్తుపఞ్చీకరణ
 స్యాప్యవలక్షణం. భూజైస్సాకం మహదహఙ్కారౌమిళిత్వా
 సప్తీకరణమిత్యప్యాహుః. ఏతేషుచతుర్వింశతిసఙ్ఖ్యాకేషుప
 ఞ్చభూతానిప్రకృతిమహదహఙ్కారాశ్చశరీరాత్పదకాని. ఏ
 కాదశేన్ద్రియాణామిత్యేకంసఙ్ఖ్యాతానిప్రతిపురుషంభిన్నానిఆ
 భరణార్పితరత్నానీవశరీరమాత్మవ్యతీకృత్. శరీరంనామచేత
 నంప్రత్యా ధేయత్వవిధేయత్వశేషత్వ నియమైరప్యథక్సిద్ధౌద్ర
 వ్యవిశేషాత్త్యేకంలక్షణం. నియమేనయదాధేయత్వం - నియ
 మేనయద్విధేయత్వం-నియమేనయచ్ఛేషత్వం- తదితిలక్షణప్ర
 యంవాయోజ్యం. ఈశ్వరతత్త్వానవ్యతిరిక్తత్రవ్యమితివాతటఫల
 ఊణం. ఏతేనశ్చేష్టాశ్రయశ్శరీరం, ఇన్ద్రియాశ్రయశ్శరీరం, భౌ

గాయతనంశరీరం, శరీరఃపాణిపాదాన్యవయవసముదాయశ్చరీర,
మిత్యాదీనిపరోక్తానిశరీరలక్షణానినిరస్తాని. శరీరంద్వివిధం-నిత్య
మనిత్యమితి. నిత్యంత్రిగుణైర్వ్యకాలజీవశుభాశ్రయాదికమీశ్వ
రశరీరం, నిత్యసూరిణాంస్వాభావికగరుడభుజగాదిరూపం, చ. అ
నిత్యంద్వివిధం-అకర్మకృతంకర్మకృతంచేతి. ప్రథమమీశ్వరస్యమ
హదాదిరూపం, తథానస్తగరుడాదీనాముక్తానామీశ్వరస్యచ
ఇచ్ఛాగృహీతంతక్షత్రూపం. కర్మకృతమపిద్వివిధం- సజ్జాత్పి
సహకృతకర్మకృతంకేవలకర్మకృతంచేతి. పూర్వంమహతాంశా
భరిప్రభృతీనాం. ఇతరదన్యేషాం. పునస్సామాన్యేనద్వివిధం-
స్థావరజన్మమభేదాత్. స్థావరాశ్శిలావృక్షగుల్మ్యాదయః. జన్మ
మంచతుర్థా - దేవమనుష్యతిర్యక్పార్శ్వభేదాత్. ఉద్భిజ్జన్యేద
జాన్మజజరాయుజభేదాఅపివిభాజకథన్యాః. ఆయోనిజశరీరాణ్య
పిసన్తి. ఏవంపఞ్చీకృతానామేవాణ్డోత్పాదకత్వం. అణ్డోత్పా
దాత్పూర్వస్పృష్టిస్పృమప్టిస్పృష్టిః. ఆనంతరస్పృష్టిర్వ్యప్టిస్పృ
ష్టిః. మహదాదీనాముత్పత్తిర్నామతాళపలాశ. భ్రాటజ్జ
న్యాయేనావస్థాన్తరాపత్తిరేవ. సేనావనరాశ్యాదివ్యవహారవ
త్పుగ్ధావరావస్థావిశేషసమ్ప్రథమాశ్రేణకార్యకారణభేదవ్య
వహారః. తత్రపూర్వావస్థాప్రహణేనవిజాతీయావస్థాప్రాప్తౌ
తత్త్వాన్తరవ్యవదేశఃపుష్కలీపర్యన్తేషవ. ఇథంప్రకృతిమహదమా
క్షారైకాదశ్చైర్వియతస్తాత్ప్రపఞ్చకభూతపఞ్చకవిభాగేనాచతు
ర్వింశతితత్త్వానివన్తితాని. ఏతేనన్యూన్యాధికసంఖ్యతత్త్వవాది
నోబాహ్యోఃపాశుపతాశ్చనిరస్తాః. పరమాణుహారణవాదినోపి.
ప్రకృత్యాదయఃకుశ్వరస్యజీవస్యచేభోగ్యభోగోపకతణభోగ
స్థానానిభవన్తి. భోగ్యానివిషయాః. భోగోపకరణానితుచతు
రాదికరణాని. భోగస్థానానిచతుర్దశభువనసహితాన్యన్తాని. అ

ణ్ణం నామకపితృఫలాకారంపశ్చీకృతపశ్చుభూతారభంప్రారభ
 కృతద్రవ్యం. తద్యథా- పద్మాకారాభూః. కర్ణికాకారోమేరుః.
 మెరోర్దక్షిణతోభారతకింపురుషహరివద్వాణి. ఉత్తరతోరమ్యక
 హిరణ్యకమెరువద్వాణి. పురతాభద్రాశ్వవద్దం. పశ్చాతేకతు
 మాలవద్దం. మధ్యేత్విలావృతం. ఏవంనవవద్దయ్యుక్తంబమ్బూ
 ద్వీపంలక్షయోజనవిస్తీర్ణం సహపరిమాణేనలపణసింధునావృతం.
 సుసింధుద్విగుణేనసప్తవద్వాత్కేనష్టక్షుద్విపేనవేష్టితః. సోపీటు
 సముద్రాణ. సోఽభిశ్శాల్మలీద్విపేన. సపునస్సురాసముద్రాణ. స
 కుశద్విపేన. ససప్తిస్సుముద్రాణ. సోపిత్రాఞ్చద్విపేన. సదధ్య
 గ్నవేన. సాపితాకద్విపేన. సచక్షీరాగ్నవేన. సోపివద్దవ్యయవి
 భాజకవలయాకారమానసోత్తరవర్వతనపితేనపుషురద్వీపే
 న. సశుభ్రజలాగ్నవేన. ఏవంద్వీపానాముత్తరొత్తరవైస్వగుణ్యం
 ప్రప్రవ్యం. ష్టక్షుద్విపాదయశ్చసప్తవద్వాత్కాః. సప్తద్విపా
 త్కొయంద్వీగుణయాకాఞ్చనభూమ్యావృతః. కాఞ్చనభూమి
 స్తులాకాల్లోకపర్వతేన. సపర్వతస్తమసా. తమోగర్భోదకేన.
 తతోణ్డకటాహః. ఏవంభూమెరధఃఅతలవితలసుతలతలాతలను
 ఘోతలరసాతలపాతాళభేదాత్సప్తలాకాః. అథోనరకాః. తే
 నపాపకర్తృణాంపాపానుభవభూమయోరొరవాద్యాఃముఖ్య
 తయావకవింశతిప్రభేదాః. తతోగర్భోదకతల. తతోణ్డకటాహః.
 భూమేరుపరిలక్షయోజనాత్సూర్యసుంజలం. తావచ్చువన్దొకః. త
 దుపరిచంద్రసుంజలం. తస్మాదుపరినక్షత్రసుంజలం. తతోబుధశుక్ర
 మంజలం. తతోక్షారకబృహస్పతిశనిసప్తయ్యుషిమంజలాని. తదు
 పరిధ్రువలూకఇత్యేతత్పర్యవ్తంఘ్నొకః. చతుర్దశలక్షోపరికో
 టియోజనోచ్చాయోమహన్దొకః. తస్మాద్ద్విగుణోజనొలాకః.
 తతశ్చతుస్థుంజస్తసాలాకః. తస్మాద్దశకోట్యుచ్చాయస్సత్యలో

కః. తత స్త మోగర్భో దక మణ్డక టాహశ్చ. ఏవం తిర్య గూర్ధ్వ ప్ర
మాణేన పశ్చా శ తో టియో జనత్వం భూ మేరు క్తం భ వతి. శ తకో
టియో జన వి స్తీ గ్ణ త్వ వా దో మా న భే దే న. అణ్డక టాహః కో టియో
జనో చ్చా మ్రి యః. త దణ్డం ద శో త్త రా వరణై రా వృ తం. ఏ తా దృ శా
న్య ణ్డా న్య న త్తా ని జల బుచ్చు ద వచ్చు గ ప దీ శ్వ ర స్ప ష్టా ని. ఈ శ్వ ర స్వ
చ తు గ్గు ఖ ప ర్య న్తం స్ప ష్టి ర ద్వా రికా - అ న స్త రం స ద్వా రిక తి
వి భా గః. వి స్త ర స్తు పు రాణ ర త్నా ది ము త్ర స్త వ్యః. ఇ తి ప్ర కృ తి ర్షీ
రూ పితా.

ఇతి యీ త్స్రీ మ త దీ పికాయాం ప్ర కృ తి ని రూ పణం నా ము
చతు థో వ తారః.

ప ల్కు మో వ తా రః.

అథా ది ద్వి శేషః కాలో ని రూ ప్య తె- కాలో నా మ గుణ త్ర
య ర హి తో జ డ వి శేషః. స చ ని త్యో వి భుః. భూ త భ తి వ్య ద్వ డ్
మా న భే దే త్రి వి భుః. యు గ ప త్రి ప్ర క్ర మా ది వ్య ప దే శ హే తుః.
ని నేష కా స్థా త త్ప రా వినా డీ క లా ఘ టికా ము హ లా ర్త ది వ స హ
తు మా స డ్వి త్వ య న స మ వ త్స రా ది వ్య వ హార హే తు శ్చ. మ ను
వ్య మా నే న మా సః వి త్కాణాం ది నం. తేషా మ మా వ స్యా మ ధ్యా
హ్నం. మ ను వ్య మా సే న సం వ త్స రో దే వా నాం ది నం. తేషా ము
త్త రా య గ మ హః- దక్షిణా య నం రా త్రిః. ఏ వం దే వ మా నే న
ద్వా ద శ వ డ్ద స హ స్ర స ణ్ఠా కం చ తు ర్భ్య గ మి త్యు చ్య తె. త త్ర చ
తు స్ర హ స్ర స ణ్ఠా కం కృ త యు గం. త త్ర పూ ణ్ణో ధ ర్మః. త త్ర త్రి
స హ స్ర స ణ్ఠా కం త్రి పా ద ధ ర్మ వ త్తై తా యు గం. ద్వి స హ స్ర ప
రి మి తం ద్వి పా ద ధ ర్మ వ ద్ద్వా ప రం. స హ స్ర స ణ్ఠా క మే క పా ద ధ

ర్మయుతంకలియుగం. ఏతేషాశస్థిర్ద్విసహస్రస్థ్యాకః. ఏవ
 మ్భూతచతుర్ముగసహస్రాణిబ్రహ్మణోదివసప్రమాణం. ఏవం
 రాత్రిః. బ్రహ్మణోహ్నిచతుర్దశమనవః. తథేద్వాస్సప్తద్వయ
 శ్చ. ఏకైకమనోరేకసప్తతిచతుర్ముగపరిమాణకాలః. ఏవంబ్ర
 హ్మణానేనబ్రహ్మణశ్శతవర్షజీవిత్యం. ఏతత్సర్వంకాలాధీనం.
 ఏవంనిత్యవైమిత్తికప్రాకృతాదిప్రళయాఅపికాలాధీనాః. కా
 లీస్యస్వకార్యంప్రతిస్యస్యోపాదానత్వం. అఖణ్ణికాలోనిత్యః-
 ఖణ్ణికాలాఃపునరనిత్యాః. ఏవంభూతఃకాలః ఛుశ్వరస్యక్రీడా
 పరికరోభవతి. లీలావిభూతావీశ్వరఃకాలాధీనఏవకార్యంకరో
 తి- నిత్యవిభూతౌతుగాలస్యవిద్యమానత్వేపిస్వాతన్ద్రైణి. కె
 చిత్రాలవవనాస్తీతివదన్తి- అన్యేతుతామసోమహాన్ కాలఇతి.
 ఉభయేషామాగమబాధఃప్రత్యక్షబాధశ్చ. షడ్వియవేద్యః
 కాలఇత్యాచార్యాః. తేనఅనుమెయవాదినిరాసః. ఇతికాలోని
 రూపితః.

ఇతియతీర్థ్రి మతదీపికాయాం కాలనిరూపణంనామ

పశ్చమోవతారః.

షష్ఠోవతారః.

'అథనిత్యవిభూతిర్నిరూప్యతే- శుద్ధసత్త్వధర్మభూతజ్ఞా
 నజీవేశ్వరసాధారణంలక్షణమజడత్వం. అజడత్వంనామస్వ
 యంప్రకాశత్వం. తత్రశుద్ధసత్త్వధర్మభూతజ్ఞానసాధారణం
 పరాత్త్వసత్యజడత్వం. తత్త్వంనామస్వయంప్రకాశత్వేన
 తిపరస్మాదవభాసమానత్వం. శుద్ధసత్త్వత్వంనామక్రిగుణప్ర
 వ్యవృత్తిరిక్తత్వేనతిసత్త్వచత్త్వం. నిశ్చేషావిద్యానివృత్తిచేశ

విజాతీయాన్యత్వంచా. సావిభూతిమూర్ధ్వప్రదేశేనానన్తాఅధః
 ప్రదేశేనపరిచ్ఛిన్నాఅచేతనాస్వయంప్రకాశాచ. ఆనన్తావహ
 త్వాదానన్తవామికా, పశ్చింపనిపన్నన్త్రీప్రతిపాద్యతయాప
 శ్చింపనిపన్నాకా, అప్రాకృతపశ్చిశక్తినున్తయావశ్చిశక్తి
 మయా, తీనిగవ్యతే. సావిభూతిరీశ్వరస్యనిత్యానాంముక్తానాం
 చేశ్వరసకరల్పత్ భోగ్యభోగోపకరణభోగస్థానయాపాచభ
 వతి. భోగ్యాన్వైశ్వర్యాదీని. భోగోపకరణానిచన్దనకుసుమవ
 స్త్రీవధూభూషణాయుధాదీని. భోగస్థానానిశుగోపురప్రాకా
 రమణ్ణపవినూనోద్యానపత్తిన్యాదీని. తత్రీశ్వరస్యనిత్యముక్తా
 నాంచశరీరాణిభగవన్నిత్యేచ్ఛాసిద్ధాని. ముక్తానాంశరీరాణి,
 తేషాంపిత్రాదిస్సృష్టికీ, యుగపదనేకశరీరపరిగ్రహాత్త్యాదీని
 భగవత్సృష్టల్పదేవభవన్తీ. భగవతోవ్యూహవిభవార్చావతా
 రశరీరాణ్యస్రాకృతమయాని. అర్చావతారేషుప్రతిష్ఠానన్త
 రంప్రసాదోన్మఖభగవత్సకరల్పాధీనమస్రాకృతశరీరమత్రా
 విచ్ఛేదతి. ప్రాకృతప్రాకృతసంసర్గఃకథమినిశకరన్సియం
 రామకృష్ణాద్యవతారశరీర వదితిప్రమాణానుసారేణపరీహారో
 ద్రష్టవ్యః. ముక్తానాంశరీరాదిపరిగ్రహస్తువసనోత్పవవేషపరిగ్ర
 హవతోస్వామినోముఖవికాసహేతుత్వాత్తత్తైకజగ్రాధ్యర్థ
 మేవ. ఈశ్వరశరీరస్యోష్ఠాన్త్యప్రకాశకత్వాత్ పాన్త్యన్య
 మితివ్యవహారః. నిత్యనిరవద్యనిరతిశయాజ్వల్యసౌందర్యసౌగంధ్య
 సౌకుమార్యలావణ్య యోగవసమాగ్ధ వాచయో దివ్యమృగళవిగ్ర
 హగుణాః. తస్యవ్యాపకత్వంగీతాసుప్రసిద్ధం. ముక్తస్యశరీరా
 దికంనాస్తీతివచనంతుకర్తృకృతశరీరాభావపరః. తత్రైక్రియా
 తాంనిత్యత్వాదతపవకార్యకారణభావభావాత్ప్రకృతవన్న
 తత్త్వాన్దరవ్యపదేశః. ఏతేనతత్రశరీరాదికంనాస్తీతిమతనిరా
 సః. *తమసఃపరస్తాదిత్యుక్త్యాప్రకృత్యేకనేశవాదనిరాసః.

అప్రాకృత శబ్ద స్ఫుర్ష రూప త స గ ఘా శ్రయ త్వా దా కా శ వ్యా
 వృత్తిః జ్ఞానాత్మకత్వ ప్రతిపాదనాత్ జపమితి మతనిరాసః భగ
 వతో ౨ ప్రాకృతదివ్యమర్థభవిగ్రహస్యాస్త్రభూపణాధ్యాయో
 క్తంసర్వాపాశ్రయత్వం. తద్యథా- పురుషస్యకాస్తుభాకార
 త్వం. ప్రకృతేః శ్రీవత్సరూపత్వం. మహాత్మా గదా రూపత్వం.
 సాత్త్వికాహస్కారస్యశక్తి రూపత్వం. రామసాహస్కారస్య
 శౌర్లరూపత్వం. జ్ఞానస్యాసి రూపత్వం. అజ్ఞానస్యతదావారక
 రూపత్వం. మనసశ్చక్రత్వం. జ్ఞానేంద్రియక క్షేద్రియాణాంశ
 రరూపత్వం. సూక్ష్మస్థూలభూతానాంవనమాలాకారత్వం. అ
 త్ర * చేతశ్చక్ర తిచేతనాసిరమతి స్తత్సంవృతి గ్ధాలికాభూతాని
 స్వగుణైరహస్కృతియుగంశభేదసార్థాయ తె | బాణాః భానిదశా
 పికాస్తుభ మణిచీవః ప్రధానంపునః శ్రీ వత్సం కమలాపతేతవగ
 దామాహుర్మహో వ్తంబుధాః ఇతిస్కృహేణో త్తంపద్యమనుస
 న్దేయం. సావిభూతిరామోదస్త్రమోదసమ్మోదవైకుంఠాఖ్యరూ
 పేణచతుర్విధాః పునరవస్తా. శ్రీసాద్విభూతిపరమపదపరమవ్యో
 మపరమా కాశామృతనాకా ప్రాకృతలోకానస్తలొకవైకుంఠా
 యోధ్యాదిశబ్దవాచ్యాచ. తస్యాంవిభూతౌద్వాదశావరణోపే
 తమనేకగోపుర ప్రాకారై రావృతంవైకుంఠంనామనగరం. తత్రా
 నద్దనామకోదివ్యాలయః. తద్దత్తేః త్నీసుయశానేక స్తస్మిన్సహ
 స్రైర్విరచితా మహామణిమణ్డపాఖ్యాసభా. తస్యాంసహస్రభ
 ణామణితేజోవిరాజితోన్వస్తః. తస్మిన్కథగ్ధాదిమయదివ్యసిన్హాస
 నం. తదుపరిచామరహస్తాభిర్విజులూదిభిశ్చేవ్యమానహస్తదళా
 త్కంపత్నం. తదుపరి ప్రకృప్త విజ్ఞానధామా శేషః. ఉపరివాచః
 పరంమహమ్భూతం. పవంనిత్యవిభూతిస్కృహేణిరూపితా.

ఇతియతీర్థ ప్రము త దీ పి కాయాంనిత్యవిభూతినిరూపణంనామ
 షష్ఠోవ తారః.

అథ క్రమ ప్రాప్తంధర్మభూతజ్ఞానంనిరూప్యతే-స్వయం
 ప్రకాశాచేతనద్రవ్య త్వే సతి సవిషయత్వం, విభుత్వే సతి ప్రభా
 వద్ద్రవ్యగుణాత్కత్వం, అర్థప్రకాశో, బుద్ధిరిత్యాదితల్లక్షణం.
 ధర్మభూతజ్ఞానంక్షుశ్చరస్యనిత్యానాంచసర్వదానిత్యమెవవిభు
 చ. బద్ధానాంతిరోహితం. ముక్తానాంపూర్వంతిరోహితమనస్త
 రమావిర్భూతం. ననుజ్ఞానస్యనిత్యత్వేజ్ఞానముత్పన్నంనష్టమితి
 వ్యవహారఃకథమితిచేత్. తదుచ్యతే- జ్ఞానస్య సజ్కోచవికాసా.
 న్నతయాతత్సమ్భవాత్. వృతేఃపాదాద్యథోచకమిథంజ్ఞానమపీ
 న్నియద్వాకాప్రసృత్యాధేనసంనికృప్యతే. అహికుణ్డలవత్స
 జ్కోచవికాసా. సర్వంజ్ఞానంస్వతవప్రమాణం. స్వయం
 ప్రకాశంచ. విప్రతిపన్నాసంవిత్ స్వగతవ్యవహారంప్రతిస్వా
 ధీనకింబి తా గ రా- స్వసజాతీయసమ్బద్ధానపేక్షవ్యవహారహే
 తుత్వాత్ - అధ్యైయిడిపాదివత్. నచచక్షురాలాకయో
 స్సజాతీయత్వం- ఆహాకారికతైజసయో ర్భేదాద్భేదః. అనే
 నజ్ఞానస్యక్షణికత్వం, త్రిక్షణావస్థాయిత్యం, ప్రాతిభాసికవ
 ద్వావ హారికస్యాపిమిథ్యాత్వం, పరతః ప్రామాణ్యం, జ్ఞాన
 వ్యైవాత్మత్వ, మిత్యాదివత్కారస్తాః. స్తమ్భః స్తమ్భిత్యాది
 ధారావాహికజ్ఞానం త్వేకమేవ. ననుఆగమబలాజ్ఞానస్యనిత్య
 త్వాన్వీకారైకధంజాగరసుక్షుప్త్యాదిభేదస్థితితిచేన్న- దాహాక
 స్యవహేద్దాహ్యసన్నిధౌమిత్యాదిప్రతిబద్ధకాదోహాభావః-త
 ద్విజ్ఞానతిరోధాయకతమో విశేషసన్నిధానాసన్నిధానాభ్యాం
 స్వాపాదిసిద్ధిః. పుంస్త్యాదివచ్ఛ- పుంస్త్యాదికంతుబాల్యైతిరో
 హితం-యావ నెఆవిర్భవతి. విశేషణాదివత్ యాయదాశ్రితస్వ
 భావః- సతస్యగుణితగుణలక్షణలక్షితత్వాజ్ఞానంగుణః, య

తస్మిన్చోచవికాసావస్థావత్ - అతొద్రవ్య, మపిభవతి. ఆత్మ
గుణభూతస్యజ్ఞానస్యప్రవ్యత్వంకథమితిసజజనీయం-ప్రభావ
దేకస్యైవద్రవ్యత్వగుణత్వయోర్విరోధాభావాత్. అవస్థాశ్ర
యోద్రవ్యమితిద్రవ్యలక్షణం. స్వాశ్రయాదన్యత్రవర్తమాన
త్వమపి- ప్రభావమపపత్యైః. ప్రయోగశ్చ - గుణభూతాబుద్ధి
ర్ద్రవ్యం- ప్రసరణాదిమత్త్వాత్ - ప్రభావత్. జ్ఞానంద్రవ్యం-
సంయోగాదృష్టాన్యత్వేనతి భావనాకారణత్వాత్ - ఆత్మవది
తి. ఉక్తజ్ఞానస్యగుపదనన్తదేశసంయోగోనయనసూర్యాది
తేజోవత్సమ్భవతి. జ్ఞానంమీతిఃప్రజ్ఞాసంవిధిషణాభీర్ననీమాశేము.
షీమేధాబుద్ధిరిత్యేవకూదయశ్శబ్దాఃజ్ఞానసర్వాయాః. బుద్ధిరే
వఉసాధిభేదాత్సుఖదుఃఖేచ్ఛాద్వేషప్రయత్నరూపా - సుఖా
దెజ్జనకతయా - భ్యుపగతజ్ఞానాతిరేకప్రమాణాభావాత్, ఇ
చ్ఛాద్వేషీతివ్యవహారస్యన్తరా మీత్యాదివజ్ఞానవిశేషేణో
పపత్యైః. నను *కామస్సుజగల్పేవిచికిత్సాశ్రద్ధాశ్రద్ధాకృత్తిర
ధృతిశ్రీర్ధీర్ధీరిత్యేతత్సర్వంమనసవేత్యుక్తానాంజ్ఞానరూపత్వం
కథమితిచేత్. జ్ఞానస్యమనస్సహకారిత్వనియమాత్ మనసవో
పచారాదుక్తమితినిరోధః. ఏవంప్రత్యతౌనుమానాగమస్త్య
తిసంశయనిర్ణయవివర్యయ భ్రమవివేకవ్యవసాయమోహరాగ
ద్వేషమద మాత్సర్యచాపల్యదమ్భలోభక్రోధ దర్పస్తమ్భద్రో
హాభినివేశనిర్వేదాదయ, స్సుమతిదుర్మతిప్రీతితుప్యతుప్యన్మతి
శ్రాద్ధికిర్తివిరక్తిరథిమైశ్రీదయా ముముక్షౌలజ్ఞాతితితౌవిచార
ణావిజిగీషామృకుతాక్షమాచిక్ష్ణాజుగుప్సాభావనాకుహనా అ
సూయాజిఘంసాత్పన్ష్టాదురాశావాసనాదుర్వాసనాచర్కాభ
క్తిప్రపత్తిభూత్యాదయ, శ్చజీవాత్మగుణాలనన్తాఃకర్మభూతజ్ఞా
నావస్థావిశేషాపవ. ఏవంజ్ఞానశక్తిబలైశ్చర్వవీర్యతేజస్సోశీల్య

సప్తమోవతారః

వాత్సల్యమార్దవార్జవసౌహార్దవసామ్యకారుణ్యమాధుర్యగామ్భీర్య
 ర్యాదార్యచాతుర్యస్థైర్యఙైర్యశౌర్య పరాక్రమాదయోభగవ
 తోనన్త కిల్యాణగుణాఃజ్ఞానశక్త్యోర్వితతిఘాతాః జ్ఞాననా
 మ- సర్వసాక్షాత్కారూపం శక్తిః- అఘటితఘటనాసామ
 ధ్యం. బలం- ధారణసామర్థ్యం. విశ్వర్యం - నియమనసామ
 ధ్యం. వీర్యం- అపికారిత్వం. తేజః- పరాభిభవనసామర్థ్యం.
 మహతో మనైస్సహాసీరస్థైఃసంలైషస్సోశీల్యం. వాత్సల్యం- దో
 షేపిగుణత్వబుద్ధిః. దోషాదర్శిత్యం. వా. ఆశ్రీతవిరహోసహత్వం
 మార్దవం. మనోవాక్యామైకరూపత్వమార్జవం. స్వసత్తానపేక్ష
 త్రయోపరత్వంసౌహార్దం. అభిజనవృత్తగుణాద్యనపేక్షయాస
 ర్వాశ్రయణీయత్వంసామ్యం. స్వాధానపేక్షపరదుఃఖనిరాచకీ
 ష్వాకారుణ్యం. పరదుఃఖాసహిష్ణుత్వం. వా. క్షీరవచుపాయభావే
 పిస్వాచుత్వంమాధుర్యం. భక్తానుగ్రహవదాన్యత్వాదేరామూ
 లతోదురవగాహత్వంగామ్భీర్యం. అపరిమితందత్వాప్యతృప్తత్వ
 మాదార్యం. ఆశ్రీతదోషగోపనంచాతుర్యం. అకమ్పనీయత్వంస్థై
 ర్యం. అభగ్నప్రతిజ్ఞత్వంఙైర్యం. పరబలప్రవేశసామర్థ్యశౌ
 ర్యం. తన్నిరాకరణంపరాక్రమః. ఇత్యాద్యుహ్యం. జ్ఞానవిశేషఘ
 తయోర్భక్తిప్రపన్యోస్స్వీధూపంకిచ్ఛిదుచ్యతే-భక్తిప్రపత్తీవ్యా
 జీకృత్యేశ్వరవీవమోక్షుండదాతి-అతస్తయోర్నోహోపాయత్వం.
 భక్త్యప్రకృక్సీధానారోమోహోపాయత్వేనోక్తానాంకర్మయోగ
 జ్ఞానయోగప్రభృతీనాంతత్త్వరుషవివక్షయోపాయత్వం. కర్మ
 యోగోనామ- ఉపదేశాజ్ఞాపపరయాధాన్యజ్ఞానవతాశక్త్యను
 సారేణ ఫలస్కరహితానిషిద్ధకామ్యనిత్యనైమిత్తికరూపపరిగృ
 హీతకర్మవిశేషః. సతుదేవార్చనాతపస్త్రీర్థయాత్రాదానయజ్ఞా
 దిభేదభిన్నః. అయంతుజీవగతకిల్బషాపనయనద్వారాజ్ఞానయో

గము త్పాద్యతద్వారావా- సాతూద్వాభక్త్యుత్పాదకోభవతి.
జ్ఞానయోగోనామ- కర్మయోగాన్నిర్మలాస్త్రకరణస్యేష్వరశే
షతేన ప్రకృతివియుక్తస్వాత్మవైచిత్ర్యవిశేషః. తస్యసాతూద్భ
క్త్యుపయోగః. ఏవంసాధనాస్తారాణామపిస్వాతస్త్రింభక్త్యు
పయోగిత్వంచయథాప్రమాణమూహ్యం. భక్తియోగోనామ-
యమనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధారణాధ్యానస
మాధియాపాష్టాంగియ క్షణైలధారావదవిచ్ఛిన్నస్త్పృతిసత్తానరూ
పః. సచవివేకవిమోకాభ్యాసక్రియాకల్యాణానవసాదానుద్ధ
రూపసాధనసప్తకజన్యః. తస్మాద్వివేకోనామ-జాత్యాశ్రయనిమి
తౌచష్టోదన్నాత్కాయశుద్ధిః. విమోకః- కామానభిష్వద్గః. అ
భ్యాసః-పునఃపునరాలస్పనసంశీలనం. శక్తితఃపఞ్చమహాయ
జ్ఞాద్యసూత్రాంత్రీయా. సత్యాజ్జవదయాదానాహింసానభిధ్యాః
కల్యాణాని. అనవసాదః- దైన్యాభావః. అనుద్ధః- శుప్ర్యభావః.
అతిసంతోషశ్చ విరోధిత్యర్థః. ఏవంసాధనసప్తకానుగృహీతాభ
క్తిద్దర్శనసమానాకారాత్త్రిమప్రత్యయావధికాచభవతి. స
చాత్త్రిమప్రత్యయఃఏతచ్ఛరీరాపసానేవా-శరీరాస్తరాపసానే
పాభవతి. వేదనధ్యానోపాసనశబ్దవాచ్యా, చ భక్తిఃపరభక్తిప
రజ్ఞాన పరమభక్తిరూపక్రమవతీ, ప్రవీణ్యజ్ఞేకా, చ. సాద్వి
విధా- సాధనభక్తిఫలభక్తిభేదాత్. సాధనజన్యాసాధనభక్తిః.
ఫలభక్తిస్తు - ఈశ్వరకృపాజన్యాపరాఙ్ముఖనాథాదినిష్ఠా.
*మద్భక్తిజనవాత్సల్య మిత్యాదిముత్తుతినమసా- రాదిముచభ
క్తిశబ్దప్రయోగబోపచారికః. ననువేదానైముశ్రవణమసనయో
ంపివిధానాత్కథంధ్యానమేవవిధియత్యితచేత్. ఉచ్యతే- అ
ధీతసాగ్ధ వేదః పురుషఃప్రయోజనవదగ్ధావ బోధిత్యదర్శనాత్త
న్నిష్ఠాయాయస్వయమెవశ్రవణేప్రవర్తత్యితశ్రవణస్యప్రాప్త

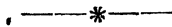
త్వాదనువాదః. శ్రవణప్రతిరోధిత్యాన్నననస్యాప్యనువాదః. త
స్మాద్ధ్యాన మేవవిధీయతఇతినవిరోధః. ధ్యానశబ్దవాచ్యాభక్తి
ర్విద్యాభేదాప్యహువిధాభవతి. తాశ్చవిద్యాద్వివిధాః- విహి
కఫలాముక్తిఫలాశ్చేతి. తత్రైహికఫలాఉద్దిగవిద్యాదయః. ము
క్తిఫలాస్తు అద్దరక్షివిద్యాఽద్దరాదిత్యవిద్యాదహరవిద్యాఞ్చ
మవిద్యా సద్విద్యానుభవిద్యో పకోసలవిద్యాశాఙ్గిల్యవిద్యాపు
రుష విద్యాప్రతర్దనవిద్యావైశ్వానరవిద్యా పశ్చాగ్నివిద్యాది
కాః బ్రహ్మవిద్యాః. న్యాసవిద్యాప్రవృత్తిః. సాచ *అనన్యశా
ధ్యేస్వాభ్యైనుహవిశ్వాససూర్వకం. తదేకోపాయతాయా
ఞ్చాప్రవృత్తిశ్శరణాగతిరిత్యుక్తా, ఏతద్దేహోపసానేమోక్షప్రదా,
అన్తిమప్రత్యయనిరపేయో, సకృత్కర్తవ్యా, న్యాసశ్శరణాగ
తిరిత్యాదిశబ్దవాచ్యా, జ్ఞానవిశేషరూపా, ఏషారహస్యాదిశా
స్త్రేముసశ్చస్పృదాయసూర్వకంజ్ఞాతవ్యేతీహబాలబోధనార్థ
ప్రవృత్తస్త్రాధేనప్రకాశ్యేతిదిరమ్యతే. భక్తిప్రవృత్త్యైవమో
క్షసాధనత్వేనస్వీకారాత్ పరాత్తోపాయనిరాసః. వేదాబాహ్య
నాం మధ్యేవేషాంచిన్తతేదహతిక్రాంత్యోనన్దీకారాన్తోక్షప్ర
వృత్తిరేవ నసమ్భవతి. అన్యేషాం మతేజ్ఞానస్య క్షణికత్వాత్
వ్యైవాన్తతత్త్వాకారస్య ప్రవృత్తిర్న సమ్భవతి. సన్తానస్యేతిచె
న్న-అన్యం ప్రత్యన్యేనస్థాయీత్నానకార్యః. ఇతినప్రవృత్తిః. అ
పరేషాం మతే సత్త్వాసత్త్వాది సప్తభక్తిరీత్యా నేకాన్తవాదాన్న
ప్రవృత్తిః. చైశేషికాదిపతేణాషాణకల్పమోక్షే ప్రవృత్తిక
స్యాపినసమ్భవతి. సాఖ్యాదిపతేష్విశ్వరాణ్ణీకారాత్పురుష
స్యవాప్రకృతేర్వామోక్షఇతినీశయాన్నప్రవృత్తిః. మాయి
మతేవ్యావహారికవాక్యస్య పారమార్థికాభేదజ్ఞానా జనకత్వా
న్నప్రవృత్తిః. భాస్కరయాదవోక్తకర్మజ్ఞానసముచ్ఛయవా

దౌఘ్యక్తన్యాయేననిరస్తః. శైవీమతేకుపశుపతేః ప్రాప్యత్వ
స్వీకారా, ద్వేవవిరుద్ధభక్తధారణాదెస్సాధనత్వేనస్వీకారా,
చ్ఛతన్నిదాసః. ఏవంమతిర్నిరూపితా.

ఇతియతీస్త్రీమతదీపికాయాం

ధర్మభూతజ్ఞాననిరూపణంనామ సస్తమోవతారః.

అ స్త్రీ మో వ తా రః.

అథజీవోనిరూప్యతే- ప్రత్యక్త్వచేతనత్వాత్ప్రత్యకర్తృ
త్వాదీనికుశ్వరజీవసాధారణానిలక్షణాని. ప్రత్యక్త్వంనామ-
స్వప్తేస్వయమేవభాసమానత్వం. చేతనత్వంనామ - జ్ఞానా
శ్రయత్వం. ఆత్మత్వం- శరీరప్రతిసమ్బంధిత్వం. కర్తృత్వం- స
జుల్పజ్ఞానాశ్రయత్వం. ఏవంసామాన్యలక్షణలక్షితస్య జీవ
స్యవిశేషలక్షణాన్యచ్యుతైః. అణుత్వేసతిచేతనత్వం, స్వతశ్చే
షత్వేశుతీచేతనత్వం, ఏవమాధేయత్వవిధేయత్వపరతంత్రక
ర్తృత్వపారతన్త్ర్యవత్త్వాదికమప్రూహ్యం. సచదేహేద్రియ
మనఃప్రాణధీభ్యోవిలక్షణః. యథా- మమశరీరమితిప్రతీత్యా
దేహోద్వ్యావృత్తః. చతుషాపశ్యామి- శ్రోత్రైద్రియేణశృణో
మి- వాచావదామీత్యాదిప్రత్యయాద్భ్రాహ్మ్యాద్ద్రియేభ్యోవ్యా
వృత్తః. మనసఃకరణత్వప్రతీతే, ర్తమప్రాణఇతివ్యతిరేకో
క్త్యా, జానామ్యహమితిప్రతీత్యా, చమనఃప్రాణజ్ఞానైభ్యో
వ్యావృత్తః. సచాణుపరిమాణః- ఉత్కాన్త్యాదిశ్రవణాత్,
ప్రమాణానుసారా, చ్ఛ. అణుత్వేసతియుగపదనెకవిషయాను
భవఃకథమితిశజగనీయం- ధర్మభూతజ్ఞానవ్యాప్త్యాపపత్తేః. ఏ
తేనసాధరిప్రభృతీనాంముక్తానాంచ అనేకశరీరపరిగ్రహణా

విసమ్భవతి. సచినిత్యః - పూర్వానుభూతార్థప్రతిసన్ధానాత్. నిత్యశ్చేజ్జీవః - ఉత్పన్నానప్రతిప్రతీతిః కథమితిచేన్న - జీవస్య జేహసమ్భాదాదుత్పత్తిః - తద్వియోగాన్నాశక్తిప్రతిపాదనాత్ జీవస్వరూపనిత్యమేవ. ప్రతిశరీరంభిన్నః. ఏకపరిమాణేషుస్వర్ణఘటేష్వేకోఘటఇతిప్రతీతివత్, ప్రీహిరాశౌచైకోప్రీహిరితిప్రతీతివ, చ్చక్షానైకాకారతయాఏకత్వవ్యవహారః. నతుస్వరూపైక్యం - ప్రమాణిరౌథాత్. స్వతస్సుభి-ఉపాధివశాత్సంసారః. అయంచ కర్తాభోక్తాశరీరీశరీరంచభవతి. ప్రకృత్యపేక్షయాశరీరి - త్వశ్చరాపేక్షయాశరీరంచ. అస్యప్రత్యక్షశ్రుతిభ్యాంస్వయంప్రకాశత్వంచస్థిం. ప్రయోగశ్చ-ఆత్మాస్వయంప్రకాశః - జ్ఞానత్వాత్ - ధర్మభూతజ్ఞానవదితి. జ్ఞానత్వామలత్వాదయఃపితస్యస్వరూపనిరూపకధాత్మః. ఏతేనజ్ఞానస్వరూపకత్వాత్ కుచికనజ్ఞానరూపఆత్మైబౌద్ధపక్షః, భూతచతుష్టయాత్మకత్వాదైహాస్య జేహవభిక్ అత్కైహిచార్యాకపక్షః, గజదేహగజపరిమాణః- విపీలికాదేహవిపీలికాశరీమాణి ఇతిజైనపక్షః, కర్తృత్వభోక్తృత్వాదికంప్రకృతేరేవనపురుషస్యేతిసాంఖ్యపక్షః, బ్రహ్మాంశోజీవఇతియాయవపక్షః, సోపాధికప్రస్థాఖణ్డోజీవఇతిభాస్కరపక్షః, అవిద్యాపరికల్పితైకజీవవాదపక్షః, అంతఃకరణావచ్ఛిన్నానేకజీవవాదపక్షః, ఇత్యేవమాదయోవిరుద్ధపయోశ్చేనిరస్తాః. విభుత్వవాదపక్షోపి. సనుజీవస్యవిభుత్వానన్తేకారైవృష్టజనితదేశాన్తరఫలాపల్భిఃకథమితిచేన్న- జీవస్యసమ్భాదాభావేపితప్రత్యసకామవవద్యతే. అవృష్టంచాపభగవద్ప్రతిబంకకర్తృత్వేవజ్ఞానానిశేషః. సవిశేషోభగవత్పజలపవవిభుస్వరూపంభగవత్ప్రమాత్రితః. అతః ఫణోపల్భిరితినదిరౌథః. సజీవత్కైవల్యః బద్ధముక్తస్వభేదాత్.

తత్రబద్ధోనామ- అనువృత్తాసంసారాశ్చతుర్దశభువనాణ్ణికటా
హవ ర్తినో బ్రహ్మాదికీటపర్యంతాశ్చేతనవిశేషాః. శ్రీమతోనారా
యణస్యనాభికమలాదుత్పన్నోబ్రహ్మ్య. బ్రహ్మణోరుద్రః. పు
నర్బ్రహ్మణ స్సనకాదియోగినో, నారదాదిదేవర్షయో, వసి
ష్ఠాదిబ్రహ్మర్షయః, పులస్త్యమరీచిదక్షకశ్యపాది నవప్రజాప
తయో, బభూవుః. తేభ్యోదేవా, దిక్పాలకా, శ్చతుర్దశేస్త్రాః,
శ్చేతుర్దశమనవో, 2సుగాః, పితర, సిద్ధగర్భర్షకిన్నరకిమ్బురుష
శ్చిద్యాధరాదయో, వసవో, రుద్రా, ఆదిత్యా, అశ్వినా, చ
దానవయతు రాక్షసవిశాచగుహ్యాకాదయః, ఏవందేవయోన
యో బహువిధాః- కుసుమ్యాఅపి బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూ
ద్రాదిభేదాద్భువనువిధాః, తిర్యగ్చోపివశుమ్మగపక్షిసరీసృపప
తన్లకీటకాదిభేదాద్భువనువిధాః, స్థావరాఅపివృక్షగుత్కలతావీరు
త్పృణాదిభేదాద్భువనువిధాః, వృక్షాదీనాంజలాహరణాద్యుప
యుక్తకిశ్చిజ్ఞానసంబద్ధో2స్త్యైవ- *అప్రాణవత్సుస్వల్పాసే
త్కృత్కత్వాత్. అతోదేవమసుష్యతిర్యక్సావరభేదభిన్నాబద్ధాః.
ఏతేషునర్జరాయ జాణ్ణజోద్భిజ్జస్వేదజాశ్చభవన్తి. దేవమసు
ష్యాజరాయజాః. తేషుబ్రహ్మరుద్రాదయస్సనకాదయ, శ్చ
సీతాక్రావదీ దృష్టద్యుమ్నప్రభృతయో, భూత భేతాళాద
య, శ్చాపయోనిజాః. తిర్యగాదయశ్చజరాయజాలణ్ణజాస్వే
దజోశ్చభవన్తి. స్థావరాదయఉద్భిజ్జాః. ఏవమ్ముతాబద్ధాబీ
జాజుగర న్యాయేనపిషమ ప్రశాహతయా 2నాదికాలప్రవృ
త్తావిద్యా కన్యబాసనార్యువిప్రకృతిసమ్బద్ధైశ్చక్రవ త్పరివర్త
మానైర్గర్భజన్తబాల్యయకావనజోగరస్వప్నసుషుప్తిమూర్ఛాజ
రామరణస్వర్గనరకగమనాదిషువివిధవిచిత్రావస్థావన్తో2నస్త
ప్రకారాతిదు స్సహతాపత్రయాభితప్తాస్వీతఃప్రాప్తభగవ

దనుభవవిచ్ఛేదవస్తశ్చ. తెచద్వివిధాః - శాస్త్రవశ్యాస్తదవ
 శ్యాశ్చ. తయోర్మధ్యేకరణాయ తత త్తద్జ్ఞానానాం బద్ధానాం
 శాస్త్రవశ్యతాస్తి - తిర్యక్సావరాదీనాంనాస్తి. శాస్త్రవశ్యా
 ద్వివిధాః-బుభుక్షువోముముక్షువశ్చేతి. తత్ర బుభుక్షువః-త్రైవర్తి
 కపురుషార్థనిష్ఠాః. తేద్వివిధాః- అర్థకావపరాధర్మపరాశ్చేతి.
 కేవలార్థకావపరాదేహాత్మాభిమానినః. ధర్మపరాశ్చ- అతాకి
 క్రయేస్సాధనంధర్మః. *చోదనాలక్షణోద్ధోధర్మ, ఇతిధర్మల
 క్షణలక్షితయిజ్ఞాదిదానతపస్తీధియాత్ప్రాదినిష్ఠాః. తేచదేహాతి
 ర్తి ఆత్మాభిమానినఃపరలోకోద్ స్తీలిజ్ఞానవస్తాః. ధర్మపరాద్వివి
 ధా న్తరపరాభగవత్పరాశ్చేతి. దేవలాన్తరపరాబ్ర
 హ్మరుద్రాద్యారాధనపరాః. భగవత్పరాస్తు *ఆరోజిజ్ఞాసుర
 ధాధీత్యుక్తాధికారిణః. ఆర్తః- బ్రహ్మేశ్వర్యకాషః. అధాగీ-అ
 పూర్వైశ్వర్యకాషః. ముముక్షువోద్వివిధాః-వైవల్యపరామో
 క్షపరాశ్చేతి. వైవల్యంనావజ్ఞానయోగాత్ప్రకృతివియుక్తాశ్చ
 నుభవరూపం. సోనుభవోర్చిరాదిమాగ్నేణపరమవదరీగతవత
 పవక్వచితోకాణేపలివియైవతీన్యాయేనభగవదనుభవవ్యతిరి
 క్తస్వానుభవఇత్యాహుః. ఆర్చిరాదిమాగ్నేణగతస్యాపునరావృ
 త్తిశ్రవణాత్ ప్రకృతిమణ్డిల్యపవక్వచిదే శే స్వాత్మానుభవఇత్య
 ప్యాహుః. మోక్షపరాశ్చద్వివిధాః-భక్తాః ప్రపన్నాశ్చేతి. భ
 క్తాఃపునరథితసాగ్ సశిరస్సు- వేదాః పూర్వోత్తరమీమాంసాపరి
 చయాచ్చిదవిద్విలక్షణా నవధికాతిశయనన్దస్వరూపం నిఖిల
 హేయప్రత్యనీకంసమస్తకల్యాణగుణాత్కంఠీన్ద్యపధార్యత
 త్ప్రాప్త్యుపాయభూతాంభక్తీన్వీకృత్యతయామోక్షంప్రా
 ప్నుకామాః. భక్తావధికారః త్రైవర్తికానామేవ. దేవాదీనా
 మప్యస్తి- అగ్నిత్వసామర్థ్యయోస్సమ్భవాత్. నశూద్రాణా

మధికారః- అపసూ ద్రాధికరణవీరోధాత్. భక్తిస్వరూపంతు
 బుద్ధిపరిచ్ఛేదే ప్రతిపాదితం. భక్తాద్వివిధః- సాధనభక్తినిష్ఠా
 సాధ్యభక్తినిష్ఠా శ్చేతి. సాధనభక్తినిష్ఠావ్యాసాదయః. సాధ్య
 భక్తినిష్ఠానాథాదయః. ఆకింఛన్యానన్యగతిత్వధర్మవిశిష్టోభగవ
 త్సమాశ్రితః ప్రపన్నః. సద్వివిధః- త్రైవిక్రకపరోమోక్షపర శ్చే
 తి. త్రైవిక్రకపరొనామ-భగవతపవభగ్నాన్ధకామాభిలాషీ. మో
 క్షపరస్తు సత్సక్త్యా యోనిత్యానిత్యపరాపరవస్తువివేకే సతి సం
 సారవైరాగ్యే ఉత్పన్నే మోక్షేచ్ఛాయాం జాతాయాంతస్త్రి
 ధ్యధం *ఆచార్యోవేదసమ్పన్నత్యాద్యాచార్యలక్షణలక్షితం
 గురుం సంశ్రిత్య తస్మాదాఖ్యుషకారభూతాంశ్రియం ప్రపద్యభ
 క్త్యాచ్యుపాయాత్తరేష్వశక్తోఽతపచాకింశ్చనోఽనన్యగతిః శ్రీమ
 న్నారాయణచరణావేవోపాయత్వేన స్వీకరోతి- సప్రపన్నః.
 ప్రపత్తిస్వర్వాధికారా. ప్రపన్నోద్వివిధః- ఏకాక్షీపరమైకా
 క్షీచేతి. యోమోక్షఫలేనసాకంఘలాక్త దాణ్యపిభగవతపవై
 చ్ఛతి- శేవీకాన్తీ. దేవతాత్తరచూన్యత్యధ్యధం. భక్తిజ్ఞానాభ్యా
 మన్యేత్ఫలంభగవతోపినేచ్ఛతియః-సపరమైకాన్తీ. సద్వివిధః-
 ద్విష్టార్తభేదాత్. *అపశ్యమాసుభోక్తవ్యమితి ప్రారంభకాన్తాసు
 భవన్నేతదై హేవసాససమయే మోక్షమపేక్ష మాణోపృప్తః.
 జాజ్యల్యమానాగ్నిసుధ్యస్థితేరివ సంసారస్థితేరితదుస్సహత్వా
 త్ప్రపశ్యుత్తరక్షణపవ మోక్ష కామ ఆర్థః. ముక్తినామ- ఉపా
 యపరిగ్రహాన త్తరంశిత్యనే మిక్తికభగవదాజ్ఞానుజ్ఞానైశ్చార్య
 రూపాణీకర్మాణీస్వయం ప్రయోజనతయాకుర్వన్, భగవద్భగ
 వతాచార్యాపచారాంశ్చ వర్ణయన్, దేహేవసానేసుకృతకుష్ట
 తేమిత్రామిత్రయోర్నిక్షిపన్, *వాఙ్మనసీత్యాదిప్రకారేణహాలై
 పరమూర్త్యనివిప్రస్యముక్తిద్యార భూతసుమన్మానాడిం ప్రవిశ్య

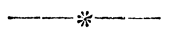
తయా బ్రహ్మరథాగ్నిశ్చక్రస్యహోదైవసాకం సూర్యకిరణద్వా
రాఅగ్ని లాకంగ త్వాదిసపూర్వపక్షోత్తరాయణ సంవత్సరా
ద్యభిమాని దేవతా భిర్వాయునాచపథి సత్కృతః, సూర్యమణ్డ
లంభిత్యారభచక్రద్వారా భద్రాసూర్యలాకంగ త్వానస్త
రంచక్రే డిమ్యద్వరుణేస్త్రప్రజాపతిభిర్వార్ష దర్శిభిరాతివాహి
వైర్షజైస్సహసోపచారంతల్లలోకానతీత్యప్రకృతి వైకుంఠసీమా
పరిచ్ఛేది కాంబిరజాం తీర్త్వా సూక్ష్మశరీరం విహాయ అమానవకర
స్పర్శాదప్రాకృత దివ్యవిప్రహయ క్తశ్చతుర్భుజో, బ్రహ్మేల
జాగ రేణాలజ్జృతః, ఇస్త్రప్రజాపతీసంజ్ఞిక నగర ద్వారపాలా
భ్యనుజ్ఞయా శ్రీవైకుంఠివ్య నగరం ప్రవిశ్య పతాకాలశ్చుతదీ
గ్నుప్రాకార సహిత గొపుర మతీత్య విరస్తు దాఖ్యామృత సరసో
మసవనాఖ్యాశ్వఘోచ దృష్ట్యో శతం మాలాహస్తా ఇత్యాద్యుక్త
పశ్చాతాప్సరోగజై రుపచరితో, బ్రహ్మగన్ధాదిభిరలంకృత, స్త
త్రత్యానస్తగరుడవిష్వశ్చెనాటిన్ ప్రణమ్యజైర్బహుమతో, మ
హామణిమణ్డపమా సాద్యపర్యశ్చ సమీపెస్వాచార్యాన్ శ్రీణశ్య
పర్యజగ సమీపం గ త్వా తత్రధర్మాధిపీతో పరికమల ఆనన్దేవిమ
లాదిభిశ్చామరహస్తా భిస్సేవ్యమానం శ్రీభూనీలొ సమేతం శభ
చక్రాదిదివ్యాయుధోపేతీంజ్ఞాజ్వల్యనూనకిరీటమకుటచూడావ
తంసమకరమణ్డలస్త్రేవేయక హార శేయూరకటక శ్రీవత్సక్వాస్తు
భముక్తాదా మోదరబన్ధనపీ తామ్బర క్షాణ్ణీగుణనూపురాద్యపరి
మితదివ్యభూషణైర్భూషితమవరిమితగుణోదార సాగరంభగవ
స్తందృష్ట్యాపాదేనపర్యజగ మారుహ్యతేనస్వాజ్జీస్థాపితః, కో
సీతిపృష్టో బ్రహ్మప్రకారోస్తీమ్యక్త్వా తేనకటాక్షితః, తదనుభవ
జనితప్రహర్ష ప్రకన్దాత్సర్వదేశ సర్వకాలసర్వావస్థో చితసర్వ
వైశుర్యైకరతి, రావిర్భూతగుణాష్టకః, ఉత్తరావధిరహితబ్ర

న్యాయానుభవవాణి, సముక్తాభివ్యుత్పత్తి, ముక్తస్యబ్రహ్మసామ్య
 వస్తిస్తుభోగసామ్యవస్తిమాత్రం-జగద్వ్యాపారవర్జితస్యప్ర
 తిపాదనాత్. తస్యనానాత్వంసర్వలోకసంఖ్యరణంచసంఖ్యవ
 తి. ననుముక్తస్యానావృత్తిప్రతిపాదనాఽప్యిచ్ఛోకేసంఖ్యారంకథ
 మితిచేన్న-కర్మకృతవ్యైవనిషేధాత్ స్వేచ్ఛయాసంఖ్యరణస్యో
 పపత్తైః. అత్యముక్తోభగవత్సంకల్పాయత్యః స్వేచ్ఛయాచస
 ర్వప్రసంఖ్యరతి. నిత్యాసామకదాచిదపిభగవదభిమతవిరుద్ధాచ
 రణాభావేనజ్ఞానసంకల్పచప్రసంఖ్యరహితాః. అనన్తగరుడవిష్వ
 క్షేనాదయః. తేషామధికారవిశేషాశ్చశ్వరస్యనిత్యేచ్ఛయైవఅ
 నాదిత్యేనవ్యవస్థితాః. తేషామవతారస్తుభగవదవతారవత్స్వే
 చ్ఛయైవ. ఏవంబద్ధముక్తనిత్యభేదభిన్నోజీవానిరూపితః.

ఇతి యతీర్థ మతదీ పి కా యాం

జీవనిరూపణం నామ అష్టమోవ తారః.

న వ మో వ తా రః.

అభేద్వరోనిరూప్యతే- సర్వైశ్వరత్వం, సర్వశేషిత్వం,
 సర్వకర్మసమారాధ్యత్వం, సర్వఫలప్రదత్వం, సర్వాధార
 త్వం, సర్వకార్యోత్పాదకత్వం, సర్వశబ్దవాచ్యత్వం, సర్వ
 జ్ఞానవిషయత్వం, స్వస్వజ్ఞానేతర సమస్తప్రవృత్తశరీరిత్వ, మి
 త్యాదీనీశ్వరలక్షణాః. అయమీశ్వర స్సూక్ష్మ చిదచిద్విశిష్టవే
 షేణ జగదుపాదానకారణం, సజగల్పవిశిష్టవేషేణ నిమిత్త
 కారణం, కాలాద్యస్త్రయామివేషేణ సహకారికారణం, చ.
 కార్యరూపేణ వికారయోగ్యం వస్తూపాదానకారణం. కార్య
 తయా పరిణానుయిత్రనిమిత్తకారణం. కార్యోత్పత్త్యుపకరణం

వస్తుసహకారి. యద్వా- ఉత్తరోత్తరావస్థావిశిష్టస్వరూపా
 పేక్షయా తదనుగుణనియతపూర్వావస్థా విశిష్టంయత్తదుపా
 దానం. యథానుటత్వావస్థావిశిష్టమృద్ధి వ్యాపేక్షయాపిణ్ణ
 త్వావస్థావిశిష్టంతదేవద్రవ్యం. పరిణామవ్యతిరిక్తాకారేణాపేక్షి
 తంకారణంనిమిత్తం. అస్మిన్పక్షే సహకారికారణస్య నిమిత్తే
 న్తర్కావః. ప్రవిధకారణపక్షే కారణద్వయపక్షే చ కారణలక్ష
 ణలక్షితత్వాదఖలజగతా రణత్వంభగవతోనారాయణస్త్యేవ
 సమ్భవతి. సనుకథంనారాయణేకారణత్వపర్యవసానమితిచేత్.
 ఉచ్యతే- న్యాయసహితచేదాన్తవాక్యవిచారేణైవంపర్యవస్య
 తి. తద్యథా - ఆదౌతావత్ప్రకృతేర్జగతో రణత్వంనొపపద్య
 తే- ఈక్షత్యాద్యభావత్. ఛాన్దోగ్యతావత్ సదాకాశప్రా
 ణశబ్దవాచ్యానాంజగతా రణత్వంప్రతీయతే - వాజసనేయ
 కేబ్రహ్మశబ్దవాచ్యస్య కారణత్వంప్రతీయతే - సర్వశాఖా
 ప్రత్యయన్యాయేన కారణవాక్యానామేకవిషయత్వే ప్రతిపా
 దయితవ్యే ఛాగపశున్యాయేన సామాన్యవాచకానాం సదాది
 శబ్దానాం విశేషే బ్రహ్మణి సర్వవసానం వక్తవ్యం. ఏవముక్త
 న్యాయేన బ్రహ్మశబ్దవాచ్యస్య వితరేయోక్త ఆత్మశబ్దవాచ్యే
 పర్యవసానే ఆత్మశబ్దవాచ్యఃకథిత్యాకాక్షాయాం ప్రతిప్రసి
 ధ్యజ్జిహ్వా - తథాప్రసిద్ధోఽగ్నిర్వా - ఉపాస్యత్వేనప్రసి
 ధ్యసూర్యోవా - కారణత్వేనోక్తసోమోవా - అభిప్రవ్రవత్వే
 నోక్తిః కుబేరోవా - యమోపా - వరుణోవెతి సంశయ ఏతే
 షాంకర్మవశ్యత్వపరిచ్ఛిన్నైశ్వర్యత్వప్రవణాన్వైతేజగతా ర
 రణభూతాః. కిన్తు శ్వేతాశ్వతరేణివస్యకారణత్వంభాసతే- ఏ
 వమధర్వశిఖాయాంశమ్ముశబ్దవాచ్యస్యధ్యేయత్వంకారణత్వం
 చభాసతే - తదైవఅధర్వశిరసిరుద్రశబ్దవాచ్యస్యసర్వాత్మక

త్వముచ్యతే-తైత్తిరీయోహిరణ్యగర్భస్యజగతా రణణ్యం ప్రతీ
యతే- అత్రాపిసామాన్యవిశేషన్యాయాత్ శివశమ్భురుక్రీ
బ్దానాంహిరణ్యగర్భశబ్దవాచ్యే విశేషేసర్వవసానంయుజ్యతే.
శివశబ్దస్య *శివమస్తుసర్వజగతాం *శివంకర్తాస్తు *శివాస్తై
సస్తుపహానథిత్యాదిభిర్న్యతవదిత్వం- సుక్రశబ్దస్యాగ్నివాచ
కత్వం- ఏవంషుహేశ్వరశమ్భుద్విసామాన్యశబ్దాః అప్యవయవ
శక్త్యాచతుర్ముఖేపర్యవస్యన్తి. కారణవాచిశివాదిశబ్దా నాంము
ఖ్యవృత్త్యారుక్రపరత్వంకీంసస్యాదితినశశు నీయం - రుక్రస్య
చతుర్ముఖాదుత్పత్తిశ్రివణోదన పహతపాస్తుత్వంప్రపణాచ్చసగు
క్రస్యకారణత్వం- ఆతొహిరణ్యగర్భప్రజాపతిస్వయిమ్భాద్విది
శబ్దవాచ్యేచతుర్ముఖేశివాదిశబ్దాః పర్యవస్యన్తి. ఏవంషుహేచా
పనిషన్నారాయణోపనిషత్సు బాలోపనిషత్స్యైత్రాయణీయపుగు
పసూక్తనారాయణాసువాకాస్త్యర్థ్యామిప్రన్నానాదిషునారా
యణస్త్యేవపరమకారణస్వ సర్వశబ్దవాచ్యోమోక్షుప్రదత్వే
జగచ్ఛరీరకల్వాదిప్రతీపాదనాత్ స్వయమ్భుహిరణ్యగర్భప్ర
జాపతిశబ్దానాంనారాయణే పర్యవసానంయుక్తమి నారాయ
ణపవాణిలజగతా రణం సర్వవిద్యావేద్యత్వం. ననుఅస్తేరాది
త్యవిద్యారుక్ర పరేతిశబ్దా- సకర్తవ్యే - తస్యాఃకీన్ఠుపరిత్వ
స్త్యేవబహుప్రమాణసిద్ధత్వాత్, భగ్దశ్శబ్దస్యోకారాస్తత్వా
ప్రతిపాదనా, చ్చ. తద్విదిహరణీద్యాయామాకాశశబ్దవాచ్య
నారాయణాస్తర్థ్యా మితయూరుక్రస్యప్రతి పాదనాస్తహరవి
ద్యారుక్రపరేతినశశు నీయా- నారాయణాస్తర్వగ్నిగుణజాత
స్త్యేవోపాస్యత్వేనతస్మాభిధోనాత్. ఏవంసర్వవిద్యాస్వప్రూ
హ్యం- అతస్సుమత్తకల్యాణగుణాన్త్యకఃప్రకృతిపురుషాభ్యాంభి
న్నుత్పద్విశిష్టేపరంప్రహ్లానారాయణోజగతా రణం. ననుఅ

ద్వైతశ్రుత్యాబ్రహ్మైకమవసత్యం నిర్గుణంచ, తదన్యజ్ఞాత్వత్వ
 జ్ఞేయత్వాదికంశక్తున్నైవపరికల్పితంసర్వంమిథ్యా, బ్రహ్మఅవి
 ద్యయాసంసరతి, *తత్త్వసుసీశ్యావ్యభేదజ్ఞానంతన్నివర్తకం,
 తస్మాన్నిర్విశేషవిన్నాత్రైబ్రహ్మణి వేదావ్తానాంతాత్పర్యమితి
 సుతాత్తరస్థిఃప్రతిపాదనాత్ కథంనారాయణేతాత్పర్యం, త
 స్యసమస్తకల్యాణగుణాత్కకర్వాదికథనం, చేతిచేత్. ఉద్యతే-
 కారణత్వప్రతిపాదకశ్రుతిభిర్నారాయణస్యకారణత్వేసిద్ధి, నే
 దాభేదశ్రుత్యాబ్రహ్మకశ్రుత్యావిషయభేదేనఋరోభేదవిహృత్యై
 గ్గుణప్రతిపాదకశ్రుతినాంహేయగుణనిషేధకత్వాత్, జ్ఞాత్వజ్ఞే
 యాదికల్పకాదిద్యాయా ఏవాప్రామాణ్యాత్ప్రకార్యస్య
 సత్యత్వాత్, అవిద్యయాసంసారజీవగణదోషాణాంబ్రహ్మణ్య
 పినన్బునాత్, తన్నివర్తకాత్తరస్యవర్తకశక్యత్వాత్, అతో
 ౭ద్వైతవాదస్యాసన్బువాన్న నిర్విశేషవిన్నాత్రైబ్రహ్మసిద్ధిః.
 అతోనారాయణవ్యైవజగత్కారణత్వమోక్షప్రదత్వాదిగుణ
 యోగస్సన్బువతీతిసవిశేషంబ్రహ్మ. సూక్ష్మవిదవిద్విశిష్టమేవ
 బ్రహ్మకారణం - స్థూలవిదవిద్విశిష్టమేవకార్యమితిపశిష్టాద్వై
 తవేదాన్తినాంసకార్యావస్యతాః- రణమితిసన్బుదాయః. ఏవ
 మీశ్వరాక్షీకారాత్ నిరీశ్వరసాఙ్ఖ్యమీమాంసకాదిగుణనిరాసః.
 ఏతస్యైవోషాణానత్వస్వీకారాత్ యోగపాశుపతవైయాయి
 కమతనిరాసః - తైర్నిమిత్తకారణమాత్రైశ్వరాక్షీకారాత్.
 ఈశ్వరస్యకార్యంప్రత్యుపాదానత్వనిమిత్తత్వవత్కర్తృత్వ
 ప్రైరకత్వనియమ్యైస్వప్రకాశయిత్యత్వాసుఖిత్వత్వసహకా
 రిత్యోదాసనత్వాదికముపసన్యతే. బాల్యయావనావస్థోదయో
 దోషాయథావరీరగతానకుశలీరిణీజీవే - ఎవందిదవిచ్ఛరీరిణః
 పరమాత్మవోపేతిననిర్వికారశ్రుతివిరోధః. నియమేనతదాభేయ

త్వవిధేయత్వశైషత్వాదేశ్వరోరలక్షణస్యజగతివిద్యమానత్వాజ్ఞ
 గచ్ఛరీరకుశ్వరస్త్యతదోషేరసంస్పృష్టత్వం. సచేశ్వరోజభస్వ
 దూపశ్చ. విభుత్వంనామవ్యాపకత్వం. తస్మైకా-స్వరూపతోధ
 ర్మభూతజ్ఞానతోవిగ్రహతశ్చ. సచానక్షత్రమ్యుచ్యతే. అనన్తోనా
 మత్రివిధపరిచ్ఛేదరహితః. త్రివిధపరిచ్ఛేదస్తుదేశతఃకాలతో
 వస్తుతః. సత్యత్వామలత్వానక్షత్రత్వాదయశ్చశ్వరస్యస్వరూ
 పనిరూపకధర్మాః. జ్ఞానశక్త్యాదయస్తస్మిరూపితస్వరూపధర్మాః.
 సుర్వజ్ఞత్వసుర్వశక్తిత్వాదయఃసృష్ట్యపయుక్తధర్మాః. వాణ్య
 ల్యసౌశీల్యసౌలభ్యాదయఃఆశ్రయణోపయుక్తధర్మాః. కారు
 న్యాదయోరక్షణోపయుక్తధర్మాః. ఏతేహంస్వరూపంబుద్ధిప
 రిచ్ఛేదేనిరూపితమితినేహప్రపశ్యతే. అయమీశ్వరఃఽజ్ఞాస్మ
 త్యనక్షరంచతుర్ముఖదక్షకాలాదిష్వక్షత్ర్యామితయాస్థిత్యా
 సృష్టింకరోతి- విష్ణవతారరూపేణమనుకాలావ్యక్షత్ర్యామిత
 యాస్వరూపేణచక్షత్రార్షుకోభవతి- రుద్రకాలాక్షత్రాః
 సామశ్చక్షత్ర్యామితయాసంహారమపకరోతి- అహస్సృష్టిస్థితీసం
 హారకక్షత్రాః. ఏవంప్రకారశ్చశ్వరః పరవ్యూహవిభవాక్ష
 త్ర్యామ్యుర్త్వావతారరూపేణవక్ష్యప్రకారః. తస్మైవరూపానా-
 త్రిపాద్విభూతౌకుముదకుముదాక్షుభ్రజ్జరీకవామనశచుగ-కర్ణ
 సుర్వనేత్రముఖముప్రతిష్ఠాదిభిఃదిష్వాయుధభూషణపరిజనపరి
 చ్ఛదాస్వైవైర్వివ్యనగరపాలనైఃపరిరక్షితేస్త్రీమన్వైకుత్రాభ్యేపు
 రేవణప్రచణ్డభద్రసుభద్రజయశివయథాత్మవిధాత్మప్రభృతిభి
 ద్వారపాలనైరుపేతేస్త్రీమద్దివ్యాలయేస్త్రీమహామణిమణ్డపెధ
 గ్నావ్యస్తపాదపరచితనిస్త్యేననేశేషపర్యజ్ఞేచతుర్ముఖదివ్యమ
 గ్గళవిగ్రహపిశిష్టః, స్త్రీభూసిళాదిసహిత, శ్శుభ్రచక్రాదిదివ్యా
 యుతోపేతః, కిరీటాదిదివ్యభూషణభూషితో, నక్షరగుడవిష్వ

క్షేనాదిభిర్నిత్యై స్సానుగానపరే రన్వైస్తుక్తైశ్చానుభూయ
 మానో, జ్ఞానశక్త్యాద్యనంతకల్యాణగుణవిశిష్టః, పరబ్రహ్మాదివా
 సుదేవాదిశబ్దవాచ్యో, నారాయణః. పూజాపూజానామ - ఏవ
 మేవఉపాసనార్థంజగత్సృష్ట్యాద్యర్థంచవాసుదేవసజగత్క్షణప్ర
 చ్యమాన్నిరుద్ధభేదేనచతుర్థఽవిధతః. తత్రషాడ్యణ్యపరిపూ
 ణ్ణోవాసుదేవః - జ్ఞానబలాభ్యాంసజగత్క్షణః - ఐశ్వర్యవీర్యా
 భ్యాంప్రచ్యహః. శక్తితేజోభ్యామనేరుద్ధితగుణవిభాగః. ప
 తేషుచతుష్టప్రత్యేకంయతయస్త్రయోవణ్ణః. కేశవాదయో
 వ్యూహోస్తరాణిక్వాదశ- ద్వాదిశమాసానాంద్వాదశాదిత్యా
 నామ ఏవైవరాని. ఊర్ధ్వపుణ్డేషుచి తేహావీవస్థాపనంవిధియతే.
 తత్రాకినకి ప్రభశ్చతుశ్చత్తరః కేశవః. శ్యామోనారాయణ
 శ్చతుశ్చత్తరః. మణిభక్తాభోమాధవశ్చతుర్గుదః. చంద్రాభో
 గోవిందశ్చతుశ్చార్థః. పద్మకీర్తిలా- సన్నిభోవిష్ణుశ్చతుర్దలః. అ
 జ్ఞాభోషధుసూననశ్చతుర్గునలః. అగ్నివర్ణస్త్రీవిక్రమశ్చతుః
 శిర్షః. బాలసూర్యాభోవాషనశ్చతుర్వర్షధరః. పుండ్రీకాభ
 శ్రీకరశ్చతుష్టప్తసధరః. తటిస్పృహోహృషీ కేశశ్చతుర్గుసేల
 ధరః. సూర్యాభఃపద్మనాభఃపద్మాయునధరః. ఇద్విగోపనిభో
 దామోదరశ్చతుష్టాశధరః. విభవోనామతత్రత్రజాతీయరూ
 పేణావిర్భావః. సప్రసిద్ధిప్రధాన్యేనదశధా- తేచమత్స్యకూ
 గ్ద్వాదయోవతారిపశేషాః. తత్రశ్చేదాపహారిదైత్య నికాస
 పూర్వకంబ్రహ్మణేప్రమాణప్రదానార్థమవేణ్ణోమత్స్యవతా
 రః. జీవానామజరామరణ హేతుభూతామృతోత్పాదనమద్వి
 రాధార త్యేనావతీర్ణఃకూర్మావతారః. సంసారనిమగ్నజీవాన్ధర
 ణకామఃస్వమహిషీముద్గురుమవేణ్ణోవరాహోవతారః. ఆశ్రితర
 త్తుణార్థం మహాసురంహస్తంస్తమ్భోద్భూతో నారసిహ్మవతా

రః. త్రివిక్రమో యాత్వా స్వపాదారవిన్దో యజేన జలేన జగ్ర
క్షణార్థమవతీన్ద్రో వామనావతారః. చుష్టశ్చ ప్రయగరసనార్థమ
వతీన్ద్రః పరశురామావతారః. ధన్వనంఘాపనార్థ మః తీన్ద్రో గా
మావతారః. స్రులమ్యాదిగరసనార్థమవీన్ద్రో బలభక్ర గామావ
తారః. చరమోపాయప్రదానార్థమవీన్ద్రో కృష్ణావతారః. అ
ధర్మిస్తాన్నిరస్య పూర్ణధన్వప్రసర్తనార్థః కల్యణగారః. ఏ
వందశావతారెష్వప్యేకావగారో నైవ ప్రకారః. వక్తనా
శాదయోపిషక్తిశ్రింశదవికారాస్త్వై. అన్వధిభక్తహయగ్రీవ
నరనారాయణాదయోపి. ఏవమేలేషుః కౌణభాగ్నాంశాపే
శాఖ్యావార్తరభేదేన చ సప్రకారాః- తేషామసాస్యానుపాస్య
విభాగో ప్రజ్ఞప్యః. అవగారాణామిన్ద్రో సహేషుః - సుకుకర్తి.
ప్రయోజనంతు చుష్టినాశచూర్వక సాఘపరివ్రాణమేషి. అ
స్తైర్యామిత్యం నామ స్మర్తనర కార్యనుభవపరాయామి పే జీవా
క్షేనస్సుహృత్వైవన, యోగిభిద్రిప్తవృతయా, హృదయప్రదేశా
వస్థితయాః. జీదేనసాకింపిన్ద్రమానోపితృతదోమేరిసంస్మృ
ప్తోవర్తతే. అర్చావచారోనామ దేశకాలై ప్రకర్షిరహితః ఆశ్రి
తాభిసుతద్రవ్యం శిరీరీతయా స్వీకృత్య శక్తిన్నప్రాక్రీణశరీరవి
శిప్తస్సున్నర్చకపరాధీనస్సానభోజనాసనశయనస్థానిస్సర్వసహి
జ్ఞః ఘరిపూర్ణో గృహగ్రామి గగర ప్రశస్తైశ్చైలాదిషువర్తమానో
మూర్తివిశేషః. సచన్వయంవ్యక్తైవస్తేమానుషభేదాచ్చ
తుర్విధః. ఏవఋక్తిపశ్చ్యానస్థాస్వపిశ్రీవిశిష్టవవిభగవాన్వర్తతే
ఇతి శ్రుత్యాదిప్రమాణసిన్ధోర్ధః. ఘతేనైకాయనోక్తినిశ్చీకి
వాదగారాసః. ఏవమీశ్వరోన్యాయపితః.

ఇలియతీవ్ర మ త దీ పి కా యాం

కుశ్వరనియాపణం నామ నవమో వతారః.

ఏవం ప్రవృత్తాని యాపణాన ద్దరమ ప్రవృత్తాని యాప్యతే- అప్ర
వృత్తం సత్త్వ రజస్తమాం సీశబ్దస్పర్శ రూపరసగంధాస్సంయోగశ్చ
క్రిందితదశ ప్రకారమేవ. ప్రకాశసుఖలాఘవాదినిదానమతీర్ణి
యంశక్త్యాద్యతీర్ణి క్తమ ప్రవృత్తం సత్త్వం. తద్ద్వివిధం - శుద్ధస
త్త్వం మిశ్ర సత్త్వం చేతి. రజస్తమ మ్భూస్య ప్రవృత్తి సత్త్వం
శుద్ధ సత్త్వం. తద్ద్వివిధమితి, ఉపసారా త్తత్ప్రవర్తకత్వ
తే, చ. రజస్తమ స్సహవృత్తి సత్త్వం మిశ్ర సత్త్వం. ప్రీగుణే, త
త్సమ్భవోజీవేచాపసారాత్, రాగత్యన్త లోభ ప్రవృత్త్యాదినిదా
నమతీర్ణియంశక్త్యాద్య తీర్ణి క్తమ ప్రవృత్తం రజః. మోహ ప్రమా
దా ప్రవృత్త్యాదినిదానమతీర్ణియంశక్త్యాద్యతీర్ణి క్తమ ప్రవృత్తం త
మః. శ్రీణ్యపేతా నియావత్ప్రకృతివ్యాస్తాని, ప్రకృతివశ్యపురు
షసమ్బుధా, స్వనిత్యాని, నిత్యసన్తానాని, ప్రశయదశోయాంస
మాని, సృష్టిదశోయాంవిషమాణి, సృష్టిస్థితిసరోహారోషయక్తాని,
శ్వరసజ్కల్ప భేదాత్పురస్పరాభిభవోన్మవకారణాని, క్షేతాని
సాధారణాని. సత్త్వగుణస్తోసమ్యక్జ్ఞానరూపసుఖాది హేతుర్మో
క్ష ప్రదత్వ. రజోగుణస్తు రాగాద్యాత్మకకర్మసజ్జమఃఖాది హేతు
స్వద్గనరకాద్యాముష్మిక ప్రదత్వ. తమోగుణస్తవజ్ఞానాలస్యా
దిహేతుర్నరక ప్రదత్వ. అతస్సత్త్వాదయోగుణాః సప్రవృత్తా
పాః. అన్యదాది శ్రోత్ర గ్రాహ్యః పఞ్చభూతవర్తీశబ్దః. సచద్వివి
ధః-చణ్డాత్మకో ౨ చణ్డాత్మక శ్చేతి. అక చటతవయాదిపఞ్చాశదక్ష
రాత్మకౌవణ్డాత్మకః. సః జేషహ సుష్యాదితౌలోద్విదివ్యక్తః. భే
ర్యాదిజన్మో ౨ చణ్డాత్మకః. ఏవమ్భూతశ్చబ్దశ్చోత్త్రైన్ద్రియేణగ
హ్యతే. శ్రోత్రైన్ద్రియగమనాద్వా-వ్యజ్జక వాయుగమనాద్వా
శబ్దగ్రహః. నను శ్రుత్యాశబ్దస్య ప్రవృత్త్యం ప్రతీయతే-అప్రవృ

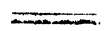
త్వంకథమితీచేన్న - అకారాదేః ప్రణవోత్పాద కత్వంవాచ్య
ద్వారాసంఘవతీతిపరిహారాద్రవ్యత్వముపపద్యతే. అస్తదా
దిస్పర్శనేర్పియ గ్రహ్యవిజాతీయవ్యావృత్తోఽన్త్రవ్యంస్పర్శః
సచక్రివిధః-శీతోష్ణాసుభయాత్మకభేదాత్. అప్పుశీతస్పర్శః. తే
జస్యస్థస్పర్శః. ఊహిపవనయోరినుష్ణాశీతస్పర్శః. పునర్ద్వివిధః-
పాకజోఽపాకజశ్చేతి. పృథివ్యాంపూర్వః. ఇతరేషుశ్రీమప
రః. తద్రామృతగరళముక్తఫలచమూలోపలగోబ్రాహ్మణచణ్డా
లాదిస్పర్శ విశేషాఃపాకజభేదాః. అస్తదాదిచతుర్ద్వియైక
గ్రాహ్యవిజాతీయవ్యావృత్తేనాన్త్రవ్యంకూపం. తచ్చతుర్థా-సి
తరక్తివీతకృష్ణభేదాత్. తక్రకలభౌతశ్శశుక్తి శశాఙ్కాదీ
నాంకూపవిశేషాస్సితభేదాః. హుతపహజపాదాడినుబద్ధజీవివి
ప్రనుపక్తరాగాదీనాంకూపవిశేషాఃరక్తభేదాః. కాఞ్చినహరి
తాళహరిగ్రాహీనాంకూపవిశేషాఃవీణభేదాః. మరకతమధుకర
జలగరళిమిరరిమాకూర్వాదీనాంకూపవిశేషాఃకృష్ణభేదాః. పీ
తిమానశుపిరక్తానాన్తరభేరంబిదిచ్ఛన్తి. స్రుశ్యనుసారాత్.
ప్రకారాన్తరేణకూపంద్వివిధం- భాస్వరాభాస్వరభేదాత్.
తేజోగతంభాస్వరం. అక్షీనిలిలాదిగతంభాస్వరం. ఏవంచ
త్వార్యేవకూపాణి. ఏలేనదిత్రంన్యానోపచ్ఛానంకూపమితివత
నిరాసః. ఆశపవచిత్రగర్భస్పర్శరసానాపవీనిరాసః. అస్తదా
దిరసనేర్పియ గ్రహ్యవిజ్ఞానియేతితోరసః. సమోథా - మధు
రాస్థులవణిక్తికటుకిషాయభేదాత్. తస్త్రితుక్షీరగుడాదిర
సాఃమధురభేదాః. మాకచిచ్ఛానులకాదిరసా ఆస్థుభేదాః. సై
న్ధవోషరవికారాదిరసాఃలవణభేదాః. కిమ్పాకనిమ్పాదిరసాస్త
క్తభేదాః. శుశ్లేనురీచస్వపాదిరసాఃకటుభేదాః. హరితకీవిభీ
తకీమాతాంగురాదిరసాఃకషాయభేదాః. అస్తదాదిపూణగ్రా

హ్యవిజాతీయతరంగణః. సద్వివిధః- సురభిరసురభిశ్చ. పాటీ
 రమృగమాదఘుస్పృణచవృకాదిగణాసురభిభేదః. తదన్యేష్వ
 సురభిగణాః. అయంచగంధఃపృథివ్యేకివస్త్రీపాకిభేదాద్భిన్నః. స
 వనసలిలాదిమగధోపల్థిఃపాథివనంస్త. త్ అయోదహాతీతివ
 దౌపచారికీ. పక్షీకిరణస్త్రియయాసర్విగూతేషుసర్వగుణా
 న్నాంవిద్యమానశ్వేపిస్త్రాధాన్యాభిప్రాప్యేజోత్తిమిని విరో
 ధః. పాకాస్త్రాన్తరొత్పత్తిస్సాస్త్విశ్రయే. స్వాస్త్రియనాశాభా
 వాదేవోపవక్త్రేపీలుపాదిసాచనాఘః. సయ్యుక్తస్త్రియ్యం
 నిమిత్తంసయ్యోగః. సవనామాన్యగుణఃస్త్రియ్యవస్త్రీ. అస్యచ
 స్వాభావసాదేశ్యముపలభ్య మానసంశేభేవస్త్రయ్యుక్తీణయాన
 విరోధావహం. సచకార్యకార్యభదాద్వివిదః - పూర్వఃపరి
 మితానాం. ఉభయస్త్రేరిణాద్యేషయోః- క్వచిదన్యతరప్రేర
 తాత్స్థాణుశ్యేనయోస్సయోగః. కచిశ్చయోగజసంయోగ
 మపివచ్ఛి. హస్తపుష్పకీసంయోగానాం- యపుష్పకీసంయో
 గఇతి. తన్నహస్తపుష్పకీసంయోగేనైవోపపత్తేః. వీతేనవిభా
 గజవిభాగోపినిరస్తః. విభాగిష్ఠిసంయోగాభావపవనవృక్ష
 ణః. అకార్యసంయోగస్త్రివిభుస్త్రియ్యయోః. అజద్రవ్యసంయో
 గఃస్త్రాత్పాశ్చక్రియతే. తిసునానాదప్యజద్రవ్యసంయోగసిద్ధిః.
 యథా- విభుస్త్రియ్యంవిభుస్త్రియ్యసంయోగవత్ - స్త్రియ్యత్ -
 ఘటవత్. తథా- విగీతమీశ్వరిసంయ్యుక్తం - స్త్రియ్యత్ -
 ఘటవత్. కుశ్వరఃకాలాదిసంయ్యుక్తః- స్త్రియ్యత్ - ఘట
 వత్. ఇత్యాదిభిర్విభుసంయోగసిద్ధిః. అభశంకీస్సుర్వకారణా
 వాంకారణత్వనిర్వాహకీకీశ్యేస్త్రీయ్యవిశేషః. తథా- గమా
 భ్యాంతత్సిద్ధిః- ప్రతిబద్ధకమణిసన్తాదిగన్నిశ్చోస్వరూపసహ
 కారివైకల్యాభావేపియదుపరోధాన్తహననహి- పాహ్యతీ

స్త్రియాశక్తిః. అయినా వాస్తా దీ మతస్త్రిసిద్ధిః. సాశక్తిష్టత్త్రి
 వ్యవస్థి. భగవన్నిష్ఠశ్చంపురాణరత్నాదిమప్రసిద్ధం. ఏవలస
 ర్వత్రాపిశక్తినామకధర్మవిశేషసిద్ధిః. ననుచతుర్వింశతిప్రకా
 రానుణా ఇత్యుక్తత్వాత్కథందలైచేతినిర్దిశ్యతేఇతిచేత్. ఉ
 చ్యతే - జీవాత్మగుణవిశేషాణాంబుద్ధిసుః యఃఫల్యాద్వేషప్ర
 యానాం నాంపణ్ణాంజ్ఞానవిశేషయాపత్వేనజ్ఞానేక్తర్భావస్యా
 క్త్యాత్, ధర్మాధర్మయోరపీశ్వరప్రీత్యప్రీతిగూపత్వేనెశ్వర
 జ్ఞానేక్తర్భావాత్, భావనాఖ్యసంసాగరస్యజ్ఞానవిశేషయాప
 త్యాత్, వేగోత్పాదకహేతోరేవవేగాఖ్యసంసాగరోపపత్తైః,
 సంయోగమాదాయుశ్శీతస్థాపకస్యాపిసహస్థావాల్, శబ్దస్పర్శరూ
 పరసగభానాంపశ్చానాంప్రత్యక్షసిద్ధత్వేనాస్త్రీకారాత్, విభా
 గప్రకర్తవ్యయోరపి సంయోగాభావమాదాయోపపత్తైః, పర
 త్వాపరత్వయోద్దేశకాలవిశేషమాదాయోపపత్తైః, సజ్ఞాపరి
 మాణక్రవత్వస్నేహానాంతత్త్రివ్యస్వరూపమాదాయోపప
 త్తైః, నరుత్వస్యశక్త్యుక్తర్భావస్యవక్తముచితత్వా, చ్యుద
 శైవేతిసమాక్షం. తత్రసత్త్వరజస్తమాంసప్రకృగుణాఃతో
 త్సహస్థిజీవగుణాశ్చ. సత్త్వరూపంజ్ఞానం - సాత్త్వికఃకాలభి
 త్యాదిప్రతీతిరుపాభివశాదాపచారికీ. 'శబ్దాదయఃపశ్చప్రాకృ
 తికాఃపశ్చుమహాభూతగుణత్వేనప్రసిద్ధాః. శుద్ధసత్త్వంశుక్తి
 పాద్వీభూత్యాంతత్త్రివర్తకత్వశేచ. సంయోగశక్తిరూపే
 గుణౌపద్ధ్రివ్యసాధాఫణాదినిచేకః. ఇత్యుక్తవ్యంగరూపితం.

--- శ్లోకము ---

ఇతియతీవ్రమతదీపికాయాంఅత్రవ్యనిరూపణంనామ
 దశమోవతారః.

ఏవం ద్రమిడభాష్యస్యాయ సిద్ధిసిద్ధిత్రయశ్రీభాష్యదీప
 సారసక్రమోహభాష్యవివరణ సజ్జతిమాలాపడగ్గ సక్షేపశ్రు తప్ర
 కాశికాత త్వ రత్నాకర ప్రజ్ఞాపరిత్రాణ ప్రమేయ సక్రమో
 న్యాయ కులిశన్యాయ సుదర్శనదర్శనయాథాత్మ్య నిర్ణయన్యాయ
 సారత త్వదీపత త్వనిర్ణయ సర్వార్థ సిద్ధిన్యాయపరిశుద్ధి
 న్యాయసిద్ధాంతానవరమతభక్త త్వత్రయ చుళక త త్వనిరూప
 ణత త్వత్రయ వ్యాఖ్యాన చణ్డమారుత వేదా న్దవిజయపారాశ
 ర్యవిజయాది పూర్వార్థాచార్య ప్రబంధానుసారేణ జ్ఞాతవ్యాకాస
 క్షిప్యబాలబోధనార్థం యతీంద్రమేతనిపికాఖ్య శారీరకపరిభా
 షాయానుస్యా మే తే ధాః ప్రతిపాదితాః. అధ్యాత్మ శాస్త్రాం
 త త్వహితపురుషార్థ ప్రతిపాదక త్వాత్ తత్సారై స్మిన్నపిప్ర
 కృతిజీవేశ్వరపరిచ్ఛేదైః త త్వస్యనిరూపిత త్వాత్, బుద్ధిపరిచ్ఛే
 దేఉపాయస్యనిరూపణాత్, నిత్యవిభూతిపరిచ్ఛేదే చ పురుషా
 ర్థస్యనిరూపణా, చ్చ త త్వహితపురుషార్థాని రూపితా ఇతినిర
 వద్యం. ఏకంత త్వమితి ప్రతిపాదయన్ దిసూరయః. ఆత్మానా
 త్కైతి ద్వేధావిభజ్యనిరూపయన్ దియుషయః. శ్రుత్యనుసారా
 ద్భోగ్యభోక్త్రునియన్ ద్రునూపంత త్వత్రయ మితి ప్రతిపాదయ
 న్ద్రాచార్యాః. హేయ తస్యనివర్తకం - ఉపాదేయం - త
 స్యోపాయ ఇతి చతుర్థావిభజ్యాను సన్దధ తే కేచిదా చ్చార్యాః.
 ప్రాప్యం- ప్రాప్తా- ఉపాయః - ఫలం- కిరోధీతివజ్ఞాధాక
 థయన్ ద్రవరేదేశికాః. అర్థవజ్ఞుక మేవసంఘ్నేన సాకం ఘోధాప
 రిగణయ్యవర్ణయన్ ద్రవస్యేగురవః. తేషాంత త్వద్వభాజకధర్మపు
 రసాగరేణతథోపన్యాసోనార్థ భేదక ఇతీ సర్వమవదాతం. వస్తు
 తస్తు వేదాన్తానాంచ దచిద్విశిష్టాద్వైతంత త్వ మేకమేవప్ర
 ప్కౌతితాత్పర్యం. అతవచచిదచిద్విశిష్టం బ్రహ్మైక మితి మత్వా

భగవాన్ బాదరాయణః *అథాతో ప్రస్తుజ్ఞా సేష్యుపక్రమ్య.
 తదేవ సప్రకారం నిరూపితవాన్. అతశ్చిదవిద్విశిష్టో ప్రస్తుశబ్ద
 వాచ్యో విష్ణోః ఖ్యః పరవాసుదేవో నారాయణః పనైకింశ త్వమి
 తిపశిష్టో ద్వైత వాదినాం చ ర్చనమితి సిద్ధమ్. ....

— శ్లోకః శ్లోకః —

ఇతి

శ్రీ వాఘాలసులలింక శ్రీ మన్మహా చార్యస్య ప్రథమ దాసేన
 శ్రీనివాస దాసేన రచితాయో శ్రీ తీర్థ సుత దీపికా ఖ్యా
 శారీరక పరీభాషా సమాప్తా.

శ్రీ మతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీ ర సు .

ఓంసమోగాయత్ర్యై

శ్రీమదవనిమండల మండనాయమానానాం, నిత్యనైమిత్తిక
 ప్రాయశ్చిత్తోపాసనాది నిఖిలకర్మానుష్ఠాన ధురంధ
 రాణాంత్రయ్యంతవిశ్రాంతస్వంతప్రచారాణాం
 ద్విజాతీనాం మనోల్లాసకరం నిఖిలనిగమాదిదర్శన
 రాధ్ధాంత విజ్ఞానపత్నరత్నాకరాయమా
 నివిద్యన్తండలసంస్తూయమానకీర్తిచం
 ద్రచంద్రికావిశదీకృతదిగంతరాళ
 శ్రీకృష్ణపండిత ప్రణీతమ్,
 పరమపురుషార్థ దివ్యసౌధసమారోహణసోపాన
 మార్గాయమాణ సంధ్యాకర్మ విశదీకరణ
 ధురీణమ్, నిర్ణయ కల్ప వల్ల్యాఖ్యమ్,
 సంధ్యావందన భాష్యమ్ .

ఇ ద మ్,

నివృత్తి - వీరరాఘవస్వామి శాస్త్రిణా
పరిశోధితమ్.

శ్రీమచ్ఛన్నగరనివాసినా

బహూరు - త్యాగరాయశాస్త్రిణా

స్వకీయాయామ్,

గీర్వాణభాషారత్నాకరముద్రాక్షరశాలాయామ్

ముద్రితమ్,

మహాజనామోధాయజగతిచిరంబిజయతామ్.

చన్నపట్టణము.

Registered Copy-right.
(1878.)

ఈ సంధ్యావందనభాష్యము నానా దేశంబులనుండి తె
 ప్పించబడిన తాళపత్రగ్రంథంబులనునిచికొని నతిప్రయాస
 నొందిబరిష్కరించినదియగాకగవర్ వైంటువారిగౌరవ
 సంవత్సరపు (౨౦) వయ్యోశాసనముప్రకారమురిజిష్టరుచే
 యించినాను గావున దీని నితరులెవ్వరుముద్రింపంగూడదు.

ఇట్లు*

✠ బరూరు - త్యాగరాయశాస్త్రిలు.

శ్రీ మత్పరమేశ్వరైశ్వరము.

ప్రకటన.

ప్రకృతంబున ముద్రింపబడియుండు నూతన గ్రంథంబులు.

యా - అ - నె

లలితాత్రినతి - నామావళీసహితము.	...	...	౦ - ౧ - ౬
దేవీఖడ్గమాలా - నామావళీసహితము.	...	...	౦ - ౧ - ౩
గంగాలహరీ - పండితరాయప్రణీతము.	...	...	౦ - ౧ - ౦
సౌభాగ్యలహరీ - ఇదేలక్ష్మీస్తోత్రము.	...	...	౦ - ౨ - ౦
సంధ్యావందనభాష్యము - కృష్ణపండితీయము....	...	...	౧ - ౦ - ౦
అపనోతానుభూతి - ఇదిశ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవिरచితం	}		౦ - ౪ - ౦
బగు వేదాంతగ్రంథము - ఆంధ్రీతాత్పర్యసహితము			

ప్రకృతంబున ముద్రింపం బడుచుండు నూతనగ్రంథంబులు.

నిర్ణయసింఘువు—(ఇది కమలాకరభట్టాచార్య ప్రణీతమై నిఖిలధర్మశాస్త్ర)

ములను నిర్ణయముగనిర్ణయించుటవలన నిర్ణయసింఘువనంబడియె)

నూతనసహిత - శ్రీవిద్యారణ్యస్వామికృతవ్యాఖ్యానేసహితము. *

కపికంఠపాశము - కాళిదాసవिरచితము. *

ఇంకనేక నూతనగ్రంథములు ముద్రాక్షరంకీతం బగుచున్నయవి.

శ్లోగ్రంథంబులు వలయువారలు చిన్నపట్టణము పెద్దినాయనీపేట కృష్ణమనా
 యని యగ్రహారంబున - ౩౫- వ తలుపుసంఖ్యగలనిజగృహంబునందుస్థాపిం
 పబడియుండెడి గీర్వాణ భాషారత్నాకర ముద్రాక్షర శాలాధికారియగు,
 బరూచ - త్యాగరాయశాస్త్రిలవారియొద్ద క్రయముననుకొనికొనుచున్ను.

ॐ
అవతరణిక.

శ్రీమన్మహిమండల మండనాయమానంబగు సిద్ధరతఖండంబునందలి చతుర్ముఖముఖారవిందోద్భవులైన బ్రాహ్మణోత్తములకు దెలియంజేయునదేమనినె—

ఇహలోకంబునవర్ణాశ్రమనిష్ఠుడై సదాచారసంపన్నుడైన బ్రాహ్మణుండు కాలత్రయంబునందును సంధ్యావందనంచావశ్యకముగ నొనర్పవలయు - అట్లు త్రికాలములయందును సంధ్యావందనంబాన ద్చెడి బ్రాహ్మణుండు సంసారసాగరంబునుండి తరింపంబడుటయ గాక నట్టివానికి బ్రాహ్మణత్వంబును సిద్ధించు - సంధ్యావందనమును శాస్త్రరీతిగ నొనర్పనివాడు శ్లో|| శూద్రవీచనసంశయః|| అను శాస్త్రరీతి శూద్రప్రాయుండగు - మఱియు అర్థజ్ఞానపూర్వకంబుగ నే సంధ్యావందనమును జేయవలయు. - యోగ్యులకు లంభద్రవము తేనాక మేతిచ,, అను శ్రుతీతి అర్థజ్ఞానపురస్కరంబుగ సంధ్యావందనమును గావించువాడు ఐహికంబున నైశ్వరాదులను భవించి స్వర్గలోకంబున సుఖంబు జెందు - అర్థజ్ఞానరహితంబుగ సంధ్యావందనమును గావించెడివిప్రుడు, స్థాణురయంభారహార్యే లాభూ దధి త్యవేదంపవిజానాతియోగ్యమ,, అను శ్రుతీతి భారంబును వహించెడి స్థాణువుచందంబున సంధ్యావందనంబును భారంబును వహించువాడగునే గాని తత్ఫలంబును భవింపనేరడు - కావున నర్థజ్ఞానములేక యొన ర్చెడి సంధ్యావందనము వ్యర్థంబగు - అగుటంజేసి విజ్ఞానరత్నరత్నాకరాయమాణుండును, పండితసార్వభౌముండును నగు శ్రీకృష్ణుని పండితునిచే ర్చచియింపబడిన నీనిర్ణయకల్పవల్లియను సంధ్యాభాష్యంబును ముద్రించిన లోకోపకారంబుగ నుండుననిదలంచి స్వీయగీర్వాణభాషారత్నాకరముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రాక్షరాంకితంబున ద్ద్రాసాడను. . .

ఇట్లు,
గీర్వాణభాషారత్నాకరముద్రాక్షర
శాలాధికారియగు,
బరూరు-త్యాగ రాయశాస్త్రిలు.

1870 సం॥ }
జూలై నెల ౫ తేది - }

విషయసంఖ్యా.

పుటసంఖ్యా

౧	సంధ్యావందనఖాస్యప్రారంభః...	౧
౨	సంధ్యాయానిత్యత్వవిచారః...	౨
౩	సంధ్యాయాఅర్థజ్ఞానపూర్వకమేవానుష్ఠేయత్వవిచారః...	౩
౪	వేదార్థాఽపరిజ్ఞానేదోషః...	౪
౫	ఉపనేతుర్విద్యతావశ్యకతా...	౫
౬	సంధ్యాకర్తృనియమాః...	౬
౭	సంధ్యావందనఫలవిచారః...	౭
౮	సంధ్యాత్రయమధ్యేచ్ఛాభివ్యవహారః...	౮
౯	సంధ్యాకాలవిచారః...	౯
౧౦	సంధ్యాశబ్దార్థవిచారః...	౧౦
౧౧	సంధ్యాకాలాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమ్...	౧౧
౧౨	సంధ్యావందనస్యగౌణకాలవిచారః...	౧౨
౧౩	సంధ్యాతిక్రమణేప్రాయశ్చిత్తద్వైవిధ్యమ్...	౧౩
౧౪	సంధ్యాయాదివాఅననుష్ఠానేకర్తవ్యతా...	౧౪
౧౫	సంధ్యాదినిత్యకర్తృణామేకదినాతిక్రమణేప్రాయశ్చిత్తమ్...	౧౫
౧౬	సంధ్యాయాస్సప్రరాతాకరణేపునస్సంసౌకర్యః...	౧౬
౧౭	అచమనవిధిః...	౧౭
౧౮	ప్రాణాయామలక్షణమ్...	౧౮
౧౯	మఠేత్పూర్వప్రారంభః...	౧౯
౨౦	అర్ఘ్యనిర్ణయః...	౨౦
౨౧	ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యనిర్ణయః...	౨౧
౨౨	అశౌచేసంధ్యావిధిః...	౨౨
౨౩	వ్యాధితస్యసంధ్యావిధిః...	౨౩
౨౪	గాయత్రీజపవిధిః...	౨౪
౨౫	కాలత్రయేఉపసానమంత్రనిర్ణయః...	౨౫

వీతద్వైపిషయసూచికాసమాప్తా.

శ్రీ గణేశాయ నమః

శ్రీ గణేశాయ నమః

సంధ్యాపంచనభావ్యప్రారంభః

శ్లో॥ యస్మిన్దృష్టణబింబజృంభితపురీ సందర్శతుల్యం జగజ్జాతంయత్పర
సంనిదోయతథదం రూప్యాదివల్లీయతే । యస్యాజ్ఞానవిజృంభీ
తాపరభిదావాలీందుభేదాదివత్తంభూమానముపాస్త్యహేహ్య
దిసదావామూర్షజానిశివమ్॥.....*

పూర్ణానందస్వరూపాయదక్షిణామూర్తయేనమః । ప్రాజ్ఞానాప్రాజ్ఞానా-
రోహితీదీప్తితాయస్వచింతయా ॥ ముకుందాశ్రమయోగీంద్ర పాదపంకజమా-
శ్రయే । యత్సందర్శనమాత్రేణప్రాయత్యంజాయతేస్యణామ్ ॥ అరుంధతీవద్ర-
తభాగ్యశాలినిలక్ష్మీరథూనేజననీజనైర్నతా ॥ శ్రీరామభట్టస్తుపితామితాగమస్తా-
వద్యవందేసకలార్థసిద్ధయే ॥ శ్రీమద్రాఘవదైవజ్ఞవంశ్యశ్రీకృష్ణపండితః ॥ ప్రకా-
శయామ్యహంస్పష్టంసంధ్యాపంచనపద్ధతిమ్ ॥ భాష్యాణవేదస్యవిలోక్యగర్హితాఽ-
ద్యచ్ఛ్రియానిర్వయకల్పవల్లసా । గంభీరసంశోభిపదానుగుంభితాలఙ్కాగవశ్రేణి-
శిశుత్సయామయా ॥ *

ఇహాఖలు సకలధర్మపరిగణనాయా మాదితః పరిగణనార్హస్యసంధ్యా
పంచనకలాపస్యస్వరూపవిశేషజ్ఞానాయథాకథంచిద్విగుణాఽఽ ॥ శ్రేయాః
స్వధర్మోవిగుణఃపరభర్తాత్స్వస్మిత్తాదితిభగవదుపదేశాన్సవధర్మత్వేనశ్రేయ-
సీతిహ్యదినిధాయనిరంతరవిశేషశుశ్రూషాపరితోషిత సదాచార్యేముఖకవలః
దీప్తిసిద్ధాంత సారసాగరాస్త్రిగ్భితమతిరహస్యావృతమాకలయ్యయథాయో-
గప్రకాశ్యతే ॥ *

◆ (*) సంధ్యాయాఽత్యత్త్వవిచారః (*) ◆

తత్రతావత్సంధ్యాపంచననిత్యం ॥ * అహారహస్సంధ్యాముపాసితేతి
శ్రుతావహారహాతివిప్రవగమాత్ * అహారహాసప్రవృద్ధితే, అర్థమాసేర్థమా-
సేప్రవృద్ధితే, వసంతేవసంతేజ్యోతిషాయజేతేత్యాదౌతథాదర్శనాత్ - నన్విద-
మయ్యుక్తంతత్రనిత్యత్వం - యథాకాలమకరణేప్రాయశ్చిత్రాశ్రవణాత్ - అత్య-
తీయాత్పరుషాత్సోపానానాభావేదార్హాన్స్తాన్యశ్రవణాచ్చ-అనాహితాగ్ని

తాస్తేయమిత్యపపాత కేష్యనాపితాగ్నితాయాఃపాతాచ్చ-నైవంక్రకృతే
 ర్యతవచనానిసంతి యేనసంధ్యావందననిత్యంభవేతిచేదుచ్యతే. క్రకృతేత
 విధానివచనానిసంతీతివదతావ క్రవ్యం - కింసంధ్యావందనకర్తృప్రధానభూ
 గాయస్త్రిసచేశస్యయథాకాలమకరణేప్రాయశ్చిత్తాభావశ్చేచ్యతే - ఆహ
 స్విభ్యధాకాలంసంధ్యావందనకర్తానుప్తానస్యాకరణేప్రాయశ్చిత్తాభావః-
 ద్యః - సావిత్ర్యాఅపియథాకాలమనుపదేశేగురుతరక్రత్యవాయశ్రవణాత్ -
 ధాహాభగవానాపస్తంబః || ౫ || అతిక్రాంతేసావిత్ర్యాః కాలముతంత్రేవి
 కంబ్రహ్మచర్యంవరేదథోపనయనంతతస్సంవత్సరముదకీపస్పర్శనమితి - ఉ
 చాశ్వేలాయనమునిచరణైః - అతడోర్ధ్వంపతితసాఽత్రికాభవంతి, నైనానుపన
 న్నాధ్యాయంవైశ్విధివాహాయే స్తయాజయేయతితి, నస్వితీయః- సంధ
 యాలకరణేబహుప్రత్యవాయశ్రవణాత్ - తదాహగోవిలః || ౫ || సంధ్యాదే
 సవిజ్ఞాతాసంధ్యాయేనానుపాసితా | జీవమానోభవేచ్ఛూచోమృతశ్వాన
 బాంబుచే||విష్ణుపురాణే||ఉపతీప్తంతియేసంధ్యాంయేనపూర్వాంసశ్చిమా
 |వజంతి తేనురాత్మానస్తామిస్రంసరకంస్పృశ || కూర్మపురాణే || ౫ || యోస్యత్ర
 యశేషస్కంధకర్మకార్యేణ్యజోత్తమః | విషాయసంధ్యావందనయాతినర
 యుభవమ్ || దక్షః || ౫ || సంధ్యాహీనోఽశుచిర్నిర్లభస్త్వస్సర్వకర్తృసు | యద
 తునుచేత్కర్మసత్యఫలభాగ్భవేత్ || స్త్ర్యేణ్యంతేకపి || ౫ || యస్సంధ్యాంకాల
 ప్రాప్తాంశూలస్యాదతివత్రతే | సూర్యహత్యామవాప్నోతిఉలుకత్వమియా
 యా || క్షింబ || ౫ || సాయంప్రాతస్సదాసంధ్యాంయేవిప్రానానుపాసతే | త
 వధార్షిశ్రోరాజాశూద్రకర్తృసుయోజయేత్ || శౌనకః || ౫ || సంధ్యాక్రమ
 యస్యసస్తరాత్రపవిత్ర్యతమ్ | ఉన్నతదోషయక్తోవా పునస్సంస్థారవర్ష
 తస్మాత్సంధ్యావందనాక్రమణే క్రత్యవాయబాహుశ్యశ్రవణాన్వైర్యమితిసిద్ధ
 —(*) సంధ్యాయాఆర్ఘ్యజ్ఞానపూర్వకమేనానుష్ఠేయత్వేచారః. (*)—
 తచ్చానుప్తానమర్థావబోధపూర్వకమాచరణేయం - తథాసతిమహాఫలంభవ
 తరథా - అతఏవభాండోగ్యే || ౫ || యదేవవిద్యయాకరోతి, శ్రద్ధయాతదేవకీ
 వత్తీరంభవతి - విద్యాసవ్యగర్భజ్ఞానం, శ్రద్ధాఅస్తిక్యబుద్ధిః, ఆర్ఘ్యజ్ఞానేననవ
 లంభవతీత్యాశయేనవిద్యవత్తరవీత్యక్రం - తదేవేవిశేష్యంఽత్రైవకారస
 ధ్యారవిద్యత్ప్రతమనుప్తానమతథాభూతమితిచగవ్యతే - తథానిరుక్తేపి|| ౫ ||
 ణురయంభారహారఃకలాభూదధీత్యవేదంసవిజ్ఞానాతీయోగ్ధం, యార్థవిత్సకల
 ద్రమన్నతేనాకమేతివ, జ్ఞానవిధూతపాప్తేతి||స్త్ర్యేణ్యంతేకపి|| ౫ || యద్ధృష్టా
 విజ్ఞాతంనిగదేనైవశబ్ద్యతే | అసగ్నావివశుమైక్రణోనతుద్వలతికర్ణిచిత్ || ౬

శ్లోసోపి॥॥ వేదసాధ్యధ్యయనంసర్వంధోర్మశాశ్రున్యచాఽయత్ | అజ్ఞాతార్థక్షు
స్సర్వంతుమాణాంఖండనంయథా || ఖండనమవహాననం,తుమావహాననవద్యవ్యర్థ
యాసఇత్యర్థః॥॥ యథావశుర్భారహారోనతస్యభజతేఫలమ్ | ద్విజ సుబర్థా
స్థిజ్ఞోనవేదఫలమశ్నుతే || నవైదికకర్మఫలభాగ్యవతిత్యర్థః - అతఏవవ్యాసః॥ జ్ఞా
న్వాజ్ఞాత్యావకర్మణిజనోయోయోనువర్తతే | విదుషఃకర్మసిద్ధిస్సాస్యైత్రథానా
దుపోభనేత్ || అతఏవతేమాంపూజాదికమపినకార్యమితి సపివాహా॥॥ పాఠ
పాత్రతలాంస్తాంస్తాంస్త్విజాతీనర్థవర్ణితాః | సశూనివసతాన్పాస్థిజ్ఞోవాజ్ఞేమా
త్రేణాపినార్చయేత్ || అతోర్థజ్ఞానమావశ్యకమితిభావః - లఘువ్యాసోఽఽ॥॥ శ్రు
హీనమధీతంయస్తేహనాముత్రతద్భవేత్ | శ్రుతంచకేవలమపినముద్ధారాయ
ల్పతే || శుశ్రమర్థజ్ఞానం,ఉభయోగ్యముచ్చయేనభవితవ్యమితి సపివాహా॥॥ జ్ఞా
నంకర్మచనంయుక్తంముక్త్యర్థంకథితంయథా | అధీతంశ్రుతనంయుక్తంత్రేణే
నంకేవలమ్ | అర్థజ్ఞానంసంపన్నస్య ఫలమాహమనః॥ * || వేదశాస్త్రోర్థత్రవ్వ
స్థోయత్రకుత్రాత్రమేవనేత్ | ఇహైవలోకేలిప్తగన్త్రహ్యాయాకల్పతే॥
హోతీపి॥॥ మంత్రోర్థజ్ఞోజపతామాయంస్తైవాధ్యాసయన్ద్విజః | అధీత్య
మత్రించిదపివేదార్థావగమేరతః॥ బ్రహ్మలోకమవాప్నోతిధర్మానసానతోఽస్వి

————— (*) వేదార్థాపరిజ్ఞానేదోషః. (*) —————

జః॥ యత్రించిదపిమంత్రభాగమాత్రమపిత్యర్థః- వేదార్థాపరిజ్ఞానేదోషమాహ
* || సవేదపాతమాత్రేణ సంకల్పేదోయోభవేద్ద్విజః | పాఠనూత్రోపసోయాతు
పంకేగౌరివసీదతి॥యోధీత్యవిధిపద్యప్రసాదార్థంవిచారయేత్ | ససాస్వయశ్శు
ద్రసమఃపాత్రతాంసప్రపద్యతే॥తస్మాదకరణేస్రవ్యాయాత్రవణాత్ - కరణేచా
భ్యుదయసంభవాదర్థజ్ఞానమావశ్యకమితిసిద్ధం - కించ, మంత్రోర్థపరిజ్ఞానపూర్వ

————— (*) ఉపనేతుర్ద్విజ్ఞానావశ్యకతా. (*) —————

కోపవేశనిర్భర్ణముపనేతుర్ద్విజ్ఞానమాహ - భాగవానాపస్తంబమునీంద్రస్యాను
యాచారికేషు॥॥ తమసోనావపతమఃప్రవినతియవవిదాస్సుననయలేయశ్చ
విద్వానితిహిబ్రాహ్మణమితి॥ త్రతవృత్తికారణి॥ విదావేవోసనేతాశ్చిగవ్యతేతి
విధాతుమవిదుషోనిందామాహ - తమసోవేతియథాకచ్చిత్రవశస్సకాశోల్లేమ
ఏవప్రవిప్యః కించిన్నజానాతి ఏవమేషయవవిదాస్సుననయలేతే, తథాయశ్చవి
దాస్సుననయతేత్యవేత్యతేయచ్చస్వయమవిదాస్సుననయలేసోపి తమనవత
మఃప్రవినతితస్మాదర్థజ్ఞానంనిత్యమిత్యాచార్యాభిపాయః - అచిచమంత్రోర్థప
రిజ్ఞానసిద్ధ్యర్థమేవ-అధీనమగ్ధోవిదాస్నితియాగాధికారివిశేషఃకోపావిద్యుప్రపదం
నివేశితం,అన్యధాతస్యవైఫల్యాపాతాత్ - ననుపత్స్యనేతీతమాద్యుంభవతి, వి

భ్యానావసరేనుదర్శనాచార్యైరుపాధనే గురుణామితీమాత్రేణవిహితం, య
జ్ఞోపవీతంప్రాప్తమితీవ్యాఖ్యాతం- తత్రభృగుః||నదోపవీతినాభావ్యంనదా
దశభేదచ | విభోనుపవీతచయత్ర-రోతినతత్రైవమితి || తస్మాద్భజ్ఞోపవీతినాక

—————(*) సంధ్యావందనశ్లోకవిచారః. (*)—————

స్తవ్యమితినిదం - అభసంధ్యావందనస్యశ్లోకవిచారఃక్రియతే - నన ఆహారహాస్యం
ధ్యానుపాసేతేతివాక్యంసంధ్యాయాఃకర్తవ్యతాబంధకం మూలవాక్యముపస్య
స్తం-తదనుపవస్తం- తద్విధీయమానైవ్యవర్జితైఃకాయత్వాత్-తథాహి, సతావ
స్తిత్సత్వతి, కామనాప్రవణానాంసరాణాంవిష్ఫలైస్త్యక్తభవహాస్వయానసాధ్యే
ప్రవృత్త్యానాపత్రేనాపినైమిత్తికత్వం, గృహారథాధారేభిఃకృత్యైఃప్రబహుర్భగ్న
వ్యాపాయసంబాధిస్తాణోభోజ్యైఃతవ్యక్తివస్తిమిత్రాశ్రవణాత్ - నచాహంహ
రితికాలసైవ్యసమిత్తత్వం-ఆగ్రయణస్యశరత్యై-లవదితవాక్యం- తథానతీవసం
తేవసంతేవ్యతిషాయతేతేత్యత్రాపి వసంతస్యాపిమిత్త్యైవ్యైఃప్రోవస్యాపి
మిత్తికత్వంస్యాత్ - నాపిప్రాప్త్యైత్తయాసం- గరుతేష్టగామిసంప్రపాదగోశం
పతిహాస్యాంజలావాధాయ దక్షిణాంవిశమనావృత్తిం ప్రశేషిత్యదౌ పాదసం
యోగే తత్ప్రాయస్థితేతథానాత్ - నాపికావ్యం, విద్యుద్దేవశలసంబంధా
శ్రవణాత్ - ననతథాఅశ్రుతభేదేసంధ్యాసందిసే స్వప్రవేశితయా కల్పనా
వ్యక్తి - యథావిశ్వజితాయజేతేత్యత్ర విశ్వజివ్యాగస్య ఆధికారేకత్వేనస్వప్ర
స్యాగ్నస్సోపవీత్యత్వాతి నర్వకాపనావిషయతయా స్వతస్సుందరిస్వర్గశ్లోక
యోగ్యైః - తస్మిన్శలకామనాయాంసత్యమేవతదనుష్ఠానం - తదభావేత
దనుష్ఠానంస్యాత్ - నకుకామనాతదభావనయ క్రితతాస్మప్రానానప్రాస
పతీ - నచతథాదృశ్యతేవంతు కృతాభివేకాన్సంప్రసవనేషు ఏకాంతసమా
హితాస్తథావిధనలానాపేతీణోదంభలోభోహూన్యావహేజనానారంతరంధా
కాలంతదనుష్ఠానమాచరంతి - తస్మాత్తస్యకాన్యోన్యమగ్రీకృత్య కాదాచితా
నుష్ఠానమంగీకరూనుచితమితి, నచప్రకృతేస్వర్గిఃశలత్యేనకల్పనీయః, తస్మాత్క
మనేనవిదీయత ఇతిచేష్టత్రబూమిః - సంధ్యావందనశ్లోకం, సతుచిత్రాదివ
త్రోవ్యమితిప్రాధికారేణ సంధ్యావందనస్య తేనవిధివాక్యేనశ్లోత్వవిధానా
త్ - అన్యధా, పూర్వోక్తానానుకరణే ప్రత్యేవాయప్రదర్శకానాం ఒపానా
మాప్రవచనానాం పీఠాస్యాత్ - నచనిత్యంనిఫలమితీన్యాయేన సంధ్యావందన
స్యవ్యత్యేనాపివృత్తం వాచ్యం, తథాచ శలఘోన్యేతస్మిన్ప్రకాసాపి ప్రవృత్తిరి
ప్రాగవోద్ఘోషితమితి శంకనీయం - ప్రాధికారైస్తథాభ్యుపగమేవిస్తాభిర్ని
త్యక్తర్పణప్రత్యేవానునివృత్తిశలస్యస్వీకారాత్ - నచాత్రమానాభావః- ధర్మేణ

పాపమనుషుదతీత్రుతేః॥ * ॥ యోగినిఃకర్మకుర్వంతిసంగంత్యక్వాత్తశుద్ధయః
 తిస్త్రైతేశ్చసంగంఘలాభినందిమిత్యర్థః, అత్తశుద్ధయేషలాపకర్షణలక్షణచిత్రశు
 ధయఃఇత్యర్థః॥ * ॥ సత్యనైమిత్తైకైకమకర్వణోదురితక్షయమితి ॥ సంధ్యాము
 పాసతేయజునతతంసంజలవ్రతాః । సిఘాతపాపాజ్జలిచస్త్రైత్యంతరేష్టుష్టమే
 వస్రత్యవాయునివృత్తిఫలశ్రవణాచ్చ - తస్మాత్ప్రత్యవాయునివృత్తిలక్షణంఘలంస
 న్యగ నితీనకించెదనువపన్నం - సస్వపంచేన్నిత్యకావ్యయోద్వికేసస్యాత్, ఉభ
 యతాప్రేక్షలవత్వాంగీకారాత్ - ఉచ్యతే, ఫలాభినందిపూర్వకానుష్ఠానవిషయ
 త్యావిషయత్యాభ్యానుభయోద్భేదసంభవాత్ తథాహిస్వర్గకామాదివాక్యసా
 మర్థ్యాన్వేర్గాదికామనయాయాగాద్యనుష్ఠానవ్రవృత్తేః యాగాదేకావ్యత్యం
 ప్రకృతేతుతథాకామనయానుష్ఠానాకిరితాత్ సిద్ధ్యుష్టేక్షేఫలంకీర్తనస్యాభావా
 చ్చసంధ్యావందనాదినిత్యమితిరవణీయం - మమోపాత్తదురితక్షయార్థంప్రవర
 మేశ్వరప్రేక్ష్యంసంధ్యాముపాసిష్యే ఇత్యనుష్ఠానపాప్రంభకాలే ఫలంకీర్తన
 పురస్కరంసంకల్పాస్తి - తథాపీనతావన్మాత్రేణ సంధ్యావందనకావ్యత్వసి
 ధిః - తద్వాక్యస్యసంధ్యావందనాదౌపరమేశ్వరాభ్యుదాభాయమహాజనైఃపరి
 గృహీతత్వాత్ - యాగాదికావ్యకర్తృఫలస్వర్గాదిలక్షణలయాదురితసారకర
 ణలక్షణనిత్యకర్తృఫలస్వరూపప్రచిన్మనవరత్వాచ్చ - వయంతుబూమిః, యత్ర,
 ర్మకలాపానుష్ఠానాకరణేయశ్రవ్రత్యవాయుశ్చాయితేతత్రర్మనిత్యం - యద
 కరణేవ్రత్యవాయునివృత్తేనతస్మిన్వ్రత్యం - తదహాష్టికాకారాఃపంచపాదీయ
 కాచార్యాః, అభ్యయనిధినియావణప్రసంగే, ఉపనయనాభ్యసంసారోన్వేత్యేఅ
 కరణేవ్రత్యవాయుశ్రవణాదివిషయచాకరణేవ్రత్యవాయుశ్రవణాశ్రవణాభ్యాని
 త్యకావ్యవివేకస్ఫులభః - స్వేదంవిరుద్ధంప్రాయశ్చితస్యాన్యకంజేవ్రత్యవాయు
 శ్రవణాత్ - తథాహి॥ * ॥ అతీతేచిరకాలేఽపిగణంప్రతపర్వతీవచనసతద్వి
 ధానాత్రుధంతేననిత్యత్వవివేకస్యాత్ - ఇతచేన్న, ప్రాయశ్చిత్తాకిరణేదో
 పునఃసనాయనిహిద్విగణంప్రతరివిధీయతే - పరంతప్రాయశ్చితేనారాకరణీయ
 న్యప్రాయక్తుదితపైవ చిరకాలేత్వతీవేద్విగణంవ్రతావేషయైవనిరానడచ్య
 తే - అన్యథాప్రాయశ్చిత్తానవస్థాప్రసంగాత్, అత్రాయమభిస్తుంధిః, విహితం
 గ్నాననుష్ఠానంసవ్రత్యనాయజనకం, అభావస్యాకారణత్వాత్ - పరంతత్వదుద్ధ
 కర్మకరణమేవతథాతత్తుకుశ్రచిత్రాయకంకప్రచిద్వాచికంకప్రచిన్మానకమి
 తివివేకః, తదుక్తంభట్టపాదైః॥ * ॥ స్వకాలేయదకుర్వంస్తుకరోత్యన్యచేతసః । ప్ర
 త్యవాయోస్యతీనైవనాభావేనసజన్యతఃకతి । అచేతసః మూఢభిరిత్యర్థః - అన్యకర్తు
 త్యర్థఃసఃప్రత్యవాయుఃస్వకాలేవిహితకర్మానుష్ఠానకాలే యద్విహితమకర్మ

అన్యదవిహితవిరుద్ధాచరణంకరోతిఅన్యక్రత్యనాయ సేనజన్యతే నాభావేనేతి
 రికార్థః - ననుకామ్యకర్తృణాంకాలేవ్యకరణేప్రత్యవాయస్మాద్యుతే - య
 సిద్ధాంతే, కామ్యత్వేనాభిమతేశ్రవణే అరున్ముఖాఃయతీత సాలావ్యకేభ్యః
 యచ్చదిత్యకరణేప్రత్యవాయస్మాద్యుతే-తద్ధాసముభయోర్భేదఇతిచేత్ తా
 చ్యంఆరంభాదూర్వమేవనిత్యతా సంపాదకత్వం నతుసంధ్యాతద్యథాకాలవ
 స్థానేవోషసంకీర్తనపరత్వంతంతేతరహస్యంనస్వేవంచేన్నత్యనైతి తికయో
 దోసస్యాత్తతాప్రప్రత్యవాయశ్రవణాత్ - ఇతిచేన్ననిమిత్తసంయోగాసంఘ
 గాభ్యాఃభేదసంభవాత్ - తస్మాద్దహరహస్సంధ్యాముపాసీతేతిమూలవాక్యం
 ధ్యానేత్యతావబోధకంతత్రప్రత్యవాయనివృత్తిలక్షణంఫలమప్యస్తీతి సంస్పం
 దరమ్ - అనవిధివిచారః - ననుకోయంవిధిః, ఉచ్యతే - మానాంతరానవధారిణ
 ధేసంధ్యావందనరూపే ప్రవృత్తత్వాత్ అపూర్వవిధిరేవ యజనవిధివత్
 తదుక్తం భట్టపాదైః - విధిరత్యంతమప్రాప్రణతి.

◀ (*) సంధ్యాత్రయమధ్యేపాశ్చమ్యుచిచారః. (*) ▶

ననుసంధ్యాత్రయమధ్యేకస్యపాశ్చమ్యుచిచారః, ఉచ్యతే - సంధ్యాత్రయమధ్యేన
 యంసంధ్యామూలవివ్రాణచ్యం-తథాహి, ఉపనయనకాలే మాధ్యాహ్నికన
 ధ్యాచరణంకాశేపిసాయంసంధ్యాయా ఉపక్రమవిధానాత్ - సైవప్రథమే
 గమ్యతే - అత్రగౌతమః॥*॥ సంధ్యాత్రయంసకర్తవ్యంయావన్త్యాంజీనబద్ధ్యతే
 సంధ్యాత్రయంతుకర్తవ్యంసాయమాదితతఃపరమ్॥ ఉపనయనాసంతరమిల్లగ్భః
 *॥ సావిత్రీంతుగురోర్లభ్యామంత్రాన్ధ్యామస్యకోవితాః । అభ్యసోహాసయే
 త్సంధ్యాంసాయమాదియథాక్రమమితి॥ వసిష్టోపి॥*॥ గాయత్రీంగురుణాదిస్తాం
 త్ప్రన్నానుభ్యవభ్యసేత్ । సూర్యే ప్రఖిరంప్రాప్తేసాయంసంధ్యాముపక్రమే
 దితి॥కానకోపి॥*॥ ఉపసితాకృతాయాంచసాయంసంధ్యాముపక్రమేత్ । ॥ ౨ ॥
 యజ్ఞంతుప్రకృతంమధ్యాహ్నేతుసరేహని ॥ ఉపాకరణసన్యంతం గాయత్ర్యా
 బ్రహ్మయజ్ఞకమ్ । కుర్యాన్మాధ్యాహ్నికీసంధ్యాంతతఃస్మత్యక్తమార్గత్యతి
 తతోపనయనాసంతరంప్రరేహ్నిమోధ్యాహ్నికకాలఇత్యర్థః - ఆశ్వలాయనాప
 స్తంబయోరేషుసమానంపంథాః తిష్ఠేద్దహశ్చేషంనోపవిశేదితిగృహ్యకారేణో
 క్తం - అస్తుగమనపర్యంతంబ్రహ్మచారిణఉపవేశసన్యనిషిద్ధత్వాదనుసవితతః -
 ఆవమనసంధ్యాద్యసధిచారః-తిష్ఠన్నామేదితినిషేధాత్ - తస్మాన్మాధ్యాహ్నిక
 కసంధ్యాకరణముపనయనకాలేనోపవద్యతే - ననుతదర్థముపవేశసంభవివ్యతి
 చేన్న - తథాసత్యహశ్చేషమిత్యత్యంతసంయోగేద్వితియాశుఃతేషీడాస్యాత్ - న
 చేస్తాపత్తిః, యావతాహీదంప్రథమముపాత్తగాయత్రీసంతస్యశుద్ధ్యర్థంసాన్వి

ధీనతాలాభౌర్థంచతి ష్టేదితిబహ్వాచారిణిస్థానంవిహితంతస్య భ్రంశేమంత్ర
 నైవనియమవిలోపాద్భ్రంశస్యాత్ ||*|| స్రేయోనియమంవిసేతివచనా
 త్ - తథాసతిసావిత్రీపాతిత్యమేవ స్యాదితిమూలోచ్ఛేదీపాండిత్య ప్రకర్షః -
 గృహ్యకారేణాపిసాయంసంధ్యాప్రభృత్యేవ సంధ్యావిధానంకృతం || * ||
 యజ్ఞోపవీతీ నిత్యోదకస్సంధ్యాముపాసీత వాగ్యతస్సాయమాసీన ఇత్యాది-

—————(*) అథసంధ్యాకాలవిచారః. (*)—————

తస్మాత్సాయంసంధ్యాప్రభృత్యేవసంధ్యాకాలోన్వీతః - అథసంధ్యాకా
 లవిచారఃక్రియతే - తత్రముఖ్యకాలఉక్తః - చాండోగ్యే || సంధాసంధ్యా
 ముపాసీతసజ్యోతిషోదర్శనాత్సంధిరితి - అస్యార్థః - తత్రజ్యోతిఃవదం సూ
 ర్యసక్షత్రవాచకం - తథాచ || సజ్యోతిషోదర్శనాత్ - అర్థాస్తమితసూర్య
 దర్శనకాలమారభ్యసక్షతోదయవర్జ్యంతం యికాలసంధిః తత్రసాయంసం
 ధ్యాముపాసీతవిదధిత - తదుక్తం ||*|| అర్థాస్తమితకాలాద్యస్సంధిరాతా
 రకోదయాత్ | తత్రసంధ్యాముపాసీత సాయంకాలేనమాహీతఇతి || స
 జ్యోతిషోదర్శనాత్ - సక్షత్రదర్శనకాలమారభ్యా సూర్యదర్శనాద్యః కాల
 సంధిః - తత్రప్రాతస్సంధ్యాముపాసీతేతి - స్మృత్యంత రవిశేషఉక్తః*||
 అహూరాత్రస్యయస్సంధిస్సూర్యసక్షత్రవర్జితః | తత్రసంధ్యాముపాసీతసా
 యంప్రాతస్సమాహీతఇతి || ఉదయాత్ప్రాక్సంధ్యా ఘటికాత్రయ
 ముచ్యతే || సాయంసంధ్యాత్రిఘటికాఅస్తాదుపరిభాస్వతఇతి || అకృత్యపి
 సూర్యబింభాస్తమయాదూర్ధ్వం సక్షతోదయాత్పూర్వం సాయంసంధికా
 లః - అకృత్యపిక్షత్రాస్తంఘనాదూర్ధ్వం సూర్యోదయాత్ప్రాక్ప్రా
 తస్సంధికాలః - తత్రసంధ్యాముపాసీతేత్తోకార్థః - అయంసంధ్యాద్వయ
 స్యముఖ్యకాలః - సస్వేవంచేత్సంధ్యావందసంకథమాచరణీయం - ఏతాదృ
 శముఖ్యకాలస్యాతిదుర్లభత్వాచ్యుతే - అస్యైవకాలస్యోత్తమవర్జ్యమాధ
 మభేదేనస్మృతిమకేర్తితత్వేనఉత్తమకాలే తదనుష్ఠానాలాభేషిష్యమాధమ
 కాలేతదనుష్ఠానసంభవత్ - తథాహి || * || ఉత్తమాసూర్యసహితామ
 ధ్యమాలుప్తతారకా | అథమాతారకోపేతాసాయంసంధ్యాత్రిధామతేతి |
 గౌతమః || * || ఉత్తమాతారకోపేతామధ్యమాలుప్తతారకా | అథమా
 సూర్యసహితాప్రాతస్సంధ్యాత్రిధామతేతి || ఏవంభూతోపి ముఖ్యకాలవి
 వ - తస్మింస్తుత్రివిధేకాలేయస్తుసంధ్యాంనానుతిప్తతి - సహిసంపూర్ణబ్రా
 హ్మణోసభవతి - తదాహాకాతాతపః || * || అనాదిత్యాంతుయఃపూర్వో
 నాదిత్యాంచైవపశ్యమామ్ | నోపాసీతద్విజస్సంధ్యాంసంధ్యాత్రిబ్రాహ్మణి

స్మృతః ॥ అబ్రాహ్మణస్సంపూర్ణబ్రాహ్మణోసభవతీత్యర్థః ॥ * ॥ ద్వంద్వ
శాహమనగ్నిస్తుసంధ్యా కాలవివ్యయః । పఠితోపిచతుర్వద శ్శూద్రపవన
సంశయః ॥ యస్తేవ్విశ్వీనాగ్రేసంధ్యాముపాసేనసంపూర్ణబ్రాహ్మణ్యత్య
ధాను క్తంభవతి - గౌతమః ॥ * ॥ కాలేతువందితాసంధ్యాస్వర్గమోక్షువు

—(*) సంధ్యాశబ్దార్థవిచారః. (*)—

దాయసి । అకాలేవందితాసంధ్యాసాచపంధ్యావధూరివ ॥ అథసంధ్యాశ
బ్దార్థోవిచార్యతే - సంధ్యాముపాసేతేత్యత్ర సంధ్యానామచిచ్ఛక్తిరూపా
దేవతాంతాముపాసేత - ధ్యాయాత - తాంధ్యాయక - ఆచమనాదారభ్య
అభివాదనాంతంకర్మకుర్వాత్ - సాదేవీవనిష్ఠేనస్పష్టికృతా ॥ * ॥ యాసం
ధ్యాసాజగత్సృష్టిర్తాయాతితాహి నిష్కలం । ఈశ్వరీకేవలాశక్తిసత్వ
త్రయసముద్భవా ॥ ధ్యాత్వాగుణజ్జలగతాంసావిత్రంవైజపేద్విజగతి ॥ అ
నేనాగుణబింబాభివ్యక్తాదిత్యశబ్దవాచ్యా పఠబ్రహ్మరూపాచిచ్ఛక్తిదేవ సం
ధ్యాదేవతేత్యుక్తంభవతి - ధ్యాత్వాధ్యాయస్మిత్యర్థః - సావిత్రంసవిత్పదే
వతాకాన్యవంజపేదిత్యర్థః - సాచఋగ్గాయత్రీ - నస్విదంవిరుద్ధం - నసం
ధ్యావచంచిచ్ఛక్తిసరంపరంతుకర్మపరమేవ - సంధ్యాస్నానమితిపఠాశరేణ
తత్పునఃత్వేనకీర్తితత్వాత్ - సత్యం - సంధ్యాపదస్యముఖ్యవృత్త్యాచిచ్ఛక్తిప
రత్వేనసంధ్యాభవాసంధ్యేతివ్యవృత్త్యాక్రియాపరత్వస్యాపిసంభవాత్ - ఆత
ఏవవ్యాసః ॥ * ॥ ఉపాస్తేసంధివేళాయానిశాయాదివసస్యచ । తామేవ
సంధ్యాంతస్మాత్తు ప్రవదంతివసీణిణి ॥ తాంక్రియాంవిదధాతి - యోగ
యాజ్ఞవల్క్యః ॥ * ॥ సంధాసంధ్యాముపాసేతనాస్తగేనోద్గతేరవం ॥ తాం
క్రియామాదిత్యాభ్యాంచిచ్ఛక్తిరూపాదేవతాంధ్యాయస్కర్యాదితిభక్తి
కార్థః - అత్రకేచిత్సంధ్యాఉపాస్యా దేవతాతయోపలక్షితాంక్రియామా
దానుపవ్యవస్యతీతిసంధ్యాపఠంక్రియాపరమిత్యాహుః - తదసాధుఃసంధా
భవాసంధ్యేతిసంధ్యాపదస్యసాక్షాత్క్రియాపరత్వసంభవేవరంపరయాత
త్కల్పనాయాఅన్యాయ్యత్యాత్ - ఉపాసేతేత్యుపాసనాతుపేహితతయాక
ర్మపరతత్రాధిధ్యానరూపాక్రియైవసతుజ్ఞాసంతస్యప్రమాణపరతత్రత్వే
నపుంపరతంత్రత్వాయోగాత్ - తథాచశ్రుతిః ॥ ఉద్యంతమస్తంయంతమా
దిత్య మభిధ్యానుస్కర్య న్నాస్త్రాణోవిద్యాస్సకలం భద్రమశ్నుతే సా
వాదిగోబ్రహ్మేతిబ్రహ్మైవసస్త్రిహ్మకేళితియదవంవేదేతి ॥ అస్యాగ్ధోభా
ష్యకారేణోక్తిః - పత్యమాణాప్రదక్షిణంకుర్వక సంధ్యాశబ్దవాచ్యమాది
త్యుబ్రహ్మేతిధ్యాయన్వైసామామ్యుక్తంసరలంభాద్రమశ్నుతేయదవముక్త

ధ్యానేనశుద్ధాంతఃకరణోబ్రహ్మసాక్షాత్కారులేనపూర్వపః బ్రహ్మైవస్య
 స్వజానాజ్ఞీవత్వంప్రాప్తోపితత్వాదాత్తారేణా జ్ఞానాపగమేబ్రహ్మైవప్రా
 ప్తోత్తితి-వ్యాసః॥ తదేవం ప్రతిపద్యత గాయత్రీంబ్రహ్మణానహం నాహవస్తీ
 త్యుపాసీతవిధినాయేనకేనవిది॥ ఆదిత్యయాపాచిచ్ఛక్తేరేవగాయత్ర్యాభ్యా
 చభవతి-అరవజజవకాలేగాయత్రీధ్యానంసేహితం॥ గాయత్రీంవింశత్యే ద్యస్తు
 హృత్పద్యేనమువస్థితామ్ । ధర్మార్థార్థవిసేర్ముక్తస్సయాతవరమాంకతమ్ ॥
 శ్రుతావాదిత్యధ్యానంవిహితం - వచనేతుగాయత్రీధ్యానముక్తం - తత్రా
 దిత్యయాపచిచ్ఛక్తేరేవగాయత్రీశబ్దవాచ్యత్వానంకారజవకాలవచగాయ
 త్ర్యాదిత్యయోధ్యానాపత్తిః - నచేద్రూపత్తింపకస్యైవకర్తురేకకాలీనైరధా
 నకర్తృత్వయికరణాయోగాత్ - తస్మాదాదిత్యయాపచిచ్ఛక్తేరేవగాయత్రీశబ్ద
 వాచ్యత్వంబ్రహ్మచైతన్యస్యైవగాయత్రీమంత్రశ్రుతిపాద్యత్వాచ్చిచ్ఛక్తియా
 పమాదిత్యయానంగాయత్రీయావచబ్రహ్మచైతన్యమేవ సంధ్యాదేవతే త్యే
 వావగంతప్యం-అత్రేదంత త్వంవిచావ్యతే-ఆర్ఘ్యప్రక్షేపణంగాయత్రీజపః-
 సూర్యోగస్థానం చేతిత్రితయంసంధ్యాకర్తృణామప్రధానం - ఆస్యత్ స్పృ
 త్యుక్తమార్జనాదికంతపగంతయపకాలకమితయావత్ - అపరాకృ-శాఖాం
 తరే ॥ * ॥ ఓంకారవ్యాహృతిపూర్వంగాయత్రీంబ్రహ్మణోజనేత్ ॥
 త్రిష్టుభంచైవరాజస్యోజగతింవైశ్యవచేతి ॥ సర్వేగాయత్రీమంత్రశ్రుత్యాగా
 యత్రీజపమాత్రవిధానాత్ - నవపప్రధానమితిత్రావగవ్యతే - ఓమిత్యే
 కాక్షరంబ్రహ్మైత్యాదిహృదయపతనం ప్రాణాయామన్యాసం ధ్యానాదికం
 గాయత్రీజపాంగం - ఏషుత్పవ్యర్ఘ్యప్రక్షేపణంబలవచ్చిధానం॥ తథా
 చశ్రుతిః॥ శ్రు ॥ పూర్వార్థముఖాన్సంధ్యాయాం గాయత్రీభిమంత్రితా
 ఆపఠార్థంవిషేషంతీ త్యత్రతాపన్యాత్రైవైవ్యవప్రాధాన్యేన విధానాత్
 గాయత్రీజపోపస్థానప్రతిషేధే పూర్వకమాశ్చాచ్యేర్ఘ్యప్రక్షేపణమాత్రవి
 ధానాచ్ఛ-తదుక్తంస్పృత్యంతరే॥ * ॥ స్వాధ్యాయజపపూజానూటిసాశాచే
 వర్ణయేత్సదేతి ॥ జపఃగాయత్రీజపః - త్యన్తీనాకారేర్ఘ్యప్రక్షేపణమా
 త్రషేవకర్తవ్యమిత్యాహ - మైతీనసిః ॥ అశాచ్యేపాపంబహివత్వా సూ
 ర్యంధ్యానంస్వమస్కూ-ర్యాదితి ॥ సూర్యంధ్యానంస్వంజలీ స్పృశీపేదిత్యన్వ
 యః-స్పృతికారైరేతత్స్వంవిచార్యఆగ్నేయ్యాదియగత్రయానుష్ఠానవత్తే
 సాంత్రయాణామనుష్ఠానమావశ్యకమిత్యుక్తం- అత్రచైవాన్మూసూదాక్షక
 దాచిత్రయాణామనుష్ఠానాసంభవేపి ఏకాగ్రస్తానేనైవసంధ్యాపాసేనాఽ
 పూర్వంసిద్ధ్యతి-నాసోమయాజినోచ్రావ్యణస్యాగ్నిషోమియథితీఅగ్నిషోమి

యయాగానుష్ఠానాభావేపితదితరఘ్నాగానుష్ఠానేనైవపార్వమానేష్యవ్యశా

◀ (*) సంధ్యాకాలాతిక్రమణపాత్రయశ్చిత్తమ్ (*) ▶

ర్వవదితిప్రయోజనమునుసంక్షేపం - అథసంధ్యాకాలలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥
* ॥ సంధ్యాకాలేత్వతిక్రాంతేన్నాత్వాచవ్యయిథావిధి । జపేద్దశశతం డ
వీంతతస్సంధ్యాంసమాచరేత్ ॥ జమగన్వీమ్ ॥ * ॥ ఏకాహంసమతిక్రమ్య
ప్రమాదాదకృతంయది । అహారాత్రోషితోఘ్నాత్వాగాయత్రాశ్చిత్త
యతంజపేత్ ॥ యతు ॥ * ॥ రాష్ట్రీభంగేస్వపత్తోభరోగాదేనూతాపి
చ । సంధ్యావందనవిధిత్తివ్యవహారాచాచరేత్ ॥ తవ్వచనస్యతథావిధ
కాలేపియావనసుసానాలాభపి మనసామంత్రీచ్ఛార్వణమాత్రేణతస్మిద్ధి -
సతుసంస్కార్యనాలాపః - సంస్కర్షణానితాత్పర్యార్థః - భద్రంపార్వదాన
కాలేనవ్యశ్చియాస్యతే - ననువిద్యానక్రాంతాంసంధ్యాకాలలోపభావతీత్య
త్రకాలాతితవారాఽకుశత్రవః ॥ * ॥ దేహాగ్నీద్విజవిద్యానాంకార్యమహాత్మినం
స్థితే । సంధ్యాహేనేనదోషోనియన్తాత్సతకార్యసాధకాః ॥ తస్మాద్యథా

◀ (*) సంధ్యావందనస్యగోణకాలవివారః (*) ▶

కాలాతిక్రమణేవిద్యానక్రాంతాంసదోషభీతిస్థం - అథసంధ్యావందనస్య
గోణకాలప్రధానావధువయోగోపయోచ్యతే ॥ * ॥ సప్రాతన్నుదదోషే
చసంధ్యాకాలాతివద్యతే । ముఖ్యకాలేనుకల్పశ్చసర్వస్మిన్కార్యేత్వతస్యతస్యతి ॥
వృద్ధసముపచనాస్త్యయగోణకాలోవేదితవ్యః - ముఖ్యమగోణకాలస్వప్నం
తరేకే రితః ॥ * ॥ చలనోఘ్నటికాసాంయం గోణకాలముఖ్యమః । పా
తఃకాలేష్యేవమేవసంధ్యాకాలఉచితభృతి - షడ్భుజికాత్మకేకాలః ప్రాతః
కాలశబ్దార్థః ముహూర్తత్రయం ప్రాతః రితివచనాత్ - తత్రచలనోఘ్నటి
కాః ప్రాతస్సంధ్యాయాగోణమధ్యమకాలభృత్వార్థః - ప్రదోషకాలేష్యేతానా
నేవ ॥ * ॥ త్రిముహూర్తప్రదోషస్సాన్యద్భానావస్థం తేనతీతివచనాత్ ॥ కం
చ ॥ * ॥ త్రిముహూర్తస్యకాలస్యవజన్యాటోచినేదినే । భ్యావయం ప్రదోషత్వం
గార్గ్యప్రభృతయస్సదా ॥ తత్రాపిపూర్వవత్ - ఉత్తమగోణకాలస్తుగోణకారే
ణోక్తః ॥ * ॥ సాయంకాలేఘ్నటికాఅస్థానుపరిభాస్యతః । ప్రాతఃకాలే
త్రిఘటికాతత్రసంధ్యాంసమాచరేత్ ॥ గోబిలః ॥ * ॥ ముఖ్యకాలేయదా
వశ్యంకర్తవ్యం సశక్యతే । గోణకాలేపి కర్తవ్యం గాణేవ్యతేద్యశోమతః ॥ అ
త్రశశ్చశఃముఖ్యవివేతినమ్మతః ॥ * ॥ గోణకాలేవ్యతిక్రాంతే సూర్యహత్యాం
ప్రజేదితి ఆసాయం ప్రాతస్సంధ్యాంకుర్యాత్ - తావత్పర్యంతం సూర్యస్య
రక్షాసాంచయత్ప్రవృత్తిః - సూర్యస్యతద్యర్థబాధానిష్ఠత్వార్థత్వాత్సంకో

పాసనస్య॥ * ॥ తస్మాదు త్రిప్తంతగ్ంపకావతానిరక్షాగ్ంస్యాదిత్యంయోధ
యంతియావద ప్రమస్వగాదితిశ్రుతేః ॥ అత్రానుష్ఠానకాలేప్రాయశ్చ త్రపూ
ర్వకమేవానుష్ఠానంకార్యంతప్రకారస్తుస్పృత్యంతరేః ॥ * ॥ ప్రాణాయామ
త్రయంప్రాతర్విగ్రహణంసంకపేన్ప్రతమ । మధ్యాహ్నోత్తరగ్రహణంప్రాత్రవప
రాహ్నేతువధుణమ్ ॥ సాయాహ్నోద్వాదశగ్రహణంసూర్యహత్యంతతప్రజే

————— (*) సంధ్యాత్రికమణేప్రాయశ్చ త్తద్వేదిభ్యమ్ (*) —————

తే ॥ అథసంధ్యాత్రయస్యవిశేషేణకాలాత్తిక్రమణ్యప్రాయశ్చైతన్ముచ్యతే-
సంధ్యాయాంద్వైకాలేనిర్ణీతావధస్తానుశ్చ్యగోణభదాతే - ముఖ్యకాలేతి
క్రాంతగోణకాలేపాప్రపంచే దనుష్ఠానంపక్షమాణ ప్రాయశ్చ త్రపూర్వ
కంకార్యం - తచ్చప్రాయశ్చ తంద్విధం - గాయత్రీపూర్వక పర్వ్యక్తే
పణాత్కమేకం - ప్రాణాయామత్కమనం - తత్రాష్ట్యుక్తవణా
త్కమాహవ్యాసః ॥ * ॥ ప్రణవవ్యాహృతయంతాంగాయత్రయంసానహా
ఉచ్చార్యదత్వస్థ్యమాదానంధ్యావర్తనమాచరేత్ ॥ గ్రంథాంతరే ॥ * ॥
గాయత్రీంసాసార్థమక్వావ్యాహృత్యుక్తహా । కాలాతేపిశుద్ధ్యర్థం
త్వాసంధ్యాంసమాచరేత్ ॥ అష్టయతిషః - ణంప్రాయశ్చ త్రంసం
ధ్యాత్రయేపిసమానం - తదానిషేకంప్రాణాయామంప్రత్య ముఖ్యకాలా
త్తిక్రమణోపపరిహారార్థమ్యుక్తవేదనణాత్కం ప్రాయశ్చ త్రంకరిష్యథ
తినంతల్యప్రాయశ్చైతార్థ్యం దత్వాతతస్సంధ్యాంసమాచరేత్ ॥ * ॥ చతు
ర్థ్యంతుగాయత్రీంసంధ్యాంసమాచరేత్ । కాలాతేపిశుద్ధ్యర్థం
ప్రీసంధ్యాసనమాచరేతిఉభయోఃప్రాయశ్చ త్రయోస్సమచ్ఛయః - నతు
వికల్పః - ఏకస్మిన్లోషేశూయమాణాని ప్రాయశ్చ త్రాసనభ్యోచ్చీయే ర
న్నితిశ్రోతేదర్శనాత్ - ప్రాణాయామలక్షణం ప్రాయశ్చ త్రముక్తమధస్తా
త్ - అత్రకేచిత్ప్రాణాయామత్రయంప్రాతరీత్యత్రప్రాతరీణిం గాత్ - ప్రా
తఃకాలాత్తిక్రమణప్రాయశ్చ త్రతయేపప్రాణాయామలక్షణంప్రాయశ్చ త్రం
సముచ్చినోతి - నేతరయోరితివదంతి - తస్మై - అర్థంవాసిసాధయిష్యర్షియ
మాత్తిక్రమణేచాస్యస్మిన్నితి నియమాత్తిక్రమణమాత్రే విధియమానస్యతస్యక
ర్తువిశేషేనియమిషంశక్యత్వాత్ - ఆతపివసుదర్శనాచార్యఃప్రాయశ్చ త్రని
యాపణప్రసంగే అవపసభోజనలోహః ప్రాణాయామశ్చేత్రయాణాం
సముచ్చయోసతువికల్పవివ్యాదభ్యా - వచనస్థంప్రాతరీణిదమనవాదపర

————— (*) సంధ్యాయాదివాఅనసప్రాసకర్తవ్యతా. (*) —————

మితిసదోషః - సమసంధ్యాత్రయస్యదివాభాగే దైవాన్తానుష్ఠానాచ్యసర్వ

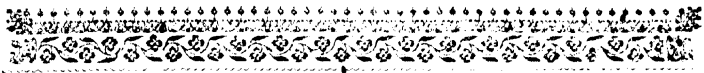

ర్యమితివక్తుంశక్యతే - తథాశిష్టాచారాభావాత్ - స్మృతికారైరసంగీకా
 రాచ్చ - కింతుయథోక్తప్రాయశ్చిత్తమేవకృత్వాతత్కాలోచితానుష్ఠానమే
 వకార్యమితిస్మృతివిదాంస్థితిః - ఇతోస్యస్యత్ స్మృతివశాద్విజ్ఞేయం గ్రంథవిస్త
 రభయాన్నేహప్రపంచితమితిసారమ్ || * || శ్రీకృష్ణం జగదేకమండిత మణిం
 శ్రీరామభట్టారక శ్రీబ్రహ్మీరపియంబజానతనయం ప్రశ్యక్ష్వబోధోజ్జ్వలమ్ |
 తస్యగ్రోధసమపవాసినగవస్త్యంత్రాసుచింతాఫలే సంధ్యావందననిర్ణయేనిర
 గమద్గుచ్ఛాయమాచిస్సుట్టమ్ || ... .. *

 ఇతి శ్రీరామవందనై వజ్రపీఠశఫయః పారావారసుధాకర శ్రీరామ
 భట్టమహాలాపాధ్యాయతనయస్య శ్రీలక్ష్మీగర్భసముద్ర
 సుబ్రహ్మణ్య శ్రీకృష్ణపండితస్యకృతా నిర్ణయ .
 కల్పవల్లభ్యు సంధ్యావందనభాష్యే

ప్రథమగుచ్ఛః.

శ్రీ క ర మ్ .

ఓం స మో గాయత్రే యః

సంధ్యావందనభాష్యేః ద్వితీయః కర్మసామ్రాజ్యం

————— (*) ఆ చ మ న వి ధిః . (*) —————

అథాచమనవిధి ప్రకారం ప్రతిపాద్యతే - ఆచమనంక్రమిణం - క్రౌ
 తంస్తూర్తంపూరాణికంచేతి - తత్రప్రత్యక్షశ్రుతితోపితక్రౌతం - సూత్రో
 క్తంస్తూర్తం - కేశవాద్యైస్త్రైభిఃపీత్యైతపచనోక్తంపూరాణికం - తత్రా
 ద్యంతై త్రివిధాభ్య కేవలసిద్ధం - తచ్చబ్రహ్మయజ్ఞాంగం - తచ్చాశ్వలాం
 నానామపిబ్రహ్మయజ్ఞాంగతయాకర్తవ్యం - ద్వితీయంపునస్సంధ్యాదినిత్యం
 ర్తాంగం - త్యతీయంపునస్మిన్సశాచాద్యంగమితివివేకః॥ *॥ శాచాంతేవ
 తథాపానేఽస్పృష్టాస్పృష్టేచకర్తవ్యః। పూరాణాచమనంకుర్యాన్నావభిఃకే
 శవాదిభిః॥ ఇతిస్మృత్యంతరేకర్షణాత్ - విశేషేణశ్రుత్యాచమనంపట్య-త్వ
 చంద్రికాయాముక్తం॥*॥ దేవ్యాసాదైస్త్రైభిఃపీత్యాఅబ్లిండైర్షువభిస్సం
 శేత్ । సప్రవ్యాహృతీసంయుక్తాంగాయత్రోత్త్రవచాలీరం॥ రోమంత్రం
 ద్వీధాకృత్వావితేనమన్వచతుర్వింశతిమంత్రాభవంతి - ఏతేషాంవినియోగః-
 కేశవాదీనామివప్రప్రవ్యః - ఇవంక్రౌతాచమనంచర్మపూర్ణమాసాదిశ్రౌతక
 ర్తాంగం - తథాహశ్వలాంసః॥ ప్రాగుదగాహవనీయా దవస్థాయప్రా
 బ్దుఖోయజ్ఞోపవీత్యాచవ్యేతి - అత్రవృత్తికారః - ఆచవ్యేత్యత్రఆచమనవి
 ధాసంశ్రౌతాచమనసాప్రవ్యకమితి - గాయత్రీజపకాలేవాశ్రౌతాచమనం
 కృత్వాప్రాణానాయమ్యగాయత్రీజనంకుర్యాస్తుఖ్యింసతఃఇతి - అన్యచ్చౌ
 తాచమనంస్మృత్యంతరేకథితం॥*॥ తదోంకారేణాచమనంయద్వావ్యాహృ
 తిభిర్భవేత్ । సావిత్ర్యావాపికర్తవ్యమితివ్యాసేనభాషితమ్॥ పురాణాచమ
 నప్రకారఃస్మృత్యంతరేకథితః॥ *॥ కేశవాద్యైస్త్రైభిఃపీత్యాద్యాభ్యాంస
 యాశయేత్కరా । ద్యాభ్యామోష్ఠాచసంవృజ్యద్యాభ్యామున్నార్జయేచ్ఛిరం॥
 ఏకేనామంసంప్రోత్యపాదావపితథైకతః । ఏకేనాపిచమూర్ధ్నిస్సాస్యాత్తేత
 స్సంకర్షణాదిభిః। సర్వాసామంకులీనాంతుమూలేనచిమకంస్పృశేత్॥ తర్జన్యం
 గోత్రయోగేనఘ్రాణాద్వయముసస్పృశేత్ । అంగస్తానామికాభ్యాంచవఱు

శ్రోత్రముపస్పృశేత్ || అంగుష్ఠేనకసేనేననాభిదేశముపస్పృశేత్ | కరము
ధ్యంహృద్విస్థాప్యకరాగ్రంశిరసిన్యసేత్ || ముకుశేనచహస్తేనచాహుచూలే ఉ
పస్పృశేత్ | ఏవమాచమనంకుర్యాత్సాక్షాన్నారాయణోభవేత్ || అథప్ర
కృతోపయోగి స్నారూచమనముచ్యతే || * || యుక్తియాక్రియతేమోహద
నాచమ్యైవనాస్తికః | భవంతిహిప్యధాతస్యక్రియాస్సర్వాసనంశయథతి వ
చనాదాచమననిత్యతయావగమ్యతే - తత్రాయంప్రయోగః - కృతాప్లవో
బద్ధకచ్ఛభిఘోయజ్ఞోపవీతివిత్రకరోఘాహూపాదా ప్రతిష్ఠాప్యస్వేష్టదేవ
తాంహృదినిధాయ ప్రకృతిస్థంఘేనబుద్ధ్యచరహితం అంబుసంహతాంగుళి
నాపాణినాగృహీత్వాబ్రహ్మతీర్థతప్త్రీస్తుష్టీంపిచేత్ - అత్రశౌనకః||*|| ద్వి
జస్త్వనాంవై శుద్ధ్యర్థంస్నారూచమనముచ్యతే | శిఖాకచ్ఛనిబద్ధశ్చసోపవీతస్స
మాహితః || ఘాహూపాదాప్రతిష్ఠాప్యప్రాజ్ఞుభోదజ్ఞుభోపినా | ప్రత్యో
శ్యపాదాహస్తాచప్రభాతేముఖమభ్యత || స్నాత్వాశుద్ధ్యర్థంసంధ్యాదిని
త్యకర్మాధికారయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థమేవ మాచమనంకార్యమితితాత్పర్యార్థం
సపివాచమనోదకమాహ|| *|| అచామేన్నాపమగ్నంచగోకర్ణచుళుకస్థితమ్ |
సంహతాంగుళినాతోయంగృహీత్వాపాణినాద్విజః || ముక్తాంగుష్ఠకనిష్ఠా
భ్యాంత్రిపిచేద్భ్రీహ్మతీర్థతః | తతఃప్రత్యోశ్యహస్తాచసంకుచ్యష్ఠాత్రిమా
ప్త్యకథ | సంహతాంగుళిభిర్ములైర్ద్విప్రమృజ్యతతోముఖమ్ | ప్రత్యోశ్య
హస్తాచాభ్యుత్యపాదశీర్షేత్ కైవతమ్ || మధ్యమాంగుళిసృష్టైశ్చ త్రిస్పృశే
ష్ఠాంగుళిమూలకంహస్తాప్రత్యోశ్య సంస్పృష్ట్యాఘ్రాణాదిద్వితయం పృథక్ |
అంగుష్ఠేనప్రదేశిన్యాఘ్రాణంపశ్చదుపస్పృశేత్ | అంగుష్ఠానామికాభ్యాం
చచతుశ్రోత్రేచసంస్పృశేత్ | అంగుష్ఠోపకనిష్ఠాభ్యాంనాభింపశ్చదుపస్పృ
శేత్ | తలీసహృదయంస్పృష్ట్యాస్పృశేదంగుళిభిః | అంగుష్ఠైర్నిర్వా
హుచూలేసంస్పృశేదితిశౌనకః | ప్రణవేనోదకంఘత్వా ఆత్మాసంపరిపిం
చయేత్ | అనేసవిధినావిప్రకుర్యాదాచమనంసదా || ఆచమనకాలేనియమో
దత్తితః || ఆచామేన్నాసస్థాంఘ్నిర్వబద్ధాసపివవా | సప్సారితపాదోవా
బసార్థానుకరోపివా | పవిత్రకరతీచామేచ్ఛుచింకర్తార్థమాదరాత్ | కుశ
మాత్రకరోవాపిదర్భమాత్రకరోపివా || పవిత్రంహిరణ్యం || పవిత్రంవైహి
రణ్యమితిశ్రుతేః || * || స్నానేదానేజపేయజ్ఞేస్వాధ్యాయేనిత్యకర్మణి | సప
విత్రోసదర్శనవాకరాకుఃప్రతినాన్యధా || నిత్యకర్మణిసంధ్యాదావిత్యర్థః - అ
థమహాజనపతిగ్రహాయాచమనవిధాయికా మూలసూత్రఖణ్డికాలిఖ్యతే || తి
ష్ఠస్నాచామేష్ట్రీసాన్వానాసీనస్త్రీరాచామేద్భృదయం గమాభిరద్భిస్త్రీః

సంధ్యావందనభాష్యే, ద్వితీయః చ్ఛం.

ప్రోక్ష్యత్రిరోష్ట్రాపరిమృశేద్ద్విరిత్యేకేనకృదుపస్పృశేద్ద్విరిత్యేకేదక్షణేనపా
 ణినాసవ్యం ప్రోక్ష్యపాదాశిరశ్చేంద్రియాణ్యపస్పృశే చ్చక్షుషీనాసికేశో
 త్రతాభావపక్షపస్పృశేత్ - అత్రభాష్యార్థః - ప్రతిసంస్కృతైస్సంక్షిప్తై
 స్సోపసంకరైర్బుద్ధితైశ్చద్యాయలిఖ్యతే - భూమిగతాస్వప్నాస్వచన్యద్రయ
 తోభవతీత్యాదాసిత్యకర్తాదాప్రాయత్యసిద్ధ్యర్థ మాచమసంవిహితం - త
 త్పుకారమాహ - తిష్ఠన్నీతి - తిష్ఠన్నప్రహ్లావానాచామేత్ - ననుఆసీస
 స్త్రిరాచామేదిత్యననవిధానాదేవస్థానా దేర్నిషేధసంభవే సృభక్తిష్ట
 న్నాచామేదిత్యారంభః - కిమర్థః - ఇతిచేత్సత్యం - ఇదంహిసూత్రంనాతిష్ట
 దాచమసంవిహిత - కింతుజలపాసంతథావిధస్యనాస్తీతివదతి - తథాచ
 గౌతమః ॥ నాంబలినాపివేన్నతిష్ఠన్నీతియజ్యప్యాచమసద్రకరణేజలపాసప్ర
 తిషేధోనుపపన్నః - తథాప్యాసీస స్త్రిరాచామేదిత్యననవిధానా దర్థా
 త్స్థానాదేర్నిషేధేషిబద్ధతస్తస్మిద్ధ్యర్థంపునరారంభః-అత్రకేచిదనేననుషేధే
 నక్వచిజ్జలేపీ నాభివక్షేహోరుదక్షేవాతిష్ఠతః ప్రహ్వస్యవాచమసంభవతి-
 తస్మిషేధస్యఉద్ధృతోదకాచమసవిషయత్వాత్ ॥ గౌతమః ॥ సతిష్ఠన్నుదకే
 నోద్ధృతేనాచామేదితతస్మాదనుద్ధృతోదకేతిష్ఠతః - ప్రహ్వస్యవాచమససి
 ధ్యర్థంతిష్ఠన్నీతిప్రతిషేధత్యాహుః - తచ్చింత్యం - తిష్ఠన్నాచామేదితినా
 మాస్యనిషేధస్యవిశేషపర్యవసానాయోగాత్ - సగోవానాపునతఃప్రయ
 మణంవిద్యత్యితి సూత్రకారేణజలేవిద్యమానస్య నాచమసనుస్తీత్రప్రాగో
 క్తత్వాచ్చ - నచగౌతమవచనస్యకాగతిలివాచ్యం - తస్యఉద్ధృతోదకకరీ
 ణకతిష్ఠత్యర్థంకాచమసప్రతిషేధకత్వేపి అనుద్ధృతోదకేవిద్యమానస్య తద
 స్తిత్వప్రతిపాదకత్వాత్ - సూత్రాంతరబాధాయాం తథాపర్యవసానా
 యోగాచ్చ - అథాచమసవిధిరుచ్యతే- ఆసీస స్త్రిరాచామేద్ధ్యదయంగమా
 భిరద్భిః - ద్వితీయా ర్థేత్యతీయా - ఆసీసశ్శుచాదేనేనానసనేదక్షిణంబాహు
 మూరోవరంతరేకృత్వా - పాక్షిక్ష్విఖండజ్జుఘోవాహృదయంగమా అపః
 కరతలస్థానుయావతీషుమాషోనిమజ్జతి - తావతీః ఫేనబుద్ధ్యదరహితాఃక్రిః
 త్రివారసూచామేత్ పితేత్ - బ్రాహ్మణోనాభిగాః- త్రిత్రయఃకంతగాః-వై
 శ్యస్తాలుగాఇతివివేకః - త్రిరోష్ట్రాపరిమృశేత్ త్రివారమంగుప్తమూలేనపీఠ్ఠా
 పరిమృజాత్ - ద్విరిత్యేకేమస్యంతేతుల్యోవికల్పః- సకృదుపస్పృశేన్త్యధ్యమా
 భిస్తీస్సభిరంగుళీభిరోష్ట్రావేకవారం - అభిమృజ్యాత్ - ద్విరిత్యేకేతుల్యోవిక
 ల్పఃదక్షిణేనపాణినాదక్షిణహస్తేనసవ్యం పాణింప్రోక్ష్యతథాపాదాశిరశ్చ
 ఇంద్రియాణ్యపస్పృశేత్ - అంగుళీభిస్సర్వేషామింద్రియాణాముపస్పృశ్య

ప్రసంగేనతస్యోగ్యేంద్రియాణిసదిగణియతి - చతుష్షీభితిఇంద్రియాణీతివచ
 సంస్వరూపపరం అత్రాంగుష్ఠానామికాభ్యాంచతుష్షీయుగపత్ పృథగ్వా
 సంస్పృశేత్ - అంగుష్ఠప్రదేశినిభ్యాంనాసికేఅంగుష్ఠకనిష్ఠికాభ్యాంత్రోత్రే
 త్రోత్రయోఃయుగపత్స్వర్ణాసంభవేసప్యగతినిష్ఠితంసవ్యక్ - అథాపడుప
 స్పృశేత్ - హస్తాప్రత్యోకయేత్ - ఇదంహిస్తార్థాచమనంసంధ్యాదౌకర్త
 వ్యం - ప్రాయత్యసంపాదకత్వాత్ - సూత్రకారేణముఖ్యతయా విహిత
 త్వాచ్చ - స్పృత్యంతరే || * || సంధ్యాయాంకర్తకాలేచ స్పృతేరాచమ
 సంభవేత్ | బ్రహ్మయజ్ఞేతువైకుర్యాచ్చ్రితేరాచమసంధ్యిజగతి|| గోకర్ణాకృతి
 హస్తేసమాషమాత్రంపిబేజ్జలమ్ | తన్యూనమధికంవాపిసురాపాససమంభ
 వేత్ || అంగుష్ఠాగ్రంసమాకుంభవ్యమ్యమామ్యసర్వణి | గోకర్ణంతద్దివిజ్ఞే
 యంసర్వేషావమనేష్విహ || సంహతాంగుళిహస్తేసగృహీత్వాచాక్షువీక్షి
 తమ్ | ముక్తాంగుష్ఠకనిష్ఠాభ్యాంత్రిపిబేద్భ్రహ్మతీర్థతః || అత్రాయంవిశే
 వః - స్వయంపేవమామహస్తావర్జితేనపయసాఅచమనంకర్తుంసశక్యతే - సూ
 త్రకారానభివృత్త్యాత్ - తథాహి - యంనాప్రయతేఅచామయేదితి - త
 త్రాయమర్చః - ప్రయతేయంవాస్యమప్యచామయేతోస్సపి ప్రయతోభవతి-
 సర్వధాన్వస్యవామహస్తావర్జితాభిరర్చిరాచమసంసభవతి - ఏతేనశాస్త్రాం
 తరోక్తకఘంజలధారణమప్యచార్యస్యనాభివతమితిగవ్యతే - అలాబుపా
 త్రేణానికేతపాత్రేణవాస్వయమాచమనమాచరంతి - తన్నాభిమతమాచా
 ర్యస్యేతితాత్పర్యం - అస్యప్రయతోస్తిచేత్తేనైవాచమనజలంపరిగృహ్యస్వ
 యమాచామేత్ - సస్వయంపాత్రాంతరేణవామహస్తావర్జితేనజలేనతమ్-
 ర్యాత్ - యదాస్వీయఃప్రయతోనాస్తితదాసతీరంగత్వాస్వయమేవాచా
 మేత్ - అతఏవభూమిగతాన్వహ్స్వవవ్యప్రయతోభవతీత్యత్రాచవ్యేతిస్వ
 కర్తృకత్వాస్పృత్యయనిర్దేశః - అస్యధాతదానిమపిఆచమయిత్వేతినిర్దేశా
 సత్తే - ఇదమాప్యలాయనానానుపిసమానంకథమితిచేదుచ్యతే - తస్యావ
 మనస్య || * || సంధ్యాయాంకర్తకాలేచ స్పృతేరాచమసంచరేదిత్యవిశేషే
 నిస్పృత్యాత్ - ననుసంధ్యాయామపిత్రాతాచమనమస్తుకోదోషఇతిచేన్న||
 * || బ్రహ్మయజ్ఞేతువైకుర్యాచ్చ్రితేరాచమసంధ్యిజగతివచసవిశేషేణతస్య
 క్రౌతకర్తృంగత్వావధారణాత్ - కించ - ప్రాగుపగాహవనీయాదవస్థాయ
 ప్రాబ్జుఖోయజ్ఞోపవీత్యాచమ్యేత్యాశ్వలాయనసూత్రేప్యాచమ్యేతిప్రసన్వి
 ధానం - క్రౌతాచమనప్రాప్యర్థమితిపృత్తికారేణవ్యాఖ్యాతం - ఏవంచే
 తస్యస్తార్తకర్తృణ్యపిప్రవేశేనూత్రతాత్పర్యవిదాంసూత్రకారాణాంవ్యా

గోమత్యాత్ - అనుష్టానమునేనువేసేవోన్తి - తథాహి - త్రివిభేద్దక్షిణకరేణ
 వామకరేణలంఘిషీవ్యహస్తావభ్యుత్యముఖంద్వివారం - పరిమృజ్యాథపాదా
 వభ్యుత్యచతిస్సభిరంగుళిభిరోష్ఠాసమ్మృజ్యాంగుత్తతర్జనీభ్యాంనాసికారంధ్ర
 ద్వయంసంస్పృశ్యాంగుత్తమధ్యమాభ్యాంచక్షుషీసంస్పృశ్యాం గ్రహ్లానామి
 కాభ్యాంశ్రోత్రేసంస్పృశ్యాంగుత్తకసిప్తికాభ్యాంనాభింసంస్పృశ్యహస్తతలే
 నహృదయంస్పృష్ట్యావసర్వాభిరంగుళిభిభిరోచాహూచసంస్పృశేత్ - తదు
 క్తంబోధాయనేన - ప్రథమపానేనఋగ్వేదంప్రీణాతి - ద్వితీయపానేనయ
 జుగ్వేదంప్రీణాతి - తృతీయపానేనసామవేదం ప్రీణాత్యథనవ్యకరేణఽబలము
 త్సృజేతేన పితృస్త్రిణాత్యథహస్తావభ్యుత్య తేనేతిహంశురాణాఽఽప్రీ
 ణంతిముఖంద్విజః పరిమృశేత్పృథమూర్జానే నాథర్యణవేదంప్రీణాతి - ద్వితీ
 యూర్జానేనాంగాని ప్రీణంత్యథపాదావభ్యుత్య తేనవిష్ణుమగ్నింప్రీణాత్యథ
 చతిస్సభిరంగుళి భిరోష్ఠాసంస్పృశేతేనసరస్వతీం ప్రీణాత్యథాంగుత్తతర్జనీ
 భ్యాంనాసాద్వా రేసంస్పృశేతేనవాయుంప్రీణాత్యథాంగుత్తమధ్యమాభ్యాం
 చక్షుషీసంస్పృశేతేనచంద్రాదిత్యైప్రీణాత్యథాంగుత్తానామికాభ్యాంశ్రో
 త్రేసంస్పృశేతేనాకాశంప్రీణాత్యథాంగుత్తకసిప్తికాభ్యాంనాభింసంస్పృశే
 తేనపృథివీంప్రీణాత్యథహస్తతలేనహృదయంసంస్పృశేతేనచవచప్రాణా
 స్త్రిణాతిసర్వాభిరంగుళిభిభిరోచా హూచసంస్పృశేతేనాశ్విశాఢవతేప్రీ
 ణాతితేనసరబ్రహ్మస్థానంపరబ్రహ్మప్రీణాతీదంత్యా చమసంసంధ్యావందన
 వేశాయాంకర్తవ్యం బోధాయనేనాథిసంధ్యోపాసనకాలఇతి తేనైవోక్త
 త్వాత్ - అశ్రకేచిద్భణంతి - ఋగ్వేదాయసమోయజుగ్వేదాయనమస్సామవే
 దాయసమఇత్యాదిప్రకారేణవత్కర్తవ్యంతైర్కంతైరుపకర్షితైరసప్తాసంకర్త
 వ్యమితితావత్పృష్టవ్యాః - తత్తల్లనాయంబోధాయనసూత్రంసమాణమా
 హూసీద్వచనాంతరం - నద్వితీయఃతథావిధవచనాంతరాశ్రవణాత్ - నాద్యః
 బోధాయనవచనస్య తథాత్వేతికర్తవ్యతా ప్రతిపాదకత్వేనతత్రసామర్థ్యా
 భావాత్ - అన్యధా॥॥॥ త్రిపాశ్చీయోద్యదంభుమప్రీతాస్తేనాస్యదేవతాః
 బ్రహ్మవిష్ణుశ్చరుద్రశ్చభవంతిహోసంశయః ॥ గంగాచయముసాచైవప్రియ
 తేహస్తమార్జనాత్ । పాదాభ్యాంప్రియతేవిష్ణుచ్ఛ్రివక్తినిరికిర్రితః ॥ నా
 సత్యాశ్రతప్రియేతేస్సృష్టేనాసాశుపేడధే । స్సృష్టేలోచనయాస్తేవతా
 ప్రీయేతేత్యనలూనిశా । సు-ంధయోస్సృగ్ననాదేవప్రియంతే నర్యదేవతాః ।
 నాభిసంస్పృశ్యనాన్నాగాఃప్రియంతేచాస్యనిత్యశః ॥ సంస్పృష్టైశ్చృదయేచా
 స్యప్రియతేచంద్రదేవతాః । మూర్ధనంస్పృశ్యనాదస్యప్రీతస్సచయమోభవేదిత్య

త్రాపిబ్రహ్మణేనమగతి స్రథమపానసాస్యాద్విష్ణవేనమగతద్వితీయపానం స్యా
 ద్రుద్రాయనమగతి తృతీయపానంస్యాదేవంసర్వంయోజ్యం- నచేష్టాపత్తిః-
 అసంప్రతిస్రతైర్మహికుత్రాపిదేశేశ్చైష్టాఆచరంతి - నచతద్వచనస్యప్రీణనే
 తాత్పర్యాన్నతత్రసామర్థ్యమితివాచ్యం - తథాద్రక్యతేపీతళాదృష్టిరీయ
 తాం - అవిశేషాత్ - నచబోధాయనేసూక్తం- కథనూశ్వలాయనానాం
 గ్రాహ్యమితివాచ్యం - తస్యాశ్వలాయనాచార్యవత్తచ్ఛాఖ్యాభిమానిత్వాత్ -
 తద్దుక్తంస్వత్యంతరే॥ * ॥ బోధాయనోజయంతశ్చఆశ్వలాయనశానకౌ।
 వృత్తిసూత్రకృతావేధిరుక్తంభత్ప్రవిదిచ్ఛ్యహమితి ఆశ్వలాయనవచనస్మ
 తికర్తాప్రతికృతూనత్రకృద్యహ్యక రేతి వివేకగతిసంప్రదాయః - ఆశ్వలా
 యనవీరిష్టగృహ్యకారేణప్రకారాంతరేణనిర్దీతం- తథాహి - ఉదకందక్షి
 ణేనపాణినాదాయకనిష్ఠాంగుష్ఠావిశిషావితత్యేతి - స్త్రగతరాంగుళినంహ
 తోర్ధ్వాఃకృత్వాబ్రహ్మాతీర్థేసహృదయపాప్రినాంతిఃపీత్యా - పాణీప్రతా
 శ్యసంస్పృష్టాంభసాచాంగుష్ఠమూలేన ఆకుంచితోష్ఠమాస్యందిష్టిఃపరిమృజ్య
 సకృచ్ఛసంహతమధ్యమాంగుళిభిః పాణీంప్రతాశ్యసవ్యం పాణింపాదాశిర
 శ్చాఘృత్యస్పృష్టాంభసాసంహతమధ్యమాంగుళిత్రయేణాస్య ముపస్పృశ్య
 సాంగుష్ఠప్రదేశి న్యాఘ్రాణబిలద్వయ మనామికయాచక్షు శోన్ఢీత్రకనిష్ఠిక
 యానాభింతలేనహృదయం సర్వాభిరంగుళిభిశ్చిర సదవైరం సౌచోపస్పృ
 శేదిత్యేతదాచమనమేవందివరాచమ్యేతి- తత్రకల్పద్వయేఅవిగితశిష్టాచారా
 దాచారోవేదితవ్యః - నచాపస్తంబీయానాంస్కార్తాచమనస్యారణ్యోక్తశ్చ
 తాపేక్షయానవిశేషోస్తీతివాచ్యం - శ్రుత్యుక్తవ్యసూత్రోక్తత్వాభ్యాంభే
 దాత్ - శ్రోతేతిరాచామేదిత్యాదయోఘంత్రాస్తాస్తరణ శ్రోతాచమనం
 కుర్యాత్ - స్కార్తేతుతూషీమితిభేదమాహుః - ఇదమత్రాకూతం- శ్రోతే
 ద్విఃపరిమృజ్యసకృదుపస్పృశ్యేతిద్వినారంపరిమార్జన మేకవారముపస్పృశ్యసం
 చ - స్కార్తేతుత్తిరోష్ఠాపరిమృజేద్విరిత్యేకేసకృదుపస్పృశేద్విరిత్యేకగతితు
 ల్యకల్పితానుష్ఠానేనభిశేషగతి సర్వంసుస్థమ్॥ ... .. *

ఇతిశ్రోరాఘవదైవజ్ఞవంశచయః పారావారసుధాకర శ్రోరామభట్ట
 మనూపాధ్యాయ తనయస్య శ్రీలక్ష్మీగర్భ సముద్రసద్ర
 త్నస్య శ్రీకృష్ణపండితస్యకృతౌ నిర్ణయకల్పవల్లభ్య
 సంధ్యావందనభాష్యే, ద్వితీయగుచ్ఛః.

శ్రీ ర ము.

ఓం నమ స్సా వి త్రై్య.

సంధ్యావందనభాష్యే, తృతీయగుచ్చ ప్రారంభః.

◀(*) ప్రాణాయామలక్షణమ్. (*)▶

అథ ప్రాణాయామలక్షణముచ్యతే - అర్ఘంవాసిసాధయిషురితే-ప్రాణాయామక ర్తవ్యతా ప్రతిపాదకమాప సుబసూత్రం- అత్రవృత్తికారః-అర్ఘంసయోజనం-తచ్చదృష్టమదృష్టంవా-సిసాధయిషుఃసాధితమిచ్చుః - ఆతమితోః ఆశరీరగ్లానేః-ప్రాణాయామశ్చేతిత్రైయంప్రాణాయామంకుర్యాదితి - తస్మాత్సంధ్యావందనస్య అద్భుష్టాత్త్వాత్తదాదే ప్రాణాయామ ఆవశ్యక ఇతి సిద్ధం- మనుః||*||సవ్యాహృతింసప్రణవాం గాయత్రీంశిరసాసహ|త్రిః పరేదాయితప్రాణః ప్రాణాయామస్స ఉచ్యత ఇతి || యజ్ఞవల్క్యః||*|| గాయత్రీంశిరసాసార్థంజపేద్వ్యాహృతిపూర్వీకామ్ | ప్రతిప్రణవసంయుక్తాం త్రియంప్రాణసంయమః || యోగయాజ్ఞవల్క్యః || * || ఘోర్భవస్సన్వీర్షహర్షన సుస్సత్యంత్రైవచ | స పహంకారసంయుక్తా సథాతత్సత్తితుః పదమ్ || తథాఓంకారసంయుక్తమిత్యర్థః || * || ఓమాపోజ్యోతిరిత్యేతచ్చిరఃపశ్చాత్ప్రయోజయేత్ | త్రిధావ ర్తనయోగాతుప్రాణాయామ స్సశబ్దితః || ప్రాణాయామస్య సకలకలుషనివృత్తిః - ఫలమిత్యాహ మనుః || * || దశప్రణవసంయుక్తాః ప్రాణాయామా సుషోడశ | అః ఘోర్భావ హంసంమాసాత్పనంత్యహారహాఃకృతా ఇతి || విజ్ఞానేశ్వరీయే || * || ప్రాణాయామశతం కార్యం సర్వపాపాపను త్రయే | ఉపపాతకజాతానామనాదిష్టస్య చైవ హి || పూరకకుంభక రేచకాత్కా న్నాప్రాణాయామాః సంధ్యాత్రయే హ్యేదాత్తీనుకూర్యాదిస్సృతిరత్నాకరే || * || ప్రాణాయామత్రయంకృత్వా సంధ్యా పాసనమాచరేత్ | స్నానేదానేజపేచూమే ప్యశక్తావేకమేవవా || అపరాధే || ప్రాణాయామత్రయంకార్యం సంధ్యానుచితస్మప్షవి || లోకోపకారే || * || సంధ్యాదావర్ణ్యదానేచ ప్రాణాయామైకమాచరేత్ | అన్యత్రైవతుక ర్తవ్యాప్రాణాయామాస్త్రయస్త్రయః || సంధ్యాదావేకానేక

యోగ్యకల్పః - ఏవంప్రాణాయామస్త్రీవిధః || తదుక్తం || * || పూరకః
 కుంభకోరేచ్యఃప్రాణాయామస్త్రీలక్షణః | నాసికాకృష్టడచ్చాప్సో ధ్వా
 తఃపూరకడచ్యతే || కుంభకోనిశ్చలశ్వాసోరేచ్యమానస్తురేచకః || త్రయా
 ణామనుసంధానప్రకారమాహ || * || వామనాసాపుటేనైవపూరయేత్పు
 రకఃస్మృతః | కుంభకోనిశ్చలశ్వాసస్తావతా-లంసమంత్రకమ్ | దక్షినాసాపు
 టేనైవరేచయేద్రేచకఃస్మృతః || గ్రంథాంతరే || * || వామేనపూరయేద్వా
 యంపూరణాత్పూరకఃస్మృతః || వాయునిగృహ్యమససాజపేన్మంత్రమసస్య
 ధీః || కుంభకస్సుతువిజ్ఞేయః ప్రాణాయామస్యలక్షణమ్ || స్మృత్యర్థసారేవ్యా
 సః || * || దక్షిణేరేచకంకుర్యాద్వామేనాపూర్యచోదరమ్ | కుంభకేనజ
 పంకుర్యాత్ప్రాణాయామస్సుడచ్యతే || పంచాంగుళీభిర్నాసాగ్రపీడనంప్ర
 ణవాభిదా | ముద్రేయంసర్వపాపఘ్నీవానశ్రస్థగృహస్థయోః || కనిష్ఠానా
 మికాంగుష్ఠైర్నాసాగ్రస్యవపీడనమ్ | ఓంకారముద్రాసాప్రోక్తాయతేశ్చబ్ర
 హ్మచారిణిఇతి || స్మృత్యంతరేపి || * || సన్నిమీలితదృక్మాసిప్రాణాయామంస
 మాచరేదితి || ఏవంప్రాణాయామఃకర్తవ్యఇతి - స్థితేతద్వినియుక్తోమంత్రస్తావ
 ద్వ్యాఖ్యాయతే || ఓంఘారితిఅనేనమంత్రేణనాసాగ్రస్యస్తలోచనస్తదభిధే
 యంబ్రహ్మహృదిధ్యాయనుభవోక్తమాగ్నేణప్రాణాయామత్రయంకర్తవ్య
 మితితాత్పర్యం - అత్రప్రథమతఃప్రణవపదంభూలోకాభిమానిన్యో దేవతా
 ఓంకారార్థబ్రహ్మైక్యేనప్రస్తుయంత ఇతితాత్పర్యేణ నిర్దిష్టం-వస్తుతస్తుట
 మితిపదస్యఅంగీకృతమాచకత్వమంగీకృత్యభూలోకాభిమానిన్యో దేవతామ
 యాకృతమాహ్నికమనుజానంత్యిత్యాశయేనభక్తిశ్రద్ధాపూర్వకంతత్తద్దేవ
 తాయోస్యకృతకర్మనివేదనసిద్ధ్యర్థంతత్పదమాదానిర్వీతం - నిగమస్తుటమితి
 బ్రాహ్మణః ప్రవత్యన్నాహ బ్రహ్మోపాస్తువాసితి - ఓంకారస్వర్గద్వారంతస్సాద్భ్ర
 ప్త్యక్ష్యమాణవీకదాదిప్రతిపద్యతే || * || ఓంకారశ్చాథక
 బ్రహ్మద్వారేతాబ్రహ్మణఃపురా • • కంతంభిత్వాపినిర్యాతౌ తస్మాన్నాంగళి
 కావుభావితః - శ్రుతిసూత్రస్మృతిషు ప్రణవపదస్య క్షాప్యతయానిర్దిష్టత్వా
 త్ - అత్రాప్యాదాతన్నిరేశః - అత్రాయమక్షరార్థః - అవతినంసారసా
 గరాదితిమధ్యా యేపురుషభారేయానిత్యనైమిత్తికకర్మభిః ఫలానభిసంధీకృ
 తైఃపరమేశ్వరనిత్యనారాధయంతి- తేభ్యసాన్విత్యతత్త్వంప్రతిపాద్యతా
 స్తుస్తరసంసారసాగరాత్తారయతీతి తాత్పర్యార్థః - తారయతితస్మాదుచ్య
 తేతారమితిశ్రుతేః | సమస్తారాయచ్యేతతథావ్యాఖ్యాతత్వాచ్చ - అతః

ప్రణవపర్యాయేషు తార పదయోగలిష్యశ్యామః ॥ యషే దైవవృణా తే తేనల
భ్యుత్థితా త్యాతదనుగ్రహస్య సాయా త్కార హేతుత్వమితి, తదనుకంపితవ
శోకంతరతినేతరభితి తాత్పర్యం - అత్ర సంసారనివృత్తిరవిద్యానివృత్తిః - సా
చ జ్ఞానసాధ్యా - సైవ పరమపురుషార్థః, త్ర మేవం విదిత్వా తిమ్మత్యమేతి, నా
స్యః పంథావిద్యతే యనాయేతి శ్రుతేః - అత్రాయం యాపనిష్పత్తిప్రకారః -
అవరక్షణభిధాతోః అవతేష్టిలోపశ్చేత్యణాదికసూత్రేణ మన్విత్యయో
విహితః - తస్య జ్వరత్వరేత్యాదినాఠీ తతో గుణః తతస్త్విష్టోచ్చారణమితి -
ప్రక్రియయాఽమితి నిష్పన్నం - అకారణకారమకార భితి తానేకథాసమభవ
తదేతదోమితి శ్రుతేః ॥ అత్రాయంభావః ॥ బ్రాహ్మణమాత్రస్య ఫలవదర్థా
వబోధపర్యవసాయి సకలవేదాధ్యయనం విహితం ॥ స్వకర్మబ్రాహ్మణీస్యా
ధ్యయనమితి ధర్మశాస్త్రాత్ - తత్ర దైవాన్మానుషాత్పురుషాయుషః అల్పకా
లత్వాచ్చ - సతత్రతద్భాగ్యం సంభవతీత్యతస్సర్వసాధారణ్యేన సకలవేదాధ్య
యనఫలసిద్ధ్యర్థం సకలవేదసారభూతః ప్రణవః ప్రథమతః పఠితః ॥ యుక్తం
చైతత్ ॥ * ॥ ఓంకారస్సర్వవేదానాంసారతః పఠికీర్తితః ॥ ఇతివచనాత్ -
అస్యవేదసారత్వం బహ్వీపబ్రాహ్మణే ॥ ప్రజాపతిరకామయ తే త్యస్తీన్ధండే
ప్రతిపాదితం ॥ ప్రణవస్సర్వవేదానామితి భగవద్వచనాచ్చ - ఓమితి దగ్ంస
ర్వమితి శ్రుత్యాచ సర్వవేదమయత్ప్రవణాచ్చ - ఋచో అక్షరేషు మేవోమే
న్నితి శ్రుత్యాచ సర్వవేదసారభూతత్వాచ్చ - సర్వమయత్ప్రవణాత్ - తస్యా
దాపుపదేశః - నను తస్యవర్ణాత్కత్వేనకథం సర్వమయత్ప్రమితిచేదుచ్యతే -
తస్య సర్వమయత్వం సర్వాత్కకబ్రహ్మభివ్యక్తియోగ్యస్థానకత్వాత్ - తదుక్త
మాచార్యైః ॥ * ॥ నేవీయో బ్రహ్మణస్థానంసాలగ్రామం యథాహ రేదితి -
ప్రకరణవశాదోంకారస్య సరామర్కః - తదక్షరం నేదీయః - అంతికతమస్తా
నం - నిత్యానపాయి - తదభివ్యక్తియోగ్యమిత్యర్థః - అంతికబాధయోర్షే
దసాదావితి పాణినిస్తరణాత్ - అతపవ ॥ శ్రు ॥ ఓమి త్యేకాక్షరం బ్రహ్మగి
రామస్యైకమక్షరమితి త్యాదిషు తస్య బ్రహ్మత్వేషివోక్తం - తదభివ్యక్తియో
గ్యస్యాఖండానందచిదేకరసస్య నిఘంకస్య పశుమేష్వరస్య స్వయానపదిక్షకం
నిబిడతరంపర్యాయోచ యద్భిరపియోగిభిస్సప్తతరం గృహీతువశక్యత్వాత్
స్తీస్తేవాక్షరే బ్రహ్మత్వవ్యవదేశః - స్థూలారుణస్థిత్యాయేన తస్య బ్రహ్మ
త్వవ్యవదేశః - ఇతి శ్రుతేస్తాత్పర్యం వర్ణనియం - అస్య ధాయోగపాతంబలిసూ
త్రే తస్య వాచకః ప్రణవభిప్రణవస్య తద్వాచకత్వాభిధానం వృధాస్యాత్ -
ఓంకారస్యైవ బ్రహ్మత్వాత్ ప్రస్తాదస్తదుక్తవనపంథాః స్వీకరవ్యః - కించ -

తురీయాశ్రమస్వీకారవేళాయాంవేదానిమ మముంలొకంచ పరిత్యక్యేత్వాది
 సాసకలవేదపరిత్యాగోబోధ్యతే - తథాప్రణవస్యపరిగ్రహావవేతినకలవే
 దసారధూత త్వమవగమ్యతే || యతీనాంప్రణవోమంత్రఇతివచనాత్ - య
 తిధర్మసకరణేమనుగాపుంక్షం || * || ఆత్మజ్ఞానేవమేవస్యాద్వేదాభ్యాసే
 చయత్నవానితి || అత్రనేదాభ్యాసంప్రణవాభ్యాసఇతివిజ్ఞానేశ్వరేణోక్తం-
 కింవ - ఆత్మలాభాన్నపరవిద్యతే || * || న్యాయార్జితధనస్తత్వజ్ఞానస్థో
 తిధిప్రియఇత్యాదిషుఆత్మతత్వలాభః పరమశ్రేయానితిశ్రూయతే - తత్రప్ర
 ణవంజపతస్తదర్థం భావయత్పితైకాగ్రాదిద్వారాతల్లాభస్సిద్ధ్యతీతి లో
 కానుజిఘ్రక్షయాప్రథమస్తస్మిర్దేశిక్వతః- అహః - తజ్జపస్తదర్థానుసంధా
 నపురోస్మరంకర్తవ్యైశ్చక్రంభవతి - తదుక్తంయోగపాతంజలీసూత్రే|| తజ్జ
 పస్తదర్థభావనమితి - తత్రధామ్యమేవలిఖ్యతే- ప్రణవస్యజపఃప్రణవాభిధేయ
 స్యచేశ్వరస్యభావసంతస్మాదస్యజప్తుః ప్రణవార్థంచిత్రమేకాగ్రం సంపద్య
 తే - తథాచోక్తం || * || స్వాధ్యాయాద్యోగమాసీతయోగాత్స్వధ్యాయ
 యమావసేత | స్వాధ్యాయయోగసంపత్యోపరమాత్కాప్రకాశతగతి||ప్ర
 ణవస్యాపిస్వాధ్యాయత్వేనతజ్జపాత్ - చిత్రేకాగ్ర్యలక్షణయోగస్సంభవతి
 యోగజ్జితవృత్తినిరోధఇతి యోగపాతంజలీయోగలక్షణముక్తం- యద్వా
 సకలకర్మకలాపేచిత్రే కాగ్ర్యమావశ్యకమితి సంధ్యాకర్మకాలేతస్మిద్ధర్మ
 ముక్తరిత్యాతత్సంపాదకప్రణవః కర్తవ్యఇతిప్రథమతస్తస్మిర్దేశఇతి సంప
 సుందరం-ప్రకృతమనుసరామః-భూఃభూలోకః-భూరితిభూలోకఇతిగాయ
 త్రిశ్శృంగదేదర్శనాత్ - ఓంప్రణవాత్మకః ప్రణవాభిధేయపరబ్రహ్మశ్శిన్న
 త్యర్థః - అభశబ్దయోస్సామానాధికరణ్యమేకార్థకత్వమితివాచ్యం - తథాచ
 ప్రణవాభిధేయంబ్రహ్మైవభూలోకాదీనామర్థః - పర్యవసంప్తిః - బ్రహ్మ
 సత్తాచ్యుతిరేకేణ భూలోకాదిప్రపంచస్య స్పృశకస్తానంగీకారాదితి భావః-
 ననుబ్రహ్మణస్సర్వాత్మకత్వేకింమానమితిచేన్నీ - అథ భూమాసవీవాధస్తా
 త్నఉపరిష్టాస్ససశ్చాశ్నదక్షిణతస్యఉత్తరతస్సవేదగం సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ
 నేహానాన్తాసికించన, ఇత్యాదిశ్రుతిభ్యః బ్రహ్మణస్సర్వాత్మకత్వ శ్రవణా
 త్ - ననుసవీవాధస్తాదిత్యత్రతప్తమ్యర్థేఅస్తాతిప్రత్యయవిధానాదసర్వగత్వ
 మేవప్రతీయతేన సర్వాత్మకత్వమితిచేదుచ్యతే - బ్రహ్మణస్సర్వాత్మకత్వం
 ప్రామాణికమితిభావః - వస్తుతస్తుభూరితిభూలోకాభిమానినీదేవతా ఓమి
 త్యంగీకృతావితికోశాత్ - భూలోకాభిమానినీదేవతా మత్కృతమాహ్నిక
 మంగీకరోత్వితి తత్తల్లోకాభిమానినీదేవతామై స్వకృతమాహ్నికంసమర్ప

యన్పార్థియతీతిభావః - ప్రతిపదం ప్రణవకీర్తనమితి దార్థ్యార్థమితి బోధ్యం. తదుక్తం || * || సప్తవ్యాపూతయస్సప్తలోకాఘూరాదయః క్రమాత్ | ప్రత్యేకం ప్రణవాదిత్వత్వన్యయాభిసూచ్యతే || * || బ్రహ్మాదిచ్ఛతగీయంచ ప్రణవస్సార్థ్యకారితః | తన్వయత్వేన ఘూరాదీన్యార్థత్వానప్రణవంజపేదతి || గాయత్రీతుజపావసరేవ్యాఖ్యాన్యతే - ఓమాపోజ్యోతిరితిగాయత్రీ శిరఃకఠిరహస్యం - అస్సార్థ్యః - ఆపఃఓంబ్రహ్మైవేత్యర్థః || ఆపస్త్రీఘూమ్నీవార్యాదితకోశాత్ - జ్యోతిస్సారాదితేజః - ఓంబ్రహ్మ, తేజస్తేజస్వినామహమితిగీతావచనాత్ రసోమధురాదిః బ్రహ్మైవ - రసోహవః పృథ్వాంతే యేతిగీతాఫచనాత్ - యచ్చావృతంచేవానామన్మఘూతంతదపి ప్రణవప్రతిపాద్యం బ్రహ్మైవేత్యర్థః - బ్రహ్మసామనేదః || వేదస్తత్వంతపోబ్రహ్మైతికోశాత్ || వదానాంసామవేదస్తీతిగీతావచనాత్ - ఘూర్భుతస్సువరోమితిసప్తానాంఘూరాదీనాముపలక్షణం - సర్వంపూర్వవత్ - ఓంబ్రహ్మ - యద్వబ్రహ్మశబ్దస్య పరబ్రహ్మైవార్థః - తథాచఓంకారవాచ్యం బ్రహ్మపరబ్రహ్మైవేత్యర్థః - శేషంసుగమం - అభసాయంకాలేనచార్యాదిజలాశయంకత్వాపాదోహస్తౌచప్రత్యక్ష్యవిధినాచవ్యశుభ్రవస్త్రంధృత్వాద్విరాచవ్యప్రాజ్ఞుఖండజ్ఞుఖోవాడార్థవిజ్ఞురుపవిశ్యంతర్జానుకరః కశపాణిః త్రాన్వ్రాణాయామాన్సుత్వా అశక్తశ్చేదేకంవాక్యత్వమమోపాత్రయరితక్షయార్థం కేవలవేదవత్ప్రత్యర్థంసాయంసంధ్యాముపాసకమి సంకల్ప్యత్రశస్తముదకంబ్రహ్మముఖాఖ్యేన మంత్రేణాభినుత్ర్యోతదుదకంస్పృష్ట్యా ఆపోహిషే త్యాదిమంత్రైర్వార్జనం శిరసిసమాచరేత్ - అత్రస్తృప్యంతరే || * || త్రశస్తముదకంబ్రహ్మముఖాఖ్యేనాభిమంత్ర్యచ ॥ ఆపోహిష్టాదిభిర్వంత్రైర్వార్జనస్మిరసిమూర్జయేదీతి || మూర్ధ్నాగాయత్రీశిరసోఓమాపకత్యాదినేత్యర్థః - మూర్జనంనామశిరసిప్రోక్షణం || * || శిరసిప్రోక్షయేన్నంత్రైః కుశైస్సోదకవిందుభిరితివచనాత్ - ఆభిష్టుతవభిమంత్రితమిత్యర్థః - అత్రమూర్జనప్రకారం క్తస్త్వత్యంతరే || ఆపోహిష్టేతిస్ఫుభిర్వార్జనార్జనమాచరేత్ | పదేపదేషీపేన్నార్ధిప్రతిప్రణవసంయుతమ్ | తస్మిన్స్మచస్మైర్నవభిఃపఠైరిత్యర్థః - పదేసదగ్గరిలింగాత్ - ప్రతిపాదంతం ప్రణవశు

యతమిత్యర్థః - మార్జనస్యఫలమాశీ, వ్యాసః || * || రజస్తమోమోహ
 జాతాన్తాగ్రశ్చ వృష్ణసుషు పిజాన్ | వాజీమనఃకాయజాన్ దోషాన్సువై
 తాస్తవభర్తా రేత్ || శౌనకః || * || అత్తానంప్రణవైః పాదైర్వార్జనంతకు
 శోదకైః | యస్యక్షయాయేతిజలంసకశంప్రక్షీసేదధః || శాతాతపః || * ||
 ఋగంతేవాభపాదాంతే మార్జనంసుస మాహితః | అర్ధర్వాం తేతథాకు
 ర్యాచ్ఛిష్టానాంపతమిదృశమతి || తచ్చమార్జనమవిచ్ఛిన్నధారయాకార్యం -
 తదుక్తంపరాశరమాధవీయే || * || ధారామ్యతేసతోయేససంఘోపాస్తి
 ర్విగర్హితా | పితరోసప్రశంసంతిసప్రశంసంతిడేవతాః || కథంతర్హిక రవ్య
 మిష్యత్రతత్రైవోక్తం || * || సద్యాస్తీరేతటాకేవాభాజి నేవృణ్ణయేపివా |
 బోదుంబరేవాసా వన్దేరాజతేదారు సంభవే || ధృత్యాతువామహస్రేసం
 ఘోపాస్తింసమాచరేత్ || ధృత్వేతిమృణ్ణంబాజ నాదిభిన్నరైవస్సంబధ్య
 తే - సర్వత్రోదకమితిశేషః - సనువామపాణౌజలంధారయమార్జనంకార్య
 మితివర్జితం - తక్షు || * || వామహస్రేజలంకృత్వా యేతుసంధ్యాముపాస
 తే | సాసంధ్యాచృపల్లిజ్ఞేయఅసురాస్తైస్తుతప్రతాఇతిశాస్త్రాంతరవిరుద్ధం
 భవతీతిచేన్న - తద్భవసస్యపాత్రాంతరాసంభవవిషయత్వాత్ - తదుక్తం
 పరాశరమాధవీయేమృణ్ణయాదిపీత్రాం తరసద్భావేవామహస్రేసిషిద్ధః -
 మృణ్ణయాధ్యభావేతుకృత్వాసువామహస్రేనేతి విధానాన్నకోపివరోధఇతి -
 మతాంతరేవిశేషః || రితః||*|| స్మృష్ట్యాహస్రేసవామేసతపేసద్భాదికేషుచ |
 ప్యాణినాదక్షిణేనైవమార్జయేత్సకశేసతః || పాత్రస్థితోదకేనైవవామహస్రేద
 కేనవాగృహీత్వామార్జనంకుర్యాన్నాస్యశైవాచరేత్సదేతి || ఏవంమార్జనంక
 మూలమ్ - ఆపోహిష్టా - చసః.

రవ్యమితిస్థితం - ఛద్వినియుక్తమంత్రార్థోవిచార్యతే - ఆపోహిష్టేతి || హేఆపః
 హిశబ్దః ఏవకారార్థః - తథాచయూయమేవేత్కర్థః - పర్యవసన్నః మయోభువః
 సుఖసంపాదయిత్కర్ణి - స్థభవథా - దీర్ఘశ్చాండసః తాసాంన్నానాది హేతుత్వే
 ససుఖోత్పాదకత్వంజగత్ప్రసిద్ధమితిభావః - యద్యాహేఆపః యూయమితిశే
 షః - స్థేతిలింగాత్ - మయోభువః సుఖభూమయః - స్థసీభవథఖలు - దర్శనస్స
 ర్యసన్నాసపానాద్యనేక క్రియాభిస్సకలభూతజాతస్య పరమాసందకరాఇతి
 భావః - మయఇతిసుఖవాచి || యదైవ్వివంతన్తయఇతిశ్రుతేః - ఆపోహి
 ష్టామయోభువఇతి సుఖభువఇతినిరుక్తేదర్శనాచ్చ - కించ - తావపంసుఖభూ
 మయోయూయంసంసంసాన్తాన్ - బహువచసస్యవస్సుసావితీపాణినిస్కరణాన్సు
 సాదేశః - ఊర్జేలన్నాయదధాతసస్థాపయత || ఊర్జేలన్నాయేతినిరుక్తేద

ర్శనాత - అన్నదీయం కృష్యాదికం సమ్యక్ గౌరవిపాతై ర్విధయి లాభహాన్తి
 సుమస్త్యభ్యం సంపాద్యతత్ర ప్రతియుక్తానసాక్షాత్ సాపయ తతితాత్పర్యం -
 బోధ్యం - నన్వపామన్నసాధనత్వేనమానమస్తీతిచేన్ను అపోవాఅన్నమిలతశు
 తేరేవతథాత్వాత్ తత్రలభదేనని ర్దేశస్తు - ఏతావదవఖల్యవృత్త త్వమితిప
 దావచారికఇతినిగర్వః - యద్యాఊర్జితద్విషీయా యాంపరంవ్యతే - ఏకార
 శ్చందసఃఊర్జయిత్యుర్జశబ్దద్విషీయైకవచనస్యఏకారో వ్యవ్యయిత్వోబంధన
 ఇత్యన్యే-తథాచాయమర్థః ఊర్జమన్నండధాతద త- దధాతేర్లోట్పర్వస్తైప
 దమధ్యమపురుషబహువచనస్యతనాదేశశ్చందసః-తప్తసప్తధనాచ్చేతిపాణి
 నిస్కరణాత్ - అత్రకస్త్రిజ్జబ్బతీఊర్కబ్బస్యనాన్నవాచిత్వం - కింతుపాఠబ
 లయోర్వర్ధకంకచ్చిద్రసవిశేషస్తస్యార్థః - అన్యధాఇషేతోర్జేష్వేత్యత్రపా
 నరుక్తంస్యాత్ - తత్రఇదన్నం ఊర్జనఇతిభాష్యకారైర్విరితత్వాత్ - ఏమితి
 న్యాయమత్యంతశిషిః - తథానత్రయోవర్ణవతమారసతస్యభాజయతే త్య
 గ్రేతసవాక్యార్థవిశేషస్యాత్ - ఇషేష్వేత్యత్రతుగ్బుట్టోర్కబ్బయోః ఓద
 నార్థకల్పనేన పానరుక్తంస్యదితిభిత్త్యా ఊర్కబ్బస్యన్నపరత్వం సంయుజ్య
 తే - వాక్యాంతర అవిశేషస్సంగాత్ - సహాయంసకచ్చిద్రగ్రేతసవాక్య
 ప్రతిపాద్యరసోపకశ్చి దిత్యభయోర్భేదనీకారాన్న మంత్రేషుజ్ఞామితాస్తీ
 తిభాష్యకారవచనాద్వాసపానరుక్తమితివాచ్యం - తత్ర-ల్బనాయముప
 పత్యభావాత్ - ఊర్జేఅన్నాయేతినిరుక్తవచనవ్యాకోపాచ్చ - నచైవమిషే
 త్వేత్యత్రాపినిరుక్తవచనవిరోధంపశ్యంతః - తథాకథంవ్యాచక్ష్యస్తద్వ్య
 ఖ్యాతారణితశంకనీయం - ప్రకరణపర్యాలోచనయాతస్యనిరుక్తవచనస్యఽ
 పోహాప్తేతిమంత్రమేవోద్దిశ్యప్రవృత్తత్వాత్ త్రఊర్కబ్బస్యరసార్థకత్వేపి
 నకాచిద్ధానిః - ప్రకృతేతుతథాత్వకల్పనేనిరుక్తస్యనిరవకాశతయాసర్వధా
 బాధఏవభవతానంపాదితస్యాదితినతస్యరసార్థకత్వంపరంత్వస్యదుక్తవచనం
 థాంసుగమనీయఃసనునాన్నయోచనంయుక్తం - తస్యకేవలైహికత్వాత్ - త
 థాత్వేపిమహాజనపరిగ్రహానస్యాత్ - తదుక్తం || ఐమికాన్యకవృత్తీంశ్చ
 వాక్ మంత్రేణాపి నార్చయేదితిచేత్ శరీరమాత్రపోషణతయాతదంగికారే
 దోషసన్యిత్ - సచైవంప్రకృతే అన్నయోచనస్యత్ర త్వజ్ఞానోపయోగిత్యాది
 త్యాహ-మహేరణాయేతి|| మహేనుహాహేరణాయరమణీయా యచక్షుసేతజ్జ
 న్యజ్ఞానేలక్షణాతథాచక్షానాయేత్యర్థః - బహ్వన్నేసంపాదితే తేనసన్వేంది
 యగ్రామసంతుష్టిర్భవతి - తథాచేందియస్వాస్థ్యేనకలబుధయఃఫలవత్యేభా

వంతీతి ప్రథమత స్తద్యావనిమితి తాత్పర్యార్థః - వస్తువస్తుయాచితమన్నంకివర్క
మిత్యాశంక్యసకలసత్కారోపయోగింద్రియస్వాస్థ్యస్థిర్ధ్యుర్మిత్వాహా || వ
హేరణాయేతిపదనిగమవ్యాఖ్యానేచచక్షుసేగ్గంద్రియాం - ఛాందసమేతత్.
ఉర్జందధాతనేతిపూర్వేణసంబంధః - ఇంద్రియాణాంమహాత్వరవణీయత్
సిద్ధ్యర్థమన్నయాచితం - అన్నేనహింద్రియాణిమహాంతిబలవంతి సత్కారా
నుష్టానుక్షమాణిభవంతీతియావత్ రవణీయశక్తీనివభవంతి || అన్నాద్భూతా
నిజాయంతేజాతాన్నేనవర్ణంతగ్గతిశ్చ తేః ఇంద్రియాణామపిభూతత్వాదిత్య
ర్థః - తథాచనర్వేంద్రియదార్థ్యేనతిసకలసత్కారానుష్టానంసులభం - ఇం
ద్రియక్షోభేతదసంభవాత్ - అతివహారీనవర్ణోవిద్వానిత్యత్రయాగాధికా
రిణస్సకలేంద్రియపటుత్వసిద్ధ్యర్థంసాక్షర్త్యముపాత్తం - తచ్చదార్థ్యమన్నా
ధీనిమితీతదర్థమన్నం యాచితమితిః - కార్యః - కించేదానీంసరసమేవాన్న
మింద్రియపుష్టికరమితితరసంయోచతే - యోవఇతివఃయఃస్యాకంశితమః
అతిశయేనసుఖకరః - రస్యలేఆస్వాస్యతగ్గతిరసః - సాంవిశేషరసతేస్వార
నార్థత్వాద్రస్యతగ్గతిరసనిర్వచనాత్ - ఆనూజస్యనిర్వణివాసఃఆస్మాకతస్య
తరసంస్వితీయా ర్థేషష్టివిగ్లేయాభాజయప్రపాషయలకభమితీచేత్ - మా
తరఃస్వపుత్రాన్ స్వస్తస్యరసవాసేనయథావర్థయంతి తద్విత్విత్యాహ - ఉశతీ
రితి || ఉశతీః కామయమానాప్రీతియుక్తాభియావత్ - ద్రవమా ర్థేద్వితీయావ
చనంఛాందసంమాతరఃస్వపుత్రానితి శేషః - స్వస్తస్యరసమివేత్యర్థః - యథా
మాతరోవత్సలాభూత్యాస్వవత్సాన్ స్వస్యంపాయయంతి - తద్విద్యాయ
మస్తాన్యక్షుదీయరసంభాజయతేషః - ఇదానీంజలనిష్కరసంపూర్వం
యాచితమపిఆదరతయాభంగ్యంతరేణపుశరసియాచతేతస్మాగ్గతి - యస్య
రసస్యక్షుదీయనివాసాయసివాసేనేత్యర్థః - త్వతీయా ర్థేచతుర్థీవచనంఛాం
దనం - జిన్వథయాయంప్రీతోభవశ - యశ్చశంసనిశేషమవలంబ్యయా
యంపరమాందనిష్ఠున్నాభవధేత్యర్థః - వయంచతస్మైతాద్యశరససిద్ధ్యర్థం
వఃయఃస్యాన్ - అరంభ్యశం - గమామగచ్ఛేమప్రాళ్నుమగ్గత్యర్థః - హే
ఆపఃయుష్మాసుయోగసోస్తితరసమస్తస్యందదతేత్యర్థేవతాః ప్రార్థ్యతగ్గ
తితాత్పర్యార్థః - అనేనమంత్రేణసదర్శజలవధోనిక్షిపేత్ - తదుక్తం || య
స్యక్షుయామేతిజలం సకుశంప్రక్షిపేదగ్గతి-కించ - ఏషనాలస్యణోయఃపుత్రీ
తిశ్చత్యాప్రజాసంతతే రాస్యణ్యహేతుత్వేనఆవశ్యకత్వప్రతిపాదనాత్
త్సిద్ధ్యర్థమభేవతాఃప్రార్థయతే - ఆపగ్గతి - హేఆపఃజలాధిష్ఠానదేవతాః -

నఃఅస్మాక్ జనయథప్రజోత్పాదకాన్ముఖత - తంరసమన్తభ్యందత్వాస్తా
కంపుత్రసంతతినంపాదయత - వయంచతేనైవరసేనజాతాస్తః - తథా
విభరసస్యసకలప్రాణిజన్మహేతుత్వాత్ - సచాత్రప్రమాణాభావః ॥ శ్రు ॥
ఆపోవాక్యదగ్ం సర్వంవిశ్వోహూతాన్యాపః ప్రాణావాఆపకతిశ్రుత్యాసక
లహూతానానుమ్మయత్వ త్రవణాదితీతాత్పర్యముక్తోర్థః ॥ శ్లోకరూపేణక
ర్ణతే ॥ * ॥ ఆపస్సుఖకరానిత్యంయాయంతాధత్తనోశనమ్ । రమ్యభూరి
చృశేస్తాకమన్మంతేనహివర్ధతే ॥ యోరసోవశ్యివతమస్తం ప్రాపయతదేహ
నః । స్తస్యంవత్సన్పాయయంతిమాతరోవత్సలాయథా ॥ తస్మై తస్మిద్ధయే
యష్మానలంగచ్ఛేనుసాదరమ్ । యాయంయద్వాసతః ప్రీతాఆపోజనయ
థస్సుస్ఫటమ్ ॥ ఆత్రసవసుపాదేషు మార్జనంకార్యం - తథాఘోషాచారాదితి
తాత్పర్యం - సనుమార్జనేనబాహ్యశరీరశుద్ధి సంభవేపినాంతర శుద్ధిస్సంభవ
తి - అన్యత్రవినియ క్తస్యమంత్రస్యవచనమం తరాన్యత్రవినియోగాయోగా
త్ - సహిమార్జనస్యాంతరశుద్ధాపపిహేతు త్వసంపాదకంకించది స్తి - నచ
మానసదోషోనాస్తీతవాచ్యం - కాఱికాదివత్పరహింసాచింతనరూపస్య
తస్యాపిప్రసిద్ధత్వాత్ - నచతథాపికానోహాని - మానసపాపానివృత్తా
వధికారప్రచ్య తప్రసంగాత్ - నిత్యపరిశుద్ధస్యైతదపేక్షితత్వాత్ - కించ
అభోజ్యాపేయాపానాదిదుష్టవస్తుసంసర్గకరణనిబంధనముదరకృతంచాతక
మస్తితస్యకేనవివృత్తిస్సాన్యత్ - తస్మాదనేకేషామాంతరపాపానాంసత్వే
సకథముత్ర రీకర్మణినిశ్చంక మధికారస్సాన్యత్ - ఇత్యాశంక్యసర్వకల్మషనివ
ర్తకంజలపాన మాచరణీయమితి తేనఅంతర్బహిశ్చనైఘ్నలంకశుద్ధిర్భవతీతి

మూలమ్—అగ్నిశ్చ - స్వాహా.

తద్వినియ క్తమంత్రం తావదాహ ॥ అగ్నిశ్చేతి ॥ అనేనమంత్రేణసాయంజల
పానంకర్తవ్యం - సూర్యశ్చేతిప్రాతః - ఆహింపునంత్వితిదినమధ్యగతివివేకః -
సర్వత్రతదంతే ఆచమనంకార్యం - తదుక్త్యంకంఠాంతరే ॥ * ॥ సాయమ
గ్నిశ్చ ఇత్యుక్వాప్రాతస్సూర్యేభ్యపఃపిబేత్ । ఆహింపునంతువధ్యాహ్నతత
ఆచమనంచరేడితి ॥ మంత్రస్యాను మక్షరార్థః - యోయమగ్నిరసియోమ
స్యఃక్రోధోయేవమస్యసతయశ్చ క్రోధస్వామిసః రాగద్వేషాదయశ్చభ్యగ్నే
సర్వేపిదేవాః మస్యకృతేభ్యః మస్యనాకోపేనకృతేభ్యః నిష్పాదితేభ్యఃఇత్య
ర్థః - పాపేభ్యఃదురితేభ్యః మామాంత్యమాపేకవచనఇతి పాణిస్మరణా
త్ - రక్షంతాంప్రాణనాయాంలోట్ - తేనసర్వేదేవాస్తత్పాపవినాశనే

న్మమాంపాలయంత్వితితదేశశరణి కర్తృకర్తాసర్వాస్తేవాన్వశీకరోతీతిభావః -
 కంప - అహస్తి అతీ తేనదినభాగేనేత్యర్థః || ఘ్రాసోదిసాహసీవాత్వితికోశాత్ -
 యత్పాసందురితమకార్లుంకృతవానస్తి - ప్రాతఃకాలాదారభ్యైతావత్యాల
 లపర్యంతంమధ్యవర్తినికాలే యద్దురితంఅకార్లుమితిభావః - అహేతితృతీ
 యైకపచనంసప్తమ్యాంపరిణ మతఇతితాత్పర్యం - కిమత్రసాధనంకేసతత్రని
 వృత్తిరిత్యతహ - మనసేతి - మనసాలంతఃకరణేనవాచాభాషణేనహస్తా
 భ్యాంకరాభ్యాంపద్భ్యాంపరణాభ్యాంపదాదయః - శృభక్ష్మజ్జాగత్యన్యేషు
 భక్షిర్దేశాత్ || పదంఘ్రీశ్చరణోస్త్రీయామితికోశాచ్చ - శసాదాపాదశబ్ద
 స్యోపదాదేశఇతికేచిత్ - ఉదరేణజతరేణిశ్శాశిశ్చేన || స్త్రీచిహ్నంచపు
 మాకేశిశ్చఇతికోశాత్ - తత్రక్షేపమిచ్చంతికేచిచ్ఛాందసమిత్యన్యేయత్పప
 మకార్లుమితిసంబంధః - ఏవంఘాతంపాపంఅహారవలంపతుహారతు - నను
 సాయంసంధ్యావందనకాలేతపనపరిస్పందాత్కకస్యాహ్నస్సమతీతత్తేవనల
 విద్యమానత్వాత్కఘమాస్తదవలంపత్వితిపార్థ్యతఇతిచేన్న - అహ్నస్త
 దానిమనతోపిపాగ్రనుఘాతస్యసంభవాత్ - అహశ్చద్దేసతదభిమానిన్యాదే
 వతాయాస్తావృతసామర్థ్య సంపన్నాయావివక్షితత్వాద్వాతత్సంభవః - అ
 తఏవఅహారవలంపతు తదభిమానీదేవోనాశయత్వీతి సూర్వవ్యాఖ్యాతారః -
 అత్రపరసింధా ద్యనుచింతనమాసనం - అక్షియాస్పతముఖర సంభాష
 ణాదికంవాచికం - తృణచ్ఛేదనలోష్ఠమర్దనాదికం పాణికృతం - గోబ్రా
 హ్మణాస్పర్శనాదికం పాదకృతం - అభోజ్యభోజనాదిక ముదరకృతం - అ
 గమ్యాగమనాదికం శిశ్చకృతమితివివేకః - కింబహునాపరిగణనేన అనేనే
 తీనర్వంసకృదేవసంగృహ్లాతి - యత్కించేతి - యచ్ఛాస్యత్పపంమయిని
 పున్నంకించేతివాక్యాంతరోపన్యాసేన ఇదం పాపజాతంసర్వం తత్కర్తా
 రంమాంచ అహంకారాఖ్యకర్తృత్వా ద్యాశ్రయగ్రంథివిశేషం - లింగశ
 రీరూపమిత్యన్యే - అమృతయోనామనారహిత జగత్కారణే సత్యేబా
 ధరహితేజ్యోతిషిస్సమంప్రకాశే అహంబుహూమిప్రక్షిపామి - అహమ
 నేనహూషేనతత్సర్వంభస్మీకలోమిత్యర్థః - తదర్థమభిమంత్రితజలంస్వాసః -
 మదీయవదనాంతరాగ్నోదేహ్యమానే సుప్తమలతమస్తు సుప్తఅహవాగేవ
 వాస్వాహ తంహవిర్లుహూతీతి నియుక్తేదర్శనాత్ - ద్వితీయపక్షేవా
 గ్దేవతా ఏవమాహ వదతీత్యర్థః - అథపాత్రపాం ప్రాశనవినియుక్తం

మూలమ్—సూర్యశ్చ - స్వాహా.

మంత్రమాహ || సూర్యశ్చేతి || మంత్రోగతార్థః విశేషస్తుసూర్యోభానుః-

యద్రాత్ర్య రాత్ర్యాయ త్వంపం అక్షార్షం రాత్రి స్తవలంపతు రాత్రిః
 రాత్ర్యభిమాని దేవతా తత్పాపమవలంపతు పరిహరతు - యత్కించ దురితం
 మయి- అన్యచ్చయత్కించ దబుద్ధ్యాకృతం పాపయాపం మయిషుచ్చి తేయద్వ
 ర్తతే తత్పాపశమనార్థం- ఇదమహంసూమవృతయోనా సూర్యేజ్యోతిషిజు
 హూమిస్వాహా - సూర్యేసూర్యాత్మ కేజ్యోతిషిజుహూమిస్వా హేత్యక్రవ్వి
 జలంపి బేతే - అత్రపితామహవచనం || * || సూర్య శ్చేత్యనువాకేన హ్యః
 పీత్వానమాహితః | ప్రాతఃకాలేవిశుద్ధాత్కర్తవ్యో భవత్స్వజగతి || అత్ర
 మంత్రార్థః- పురాతనైశ్శ్లోకరూపేణ కథ్యతే సర్విభ్యతే || * || సూర్యోష్యమ్యశ్చ
 మామస్య పతయోమస్య జాదఘాతే | ముంచంతుహస్త వచ్ఛేన్నమనోవాగు
 దరైరపి || రాత్ర్యమకార్షం పాపయద్రాత్రివాలంపతు | అబుద్ధికృత
 మప్యేవోయత్కించ ద్దురితం మయి || తచ్చాంత్రైమామహంసూర్యేజుహూ
 మిజ్యోతిషిస్వయమ్ | ప్రక్షిప్యామ్యతయోనామా ముచ్ఛేయం వృత్యబంధ
 మూలమ్—ఆపఃపునంతు - స్వాహా.

నాదితి || అథమధ్యాహ్నా జలపానవినియుక్తం మంత్రమాహా || ఆపఃపునంత్వి
 తి || యా ఆపస్సంతి తాః పృథివీం పునంతు ప్రతాశీనేనోధయంతు - అపాంస
 కలదేవతాస్వరూపతయా పరమపవిత్రవస్తుత్వాశ్చ విత్రీకరణంయుక్తం || ఆ
 పోవై సర్వాదేవతా ఇతి శ్రుతేః || ఆపస్సంభవాతో మేధ్యాశ్చ త్స్రృతేశ్చ
 సాచ పృథివీ తాభిరభారాభి రితి శేషః - పూతాపవిత్రీకృతా - శుద్ధాసతి
 త్యర్థః - మామనుష్టా తారం పునాతునోధయతు - ఉత్తరేకర్తవ్యధికారిణం
 కరోత్విత్యర్థః - నవర్షధారాస్వాహా మేదితి నిమేధాద్వర్షధారాసుప్రాయ
 త్యకరణసాధ్యమనాదేః కర్తుమశక్యత్వాద్భూమిగతత్వసిద్ధ్యర్థమాహః పునం
 త్వితి ప్రార్థితం - భూమిగతాస్వప్నావచమ్యవ్రయతో భవతి విధాయకవ
 చనాద్భూమిగతానామపాం ప్రాశనకరణాత్పృథివీ పూతా పునాతునామి
 తి ప్రార్థ్య త ఇతి సారం - బ్రహ్మణో వేదస్య పతిః సకలవేదప్రతిపాద్యః పరమా
 త్మేత్యర్థః || వేదేశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో ఇతి శ్రుతేః - వస్త్యాః పతి ప్రతే
 త్యాది నాపత్యాదాపరేష ప్తీవిసర్వస్య ధంధసి బహుళమితి సత్వం - పరమేశ్వరః
 పునంతు పునాతు బహుత్వ కథనం ధంధసి - యద్వా బ్రహ్మణః వేదస్య పతిః ఉప
 దేష్టామామకాచార్యమిత్యర్థః - సుపాంసులుగితి సుపః సుత్యయమాదేశః-
 తంమామకమాచార్యమాపః పునంతు తస్య ఫలమాహ బ్రహ్మైతి || బ్రహ్మవేద
 స్వరూపం తస్యంతేనాచార్యేణోపదిష్టమితి శేషః - పూతాస్వయం పూతం
 సత్ సుపాంసులిగిత్యాది నానుబోధాదేశః - మామశ్చేతారం పునాతు - ఆ

శార్యస్యాపరిప్రాయత్యం సంపాదంధరతు - తాదృశాచార్యోపదిష్టవేదాం
 తర్హ్యతసంధ్యా వందనమంతాః స్వస్యప్రప్రాయత్యం సంపాదయంతివిభా
 వః - ఇదానీంస్వకృతపాతకజాలంపరిగణయన్ తస్మిన్వృతయేసాక్షాదేవా
 పరిప్రాయతి - యదితి - ఉచ్ఛిష్టంఅవశిష్టమస్యభుక్తావశిష్టరూపముచ్ఛిష్టం
 యదస్తీతత్ - ఆభోజ్యం భోక్తుమయోగ్యం కేశకీటమూషకాదిపురీషలదం
 గావపన్నున్నంయదస్తీతద్వివిధం - సముచ్ఛయద్యోతకచకారాభావ
 శ్చందనః - మయాకదాచిద్భుక్తం కీటాద్యవపన్నున్న మభోజ్యమిద్యోత
 తస్మాదయాచారి కేషుదృశ్యే యస్మింశ్చిన్నే కేశస్యాదస్య ద్వామేధ్యమమే
 ధ్యోరవమృష్టంకీటోవామేధ్యసేవీమూషకలాంగంవేతి - మూషకలామూష
 కపురీషం - అంగంమూషకాంగంఉపసమస్తమపిమూషకపదమపేత్యైత ఇతి
 వృత్తికారః - అథవాఉచ్ఛిష్టం పిత్రాదిభుక్తావశిష్టం పితృజ్యేష్టస్యచభ్రాతు
 రుచ్ఛిష్టంభోక్తవ్యమితిసూత్రేవిహిత మపితయోర్ధర్మానుషాసవిపర్యయేఅ
 భోజ్యంభోక్తుమనర్హంధర్మవివ్రతపత్రావభోజ్యమిత్యాపస్తంబస్మరణాత్ -
 అత్రవృత్తికారః - యదితయోర్ధర్మాద్వివ్రతిపత్తిరపాయోభవతి - తతోన
 భోజ్యంయద్వాభంజానస్యబ్రహ్మచారిణో ధర్మవివ్రతిపిద్ధాభవంతి - మ
 ధునూంసాదిమిశ్రితేష్యేనతతోనభోజ్యమితి - తాదృశమపికదాచిత్ప్రమాదా
 దినామయాభుక్తమస్తి - యద్వాఉచ్ఛిష్టం సర్వజనభుక్తోజ్ఞితంయదస్తీతద
 భోజ్యంభోజనానర్హం - స్త్రీణామనుపేతస్యచోచ్ఛిష్టంవర్జయేదితిసిషేధా
 త్ - తథావిధమపికదాచిద్భుక్తంమయాప్రమాదాత్ - కించ - మమకర్తు
 ర్విజ్ఞానమయకోశస్య సిద్ధాంతేతస్యైవకర్తృత్వా శ్రయత్వాభిధానాదివ్య
 ర్ణః - తథాదుశ్చరితమపియదస్తీఅపేయపానాఖాద్యఖాదనాగమ్యాగమనల
 ఊణంగర్హితాచరణంమత్యైతంయదస్తీక్యర్ణః - దుష్టరీచరితమితివిగ్రహసా
 మగ్ధ్యాద్దుశ్చరితేపదస్యేతావాగ్ధోలభ్యతే - తత్సర్వంపరిహృత్యైతేషః -
 తతోనూమాహఃపునంతం - తతోఅసతామశూద్రాదీనాందుష్టకర్మణాంవాసం
 బంధిసంప్రతిగ్రహంకపునంతుః - అప్రతిగ్రాహ్యంప్రతిగృహ్యేత్యాశ్వలాయ
 నసూత్రేదుష్ప్రతిగ్రహణానంతరంప్రాయశ్చిత్తంకాగ్యమిత్యుక్తత్వాత్ -
 తదర్థమభిమంత్రితముదకంసాన్వహః - మదీయేవక్త్రాగ్నాస్తుష్టుహుతమస్తుతేనస
 ర్వంపాపంభస్తీకరోమిత్యర్థః - అత్రగ్రంథాంతరేనుంతార్థః శ్లోకరూ
 పేణపురాతనైర్వర్ణితః - సలిఖ్యతే || * || ఆపఃపునంతుపృథివీంపూతాతాభిః
 పునాతుమామ్ | పునంతుబ్రహ్మణస్పతిర్వేదవేద్యఃపునాతుమామ్ || పూతా
 ఇత్యత్రపూతేతిబ్రహ్మ పూతాపునాతుమామ్ | యదుచ్ఛిష్టమభోజ్యంచయ

చాదుశ్చరితంమమ ॥ సర్వస్మాదంహాసోస్మాన్తామసతాంచప్రతిగ్రహత్
పునంతావపథిధ్యాత్వాస్వా హేత్యుక్వాజలంపిదేదితి ॥ యజుర్వార్జ్యసమం
మూలమ్—దధిక్రావుణ్ణో - తారిషత్ .

[తానాహ ॥ దధిక్రావుణ్ణోఇత్యాది - దధీనిహవింషికాష్టాదీనివాక్రూమతిగ
చ్ఛ్రీతిదధిక్రావాహవిర్భుక్ - అగ్నిపురుషఇతి యావత్ - తస్యదధిక్రావ్
ణ్ణోదధిక్రావ్ణాఇతిస్తే - స్వరపూర్వంవ్యంజనంద్వివర్ణంవ్యంజనవరమితిస్వర
పూర్వకస్యవ్యంజనా త్పూర్వభావినోవ ఇతివ్యంజనస్యద్విత్వేప్రాప్తేవకార
పూర్వస్పర్శచ్ఛౌషు-రసాదేరితివకారపూర్వ స్యస్పర్శస్యణకారస్యద్విత్వం
విహితంప్రాతిశాఖ్యే - తదనంతరమేకీకరణే దధిక్రావ్ణాఇతినిధ్ధం - భాషా
యాంతుదధిక్రావ్ణాఇతివ్యాకరణపారీణాఃఫణంతి- జ్యోర్జయశీలస్యఅశ్వస్య
వ్యాపకస్యఅశూన్యాప్రాఅశ్వరూపస్యవా ॥ అగ్నిరేవేభ్యోనిలాయత, ఆ
శ్వోరూపంకృత్యేతిశ్రుతేః - వాజిలస్మమ స్మాస్తీతివాజీతస్యవాజినః ॥ అ
స్మంవైవాజిఇతిశ్రుతేః - సర్వేషాందేవానాంమధ్యేతస్యైవలన్నాదత్వాద
స్మసంపన్నస్యేత్యర్థః - అగ్నిర్వాఅకామయతలన్నాదోదేవానాగ్ంస్యామి
తిసపతమగ్నయైకృత్తికాభ్యః పురోదాశమష్టాకపాలంసెరవవత్ - తతోవై
సోన్నాదోదేవానామభవత్-అగ్నిర్వేదేవానామన్నాదఇతిశ్రుతేః - వేగవ
తోవావాయుసఖత్వాదతిఘ్రిగామినఇత్యర్థః - ఈదృశస్యాగ్నేఃఅఘామకా
రిషంతస్యసంబంధిస్తోత్రంకుర్యాం- తస్యకింకరోభూయాసమిత్యర్థః ॥ అకా
రిషమిత్యత్రరేఫస్యపరిణకారశ్చాందసః - సచఅగ్నినిఃఅస్మాకంముఖాము
ఖానిడాప్రత్యయః॥చ త్వారిశ్యం గేత్యత్రతథాదర్శనాత్ - సురభీసురభీణాప్రత్య
యలోపశ్చాందసః-అస్మత్సుకృత్యశమాసాదితసారభ్యాణలకరత్ అకరోత్ -
ఛాందసమేతత్ - పరిశుద్ధానికుర్యాదిత్యర్థః - కించసఃఅస్మాకంఆఘూంషిప్ర
శ్చార్యే - తథాచాయాగ్ంషిచతారిషత్ - వర్ధయతు - ప్రేత్యపసర్గస్యధా
తునానాసంబంధితథాచప్రతారిషదీతిసిద్ధ్యితి - ప్రకర్షేణవర్ధయత్విత్యర్థః -
నిరుప్రదవంవేదోదితంఆయుష్యమస్త్యభ్యంఅనుగృహ్యోన్వీతిభావః - లోకర్షేణీః
తివిధ్యాదాలేఖతస్యసందసిబహుళంలేడితిలేటస్సుట్ లేటోడానితివికల్పే న
డాగమః - అత్రమంత్రార్థేపురాతననిబంధనస్థోకాలిఖ్యంతే ॥ * ॥ దధిక్రా
వారవిర్వహ్నిర్దధిక్రామతియజ్జగత్ । జయవ్యాప్తి జవైర్యోగాజ్జ్యోత్స్వస్య
వాజినః ॥ అకారిషంస్తుతింకుర్యాంతస్యసంబంధినింతదా । సురభీణిసుకుర్ధా
నిముఖానిసకరోతుసః ॥ ప్రతారిషత్ప్రద్యాచ్ఛుపూర్ణాన్యాయాంషిసప్ర
భుః ॥ అత్రదధిక్రావణ్ణుభ్యస్యసూర్య పుర్వేత్వమంత్రార్థే స్తేవంవాఖ్యే

యః || చక్రికావల్లిః లోకయాత్రానిర్వాహకస్య సూర్యస్య బహుస్సూర్యవద
 శ్వస్య వ్యాపకస్య వాజినః వేగవతః శేషం పూర్వవత్ - మంత్రాంతే మార్జనం -
 తథా శీమాచారాత్ || * || అష్టాక్షరం సవపదం పదాదాబ్రహ్మహుభవేత్ |
 పదాంతే ప్రక్షిపేత్తోయమశ్వమేధఫలం భవేదితి వచనాత్ || మంత్రాంత్రైకః
 రాదీ స్తస్మిన్నపాతయేదితిన్యాయాచ్చ - ఆపోహిష్టేతి గతం - మార్జనం
 మూలమ్—హిరణ్యవర్ణా - భవంతు.

త్రాంతరమాహ - హిరణ్యవర్ణా ఇతి - హిరణ్యవర్ణాః సువర్ణఞ్చాయాః తామ్రవ
 ర్ణా ఇతి యావత్ - దివేతి శేషః - తథా చ బ్రాహ్మణం యదైవ్విదివాభవత్యపోరా
 త్రివిధవిశతస్సాత్తామ్రాప్రోదివాదదృశ్య ఇతి - శుచయశ్శుద్ధాః - పావకాః
 పావయిత్ర్యః - స్నానాది నాజగత్పావససామాన్య్యా ఇతి యావత్ - ఏతాద్య
 శాయస్తిష్ఠంతి - కించ - యస్య పున్కశ్యపః ప్రజాపతిః - యద్వాపశ్యతీతి
 పశ్యకః సూర్యః సహిసర్వలోకసాక్షి - కర్తృసాక్షిజగచ్చక్షురీత్యభిధానాత్ -
 ఆద్యంతవర్ణపిపర్యాసశ్చాందసః - కశ్యపః పశ్యకోభవతి - యత్సర్వం పరిప
 శ్యతీతి సాక్ష్యాదితి శ్రుతేః - సచాఘ్నజాత ఇతి పౌరాణికాః || యోముష్యత
 సతత ముతసంవేద ఆయతనమాస్థవతి | ఆపోహిష్టా ముష్యత సతత ఆయతనమిత్య
 త్ర - సూర్యస్యాద్వికారత్వం, ఇంద్రః సురేశ్వరః - సచాఘ్నజాతః కిరూపానా
 నారూపాః యాతపః అగ్నిం బాడబాఖ్యం వహ్నిం గర్భం గర్భస్థజంతుం దధిరే -
 కుక్షిన్ధితజంతుశ్చేష్టనస్థాపితవత్య ఇత్యర్థః - తృతీయమఘ్నస్యమణో అజస్రమింధా
 ననుసంజరతేస్సాద్ధీరితి శ్రుతేః - తాం ఏవం భూతా ఆపః - సః అస్మాకం శంసు
 ఖహేతవః - సోఽనాః అవైషయి కసుఖజనకాశ్చేభవంతు - అధవాశందుః
 ఖంశమయంతి తి శేషః - సోఽనాస్సుఖకారివోభవంతు - మార్జనవినియక్త

• మూలమ్—యాసాగ్ంరాజా - భవంతు.

మంత్రాంతరమాహ - యాసాగ్ంరాజేతి - వరుణోరాజాయాద సాంపతి
 రామకొండంధభరణ్యర్థః - జ్ఞానాంసత్యాస్య తేపుణ్యపాపే - అవశ్యక్
 వివేచయన్ - యాసామపాం మధ్యేవ సతీతి శేషః - యాతి గచ్ఛతి - అయం
 పుణ్యకృదయంపాపకృదితి పుణ్యపాపీనుగ్రహనిగ్రహరూప వ్యాపారచికి
 ర్షయాతత్రవసతీత్యర్థః - అపిచ - మధుశ్చ్యుతే మధుస్యందిస్యః మధురసావి
 ణ్య ఇతి యావత్ - శుచయః పావకాయా స్తిష్ఠంతి తా ఆపః శిష్టంగతం - యద్య
 పి హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా ఇత్యత్ర శుచిపావకపక్షే హి తేవ పున
 రత్రాపి గృహీతం పాసరుక్తం - తథాప్యదరాత్పనర్వచనం - మంత్రవిష
 యే పాసరుక్తమపినాస్తి - తదుక్తం భగవతా భాష్యకారేణ - ఈశావాస్య

భాష్యేనమంత్రేజామితాస్తీతి, పూర్వమంత్రోక్తవార్థః-పునరుచ్యత ఇతి-కిం
మూలమ్—యాసాందేవా - భవంతు.

చ-యాసాందేవా ఇతి - యాసామపాంభతుంభతుణంభతుయాహీయమా
ణాయేతిశ్రోతేదర్శనాత్ - దేవాః దివిద్యులోకేమందాకిన్యామితి శేషః-కృణ్వం
తికుర్వంతి-పూరణగుణోత్పాదినానుసూతార్థేషష్ఠీ - ద్యులోకేయా ఆపః దేవా
భతుయంతి-అమృతరూపత్వాదిత్యర్థః - యాశ్చాంతరిక్షే బహుధాఽహుః ప్ర
కారంభవంతి-సంతి, భూసంత్రాయాం-సర్వాసుధారాన్సలీలానంతరిక్షే ప్ర
తిష్ఠితా ఇతి శ్రుతేః-యా ఆపః పృథివీం సయసావృష్ట్యాఽం దంతి క్లేదయంతి- సక
లలోకానుగ్రహకర్తం పృథివీం వర్షధారాత్మనాస్థించంతీతి భావః - శుక్రాశ్రీశు
మూలమ్—శివేనమాచక్షుషా - నిధత్ర.

భాగ్ః తా ఆప ఇతి-గతమస్మత్ - శివేనేతి-హే ఆపః శివేన సుఖస్వరూపేణ॥ *॥ శి
వంభద్రంకల్యాణమితి శోభాత్ - చక్షుషాకటాక్షేణ - మామాంపశ్యతమ
యినిరంతరభూయసీంకరుణాదృష్టిం సంపాదయేత్సర్థః - శివయాతనువాక
ల్యాణమూర్త్యామేత్వచం ఉపస్పృశేతమదీయాంత్యచ ముపస్పృశేన పూ
తాంకురుతేత్సర్థః- ఇదానిమధికారీస్వకృత్యమాభాషతేనర్వాగ్నీనితి-హే
ఆపఃవః యుష్మాకం - అఘ్నసీదంతిత్వంతి - అఘ్నవదంబలస్థాన్పాదబాహీకై
సర్వాగ్నీకృహువే ఆహ్వయామి - కిమర్థమిత్యతలమా-మయాతి - మయివ
ర్చ్యదీప్తి - బలంశక్తిఃఽజఃఉత్సాహః - ఏతత్సర్వం మయినిధత్తస్థాస్యత-
మాంవర్చస్వినం బలవంతమో జస్వినంకురుతేత్సర్థః - అగ్నిసప్తవద్ద ఇతి
స్థితే - అనితిపరోగ్రహఖ్యయాజ్యోమహా సృష్ట్యపారణ్యవర్ణీయే ష్వీకార
ణాకారపూర్వోరేఫమాకారపూర్వశ్చయకారమితి ప్రాతిశ్ఛాన్యంసూత్రం -
అత్రత్రిభాష్యకారః - ఏతేషు ఈకారపూర్వ ణాకారపూర్వోవా అనితిపరో
నకారః రేఫభావమాపద్యతే - ఆకారపూర్వశ్చేద్యకారమాపద్యతే-హిరణ్య
వర్ణీయేషు సర్వాగ్నీనితి, ఇతిస్థితే ఆకారపూర్వశ్చాన్వకారః యకారమాప
ద్యతే - ఈకారపూర్వత్వాన్వకారో రేఫభావమాపద్యతే లుప్యతేత్సర్థః పూ
ర్వాయవకారావితీయకారో లుప్యతే, - సకారస్య రేఫోష్టయశ్చారా భావా
ల్లుప్తేవమలోపాచ్చపూర్వస్వరోనునాసిక ఇతి- ఆకారస్య ఈకారస్యవసాను
నాసికత్వమితి వ్యాచక్రంతిసర్వంసుస్థం - ఏవం మార్జనంవిధాయతతః పాప
పురుషవినిర్గమనాయ దక్షకరేజలనిధాయనాసికాగ్రం ప్రాప్యవాషభా
గేమేదిన్యాంనిక్షీప్యతజ్జలంనావలోకయేత్ - తయక్రంవాసిష్టే॥ *॥ గృహీ
త్వాపాణినావారిస్వశాఖోక్తామృచంజశేత్ | ఉద్భృత్యదక్షిణేహస్తేజలం

గోకర్ణవత్ప్రతే||నిధాయనాసికాక్రతుపాసపూర్వంచసంస్మరేత్ |విభృయా
న్నాసికాయాంతునిరుద్ధప్రాణమారుతః || వామేనిషీష్యమేదిన్యాంతజ్జలనా
మూలమ్—ద్రుపదా - మైససః.

వలోకయేదితి || తత్రవినియుక్తమంత్రమాహ - ద్రుపాదితి - మాంవససః
ముంచతుకర్మసాక్షీసూర్యఇతి శేషః - తత్రనిదర్శనంద్రుపదాదివ అపరాధి
నాంపాదేకీలతంకాష్టంద్రుపదం-చోరాదీన్నిరోద్ధుం గ్రామమధ్యేదారుమ
యంపాదకీలతంవిధాయ గ్రామస్వామినస్థానపయంతీతిప్రసిద్ధం- తస్మాదివేత్య
ర్షః - యథాకృతాశుఃస్వామీతద్భంధనాదపరాధినంమోచయతితద్వదితిభా
షః - కించ - ఆపవససఃపాపాన్కాంశుంధంతుశోధయంతు - అస్మిన్మర్ధేత్ర
యోపీష్టాంతాఃకథ్యంతే - ద్రుపదాత్పాదకీలతకాష్టాత్ ఇనీముముచాసఃము
క్తఇవస్మిన్మంసేషదవాః స్వాత్వీస్వాత్వాస్మత్పురయశ్చేతినివాలనాత్సా
ధుః - మలాత్ సర్వశరీరవ్యాపిపంకాత్ ముక్తఇవపునాత్యనేనఆజ్యాదికమితి
పవిత్రం - పూజాస్సంజ్ఞాయామితికరణేత్రప్రత్యయః- తేనపవిత్రేణసమా
సాగ్రదర్శనూపేణ || * సమాసాగ్రాదర్శనప్రాదేశమాత్రా పవిత్రీకృ
త్వా - ఇతిశ్రాతేదర్శనాత్ - పవిత్రంవైదర్శనఇతిశుతేః - తేనపూతంశో
ధితంఆజ్యస్థాల్పానూజ్యంనిరూష్యేత్యారభ్యఉదగ్రాభ్యాంపవిత్రాభ్యాంపు
నరాహారమాజ్యంతిరుత్పయేతిశాస్త్రోక్తవిధానాత్ - సంస్కృతమాజ్యం
సద్విత్పవిత్రస్వం తద్దోషాద్వినిర్ముక్తంసత్ యథాపరిశుద్ధంభవతి - తథా
మృణామాపవసర్వస్వాదేనసఃశోధయంత్యితితాత్పర్యార్థః- అత్రకారి కాకారః||
యాభ్యోబాతౌకశ్యపేంద్రావగ్నింవైద్యుతబాడబమ్ | గర్భంయాదధిరేనా
నారూపాస్థితివశేనతాః || శంఘంశంఘయిత్వానఃస్యోనాస్సంతు సుఖప్ర
దాః | యాసాంమధ్యేదర్శనధరఃపుణ్యపాపేవినేవయః* || వరుణాయాతిమ
ధురస్యందిస్యఃపూర్వవత్పరమ్ | యాసామమృతరూపాణాంభక్షణంకురుతే
మరాః || వృష్ట్యాత్మనాశ్శుభాధానేచకాఃపృథివీమపి | పయసాత్తద్రతాకా
రైస్సింఛంతీతిత్రితోక్తాః || శుక్రావిశుద్ధాస్తాఆపశ్శంతుదాస్సంతుకర్మదాః|
ఆపఃకల్యాణ్యస్త్యామాపూతస్యఇతిపశ్యత|| తనువాసామ్యయామూర్త్య
స్సుశతాంగంచమామకమ్ | ఆహ్వయామ్యఘ్నవసతోవహ్నేశోష్వ బాడబా
దికాః || ఆపోయాయంయశోవర్చోబలమోజోనిధత్తవై| ఏతత్సర్వంసమా
సంస్యాత్సంధ్యానాంచత్రయేషిచ || జలప్రాశనమంత్రాస్తువర్ణితాస్తువిశేష
తః | ఆపోహిషేతిసవభిర్వార్షనంపూర్వమీరితమ్ || పశ్చాదపితృభైవస్యాదిత
రేషాంతుమాన్జనమ్ | ఉక్తంచైవతకర్తవ్యంశిష్టాచారాత్తథైవహి || ప్రా

తస్యసంధ్యాముపాసివ్యేప్రాతస్సంకల్పకరితః | మధ్యమాధ్యాహ్నాకీంసం.
 ధ్యాముపాసివ్యత్రితః|| సాయంవిహితసంధ్యాయాస్సంకల్పస్సవ్యగీరితః||
 అత్రవిద్యారణ్యస్వామిభిరుదాహ్యతంమాధపీయే || అథాతస్సంధ్యావందన
 విధింవ్యాఖ్యాన్యామః - తీర్థంగత్వాప్రయతోభేషి క్తః - ప్రత్యౌశ్యపాణిపా
 దమాచమ్య అగ్నిశ్చమాషస్యశ్చేతినాయమాసంపీత్వా సూర్యశ్చేతిప్రాతః
 సావిత్ర్యాసురభిమత్యాబ్లింగాభర్తి రణ్యవర్షీ యాభిః పావమాసీభిర్వాహృ
 త్భిరన్వైశ్చపవిత్రైరాత్వానంప్రోత్యప్రయతోభవతీతి - అథార్ఘ్యదానం
 కరవ్యం - తద్వినియ క్రమంత స్వసుపదమేవవ్యాఖ్యాన్యతే - మాధ్యా
 మాలమ్—హగ్ంస - బృహత్ .

హ్నికసంధ్యాయామర్ఘ్యప్రదానవినియ క్రమంతమాహ - హగ్ంసఇతి.
 హంతిఆహవసీయాదిదేశేషువ్యాపకతయాగచ్ఛతీహంసంపరమాత్మా||హం
 సోనామసదాశివఇతివచనాత్ - కీదృశఇత్యేతేయాంఆహ - శుచిషదితి-
 శుచాదేశేఅవిముక్తాదిప్రవ్యక్షేత్రజాలేసీదతీతుశుచిషత్క్షేత్రాణాంపతయే
 నమఇత్యాదౌతథాదర్శనాత్ - సంశ్యస్తీన్లగంతీతివసుఃవాసయతీతివావసుః||
 వాసనాద్వాసుదేవస్యవాసితం తే జగత్రయమితవచనాత్ - అంతరిక్షేసీదతీ
 త్యంతరిక్షసత్ || * || యోంతరిక్షేతిష్టస్తితిశ్రుతేః - హూతాఅగ్నిరూపే
 ణదేవానాంఆహ్వయత || ఋషిర్హోతానిషసాదేతిశ్రుతేః - యద్వాహూ
 తాదేవానామాహ్వయితావహ్నితదూప్రసక్త్యర్థః - అగ్నితదూతంవృణో
 మఃఇతిశ్రుత్యావహ్నిగైవహూత్యత్వావగమాత్ - వేద్యాంఘూలోకాశౌ
 వ్యాపకత్వేనసీదతీతివేదిషత్ - సావాఙ్మయగ్ంసరైవవేదితిశ్రుతేః - య
 ద్వావేద్యాంపరిష్కృతభూమాస్తీతివేదిషత్ - వేదీంపరిష్కృతాభూమిరి
 తికోశాత్ - వేదిరైవరోంఠంపుథివ్యాఇతిశ్రుత్యావేదికాయాస్సరోవ్యత్రృ
 ష్టత్వావగమాత్ప్రపరమాత్థావిర్భావోయ క్తఇతిభావః - అతిథిరతిథినదృ
 శఃతల్లక్షణంతు - స్వధర్మయ క్రంకటుంబినషభ్యగచ్ఛతిధర్మ పురస్కారో
 నాన్నప్రయోజనసోపేతిధిగృవతీతి - ధర్మపురస్కారఃక్రత్వాద్యసప్తానంపుర
 స్కృత్యతత్సద్ధర్మగ్రంథాయాఞ్ఞాపరక్షత్యర్థః కేచిదభ్యాగతఇతివదంతః || * || అ
 ధ్యాగతస్సవ్యయంవిష్టరితి వచనముదాహరంతి- తస్మాదభ్యాగతస్యాన్నమా
 త్రార్థిత్యాత్ - అతిథేస్తువర్ణితలక్షణలక్షితత్వేనతద్విలక్షణత్వాత్-తస్మా
 దతిథిశబ్దస్యనాన్నమాత్రార్థ్యభ్యాగతోర్థః - కింతు - వర్ణితవార్థః- ననుఅ
 భ్యాగతపదమపితథావిధవాచకంనాన్నమాత్రార్థివాచకమితిచేత్ - ఓం,సం
 జ్ఞాభేదేవినతుసంజ్ఞ్యభేదఇతిసారం - దురోదేశ్యగృహేషుః సీదతిగచ్ఛతీతిదు

ణోణసత్ - అజస్రోదీదిహీనోదురోణిత్యాదిషుదురోణశ్చబ్రహ్మస్థానపరత్వ
 దర్శనాత్ - బ్రహ్మాండాఖ్య గృహవర్తీత్యర్థః - సృషుమసుష్యేషువైశ్వానర
 రూపేణసీదతీస్యపత్ || * || అహంవైశ్వానరోఘాత్వాప్రాణినాం దేహా
 మాశ్రితఇతిస్సృతేః - వరేనేషేషేతీర్థాదాసీదతీతివరసత్ || * || నమస్తీర్థా
 యచేతిశ్రుతేః - యద్యపిశుచిషదిత్యనేనైవ అయమర్థస్సిద్ధఃతథాప్యాదరా
 త్పునర్వచనంమంత్రేషుజామితానాస్తీతిప్రాగుక్తమితిభావః- ఋతేయజ్ఞేని
 ప్షాదకత్వేనసీదతీతిఋతసత్ వ్యోమనిసూర్యాత్మనాసీదతీతివ్యోమసత్ - అ
 ప్సుజలేషుజాయతఇత్యజ్ఞాః || * || యోఅప్సుతిష్ఠన్నితిశ్రుతేః - జననఖక్ర
 మగమోలిడితిలిడేర్లిట్ - లిడ్వనోరనునాసీకస్యాదితినకారస్యాడాదేశః - గో
 ష్వంత్ర్యమిత్యేనప్రాదుర్భూతోగోజాః || * || పశుపతయచేతిశ్రుతేః -
 ఋతేయజ్ఞాభోక్తృత్వేనజాతఃఋతజాః - భోక్తారంయజ్ఞకర్తృణామితిస్సృ
 తేః - అద్రిషుపర్వతేషుజాతః స్థితఇత్యద్రిజాః || * || యస్సర్వభూతేషుతి
 ష్ఠన్నితిశ్రుతేః - ఈదృశఃపరమాత్మాబృహదధికంఋతంఉపాసనాత్కం
 యజ్ఞనిష్పాదయత్స్వితీశేషః - అథజలేనపాణినాత్ప్రదక్షిణమనువ్రజనంక
 ర్తవ్యం- యత్ప్రదక్షిణంప్రకమంతితేనపాప్తానమవధూన్వంతీతిశ్రుతేః||*||
 అసావాదిత్యమంత్రేణ సోదకేనైవపాణినా | ప్రదక్షిణమనువ్రజ్యవాచయే
 త్సంధ్యయోర్ద్వయోరితిస్సృతేచ్ఛ || సంధ్యయోరిత్యుపలక్షణం - సంధ్యానా
 మపీతివిజ్ఞేయం - అతఏవతస్సంధ్యాత్రయేపిసమానం - తథైవశిష్టాచారా
 మాలమ్—అసావాదిత్యోబ్రహ్మ.

త్ - తత్రవినియంత్రమంత్రమాహ || అసావితీ || అసావితీపాణినానిర్దేశః-
 ఆదిత్యోబ్రహ్మకీపరమాత్మా - ఉభయోరైక్యానుసంధానం - సంధ్యావంద
 నస్యప్రధానభూతంఫలంభవతి || * || అసావాదిత్యోబ్రహ్మేతిబ్రహ్మైవస
 స్ప్రీహక్తిస్యేతియదీవంవేదేతిశ్రుతేః - అత్రేదంరహస్యంప్రకాశ్యతే - కాల
 త్రయేస్ఫుర్ణివానంకర్తవ్యం - తత్రసాయంప్రాతఃకాలయోరర్ఘ్నిత్రయం

(*) అభ్యుదయః నిర్ణయః. (*)

ప్రకృతం - చిస్తుతస్తుసుధ్యాప్నోష్యేవమేవలౌకికాఃకేచిదేకార్ఘ్యమాచరం
 తి - ఇదంచయథాకాలమేవకీర్తుం శక్యంకాలేభ్యతిక్రాంతేప్రాయశ్చిత్తత
 యాప్రాణాయామోష్యర్ఘ్యప్రక్షేపశ్చకర్తవ్యః - ఉభయోస్సముచ్ఛయః -
 నతువికల్పఇత్యుక్తమధస్తాత్ - తత్రాయంప్రయోగః - విధివదాచమ్య - య
 థాశక్తిప్రాణానాయమ్య - మమసాయంసంధ్యాకాలాతిక్రమణాదీషపరి
 హారార్థంప్రాయశ్చిత్రార్ఘ్యపూర్వకం అర్ఘ్యప్రదానంకరిష్యఇతిసంకల్ప్య

—————(*) ప్రాయశ్చిత్తాభ్యుత్థయః. (*)—————

నూతనోదకేనసశిరస్సుయా సవ్యాహృతికయా గాయత్ర్యా ప్రాయశ్చిత్తా
 ర్ఘ్యమేకందద్యత్ - ఏవంప్రాతఃసచైపంప్రాయశ్చిత్తకరణేప్రమాణాభా
 వః - నియమాతిక్రమతేభాన్యస్త్వీతి సూత్రకారవచనాత్ - ప్రాణాయా
 మఃప్రాయశ్చిత్తతయాకర్తవ్యః॥ ఆచారోవిధివత్ప్రాణానాయవ్యవహ
 రర్ఘ్యకమ్ | కాలాతీతవిశుద్ధ్యర్థందత్వా సంధ్యాంసమాచరేదితిస్త్రోతే-
 చతుర్థమర్ఘ్యం దేయమతివివేకః - యథాకాల మనుష్ఠాసేవకః ప్రాణా
 యామఃకర్తవ్యః ॥ * ॥ సంధ్యాదాషర్ఘ్యదాసేచప్రాణాయామైకమోచలే
 దితివచనాత్ - షట్సంధ్యచంద్రికాయామర్ఘ్యక్రం ॥ * ॥ ఏవంసంమార్జనం
 కృత్వాబహిశ్శుద్ధ్యర్థకారకమ్ | అతోభ్యంతరశుద్ధ్యర్థం ప్రాణాయామంస
 మాచరేదితి ॥ అత్రాయంసిద్ధాంతః - యదాకాలాత్వత్సంధ్యావందనం
 క్రియతే - తదాప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమేకందాతవ్యం - తదనంతరంసాయంప్రా
 తఃత్రీణ్యర్ఘ్యణిదాతవ్యాని - తత్రప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య దానాత్పూర్వమే
 కప్రాణాయామఃకర్తవ్యః - నపునప్రధానార్ఘ్యకాలేపికర్తవ్యః - ఏకం
 ప్రాణాయామమేవదాయప్రధానార్ఘ్యదానస్యాపిప్రాణాయామపూర్వ
 కత్వసిద్ధః - యథాబహిష్పవమానసనసృజేఅభ్యర్చ్యముఖాఃసనర్పంతీ
 త్యత్రపకేనైవాద్యర్ఘ్యణాసర్వేప్రస్తోత్రాదయఃఅభ్యర్చ్యవనుఖాభవంతి -
 యథాఅశ్వలాయససూత్రే బ్రహ్మయజ్ఞప్రకరణే - ఓంపూర్వవ్యాహృత
 యశ్చత్యత్రఏకంప్రణవమాదాయ సర్వాసాంవ్యాహృతీనాం నారాయణాశ
 యాత్పణివపూర్వకత్వం యథాఉభయోరపిదర్శపూర్ణ మాసయోరేకామ
 న్దారంభణీయామాదాయతదారంభకత్వం తద్యస్మిక్ష్ణణేషికోషిదోషః -
 సహోభయత్రాపిప్రాణాయామానుష్ఠానుస్తుబాధకాభావాద్భిహవ్యం-
 తథాత్వేవచనాభావాత్ తత్కల్పనాయా ముపపత్తివిరోధాచ్చ - తథా
 హి - ప్రథమమాచమనంకృత్వాప్రాణానాయవ్య - ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యదా
 నంకరివ్యభిసంకల్ప్య - తతఃకర్ణాయార్ఘ్యందత్వా - పునరుపవిశ్య - పున
 రావమ్య - ప్రాణానాయవ్యః - పునఃపఠ్థాయ ప్రధానార్ఘ్యణిదయానీతి
 వాచ్యం - సవ్యాత్రావిగితశిష్టా చారోప్యశ్యతే - తస్మాదుపపత్తివిరుద్ధో
 యంపక్షితిస్తదు క్తవవసమ్యక్ - తత్రాయంప్రయోగః - వర్జితేత్యా
 చవ్యయథాశక్తిప్రాణానాయవ్య - దేశకాలావనుకీర్త్యమమసంధ్యాక
 లాతిక్రమణదోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యదానపురస్సరమర్ఘ్యదా
 నంకరివ్యభిసంకల్ప్య - జలంకృషీతోష్ణా యజ్జన్యంగృహ్యయోజనంసంస

యథాతథాప్రాచ్యుత్సాహాయోపాతశ్చత్రీణ్యర్హణిదద్యాత్ - అతస్త్వత్రివచనాన్య దాప్రీయంతే || * || ప్రాజ్ఞుభిస్సతతంవి ప్రస్సంధ్యోపాసన మాచరేత్ | అర్ఘ్యప్రక్షేపణం కుర్యాదాదిత్యాభిముఖోద్విజః || ప్రాతఃప్రహ్వఃక్షీపేదపుమధ్యాహ్నాయుజుసంస్థితః | ఆఘృణ ప్రక్షేపణంకుర్యాత్సాయం తూపవిశన్భువి || పాణిభ్యాంజలమాదాయగాయత్ర్యాచాభిఃసత్రితమ్ | గోశృంగమాత్రముద్భృత్య జలమధ్యేజలంక్షీపేత్ || జలేత్వస్యంప్రదాతవ్యంజలాభానేతుతత్సలే | సంప్రోత్సవారిణాసమ్యక్పశ్చాదఘృణం యథావిధి || ఇతి || అత్రాపిదాతవ్యమిత్వన్వయః - ఇదరివచనంప్రాతర్మధ్యాహ్నా సంధ్యాకాలాఘృణ దానవిషయం-తదుక్తం|| ఉపవీశ్యసాయాహ్నేజలేత్వస్యంననిక్షీపేత్ | నిక్షీపేద్యదిమూఢాత్కారావం నరకంప్రజేదితి || సాయముపవిశ్య వారిణాసంప్రోత్సవ భూమావఘృణదానంకార్యం - నజలఙ్గళ్యర్థః - ఆశ్వలాయనశాఖిభిరపిసాయముపవిశ్యైసలఘృణదానంకార్యం - తదుక్తం - బహ్వృచస్త్వత్రిసంగ్రహకారేణ సాయంతిప్రత్యోఘృణ విధానంశాఖాంతరవిషయం - ఆశ్వలాయనస్తుసాయముపవిశ్యాఘృణ ప్రక్షేపణంకుర్యాత్ - ప్రక్షేపణాంతరముత్థాయఅద్భిరాత్మాసంపరిషిచ్య - ప్రదక్షిణంకృత్వా - ఉపవిశ్య చామేదితి - మధ్యాహ్నోత్సయథాకాల మేకమస్యం దేయం - కాలాతివత్తా ప్రాచ్యుత్సాఘృణంవత్వా - ప్రధానాఘృణం దేయమితివివేకః - మధ్యాహ్నోచాంజలిక్షేపంసక్య దేవ సమాచరేదితివచనాత్ - నచమధ్యాహ్నోపాయోచ్చిత్తానుష్ఠానేవచనాభావశ్యంకనీయః || * || చతురఘృణంతుగాయత్ర్యోగిరోవ్యాపృత్తిసంపుటమ్ | కాలాతీతవిశుద్ధ్యర్థంశ్రీసంధ్యాసుస మాచరేదితివచనేన సంధ్యాత్తయేపితదనుష్ఠానవిధానాత్ - అత్రాయంవిశేషః- మధ్యాహ్నోబ్రహ్మయజ్ఞాత్వార్షమాపస్తంబశాఖినాం సంధ్యానుష్ఠానంకార్యం - యథాప్రాతరౌపాసనానంతరంబ్రహ్మయజ్ఞఃప్రాప్నోతితథామాధ్యాహ్నికసంధ్యాంకృత్యైవ. తర్హవ్యః - తథైవశిష్టాచారాత్ స్మృతి కారైరంగీకారాచ్చ - ఆశ్వలాయనశాఖినాంతుమాధ్యాహ్నికసంధ్యావందనాత్ప్రాగేవబ్రహ్మయజ్ఞఃకార్యః - తతోమాధ్యాహ్నికీసంధ్యేతి - నిగర్హవ్యః - తదుక్తం బహ్వృచస్త్వత్రిసంగ్రహకారేణ || * || మధ్యాహ్నాస్నానవేళాయాంస్నానవస్త్రాంనపీడయేత్ | పీడయేద్యదిమూఢాత్కాతస్నాననిష్ఫలంభవేత్ || తీరేనిక్షీప్యతద్వస్త్రాంబ్రహ్మయజ్ఞం సమాచరేత్ | తతోమాధ్యాహ్నికీసంధ్యాంకుర్యాదిత్యాశ్వలాయనఇతి || శానకః || * || మధ్యాహ్నోచవునసాన్ని

త్వాబ్రహ్మయజ్ఞంసమాచరేత్ | తతోమాధ్యాహ్నాకీంసంధ్యాంకృత్వాతు,
 సృహమావిశేత్ - ఇతి || తత్రీమధ్యాహ్నాముఖ్యకాలః || వధ్యమాస్మానకర్త
 శీలివచనాత్ - మధ్యమామాధ్యాహ్నా కీసంధ్యాసానకర్తణినుధ్యాహ్నా
 కాలఇత్యర్థః - తత్రీగౌణకాలః - సంధ్యామాధ్యాహ్నా కీవ్యతడతితథా ||
 మధ్యాహ్నాతూ త్రమాపోక్తాసంగమే మధ్యమాస్తృతా | అపరాహైధ
 మాపోక్తామధ్యసంధ్యాత్రిధామతేతి || తర్జస్యంగవయోగేన నాఖ్యేదా
 నంకార్యమిత్యుక్తం - స్మృత్యంతరే || * || త్విస్యంగవయోగాద్భాష
 సీనుద్రికాభవేత్ | యోదదాతితయాచాఖ్యేంలతోయంరుధిరంభవేదీతి ||
 ఏవమఖ్యేదానంకృత్వాప్రదక్షిణమనువృజ్యాచామేత్ || తథాచశ్చాయం
 తే||*||యత్ప్రదక్షిణంక్రమంతితేనపావ్తానమవధూన్వంతితి || * || వందే
 హానావినాశాయనిక్షేపేత్త్రజలాంజలీత్ | ప్రాయశ్చిత్తార్థమాచవ్యమచ్య
 తేబ్రహ్మహత్యయేతి | అథసంధ్యాంగతర్పణంకర్తవ్యం-ఏషాచారాత్ - తిదు
 క్తమాహ్నికే||*||క్రమాత్సంధ్యాంబగాయత్రీంబ్రాహ్మీంచనివృజీంతథా|త
 ర్పయామీతివక్తవ్యంచతస్రోదేవతాక్రమాత్ || తత్రాయంక్రయోగః - అచ
 మ్యప్రాణానాయవ్యమమదురితక్షయార్థం పరమేశ్వరప్రత్యర్థంసాయంసం
 ధ్యాంగత్వేనతర్పణంకరివ్యక్తసంకల్ప్యసంధ్యాంతర్పయామి, నరస్వతీంత
 ర్పయామి, రాద్రీంతర్పయామి, నిమృజీంతర్పయామి, చతస్రోదేవతాస్తర్ప
 యేత్, ఏవంప్రాతస్సంకల్పంకృత్వాసంధ్యాంగాయత్రీంబ్రాహ్మీంచనివృజీమి
 తిప్రాతః, మధ్యాహ్నాసంధ్యాంసావిక్రీంవైష్ణవీంచనివృజీమిచిద్భవేత్ - అ
 త్రాయంవిశేషః - సంధ్యాత్రయే సృఖ్యేదానానంతరం కేచిదస్తోత్రంసం
 హరణాదికంకుర్వంతి- తస్మాంక్రికసంధ్యావిషయం- నతువైదికసంధ్యావిష
 యంకం - ప్రత్యక్షవేదేవేదమూలాసుస్మృతిషుచఅస్తోత్రంసంహరణ్యోగసు
 క్తత్వాత్ - తస్మాదస్తోత్రంసంహరణాదికం సకర్తవ్యమితిసర్వంరమణీయం-

—(*) ఆశాచేసంధ్యావిధిః. (*)—

అత్రేదంతత్వంచీచార్యతే - ఆశాచే సంధ్యావందనంకర్తవ్యముతాకర్త
 వ్యంవేతి - ఆశాచాదా సంధ్యావందనమఘోష్టంబంబిత్యుక్తం- అథస్తాత్
 స్మృత్యంతరేవిశేషః కథితం || * || సంధ్యామిష్టించహోమంచయావజ్ఞీ
 వంసమాచరేత్ | నత్యజేత్సుతకేవాపి త్యజన్తచ్చ్యధోగవిమితి - ఏతద్వి
 చనంసూననికసంధ్యావందనాభిప్రాయం- తదక్షంభాలస్యేన|| * || సూత
 కేమృతకేచైవసంధ్యాకర్తనసంత్యజేత్ | మనసోచ్చారయేత్సంత్రానాప్ర
 ణాయామమృతేద్విజఇతి - ననుఏవమపిఆశాచాదా సంధ్యాకర్త సకర్తం

శక్యతే - ఆశాచన్యకర్తాధికారపరిపంథి త్వేనతదయోగ్యత్వాత్ - ఆతపవ
 విష్ణుపురాణేపి || * || సర్వకాలమునస్థానంసంధ్యాయాఃపార్థివేవ్యతే | ఆ
 న్యత్రసూతకాశాచవిభ్రమాతురభీతితగతి || కించ - సూతకాదానత్యేపీసా
 మధ్యేనసంధ్యాకర్తృనకార్యమిత్యాహమరీచిః || * || సూతకేకర్తృణాంత్యా
 గస్సంధ్యాదీనాంవిధీయతగతి || అత్రబ్రాహ్మిణః - పూర్వోదాహృతపులస్త్య
 వచనబలేనతాసామాచమనాద్యభివాచనాంతకన్తరూపసంధ్యాకలాపస్యన
 విశేషానుష్ఠాననిషేధేతాత్పర్యకల్పనాత్ - ఆతపవపరాశరమాధవీయే -
 ప్రాణాయామంవినామానసికమన్యతాకర్తృమిత్యక్తం - యత్తుఆశాచన్యక
 కర్తృధికారపరిపంథిత్వా దాశాచకాలేనానుష్ఠానం సంభవతీతి తదపిన, తా
 త్కాలికశుచేస్సంభవాత్ - తదాహపరాశరః || * || ఉపాసనేతువిప్రా
 ణామంగనుద్ధిచ్ఛజాయతగ్ని || గోబిలః || * || అగ్నిహూత్రాదిహూమా

————— (*) వ్యాధితస్యసంధ్యావిధిః. (*) —————

ర్షంశుద్ధిస్తాత్కాలికీస్సృతేతి || ననువ్యాధితస్య కథమనుష్ఠానప్రకారః- ఉచ్య
 తే - జ్వరితస్యయావదనుష్ఠానాభావేవ్యతోమాత్ - స్వస్థస్యైవతస్మియమా
 త్తదాహయాజ్ఞవల్క్యః || * || అనారణ్యోత్సృజేద్యస్తునవిప్రశూద్రస
 మృతః | ప్రాయశ్చిత్తిభవేచ్ఛైవలోకే భవతిసందితగతి || అత్రిరపి || నోపతి
 వ్రంతియేసంధ్యాంస్వస్థా వస్థాశ్చయేద్విజాః | హింసంతివానదాతేవైభగ
 వంతరివాకరమితి || సన్ద్వార్తస్యకాగతిరితిచేష్టిత్రాభ్రాత్రావాస్యానష్టా
 నంకారయితవ్యం - సతుసర్వాత్మనాలోపనిత్యకర్తృత్వాత్ - తదుక్తంస్వ
 ర్యంతరే || * || ఉస్త్వత్వోషయుక్తస్యవ్యాధితస్యచనిత్యశః | పితాభ్రాతా
 తథాన్యోహసంధ్యావందనమాచరేదితి || అత్రాయమాశయః - జ్వరాది
 నాయత్రిగుచిచ్ఛిడితత్వేశుద్ధవంబరం ధృత్యావాగ్యతస్సమాసీనస్సేవిత్రదేవ
 తాంధ్యాత్వా, విభూతిలేపనంకృత్వా, తప్తవారిణాత్రిరాచవ్యయథా
 శక్తీసంధ్యావందనంకర్తృత్ - రుగ్ధస్యేతద్దోషకాచమనం సనిషిద్ధమత్యాస
 స్థంబమునిరాహ || తప్తాభిశ్చకారణాదితి || కారణంజ్వరాదికమితివృత్తి
 కారః - అత్యోర్తస్సేష్టితరంభ్రాతరవస్యంశీష్యాదికంవాసమాహూయనా
 హమనుష్ఠాతుంశక్తోమిత్వమేవతదాచరేతిస్మి శేత్ - యజమానస్యోపాత్త
 మిరితక్షయార్థమితిసంకల్పః - ఏలేనఉన్మత్తోవ్యాఖ్యాతః || ... *
 ఇతి శ్రీరాఘవదైవజ్ఞవంశపయః పారావారసుధాకర శ్రీరామభట్టమ
 బాలాపాధ్యాయ తనయస్య శ్రీలక్ష్మీగర్భ సముద్రసద్రత్సన్య శ్రీకృష్ణపండి
 తప్రకృతౌ నిర్ణయకల్పవల్క్యగ్నిసంధ్యావందనభాష్యే, తృతీయగచ్ఛః. *

గృహత్పాదైః || * || ప్రణవేబ్రహ్మబుష్టిఃపోక్తిశ్చందోగాయత్రముచ్యతే |
 పరమాత్మా దేవతాయామోక్షాదావినియుజ్యతేఇతి || అతపవాగ్నిపదస్యప
 రమాత్పరత్వంవ్యాఖ్యాతం - అథసకలవేదమాతరం గాయత్రీంపార్థయ
 మూలమ్—ఆయాతు - శ్రియమావాహయామి.

తే. ఆయాత్వితి - వరదాడపాసకానామభీషప్రదానశీలా - దేవీనిత్యానంద
 సంపన్నామాతృకాత్మికేత్యన్యే - ఆయాతుఅస్తదనుగ్రహాంథ మస్తత్సకాశ
 మాయాత్విత్వార్థః - అథతాంస్తాతిఅక్షరమితి || అక్షరంక్షరహితంనిత్యం
 సమ్మితంసమ్యగ్విదాంతప్రమాణేననిశ్చితం - బ్రహ్మపరమాత్మాత్వమేవేతి
 శేషః - అస్తుతతఃకింతత్రాహగాయత్రీమితి - ఛందసాంమాతాసర్వేషాం
 వేదానాంజననీ - సకలవేదనిర్గళితసార భూతత్వాదిత్వార్థః - తదుక్తమాప
 స్తంబసూత్రే || * || సర్వేభ్యోవైవేదేభ్యస్సాన్విత్వనూచ్యతేఇతిహిబ్రాహ్మణ
 మితి - తదాహమనుః || * || త్రిభ్యవవతువేదేభ్యఃపాదంపాదమదూదుహ
 త్ | తదిత్యుచోస్యాస్సాన్విత్వోఃపరషేషీప్రజాపతిరితి || గాయత్రీంగాయ
 త్రీఛందోభిమానినీదేవతేత్యర్థః - ప్రథమార్థేవ్వితియాపాతశ్చాందసః - ఇ
 దంమత్కృతంస్తోత్రరూపంబ్రహ్మతపః|| వేదస్తత్వం తనోబ్రహ్మేతివచనా
 త్ - జుషస్వగృహణ-త్వమితి శేషః - జుషస్వేతిలింగాత్ - గాయత్రీత్వమాగ
 త్యమామనుగృహ్యమదాచరితంస్తోత్రం జుషస్వేతిస్వకృతంభగవత్వైసమర్ప
 యితీతిభావః - అథవావరదాదేవీ అక్షరంనాశరహితంసమ్మితం సమ్యగ్వి
 దాంతప్రమాణేననిశ్చితంబ్రహ్మజగత్కారణంపరతత్వంఉపదేష్టుమితి శేషః -
 ఆయాతుఆగచ్ఛతుఅస్మాకంబ్రహ్మతత్త్వంబోధఇతుమాగచ్ఛత్విత్వార్థః - ఏత
 దేవస్పష్టయతి - గాయత్రీమితిచ్ఛందసాంమాతాగాయత్రీపదాభిధేయాపర
 దేవతామేషుమిదంబ్రహ్మ వేదాంతప్రతిపాద్యంతత్త్వంజుషస్వజోషయతు
 ఉపదిశత్విత్వార్థః - జుషస్వేతిఛాందసంరూపం - తస్యఫలమాహ - యదహ్ని
 దితి - అహ్నితే అహ్నియత్పాపంకురుతేకరోతి తత్పాపంఅహ్నితే అ
 హ్నిస్త్రిమచ్యతే - ఉపాసకశ్రుమాణామితి శేషః - యేతేనయద్రా
 త్ర్యాతీతివ్యాఖ్యాతం - అథగాయత్ర్యాస్సర్వాత్సకత్వం దర్శయన్మేవ సవి
 శేషంపార్థయతే - సర్వవర్ణేఇతి - సర్వవర్ణేమహాదేవీతి గాయత్ర్యాస్సం
 బోధనం - ఏతాద్భగ్విధేహాదేవీత్వంఓజోసిద్ధింద్రియాణాంచక్రిసి - హహూ
 సిశత్రూణామభిభవనశక్తిరిసి - బలమసిశరీర సామర్థ్యరూపాసిభ్రాజోసిదీ
 ప్తిరూపాసి - దేవానాంఅగ్నిద్రాదీనాంధామతేజోయదస్థితన్నామా
 సేవదేవతవనామేత్యర్థః - అథవాదేవానాంధామనివాసభూమిః - అసిభవ

సి - నామేతిప్రసిద్ధా - సర్వదేవతాశ్రయ భూమిర్భవసీత్యర్థః - విశ్వం
 సర్వజగద్రూపంత్యమేవాసి - విశ్వాయఃసంపూర్ణాయస్వరూపాసిఏవం
 సర్వమసిసర్వాయుంత్యక్రానువాదః - యద్వవిశ్వంసమస్తంస్తావరజాతం
 అసిభవసి - విశ్వాయఃస్తావరజాతస్యాయురపిత్వమేవాసి - అత్రాయశ్చద్దే
 నసత్తాకాలోవివక్షితః - నతుముఖనాసి కాంతర్వర్తిప్రాణాఖ్యవాయుసం
 చారితస్యచేతనధర్మత్వాదితద్ద్యేయం - సర్వంనిఖిలంజంగమజాతంత్యమసిస
 ర్వస్యజంగమజాతస్యాయురసి ప్రాణధారణమసిఅభిభూనిఖిలపాపస్య తిర
 స్కారహేతుః - ఓంప్రాణవప్రతిపాద్యపరమాత్మరూపాసి ఏతత్సర్వంసర్వా
 త్కపరమేశ్వరప్రతిపాదక త్వద్ధాయత్ర్యాస్సంభవతీభిభాషః - తాదృశం
 గాయత్రీంషదీయేషసస్యావాహయమిడపాసితుమితి శేషః - ఏవంసాక్షిత్ర్యా
 దిరూపేణగాయత్ర్యవాహనం - అత్రైకస్యాఏవసంధ్యాదేవతాయఃకా
 లభేదేననామభేదాంగీకారాత్ - గాయత్ర్యాదిభేదనఅవాహనం యుక్తం -
 తదుక్తంపరాశరమాధవీయే || * || గాయత్రీనామపూర్వాష్టే సాక్షిత్రీమ
 ధ్యమేదినే | సరస్వతీచసాయామ్నైవసంధ్యా త్రిధామతేతి || నామత్ర
 యస్యనిర్వచనకృతం - గ్రంథాంతరే || * || గాయత్రీ ప్రోచ్యతేతస్మాద్దా
 యంతంత్రాయతేయతః | సవితుర్ద్యోతనానైవసావిత్రీపరికీర్తితా|| జగతః
 ప్రసవిత్రీవాగ్రూపత్వాచ్చసరస్వతీ|| ఛందాంసిగాయత్ర్యాదీక్షముషీన్విశ్వా
 మిత్రాదీనావాహయమి-శ్రయంత్యేతామిత్రీః-లక్ష్మీః-తామావాహయా

మూలమ్—గాయత్ర్యా - వినియోగః.

మి-అథగాయత్ర్యాఃఛందముషి దేవతాచిస్వరూపందర్శయతి-గాయత్ర్యా
 ఇతి - గాయత్ర్యాగాయత్రీఛందశిష్టంస్పష్టం - గాయత్రీస్వరూపమాహ
 ప్రాణాపానేతి - ఎంచప్రాణాత్మికేతికదంబకార్థకఃప్రాణాపాశ ఇత్యమర
 వచనాత్ - తత్స్వరూపంవేదితవ్యంసప్రాణాదేవద త్కూర్మధనంజయనాగ
 కృకరాఃపంచాప్రాణాఃతైర్యక్తాతస్యాః కీదృతోవర్ణ ఇత్యపేటాయామా
 హ - శ్వేతవరేతిఇదముపలక్షణం - గాయత్ర్యాదిభేదనక్రమర్థాకృష్టవ
 ధ్లాచేతివేదితవ్యంతదుక్తం ||*|| గాయత్రీతుభవేద్రక్తాసావిత్రీశ్వతవర్ణకా
 సరస్వతీతథాకృష్టాడపాస్యా వర్ణభేదతేతి - సాకింగోత్రేత్యతహ - సాం
 ఖ్యాయనేతి - సాంఖ్యాయనోనామక శ్చిదృషిః - తేనసమాసంగోత్రయ
 స్యాస్సాతథోక్తాగాయత్రీవతురధికావింశతిఃతావత్పరిమితానిఅక్షరాణీయ
 స్యాస్సాచతుర్వింశత్యక్షరా - సంఖ్యాయాలక్ష్మీయస్యాఇతివతుశ్చబ్రహ్మసూ
 వ్యనిపాతః త్రీణిపదానియస్యా స్సాత్రిపదా - డీబభావేయత్నఃకార్యః -

ఋగ్యజుస్సామరూపపాదత్రయయత్త్యర్థః - షట్సు-క్షీ - షట్సు-క్షీయో
 యస్యాస్సావట్సు-క్షీః - ప్రాచ్యాదిదిచ్ఛతువ్యయంశ్చిద్ధ్వాధరేద్వేఅహత్యష
 ట్సు-క్షీర్భవతీత్యర్థః - పంచశ్లోణియస్యాస్యావ్యాకరణంప్రథమంశిరిః - శి
 త్నాద్విత్తీయం - కల్పస్త్రోత్తీయం - నిరుక్తంచతుర్థం - జ్యోతిషామయనమితిపం
 చమంపితత్సర్వం గాయత్రీహృదయే ప్రతిపాదితమితిధ్యేయం - సాకుత్రవిని
 యుజ్యతఇత్యతఅహ - ఉపనయనకతి-ఉపనయనం సామలచార్యకర్తృకః
 మాణవకనిష్ఠః శ్రౌతసంస్కారవిశేషః - తస్మిన్వినియోగఇత్యర్థః - అత్రేద
 మాకూతం - తథావిధసంస్కారస్య గాయత్యుపదేశసాధ్యత్వాత్ - సా
 తత్రవినియుజ్యతేమంత్రార్థస్య గాయత్రీజప్రసంగేవసవ్యగ్రేవత్యతే - అ
 త్రకేచిదుపనయన శబ్దంనిరాహుః - ఉపనమిపేనయనం ఉపనయనమితిఉప
 నేతుర్గర్భాష్టమేవర్దేవసంతే బ్రాహ్మణమాత్మానముపనయస్వేతి బ్రా
 హ్మణాదితీహాధాయనవచనముదాహరంతి - ఉపనేతారంప్రతిఉపనేయస్య
 మాముపనయస్వేతి ప్రయోజకవ్యవహార ఉపనయనమితిఉపనయనపదంవ్యా

—————(*) గాయత్రీజపవిధిః. (*)—————

చక్రంః - అథగాయత్రీజపఃకర్తవ్యః - కథమితిచేత్తత్రశంఖః - కుశబృహస్పతి
 సమాసీనఃకుశోత్తరాయాంవాకుశపవిత్రపాణిః పశ్యమాభిముఖస్సూర్యాభి
 ముఖోవాక్షమాలామాదాయ దేవతాంధ్యాయక్ - గాయత్రీజపంకుర్యా
 దితిజపాత్పూర్వమాచమనంకార్యం - తదాహనునుః || * || ఆచమ్యప్రయ
 తోవిత్యముఘ్నంశ్యేనమాహితః | శుభేదేశేజపనస్య ముపాసీతయథావి
 ఠీతి || తచ్చాచమనంశ్రౌతంస్మార్తంవాకర్తవ్యమిత్యక్తమధస్తాచ్ఛంఖవచనే
 గాయత్రీజపమిత్యత || * || ప్రణవవ్యాహృతియుతాంగాయత్రీంవైజపేద్ది
 జిత్యర్థః, ఉపనయనకాలే తథోపదిష్టత్వాదితి - ననుపవంచేత్పచ్చార్థ
 త్పనఇత్యాదికమపిజపకాలేభవేత్ - ఉపనయనకాలేతథోపదిష్టత్వాత్ -
 ఇతిచేన్నఅగ్రేత్సర్వనిష్కతే || * || ప్రణవవ్యాహృతియుతాంగాయత్రీంవై
 జపేత్తతఇతివ్యాసవచనాచ్చ ప్రణవవ్యాహృతియుతాంగాయత్రీంజపేదిత్య
 గవమ్యతే || యత్తు || ఓంకారంపూర్వముచ్చార్యభూర్భువస్సువస్త్వైవచ |
 గాయత్రీప్రణవంఛాంతే జపేవముదాహ్యతఇతి || అంతేప్రణవప్రతిపాద
 కంయోగయాజ్ఞవల్క్యవచనం - తత్తువనస్థయతి విషయం - నబ్రహ్మచారి
 గృహస్థవిషయం - తథాచోక్తంచంద్రికాయాం || * || గృహస్థోబ్రహ్మ
 చారిచప్రణవాద్భామిమాంజపేత్ | అంతేయఃప్రణవంకుర్యాన్నాసౌమ్యధి
 మశాస్త్రయాదితి || తత్తే || సంప్రత్యైకవ్యోంకారాగాయత్రీత్రినిధామ

తా । తత్రైకప్రణవాకార్యాగృహస్థైర్జపక్ర్మణీతి॥ తత్రత్రయాణాంపతా
 ణాంమధ్యేగాయత్రీవీకప్రణవాకార్యా - సతుప్రణవాంతరసహితేతితాశ్చ
 ర్మం-గృహస్థవద్వటోరపిజపః- తదాహవసిష్ఠః ॥ * ॥ గృహస్థవతుజప్రవ్యా
 సదైవబ్రహ్మచారిభిరితి ॥ ననుకథంభూతేనగాయత్రీజపఃకర్తవ్యఇతిచేదుచ్య
 తే-సాయముపవిశ్యప్రత్యజ్ఞుభోజపమాచరేత్ - ప్రాతఃకాలేతివన్ప్రాజ్ఞ
 భిఇతినియమః- తదాహమనుః ॥ * ॥ పూర్వాంసంధ్యాంజపేత్తిష్టక సావి
 త్రీమార్క-దర్శనాత్ ॥ పశ్చిమాంతుసమాసీనస్సవ్యగార్క్షవిభావనాదితి ॥ 'సూ
 ర్వసంధ్యాంప్రాతస్సంధ్యాంపశ్చిమాంసాయంసంధ్యామిత్యర్థః - అత్రేదం
 తత్త్వనిరూప్యతే- తత్రార్క-దర్శనాత్ - ఆర్క్షవిభావనాదిత్యుభయత్రల
 జేవర్తతే- తస్మాదధ్యర్థకత్వంవాచ్యం - ఆర్క్ష్యాదాభివిద్ధ్యిరితిపాణినిస్త
 రణాత్ - తత్రమర్యాదాపధిరితిసూత్రార్థః - తథాచనక్షత్రసూర్యయోర్వ
 ర్శనంగాయత్రీజపస్త్వైవ ముఖ్యతయావచనప్రతిపాద్యత్వాత్ - తేనగాణ
 కాలేనసంధ్యానుష్ఠానవేశాయా మపిజపస్యావశ్యకత్వేన తత్రాపిసాయం
 కాలేఠపవిత్రైవప్రాతస్తిష్ఠన్నేవజపేదితి గమ్యతే - గ్రంథాంతరే ॥ * ॥
 ప్రాతఃకాలేతథాస్థిత్యాదర్శేషు సుసమాహితః । ప్రాణాయామత్రయం
 కృత్వాధ్యాయేత్సంధ్యా మిత్స్వతిరితి ॥ ఇదంప్రాతస్సంధ్యాజపపరంసం
 ధ్యాంగాయత్రీం - నన్విదమనుపపన్నం ॥ తిష్ఠన్ప్రాతర్జపేద్దేసింబ్రహ్మచా
 రీసమాహితఇతివిశేషవచనాత్ - వటోదేవతిష్ఠతోగాయత్రీజపః ప్రాతర్వీ
 హితః - నగృహస్థస్యలభ్యతే-తస్మాదిదంకథంవర్జితం - అత్రోచ్యతే-భావా
 నభిజ్ఞోసి - అత్రబ్రహ్మచారిపదంనపటుపరం - పరంతుబ్రహ్మధ్యాయమా
 త్రపరం-తదుక్తంశ్రీపాదైః ॥ * ॥ బ్రహ్మభావేమనశ్చిరోబ్రహ్మచర్యంప్ర
 చతుతఇతి॥ తేనసర్వోపిబ్రహ్మధ్యాయన్ప్రాతస్తిష్ఠన్నేవజపంకుర్యాత్త్యర్థో
 లభ్యతే ॥ వృషాకపిః ॥ * ॥ కన్యాదానంచగోదానముత్రాఘోరమేవచ।
 ప్రాతస్సంధ్యాజపంకుర్యాత్తిష్ఠన్నేవనసంశయఇతి ॥ సంధ్యాగాయత్రీత్య
 ర్థః-నన్వేవమపి- ప్రాతస్తిష్ఠతాజపంకర్తుంనశక్యోతే - సంధ్యయోర్బహిర్గ్రా
 మాదాసీనోవాగ్యతశ్చేతిసూత్రకారేణసంధ్యాద్వయేపి సముపవేశనస్యైవ
 స్వీకృతత్వాత్ - ఇతిచేదేవంమావోచః - అత్రాసనపదస్యస్థానోపలక్షణ
 త్వాంగీకారాత్-అతపవవృత్తికారస్సిద్ధాంతరహస్యమాహ- అన్యేతుఆసన
 గ్రహణంస్థానస్యోపలక్షణంవాగ్యతశ్చేతిశౌకిక్యావాయోభవతినివృత్తిః-సతు
 సావిత్రీజపస్యేతివర్ణయంతీతి - సమాసనస్యతదప్రయోగాల్లోకంస్వసిద్ధాంత

స్వాదితివాచ్యం-ప్రాత స్తిష్ఠతైవజపః కార్యః-సాయంతూపవిశతైవకార్యకృతి-
 స్పష్టంనిర్ణయతాంమన్వాదిస్తృతికారాణామాశ్వలాయనాదిగృహ్యకారా-
 ణాంచపంథానమవలోక్యవృత్తిస్థానశబ్దస్యముఖ్యకల్పపరత్వాంగికారాత్ -
 దృష్టంచైతాదృశపదస్యఇడామేకేపూర్వగ్ సంమామనంతిపాశ్చిత్రమేకఇత్య-
 త్రశ్రోతముఖ్యకల్పపరత్వంతస్యాస్తకోపిదోషః- ననుతిష్ఠన్నాసూర్యదర్శనా-
 దితివచనంశాఖాంతరవిషయం - నత్వాపస్తంబవిషయమితిచేత్ - క్వచిదైవం-
 విషమారీతిః-యతోవృత్తిమవ్యనాలోచ్యజల్పసీ - వృత్తికారస్తుతస్యవచనస్య
 బ్రహ్మీచారివిషయత్వమాబభాషే-నతుశాఖాంతరవిషయత్వం- తర్హివృత్తి-
 త్వనురోధాత్తస్యవచనస్యబ్రహ్మీచారివిషయత్వమేవాస్తునతుగ్రహస్థవిషయ-
 త్వమితిచేత్ - వారమేతద్వృత్తివారేణాపాతతఃకించిత్యమాధాతుంశక్యతే-
 తదుక్తంనతుస్వమతేనసహివృత్తికారోభగవాన్సిఖిలజనపదవర్తిశిష్టతథావి-
 ధజపాసుస్తానకలాపవిశేషమవిశేషపాతిమన్వాదిస్తృతికలాపంచ పరిత్య-
 జ్యస్యధావ్యాకర్తుమిష్టే-తస్మాదన్యేత్విత్యయమేవసీద్ధాంతఇతిసంక్షేపః-ఆ-
 శ్వలాయనశాఖిభిరపిసాయముపవిశ్చైవప్రాతఃస్థితైవజపంకర్తవ్యః-తదా-
 హాభగవానాశ్వలాయనః॥ వాగ్యతస్సాయమాసీనఉత్తరాపరమభిముఖోస్య-
 వ్తమదేశంగాయత్రీంజపేదగ్ధాస్తమితేమండలేఆనక్షత్రదర్శనాదేపంప్రాతః
 కాలేప్రాజ్ఞుఖస్తిష్ఠన్నాదిత్యమండలదర్శనాదితి ॥ సాయంకాలేఉత్తరాపర-
 ముఖోవాయవ్యాభిముఖఇతివృత్తికారః - అత్రకారికారత్నే॥*॥ కుశాసనే-
 న్నమాసీనోగాయత్రీజపమాచరేత్ | ఆతారకోదయాత్సాయమగ్ధాస్తమిత-
 భాసు-రాదితి ॥ భాసు-రేఅగ్ధాస్తమితేఅర్ఘ్యదానానంతరంకుశాసనేన-
 ముపవిశ్యవాయవ్యస్యాష్టమోయాభాగఉత్తరస్తిష్ఠతితదభిముఖోజపేదిత్య-
 ర్థః - తద్దుక్తంవిశ్వామిత్రసంహితాయాం ॥ * ॥ వాయవ్యస్యాష్టమోభా-
 గఉత్తరోయస్తదాసనే | నమాహితోజపేద్దేవీంకుశపాణిరతంద్రితఇతి ॥ ఏ-
 తేనసూత్రమపివ్యాఖ్యాతం - యద్యపిగృహ్యకారమతే - ఆతారకోదయాది-
 తి - తారకోదయకారస్యైవజపావధిత్వం ప్రతీయతే- నతుదశాదిసంఖ్యా-
 యాఃతథాచితావత్సంఖ్యాకార్యా ॥ * ॥ అసంఖ్యాతంతుయజ్జప్తంతత్సర్వం-
 స్యాన్నిరర్థకమితి ॥ సంఖ్యాహీనస్యవైఫల్యశ్రవణాత్ - గృహ్యకారమతేసం-
 ఖ్యాత్వార్థిత్యవగమ్యతే - సంకల్పస్తు - తారకోదయపర్యంతంగాయత్రీజ-
 పంకరివ్యఇతిసంకల్ప్య - నతుదశవారమిత్యాదిప్రకారేణ - యత్తు ॥ * ॥ గ్ర-
 హాస్థోబ్రహ్మచారివశతమస్తోత్తరంజపేత్ | వానప్రస్థోయత్తిశ్చైవసమాప్రా-
 ధీవకంజపేదితి ॥ తస్యగౌణికాలజపవిషయం - నతుముఖ్యికాలజపపరమితి-

నకచ్చిద్దోషః - అత్రేదంచార్యతే - జపకాలేతుగాయత్రీసకృదవిచ్చిన్నపా
దాజప్రవ్యానతువిచ్చిన్నపాదా - తదాహశానకః || * || యథానిశాంతం
గాయత్రీముచ్చరన్జపమాచరేత్ - సంధ్యాసుభిన్నపాదాచేత్సజప్తానిష్ఫలో
భవేత్ || అత్రయథానిశాంతంయథాధ్యయనమితి - చంద్రికాకారః || నను ||
అవిచ్చిన్నపాదాగాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాంప్రయచ్ఛతి | చిన్నపాదాతుగా
యత్రీ బ్రహ్మహత్యావినాశయేదితివచనాద్విచ్చిన్నపాదైవజప్రవ్యానత్వవి
చ్చిన్నపాదేతిచేన్న - ఇదంహివచనంగాయత్రీ కల్పద్యాగమానురోధేనత
చ్చాస్త్రోక్తదృష్టాదృష్టఫలసిద్ధయేప్రయోగంకుర్వతాంగాయత్రీమంత్రోపా
సకానాంచిచ్చిన్నపాదాగాయత్రీజప్రవ్యేతిబోధయతి - నతువేదోక్తమాగ్నే
ణసంధ్యాసుగాయత్రీంజపతాంతథేతివ్యవస్థాస్వీకారాత్ - ననుఉపనయన
కాలేపచచ్ఛర్భశస్త్రస్సర్వామితిరీత్యాగాయత్రీమంత్రస్యోపదిష్టత్వాత్ -
తద్వదేవనిత్యంజప్రవ్యా గాయత్రీతిచేన్న - భావనానభిజ్ఞోసి - వటోర్గ్రహ
ణాసమర్థత్వాత్తథోపనయనకాలే ఉపదేశఃకృతః - నహీదానీమపిభవాస్త్రి
హణసమర్థోభవతి - అతఏవసుదర్శనాచార్యైరుక్తం - తస్మైకుమారాయ
గ్రహణార్థం-తత్సవితుర్వరేణ్యమిత్యేతాపృచమాచార్యోన్వాహేతి - అన్య
థాపురస్తాత్ప్రత్యజ్ఞుః కుమారోదక్షిణేన పాణిగాగురోర్దక్షిణ పాదమ
న్వారణ్యేత్యాదికమపితత్కాలవిహితం ప్రసక్తంస్యాత్ - అవిశేషాత్ తస్మా
ద్గ్రహణార్థమేవఉపనయన కాలేతథోపదిష్టం సతునియమార్థం అన్యథాత
త్సర్వామితిసకలగాయత్ర్య పదేశోనస్యాత్ - తథాచాదృష్టార్థత్వత్సర్వా
గాయత్రీజప్రవ్యా-అతఏవసుదర్శనాచార్యైరుక్తం- అత్రసావిత్రీ వాచకస్య
అదృష్టార్థత్వాత్ - గ్రహేతుమసమర్థస్యాపికుమారస్య సర్వానిగద్యతః- త
స్మాదవిచ్చిన్నపాదావాచ్యేతిసిద్ధం - అత్రపూర్వంజపమాలికయాజపఃకర్త
వ్యఞ్జ్యక్తం - తదభావేపినతుతిఃతస్యపర్వభిరేవకర్తుంశక్యత్వాత్ - అత్రస
హేతుకమాహవ్యాసః || * || పర్వభిస్తుజపేదేవీమస్యత్రనియమఃస్మృతః | గా
యత్ర్యావేదబీజత్వాగ్నేదఃపర్వసుగీయతఃఇతి|| ఆరభ్యాసామికాయాస్తుమధ్య
మేపర్వణిక్రమాత్ | తర్జనీమూలపర్వం తంజపేద్దశసుపర్వసు || * మధ్యమాం
గుళిమూలేతుయత్పర్వద్వితయంభవేత్ | తద్వైమేరుంబిజానీయాజపస్తస్మా
తిలంఘయేత్ || మధ్యమాపర్వద్వయమనతిక్రమ్యైవపురావృతైవపునరనామి
కాయామధ్యమపర్వార్భుజపః కర్తవ్యఞ్జ్యర్థః - పర్వభిరేవజపః కార్యః
నాంగుళీధిరిత్యాహవ్యాసః || * || పర్వభిస్తుజపఃకార్యోనాంగుళీనానిపా
తనైః | నిపాతనెనుయజ్జప్తంతత్సర్వంరాక్షసంభవేదితి || అత్రాయంవిశే

మఃఆపస్తంబవౌభినామయం స్రయోగః - ఆచవ్యత్రివారం ప్రాణానాయవ్య
మమోవాత్మదురితక్షయార్థంగాయత్రీజపంశతవారంసహస్రవారంఅపరిమ
తవారంవాకరివ్యగృతాగ్రాజపేత్ - ఆగూస్సంకల్పః - తదాహాభగవా
నాపస్తంబమునిః - దర్శేష్యాసీనోదర్శాం ధారయమాణస్యో దశేనపాణి
నావ్రత్యజ్జుఖః - సావిత్రీంసహస్రకృత్వః - ఆవర్తయేచ్ఛతకృత్వోపరిమ
తకృత్వోవేతి - ఆశ్వలాయనానాంసైవమితి ప్రాగు కంజపలక్షణముక్తం ||
గ్రంథాంతరే || * || ప్రాతర్నాభీసనుంకుర్యాత్ప్రధ్యాహ్నేహృదయేతథా |
సాయాహ్నేనాసికామూలేగాయత్రీజపలక్షణమితి || సనుజపాదాసంకల్పః
కార్యఇత్యుక్తం - తదసంగతంమానాభావాత్ - ఇతిచేన్న || * || ప్రుతిస్త్య
తిప్రహోదితంకరివ్యతే | యదాతహాయతా సురాగురంపదేత్త దాదితోజలం
స్పృశేత్ || ఇత్యుస్యైవమానత్వాత్ ఆగురస్సంకల్పః - సంకల్పభావేకర్త
వైఫల్యంచన్నర్యతే || * || సతచ్ఛాద్ధంసతద్ధానంసహామోసజపస్తథా |
సప్రాప్తోతిఫలంతస్యసంకల్పరహితంచయదితి || ప్రదోషాదికాలేజపనియ
మఉక్తశ్చంద్రికాయాం || * || శ్రాద్ధేప్రదోషేదర్శేచ గాయత్రీదశసంఖ్య
యా | అష్టావింశత్యసధ్యాయేత్రయోదశ్యంతుమానసమ్ || శ్రాద్ధేశ్రాద్ధభో
జనానంతరంసంధ్యాకర్తృకాలేదశసంఖ్యాకోజపః కార్యఇత్యర్థః - ననుతదా
నీంసంధ్యాధికారవచనాస్తి - శ్రాద్ధభోజనస్యకర్తాధికారపరిపంథిత్యాత్ -
సత్యం - తథాపిగాయత్ర్యాదశవారాభిమం త్రితంజలంపీత్యాకర్తాధికారి
భవతి - తదుక్తంలొకోపకారే || * || దశకృత్వఃపిచేదాపోగాయత్ర్యాశ్రా
ద్ధఘ్నీవిజః | తతస్సంధ్యాముపాసీతజపేచ్ఛజుహుయాధ్వనిః | ఇదంసాయం
సంధ్యాదివిషయమితిధ్యేయం - యత్రజపాదాన్యాసముద్రాదికంకుర్వంతి
కేచిత్తత్త్వనవైదికసంధ్యాకర్తాంగం- కింతుఆగమశాస్త్రా సుసారేణగాయ
త్ర్యపాసకానామంత్ర సంధ్యాంగం-ననువైదికసంధ్యా యామప్యస్తీతిచే
న్న - తద్విధాయకేషుగృహ్యే ఘమనావ్దిస్త్యుతిఘచానుక్తత్వాత్ - య
త్ప్రచంద్రికాకారాదిభిర్నిబంధనకారైః క్షేప్రీన్యాసాదికముక్తం - తత్ప్రతిప
శ్యకతాసంపాదకంసభవతి * కింమాతామహాశ్రాద్ధవత్సూరణేఅతిశయార్థో
భవతి - కృతేఅభ్యుదయాలక్యతేనజపాదికర్తృ- గుణ్యమితిఅభ్యుతే - గృహ్యే
ఘమహాస్త్యుతిఘచాప్రతీతేః - ప్రాయశస్సర్వజన పదవర్షినోమహాజనాః
హృదయాదిషడంగన్యాసమంగుళిన్యాసంధ్యాసంచకుర్వంతి - ఆచారానుసా
రేణతన్మాత్రంకర్తవ్యం - తదుక్తమాపస్తంబమునిభిః||సర్వజనపదేషుఏకాం
తసమాహితమూర్త్యాణాంవృత్తిగ్ం సమ్యగ్విసీతానాం వృద్ధానామాత్మవ

తామలోలుపానామడాంభికానాం వృతసాద్యశ్యంభజేతైవముఖాలోకావ.

మూలమ్—ఓంఘోర్ము-ప్రచూదయాత్.

భజయతీతి || ఏవంస్థితేగాయత్రీమంత్రోవ్యాఖ్యాయతే || ఓమితి - ఓంకారో
వ్యాకృతః - వ్యాహృతయశ్చవ్యాకృతః - ప్రత్యగ్రుష్టాకృతబోధికాశుద్ధా
గాయత్రీ వ్యాఖ్యాయతే - తదితి - సాచత్రీపదీ || * || ప్రపదాగాయత్రీతి
శ్రుతేః || * || అభ్యవీచతువేదేభ్యఃపాదంపాదమదూదుహదితిమనువచనా
చ్చ || ననుచతుర్థపాదఃకిమితిసపత్యత్యతిచేన్న - అధికారాభావాత్ - తథా
హి - ఉపనయనంనామ శ్రుతిఃహితసంస్కారః - సాచశ్రుతిః - త్రీపదా
గాయత్రీనచతుష్పదీ - తథాచయావతామంత్రేణఉపనయనంహితం - త
త్త్రైవోపసితస్యాధికారః - నాన్యత్రచతుర్థపాదస్యాధ్యవేదాంతఃపాతీత్వే
న - తత్రపుష్కగుపనయనస్యావశ్యకత్వాత్తదభావేననాభర్వవేదాంతఃపా
తినిచతుర్థపాదేధికారోస్తి - తదుక్తముజ్జ్వలాయం || అభర్వణస్యతు
వేదస్యపుష్కగుపనయనంకార్యం - తథాచబ్రాహ్మణం || నాన్యత్రసంస్కృ
తోభ్యగ్నంగీరసావధీయాతేతి - తస్మాచ్ఛతుర్థపాదపాలోనాస్తీతిసిద్ధం - మం
త్రార్థస్తూషిర్యతేఉదయాస్తంగమనాభ్యాం లోకయాత్రాంప్రవర్తయన్యాతీ
తిదేవః - దివుక్రీడాదా - పచాద్యచ్ - దీవ్యతిప్రకాశయతీతివాదేవః - అసౌయో
వసర్వతినీలగ్రీవోవిలోహితోవిలోహితః - అసౌప్రత్యక్షసిద్ధః - గ్రన్యంత్యుదక
మితిగ్రీవాః రశ్మయస్తమ స్సంపరాసీలాభవ గ్రీవారశ్మయః యన్యసంసీ
లగ్రీవః - విశేషేణలోహితోవిలోహితః - సంధ్యారాగసంపరాత్ - ఏ
వంఘాతోయఃఅవసర్వతిఅపాచీనంసర్వతి - ఉదయాస్తంగమనాభ్యాంలోక
యాత్రాంప్రవర్తయన్దైశాంతరంధూతీతిరజ్జ్వాకారాద్దీవ్యతిప్రకాశయతీతి
వాదేవః - ధ్యాతృహృదయారవిందమధ్యక్రీడతీతివాదేవః - ద్యులోకవర్తి
త్వాద్వాదేవః - దేవోద్యులోకవర్తిత్వాదేవనాద్దీపసేన ఇత్యభిధానాత్త
స్యదేవస్యతదితివస్త్యాపరిణమతే - తస్యేత్యర్థః - కుపాంసులుగితిపాణిఃస్త
రణాత్ - సూతేనకలజననిర్వృతిహేతుం వృష్టింజనయతీతివాసవితా || * ||
త్యక్తచావిత్యచ్ యాభిరాదిత్యస్తపతిరశ్చిభిస్తాభిః పర్జన్యవర్షతీతిశ్రు
తేః || అగ్నాప్రాస్తాహుతీస్సన్యగాదిత్యముపతీష్ణతే | ఆదిత్యాజ్ఞాయతేవృ
ష్టిర్వృష్టిరన్నంతతః ప్రజాఇతిస్తృతేశ్చ || యద్వాసూతేనకలక్రేయంసి
ధ్యాతృనామితిసవితా || * || ఉద్యంతమస్తంయంతమాదిత్యమభిధ్యాయ
స్కుర్వన్న్యాహ్మణోవిద్వాన్ సకలంభద్రమక్షుత్యితిశ్రుతేః || ఏవంవిధ
స్యాదిత్యస్య భగవతస్సంబంధివరేణ్యం వరణీయం పురుషార్థ కామిభిర్వర

ణీయంశ్రేష్ఠంవా - తన్వాదీనాంవికల్పనే యజవశారిత్యనేన క్షయశోదే
శః - వరేణ్యమిత్యత్రవర్ణ చతుష్టయం పరిజ్ఞేయం - నతూచ్ఛారణీయమితి
వృద్ధాఃప్రవదంతి - భర్జితమస్కాండంహంతీభగ్నః తేజఃఅచ్యజియుజిభ్య
జాంకుచేత్యేణాదికసూత్రేణ ప్రత్యయః - కవర్గశ్చాంతాదేశః సాంతమేత
త్ - భగ్నఃభర్జసీతిరూపనేయం - శివపరస్యభగ్నశబ్దస్యఅదంత్యం - పుంస్త్వం
నార్థాంతరసరస్యాపితన్నియమః - మహాన్యైవోహోభర్గోమేవో చఇతిసౌమి
కసూత్రేతథాదర్శనాదివివేకః - అతఏవార్యప్రణితస్లోకోవ్యస్తీ || * || భ
ర్జస్సుస్సార్యత్వకోహరిః - మహాసోవాచకత్వాదితి - ధీమహిధ్యాయేమహీతి
ప్రార్థనాయాలిజ్ - ధ్యాయతేస్సంప్రసారణంఛాందసం - ధ్యాయేమహీతి
శబ్దోక్తాధీమహీత్యేతదుచ్యతే-ఇతిపూర్వవాఖ్యాత్యవచనాత్ - ఏతేఛాత్రా
దిసహితావయంసారంతేషోధ్యాయేమహీతి పిండితార్థః - అతోబహువచ
నస్యనానుపపత్తిః-ధ్యాయధారానైరంతర్యాచ్యవాబహు వచనోక్తిరితిద్రష్ట
వ్యం-తత్ యదర్థంతదాహాధియఇతియస్సవితాసఃఅస్మాకంధియః - బుద్ధివృ
త్తిః - ప్రహోదయాత్ ప్రకషేణఃప్రేరయేత్ - యస్సవితాధియఃద్వితీ
యా ర్థేప్రథమాపాఠః - ఛాందసఃసకలసత్కర్మానుష్ఠానప్రవణాఃదుష్కర్మ
విముఖాశ్చఅస్తద్బుద్ధిః కరోతితస్యసవితుఃతేజః ధ్యాయేమహీతిసంబంధః -
ప్రహోదయాదితిజీ పాఠఃఛాందసః - ససునదాశివాదిదేనానాం సత్వాత్త
థమాదిత్యస్యగాయత్రీప్రతిపాద్యత్వంఉచ్యతే - ఆదిత్యస్యాపినదాశివరూప
తదూఆచాలగోపాలంప్రసిద్ధత్యేనతదుపపత్తేః||*|| ఉతైసంగోపాలద్యశం
సదృశస్సుపహార్యః ఉతైసంవిశ్వాభూతానిసదృష్టామృడయాతినఃఇతిశ్రుతేః-
దేవస్సమూర్త్యంతరప్రసిద్ధతథాహి-ఉతేఅపిచ- ఏనమాదిత్యరూపందేవం
గోపాఃఅజ్ఞానశిరోమణయఃఅదృశస్సశ్యంతి - సూర్యఉదితఃసూర్యోస్తమేతి
గావోగ్రామలగమనీయాఇతి - తథాఉదహార్యః - జలఘటాహర్త్ర్యః
గోపేభ్యోస్యతిక్షుద్రాఃఅదృశః - సూర్యోస్తంగచ్ఛిజలం శీఘ్రీమానేయ
మితికిమనేనవిభజ్యకభీనేనవిశ్వాసమస్తాస్యపి భూతానిఏనంభగవంతంఆదిత్య
రూపంఅదృశన్మనోవాచామగోచరనుపిచక్షుషైవపశ్యంతి- మృగశకునివిరా
హాదీనామపిసింహమనాదేతదధీనత్వాత్ - ద్విజాతీనామపిలగ్ని హేమాత్రసం
ధ్యాయందనాదీనాంతదధీనత్వాత్సర్వేపిజానంతి- కింత్యజ్ఞానావృతత్వాత్తత్వ
తోనజానంతి - సభగవాకజ్ఞానదీపేనపుష్టస్యకఃఅస్మాకమృడయాతిసుఖ
యతు-సచ్చిదానందస్వరూపోపలభిర్యథాభవతి - తథాలనుగ్రహంకరోత్వి
తితద్వ్యాఖ్యాతారః - ఏవంశ్రుతిపర్యాలోచనయాఆదిత్యస్యశివరూపత్వా

చ్చివపరత్వము క్తం-వస్తుతస్తుగాయత్రీమంత్రస్సాక్షాత్సదాశివ-పరవీవతథా
 హి-సవితరుద్దేవస్యసవితృరూపదేవస్యేత్యర్థః - రాహుశ్శిరశ్శివదోషచారి
 కషష్ఠీ - మండలాంతరగతమితిశేషః ॥ మండలాంతరగతంహిరణ్మయం
 భ్రాజనూనవపుషంశుచిస్థితమ్ ॥ చండదీధితిమఖండ విగ్రహంచింతయే
 స్తునిసహస్రసేవితమితిశ్రుతేఃవరేణ్యంశ్రేష్ఠంశివస్యబ్రాహ్మణదేవత్వాత్ -
 త్వందేవేషుబ్రాహ్మణేష్వహం మనుష్యేషుబ్రాహ్మణోవై బ్రాహ్మణముప
 ధావతి , ఉపత్వాధావామితిత్వామితిజయతిభగవస్యస్మిజదైవంద్విజా
 తికలజాతః - ఉభయభ్రాహ్మణేశ్వదభ్యుదయోపాంశు యాజివత్యశ్శివేషస్సూ
 క్తిమాలికాకారేణ ఉక్తత్వాచ్చ - తదిద్విద్విత్తీయాయాం పరిణమతే - సు
 పాంసులుగిత్యపివిభక్తిర్లోపః - తంసదాశివంధీమహీధ్యాయేషహిసదాశివ
 ధ్యానస్యపుష్కలసదుష్పాప్రసవ్యకేనకర్తుమశక్యత్వాత్ - తదభిసంధానకు
 శలైఃపురుషపుండరీకైస్సహకర్తుంశక్యత్వాత్ - బహుత్వోక్తిరితిధ్యాయంత
 త్రిమర్థమిత్యతహ-ధియశ్శివయఃభగ్గఃశివః పూర్వపాదస్థస్యాపిభగ్గశబ్దస్య
 అత్రాస్యయబలాదనుషంజనంకార్యమితివివేకః-సఃఅస్మాద్ధియఃఅజ్ఞానాత్
 ధీశబ్దోత్రవ్యతిరేకలక్షణయాఅజ్ఞానపరోభవతి - యథాసష్టేందౌదర్శనబ్ద
 ప్రయోగః - యథాధీరేకాతరశబ్దప్రయోగఃప్రచోదయాత్ - ప్రకర్షేణజ్ఞాన
 పారంగమయేదితిప్రార్థ్యత్యర్థః - అస్మిన్నర్థేశ్రుతిః ॥ * ॥ ఉమాసహ
 యంపరమేశ్వరంప్రభుంత్రిలోచనంసీలకంతంప్రశాంతమ్ । ధ్యాత్వామునిర్గ
 చ్చతిభూతయోనిం సమస్తసాక్షీంతమసః పరస్తాదితి ॥ తమసఃఅజ్ఞానాత్త
 మోవిహారోజ్ఞానమర్థాంతరమితివివరణాచాచ్యైరుక్తత్వాత్ - పరస్తాత్ప
 రమితిశ్రుత్యర్థః ॥ * ॥ సర్వవేదాంతసిద్ధాంత మవలంబ్యప్రకాశ్యతే । గా
 యత్రీగమాగ్ధోయంసదాచార్యప్రసాదతః ॥ తదితి-దీవ్యతినందతీక్షదేవః -
 అఖండానందైకరసశ్శత్యర్థః- తదితిషష్ట్యాంపరిణమతే-తస్యదేవస్యసూతేనా
 నోపాసనాఫలానీతిసవితా - నిర్విశేషస్యాపితత్తదాకారేణఉపాసితస్యత
 త్తత్ఫలజనకత్వాభ్యుపగమాత్ - యద్వాసూతేజగంతీతేనీతి-సకలజగదు
 పాదానకారణమిత్యర్థః ॥ * ॥ సవితాప్రసవానామీశేసవితాప్రసవావధి
 పతిరితిద్వాభ్యాంసవితృశబ్దసోమ్యత్త్యర్థకత్వాత్ - ఇదంచజగత్పాలయి
 త్యత్వజగత్సంహర్తృత్వయోరభ్యుపలక్షణం - తథావజగదుత్పత్తిస్థితియ
 కారణత్వంలభ్యతే-తత్ తస్యబ్రహ్మణఃతదితిబ్రహ్మవాచిషష్ట్యంతం-సుపాం
 సులుగితిపాణినిస్తరణాత్ ॥ * ॥ ఓంతత్సదితినిర్దేశోబ్రహ్మణస్త్రీవిధిస్త్యని
 తః ॥ ఇతివచనేనతచ్చబ్దస్యబ్రహ్మవాచకత్వాత్ - వరేణ్యంపురుషార్థకామి

భిర్యమానంశ్రేష్ఠంనాభర్తః - అవిద్యాదోషభర్తకంతేజః ॥ * ॥ వీర్యంవై
భర్తఃఇతిశ్రుతేః - వీర్యంతేజఃఇతిశ్రుత్యర్థః - భర్తఃఇతితేజోవచనమితివృద్ధేఃపూ
ర్వంవ్యాఖ్యాతత్వాచ్చ- అత్రప్రాచీనాః - భర్తౌవృజనభర్తనాదిభిర్భర్తవం
నిరాహుః- బ్రహ్మణస్తేజోరూపత్వేన్యేషాన్యపరమానందఇతివత్ భేదవ్యప
దేశబౌపచారికఇతిద్రవ్యవ్యం - తథాచాద్వయానందలక్షణంసర్వజగదుపా
దానంపరిపూర్ణజ్యోతిరూపం- బింబస్థానీయంబ్రహ్మవాక్యార్థతయాసర్వవ
సన్నం - ఏతాద్భగ్నాహ్మంతద్రూపత్వేనేతిశేషః- ధీమహీధ్యాయేమహీ
శశోసాయస్యబ్రహ్మభేదోవివక్షితఇత్యాశంక్యప్రత్యగ్రూపఇత్యాహ - ధి
యఃఇతి - యఃప్రత్యక్ నఃఅస్మాకంధీయఃఅంతఃకరణవృత్తిరిత్యర్థః - ప్రచోద
యాత్ ప్రేరయతి - అంతఃకరణవృత్త్యాదికంప్రకాశయతితియావత్ - తథా
చాంతః కరణభర్తాభాసకసాక్షీత్వేన పూర్వోక్తం బ్రహ్మధ్యాయేమహీతి
నిర్గళితోర్థః - వస్తుతస్తుపూర్వోక్తంబ్రహ్మధీమహీసోహమితి ప్రత్యగ్గతుణ
తయాధ్యాయేమహీ - ననుబ్రహ్మనప్రత్యగ్గతుణం - ప్రత్యుతతద్విలక్షణమే
వకర్తృత్వాద్యనాశ్రయత్వాదిత్యాశంక్యతస్య ప్రత్యగ్విలక్షణత్వమేవ అసిద్ధ
మిత్యాహ - ధీయఃఇతి - యఃయచ్ఛ్రీహ్మపుంస్తవీర్ధేశశ్చాండసః॥ * ॥ య
చ్ఛబ్దశ్చయదిత్యర్థేలింగవ్యత్యయతోభవేదితిలోహితకంతవచనాత్ - జీవాత్మ
నాప్రవిశ్యధీయఃఅంతఃకరణవృత్తిః ప్రచోదయాత్ ప్రకాశయతి - తథాచ
బింబస్థానీయంబ్రహ్మైవసాక్షీరూపమితి తల్లక్షణతయాధ్యానముపసన్నమి
తినకశ్చిద్దోషః - తస్మాత్పక్షుద్వయేపి ప్రత్యుచ్ఛ్రీహ్మైకమేవ సర్వవస్యతీతి
పూర్ణబ్రహ్మైవగాయత్రీమంత్రార్థః - అత్రమంత్రార్థశ్లోకరూపేణవిద్యా
రణ్యస్వామిభిరుదాహృతః ॥ తేచశ్లోకాడదాహ్రియంతే ॥ * ॥ తదిత్యవాక్
మనోగమ్యంధ్యేయంసవిత్పమండలే । సవితుస్సకలోత్పత్తిస్థి సంహారకారి
ణః ॥ వశ్యమాశ్రమేణీయంయదాధారమిదంజగత్ । భర్తస్సవసాక్షా
త్కారేణావిద్యాతత్కార్యదాహకమ్ ॥ దేవస్యద్యోతమానస్యస్వానందా
త్క్రిడతోపిహ । ధీమహ్యహంసఏవేతితేనైవాభేదసిద్ధయే ॥ ధీయంతఃకర
ణవృత్తిశ్చప్రత్యక్ప్రచరాణీః । యత్యలింగధర్మయత్సత్యజ్ఞానాదిలక్ష
ణమ్ ॥ నోస్మాకంబహుధాభ్యస్తభిన్నభేదదృశాంతథా । ప్రచోదయాత్ప్రే
రయేచ్చప్రార్థనేయంవిశిష్యతఇతి ॥ అత్రలోకోపకారేజపలక్షణం నిర్ణీతం॥
తథామధ్యాహ్మసంధ్యాయామాసీనఃప్రజ్ఞుభోజపేత్ । తప్తనాపిజపేదే
వీనూదిత్యాభిముఖోద్విజః ॥ కృతోష్టానాకరాప్రాతస్సాయంచాధోముఖా

కరౌ | సుధ్యేప్రసాదితకరాజపవనముదాహృతః || ప్రాతర్మృగీనమాహా
 స్త్రామధ్యేహృదయగమ్యితౌ || మధ్యేమధ్యాహ్నాజ్యేర్థః||సాయంముఖసమో
 కృత్యాదపేత్యా-లత్రయంసుధీః || గాయత్రీజపాదౌకరశుద్ధిరుదాహృతా-
 తల్లక్షణం || * || ప్రకోష్ఠేమణిబంధేచపార్శ్వయోఃస్థలయోరపి | తత్సౌమి

————— (*) కాలత్రయేఉపస్థానమంత్రనిర్ణయః. (*) —————

ష్ఠేచతదగ్రేచకరశుద్ధిరుదాహృతేతి || అథోపస్థాన మంత్రాన్వ్యాఖ్యాస్యా
 మః || ఆపస్తంబీయానాంతత్రసాయమిమమ్మేవరుణేత్యుపస్థానమంత్రః - మ
 ధ్యాహ్నో ఆసత్సేనేతి - ప్రాతస్తుమిత్రస్యేతి - తత్రవృద్ధవస్తిప్తః || * || స్రా
 ణాయామైస్త్రిభిఃపూతో గాయత్రీజపమాచరేత్ | అథోపతిష్ఠే దాదిత్యము
 దయంతంసమాహితఇతి || చంద్రికాయాం || * || జపంకృత్యావిధానేన
 సంధ్యోపాసనమాచరేత్ | ఉపస్థానంస్వకైర్వర్తంత్రై రాదిత్యస్యతుకారయే
 త్ || స్వకైస్సృశాఖాపతితైస్తల్లింగైర్వర్తంత్రై రిత్యర్థః || * || ఋగ్విస్సాయం
 వారుణేభీరుపస్థాయప్రదక్షిణమ్ | కుర్వన్విశోనమసుర-ర్యాదిగీశాంశ్చృపథకృప్
 ధగితి || అశ్వలాయసశాఖి నామయంవిభాగః || ప్రాతర్మైత్రీభీస్సాయంవా
 రుణేభీరాదిత్యముపతిష్ఠేత - తదుక్తమాశ్వలాయనస్పృతౌ || * || అథోప
 తిష్ఠే దాదిత్యముదయంతంసమాహితః | మైత్రీభీర్వారుణే నాస్తంగతంసూ
 క్తేనబహ్వృచఇతి || యద్యపిగృహ్యేనోక్తం - తథాపిస్పృతౌ తేనైవోక్త
 త్వాత్ర-త్రవ్యం- గృహ్యేఉపస్థానానుక్తిస్తుతన్మాలోత్సన్న శాఖాయాఘ
 భావాత్ - గృహ్యసోగ్యేత్సన్న శాఖామూలత్వమాపస్తంబీయేదృశ్యతే - తే
 సాముత్సన్నాఃపాతాః ప్రయోగాధనుమీయంతఇతి - ననుసవీవాశ్వలాయ
 సః - కథంస్పృతౌ తస్మి బబంధేతిచేన్న - అనుమేయవేదమూలస్మృతిమాప
 స్థానసోగ్యేక్తత్వాదాశ్వలాయనేనస్పృతౌ నిబంధనంకృతమితిసకశ్చిద్దోషః -
 శుతేరయమర్థః ప్రాతశ్చతిస్సృభిః మైత్రీభిఃమిత్రస్యేత్యాదిభిః ఆదిత్యముపతి
 ష్ఠేత - వారుణేనయచ్చిద్ధితేవిశోయధేతిపంచగ్నేనసూక్తేనసాయమితి - అ
 ధసూత్రేమిత్రస్యచర్షణీదృతఇతి చతస్రోమైత్ర్యయచ్చిద్ధితేవిశోయధేతిపం
 చర్షంవారుణమితిజపాంతేప్రాతస్సార్కైర్వర్తంత్రై స్సూర్యముపతిష్ఠేత - సా
 మంవారుణేన యదోభయత్రజాతవేదస ఇత్యాశ్వలాయన శాఖినాముస
 ధానమంత్రఉక్తఇతిచేన్న-పూర్వోక్తాశ్వలాయనస్మృతివిరోధేనాశ్వలాయ
 నాసభిమతత్వాత్ - గార్గ్యాశ్వలాయనా చార్కవిరోధాచ్చ - కఠశాఖాశ్వలా
 మనస్తుకాలద్వయేజిజాతవేదసఇత్యుపస్థానమాచరంతి - తద్గృహ్యచారవి

సంధ్యావందనభాగ్యై, చతుర్థగుచ్ఛం.

మూలమ్—ఇమం మేవరుణ - ప్రయాసహ.

రుద్రమిత్యపేషణీయం - సాయముపస్థానమంత్రోవ్యాఖ్యాయతే || ఇమం మే
 వరుణేతి - పురాకన్యేచ్ఛుస శ్వేపోనామఋభిః పశు త్వేనయాపేబద్ధస్కృతద్వం
 ధనవిమోచనార్థంవరుణం ప్రార్థయామాస - తత్ప్రార్థనాప్రకారశ్చానైస
 మంత్రేణదోష్యతే - తథాహి - హేవరుణఇమం మే మదియంహవమావశ్య
 సం - క్రుధిశ్యణ - శ్యణవ్యాకృభ్యశ్చందసీతి హేర్ధిః - అన్యేషామవిదృశ్యత
 ఇతిష్ఠిర్ధిః - ప్రార్థనాయాపమావశ్యసంశృణ్వేతిభావః - కింతేనశ్రవణేనేత్యతల
 ణా - అశ్యేతి - అభ్యుక్తాసీం దీర్ఘశ్చందసః - వృద్యంబంధనంపురిహ్యత్య
 మాంసుభిసంకుర్వీత్యర్థః - సన్వావయోఃకస్సంబంధిత్యతలహ - త్వమిత -
 త్వాంభవంతంఅహంఅవస్యః అవసమాశ్శనకచ్ఛక్తలవకేరక్షీతారంకామ
 రం - నకేవలంకామనామాత్రంకింతుస్తుతిపురస్సరంశరణాగతోస్తీత్యాహ -
 తదితి - తత్తస్మైవిభక్తిలోపశ్చందసః - రక్షణాయేత్యర్థః - బ్రహ్మణా
 స్తుత్యాత్మనామంత్రేణ - వందమానమస్కారంతర్వక్త త్వత్వాంయమి
 ప్రవశ్య - యతస్వంభక్తజనపరిపాలకోభవసి - అతోహంత్యామేవరక్షీ
 తారంభజతవశరణాగతోస్తీ - తేనమాంవృదయ - అన్యధాశరణాగత
 పరిత్యాగోమహాదోషాయభవేదితిభావః - నకేవలంమమైవైతదభివృతం-అపి
 తర్హియస్తువ్యజమానస్యాపి తద్రక్షణమిష్టమాణమేనేత్యాహతదితియజమా
 నానియస్తాహవిద్ధి రాజ్యాభిధిః త్వదర్థంసమన్వితైరిత్యర్థః - కరణైతద్రక్షణ
 మాశాస్తేప్రార్థయతే - తస్మాదవశ్యంసుఖయేతిభావః - వినయపూర్వకం
 స్వప్రేతంయాచనంవరుణాయభగవతేనమర్పయతి - అహేడమావశ్యతి - హే
 వరుణత్వమహేడమానః అనాచరమకుర్వీత్ అక్రుద్యన్వాఇహోస్మి నాగ్రలేబో
 ధిమమయాచనంబుద్ధ్యన్వ - మత్కృతంయాచనం అనుగ్రహణేత్యర్థః - ఘ్రి
 తార్థమాహ - ఉరుశగంసఇతి - ఉరుభిఃఘ్రిత్రైశంసనియః - తస్యసంబు
 ధిః - హేఉరుశంసఉరుకీర్తిషక్తానఃఅస్మాకంయజమానాద్యపేక్షయాబహు
 త్వోక్తిః-అన్యధాఇమం మేవరుణేత్యత్రవీకవచన ప్రయోగాదత్రబహువచన
 ప్రయోగాచ్చ - అసన్వయప్రసంగభిమింతవ్యం - ఆయుఃజీవితంమాప్రమో
 షీంమాప్రణాశయ - అస్మాకంవేదోక్తమాయువ్యందేహీశ్యర్థః - యదితి -
 చిద్ధీవ్యయద్వయం పాదపూరణార్థం - హేదేవరుణ తేవఉపాసనా
 త్యకంవ్రతంయతే తత్తద్విద్యవిదివసేదివసే ప్రతిదివసమిత్యర్థః - ప్రకర్షేణమి
 నీనునితర్కయానుః - ఇదంతమనిదితిమనిశబ్దే పరేతదంతఇకారః - తత్రదృ
 స్టాంతః-విశోయధానర్వాప్రజాస్వస్వవ్యాపారంయథాతర్కయంతి-త

ద్వితీయస్యాత్వచీయమేవసర్వదాతర్క - యామః - తస్మాత్త్వామేవపరి
 చరామేతివాక్యశేషః - యద్వామినుసిప్రజన్మంకుర్మః - తత్రదృష్టాంతః -
 విశోయధేతి - విశోమనుస్యాంజ్ఞానిసః యథాతద్వదిత్యర్థః - మఱియద్రత
 లోపనిమి త్రకాపరాధంతుమస్వేతివాక్యశేషః - యత్కంఠేతిహేవరుణదే
 వ్యేదేవలోకవర్తినజనేత్వయాత్యర్థః - యత్కంఠేదమభిద్రోహంస్వల్పమధి
 కంవాద్రోహం అనాచారయాపమిత్యర్థః - అచిత్తలచిత్ర్యా ఆజ్ఞానేనమను
 స్యాత్పరామసికుర్మః కించతవయద్యపిపథర్కాధర్మంక్షుశ్చాండసః - త్వదీ
 యంకర్తయుయోపిమి - వినాశయామః - హేదేవతస్యాదేవసః ద్రోహోత్
 సఃఅస్మాన్నాదీరిషః మాహిగంఠీః ధర్మలోపనిమి త్రమేనః పరిహృత్యఆస్మా
 న్బాలయేత్వర్థః - కించకితవాసంధూర్తనమానాః ఆజనేరనుగితజనేరనుగా
 గమః - సావర్థసాధనపరాఃఋత్విజయితేకర్మాంగంఠిపుః నాశితవంతఃనదీ
 వీనస్యగ్భ్యవహృతౌసప్రావర్తంతేత్యర్థః - యద్వాఉత ఇత్యవ్యయద్వయం
 పక్షాంతరవాచి - ఘోతిపాదపూరణేపాపవాచకోవానిపాతః - యద్వఅ
 భవాయతాపిసంసత్యమవశ్యంకృతం-అజ్ఞాతైవకృతమిత్యర్థః - యదఘంస
 త్యమిత్యన్వయః - ఉతఅపివయతధర్మస్వరూపంపిద్యనజానిమిఇతియత్ - ప
 ర్వాశ్రమబోధితస్యోర్వస్యతత్వంసజానిమిఇత్యర్థః - ఆస్తుతఃకింత్రాహ
 సర్వేతిసర్వాసర్వాణి ఋత్విగ్నిరానీతంజ్ఞాత్వా కృతమజ్ఞానేనకృతంచత్యే
 వమస్యాభిభూహుధాక్యతాస్యేనాంసీసంతితానిసర్వాజ్యేనాంసీషివ్య - ఊం
 తకర్తణి - అస్త్యత్సకాశాన్విశేషేణ అపనీతానికురు వినాశయేత్యర్థః - ఏశ
 నుధితపాపనిరాసనూకాంత్యుత్సంద్రపాపనిరాసనూకాంత్యే - శిధిరేవేతి-
 హేదేవశిధిరేవశిధిలానిచాండసమేతతే - యాగ్యన్యానితుద్రాణిపాతకాని
 తానిసర్వాణిపాపానివిష్యేత్యన్వయః - అభభగవత్య-టాక్షానంశరంహే-
 దేవవరుణ-తేతవప్రియాసహప్రియాస్యామప్రియాభవేమ - అత్రేదంద్రతి
 భాతి - అయంమంద్రఃసూర్యోఽస్థానేవినియుక్తః - ననువరుణలింగాత్ -
 పంద్రస్యవరుణోపజ్ఞానవివనియోగః - ప్రతీయతఇతిచేత్సత్యం - తథాపి
 వారుణేభిరాదిత్యముపస్థాయద్రదక్షిణ వితిద్వితీయయాశ్రుత్యాతింగాపేక్ష
 యాప్రబలయాతల్లింగాగ్యబాధితత్వాదాదిత్యోపస్థానవివమంద్రోవినియుజ్య
 తే-నతువరుణోపస్థానేవితత్సర్వంత్యతీయాధ్యాయేవిచారితం - తథాహి-విం
 ద్రియాగార్హపత్యముపతిష్ఠతఇతిశ్రూయతే - ఇంద్రోదేవతాయస్యామృచి
 సీయమైంద్రితయా వింద్ర్యాకదాచనస్తరీరసిసేంద్రసశ్చ సీత్యాదితల్లింగా
 ంద్రోపస్థానేమంద్రస్యవినియోగఃప్రతీయతే - గార్హపత్యమితిద్వితీయయా

శ్రుత్యాతు గార్హపత్యోనస్తానే - తత్ర సంశయింశుభయం సముచ్చిత్య ఉపస్థే
 యంఉత గార్హపత్యమవేత - తత్రాయంశుభయః - గార్హపత్యోనస్తానఏవ
 మంత్రస్యవినియోగః- లింగపేక్షయాశ్రుతేరేవ ప్రబలత్వాత్ ఉక్తంచ శ్రుతి
 లింగవాక్య ప్రకరణస్తానసమాఖ్యానాం సమవాయేపారదౌర్బల్య మథ-విప్ర
 కర్తాదిత-తస్మాత్సముచ్చిత్య ఏకస్యవాఉపస్తానేనమంత్రస్యవినియోగ ఇతి సిద్ధం.
 ఏతత్సర్వం పరాశరమాధవియే-ప్రియద్యపివరుణస్యోనస్తానం లింగబలాత్ప్ర
 మూలమ్—మంత్రస్య- దూరాత్.

ప్రమిత్యాది నావిశేషోనిరూపితః-ప్రాతరుపస్తానమంత్రనూహ- మిత్రస్యేతి.
 అహారభూనానీతి త్యోమిత్రః - చర్షణ్యో ప్రజాన్యోషే రాదేశ్య చేత్యేణాదిక
 సూత్రేని ప్రత్యయః- ఆదేశ్యచకారః- తాసాంధరాచమణీధృత్-తస్యదేవ
 స్యత్రూయత ఇతి శ్రవణ్యశాసానసింసమ్యగ్భజసియం- సత్యమవినాశీ చిత్రమా
 శ్చర్యంయథాతథాతిశయేనశ్రూయత ఇతి-చిత్రశ్రవస్తమం- శ్రోత్యజనమన
 స్సుఖకరమిత్యర్థః - ఏవంభూతం మిత్రస్య శ్రవణస్తామీతి శేషః- అథవాచమణీ
 ణీధృతిమనుష్యాణాంధారయితుః- మిత్రస్యదేవస్యమిత్రనామకదేవశ్చేత్య
 ర్థః - శ్రవణీశోతుంయోగ్యంయశః మహాదస్తీతి శేషః - సాసనిం ఫలదానశీ
 లం - సత్యంసత్యనాదినంచిత్రంశ్రవణీ ర్షియస్యఅసౌచిత్ర శ్రవాః - ఆతిశ
 యేనతాద్యశంచిత్రశ్రవస్తమంయజామహాఇతి శేషః - మిత్రమేవపునరపిస్తా
 తి - అయంమిత్రో ప్రజానౌ తతదధికారవిద్వాన్ సర్వాన్ యాతయతిస్వే
 శ్వేకర్తణీనియోజయతి-కించ - పృథివీందాధారభృతవాణు ఉత అపిచద్యాది
 వందధారకించ- మిత్రఃకృష్టిమనుష్యాణామిమిషాప్రబుద్ధస్యణామిషా అని
 మిషాన్వానేవానిత్యర్థః- విభక్తిలోపశ్చాందసంఅభిచక్షే సర్వతఃపశ్యతి - స
 ర్వంప్రకాశయతీత్యర్థః - సత్యాయఅమోఘఫలాయ సత్యాత్మనేవాతస్తైమి
 త్రాయహవ్యంచరులక్షణంఘృతవత్ ఘృతయ క్తంవిధేమకుర్తః- సేఆదిత్య
 యోయజమానః తేతవశంబంధినావ్రతేనకర్తృణాశిక్షుతిఅనుష్ఠాతుంశక్రోభవి
 తుమిచ్ఛతి- హేమిత్రమర్త్యమనుష్యఃసః యజమానఃప్రకషేణాప్రయస్వా
 న్సర్వఫలయ క్తంఅస్తుత్వోత్పత్వయాఉతఃరక్షితఃసయజమానఃసహస్యతేరో
 గాదినానపీడ్యతేనజయ్యతేవైరిభిర్వాభిభూయతే- అపిచత్వయారక్షితమేనం
 యజమానంఅగ్ంహాసంపాపంఅంతిఃసమిపేనాశ్చోతినప్రాప్నోతి - దూ
 రాదపినవ్యాప్నోతి - మహాదనుగ్రహశాలినంపురుషంక్షుద్రోప్రద్రవాసంపు

మూలమ్—ఆసత్సేన - పునాతు.

శంతీతిభావః-మధ్యాహ్నాపస్తానేనియ క్తంమంత్రనూహ- అసశ్చేనేతి-

ఆన త్యేససత్యస్వరూపేణ॥ శ్రు॥ అసావాదిత్యస్సత్యమితి శ్రుతేః - రజసారం
 జనాత్మకేన తజోమండలేనవ త్రమాసః సాయంప్రాతఃకాలయోఽమృతం దే
 వాదిరూపం మర్త్యం మనుష్యాదిరూపం నివేషయన్ బీషయన్ స్వకీయేన ప్రకా
 శేనత తల్లాకేషు తాంస్తాస్తస్వస్వవ్యవహారక్షమాను-ర్వస్త్రితిభావః - స
 వితాసర్వస్యప్రేరకఃవృష్టి ప్రదాతావాసకలకామితప్రదోవాహిరణ్యయేన
 అభిమతరమణీయేననుపర్ణ విరచితేనరథేనస్యందసేనర మతేస్తీన్దిత్యైర్ధృత్యై
 న్నోరథశబ్దఃదివఃప్రకాశమాసంభవనానిజగంతిపశ్యన్ ఆయాతితా దృశంసవి
 తారంధ్రాయామగతి - కించ-వయంతమనస్పరిఅంధకారసోపరి ఉత్తరం
 జ్యోతిఃతన్నాశకత్వేన ఉత్తప్రజ్యోతిః ఉత్పశ్యంతః దేవతాదేవేషుమగ్నై
 సూర్యంసూర్యత్వేనస్థితం దేవం ఉత్తమంఉత్తప్రతమంజ్యోతిఃతేజస్వరూపం
 అగస్తప్రాప్రాస్త్యము క్రయగతిశేషః - ఉదుత్యమితి-ఉచ్ఛబ్దఃపాదసూరణేఉ
 కారఃసుఖముఖోచ్చారణార్థఃత్యంతంజాతవేదసంజాతానాంవేదితారంసూ
 ర్యం దేవంకితవోరత్నయఃఉద్వహంతిఅధవాఉదుత్యంఅముండేవసూర్యంజా
 తవేదసంవహ్నింప్రతిఉద్గమయంతిరత్నయశ్చత్వర్ణఃఅత్రసాయంకాలేవహ్నిం
 ప్రవిశతిసూర్యఃప్రాతదుదయకాలేసూర్యరత్నయోవహ్నిఃప్రవత్యద్దమయం
 తితిభావః - అత్రచాహ్మణం ॥ * ॥ అగ్నింవావాదిత్యస్సాయంప్రవిశతిత
 స్తాదగ్నిరూరాన్నక్రంద దృశేఉభేహితేజసీసంపద్యేతే - ఉద్వంతంవా
 వాదిత్యమగ్నిరనుసమారోహాతీతి - కిమర్థమిత్యతహ - దృశణివిశ్వాయవి
 శ్వేషాందృశేచర్పనార్థంపక్షద్వయేపిసమాసమేతత్ప్రయోజనమితి ధ్యేయం-
 చిత్రంక శ్వేతాదివివిధవర్ణంరశ్మినామనీకంమండలమిత్యర్థః - కీదృశమిత్య
 సేతాయామాహ- చక్షురితి - అహారభిమానిదేవతామిత్రఃరాత్ర్యభిమాని
 నీదేవతావరుణః ఉభయాభిమానినీదేవతాఅగ్నిః - తేషాంచక్షుఃచక్షుస్థా
 నీయా - సనుకథమేతదభివ్యత ఇతిచేత్ - తేనప్రకాశితామిత్రాదయఃప
 శ్యంతిదృశ్యజాతంయస్తాత్తస్మాచ్ఛక్షుస్థానీయం * ఇదముపలక్షణంసర్వస్వా
 పీజగతఃచక్షుస్థానీయమేవ ॥ * ॥ కర్తృసాక్షీజగచ్ఛక్షురీతికోశాత్ - ఈద్వ
 శంమండలముదగాత్ - ఉదేతి - తథాతస్మరణలగతస్సుగ్ధ్యః జగతోజగ
 మస్యతస్థుషః స్థావరస్యాత్పాద్యావా పృథివీ ధ్యాపృథివ్యాలంతరిక్షంచఆ
 ప్రాఃఆపూరయతి - సర్వత్రపరిపూర్ణోభవతీత్యర్థః - నుదభీష్టస్థిర్వర్ణంవ
 సంసూర్యంఅహముపతిష్ఠ ఇతిశేషః - దేవహితం దేభ్యోహితం చక్షురను
 గ్రాహకంతత్ప్రసిద్ధంపురస్తాత్ - ఉదయకాలేశుక్రం ఉచ్ఛరత్ ఉద్గమసఖీలం
 ఏవంవిభమాదిత్యమండలం - పశ్యేమశరదశ్యతం-శతంశరదశ్యత్యస్వయః - ఏవ

ముత్తరత్రయోజ్యం-శతంసంవత్సరాః ఆయురారోగ్యైశ్వర్యకామినోవయ
ముపతిష్ఠేమహీత్యర్థః - జీవేమశరదశ్శతం-పెదోక్తాఅయుష్యవంతౌభవామ
త్యర్థః-నందామపుత్రపౌత్రాదిభిస్సమృద్ధాస్యామః - తథామోదామహృష్టో
స్యామ-భవామస్వస్థాసేఅభివృద్ధాస్యామ - శృణవామక్రియవచాంస్యేషశృణ
వామ-ప్రబ్రవామప్రకృష్టవచసవక్తారస్యామ-అజీతాస్యామశరదశ్శతంశత్రు
భిరితిశేషః-జ్యోక్ ఉజ్జ్వలంసూర్యందృశేద్రుష్టుంఆశాన్తుహేయస్సూర్యమహ
తఃఅర్చవత్ సముద్రాత్ ఉదగాత్ - కీదృశఃసరిరస్యమధ్యాత్ మధ్యవిభాజ
మానశశేషేషాదీప్యమానఇత్యర్థః - ఏతాదృశఃయోదివాక రో స్తీసఃమా
మాంమనసాఅదరేణపునాతుషపిత్రం కరోత్పిత్యర్థః - కీదృశఇత్యాకాంతౌ
యామాహ - వృషభఇతివృషభస్సవ్యేషాంకామితఫలానాంవషిఃతా-లో
హితాః-రక్తరత్నంవివిచిత్రేవిద్వాన్ సర్వజ్ఞఇత్యర్థః - తాదృశస్సూర్యస్స
ర్వదామాంసరోష్వద్రవేభ్యః సంరక్షత్పతిభావః - అభిషేకాయనానామ
ధ్యాహ్నోస్సూర్యోపస్థాసంకర్తవ్యం - ఉదుత్యమితిసూక్తేన-తదుక్తంచంద్రి
కాయాం || * || ఉదుత్యమితసూక్తేనఉపతప్తేద్దివాకరమ్ | నిత్యంమధ్యా
హ్నాసంధ్యాన్తాం ప్రణతిస్థానసంయుతమ్ || సూర్యంపశ్యన్నుపాసీతధార
యైహృదయేకరౌ || వృత్తికారేణో వస్థానలక్షణము కమ్ || ఉపస్థానంత
దేవస్యాత్పృణితిస్థానసంయుతమితి - అభసంధ్యాత్రయేపి ప్రాచ్యాదిదిగ్విం
దనంతుధి దేవతేంద్రాదివందనంచక్తవ్యం - తదుక్తం - కుర్వన్తిశోనమసు-
మూలమ్—ఓంసమిప్రాచ్యైవిశే - రతుతు.

ర్యాద్దిశాంశ్చ పృథక్పృథగితి || తత్రమంత్రస్తు-సమిప్రాచ్యైదిశేతత్యాదిభ
వతి- తదుక్తంకశ్యపేస || * || దిగ్దేవతానమస్కారమంత్రోయంసంధ్యయో
ర్భవేదితి || మంత్రార్థస్తు - ప్రాచ్యైదిశేనమోస్తుసమస్సవ్యస్తీత్యాదినాచతు
ర్థీ - ఏతస్యాందిశియాశ్చదేవతాః - ఇంద్రాదయఃప్రతివసంతతిష్ఠంతి- ఏతా
భ్యశ్చసమోస్తు - సమస్కారాదినమస్కారాంతంఏకంయజురితికేచిత్ - ని
రుక్తాః - సమస్కారోద్యేకం యజుర్నమస్కారాంత మేకంయజురితియా
స్యః - సమశ్చబృహస్పతిఃపూర్వేణాన్వేతిఉత్తరఃఉత్తరేణాన్వేతితివివేకః -
ఏవంసర్వం యోజ్యం - సావిత్త్ర్యేనమఇత్యత్రవిశేషో స్తి-సావిత్త్ర్యేనపితృదేవ
తాకాయముచేఇత్యుక్తే - ఆసత్యేనేత్యాదావపితృత్వత్వాత్ సావిత్రీనబ్దస్య
యోగవృత్త్యాతత్రాపినామధ్యాదితిచేన్న - సావిత్రీపదస్య తథాత్వేపితృత్వవి
తుప్రయోగనియమః - తత్రైవప్రయోగ బాహుళ్యాద్యథావివరణకారమ
తేపంకజాదిపదానాం కేవలయోగిత్వేపి ప్రయోగబాహుళ్యాత్కమలవ

ప్రయోగః - నతుశైవాలాచావితీ - కించ - ఉదనయన కాలేసావిశ్రీంభోలా
 సుబ్రూహీత్యవిశేషేణ ప్రార్థనాయాంకృతాయామపిత సైవటవేచార్యః
 తస్యవితురిత్యేతామేనముచనుపదిశతినత్వాసత్యే నత్యాదికాం - కామఃకా
 మాభిమానీదేవాలకార్తీ త్ సవకరోతినాహంకారోమి॥ శ్రు॥ కామఃకరా
 నాహంకరేతిశ్రుతే - కుర్వన్నపీనలిగ్యతఙ్గతిస్త్యతేశ్వనస్యఃతదభిమానీదే
 వాలస్యదతం. స్నేకాహాయుష్యవేసమో స్త్విత్యర్థః - యాపృథిషీయాతి
 పరియత్రేజియోవాయంయచాకాశం - పంచమిపాతశ్చాందసః - తేభ్యః
 పంచభూతేభ్యోనమో స్త్విత్యన్వయః - అథహనుదేవా యనమస్సుమర్షయ
 తి - ఓంనమఃతి - ఓంఓంకారవాచ్యా యభగవతేవిశ్వర్యాది సంసన్నాయే
 త్యర్థః - తదుక్తమాచార్యైః ॥ * ॥ ఐశ్వర్యస్యనమగ్రస్యవిభ్యస్యయశస్త్రి
 యః | జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవపణ్డాంభగభిషత్కతి - వసుదేవస్యావత్సం
 నావాసుదేవ. యద్వావనంత్యన్తికజగంతీతివాసుః సచాసాదేవస్యేతిగ్ర
 హః - తస్మైసమఙ్గత్యర్థః - అథసంధ్యారూపాంపరాం దేవతాంప్రార్థయ
 తి - యామితి - సర్వాణిభూతానియాంసంధ్యాసమన్యంతినాంసంధ్యామా
 మభిరతుత్విత్వన్వయః - అత్రేదంతత్వంవిచార్యతే - అత్రసాయంప్రారతి
 తివిశేషోపాదానాత్సంధ్యే ఉభేవనతుతిస్ర-అతవవాపస్తంబసుశ్రేసంధ్య
 యోర్భూపిగ్రామాదానసమిత్త్రద్వివచనముపాత్తం- ఆశ్వీలాయనసుశ్రే
 పి- యజ్ఞోపవీతీనిత్యోదకస్సంధ్యాముపాసీతేత్యారభ్యవవంప్రారతిప్రాజ్ఞు
 ఖస్త్విహస్త్వమండలదర్శనాదిత్వంతేనఉభయోరేవ సంధ్యయారుపాదానంకృ
 తం-మాధ్యాహ్నికీసంధ్యాతుస్తృతివచోభ్యస్సమాగతానతుగృహ్యకారవ
 చోభ్య- అత్రేదమపిజ్ఞాపకంభతి - యద్ధర్షణాప్రమాదాది నాకదాచిన్నా
 ధ్యాహ్నికసంధ్యాకృతైవభోజనస్పృతేనవోపఙ్గతివర్ణయంతి - తథాపి
 స్పృతికారైరంగీకృతత్వాత్ - గమాధ్యాహ్నికీపరిత్యాజ్యేనగర్వంసుంచరం-
 శివాయవిష్ణురూపాయేత్యారభ్యఉత్తమశిఖరేజాతజ్యత్వంతం పురాణజ్ఞోకా
 మూలమ్—నీవాయ - సవః.

స్మస్తార్థాః - ఉత్తమశిఖరభోజపాదూర్ధ్వంగాయశ్రీప్రస్థాపనమంత్రః -
 ఏతన్నర్వంతమేవసంధ్యాకర్తృరహస్యం॥ * ॥ దేవీప్రస్థాపనాంతంస్యాత్సం
 ధ్యాకర్తృమునీరితమితివచనాత్ - తస్యాయమర్థః-భూమ్యావవస్థితోయఃమే
 రునామకపర్వతఃతస్య మూర్ధస్యవదిభాగే జాతేవిద్యమానేఉత్తమేశ్రేష్ఠే
 శిఖరేఉత్కృష్టశిఖరాకారపంచరజ్యత్వః - స్థాతుమితిశేషః - బ్రాహ్మణే
 భ్యఃనిరంతరంఉపాసకేభ్యః ద్విజేభ్యః అభ్యసుజ్ఞాతాసతిసాదేవిభగవతిగ

చ్ఛయథానుఖంఅస్మాను పానకానసుగృహీత్వా యథానుఖం యథాక
మూలమ్—ఇదంద్యావాపుథివీ - నమోస్తుతే.

మంయథాగతగచ్ఛేత్యర్థః-శిష్టంస్తుష్టం- ఇదమితిస్వరతుణార్యంద్యావాపు
వ్యాస్తాతి - హేపితః హేద్యోః హేద్యులోక హేమాతః హేపుథివీ || క్ర
ఇయంచైమాతాఅసోపితాపుథివీమాతేతిశ్రుతేః - వాయువాంప్రతివ
క్ర-రణీయం - ఇహకర్తృణియద్వచనముపబ్రువేబ్రవీమి - హేద్యావాపు
వీద్యావాపుథివ్యాద్వివచనాభావశ్చందసః - ఇదంమదీయంవచనంసత్యః
స్తుకింతద్వచనమిత్యపేతాయామాహ - భూతమితి - అవోభిఃఅన్యద్రుక్షై
సహదేవానాం సర్వేషాం సురాణామిదముపలక్షణంసర్వేషాం భూత
నాంచజ్ఞేయం - అవమేరతుకేయ వామితిశేషః - భూతంభవతం అన్యద
దీనాండేవానాంచ సంతక్షకే భవతమితి యద్వచనం ఇదంసత్యమస్తితిత
త్పర్యం - వయమపిభవత్ప్రసాదాత్ ఇషమన్తంవృజనంతాపవ ర్జితంజీరద
సంజీవస్యదాతారంవిద్యాముపలభేమ - విదుర్లాభేన్వయంతాపవర్జితంభ
క్తుస్తాపనివర్తకజీవనోపాయంచయదన్తతదన్తంలభేమహేత్యర్థః - ఇత
పరంతకాశాదిపురాణాలోకాగ్ధాస్సప్తాః- ఇదానీంసంధ్యాకర్తృసాద్గుణా
ర్థంసకలభువనవర్తిగో బ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభం ప్రార్థయత్ ప్రవరాన్వితన్
. మూలమ్—చతుస్సాగరపర్యంతం - అభివాదయే.

నామకేర్రసపురస్సంభగవతీంవరదాం దేవతామభివాదయతే - చతుస్సాగ
రపర్యంతమితి వాక్యార్థస్సప్తపద - అత్రకేచిత్సాగరాణాంచతుష్టయ
త్వీసంఖ్యాయాఃసప్తసంఖ్యాయాఅవ్యుపలక్షణత్వాత్ - తథాచసప్తసాగర
మధ్యేయాశ్చగావాయేబ్రాహ్మణాస్సంతిత్రాభ్యః తేభ్యశ్చశుభమస్తివతివా
క్యార్థః - సువ్యవస్యతీవర్ణయంతి - పరేతుముఖ్యార్థమేవావలంబ్యనోపలక్ష
యంతి - అత్రశుభపదస్యస్వప్తివచనత్వాత్సన్యోగేన సమస్సప్తసావహే
త్యావినాచతుర్థి - అన్యేతుశుభపదస్య హేతార్థవాచిత్యాత్సన్యోగేనహేత
యోగేచేతిసూత్రేనచతుర్థితకథయంతి - అత్రభోఇతినస్వర్గకం - అయిభగ
వతినాగ్దేవిసుఖ్యేత్వామితిశేషః - అభివాదయేనమసు- ద్వేఇత్యాత్మనేప
దమితికేచిర్వ్యాకరణః - తేత్యంతవిన్నుతపూర్వవాచః - తథాహిఉత్త
మేభిశ్చఇత్యైవ్రాభగవతీప్రస్తాపితా - తథాచకుత్రేచమభివాదనంవినియ
క్తంస్యాత్ - తావత్పర్యంతమేవ సంధ్యావందనకలాపశ్చ - కించతేత్వనధీత
స్త్వనచనాః - తథాహిచంద్రికాయాం || * || ఆత్మపాదానమసు-
త్వానోత్రప్రవరపూర్వకమితి || సమసు-త్వాన్వైవ్యర్థః - ఆత్మ

పాదాతథాఘామింస్పృష్ట్యేతివచనాత్ || ॥॥ సక్షత్రంచతథాఘామింస్వి
 జానన్యభివాదయేత్ | కనిష్ఠానపివేదజ్ఞాన్సంధ్యాకాలేభివాదయేత్ || వినా
 ప్రత్రంచశిష్యుంచదాహిత్రందుహితుఃపతిమ్ || ఇత్యాదివచోభిస్సంధ్యాదేవ
 తాభివాదనస్యానుక్తత్వాత్ - ద్విజాద్యభివాదనస్యోక్తత్వాచ్చ-తదభివాద
 సంప్రస్తుతవాక్యార్థః- ననుసంధ్యాయాఅపిగరియస్యాఃపునరభివాదనమస్త్యి
 తిఅభివాదనప్రకారమాహాభగవానోపస్తంబమునిః||॥దక్షిణంబాహుంశో
 త్రసమంప్రసార్యపాస్త్రాణోభివాదయాతోరస్సమం రాజన్యోమధ్యసమంవై
 శ్యఇతిద్వాభ్యాంకరాభ్యాంద్వావపికర్ణాసంగృహ్యభివాదనం కార్యమితీకేచి
 త - నాయంసమీచీనఃపక్షఇతిప్రతిభాతి - దక్షిణంబాహుమితదక్షిణబాహు
 నాదక్షిణకర్ణమాత్రం సంగృహ్యభివాదనం కార్యమితి స్పష్టంప్రతీయమాన
 త్వాత్ - తథేవాలిగతశిష్టాచారాచ్ఛేతిసర్వంసఘణీయమ్ || ... .. *

! శ్లో || స్థాలిత్యంపథిగచ్ఛతోధుివమితిస్పష్టంహిఘామండలే తస్మాత్కం
 చిదిహాప్రవిప్రమపిచేద్వ్యర్థం వచస్సాంప్రతమ్ | భక్తాఘోర్ణితదోషభీషణప
 టు శ్రీదక్షిణామూర్తిసత్వాదాంభోజ సమర్పితాకృతిరియం ప్రత్యాశ్యమా
 నాభవేత్ || విబుధాస్పృహుధా సాఘాన్పార్థయేతాకృతాంజలివివేచ
 యంతుసర్వప్రాయగతేర్థ్యామత్పరిశ్రమమ్ || శ్రీకృష్ణంబుధరాజరాజవినుతశ్శ్రీ
 రామవిద్వస్తాణిశ్శ్రీలక్ష్మీరపియంజజానతనయం గౌరీశపాదానతమ్ | తస్య
 గ్రోధసమిపవాసిభగవత్కంత్రానుచింతాఫలే సంధ్యావందననిర్ణయేనిరగమ
 ధుచ్ఛశ్చేత్సగ్ధోధునా|| * * * * *

ఇతిశ్రీరాఘవదైవజ్ఞవంశపయఃపారావారసుధాకరశ్రీరామ
 భట్టమహాపాధ్యాయతనయస్యశ్రీలక్ష్మీగర్భసముద్ర
 సద్రత్నస్య శ్రీకృష్ణపండితస్యకృతౌ నిర్ణయ
 కల్పవర్ణ్యాఖ్యసంధ్యావందనభాష్యే
 చతుర్థాంశం

శ్రీరస్తు.

శ్రీమచ్చెన్న వేంకటేశ్వరస్వామినమఃయోస్తు.

శ్రీవేంకటాంబాగర్భ

సంభూతేన

శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరేణవిరచితః.

అభినవపక్షతీతినామా

అశాచస్త్వయప్రతిపాదకోగ్రంథః.

తేనైవకృతయాధర్వప్రదివీకాఖ్యయా

వ్యాఖ్యయాసమా

కుంభకోణం-సీతారామశాస్త్రిణా-

సంశోధ్యసంపూర్ణః

మోచర్ష-రాఘవాశ్చేణ.

శ్రీమచ్చెన్నప్రవ్యాఖరణాయమానాయం.

యనమదల, వేంకటాచార్యాణాం

వివేకకళానిధిముద్రాత్పర

శాలాయాం.

ముద్రాక్షరైస్సప్తప్రకాశిస్సక్త

విజయతేతర్కాః.

శ్రీరావజయః.

శ్రీ గణేశాయ నమః

అభినవషడశీతివ్యాఖ్యా.

వారీశవాసుదేవాదివరదానవిశారదం । వారంవారమహంవంశేవార
 ం ద్రాసనంమహః ॥ సౌజన్యంసుమనోభిసరిద్యమమృతంసత్యంతువేల్లాత
 ఎంస్వాచారస్సహజోమహామధురిమాధర్మస్సృడాతాం ద్రుమః । యత్రా
 య్యఃకులదేవతాపదమితః శ్రీవేంకటేశోహరిః । సోయంసర్వమనోరమోవి
 యతేపాండూరువంశాణావః । సుధాంశుస్తత్రసంఘాతస్సబ్రంహ్మగ్య
 యధీరితి । అజస్రంపరిపూణాణాభిఃకలాభిరువశోభతే । కులశీలవివేకాదివ్రశ
 స్తగుణజన్మభూః । వేంకటాంబామహాభాగాజననీయస్య పావనీ । వేంకటే
 శాహ్వయోయస్యపితానజ్జనపూజితః । పవిత్రకీర్తిరశ్యంతమహనీయ్యగు
 శోజ్జ్వలః । తకాదిప్రాధతంత్రప్రవితతగమానప్రక్రియాయుగమాన్య
 ళ్సానైవీరప్రచారప్రబలమృగపతిర్భూరిసప్తగ్రంధబంధః । కావ్యాలంకార
 జాలప్రచురపరిచయోయస్సుధాసింధుపూరప్రేంఖత్కల్లోలజాలస్రతిభట
 కవితామాధురీసాధురీతిః । సోహంసాక్షజనానాంసంతతనంతోషసంవిధా
 సచరణాంసదసద్వివేకజనీంసకలస్తృతిభిః ప్రతీతనంవాదాం । ఆశాచన్ది
 యాఖ్యామభినవషడశీతిమాత్మనార్యవితాం । వ్యాకుర్వేమన్వాదివ్యాహారాన
 ప్యునాహరన్విశదం ॥ ననుచంద్రికామాధవీయ్యుదినీబంధేఘతస్త్వనిస్తృ
 తిచనానిసంకలయ్యసర్వైవకమత్యోపపాదానపూర్వకం । సర్వేధర్మాస్స
 మ్యగేవవ్యసస్థాపితాః । తేషాంశాచమపినమ్యగేవనిరూపితంతథాపితేఘని
 బంధేఘప్రత్యేకంకృత్సాస్యాసభిధాసాత్తేత్తద్విజయేఘఘాయశ్చర్చా
 భిః । గ్రంధవిస్తరాచ్చమందానాంతత్త్వనిణాయోనసంభవతీతత్స్నిగ్ధ్యర్థం
 కాశికాదిత్యేనసారాంశమాస్రంనిష్కృప్యసంతేవతష్షడశీతినికబద్ధాస
 నైర్వరుపాదీయమానాదరిద్యశ్యతేతత్త్విమగ్ధోయమభినవషడశీతేరారంభ
 తిత్యాశంకాప్రసరతి-తత్రోత్తరంయద్యపిప్రాచీనషడశీతాసుఖోవలం

భాగం తత్తన్ని బంధేభ్యస్సానాం శమాత్రం నిష్కృష్యజాతకాద్యాశాచ
భేదానిరూపితాః । తథాపినతత్రకాత్స్యేనాభిధానం తథాహి । సా
వేజనకస్యస్నానంనాభిహితం । చతుథమాస సావేజ్జాతీనాంస్నానంనా
భిహితం । తత్రైవేపత్కరిన సావేజనకస్య త్రిరాత్రాశాచంనాభిహితం ।
పాతేమృత ప్రసవేచజాతాశాచమాత్రముక్తంస్నానమాత్రాపనోద్యం
శావాశాచంనాభిహితం- జన్మదశాహమధ్యే చాలమరణేమాతాపిశ్య భా
త్యూణ్ణాండశాహనేషవస్యంతంశావాశాచంనాభిహితం- దశాహదూర్ష
మాచాలాన్మరణేజ్జాతీనాంఫననచహసత్యా గేష్యాశాచవైషవ్యంనాభిహి
తం । శమానోచకానాంజనసేమరణయోస్త్రీరాత్రాశాచంనాభిహితం । త
త్రైవఉపసీతానువసీతమృతావాశాచననచద్యావోనాభిహితం । పుత్రీమర
ణేమాతాపిత్రాగ్నాతాపిశ్యమరణేస్తుశ్యాగ్నిభగిసేమనణేభ్రాతుభ్రాత్య
మరణేభగిశ్యాశ్చత్రిక్రాంతాశాచవైషవ్యంనాభిహితంచంవజ్యోవకస్ప
రమతిక్రాంతాశాచంనాభిహితం । సావత్స్యమాత్యమరణేభ్రాత్యవత్వతద
భావకృతంసంవత్సరపూర్వావరకాలకృతంచాతి । క్రాంతాశాచవైషవ్యం
నాభిహితం । ఖగ్నదకహనేజ్జాతీనాంవగ్నాస్తీరమానయోగశాచవైషవ్యం
నాభిహితం । అనువసీతమృతంచత్రిక్రాంతాశాచాభావోనాభిహితః । దా
మిత్రభాగినేమయోరువసీతానువసీతభేదేనాశాచవైషవ్యంనాభిహితం ।
సవర్ణాసవర్ణకవానుగమనేష్యాశాచవైషవ్యంనాభిహితం । సవర్ణాసవర్ణక
వనిహారణాదౌచాశాచవైషవ్యంనాభిహితం । తత్రాపిన్నేషధలో
భాదికృతమాశాచవైషవ్యంనాభిహితం । అద్వస్తార్థశవనిహారణాదావా
శాచాభావోనాభిహితః । సవర్ణాసవర్ణాశురస్యంజనేష్యాశాచవైషవ్యం
నాభిహితం । తత్రైవసంవయసపూర్వావరకాలకృతమాశాచవైషవ్యం
నాభిహితం । ఆశాచనియమేష్యధశ్యయసబ్రహ్మచర్యాధికంనాభిహితం
అగ్నిపూత్రాపాసనయోఃకత్యంభేదేనానుష్ఠానంనాభిహితం । సంధ్యా
యాంప్రాణాయామస్యమంత్రకత్వంనాభిహితం । ఎవమాదికమస్యదపిబ
హువక్తవ్యంతత్రనోక్తం- గ్రంథవిస్తరభయాన్న ప్రదశ్యంతేవక్తవ్యం-దు
రుక్తంచక్వచిత్కన్వనుపలభ్యతే- యథా । శావాశాచంత్రిధాకృత్వాపూ

ర్వభాగంవినామధ్యమాంతిమభాగయోరాశౌచినామస్పృశ్యత్వంనాస్తీశ్య
 క్తం । తత్కలియుగేసిద్ధం । తథాకదర్యాదీనామరణాంతమాశౌచము
 క్తం । తదపిసంపాతాయాతంమరణాంతాశౌచప్రతిపాదకానాంవచనానాం
 నిందాధావాదశ్చేనమాధవీయ్యాదిభ్యవస్థాపనాత్ । యదితత్రోదా
 హృతానాంవ్యాధితస్యకదగ్యస్యేత్యాదివచనానాంజననమరణయోవ్యాధి
 తాదీనామరణాంతమాశౌచమితిసాధాః కింతువ్యాధితానాం మరణేషు
 మరణాదావివతః ద్భంధూనాం సద్యశ్చాచమితతత్ర త్యభస్మాంత
 వదస్యవృతవ్యాధితాదివచనానాంవ్యంతస్యవరత్వాదివివరణి - త
 దవ్యయక్తం । వ్యాధితాదీనామరణేనద్యశ్చాచస్యప్రతిభుక్వాప్యేదశా
 నాత్ । అన్యధామన్వృతానామివవ్యాధితకర్తవ్యాదీనామవిశూద్రవద్దహన
 సంవత్సరప్రతీక్షణప్రాణాద్భిత్తాదేకవజరియ్యతావత్సేః । వచనానాం
 చనిందాధావాదకత్వాత్ ఏవమాదికమస్యవచియ్యుక్తంతత్రద్రష్టవ్యం । త
 స్మాత్ప్రచీనపడశీతావసుక్తస్యసంగ్రహభాగంక్షురుక్తస్యనిరాసాధాం
 చఅభినవగ్రంధారంభః । అత్రచాశౌచమాత్రవివేచనంక్రియతేఅశౌచేక
 తవ్యంతిలోచకాదికంత్యస్తస్కృతభావచింతావశోద్రష్టవ్యం । అథ
 ప్రాధిక్యగ్రంథస్యస్వీక్షుపదినమాప్తయే ప్రచయగమసాయచాచరితం
 విశిష్టేష్టదేవతాప్రణామరూపంమంగళంనివ్యశితైర్థం గ్రంథతోనబద్ధై
 ప్రేక్షావత్ప్రకృత్యభాగంఅభిధేయాభిధానద్వారాప్రయోజనంచదగ్గ
 యైశ్రోత్యబుద్ధ్యవధానానుచీకీషితం ప్రతిజానీతే ॥

మూ ॥ గణినాథునమస్కృత్యగురూనపిమహాన్తనః । సుబ్ర
 హ్మణ్యోవితసుతేసుధీరాశౌచనిణయం ॥

వ్యా ॥ మహాన్తనతిగురూణాంవిశేషణంస్వకీయ్యస్యగురుకటాక్షజని
 తబుద్ధివైశద్యాభిప్రాయం - ఆశౌచనిణయతిగ్రంథస్యనామ - ఆశౌ
 చస్యనిణయాయస్తాదితిబహువ్రీహిః । తేతశ్చాశౌచకలాపైః గ్రంథస్యవి
 షయ ఇత్యుక్తంభవతి- తద్జ్ఞానమవాంతరప్రయోజనం - తద్వా రేణాధా
 ప్రాప్తిరనధానవాప్తిశ్చ ఉపక్రమః ప్రయోజనం తత్తద్భంధుమరణేతే
 సాంతేషామాశౌచస్య ఆశౌచకాలపరిమాణస్య చనిశ్చయేసతితేషుతేషు

నేఘమృతానుద్దిశ్యతిలోదకదానాదిభిరైహికాముష్టికలాభః - ఏవంవిహితానామాచరణాన్నిషిద్ధానాంస్త్రీసంగతాంబూలవరాన్నభోజనప్రతిగ్రహదీనాంవజ్జనాచ్యవిధినిషేధాతిక్రమనిమిత్తప్రత్యవాయజన్యాధికవిరహశ్చేతి - ఆశాచస్వరూపానుదశనేతద్విషయవిచారస్యకతుకమశక్యత్వాత్ - ప్రథమంతావదాశాచలక్షణమాహ ||

మూ || కమస్వసధికారత్వమస్పృశ్యశ్వంచదేహినాంయతః

పాపాత్ప్రభవతితదాశాచమితీర్యతే ||

వ్యా || దేహినాంమనుష్యాణాంసామాన్యశబ్దస్యవిశేషేలక్షణాకర్తాసధికారత్వమస్పృశ్యశ్వంచయస్తాత్పాపాదుస్పృశ్యతే తత్పాపమాశాచమిత్యుచ్యతే - తత్పాపంజన్తమరణాదిరుత్పద్యతే కాలస్నానాదిభిర్నివర్తతే - తథోత్తరత్ర ఆశాచనిమిత్తప్రతిపాచనావసరేషుసర్వత్రస్ఫుటిభవిష్యతి ||

ఆశాచంవిభజతే || మూ || జాతకంమృతకంచేతిద్విధాశాచముదీరితం ||

వ్యా || ఆశాచంసామాన్యతోజాతకంమృతకంచేతిద్వివిధం | వినేషతోవిభజతే ||

మూ || అల్పాధికవిభేదేనపూర్ణాపూర్ణవిభేదతః | పునశ్చ

తువిధంప్రోక్తమేకైకంముసత్తమైః ||

వ్యా || జాతకంమృతకంచప్రత్యేకమకల్పమధికంపూర్ణామపూర్ణంచేతిచతుర్విధం | జాతమాత్రంవిభజతే ||

మూ || స్రావఃపాతఃప్రసూతిశ్చత్త్వివిధంజాతకంవతం ||

వ్యా || స్రావనిమిత్తకంపాతనిమిత్తకంప్రసూతినిమిత్తకంచేతిజాతకంత్రివిధం | నిమిత్తశబ్దానాంనైమిత్తికేలక్షణా | జాతకమృతకయోలక్షణం | విస్పష్టత్వాదుపేత్యఅల్పాదీనాంలక్షణమాహ ||

మూ || అల్పాధివేసమాఖ్యేతతత్రాల్పాధికకాలకే ||

వ్యా || అల్పకాలత్వంఅల్పాశాచస్యలక్షణంఅధికకాలత్వమధికాశాచస్యలక్షణమిత్యర్థః | పూర్ణాపూర్ణయోలక్షణమాహ ||

మూ || దశాహద్వాదశాహంధమాసమాసానువతియత్ |

తద్వణానాంక్రమాశ్చుర్ణామపూర్ణమితరత్వనః ||

అభినవవ. ద. శతవ్యాఖ్యానము.

వ్యా || బ్రాహ్మణానాందశాహంపూణః - త్కత్రియాణాం ద్వాదశా
 హంపూణః - వైశ్యానాం పంచదశాహంపూణః - శూద్రాణాం మా
 సమాశాచంపూణః మిత్యర్థః | తథాచ దక్షః || శ్లో || శుభ్యేద్విప్రోదశా
 హేనద్వాదశాహేనభూమిపః | వైశ్యః పంచదశాహేనకూద్రో మాసే
 నశుభ్యతీతిమార్గం డేయోపి || శ్లో || దశాహం బ్రాహ్మణా స్తిష్ఠేద్దానపా
 మాదివజితః | క్షత్రియోద్వాదశాహంతువైశ్యోమాసార్థమేవచ | శూ
 ద్రస్తుమాసమాసీతసిజకమకవివజితతథతి విష్ణుగపి ||

సూ || బ్రాహ్మణస్య సంపదానాం జననమరణయోదశాహమాశాచం
 ద్వాదశాహం రాజస్యస్య పంచదశాహం వైశ్యస్య మాసం శూద్రస్యేతి || శూ
 ద్రగ్రహణం సంకీర్ణానాం ముపలక్షణం తథాచ బ్రాహ్మే || శ్లో || శావాశా
 చం ప్రశుభ్యంతి శూద్రవద్వక సంకీర్ణాణి || ఆపస్తంబస్తువిశేషమాహ || శ్లో
 సర్వేషామనులోమానామాశాచం మాశ్చ్యవచ్ఛవేత్ | వైత్రకం ప్రతిలోమా
 నామాశాచం సచ్ఛిరివ్యత్యతి తథాచ బ్రాహ్మణచచనం వైశ్యేజిజ్ఞాత్రయో
 జినంకరవిషయం | శూద్రవిజనం భవానాం ప్రతిలోమానామాశాచాభా
 వమాహ హరితః || శ్లో || శూద్రజన్మలోమానామాశాచం నా స్తికించనేతి |
 తాచాలిరపి || శ్లో || మాసం శూద్రస్య శేయాణాం సదాశాచమితి స్మృతిః | తథా
 పిమరణే తేషాం స్నానమాత్రం కీర్ణీయత ఇతి | బ్రాహ్మణానాందశారా
 త్రాద్యధికాశాచస్య స్మృతిషు క్వాస్యవశకనాత్ | ఇదమేవ పూర్ణమిత్యవ్య
 తే | అధికాశాచ ప్రతిపాదకవచనాన్యాంసందాకవాదస్వస్య మాధవీయాది
 షువ్యవస్థావనాత్ | సామీవాచీనాం లక్షణమాహ | సామీవాచ్యాశాచలక్షణం ||

సూ || గభకస్య నిగతానుస్సారివ ఆశ్యేమాసశ్చ తుష్టయే | తతో
 మాసద్వయేపాతః ప్రసూతిస్సాస్యోక్షతః పరం ||

వ్యా || గర్భధాన ప్రభృత్యాశ్యేషు చ శుభకమాసేషు గర్భనిగమసామీ
 పః | పంచమషష్ఠయోః పాతః | సప్తమాదిష్టప్రసవః | తథాచ వరాశరః ||
 శ్లో || ఆచతుధాకచ్ఛవేత్సామీపాతః పంచమషష్ఠయోః | అతః షడ్భ్యం ప్ర
 సూతిస్సాస్యోద్దశాహం సూతకం భవేదితి | స్మృతీనం గ్రహేపి || శ్లో || మాసత్ర

యేచతుర్థేచగభస్య స్రావణిష్యతే । పాతస్సాస్య త్వంచమేవక్షేత్ర
సూతిస్సప్తమాదిష్యతి । స్రావాశాచమాహ ॥

మూ ॥ స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రంస్యాన్మాసేషుత్రిషుసూత
కం । చతుర్థేతుచతురాత్రంపితాస్నానేనశుభ్యతి । చతుర్థే
ఈషత్కరినస్రావేత్రిచవసంపితుః । మృదుస్రావేతుసర్వేషాం
చతుర్థేస్నానమాత్రకం ॥

వ్యా ॥ ఆద్యేషుత్రిషుమాసేషుగర్భ స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రమాశాచం-
చతుర్థేమాసిచతురాత్రం - పితస్తుమాసచతుష్టయేపిస్నానమాత్రం - చతు
ర్థేమాసికుషత్కరినస్రావేపితుస్త్రిరాత్రమాశాచం - తస్మిన్నేవమృదు
స్రావేషిజ్ఞాతీనాంచసర్వేషాంస్నానమాత్రం । చతుర్థమాసవివిష్యజ్ఞా
తీనాంస్నానేవిహితేతతోర్వాచీనేమాసత్రయేస్నానంనాస్తీత్యవగవ్య
తే ॥ తత్రహారీతః ॥ శ్లో ॥ త్రిషుమాసేషుగర్భస్య స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రక
మితి మరీచిరపి ॥ శ్లో ॥ స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రంస్యాత్సపిండాశాచవజజ
నం । పాతేమాతుగృథామాసంపిత్రాచీనాందినత్రయమితియమోపి ॥ శ్లో ॥
స్రావేచైవపితుస్నానంసపిండానాంనవిద్యతే । రజోదగ్భనవన్నాతుఃప
తనేమాససంఖ్యయైతి । ఇదంచమాసత్రయవిషయం । పితరీహిసోదరభ్రాతృ
ణాముపలక్షణంయత్రయత్రజనకగ్రహణంతత్రస్వత్రసోదరాణాము
పలక్షణమితిచంద్రికాదిష్యభిధానాత్ । మైంగగృహ్యేషి గర్భ స్రావేమా
సతుల్యారాత్రయఃస్త్రీణాంస్నానమాత్రమేవపురుషస్యేతి- ఆదిపురాణే
పి ॥ శ్లో ॥ షణ్ణాసాభ్యంతరేయావద్గర్భస్రావోభవేచ్యుద్ధి । తదామాససమై
స్తాసాందివదైశ్శుద్ధిష్యతనితి । అత్ర స్రావశబ్దోనిగ్దమమాత్రవరః । ఇదం
మాససంఖ్యావిధానంత్రితీయమాసప్రభృతివేధితవ్యం । సర్వవిషయత్వేపూ
ర్వోదాహృతహారీతవచనవికాధానతైస్త్రాప్తేషి ॥ శ్లో ॥ సద్యశ్శాచంస
పిండానాంగగృభ్యవతనేనతీతి । ఇదంచతుర్థమాసాంత్రకతమ్మదు స్రా
వవిషయమితిచంద్రికాయాముక్తంవిజ్ఞానేస్వరేణాప్యేతద్వచనంలిఖిత్వా
ఇదంచసపిండానాంసద్యశ్శాచవిధానంప్రవరూపగభాసాప్రవతనేవేది
తవ్యం । యత్పు సర్వసిష్టవచనం ఊహ్యిష్యేషే తగభావతనేవాస

పిండానాం త్రిరాత్రమితితత్పంచమపక్షయోః కఠినగర్భ విషయమిత్యుక్తం ।
 తథాచవిజ్ఞానేశ్వరేణాపిద్రవరూపగర్భస్రావవిషయత్వేనవ్యవస్థాపితం
 సపిండానాంసద్యశ్శాచంచతుర్థమాసాంతర్గతమృదుస్రావవిషయత్వేనప
 ర్యవస్యతి । తతోర్వాచీనేమాసత్రయేనపిండానాంస్నానాభావేనతదీ
 యసద్యశ్శాచస్యమాసత్రయవిషయత్వానుపపత్తైః । ఏవమస్యేష్యపినిబం
 ధేషుచ్రీవరూపగర్భపాతేనపిండానాంసద్యశ్శాచంకఠినగర్భపాతేత్రిరా
 త్రమితి । పతిపాదనాత్ ద్రవత్వస్యపంచమపక్షయోరసంభవాత్ । పంచ
 మాదర్వాగేవసపిండానాంసద్యశ్శాచమిత్యాపతతి । తత్రాపిమాసత్ర
 యేనపిండానాంస్నానాభావేనతద్విషయత్వానుపపత్తేశ్చతుర్థమాసవిష
 యత్వేనపర్యవస్యతీతినికవద్యంచతుర్థమాసశ్శుపతకూరినస్రావేజనకస్యపి
 శేషోవృద్ధవస్థినదర్శితః ॥ సూ॥గర్భస్రావేమాసతుల్యారాత్రయస్త్రీ
 ణాంస్నానమాత్రమేవపురుషస్యేషతకూరినస్రావేతుత్రిరాత్రమితి । ఇ
 దంచతుర్థమాసవిషయం । తత్పూర్వమీషతకూరినస్రావాసంభవాత్ । చతు
 ర్థమాసేబహుభుదినేషుగతేషుస్వల్పకారిన్యసంభవాత్ । అత్రపురుషస్యే
 త్యేకవచనాత్పితురేవత్రిరాత్రమితీచంద్రికాయాముక్తం । స్తృతిముక్తాఫ
 లేష్యనుమోదితం । నాత్రసోదరభ్రాతురుపలక్షణం । జనకగ్రహణాభా
 వాత్ । తస్యైవతదుపలక్షకత్వాత్ । అత్రతుపురుషగ్రహణాన్నభేదం
 పంచమాదిమాసవిషయం । పంచమపక్షయోస్సపిండానామపిత్రిరాత్రవి
 ధానేనపితురేవత్రిరాత్రమిత్యనుపపన్నంస్యాత్ । ఏవం॥ శ్లో॥ త్రిరాత్రం
 స్రావమాశాచంమాతురేవవిధీయతే । పిత్రాదీనాంసపిండానాంశుద్ధి
 స్సద్యోజలాఘతాదితివృద్ధవిష్టేఽచనేపిత్రిరాత్రాశాచంమాసత్రయేమా
 త్యవిషయంసద్యశ్శాచంచతుర్థమాసేజాతివిషయంఅన్యథా॥ శ్లో॥ స్రావే
 నైవపితుస్సాన్నినంసపిండానాంసద్యతఇతియమరవచనవిరోధావత్తైః ।
 పాతాశాచమాహ ॥

మూ॥ మాససంఖ్యాదినంమాతుఃపాతేన్యేషాందినత్రయం॥

వ్యా॥ పంచమపక్షయోఃపాతేమాతుఃక్రమేణపంచదినంషడ్దినంచాశా

శంపిత్రాదీనాంసపిండానాంత్రిరాత్రమిశ్యకః । వచనానిస్రావవ్రకర
 లవిహోదాహృతాని । ఇదంచాశాచంగర్భనిగమనిమిత్తంజాతకమేవనిగతస్య
 గర్భస్యనిష్పాణిత్వాత్ మరణనిమిత్తమపిన్నానమాత్రనివత్యకమితిశా
 వాచాచ ప్రకరణేవత్యతే । యత్తయమవచనం॥ శ్లో॥ అదంతజాతేతనయే
 శికాగర్భచ్యుతేతథా । సపిండానాంతుసర్వేషామహూరాత్రమశాచకమి
 తి । తద్ద్రామాంతరేగర్భపాతవిషయం । అదంతజాతేమృతేజ్ఞాతీనామహూ
 రాత్రంధమానేవేదితవ్యం । స్రావపాతాశాచసంగ్రహః అనుమత్రసంగ్ర
 హః । మాసత్రయమధ్యేగర్భస్రావేమాతుస్త్రీరాత్రమాశాచం । చతుర్థే
 మాసిచతురాత్రం । మాసచతుష్టయేపిజనకస్యస్నానమాత్రం । చతుర్థమా
 శతశతకృతిన స్రావేజనకస్యత్రిరాత్రం । పృథుస్రావేతుస్నానమాత్రం ।
 జ్ఞాతీనాంమాసత్రయమధ్యేస్నానమపినాస్తీ । చతుర్థమాసేతుస్నానమస్తీ ।
 సోదరభ్రాతృశాంతజనకతుల్యమాశాచం । శుషతకృతిన స్రావమాత్రే
 సోదరస్యస్నానమాత్రమితివిశేషః । పంచమపత్యయోగగర్భపాతేమాతుః
 క్రమేణపంచదినంషడ్దినంచాశాచం । పిత్రాదీనాంసర్వేషాంత్రిరాత్రం
 జాతాశాచం । స్రావాశాచంతుస్నానమాత్రాన్నివతతే । గ్రామాం
 తరేగర్భపాతేపిత్రాదీనామేకరాత్రమితి॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూ
 తశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయాం అభినవషడశీతివ్యాఖ్యానాంధ
 ర్మప్రదీపికాఖ్యాస్రావపాతాయాంశాచనిణయః ॥

— ప్రసవాశాచమాహ. —

మూ॥ ప్రసూతౌతుసపిండానాంపూర్ణాశాచముదీరితం । ఏకో
 దశానాంత్రిదినంసగోత్రాణాంసకించన । స్త్రీపుంసప్రసవేమా
 తుర్జానవిశత్యవశాక్రమాత్ । అస్పృశ్యత్వంతునైపాస్తీసూత
 కేసూతికాంవిना । శావ్తాశాచేతిసర్వేషామస్పృశ్యత్వంసదాభ
 వేత్ । సూతకీమృతకీచైవసస్పృశేతాంవరస్పరమ్ ॥

వ్యా॥ సప్తమాదిషుప్రసవేపిత్రాదీనాంసర్వేషాందశాహుదికంపూర్ణ
 మాశాచం । ఏకోదశానాంత్రిరాత్రం । సగోత్రాణాంకిమపినాస్తీ । సూ

తికాయాస్తుస్త్రీప్రసవేమాసమాశాచం | వ్రంప్రసవేవింశతిరాత్రంసూత
కేపిత్రాదీనామస్పృశ్యత్వంనాస్తి | సూతికాయాస్తుయావదాశాచమస్పృ
శ్యత్వం | తదపిదశాహపర్యంతమేవేతియుక్తం | శాపాశాచేతుసన్దేహం
యావదాశాచమస్పృశ్యత్వం | సూతకిమ్మతకినోఃపరస్పరమస్పృశ్యత్వమి
తిశ్లోకత్రయస్యాన్యమ్ | అత్రసపిండవిషయేనచనానిప్రాగేవోదాహ్యతాని |
సమావోదకవిషయేజాచాలిః || శ్లో || జన్మన్యేకోదకానాంతుత్రిరాత్రాచ్చు
ద్ధివివృతఇతి | సగోత్రవిషయేజననాశాచస్యకాన్యన్తరడాత్తేషాంకిమపి
నాస్తీతిద్రష్టవ్యం | మాతృవిషయేపైతీనసిః || సూ || సూతికాంపుత్రజననింవింశ
తిరాత్రేణకర్తాణికారయేన్నాసేనస్త్రీజనసీమితి | ఇదమేకాదశదినప్రభృతీతి
ద్రావిడాః | తదన్యేతుప్రసవదినప్రభృతీత్యాచూః | అస్పృశ్యత్వవిషయేఆదిపు
రాణం || శ్లో || పతితంసూతికామంత్యంశవంస్పృష్ట్యాచకామతః | స్నాత్వాస
చేలంస్పృష్ట్యాగ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతీతి | అంగిరాఅపి || శ్లో || సూతకేసూ
తికావర్జంసంస్పర్శోననిషిద్ధ్యతి | సంస్పర్శేసూతికాయాస్తున్నానమేవవిధీయ
తఇతి | ఏవకారేణఘృతప్రాశనాచేర్ణివృత్తిః | అత్రపూర్వఃచనంబుద్ధిపూర్వక
స్పృశ్యవిషయం | ద్వితీయ్యవచసంతుఅబుద్ధిపూర్వకవిషయం | ఇదంచాస్పృశ్య
త్వంచశాహపర్యంతమేవ | తథాచశాతాతపః || శ్లో || సూతికాసర్వవ
ణానాండశరాత్రేణశుద్ధ్యతి | ఋతౌచసప్తకృచ్చంపర్వవర్ణేష్వయం
విధిరితి | పారస్కరోపి || శ్లో || ద్విజాతీసూతికాయాస్యాత్సదశాహేనశు
ద్ధ్యతి | త్రయోదశేహి సంప్రాప్తేశూద్రాశుశుద్ధ్యసంశయేతి | సం
వతోపి || శ్లో || జజగావోమహీష్యత్పభ్రాహ్మణ్యశ్చప్రసూతికాః | ద
శశరాత్రేణశుద్ధ్యంతిఘామిష్టంచనవోదకమితి | సూతికావ్యతిరిక్తానాంపి
త్రాదీనాంఅస్పృశ్యత్వంనాస్త్యేవ | తథాచపరాశరః || శ్లో || బ్రాహ్మ
ణానాంప్రసూతౌతుదేహస్పర్శోవిధియ్యతఇతి | అంగిరాఅపి || శ్లో || సూత
కేసూతికావజంసంస్పర్శోననిషిద్ధ్యతఇతి | కాత్తేపి || శ్లో || సూతకేతుస
పిండానామంగస్పర్శోనదుష్యతఇతి | జనకస్యేతున్నానాత్పూర్వమస్పృశ్య
త్వం | తదూర్ధ్వంతుస్పర్శేనదోషః | తథాచసంకర్తః || శ్లో || జాతేపుత్రే
పితుస్నానంసచేలంతువిధీయ్యతే | మాతాశుద్ధ్యేర్షదశాహేనస్నానాత్తు

శ్మశ్మనంపితురితి | ఆదిపురాణేపి || శ్లో || సూతకేతుముఖంద్వష్టాన్వజాతస్యజ
 నకస్తతః | కృత్వాసచేలంస్నానంతుకుద్ధోభవతుతతక్షణాదితి | వసిష్ఠోపి ||
 శ్లో || నాశాచంవిద్యతేపుంసస్సంసగ్ఘంఘ్నగచ్ఛతిరజస్తత్రాశువిజ్ఞేయం
 తచ్చపుంసోనవిద్యతఇతి | సైరీససీరపి || శ్లో || జనాసపిండాక్కుచయోమాతా
 పిత్రోస్తుసూతకం | సూతకంమాతురేవస్యాదువస్సుప్త్యపితాకుచిరితి |

ద్రావిడవిషయే ప్రసవాశాచం.

సూతకంఅస్పృశ్యశ్శవలకం | ఉపస్పృశ్యనంస్నానం | ద్రావిడాస్తుజననా
 శాశేచతుర్దిశవక్ర్యంతమస్పృశ్యశ్శమిత్వాశుచుః | తథాచతదియేశతకే
 శ్లో || ఆలతంశావెంగనంస్పృశ్యంశ్యశేషుశ్చౌచతుర్దిశనమితి - స్పృతిముక్త
 ఫలేతుమూలస్పృతివచనాభావాత్ | ఉపస్పృశ్యపితాకుచిః | స్నానాత్తు
 స్పృశకనంపితుః | కృత్వాసచేలంస్నానంతుకుద్ధోభవతుతతక్షణాదిత్వాదిబ
 హుస్పృతివచనవిరోధాచ్చ తదప్రమాణమిత్యుక్తం | యత్తుశతకకారేణ
 స్పృశ్యంతరజచనముదాహృతం || శ్లో || నస్పృశేయగనాసన్నాఃప్రీతస్యా
 సన్నబాంధవాజన్తస్యపిపితౌచయావచ్చతురహంభహేదితి | శద్విజా
 తీయాశాచినోఃపరస్పరమస్పృశ్యత్వానిప్రాణమిత్యుక్తం | యచ్చశతక
 సూతికాయాదశాహంధూర్ధ్వమప్యాశాచనిపుష్టివర్గంశ్శవస్పృశ్యశ్శము
 క్తం || శ్లో || దశాహందశకనంవాక్యంసూతికాయాస్త్యశేత్తతః | అఘాం
 తంస్పృశకమేవేత్థంపితుస్తుయమలోద్భవ ఇతి || శ్లో || మాతాకుశ్చేద్యదశాహే
 నస్నానాత్తుస్పృశకనంపితుః | బ్రాహ్మణేక్షత్రియావైశ్యావ్రసూతౌదశభి
 దిశైః | గృతేషుద్రాచసంస్పృశ్యాత్ప్రయోచశభిరేవవేత్వాదిసంపద
 స్పృతిబ్రహ్మపురాణాదివచనవిరోధాచ్చాప్రమాణమిత్యుక్తం | కించసూ
 తికాంపుత్రజనసంవింశతిరాస్త్రేణకర్మాణికారయేదితి వచనేకర్మానధికా
 రస్త్యైవవింశతిరాత్రాదివర్గంతమనుప్రతిగభిర్ధీయతఇతిసాస్పృశ్యశ్శవం
 కావకాశః | యత్తుబోధాయనవచనం || సూ || జననేతావన్నాతాపిత్రో
 గృశాహమాశాచంమాతురిత్యోక ఇతితచ్చంద్రికాయాంః | అపిత్రోగ్రస్పృ
 శ్యశ్శమితిపూర్వవత్తేవోక్తమితి తావచ్చట్టేనావగవ్యతే || మాతురేవా
 స్పృశ్యత్వమితివత్తేవనమీచీనఇతివ్యాఖ్యాతం | అఖండాదశేతుమాతాపి

శ్రోతస్పృశ్యత్వంయమశస్త్రీపుంసప్రసవవిషయమిశ్యక్తం । అథవాద
శాహమస్పృశ్యత్వమితివక్షాంతరంభవతు । చతుడినమి త్యేతత్తునర్వధై
వాయుక్తం । యదిదశాహమధ్యేభతావాసపిండోవాన్యో వానూతికాం
స్పృశతదాస్పృష్టినిమిత్తస్నానాదేఃపూర్వమస్పృశ్యత్వమస్త్యేవ- తథా
సంపర్కాశ్చాచం.

చపారస్కరః॥శ్లో॥ యదిపత్నీప్రసూతాయాంద్విజన్మంపర్కమిచ్ఛ
తి । సూతకంతుభవేత్తస్యయదివిప్రక్షడంగవిదితి - సంప్రకంస్పృశనంద్వి
జగత్యక్త్యావతివ్యతిక్రానామవ్యస్పృశ్యత్వమస్తీతిగవ్యతే - సుమంతరపి॥
సూ ॥ సూతకంమానుజేవ - తాంస్పృశతాంసేతరేమామితి- తన్నివృద్ధి
స్తుప్రాగేవదశితా ॥ సూతికయాసహశయనాసనాదికరణేతుండస్తిది
నేసహశయనాదికంకృతం - తద్దినంకృత్యమవ్యస్పృశ్యత్వం - దశాహం
సహశయనాదికంకేదృశాహమస్పృశ్యత్వం - తథాచబృహస్పతిః ॥ శ్లో॥ త
యసహసపిండోపిప్రతుర్యాచ్ఛయనాసనం- బాంధవోబాంధవోవాపినద
శాహేసశుక్యతీతి- మృతకాశాచేతుసర్వేషామాశాచసప్తత్తిపర్యంతమ
స్పృశ్యత్వం- నను॥ శ్లో॥ స్నానాచకాలేషిజ్ఞేయంస్పృశనంతుత్రిభాగతః-
దశాహదిత్రిభాగేనకృతేనంచయనేకమాత్ । అంగస్పృశనమిచ్ఛంతివ
ద్దానాంతత్వదశితగతి - చేవలాదివచనైస్తీర్ధాకృతస్య శావాశాచస్య
పూర్వభాగ-విహాయమధ్యమాంతిమభాగయోరస్పృశ్యత్వంనాస్తీశ్యక్తమి
తిచెన్న - త్రిభాగాదూర్షణంఅంగస్పృశనస్య కలౌనిషిధత్వాత్ ॥ శ్లో॥ అ
స్థీసంచయనాదూర్షణమంగస్పృశనమేవచేత్యాచ్యనుక్రమ్య ॥ శ్లో॥ కలౌ
యుగేత్వమాఞ్చర్షణవద్దానాహున్వనీషిణగతి - చంద్రికామాధవీయ్యా
దిష్వభిధానాత్ - తస్మాన్మృతకాశాచేనర్వధైవాస్పృశ్యత్వం । యదిస్వ
యంశావాశాచీనక - సపిండవ్యతిరిక్తంసూత్యాశాచీనంస్పృశతి - తదా
బుద్ధిపూర్వకస్పృశేనాంతపంచలేన్ - అబుద్ధిపూర్వకేతుతచర్థం - సంచ
యనాదూర్షణం- బుద్ధిపూర్వకస్పృశేపాదకృచ్ఛ్రిం- అబుద్ధిపూర్వకేత్వే
కరాత్రమువవాసః - యదాతుస్వయంసూత్యాశాచీనకసపిండవ్యతిరిక్తం
శావాశాచీనంస్పృశతి - తదాబుద్ధిపూర్వకస్పృశేకృచ్ఛ్రిద్వయం. అబుద్ధి

పూర్వకేత్యేకకృచ్ఛ్రిం - సంఘనాదూర్వంతుపూర్వవత్ || అత్రభృ
 గుః|| శ్లో|| శావాశాచేసముత్పన్నేసూతకంతుయదాభవేత్ | అన్యాశాచవ
 తాంస్పశోఽసకతఽవ్యోద్విజన్ననామితి | స్వస్యశావాశాచేవరస్యసూతకం
 యదాభవేదిత్యర్థః- స్తుత్యంతరేపిశ్లో||వరస్యాశాచనిఃస్వస్యేశావాశాచం
 కథంభవేత్ - మత్యాసాంతవసంకుర్యాదమత్యాశుతదధఃకం - అస్థినంచ
 యనాదర్వాగేవంశుద్ధిర్విధియతే | ఊర్ధ్వంత్రిరాశ్రంవిజ్ఞేయమమత్యాశు
 దినంభవేత్ | సూతకేశావసంస్పశేఽమత్యాకృచ్ఛ్రివ్యయంఛరేత్ | అమ
 త్యాకృచ్ఛ్రిమేకంస్యాదిత్యువాచబృహస్పతిరితి - మూలిశ్లోకగతసపిండాది
 శబ్దార్థస్తు ఏకస్త్రిణో త్రేయాటస్థప్రభృతేగణితాఃపుత్రపాత్రాదయ
 స్సప్తపూరుషాస్సపిండాః - ఏవంపితృపితృమహాప్రపితృమహాదయోషిఃపూ
 ర్వేసప్తపూరుషాస్సపిండాశేష్యుచ్యుతే | సంతానభేదేపియతఃప్రభృతిద్వా
 వాబహువోవాసంతానాః ప్రపృత్యాస్స కూటస్థః | కూటస్థప్రభృతేగణితా
 నానాసంతానవర్ణిణోవ్యేకగోత్రానుప్రతిష్ఠాస్సప్తపూరుషాః వరస్వ
 రంసపిండాశేష్యుచ్యుతే - దాహిత్రాదయస్తుగోత్రభేదాత్ సపిండాన
 భవంతి - అష్టమప్రభృతిచతుర్దశవర్ణంతా ఏకగోత్రాస్సమానోదకాః
 తతఃవరంఏకవింశతివర్ణంతాస్సగోత్రాః - చతుర్దశాత్పేగజిజన్తనా
 మ్నోరుభయోరవ్యసృతరస్యవావిస్త్వతౌసగోత్రా ఏవ - అస్త్యు-అప్ర
 భవోయమిన్ద్రగణాభావోజన్తవిస్త్వతిః - దేవదత్తవంశ్యావయమిన్ద్ర
 రణాభావోనామిన్ద్రతిః - స్త్రీణాంశ్చత్రిపూరుషవర్ణంతంసాపిండ్యు
 తదూర్ధ్వంత్రిపూరుషవర్ణంతంసమానోదకత్వం - సప్తమప్రభృతినగోత్ర
 త్వం - ఏవాపేూర్ధ్వంతదపినాస్తి - తథాభర్తృవక్షేసప్తపూరుషంసాపిం
 ద్యం - తత్రశంఖః|| శ్లో|| సపిండతాతున్దిష్టాగోత్రతస్సప్తపూరుషేతిగో
 త్రతఏకగోత్రతః - వరశరోపి|| శ్లో|| సపిండతాతుపురుషేసప్తమేవినివర్త
 తేసజాతీయేషువర్ణేషుచతుర్థేన్నజాతిష్వితి- బ్రాహ్మణత్వాదినాసజాతీ
 యత్వం-శాతాతపోపి||శ్లో|| పుత్రాణాంచాసవర్ణానామప్రత్రాణాంచయో
 పితాం - సపిండతాతున్దిష్టాపితృవక్షేత్రిపూరుషాదితి- బ్రహ్మపురాణేపి
 సపిండతాతుకన్యానాంసవర్ణానాంత్రిపూరుషే ఏకోదకాస్తతశ్చీర్ధ్వంబిర్ది

స్థానుత్రిపురూపాదితి- తస్మాత్కన్యా జననేత్రిపురూపవర్ణంతమేవ పూ
 ణాశౌచమితి - విజ్ఞానేశ్వరమాధవాచార్యాదయః- త త్రాపిభిన్నోదర
 పితృవ్యుత్రస్యాశౌచంనాస్తి || శ్లో || భిన్నోదరస్య భార్యా తుస్త్రీ సనూ
 తాభవేద్యతి - భ్రాతుదణాహమాశౌచంతత్పుత్రస్య నవిద్య త ఇతిస్త్రగ
 ణాత్ కమలాకరాదయస్తుదిదంత్రిపురూపసాపిండ్యంకాసేనకన్యాపరం. అ
 న్యాసాంసప్తపూరుషమేవ - అన్యథా || శ్లో || అప్రతానాంతథాస్త్రీణాం
 సాపిండ్యంసప్తపూరుషం సప్తానాంభర్తృసాపిండ్యంపాహదేవః ప్రణా
 వతితితి - తావ్యక్తజన్మవిరోధాదిత్యాహుః - యథాచారస్తథాచరణీ
 య్యఃవై కర్మకేషువచాభేషుఃస్థాచారస్యైయమకత్వాత్ స్రక్మలేచవి
 ర్భుగమౌరుభయోరపికల్మయోన్మస్త్రీవిహితస్వేనవై కర్మకత్వాత్ | విక
 ల్పౌహిద్వివిధః | వ్యవస్థితోవ్యవస్థితశ్చ | యస్త్రవ్యవస్థితఆచారః | తత్రవి
 కల్పోపివ్యవస్థితః | యత్రాచారోవ్యవస్థితః | తదైశ్చికోవికల్ప ఇతిస
 ర్వబంధేష్వభిధానాత్ | స్రక్మలేచవిజ్ఞానేశ్వరాదిమతానుసారేణ ద్రా
 విడానామాచారోద్యతే | అన్యేషాంతుకమలాకరాదిమతానుసారేణ |
 తథాచలైస్తైస్తథాచరణీయమితివ్యవస్థా | యత్తుకేషువిద్య చనేషుకన్యా
 నాంపంచసూరుషసాపిండ్యం స్రగీనవేతద్వివాహూషేధవిషయం | ఆశౌ
 చేతుత్రిపురూపమేవ | సమానోదకవిషయోవ్యాఖ్యః || శ్లో || సమానోదక
 భావస్తస్మినువతోతా చతుదణాత్ జప్తనామ్నోస్తు తేరేకేతత్ప
 రంగోస్రముచ్యతేతి- ఆజిస్తులేదిత్యత్రాప్యనపపంకఇతి | ఇయంచా
 నుస్సస్తిచపచకపర్యంతమేవ | తతఃపరింజన్మనామ్నోస్తురణేనసగోత్ర
 ల్పమేషేచంద్రికాయముక్తం | మనునవి || శ్లో || సపిండతాతు పురుషే
 సప్తమేవినివతేతే | సమానోదకభావస్తుజన్మనామ్నోరవేదనఇతి - స్తు
 త్యంలేపి || శ్లో || సమానోదకభావస్యైస్త్రిస్సూయ చనేదనే | జప్తనామ్నో
 రస్యతరావిజ్ఞానేపినివతేతేతి | యతుసపిండనివృత్తిః సప్తమేపంచమేవా ||
 శ్లో || దాయాద్విచ్ఛేదమాప్నోతిపంచమేనాత్సవంశజతి | గాతమపరాశ
 రాదివచనైః పంచమవసాపిండ్యనివృత్తిమంగీకృత్య || శ్లో || చతుర్థేదక
 రాత్రంస్యాజ్జిహ్వాఃపుంసిభంచమే | వస్తేచతురహస్సుద్ధిసప్తమేతుదిగత్ర

యాదితి | క్రమేణాశాచసంకోచనః | యదపి || శ్లో || గ్రంథాథకతోవి
జానాతివేదమంత్రే స్సమస్వితం | సంకల్పంసరహస్యంచ క్రియావాంశ్చేన్న
సూతకం | ఏకాహఃచ్ఛుభ్య తేవి ప్రోయోగ్ని వేదసమస్విత ఇత్యాదివచనై
విద్యాదితారతమ్యేన ఆశాచసంకోచసంతత్కలియుగేనిషిద్ధం || శ్లో || ద
శాహపవవిప్రస్యసపిండమరణేసతి | కల్పంతరాణికుర్వాణఃకలౌవ్యామో
హకిల్బిషీతి | హణితపచనేనశాహశాచభిన్నస్య క్రమాశాచస్య గుణాశాచ
స్యచనిందితత్వాత్ || శ్లో || అసవణానుకన్యాసువివాహశ్చద్విజాతిషుపృ
త్తన్వాధ్యాయసాపేక్షమఘసంకోచసంతథా | అస్థినంచయనాదూర్ధ్వమం
గస్పృశానమేవచేత్యాద్యనుక్రమ్య || శ్లో || ఏతానిలోకగుప్త్యథాంకలేరా
దామహాత్పభిః | నివర్తితానికమాణివ్య వస్థాపూర్వ కంబుధైరితి చంద్రి

యావజ్జీవాశాచనిందా.

కాదివ్యభిధానాచ్చ - యదపి || శ్లో || క్రియాహీనస్యవిప్రస్య మహారోగిణ
ఏవచ | యథేష్టాచరణస్యాహుమఃకణాంతమశాచకమితికార్ష వచనేన |
శ్లో || వ్యాధితస్యకదర్యస్యఋగ్రస్తస్యసర్వదా | క్రియాహీనస్యమా
ఖఃస్యస్త్రీజితస్యవిశేషతః | వ్యసనాసక్తచిత్తస్యపరాధీనస్యనిత్యతః | క
క్తిశ్రద్ధావిహీనస్య భస్మాంతంసూతకంభవేత్ | నాసూతకంకదాచిత్సా
ద్యావజ్జీవంతుసూతకమితి | దక్షవచనేనచసత్కమహీనానామాశాచా
క్యవణానం - తదవ్యనాదరణీయ్యం || శ్లో || జన్తకమఃపరిభ్రష్టసంధ్యాపా
సనవజితః | నామధారకవిప్రస్తుదశాహంసూతకీభవేత్ | ఇతిపరాశరః
చనేనపరమభ్రష్టస్యాపినామధారకవిప్రస్య దశాహశాచవిధానేనకదర్శ
దీనాంయావజ్జీవాశాచమత్యంతాయుక్తమిత్త్యదాహృతకౌమాదివచన
నాంనిందాథకవాద్యైఃమాధాభియ్యుచిమవ్యవస్థాపనాత్ || జన్తకమః
పరిభ్రష్టఃగర్భాధానాదిసంస్కారరహితః - నామధారకస్వరూపమాహ
వ్యాసః || శ్లో || బ్రహ్మబ్రీజసముత్పన్నోమంత్రసంస్కారవజితః | జా
మాత్రోవజీవీచసభవేన్నామధారకః | గర్భాధానాదిభిముక్తస్తథో
నయనేనచ | నకమఃకృన్నచాధీతేసభవేన్నామధారకఃకథి | పుత్రజనన
సంతరంజాతకమఃకరణాయ ముహూతకమాశాచంనాస్త్రీత్యాహ

మూ॥ నాభిశ్చ తనతః పుగ్ధ్వం సూతకం సవిధీయతే ॥

వ్యా॥ నాభిశ్చేదాత్పుగ్ధ్వంజాతకమకరణాయతత్సాహాయ్యకరణాయచమాతాపిత్రోభ్రాతృణాంజ్ఞాతీనాంచసూతకంనాస్తీత్యర్థః॥ శ్లో॥ యావన్నచ్చిద్యతేనాశంలావన్నాప్సీతిసూతకం। భిన్ననాశేతతఃపశ్చాత్సూతకంతువిధీయతే। ఇతిశైమిస్తరణాత్। దానవిషయేకృత్సేషజన్మదినేసూతకంనాస్తీత్యాహం॥

విష్యకృహేభుశ్రీ ప్రసవ.

మూ॥ పుత్రజన్మదినేపిత్రాధనధాన్యగవాదికంపశ్యమన్నం

వినాదేయం ప్రతిగ్రాహ్యం తథేతరైః॥

వ్యా॥ స్వస్వంతథాచదానమాత్రవిషయేజనకస్యశుక్తిః। ఇతరేషాంచ ప్రతిగ్రహమాత్రేనదోషః। అత్రమనుః॥ శ్లో॥ జాతేకుమారేతదహఃకామంకుర్యాత్ప్రతిగ్రహం। హిరణ్యధాన్యగోవాసస్తీలానాంగుడసర్పిషామితి। శంఖలిఖితావశీసుః। కుమారప్రసవేనాభ్యామచ్చిన్నాయాంగుడశిలవస్త్రహిరణ్యప్రావణధాన్యాదిప్రతిగ్రహేషు దోషస్తదహరిత్యేకభిః। వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోషిశ్లో॥ కుమారజన్మదినేషిషైఃకార్యః। ప్రతిగ్రహః। హిరణ్యభూగజాశ్వాజవాసశ్శయ్యాసనాదిషు। తత్రసర్వం ప్రతిగ్రాహ్యంకృతాన్నంతుసభతయేత్। భక్షయిత్వాతుత్సాహితీద్విజశ్చంద్రాయణంచరేదితి। అత్రయస్తికాదినేపశ్చాన్నభోజనంకృతంతప్రభివృద్ధయావంశీసూతకంనాన్యవశిష్టానితావద్దిశవగ్యంతమాశాచమస్తి। తదగ్రేకత్యతే। బోధాయనోషి॥ శ్లో॥ గుడశైలహిరణ్యానాంగోధాన్యానాంచవాససాం। తస్తిష్ఠిహానివాస్యస్యపిషైఃకార్యఃప్రతిగ్రహః। ప్రాజ్ఞాభిశ్చేదనాద్ధ్రాస్యశ్చేతానీత్యపిరేడగుడితి। పరాశరాోషిశ్లో॥ భిలేయజ్ఞేవివాహేచసంక్రాంతౌగ్రహణేతథా। పుత్రేజాతేవ్యతిహాతేదత్తంభవతిచాక్షయం। శర్వర్యాందానమస్తీతినాన్యత్రతువిధీయతఇతి। స్మృతినంగ్రహేషి॥ శ్లో॥ పుత్రజన్మనియాత్రాయాంశర్వర్యాండత్తమక్షయమితి। ఇదంరాత్రిదానంరాత్రిప్రసవేవేదితవ్యం॥

పితృగృహేపుత్రిప్రసవే ||

మూ || ప్రసూతాచేత్పితృగృహేపుత్రిప్రోస్త్రిరాత్రకం |

భ్రాతృణాణాంచత్రిరాత్రంస్యాత్ జ్ఞాతీనామేకరాత్రకం ||

వ్యా || పితృగృహేపుత్రిప్రసూతాచేత్ప్రోభాతృణాణాంచత్రి
రాత్రం | జ్ఞాతీనామేకరాత్రమిత్యర్థః | దత్తానారీపితృగృహే ప్రసూ
యేత మ్రియేతవా | తద్బంధువగ్నేస్త్యేకేనకుద్ధస్తజ్జనక స్త్రీభిరితిబ్రహ్మ
పురాణఫలనాత్ ||

మూ || శేషతశ్చచయస్య క్వేదశాహంతజన్మితృతా ||

వ్యా || దశాహంభ్యంతరేజననశ్రవణేదశాహశేషే జైవనస్వేపితృభ్రా
తృజ్ఞాతయశ్చుద్ధాభవంతి | తథాచశంఖః || శ్లో || దేశాంతరగతంశ్చుత్వా
కల్యాణంమరణంతథా | యచ్ఛేషం దశరాత్రస్య తావదేవాశుచిభవేది
తి | బృహస్పతిరపి || శ్లో || అన్యదేశమృతంజ్ఞాతిశ్చుత్వాపుత్రస్యజన్మచ | ఆ
న్యతదశాహంతు శేషా హూభిర్విశుద్ధ్యతీతి | పుత్రస్యేతిజ్ఞాతేరప్యవలక్షణం ||

మూ || స్నానంపితురక్రాంతేజ్ఞాతీనాంతునకించన ||

వ్యా || అతిక్రాంతేదశాహేవశ్చాజ్జననశ్రవణేజనకస్యసచేలస్నాన
మాత్రం | జ్ఞాతీనాంతదపినాస్తి || శ్లో || నిదేశంజాతిమరణంశ్చుత్వా పు
త్రస్యజన్మచ సవాసాజలమాప్లుత్యశుద్ధోభవతిమానవఇతి | మనుస్తరణాత్ |
అత్రపుత్రగృహణాత్పితృవేవస్నానంనాన్వేషాం | అతఏవచేవలః || శ్లో ||
నాశుచస్వల్పమప్యస్త్రీస్యతీతేషుదినేష్యపీతి | స్వల్పమపినాస్త్రీస్యనేనజ్ఞాతీనాం
స్నానమపిన్హస్తీతి ప్రతియతేదశాహమధ్యేశిశుమరణే ||

మూ || అచ్ఛిన్ననాభేమకరణేజనన్యాయః పూణానూతకం | పి

త్రాదీనాంసపిండానాంత్రిరాత్రంఋనిభిఃస్వృతం | భిన్ననాభి
ర్యదిమృతోమృతోవాజాయతేయది | పూణానూతకంచనన్యాయే
పిత్రాదీనాంచనిశ్చితః ||

వ్యా || జాతస్యశిశోనాభిచ్ఛేదాత్పూర్వంమరణేమాతుఃపూణాం
జాతాశాచం | పితాదీనాంసర్వేషాంత్రిరాత్రంజాతాశాచం | ఇదంచవ
త్కృమాణదశరాత్రేణవికల్ప్యతే | మృతకాశాచంతుస్నానమాత్రనివ

త్యక్తిమితిశానాశాచ ప్రకరణేవత్యతే । నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణేషు
 తాపిత్రాభ్రాభ్రాత్రాత్రాత్రాచదశాహశేషవర్ణంతంమృతకాశాచంతథా
 వజన్తదినేమృతాదశాహంపూర్ణం । ద్వితీయాదిదినేమృతా శేషేణశుద్ధిః
 మృత ప్రసవేమాతుఃపూర్ణంమృతకాశాచం । పితుఃపూర్ణంజాతాశాచం । జ్ఞా
 తీనాంతుభిన్ననాభిమరణేమృత ప్రసవేచపూర్ణంజాతాశాచమేవ । మృతకా
 శాచంతస్మా నమాత్ర నివత్యక్తిమితివత్యతే । ఏవంవిభజ్యన్తోకాన్తో ర్రష్ట
 క్యః- స్తోకస్తు ఋషిచచనచ్చాయను సారణసంకలితాత్మ నారసిత ఇత్యవ
 కంతవ్యం । అత్రవృద్ధమనుః ॥ స్తో ॥ జీవజాతోయదితతోమృతస్సృతకప
 వతు । సూతకంసకలంమాతుఃపిత్రాదీనాంత్రిరాత్రకమితి ఇదంనాభిచ్ఛే
 దాత్పుర్వంమరణవిషయమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః । హాతితోపి ॥ స్తో ॥ జాతే
 మృతేమృతేజాతేసపిండానాందశాహకమితిజాతాశాచమితిశేషః । ఇదంనా
 భిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణవిషయమితితపివాహుః । పారస్కరోపి ॥ స్తో ॥ గ
 ఛేయదివివర్తిస్సాన్యద్దశాహంసూతకంభవేదితి । పిత్రాదీనామితిశేషః ।
 సూతకంసూత్యాశాచం । అస్మిన్నేవవిషయేమృతకాశాచ ప్రతిపాదకవచ
 నాన్యపరిష్టాదుదాహరిష్యంతే - యత్తు ॥ స్తో ॥ అధస్తాన్నవమాన్తాసా
 చ్చుద్ధిస్సాన్యత్ప్రసవేనచ । మృతేజీవతివాతస్మిన్నహాభిర్జ్ఞానసంఖ్యయే
 తివతుద్వింశతివచనేనసప్తమాష్టమయోః ప్రసవే క్రమేణసప్తరాత్రమష్టరా
 త్రముక్తం । తద్దైవకల్పికమితిమాధవీయాదావ్యవస్థాపితం - అత్రయాథా
 చారస్తథాచరణీయ్యం । ఏవంప్రథమోద్దిష్టంజాతకంసమ్యగేవనిరూపితం ।
 అత్రయత్కించద్విష్టృతంశేతుదస్తతగ్రతధర్మచింతామణౌ ర్రష్టక్యం ।
 సంగ్రహస్తుపితృ పితామహ ప్రపితామహాదయస్స వైపూర్వాఃపురుషాః ।

ప్రసవాశాచసంగ్రహః .

భ్రత్రపిత్రాదయస్స ప్రావరాఃపురుషాస్స పిండాఃసంతానభేదేపియతః
 ప్రభృతిద్వావబహవోవాసంతానాఃప్రవృత్తాస్సకూటస్థః । కూటస్థప్రభృ
 తిగణితానానాసంతానవతిణోప్యేకగోత్రానుప్రవిష్టాస్స వైపూరుషాః
 వరస్పరంసపిండాః తేజ్ఞతయభ్యుచ్యంతే । దాహిత్రాదయస్తుభిన్నగో
 త్రాస్సపిండానభవంతి - అష్టమప్రభృతివతుదేశవర్ణంతా ఏకగోత్రా

౨౦ గర్భపాతమృత ప్రసవదశాహుభ్యంతరశిశుమరణాశాచనిర్ణయః.

నుత్రవిష్టాస్య మానోదకాః । వంచదశ ప్రభృ తిషికవింశతివర్యంతాస్య గో
 త్రాః । వంచదశాత్పాగ్రిపి అస్తత్కుల ప్రభవోయందేవదత్తవంశ్యావ
 యమితిజన్త నామ్నోరన్యతరస్యా పివిన్త్యతౌసగో త్రావవ । అనుఢాః
 స్త్రీయన్తుకూటస్థప్రభృతి త్రిపూరుషవర్యంతాస్యపిండాః । తతస్త్రీపూరు
 షవర్యంతాస్య మానోదకాః । సప్తమ ప్రభృ తిసగో త్రాః । తత్ర ప్ర సూ
 తౌసపిండానాంచశ రాత్రమాశౌచం - ఊత్రియాదీనాంచ్వా దశరా త్రా
 దికం । సుకీణానాంతు అనులోమానాంమాన్యవణణవదాశౌచం । ప్రతి
 లోమాన్ఘాంపితృ వణణవత్ । శూద్ర నీజసంభవానాం ప్రతిలోమా నామా
 శౌచంనాస్త్యేవ । మృతకేస్నా సమాత్రం । సమానోదకానాంత్రి రాత్రం
 ఊత్రియాదీనామపి సమానోదకానాంత్రి రాత్రమేవ- సగో త్రాణాంకిమ
 పినాస్తీనూతికాయాస్తుఅస్పృశ్యత్వంయుగ త్ర యవరిహరణాది హేతుభూ
 తమత్యంతాశౌచందశరాత్రం-శూద్రా యాద్వాదశరాత్రం-కర్మాసధి
 కారలక్షణంతుస్త్రీ ప్రసవేమాసం । పుంప్రసవేవింశతిరాత్రం- పితృశృ
 హేపుత్రికా ప్రసూతాచేన్నాతాపితృభ్రాతృవృణాంత్రి రాత్రం-జ్ఞాతీనాపే
 కరాత్రం- గృహాంత రేప్రసూతాచేత్పిమపినాస్తీ - తత్రా పితృశృప్ర
 దానేత్రిరాత్రమస్తీతికేచిత్ - కన్యాజననేతుపక్షిణ్యాశౌచం - కిమపినాస్తీ
 తికేచిత్ । దూరవృత్తంపుత్రజననంజ్ఞాతిజననం వాదశాహమధ్యే శ్రుతం
 చేద్దశాహ శేషేణైవశుద్ధిః- దశాహదుర్ధ్వంశ్రుతంచెత్పితుస్సచేలస్నాన
 మాత్రం- భ్రాతృవృణాంజ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తీ-సమానోదకానాంతుత్రిరా
 త్రమధ్యే జననేత్రవణేత్రిరాత్ర శేషేణశుద్ధిః- తదుర్ధ్వంశ్రవణేకిమపినా
 స్తీ- జాతస్యశిశోర్లాభిచ్ఛేద్ధాత్పూర్వంమరణేమాతుఃదశరాత్రంజాతాశౌ
 చం- అస్పృశ్యత్వంచ- కర్మాసధికారలక్షణంతుస్త్రీప్రసవేమాసం- పుం
 ప్రసవేవింశతిరాత్రం- పిత్రాదీనాంసర్వేషాంత్రి రాత్రంజాతాశౌచంద
 శరాత్రంవా- మృతకాశౌచంతుస్నానమాత్రాన్నివతతే । నాభిచ్ఛేదా
 దుర్ధ్వంమరణేమాతాపితృభ్రాతృవృణాంజన్మదశాహ శేషవర్యంతంమృత
 కాశౌచం- తథాజన్మదినేమరణేదశరాత్రం- ద్విత్రియాదిదినేషు మరణేన

వరాత్రాదికం - జ్ఞాతీనాంతుదశరాత్రంజాతాశాచమేవ - మృతకాశా
 చంతుస్నానమాత్రాన్ని వతకతేవృతప్రసవేమాతుఃదశరాత్రంమృత
 కాశాచం - పిత్రాదీనాంసర్వేషాందశరాత్రంజాతాశాచమేవ - మృత
 కాశాచంతుస్నానమాత్రనివత్యం-సూత్యాశాచేసూతికావ్యతిరిక్తానాం
 పిత్రాదీనామస్పృశ్యత్వంనాస్తి - ఓతుఃపుత్రజననానంతరభావిన
 చేలస్నానాత్పుశ్యమస్పృశ్యత్వం - వశ్చాదస్పృశ్యత్వంనాస్తి - మృతకా
 శాచేతుసర్వేషామాశాచనివృత్తివ్యంతపస్పృశ్యత్వం - యదివత్తిఃపుత్రో
 జ్ఞాతిరన్యోవాయోకశ్చిత్పరుషోవాస్త్రీవాదశరాత్రమధ్యేసూతికాం
 స్పృశతి - తస్యసచేలస్నానాన్నిస్పృశకంకృతప్రాశస్తైః - అన్యోపి
 యఃకశ్చిత్సూతికాస్పృశినంపురపంస్త్రియంవాస్పృశ్యేమిత్తస్నానాదేః
 పూర్వంస్పృశతి - తస్యాపిస్నానమాత్రం - సూచికయాసహశయనాసనా
 దికరణేకృత్సమేవతత్తదహారాత్రమాశాచంయస్త్రికాదిసేసహశయనా
 దికంకృతంతదహారాత్రంకృత్సమాశాచం-జాతస్యభోస్తదానీమేవ
 జాతకమకరణేపిత్రాదీనాంసర్వేషాంజాతకమకమాప్తివ్యంతంసూ
 తకంనాస్తి - దానవివయేతుకృత్సేషిజన్మనిసేసూతకంనాస్తి - అన్యకర్త
 సుసూతకమస్త్యేవ - తత్రవక్వాన్నవ్యతిరిక్తంసర్వంచేయంబ్రాహ్మణా
 నామపితృశిశుగ్రహేనదోషః-వక్వాన్నభోజనేతసూతకిసాంయవత్సూ
 తకసమాప్తిస్తావత్రాలంభోక్తురపిసూతకంభవతి - అజ్ఞానాత్సూతకాన్న
 భోజనేతునైష్యవీవ్యవగ్యంతమేవభోక్తుస్సూతకం - తథాచలఘుభోజనే
 త్రిరాత్రం- భత్యోగిగురుభోజనేస్తదరాత్రంఅంతేనచేలంస్నాత్యాచాం
 ద్రాయణంచరేత్ | యదిశావాశాచీసూత్యాశాచిసంసంచయనాత్సూ
 ర్వంస్పృశతి - తదాబుద్ధిపూర్వకస్పృశేసాంతనసంచరేత్ - అబుద్ధిపూర్వ
 కేతుతదధణంసంచయనాదూర్ధ్వంచేద్బుద్ధిపూర్వకస్పృశేపాదకృచ్ఛ్రిం
 అబుద్ధిపూర్వకేత్వేకరాత్రముపవాసః| యదితుసూత్యాశాచీశావాశాచి
 సంస్పృశతితదాసంచయనాత్పూర్వంబుద్ధిపూర్వకస్పృశేకృచ్ఛ్రిద్వయం-
 అబుద్ధిపూర్వకస్పృశేత్వేకకృచ్ఛ్రిం- సంచయనాదూర్ధ్వంబుద్ధిపూర్వక
 స్పృశేపాదకృచ్ఛ్రింఅబుద్ధిపూర్వకస్పృశేత్వేకరాత్రముపవాసః| ద్రా

౨౨౧ గర్భ పాతమృత ప్రసవదశాహుభ్యంతరశిశుమరణాశాచనిర్ణయః.

వీణానాంతుకన్యాజననేమాతాపితృభ్రాతృవ్రాణాంపితృవ్యతత్పుత్రయోః పితామహతద్భ్రాత్రోశ్చాశాచం. అన్యేషాంకిమపినాస్తీ - పితృవ్యోభిన్నోద్దరశ్చేత్సైవశాశాచం - తత్పుత్రస్యాశాచంగాస్తీ - ప్రసవాశాచినాంచతుదీనవర్యంతమస్పృశ్యత్వమస్తీతిశతకకారః - నాస్తీత్వైతిముక్తాఫలకారః । సూతికాయాస్తీప్రసవేచత్వారింశద్దినాన్యాశాచం - పుంప్రసవేమాసమాశాచం - తావత్స్వగ్యంతమస్పృశ్యత్వమస్తీతిశతకకారః । దశాహవర్యంతమేవాస్పృశ్యత్వంతద్దూర్షణంకమాణసధికారమాత్రమితి స్పృశ్యముక్తాఫలకారః - పితృగృహేపుత్రప్రసూతాచేత్తన్మాతాపిత్రోస్తీప్రారాత్రం - తద్భ్రాతృరేకరాత్రం - జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తీ - దశాహమధ్యేశిశుమరణేమాతాపిత్రోదశాహుభ్యంతమృతకాశాచం - భ్రాతృగ్జాతాశాచమేవ - దశమదినేశిశుమరణేమాతాపిత్రోదశాహుభ్యంతమృతకాశాచం - తస్మిన్నేవదినేఅష్టమయామేశిశుమరణేత్రిరాత్రం. అన్యత్సర్వంసమానం ॥ ఇతివేంకటాంబాగర్భాసంఘాతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిచిత్రాయామభినవపదశీతివ్యాఖ్యానాయాం - ధర్మప్రదీపికాఖ్యానాయాం . ప్రసవాశాచనిర్ణయః .

ఘాతేమృతస్య ప్రసవేదశాహుభ్యంతమృతౌతథా । శావాశాచంతుబంధూనారంజితవ్యమనేకథా ॥

వ్యా ॥ పంచమషష్ఠయోగభేదాపాతేనస్తమాదిషుష్యగప్రసవేప్రసవాసంతరంనాభిచ్ఛేదాత్పుగ్వంమరణేచసర్వేషాంశిశుమరణనిమిత్తం ద్యుచ్ఛ్వాసమాత్రం - మృతప్రసవేమాతుదశాహుండురణాశాచం - నాభిచ్ఛేదాదూర్షణంమరణేమాతాపితృభ్రాతృవ్రాణాంజన్మదశాహుసమాప్తవర్యంతమరణాశాచం - జన్మదినేనేదృశాహుం - ద్వితీయాదిదినేషుచేన్మకరాత్రాదికం - జ్ఞాతీనాంతుస్త్వాసమాత్రం - ఏతేషాంజాతాశాచంతప్రాగుక్తమేవ । తథాచాదిపురాణం ॥ శ్లో ॥ స్త్రీణాంతుపతితోగర్భాసద్యోజాతోమృతోథవా । అజాతదంతోమాసైర్వామృతఃషడ్భిగ్తైస్తథావస్త్రాద్వైఘ్నాపితంకృత్వాక్షేప్తవ్యస్సతుకాప్తవత్ । ఖనిత్వాతుశస్త్రేఘ్నామింసద్యశ్శాచంవిధీయ్యతఇతి । గతైః ప్రాప్తైనకస్యతిక్రాంతైః

తథాచఅజాతదంతోవామృతఃపక్షాసాభ్యంతరేవామృతఇత్యర్థః॥ కృష్ణ
విష్ణురపి॥ సూ॥ మృతేజాతేకులస్యసద్యశ్శుద్ధిరితి॥ వ్యాఖ్యాపి॥ శ్లో॥ జాతే
మృతేసపిందానాంసద్యశ్శుద్ధిస్విధీయతే॥ దశాహేనైవదంపత్యోస్సోదరా
ణాంతధైవచేతి॥ ఇదంనాభిచ్ఛేదాదూర్షణంమరణవిషయం - దశాహేనై
వజన్మదశాహేనైవ-సోదరశబ్దోభిన్నోదరస్యాప్యవలక్షకః - సస్యశ్శబ్ది
స్తత్రాలవరః - యదామరణనిశ్చయః తదానీమేవస్నానంకృత్వాశుద్ధ్యతీ
త్యర్థః - పునశ్చసప్త॥ శ్లో॥ అంతదశాహేజాతస్యశిశోనిష్కృమ
ణంయది॥ సూతకేనైవశుద్ధిస్సాస్యప్రీత్యోశ్శాతాతపోబ్రవీదితి- ప్రిత్యోశి
తిసోదరభ్రాత్రాణాముపలక్షణం - పూర్వవచనానుసారాత్॥ సూత
కేనైవసూతకాపూభిరేవ - తథాచనాభిచ్ఛేదాదూర్షణంశిశుమరణేయ
త్ప్రీత్యాదీనాంమరణనిషిత్రమాశాచంత్యూతకాపూభిరేవXచ్యతీతవం
కామాధవీయాదౌవ్యాఖ్యాతం - ననుజాతేమృతేసపిందానామితవ్యాఖ్య
వచనందశాహోర్షణమరణవిషయంభవితమహతి - అన్యధాXర్థస్తే
ప్రేతేమాతురేవస్యాదాశాచంజాతఉభయః - కృతేనామ్నీసోదరాణాం
భిన్నోదరాణామప్యేవమితప్రైXవచనవిరోధాత్॥ అత్రనామకరణకాలా
దేకాదశదినాదారభ్యైవభ్రాతృమృతకాశాచవిధానాత్॥ అతస్సోదరా
ణాంపితృతుల్యమృతకాశాచవిధానంకంవ్యాఖ్యవచనందశాహోర్షణమర
ణవిషయమేవ - సతునాభిచ్ఛేదనాదూర్షణందశాహమధ్యేమరణవిషయమి
తచేన్న॥ శ్లో॥ జాతమాత్రేమృతేచాపిదశాహోతరాశుచీ-కృతేనామ్నీ
శునాభినాందశరాత్రమఘంభవేత్॥ భిన్నోదరాణాంభ్రాత్రాణాంజాత
దంతేమృతేత్వఘం - దశాహంకృతచాలేతుదత్తాదీనాంవిధిన్యతః ఇతి - బృ
హస్పతివచనవిరోధేనైXవచనమపిదంతజననాదూర్షణంమరణవిషయం
స్యాత్ - తత్రభిన్నోదరభ్రాత్రాణాందంతజననాదూర్షణమేవమృత
కాశాచవిధానాత్ - తత్రనానాథవిధాయకస్యైXవచనస్యతదేకవిష
యత్వావశ్యంభావాచ్చనచకృతేనామ్నీతినామకరణాంతరమేవమృతకా
శాచవిధానాత్ - నకాలాంతరవిషయత్వమితివాచ్యం - తథాచసతిజాతే
మృతఇతిజననాంతరమేవమృతకాశాచవిధానేనవ్యాఖ్యవచనస్యాపికా

ఆర' గర్భపాతమృత ప్రసవదశాహుభ్యంతరశిశుమగణాశాచనిర్ణయః.

లాంతరవిషయత్వానుపపత్తేః - తస్మాద్విరుద్ధానాంత్రయాణాంవచనానాంవికల్పః. అతఃయథాచారంవ్యవస్థా - అత్రతావదాంధ్రాఃవ్యాఘ్నిః చనానుసారేణదశాహమధ్యేశిశుమరణేమాతాపితృభ్రాతరస్త్రియోపిశ్రాహసమాప్తిపర్యంతమాశాచమాచరంతి - దశాహుదూర్షణంచేత్త్రిరత్రం - ద్రావిడాస్తుదశాహుదూర్షణమేవభ్రాతరోమృతకాశాచమాచరంతి - దశాహమధ్యేతుజాతాశాచమేవ - తత్రాపిశిశులూచారానుసారేణబృహస్పతివచనమాశ్రిత్యభిన్నోదరభ్రాతరోదంశజననాదూర్షణేవమృతకందశాహమాచరంతి - తస్మాద్దేశకలక్షణాపేక్షయా యథాంధ్రాశాచమితియక్తముత్పశ్యామః | గర్భాస్థే ప్రేతేమాతులేవస్యాదాశాచమితివైంగవచనస్యాయమథః | మృతప్రసవాదివిమర్షణేదేనమాత్రాదిషువ్యసన్ధితప్యేసవిధియ్యమానమాశాచంమృతకమేవ - జాతాశాచవిరనేతస్యసాధారణ్యేనమాతులేవస్యాదిత్యాదివ్యసన్ధితవిధానానంభవాత్ హస్పతివచనేననాభిశబ్దస్యసోదరభ్రాతృపరత్వం - దత్తాదీనాంపుత్రాణాంకృతచాలమరణేదశాహవిధానందానాదినాపుత్రపరిగ్రహణంజాతస్యారసభ్రాతృమరణేవేదితవ్యం - ఆంధ్రాణాంతుఅస్మిన్విషయే రాత్రంతుల్యన్యాయత్వాత్ - శంభోపి || శ్లో || దశాహంతమృతేబాలే ధిస్యాజ్జన్తనాసహేతి - జన్తనాసహజన్తదశాహేననహ - యద్వాజ్జనాంయజ్జననాశాచంతేనసహమాతాపిత్రోమృతకాశాచస్యాపినిష్కరిత్యథః - ఆవస్తుంబోపి - సూతకేచోత్థానాదాశాచమితి | సూతకోనవర్యంతమిత్యథః - తథాచ - దశమదినేబాలమరణేతద్దినమేవాశాచసత్యహుశ్చేషేద్వాభ్యాం - ప్రభాతేనిస్సభిరితివిశేషోత్రేతిచంద్రికాంముక్తం - శతకకారేణతుత్రాపిసవిశేషోస్తీత్యుక్తం || శ్లో || సూతకాస్తుజాతస్యమృతాశిష్టోహమిష్యతే | పితృస్తుద్వ్యహమంత్యాహేతస్త్రితేత్యహంభవేదితి - దశాహమధ్యే బాలమరణేపిత్రోఃపూర్ణాశాచపి || శ్లో || సూతకేనైవశుద్ధిస్యాప్పిత్రోశ్చాతాపాబ్రహ్మితి - వచనే దశాహుశేషేణైవశుద్ధిః | అంతిమదినేబాలమరణేతదూర్షణంపితుర్షణత్రం - తత్ప్రభాతేతుత్రిరాత్రమితి | నాత్రసోదరస్యేదమశాచం -

నామ్ని సోదరాణామితి దశాహం త్వరమేవ తస్య మృతకాశాచవిధానాదితి | ఇ
 దం ద్రా విదేనో కత్వాత్ | ద్రా విదవివయం || చంద్రికాదాతు - కృతేనా
 మ్ని సోదరాణామితి చ సమస్యధావ్యాఖ్యాతం | పారస్కరోపి సూ | అసూ
 తికోతానాదాశాచం సూతకవదితి | వతి ప్రశ్యయేన శిశూవరమ నిమిత్తోదక
 దాసరాహిన్యముచ్యత ఇతిన్జ్ఞానేశ్వరాదయః | జ్ఞాతివిషయేవృద్ధమనుః |
 క్లో || దశాహంభ్యంతరేచాలే ప్రమితే తస్య బాంధవైః | శావాశాచం నకతక
 వ్యంసూత్యాశాచం సమాచరేదితి || యమోపి క్లో || దశాహంభ్యంతరేచా
 లంకదాచిన్ద్రియలేయది | శావాశాచం నకతకవ్యంసూత్యాశాచం విధి
 య్యత ఇతి మృతకస్య స్నానమా త్రాన్నివృత్తిః అత్ర కేచిత్ || క్లో || సూతిమ
 ఘ్యేచ్యతే చాలే శాచం సవ్యం పరాకృతమితి | ప్రాచీనపడశీతివచనస్య వ్యా
 ఖ్యానే సద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్మ పరత్వ ప్రతిపాదనాద ప్రమయవ్యంతమా
 శాచమాచరంతి || కేచిత్తు - ఏకత్ర నిణేత శ్శాస్త్రాధితిన్యాయాదాశా
 చ ప్రకరణే సర్వత్ర స్సదశ్శబ్దస్యాహమాత్మ పరత్వమిత్యా దంతజన్తనస్య
 ద్యభిత్యాదివచనవిషయేపి సూర్యాప్రమయవ్యంతమాశాచమాచరంతి త
 త్రయేతావద్దశాహంత బాలమరణవిషయే సద్య శ్శబ్దస్యాహమాత్మ పర
 త్వం మన్యంతేనేషాం ||

మూ || గభేయవివిపత్రిస్యా ద్దశాహంసూతకంభవేత్ | మృ ,
 తకేస్నానతశ్శుద్ధిస్సపిడానాంవినిశ్చయః | నాభిక్యంతనతఃపశ్చా
 ద్దశాహంసూతకంభవేత్ || -

వ్యా|| మృతకేస్నానతశ్శుద్ధిః | సర్వేషాంసపిండానాంచస్నానేనమరణా
 చ్శుద్ధిః || క్లో || నాభిక్యంతనతః పూర్వం శిశోద్ధిష్కృమణం యది జాతాశాచా
 తు సర్వేషాం త్రాత్ర మితనిశ్చయః | సద్యశ్శుద్ధిస్తు మృతకేపిత్రాదేః పూర్ణము
 చ్యతే | పిత్రోస్తు మరణాశాచం సద్య ఏవ సపిండవదితి పారస్కరవచనసరో
 ధః | సద్య శ్శబ్దస్థానేస్నానతశ్శబ్దప్రయోగాత్ | అత్ర నాభిక్యంతనాత్పూ
 ర్వంబాలమరణేపిత్రోభావే తుశ్చ పూణాశాచవిధానం వైకల్పికంబో
 ధ్యం - తద్దైవాచారస్య క్వచిత్ క్వచిరుపలంభాత్ || క్లో || చాలేదేశాంతరం
 నేచవతిలేవయతాప్యతే | సద్యశ్శాచం యథేచ్ఛతోజలాగ్నృద్భంధనాది

౨౬ గర్భసాతమృత ప్రసవదశాహిష్యంతరశిశుమరణాశాచనిర్ణయః.

ప్రీతిపరాశరవచనవిరోధశ్చ || తత్ర సద్యశ్శబ్దస్యా హమా త్ర వరత్వా సంభవాత్ | అత్ర బాలమరణే సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలపరత్వస్యా వశ్యంపక్త వ్యత్వాత్ | అన్యధా దేశాంతరమరణే వ్యహమా త్ర మాశాచంస్యాత్ | స చేష్టాపత్తిః - స్నాత్వా నేశాంతరేశుచిరితి ప్రాచీనపదశీతివచనవిరోధా త్ | తథాయతిమరణేదుమకరణేచఅహమా త్ర మాశాచంస్యాత్ | స చేష్టాపత్తిః - స్నానమాత్రవిధాయకబహుస్త్వ తివచనవిరోధాదాచారవిరోధాచ్చసహాయకమరణేజ్ఞాతయకదాచిక్ష్విచిదవ్యహమా త్ర మాశాచమాచరంతి || శ్లో || సద్యశ్శాచేతుతావత్స్యా దాశాచంసంస్థితస్యశు | యావత్స్నానంసకుర్వంతినచేలంబాంధవాబహిరిత్యంగిరోపచనవిరోధ శ్చ | తత్ర సద్యశ్శాచస్య తాత్కాలికస్నానమా త్ర జస్య శుద్ధిసరత్వే నవ్యాఖ్యాతత్వాత్ | విజ్ఞానేశ్వరవ్యాఖ్యానవిరోధశ్చ - తేనహిదశాహమధ్యేబాలమరణేజ్ఞాతినాంసూత్యాశాచంవ్యవస్థాప్య అసంతరముక్తంయత్ప సర్పిహద్విష్టునోక్తంపవనం | తాతేమ్యతేమ్యతేవాతేవాకులస్యసద్యశ్శుద్ధిరితి తచ్చిశూపరమసిమిత్రస్యాశాచస్యస్నానాచ్ఛుద్ధిప్రదిపాదనవరంసతు ప్రసవ నిమిత్తస్యేతి | యత్ప్రదంతజస్తనస్సద్యశ్శత్యా దావప్యా శాచప్రకరణే సర్వత్ర సద్యశ్శబ్దస్య అహమా త్ర వరత్వంమస్యంతే - తేమాంశ్లో || అనుజాతస్య తావత్స్యా దాశాచంసంస్థితస్య శు | యావత్స్నానంసకుర్వంతినచేలంబాంధవాబహిరిత్యంగిరోపచనవిరోధః - అనుజాతోజాతదంతాద్బాల తరః అనుత్పన్నదంతభిచంద్రికాదావ్యాఖ్యాతం || శ్లో || ఋష్విజాంఘ్రి తానాంచఋష్టియంకమకర్యతాం | సత్రివ్రతిల్లప్తాచారిదాత్యబ్రహ్మ విదాంతథా | దానేవివాహేయజ్ఞేచసంక్రామేదేశవిష్టవే | అపద్యపిచకష్టాయాంసద్యశ్శాచంపిణియత్యతి | యాజ్ఞవల్క్యవిదవచనవిరోధశ్చ - తత్ర సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలపరత్వాత్ | కమలాపోమాభూదిత్యేవమథం ఋష్విఙ్గీతాదీనాంసద్యశ్శాచంపిణితం - యదితత్ర సద్యశ్శబ్దోహర్షా త్రవరస్యాత్ | తదాప్రవర్గ్యోపసదాదికమకలపస్యసూతకదినేకమక లోపవస్యాత్ || శ్లో || శిష్టినఃకారవోవైద్యాఃదాసోపిదాసాశ్చనాపితాః | రాజానోరాజభృత్యాశ్చసద్యశ్శాచాః ప్రకీర్తితాభిత్వాదిబహుస్త్వ తివచ

నవిరోధశ్చ - యదితత్ర సద్యశ్శబ్దోపమాకాత్ర పరస్పార్యత్ । తదావైశ్య
స్య యస్మి కది నేస్తుతకం తస్మి కది నేదోపజ్వు రాదియ క్తస్యా పిరోగిరోధా
తువతితాద్యసంభవేన ప్రాణాత్యయపవస్యాత్ - ఏవం రాజ్ఞో రాజభృత్యా
నాంచ యుజే ప్రసక్తే ప్రాస్తానిక హూమదేవతా ప్రార్థన బ్రాహ్మణౌ
శీర్షచనవర్గ హూదావేకస్మి కది నే ప్రవృత్త్యభావేన యుద్ధాభావా దుదా
సీరో రాజాశక్తుభిహాతవపస్యాత్ । తస్మాదాశాచ ప్రకరణే సద్యశ్శబ్ద
స్తత్కాలవరః స్పృశవచనేషు సమానవిషయేషు సద్యశ్శబ్దస్థానే స్థానశబ్దప్ర
యోగాత్ కేచుచిద్వచనేషు కశ్యంత త్కాలవపవతాత్పర్యనిశ్చయాత్ అంగి
రోవచనేన తత్కాలవత్వే సవ్యాఖ్యానాత్ భిజ్ఞానేషు రాదిభిస్తథావ్యా
ఖ్యానాచ్చ - ఏవం బహుస్సృతివిరోధం లోక ప్రసిద్ధ ప్రాధనిబంధవ్యాఖ్యా
నవిరోధం చానాద్యత్యక్తస్య చిదనామధేయస్య ప్రాచీనపదశీతివ్యాఖ్యాతుర
జ్ఞిత్వేన బద్ధమత్యంతా ప్రమాణికంచ వ్యాఖ్యానమవలంబ్య కేషాంచిత్యన్యతి
వశీలనహీనానాం సద్యశ్శబ్దస్యాహమాకాత్ర పరత్యేభ్రమః - తదనుసారే
ణ తేషామాచారః - తనువదిష్టాథానాం కేషాంచిద్గతానుగతికశ్చాచా
రోజాశ్యంధాయరోశేత - నను । శ్లో ॥ ద్విసుధ్యం సద్యశ్శత్యాహుష్టిసం
ధ్యమహారేవతు - ద్విదినారాత్రి రేకాచవషీణీత్యభిధీయత ఇతే సద్యశ్శబ్దస్యా
హమాకాత్ర వాచకత్యేన నిర్వచనమస్తీతిచేత్ - అహూబతాయమస్తద్భాగ్య
విశేషాదాషీప్తాసాదితః పండితసూర్య భాషః ప్రజ్ఞా ప్రకషణవర్యంతః
యోయం సద్యశ్శబ్దస్యాహమాకాత్రే పివృత్తిరస్తీత్యేతావతాసర్యత్రాపి
తత్రైవతాత్పర్యంకల్పయతి ఏతాద్యశోహిభుంజానై బ్రాహ్మణైశ్చైస్సైస్సం
ధవమానయేత్యుక్తోదేవానాం ప్రియః పక్షీమధ్యేశ్వమవస్థాపయేత్ - ఆ
శ్వేపిసైంధవపదస్యవృత్తేస్తుల్యత్వాత్ - నానాధానాం శబ్దానాం అథావి
శేషనిధానరణమనాద్రియమాణశ్శబ్దఘృత్యత్త్రిమర్యాదానభిజ్ఞః కథమస్మా
భిశ్శక్యతే సమాధాతుం - నను భవేదేవం యది సద్యశ్శబ్దో నానాథకస్సార్యత్ -
సహితదహమాత్రే వత తేనతుతత్కాలే ప్రమాణాభావాత్ - భవదు
వశ్యస్తానాం ప్రమాణానాం స్పృతివచనయావత్వే నకక్తిగ్రహే తేషామ
తంత్రత్వాత్ వైదికానాం హి శబ్దానాం లోకపవశక్తిగ్రహః - అతఃకోశా

దీకం లోకీకమేవ ప్రమాణం శక్తి గ్రాహకం చ వక్తవ్యమితి చేత్ - అపూబ
తాసావిధి రేవాస్తాభిరుపాలభవ్యః - యోహిసద్వ సాధారణ్యే నచాలై ర
వ్యధీయ్య మానంకోశమవ్య జానతాభవతాస్తాకంవివాదమాపాదయత్ ||
శ్లో || సద్వస్సపదిత్య ఇతిత్యభిధానాత్ - కోశోహిసద్వశ్శబ్దస్యతత్కాలేశ
ముద్ఘోషయతి - ఊహోనామముహూర్తాద్వాదశాశః సచాశాచశ్రవ
ణానంతరంసచేలస్నానాయవర్కాప్తః - అయంచకోశోవిశ్వాదికోశాంత
రాపేక్షయాపరమాభ్యధికతః - వైయ్యకరణమూర్ధాస్యేనపాణిస్యమరజై
నేంద్రజయంత్యష్టాదిశాబ్దికాఇత్యభియుక్తోక్త్యా ఆదిశాబ్దికేషువ్యాకర
ణసూత్రే కారణపాణినీనాతుల్యతయా పరిగణితేనామరసిష్టాన ప్రణేత
త్వాత్ అయమేవకోశస్సర్వైరవ్యభివ్యక్తాభ్యముపాదీయ్యతేచ - అ
స్యైవకోశస్యవైయ్యకరణసార్వభౌమైరనేకైర్భక్టోబివీక్షితాదిభిః కృ
తానివ్యాఖ్యానానిబహూనిదృశ్యంతే - ఏతస్యైవ ప్రచారేణవిశ్వాదికోశాం
తరాణాంవిరళః ప్రచారస్సంప్రప్తః - తస్మాదస్మిన్కోశేప్రసిద్ధాం సద్వ
శ్శబ్దస్యతత్కాలేశక్తిం వుత్పన్నోనాపీవతి - నచసద్వః పరుషరాదితివ్యా
కరణసూత్రే భాష్యకారేణ అహస్యభిధేయేద్యస్సద్వయోనిపాత్యత ఇ
త్యభిధానాత్కథమేతదివాచ్యం - అస్మిన్నేవసూత్రే సప్తమ్యాః కాల
శ్రితిచానువతతతివృత్త్యాదిష్టభిధానాత్ కాలేపిద్యసస్సిద్ధ్యాసద్వస్సిద్ధేః
ఏతతోక్తవ్యాఖ్యానేషుచతథైవతత్కాలేతదహమాశ్రేచశక్తిన్వయ
స్య ఉభయత్ర ప్రయోగద్వైధస్యచదశికాతత్వాచ్చ - ప్రత్యుతతత్కాలేవ
ప్రయోగాణాం బహూనామువలంభాత్ || శ్లో || కచ్చిద్ద్విష్ఠ్ఠాత్త
మాంగస్సద్యోవిమాన ప్రఘటాముపేత్య - ఛామాంగసంసక్తసురాంగనః
స్వంస్యశ్యతకబంధంసమరేదదశక - హారోయంకరళస్త్రీవిహసితఘచిభిః
పక్షిభిహాక్తికానాంసద్వః పాణ్డాసికానాంమమమదిరద్యశాదత్తచంద్రో
దయశ్రీః | సోత్కంతంకంతమూలోరుటితకుచతటాదోన్న మోమన్నభా
యేత్యస్తోయస్తధ్యరత్నంఘరయతికకుభః కాంకుమిభిః ప్రభాభిః | ధారా
యంత్రవిముక్తసంతతపయః పూరాపుతేసర్వతస్సద్వస్సాంద్రవిమదక
దశమరసక్రీడాక్షమేప్రాంగణే - ఉద్దామ ప్రమదాకపోలనిపతస్సిందూ

రరేఖారుణంసైందూరంక్రియతేజనేనచరణన్యాసైఃపునఃకుట్టమం - అక్ష
 ప్రజయకుంజరేణతురగాణనిర్వర్ణయస్వల్లభాణసంగీతధ్వనినామృతఃక్షీతి
 భృతోగోష్ఠీఘటివృక్షాణాత్ - సద్యోవిస్తృతసింహశేంద్రవిభవః కత్యూ
 ప్రదేశేష్వహూద్వాస్థేనేవకుతూహలేనమహతాగ్రామ్యోయథాహం
 ధృతః - ఇత్యాదిఘటపహర్షాత్ప్రవరత్వస్యసర్వదైవాసంభవాత్ - ఇత్యంశౌకి
 కప్రమాణంగవేషయతోభవతఃప్రశస్యార్థంశౌకికంప్రమాణముక్తం - అర్థం
 చప్రమాణంప్రాగేవాస్మాభిరుపస్యంతం - తస్మాత్సద్భవత్పర్యంతాత్కాలే
 శక్తానకశ్చిద్వివాదమహాకామస్తువాతత్కాలేభక్తిః - తుష్యతుదుర్జనఇతి
 న్యాయాత్ । తథాపిస్తృప్సోషాశాచప్రకరణేషుబహుస్త్పతివచనవిరోధ
 పరిహారాయవిజ్ఞనేశ్వరాదివ్యాఖ్యానవిరోధపరిహారాయచలక్షణయా
 వాతత్కాలవరత్వంఅవశ్యంవక్తవ్యం ఏతావద్భిఃప్రమాణైరసందిగ్ధవివ
 ర్యస్తస్థిర్థరేకులశీలవయోవిద్యావివివస్యయాపనోమూఢస్సంభాషణా
 యాపినవర్యాప్తఇశ్యలమతిదుర్విదగ్ధకలహంబమానేన ॥ ఇతిశ్రీవేంకటాం
 బాగర్భసంఘాతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయాం - అభినవపడశీతివ్యా
 ఖ్యానాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యానాం-దశాహంతుశ్శిశుమరణాశాచనిర్ణయః.

— దశాపచార్థస్వశిశుమరణాశాచానుపనీతాశాచనిర్ణయః. —

మూ॥ అర్వాగుపనయాత్ప్రోభాత్కౌతూహాంచదినత్రయం ।
 అర్వార్థంతోద్గమాచ్చలాత్తథోపనయనాత్కామాత్ । సద్యోది
 నంత్రీరాత్రంచనపిండానాంప్రకీర్ణితం । దహనేతుత్త్రీరాత్రం
 స్యాదాశాచమపీగోత్త్రీణాం । అజాతదంతదహనేత్యగేచ్ఛైకా
 హమిష్యతే । అతిక్రాంతంఘాపనయాదర్వాచ్ఛాస్త్యేపకస్యచిత్ ॥

వ్యా॥ జన్మదశాహంబుద్ధ్యంప్రాగుపనయనాద్బాలమరణేభిన్నత్యా
 గదహనేషుత్రిష్యపిసంస్కారేషుమాతాపిత్రోర్భ్రాతృణాంచదినత్ర
 యమాశాచం - జ్ఞాతీనాంతుదంతోద్గమాత్పూర్వంచేట్లననవక్షేస్నానమా
 త్రం - తదుర్ధ్వంచాలాత్ప్రీకరాత్రం - తదుర్ధ్వముపనయనాత్ప్రీ
 క్షీరాత్రం - చహనవక్షేతుదంతోదమాత్ప్రీకరాత్రం - తదుర్ధ్వంతు
 త్రీరాత్రం - జాతదందస్యత్యాగోనామకశ్చిత్సంస్కారోవక్ష్యతే - తత్రై

కారాత్రం- దంతోద్గమాది గ్రహణం తత్కాలానామవలక్షణం - తథాచ
దంతోద్గమాద్యభావేపితత్కాలప్రాప్తిమాత్రేణతత్తదాశాచంభవతి. ఉ
వనయనాశ్చుర్వంబాలమరణేసి త్రాదీనాంసర్వే మామతి క్రాంతాశాచం
నాస్తీతిశ్లోక త్రయస్యార్థః । అత్రజయదగ్నిః ॥ శ్లో ॥ యదినామక్రియాభూ
ర్వంపంచత్వంహీనగచ్ఛతి । గతఃపివోపగూఢ్యైనంసన్నినాచ్ఛుభ్యంతి
గోత్రిణః । ఊర్ధ్వంనామక్రియాయాస్తుబాలోయదిభవేస్త్వృతః । సద్యశ్చ
ద్ధిస్సపిండానాంభూమానిభవనేకృతే । దహేద్వాకాస్తవచ్ఛలంక్షిపేదేకా
హమేవహి । చాలేకృతృకృతేవాఙ్మితదంతోమ్యుతోయది । అగ్నివర్షాత్తుర
హనేత్రిరాత్రేణవిశుభ్యతి । మనసేనైశికిశుక్లిస్సపిండానాంవినిగతయః । త
థాచాకృతచాలస్యతివషోద్వోపనాయనం । ఆశాచంతుత్రిరాత్రంస్యా
త్ప్రిత్రోత్సైవతుసర్వజేతి । పిత్రోర్వ్యాతాపిత్రోస్సర్వదా అజాతదంత
త్వాదిసర్వదశాసుత్రిరాత్రమిత్యర్థః । మనురపి ॥ శ్లో ॥ నిరస్యతుపుమాణు
క్లమువస్సుశ్యవిశుభ్యతి । బైజికాదపినంబంధాదమరుంధ్యావక్షుంత్స్యహ
మితి । బైజికసంబంధోబన్యజనకభావః । తథాచవయోవస్థావిశేషమనాద్యర్థ
జన్యజనకసంబంధమం త్రేణపిత్రోస్తీరాత్రమితి విజ్ఞానేశ్వరాదిభి వ్యాక
ఖ్యాతం - కశ్యపోపి ॥ సూ॥ బాలానామజాతదంతానాంత్రిరాత్రేణేతి । ఇదు
మాతాపితృవిషయమిత్రేణేవవ్యాఖ్యాతం । వైవస్వతోపి ॥ సూ॥ బాలేవా
జాతదంతేవాత్రిరాత్రమితి । సైరీసనిరపి ॥ సూ॥ అకృతచాలకానాంత్రిరా
త్రమితి । అపిపురాణేపి ॥ శ్లో ॥ అవిశేషేణవర్ణానామర్వోక్యంస్కీరకమక
ణః । త్రిరాత్రేణభవేచ్ఛుద్ధికిన్యాస్వహ్నవిధీయతణి ॥ అస్మిన్త్యజాతదం
తావిషయం ఇదంసర్వంత్రిరాత్రాశాచవేధాయకం వచనజాతంమాతా
పితృభాతృపుత్రవిషయం - యత్సూ ॥ శ్లో ॥ త్రిరాత్రందశరాత్రంవాశావమాశా
చమిష్యతే । ఊనన్వివకఃఉభయోస్తుతకరిమాతు రేవహీతి । యజ్జవలగ్న
వచనం తద్దేశభేదేనవ్యవస్థాపనీయం - అనువసీతమరణేమాతాపిత్రోదక
శరాత్రాశాచాచారస్యవ్రావిడదేశేదగ్ననాత్ । యద్యపిచంద్రికాయాది
దంచనమూనన్వివర్ణవిషయేత్రిరాత్రవిధివరత్సేనైవవ్యాఖ్యాతం - తథా
పివిజ్ఞానేశ్వరేణదశరాత్రవిధివరత్సేనవ్యాఖ్యాతత్వాదేవముక్తం । జ్ఞాతే

పయేశంఖిః॥ శ్లో॥ అజాతదంతేపాలేతుసద్యశ్శావంవిధీయతే | అహోరా
 త్రాత్తదాశుద్ధిర్బాలేత్వకృతచాలకే | తద్దైవాసుపసితేపిత్రీరాత్ర ముపది
 శ్యతఇతి యజ్జవల్యో- గ్యపి॥ శ్లో॥ ఆదంతజన్తసస్సద్య ఆచాలానై శీకీస్త
 తా | త్రీరాత్ర మూత్ర తాదేశాద్దశరాత్ర మతః పరమితి | నై శీకీస్తయనివృ
 త్తాశుద్ధిః | ఏక రాత్రే శుశుద్ధిశిబిజ్ఞానేశ్వ రేణవ్యాఖ్యాతం | వ్యాసోపి॥ శ్లో॥
 ఆదంతజన్తసస్స ద్య ఆచాలాదేక రాత్ర కం | త్రీ రాత్ర ముపసితేః ప్రా గ్దశ
 గాత్ర మతః పరమితి | ఇదంభుననవివ. యం- దహనేశుజ్ఞాతీనాంచాలా త్ప
 గపిత్రీరాత్రం అజాతదంతదహనేత్వేక రాత్రం - తథాచసంగ్రహకారణి
 శ్లో॥ నాహ్నా దంతోద్దమాచ్చాలాదుపసితేరథః క్రమాత్॥ సద్యశ్శాపీమహ
 స్త్య్రీహూనియతాగ్న్యకకీపకఇతి | పర. శ్చాలాశ్చరండపనయనాత్ప
 ర్వంమ్యసః-నియతాగ్న్యకకీనియత. అగ్న్యకకంయస్యసః | స్త్రుక్యం
 తరేపి॥ శ్లో॥ ప్రా జ్ఞా మకరణాశ్శుక్లకాహంచంతజన్తః | చూడయా
 (స్త్రీ)నిసం ప్రోక్తంత్యాగ్న్యకమాత్ర తాదితి | తచ్చత్రీరాత్రా శౌచం
 చఅగ్న్యకకంచనియతమితీశేషః | ఇదంచనద్యయంజ్ఞాతిశేషయం-దహ
 నవివ. యంనేతివిజ్ఞానేశ్వ గమాధవాచార్యావయః | నామక రణాహ్నవ్యధతు
 దహనాధావాత్పననవివ. యమేవ | పరాశరోపి॥ శ్లో॥ దంతజాతేనుజాతేవ
 కృతమాదేవసంస్థితే | అగ్నిసంస్కరణేతేషాంత్రి రాత్ర మశుదిభక్. చేదితి |
 అనుజాతస్యకమానేత్రి రాత్రవిధానంకృతమాదవివ. యం | తథాచపట్త్రీం
 శస్త్రసం॥ శ్లో॥ యశ్య ప్యజాతపఠ్యస్సాస్యో శ్శు- శ్చమాడస్తుపంస్థితః | దాహ
 యిత్యాతథాశ్యేః మూశాచంశ్య్రీ హమాచరేతితి- త్యాగవిభయే ఆదిపు
 రాణం॥ శ్లో॥ జాతదంతంమృతంశ్యక్తావరేదేకాహమేవ్వేటి॥ యత్తుళ
 రణ్యేకాప్థపత్యక్తావ్రవక్షీపేత్య్రీహమేవస్వి తినునువచనంతన్నా తాపిత్య
 విషయమితి మాధవీయాదిపు వ్యాఖ్యాతం | త్యాగోసామ - ఆశ్యేస్యసంప
 వగతేవత్యాంధూమాకావృత్త్యక్తావ్రవక్షీపామాతాదిభిః ప్రచ్ఛాదనం
 అనసంతుభూమింభా త్యాత త్రనిధానమితిభేదః | ఆయంచత్యాగోజాతదం
 తస్యైవకతేవ్యః - జాతదంతంమృతంశ్యక్తే వ్రవితేవస్యైవతేవ్యై ధానాత్ | ద
 హనంతునామకరణప్రభృతీచాలపశ్యంతంవై క్షిప్యం | తతః పరంశ్యంఛా

టాత్పూర్వంవిహిత ప్రతిపిద్ధత్వాత్ || శ్లో||ఊనద్వివాపికం ప్రేతంనిదధ్య
 ర్బాంధనాబసాః | అలంకృత్యశుచోభూమావస్థినంచయనాద్యతే | నాస్య
 కార్యోగ్ని సంస్కారో నాపికార్యో దకక్రియేతిమనువచనేనత్రితీయవర్షా
 త్పూర్వందహనస్యనిషేధాత్ - అస్థినంచయనాద్యతథితి అస్థినంచయనరహి
 తాయాంభూమావిత్యర్థః | త్రితీయవర్షేణచౌలమప్యవలత్యతే || శ్లో|| నా
 త్రివర్షస్యకతవ్యాచాంధవైరుదకక్రియాజాతదంతస్యవాకుర్యాన్నా
 మ్నివాపికృతేనతీతస్యైవవచనేననామకరణప్రభృతిదహనస్యవిధానా
 చ్చక్షేదకక్రియయాదహనమాప్తివ్యతేతయోరవినాభావాత్ . అత్రివర్ష
 స్య అప్రాప్తత్రితీయవర్షస్యేత్యర్థః | ఇదంచదహనంశేషాచారానుసారే
 ణకతవ్యం- వైకల్పికేషుపదార్థేషుశిష్టాచారస్యనియావకత్వాత్ ఖననప్ర
 కారోయమేనదర్శితః || శ్లో||ఊనద్వివాపికం ప్రేతంఘృతాక్షంనిఖనేద్భవి
 యమగాధాంగాయమానోయమసూక్తమనుస్మరన్నితి - యమగాధానా
 మ- యోస్యకౌప్యజగత ఇత్యాద్యాస్తీస్రఃఋచః- యమసూక్తం - పరే
 యువాగ్ంసమితిషోడశర్చం - ప్రకేతునేతినవచమితికేచిత్ . అంతేప్రణ
 వంచోక్తానిషీపేత్ - మృతజాతస్యతు ప్రణవోనవక్తవ్యః || శ్లో|| శుచోచే
 శేవటంఖాత్వాదభైః ప్రచ్ఛాద్యనర్వశః | ఘృతాభ్యక్తంమృతంతత్రప్రణ
 వేననిషీపేత్ | మృతజాతంతునిఖనేత్ భూమాప్రణవవజ్జితమితి - స్మర
 ణాత్ - తత్రచాయంప్రయోగః - ఇమంచాలంఖననేనసంస్కరిష్యగ్నిసం
 కల్ప్యశ్శశానాదస్యత్రశుచోచేశేవటంఖాత్వావోత్పదక్షీణా గ్రాణదర్శా
 నాస్త్రీర్యఘోస్యకౌప్యజగత ఇత్యాదియమోరాజాభిష్ఠతీత్యంతాయమ
 గాధాంగాయమానః పరేయువాగ్ంసమితిషోడశర్చంయమసూక్తంమనసా
 స్మరన్మృతంచాలంప్రక్షాళితంఘృతాభ్యక్తమలంకృతంతస్తిన్నవశేప్రణ
 వేననిషీవ్యపాంసుభిగ్జితంఘోరయిత్వాన్నాత్వాగృహంక్షేతే అత్ర
 బంధూనాంశవానుగమనంకృతాశ్శుతంక్షదకదానాభావేన ప్రయోజనాభా
 వాత్ ఉదకదానంపిండైః కృతజటస్యేతిగాతశేనచౌలాత్పరమేవజ్ఞాతీనా
 ముదకదానవిధానాత్ - సంపూర్ణాద్వివర్షస్యదహనప్రకారమాహ | యా
 జ్ఞవల్కుః- అస్తశానాదనుప్రజ్యగ్గతరోజ్ఞాతిభివృతః | యమసూక్తంతథా

గాథాంజపద్మిన్యాకాగ్నినా | సద్గవ్యఉపేతశ్చేదాహితాగ్న్యవృతాభ
వదితిఇతరఃఉంజాన్దివర్షాదితరః - సంపూర్ణాద్విషవకాఇతివిజ్ఞానేశ్వరేణవ్యా
ఖ్యాతం | అత్ర బంధూనామనుగమనముదకదానార్థం - తాకికాగ్నిశ్చండా
లాగ్నివ్యతిరిక్తోగ్రాహ్యః || శ్లో || చండాలాగ్నిరమేద్యాగ్నిస్సూతకాగ్ని
శ్చకహి=చిత్ | పతితాగ్నిశ్చితాగ్నిశ్చనశిష్టగ్రహణోచితా | ఇతిదేవలప్త
రణాత్ | అనువసితశ్చేదగ్రవద్యావత్తం త్రముపయుజ్య తేతావతైవాహితా
గ్నితం త్రేణపాత్రచలునాదిరహితేనకపాలాగ్నినాదగ్రవ్యుత్పత్త్యః | లో
కాక్షీస్తుఅమం త్రకందహనమాహ || శ్లో || తూష్ణీమేవోదకందద్యాత్తూష్ణీరిసం
స్కారమేవచ | సద్వేషాంకృతచూడానామన్యత్రాపీచ్ఛయాద్వయేమితి |
కృతచూడాదన్యత్రాపీచ్ఛయా ప్రేతాభ్యుదయకామనయాద్వయందహ
నముదకదానంచకుర్యాదిత్యర్థః | అస్తిస్త్రేయమగాధాదేర్షివృత్తిః- (స్త్రీ)
ణామప్యేవంచౌలప్రభృతిదహనంకుర్యాత్ | చౌలాభావేపిత్రితీయవర్షప్ర
భృతికుర్యాత్ | ఆపస్తంబస్తు | అస్మాత్ప్రవధిజాతోసీతిపునర్దహనమంత్రే
ణదహనమాహ || నూ || అనుపేతాకన్యాశ్చపునర్దహనమంత్రేణదహే
యరితియథాసూత్రమత్రవ్యవస్థాఇదంచదహనంసంపూర్ణాద్విషవకన్యైవ
నిత్యం ఏకేనాపిదనేనద్వితీయవద్దేన్యూనేనతీవైకంకన్యన్యమితి-విజ్ఞా
నేశ్వరాదయః | ఆత్మశానాదనుప్రజ్యుత్తివచనేదహనసంస్కారచరన్యై
తరశబ్దస్యపూర్ణాద్విషవకపరత్వేనతైవ్యాఖ్యాతత్వాత్ | కర్షప్రదీపికా
యాంతు || శ్లో || కన్యాచాలకయోర్ధూర్ధ్వంత్రయోవింశతిమాసః | ఉపోష
ణంతుకర్షవ్యంతతుర్వంఖననంతయోరితి | వచనముదాహృత్యచతుర్వింశ
తిమాసేదహనముక్తం- స్మృతిముక్తాఫలేపి || శ్లో || త్రయోవింశతిమాసాత్తు
మృతయోర్చాలకన్యయోః ఏకేర్షాదహనంశ్వస్త్రేపంచమాత్పరమావ్రతాది
తిస్త్యత్యంతరవచనముదాహృత్య తథైవోక్తం- వస్తుతస్తుత్రితీయవర్షస్యై
వదహనంనిత్యంనాత్రివర్షస్యేతి - మనూష్యాత్రితీయవర్షోత్పూర్వందహనస్య
నిషేధాత్ - తస్యైవచౌళకాలత్వాచ్చ - చౌలకర్షణశ్చైలకాలస్యచదహ
నేనిమిత్రత్వంతథైవోత్తరత్రవక్ష్యామః - నహిచతుర్వింశతిమాసస్యచౌల
కాలత్వంస్మృతిఘ్నాప్యవగతం- తస్మాత్త్రితీయవర్షప్రభృత్యేవదహనని

శ్లో- త్రిరాత్రంచతత్రాశాచం- తచ్చసర్వవణసాధారణం । ఊత్రస్య
 ద్వాదశాహానీత్యాదిపూర్ణాశాచవచనేషివవర్ణవిశేషముపాదాయ-విధా
 నాభావాత్ - తథాచవిజ్ఞానేశ్వరః-ఇదంవయోవస్తానిమిత్రమాశాచంసర్వ
 వణసాధారణం! యథాపిండయజ్ఞాప్రతాదేయమితిపిండదానవిధిస్సర్వ
 వర్ణసాధారణః- యథావాసమానోదకాశాచవిధిః - అంతరాజన్తమరణ
 తిసన్నిపాతాశాచవిధిః- గర్భస్రావేమాసత్యల్యాఇతిస్రావాద్యాశాచ
 విధిః ప్రోషితేకాలశేషస్సాన్యదితి-విదేశస్థాశాచవిధిః - అశేషేత్య్రవాష
 వత్సితతిక్రాంతాశాచవిధిః - గుర్వాద్యాశాచవిధిశ్చసర్వవర్ణసాధార
 ణః- తథావయోవస్తానిమిత్రమాశాచంసర్వవర్ణసాధారణం భవతుమహా
 తీతివనశ్చతేనైవేథముక్తం॥ శ్లో॥ ఊత్రేషభ్యఃకృతేచాలేవైశ్వేనవభిరుచ్య
 తే- ఊర్ధ్వంత్రివర్షాచ్యుచ్ఛేదేతుద్వాదశాహావిధియతేతథా॥ శ్లో॥ యత్ర
 త్రిరాత్రంవిపాణామాశాచంసంప్రద్యశ్యతేతత్రకూడేద్వాదశాహ
 వణవక్షత్రవైశ్వయోరిత్యాదీనియానిఋశ్యశృంగాదివచనానితానిసత్వజ
 ద్యానాద్రియమాణైఃవిశ్వయావధారేశ్వరమేధాతిధిప్రభృతినామపిఋషిత్వా
 త్తద్వచనానాంఋశ్యశృంగాదివచనానాంచతుల్యబలత్వేనవికల్పఇతితాత్ప
 ర్యం - అంగీరాఅపి॥ శ్లో॥ అవిశేషేణవర్ణానామర్వాక్సంసారకర్త
 ణః! త్రిరాత్రాత్తుభవేచ్ఛుద్ధిఃకన్యాస్వహ్నావిధీయతేఇతి-వ్యాఖ్యాసి- తు
 ల్యంవయసిసర్వేషామతిక్రాంతేతథైవచ- ఉపనీతేతువిషమంతస్తిన్నేవా
 తికాలజమితవయసీత్యవస్తాయాఉపలక్షణం- వయోవస్తానిమిత్రమతిక్రాం
 తాశాచంచసర్వవర్ణసాధారణం- ఉపనీతేతుమృతేవిషమందశాహద్వాదశా
 హాదికంవిలక్షణమాశాచం- తస్మిన్నేవఉపనీతేవిషమృతేఅతికాలజమతిక్రాం
 తాశాచంచ- తస్మాదనుపనీతేమృతేపిత్రాదీనాంఅతిక్రాంతాశాచంనా
 స్తీత్యవగంతవ్యం- చంద్రకాయానుషిసర్వవర్ణసాధారణమాశాచముక్తం॥
 శ్లో॥ ఆశాచమపిండేషుప్రోషితేశ్రోత్రియేగుకా! అతీత్యవతౌతద్వద్రు
 తుకాలేచయోషితాం - అప్రజాసుతథాస్త్రీషుమాతులేబాంధవేషుచ- తవ
 మాదావశాచస్యచతుర్ణామపితుల్యతేతిఅప్రజాసుగర్భస్రావాదినాసత్కల్ప

జాను- తస్మాదుపనయనాదేః పూర్వం యద్వయో వస్థాని మిత్రమాశాచంతతస్స
 ర్వవణా సాధారణం - ఉపనయనాదేః పరం పూర్ణాశాచంతు వర్ణ భేదేన వ్యే
 వస్థితం - ఉపనయనాద్య భావేపిత త్తతాంల ప్రాప్తిమా త్రేణ పూర్ణాశా
 చమేవ ॥ శ్లో ॥ ఆమాంజీబంధనాద్విప్రఃక్షు త్రియశ్చాధను గ్రహాత్ | ఆప్ర
 తోదగ్రహాద్వైశ్య శుశుద్రోవస్త్రీధ్వయ గ్రహాత్ | మియతేయత్ర తత్ర
 స్యాదాశాచంత్య హమేవతు | ద్వి జన్మ నామయం కాల స్త్రీ యాణాంతు
 షడబ్దికః | పంచాభిక్తుశూ ద్రాణాంస్వజాత్యక్తుమతః పరమితి | హారీత
 వచనాత్ ॥ శ్లో ॥ విప్రస్తస్వపనీతో హిక్షు త్రియ శ్చాధను గ్రహాః | అగృ
 హీత ప్ర తోదస్తువై శ్యశుశుద్రో ద్వివస్త్రీభృత్ | మియతేయత్ర తత్ర స్యా
 దాశాచంత్య హమేవతు | ద్వి జన్మ నామయం కాల స్త్రీ యాణాంతు షడబ్ది
 కః | పంచాభిక్తుశూ ద్రాణాంస్వజాత్యక్తుమతః పరమితి | బ్రహ్మపురా
 ణవచనాచ్చ | షడబ్దికః సంపూర్ణజన్మషడబ్దః సంపూర్ణగర్భనస్తమః ప్రా
 ప్రగర్భాప్తమథియీవత్ | పంచాభిక్తశబ్దోవ్యేవమేవ వ్యాఖ్యేయః | స్వజా
 త్యక్తుంశు ధ్యేద్విప్రోదశాహేనేత్యాదివచనై బ్రాహ్మణాదీనాముక్తందశ
 రాత్రా దిక్మిత్యర్థః - తథాచ - ఉపనీతానాం బ్రాహ్మణానాం ధను గ్రహ
 హణంకృతవతాంక్షు త్రియాణాం ప్ర తోదగ్రహణంకృతవతాంవై శ్యానాం
 వస్త్రీద్వయంధృతవతాంశూ ద్రాణాంమృతోపూర్ణాశాచల - ఉపనయనా
 ద్యభావేపి ప్రాప్తగర్భాప్తమవర్ణాణాం త్రయాణాం వర్ణానాం పూర్ణాశాశా
 చం - శూ ద్రాణాంతు వస్త్రీద్వయ గ్రహణాభావేపి ప్రాప్తగర్భనస్తమా
 నాంమృతోపూర్ణాశాచం - బ్రాహ్మణానాం గర్భాప్తమఉపనయనకాలః | త
 థాసపవక్షు త్రియవై శ్యయోధనుః ప్ర తోదగ్రహణకాలః - ఉపనయనాది
 క్రియాపేక్షితమంత్రోచ్చారణజ్యాకషణాదివిషయదేహేంద్రియపాటవ
 స్యజన్మప్రభృతివంచవర్ణానంతరమేవ సంభవాత్ తఃః ప్రాగసంభవాత్ -
 శూ ద్రాణాం గర్భనస్తమోవస్త్రీద్వయ గ్రహణకాలః - తత్పూర్వమతిచా
 త్యేనలజ్జాహీనానాం అనపేక్షితాధోవస్త్రీణాం పంచవషాణానంతరం
 జ్ఞాయాముదితాయాం అధోవస్త్రీ పేక్షణాత్ - శీతనివారణాథముత్త
 రీయస్యద్వితీయస్యాపేక్షణాచ్చే త్తివచనస్య తాత్పర్యం - యత్తుశూ ద్రా

ప్రతి. దశాహూర్వశశుమరణాశాచానుపనీతాశాచనియః.

జ్ఞాంద్వాదశాబ్దే వస్త్రీద్వయమిక్తైశ్చిదుక్తం - తద్దేశభేదేనవ్యవస్థాపనీ
యం - యచ్చ॥ శ్లో॥ అనుభభాగ్యశ్శూద్రస్తుషోడశాద్వస్సరాత్పరం-వ్య
త్యంసమధికచ్ఛేచ్ఛేన్నాసాత్రస్యాపిచాంధవాః - శుద్ధిసమధికచ్ఛంతినాత్ర
కార్యావిచారణేతి-శంఖవచనంతదపిదేశభేదేనవ్యవస్థాపనీయం - యచ్చ॥
శ్లో॥ అష్టభ్యుద్యోగ్యంవషేభ్యశ్శుద్ధిశ్శూద్రస్యమాసికీచి - మేధాతిథినా
కించిద్వచనముదాహృతం - తదపిదేశభేదేనయోజ్యం - త్రైవిదికానాం
ప్రాప్తగర్భాష్టమానామేవపూర్ణాశాచంసర్వదేశసాధారణం-తద్విషయే
విరుద్ధవచనాభావాత్ - త్రిరాత్రమాప్రతాదేశాదిత్యోప్రవ్రతంగభాష్ట
మకాలోపలక్షణార్థమితమేధాతిథిహారదత్తకమలాకరాన్వైరభిధానాత్ -
క్షత్రియవైశ్యయోధానుఃప్రతోదావష్టమేబద్ధితకమలాకరేణోక్తత్వాత్.
ద్విజన్తనామయంకాలగత్యాదివచనాచ్చ- శూద్రాణామివత్రైవిదికా
నాంగభాష్టమవ్యతిరిక్తకాలస్యపూర్ణాశాచంసమిత్తస్యేతిస్త్రైవిషుక్వా
వ్యదేశనాచ్చ- తస్మాద్గర్భాష్టమఏవత్రయాణాంవణానాంపూర్ణాశాచ
నిమిత్తం - యస్యతుగర్భవంచమఏవఉపనయనంకృతంతస్యాపిమృతౌపూ
ర్ణాశాచమేవ - ఆహంబిబంధనాద్విప్రః- త్రిరాత్రమాప్రతాదేశార్థ
శరాత్రమతః పరమిత్యాదివచనైరుపనయనస్యాపితన్నిమిత్తత్వావగ
మాత్- తథాక్షత్రియవైశ్యయోరపిగభాష్టమాత్ప్రగేవధనుఃప్రతోద
గ్రహణేపూర్ణాశాచం - క్షత్రియశ్చాధనుగ్రహణే - అప్రతోదగ్రహ
ణైవైశ్యగత్యాదివచనైర్ధానుఃప్రతోదగ్రహణస్యాపితన్నిమిత్తత్వావగ
మాత్- నచపంచమాదేరపుష్పనయనకాలత్వేనతత్ప్రాప్తావపిపూర్ణాశా
శాచంస్యాదీతివాచ్యం - సహిస్వేచ్ఛాధీనంకాలస్యాశాచనిమిత్తత్వం-కింతు
వచనాధీనం- వచనానిచద్విజన్తనామయంకాలగత్యాదిసగర్భాష్టమస్యైవ
పూర్ణాశాచనిమిత్తత్వంప్రతిపాదయంతి | అతోగభాష్టమప్రభృత్యేవ
పూర్ణాశాచనిమిత్తీర్థం - తథాశ్శూభాభావేపిత్రితీయవషేప్రభృతిత్రిరా
త్రాశాచం - జన్తనోధిత్రితీయేవషేచౌలమిత్యాదివచనైర్జన్తత్రితీ
యవషేస్యచౌలకాలత్వావగమాత్ నచ॥ శ్లో॥ ప్రథమేబ్దేత్రితీయేవాకర్త
వ్యం శ్రుతిబోధనాదిత్యాదివచనైః ప్రథమవషేస్యాపిచౌలకాలత్వంతు

ల్యమితి నాచ్యం || శ్లో॥ తథాచాకృతచూడస్య త్రివర్ణాదోపనాయనం | ఆశా
 చంతు త్రిరాత్రంస్యాదిత్యాదివచనై స్త్రీతీయవపఃస్యైవ త్రిరాత్రాశా
 చనిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్ - యస్యశుభ్రధమసంవత్సర ఏవచౌలంకృతంత
 స్యచౌలప్రభృతిత్రిరాత్రమేవ- నిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్ - ఆచౌలన్వైశి
 కీస్త్వతాత్త్రిరాత్రమాత్రతాదేశాత్ - నిష్కవత్చౌలకానాంతు త్రిరా
 త్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యత్యిత్యాదివచనై శ్చైలకవఃణోపి త్రిరాత్రాశాచనిమిత్త
 త్వప్రతిపాదనాత్ - తథా అజాతదంతోమూసైర్వావృష్యక్షి గఃత్రైస్తథే
 త్యాదివచనై రజాతదంతత్వా వస్తాయాష్టణ్డైసాభ్యంతరకాలస్య చనద్య
 శ్చాచనిమిత్తత్వా వగమాద్దంతజననాత్పూర్వంషణ్డైసాభ్యంతరేచనద్య
 శ్చాచం - తథాచదంతజననాభావేపిషణ్డైసాధూర్ధ్వంసస్యశ్చాచం - కిం
 తుప్తకరాత్రం - తథాచపంచమేమాసిదంతజననేపినద్యశ్చాచం - తథా -
 ప్రాజ్ఞోమకరణాత్సద్య ఏకాహందంతజన్తనః - నామ్నివాపి కృతేనతి
 త్యాదివచనై ర్నామకరణస్య దహనైకరాత్రాశాచయోనిమిత్తత్వావ
 గమాత్ | ఊర్ధ్వందశాహాదేకరాత్రమిత్యాదివచనై రేకాదశాహరూపస్య
 నామకరణకాలస్యాపి తన్నిమిత్తత్వావగమాన్నామకరణోత్కర్షేప్యే కాద
 శాహప్రభృతివికల్పేనదహనైకరాత్రాశాచేభవతః- నచదశరాత్రేవ్య
 ష్టేతతరాత్రే సంవత్సరేవేత్యాదివచనై ర్నామకరణకాలానాంబహునా
 ముపలంభాత్కథమేతదితివాచ్యం - ఊర్ధ్వందశాహాదేకరాత్రమిత్యాదివ
 చనై రేకాదశాహస్యైవ తన్నిమిత్తత్వావగమాత్ - నామకరణదంతజనన
 చౌలోపనయనకాలానాంబహుత్వేపి నసర్వేషామాశాచనిమిత్తత్వం - కిం
 తుయస్యవచనేషునిమిత్తత్వమవగమ్యతే- తస్యైవేతినిణాయః - ఏతేనయ
 దికాలస్యాశాచనిమిత్తత్వంతదా- శతాయఃపురుషభిత్తమ్రతేః | సంవత్సర
 శతానంతరకాలస్యమరణకాలత్వావగమాత్ | తదూర్ధ్వంప్రబలాద్యష్ట
 వశాఙ్జీవతోపిదహనాది ప్రేతకృత్యం ప్రశశ్యేత- తథాదురచ్యష్టవశాదల్ప
 యుషః ప్రాగేవమృతస్యప్రేతకృత్యంసస్యాదితికస్యచిష్ట్యిలిపితమపాస్తం
 మరణకాలప్రాప్తిమాత్రస్య వచనేషు ప్రేతకృత్యనిమిత్తత్వానుపలం
 భాత్ | మరణమేవహ్యేకంతత్రనిమిత్తమవగమ్యతే- తచ్చ సంవత్సరశతే

శ్రీ: దశాహుస్య = శిశుమరణాశాచానుపనీతాశాచనిర్ణయః.

కాతదూర్ధ్వమర్వాగ్వాప్యత్తం ప్రే తకృత్య మాపాదయతి - నభత్కా-
ప్రాప్తిమాత్రం - నచైతద్వప్తాంతేనచాలాదికాలానాంతథాత్వంవక్తుః
శక్యం - తథాసతి-తథాచాకృతచూడస్య త్రివర్షాదౌపనాయనంత్రితాత్
త్తుభవేచ్ఛుద్ధిరిత్యాదివచనజాతందత్తజలాంజలిస్యాదిత్య లంప్ర పంచేన - 6
దంచానుపనీతేమరణాశాచంసంస్కార ప్రభృత్యేవ || శ్లో || ఖనిత్వాతుశనై
ర్భూమింసద్యశ్శాచంవిధియతే | జాతదంతంమృతంశ్యక్త్యా చ రేడేకాచ
మేవహి | దాహయిత్వాతథాప్యేనమాశాచంత్యగ్రహమాచ రేడిత్యాదిషు
క్తావృత్యయబలేనతదాశాచస్యసంస్థాగవశ్చాద్భూమిత్వావగమాత్ - అన్యే
తు - త్రితీయవర్షాత్ప్రగేవసంస్కార ప్రభృత్యాశాచంతలైవక్తావృ
త్యయదర్శనాదితిమన్యంతే; యథాచారస్తథాచరణీయం - నామకరణా
త్పరందహనపక్షేమాతాపిశ్యభ్యాముదకదానం పిండదానంచ కతకవ్యం ||
శ్లో || అగ్నినాసంస్కృతస్యోక్తాపిండ దానోదక క్రియేశ్చరణాత్ | త
చ్చుచాలాదర్వాద్ధృరహితం అకృతచౌళస్య దగ్ధవర్జితమితిఅఖండాదగ్నేభి
ధానాత్ | యత్తుదంతజననాదిమాతాపితృభ్యామితిగాతమవచనం - తద్దం
తజీననాత్పుగ్వంపాతీకదహనోదకదాననివృత్త్యభిప్రాయం-నామ్నివా
పిశ్యతేసతీతిమీనునా నామకరణాత్పరమేవతయోరభ్యనుజ్ఞానాత్ - త్రితీయ
వర్షప్రభృతీతుజ్ఞాతిభిరప్యదకదానంకార్యం - ఉదకదానంసపిండైఃకృతజ
టస్యేతిగాతమస్తరణాత్ - సంస్కృతాపిండదానంకార్యం | పంచమవ
ర్షప్రభృత్యస్థిసంచయనంచవికోద్దిష్టంశ్చకార్యం || శ్లో || మృతందగ్ధావ్రిరా
త్రేణత్రివర్షాదుదకంబలిం | పంచమాద్యస్థిచయనంక్రాద్ధంకుర్యాచ్చతుర్ది
శఙ్గికాత్యాయనవచనాత్ | త్రితీయవర్షాదారభ్య పిండోదకదానందభే
షుకార్యం || శ్లో || అష్టమాత్పరమేవాస్యదృషత్స్థాపనపూర్వకంఉదకంపిం
డదానంచకుర్యాత్ప్రేతస్యశాంతయే | దగ్ధస్తంబేతతఃపూర్వంసర్వకర్మ
సమాచరేదిస్తరణాత్ | యత్తుశ్లో || ఉదకంపిండదానంచశ్శ్రీహంసాగతు
త్రివర్షతః | దశాహంపిండదానంస్యాదష్టమాబాత్పరంస్త్పతం | ప్రేత
పిండంబహిర్దద్యాద్దగ్ధమంత్రవివర్జితమితివచనంతద్వికల్పాభిప్రాయం - 6
నత్రయేగోదకపిండాంపంచసప్తతిరుదకాంజలయశ్చ జేయాః || శ్లో || అష్ట

నూర్వత్స గాదర్వాజ్యై తయోర్బాలకస్యయోః | పిండోదకం త్రిరాత్రేణ
 హ్యేకరాత్రేణ సంకటే | త్రికోపిండాకో ప్రథమేదద్యాద్వి త్రియేచతురస్త
 థా | త్రింస్తుదద్యాద్వి త్రియేహ్ని చాలానాంపిండకల్పనా శిశోస్త్రీవత్సరా
 దూర్ధ్వముదకంపంచన ప్తరితిస్తరణాత్ | అష్టమాద్గర్భాష్టమాదిత్యర్థః-యే
 త్తుశ్లో || త్రి రాత్రంపిండదశకం త్రింశద్దద్యాద్విలోదకమితివచనం-తత్సుత్ర
 భేదేనవ్య వస్థావసీయం- పంచమవర్షాదారభ్య ఉపనయనవర్షంతంతుష్టీ
 మేవసంచయనాం X జాతంకార్యం- పాణామోనకతకవ్యః- ప్రధానంతుసల
 చయనమాత్రంసమంత్రకమేవకార్యం- త్రి త్రియే హ్ని నవకుంభ మాదా
 యదహానం ప్రజేత్ || శ్లో || జలేనవయసాచైవంసం ప్రాప్త్యోస్థీస్థ్యమంత్రతః
 తానికుంభేనమాప్యారథవయసాపూరయేద్ధుటం ఇదంతఇతిమంత్రే ణఘటం
 కుర్యాత్సురశీతమిత్వావస్తంబస్తరణాత్ | ఇదంతఇత్యేకముచాతానికుం
 భేనమాప్యేత్యస్వయః || శ్లో || తుషాగ్ని నాదహేత్ప్రేతంఅస్మాత్త్వమధిమం
 త్రతః | కుర్యాత్సంచయనంతవస్థా మేకర్పావ్రతబంధనాదితి - స్వప్ర్యం
 తరవచనాచ్చ - పంచమవర్షాత్పూర్వంతు ప్రధానమపితుష్టీమేవకార్యం |
 శ్లో || పంచమాద్వత్స గాదర్వాజ్యై తయోర్బాలకస్యయోః | అస్థినంచయనం
 తుష్టీంకుర్యాదిత్యాహ గాతమితి- గాతమస్తరణాత్ - త్రితీయవర్షప్రభ్య
 త్యకృతచాలకస్యమరణేఅమంత్రకంచాలవిధాయదహానంకుర్యాత్ || శ్లో ||
 బాలాన్వై తాన్ ద్విత్రివర్షాద్వృతాన్ ద్విత్రియశ్చోపవీతస్యవిధేఃపురస్తాత్- అ
 మంత్రకంచాలవిధింవిధాయమంత్రేణ సంస్కారవిధింవిదధ్యాదితి - బా
 ధాయనస్తరణాత్-చాలాభావేనమంత్రకసంస్కారయోగ్యతానాస్తీతితా
 త్పగ్యం- చతుర్థదివసవికోద్దిష్టంకృత్వాపంచమదివసేనారాయణబలింకుర్యా
 త్ || శ్లో || తథాబాలస్యకన్యాయాష్షండస్యపతితస్యచ | నారాయణబలిఃకా
 ర్యోహ్యస్యేషాంమోక్షకాంక్షీణామితి - వ్యాసవచనాత్ || శ్లో || పృతంధ
 ద్యాద్విరాత్రేణ త్రివర్షాద్వ్యదకంబలిమితోగాతమవచనాచ్చ - యత్తుత్రి
 వర్షాదుదకంపిండంచతుర్థాద్వ్యదకంబలిమితిబోధాయనవచనంత్రదీయ
 సూత్రవిషయం- X ర్పాష్టమాదారభ్యఉపసితస్యానువసితస్య వానప్ర
 థానిషోడశ త్రాధానిచకుర్యాత్ || శ్లో || అష్టమాద్వత్స గాదూర్ధ్వంనవశ్రా

గోనికారయేత్ - అద్వాదేవాప్తమాదూర్ధ్వం ఏకోద్దిష్టానిషోడశ- త్రివర్షా
 దుదకంపిండం శ్రాద్ధాంతంపంచమాత్పరం - అప్తమాత్సకలం గ్రాహ్యం
 సపిండీకరణంవిసా- సప్తమాద్వాదశాదూర్ధ్వంగృహస్థబ్రహ్మచారిణోః స
 పిండీకరణంకుర్యాన్న ప్రాగితియమోదితమిత్యా దివచనేభ్యః అప్తమాద్గ
 ర్భాప్తమోపక్రమాదిత్యర్థః - సపిండీకరణాభావేనారాయణబలిః - నిషిద్ధసా
 పిండ్యా నాంతద్విధానాత్ - అత్రగర్భాప్తమప్రభృత్వసువనీతస్యమరణేన
 వశ్రాద్ధానిషోడశశ్రాద్ధానిచఅమంత్రకమామద్రవ్యేణకుర్యాదితివిశేషో
 ద్రష్టవ్యః - ద్రావిడానాంతుగర్భాప్తమాదర్వాగ్బలమరణేమాతాపితృభృ
 త్యాణాం దశాహశాచిత్వే నసంగుతాః ప్రథమత ఏవదినత్రయేపిండోద
 కంసమాప్య ఏకాదశఏకోద్దిష్టంకృత్వాద్వాదశేనారాయణబలింకుర్యాత్ ||
 శ్లో|| త్రివర్షాద్వ్యదకంపిండంసర్వేషాంతర్పణంభవేత్ - త్రిరాత్రంపిండద
 శకంత్రింశద్దద్యాత్తిలోదకం | ఆదితస్త్రిదినేకుర్యాద్బాలానాంతుద్గరీయ
 సీత్యాదివచనాత్ - యత్తు || శ్లో|| కన్యాబాలకుమా రేభ్యస్యృహంపిండోద
 కక్రియాః - కుర్యాద్దశాహమాశాచంవతతేనాత్ర సంశయః | కన్యాబా
 లకుమారాణామప్తమాదిదినేత్రయే- పిండోదకేచనిర్వత్యద్వాదశే బలి
 మాచరేదితి వచనంతద్వికల్పాభిప్రాయం- జ్ఞాతికర్తాచేదాంధ్రాదివశ
 వన్మర్యాత్-తస్యత్తిరాత్రాశాచిత్వాత్-శతకేతుతస్యదశాహశాచముక్తః
 తత్స్త్వృతిముక్తాఫలేదుషితం- యథాచారస్తథాచరణీయం- అసపిండస్య
 సంస్కృత్యేత్వేతుపిండోదకదానాభాతేనద్యశ్శుద్ధిః - ఉపనీతదమానేప్యగ
 పిండస్య గ్రామాద్యసింహాసంవిషయభేదేనసద్యః త్రిరాత్రాద్యాశాచః
 భానాత్ అశాచమాత్రవివేచనపరేవ్యస్తి గ్రంధేబాలానాంసంస్కారా
 దినిరూపణంస్తృతినిబంధేషువిరళత్వేనాప్రసిద్ధత్వాదిత్యవగంతవ్యం - క
 న్యామరణేవిశేషమాహ ||

కన్యామరణాశాచనిణయః

మూ|| అనూథాయామృతౌపిత్రోభృత్యాణాంచదినత్ర
 యం | దినమాదంతజననాదితిధమేవిదోవిదుః | జ్ఞాతీనాంస్నా
 నమాచోలాదావాగ్దానాద్దినంభవేత్ | వాగ్దానేతుత్రిరాత్రంస్యాత్

పితృభక్త్యకులద్వయోః | అనూధాచే ద్రజఃపశ్యేద్దశాహంతస్త్వ
తాభవేత్ ||

వ్యా || అనూధాయః స్త్రీయాః దంతజననాత్పుర్వం మరణేమాతాపిస్య
భ్రాతృవ్రాతాంపకరాత్రం - త్రి రాత్ర మితికేచిత్ - దంతజననాదూర్ధ్వం
వివాహవ్యంతం త్రి రాత్రం - జ్ఞాతీనాంతుచాలాత్త్ర తీయవర్షాద్వాపూ
ర్వం సద్యశ్శ్చాచం - చాలాదూర్ధ్వం తృతీయవర్షా ప్రభృతీవాగ్దానవర్వంతమే
కరాత్రం - వాగ్దానంతరం వివాహవ్యంతం పితృ భక్త్యకులయోర్ధ్వయో
రపిత్రి రాత్రం - యదితువివాహాత్ప్రీగేవరజస్వలాజాతా - తదాతస్త్వతౌ
సర్వేషాం దశరాత్ర మిత్యర్థః - ఉదకదాశంతుకన్యావిషయేవైకల్పికం - ఏకే
ప్రతానామితిగౌతమేనవికల్పస్థరణాత్ - అత్రయమః || శ్లో || పిత్రోరువరమే
స్త్రీణామాశాచంతుకభంభవేత్ - త్రి రాత్రేణవిశుద్ధిస్సాన్యదిత్యాహభగ
వాక్యమితి - అనూధానాం స్త్రీణామువరమేమాతాపిత్రోస్త్రీరాత్రే
ణవిశుద్ధిరిత్యర్థః - కాష్టాజనిరపి || శ్లో || ప్రతాప్రతాసుయోషిత్సు సంస్కృ
తాసంస్కృతాసుచ | మాతాపిత్రోస్త్రీరాత్రం స్యాదితరేషాం యథా
విధీతి - సంస్కృతాయాః పితృగృహేషురణేత్రి రాత్రం వేదితవ్యం - ప్రతా
ప్రక్రాంతదానావాగ్దత్యర్థః - అప్రతావాగ్దానరహితా అసంస్కృతా
వివాహరహితాదంత్రీ రాత్రం దంతజననాదూర్ధ్వం వేదితవ్యం - తత్పు
ర్వంతుఅజాలదంతాసుపిత్రో రేకరాత్రమితిశంఖకాష్టాజనిభ్యాంవిశేష
స్థరణాదేకరాత్రమితిమాధవీయేభిహితం - తత్కమలాకరేణాప్యనుమో
దితం - గ్రంథాంతరేచక్వాపినయాషితం - విద్యా రణ్యోక్తిశ్చ త్తత్ప్రీమా
ణ్యాయసంధాంతరసంవాదమపేక్షతే - జ్ఞాతివిషయేఅనస్తంబః || సూ || ౩
చూడాయాంకన్యాయాంసద్యశ్శ్చాచమితి - పాద్యేపి || శ్లో || ఆజన్తనస్తుచాలాం
తాకన్యాయత్రవివద్యతే | సద్యశ్శ్చాచంభవేత్తప్రసర్వసర్వేషునీత్యర్థః - తతో
వాగ్దానవ్యంతంయవచేకాహమేవసీతేతత్తప్రత్రప్రవృత్తాయాం త్రి రా
త్రమితినిశ్చయః - వాగ్దానేతుకృతేయత్రతత్రహ్యభయతస్త్వీహం - పితృ
ర్వరస్యచతతోదత్తానాంభర్తురేవహి - స్వజాత్యుక్తసుశౌచంస్యాన్నృతకేజన
నేపిచేతి - తత్రప్రవృత్తాయాంవాగ్దానావస్థాయామేవమృతాయామిత్యర్థః

పక్షాద్వయాత్పుర్వంవివాహితాయాఃకన్యాయాఃస్త్వత్వంతరేవిసేషోద
 శిఃతః॥శ్లో॥ఊనద్వివర్షకన్యాయాఃప్రాణిగ్రహణకర్షణి-ఖనిత్వోనిషీ-పేద్య
 మంపశ్చద్దాహూవిధీయతఇతి-వివాహాత్పుర్వంరజోదర్శనేశంఖః॥శ్లో॥
 పితృవేత్సనియానారీరజఃపశ్యత్యసంస్కృతా । తస్యామ్మతాయాంనాశా
 చంకదాచిదపిశామ్యతీతి । దశాహాత్పుర్వంనశామ్యతీత్యర్థః । సంగ్రహస్తు
 అనుపసీతస్యత్రయస్సంస్కారాః- ఖననంత్యాగోదహనంచ-తత్రజన్మదశా
 హాభ్యంతరేచాలమరణేఖననమేవసంస్కారః । దశాహాత్పరంమాణ్డాసప
 ర్యంతంఖననందహనంవా- సప్తమాసాదారభ్యవర్షద్వయపు- ర్షివర్యంతం
 ఖననంత్యాగోదహనంవా- త్రితీయవర్షప్రభృతిదహనమేవసంస్కారః । పం
 చమేమాసీదంతజననేపిత్రయోపిసంస్కారావికల్పేనభవంతి । సప్తమాది
 మదంతజననాథావేపిత్రయోపిసంస్కారావికల్పేనభవంతి । ప్రథమవర్షప
 వచాలంకృతంచేచ్ఛేలప్రభృతిదహనమేవసంస్కారః । పక్షాద్వయాదూ
 ర్ష్యంచాలాథావేపిదహనమేవసంస్కారః- తథాకన్యమరణేపి ఇయాంస్తు
 విశేషః । పక్షాద్వయాదర్వాగుద్వాహితాయాఃకన్యాయాఃమరణేఖననం
 కృత్వాయామమాత్రంఘాగర్భేస్థాపయిత్వాపశ్చద్దహనంకుర్యాత్ । కై
 ముతికన్యాయేనపక్షాద్వయాదర్వాక్కుతచాలాయాఃకృతచాలస్యచఖన
 నంకృత్వాపశ్చదుద్భృత్యదహనంకార్యం । కృతచాలస్యపక్షాద్వయాద
 ర్వాగ్దహనంచేశాచారానుసారేణకర్తవ్యం- దహనపక్షేత్రితీయపక్షప
 ర్యంతమాతాపితృభ్యాందర్శరహితాయాంఘామాఉదకదానంకర్తవ్యం
 దర్శరహితాయాంఘామాసంస్కృతాకపిండదాసంచకార్యంఅమంత్ర
 కంసంచయనం- త్రితీయపక్షప్రభృతిజ్ఞాతిభిరుదకదానంకర్తవ్యం- దర్శా
 నాంవికల్పః- సంస్కృతాకపిండదాసంకార్యంఅమంత్రకంసంచయనం
 పంచమపక్షప్రభృతినప్తమపక్షపర్యంతంసంచయనంప్రధానమంత్రం
 సమంత్రకం- అస్థిప్రోక్షణాదికంఘోష్టిమేవ- హూమస్తూష్ణీమపినకర్తవ్యః । ప
 త్నరదినపికోద్దిష్టంకర్తవ్యం । పంచమేనారాయణబలిః- సప్తమపక్షస్యగర్భా
 ప్తమత్వేనతత్ప్రభృతిఉపసీతస్యానుపసీతస్య వాసవశ్రాద్ధానిషోడశశ్రా
 ధ్ధానిచకర్తవ్యానిఅనుపసీతస్య ఆమశ్రాద్ధాని అమంత్రకాణితికచిత్ । ద్వా

దశవన్నాదూర్ధ్వంసపిండికరణం అభిక్ంచ। గృహస్థానాంతు అష్టమాద్భూ
 ర్ధ్వంసపిండికరణమాభిక్ంచకుర్యాత్ । స్త్రీణాంతువివాహాత్పుర్వంపిం
 డోదకాదికంవైకల్పికం- తదూర్ధ్వంతుభ్రాణసర్వంకర్తవ్యం - వర్షద్వ
 యాదూర్ధ్వంగర్భాష్టమాత్పుర్వంత్యక్రిహశాచిత్యేపిదశపిండాఃపంచసప్త
 తితిలోదకానిచదినత్రయమధ్యేసమావసీయాని। ప్రథమదినేత్రయఃపిండాఃష
 కవింశతితిలోదకాని-ద్వితీయేచత్వారఃపిండాఃత్రయస్త్రీంశ్చితిలోదకానిత్య
 తీయేత్రయఃపిండాః - షకవింశతితిలోదకాని-ఆశాచాంత్యేకొద్దిష్టం-దినాం
 తరేనారాయణబలిః- పంచమాదర్వాగేకోద్దిష్టాదికంనాస్త్రీ- బ్రహ్మచారి
 ణంభోజయేత్ । ద్రావిడానాంతు అనుభవితమరణేమాతాపితృభృత్యో
 ణాందశాహశాచిత్యేపిప్రథమతస్త్రిదినేవాఅష్టమాదిదినత్రయేవాపిండా
 దకదానాదికం - ఆశాచంతుజన్మదశాహదూర్ధ్వంగర్భాష్టమాదర్వాగ్బుల
 మరణే ద్రావిడవ్యతిరిక్తానాంమాతాపితృభృత్యోణాంఖనసత్యాగదహ
 నేషుత్రిష్టపింసాస్కారేషుత్రిరాత్రం- జ్ఞాతీనాంతుజన్మదశాహదూర్ధ్వం
 షణ్ణానవర్యంతంఖనసవక్షేస్నానమాత్రం- తదూర్ధ్వంవషణ్డ్యయపూ
 ర్తివర్యంతమేకరాత్రం- తదూర్ధ్వంగర్భాష్టమాదర్వాక్తిరాత్రం- పంచ
 మేమాసిదంతజననేతప్రభృత్యేకరాత్రం- దంతజననాభావేపిసప్తమాది
 ష్టేకరాత్రం- ప్రథమక్షగవకృతంచాలంచేచ్ఛాలప్రభృతిత్రిరాత్రం- త్రితీ
 యవషణ్డప్రభృతిచాలాభావేపిత్రిరాత్రం- పంచమవర్షవ ఉపనయనంకృ
 తంచేత్తప్రభృతినస్వేషాందశధాత్రం- ఉపనయనాభావేపి గర్భాష్టమా
 దారభ్యదశరాత్రం- జన్మదశాహదూర్ధ్వందహనవక్షేతుదంతజననాత్పు
 ర్వంషణ్ణానమధ్యేవాజ్ఞాతీనామేకరాత్రం- తదూర్ధ్వంత్రీరాత్రమేవ-త్యా
 గవక్షేత్యేకరాత్రం- కన్యామరణేతుజన్మదశాహదూర్ధ్వందంతజననాత్పు
 ర్వంషణ్ణానమధ్యేవాఖనసవక్షేమాతాపితృభృత్యోణామేకరాత్రం- త్రి
 రాత్రమితికేచిత్ - తదూర్ధ్వంవివాహాశ్చర్యంతంత్రిరాత్రం- పంచమేమా
 సిదంతజననేతప్రభృతిత్రిరాత్రం- దంతజననాభావేపిసప్తమాదిషుత్రిరా
 త్రం- దహనవక్షేతుదంతజననాత్పుర్వమిత్రిరాత్రమేవ- త్యాగవక్షేపిత్రి
 రాత్రమేవ- జ్ఞాతీనాంతుజన్మదశాహదూర్ధ్వంవషణ్డ్యయపూర్తివర్యం

తలభననపక్షేన్నా నమాత్రం- తదూర్ధ్వంవాగ్దానపర్యంతమేకరాత్రంత
 దూర్ధ్వంవివాహపర్యంతంపితృభక్త్య కలదవ్వయోరపిత్రిరాత్రం- దహన
 త్యాగపక్షయోః పుంవత్ - సమానోదకానామ సుపనీతమరణేన్నాన
 మాత్రం-అతిక్రాంతాశాచంతుపిత్రాదీనామపినాస్తి- స్నానమాత్రం.
 కర్తవ్యం- త్కత్రియవైశ్యశూద్రాణాంతుక్రమేణధనుక్రూహణస్తతోద
 గ్రహణవస్త్రీద్వయక్రూహణేభ్యఃపూర్వంమరణేప్రాప్త్యాణవదేవాశాచం.
 ధనుక్రూహణాద్యనంతరంతుక్రమేణద్వాదశాహాదికంపూర్ణమాశాచంధ
 నుక్రూహణాద్యభావేపిత్రీయవైశ్యయోగ్దర్భాష్టమాదారభ్యపూర్ణం.
 శూద్రస్యగర్భసప్తమాదారభ్యపూర్ణం- క్వచిద్దేశేఅష్టమాదూర్ధ్వం- క్వ
 చిద్ద్వాదశాదూర్ధ్వం- క్వచిత్సోడశాదూర్ధ్వం- త్కత్రియవైశ్యయోస్తు
 ప్రాంప్త్యాణవదేవేతి- ద్రావిడానాంతుజన్మదశాహాదూర్ధ్వంబాలమరణే
 తాపితృభ్రాతృణాండశరాత్రమాశాచంభిన్నోదరాణాంభ్రాతృ
 ణా-చంతజనననాదూర్ధ్వమేవదశరాత్రమితికేచిత్ - అన్యస్యగ్వంసమా
 నం || ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంఘాతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితా
 యాం- అభినవపడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధమప్రదీపికాఖ్యాయామసుపనీతా
 శాచనిణయః. ఉపనీతమృతాశాచనిణయః.

•మూ || ఉపనీతమృతాపూణంసర్వేషాంమృతకంభవేత్ | ఏ

కోదకానాంత్రిదినంసగోత్రాణాంతుషజ్జనం ||

వ్యా || ఉపనీతశబ్దోవివాహితస్త్రీణామపువలక్షకః || శ్లో || స్త్రీణాము
 వనయస్థానేవివాహఃపరికీర్తితఇతిస్తరణాత్ - మజ్జనలస్నానంఅత్రమనుః ||
 శ్లో || దశాహంశావమాశాచంసపిండేషువిధీయతఇతి- కాన్యేషి || శ్లో || దశా
 హంశావమాశాచంసపిండేషువిద్యుతఇతి- బృహస్పతిరపి || శ్లో || దశాహేన
 సపిండాస్తుశుద్ధ్యంతిప్రేతసుతకే - త్రిరాత్రేణసకుల్యాస్తున్నాత్వాశు
 ధ్యంతిగోత్రజాంతోసకుల్యాస్తుమానోదకాః- గోత్రజాస్యగోత్రాః .
 యత్తు || శ్లో || సమానోదకానాంప్యోపేనాగోత్రజానామహఃస్పృతమితి-త
 జ్జన్మనామస్తృప్తిమత్సగోత్రవిషయం-సమానోదకానాముపనీతమరణవవత్రి
 రాత్రం-అనుపనీతమరణేతున్నానమాత్రం || శ్లో || భాలేదేశాంతరస్థేవపు

భక్తిండేవసంస్థితే-సవాసాజలమాఘత్యసద్యవవిశుధ్యతీతి-మనుస్తరణాత్||
 సూ|| చాలదేశాంతరితప్రవ్రజితాసపిండానాంసద్యశ్శాచమితిగౌతమస్తర
 ణాచ్చఅసపిండస్సమానోదకః-ఇదమనువనీతవిషయమిత్స్యప్రతిసారసర్వస్వ
 కారాదయః-మితాక్షురాయామపి-త్యక్రిహాత్తూదకదాయిన ఇతిమనువచనే
 ససమానోదకానాంత్రిరాత్రముక్త్యాఇదమువనీతవిషయంతతోర్వాక్నాఽ
 నమేవేత్యుక్తం-యత్ప్రవక్షీణీమసపిండయోనిసంబంధ ఇతిగౌతమవచనవ్యా
 ఖ్యానావసరేతత్ప్రవసమానోదకానాంపక్ష్యాశాచముక్తం-తత్పవనీతప
 రోక్షమరణవిషయమిత్స్యప్రతిసారసర్వస్వకారః-అసపిండాశాచమాహా ||

మూ|| బహు ప్రకారమాశాచమసపిండచ్యుతౌభవేత్ |

వ్యా|| అసపిండామాతులాదయః-అత్రబృహస్పతిః||శ్లో||త్యక్రిహామాతా
 మహానార్యశ్రోత్రియేష్వశుచిచ్ఛవేదితి-అచార్యోనామ||శ్లో||ఉపనీయతుయ
 శ్శిష్యంవేదమధ్యాపయేద్దివిజః-సకల్పంసరహస్యంవచమాచార్యంప్రచక్ష
 తఇత్యుక్తలక్షణః-శ్రోత్రియ ఏకశాఖాధ్యాయీ|| సూ || ఏకాంశాఖామ
 ధీత్యశ్రోత్రియోభవతీతిబోధాయనస్తరణాత్-సహాపసంపన్నోవివక్షీ
 తఃశ్రోత్రియేహాపసంపన్న ఇతిగౌతమవచనేనతాదృశశ్రోత్రియమరణవి
 వత్తిరాత్రాశాచవిధానాత్-ఉపసంపన్నోనామమైత్యగ్నిగృహవాసేన
 వాద్రద్యస్తదానాదీనావాఉపకృతః-దౌహిత్రశిష్యయోఃత్రిరాత్రవిధా
 నంపరేణదహనాదౌక్రియమాణేవేదితవ్యం-స్వయంసంస్కారేదశరా
 త్రం-తథోత్తగత్రవత్ప్రాయఃత్యక్రిహామిత్యనువృత్తైగౌతమః|| సూ || ఆచా
 ర్యతత్పుత్రస్త్రీయాజ్యశిష్యేషుచైవమితి-అంగిరాఅపి||సూ|| మాతామహ
 మాతులమాతామహీమాతులానీనాంత్రిరాత్రేణశ్వశురస్యచేత-ప్రచేతా
 అపి|| శ్లో|| మాత్యష్వసామాతులయోఃశ్వశ్రూశ్వశురదోగురో-మృతే
 చర్షిణిజీయాజ్యేచత్రిరాత్రమశుచిచ్ఛవేదితి-ఋష్విగ్యాజ్యోకులక్రమంగ
 తౌవివక్షీతౌ-అతఃకాఘాతయోఃపక్షిణ్యోదేర్వత్యమాణత్వాత్-శ్వశుర
 యోస్తీర్నిరాత్రంజీవద్భార్యవిషయం|| శ్లో||ఆశాచంతుత్రిరాత్రంస్యాచ్ఛవి
 శ్రూశ్వశురయోవృతౌ-జీవంత్యామేవభార్యాయాంమృతాయాందివ
 సౌద్భుచిః-తత్సంతతాస్థితాయాంతుత్రిరాత్రమశుచిచ్ఛవేదితి-వ్యాసవచ

ఘో - రాజపురోహితయోః పరస్పరం త్రిరాత్రంతధాచ గాలవః॥ శ్లో॥ పు
 రోహితేమ్యతే రాజ్ఞస్త్రీ దినాఙ్ఘ్నిధిష్యతే - పురోహితోమ్యతే రాజ్ఞస్త్రీ దినా
 దేవశుభ్యతీతి - రాజగ్రహణం వై శ్యస్యాప్యవలక్షణం - వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ పి
 త్రోరుపరమేస్త్రీణామూఢానాంతుకథంభవేత్ - త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్యా
 ది త్యాహాభగవాన్యదుషితీ - పిత్రోర్నరణేవివాహితానాంస్త్రీణాంత్రి
 రాత్రమిత్యర్థః - దాహిత్రభాగినేయవిషయేపినపవాహా॥ శ్లో॥ సంస్థితేప
 షీణీకార్యాదాహిత్రేభగిసిసుతే - సంస్కృతేతుత్రిరాత్రంస్యాదితిధర్ష
 వ్యకన్తితఇతి - సంస్కృతఃఉపనితః - యద్యవ్యనుపనీతానామసపిండానాంస
 ద్యశ్వాచంవత్యతే - తథాపివిశేషవిధినాదాహిత్రభాగినేయయోరనుపనీ
 తయోరపిపక్ష్యాశాచం - బోధాయనోపి - శిష్యసత్కర్మసబ్రహ్మచారిషు
 త్రిరాత్రమహోరాత్రమేకరాత్రమితి - ఆచార్యప్రణయోగీశిష్యఃకాలభ
 దేనాధ్యయనంకృతవానేకగురుస్సత్కర్మ్యః - ఏకాచార్యోపనీతస్సబ్రహ్మచా
 రిసహాధీతవేదైకదేశోవా - ఉభయధాపిస్తృతిముక్తాఫలేవ్యాఖ్యానాత్ - హ
 రితోపి॥ శ్లో॥ పరపూర్వాసుభార్యాసుపుత్రే ఘకృతకేఘచ - మాతామహే
 త్రిరాత్రంస్యాదేకాహస్తుసపిండతఇతి - పరపూర్వాసుపునర్భాఘకృతకే
 ముదత్తాదిషుపుత్రేఘవ్యతేమపూర్వపరభ్రోకఃపూర్వపరపిత్రో
 శ్చృత్రిరాత్రం - తేషాంయేసపిండాఃతేషామేకరాత్రమిత్యర్థః - మాతామ
 హమృతాదాహిత్రస్యాశాచం - నతుతత్సపిండానామపి - అస్మిన్చనేపూ
 ర్వాపరపిత్రోశిష్యధ్యాపృత్యసపిండతఇత్యస్యచానువృత్తిమంగీకృత్యపూ
 ర్వాపరపిత్రోస్తస్సపిండానాంచమృతాదత్తపుత్రస్యాపిత్రీరాత్రమేకరా
 త్రంచేత్స్త్వతిసారసర్వస్వకారః - తదౌరసపుత్రేణదహనాదాత్రియమాణే
 వేదితప్యం - దత్తస్వస్వీకారానంతరమౌరసపుత్రసంభవాత్ - స్వయం సం
 స్థారేదశరాత్రం - తస్యౌరసపుత్రతుల్యత్వాత్ - అతప్రవ॥ శ్లో॥ దశాహమధ్యే
 యదిదగ్గ ఆవతేదద్దుర్గశాహుతలహారిపిండాః - త్రిస్థిసుతోదత్తకఙ్కారస
 శ్చకేషాస్సుతాస్త్రసమావయేయితి - స్త్వశ్యంతరవచనేనచం ద్రద్య
 యదోషేషిదత్తస్యదశాహంతిలోదకాదికముక్తం - ఏతాద్యశదత్తపుత్రమర
 ణేప్రతిగ్రహీతుఃపితరపిదశాహమేవ - అత్రాస్యమరణేపూర్వాసపిండా

నామేకరాత్రవిధానంఉపనీతవిషయం. అనువనీతేతున్నానమాత్రం॥శ్లో॥
 పరాశ్రీతేషుదారేషుపరనారీసుతేషుచ- గోత్రిణస్నానశుద్ధాస్యస్త్రీరా
 త్రేణైవతత్యితేతివ్రజావతిస్తరణాత్-ఇదంచవనమనువనీతవిషయమితస్త్య
 తసారసర్వస్వకారఃఉపనీతవివరణోక్షణవిషయమితిగ్రంథాంతరేషు-తస్మా
 దనువనీతస్యవత్తస్యమరణేఉపనీతస్యవతోక్షమరణేచపూర్వాపరసపిండా
 నాంస్నానమాత్రం- వ్యసన్ధాద్వయస్యాపిన్యాన్యత్వాత్- దత్తస్యవరోక్ష
 మరణేపూర్వాపరపిత్రోరేకరాత్రం- తద్దుత్తరత్రవత్సామః- తథాన్వై
 రిణీమరణేపిపూర్వభర్తుస్త్రీరాత్రం॥శ్లో॥ అసారసేషుపుత్రేషుభార్య
 స్వస్యగతాసుచ। పరపూర్వాసుచస్వాసుత్రిరాత్రాచ్ఛ్చిరిష్యతఇతీ-శంఖ
 స్తరణాత్ - అస్యగతాన్వైరిణ్యః- పరపూర్వాఃపునర్భువన్వైరిణ్యాదీ
 నాంప్రసవపిత్రిరాత్రమస్తి॥శ్లో॥ అసారసేషుపుత్రేషుజాతేషుచమృతే
 షుచ-పరపూర్వాసుభార్యసుప్రసూతాసుమృతాసుచేతి-విష్ణుస్తరణాత్-
 తేత్రజాదిషుజాతేష్విత్యర్థః- పరపూర్వాసుశబ్దేనన్వైరిణ్యవ్యభిధీయతే-
 అత్రన్వైరిణీనామాశాచవిధానమనులోమవ్యభిచారవిషయంప్రతిలోమ
 వ్యభిచారేతతశాచంనాస్తీతీసీబంధకారాః- ఏకస్యాంమాతరపితృద్వయో
 త్పాదితయోఃపరస్పరంత్రిరాత్రమస్తి॥శ్లో॥ మూత్రైకీయాన్వైపితృకాభా
 తరావస్యగోచరా- ఏకాహంసూతకంతత్రత్రిరాత్రంమృతకేతయోరి
 తి-మరీచీస్తరణాత్-ఉపసంపన్నాశాచమాహ- అంగిరాః॥శ్లో॥ గృహేయ
 స్వమృతకేశ్చిదసపిండకథంచన-తత్రాశాచంతువిజ్ఞేయత్రిరాత్రంనా
 త్రసంశయత్తి-శ్రోత్రియవిషయమేతత్- అశ్రోత్రియవిషయభేదకరాత్ర
 మేవ- శ్రోత్రియేచోపసంపన్నాత్మదాహరిష్యమాణాచనాత్- అనేనై
 వాభిప్రాయేణవిష్ణురపిసూ॥ అసపిండేషుస్వకేత్యనీమృతేష్వేకరాత్రమి
 తి- అసపిండోనామబంధుత్వరహితోయఃకేశ్చిదుచ్యతేనతుసమానోబకాదిః-
 తస్యస్వగృహేదన్యత్రమరణేపిత్రరాత్రస్యావర్జనీయత్వాత్- ఉదావిషయే
 బ్రహ్మపురాణం॥శ్లో॥ దత్తానారీపితుగ్రేహేప్రసూయేతమియేతవా। త
 ద్బంధువగ్దస్త్యేకేనశుద్ధనజ్జనకస్త్రీభిరితి- జనకగ్రహణంసోదరాణామ
 త్యవతఃకణమితిచంద్రికాయాముక్తం- బంధువగ్దోష్ణాతివర్గః- కేచిత్తుబం

భువగ్రశబ్దేనభ్రాత్య వగ్రోభిధీయతే- జనకశబ్దేనజననీమాత్రోపాక్షణమితి
 వ్యాచక్షతే- తద్ద్వావిడదేశవిషయం - ద్రావిడాఅపిపక్షిణీమాచరంతి- ఇ
 దంచస్వగృహేప్రసవేగృహంతరేతుప్రసవేపిత్రోతాశాచంనాస్తీతిచం
 ద్రికాయాముక్తం - స్వగృహంతరేతుకన్యాప్రసూతౌపక్షిణీత్యుక్తం - యదిపి
 త్రాదయోవిభక్తాఃభిన్నగృహవాసిశ్చ తదాపితృగృహేపుత్యగ్రిప్రస
 వమరణయోఃపితరేవ త్రిరాత్రం- భ్రాగృహేచేద్భ్రాతృరేవ త్రిరాత్రం.
 జ్ఞాతిగృహేచేత్ జ్ఞాతీనామేకగాత్రం - నతుత్రిరాత్రం- గృహేయస్యమృ
 తఃకన్యైదిత్యంగిరోజచనవిహితస్యోపసంపన్నాశాచస్య పురుషమరణవిష
 యత్వాత్ - శ్రోత్రియవిషయత్వాచ్చ || శ్లో|| శ్రోత్రియేచోపసంపన్నేత్రి
 రాత్రమశుచిర్భవేత్-అ శ్రోత్రియేత్వహఃకృత్సమనూచానేతథావిధా
 వితి-మనునాశ్రోత్రియాశ్రోత్రియపురుషోష్టేభేదైవఉపసంపన్నాశాచవి
 ధానాత్ - నస్త్రీమృతావిదంకించదిత్స్త్రీప్యతాపుపసంపన్నాశాచస్యసి
 మేధాచ్ఛేత్స్త్రిముక్తాఫలాదిష్వభిధానాత్ - గుర్వనూచానశక్త్యావంగా
 ధ్యాపకతప్రతియోగివాచినా - నచైకరాత్రమపిసన్యాదితివాచ్యంవైలక్షి
 ణ్యాత్ నహీదమేకరాత్రముపసంపన్నాశాచం-కింతువిశేషవిధానాదస్యదే
 వధమప్రవృత్తావపి|| శ్లో|| పితృగోపాదతోస్యత్రయదికన్యాప్రమీయతే|త
 త్రస్యాత్పక్షిణీపిత్రోర్ద్వాన్యేషామితినిశ్చయః| పుత్రిగోహేథవాస్యత్రపిత
 రౌప్రమృతౌయది | దశాహుభ్యంతరేపుత్యగ్రిస్త్రీరాత్రంశావసూతకం|
 స్వసుగ్రేహేమృతోభ్రాతాభ్రాతృర్వాధగృహేస్వసా | ఆశాచంత్రిదినంత
 త్రపక్షిణీవపరత్రతు | భగినీసూతకంచైవభ్రాతృశ్చైవవాధసూతకం - నై
 కస్యాద్భ్రాగృహేత్వైస్తుతథాచభగినీవతేః | తస్యైవయస్యయతోప్రీ
 క్తమాశాచంచాస్యగోత్రిణాం | భవేన్నైవవధతత్వత్వై ఇత్యేవంమున
 యోవిదురితి | యత్తు|| శ్లో|| యావద్భర్తృరఘంతావత్తత్పత్నీనాంతథైవచేతి.
 లిఖితవచనంద్రావిడవిషయం, అత్రభగినీవతేరాశాచాభావప్రతిపాద
 వచనంగృహంతరమరణవిషయం - స్వగృహమరణేతు ఉపసంపన్నాశాచ
 స్యత్రిరాత్రస్యావజనీయత్వాత్ - పుత్రిమరణేమాతాపిత్రోఃపక్షిణీవి
 ధానంద్రామాంతరవిషయమిత్స్వగృహేప్రతిపాదితం|| తథాచ|

స్వగ్రామేస్వగృహేపుత్రీ మరణే గ్రామాంతరస్థితస్య పితుఃపక్షిణ్యే వాస్వగృహేయస్యకస్యచిన్తరణేబంధుత్వాభావేపిదంపతోస్త్రిరాత్రం - నతుపురుషస్యైవ । ఉపసంపన్నాశౌచస్యగృహస్వామిసాధారణత్వాత్పత్నీయ అపిగృహస్వామిత్వాత్విభాషాసపూర్వస్యేతిసూత్రేపత్నీవిషయేగృహపతిశబ్దస్య రూపభేదేనవైయ్యకరణైరుదాహరణాత్ । యల్లాజీయేపైత్యమేధికసంస్థారప్రకరణేపత్నీయ అప్యేవంస్వామిత్వావిశేషాదిబహుశః ప్రతిపాదనాచ్చ । నచపుత్రాణామపిస్వామిత్వమాశంకనీయం । క్వచిదపితథావ్యవహారాభావాత్ । అథపక్షిణ్యశౌచవిధిః । అత్ర గౌతమః॥ సూ॥ పక్షిణీనుసపిండయోనిసంబంధేనహాధ్యాయనిచేతి । పితృవ్యాదియోనిశంబంధవ్యాచ్యుత్త్యర్థమసపిండవిశేషణం । తథావిధాయోనిసంబంధామాతులమాత్వప్వస్త్రేయాదయతిచంద్రికాదిషువ్యాఖ్యాతం - మాధవీయాదిషుతుఅసపిండోయోనిసంబంధస్యేతిద్వంద్వః - అసపిండోనామయఃకశ్చిద్బంధుత్వరహితఇతివ్యాఖ్యాతం । అత్రచంద్రికావ్యాఖ్యానమేవసవ్యక్ - మాధవీయవ్యాఖ్యానస్య శ్రోత్రియేచోపసంపన్నేత్రిరాత్రమిమన్వాదివచనవిరోధాత్ । ననుయోనిసంబంధానామకూటస్థైకమిధునోత్పన్నాః తేచమాత్వప్వస్యమాతులాదయోపి - తేషుచత్రిరాత్రవిధానాత్కథంపక్షిణీతిచెన్నయోనిసంబంధేషుయత్రవిశేషవిధానాదధికాశౌచం తద్వ్యతిరిక్తవిషయత్వాత్పక్షిణ్యశౌచస్య-ఇదంచత్రిపూరుషమేవపక్షిణీయోనిసంబంధబాంధవేషుత్రిపూరుషమితివ్యాసవచనాత్ । యోనిసంబంధేషుత్రిపూరుషమేవాశౌచమితిచంద్రికాదిష్వభిధానాచ్చ - తథాచకూటస్థప్రభృతిగణితానాం త్రయాణామేవాశౌచం - బాంధవాస్తుస్త్వ్యంతరేదస్థితాః॥ శ్లో॥ ఆత్మపితృష్వసుంపుత్రా ఆత్మమాతృష్వసుస్సుతాః । ఆత్మమాతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయా ఆత్మబాంధవాః । పితుఃపితృష్వసుంపుత్రాః పితృగ్నాత్వప్వసుస్సుతాః । పితృగ్నాతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయాః పితృబాంధవాః । మాతుఃపితృష్వసుంపుత్రామాతుగ్నాత్వప్వసుస్సుతాః । మాతుగ్నాతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయామాతృబాంధవాఇతిఅత్రమాతృష్వస్రాదీనామపిబాంధవత్వంవిజ్ఞేయం సహాధ్యాయనిపక్షిణీవిధానంద్వాదశాబ్దపర్యంతం - సహాధ్యాయవిషయం

స్వహాధీతకృత్స్న వేదవిషయంవా - అల్పకాలసహధ్యాయినీసహదీతవేదైక
 దేశేచఏకరాత్రస్యవత్సమాణత్వాత్ | తదైవచంద్రికాదివ్యభిధానాచ్చ.
 వృద్ధమనురపి|| శ్లో|| శ్వశురయోగ్యగిన్యాంచమాతలాన్యాంచమాతులే| పిశ్య
 వ్యసరితద్వచ్చపక్షిణీంక్షపియేన్నిశాంమాతులేశ్వశురేమిత్రే గురౌగుర్వం
 గనాసుచ | ఆశాచంపక్షిణీంరాత్రింప్యతాహతామహీయదీలశ్వశురాదీ
 నాంపక్షిణీవిధానం అసన్నిధానవిషయం | పునర్దాతులగ్రహణంసైవ్యవ
 శ్వశురశ్చేపివక్షిణితోధికమిప్రదగ్భనార్థమితిచంద్రికాదిషువ్యాఖ్యా
 తం|| శ్లో|| నిషేకాదీనికర్తాణియఃకరోతియధావిధి - సంభావయతిచాన్వే
 నసవిశ్రోగురురుచ్యతే - అల్పంవాబహువాయస్యశ్రుతస్యోపకరోతియః
 తమపీహగురుంవిద్యాచ్ఛ్రితోపక్రియయాతయేతి- షనువచనోక్షలక్షణో
 గురుః - యత్తుజాబాలివచనం|| శ్లో|| మాశ్యబంధాగురౌమిత్రేమండలాధిప
 తౌతథేతిగోత్రజానామహఃస్త్వతమిత్యేకరాత్రంప్రకృతం - తత్రగురో
 ర్తాశ్యబంధూనాంచైకరాత్రవిధానమసన్నిధానవిషయం - మండలాధిపతే
 మ్యకతావేకరాత్రంమహఃమండలాధిపతివిషయం - అల్పమండలాధిపతౌస
 జ్యోతిరాశాచస్యవత్సమాణత్వాత్ - యచ్చయాజ్ఞవల్క్యవచనం|| శ్లో|| అ
 హస్త్యదత్తకన్యాసుచాలేషుచవిశోధనం - గుర్వంతేవాస్యసూచానమాతల
 శ్రోత్రియేషుచ | అనారసేషుపుత్రేషుభార్యస్వస్యగతాసుచేతి - తత్ర
 శ్రోత్రియేఏకరాత్రమసంపన్నసేమానగ్రామశ్రోత్రియవిషయం - ఏకా
 హంసబ్రహ్మచారిణేసమానగ్రామిణేచశ్రోత్రియదిత్యాశ్వలాయనస్తర
 కాత్ - గుర్వాదయస్త్యసన్నిహితావిపక్షితాః-అనూచానోంగాధ్యాయా
 శిష్యః - మాతులోభిన్నమాతులః- యచ్చవిష్ణువచనం - ఆచార్యపత్నిగూ
 పాధ్యాయమాతుశ్వశురశ్వశ్రూసహధ్యాయశిష్యేష్యేకరాత్రేణశుద్ధి
 రితి - తత్ర ఆచార్యోజ్యోమంత్రోవచేష్టేతిస్త్వక్రిముక్తాఫలకారః - ఉపా
 ధ్యాయస్తు || శ్లో|| ఏకక్షేత్రంవేదస్యవేదాంగాన్యధవాపునః-యోధ్యాయ
 తివృత్త్యర్థముపాధ్యాయస్సఉచ్యతేతి- వనువచనోక్షలక్షణః - మాతులో
 భిన్నమాతులః-శ్వశురోవృతదుహితృతత్సంతతికః-ద్వదశాబ్దన్యూనకాలం
 సహధ్యాయినహాధీతవేదైకదేశోవాసహధ్యాయశక్తేనవిపక్షితః - అస

న్నిహితశిష్యఃమాతుల గ్రహణంభిన్నమాతృప్వస్రాదీనామపువలక్షణం॥
 శ్లో॥ భిన్నమాతృప్వసుభిన్నపితృప్వసురహస్త్యైతం - తత్సుతానామధా
 మాశ్చమరణేభ్యగురబ్రవీదిత్యత్రిస్తకణాత్ - భిన్నమాతులస్సావత్స్యమా
 తృభ్రాతాఃభిన్నమాతృప్వసాతద్భగినీ- దత్తస్యప్రతిగృహీతృమాతృభ్రాతా
 భిన్నమాతులఃతద్భగినీభిన్నమాతృప్వసా- జారపితృవత్ప్రీతాభిన్నమా
 తులతద్భగినీభిన్నమాతృప్వసా- దత్తస్యప్రతిగృహీతృపితృభగినీభిన్నపితృప్వ
 సా- జారపితృభగినీచభిన్నపితృప్వసా- సర్వోన్యాయమర్థఃస్త్యైతివచనేషుని
 వక్షిత్వవేతిస్త్యైతిముక్తాఫలాదిషువ్యాఖ్యాతం- తథాచ ఉక్తరూపాణాంస
 ర్వేషాంభిన్నమాతులాదీనాంమరణేసావత్స్య దత్తకుండభాగినేయాదీనా
 మేకరాత్రం- దత్తస్యజననీసంబంధిమాతులాదివృత్తౌతువక్షిణ్యాశాచమస్తీ
 తేషాంయోనిసంబంధిత్యాత్ శ్లో॥ దత్తస్యసరిస్వప్త్రీయే దత్తభ్రాతృసుతా
 స్వపి పితృప్వస్రాశ్చతత్పత్రదుహిత్రోఃపక్షిణీమృతౌ । పితృప్వేతదుహి
 రితత్పత్రేషుచపక్షిణీతిస్త్యైన్యంతరవచనాచ్చ- యత్ శ్లో॥ దత్తస్యపుత్ర
 జననేమరణేపూర్వగోత్రిణాం । స్నానమాత్రంసశేలంస్యాన్నాశాచంవి
 ద్యతేక్వచిదిత్స్యైన్యంతరవచోక్తం- తస్మిన్ పూరుషబహిరుభృతవిషయం.
 తథావరిణీతాయాస్స వత్సీ సుతాయాంసావత్స్యమాతుశ్చవరశ్శరమేక
 రాత్రం ॥ శ్లో॥ యాసవత్సీ సుతామాశ్చవత్సీయాచ తేమిథః । అపూరి
 త్రేణశుద్ధ్యేతామాహపారస్కరోమునిరితి- పారస్కరస్తకణాత్ ॥

❦ అథసజ్యోతిరాశాచం. ❦

తత్రమనుః ॥ శ్లో॥ ప్రేతేరాజనసజ్యోతిర్యస్యస్యాద్విషయేస్థితఇతిఇదం
 స్వల్పమండలాధిపతివిషయం । వృద్ధమనురపి ॥ శ్లో॥ గ్రామేశ్వరేకులపతౌ
 శ్రోత్రియేచతవస్విని! శిష్యేవంచత్వమావన్నే శుచిన్మాత్రదర్శనాదితికు
 లపతిస్సమాహవతిః - అత్రశ్రోత్రియశిష్యగ్రహణానుసన్నిధానేవికల్ప
 భిప్రాయంఅసన్నిహితోపదిష్టజవ్యమంత్రశిష్యాభిప్రాయంవా-తథాచ
 తాదృశగురావసినజ్యోతిః - యత్త్వంగిరోవచనం ॥ శ్లో॥ గ్రామేశ్వరేకూ
 టపతౌపితృమాత్రాత్త్వబంధుషు । మిత్రేజామాతరిప్రేతస్యాలకేతస్సు
 తేతథా । చరేదేకాహమాశాచంవిదేశేస్నానమాచరేదితి । అత్ర గ్రామే

శ్వేరకూటపతిమిత్రగ్రహణం- బహువకారాభిప్రాయం - బంధుగ్రహణమసన్నిధానవిషయం- జామాతృగ్రహణంతథైవ ॥ శ్లో॥ జామాతాశ్వశురఃశ్వశ్రామిణ్యయతేస్వగృహేయది । ఆశాచంత్రదినంతత్రవరవేత్తనిపక్షిణీతి - ధర్మప్రవృత్తైవైషమ్యస్తరణాత్ - స్వగృహశబ్దస్సన్నిధానవరః- పరవేత్తశబ్దస్తస్వన్నిధానవరః । నచస్వగృహమరణవీపత్తిరాత్రంఉపసంపన్నాశాచమితివాచ్యం- తస్యశ్వశ్రామన్వయాభావాత్ । నస్త్రైమృతావిదంకించీదితస్త్రీమృతాపువసంపన్నాశాచస్యనిషేధాత్ । నచధర్మప్రవృత్తివచనేషుబహుషుస్త్రీమృతావప్యవసంపన్నాశాచస్యవిధానాద్వికల్పః । విహితప్రతిషిద్ధానాంవికల్పస్యన్యాయ్యత్వాదితివాచ్యం- తథాపిపరవేత్తనిపక్షిణీత్యశ్వశ్వశ్రామన్వయాభావాత్ । సన్నిధానమాత్రేణశ్వశ్రామవిషయేత్తిరాత్రస్యప్రాగుక్తత్వాత్ । తథైవశిష్టాచారాచ్చయచ్ఛక్తంస్త్రీమృతాపువసంపన్నాశాచస్యవికల్పఇతి- తదప్యసత్ । ఆశ్రోత్రియేత్వహఃకృత్సమితిమసువచనేనపురుషస్యాప్యశ్రోత్రియస్యస్వగృహమరణేపకరాత్రసోపసంపన్నాశాచస్యవిధానాత్ । కైముతికన్యాయేనస్త్రీమృతాతస్యలేతతోస్యసంభవాత్ । పరంతు-పక్షిణ్యాశాచవిషయాణాంపితృష్వప్రాదీనాంస్వగృహేమరణేవిశేషవిధానాదస్యదేవత్తిరాత్రమితియ్యుక్తం యథాపుత్యక్రిపితృగృహేమరణేపిత్రోస్త్రీరాత్రం । ఉపసంపన్నాశాచంతుశరీరసంబంధరహితస్యపురుషస్వైవస్వగృహేమరణేవేదిత్యం - తచ్చశ్రోత్రియేత్తిరాత్రం - ఆశ్రోత్రియేష్వేకరాత్రం- యక్షు ॥ శ్లో॥ భగిన్యాంసంస్థితాయాంతుభాగితర్యపిచసంస్థితే । మిత్రేజామాతరిప్రేతేదాహిత్రేభగినీసుతే । స్వాంకేతత్సుతేవైవసద్యఃస్నానేనశుభ్యతీతివచనం- తదతిక్రాంతవిషయం - స్వాంకేత్వస్వన్నిధానవిషయం- సన్నిహితస్వాంకేష్వేకరాత్రం ॥ శ్లో॥ శ్వశురస్యసుతేప్రేతేష్వహిారాత్రేణశుభ్యతీతివచనముదాహృత్యవిజ్ఞానేశ్వరేణాపితోభాభిధానాత్ । దాహిత్రభాగినీయయోస్సద్యశ్శృవంచౌలాత్పూర్వకాలవిషయంతథాచంద్రికాయామభిధానాత్ - పరిణీతానాంస్త్రీణాంపితృవక్షేమాతృవక్షేచమాతాపితృభాగితృవ్యతిరిక్తానాంమరణేస్నానమాత్రం- తాసాంమరణేతేషాంచస్నానమాత్రం

తథాచధర్మప్రవృత్తైః శ్లో॥ భగిన్యశ్చాత్మనఃపిత్రోర్నాతామహశ్చ తఱ్ఱ్య
తాః । మియంతేదత్తకన్యాయాఃస్నానంతేషాంతథోచ్యతఇతి । అస్యార్థః ।
అత్తభగిన్యః - మాతాపిత్రోర్భగిన్యః - మాతామహః - చకారాన్నాతామ
హీ - తత్సుతాఃభగినీత్రయసుతాః - మాతామహసుతోమాతులశ్చపితేమి
యంతేచేత్ దత్తకన్యాయాఃస్నానమాత్రం - తథాచత్తకన్యామరణేతేషాం
భగినీత్రయమాతామహదీనాంస్నానమాత్రమితి - పునస్తత్రైవ ॥ శ్లో॥ పితృ
ష్వసామాత్మష్వసాస్వసుర్భర్తామృతోయది । వశాహంభ్యంతరేస్నాసాచ్ఛుద్ధి
రూర్ధ్వంనకించనేతి - పితృగృహేపుత్రీమరణేతుజ్ఞాతీనామేకరాత్రమితివిశే
షఃప్రాగుక్తః - వస్తుతస్తుభగినీత్రయాదివిషయేపక్షిణ్యాశాచమస్తీ - ధర్మ
వ్రవృత్తివచనస్యమూలభూతస్త్వృతివచనాదర్శనాత్ । ఇదంష్టిత్వమవధేయం
అనువనీతానామసపిండానాంఅనూధానామసపిండ(స్త్రీ)ణాన్పమరణేతత్ప్ర
త్రియోగినాంపురుషాణామపిస్నానమాత్రం ॥ శ్లో॥ పక్షిణీయోనిసంబంధే
నాతికాలేనసూతకే । నోవనీతేరథఃపుంసోనపాణిగ్రహణాత్ (స్త్రీ)యాదితి
స్త్వృత్యంతరవచనాత్ । అతికాలేఅతిక్రాంతస్వాశాచకాలేనూతకేనూ
త్యాశాచవిషయేచ - తేషామాశాచంనాస్తీత్యర్థః - మృతకేతుస్నానమాత్ర
మస్తీ - తథాచఉవనీతవిషయేషుధావిషయేచఅతిక్రాంతాశాచంనాస్తీతి
నువనీతవిషయే అనూధావిషయేచతుఆశాచకాలేప్యాశాచంనాస్తీతిస్థితి
స్త్వృతిసారసర్వస్వాదావప్యేవమేవోక్తంఉవనీతానాయత్రయత్రత్తిరా
త్రాదికముక్తంతత్రసర్వత్రప్రాగుపనయనాస్తరణేస్నానమాత్రమితి । అత
ఏవసమానోదకానామనువనీతానాంమరణేస్నానమాత్రమిత్యధస్తాదేవో
దితం - యతు- మాతుశ్చయోనిసంబంధేభ్యఃపితృశ్చానస్తమాత్పురుషాద్యా
వతావాసంబంధోజ్ఞాయతేతేషాంప్రేలేషూదకోవశ్శుర్భనంగర్భావరి
హంప్యావరిసంవత్సరానిత్యాషస్తంబవచనంతత్సహిజనమానోదకాదిషు
ప్యతేషుస్నానవిధానమాత్రవరం - నతుస్నానమాత్రవిధానవరం - తథా
చతస్యవచనస్యతత్తదాశాచవ్యావృత్తానతాత్పర్యంయతుతస్మిన్నేవవచనే
అసంపూర్ణప్రథమవర్షేషుచాలేషుషుతేషుస్నానవర్జనముక్తం - తద్వికల్పా
భిప్రాయంఆపస్తంబమతంవాభవతుమహాఽతి- యుగాంతరీయవృత్తస్వా

ధ్యాయసాపేక్షాఘనంకోచవరంవేతినకశ్చిద్విరోధః - అత్రోదాహృతేషు
యత్రయత్రవిరోధోద్భవ్యతేతత్రసర్వత్రసన్నిధానాసన్నిచానాభ్యాంబ
హూవకారతదభావాభ్యాంఅతిక్రాంతకాలానతిక్రాంతకాలాభ్యాని
వయభేదకల్పయిత్వాతుల్యవోక్తేనచస్యవస్థాయథాసంభవం యోజనీ
య్యా - చంద్రికాదినిబంధేషుతథాదర్శనాత్ - యత్తుగుణావగుణాభ్యాంకృ
తస్థావనంపచనేషుద్భవ్యతే - తద్దేశభేదేనవాకాలభేదేనవాయోజ్యం - కలి
యుగేవీపబాహుశ్యేనగుణావగుణయోద్వివేచయితుమశక్యత్వాత్ పరా
శరేణభస్మాంతసూతకవివయేపిదతాహంశౌచవిధానాచ్చ - అతోగుణావ
గుణభేదేనవ్యవస్థావకానివచనానికాలభేదేనయోజనీయానియాని - తత్రమ
త్యపురాణేకానిచిత్తాదృశానివచనానిద్భవ్యంతే॥శ్లో॥ మాతామహేతథా
చార్యేబహుయజ్ఞకృద్భవ్యజి స్వస్త్రీయైవైవదాహిత్రేగురాయాజ్యేచసన్ని
ధౌ । మృతేత్తిరాత్రమాశాచంవిదేశేపక్షిణీభవేత్ । గుణహీనేషుచేతేషు
ఏకగ్రామేతుపక్షిణీ । ఏకాహంమస్యచేశేతున్నానంకాలాశ్యయేతథేపి । వి
దేశశబ్దాస్యదేశశబ్దాగ్రామాంతరవరా - గురాయాజ్యేచసన్నిధౌ - ఏక
గ్రామేతుపక్షిణీత్వక్వా - తత్ప్రతిద్వంద్విత్యేనతయోరుపాదానాత్ । బృ
హస్పతిరపి॥ శ్లో॥ ఋష్యగ్యజ్యసహాధ్యాయమాతులశ్వశురేషుచ । తథోప
నీతదాహిత్రేశిష్యేచాచార్యపుత్రకే । భాగినేయేభగిన్యాంచశ్వశ్రూమా
తామహీషుచ । మాతృప్సస్పపితృప్సస్పమాతులాసీషుచైవహి । గుర్వాచా
ర్యాదివన్నీషుపితృమాత్రాత్తబంధుషోషకగ్రామేతుమరణేపక్షిణ్యాశౌ
చమిష్యతే । గుణహీనేషుచైతేషుసన్నిధావేకరాత్రకం । గ్రామాంతరేచ
గుణిషుగుణహీనేషుచాప్లవఇతి - గ్రామాంతరేచగుణిష్వితిపూర్వేణసంబ
ధ్యతే । ఇదంయుగాంతరవిషయబుద్ధిస్పష్టమేవ ఉపనీతదాహిత్ర భాగినేయా
దీనామపిపక్షిణ్యాశౌచవిధానాత్ - తస్మాద్భృథానిబంధేషువ్యవస్థాదర్శితా
యథాచశిష్టానామాచారస్తథైవకంచితప్రకారమాశ్రిత్యవ్యవస్థాయోజనీ
యా - ద్రావిడానాంతుసర్వసాధారణ్యేనమాతులాదీనామసపిండానాంమ
రణేవరిణేతస్త్రీణామప్యాశాచమస్తీతివిశేషః - ఆంధ్రాదీనాంతుధర్మపు
వృత్త్యనుసారిణాంఅస్తిస్వపయేన్నానమాత్రంతదనుసారేణద్రావిడవ

జేవవజ్ఞాశాచమితిప్రాగుక్తం- తథాచతదీయేశతకే॥ శ్లో॥ మాతృవ్య
 స్యసుతాపుత్రాపితృవ్యసుతస్త్రీయా- స్వసాపితృవ్యపుత్రీచస్వసుపుత్రీ
 పితృవ్యసా- భ్రాతృపుత్రీచదాహిత్రీపౌత్రీతత్ప్రతియోగినా- స్త్రీపుంసౌ
 వక్యచిత్ప్రేతపక్షిణ్యాశాచినామిథ్యతి- జ్యేష్ఠమాతృవ్యసుపుత్రీపుత్రయోః
 ప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌకనిష్ఠమాతృవ్యసుపుత్రీపుత్రా- కనిష్ఠమాతృవ్య
 సుపుత్రీపుత్రయోఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌజ్యేష్ఠమాతృవ్యసుపుత్రీపు
 త్రా- పితృవ్యసుపుత్రీపుత్రయోఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌమాతృలపుత్రీ
 పుత్రా- స్వసుఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌభగినీభ్రాతరా- తత్రజ్యేష్ఠభ
 గిన్యాఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌకనిష్ఠభగినీభ్రాతరా- కనిష్ఠభగిన్యాఃప్రతి
 యోగినాస్త్రీపుంసౌజ్యేష్ఠభగినీభ్రాతరా- పితృవ్యపుత్ర్యాఃప్రతియోగి
 నాస్త్రీపుంసౌపితృవ్యపుత్రీపుత్రా- స్వసుపుత్ర్యాఃప్రతియోగినాస్త్రీ
 పుంసౌమాతృవ్యసుమాతృల- పితృవ్యసు- ప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌభ్రా
 తృపుత్రీపుత్రా- భ్రాతృపుత్ర్యాఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌపితృవ్యసు
 పితృవ్యా- దాహిత్యాఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌమాతృమహీమాతా
 మహా- పౌత్ర్యాఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌపితృమహీపితృమహా- ప
 తేషాంపరస్పరంపక్షిణ్యాశాచమిథ్యః- స్త్రీమూక్తానలే॥ శ్లో॥ మహామ
 హ్యాపితృమాతృపితృవ్యమాతృలస్తథా । మాతృవ్యనామాతృలాసీపితృ
 వ్యస్త్రీపితృవ్యసా । మాతృవ్యసుగృతులస్యపితృవ్యస్యపితృవ్యసుః- పుత్రీపు
 త్రీస్తుమాస్వస్యస్వసాభ్రాతృతదంనాస్వసుభ్రాత్రీస్తుమాపుత్రీపు
 త్రాస్వదుహితాపితే- స్వపౌత్రీచస్వదాహిత్రీస్వదాహిత్రీస్తదంనా
 అష్టత్రింశజ్జనాప్యేతేస్త్రీవృతావక్షిణీబుషః । ససండాకాద్వారజైతేషు
 ముక్తాన్యేపుంషుతౌతథేతి- మహాపితృమహామాతృమహా- తథామ
 హ్యోవపి- దుహితాదీనాంపక్షిణీవిధానంపరోక్షవిషయం- పునస్తత్రైవ
 శ్లో॥ మాతృవ్యసామాతృలశ్చస్వసాభ్రాతృపితృవ్యసా- పంచవైతత్పుత్రా
 పుత్రాదశపౌత్రీపితృమహాః । మాతృమహాశ్చదాహిత్రీపితృవ్యస్తస్యతా
 త్కజా- ద్వావింశతిజనాజ్యేతేపరోక్షేదుహితాపితా- దాహిత్రీశ్చప్రయ
 జ్యేతేతత్పుత్నస్త్రీయోదశ- స్త్రీమృతౌపక్షిణీభాజఃఅష్టత్రింశదిసి

తిః - మాతృష్వస్వపితృష్వస్వస్రోఃపుత్యైపుత్రైచతత్త్రిన్రియా - పితృష్వ
సాస్వసాపుత్రీభాతృపుత్రీస్వసుస్సుతాపితృష్వపుత్రీదాహిత్రీమాతులస్వ
సుతాసుతా । తత్ స్త్రీ చాసన్నిధాపుత్రీస్వస్రోఃపుత్రైచతత్త్రిన్రియా
క్వచిచ్ఛమాతుఃపితరాస్వసాచభాతృతత్త్రిన్రియా - వక్షిణ్యాశాచినస్తేన్
తేపుంమృతౌవంచవింతిరితి- తత్తత్పత్నయఃమాతృష్వస్వపుత్రమాతులతత్
త్రస్వస్త్రీయభాతృతత్పుత్రవైష్యస్వస్త్రీయపితామహమాతామహా
తృష్వతత్పుత్రపితృదాహిత్రఫత్స్వ్యభిక్ష్యర్థః - అత్రక్వచిదిత్యనేనవరోక్ష
ముచ్ఛ్యతే - మాతురిత్యస్వస్వస్రాదిష్వపిసంబంధః - అత్రయేషుయాసువా
వక్షిణ్యాశాచంవిహితం తేషామేవతాసామేవచమృతౌతద్భవతి- నతుతత్
త్తీనాంతద్భ్రాతృణాణాంఘృతౌ- తథోక్తంశతకే॥ శ్లో॥ మాతృతఃపితృ
తోయేషువిహితాపుంసువక్షిణీ । నతత్పత్నీమృతౌసాస్యాత్సాన్ననమాత్రం
విధీయతథితి- తథాచ॥ శ్లో॥ మాతామహీమాతులానీమాతులానాంవృతౌ
స్త్రీన్రియాఃపక్షిణీపురుషాణాంతుత్రి-రాత్రమఘమిష్యత ఇత్యాదివచనైర్వ
త్రయోనిసంబంధపత్నీవిషయేవిశిష్యాశాచంవిహితం - తద్వ్యతిరిక్తానాం
తత్పత్నీనాంమృతావాశాచంనాస్తీతిసిద్ధం- భిన్నమాతామహాదీనాంమరణే
పరిణితానామేకత్రంతథాచశతకే॥ శ్లో॥ భిన్నపిత్రోఃపితృభాగ్యస్వస్రవ
త్ప్యాసితత్ప్రజాః- శుభ్యంత్యహస్తిమిథశ్చావేజనాస్తత్ప్రతియోగినఇతి-భిన్న
పితృశబ్దేనసావత్స్వమాతృభిన్నోదరపితృవ్యావభిధీయేతే- పితృవ్యేపిపితృ
త్వప్రసిద్ధేః - తప్పితృభాగ్యస్వస్వపుత్రీపుత్రైఃతత్ప్రజాశ్చదినేనశుభ్యం
తి- పారస్కరోపి॥ శ్లో॥ యాసపత్నీసుతామాతృసపత్నీయాచతేమిథః - అ
ఘోరారాత్రేణశుభ్యేతామాహపారస్కరోమునిరితి - సంగ్రహస్తుఉపనీ
తానాంమరణేనపిండాసాంఘ్నార్ణమాశాచం- సమానోదకానాంత్రిరాత్రం
సగోత్రాణాంస్నానమాత్రం- జన్తనామస్తృతిమతాంసగోత్రాణామే
కరాత్రం - అనువనీతసమానోదకమరణేస్నానమాత్రం - అవివాహితక
న్యామరణేస్నానమాత్రం - అవివాహితసమానోదకానాంమరణేపితృవైష
వివాహితస్త్రీమరణేభక్త్యనపిండసమానోదకసగోత్రాణామిదమాశా
చంనతుపితృసపిండాదీనాం-మాతామహీమాతామహమాతృష్వస్వమాతుల

మాతులనీదాహిత్ర భాగినేయానాంసన్నిధానమరణేత్రి రాత్రం. అసన్నిధానేపక్షిణీ-శ్వశ్రూశ్వశురయోస్సన్నిధానేజీవద్భార్యస్యజామాతుస్త్రీ రాత్రం. అసన్నిధానేపక్షిణీ-మృతభార్యస్యజామాతుస్సన్నిధావక్ష్యేక రాత్రం- భార్యసంతతౌస్థితాయాంతుత్రి రాత్రం - ఆచార్య తత్పుత్రత ష్పత్తినామరణేసన్నిధానేత్రి రాత్రం. అసన్నిధానేపక్షిణీ- శిష్యస్యసన్నిధానమరణేఆచార్యవీనామష్యే వమేవ - ఉపసంపన్నశ్రోత్రియమరణేసన్నిధానేత్రి రాత్రం. అసన్నిధానేపక్షిణీ- అశ్రోత్రియోపసంపన్నమరణే సన్నిధావక్ష్యేక రాత్రం. అసన్నిధానేస్నానమాత్రం. అనుపసంపన్నశ్రోత్రియే గ్రామేష్యుతేతద్ద్రావిణాసినామేక రాత్రం. అసన్నిధానేసంజ్యోతిః- ఆగంతుకశ్రోత్రియస్యస్వగృహేమరణేత్రి రాత్రం. అశ్రోత్రియేష్వేక రాత్రం - మరణకాలేస్థలదానేసతస్యార్యుపసంపన్నత్వాత్ - ఋష్యిగ్యాజ్యయోఃకులక్రమాగతయోఃపరస్పగంసన్నిధానేత్రి రాత్రం. అసన్నిధానే పక్షిణీ- రాజపురోహితయోఃపరస్పరంసన్నిధానేత్రి రాత్రం. అసన్నిధానేపక్షిణీ - వైశ్యపురోహితయోరప్యేవమేవ- వివాహదూర్ధ్వంపితృగృహే పుత్రీమరణేమాతాపితృభ్రాతృణాంఅనూశభగినీనాంచ త్రి రాత్రం - జ్ఞాతీనామేక రాత్రం - భ్రాతృపత్నీనాంస్నానమాత్రం- ద్రావిణానాంతుమాతాపిత్రోస్త్రీ రాత్రం - భ్రాతృభగినీనామేక రాత్రం - జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్త్రీ- యదిమాతాపితృభ్రాతరోవిభక్తాభిన్న గృహవాసినశ్చేత్పితృగృహే మరణేశ్రోత్రేవత్రి రాత్రం- భ్రాతృగృహేచెద్భ్రాతృరేవత్రి రాత్రం- జ్ఞాతిగృహేచేత్తేషామేక రాత్రం. అన్యత్రమరణేమాతాపితృభ్రాతృణాంపక్షిణీ- జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్త్రీ - ఏక గ్రామేపుత్రీమరణేస్వగృహవదేవాశ్చాచం- గ్రామాంతరేపక్షిణీతిస్త్వత్కర్ణసారేభిహితం - యథాచారస్తథాచరణీయం- స్వగృహేపరగృహేవామాతాపిత్రోస్త్రురణేపుత్యస్త్రీ రాత్రం - భగినీగృహేభ్రాతృమరణేభగిన్యాస్త్రీ రాత్రం - పరగృహేపక్షిణీ- గ్రామాంతరఏక రాత్రం - భగినీపత్నేస్తుస్వగృహేపరగృహేవాస్యాల మరణేఏక రాత్రం - స్వాలపుత్రమరణేష్యేక రాత్రం - స్వాలకశ్రోత్రియశ్చేత్తస్యస్వగృహేమరణేత్రి రాత్రముపసంపన్నాశ్చాచం- గ్రామాంతరే

తుస్నానమాత్రం-అనువనీతభ్రాతృమరణేసన్నిధానేవిభగిన్యాఃస్నానమా
 త్రం-భ్రాతృపుత్రమరణేప్యేవమేవ-భ్రాతృగృహేభగినీమరణేభ్రాతృస్త్రి
 రాత్రం-వరగృహేవఱీణీగ్రామాంతరవకరాత్రం-దత్తపుత్రమరణే
 పూర్వాపరపితౌస్తత్పుత్రాణాంచత్రిరాత్రం-అసన్నిధానేఱ్యేకరా
 త్రం-పితృద్వయజ్ఞాతీనాంసన్నిధావకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమా
 త్రం-అనువనీతదత్తపుత్రమరణేతుస్ననిధానేపిస్నానమాత్రం-పితృద్వయ
 తత్పుత్రాణాంచత్రిరాత్రమేవ-దత్తస్యపుత్రజననేమరణేవాఉపనయనా
 త్పరమఱిజనకవర్గస్యస్నానమాత్రం-దత్తస్యజనకపితృమరణేత్రిరాత్రం-ప్ర
 తిగృహీతృపితృమరణేదశరాత్రం-తన్మరణేప్రతిగృహీతురపిదశరాత్రం-
 యదిదత్తస్వీకారానంతరంఱితఱారసపుత్రస్సంస్కృతాదాదత్తస్యత్రి
 రాత్రమేవ-అనులోమవ్యభిచారిణ్యాసన్నిధానేమరణేపూర్వాపరభగ్నో
 స్త్రిరాత్రం-తత్సపిండానామేకరాత్రం-వ్యభిచారిణ్యాఃప్రసవేపితఱై
 వ-ప్రతిలోమవ్యభిచారిణ్యాఃప్రసవేమరణేచాశాచంనాస్తి-పితృద్వయో
 త్పాదితయోర్వ్యభిచారిణీపుత్రయోఃపరస్పరంచత్రిరాత్రంమృతకాశాచం
 జాతాశాచంచ్యేకరాత్రం-ఆత్మబంధూనాంమాతృబంధూనాంపితృబంధూ
 నాంచమరణేసన్నిధానేవఱీణీ-అసన్నిధానేఱ్యేకరాత్రంసావత్సర్యమా
 తృవర్గమాతులాదేర్మరణేసన్నిధానేవకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమా
 త్రందత్తస్యప్రతిగృహీతృవర్గ్యమాతులాదేర్మరణేదత్తస్యసన్నిధానేవకరా
 త్రం-అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-జారఱితృవర్గ్యస్యజారపితృవఱీణీభ్రా
 త్రాదేర్మరణేసన్నిధావకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-దత్తస్యజన
 కవర్గ్యమాతులాదేర్మరణేసన్నిధానేవఱీణీ-అసన్నిధానేవకరాత్రం-సప
 త్నీపుత్రీమరణేసావత్సర్యమాతులేకరాత్రంమాతృసపత్నీమరణేసపత్నీ
 పుత్ర్యాఱిశ్యేకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-సపత్నీమాతాపి
 తృభ్రాత్రాదిబంధుమరణేసపత్నీస్యసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం-దాహీ
 త్రభాగినేయవ్యతిరిక్తానామసపిండానామసనయనాత్పూర్వంచమరణేసన్ని
 ధానేపిస్నానమాత్రం-దాహీత్రభాగినేయయోస్తుప్రాగుపనయనాస్తరణే
 వఱీణీ-తదూర్ధ్వంచత్రిరాత్రం-చాళాత్పూర్వంతుస్నానమాత్రం-మాతృ

వ్య స్రాదీనామసపిండస్త్రీణాంవివాహాత్పు ర్వం మరణేనన్ని ధానే
 పి స్నానమాత్రం - జామాతృ మరణేనన్ని ధానేవక్షిణీ - అనన్ని
 ధానేత్వే కరాత్రం - తస్యై వస్వ గృహేమరణేత్రిరాత్రం-యోనిసం
 బంధేషుయేయేపురుషాఃతత్పత్నీనాంమరణేనన్ని ధానేపిస్నానమాత్రం-
 మాతులాన్యాస్తువిశేషవిధానాత్త్రిరాత్రం-యోనిసంబంధేషుయాఃస్త్రి
 యఃతర్భర్తృమరణేపిస్నానమాత్రం-గురుతత్పత్నీతత్పుత్రమణేనన్నిధా
 నేవక్షిణీ - అనన్నిధానేత్వేకరాత్రం- శిష్యమరణేతేషామపితృదేవ- ద్వాద
 శాబ్దవర్యంతంసహాధ్యయనంకృతవతస్సహాధీతకృత్స వేదస్యవాసహాధ్యాయ
 యోమరణేనన్నిధానేవక్షిణీ - అనన్నిధానేత్వేకరాత్రం - అల్పకాలంస
 హాధ్యయనంకృతవతస్సహాధీతవేదైకదేశస్యవామరణేనన్ని ధానేఏకరా
 త్రం - అనన్నిధానేస్నానమాత్రం- మిత్రమృతేనన్నిధానేఏకరాత్రం - అ
 నన్నిధానేస్నానమాత్రం- తస్యై వబహూవకారిత్వేనన్ని ధానేవక్షిణీ-
 అనన్నిధానేత్వేకరాత్రం- మండలాధిపతౌరాజనిమృతేనన్నిధానేఏకరా
 త్రం - అనన్నిధానేసజ్యోతిః- స్వల్పమండలాధిపతౌనన్నిధానేసజ్యోతిః- అ
 నన్నిధానేస్నానమాత్రం- గ్రామేశ్వరేమృతేనన్నిధానేఏకరాత్రం - అ
 నన్నిధానేసజ్యోతిః- తవస్వినిమృతేనన్నిధానేసజ్యోతిః- అనన్నిధానేస్నా
 నమాత్రం- సమూహపతౌమృతేనన్నిధానేఏకరాత్రం- అనన్నిధానేసజ్యో
 తిః- జవ్యమంత్రోపదేష్టరిమృతేనన్నిధానేఏకరాత్రం- అనన్నిధానేసజ్యో
 తిః- తచ్చిష్యమృతౌతస్యాపితృభేష- ఉపసంపన్నాశాచంతుత్రిరాత్రమేకరా
 త్రం-వాదంపత్యోరుభయోరపిభవతివత్సావ్యఅపిగృహపతిత్వాదితి ప్రాగు
 క్తం - అత్రసపిండసమానోద్దకానామాచార్యమాతామహాయోశ్చ తత్ప్రతి
 యోగిభిస్తీలోదకందేయం - అన్యథాతేషామాశాచ్యనివృత్తిర్లాస్తి-పునరప్యే
 కస్తికాదిస ఆశాచంకృత్వాతిలోదకందేయం - పరిణీతానాంస్త్రీణాంమా
 తాపితృభ్రాతృతత్పుత్రాన్వినాపితృవర్గ్యబంధుమరణేస్నానమాత్రమితి
 ధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణిఅంధ్రాదయః - ఇతరేతువక్షిణ్యాదికమాచరంతి-
 ద్రావిడాస్తుసర్వసాధారణ్యేనపరిణీతాఃస్త్రియస్తత్ప్రతియోగినశ్చవక్షి
 ణ్యాదికమాచరంతి - తత్రసంగ్రహశ్లోకాః ప్రాగుదాహృతాద్రక్షవ్యాః-

విస్తరభయాదుపరమ్యతే. ఆశాచాంతేసంగవేన్నా త్వబ్రాహ్మణోహ
 స్తాభ్యా సుదకంస్పృష్ట్యా శుభ్యతి-క్షుత్రియోవాహనమాయుధంవాస్పృ
 ష్ట్యాశుభ్యతి-వైశ్యఃప్రతోదురస్యింవా-శూద్రోయష్టిమితి || ఇతిశ్రీవేంక
 టాంబాగర్భ సంఘాతశ్రీబ్రహ్మగ్య సుధీవరవిరచితాయా - మభినవషడశీతి
 వ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాముపనితాశాచనిణయః.

❖ అతిక్రాంతాశాచనిణయః. ❖

మూ॥ తత్తదాశాచమాఖ్యాతమతిక్రాంతమనేకధా ।

వ్యా॥ సపిండాదీనాంమరణేతన్నిమిత్తమాశాచమతిక్రాంతమనేకధాభ
 వతీత్యర్థః - అత్రదేవలః॥ శ్లో॥ ఆత్రిమాసాత్రిరాత్రంస్యాత్క్షణ్ణాసాత్పక్షిణీ
 తథా । పరమేకాహమావర్షాదూర్ధ్వంస్నానేనశుభ్యతీతి - వృద్ధమనురపి॥
 శ్లో॥ సంవత్సరేవ్యతీతేతుస్పృష్ట్యేవాపోవిశుభ్యతీతి - ఇదంపూర్ణాశాచవి
 షయం - కృతక్రియవిషయంచ - అకృతక్రియవిషయేపునర్దహనాశాచంవ
 త్యుతేయత్తు॥ శ్లో॥ మాసత్రయేత్రిరాత్రంస్యాత్క్షణ్ణాసాత్పక్షిణీభవేత్ - ఆ
 హస్తునవమాదర్షా గూర్ధ్వంస్నానేనశుభ్యతీతి- వృద్ధవసిష్ఠవచనంతద్విక
 ల్పాభిప్రాయం- యథాచారస్తథాచరణీయం - పుత్రవిషయేతుబహుసం
 వత్సరాత్యయేపిదశాహమేవ- కృతక్రియవిషయేతువింశతివర్ష పగ్యంతంద
 శాహం - తదూర్ధ్వంత్రిరాత్రం- అత్రవృద్ధమనుః॥ శ్లో॥ షష్టివషాధికా
 స్మూన్యనాచ్ఛ్రితాపిత్పవిషయం- సంసా- రస్తుకథంతత్రదశాహాదా
 ర్ధ్వదైహికం - మాతాపిత్రోర్దశాహంతుయథావిధినమావయేత్ - మధ్యే
 పిండసమాప్తిశ్చేతు-లక్షయకరంభవేదితి- షష్టివర్షాధికకాలేన్యూనకాలేచ
 సర్వదాదశాహమిత్యర్థః - షష్టిసంఖ్యాగ్రహణంలాకోక్త్యనుకరణం- షెతీ
 నసిరపి॥ శ్లో॥ పితరాచైస్తృతాస్యాతాంధూరస్థోపిహిపుత్రకః - శ్రుత్వా
 తద్దినమారభ్యదశాహంసూతకీభవేదితి- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ యత్రకుత్ర
 స్థితఃపుత్రఃశ్రుత్వాపితృవిషయం - జ్ఞాత్వాతద్దినమారభ్యదశాహంసూత
 కీభవేదితి- మాతాపిత్రోఃకృతక్రియత్వేతువిశేషః॥ శ్లో॥ అర్వాస్వింశతి
 వర్షాత్తుమాతాపిత్రోఃకృతక్రియేపిపుత్రాణాందశాహం
 సూతకంభవేత్ - ఊర్ధ్వంవింశతివర్షాత్తుమాతాపిత్రోఃకృతక్రియేతు-కృ

త క్రియేత్రి రాత్రంస్యాద్దశాహమకృత క్రియతిన్నరణాత్ - కేచిత్తు ప్రథమ
పవత్స రానంతరమేవ - కృత క్రియేపితదిపు త్రాణాంత్రి రాత్ర మిత్యా
హుః - అన్యేతుకనిషానాంత్రి రాత్రంజ్యేష్ఠానాందశరాత్ర మిత్యాహుః - త
ద్భహుస్తృతివిరోధాదనాదరణీయంఇదంసర్వందశాహూర్ధ్వంమరణశ్ర
వణవిషయం - దశాహుభ్యంతర పంచమరణశ్రవణేపు త్రాణాంజ్ఞాతీనాంహ
సర్వేషాందశాహుశేషేణశుద్ధిః - తథాచమనుః॥ శ్లో॥ విగతంతువిదేశస్థంశృ
ణయాద్యోహ్యనిర్దేశం - యచ్ఛేషందశరాత్రస్యతావదేవాశుచిర్భవేదితి, ఇ
దంత్రి రాత్రా దేరపుష్పలటణం - తథాచ త్రిరాత్రా ద్యాశాచనిమిత్తస్య
బంధుమరణస్యత్రిరాత్రాదిమధ్యేశ్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః - శంఖోపి॥ శ్లో॥
దేశాంతరగతంశ్రుత్వా కల్యాణంమరణంతథా - యచ్ఛేషందశరాత్రస్య
తావదేవాశుచిర్భవేదితి - యాజ్ఞవల్క్యేపి - ప్రోషితేకాలశేషస్సాన్యదితి
కేచిత్తుదశాహుభ్యంతరేపితత్కదివసాదర్వాస్థితృమరణశ్రవణేదశాహుశే
షేణశుద్ధిః - తదుర్ధ్వంతుశ్రవణప్రభృతిదశరాత్ర మిత్యాహుః - తత్సం
వాదాయ॥ శ్లో॥ పిత్రోర్మృతేద్యూరస్థశ్శ్రుత్వాపిత్వవివర్యయం - పుత్ర
శ్శుభ్యేద్దశాహేనసంచయాత్పత్రితుశేషతఃఇతివచనంచోదాహరంతి - త
ద్ద్రావిడదేశవిషయం - త్రిరాత్రాదివిషయేతుఅతిక్రాంతాశాచంసాస్తి
కింతుస్నానమాత్రం - యత్తు॥ శ్లో॥ అత్యాశాచందినంసద్యస్త్యై హైకాహా
రశాచినోః - పక్షిణ్యఘిన్వఘాంతశ్రుత్వే కకాలోన్యదాప్లవణితి - ద్రావి
డీయ్యతతకవచనంతద్ద్రావిడేనైవస్తృతిముక్తాఫలకారేణదూషితంతస్నా
త్త్రిరాత్రాదిష్యతిక్రాంతేషుదశాహమధ్యేపిస్నానమాత్రమేవ - యత్తు
శ్రుత్వాచోర్ధ్వందశమ్యాఏకరాత్రమితిశంఖవచనంశతకకారేణోదాహృ
తం - తదతిక్రాంతపూర్ణాశాచవిషయం - షణ్మాసోత్తరకాలవిషయంచేతి
చంద్రికాదిభుబహుషునిబంధేషువ్యాఖ్యాతం - యచ్ఛ్లో॥ అతీతేపక్షిణీకా
లేదశాహుభ్యంతరేశ్రుతౌ - దివావాయదివారాత్రావేకకాలేనశుభ్యతీతి
స్తృత్యంతరవచనంతేనోదాహృతం - తదపినిబంధకారైరనుదాహరణాత్
స్తృతిష్యదర్శనాచ్ఛచింతనీయమిత్తస్తృతిముక్తాఫలేప్రతివాదితం - ఆచార
స్త్రద్రావిడానామితరేషాంచకేషాంచిచ్ఛతకవచనానుసారేణైవయదత్ర

యక్తంతద్ధాగ్రహ్యం- వస్తుతస్తు- త్రిరాత్ర పక్షిణీకాలేచాతిక్రాంతేదశా
మానుష్యేపిన్నానమాత్రం- తథామితాక్షరాదిష్వభిధానాత్ || శ్లో || పక్షిణీ
యోనిసంబంధేనాతికాలేనసూతక ఇతి మార్గం- డేయవచనేన పక్షిణీవ
యేతిక్రాంతాశాచనిషేధాచ్చ - పితృభాగ్రాదివిషయేపుత్రీభగిన్యాది
నాందశాహాదూర్ధ్వమప్యతిక్రాంతాశాచంధర్మప్రవృత్తౌవిహితం || శ్లో ||
త్రోర్దశదినాదూర్ధ్వంమరణందక్షకన్యకా | శృణోతీయదిచేత్తస్యాః పక్షి
ణ్యాశాచమిష్యతే | పుత్రీగేసోధవాన్యత్రపితరౌప్రమృతౌయది | దశాహ్య
శ్యంతరేపుత్యాగ్రస్తిరాత్రంశావసూతకం | మరణంశ్రూయతేభాగ్మ
శాహాత్పరతోయది | దినమేకంస్వసుఃప్రోక్తంస్నానంస్యాద్భగినీవతేః | దశా
హాత్పరతోభాగ్రామరణంశ్రూయతేస్వసుః | తస్యైకదినమాశాచంత
త్పత్న్యాస్నానమచ్యతే | దశాహాత్పరతేకన్యామరణంశ్రూయతేయ
ది | ఆశాచంతద్దినంపిత్రోర్ద్వాస్త్యేషామితినిశ్చయఇతి | పుత్రీభగిన్యాదివ్యతే
క్రవిషయేతుదశాహాత్పరతస్నానమేవేతితత్రైవోక్తం || శ్లో || మరణంత్యవ
పిండానాందశాహాచ్ఛేద్భహిఃశ్రుతం | తత్రస్నానేనశుద్ధిస్నాన్యదితిధర్మః
దోవిదురితి | ఏతేషాంపచనానాంఅస్యనిబంధేష్వసుదాహరణాత్ | ఋషి
కర్తృకత్వస్థరణాభావాచ్చ - ప్రామాణ్యంసందిగ్ధమేవ- ఆచారస్తుశిష్టానా
మ్మాగ్రాణాంకేషాంచిచేతద్వచనానుసారేణైవదృశ్యతే - మరణంత్యవపి
ండానామితివచనంతుస్త్పతినిబంధసంవాదాత్ప్రమాణం - పోతుభట్టియాదౌ
తుపక్షిణీవిషయేవిశేషఉక్తః - తత్రహీదంపచనముదాహృతం || శ్లో || దేశకా
లవ్యవామేపిపక్షిణీనేవహీయతే | సంపూర్ణైవతుకర్తవ్యాగ్రతైర్వక్షతైః
పక్షిణీ- తథాచతద్రీత్యాపక్షిణీవిషయేయావజ్జీవంపక్షిణ్యాశాచమేవ- నత్వతి
క్రాంతేసంకోచః - తథాచపక్షిణీవిషయేద్వావత్ - పక్షిణీకాలేతిక్రా
ంతేస్నానమేవయావజ్జీవంపక్షిణీత్యవరఃవత్ - శతకానుసారిణాంతుపక్షి
ణీకాలేతిక్రాంతేదశాహాభ్యాంతర ఏకకాలః - తదూర్ధ్వంతుస్నానమా
త్రమిత్యేకఏవవత్ - | యథాదేశకులధర్మస్తథాచరణీయం- పుత్రాది
విషయేవిశేషోధర్మప్రవృత్తౌదర్శితః || శ్లో || పుత్రస్యోపనయాదూర్ధ్వంమర
ణంశ్రూయతేయది | దశాహాత్పరతోయావదబ్దంస్యాత్ప్రీదినంతదా| అథా

దూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రంతదతిరిక్తాశాచేమానాభాపాతే అకృతక్రియేకు
 అభాదూర్ధ్వమపిత్రిరాత్రం॥ శ్లో॥ సావత్స్యమాత్యమరణందశాహాశ్చే
 ద్భహిశ్శుక్రితం - ప్రథమేష్టేకుకర్తవ్యంత్రిదిసంచాభవషీణీ । పితృవత్స్యా
 మతీతాయామపుత్రాయాంతువైయది । సంవత్సరేవ్యతీతేపిత్రిరాత్రమ
 శుచిగృహేదితి । ఇదంతిరాత్రమనవత్ససావత్స్యమాత్యవిషయం-స్వస్యై
 వసంస్సుత్యత్వాత్ । అత్రసంవత్సరాదర్వాగ్దశరాత్రంతతఃపరంతిరా
 త్రం-తథాచవరదరాజీయే॥ శ్లో॥ ప్రాగ్భాజ్జనీసమందిశతుతస్నేతోద
 కాదిక్రియాంతస్తాత్పాపరిగౌణమాత్యమరణంశుత్వాసదాఘంత్యక్రిహ
 మితి అత్రసేతోదకాదిక్రియాసమభివ్యాహారాదకృతక్రియవిషత్వంగవ్య
 తేకతకేతుకృతక్రియవిషయేసావత్స్యమాతుస్సంవత్సరాదూర్ధ్వమేకరా
 త్రమిత్యుక్తం- తద్దాగ్రిడదేశవిషయం- దంపత్యోస్సవత్సీనాంచపరస్పరంపి
 త్యవదతిక్రాంతాశాచం॥ శ్లో॥ మాతాపిత్రోన్యథాశాచందశాహంక్రి
 యతేసుతైః । అనేకేష్టేపిదంపత్యోస్తథైవస్యాత్పరస్పరమితి-ధర్మప్రవృత్తి
 వచనేనదంపత్యోఃపురస్పరంపిత్యవదతిక్రాంతాశాచవిధానాత్ ॥ శ్లో॥
 ప్రాపితభ్రాతృమరణేదత్తపిండోదకక్రియే- తిరాత్రంసూతకంతత్రద
 శాహంపుత్రభార్యయోరితివైతీనసేవచనేనభార్యాయాంపుత్రతుల్యాతిక్రా
 న్నాశాచవిధానాచ్చ॥ శ్లో॥ ఆశాచేవర్తమానేతుపునర్దాహక్రియాయది - ఇ
 త్యదాహారిప్యమాణబృహస్పశీవచనేనదంపత్యోస్సవత్సీనాంచపుత్రతుల్యా
 తిక్రాంతాశాచవిధానాచ్చ - స్తవిత్యగ్నసారేపుత్రస్యభార్యయాశ్చపిన్య
 విషయేపతివిషయేచపునర్దాహనాశాచముక్తావత్స్యాపునస్సంస్కారేవ
 త్యున్నైచ్చమిత్యభిధానాచ్చ - తస్మాద్దంపత్యోస్సవత్సీనాంచపరస్పరంపిత్య
 వదతిక్రాంతాశాచం- సవత్సీదంపతిమాతాపితృప్యతిర్దవిషయేతిక్రాం
 తాశాచమేకదేశవిషయం - దేశాంతరేతుస్నానమాత్రం॥ శ్లో॥ దేశాంతర
 మృతంశుత్వాశ్శీజేవైఘానసేయతా । మృతేస్నానేనశుభ్యంతిగర్భస్రావే
 చగోత్రిణితి- యాజ్ఞవల్క్యస్తరణాత్ । దేశాంతరలక్షణమాహమనుః ॥
 శ్లో॥ మహానద్యంతరంయత్రగిరిర్వావ్యవధాయకః । వాచోయత్రవిభిద్యం
 తేతద్దేశాంతరముచ్యతేతి । బృహస్పతిస్తవస్యథాలక్షణమాహ॥ శ్లో॥ నే

శ్లాంతరంబదంత్యస్యేవప్రియోజనమాయతం । చత్వారింశద్వదంత్యస్యేత్రిం
శదస్యేతదైవచేతి । ఇదంమహానదీవ్య వధానాదికంసర్వ మపిదేశాంతరస్యే
ప్రయోజకమితివిజ్ఞానేశ్వ రాదయః- స్మృతిసారసర్వస్వ కారాదయస్తుబృ
హస్ప తినోక్తంయోజనవ్య వధానమేవదేశభేద ప్రయోజకం- సతుమహానదీ
వ్యవధానాదికమితిప్ర సంగాదిత్యా హుః ॥ ఆచారస్తుబృహస్పతివచనాను
సారేణైవ- మహానద్యో వామనపురాణేదస్మితాః॥ శ్లో॥ గోదావరీభీమరధీకృ
ష్ణవేణీచృజాహ్నవీ తుంగభద్రాసుప్రయూగాకావేరీసత్యనామికాదుగ్ధో
దానశివీరేవానిశిడాకలభస్వనా| అన్యాఅపిమహానద్య స్సహ్యమూలాద్వినిగ్
తా ఇతి- వర్వ తాస్తు॥ శ్లో॥ శ్రీశైలోహీమవామేరుమై నాకోమలయస్త
థా| ఋషభఃకూటశైలశ్చహేమకూటస్తభైవచ । గోవధానశ్చ గోకర్ణో
నీలశ్చకకుభస్తథా| సహ్యోవింధ్యశ్చమందారోవిఖ్యాతాఃవర్వ తాఅమిశి॥
శ్లో॥ దశాహంతఃపునదామే శేషాచ్ఛుద్ధిరశౌచినాం । తదూర్ధ్వంధహ
నేపూర్వమాశాచస్యాగ్రహేత్యగ్రహం । అమంత్రపూర్వందగ్ధానామంగవై
కల్యణేషిణాం । ఆతభాషమృతానాంచపునదహానమివ్యతేమంతవత్సం
స్కృతస్యాపిహ్యసమాప్తోదకస్యతు । అర్వాగ్దశదినాదూర్ధ్వంపునదా
హోవిధీయతే । దేశాంతరమృతానాంతు రాజభిర్వావిషాదిభిః । తేషామం
గంవలాశాడ్యైకృత్వాదేహంపునదహేత్ । శవవత్ప్రతిపత్తిశ్చ ఆజ్యా
గ్నిస్సశకనంవిదురిత్యాదివచనైః - పునదాహోవిహితః । తత్రదశాహ
భ్యంతరేపునదహనేపు త్రాణాంజ్ఞాతీనాంచదశాహ శేషాదేవశుద్ధిః- దశా
హోర్ధ్వంపునదహనేపూర్వమగృహీతాశాచానాంజ్ఞాతీనాంత్రిరాత్రం
సూర్వమేవాశాచగ్రహణేతుకిమపినాస్తి -

మూ ॥ అనేకాబ్దాత్యయేపిస్యాత్పునదహానసూతకం ।

వ్యా॥ అగృహీతాశాచానాంజ్ఞాతీనాంబహుసంవత్సరాత్యయేపిత్రిరాత్రం
పునదహానాశాచమిట్కళః । పూర్వోక్తస్య సంవత్స రాదూర్ధ్వంసద్య
శ్శాచస్యకృతక్రియవిషయత్వాత్ - కతుర్విశేషమాహ-

మూ॥ ప్రాగ్గ్రహేపితదాకతుఃస్త్రిధినాశాచమివ్యతే॥

వ్యా ॥ కతుఃపూర్వమాశాచగ్రహణేపునదహనేత్రిరాత్రమస్తి-

కేచిత్తుకతు=రకతు=శ్చ సంవత్స రాదూర్వ=మేక రా త్రంపునగ్దహనాశాచ
మిత్యాపమః - యథాచార స్తథా గ్రా హ్యం- పు త్ర విషయేవి శేషమాహ.
మూ || కతా=పు త్రో యదితదా త్రిదిసంప్రా గ్గి హేసతి ।

ప్రా గ్గ్ర హేతుపూణంస్యాదితిధమ=విదోవిదుః ||

వ్యా|| కతా=పు త్ర శ్చైత్తదాఘోర్వంమరణప్రభృతివా శ్రవణప్రభృ
తివా దేశవిప్లవేన ద్రవ్యా భావేనవాఅన్యే నవాయేనకేనచిన్నిమిత్తేనసర్వా
జ్జనాబహు ప్రయతై రపిమాతాపిత్రో స్సద్భవవ ప్రే తకృ తంకతు=మ
శక్తస్కృ మరణప్రభృతివా శ్ర వణప్రభృ తివాదశాహమాశాచనియమాన్వి
తఃస్థితః సదశాహమధ్య ఏవప్రే తకార్యకరణసమర్థ=శ్చై త్తదాతశ్చే మేణ
శుద్ధిః । తదూర్వ=తు త్రి రా త్ర మేవపునద=హనాశౌచం-యస్య తుపూర్వ
మాశౌచ గ్ర హణంనా స్థితస్య మాలాపిత్రోః పునద=హనేపూణంమేవా
శౌచం. ఆస్థిదహనేవి శేషమాహ ||

మూ || అస్థిదాహేతుసర్వేషాంపూణంమాశౌచమిష్య తే||

వ్యా || అస్థిదహనేపు త్రా ణాంజ్ఞాతీనాంచపూణంమేవాశౌచం- దశా
హమధ్యేతు శేషా దేవశుద్ధిః । ఆహితాగ్ని విషయేవి శేషమాహ.

మూ|| పాలాశదహనేపిస్యాత్పూర్వమేవాహితాగ్ని ఘ్నః ।

వ్యా|| ఆహితాగ్ని ఘ్నమృ తేషుపాలాశవిధావపిపు త్రా ణాంజ్ఞాతీనాం
చపూర్ణమేవాశౌచం. అత్రపైతీనసిః|| సూ|| ఆహితాగ్ని శ్చేత్ ప్ర వసన్మృ
యేతపునస్సంస్కారంకృ త్వా శశవచ్ఛాచమితి- ప్ర త్య త్తశవపదహనశవద
శాహేనశుద్ధిరిత్యర్థః । అనాహితాగ్ని విషయే బ్ర హ్మపురాణం|| శ్లో || అనా
హితాగ్నేర్దాహస్తుకార్యోస్య స్యగ్ని నాద్విజైః । తదభావేపలాశోత్తైఃప
క్షైఃకార్యంశరీరకం । శవంపల్లమయందగ్ధావ్త్రిరాత్ర మశుచిగ్న వేదితి.
ఇదంపు త్ర వ్యతిరిక్తవిషయం- పుత్ర విషయే వ్యేపిస్తూత్వవత్ గృ హీతాశాచ
విషయం - స్తృ త్యంతరేపి|| శ్లో|| దగ్ధావ్స్థిపిత్రోః పుత్ర స్తుదశాహంసూత
కీభవేత్ । తయోః ప్ర తికృతీదగ్ధావ్త్రి రాత్ర మశుచిగ్న వేదితి. ఇదమపిత్రిరా
త్రంపూర్వగృ హీతశాచవిషయం- దేవలోపి|| శ్లో|| దగ్ధావ్స్థిపిత్రోః పుత్ర
స్తుదశాహంసూతకీభవేత్ । తయోః ప్ర తికృతీదగ్ధావ్శవవచ్ఛాచమిష్యత ఇతి-

ఘృతానామాశాచంనకతవ్యమితియదుక్తంతద్భుద్ధిపూర్వ కదుర్మణవిష
 యం - తథాచయస్త్వివ్యాపారేక్రియమాజైమరణస్యనిశ్చయః | సంశయో
 వాస్తీతద్వ్యాపారే ప్రవృత్తస్యమరణేసద్యః ప్రేతకృత్య మాశాచంచనక
 ర్తవ్యం - ప్రమాదాదతర్కి-తదుమౌరణేతునదోషః - తస్య సద్య ఏవ ప్రేత
 కృత్యమాశాచంచకర్తవ్యం - అశ్రబ్రహ్మపురాణం || శ్లో || శృంగిదంష్ట్రీసఖ
 వ్యాళవిషవహ్ని మహాజలైః | సుదూరాత్పహర్తవైక్యోకుర్వన్ శ్రీఙాంస్య
 తస్తుయః | నాగానాంవిప్రియంకుర్వన్ దగ్ధశ్చాప్యథవిద్యతా | నిశ్చహీతా
 శ్చయేరాజ్ఞాచార్యదోషేణకుశ్రచిత్ | పరదారాహరంతశ్చ రోషాత్త
 త్పతిభిశాతాః | అసమాస్తేశ్చశంకీజైశ్చండాలాద్యైశ్చ విగ్రహం కృ
 త్వాతైస్నిహతాస్తస్వచ్ఛండాలాటిసమాశ్రితాః | క్రోధాత్ప్రియం
 సిషంపమ్నాంశస్త్రీముద్బంధనంజలం | గిరివృక్ష ప్రపాతంచయేకుర్వంతిన
 రాధమాః | మహాపాతకినోయేచవతితాస్తేప్రకీర్తితాః | వతితానాంసదా
 హస్సాన్యోస్తే దకంనాస్తిసంచయః | సచాశ్రుపాతఃపిండోవాకార్యంశ్రా
 ఙ్గాదికంక్వచిదితి యమోపి || శ్లో || చండాలాదుదకాత్సర్వాద్విషాద్వావైద్య
 తావపి | దంష్ట్రీభ్యశ్చవశుభ్యశ్చ మరణంపావకర్మణాంఊడకంపిండదానం
 చ ప్రేతేభ్యోయత్ప్రదీయతే | నోవతిష్ఠతితత్సర్వ మంతరిక్షేవినశ్యతి | నా
 శైవంనోదకంనాశ్రువదాహాద్యంతకర్మచ | బ్రహ్మదండహతానాంచనకు
 ర్యాత్కృటధారణమితి | బ్రహ్మదండో బ్రహ్మశాపః | అభిచారోవా-కటశబ్దః
 శవదహాసయోగ్యఖట్యాదీవాచకః | అయగిచాశాచనిషేధః | సంవత్సరాత్పు
 ర్వమేవ- సంవత్సరాదూర్షణం ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా నారాయణబలిం
 కృత్వా పునర్నంత్రవత్సంస్కారంకర్తవ్యం | తదానీమేవసర్వేషాంయథా
 యథమాశాచం - యస్తుసంవత్సరపర్యంతంకాలప్రతీక్షాంకర్తుమశక్తస్స
 ద్యవీవప్రేతకార్యకరణమిచ్ఛతి-తేనవంచగుణితం ప్రాయశ్చిత్తంకర్తవ్యం
 ఏవంత్రిమాసాదిషు ప్రాయశ్చిత్తతారతవ్యమస్తి - ఏతదుపపాదనంఅస్త
 త్కృతధర్మచింతామణౌ ద్రష్టవ్యం - ప్రమాదతోదంష్ట్ర్యాద్రిభిమౌరణం
 తునదుమౌరణం - తత్రాశాచంచప్రేతకమౌచనద్యఃకర్తవ్యమేవ-తథా
 చ బ్రహ్మపురాణం || శ్లో || ప్రమాదాదసినిశ్శంకమకస్మాద్విధిచోదితః | శృంగి

దంష్ట్రీ నభివ్యాళవిషవిద్యుజ్జలాదిభిః | చందాలై రభవా చ్ఛోరై నికహణో
 యత్ర కుశ్రచిత్ | తస్యదాహాదికంకార్యంయస్మాన్నపతీతస్తుసతి - అంగి
 రాఅపి|| శ్లో|| యదికశ్చిత్ప్రమాదేవమియతేగ్న్యదకాదిభిః | తస్యాశా
 చంవిధాతవ్యంకర్తవ్యాచోదకక్రియేతి | విహితేభ్యగ్వాదిమరణేస్తుతిషు
 త్రిరాత్రాశాచముక్తం- తత్కలియుగేనకతకవ్యం- తాదృశభ్యగ్వాదిమ
 రణస్యకలిసమయేషునిష్ఠత్వాత్ | సంగ్రహస్తు| జ్ఞాతీనాంమరణందశాహ
 మధ్యేనుతంచేదృశాహశేషేణశుద్ధిః | చశాహూర్ష్యంతుమాసత్రయమ
 ధ్యేత్రిరాత్రం- తతష్షక్త్యాసమధ్యేవషిణీ- తతస్సంవత్సరవ్యంతుమేకరా
 త్రం- సంవత్సరాదూర్ష్యంతుస్మానమాత్రం- ఇత్యేకఃపక్షః- అభివానవ
 మాసాదూర్ష్యమేవస్మానమాత్రం- ఇత్యేకఃపక్షః- త్రిరాత్రాశాచి
 నాంమరణంతిరాత్రమధ్యేనుతంచేదృశ్యేషేణశుద్ధిః- త్రిరాత్రేతికాం
 తేస్మానమాత్రం | పక్షిణ్యాశాచినాంతుమరణంపక్షిణీమధ్యేనుతంచేత్త
 ష్యేషేణశుద్ధిః- పక్షిణీకాలేతికాంతేస్మానమాత్రమిత్యేకఃపక్షః | యా
 వజ్జీవపిపక్షిణీవ్యవరఃపక్షః- యథాచారస్తథాచరణీయం ఏకరాత్రాశాచి
 నామేకరాత్రేతికాంతేస్మానమాత్రం- మాతాపితృవిషయేదత్తకన్యా
 యావశాహాభ్యంతరేత్రిరాత్రం- తదూర్ష్యంపక్షిణీతదృశ్యవస్తుత్ప్రసూరి
 ణః- త్రిరాత్రేతికాంతేస్మానమిత్యే- బహుః- పుత్రికాభగినీభృత్యవి
 షయేతత్ప్రతియోగినాందశాహాభ్యంతరేపక్షిణీ- తదూర్ష్యమేకరాత్రమి
 తిధర్మప్రవృత్తిపక్షః- యావజ్జీవంపక్షిణీవ్యవరఃపక్షః- పక్షిణీకాలేతేస్మా
 నమిత్రితీయః- పుత్రవిషయేషితుర్దశాహాదూర్ష్యంసంవత్సరవ్యంతంత్రి
 రాత్రంతదూర్ష్యంతుస్మానమాత్రం- ఏకరాత్రమితికేచిద్వదంతి- అకృత
 క్రయేపుత్రే సంవత్సరాదూర్ష్యమపిత్రిదాత్రమస్తి- స్థావత్ప్రమాతృమర
 ణేసంవత్సరేవర్యంతంత్రిరాత్రం- సంవత్సరాదూర్ష్యంయావజ్జీవంపక్షి
 ణీ- తస్యాఅకృతక్రియత్వేఅసవత్సర్యేచసంవత్సరాదర్ష్యగృహరాత్రం- త
 దూర్ష్యంత్రిరాత్రం- ఇదంచసావత్ప్రమాతురాశాచంత్రంశవ్యోజనదే
 శవ్యవధానేషిభవతి- అనువసితానాంజ్ఞాతీనాంభాత్రాణాంపుత్రాణాం
 వామరణేతత్తదాశాచమధ్యేత్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః- తత్తదాశాచకాలేతి

క్రాంతేతున్నానమాత్రం-మాతాపిత్రోర్నగణేతయోరకృతక్రియత్వే
చయావజ్జీవందశరాత్రం-కృతక్రియత్వేతువిశతివమవర్యంతందశరా
త్రంతదూర్గ్వంతుతిరాత్రందశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్చేషేణశుద్ధిః-త్రా
విదానాంతుసంచయనాత్పూర్వమాతాపితృమరణేశ్రుతేషేషేణశుద్ధిః-త
దూర్గ్వంశ్రవణప్రభృతిదశరాత్రం-దంపత్యోస్సపత్నీనాంచవరస్వరం
మాతాపితృవదేవదశరాత్రాదికం-ద్రావిడాస్తుసంవత్సరానంతరమే
వపిత్రోఃకృతక్రియత్వేపుత్రాణాంత్రిరాత్రమిత్యాహుః-తత్రాపిక
నిష్కన్యేతిరాత్రం-జ్యేష్ఠస్యదశరాత్రమితీకచిత్-అత్రసపత్నీదంపతిమా
తాపితృవ్యతిక్రాంతాంశ్రవణ్యోజనవ్యవహితదేశాంతరమరణేన్నానమా
త్రం-తత్రైవదశాహమధ్యేశ్రవణేతచ్చేషేణశుద్ధిః-పూర్వోక్తానామేతే
షాంయేనకేనవన్నిమిత్రేనయదామంత్రవత్పనర్దహనంక్రియతేదదాబహు
శంవత్సరాత్యయేపిఅగ్రహీతాశాచానాంజ్ఞాతీనాంత్రిరాత్రం-సంవత్సరా
త్పరమేకరాత్రమితీకచిత్-పూర్వమేవాశాచగ్రహణేతుపునర్దహనసమ
యేతేషామాశాచంనాస్తి-పూర్వంతిలోదకాభావేతిలోదకార్థమేకరాత్ర
మాశాచమస్తి-కర్తుస్తుపూర్వమాశాచగ్రహణేపిపునర్దహనసమయేత్రి
రాత్రమస్త్యేవ-కర్తాపుత్రశ్చేత్తస్యపూర్వమాశాచగ్రహణాభావేదశ
రాత్రం-ఆశాచగ్రహణేతుత్రిరాత్రం-అగ్నిదహనేతుదశరాత్రం-య
దాతుబాధకవశాత్పనర్దహనంకాలాంతరేకరివ్యతితదాత్రైస్తైర్బంధుభిస్స
స్వాశాచండదకదానంచదర్శస్తంభేపూర్వమేవదశాహమధ్యేకర్తవ్యం-ద
శాహద్భుషిఃశ్రుతంచేన్నకర్తవ్యం-కింతుయదాపునర్దహనంతదాకర్తవ్యం
దశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్కర్తవ్యం-తేషాంపునర్దహనసమయేకిమపినా
స్తి-కతుస్తదానీంత్రిరాత్రమస్తి-తచ్చబహుసంవత్సరాత్యయేపివతి
సంవత్సరాత్యంకతుంకర్తవ్యేకరాత్రమితీకచిత్-దశాహమధ్యేపునర్దహ
నంచేత్పుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచదశాహనేషేషేణవశుద్ధిః-అహితాగ్నేస్తుసం
స్కారాత్పూర్వంపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచసర్వేషామాశాచంనాస్త్యేవ
కింతుపునర్దహనప్రభృత్యేవాశాచందశరాత్రం-తచ్చాస్తిదహనేపాలాశవి
ధాచసమానం-అనాహితాగ్నేస్తుఅస్తిదహనేసర్వేషాందశరాత్రం-పాలా

శవిభాతు త్రిరాత్రం అనపిండానాంతుమాతులాదీనాంఽహితాగ్నివిషయేద
హనప్రభృతిస్వాశౌచకాలతఃకుఢ్దిః- అనాహితాగ్నివిషయేతుమరణదినప్ర
భృతిస్వాశౌచకాలతఃకుఢ్దిః- దుర్మరణంచేదాహితాగ్నినాహితాగ్నోగ్న
రుభయోరపిపునదహనాతుర్వంపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచాశౌచంనాస్తి-
కింతుపునదహనప్రభృత్యేవాశౌచంఅబుద్ధిపూర్వకదుర్మరణేతుమరణప్ర
భృత్యేవసర్వేషామాశౌచం-సద్యవసంసాకారశ్చకర్తవ్యః॥ ఇతిశ్రీవేంక
టాంబాగర్భసంఘాతశ్రీసుబ్రంహ్మణ్యసుధీవరవిగచితాయామభినవపడ
శీతివ్యాఖ్యానం- దర్మప్రదీపికాఖ్యానా-మతిక్రాంతాశౌచనిణః॥

మూ॥ అనేకాశౌచసంపాతేబాధ్యబాధకతాభవేత్ । యుగవ

త్సన్నిపాతేతుతంత్రమేవవిధీయతే ॥

వ్యా॥ ఏకాశౌచానువృత్తిదశాయామాశౌచాంతరనిమిత్తప్రాప్తౌవత్కృమా
ణప్రకారేణబాధ్యబాధకతాభవతి-ఏకస్త్రిన్నేవదినేత్వనేకాశౌచసంపా
తేతంత్రేణైవకుఢ్దిఃతంత్రవక్షేనమయోత్వావిషయోర్వాశౌచయోరేకఏవద
శరాత్రోదికాలఉపకారాయపర్యాప్తిః- సప్తభక్కూలాంతరమాదర్తవ్యం
తావతైవోభయమప్యచరితంభవతి- బాధ్యబాధకతాయాంతునైవముభ
యానుగ్రహః- కింత్యాశౌచాంతరస్యనివృత్తిః- క్వచిత్సంకోచః ॥

మూ॥ అధికంవాసమంవాపిశావంసూతకబాధకం॥

వ్యా॥ సూతకాదధికకాలంశుల్కకాలంవాశావం- సూతకబాధకంజన
నాశౌచనివతకం- శావమేవస్వశాలసమాప్తివ్యంతమాచరణీయం॥

మూ॥ శావంతుబాధతేసూతిస్వయంచేదధికాభవేత్ ।

వ్యా॥ సూతిజననాశౌచంస్వయమధికకాలచేత్ - శావాశౌచంచాభ
తేనివతయతి- క్వచిత్సంకోచయతి॥

మూ॥ సజాతీయాఘసంపాతేత్వధికంబాధతేల్పకం ॥

వ్యా॥ సజాతీయయోద్వయోజననాశౌచయోద్వయోమరణా
శౌచయోర్వాబహూనాంవాసజాతీయానాంసన్నిపాతే- యదధికకాలంభ
వతి- తదల్పకాలమాశౌచంబాధతే॥

మూ॥ సజాతీయాఘయోస్సామ్యేపూర్వముత్తరబాధకం,,

వ్యా || సజాతీయయోరఘయోఃకాలతస్సమానఃవేషేపూర్వం ప్రా
ప్తమాశాచం- ఉత్తరబాధకంవశ్చాత్ప్రప్తస్యబాధకం- బాధోనామనిజ
త్తిః- క్వచిత్సకోచః||

మూ|| న్యూనమప్యుత్తరాశాచ కాలాథాఽధిక కాలకం । పూ
ర్వమేవోత్తరాశాచ బాధకంస్యాదితిస్త్యుతిః||

వ్యా||న్యూనమప్యల్ప కాలమపిపూర్వాశాచం- ఉత్తరాశాచ కాలాధాధి
క కాలంచేదుత్తరాశాచస్య బాధకంభవతి- యథాసప్తమమాస ప్రసవసిష
త్తకంసప్తరాత్రాశాచం - తస్యధ్యవతితస్యదశరాత్రాశాచస్య బాధకం
తస్యదశరాత్రాశాచకాలార్థపంచదినాధికసప్తదినరూపకాలవత్వాత్ ||

మూ|| దశాహంతమ్మతేబాలేషి త్రోభ్రాతేతుశ్చతత్రతు । త
చ్చేషేణైవశాచస్యనివృత్తిరభిధీయతే ||

వ్యా|| జాతేశికాజన్మదశాహంతరేష్యతేనతి- మాతాపిత్రోర్భ్రా
తుశ్చ దశాహశేషేణైవశిశుమరణాశాచనివృత్తిః- నతుదశాహమధ్యే నివ
తతే- నచదశాహేవాధ్యమనువతతే ||

మూ || పూర్ణాశాచేరాత్రిశేషేపూర్ణాశాచాంతరంవిశేత్ ।

పూర్వాదూర్వకంద్విరాత్రంస్యాద్యమశేషేత్రిరాత్రకం||

వ్యా || పూర్వ ప్రాప్తపూర్ణాశాచే అపూర్ణా రాత్రశేషేస్థిలేపూ
ర్ణాశాచాంతరంయది ప్రాప్నోతి-తదా- పూర్వాశాచాదూర్వకం ఉ
త్తరాశాచంద్విరాత్రమనుష్టేయం- పూర్వస్త్రికపూర్ణాశాచే యమశే
షేస్థితేనతి- అప్తమయామోవక్రమప్రభృతీనూర్యోదయాదర్వాక్పనఃపూ
ర్ణాశాచే ప్రాప్తే- పూర్వాశాచాదూర్వకముత్తరాశాచంత్రిరాత్రం
త్రిరాత్రాద్యశాచేషునాయంవిధిః- తత్రపూర్వేణైవశున్ధిః - అశోదశ
రాత్రాశాచేరాత్రిశేషేత్రిరాత్రాద్య శాచసంపాతేతస్య నివృత్తిరే
వ- నతుదినద్వయాదికంతత్రభవతి ||

మూ|| శాచంవృతస్యపుత్రాణాందాహకస్యచనాస్యతః। నివ
తతేతథాస్యస్త్పిత్రోనాపైఃసూతకం||

వ్యా || మృతస్యపుత్రాణాంవృతశవదాహకస్యచశాచాశాచం -

గ్రావ్యస్తాద్వాపరస్తాద్వాఅన్యస్తాదాశాచాన్మనివతతే-తథాపి త్రో
స్సూతకంజననాశాచంలన్యస్తాదాశాచాన్మపైతిననివతతే-పు త్రోజా
తేమాతాపి త్రోజననాశాచం-తన్నధ్యపతితాత్పూర్వోపక్రాంతాచ్చ
సనాశాచాన్మగణాశాచాద్వా ననివతతే ఇత్యర్థః - ఉపలక్షణమేతత్ -
సంకోచంశనప్రాప్నోతీతిమంతవ్యం॥

మూ॥ పిత్రోరాశాచమాఖ్యాతమన్యాశాచన్యబాధకం॥

వ్యా॥ పితృమరణాశాచాదన్యాశాచంనివతతే ఇత్యర్థః - సంకోచం
ప్రాప్నోతీత్యనుసంధేయం ॥

మూ॥ పితృరాశాచమధ్యేషుమాతాయదిమృతాభవేత్ పిత్రా
శాచంసమాప్యాధమాత్రాశాచంతు పక్షిణీ॥

వ్యా॥ పితృదశాహమధ్యేషుమాతాయదిమృతాభవేచ్ఛేత్ - పితృదశా
శాచంసమాప్య - తతఃపక్షిణీంమాత్రాశాచంకుర్యాత్ ॥

మూ॥ పతివ్రతాతుయానారీభతాఃరమనుగచ్ఛతి | దినాంతరే
మృతావాపిపక్షిణీసభవేత్తదా॥స్పష్టం॥

మూ॥ మాతురాశాచమధ్యేషుపితాయదిమృతోభవేత్ | పితుః
ప్రయాణాదారభ్యనుత్రాణాండశరాత్రకం ॥

వ్యా॥ మాత్రాశాచన్యమధ్యేపితామృతశ్చేత్ - పితృమరణాదార
భ్యనుత్రాణాండశరాత్రకంపూణాశాచంభవతి ॥

మూ॥ మాతురేశాంతరమృతిఃపిత్రాశాచేశుతాయదికృ
తక్రియాయామాశాచంపిత్రాశాచేనశుధ్యతి | అకృతాయాం
క్రియాయాంతుపూర్వపక్షిణీసభవేత్ ॥

వ్యా॥ పిత్రాశాచమధ్యేదేశాంతరగతమాత్మమరణశ్రవణేమాతరికృ
క్రియాయాంసత్యాం-మాత్రాశాచంపిత్రాశాచేనసహనివతతే-అకృ
క్రియాయాంతుపిత్రాశాచంసమాప్యఅనంతరంమాతుఃపక్షిణీకర్తవ్యా ॥

మూ॥ పితృదేశాంతరమృతిమాత్రాశాచేశుతాయది |
శ్రవణాదిదశాహంతమాశాచంతుపక్షిణీకర్తవ్యే ॥

వ్యా || మాత్రాశాచమధ్యే దేశాంతరగతపితృ మరణశ్రవణే శ్రవణప్రభృతిదశాహంపి త్రాశాచంభవతి ||

మూ || మాతాపితౄస్తుమరణేతనయైర్యగవచ్చుతే తయో ర్యగవదాశాచంకుర్యాదితివినిశ్చయః ||

వ్యా || ద్వయోరప్యశాచయోస్స హైవోపక్రమావపగాఽదిత్యర్థః - అత్రమనుః || శ్లో || అంతర్దశాహేస్యాతాంచేత్సునమఽరణజన్తసి-తావత్స్యా దశుచిర్విప్రో యావత్తత్స్యాదనిదఃశఖితి - యజ్ఞవల్క్యేపి || శ్లో || అంతరాజన్తమరణేశేషాశాచాభిర్విశుధ్యతీతి-తత్రవచనద్వయేయథాసంఖ్యం విజ్ఞేయం - తథాచసమానకాలయోస్స జాతీయయోశ్చ ఆశాచయోస్సన్నిపాతేపూర్వేణశుద్ధిర్నిత్యర్థః- అతవవవిష్టః || సూ || జననాశాచమధ్యేయద్వవ రంజననంస్యాత్తత్రపూర్వాశాచస్యవగమేశుద్ధిరితి- యమోపి || శ్లో || జననేజననంచేత్స్యాన్తరణేమరణంతథా | పూర్వశేషేణశుద్ధిఃస్యాదుత్తరాశాచవజన్వనమితి - శంఖోపి || శ్లో || సమానాశాచసంపాతేప్రథమేనసమావయేదితి - సమానత్వంసమానకాలత్వం - సజాతీయత్వంచ- విజాతీయాశాచసన్నిపాతేచతుర్వింశతిమతం || శ్లో || మృతజాతకయోర్యోగేయాశుద్ధిస్యా తుకథ్యతే - మృతేనశుద్ధ్యతేజాతంసమృతంజాతకేనత్పితి- షట్త్రింశస్తతేపి || శ్లో || శావాశాచేనముత్పన్నేసూతకంతుయథాభవేత్ | శావేనశుద్ధ్యతేసూ తినఽసూతిశ్శావశోధనీతి - అంగిరాఅపి || శ్లో || సూతకేమృతకంచేత్స్యాన్తృతకేత్వపిసూతకం - తత్రాధిక్యమృతకంశాచంకుర్యాన్నసూతమితి - ఇదంసమాధికమృతకసన్నిపాతవిషయం - సజాతీయయోరల్పాధి కయోయోగేయమః || శ్లో || అఘవృద్ధిమదాశాచంపశ్చిమేనసమావయేత్ యథాత్రిరాత్రేప్రకాంతేదశాహంప్రవిశేద్యది - ఆశాచంపునరాగచ్ఛేత్తత్సమాప్యవిశుద్ధ్యతీతి - ఉశనాఅపి || శ్లో || అల్పాశాచస్యమధ్యేతుర్దశాశాచంభవేద్యది-సపూర్వేణవిశుద్ధిస్సాన్యత్స్వకాలేనైవశుద్ధ్యతీతి- శంఖోపి శో || సమానాశాచసంపాతేప్రథమేనసమావయేత్ - అసమానంద్వితీయే ధమఽరాజవచోయథేతి - హరితోపి || శ్లో || శావాంతశ్శావాయాతేపూర్వాశాచేనశుద్ధ్యతి | గురుణాలఘుశుద్ధ్యేతులఘునానైవగుర్వీతి - విజాతీయ

యోగ్యోగేనమానేనవా అధికేనవా మృతకేనజాతకస్యశుద్ధిః - సతన్యూనే
 సమృతకేన - తథాచహారీతః ॥ శ్లో ॥ ఆశాచసన్నిహితేతునమయోర్మృత
 జాతయో । నజాతకేనశుద్ధిస్సాన్యస్తృతకేనవిశుద్ధ్యతీతి - సమయోరితి విశేష
 జేనన్యూనమృతకాన్నజాతకశుద్ధిరిత్యుక్తంభవతి - అత్ర సమత్వేపిమృతకస్య
 ప్రా బల్యోక్తేరధికత్వేప్రా బల్యంకైముతికన్యా యసిద్ధం - తథాచసమ
 స్యచాధికస్యచశావస్యప్రా బల్యంతున్యూనస్యేతి ద్రష్టవ్యం - ఏవంకేషుచి
 స్ని బంధేషు ప్రా బల్యదాన్యల్య వివేకఃకృతః - నిబంధాంతరేషుతున్యూన
 స్యాపిశావస్యప్రా బల్యముక్తం - గురుత్వలఘుత్వే తుసజాతీయయోః కాలా
 పేక్షయావిజాతీయయోస్తుస్వయాపేక్షేవేష్యక్త్వా కాలపరిమాణతారతమ్య
 మనపేత్యస్వతపవ ప్రా బల్యదాబల్యే - ఇత్యుక్తంభవతి - ఉదాహృతంచ
 తేస్విదంహారీతస్య వచనం ॥ శ్లో ॥ మరణోత్పత్తియోగేతుగరీయోమరణంభవే
 దితి - అత్ర కాలపరిమాణస్యానుపాదానాత్స్వతపవగరీయస్తస్విమిత్యవగ
 మ్యతే - విస్పష్టంచకేషుచిద్వచనేష్వేవమేవ ప్రా బల్యమవగమ్యతే - తథా
 చమస్యపురాణవచనం ॥ శ్లో ॥ జాతాశాచస్యమధ్యేతున్యూనేవాతత్సమేపి
 వా । జాతాశాచాన్నశుద్ధిస్సాన్యస్తృతకేనైవశుద్ధ్యతీతి - సంగ్రహకారోపి ॥
 శ్లో ॥ దశాహమృతమధ్యేతుదశాహంజాతకంభవేత్ । త్రిరాత్రమృతమధ్యే
 తుదశాహంజాతకంతువా । మృతాశాచేనశుద్ధిస్సాదిత్యాహభగవాన్య
 మః । స్వల్పకాలేమృతాశాచేదీఘంవాజాతకంభవేత్ । స్వల్పకాలేనశుద్ధి
 స్యాన్యస్తదీఘంవిశుద్ధ్యతీతి - యథాచారస్తథాచరణీయం - క్వచిత్పూర్వ
 ప్రవృత్తలఘుశాచస్యపశ్చిమగుర్వాశాచాధాధికకాలత్వేపూర్వేణైవ
 శుద్ధిః - తథాచదేవలః ॥ శ్లో ॥ పరతఃపరతోశుద్ధిరఘవృద్ధావిధీయతే । స్యా
 చ్చేష్టంచతమాదహ్నఃపూర్వేణాపివిశుద్ధ్యతీతి - అఘవృద్ధాఉత్తరాశాచ
 స్యదీఘకాలతాయాంపరతః పరతోశుద్ధిః ఉత్తరముత్తరమాశాచంకా
 ర్యం - యదిపూర్వప్రవృత్తలఘుశాచంపంచతమాదహ్నః పరంస్యాత్ - ప
 దహారికాలయుక్తంస్యాత్ - ఉత్తరాశాచాధాధికకాలంస్యాదితియావత్ -
 తదాపూర్వేణైవశుద్ధిరిత్యుక్తః - రాత్రినేషాదాగాతమః ॥ సూ ॥ రాత్రి
 శేషద్వాభ్యాంప్రథాతేత్రిభిరితి - ప్రథాతేపూర్వాశాచదశమదిసస్యాప్త

ఖాయామోపక్రమప్రభృతినూర్యో దయవర్ణంతమితి మాధవీయాదా వా
 ఖ్యాతం-శంఖలిఖితావపి॥నూ॥ అథచేదంతరామ్రయేతజాయేతవాశిష్టై
 రేవదివసైశ్చుద్ధిరహాశ్చేషే ద్వాభ్యాం ప్రభాతేత్రిభితి - శాతాతపోషి
 నూ॥ రాత్రిశేషే ద్వ్యహోచ్చుద్ధిర్యామశేషోత్ప్రహోచ్చుద్ధితి - ఇదం
 త్రిశేషాదాద్విరాత్రాదివిధానంపూర్ణాశాచవిషయం - అతవీవబోధా
 యనః॥నూ॥ అథయదిదశరాత్రసన్నిపాతేయదాద్యందశరాత్రమానవ
 మాద్దివసాదితి - దశరాత్రయోసన్నిపాతేయదాద్యందశరాత్రంతదేవకర్త
 వ్యం - ఇదంచనవమదివసమభివ్యాప్యసన్నిపాతేవేదితవ్యం - దశమదినసన్ని
 పాతేతునైవమాద్యేనశుద్ధిః - కింతుద్విరాత్రాదికమధికంభవతీతితాత్పర్యం
 దేవలోపి॥శ్లో॥ పునఃపాతేదశాహోత్పాకూర్వేగానహాగచ్ఛతి-దశమేహి
 పునఃపాతేద్వ్యహోత్సకువిశుద్ధతి- ప్రభాతేతుత్తిరాత్రే ఇదశరాత్రేష్వ
 యంవిధిరితి - దశరాత్రేష్వితిపూర్ణాశాచోవలక్షణం | అత్రసూత్యాశా
 చదశమదినేశాచనంపాతేశావాశాచదశమదినేసూత్యాశాచనంపాతేవ
 ద్విరాత్రాదివృద్ధిగ్భవతీతికమలాకరః - తదయంక్తం- దినద్వయాదేపూర్వ
 శుద్ధ్యవవాదత్వాత్ - పూర్వశుద్ధేర్యత్రప్రసక్తిస్తత్రైవదినద్వయాదికంప్ర
 వతాతే-నహిసూత్యాశాచస్యశుద్ధిరస్తివశాశాపేనసూత్యాశాచశుద్ధిఃపూ
 ర్వశ్చప్రయక్తా - పరేణాపిశాపేనతన్నివృతేః- మాతాపితృవిషయేశంఖి
 శ్లో॥ మాతర్యక్రేప్రమితాయామశుద్ధామ్రయతేపితా - పితృశ్చేషేణశుద్ధి
 సాస్యన్తాతుఃకుర్యాత్తువక్షిణీమితి- మాతృపుర్వంప్రమితాయాయదిత
 న్నిమిత్తాశాచమధ్యేపితామ్రయేత-తదానపూర్వాశాచశేషేణశుద్ధిః-కిం
 తుపిత్రాశాచస్యస్వకాలేనైవశుద్ధిః - పితృపుర్వంప్రమితేతన్నిమిత్తా
 శాచమధ్యేమాతరిప్రమితాయానపిత్రాశాచకాలశేషేణశుద్ధిః - కింతుపి
 త్రాశాచంసమాప్యతద్ధూర్ధ్వమాతుఃపక్షిణీంకుర్యాత్ - అశుద్ధావిత్వ
 నేన ఆత్మహదేపితురాశాచాభావాన్తాతు నాపక్షిణీకింతుపూర్ణమేవేతిక
 మలాకరః - ఆదిశబ్దేనయత్యాదేస్సంగ్రహః-ఇయంపక్షిణీదశమదినాత్పా
 గేవభవతి - దశమదినేతుమాతుర్గుణేద్విరాత్రాదివృద్ధిగ్భవతీతిసపీవాహ
 ధమప్రవృత్తావపి॥ శ్లో॥ దేశాంతరేకృతేషిత్రోఃపుత్రేణప్రేతకర్తృణీవక

స్థిన్నేవకాలేచేన్దరణంశ్రూయతేయది- దూరస్థోప్యాచరేత్సుత్రోహ్యి
శాచంతూభయోస్సమం- కుర్యా దేకాదశాహేతుతయోః శ్రాద్ధంపృథక్పృ
థక్ | పితృదశాహమధ్యేతుమరణంశ్రూయతేయది- కృతక్రియాయామా
తుశ్చేపి త్రాశాచేనశుభ్యతి - అసంస్కృతాయామాతుశ్చేన్దరణంశ్రూ
యతేయది - దశాహంబైవృకాదూర్ధ్వంమాతృకంపక్షిణీభవేత్ - మాతుర్ద
శాహమధ్యేచేన్దరణంశ్రూయతేపితుః - పితుః శ్రవణమారభ్య దశాహం
సూతకంభవేత్ | ఆశౌచానంతరంకుర్యాన్దాత్పకంసకలంతతః. అవశిష్టంచ
యత్కించిప్రేతకర్షాథవైపితుః - కుర్యా దాభిక్వచ్ఛాద్ధమస్య ధాక్వ
తకమణః - పైత్పకంసకలంప్రేతకమకృత్వాథమాత్పకం - ఆశౌచంప
క్షిణీమాతుఃకుర్యాప్రేతక్రియాదికమితి- ఇదంత్యవధేయం- అతిక్రాం
తాశాచమధ్యేవతమానాశాచ సంపాతేతుల్యకాలంవతమానమేవాచ
రణీయం - అతిక్రాంతాద్విద్యమానమిత్తస్య ప్రబలత్వాత్ - అతిక్రాం
తమధికకాలంచేత్తదేవాచరణీయం- కాలాధిక్యేనతస్యబలవత్త్వాత్ - మా
తాపితృవిషయేతునైవం - తదాశాచస్యైవబలవత్త్వాత్ - ద్వాదశవహా
త్పరంప్రాతసంసారాశాచేప్రత్యక్షమరణోష్యేవమేవ-దాహకవిషయే
విశేషమాహ- దక్షః|| శ్లో|| మృతాశాచనిమిత్తేద్వేమరణందమాసంతథా- జ్ఞా
తీనామరణాదేవదమానాద్దాహకస్యతుపిత్రన్యానస్తరానేకాదధ్యేవపూ
ర్వాఘతశ్శుచిః - పితరాచేద్దహేత్తద్రదశాహాచ్ఛుచిరగ్ని దగ్ధి- ప్రథమం
తావన్దాతాపితృవ్యతిరిక్తంయంకంచీత్జ్ఞాతిందగ్ధా- తదాశాచమధ్యేఘా
యోపిద్వి త్రాబహూన్వాదగ్ధా అగ్ని దఃపూర్వాశాచకాలతపవశుచి
భవతి- పితరాదహేద్యదితదాపితృదమానప్రభృతిదశాహేనైవశుచిః- నా
రదోపి|| శ్లో|| అంతదశాహేచేత్కతుఃపునఃప్రేతస్యసంస్కృతిః - త
స్యశుద్ధిఃపూర్వ శేషాదేకోద్దిష్టంయథోదితమితి - ఉత్తరోత్తరదమానాశాచ
స్యపూర్వదమానాశాచకాలతపవనివృత్తావపి- తేత్తదేకాదశాహ ఏవతత్త
దేకోద్దిష్టంకార్యం - హారితోపి|| శ్లో|| దాహకస్యద్వయంచేత్స్యాత్కతుః
రైక్యేవిశేషతః- పూర్వేతైవసమావ్యైతత్తోయంపిండంద్వితీయకమితి- అం
గిరాఅపి|| శ్లో|| దాహకన్దాద్దశాహేతుశవమస్యందహేద్యది - పూర్వేతై

వివిధస్థానాన్యత్ప్రేక్ష్యైతద్వివేదిత- సంవత్సరేణి॥ శ్లో॥ పూర్వకర్తా
 దశాహేతుపితరాచేద్దహేతునః - పూర్వేణవివిధస్థానాన్యత్ప్రేక్ష్యైతద్వివేదిత-
 అత్రదాహకస్యాశాచమతిక్రాంతకాలమపిప్రత్యక్షాశాచాత్
 ప్రబలమితివిశేషః - జననమరణయోస్యస్మి పాతేమాతాపిత్రో జననా
 శాచమేవస్వకాలసమాప్తివర్యంతంకర్తవ్యం - నతుమరణాశాచేనతస్యనివృ
 త్తిః - తథాచబోధాయనః॥ సూ॥ జననమరణయోఃసస్మి పాతేజననేనమా
 తాపిత్రోర్దశాహమాశాచమితి- స్మృత్యంతరేపి- మాతాపిత్రోర్మృతౌ
 చైవజననేప్యోరసస్యచ- స్వాశాచాపగమేనైవశుద్ధిస్యాన్నానకాలతథితి
 ప్రాచీనషడశీతావపి - పూర్వార్థాశాచేనయాశుద్ధిస్యా తినామ్మ తినాంచ
 సా- సూతికామగ్నిదంహిత్యాప్రేతస్యచసుతానభీతి- అత్రజనకస్యపుత్ర
 జన్తస్యమిత్రాశాచప్రాబల్యం ప్రేతసంస్కర్తకవ్యుగ్రిక్తవిషయం- తథాచ-
 ప్రేతకర్తకర్తురాశాచమధ్యేపుత్రజననంచేత్ - పుత్రజననాశాచమధ్యేస్య
 సంస్కార్యబంధుమరణేవాసంస్కర్తుశ్చావమేవాశాచ- నతుపుత్రజననా
 శాచ- తథాచశాతాతపః॥ శ్లో॥ అంతర్దశాహేజననాశ్చస్వాత్సాన్యస్కర
 ణాయది- ప్రేతముద్దిశ్యకతకాన్యంపిండదానంయథావిధి- ప్రారణేప్రేత
 పిండేతుమధ్యేజ్జనసంభవేత్- తద్దైవాశాచపిండాంస్తుశేషాకదిద్యావ్యధా
 విధీతి- అత్రపిండదానవిధిబలాయదంపచనద్యయంసంస్కర్తకవిషయితి
 స్పష్టమేవ- వచనద్యయేపిజననశబ్దాపుత్రజననవరో - యథావిధీతదశరా
 త్రాశాచాచరణపూర్వకమిష్యవ్యః - తద్దైవప్రజావతిరపి॥ శ్లో॥ ఆశాచేతు
 సముత్పన్నే పుత్రజన్తయథాభవేత్। కర్తుస్తాత్కాలీకశుద్ధిః। పూర్వార్థా
 శాచేనశుద్ధితి - ఆశాచేశావాశాచే- కర్తుః ప్రేతకమకకర్తుః- జాతకర్తణి
 తాత్కాలికశుద్ధిః - పూర్వార్థాశాచేనశుద్ధిశి- నతుపుత్రజన్తాశాచకాలేన- అ
 స్మిన్సవనేపుత్రగ్రహణాద్విస్పష్టమేజనకవిషయత్వం - ఆశ్వలాయనాది
 భిస్తుసంస్కర్తురపిపుత్రజననాశాచమేవస్వకాలసమాప్తివర్యంత మనుష్టే
 యమిష్యుక్తం- యథాచారస్తథాచరణీయం కేచిత్తు- ఆశాచేతుసముత్పన్న
 తిప్రథమచరణేఆశాచశబ్దోద్భవిధాశాచవరణత్యాహుః - తన్నందం॥ శ్లో॥
 మాతాపిత్రోర్మృతౌచైవజననేప్యోరసస్యచ- స్వాశాచాపగమేనైవశు

స్యాన్నాన్యకాలతఙ్గి-ర్ష్యంతరవచనవిరోధాత్-జననమరణయో
స్మి పాతేజననేనమాతాపిత్రోర్దాహమాశాచమితిబోధాయనవచన
విరోధాచ్చ-తత్రమరణాశాచాదపిపుత్రజననాశాచస్యప్రాబల్యోక్తేః-ఆ
శాచేతుసముత్పన్న ఇతివచనేకత్వగ్రహణేనతాత్కాలికశుద్ధివిధాన
స్వరస్యేనచతత్రత్యాశాచశబ్దస్యశావాశాచపరత్వస్సవిస్తృష్టత్వాచ్చసం
గ్రహస్తు-సమయోర్వావిషమయోర్వాసజాతీయయోర్విజాతీయయోర్వాశా
చయోర్వ్యుగవత్సన్నిపాతేతంత్రేణశుద్ధిః-సమయోస్సుజాతీయయోర్వాశాచ
యోఃపార్వావర్జ్యేణసన్నిపాతేపూర్వాశాచకాలేనైవశుద్ధిః-విషమకాల
యోస్సుజాతీయయోర్వాశాచయోస్సున్నిపాతేపూర్వంవాపరంవా యదధిక
కాలంతేనైవశుద్ధిః-అప్రమపిపూర్వాశాచముత్తరాశాచార్ధాధికకాలంచేద
త్వేనైవశుద్ధిః-విజాతీయయోర్వోగేనమేనవాధికేనవాశాచేనశుద్ధిః-సూతిర
ధికకాలాచేత్సుత్యాశాచేనశుద్ధిః-పూర్ణాశాచస్యదశమదినేపునః-పూర్ణా
శాచాంతరేప్రాప్తేపూర్వస్యాత్పూర్ణాశాచాదూర్వంఉత్తరాశాచం
దినవ్యయంకుర్యాత్-దశమదినస్య అష్టమయాపేసూర్యోదయాదర్వాగస్య
స్తికపూర్ణాశాచేప్రాప్తేపూర్వస్యాదూర్వంఉందినత్రయముత్తరాశా
చంకుర్యాత్-మాతాపితృమరణాశాచస్య ఆశాచాంతరేణయోగేపూర్వేణ
వాపరేణవామాతాపిత్రోర్దాశాచేనశుద్ధిః-దాహకస్యయద్దహననిమిత్త
మాశాచంతస్యాశాచాంతరేణయోగేవహనాశాచేనశుద్ధిః-మాతాపిత్రోః
పుత్రజన్మనిమిత్తాశాచస్య ఆశాచాంతరేణయోగేపుత్రజననాశాచేనశుద్ధిః-
పుత్రజననేవ్యేవమేవ-పితృప్రేతసంస్కృత్యేత్వేతుపూర్వేణవాపరేణ
వాప్రేతాశాచేనైవపుత్రజననాశాచస్య నివృత్తిః-అసంస్కృత్యేత్వేతు
మృతాశాచమపి జననాశాచేనశుద్ధిః-కేచితుసంస్కృతుకరపిపుత్రజననా
శాచమేవ ప్రబలమిత్యాహుః-పితృమరణాశాచమధ్యేమాతృమరణేపిపుత్ర
శాహిదూర్వంమాతుఃపక్షిణీంకుర్యాత్-పితృస్సన్యాసేదుమకరణేనానవ
క్షిణీకింతుమాతృమరణాదారభ్యపూర్ణంమేవాశాచంకుర్యాత్-మాతృమర
ణాశాచమధ్యేపితృమరణేపితృపూర్ణంమేవాశాచంకుర్యాత్ | అనుగమనే
తుదినాంతరమరణేపినూతుఃపక్షిణీనభవతి | కింతుతంత్రేణైవశుద్ధిః-అనుగ

మనంబినాదై వాన్మాత్య మరణేవఱిణీభవతి॥ సాచదశమదిశాత్యా) గేవః
తుగ్గశమది నేమాత్యమరణేతుదినద్వయాదికంభవతి॥ అత్రవఱిణీమధ్యేదినద్వ
యమధ్యేచపితురేకాదశేహస్యేవస్వతంత్రైకోద్దిష్టంకుర్యాత్ । కతు=స్త
తా-లికీశుద్ధిరస్తి - పితృమరణాశాచమధ్యేదేశాంతరగతమాత్యమరణశ్ర
వణేమాతరికృతక్రియాయాముభయోస్తంత్రేణశుద్ధిః- అకృతక్రియాయా
స్తుపితుదశాహాదూర్ధ్వంమాతుఃపఱిణీంకుర్యాత్ - మాత్యమరణాశాచ
మధ్యేదేశాంతరగతపితృమరణశ్రవణేశ్రవణస్రభృతిదశాహంపిత్రాశా
చంభవతి॥ దేశాంతరగతయోర్వాతాపిత్రోర్మరణేయుగవచ్చుతేతలై
ణశుద్ధిః - అతిక్రాంతవతమానయోస్సున్ని పాలేవతమానేనాతిక్రా
స్తస్యశుద్ధిః . అతిక్రాస్తస్య క్కాలాధిక్యేస్వతిక్రాస్తేనైవవర్తమానస్య శుద్ధిః
ఏవందాహకస్యాతిక్రాంతాశాచేనైవవర్తమానస్యశుద్ధిః - ఉభయతా
గ్నిదానేతువర్తమానమేవప్రబలం- మాతాపితృవిషయేతునాయంవిధిఃకిం
తుపూర్వోక్తమేవ- పూర్వంకస్యచిద్దహనంకృత్యాతదాశాచమధ్యేఅన్యాన
పిబంధూనేకంద్వాబహూన్వాదహతితదాపూర్వాశాచేనోత్తరాశాచా
నాంతరీయప్రేతకృత్యానాంచసమాప్తిః - ఏకోద్దిష్టంతుతత్తదేశాదశాహే
కర్తవ్యం- యదజ్ఞాతిదహనాశాచమధ్యేమాతాపితృరాదహతి- తదానపూ
ర్వాశాచేనశుద్ధిః-కి-తుమాతాపిత్రోర్దహనప్రభృతిపూర్వాశాచంభవతి॥
ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంఘాతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభిన
వషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-సన్నిపాతాశాచనిర్ణయః.

గ్రామాశాచనిణయః.

మూ॥ యావద్దామిస్యమధ్యేతుశవంప్రేతస్యతిష్ఠతి । గ్రామ
స్యతావదాశాచనిణయేతేశుద్ధివ్యతే ॥
వ్యా॥ యావత్కాలం గ్రామమధ్యేప్రేతశరీరంతిష్ఠతి- తావత్కా
లం గ్రామస్యాశాచం - తస్మిన్ గ్రామాద్భహిణిహ్యుతేదగ్ధేచసతిగ్రా
మస్యశుద్ధిః - తుశబ్దశ్శవనిహారణాదికమేవ గ్రామస్యశుద్ధికారణంనస్మా
నాదికమస్యదితివిశేషందశయతి ॥
మూ ॥ ఏకాదశధనుమాత్రస్యపేతేవిధికాంతరే । చతుష్పథ

వ్యవాయేపినారాచాంతరయేతథా | అంతశ్శవనిమిత్తస్తునదోష
ఇతిసూరయః ||

వ్యా || ఏకాదశధనుమాత్రవ్యవహితేవీధ్యంతరే- చతుష్పథవ్యవ
హితేవీధ్యంతరేచనారాచవ్యవహితాయామేకస్యామపివీధికాయామంత
శ్శవదోషోనాస్తి -

మూ || చతుశ్శతద్విజోపేతే గ్రామేవీధ్యంతరేతథా | ఏకాద
శధనుమాత్రాదర్వాచినేపినాస్త్యఘం ||

వ్యా || చతుశ్శతబ్రాహ్మణసంకులే గ్రామేవీధ్యంతరేఏకాదశధను
వ్యవధానాభావేపి- నదోషః -

మూ || (స్త్రీ)శూద్రావధబాలానాంశవస్తీప్రతియత్రతు | త
త్రాశాచంగృహస్యైవ గ్రామదోషోనవిద్యతే ||

వ్యా || యత్రస్త్రీశూద్రానాథబాలానాంశవస్తీప్రతి - తత్రగ్రహ
మాత్రస్యాశాచం - గ్రామస్యతుఏకవీధ్యామపినదోషః -

మూ || వీధ్యంతరేపితు గ్రామఏకవింశతిమందిరే | బహుదూర
వ్యవాయేపిశావాశాచమిత్స్యతి ||

వ్యా || ఏకవింశతిగృహాయుక్తతతోపిన్యూనైర్వాగృహైర్యుక్తే గ్రామే
బహుదూరవ్యవహితేపివీధ్యంతరే - శవనిమిత్తమాశాచంభవత్యేవ

మూ || అగ్నిహోత్రేతుహోతప్యేశవదోషోనవిద్యతే ||

వ్యా || పూర్వోక్తశవదోషః శ్రాతకర్షవ్యతిరిక్తవిషయఇతిభావః | అ
త్రవృద్ధమనుః || శ్లో || గ్రామమధ్యగతోయావచ్ఛవస్తీప్రతికస్యచిత్ | గ్రామ
స్యతావదాశాచంనిర్గతేసుచితామియాదితి | మనురపి || శ్లో || నాద్యాదంతశ్శ
వే గ్రామేనాధీయ్యాన్నజుహోతిచ | తానివీధ్యంతరేకుర్యాద్దనురేకాదశా
స్తరఇతి- స్త్రుత్యంతరేపి || శ్లో || అంతశ్శవోయదా గ్రామస్తస్తి గ్రామే
దాలయే | నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యంనకుర్యాదితీశాసనం | శ్రుతిస్త్రుత్యో
ర్వరోధేతుశ్శతిరేవబవియసీ | తస్మాదంతశ్శవే గ్రామేజుహుయాచ్ఛ్రిత
శావకమితి | సంగ్రహేపి || శ్లో || గ్రామస్థేశవచండాలేశూద్రేప్యశుచిన
౨౪౦ | నాధ్యేతవ్యంనభోక్తవ్యంనహోతవ్యంకదాచనేతి | శవచండాల

ఇతిద్వందై వ్యవధావః - శూద్రేనమివస్థితఇతిశేషః - అశుచీనస్మిథాఅపే
 థ్యాద్యశుచివదాధనస్మిథౌ పునఃస్త్వత్వంతరే॥ శ్లో॥ చతుశ్చ తాధికైర్వి
 ప్రీసంపూర్ణే గ్రామమధ్యమే విశేషం సంప్రవత్స్యా మిజపచామామార్చ
 సంప్రతి | అంతశ్చవస్య దోషస్తునాస్తితత్ర నమాచరేత్ | గ్రామేనారాచ
 విభిన్నే కుర్యాద్భిన్నే తథావధి | వీధ్యంతరేవామృతకేహారే ర్చాంసమా
 చరేత్ | అనాథానుపసీతానాంశూద్రాణాంచతథాస్త్రియాం | అంత
 శ్చవస్యదోషస్తు గ్రామాదౌనచలిష్యతే | ముసీనాంచయతీనాంచవరకాయ
 త్రవేశినాం | మరణంయత్ర సంభూతంతత్ర దోషోనలిష్యతే | శూద్రాదీ
 నాంతుమరణంసంభవేద్యత్రకుత్రచిత్ | ఆశాచంగృహమాత్రస్య గ్రామా
 శాచంనవిద్యతే | కుటకేవత్తనేదైవఖర్వపేరాజదానిషు | క్రమేణైవార్చనం
 కుర్యాత్తత్రదోషోనవిద్యతఇతి | క్రమేణైవశాస్త్రోక్తక్రమేణైవసమంత్రక
 మితియావత్ - యత్త్విదంవచనం॥ శ్లో॥ సహస్రవిత్రసంకీర్ణే గ్రామేతదధిక
 పివా | ఆలయస్యసమిపేతుత్రింశద్దండాంతరేమృతౌ | అర్చనస్నావసాదీనిన
 కుర్యాదపిత్రత్వైతి - తత్కుదాచిదాగంతుకసహస్రబ్రాహ్మణసంకులైక
 వింశతిగృహాయుక్తస్వల్ప గ్రామవిషయం | తథాచస్త్వత్వంతరే॥ శ్లో॥ షుకవి
 థ్యాంసమారూఢేపికవింశద్గృహేస్థితే | త్రింశద్ధనుషిచాధస్యైదైవంపిత్యై
 జ్ఞువర్ణయేత్ | పంచాశచ్ఛాపసీమాంతేపికవీధ్యాంశవేనతి | అర్చనంచహరే
 ర్దానందేవదేవస్యవర్ణయేత్ | శూద్రాణాంమరణంస్యాచ్ఛేద్ధామమధ్యే
 కథంచన | ఆశాచంగృహమాత్రస్య గ్రామాశాచంనవిద్యతఇతి |

మా॥ పూజామధ్యేమృతేతూష్ణింపూజాశేషంసమావయేత్ |

ప్రతిష్ఠాయాంపునఃప్రేతేనిహృతేశేషమాచరేత్ ||

వ్యా॥ దేవపూజామధ్యే గ్రామేయస్య కస్యచిన్తృ తౌసత్యాంపూజాశే
 షంతం త్రమాత్రేణసమావయేత్ | ప్రతిష్ఠాయాంతుమృతస్యశవే గ్రామా
 భృహిర్నిహృతేదగ్ధచసతి - ప్రతిష్ఠాశేషంసమంత్రకమేవ సమావయేత్.
 తథాచస్త్వత్వంతరం॥ శ్లో॥ ప్రతిష్ఠాదిషుకాలేషుయస్త్రి గ్రామేమృతిర్భ
 వేత్ | శీఘ్రింబహిశ్చవంసీత్వాకర్షశేషంసమావయేత్ - అగ్రహారేహరే
 పూజావర్తమానాతుయత్రచ | అంతశ్చవోయదిభవే త్రతోసీత్వాతదాబహిః

తచ్చవంభస్ససాద్యావత్తావత్తంత్రేణపూజయేదితి- భస్మసాదిత్యనేనకహా
నానంతరమేవ గ్రామాశాచనివృత్తిః - నతుబహినిఃస్కానసమాత్రాత్
యత్తు - నిహ్యతేశుచితామియాదితివచనం-తదపిదహానోపలక్షణాథం.
గృహశాచమప్యేవమేవ దహనాంతం వేదితవ్యం- తుల్యత్వాత్ యత్తుశ్లో॥
సతావచ్ఛుభ్యతేభూమిర్యావత్తస్య దనిదేశం- సతత్ర కమఃకుర్వీ తపి
త్యైదై వాదికంక్వచిదితి- వచనే- దశాహపర్యంతంగృహశాచవిధానం- త
ద్గృహే ప్రేతక్రియాకరణవిషయం॥ శ్లో॥ ధహనాంతంగృహశాచంయత్ర
పిండోదకక్రియా । దశరాత్రమితిజ్ఞేయం ప్రేతస్తతైవితపత్తితిస్తరణోత్
గృహే ప్రేతక్రియాకరణంచ ద్రావిడానాంపిండోదకదానం. అన్యేషాం
తుక్షీరోదకపూరితఫటద్వయస్థాపనమాత్రం- తచ్చఫటద్వయందశాహప
ర్యంతంతివృత్తిప్రేతశ్చ తాభ్యాంస్నానసానార్థం ప్రత్యహమాగచ్ఛతీతదశా
హపర్యంతంగృహస్యాశాచం- ఉభయవిధప్రేతక్రియాయాఅకరణేగృహస్యా
శాచంనాస్త్యేవ- కేచిత్తుస్వామిన ఆశాచేసతితత్సంబంధమాత్రేణగృహ
స్యాశాచమస్తి॥ శ్లో॥ ద్రవ్యాణిస్వామిసంబంధాదఘాహస్వశుచీనిచేతి
స్తరణోత్ - గృహస్యాపిద్రవ్యత్వాదిత్యావళః- స్వామిన ఆశాచాభావేన
ర్షేషాంమతేపిగృహస్యాశాచంనాస్త్యేవ॥ సంగ్రహస్తు॥ గ్రామమధ్యే
యావత్కాలంశవస్తివృత్తితావత్కాలంగ్రామస్యాశాచం- శవేబహినిక్
స్కాసితేదగ్ధేచసతి గ్రామస్యశుద్ధిః - గృహస్యాప్యేవమేవ- గృహేపిండో
దకదానేక్షీరోదకపూరితఫటద్వయస్థాపనేవాదశరాత్రంగృహస్యాశాచం
తదభావేకిమపినాస్తిగృహస్వామిన ఆశాచిత్యేగృహస్యాశాచమస్తీతికచిత్-
స్వామిన ఆశాచాభావేనర్షేషాంమతేపిగృహస్యాశాచంనాస్త్యేవ- (స్త్రీ
ణాంశూద్రాణామనాథానామనుషసీతానాంచశవే గ్రామమధ్యేత్వత్య
గ్రామస్యాశాచంనాస్తీకింతుతద్గృహమాత్రస్యాశాచం- ఉభవీతమరణే
మస్యాంక్రేణ్యాముపనీతమృతస్యశవస్తివృత్తి- తస్యావీథ్యావీకాదశవ్యామ
మాత్రార్వాచీనప్రదేశేవిద్యమానస్యవీథ్యంతరస్యచాశాచం- ఏకాదశవ్యా
మమాత్రాత్పరతోవిద్యమానస్యక్రేణ్యంతరస్యాశాచంనాస్తి- ఏవంచతుష్ట
పవ్యవధానేనారాచవిచ్ఛేదేవాశవనిమిత్రమాశాచంనాస్తి- యస్మిన్ గ్రా

మేచతుశ్చతాధికా బ్రాహ్మణాఅనాగంతుకానిత్యంవసంతితస్త్రిగ్రామేష
 కాదశవ్యామమాత్రా దర్వాచీనేషివిద్యంత రేశవనిమి త్రమాశాచనాస్తి.
 నగరేషుయ త్రక్వాపిశవేవిద్యమానేపితద్గృహంవిసాస్య త్రాశాచనాస్తి.
 యస్త్రిగ్రామేషకవింశతిస్తన్నూయనావాగృహాస్సంతిత్రష కాదశవ్యామ
 మాత్రాత్పరతోవిద్యమానస్యాపివిద్యంతరస్యాశాచమస్త్యేవ - ఏతదాశాచ
 మనువక్రాంతవైశ్వదేవాదివిషయం - ఉవక్రాంతేతువైశ్వదేవాదాగ్రా
 మేకస్యచీన్దరణేసతిసుభేనకర్మశేషంసమావయేత్ - అగ్నిపూత్రేతుగ్రా
 మాశాచనాస్త్యేవపూజానుధ్యేకస్యచీన్దరణేసతిమంత్రంవిసాతంత్రమా
 త్రేణపూజాశేషంసమావయేత్ - దేవతాప్రతిష్ఠాయాంతు మధ్యేకస్యచి
 న్నైతౌతస్యదహనానంతరమేవసమంత్రకంప్రతిష్ఠాశేషంసమావయేత్ -
 నతుతంత్రమాత్రేణేతి || ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంఘాతశ్రీసుబ్రంహ్మ
 ణ్యసుధీవరవిరచితాయా-మధినవషడశీతివ్యాఖ్యా యాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యా
 యాం-గ్రామాశాచనిర్ణయః. సంపర్కాశాచనిణయః.

మూ॥ శవాసుగమనేచైవశవనిహారణేతథా | అతురన్యంజనే
 చైవశవస్య దహనేషీచ | బహు ప్రకారమాశాచంతదీయానాంన
 క్షిచన | అదృష్టార్థేష్యనాధానాంకృతేష్వేతేషునాస్త్యభు ||

వ్యా॥ అసపిండశవాసుగమనేఅసపిండశవనిహారణేఅసపిండమరణవిష
 యాతురన్యంజనే అసపిండశవదహనేబహు ప్రకారంబహు భేద మాశాచం
 భవతి- ఇదముపలక్షణం - అలంకరణేప్యేశాచంభవతీతిబోధ్యం - సర్వపే
 తన్నిహారణశబ్దస్యైవార్థా ఇతికేచిదాచుః- తదిదంసంపర్కాశాచమి
 త్యేచ్యతే- ఇదంచాశాచంశవాసుగమనాదికంసంపర్కంకుర్వశషికస్యైవ.
 తదీయానాం స్త్రీపుత్రాదీనాంతండులాదిద్రవ్యాణాంచనేదమాశాచం.అ
 నాథానాంప్రేతానాంధహనవహనానుగమనేష్వ దృష్టార్థాం దయా పూ
 ర్వకంకృతేషునాస్త్యేవాశాచం- కింతుస్నానమాత్రేణశుద్ధిః - అనాథాశా
 మిత్యసువనీతాదీనాముపలక్షణం-తత్ర సవణాశవాసుగమనేవరాశరః||శ్లో||
 అనుగమ్యేచ్ఛయాప్రేతంజ్ఞాతిమజ్ఞాతిమేవవా | స్నాత్వా సచేలంస్పృష్టావ
 గ్నింభృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతి- జ్ఞాతిశబ్దేనమాతామహదిబంధురుచ్యతే.

అజ్ఞాతిశబ్దేనబంధుత్వ రహితో యఃకశ్చిదుచ్యతే-జ్ఞాతీనాంనిహాకారణాచే
విహితత్వేనఘృతప్రాశనాగ్నిస్పశనయోరభావాదితికేచిల-జ్ఞాతిశ
బ్దోముఖ్యాథకైత్యన్యే-వస్తుతస్తుఘృతప్రాశనాదికమవశ్యంకతవ్యం-
జ్ఞాతిశబ్దస్యముఖ్యాథకపరిత్యాగేమానాభావాత్-యాజ్ఞవల్క్యైఃపిశ్లో॥
అనుగమ్యాంభసేస్నాత్వాస్పృష్ట్యాస్పృష్టింఘృతభుక్చుచిరితికౌర్వేపిశ్లో॥ ప్రే
తభూతంద్విజంవిప్రోయోనుగచ్ఛతికామతః। స్నాత్వాసచేలంస్పృష్ట్యా
గ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుక్యతీతి-ఘృతప్రాశనానంతరంపునఃస్నానంకర్త
వ్యం-తదాపేవాశనాశ్లో॥ అనుగమ్యనరంప్రేతంతద్జ్ఞాతీననుస్మృత్యచ।
స్నాత్వాఘృతంచభక్షిత్వాపునస్నానంసమాచరేదితి-ప్రాణాయామా
శ్చకతవ్యాః-తథాచకవపః॥ శ్లో॥ అనుగమ్యశవంబుధ్యాస్నాత్వాస్పృ
ష్ట్యాచుతాశనం-సపిఃప్రాశ్యపునస్నానత్వాప్రాణాయామైర్విశు
క్యతీతి-స్తృత్యంతరేపిశ్లో॥ ఆరద్రవస్త్రంపరిత్యజ్యశుష్క-వస్త్రేణమ
జ్జనం-శవానుగమనేక్షోరేపునస్నానంవిధీయతఇతి-శుష్క-వస్త్రాలాభే
ద్వాదశవారంధూతవస్త్రేణపునస్నానంకతవ్యం-అనాథాదివిషయే
స్తృత్యంతరం॥ శ్లో॥ అనాథమనుపేతంచప్రేతంకన్యామనువ్రజణా
శానక్రతుశ్రేష్ఠంసప్రాశ్నీయాద్ధుతంద్విజఇతి-అగ్నిస్పర్శోపినకతక
త్యః-తథాచజాబాలిః॥ శ్లో॥ మృతంబాలంచవృద్ధాంశ్చనాథంవిప్రమనువ్ర
జణాద్విజఃస్నానేనశుభ్యేతఘృతప్రాశాగ్నినావినేతి-అగ్నిఘృతయోర
భావేస్తృత్యంతరం॥ శ్లో॥ అగ్నేభావేఘృతాభావేసచేలస్నానమాచ
రేత్-సవ్యాహృత్యాచగాయత్యాగ్రిదశకృత్వోభిమంత్రితాః-అర్థాంజలీ
రపఃపీత్యాశుద్ధిమాప్నోతివైద్విజఇతి-పునఃస్తృత్యంతరేవిశేషాదర్షితాః॥
శ్లో॥ ప్రేతస్యపాదయోరగ్రేనగచ్ఛేయఃకదాచన-యస్నాదగ్రేకుగం
త్రాణాంఆయుఃక్షీణంపదేపదే-మృతస్యపశ్చాద్దమనేప్రాయశ్చిత్తంవిధీ
యతే-కిల్బిషాదగ్రమనేనిష్కృతినివపవద్యతఇతి-ప్రాయశ్చిత్తంసచే
లస్నానాదికముక్తమేవ-అనుగంత్రాణాంవాహకానాంచసంసృ-త్రాణ
సహైవగ్రామప్రవేశః॥ శ్లో॥ ప్రవేశనాదికంకార్యందాహకేనావినైవతు।
బోధాచైవానుగంత్రాచపురాస్నానాచ్ఛయోషితాః-అస్నాత్వానేద్వి

శ్రీరామోద్ధృతానాద్భుద్ధిపూర్వకం - త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్నాన్యదమత్యా
 వ్యుత్తభైవచేతి-వచనాత్ - అవినైవఅపృథగేవసహైవేత్యర్థః - పురాస్నా
 నాదిత్యాదివాక్యాంతరంస్త్రీణాంస్నానాత్పూర్వంస్వయమస్నాత్వావా
 గ్రామంవిశేద్యదిత్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్నాన్యదిత్యస్వయః - వాహకోసుగం
 తాచస్నాతాసుస్త్రీషుస్వయమపిస్నాత్వాసంస్కృతాఃసహగ్రామం
 బ్రవిశేదిత్యర్థః - వృద్ధవనిష్ఠోపి। సూ॥ అనుగమ్యాన్వాభ్యామ్యాగ్యైనగ్నిం
 స్పృష్ట్యావృణునరవగాహ్యతైస్సహద్వారంవిశేరన్నితి- అగ్నాగ్నినిసవర్ణా
 వామృవలక్షణం - అగ్నిస్సుశక్తానంఘృతప్రాశనసోమ్యవలక్షణం - తైస్సహే
 తిత్యర్థఃపూర్వంసప్రవేష్టవ్యమిత్యర్థః - అన్వాభాషణంనామదీనవచనరూప
 ఘోషురవ్వంజనం- తదపిత్తశానగమనపూర్వకంవివక్షితం- గృహంకత్వాతు
 రవ్యంజనేతుసహగ్రామప్రవేశానుంభవాత్। శవానుగమనేకృతేతస్మిన్న
 హానికమయోగ్యతానాస్తి-తథాచస్తృత్యంతరం॥ శ్లో॥ మృతముద్దిశ్యయో
 గచ్ఛేత్-ఘృతప్రాశనమాచరేత్। వర్ణయేత్తదపూరాత్రంజపపూమా
 చకనాదికమితి। వారాహేపి॥ శ్లో॥ త్తశానమధ్యంకత్వాతుయోనరోమామ
 థాచకయేత్। సప్తజన్మకృతంపుణ్యంతత్క్షణాదేవసశ్యతి। అనుగమ్యనరం
 ప్రేతంశిశ్చయాయస్తుమానవః। అరాధయితుమిచ్ఛేన్నాంసప్రజత్యధమాం
 గతిం। హరణంచతథాకృత్వామృతకస్యవసుంధరే। భుక్త్వాత్రాధ్యంమహా
 భాగేమనుజోమామథార్పయేత్। చటకత్వమనుప్రాప్యతతోగోధావపు
 ర్గతతి। ఆతురవ్యంజనేపితస్మిన్నహానికర్షియోగ్యతానాస్తి। తథాచపార
 స్మరః॥ శ్లో॥ మృతస్యబాంధవైస్సార్థంకృత్వాతుపరిదేవనం। వజ్రయేత్తద
 పూరాత్రందాసంశ్రాద్ధాదికర్షచేతి। అశ్రసంధ్యాలోపోనాస్తి-వారా
 హాచకనేశ్రాద్ధభోజనసాహచర్యాత్। తథాచయథాశ్రాద్ధభోజనేపూ
 మాదేరేవవిషేధః తేభైవాత్రాపి-వరంతుశ్రాద్ధభోజనఇవసంక్షేపే
 ణగాయత్రీజపఃసీనవణశవానుగమనేవృద్ధపరాశరః॥ శ్లో॥ క్షత్రియంమృ
 తజుష్టానాద్భూత్సానోయోనుగచ్ఛతి। కృత్వాశాచమపూత్రంపంచగ
 వ్యేవశుద్యతి। శవంచవైశ్యమజ్ఞానాద్భూత్సానోయోనుగచ్ఛతి। కృత్వాశా
 చంపక్షిణీంచప్రాణాయామాకషడాచరేత్। ప్రేతభూతంతుయశ్శూద్రం

బ్రాహ్మణోజ్ఞానదుర్బలః | అనుగచ్ఛేన్నీయమానంత్రి రాత్రమకుచిగ్భవేత్
 త్రి రాత్రేతుతతశ్రీ న్లేనదీగత్వాసముద్రగాం | ప్రాణాయామశతంక
 త్వాఘృతంప్రాశ్యవిశుభ్యతీతి | అజ్ఞానాన్తాఖ్యాత్ - నతుబుద్ధిపూర్వకమిశ్య
 ధః | విష్ణురపి || సూ || ద్విజశ్శూద్రానుగమనంకృత్యాన్రవం తీమాసాద్యగా
 యత్యక్రిష్టసహస్రంజపేదితి | ప్రాణాయామశతగాయత్యక్రిష్టసహస్రయో
 ర్వికల్పః | ప్రాణాయామశతాద్యనంతరంఘృతప్రాశనంకతఽవ్యం-ప్రా
 ణాయామాదేపూర్వమగ్నిస్పర్శనంకర్తవ్యం- అబుద్ధిపూర్వకమీనవర్ణకబా
 నుగమనేంగిరాః || సూ || శూద్రప్రేతస్యబ్రాహ్మణోయద్యచ్ఛ్రామామగమ
 నేన్రవంతీమాసాద్యగాయత్రీసహస్రంజప్తాన్వశుభ్యతి-క్షత్రియానుగమ
 నేర్ధసహస్రం- వైశ్యానుగమనేపాదోనమితిపురతోగచ్ఛన్తంశవమజ్ఞాత్వా
 మార్గవశాదనుగమనంయద్యచ్ఛ్రామానుగమనం- తత్రనదీస్నానంగాయత్రీ
 జపశ్చ-నత్యేకరాత్రపక్షిణ్యాదికమాశాచం- క్షత్రియస్యవైశ్యామగమనే
 బుద్ధిపూర్వకేవీకరాత్రం- శూద్రానుగమనేపక్షిణీ- వైశ్యస్యశూద్రానుగమ
 నేపక్షిణ్యేవ-శూద్రస్యశూద్రానుగమనేకవబంధుస్పర్శాభావవీకకాలః |
 శ్చుద్ధేత్యేకరాత్రమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః | తథైవపారసు-రోపిశ్లా||సకా
 తేర్దివసేనైవద్వ్యసాత్క్షత్రియవైశ్యయోః | స్పర్శంవినానుగమనేశూద్రో
 సక్తనశుభ్యతీతి | సజాతేశ్శూద్రసమాసజాతేశ్శూద్రస్యేత్యర్థః | దివసేభవీ
 కరాత్రేణద్వ్యహదహర్ద్వయయుక్తాశ్చక్షిణీకాలాత్ - సక్తనేత్యేకక
 కాలోపలక్షణం- దివాచేదినశేషేణ- రాత్రాచేదాత్రిశేషేణ- శూద్రశ్శు
 భ్యతీత్యర్థః- వస్తుతస్తుత త్రియవైశ్యయోశ్శూద్రానుగమనేద్విరాత్రం-ద్వ్య
 హశబ్దస్యముఖ్యార్థపరిత్యాగేమానాభావాత్ - బ్రాహ్మణస్యక్షత్రియశవా
 నుగమనేవైశ్యశవానుగమనేచసచేలస్నానం-యథోక్తాశాచంతదంతేసచే
 లస్నానమగ్నిస్పర్శనంగాయత్యక్రిష్టశతంఘృతప్రాశనంపునస్నానమా
 చమనత్రయంచక్రమేణకతఽవ్యం-శూద్రశవానుగమనేగాయత్యక్రిష్టస
 హస్రంవిశేషః - తదాహవ్యవసః || సూ || సచేలమవగాహ్యాత్తీర్యాగ్నిము
 పస్పృశ్యగాయత్యక్రిష్టశతంజపేత్ - ఘృతంప్రాశ్యపునస్నానంత్వత్రిరా
 ఛామేదితి- విష్ణురపి || సూ || ద్విజశ్శూద్రానుగమనేన్రవంతీమాసాద్యగాయ

క్షృష్టసహస్రంజపేద్విజప్రేతస్యాష్టకతమిద్విజశబ్దోవణాత్రయవరః.
 అత్రచ్యవనవచనోక్తంఘృతప్రాశనంసృద్ధపరాశరోక్తపంచగవ్యప్రాశ
 కనేనసహవికల్ప్యతే-సముచ్చయిఇతికేచిత్-వైశ్యానుగమనేగాయత్రీశ
 తంషడ్భిఃప్రాణాయామైవ్వికల్ప్యతే-సముచ్చయిఇతికేచిత్-సవణవిష
 యాతురవ్యంజనేబ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ మృతస్యయావదస్థీనిబ్రాహ్మణ
 స్యాహ్యతానితు తావద్యోచాంధవస్తత్రరాతితద్బాంధవైస్సహాతత్రస్నా
 నాథ్యవేఘ్నస్థిస్తతస్త్వాచమనంస్తృతం సచేలంస్నానమన్యేషామకృతేత్వ
 స్థిసరీచయే కృతేతుకేవలంస్నానంక్షత్రవిట్చుద్రజన్తనామితిబ్రాహ్మణ
 స్యసవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంస్నానమాత్రం-తదూ
 ర్ధ్వమాచమనం-క్షత్రియాదీనాంసవణవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనా
 త్పూర్వంసచేలంస్నానం-తతఃపరంకేవలంస్నానమితివివేకః-రాతీత్యాతుర
 వ్యంజనమాత్రోపలక్షణం-తథాచపరిచేవనాశ్రువిమోచనదీనవచనాది
 ఘనర్షేష్యాతురవ్యంజనేఘస్నానాదికంభవతి-ఉత్తమవణవిషయాతుర
 వ్యంజనేపారస్కరః॥ శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్రుదిత్వాస్నానమాచ
 రేత్ అంతర్దశాహేవిప్రస్యఊర్ధ్వమాచమనంస్తృతమితి-క్షత్రియాదివ
 గ్లోవిప్రస్యారతర్దశాహేరుదిత్యేతిస్తృతిసారసర్వస్వాదావ్యాఖ్యాతం-వి
 త్రగ్రహణంక్షత్రియాదీనాముపలక్షణమిత్యఖండదర్శాదా-ఉభయధా
 ప్యుత్తమవర్ణవిషయత్వమేవ-హీనవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేబ్రహ్మపురా
 ణం॥ శ్లో॥ అస్థిసంచయేవిప్రోరాతిచేత్క్షత్రవైశ్యయోః సద్యాంస్నాత్వా
 సచేలంక్షుతీయేహనిశుశ్యతి కృతేతుసంచయేవిప్రంస్నానేనైవవిశుధ్య
 తీతి విప్రగ్రహణంక్షత్రియోపలక్షణం-తేనక్షత్రియస్యవైశ్యవిషయాతు
 రవ్యంజనఏకరాత్రమితిద్రష్టవ్యం శూద్రవిషయాతురవ్యంజనేపారస్క
 రః॥ శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్రుదివిప్రోశ్రుపాతయేత్ మృతేశూద్రగృ
 హంగత్వాత్రిరాత్రేణవిశుధ్యతి ఆస్థిసంచయనాదూర్ధ్వంసోయావ
 ద్ద్విజాతయః అపెచారాత్రేణశుధ్యంతివాససాంక్షాళనేనచేతి విప్రశ
 బ్దోబ్రాహ్మణమాత్రవరః-క్షత్రియవైశ్యయోశ్శూద్రవిషయాతురవ్యంజ
 నేద్విరాత్రస్యవత్సమాణత్వాత్ ద్విజాతిశబ్దస్తువర్ణత్రయవరః తథాచ

సంచయనాత్పుర్వంకూ ద్రవిషయాతురవ్యంజనేబాహ్యస్యత్రిరాత్రంః
క్షత్రియవైశ్యయోద్వికారాత్రం- సంచయనాదూర్ధ్వంతుత్రయాణామప్యే
కరాత్రమితిద్రష్టవ్యం। క్షత్రియవైశ్యకూ ద్రాణామస్థిసంచయనాత్పు
ర్వంకూ ద్రవిషయాతురవ్యంజనేపారస్కరః ॥ శ్లో ॥ సజాతేడివసేనైవ
ద్యుహితక్షత్రియవేశ్యయోరితి- సజాతేశ్చూ ద్రసమాసజాతేశ్చూద్రస్య
కూ ద్రవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పుర్వందివసేనశుద్ధిః-క్షత్రియవై
శ్యయోస్తుకూ ద్రవిషయాతురవ్యంజనేదినిద్వయాచ్ఛుద్ధిరితిమాధవీయాదా
వ్యాఖ్యాతం- ఇదమీవవచనమనుగమనవిషయత్వేనస్మృతీసారసంస్వాదా
వ్యాఖ్యాతం- వ్యాఖ్యానద్వయమపీవిషయద్వయలాభాయ గ్రాహ్యమేవ -
నచ॥ శ్లో॥ స్పర్శంవి నానుగమనేకూ ద్రో న క్షేనశుద్ధ్యతీత్యుత్తరార్థవిరోధా
త్కథమాతురవ్యంజనవిషయత్వమితివాచ్యం- నివర్త్యయదాశూద్రా ఇ
త్యుదాహరిష్యమాణవచనఇవఅనుగమనశబ్దస్యఉపసర్పావరత్వాత్ । అస్థి
సంచయనాదర్వాగితిపూర్వోదాహృతపారస్కరవచనేగృహంకత్వే త్యవి
వక్షితం॥ శ్లో॥ శావేశావగృహంకత్వాత్త శానేనాంతరేపివా । ఆతురవ్యం
జనంకృత్వాదూరస్థోప్యశుచిర్భవేత్ । అస్థిసంచయనాదర్వాగాతురవ్యంజనే
కృతే దూరస్థోప్యశుచిర్విప్రఃపరతస్తుశుచిర్భవేదితిచేవలాదివచనేషుసంచ
యనాత్పుర్వంగ్రహప్రవేవాశాభావేపిఅశుచిత్వస్స గణాత్ । ఆతురత్వమా
ణిఃసావ్యజ్యతేనేనేత్యా తురవ్యంజనంపరిచేవనాదికం- యది బ్రాహ్మణ
స్యక్షత్రియాదిషుస్నేహస్తదాసంభయనాత్పరంక్షత్రియవైశ్యసమాస్వా
సనీయా- తదాస్నానమాత్రవిధానాత్ । కూ ద్రాస్తుతదాశాచాస్తేసమా
శ్వాసనీయాః - తథావ బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ వినివర్త్యయదాశూద్రా డే
దకాంతమవస్థితాః । ద్విజైస్తదానుగంతవ్యాభీషధర్మస్సనాతనఇతి । ఉదక
స్యఉదకదాసస్యాశావస్యేతియావత్ । తస్యాంతంసమాప్తింఅనుగంతవ్యాఆ
తురవ్యంజనాగ్రముపసర్పణీయాః । స్నేహాది నాసపిండవ్యతిరిక్తశవనిహార
ణేమనుః॥ శ్లో॥ అసపిండంద్విజంప్రేతంవిప్రానిహ్యత్యబంధువత్ । విశుద్ధ్యతిత్రి
రాత్రేణమాతురాప్తాంశ్చ బాంధవాః । యద్యన్న మత్తితేషాం యస్సద
శాహేనశుద్ధ్యతి । అనదన్నన్నమహ్నైవనశేత్తస్మిన్ గృహేవసేవీతి-యస్తు.

ప్రేతనిహారణంకృత్యావతద్గృహేవసతితదన్నంతునభుక్షేతస్యత్రిరాత్ర
యస్తుతద్గృహేవసతితదన్నంచభుక్షేతస్య దశరాత్రం-యస్తుతద్గృహేవ
సంతదన్నంచపరిత్యజతితస్యైకరాత్రమిత్యర్థః! యస్తు ప్రేతనిహారణ
నంతరం గ్రామాద్భూమిరేవసతితస్యసజ్యోతిరాశాచం॥ శ్లో॥ యః ప్రమీ
మలంకుర్యాద్వహేద్వాభదహేద్ద్విజం! సశుభ్యత్యేకకాలేనకాలశేషం
హిర్వసత్ । గ్రామేవసన్ దినాచ్ఛుభ్యేత్ప్రహేత్యేతగృహేవసన్నతిన్
ద్ధమనుస్తరణాత్ । హరితోపి॥ సూ॥ ప్రేతస్పృశో గ్రామంనప్రవిశేయరా
క్షత్రదర్శనాదాత్రావాదిత్యస్యేతిచేవలోపి॥ శ్లో॥ అహ్నిచేద్వహానంకుర్వా
చూర్ధ్వమస్తమయాత్రవేః! స్నాత్వాగృహంవిశేద్విప్రోరాత్రోచేదుదయ
త్రవేః! అసగోత్రమబంధులచప్రేతీభూతంద్విజోత్తమః! దహిత్యాచవహే
త్వాచప్రాణాయామేనశుభ్యతీతిదివాచేదస్తమయాత్పరంనిశాయాంచేద
దితోద్దయాత్పరంస్నాత్వాప్రాణాయామేవశుభ్యతీత్యర్థః! నకేవలంస్నా
నప్రాణాయామాఅగ్నిస్పర్శోపి కర్తవ్యః తదాహం గిరాః॥ శ్లో॥ యః కశ్చిన్
హారేత్ప్రేతమసపిండంకథంచన! స్నాత్వాసచేలంస్పృష్ట్యాగ్నింతస్తిక
నేవాన్నివైశుచిరితి- తస్తిన్నేవాన్ని అస్తమయాత్పరమిత్యర్థః - తథాచవహ
నానంతరంసచేలంస్నాత్వాదివాచేదస్తమయపర్యంతంరాత్రోచేదుదయ
ష్టర్వంతం గ్రామాద్భూమిరేవసతిత్యావతదనంతరంపునస్నాత్వాగ్నిస్పర్శ
ప్రాణాయామంచకృత్యాకృచ్ఛ్రిపానప్రతినిధింకృత్యావంచగవ్యంప్రా
శ్యబ్రాహ్మణైస్సృజివాచయిత్వాశుభోభవతి- కృచ్ఛ్రిపాదాదిషుస్త్వతి
వచనముకరిష్టాదుదాహరిష్యతే. అగ్నిస్పర్శనాదిస్వస్తివాచనానైవంచకం
గ్రామప్రవేశాదిప్రయుక్తేషుపేకరాత్రాదిష్వపినమానం. ఇదంచదాహ
కస్యసజ్యోతిరేకరాత్రంత్రిరాత్రంచాశాచందహనానంతరంముఖ్యకర్తు
రాగమనేనంచయనతిలోదకాన్యతగక్రియాయాఅకరణేచవేదితవ్యం. అస్య
ధాతుదశరాత్రమస్తి॥ శ్లో॥ అజ్ఞాతిచనరందగ్ధాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్ ।
జ్ఞాతీనాందర్శనాచ్ఛుద్ధిస్సంచితేదశరాత్రకమిత్స్త్వంతరవచవాత్॥ శ్లో॥
అసగోత్రస్సగోత్రో వాయుదిస్త్రీయదివాపుమాక్ । ప్రథమేహనియోద
ద్యాత్సదశాహంసమావయేదితి- వృద్ధమనుస్తరణాచ్ఛ- అత్రతిలోదకమిత్య

ధ్యాహారః॥ శ్లో॥ ఏకోద్దిష్టాంతఏవస్యాత్సంస్కృతుఃశుద్ధతాత్వఘాదితిభో
ధాయనస్తరణాచ్చ-నంచయనేకృతేతిలోదకేవారబ్ధేదశరాత్రానంతరమే
కాదశదినేస్వేనవాముఖ్యకత్రావాకృతేనైకోద్దిష్టేనశక్తిరిత్యథః। ఇ
దంచదశరాత్రాశాచమన్యస్తికముఖ్యకర్తరివిద్యమానేతత్సంబన్ధముచ్చా
ర్యసంస్కరణేవేదితవ్యం- తదభావేఅనాథప్రేతస్యసంస్కరణేతుస్వల్పమే
వ॥ శ్లో॥ అనపిండోయదిదహేద్దివ్వితీయేత్వస్థిసంచయః। ఏకోద్దిష్టంత్రితీయే
హ్నిమరణాత్తువిధీయతఇతి। స్త్రుత్యంతరదశనాత్। ధనలోభేనప్రేతనిర్హ
రణేకృతేపూణణమాశాచం- తథాచకూర్షపురాణం॥ శ్లో॥ యదినిహార
తేప్రేతంప్రలోభాక్రాంతమానసః। దశాహేనద్విజశ్యుఃకేద్యద్దాదశా
హేనఘామివః। వైశ్యఃపంచదశాహేనశూద్రోమాసేనశుద్ధ్యతీతి- ఇదం
నవణకవిషయం। అనవణకవనిహారణేతుతజ్జాతీయమాశాచం- తదాహ
గౌతమః॥ సూ॥ అవరశ్చేద్వణకఃపూర్వంవణకమువస్సుకేత్పూర్వోవాప
రంతచ్చవోక్తమాశాచమితి- ఉవస్సుకణననిహారణం- తచ్చవోక్తంశవ
జాత్యుక్తందశాహద్వాదశాహాదికం- ఇదంచస్నేహాదినానిర్హరణవిషయం
తథాచస్పదవరాశరః॥ శ్లో॥ యోసవణకమమూల్యేననీత్వాచైవదహేన్న
రః। ఆశాచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతినమంసదేతి। అథకలోభాదనవణక
వనిహారణేతుతజ్జాతీయద్విగుణమాశాచం- తదాహవ్యాఘ్రిః॥ శ్లో॥ అప
రశ్చేత్పరంవణకంపరోవాప్యపరంయది। వహేచ్చవంతదాశాచందృష్టాథే
ద్విగుణంభవేదితి। తదాశాచంతత్తద్వణకాశాచం- దృష్టాథేద్రవ్యలాభ
రూపదృష్టప్రయోజనాథేకత్యాదిపురాణం॥ శ్లో॥ యోసవణకమమూల్యే
ననీత్వాచైవదహేన్నరః। ఆశాచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతినమంసదేతి। త
దావత్కాలవిషయం। ఉదాహ్యతేఘనిహారణశబ్దస్యాథః। ప్రేతా
లంకరణవహానదహానాన్యతమః॥ శ్లో॥ ప్రేతస్యవాసస్సుగ్గంధఘాషణా
ద్యైరలంక్రియా। వహానందహానంచేతినిహారాధోనిరుచ్యతఇతివచ
నాత్। ఏతాద్యశేనిహారణేయద్యదుక్తమాశాచంసతావన్నాత్రేణశుద్ధి
కింతుప్రాయశ్చిత్తమపికతవ్యం- తదాహవిజ్ఞానేశ్వరః॥ శ్లో॥ కృచ్చ
పాదోసపిండస్యప్రేతాలంకరణేకృతే- అజ్ఞానాదువహాసస్సౌదశకా

స్నానమివ్యతఇతి స్మృత్యంతరేతువిశేషాంతరముక్తం శ్లో॥ సజ్యోతిస్తుః
 హిర్వాసోరాత్రానక్షత్రదశకానాత్ । ప్రాశయేత్పంచగవ్యంచ బ్రా
 హ్మణైస్సస్వస్తివాచయేదితి - ఇదంచ ప్రాయశ్చిత్తంసపిండవ్యతిరిక్తవిష
 యం॥ శ్లో॥ విహితంతుసపిండానాం ప్రేతనిహారణాదికం । తేషాంకరో
 తియఃకశ్చిత్తస్యాధిక్యంసవిద్యతఇతి । దేవలాదిస్తరణాత్ । ఆధిక్యం ప్రా
 యశ్చిత్తయావం-సమానోదకనిహారణేదశాహమాశాచం॥ శ్లో॥ యస్సమా
 నోదకంప్రేతంవహేద్వాధధహేత్తదా । తస్యాశాచందశాహంతు అన్యే
 షారితుత్యక్రిహంవిదురితి- దేవలాదిస్తరణాత్ । అనాధప్రేతనిహారణేతు
 అసపిండానామపినద్యస్నానం ప్రాణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః - తథాచప
 రాశరః॥ శ్లో॥ మిత్రబంధుస్తుహృత్పుత్రధనధాన్యగృహాఙ్గితం । అనాథం
 బ్రాహ్మణంప్రేతయేవహంతిద్విజాతయః । పదేపదేయజ్ఞఫలమానుషూ
 ర్వాల్లభంతితే । నతేషామశుభంకించిత్యావంవాశుభకమణాం । జలావ
 గాహనాత్తేషాంసద్యశ్చాచంవిధీయతఇతి- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ అనాథం
 బ్రాహ్మణందగ్ధాక్షత్రియంవైశ్యమేవవా । సద్యపవమహాయజ్ఞఫలంప్రా
 ప్నోతిమానవఇతి-క్షత్రియాదిగ్రహణంసవర్ణవిషయంపృథయాజ్ఞవల్క్య
 పి॥ శ్లో॥ ప్రేతస్పశనసంసాగరే బ్రాహ్మణోనైవదూప్యతే । వోధాచై
 వాగ్నిదాతాచసద్యస్నానైవైవిశుద్ధ్యతీతి- స్నాత్యేత్యవలతుణం- ప్రా
 ణాయామోపికతవ్యః - తథాచయాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో॥ ప్రవేశనాదికంక
 మప్రేతసంస్పశనామపి । ఇచ్చతాంతృతణాచ్ఛుద్ధిపరేషాంస్నానసంయ
 మాదితి- సంయమః ప్రాణాయామః - అయంచశ్లోకోవిజ్ఞానేశ్వరేణవ్యా
 భ్యాతః - యదేతత్సూర్యోక్తంనింబవత్రదంశాదికప్రవేశనాంతంకమణ
 తన్నకేవలంజ్ఞాతీనాం- కింతుపరేషామవిధమాణంప్రేతాలంకరణాది
 కంకుర్వతాంభవతిప్రవేశనాదికమిత్యాదిశబ్దోమాంకశికత్వాప్రతిలో
 మక్రమాభిప్రాయః - తేషాంతుధర్మార్థనిహారణాదాప్రవృత్తానాంత
 త్తణాచ్ఛుద్ధిమిచ్చతాంస్నానప్రాణాయామాభ్యామేవసద్యవీవశాచన
 వృత్తిరితి- నింబవత్రదంశాదికంయాజ్ఞవల్క్యేనైవోక్తం॥ శ్లో॥ ఇతిసంశ్ర
 త్యగచ్ఛేయగృహంబాలపురస్సరాః । విదశ్యనింబవత్రాణినియత్పాద్యో

వేత్తనః। ఆచమ్యగ్నాద్విసలిలంగోమయంగారసపకపాక। ప్రవిశేయ
స్సమాలభ్యకృత్వాత్మనివదంశనై రితి- వ్యాఖ్యాతంచేదంవిజ్ఞానేశ్వ రేణ- ఏ
వంకులవృద్ధవచాంసిసంశ్రుత్యసమ్య గాకణ్యత్వక్తోకాస్సంతోబాలాన
గ్రతఃకృత్వా- గృహం ప్రతిగచ్ఛేయః- గత్వాచవేత్తనోద్వారిస్థిత్యా- నియ
తాస్సంయతమనసాః- నింబప త్రాణివిదశ్యదశనైఃఖండయిత్వా చాచ
మనంకృత్వాఅగ్న్యదకగోమయంగారసపకపానాలభ్యస్పృష్ట్యా- ఆదిగ్ర
హణాద్దూర్వాం ప్రవాళమగ్ని వృషభాచేతిశంఖోక్తాదూర్వాంకుర ప్ర
వాళవృషభానపిస్పృష్ట్యాత్మనివదంశిధాయ- శనైరత్పరితంవేత్తప్రవిశే
యురితి- శవదశనేతుస్త్వ త్యంతరేవిశేషః॥ శ్లో॥ ఉహ్యమానంశవంద్య
ష్ట్యాసవాసాజలమావిశేత్ । అలంకృతంశవంద్యష్ట్యా సచేలస్నానమాచ
రేత్ । ఆచమ్యకేవలంప్రేతంద్యష్ట్యాకాష్టవదాచరేదితి- కేవలమలంకారా
దిరహితంకాష్టవద్యష్ట్యాదుచ్చయాద్యష్టేవ్యత్యథః- బుద్ధిపూర్వకంకేవ
లశవదశనేసిస్నానంకతవ్యం- యదిబ్రహ్మచారీప్రేతనిహారణంకు
ర్యాత్ । తదాకృచ్ఛ గ్నిపునరుపనయనంచకతవ్యం- తథాచదేవలః॥ శ్లో॥
బ్రహ్మచారీనకుర్వీ తశవదాహాదికాఃక్రియాః । యదికుర్యాచ్ఛ రేతస్త్వ
చ్ఛ గ్నిపునస్సంస్కారమేవచేతి- బోధాయనోపి॥ సూ॥ అథోపనీతస్యాశ్ర
త్యానీత్యవక్రమ్య సూతకాన్న శవదహనశ్రాద్ధభోజనాదీనివరిగణయ్యదీ
తేపునస్సంస్కార్యాశ్రత్యాహ- పిత్రాదిశవనిహారణేతునదోషః- తథా
చమనుః॥ శ్లో॥ ఆచార్యంస్వముపాభ్యా యంపితరంమాతరంగురుం । నిహృ
త్యదహతిప్రేతాన్న ప్రతేనవియుజ్యతథితి । నిహృత్యే త్యస్యవహనమా
శ్రయాపోముఖ్యోథః । నతుదహనసంవళితఃపారిభాషికః-దహతీతిపునఃశ్ర
వణాత్ । వసిష్ఠోపి॥ సూ॥ బ్రహ్మచారిణశ్వవక్రస్థణా ప్రతనివృత్తిస్యత్రమా
తాపిత్రోగురోర్వేతి- యజ్ఞ్యవలోక్యపి॥ శ్లో॥ ఆచార్యపిత్రుపాధ్యా
యః నిహృత్యాపిత్రీవ్రతీవ్రతీ సకటాన్నంచనాశ్చీయాన్నచత్రైస్సహసం
వసేదితి । సకటాన్నమాశౌచినామన్నం- కటశబ్దేనాశౌచంలక్ష్మిత ఇతివిజ్ఞా
నేశ్వ రః । భవిష్యోత్తరేపి॥ శ్లో॥ యథావ్రతస్థోపిసుతఃపితుఃకుర్యాత్క్రి
యాంస్సవ । తథామాతామహస్యాపిదాహిత్రంకర్తుమహాతీతి- సంవతో

పీఠోః పితృగుణోద్విపత్తైతు బ్రహ్మచార్య పియస్సు తః | సవ్రతశ్చాపి
 కుర్వీతలగ్ని పిండోదక క్రియాః | తేనాశాచంసకతఃవ్యంసంధ్యా చైవనలు
 వ్యతే | అగ్ని కార్యంచకతఃవ్యంసాయం ప్రా తశ్చనిత్యశభతి | ఆశాచమ
 స్పృశ్యత్వలక్షణం- కర్మానధికారిత్వస్యసంధ్యాచైవనలువ్యత ఇత్యా దినా
 వృథగేవనిషే ధాత్ | ఇదండవీతీయాదిదినివషయం - ప్రథమదినేతుద్వి విధమ
 ప్యాశాచమస్త్యేవ- ద్వి తీయాదిదినేష్య పిండోదకకాలేకర్మాం మాశాచ
 మస్తీ - తతస్మాన్నేనశుద్ధిః- తథాచ బ్రా హ్మే || శ్లో || ఆచార్యంవాప్యపా
 ధ్యాయంగురుంవాపితరంచవా | మాతరంవాస్వ యందద్ధావప్ర తస్త్వత్ర
 భోజనం | కృ త్వా వతతివై తస్మాత్ప్రే తాన్నంతునభక్షయేత్ | అగ్యత్ర
 భోజనంతుర్యాన్న చతైస్సహసంవసేత్ | ఏకాహమశుచిర్బుత్వాద్వితీయే
 హనిశుధ్యతీతి | ప్ర తస్థో బ్రహ్మచారీకృచ్ఛాద్రిదికర్తాచ- సంవ ర్తవనేతువ్ర
 తస్థశబ్దఃకృచ్ఛాద్రిదిష్టమాత్ర పరః- తథాచ- వ్రజావపితరి || శ్లో || బ్రహ్మ
 చారీయదాకుర్యా త్పిండనిర్వాపణంపితుః | తావ త్కాలంతదాశాచంతత
 స్మాన్ త్వావిశుధ్యతీతి | తావ త్కాలంద్వి తీయాదిదినేష్యపిండోదకదానకా
 లర- క్రియారి తేస్మా నేనశుద్ధిః- అసపిండోయఃకశ్చిదాశాచరహితస్సన్నా
 శాచిభిస్సహసంపర్కంకరోతితస్యయావంతిదినానిసంపర్కస్తావద్దినపర్కం
 తథాశాచం-సంపర్క- శబ్దార్థస్తు || శ్లో || ప్రే తకరోవదర్షి త్వంతత్కృ తి
 శ్చాఘ్నిభిస్సహ | సహవాససపజ్ఙో దిసంపర్కార్థం ప్ర చక్షుత ఇతి వచనో
 క్తః || శ్లో || యస్తైస్సహసపిండోపి ప్రకుర్యాచ్ఛయనాసనం | బాంధవోబాంధ
 వోవాపినదశాహేనశుధ్య తీతి | వచనముదాహృ త్య తే త్తన్ని బంధేష్యేవం
 వ్యాఖ్యాతం | ప్ర కషణవాచినా ప్ర శబ్దేసపా నఃపున్యముచ్య తే-తథాచదశా
 హంసంపర్క- శ్చేద్దశాహమాశాచం- కతివయదినానిచేత్తావంత్వేవదినాని
 త్షణాధఃఘటికాదిస్వల్పకాలంచేత్ | స్మా నమాత్ర మితి ||

— సం గ్ర హ స్తుః —

బ్రాహ్మణాదీనాం త్రయాణాంవర్ణానాంసవణః శవానుగమనేసచేల
 స్మానవహ్నిస్పృశణసఘృత ప్రా శనపునస్మాన్ న ప్రా ణాయామాఃక్రమే
 లకర్తవ్యాః | పునస్మా నంశుషు-వస్త్రే లకతఃవ్యం- తదభావేద్ద్యా దశవా

రంతవస్త్రేణ- బ్రాహ్మణానాంతుఆద్రవస్త్రేణాపికతుణంయుజ్య శ్శబ్ద
 తిక్వచిదభ్యనుజ్ఞాయతే- త్రాణాయామాస్త్రీయఃకతకవ్యాః-శూద్రస్య
 నవణఃశవానుగమనేపకరాత్రం. అనాథానుపనీతకన్యాశవానుగమనేవ
 హ్నిస్పర్శనాదికంసకతకవ్యం- కింతుసచేలస్నానప్రాణాయామాభ్యా
 మేవశుద్ధిః- ప్రాణాయామశ్చశ్రునస్నానంకృత్యాకతకవ్యః- తథాచన
 నాథోపనీతపరిణీత(స్త్రీ)శవానుగమనవిచఫుతప్రాశనాగ్నిస్పర్శనేకతకవ్యే
 అగ్నిఘృతయోరభావేసవ్యాహృత్యాగాయత్యాగ్రిదశవారమభిమంత్రితం
 అర్ధాంజలిపరిమితంజలంపీత్యాశుద్ధిః- శవానుగమనసమయేశవస్యాక్రీవ
 గంతవ్యం- పాశ్వయోశ్చనగంతవ్యం- కింతుపశ్చాదేవగంతవ్యం- శవాను
 గమనంవహనందహనంవాకృత్యాస్నాతాసుస్త్రీమస్వయమపిస్నాత్వావ
 హ్నిస్పశకనాదికంసర్వంసద్యఃకృత్యాగ్రామఃప్రశేష్టవ్యః- స్త్రీణాం
 స్నానాత్పర్వంస్వయమస్నాత్వావాబుద్ధిపూర్వకంగ్రామప్రవేశేత్రి
 గాత్రమాశాచం- అబుద్ధిపూర్వకంచేదేకరాత్రం- సేతబందుభిస్సత్రావ
 గామిప్రవేశకర్తవ్యః- శవానుగమనదివసేసచేలస్నానాదిశుక్లతేష్యపిజ
 పహోమాచనదానశ్రాద్ధాదికంసకుర్యాత్. సంధ్యావందనమాత్రిరిక
 ర్తవ్యం- గాయత్రీజపస్సంక్షేపేణకతకవ్యః। ఙాపాసనంచవతార్చనంచఅ
 న్యేనకారయేత్. దానంశ్రాద్ధంచవరేహని. ఆతురవ్యంజనేష్యేవమేచ-బ్రా
 హ్మణస్వతు. త్రియశవానుగమనేసద్యస్సచేలస్నానం- తతపకరాత్రమాశా
 చం- పరేద్యస్సచేలస్నానమగ్నిస్పర్శనంగాయత్యిష్టశతజపఃఫుతప్రాశ
 నంశ్రునస్నానంఅచమనత్రయంచత్రమేణకర్తవ్యం- ఘృతప్రాశనస్థానే
 పంచగవ్యప్రాశనంవాకర్తవ్యం. ఉభయమపికర్తవ్యమితికేచిత్। వైశ్యశవా
 నుగమనేష్యేవమేవ- తత్రపక్షిణ్యాశాచంవిశేషః- ప్రాణాయామపట్కమ
 ధికంగాయత్రీజపేనవికల్ప్యతఇతికేచిత్। శూద్రశవానుగమనేతునద్యస్స
 చేలస్నానం- తత(స్త్రీ)రాత్రమాశాచం- చతుర్థేహనిసముద్రగానదీస్నానం
 పహ్నిస్పర్శనం- గాయత్యిష్టసహస్రజపః- ఘృతప్రాశనంశ్రునస్నానం
 ప్రాణాయామత్రయంచకర్తవ్యం। క్షత్రియస్యవైశ్యశవానుగమనే ఏకరా
 త్రం- శూద్రశవానుగమనేపక్షిణీ-ద్విరాత్రమితికేచిత్- వైశ్యస్య శూద్ర

శబాసుగమనేక్షత్రియవదేశాశాచం. అగ్నిస్పర్శనాదికంసర్వం బ్రాహ్మణ
వదేవ- మార్గాదాశవమజ్ఞాత్వాయద్యచ్ఛయాక్షత్రియశబాసుగమనేబ్రా
హ్మణస్యనదీస్నానం- పంచశతగాయత్రీజపశ్చ- యద్యచ్ఛయావైశ్యశబాసు
గమనేనదీస్నానం- పంచాశదుత్తరసప్తశతగాయత్రీజపశ్చ- యద్యచ్ఛయా
శూద్రశబాసుగమనేనదీస్నానం- సహస్రగాయత్రీజపశ్చనవ్దేశకరాత్రాది
కమాశాచం- బ్రాహ్మణస్యసవర్ణవిషయేషుపరిదేవనాశ్రువిమోచనదీసవ
చనాదిష్వాతురవ్యంజనైషుసంచయనాత్పుర్వంచేత్స్నానమాత్రం- త
దూర్ధ్వంచేదాచమనం- త్త్రయవైశ్యయోస్సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే
సంచయనాత్పుర్వంచేత్సచేలస్నానం- తదూర్ధ్వంతుకేవలస్నానం- శూ
ద్రస్యసవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేన- చయనాత్పుర్వంచేదేకరాత్రమాశా
చం- తత్రైవప్రేతబంధుస్పర్శంవినిాఆతురవ్యంజనేనజ్యోతిరాశాచం- సం
చయనాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం- ఉత్తమవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసికృ
ష్టవర్ణస్యసంచయనాత్పుర్వంస్నానమాత్రం- తదూర్ధ్వమాచమనం- బ్రా
హ్మణస్యక్షత్రియవైశ్యవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పుర్వంచేత్సచే
లస్నానం- తతపికరాత్రమాశాచం- ద్వితీయేహనినద్యాంసచేలస్నానేన
శుద్ధిః- సంచయనాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం- త్త్రయవైశ్యవిషయాతు
రవ్యంజనేప్యేవమేవ- బ్రాహ్మణస్య శూద్రవిషయాతురవ్యంజనేసంచయ
నాత్పుర్వంత్రిరాత్రమాశాచం- త్త్రయవైశ్యయోస్తుద్విరాత్రం- సంచ
యనాదూర్ధ్వంతుశూద్రవిషయాతురవ్యంజనేత్రయాణామపివర్ణాన్మామేక
రాత్రం- త్వితీయేహనినద్యాంసచేలస్నానేనశుద్ధిః- తత్రసూతక్రిగృహం
త్వావాత్తశానేవామార్గమధ్యే వాయుత్రక్వచిదాతురవ్యంజనేపియథోక్త
మాశాచమస్యేవ- యదిక్షత్రియవైశ్యయోబ్రాహ్మణస్యస్నేహః- తదా
సంచయనాత్పరంతోసమ్మాశ్వాసనీయాతతస్నాననేనశుద్ధిః- యదిశూద్రే
షుస్నేహః- తదాఆశాచాంతేసమాశ్వాసనీయాః- ఆశాచమధ్యేచేత్పూర్వో
క్తమాశాచంఅస్తి- స్నేహాదినాసపిండవ్యతిరిక్తప్రేతస్యాంకరణంవహ
నందహనంవాత్రయమపివాయఃకరోతి- సనద్యఃసచేలంస్నాత్వాదివాచేద
స్తమయవర్యంతరాత్రోచేదుదయవర్యంతం గ్రామాద్భూమిరేవస్థిత్యానక్షత్రే

డశనాత్పరంసూర్యోదయాత్పరంవాపునఃసజేలంస్నాత్వావహ్నింస్పృ
 ష్టిష్టుతంపంచగవ్యంవాప్రాశ్యపునస్నాత్వాప్రాణాయామంకృత్వా
 కృచ్ఛ్రిపాదప్రతినిధింకృత్వాబ్రాహ్మణైస్సస్వస్తివాచయిత్వాశుద్ధోభవతి -
 వహ్నానాద్యనస్తరంస్యవగ్రామంప్రవిష్ట శ్చేదపానారాత్రంకృత్వాపాన్యా
 శాచంకృత్వాద్వితీయేహనిపూర్వోక్తంసర్వంకృత్వాశుద్ధోభవతి - త్రే తా
 లంకరణాదికంకృత్వా యస్తు గ్రామంప్రవిశ్య ప్రే తకృ హేవసతితస్య త్రి
 రాత్ర మాశాచంయదితదీయమన్నంభుక్షేతస్యదశరాత్రం - అగ్నిస్పృశేన
 ప్రభృతిస్వస్తివాచకాంతపంచకంసర్వత్ర సమానంఇదంచఅగ్ని దస్యనజ్యో
 తిరేకరాత్రం త్రి రాత్రంచాశాచందహానానంతరం ముఖ్య కర్తురా గమనే
 సంచయనతిలోదకాస్యతర క్రియాయాఅకరణేచవేదితవ్యం - తిలోదకారం
 భాత్సంచయనాద్వావశ్యాస్తుఖ్య కర్తురా గమనే అనాగమనేవాదశరాత్ర
 మేవ - తతఏకాదశదినేముఖ్యకర్తురా గమనేస్వేనకృ తేనాగమనేతుముఖ్య
 కత్రా కృతేనైకోద్దిష్టే నశుద్ధిః - ఇదంచదశరాత్రంముఖ్యకత్రేరిదేశాం
 తరస్థితేతత్సంబంధంపురస్కృ త్యరహనేవేదితవ్యం - అనాథ ప్రే తదహానే
 తు త్రి రాత్ర మేవ - తచ్చసంచయనతిలోదకేచకృ తేభవతి - ద్వి తీయే హనిసం
 చ యనం - త్రి తీయే హని ఏకోద్దిష్టాం తే నుద్ధిః - దహానమా ప్రే షుస్నా నమా
 త్రమితి ప్రా గుక్తం - మాతృ బంధునాంమాతులాదీనాందహానే తదియగృ
 హవాసాభావేపి త్రి రాత్రం - తిలోదకారంభేసంచయనేవాకృ తేవక్షి ణ్యా
 శాచినాం త్రి రాత్రం - త్రి రా త్రా శాచినాందశరాత్రంఇదంచకత్రాంత
 రస్యాభావేస్వ యమేవసంసా రకరణేవేదితవ్యం - కత్రాంత రేనతితుదశ
 రాత్రమిత్యుక్తమేవ - సమానోద్దకదహానేతుతిలోదకాద్యభావేపిదశరాత్రేం
 భృతింగృహీ త్వాసవణశబాలంకరణాధాకృ తేపూర్ణమాశాచం - స్నే
 హాదినాహీనవణశబాలంకరణాదాహీనవర్ణో క్తద్వా దశాహాదికంపూ
 ర్ణమాశాచం - తత్రై వభృత్ గ్రహణేతదాశాచాద్ద్వి గుణం - అత్ర సర్వ
 త్రా శాచాంతేవహ్నిస్పృ శేనాదిస్వ స్తివాచనాంతంసర్వంకుర్యాత్ - ధ
 మాథమనాథప్రే తవహానాదాకృ తేబంధుత్వరహితానామహ్నిస్సా నప్రా
 ణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః - సకేచిదప్యా శాచం - చహ్నిస్పృ శేనాదికంకిమ

వీనాన్తి - అత్రపు త్రా వాజ్ఞాతయోవాన్యేవాయావంతః ప్రే తసంస్పృశి-
 వస్తేన ద్వేధమాఽర్థం ప్ర వృత్తాఅపిన్నా త్వాగత్యగృహ ప్రవేశసమయేద్వా
 రదేశేస్థిత్యానియతాంతరంగానింబవ త్రా ణివిదశ్యగంధూషంకృ త్వాచ
 మ్యవహ్నిముదకంగోమయ్యం గౌరసషణ్పాదూర్వ వల్లవాఽ ప్రవాళం
 వృషభంచస్పృష్ట్యాద్వారదేశేపాషాణంనిధాయతస్మిన్నూర్వంపదనిధా
 యప్రదీపేనసహమందమందమంతః ప్రవిశేయః. అలంకృతశవదశఽనేనీ
 యమానశవదర్శనేచసచేలస్నానంకర్తవ్యం- కేవలశవదర్శనేతుఅబుద్ధిపూ
 ర్వకేఆచమనం-బుద్ధిపూర్వకేతుస్నానమస్తి బ్రహ్మచారియది ప్రేతవహనా
 దికంకరోతితదాతస్య కృచ్ఛంపునరుపనయనంచకర్తవ్యం ప్రేతవహనా
 ద్యభావేపికేవలసూతకాన్మభోజనేష్యే వషేవ-మాతాపిత్రోర్దురోర్వా
 మాతామహస్యవాప్యతౌసన్ని ధాకత్రాంతరస్యాభావేబ్రహ్మచారిణాపి
 సర్వం ప్రేతకృత్యంకర్తవ్యం- తతః ప్రేతగృహేనవసేత్. ఆశాచిభిస్సహ
 వాసంచనకుర్యాత్-తదీయమన్నంచనభుంజీతభిక్షామటిత్వావరగృహేభో
 జనంకర్తవ్యం - ఏవంస్థితే బ్రహ్మచారిణోదహనదినమాత్రమాశౌచం-ద్వితీ
 యాదిదినేషుపిండోదకదానకాలేగర్తాంగమాశౌచంతతస్నాన్నేనశుద్ధిః.
 గృహస్థోపియఃకశ్చిత్స్వయమాశౌచరహితస్సన్నాచాచిభిస్సహశయనా
 దికంప్రేతకరోద్దపద్యనంవాయావన్తిదినానికరోతితస్యతావద్దినమాశౌచం
 తుణ్ణార్థఘటికాదిస్వల్పకాలంసహశయనాసనయోఃస్నానమాత్రమితి || ఇతి
 శ్రీవేంకటాంబాగర్భసమ్భూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభినవ
 షడశీతివ్యాఖ్యానాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యానాయాం-సంపర్కాశౌచనిణయః.

—* ద్రవ్యాశౌచనిణయః. *

మూ॥ ద్రవ్యాణామపిన్దాశౌచంస్వామ్యాశౌచేవిధీయతే| ఆశా
 చాంతేతుశుద్ధ్యంతివారిణాప్రోక్షితానిచేత్ ||

వ్యా॥ స్వామినప్రశౌచేతదీయానాంతండులాదిద్రవ్యాణామపితత్సం
 బంధాదాశౌచమస్తి - ఆశాచాంతేజలేన ప్రోక్షితానిచేచ్ఛుద్ధ్యంతి-తస్మాదా
 శౌచదవసేషుతదీయద్రవ్యప్రతిగ్రహణానకతఽవ్యః ||

మూ॥ దధీక్షీరఘృతాదీనాంనదోషోస్తిస్వయంగృహే ||

వ్యా|| దధిక్షీరఘృతతక్రగుడలవణమధుమాంసపుష్పమూలఫలశాకకా
 ష్టత్యణకూపగతోదకతైలౌషధాజినానాంక్షేత్రగతధాన్యానాంచస్వామి
 హస్తస్పర్శసంవినాతదనుజ్ఞామాత్రేణస్వయంగ్రహణేనదోషః-కేచిత్తుస్వా
 మినాఘామానిక్షీప్తానాంస్వయంగ్రహణమిచ్ఛంతి- తదయుక్తం | స్వామి
 పృష్టానిదుష్యంతీత్యాదివచనేషుస్వామిస్పర్శమాత్రేదోషశ్రవణాత్- ఏ
 వమాపణేవిద్యమానానిద్రవ్యాణివరేణతులయిత్వాదత్తానిగ్రాహ్యణి||

మూ|| సంపర్కశౌచవాక్యస్తుయశ్చత్యాశౌచవాక్భవేత్ |

తస్యద్రవ్యాణిశుద్ధానిగ్రాహ్యణిస్యమన్సిషిభిః ||

వ్యా|| సంపర్కశౌచినఃఅతిక్రాంతాశౌచినశ్చతండులాదిద్రవ్యా
 ణిశుద్ధాని- తత్ప్రతిగ్రహేనదోషః ||

మూ || ఆపత్కాలేప్రతిగ్రాహ్యమామమైకాహికండ్విజైః |

వ్యా || అత్యంతాతపసంచారాదినావాదుభిఃక్షదేశక్షోభాదినావా
 ప్రాణసంశయేప్రాప్తేఅనస్యగతికత్వదశాయాంస్త్రీపుత్రాదీనామేక
 దినభోజనపర్యాప్తమామంతండులాదికంప్రతిగ్రాహ్యం ||

మూ|| పూర్వసంకల్పితంద్రవ్యంయజ్ఞాదిషుసదుష్యతివక్వా
 న్నంతస్థితంభోజ్యంపరైదత్తంమన్సిషిభిః ||

వ్యా|| ఉపక్రాంతేషుయజ్ఞాదిషు- ఆదిశబ్దేనవివాహేనాపనయనశౌ
 లసీమంతపుంసవనదేవతోత్సవదేవతాప్రతిష్ఠాదయోగ్యహ్యంతే- తేషావ
 క్రాంతేషుమధ్యేనూతకంచేత్పూర్వమేవదేవతాయైబ్రాహ్మణైభ్యశ్చ
 సంకల్పితంద్రవ్యంప్రతిగ్రాహ్యం- వక్వాన్నంతసుతకాశమాత్పూ
 ర్వమేవకృతస్థితంచేత్తదన్నంనూతకిస్పశకంవినాపరైః పరివేషితంచే
 ద్బ్రాహ్మణైభోజ్యమేవ -

మూ|| దాతృభోక్తౌత్రిస్యతరోజానాత్యాశౌచకారణం | తద

న్నంనప్రదేయంస్యాన్నచభోజ్యమిన్స్యతిః ||

వ్యా || యదిదాతాస్వస్యాశౌచకారణంజననంమరణంవాజానాతి-భోక్తా
 తునజానాతి- తదాస్వకీయమన్నంబ్రాహ్మణాయనదేయం-యదితుభోక్తా
 దాతురాశౌచకారణంజానాతి-దాతాతునజానాతితదాతదన్నంసభోజ్యం.

మూ॥ యదిభోజనమధ్యేతుజానాత్యాశాచకారణం | అన్యగే
షూదకై రాపోశనాదౌనై వదుష్యతి ॥

వ్యా॥ యదిదాతాభోక్తావాభోజనారంభాత్పూర్వంజననాదికంసశ్రుత
వంతౌ- భోజనమధ్యేతుశ్రుతవంతౌ- తదాపాత్రస్థితాన్నమాత్రంఘ
క్తాస్యగేహంబుదకమానీయఉత్తరాపోశనంకృత్వా - మాస్తప్రత్యక్షనాది
కమపిఅన్యగేషూదకైరేవకుర్యాత్- పాత్రస్థితాన్నభోజనమధ్యే జలపా
నమపేక్షితంచేత్తదప్యన్యగేషూదకైరేవకతవ్యం- పాత్రస్థితాన్నస్య
దత్తత్వేనస్వత్వనివృత్త్యాస్వామిసంబంధాభావేనతద్భోజనేదోషస్యాప్రస
క్తేః- నచయజ్ఞాదావివవరైఃపరివేషణంకతుణంయజ్యతే- తస్యపూర్వసం
కల్పితవిషయత్వాత్- యజ్ఞాదివిషయత్వాచ్చ- తథాచ-యజ్ఞాదిష్యేవపూ
ర్వసంకల్పితమేవచవక్వంస్థితంచేత్తదన్నంవశ్చాదాశాచేప్రాప్తేవరైః
పరివేషయిత్వాభోజ్యం - అన్యత్రతుపాత్రస్థితాన్నమాత్రంభోజ్యమితివి
వేకః- అత్రక్రమేణముషివచనానిలిఖ్యంతే- తత్రద్రవ్యాణామాశాచేస్సృ
త్యంతరం॥ శ్లో॥ ద్రవ్యాణిస్వామిసంబంధాదఘాహస్వశుచీనిచ। స్వామి
శుద్ధ్యైవశుభ్యంతివారిణాప్రోక్షిత్వాన్యపీతి | అగ్నేరపితదీయస్యాశాచమ
స్తి - తథాచదేవలః॥ శ్లో॥ చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిసూతకాగ్నిశ్చకన్హి
చిత్ | పతితోగ్నిశ్చితాగ్నిశ్చనశిష్టగ్రహణోచితాఇతి- దధిక్షీరాదివిషయే
మరీచిః॥ శ్లో॥ అవణేషుధుమాంసేచపుష్పమూలఫలేషుచ | శాకకాష్టతృణే
ష్వపుసదధిసపిఃపయస్సుచ | తైలౌషధాఙ్గినేచైవపక్వావక్ష్యేస్వయంగ్రహః
వణ్యద్రవ్యేషుసర్వేషునాశాచంవృతసూతకఇతి- చక్షేభత్యౌదౌ - అవక్ష్య
తండులాదౌ- ఇదంచపక్వాసక్వాభ్యనుజ్ఞానమన్నసత్రప్రవృత్తవిషయమి
తిజ్ఞానేశ్వరాదయః॥ శ్లో॥ అస్ససత్రప్రవృత్తానామామమన్నమగహీతం |
భుక్తావక్వాన్నమేతేషాంత్రిరాత్రంతువయఃపిబేదిత్యంగిరస్త్యుగణాత్
లవణాదికంత్యన్నసత్రాభావేపిక్రాహ్యమేవ - అంగిరాఅపి॥ శ్లో॥ య
త్తుక్షేత్రగతంధాన్యంకూపవాపీషుయజ్జలం | ఆభాజ్యారపియద్భోజ్యంయ
చ్చుగోషుగతంవయః | ఆమంమాంసంషుధుఘృతందధిక్షీరమథాషధం | గుడస్త
క్రంతభోదశ్చిద్భోజ్యస్యేతానిత్యశఇతి | క్షేత్రగతమిత్యనేనగృహేవిద్య

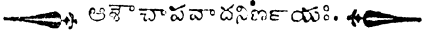
మానస్యధాన్యస్యవృద్ధాసః- కూచవాపీప్వి త్యనేనభాండస్థితోదకస్యవృత్తి
దాసః- గోమగతమిత్యనేనసూతకిస్పృష్టపయసోవృద్ధాసః- నతుదుగ్ధస్యా
పి. అన్యధాదధిపుతయోర గ్రాహ్య తావత్తేః- దోహంవినాతయోరసంభ
వాత్- తథాచదధిక్షీరభృతానాంసూతకిజనస్థశాభావే గ్రాహ్యత్వమి
తిమంతవ్యం- సంపర్కాశౌచవిషయేసంగ్రహకారః॥ శ్లో॥ ఆశౌచంయస్య
సంపర్కాదావతేద్యహమేధిసః! క్రియాస్తస్యనలువ్యంతేగృహ్యణాంచ
నతస్థవేదితి గృహేభవాగృహ్యఃస్త్రీపుత్రాదయోద్రవ్యాణిచ- ఐదంచ
క్రియాభ్యనుజ్ఞానమనన్యసాధ్యసంధ్యావందనాదిమాత్రవిషయం- హేమాచూ
చనాదినిషేధస్య ప్రాగుక్తత్వాత్ । క్రియాస్తస్యనలువ్యంత ఇతిశేచిత్వ
తంతి- తదాలోపోహేమామాధివిషయః- అతిక్రాంతవిషయేబృహస్పతిః ॥
శ్లో॥ అతిక్రాంతేదశాహేతువశ్చాజ్ఞానాపిచేద్యహీ! త్రిరాత్రంసూత
కంతస్యనతద్ద్రవ్యస్యకస్యచిదితి దశాహగ్రహణంత్రిరాత్రాచేరవ్యవ
లక్షణం- అవత్యాలవిషయేఅంగిరాః॥ శ్లో॥ నాద్యాచ్చుద్రస్యవక్వాన్నం
విద్వానాశౌచినోపిచ, అచచీతామషేవాస్తావప్యతావేకరాత్రకమితి అవృ
త్తైదుభిఃకౌడినావృత్త్యలాభదశాయామేకదినపర్యాస్తమామమేవత్యజ్ఞ
లాదికం గ్రాహ్యం- నతుపక్వాన్నమిత్యభణః- వినాహోదిషుపూర్వసంక
ప్రీతద్రవ్యవిషయేపరాశరః॥ శ్లో॥ వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వరతామృత
సూతకే పూర్వసంకప్రీతంద్రవ్యంనీయమానంనదువ్యతితి వివాహగ్రహ
ణంచోలోవనయనాదిసంస్కారకమోపలక్షణం- ఉత్సవోదేవతోత్సవః-
తేనదేవతాప్రతిష్ఠాదికముపలక్ష్యతే- పక్వాన్నవిషయేస్తృప్త్యంతరం॥
శ్లో॥ వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వంతరామృతసూతకే శేషమన్నంపరైశ్శా
యందాత్యోభాక్త్యంశ్చసస్పృశేదితి । ఇదంచపరపరివేషితాన్నభో
జనాభ్యనుజ్ఞానయజ్ఞాదిష్వేవపూర్వసంకల్పవచ- తథాచయాజ్ఞాదిభ్యో
స్యత్రపూర్వసంకల్పితాదన్యస్పృశ్యమన్నంస్థితంచేత్ । నన్వధాసభాజ్యం-
యజ్ఞాదిష్వపిసూతకాగమాత్పరంపక్వంచేత్తన్నభాజ్యం- అన్యతరపరిజ్ఞా
నవిషయేషట్త్రింశస్తతం॥ శ్లో॥ ఉభాభ్యాయపరిజ్ఞాతేభోక్తుదోషోనవిద్య
తే । ఏకేనాపిపరిజ్ఞాతేభోక్తుదోషముపావహేదితి । భోక్తురితి దాతుర

వ్యవలక్షణం- తథాచ- దాతాజానాతిచేద్దాతుదోఽపః - భోక్తా జానాత్
 చేదోభ్యక్తుదోఽపః - యజ్ఞాదిభ్యో న్య త్ర భోజనమధ్యే సూతకపరిజ్ఞానవిష
 యేష త్రింశస్తతం॥ శ్లో॥ భుంజానేషుతువిప్రే ఘత్సంతరామృతసూతకే।
 అన్యగేహూదకాచాంతాస్స ర్వేచేశుచయస్య తాఇతి । ఆచమసగ్రహణం
 పానాపొశనాచేరువలక్షణం - ఉదాహృతవచనేషుసర్వత్ర మృతసూతక
 తిజ్ఞుందై వ్యకవద్భావః- మృతకేసూతకేచేత్యథః-.

—* సంగ్రహ స్తు *—

సూతకీనస్స కాశాత్తండులాది ద్రవ్యంసువణఃవస్తా దికంచనవ్రతి గ్రా
 హ్యం-సూతకీనోగృహోదగ్ని రపినగ్రాహ్యః- తత్రగుడలవణమధువుష్పమూ
 లఫలశాకకావృత్యణతైలౌషధాజినానిస్వామిహస్తస్పర్శంవినాతదనుజ్ఞామా
 త్రేణస్వయమేవ గ్రాహ్యణి- ఉదకంతుకూచగతం గ్రాహ్యం- భాండాది
 స్థితంతున గ్రాహ్యం- ధాన్యంక్షేత్రగతం గ్రాహ్యం- గృహేస్థితంతునగ్రా
 హ్యం- దధిక్షీరఘృతతక్రాణివరై రేవదుగ్ధాన్విషా దితాని గ్రాహ్యణి-
 వణ్యద్రవ్యాణివరైస్తులయిత్వాదత్తాని గ్రాహ్యణి - అతిక్రాంతాశౌచిన
 స్ఫురవర్మాశాచినశ్చ సకాశాత్తండులాదికమపిస్వామిహస్తస్పర్శంవినా గ్రా
 హ్యం- వక్వాన్నంతునభూజ్యం-దాతాస్వకీయశౌచకారణంజానాతిచేత్తే
 నస్వకీయమన్నం బ్రాహ్మణాయనదేయం-భోక్తాదాతురాశౌచకారణం
 జానాతిచేత్తదీయమన్నంతేనసభూజ్యం- భోజనమధ్యేదాతురాశౌచేజ్ఞాతే
 పాత్రస్థితాన్నమాత్రంభుక్త్వాఅన్యగేహోదుకమానీయఉత్తరాపొశనహ
 స్తప్రత్యోశనాదికంకుర్యాత్- పాత్రస్థితాన్నభోజనమధ్యేజలపానమపేక్షి
 త్ఫలిచేదన్యగేహూదకమేవపేయం- వివాహూపనయనసీమంతచౌళాదిఘ
 నంసాగ్రకమ=సుయజ్ఞేషుచేవతోత్సవచేవతావ్రతిష్ఠాదిఘచమధ్యేసూ
 తకపాప్రాప్తాదీయ్యురతండులాది ద్రవ్యంసూతక ప్రవృత్తేఃపూర్వమేవదేవ
 తాయైబ్రాహ్మణేభ్యశ్చసంకల్పితంచేత్తత్సాన్విమిహస్తస్పశంవినావరై
 ర్దత్తంగాహ్యం- స్వయంవాగ్రాహ్యం-సూతక ప్రవృత్తేఃపూర్వంకృతంప
 క్వాన్నంస్థితంచేత్- వరైఃపరివేషణంకారయిత్వాభూజ్యం- సూతకాగమా
 త్పరంవరైఃపాకేకృతేపితదన్నంసభూజ్యం-వివాహాదిభ్యాన్యత్రసూతక

ప్రవృత్తేః పూర్వం కృతమపి వక్వాన్నంపరైః పరివేషణే కృతేపినభాజ్యం- మ
 భిక్షాదినాయేన కేనచిన్నిమిత్రేన ప్రాణసంశయే ప్రాప్తిగత్యంతరాభావ
 దశాయాంస్త్రీపుత్రాదీనాంపికదినభాజనపర్యాప్తంతండులాదికంసూత
 కినకాశాదపి గ్రాహ్యం- అధికంతున గ్రాహ్యం- యావజ్జీవికనిత్యాన్నదా
 ననియమప్రవృత్తస్యతండులాదికం గత్యంతరేసత్యపి గ్రాహ్యం- భక్త్యాజాతం
 తుపక్వమపి గ్రాహ్యం- పక్వాన్నంతుసర్వదాన గ్రాహ్యమితి॥ ఇతిశ్రీవేంక
 టాంబాగర్భసముభుతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయా-మభినవవషడశీ
 తివ్యాఖ్యానాం- ధర్మ- ప్రదీపికాఖ్యానాం- ప్రవ్యాకౌచనిణయః॥

మూ॥ ఆశౌచంస్యాద్లవహస్తానామన్యేషాంస్నానమాత్రకం॥

వ్యా॥ పూర్వోక్తంసర్వమాశౌచంగృహస్థానామేవ - అన్యేషామాత్ర
 మాణాంబంధుజననమరణయోఃస్నానమాత్రం॥

మూ॥ పిత్రోరాశౌచమస్త్యేపత్రాపిబ్రహ్మచారిణః॥

వ్యా॥ తత్రాపిత్రమాంతరేషుపిబ్రహ్మచారిణఃపిత్రోమృతావా
 శౌచమస్తీ - స్వయమేవసంస్కృతాఃచేచేకరాత్రం- ద్వితీయాదిదినేషుప్రే
 తకృత్యసమయవవాశౌచం- తతస్సాన్నినేనశుద్ధిః - అన్యస్సంస్కృతాఃచె
 త్స్వీధ్రమదినేపితిలోదకదానసమయవవాశౌచం -

మూ॥ గృహిణామభ్యుపక్రాంతేస్నానంయజ్ఞాదికమణి॥

వ్యా॥ గృహస్థానామభియజ్ఞాదికమణ్యుపక్రాంతేసత్యాశౌ
 చంనాస్తి - ఆదిశబ్దేనవివాహేనాపనయనచాలాదికంసర్వమపిస్తాత్రకర్త
 జాతంమహాదానాదికంసర్వంషారాణికంజేవతాప్రతిస్థాదికంసర్వమప్యే
 గమికంగృహ్యతే॥

మూ॥ ఋత్విగ్దీక్షితయోర్యజ్ఞేకృత్యాక్తోశ్చవైత్యకేవివా

హేదాత్పశురయోఃకన్యాయాశ్చనసూతకం॥

వా॥ కన్యదాతుస్తత్పత్న్యాశ్చకన్యదానపర్యంతమాశౌచంనా
 స్తి- కన్యావరయోస్తుశేషశూమాంతవివాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచం
 నాస్తి - యజ్ఞగ్రహణంమహాదానాదేరభ్యుపలక్షణం -

మూ॥ తథాకర్తవిపాకాదావ్యాధితస్యనసూతకం॥ఉత్కా॥౧౦

తిదానేకతకజ్యేముమూపోశ్చనసూతకం॥

వ్యా॥ ఆదిశబ్దేనవ్యత్యు మహిషీ దానాదికముచ్య తె- ఇదంచకాలః శంబాతుమత్వేవేదితవ్యం- విశంబసహిష్టు స్వేతుసూతకమస్త్యేవ॥

మూ॥ అసాధారణకృత్యేఘరాజాదేనాన్తిసూతకం॥

వ్యా॥ అసాధారణమనస్యసాధ్యత్వం- ఆదిశబ్దేనవై ద్యా దయఉచ్య తె- రాష్ట్రో వద్ర వే ప్రస క్తేతత్ప్రీ రికారాయ యధాదిమతదం౧ భూత ప్రాస్తానికశాంతి మూమాదిమచ గాఙ్గా సూతకంనాన్తి - ధాతు వర్తతా దావైద్యానాంవైద్యాంతరస్యా ఘావేన తకంనాన్తి - దాసీదాసాచేరవిష్ణు స్వాసాధారణకృత్యేష్యసస్యేగకత్వవశాయామాశాచంనాన్తి- అభయుపి వచనానిభ్యంతే-అత్ర నీవలః॥శ్లో॥ నైస్తికానాంవసస్థానాంయతీనాంబ్రహ్మ చారిణాం॥ నాశాచంసూతకేప్రీకం౧ వేచాపిశ్చదైవచేలి కౌర్షేపి॥ నైస్తి కానాంవసస్థానాంయతీనాం బ్రహ్మచారిణాం॥ నాశాచంకీర్తితంసస్థిఃపః తేవతథామృతః॥ వతిలేమృలేగృహస్థానామపిసూతకంనాన్తిత్యథః-౬ త్రబ్రహ్మచారిణాంసూతకీగృహనాసేపిసూతకంనాన్తి- తత్రభూజనాదికంత నకతకవ్యం- తత్సృవకకశ్చనకతకవ్యః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మచారిగృహేయేషాం వాలాయ తేవపశుతాశనః॥ సంవర్కంచనకుర్వంతినతేషాంసూతకంభవేది వరాశరస్వరణాత్ - ఆశాచి గ్రహవాసిహోరగ్నిబ్రహ్మచారిణోరాశాచిగ్ని స్సహసంపర్కాభావేయదాశాచినాంసూతకంతదేతయోనకభవతి- ఆశో చిభిరగ్నిగృహంస ప్రవేష్టవ్యం- యత్రాశాచినస్సంతితద్గృహంబ్రహ్మ చారిణానప్రవేష్టవ్యం- అగ్నిగృహవృతేనస్థే యం- తథానతినదోషః-తత్ర బ్రహ్మచారిణాభూజనాదికంనకతకవ్యం॥ శ్లో॥ సూతకేతుయదావిప్రోబ్ర హ్మచారీవిశేషతః॥ పితౄత్వానీయమజ్ఞానాత్స మన్నీయాత్ స్పృశేతవాః పానీయపాసేనిప్రస్యవంచగవ్యస్యే ప్రాశనం॥ త్రి గాత్రంభూజనేప్రో క్తంస్పృష్టేషాన్నా సంసమాచరేదితి॥ స్వరణాత్- త్రి గాత్రంనామకృచ్ఛ, పాదఃఇదంచ ప్రాయశ్చిత్తంగృహస్యా శాచేనతిభవతి- తదభావేనభవతి తద్భివాభావచ గ్రామాశాచ ప్రకరణే ప్రతిపాదతే- తథాచగృహస్యా

శాచేత త్రైత్యైషాన్వభాజనేకృచ్చృ) పాదః- సూతకేనామన్నంభుక్తంచేతై
షాంయావత్కాలమాశాచంతావత్కాలమస్యాప్యాశాచంభవతి-తదం
తేబ్రహ్మచారీకృచ్చృంపునరుపనయనంచ ప్రాప్తోతి-గృహస్థస్యతుతా
ద్యశమాశాచంచాండ్రాయణంచేతిప్రసవాశాచప్రకరణేప్రతిపాదితం ప
రాశరోపి॥ శ్లో॥ శిల్పినఃకారవోనై ద్యాదాసీదాసాశ్చనాపితాః। రాజాన
శ్శ్రీతియావైచవసద్యశ్శాచాః ప్రకీర్తితాః। సత్రతస్సత్రపూతశ్చ ఆహి
తాగ్నిశ్చయోద్విజః। రాజశ్చసూతకంనాస్తీయస్యచేచ్ఛతిపార్థివః। ఉద్య
తోనిధనేదానేఆగ్రోవిప్రోనిమంత్రితః। తథైవఋషిభిర్ద్యుష్టం యథా కా
లేనశుభ్యతీతి- శిల్పినోనామ॥ శ్లో॥ హిరణ్యరూప్యవస్తా) ణాంకాష్టపాషా
ణవర్షణాం। సంస్కర్తాతస్మి) యాభిజ్ఞశ్శిల్పీత్వక్రోమనీషిభిరితి। బ్రహ్మతు
రాణోక్తలక్షణాః- వస్తా) ణాంచిత్రాదినాసంస్కర్తాశిల్పీశ్చవ్యతే- ధా
వనాదినాసంస్కర్తారజకస్యకారుకోటినివేశాత్। రజకాద్యాఃకారవః- స
త్రతశ్చచ్చా) దివ్రతనిష్ఠః- సత్రపూతోగవామయినాదాదీక్షితః- యస్యపు
రోహితాదేరనస్యసాధ్యమంత్రాభిచారాదికర్షణ్యాశాచాభావంపాథిక
వోవాంచ్చితస్యవపురోహితాదేరాజశ్చసూతకంనాస్తినిధనశబ్దేనతత్సా
దనపూతస్యం గ్రామోలక్ష్యతే- తస్మిన్సం) గ్రామేదానేచోద్వ్యతః కృతోప
క్రమః-ఆరోవ్యాధితఃనిమంత్రితః) శ్రాద్ధాదానియోజితః-ఏతేషామనస్యసా
ధ్యకర్షణ్యాశాచంనా) స్తి- కర్షాంతరేషాశాచమస్తేవ-అత్రనిమంత్రణశ
బ్దేనపాదప్రత్యక్షనానంతరమాసనస్థస్య యస్మిమంత్రణంతద్విషయతం- ఆ
ర్తస్యకర్షవిపాకాదోకాలవిశంబాతుమస్యాశాచంనా) స్తి- శ్రీ) త్రియాణాం
సద్యశ్శాచంయుగాంతరవిషయం- యథాకాలేనశుభ్యతీతి దశాహాదికాలే
నయథాశుభ్యతీతథైవసద్యశ్శుభ్యతీతిఋషిభిర్వష్టమిశ్యన్వయః- ఆదిపురాణే
పి॥ శ్లో॥ శిల్పినశ్చిత్రకారాద్యాఃకర్షణ్యాత్సాధయంత్యలం। తత్కర్షణాన్యో
జానాతితస్మాచ్చుద్ధాస్త్వకర్షణి సూపకారేణయత్కర్షకరణేయంప్రద్య
శ్యతే। తదన్యోవై నజానాతితస్మాచ్చుద్ధస్ససూపకృత్। చికిత్సకోయత్కరు
తేతదన్యోననశక్యతే। తస్మాచ్చికిత్సకస్సు) ర్షే శుద్ధోభవతినిత్యశః। దా
సీదాసాశ్చయస్మి-ంచిత్రకర్షకుర్వంతీలీలయా। తదన్యోనక్షమఃకర్తుంతస్మా

త్రేకువయఃస్త్వతాః । రాజాకరోతియత్కర్మస్వేష్యస్యస్య తత్కథం
 వీవంసతిస్యపశ్యుద్ధస్యంస్వప్నేష్యతసూతకే । యత్కర్మ రాజభృత్యానాంహ
 స్త్యశ్వగమనాదికం తన్నాస్తీయస్తాదస్యస్య తన్నాత్రేకువయఃస్త్వతాఇతి
 ప్రాస్తానికశాంతిపెళామాదాఋత్విగ్వరణాదిషు బ్రాహ్మణానాం రాజ
 సంస్కర్మఅవశ్యకః- యజమానేసంకల్పాదాశుచిత్వంచావశ్యకం- సుష్టాప
 కరోతీతిసూపకారః- కారుః పాచకఇత్యనే- చిత్రకారఇత్యవరే- స్వకర్మ
 ణీత్యస్య ప్రతివాక్యమనుషంగితధాచతేషామసస్యసాధ్యేస్వస్వకర్మణ్యే
 వాశౌచంనాస్తీ- కర్మాంతరేత్వాశౌచమస్తీతివ్యాఖ్యాతారః- ప్రచేతాఅ
 పి॥ శ్లో॥ కారవశ్శిల్పినోవై ద్యాదాసీదాసాప్రథైవచ । రాజానో రాజభృత్యా
 శ్వస్వద్యఃశ్శాచా ప్రకీర్తితాఇతి- దాసాదీనాంస్వస్వాసాధారణకృత్యేష్య
 శౌచంనాస్తీ- కర్మాంతరేత్వస్త్యేష్య- చ్చస్వామితుల్యం॥ శ్లో॥ దాసీదాసశ్చ
 సర్వోవై యస్యవర్ణస్యయోభవేత్ । తద్వర్ణస్యభవేచ్ఛాచందాస్యామాసంతు
 సూతకమిత్యంగిరస్త్యురణాత్ । దాసాదీనాంస్వకీయజ్ఞాతిమరణాదాస్వామి
 తుల్యమాశౌచం- దాసీప్రసూతాచేత్తస్యాఃప్రసవనిమితమాశౌచంమా
 నవర్యంతమస్తీత్యర్థః- వృద్ధపరాశరోపి॥ శ్లో॥ రాజ్ఞాంతుసూతకంనాస్తీప్రతి
 నాంసచస్త్రాణాం । దీక్షితానాంచసర్వేషాంయస్యచేచ్ఛతిపార్ధివః । తపో
 దోసప్రవృత్తేషునాశౌచంమృతసూతకఇతి । తవశ్చాండ్రాయణాదికం-దా
 నంమహాదానాదికం- యజ్ఞవల్క్యేషి॥ శ్లో॥ ఋత్విజాందీక్షితానాంచయ
 జ్ఞీయంకర్మకుర్వతాం । సత్రివ్రతిబ్రహ్మచారిదాతృబ్రహ్మవిదాంతథా । దా
 నేవివాహేయజ్ఞేచసంగ్రామేదేశవిస్లవే । ఆపద్యపిచకష్టాయాంసద్యశ్శాచం
 విధీయతఇతి- ఋత్విజాంమంత్రవరణప్రభృతిప్రయోగవరిసమాప్తివర్యం
 తంవరణసంస్కారశ్యానువృత్తేరాశౌచంనాస్తీ- తథాదీక్షితీయోత్పన్నసం
 స్కారోయజమానేపత్న్యాంచయావదవభృథమనువర్తతఇత్యాశౌచం
 నాస్తీతిచంద్రికాయాముక్తం- నిర్ణయసింధాతుఋత్విజాంమధువర్కగ్రహ
 ణానంతరమాశౌచంనాస్తీత్యక్తావ్ తత్సంవాదాయ॥ శ్లో॥ గృహీతమధువ
 ర్కస్యయజమానాచ్ఛఋత్విజః । వశ్చాదాశౌచవతితేనభవేదినిశ్చయః
 తి- బ్రాహ్మణవచనముదాహృతం- యజమానవిషయే బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥

తద్వర్ణమీతదీక్షస్యత్రైవిద్యస్య మహామఖే. స్నానంత్యవభృథేయావత్తా
 వత్తస్యనసూతకమితి | ఆశాచాభావస్యస్నాననివృత్తిరుత్తరావధిః- నిర్ణయ
 సింధాతుప్రాగవభృథాత్కర్మప్రాప్తిరిత్యుక్తం- ఛందోగవరిశిష్టేచ ||
 శ్లో || నదీక్షిణ్యాఃపరంయజ్ఞేనకృచ్ఛాద్రితపశ్చరన్నితి- నచఋష్విజామవ్య
 వభృథపర్యంతమేవాశాచాభావఃకింనస్యాదితివాచ్యం- తద్విషయేనంకోచ
 కవచనాభావాత్ - యజ్ఞేయంకర్తృకుర్వతామితిసాధారణోక్తేశ్చ - బ్రహ్మ
 విష్ణుప్రాజకః- విసోస్థిటాదినారాజాదిభద్రూద్వాదేశోపద్రవోవేశవిష్ట
 వఃతదుపశమనాయశాంతకర్మణిసద్యశ్శాచం- కష్టాయామావదిదుచ్ఛితౌ
 ర్తస్యమాతాపిత్రాదిబహుకుటుంబస్యతద్రక్షణోపయోగినివతిగ్రహదా
 సద్యశ్శాచం- స్తుప్త్యంతరేపి || శ్లో || ఆశాచంకర్తృమధ్యేతుశావంసూతకమే
 వవా | ఆవతేస్యదినస్వేషాంసద్యశ్శాచంవిధీయతేమాతాపిత్రోశ్చమరణే
 పుత్రస్యమరణేతథేతి | ఏకపుత్రవిషయేతువిశేషస్తత్రైవోక్తః || శ్లో || దీక్షి
 తోష్యేకపుత్రశ్చేన్నాతాపిత్రోర్కృత్తిర్యపి | సంస్కృత్యశాలామాగత్య
 యజ్ఞశేషంసమావయేదితి | వృద్ధగార్గ్యేణవిశేషాంతరముక్తం || శ్లో || జ్యేష్ఠ
 స్యతుక్తోర్కర్మమాతాపిత్రోర్కృత్తిర్యపి | దీక్షారూపనిధాయాత్రసం
 స్కూర్యాప్తితరాహిసథితి- శాండిల్యోపి || శ్లో || దీక్షితోష్యేకపుత్రశ్చేన్నాతా
 పిత్రోర్కృత్తిర్యపి | దీక్షారూపనిధాయాత్రసంస్కూర్యాన్తోదకస్లవః |
 సంస్కృత్యశాలామాగత్య యజ్ఞశేషంసమావయేత్ | పావయేద్దభృపుంజీ
 వైదీక్షారూపయథావిధీతి | ఉదకస్లవఉదకదానం- నతుస్నానం-స్నాన
 స్నానశ్చకర్తవ్యత్వాత్ - అత్రేదమనుసంధేయం - జ్యేష్ఠోదీక్షితశ్చేదీక్షా
 రూపంశాలాయానిధాయదహానమాత్రంకృత్వాశాలామాగత్యయజ్ఞశే
 షంసమావయేత్ - కనిష్ఠోదహానవ్యతిక్తంసర్వంకుర్యాత్ - దశాహమధ్యే
 యజ్ఞసమాప్తిశ్చేదవభృథస్నానాంతంకృత్వాతత్రఆరభ్య జ్యేష్ఠ ఏవదశాహ
 కృత్యమేకోద్దిష్టంబకుర్యాత్ - తతోయజ్ఞంసంస్థాప్యషోడశాదికంకుర్యాత్ | క
 నిష్ఠోదీక్షితశ్చేత్ స్నానమాత్రంకృత్వా శాలాయామేవతిష్ఠేత్ - జ్యేష్ఠోదే
 శాంతరస్థితశ్చేత్కనిష్ఠస్థైవజ్యేష్ఠస్థాయః - ఏకపుత్రశ్చేద్దహానమాత్రం
 తదాకృత్వావభృథస్నాంప్యాంతేదశాహకృత్యంస్వయమేవకుర్యాత్ ఏకో

ద్విష్టాంతే యజ్ఞశేషం సమావయేత్ - పొండరీకాదిమహాయజ్ఞశేషు దశాహమ
 ధ్యేయజ్ఞసమాప్త్యభావేతు ఏకపుత్రో దహనవ్యతిరిక్తందశాహకృత్యమ
 స్యేనకారయేదితి- బ్రహ్మపురాణేషి॥ శ్లో॥ రాజ్యనాశస్తుయేనస్యాద్వి నారా
 జ్ఞస్త్వమండలే॥ ప్రయాస్యతశ్చసంక్రామే హూమే ప్రాస్తానికేసతి మ
 స్తాద్రితర్పణేవాపి ప్రజానాంశాంతికర్తవీ॥ గోమంఠశాదావైశ్యానాంకృ
 షికాలాత్యయేసతి ఆశాచంసభవేల్లోకేసర్వత్రాస్యత్రవిద్యతఇతి॥ యేన
 కర్తృణావినాస్త్వమండలేస్వస్య రాజ్యనాశస్యాదిత్యర్థః- గోమంఠంనామకృ
 మ్యారంభేహాలకమణిప్రయుక్తగోపీడాపరిహారాయ గవాం దేహదాగ్ధ్యా
 యవగోష్ఠదేవతాఉద్దిశ్యపూజాలికమాణికముచ్యతే॥ ఆదిశబ్దేనకృత్యమ
 కూలకమాంతరాణిగృహ్యంతేసర్వత్రాస్యత్రవిద్యతఇత్యనేనయదన
 స్యగతికమత్యావశ్యకంకమతస్త్వికమణ్యాశాచంనాస్తీ- గత్యంతరేన
 తినావశ్యకేచఆశాచమస్త్యేవేత్యుక్తంభవతి- పునస్తత్రైవ॥ శ్లో॥ ఇష్టదేవ
 ప్రతిష్ఠాయాం గణయాగాదికమణి॥ శ్రాద్ధదాపితృయజ్ఞేచకన్యాదానే
 చనోభవేదితి గణయాగోనామమాతృకాదివైవర్త్యోతాకికోయాగః- సపవదే
 వయాగఇత్యుచ్యతే॥ అయంచానస్యగతికేకమణిరాజాదేరాశాచాభావః॥
 అనువక్త్రాంతేపికమణివేదితవ్యః- యజ్ఞాదిమతు ఉపక్రమానంతరమే
 వాశాచాభావః- తేష్వపిక్వచిదనువక్త్రాంతేష్వపితదభావస్సంభవతి- త
 థాస్త్యుత్యంతరం॥ శ్లో॥ యజ్ఞేసంభృతసంభారేవివాహే శ్రాద్ధకమణితి-
 శ్రాద్ధేసంభృతసంభారత్వంవక్వద్రవ్యాభిప్రాయం- యజ్ఞవివాహయో
 రామద్రవ్యాభిప్రాయమితిచంద్రికాయాముక్తం- తదప్యావశ్యకయజ్ఞాది
 విషయం- తథాచవసంతకాలాతిక్రమే ప్రాప్తేతస్త్వికసంవత్సరేకాలాం
 తరస్యాభావాత్- ప్రతివసంతంకతేవ్యేస్యజ్యోతిష్టోమస్యలోపేత్రత్యవా
 యచాహుశ్యాత్- స్మృతకస్యతదానీంవివాహవిళంబేనతివివాహస్యాత్యం
 తాభావాపాదకేషుబహుళవిఘ్నేషుప్రసక్తేషు- అనాశ్రమిత్వస్యచపాతి
 త్యాపాదకస్య॥ శ్లో॥ అనాశ్రమనతిష్ఠేతదినమేకమపిద్విజ ఇతినిషేధాత్-
 తాదృశావస్థాయామవస్థితస్యాశాచంనాస్తీవేదితవ్యం- శ్రాద్ధేసంభృత
 వక్వసంభారేఆశాచాభావప్రతిపాదనమాపద్విషయం- అనాపదితుత్యతీయ

జరణ ప్రభృత్యేవాశాచాభావః తత్పూర్వ మాశాచే ప్రాప్తే సూతకానంత
 రదినేకతత్వం - తథాచస్త్వ త్యంతరం॥ శ్లో॥ శ్రాద్ధవిఘ్న సముత్పన్నే
 అంతరామ్య తసూతకే । అమాయాంతు ప్రకుర్వీ తశుద్ధావే కేమనీషిణః
 శ్రాద్ధవిఘ్నోదైవమానుషమూలకః - మృతసూతకః ఇతిద్వంద్వై కవద్భా
 వః - శుద్ధాసూతకనివృత్తిదినే - అమావాస్యా దివిధానందైవమానుషమూల
 కవిఘ్న విషయం - శుద్ధిదినవిధానం సూతకమృతకవిషయం - తద్దైవశిష్టానా
 మాచారాత్ - వైకల్పి కేఘవదాధేఘశిష్టాచారస్య విషయవ్యవస్థాపక
 త్వాత్ - బృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ పూర్వం ప్రవృత్తిసీమంతచాలోపనయనాది
 ఘృ | వివాహేఘప్రతిష్ఠాసుపుషోత్సగాదికేఘవ | పూర్వప్రవృత్తియశ్చే
 ఘపాకయశ్చేషసత్తను | శాంతిఘోషామేఘసర్వేఘయుద్ధాధేఘవిహితేఘ
 చ | వ్యాధ్యాదిశమనాయాశశాంతికేదానకమణీః | ప్రవృత్తిరుపక్రమః -
 ఉపక్రమశబ్దార్థమాహవృద్ధశాతాతపః॥ శ్లో॥ ప్రారంభోవరణంయశ్చే
 సంకల్పీవ్రతసత్తయోః | నాదీముఖంవివాహాదాశ్రాద్ధేపాకపరిక్రియా
 నిమంత్రణంవాశ్రాద్ధేఘప్రారంభస్సాస్త్వీతిస్తృతితి | పాకస్య సకల
 పక్వాన్నాదిపదార్థస్య పరిసమంత్రక్రియాప్రోక్షణరూపాపాకపరి
 క్రియా - పాదప్రక్షాళనానంతరం బ్రాహ్మణేషాపవిష్టేఘఅన్నాదిప్రో
 క్షణమితినిణయసింధుశుద్ధివ్రదీపికాదావ్యాఖ్యాతం - తస్య తేప్రోక్షణఘ
 వద్విషయే ప్రారంభః | అనాపదితులదనంతరథావిత్రీతీయవరణమారం
 భక్తివ్యవస్థా - అస్యేతుపాకపరిక్రియాపాకపరిసమాప్తిరిత్యాపః ॥ ౨౬ ॥
 వయుక్తం - పాకోపకల్పనాదూర్షణమితివచనసంవాదాత్ | తథాచఅపది
 పాకపరిసమాప్తిరుపక్రమః - అనాపదితుత్తీయనిమంత్రణమితివ్యవస్థా
 యుక్తా - యద్వాపాకోపకల్పనంయజ్ఞమానవిషయం - నిమంత్రణంభో
 క్తృవిషయం - కర్తృకవిషయే సంకల్పీవ్యాగంభక్తికానిచిద్వచనానిదృశ్య
 స్తే - తాస్య నావద్విషయాణీతిబోధ్యం - యజ్ఞేవరణంమధుపర్కాంతమితిని
 ణయసింధా - అత్రయమోవిశేషాంతరమాహ॥ శ్లో॥ పాకోపకల్పనా
 దూర్షణంసూతకమృతకేపివా | కారయేచ్ఛాద్ధమస్యేనపక్వాన్నంపరివే
 షయేదితిపాకోపకల్పనాత్త్రితీయనిమంత్రణాద్వాపశ్చాదాశాచే ప్రా

క్షేప్రయమేవ శ్రాద్ధంకుర్యాత్ - అన్నంతుఅన్యే నాశౌచరహితేనపరిషేష
యేదిత్యధికః - దక్షోపి॥ శ్లో॥ యజ్ఞకాలేవివాహేషుచేవయాగేచనిష్క్రు
తా । హూయమానేతదైవాగ్నానాశౌచంనచసూతకమితి- వివాహేష్వితి
బహువచనం శేష హూమాంతకమకలాపాభిప్రా యమితిస్త్య తిముక్తా
ఫలాదిషువ్యాఖ్యా తం- వస్తుతస్తుకంకణమోచనపర్యంత మాశౌచంనాస్తీ-
నాగబలిప్రభృతీనామపికమణామాత్ర తశ్చాస్త్రీభ్యః ప్రతీయేరన్ని తిసూ
త్రోక్తత్యేనగృ హ్యవ్యా ఖ్యా నేషుతాత్పర్యదశకానాదివ్యభిధానాత్-దేవ
యాగోలోకీకః - నిష్క్రమిః ప్రాయశ్చిత్తం - అగ్నాహూయమానఇత్యనే
న- బౌపాసనహూమకాలోపవక్షీతః- తచ్చోపలక్షణం- తథాచజపాదీక
మణమధ్యేపిజననమరణశ్ర షణేతత్స మాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తీ - బ్రా
హ్మేపి॥ శ్లో॥ వివాహకాలేకన్యా యాలాబహూమాదికమణీ । ప్రాయ
శ్చిత్తపరస్యాపిస్వాధ్యా యనిరతస్యచేతి ఆదిశబ్దేన శేష హూమాంతకర్ష
కలాపఉచ్యతే॥ ఏకాదశ్యాదిప్ర తవిషయేవిష్ణురహస్య వచనం; సూతకేషు
తకేచైవనత్యాజ్యంద్వాదశీప్రతం । ఏకాదశీప్రతంకుర్యాన్నిత్యంకామ్యం
తువషణయేదితి - ఏకాదశీప్ర తంనిత్యంకామ్యంచేతిన్వివిధం-త త్రనిత్యంసూ
తకేపికతకవ్యం- కామ్యంతునకతకవ్యం- పూర్వోపక్రాంతంచేత్కామ్య
మపికతకవ్యం- తథాచకౌమే॥ శ్లో॥ కామ్యోపవాసేప్రక్రాంతేఅంత
రామృ తసూతకై । తత్ర కామ్యప్రతంకుర్యాద్దానాధ్యయన వజితమితి ।
దానాధ్యయనవ్యతిరిక్తంసర్వం ప్రతదినేకృత్వా శుద్ధినేదానాధ్య యనేకు
ర్యాత్ । ప్ర తాంత రేవప్రయమేవన్యాయోబోధ్యః । పారాహేతుఇతిక ర్త
వ్యతాయాస్సంకోచఉక్తః॥ శ్లో॥ సూతకేతుసరస్నాన్త్యాప్రణమ్య శిరసా
హరిం- ఏకాదశ్యాంసభుంజీతప్ర త్రమేతన్నలువ్య తే । మృతకేపినభుంజీతప
కాదశ్యాంసదానరఇతి- ఉపరాగవిషయేవ్యాఘ్రిః॥ శ్లో॥ స్నాతకమణపరి
త్యాగోరాహూరస్యత్ర సూతకఇతి- రాహుదశకనేతుసూతకేపిదానశ్రా
ద్ధాదికంస్నాతకమణకతకవ్యమేవ- వృద్ధవసిష్టోపి॥ శ్లో॥ మృతకేసూతకేచై
వనదోషోరాహుదశకనే । స్నాత్వాశ్రాద్ధంప్ర కుర్వీత దానంశార్య వివర్ణ
తఇతి । విమోచనానంతరంపునరప్యౌశాచమేవ- అత్రే దమసుసంధేయం-

యజ్ఞమహాదాసకృచ్ఛ్రిచాండ్రాయణబ్రహ్మచర్యాదికమాశాచాపహావ
 కంకమయ్యించిదువక్ర్రాంతంశేత్తన్నధ్యేసూతకంమ్మతకంవాసభవ
 తి జ్ఞాతీనాంతిలోదకదానమపినకతవ్యం కింతుతత్కర్మ సమాప్తౌ క
 తవ్యం- తథాచ-దశాహమధ్యేసమాప్తిశ్చేత్తచ్చేషేణశుద్ధి-తదూధ్యం
 మాసత్రయమధ్యేచేత్తి రాత్రం-షణ్మాసమధ్యే వషిణీ- సంవత్సరమధ్యే
 చేదేకరాత్రం- సంవత్సరదూధ్యంచేత్ స్నాసంకృత్యాతిలోదకంచకృ
 త్యాశుద్ధోభవతి- తథాచమనుః॥ శ్లో ॥ ఆదిష్టీనోదకందద్యా దాత్రతస్యస
 మావనాత్- సమాప్తీనాదకంకృత్యాత్తి రాత్రమశుచిభవేదితి । ఆదిశ్య
 తథ్యాదిష్టంకృచ్ఛ్రిదికం బ్రహ్మచర్యాదికంచ- తదస్యాస్తీత్యాదిష్టీ - త్రి
 రాత్రమితివషిణ్యాదేరభ్యవలక్షణం॥

— సం గ్ర హ స్తు. —

బ్రహ్మచారిణాంయతీనాంచజ్ఞాతిమరణాదావాశౌచంనాస్తి- స్నాన
 మాత్రంకతవ్యం- పతితేమృతేగృహస్థానామపిస్నానమాత్రం-యజ్ఞేషుదీ
 టీతానాంపత్నీనాంచదీ.ణీయ్యావ్రభృత్యవభృతసమాప్తివర్యంతమాశౌ
 చంనాస్తి-ఋత్విజాంతుమంత్రనరణవ్రభృత్రయోగవరిసమాప్తివర్యంత
 మాశౌచంనాస్తి - వివాహేనాందిముఖవ్రభృతికన్యావరయోశ్చేషపేనా
 మాంతవివాహసమాప్తివర్యంతమాశౌచంనాస్తి - వస్తుతస్తుకంకణమోచన
 వ్యంతమాశౌచంనాస్తి- కన్యమాతాపిత్రోస్తుకన్యదాసవర్యంతమేవ
 శ్రాణ్ధకత్యభోక్తోఃపాదవ్రతాళనాసంతరభావిత్రీయనిమంత్రణ
 ప్రభృతితత్సమాప్తివర్యంతమాశౌచంనాస్తి- ఆపదితుపాకక్రియోపరిసమా
 ప్తివ్రభృత్యాశౌచంనాస్తి- యవ్వాఆపదితుకర్తుఃపాకసమాప్తివ్రభృతి అనా
 పదిసంకల్పవ్రభృతి- భోక్తుస్తుత్రితీయనిమంత్రణవ్రభృత్యేవ- కృచ్ఛ్రిదిత్ర
 తేషుప్రా యశ్చిత్తేషుచశాంతిశానామాదిషుచేవతావ్రతిష్ఠాదిమమంత్రత
 సర్పర్యాదిషుచసంకల్పవ్రభృతితత్సమాప్తివర్యంతమాశౌచంనాస్తి- సీమం
 తేపుంసవనేచనాందిముఖవ్రభృతితత్సమాప్తివర్యంతవధూవరయోరాశౌ
 చంనాస్తి - జాతకర్మనామకరణాదిషుస్నానాంతేషుసంస్కారకర్మసునాం
 దీముఖవ్రభృతితత్సమాప్తివర్యంతంకమారాచార్యగౌరాశౌచంనాస్తి.

ఓకంయత్రయత్ర నాందీముఖంవిహితంతత్రసర్వత్రాపితత్ప్రభృతిస్త్రధాన
 కర్మసమాప్తివర్యంతమాశాచంనాస్తి - సస్తపాకయజ్ఞేషుసంకల్ప ప్రభృతి
 తత్సమాప్తివర్యంతమాశాచంనాస్తి - ఏతేషుసర్వేషుకర్మసుత్రవణకాలే
 స్నానమాత్రంకృత్వాకర్మసమాప్త్యనంతరంతత్రదాశాచంగ్రాహ్యం.
 ఆశాచమధ్యే సమాప్తిశ్చేత్రశ్చేషేణశుద్ధిః-ఆశాచేతిక్రాంతేతుజ్ఞాతివిష
 యేమానత్రయేతిరాత్రం-షణ్డాసమధ్యేపఠిణీ-సంవత్సరమధ్యేచేకరా
 త్రంతదూర్వంతుస్నానమాత్రంకృత్వాతిలోదకంచకృత్వాశుద్ధోభవతి.
 మాతులాదివిషయేతుతిరాత్రాద్యాశాచమధ్యేకర్మసమాప్తిశ్చేత్రశ్చే
 షేణశుద్ధిః-తిరాత్రాదావతిక్రాంతేస్నానమాత్రం-సంధ్యాజవవైశ్య
 దేవాదిమధ్యేజననమరణశ్రోవణేస్నానంకృత్వాకర్మసమాప్యవశ్చాదా
 శాచంగాహ్యం-జవమధ్యేమంత్రన్యాసవతఉత్థానాసంభవేనస్నానంనా
 స్తీతివిశేషః-యజ్ఞేవివాహాదిషుమాతాపితృమరణంచేత్కనిష్ఠస్యస్నానమా
 త్రం-జ్యేష్ఠస్తుదీక్షారూపంశాలాయానిధాయన్నశాసంగత్వాదహాసంకృ
 త్వాస్నాత్వాపునశ్శాలామాగత్యపూర్వవదీక్షారూపందృత్వాదర్శపుండ్ర
 వైపునరాత్మానంపావణత్వాయజ్ఞశేషంప్రాగభృథాత్కృత్వాసంచయ
 నప్రభృతిదశాహకృత్యమేకోద్దిష్టంచకృత్వావభృథప్రభృతియజ్ఞసంస్థాప్య
 షోడశాదికంకుర్యాదితికేచిత్ - అన్యేతుఅవభృథస్నానమపికృత్వావశ్చాద
 శాహకృత్యంకుర్యాదిత్యాహుః-వస్తుతస్తుద్వితీయవతువీవసాధుః - కనిష్ఠస్య
 మీపేస్థితశ్చేత్సంచయనాదికంతేనకార్యం-జ్యేష్ఠోదేశాంతరేస్థితశ్చేత్కని
 ష్ఠస్యజ్యేష్ఠన్యాయః-వివాహేష్యేవమేవ-వరంతుశేషశాలామాంతంసర్వం
 కృత్వావశాప్తిశ్రోరుత్రరక్రియాఃకుర్యాదితివిశేషః-ప్రధానశాలామా
 దారభ్యశేషశాలాషుమధ్యేదంవత్సోరస్యతరస్యవామరణేతదానీషేవశేష
 శాలామాంతంసర్వంకృత్వాసంసూరంకుర్యాత్ - పౌండరీకాదిషుహాయ
 జ్యేష్ఠదశాహమధ్యేయజ్ఞసమాప్త్యభావేసంచయనాదిదశాహకృత్యమేకోద్ది
 ష్టంచకనిష్ఠేనకారయిత్వాషోడశాదికంజ్యేష్ఠంకుర్యాత్.ఏకపుత్రశ్చేదేకో
 ద్దిష్టాంతమన్యేనకారయేత్|ఉపనయనేనాందీముఖానంతరగాయత్యువదే
 శాత్పాగ్వంమాతాపితృమరణంచేత్సద్యస్నాన్నాత్వాశీఘ్రిమేవగాయత్యువ

శేకంకారయిత్వాత్ శానంకత్వా దహనంకృత్వా పునగ్గుహమాగత్యక
 మనమాత్వై నంతరంసంచయనాదికంకుర్యాత్ - వటుఃకనిష్ఠశ్చేత్ స్నాన
 సమాత్రంకుర్యాత్ - శ్చశానం నగచ్ఛేత్ - జ్యేష్ఠోదేశాంత రస్థిత శ్చేత్కనిష్ఠ
 వీవపూర్వోక్తక్రమేణజ్యేష్ఠవతుకర్యాత్ - రాజ్ఞాంయుద్ధాదాప్రసక్తప్రా
 స్థానికశాంతి హోమా దావాశాచంనాస్తి - పురోహితాదేరప్య నస్య సా
 ధ్యమం త్రా భిచారాదిష్వాశాచంనాస్తి - వైద్యా నాంధాతుపడితాదావై
 ద్యాంతస్యాభావేసూతకంనాస్తి - దాసీదాసాదీనాందాసాంతరాభావేభా
 ర్యాపుత్రా దిభిరశక్యేకాద్యేకతవ్యేసూతకంనాస్తి - రాజపుత్ర్యాసామ
 నస్యసాధేకమణిసూతకంనాస్తి - వ్యాధితస్య కమవిపాకాదాకతవ్యే
 అకశ్యేచకాలవిభంబేసూతకంనాస్తి - ముమూషోరుత్రా గ్రింతిదానాదా
 కతవ్యే సూతకంనాస్తి - దుభిక్షాదాప్రాణసంశయేప్రాప్తే ప్రతిగ్ర
 హడిష్వాశాచంనాస్తి - వైశ్యానాంకృషికాలాత్యయే ప్రసక్తేగోమంకశాది
 ష్వాశాచంనాస్తి - రాజపురోహితవైద్యాదీనాంఅనస్యసాధ్యవీవక ర్షణ్యా
 శాచాభావః - అస్యసాధ్యేనిత్యవైమిణికాదికమనుచాశాచమస్త్యేవశా
 క్షేత్రితీయనిమంత్రణానంతరం పాకోవకల్ప నసంకల్పా నంతరం వాశాచే
 ప్రాప్తేనస్యస్నానైత్వాస్వయమేవ శ్రాద్ధంకుర్యాత్ - పక్వాన్నమస్యేవా
 శాచరహితేనపరివేషయేత్ - పాత్రస్థితాన్నప్రోక్షణంభోక్తచత్యైత్ - అ
 న్నత్యాగంతుస్వయమస్పృష్ట్యైవ వకుర్యాత్ - భోక్తుస్తుత్రితీయనిమంత్రణ
 ప్రభృత్యేవాశాచాభావః - ఆశాచమధ్యేవీకాదశీచేత్ - స్నాత్వాహరింహ
 రంవామనసాధ్యాత్వా ప్రణమ్య ఉపవాసంకృత్వా ద్వాదశ్యాం ప్రాత
 స్నానైత్వాహరింహరంవామనసాధ్యాత్వా ప్రణమ్య పారణాంకుర్యాత్ |
 తదేవప్రతంకామ్యంచెన్నకర్తవ్యం - కావ్యమపిపూర్వమువక్రాంతంచేద
 వశ్యంకతవ్యం - ప్రతాంతరేవ్యపినిత్యకామ్యేష్యయమేవన్యాయః - ఆశా
 చమధ్యేచంద్రసూర్యోపరాగేస్నాత్వా మోచనవర్యంతందాన శ్రాద్ధజ
 వహోమాదికంసర్వంకుర్యాత్ - విమోచనానంతరంపునరప్యాశాచం || ఇ
 తిశ్రీవేంకటాంబాగర్భనంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభిన
 వపదశీతివ్యాఖ్యానం - ధర్మప్రదీపికాఖ్యానామాశాచావవాదనిర్ణయః ||

— ఆశాచనియమనిణాయః. —

ఆశాచనియమాః - మూ॥ ప్రేతకార్యంచసంధ్యాంచవి
 వైతానకమౌచా అన్యకగ్తసువిప్రస్యనాధికారో స్తీసూతకై ॥
 వ్యా॥ వైతానకమాగ్నిహోత్రం - విప్రస్యేతిత్వ త్రియవైశ్యయో
 రభ్యవలక్షణం॥

మూ॥ వైతానంప్రేతకార్యంచమంత్రోచ్చా రణపూర్వకం।
 స్నానంకృత్వార్చనస్త్రీస్సకృత్యదితవిశ్చయః ॥

వా ॥ ఇదంచదహనసంచయనాదివిషయం- నవశ్రాద్ధాదిషుతు
 వేదమంత్రోనాస్తి ॥

మూ॥ సంధ్యామానశమంత్రస్యాత్పాణాయామస్తవమంత్ర
 కః । అఘ్నంవాచికమంత్రంస్యాదితिसంధ్యావిధిభవేత్ ॥

వ్యా॥ మాజనాదౌమనసామంత్రాన్స్తరేత్-అఘ్నమంత్రంవాచాస
 మ్యగుచ్ఛారయేత్- ప్రాణాయామమంత్రాస్తుమనసాపినస్తరేత్ ॥

మూ ॥ అగ్నావోపాసనేహోమమన్యగోత్రేణకారయేత్ ॥
 వ్యా॥ స్పష్టం॥ మూ॥ దేవతాంతరనామానిసూతకేనైవకీర్తయేత్ ।
 వక్షమేశ్వరనామానిసమ్యగేవతుకీర్తయేత్ ॥

వ్యా ॥ అగ్నోదయోదేవతాంతరాణి ॥

మూ ॥ అధశ్శాయీ బ్రహ్మచారీ ప్రతిగ్రహవివజితః । దేవ
 లయప్రవేశంచతాంబూలంచవివజితయేత్ । అన్యోన్యంనస్పృ
 శేరంశ్చసూతకస్యాసమాపనాత్ । సపిండావాసపిండావేత్యేవం
 శాస్త్రవినిణయః । సపిండానాంతుసంస్పృశేనచేలస్నానమా
 త్రకం । అసపింధస్పృశేత్ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం ॥

వ్యా ॥ అసపిండాశ్చాచిస్పృశేనేసాంతపనాదికంప్రాయశ్చిత్తమ
 స్నాభిః ప్రనవాశాచప్రకరణేప్రతిపాదితం ॥

మూ ॥ ఆశాచాంతేతుసంప్రాప్తేగోమయాదివిలేపనైః । గృ
 హశుద్ధిర్విధాతవ్యాపుణ్యాహంచైవవాచయేత్ ॥

వ్యా ॥ స్పష్టం - అభస్తృతివచనాని- తత్రశంఖః ॥

శ్లో || దానం ప్రతిగ్రహణామస్వాధ్యాయః పితృకమణః | ప్రే
తపిండక్రియావజమాశాచేవినవతతః తథాజాచాలిరపి || శ్లో || సంధ్యాం
పంచమహాయజ్ఞానైత్యకంస్త్రుతికమణః | తన్నధ్యేహావయేదేవమాశా
చాంతేపునఃక్రియేతి | సంధ్యానిషేధోవాచికసంధ్యావిషయః - సతుసర్వా
త్సనానిషేధః - తథాచపులస్త్యః || శ్లో || సంధ్యామిష్టించరుంహోమంయా
వజ్జీవంసమాచరేత్ | నశ్యజేత్సుతకేవాపితృజగచ్ఛేదధోద్విజః || సూతకే
మృతకేచైవసంధ్యాకమణసంస్మజేత్ | మనసోచ్ఛారయంత్రాప్రా
ణాయామమృతేద్విజః | ఇష్టిదణశఫూణణమాసా - చరుంస్థాలీపాకః -
హోమః అగ్నిహోత్రం - ఇష్టిచరుగ్రహణం ఇష్టిస్థాలీపాకయోగపితృ
గోసంభవతి - కీముతాగ్నిహోత్రస్యేతికైముతిన్యాయేనాగ్నిహోత్ర
స్యావశ్యకతవ్యత్వసిద్ధ్యర్థం - సతుతయోరపికతవ్యతాసిద్ధ్యర్థమితికేచి
ద్వ్యాఖ్యాతారః - ధైరీనసిరపి || సూ || సూతకేసావిత్వ్యాంబలింప్రక్షీ
వ్యప్రదక్షిణీకృత్యసూర్యంధ్యాయన్నమస్కూర్యాదితి | భరద్వాజోపి || శ్లో ||
సూతకేమృతకేకుర్యాత్ప్రాణాయామమంత్రకం | తథామాజణసమం
త్రాంస్తుమనసోచ్ఛార్యమాజణయేత్ | గాయత్రీంసమ్యగుచ్ఛార్యసూర్యా
యాఘ్నంనివేదయేత్ | మాజణసంతునవాకార్యముపస్థానంచనైవహీతి |
ఉపస్థానంసూర్యాద్యుపస్థానం - గాయత్రీజపవిషయేవిశేషమాహవ్యా
సః || శ్లో || ప్రక్షీపేత్సుతకేత్వఘ్నంగాయత్రీంసమ్యగుచ్ఛరణ | దత్వాప్ర
దక్షిణంకుర్యాత్సుర్యంధ్యాయేద్ద్విజోత్తమః | దశకృత్వస్తుగాయత్రీంమన
నైవాశుచిఃస్తరేదితి | ఆశ్వలాయోనోపి || శ్లో || అపన్నశ్చాశుచిఃకాలేతిత్వన్న
పిజపేద్దశేతి | జపాంతేఉత్తమేశిఖరేజాతఇతిమంత్రంమనసాస్తరేత్ | విష్ణు
రపి || సూ || ఆశాచేహోమదానప్రతిగ్రహణాస్వాధ్యాయః వతణంతేనా
శాచేకస్యచిదక్షియాదితి - కస్యచిత్సపిండవ్యతిరిక్తస్యాన్నంనాశ్చీయాదిత్య
ర్థః | హోమోవైశ్వదేవః - జాపాసంశ్చస్యగోత్రోకారయితవ్యమే
వ - తథాచసంవతణః || శ్లో || విప్రోదశాహమాసీతవైశ్వదేవవిజజతః
తిగోభిలోపి || శ్లో || అగ్నిహోత్రేతుహోమాధణంశుద్ధిస్తాత్కాలికిస్త్రు
తా - పంచయజ్ఞాన్నకుర్వీతహ్యధ్యేపునరేవసఇతిమనురపి || శ్లో || దశణం

చోపూణమాసంబకమవై తానికంవయత్ | సూతకేపిత్యజేన్దీహాత్పా
య్యిత్తీయతేహీసఇతి జాతుకణ్యోపి || శ్లో || సూతకేతుసముత్పన్నే సా
తకమకభంభవేత్ | పిండయజ్జంచరుంహూమమస్యగోత్రేణకారయేది
తి | పిండయజ్జాదయఃస్సాతౌపాసనసాధ్యావివక్షీతాః - స్సాతకమక
భంభవేదిత్యుపక్రమాత్ - అస్యగోత్రేణతదనుష్ఠాసనమయేయజమాన
స్సాత్పాద్రవస్తస్త్రిస్త్వయముద్దేశత్యాగౌకుర్యాత్ | తయోరసస్య
సాధ్యత్వాదిత్స్యత్యథసాగదిషువ్రతిపాదితం- బృహస్పతిరపి||శ్లో|| సూ
తకేమృతకచైవత్వశక్తాశ్రాద్ధభోజనే | ప్రవాసాదినిమిత్తేషుహావయేన్న
తుహావయేదితి | పునస్సవ|| శ్లో || జన్తహాన్వీర్వి తానస్యకమత్యాగోనవి
ద్యతే | శాలాగ్నాకేవలేహూమఃకార్యవీవాస్యగోత్రజైరితి | వితానస్యశ్చ
తకమణః - కేవలేశాలాగ్నాభాపాసనేకేవలత్వమగ్న్యంతరానమవహీ
తత్వం- అగ్ని హూత్రంస్వయంకతవ్యమాపాసనమస్యగోత్రేణకార
యితవ్యమిత్యథః | స్వయంతరణమన్యాభావేవేదితవ్యం | తథాచకణ్యః ||
శ్లో || అగ్ని హూత్రహవంకుర్యాదన్యాభావేస్వయంతువా | కుర్యాత్సా
త్పాద్రవవాసాస్తుశస్సాత్కాలాద్యతేనుచిరితి | అనుచిరితిభేదః - దేవతా
నామకీర్తనవిషయే ఆకన్తంబః | సూ || దేవతాభిధానంచాప్రయతఇతివజ్జ
యేదితి ప్రకృతం- అప్రయతఆశాచీ- ధ్యానేతునదోషః- తథాచశ్రుతిః | న
హ్యస్తీమనసఉపఘాతోంతరేణమలవద్వాసిసింసూతికాంశదస్పృష్టకంచేతి
శేవస్పృష్టకశ్చవసంస్కృతా - భరద్వాజోపి || శ్లో || మనోహీశుద్ధమస్యత్ర
సూతోదక్యాశవస్పృశఇతి | పరమేశ్వరనామకీర్తనేధ్యానేచనదోషః || శ్లో ||
దేవతాంతరనామానినానుచిఃపరికీర్తయేత్ | నారాయణస్య నామానిసర్వ
దాపరికీర్తయేదిత్స్వరణాత్ | పరమేశ్వరవందనప్రదక్షిణాదికంతునకర్త
వ్యం- తథాచవారాహేద్వాత్రింశదుపచారసరిగణనే || శ్లో || ఉచ్చిష్టేచైవచా
శ్చాచేభగవద్వందనాదికమితి | పునస్తత్రైవ || శ్లో || మందిరంసప్రవేష్టవ్యం | ప్ర
విష్టస్యఫలంశృణు | సార్గాలీంయోనిమావిశ్యజన్మానినవవంచచ | భవిష్యతివరా
రోహేవ్యాధః | క్రూరోతినిష్ఠరఇతి | ఆపస్తంబస్తు బ్రాహ్మణేభ్యోపిప్ర
ణామోనకతవ్యఇత్యాహ || సూ || అప్రయతేననాభివాదంతథాప్రయ్య

తాయా ప్రయతశ్చన ప్రత్యభివదేదితిబోధాయనోపి || సూ || నోదకుంభహా
స్తోభివాదయెన్న పుష్పహస్తోనాశుచిరితి | అశుచిజనననాద్యాశాచవాణ -
బ్రహ్మచర్యాదివిషయగౌతమః || సూ || అదశ్శయ్య సనాబ్రహ్మచారిణస్స
ర్షేసమాసీరన్నితి | మాకణండేయోపి || శ్లో || కృతలభాశనాశ్చైవభవేయు
స్ససమాహితాః | నచైవమాంసమశ్నీయువ్రజేయుశ్చనయోపితమితి
లబ్ధమయాచితోవనతం - తదపితోరలవణవజణంభోక్తవ్యం-తథాచమనుః ||
శ్లో || అత్యోరలవణాన్నాస్స్యునిమిజ్జేయుశ్చతేన్వహం | మాంసాశనంచనా
శ్నీయుశ్చయారంశ్చపృథక్ష్మీతావితి | పృథగిత్యనేనవరకీయజహస్స శశ్య
వ్యుదాసః - ఓతావిత్యనేనఖట్యా తల్పయోప్యూదాసః- యాజ్ఞవల్క్య
పి || శ్లో || కృతలభాశనాపూమాస్వపేయస్తేపృథక్ పృథగితి | వసిష్ఠస్త్రుతిరా
త్రమేవకృతాయాచితాన్నభోజనమనశనంవాకతవ్యమిత్యాహ || సూ ||
అశుప్రస్తరేత్యహమనశ్చంతఆసీరణ | కృతేనోత్పన్నేనవావతేరన్ని
తి | ఉత్పన్నమయాచితలబ్ధం - అశుప్రస్తరోనామ ఆశౌచినామాసనయోగ్య
స్తృణమయఃకటః- ఆశ్వలాయనస్తుపకరాత్రమేవేత్యాహ || సూ || నైతస్యాం
రాత్యామిన్నంపచేరకృతేనోవలభేననావతేరన్నితి- అంగిరాఅపి ||
శ్లో || నాశ్నీయుస్తద్దినేనర్షేచారసాద్యాస్సపిండకాః | దశరాత్రంభవంత్యే
తేలవణత్యారవజితాః || తేలతాంబూలహీనాశ్చ ఏకభుక్తజితేంద్రియా
భితి | తస్మాదేశరాత్రంత్రిరాత్రంవాఅనశనంకృతాయాచితాన్నభోజనం
వాకతవ్యం - దశరాత్రంత్యోరలవణవజణంస్వగృహేవక్వమేవభోక్త
వ్యం- ఆశ్వలాయనస్త్రుతిరాత్రంవాత్యోరలవణవజణమిత్యాహ || సూ || త్రిరా
త్రమత్యోరలవణాశినస్స్యుద్వాదశరాత్రంవామహాగురుష్వితి - తథాహ
త్రిరాత్రందశరాత్రంవాత్యోరలవణవజణంభోక్తవ్యం- తదప్యేకవారంది
వా-నరాత్రా- తథాచవిష్ణుపురాణం || శ్లో || దివాచభక్తంభోక్తవ్యంవ
మాంసంమనుజవజేతి | తదపిజ్ఞాతిభిస్సైవైవేరేత్రసవైవభోక్తవ్యంత
థాచమరీచిః || శ్లో || ప్రథమేష్విత్రితీయేచవంచమేనప్రమేతథాజ్ఞాతిభిస్స
హభోక్తవ్యమేతత్ప్రేతేషుదులభమితి | ఆశ్వలాయనోపి || శ్లో || సంతృప్తే
షుసపిండేషుభోజనైర్విషమేహని | నిత్యంవ్రాప్రాగశదినాత్ప్రేతశ్చాతీవ

త్యుప్యతి తేషాం త్యప్త్యాకథాలాపైస్స హేకత్రైవిభోజనాత్ | ఆశుత్యవ్య
 స్తితత్రేతాస్తత్రేతస్యాతిదులభమితి | ఆశాచనియమజాతంసర్వమపి
 శావాశాచేనుష్ఠేయం- ప్రసవాశాచేతునైతావంతోనియమాః - కింతువ్య
 నైమిత్తికపరిత్యాగోబ్రహ్మచర్యండావప్రతిగ్రహణివజనంచ - తాం
 బూలాదికంతునవజనీయం-తద్వజనస్యశావాశాచప్రకరణస్తత్వాత్ | ఆ
 భశ్చయ్యాసనాబ్రహ్మచారిణ్యతిశాతమవచనాదారభ్యయావస్తివచనాన్య
 దాహృతానిన్యః తానిసర్వాణిశావాశాచప్రకరణస్థాని - అన్యానిసా
 ధారణానితిబోధ్యం ||

— ఆశాచాంతకతేజస్వనిణయః. —

ఆశాచాంతేకృత్యమాహసంవతఃః || శ్లో || ఆశాచేనకేతుకర్యాద్భూ
 మాజనలేవనే సవాసాబలమాప్లుత్యశుద్ధఃపుణ్యాహాశాచనైరితి | వసిష్ఠోపి
 శ్లో || ఆశాచాంతేకుకతేజస్వంబ్రాహ్మణైరభిషేచనం | ఋశ్విర్యజుభి
 శ్చందోనైరబ్లింబైః పావమానికైః | ఆశిషశ్చగృహీత్వాధశ్రాద్ధకమనమా
 చరేచితి | శ్రాద్ధమేకోద్దిష్టం- వ్యాసోపి || శ్లో || సంపూజ్యగంధపుష్పద్యైః
 బ్రాహ్మణాన్వస్తివాచయేత్ | ధమకమణిసంకల్పే సం గ్రాహేద్భ
 తదశకనే | యజ్ఞాధేచ ప్రతిష్ఠాదౌసర్వసంస్కారకమను | శుద్ధికామ
 మ్మస్తికామశ్చేయస్కామశ్చనిశ్యసఖిః | తస్మాదాశాచాంతేశుద్ధికామేనపు
 ణ్యాహవాచసంకతేజస్వం- త్కత్రియవైశ్యమాద్రాణాంప్రకారోభిన్నః |
 శ్లో || పుణ్యాహవాచసంచైవంబ్రాహ్మణ్యస్యవిధీయతే | ఏతదేవత్రిరోంకా
 రంకురభ్యోకత్రియవైశ్యయోః | మంత్రవజంతుశూద్రాణాంకుర్య
 త్యుణ్యాహమస్తీవతి | వచనేనైవవి ప్రస్యవృద్ధిరస్తీవచకమిన్ద్రరణాత్ |
 త్కత్రియవైశ్యయోంకారోచ్ఛారణఘోర్యవంత్రివారంపుణ్యాహమస్తీవ
 తివదేత్ - శూద్రాణాంతుకేవలంపుణ్యాహమస్తీవతి | బ్రూయాత్-త్ర
 ణవంవజయేత్ - వైదికమేంబ్రాభావేపి | బ్రాహ్మణ వచనేనైవ శుద్ధిషు
 ద్ధ్యాదికంభవతి - అస్తిన్న ధేసంకయోమాఘూదిత్యాహమివాచకమితి
 త్రిరుక్తేసంకయాభావస్యలోకసిద్ధత్వాత్ - పుణ్యాహవాచనానంతరమేకా
 దశద్వాయోరహ్మణీకతేజస్వనికమణికుర్యాత్ ||

మూ॥ సునివృత్తాక్రియాచేత్స్యా దాశౌచనియమైస్సహ ।

ప్రాప్నువంతిపితృత్వంహిప్రయాతాఃకత్వబంధవః ॥

వ్యా॥ ప్రయాతాఃమృతాః - కత్వబంధవోఽహితాపిత్రాదయః -
పితృత్వంనామస్వకీయపుణ్యకమఫలానుభవయ్యోగ్యతా - తదనుకూలదే
హవిశేషప్రాప్తిర్వా - తథాచపితృభావంప్రాప్తృమాతాపిత్రాదయః
స్వకృతపుణ్యఫలంపుత్రాదిద్ధినేదినేతత్తత్త్వం - అహితేషేషుచతత్తత్త్వ-
మవిశేషేషుచక్రియమాణేనదానశ్రాద్ధాదినానిస్పృదితంచిరకాలభో
గ్యంఫలాతిశయంచానుభవవంతఃసగ్వదాపుత్రాదీనాంపంశాభ్యుద్ధిమభ్యుద
యాతిశయంచప్రాథకాయంతే - తత్ప్రసాదేనచాయందీఘాయునత్సం
తానఃశ్రేయస్వీచభవతీత్యాహ॥

పిత్రాదిప్రసాదేనపుత్రాదేఃపంశాభివృద్ధినిఖల
శ్రేయఃప్రాప్తినిఁయః.

మూ॥ పితౄణాంచప్రసాదేనకతుఁగ్వంశోభివధతే । శ్రే
యసాంచాభివృద్ధిస్సాన్యదృభ్యయసాముత్తరోత్తరం ॥

వ్యా॥ దేవప్రాప్త్యాణసంతర్పణాపేక్షయాపితృసంతసఁణమేవస
ర్వేషాంపరమోధమః - తేషాంజననపోషణసంసృ - రణాదినాప్రత్యాస
న్నతమత్వాదేవప్రాప్త్యాణసంతర్పణాధేషుసర్వేష్వప్రిశుభకమఁసుపి
తౄణామేవప్రథమంపూజ్యత్వాన్చేతథాహి - అగ్నిష్టోమాదిషుసర్వేషు
యజ్ఞేషునాదీముఖేనప్రాగేవపితౄణాస్తవఁయిత్వావశ్యాదేవాకయః
తి - వివాహేచావనయనసీమంతపుగ్ంసవనాదిషునాందీముఖంకృత్వావశ్యా
దేవతత్తద్దేవాకప్రీణయతి - తీర్థయాత్రాయాంతత్తత్పుణ్యతే - త్రాణి
ప్రవిశ్యప్రథమంతీర్థశ్రాద్ధంకృత్వాతత్తత్తీర్థాదిస్తాతారంజగదీశ్వర
సూరాధయతి - ఇదంచసర్వంమాతాపిత్రాదీనాంపితృత్వప్రాప్తావేవ
సంఘటతే - తదభావేతేషాంనాందీముఖాదికంప్రతిదేవతాత్వాయోగాత్
పితృపుత్రాదీనాంకన్తిన్నపికమఁణ్యధికారాభావఃసిద్ధవ - ఆశౌచని
కుమాన్వితైః - పుత్రాదిభిఃక్రియాయాంకృతాయాంపితృత్వంప్రాప్తా

మాతాపితృ ధయఃస్వ కీయపుణ్య కర్మఫలంపుత్రాదికృతదాన శ్రాద్ధాదిజనితం ఫలాతిశయంచానుభవంతః పరమోపకారిణాంపుత్రాదీనాశాత్పతాని శ్రేయాంసి ప్రార్థయంతే - లోకేహి అనుపకారిణామపుత్రాదీనాంమాతాపితృదయస్సర్వదైవశ్రేయాంసి ప్రార్థయమానాద్యశ్యంతే - కిమువక్తవ్యంమహిషాపకారిణఃపుత్రాదేః శ్రేయాంసి ప్రార్థయంతః। అతస్తేషామాశిషాపుత్రాదీనాం దీక్షుమాంస్సార్వకాలికమాహోగ్యమాచంద్రాకం వంశాభివృద్ధిరూత్తరోతరయోభివృద్ధిశ్చభవతీతి। తేనకృతైషావిదుషామభినవషడశీతిభావబోధాధమకప్రదీపికాఖ్యావ్యాఖ్యాజియ్యదతీవవిఖ్యాతా ||... ..

ఇతిశ్రీవేంకటాచార్యగర్భాసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవర
విరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం- ధమక

ప్రదీపికాఖ్యాయాం- పితృదిప్రసాదేన
పుత్రాదేః వంశాభివృద్ధినిఖిల
శ్రేయః ప్రాప్తినిఱాయః.

అభినవషడశీతిః - సవ్యాఖ్యా సమాప్తా.

శ్రీ ర

శ్రీ విశ్వకర్మ సంస్థానమున శుభమున జూన్ 1914

శ్రీమత్పిఠాశ్రయవ్యాసమునివర్యులచే గౌరవముగా

మరందబిందు సందోహానుమాన పంచమవేదాపర

నామధేయ శేగీయమాన శ్రీమన్మహా

భారతాంతర్గతాను శాసనిక పర్వ

సుపర్వతరుఫలాయమానమ్.

శ్రీమత్సకలబుధజనా స్వాధ్యమానమ్.

శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యవర్య
శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితభాష్యసహితమ్.

శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామ స్తోత్రమ్.

మహీశూర్ - గోపాలశాస్త్రిణా
సమ్యక్పరిశోధితమ్.

శ్రీమచ్ఛన్ననగరనివాసినా
బరూరు - త్యాగరాయశాస్త్రిణా

స్వకీయ

గీర్వాణభాషారత్నాక్షరముద్రాక్షరశాలాయామ్
ముద్రితమ్.

మహాజనామోదాయ జగతిచిరంవిజనంతామ్.

చన్నపట్టణము.

౧౮౭౮ సం॥

 ఈవిష్ణుదివ్య సహస్రనామస్తోత్ర భాష్యము ప్రశయజిత్పరము
 పరమేష్ఠిపురము, మహీశూర్, యీదేశంబులనుండి తెప్పించబడిన తాళ
 త్రగ్రంథంబుల నునిచికొని నతిప్రయాసనొంది పరిష్కరించిముద్రాక్షరాం
 తంబొనర్చినాడను.—మఱియు నేతద్ద్రంథాంతమునందుశ్రీకృష్ణతాండవస్తో
 త్రంబును, శ్రీకృష్ణలహరియును జేర్చియున్నాడనుచూడుడు.

బరూరు - త్యాగరాయశాస్త్రిలు

శ్రీ ర మ్మ.

ఓం నమో వాసు దేవాయ.

శ్రీ విష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్ర ప్రారంభః.

వైశంపాయనః || శ్రుత్వా ధర్మాన శేషేణ పావనాని చ సర్వశః | యు
ధిష్ఠీరశ్శాంతనవంపున రేవాభ్యభాషత || ౧ || యుధిష్ఠిరః || కిమేకం దైవతం లో

శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజికాచార్య

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదవిరచిత శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రభాష్య
ప్రారంభః.

శ్లో || సచ్చిదానందరూపాయ కృష్ణాయా క్లిష్టకారిణే | నమో వేదాంత
వేద్యాయ గురవే బుద్ధిసాక్షిణే || యస్య స్మరణమాత్రేణ జన్మసం
సారబంధనాత్ | విముచ్యతే నమస్తస్మై విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే || *

కృష్ణదైవపాయనం వ్యాసం సర్వలోకహితైరతమ్ | వేదాబ్జభాసగురం
పంజేశమాదినిలయం మునిమ్ || సహస్రమూర్తయేః పురుషోత్తమస్య సహస్ర
నేత్రాని నపాదబాసెనాః | సహస్రనామస్తవనం ప్రశస్తం నిరుచ్యతే జన్మజ
రాదిశాంత్యై — శ్రీవైశంపాయనోజనమేజయం ప్రత్యువాచ || శ్రుత్వేతి ||
సర్వానభ్యుదయనిశ్చేయ సోత్పత్తిహేతుభూతాం శ్చోదనా లక్షణాన్వే
హోక్తాన శేషేణకార్యేస్త్రినపావనానిపాప తుయకారీణిధర్మరహస్యానిచ
సర్వశః సర్వప్రకారైః శ్రుత్వా యుధిష్ఠిరోధర్మపుత్రః శాంతనవంశంతనుసు
కంభీష్టం సకలపురుషార్థసాధనమబుప్రయాస మనబ్ధఫలధినుఖసంపాద్యమ
పక్రమితి కృత్వా పునః పూజయ వీవాభ్యభాషత ప్రశ్నంకృతవాః || ౧ || కిమే
మితి || కిమేకం దైవతం దేవత్యర్థః - స్వాధ్యేతద్ధితవిధానాత్ - లోకే లోకన
హేతుభూతే సమస్తవిద్యాస్థానేఽక్రమితి ప్రథమప్రశ్నః - కింవాక్యేకం ప
రాయణం - అస్మిన్లోకే ఏకం పరాయణం కిం పరం అయనం ప్రాప్తవ్యం ప
రాయణం యదాజ్ఞయ ప్రవర్తతే యస్మిన్నిరీషితే - భిద్యతే హృదయగ్రం

కేకినాప్యేకంపరాయణమ్ | స్తువంతఃకంకమర్చంతఃప్రాప్నుయూర్నానవా
 శ్శుభమ్ || ౨ || కోధర్మస్సర్వధర్మాణాంభవతఃపరమోమతః | కింజఽన్యుచ్య
 తేజంతుర్జన్మసంసారబంధనాత్ || ౩ || భీష్మః || జగత్ప్రభుంచేవచేవమనన్

ధిశ్చిద్యం తేసర్వసంశయాః | క్షీయంతేచాస్యకర్మాణితస్త్విష్టేపరావరే
 యస్యవిజ్ఞానమాత్రేణానందలక్షణోమోక్షః | ప్రాప్యతే, యద్విద్యాన్నభిశే
 తికతశ్చిద్యత్ప్రవిష్టస్య నవిద్యతేపునభవః - యస్యచనేదనా త్రచేవభవతి
 బ్రహ్మవేదబ్రహ్మైవభవతీతి - యద్విహాయాపరః పంథాన్యథాంనాస్తి
 సాన్యఃపంథావిద్యతేయనాయేతి - తదుక్తమేకంపరాయణంచలోకేయత్త
 వోకిమితిద్విలయఃప్రశ్నః - కంకళమండవంస్తువంతోగుణసంకీర్తనసంకర్వంతః
 కంకతమంచేవమర్చంతః - బాహ్యభ్యంతరం చార్చనంబహువిధం కుర్వంతో
 మానవామనుసుతాః శుభంకల్యాణం స్వర్గాపవర్గాదిఫలం ప్రాప్నుయన్
 భేరన్నితి పునఃప్రశ్నద్వయం || ౨ || కోధర్మఃపూర్వోక్తలక్షణః సర్వేషాం
 ధర్మాణాంమధ్యేభవతః - పరమఃప్రకృష్టోమతోభిప్రేతఇత్యర్థః - ఇతిపం
 మఃప్రశ్నః - కింజాన్యంజఽన్యుచ్చైరుపాంశుమానసలక్షణంజపం కుర్వంత
 తథాహోక్తం || యశ్చబ్రోహోధజనసఃపరేషాంశృణ్వతాంస్ఫుటమ్ | స్వాధ్య
 యవాచకఃప్రోక్తఉపాంశోరథలక్షణం || ఓష్ఠయోస్సృందమాత్రేణపరస్యా
 శబ్దబోధకః | ఉపాంశురేషన్నిర్దిష్టస్సహస్రోవాచకాజ్జపాత్ || యత్ప్రజాత
 రసంకత్యాపరిస్పందనవర్జితమ్ | చింతనంసర్వశబ్దానాం మానసంతంజపవి
 దుః || జంతుర్జనధర్మా అనేనజంతుశబ్దేనజపార్చనస్తవనాదిషు యథాయో
 గ్యంసర్వప్రాణినామధికారంసూచయతి - జన్మసంసారబంధనాత్ - జన్మా
 జ్ఞానభిజృంభితానామవిద్యాకార్యాణాముపలక్షణం - సంసారః అవిద్యా
 తాభ్యాంజన్మసంసారాభ్యాం యద్బంధనంతస్మాన్ముచ్యతే ముక్తోభవతీతిప
 థఃప్రశ్నః - ముచ్యతేజన్మసంసారబంధనాదితదముపలక్షణమితరేషాంఫలా
 నామపితత్ప్రహాణంమోక్షస్యప్రాధాన్యభ్యాపనార్థం || ౩ || సర్వేషాం
 శ్రాంతాంభయహేతుభీష్టోమోక్షధర్మాదీనాంప్రవక్తాసర్వజ్ఞప్రబ్ధ
 శ్చాక్యతాః - తత్రయశ్చాంతోనంతరోజాప్యవిశేషః - ప్రశ్నోనేశ్లోకే
 నపరిహీయతే || జగత్ప్రభుమితి || జగజ్జంగమాజంగమాత్మకంతస్యప్రభు
 స్వామిసంచేవచేవం చేవానాంబ్రహ్మాదీనామపిచేవమనంతంచేశతః కాలతో
 వస్తుతశ్చాపరిచ్ఛిన్నం పురుషోత్తమం ఊరాక్షరాభ్యాం కార్యకారణాభ్య

పురుషోత్తమమ్ | నువన్నామసహస్రీణపురుషస్సతతోత్థితః || ౪ || తమేవచా
 ర్చయన్నిత్యంభక్త్యాపురుషమవ్యయమ్ | ధ్యాయంస్తువన్నమస్యంశ్చ యజ
 మానస్తమేవచ || ౫ || అనాదినిధనంవిష్ణుంసర్వలోకమహేశ్వరమ్ | లోకాధ్య
 త్నంస్తువన్నిత్యంసర్వదుఃఖాతిగోభవేత్ || ౬ || బ్రహ్మణ్యంసర్వధర్మజ్ఞం
 లోకానాంకీర్తివర్ధనమ్ | లోకనాథంమహద్భూతంసర్వభూతభవోద్భవమ్ ||
 ౭ || ఏషమేసర్వధర్మాణాంధర్మోధికతమోమతః | యద్భక్త్యాపుండరీకాక్షం

ముత్కృష్టం - నామసహస్రేణనామ్నాంసహస్రేణ స్తువన్ గుణాన్ సంకీర్త
 యన్ సతతోత్థితో నిరంతరముద్యుక్తః - పురుషః పూర్వత్వాత్ - పురిశయనో
 ద్వాపురుషః - సర్వదుఃఖాతిగోభవేదితిసర్వత్రసంబద్ధ్యతే || ౪ || ఉత్తరేణ
 స్తోకేనవతుర్థః ప్రశస్తః పరిపూయతే || తమేవచార్చయన్నితి || బాహ్యమర్చ
 సంకుర్వన్నిత్యంసర్వేశుకాలేశు భక్తిభజనతాత్పర్యంతయా భక్త్యాపురుష
 మవ్యయం వినాశక్రియారహితం ధ్యాయన్ ఆభ్యంతరార్చనంకుర్వన్ స్తువ
 న్పూర్వోక్తరీత్యాభక్త్యానమస్యన్ నమస్కారంకుర్వన్బ్రహ్మణేషభూతము
 భయంస్తుతినమస్కార లక్షణంయజమానః పూజకఃఫలభోక్తా అథవాఅర్చ
 యన్నిత్యనేనోభయవిధమర్చనముచ్యతే - ధ్యాయన్ స్తువన్ నమస్యన్నితిమా
 నసంవాచకంకాయ కంచోచ్యతే || ౫ || తృతీయంప్రశ్నం పరిహరత్యుత్తరై
 శ్రీభిఃపాదైః - అనాదినిధనంషడ్భావవికారవర్జితం విష్ణుంవ్యాపనశీలం, సర్వ
 స్యలోక్యత ఇతిలోకః దృశ్యవర్గస్తస్య నియంతృణాం బ్రహ్మాదీనా మపీశ్వర
 త్వాత్సర్వలోకమహేశ్వరస్తం - లోకందృశ్యవర్గం స్వాభావికేనబోధేనసా
 షాత్పశ్యతీతిలోకాధ్యక్షః తంస్తువన్ నిత్యంనిరంతరంస్తువన్ సర్వదుఃఖాతిగో
 భవేదితిత్రయాణాం సాధారణంఫలవచనం సర్వాణ్యధ్యాత్వికాదీని దుఃఖా
 న్యతీత్యగచ్ఛతీతిసర్వదుఃఖాతిగోభవేత్స్యాత్ || ౬ || పునరపితమేవస్తుత్యంవి
 శిష్యే || బ్రహ్మణ్యమితి || బ్రహ్మణ్యంబ్రహ్మణే ప్రప్రేచ్ఛాన్ బ్రహ్మణాయతపసే
 శూయతేవాహితం - సర్వాన్ధర్మాన్లనానాతీతిసర్వధర్మజ్ఞః తం లోకానాంసర్వ
 ప్రాణీనాంకీర్తయాయశాంసి స్వశక్త్యనుప్రవేశేవవర్ధయతితం లోకైర్వ
 యతేయాచ్యతే - లోకానుపతపత్యాశాస్తేలోకా నామీశ్వరఇతివా లోకనా
 థఃతంమహద్భూతంమహద్భ్రహ్మ విశ్వోత్కర్షణవర్తమానత్వాద్భూతం
 పరమార్థసత్యం స్వతస్సిద్ధం సర్వభూతానాంభవః సంసారోయస్మాత్సకా
 శాదుద్భవతీతి సర్వభూతభవోద్భవః తం || ౭ || పంచమఃప్రశ్నఃపరిపూయ

స్తవైరచ్చేన్నరస్సదా ॥ ౮ ॥ పరమంయోమహా త్రేజఃపరమంయోమహా త్రపః
పరమంయోమహద్భ్రహ్మా పరమంయఃపరాయణమ్ ॥ ౯ ॥ పవిత్రాణాం

తే ॥ ఏషభితి ॥ సర్వేషాంవేదలక్షణానాంధర్మాణామేషవత్స్యమాణోధర్మో
ధికతమోమేమమ మతోభిప్రేతః - యద్భక్త్యాతాత్పర్యేణ ఘండరీకాటుంహా
దయఘండరీకే ప్రకాశమానంవాసుదేవం స్తవైర్గుణ సంకీర్తనలక్షణైఃస్తుభిః
సదార్పయేత్ సతాకరపూర్వక మర్చనంకరోతినరోమనుష్య భితియదేష
ర్మభితిసంబంధః - అస్యస్తుతిలక్షణస్యార్చనస్యాధి క్యేకీంకారణముచ్యతే. హి
సాదిపురుషాంతర ద్రవ్యాంతరదేశకాలాదినియమా నపేక్షత్వాదిత్యాధిక్యే
కారణం ॥ ధ్యాయస్కృతేయభస్యజ్ఞస్త్రీతాయాంద్వాపరేర్చయన్ ॥ య
దాప్నోతితదాప్నోతికలౌ, సంకీర్త్యకేశవమితివిష్ణుపురాణవచనాత్ ॥ జపే
నైవతుసంశుద్ధోబ్రాహ్మణో నాత్రసంశయః । కుర్యాదస్యన్నవాకుర్యాద్వై
త్రోద్రాహ్మణఃకవ్యతభితి మనువచనం ॥ జపస్తుసర్వధర్మేభ్యః పరమోధ
ర్మఉచ్యతే । అహింసయాచభూతానాంజపయజ్ఞః ప్రవర్తతభితిమహాభార
తే ॥ యజ్ఞానాంజపయజ్ఞోస్తీతిభగవద్వచనం ॥ ఏతత్సర్వమభిప్రేత్యైషమేస
ర్వధర్మాణాంధర్మోధికతమోమతభిత్వక్తం ॥ ౮ ॥ ద్వితీయంప్రశ్నంసహ
ధతే ॥ పరమమితి ॥ పరమంప్రకృష్టంమహద్భృహాత్రేజశ్చైతస్యలక్షణంసర్వా
వభాసకం ॥ యేనసూర్యస్తపతితేజసేద్ధస్తదేవ జ్యోతిషాంజ్యోతిః, సతత్రసూ
ర్యోభాతినచంద్రతారకమ్, నేమావిద్యుతోభాంతికతోయమగ్నిరిత్యాదిత్రు
తేః ॥ యదాదిత్యగతం తేజోజగద్భాసయ తేభిలమిత్యాదిస్త్రుతేశ్చ - పరమం
తపఃతపత్యాజ్ఞా పయతీతితపః ॥ యజ్ఞమంలౌ కంపరంచ లౌకంసర్వాణివ
భూణానియోం తరోయమయతీత్యా ద్యంతర్యామి బ్రాహ్మణే సర్వనియం
తృత్వం శూరియతే ॥ భీమాస్మాద్వాతః పవతేభీషోదేహిసూర్యః, భీమాస్మాద
గ్నిశ్చేంద్రశ్చ మృత్యుర్ధావతిపంచమభిత్వాదీతైత్తిరీయకే - తపతీష్టేభితివా
తపః - తపపశ్యర్యేభిత్వస్యధాతోయాపం అస్యైశ్వర్యమనవచ్ఛిన్నమితిమహా
త్వం - ఏషసర్వేశ్వరభిత్వాదిత్రుతేః - పరమంసత్యాదిలక్షణం ॥ పరంబ్రహ్మ
మహానియతయామహాత్ - పరమంప్రకృష్టంపరాయణం పునరావృత్తిశంకా
వర్జితం - పరమగ్రహణాత్సర్వత్రాపరం తేజఃత్యాదికంవ్యావర్త్యతే-సర్వ
త్రయోదేవభితివిశిష్యతే ॥ యోదేవఃపరమం తేజఃపరమంతపః పరమంబ్రహ్మ
రమంపరాయణం సఏకంసర్వభూతానాం పరాయణభితివాక్యార్థః ॥ ౯ ॥ ప్రశ

విత్రంయో మంగళానాంచమంగళమ్ | దైవతందేవతానాంచ భూతానాం

మప్రశ్నస్యోత్త రమాహా || పవిత్రాణామితి || పవిత్రాణాంపవిత్రం
 పావనానాం తీర్థాదీనాం పరమస్తుపుమాన్ధ్యాతోద్భవః కీర్తితఃస్తుతః సం
 పూజితః స్తుతఃప్రణతః సర్వానాపా సుస్కూలయతీతి పరమంపవిత్రంసం
 సారబంధహేతుభూతం పుణ్యోపుణ్యోత్కంకర్మతత్కారణంచా జ్ఞానంస
 ర్వంనాశయతి - స్వయాధాత్మ్యజ్ఞానేనేతివాపవిత్రాణాంపవిత్రం || రూప
 మారోగ్యమర్థాం శ్చభోగాంచైచ్చవాసుషంగికాః | దదాతిధ్యాయతోనిత్య
 మపవర్గప్రదోహారిః || చింత్యమానస్సనుస్తానాం క్లేశానాంహానిదోహారిః | ప
 ముత్సృజ్యాఖిలంచాస్య తోస్సచ్యుతఃకించింత్యతే || ధ్యాయేన్నారాయణం దే
 వంస్నానాదిషుచకర్మసు | ప్రాయశ్చిత్తం హిసర్వస్యయవ్యుత్సేతితైశ్చ
 తిః || అతిపాతకయక్రోపిధ్యాయన్నిమిషమచ్యుతేమ్ | భూయస్తవస్వీభవతి
 పక్షే క్తిపావనపావనః || ఆలోడ్యసర్వశాస్త్రాణివిచార్యచపునఃపునః | ఇద
 మేకంసునిపన్నంధ్యేయో నారాయణస్సదా || హరిరేకస్స దాధ్యేయోభవ
 ద్భిస్సత్వసంస్థితైః | ఓమి త్యేవంసదావిపాః | పతతధ్యాయకేశవమ్ || భిద్యతే
 పృథుదయగ్రంధిశ్చిద్యం తేసర్వసంశయాః | తీయంతేచాస్యకర్మాణితస్త్రిన్ద్ర
 ష్టే పరావరే || యన్నామకీర్తనంభక్త్యావిలాసనమను త్తమమ్ | మైత్రేయాశే
 వపాపానాంధాతూనామివపావకః || అవశేనాపియన్నామ్నికీర్తితేసర్వ
 పాతకైః | పుమాన్విముచ్యతేసద్యస్సింహాత్రస్తైర్మృగైరివ || ధ్యాయన్మృతే
 యజన్యజ్ఞేస్త్రే తాయాంద్వా పరేర్చయన్ || యదాప్నోతి తదాప్నోతికలౌ
 సంకీర్త్యకేశవమ్ || హరిర్హరతిపాపానిదుష్టచిత్తైరపిస్తృతః | అనిచ్ఛయా
 పిసంస్పృష్టాదహత్యేవహిపావకః || జ్ఞానతోజ్ఞానతోవాపివాసు దేవస్యకీర్త
 నాత్ | తత్సర్వంవిలయంయాతితో యస్థంలవేణంయథా || యస్త్రిన్ద్రస్తమ
 తిర్నయాతిసరకంస్వర్గోపియచ్ఛింతనేవిఘ్నాయత్ర నివేశితాత్మమనసోచా
 హెక్మాపిలోకోల్బకః | ముక్తిందేతసియః స్థితోమలధియాంపుంసాందదాత్య
 వ్యయః కించిత్రంయదఘంప్రయాతివిలయంతత్రాప్యతేకీర్తితే || శమాయా
 లంజలంవహ్నేస్తమసింభాసకరోదయః | శాంతికిలేరఘాఘస్యనామసం
 కీర్తనంహరేః || హరేర్నామైవనామైవనామైవమమజీవనమ్ | కలౌనాస్త్యేవ
 నాస్త్యేవనాస్త్యేవగతిరస్యథా || స్తుత్యావిష్టుంవాసుదేవంవిపాపోజాయతే
 నరః | విష్టోస్సంపూజనాన్నిత్యంసర్వపాపంప్రణశ్యతి || సంసారసర్పసందష్ట

నష్టచేష్టైకభేషజమ్ | కృష్ణేతివైష్ణవమంత్రంశుత్వాముక్తోభవేన్నరః || న
 ర్వదాసర్వకార్యేషు నాస్తితేమామమంగళమ్ | యేషాంహృదిస్థోభగవాన్తంక
 శాయతనంహరిః || నిత్యంసంచితయత్యేషయోగయుక్తోజనార్జనమ్ | సాస్య
 రక్షాంపరామస్యేకోహిసస్యచ్యుతాశ్రయమ్ || గంగాసానసహస్రేషు
 పుష్కరస్నానకోటిషు | యత్పాపంవిలయంయాత్స్వప్తేనశ్యతితద్ధరా ||
 ప్రాయశ్చిత్తాస్యశేషాణితపఃకర్మాత్కానివై | యానితేమామశేషాణాం
 కృష్ణానుస్మరణంపరమ్ || కలికల్మషమత్యుగంసరకార్తిప్రదంసృణామ్ | ప్ర
 యాతివిలయంసద్యస్సకృత్కృష్ణానుసంస్మృతేః || ముహూర్తమపియోధ్యా
 యేన్నారాయణమతంద్రితః | సోపిసిద్ధిమవాప్నోతికింపునస్తప్తరాయణః || ఏ
 కస్త్రిన్నప్యతిక్రాంతే ముహూర్తేధ్యానవర్జితే | దస్యుభిర్ముషి తేనేవయక్త
 మాక్రందితుంభృశమ్ || సకృత్స్మృతోపిగోవిందోన్యణాంజన్మశత్రైఃకృతమ్ |
 పాపరాశింపహత్యాశుతూలరాశిమివానలః || ఏవమేకాగ్రచిత్తస్సన్త్రాసంత్రీ
 తోమధుసూదనమ్ | జన్మవృత్తుజరాగ్రాహం సంసారాభింతరిష్యతి || య
 ధాగ్నిరుద్ధతశిఖాకేతుంచహతిసానిలః | తథాచిత్తస్థితోవిష్ణుర్వ్యోగినాంసర్వ
 కిల్బిషమ్ || జనార్జనంభూతపతింజగద్గురుంస్మరన్మనుష్యస్సతతంమహాముసే
 దుఃఖాస్యశేషాణ్యపహంతిసాధయత్యశేషకార్యాణిచయాన్యభీష్పతే || క
 లావతాప్రవిదోషాఢ్యేవిషయాసక్తమానసః | కృత్వాపినకలంపాపంగోవి
 దంసంస్మరన్ముచిః || వాసుదేవేమనోయస్యజపచేచామార్చనాదిషు | తస్మాం
 తరాయోమైత్రేయదేవేంద్రత్వాదికంఘలమ్ || లోకత్రయాధిపతిషుప్రతిమత్ర
 భావమీషత్ప్రణమ్యశిరసాస్రభవిష్ణుమీశమ్ | జన్మాంతరప్రళయకల్పసహస్ర
 జాతమాశుప్రణాశముపయాతినరస్యపాపమ్ || ఏకోపికృష్ణస్యకృతఃప్రణా
 మోపశాశ్వమేధావబృథేసతుల్యః | దశాశ్వమేధీపునరేతిజన్మకృష్ణప్రణా
 మినపునభవాయ || అతస్తిపుష్పసంకాశంపీతవాససమచ్యుతమ్ | యేషు
 స్యంతిగోవింజంసఖేషాంవిద్యతేభయమ్ || శార్థేనాపినమసాకారఃప్రయక్త
 శ్చక్రపాణయే | సంసారమూలబంధానాముద్వేజనకరోహిసః || ఇత్యాది
 శ్రుతిస్త్రుతిహాసపురాణవచనేభ్యః - మంగళానాంచమంగళం - మంగళం
 సుఖంతత్సాధనం తత్క్షాపకంచతేమామపి పరమానందలక్షణం పరమం
 మంగళమితి - మంగళానాంచమంగళం - దైవతందేవతానాంచ - దేవానాం
 దేవః ద్యోతనాదిభిస్సర్వోత్కర్షేణ వర్తమానత్వాద్భూతానాం ప్రాణినా

మవ్యయోవ్యయరహితః పితాజనకః యోదేవః సవకంధైవతం లోకేభితివా
 క్యార్థః || ఏకోదేవస్సర్వభూతేషుగూఢస్సర్వవ్యాపీసర్వభూతాంతరాత్మా |
 కర్తాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాసస్సాక్షీచేతాః కేవలోఽర్చణశ్చ || యోబ్ర
 హ్మణంవిదధాతిపూర్వం యోవైవేదాగ్ంశ్చప్రహీణోతితస్మైతగ్ంహిదేవ
 మాత్మబుద్ధిప్రకాశంముముక్షురైశ్చరణమహంప్రపద్యే || ఇత్యేతాశ్వతరా
 ణ్ణాంమంతోప్రనిషది|| సేయంధైవ తైక్షతపకమేనాద్వితీయమితిఛాందోగ్యే- న
 నుకథమేకోదేవఃజీవపరయోభేదాత్ - న - శ్రు || తత్సప్తాష్టాదేవాను
 పావ్రీశత్ - సవషభహానుప్రవిష్ట ఆనఖాగ్రేభ్యఃపురశ్చక్రేచతుష్పదః- పురస్స
 సక్షీభూతావ్యురఃపురుషఆవిశదితిశ్రుతిభ్యోవికృతస్యసరమాత్మనోబుద్ధితే
 ద్వృత్తిసాక్షీత్యేనప్రవేశ శ్రవణాన్నభేదః - ప్రవిష్టానామితరేతరభేదాత్పు
 రానేకత్వమితిచేన్న - శ్రు|| ఏకోదేవోబహుధాసన్నివిష్టః- ఏకస్సన్బహుధా
 విచచార - త్వమేకోసిబహుష్వనుప్రవిష్ట ఇత్యేకస్యైవబహుధాప్రవేశశ్రవ
 ణాత్ప్రవిష్టానాంపరస్యవబింబప్రతిబింబయోరివాభేదః - హిరణ్యగభాస్స
 మవర్తతాగ్ర ఇత్యష్టామంతాః|| కస్త్యేదేవాయహవిషా విధేమేత్యత్రపికా
 రలోపేనైకదేవప్రతిపాదకాస్తైత్తిరీయకే || శ్రు || అగ్నిర్యథైకోభువనంప్ర
 విష్టోరూపంరూపంప్రతిరూపోబహువ | ఏకస్తథాసర్వభూతాంతరాత్మా
 రూపంరూపంప్రతిరూపోబహుశ్చ || వాయుర్యథైకోభువనంప్రవిష్టోరూపం
 రూపంప్రతిరూపోబహువ | ఏకస్తథాసర్వభూతాంతరాత్మారూపంరూ
 పంప్రతిరూపోబహుశ్చ || సూర్యోయథాసర్వలోకస్యచక్షుర్మలిష్యతేచా
 త్సుషైర్బాహ్యోమైః | ఏకస్తథాసర్వభూతాంతరాత్మానలిష్యతేలోక
 దుఃఖేనబాహ్యః || ఏకోవశీసర్వభూతాంతరాత్మాఏకరూపంబహుధా
 యఃకరోతి | తమాత్మస్థాయేనుపశ్యంతిధీరాస్తేషాం సుఖంశాశ్వతంసతరే
 షామ్|| నిత్యోనిత్యానాంచేతనశ్చేతనానామేకోబహునాంయోవిదధాతికా
 మామ్ | తమాత్మస్థాయేనుపశ్యంతిధీరాస్తేషాంశాంతిశ్శాశ్వతీనేతరేషామ్||
 ఇతితవల్లీసు || బ్రహ్మహవా ఇదమగ్రఆసీత్ - ఏకమేవతేదకంసన్నవ్యభవ
 త్ - నాన్యోతోస్తద్రష్టానాన్యోతోస్తీశ్చోతేత్యాదిబృహదారణ్యకే - అనే
 జదేకంమనసోబవీయోనైతద్దేవాఆత్మవనన్బుర్వమర్షత్ | తత్రకోమోహః
 కశ్చోకేకత్వమనుపశ్యతఇతి ఈశావాస్యే - సర్వేషాంభూతానామంతరః
 పురుషస్సమేత్యైతివిద్యాత్, ఆత్మావాఇదమేక ఏవాగ్రఆసీన్నాన్యత్కంచ
 సమిషత్ | ఏకంసన్నిప్రబహుధావదంతి | ఏకంసంతంబహుధాకల్బయం

తి | ద్యావాభూమిజనయన్దేవకః | ఏకోపివినమేత్ప్రీభిరితితైత్తిరియకే | ఏకో
దధారభువనానివిశ్వాఇతియుగ్వేదే | సదేవసౌమ్యేదమగ్ర ఆసీత్ ఏకమేవా
ద్వితీయమితి ఛాందోగ్యే || ఏకఏవహీఘాతాత్కాఘాతేభూతేభూతేవ్యవస్థితః |
ఏకధా బహుధాచైవదృశ్యతేజలచంద్రవత్ ఇత్యమృతేబిందూపనిషది || స
ర్వభూతస్థితంయోమాం భజత్యేకత్వమాస్థితః | సర్వధావర్తమానోఽపి
యోగీమయివర్తతే || విద్యావినయసంపన్నేభ్రాహ్మణేగవిహస్తిని | శుభ్రై
వశ్వపాకేచపండితాస్సమదర్శినః || అహమాత్మాగుడాకేశ సర్వభూతాశ
యస్థితః | అహమాదిశ్చమధ్యశ్చభూతానామంతఏవచ || యదాభూతపృథ
గ్భావమేకస్థసుపశ్యతి | తతఏవచవిస్తారంబ్రహ్మసంపద్యతేతదా || యథా
ప్రకాశయత్యేకకృత్సంలంకణమంరవిః | క్షేత్రంక్షేత్రతథాకృత్సంప్ర
కాశయతిభారత || సర్వధర్మార్కాస్పరిత్యజ్యమామేకంశరణంవజ | అహంత్య
సర్వపాపేభ్యోమోక్షాఇష్యామిమాశుచః || ఇత్యాదిశ్రీగీతాసు || భవతివమ
నోర్కాసంత్యభ్యాసిస్మితః || యదైక్యించమనురవదత్ తద్దేవజమితిమను
నాచోక్తం || సర్వభూతస్థమాత్మానంసర్వభూతానిచాత్మని | సంపశ్యన్నా
త్మనాబేవస్వారాజ్యమధిగచ్ఛతీతి || ఆశ్చర్యంఖలుదేవానామేకస్త్వంపురు
షోత్తమ | ధన్యశ్చాసిమహాబాచూలోకే నాన్యోస్తికశ్చనేత్రిశీహరివంశే ||
సృష్టిస్థిత్యంతకరిణీంబ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికామ్ | ససంజ్ఞాయాతిభగవానేకేప
వజనార్దనః || తస్మాన్నవిజ్ఞానమృతే స్తికించిత్రస్వచిత్రదాచిద్దివిజవస్తుజాత
మ్ | విజ్ఞానమేకంనిజకర్తృభేదవిభిన్నచిత్తైర్బహుధాభ్యుపేతమ్ || జ్ఞానంవిశు
ద్ధంవిమలంవిశోకమశేషలోకాదినిరస్తసంగమ్ | ఏకంసదేకః పరమః పరేశస్స
వాసుదేవోనయతోన్యదస్తి || యదాసమస్తదేహేషుపుమానేకోవ్యవస్థితః |
తదాఘోకోభవానోహమిత్యేతద్విఫలంవచః | సితనీతాదిభేదేనయధైకంధృ
శ్యతేనభః | భ్రాంతదృష్టిభిరాత్మాపితధైకస్సస్పృశకృష్పృశక్ || ఏకస్సమస్తం
యదిహం స్తికించిత్రదచ్యుతోనాస్తిపరంతతోన్యత్ | సోహంసచత్వంసచసర్వ
మేతదాత్మస్వరూపేంత్యజభేదమోహమ్ || ఇతిరితస్తేనసరాజవర్తస్తత్యాజ
భేదంపరమార్థదృష్టిః | సుకలమిదమహంచనాసుదేవః పరమపుమాస్తరమేశ్వ
రస్సఏకః | ఇతిమతిరచలాభవత్యనంతేహృదయగతేవ్రజతాన్విహాయదూరా
త్ || ఇతియమేనోక్తం || యథాహంవసుధాసర్వంసత్యమేతద్దివోకసః | అ
హంభవోభవంతశ్చ సర్వేనారాయణాత్మకాః || విభూతయస్తుయాస్తస్య
తాసామేవపరస్పరమ్ | ఆధిక్యంన్యూనతాబాధ్యబాధకత్వేనవర్తతే || భవా

సహంచవిశ్వాత్కస్తేకమేవహికారణమ్ | జగతోస్యజగత్కర్తే భేదేనావాం
 వ్యవస్థితౌ || త్వయాయదభయంద త్తంద్ర త్రమఖిలంమయా | మత్తోవిభిన్న
 మాత్మానం ద్రష్టుంనార్హసిశంకర || యోహంసత్వంజగచ్ఛేదం సదేవాసుర
 మాసుషమ్ | అవిద్యామోహితాత్మానః పురుషాభిన్నదర్శినఇతి శ్రీవిష్ణు
 ధరాణే || విష్ణోరస్యంతుపశ్యంతియేమాంబ్రహ్మణమేవచ | కుతర్క-మతయో
 యాథాః పవ్యంతేనరకేష్వగః || యేచమూఢాదురాత్మా నోభిన్నంపశ్యంతి
 సాంహరేః | బ్రహ్మణంచతథా తేషాంభూణహత్యాసమంత్యఘమితిభవి
 ష్యపురాణేశ్రీమహేశ్వరవచనం- తథాకైలాసయాత్రాయాం మహేశ్వరవ
 సం || ఆదిస్తవ్యంసర్వభావానాంమధ్యమంతస్తథా భవాః | త్వత్సర్వమ
 సూద్దిశ్వంత్యయిసర్వంప్రలీయతే || అహంత్యంసర్వగోదేవత్వమేవాహంజ
 గర్షణ | ఆవయోరంతరంనా స్తి శబైర్భైర్జగత్పతే || నామానితవగోవింద
 మానిలోకేమహంతిచ | తాన్యేవమనామానినాత్రకార్యావిచారణా || త్వ
 పాసాజగన్నాథ సైవాస్తుమమగోపతే | యశ్చత్వాంద్వి షతేగోపన
 కాందేష్టినసంశయః | త్వద్విస్తరోయతోదేవఅహంభూతపతిస్తతః || నత
 స్తివిభోదేవయ త్తేవిరహితంక్వచిత్ | యదాసీద్వర్ణతే యచ్ఛయచ్ఛభావి
 గత్పతే || సర్వంత్యందేవదేవేశవినాకించి త్వయాసహి || ఇత్యాదివాక్యా
 గ్కత్ప్రతిపాదకాని || ఆత్మేతితూపగచ్ఛంతతథైవగ్రాహయంతిచ | ఆత్మే
 ష్యవశాస్త్రోక్తంవిశేషేణాహమేవసః | పరమాత్మాప్రతిపత్తవ్యః | తథా
 పరమాత్మప్రక్రియాయాంజాచాలాః | ఆత్మ త్వేనైవైవమభ్యుపగచ్ఛంతి |
 గంవాఅహమస్మిభగవోదేవతే | అహంవైత్వమసిదేవతేఇతి || తథాచాన్యే
 || యదేవేహతదముత్రయద ముత్రతదస్విహా | సయశ్చాయంపురుషేయ
 ప్రసావాదిత్యే | సఏకస్తదాత్మానమేవావేదాహంబ్రహ్మస్తీతి | తదేతద్భ్ర
 క్షిపూర్వమనపరమనంతరమబాహ్యమయమాత్మాబ్రహ్మసర్వాసభూః -
 మహానజలత్వాంజలరోమరోమ్యతోభయో బ్రహ్మభిక్షంబ్రహ్మభయ
 సోవైబ్రహ్మవైభవతి | యఏవంవేదేత్యేవమాదయశ్శ్రుతియః | ఆత్మోపగ
 డ్రష్టవ్యాః | బోధయంతిచఆత్మ త్వేనైవేశ్వరంవేదాంతవాక్యాని | ఏషతే
 త్వాసర్వాంతరః | ఏషతఆత్మాంతర్యామ్యమృతః | యన్తనసానమనుతే
 నాహుర్మనోమంతతదేవబ్రహ్మత్వం విద్ధినేదంయదిదముపాసతే | తత్స
 సతత్తాత త్వమసీత్యేవమాదీని - ననుప్రతీకదర్శనమిదంవిష్ణుప్రతిమా
 యేనభవిష్యతి - తదయుక్తం - గౌణత్వప్రసంగాదాకైవలంపాదా

యత్రహి ప్రతీకదృష్టిరభిప్రేయతేనకృదేవతత్రవచనంభవతి - యథా || వనా
 బ్రహ్మే త్యాదిత్యోబ్రహ్మే త్యాది - ఇహాచున స్వమహామన్వ్యహించత్వ
 సీత్యాహ - అతఃప్రతీకశ్రుతివైరూప్యాదభేదప్రతిపత్తిః భేదదృష్ట్యసవాదా
 చ్చ - తథాహి అథయోన్యాండేవతాముపాస్తేన్యోసావన్యోహమస్తీతినస
 వేదయథాసఖః | మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతియథానానేవపశ్యతి - య
 థోదకందురేవృక్షం పర్వతేషువిధావతి - ఏవంభర్తాస్పృశకృశ్యంస్తానేవా
 నువిధావతి - ద్వితీయాదైవభయంభవతి - యదాహ్యేవైషవతస్త్రిన్నుదరమం
 తరంకురుతే - అథతస్యభయంభవతి - తత్ప్రేవభయంవిదుషోమనాన్వినస్యస
 గ్వంతంపరాదాద్యోన్య తాత్త్వసంసర్వంవేదేత్యేవమాద్యాభూయసీశ్రుతి
 భేదదర్శనమపవదతి - అపిచ - ఆత్మైవేదగ్ సంసర్వంఆత్మనిఖల్వరేదృష్టేశ్చ
 తేమతేవిజ్ఞాతేసర్వమిదంవిజ్ఞాతంభవతి | యేనాశ్రుతంశ్రుతంభవత్యమతం
 మతమవిజ్ఞాతంవిజ్ఞాతమితిఇదంసర్వంయదయమాత్కాబ్రహ్మేవేదంసర్వమి
 దంబ్రహ్మే త్యాద్యాశ్శ్రుతయశ్చ - తథాచస్తృతిః || యత్ జ్ఞాత్వానపునర్నో
 హమేవంయాస్యసిపాండవ | యేనభూతాన్యశేషేణద్రత్యసాత్మస్యస్యథోష
 యాతి || తేత్రజ్ఞేశ్వరైకత్వంసర్వోపనిషత్ప్రసిద్ధండ్రత్యసీత్యర్థః || సర్వ
 భూతేషుయేనైకంభావమవ్యయమీత్యతే | అవిభక్తంవిభక్తేషుతత్ జ్ఞాన
 విధిసాత్వికమిత్యదైవితాత్మజ్ఞానంసమ్యగ్దర్శనమిత్యక్రంశ్రీభగవతాపి - తస్మా
 దాత్మస్యేనేశ్వరేమనోదధితసిద్ధేర్థేపివేదస్యప్రామాణ్యమేష్టవ్యం - స్వపక్షా
 ధనార్థమంగీకార్య మర్థమాహాచేత్తథాపరోపివేదచేత్ శ్రుతిః - పరమాత్మ
 దృష్టచేర్థస్యృవతిత్యభియుక్తైరుక్తం - అన్యోవితస్వాగ్ధేపదానాంసామర్థ్యం
 నకార్యాస్వితస్వాగ్ధే - తథాసత్యర్థవాదపదానామన్వయప్రసంగాత్ - ఆ
 న్వయబుద్ధేస్తునితాస్సహిభవతి || వాయవ్యగ్ంశ్వేతమాలభేతభూతికా
 మోహాయుర్వై తేపిష్ఠాదేవతేతి - సర్వత్రరాగస్యైవ ప్రవర్తకత్వాస్మి
 యోగస్య - తథాచశ్రుతిః | అథోఖల్వాహుః కామమయవీవాయంపురుష
 ఇతి | సయథాకామోభవతితత్కృతుభవతియత్కృతుభవతితత్కర్మక
 రుతేయత్కర్మకురుతేతదభిసంపద్యతే || తథాచస్తృతిరపి || అకామస్యక్రియా
 కాచిద్యశ్యతేనేహకస్యచిత్ | యద్యద్దికురుతేకించిత్రత్రతామన్యకేష్టే
 మితి || కామవిషకోద్రవిషఇతిచ - అన్యపరాణామపిమంత్రార్థవాదానా
 ప్రామాణ్యమంగీకర్తవ్యం - తేషామప్రామాణ్యకథనేనోరగత్వంగతవానా
 హుషః - తత్కథం || ఋషయస్తుపరిశ్రాంతావాహ్యమానాదురాత్మనా

దేవర్షయోమహాభాగాస్తథాబ్రహ్మర్షయోమలాః | ప్రప్రచ్ఛస్సంశయంతేతు
 సహుషంపాపచేతనమ్ | యథమేబ్రహ్మణాప్రోక్తా మంత్రావైప్రోక్షణేగ
 నామ్ | ఏతేప్రమాణంభవతఉతాపూనేతివాసవ | సహుషోనేతితానాహ
 సహసాగతచేతనః || ఋషయః || అథర్షేసంప్రవృత్తస్తవంధర్కంచవిజహః
 ససి | ప్రమాణమేతదస్యాకంఘూర్వైస్వోప్రోక్తంనుహర్షిభిః || అగస్త్యః || తతో
 వివదమానస్సస్పృషి భిస్సహపార్థివ | అథమామస్పృశన్మూర్ధ్నిపాదేనాధ
 క్షపీడితః | తేనాభూద్ధతతేజాస్సనిశ్చ్రీకస్తు మహీపతే | తతస్తమశపంశ
 క్రమవోచంభయపీడితమ్ | యస్మాత్పూర్వైక్వృతంమార్గంనుహర్షి భిరనుష్ఠి
 తమ్ | అదుష్టందూషయసివైయచ్చమూర్ధ్నిస్పృశంపదా | యచ్చాపిత్వ
 ఘృషీన్మూఢబ్రహ్మకల్పస్థురాసదా | వాహస్కృత్వావాహయసి తేనస్వీ
 గ్నాత్పతివ్యసి | తతఃపాపపరిభ్రష్టఃక్షీణపుణ్యోఽహవీతలే | దశవర్షసహ
 శ్రీణిస్పరూపధరస్తథా | విచరివ్యసిఘాపాలపునస్వర్గమవాప్స్యసి | దృ
 క్ష్యా యుధిష్ఠిరంనామ తవవంశసముద్భవమితి శ్రీమహాభారతే - అతశ్చ
 ధేయమాత్మజ్ఞానం || అశ్రద్దధానాఃపురుషాధర్మస్యాస్యపరంతప | అప్రా
 ఘ్నమానివర్తం తేమృత్యుసంసారవత్కనీతిశ్రీభగవద్దశనాత్ || ఐతరేయకే
 ౧ || ఏషపంథావీతతకమైతద్భ్రష్టాతత్సత్యంతస్మాన్నప్రమాద్యేత్తన్నా
 యాన్నహ్యత్యాయన్నుర్వేయేత్యాయంస్తేపరాభూవుః - తదుక్తమ్
 ణా || ప్రజాహతిస్తోత్రత్యాయమీయరితి- యావైతాగమాఃప్రజాస్తో
 త్యాయం స్తానీమామివయాం సివంగావగధాశ్చేరపాదాఇతి శ్రుతం ||
 గంగావనగావృతా వగధాఽషధయశ్చోరపాదా ఉదరపాదాస్సర్పదయః
 ధాతుశావాస్యేఅవిద్వన్నిందార్థోమేంత్రః || అసూర్యానామయేలోకాలం
 సేతమసావృతాః | తాగ్ంస్తేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచాత్మహనోజనాఇతి
 సన్నేవసభవతి | అసద్భ్రష్టాతివేదచేదితితైత్తిరీయకే || తథాశకుంత
 పాఖ్యానే || యోస్యధానంతమాత్మానమస్యధాప్రతిపద్యతేకింతేనకృ
 తంపాపంచోరేణాత్వాపహరిణేత్యలమతిప్రసంగేన || సహస్రనామజపస్యా
 రూపమానసంస్నానముచ్యతే || యస్మిన్దేవాశ్చవేదాశ్చపవిత్రంకృత్స
 కతామ్ | ప్రజేత్తన్మానసంతిర్థంయత్రస్నాత్వావృతోభవేత్ || జ్ఞానహ్రీ
 ధ్యానజలే రాగద్వేషమలాపహే | యస్మాత్తిమానసేతీర్థేనయాతిపత
 హంకతిమ్ || ఆత్మానదీసంయమపుణ్యతోయా సత్యహ్రీదాశీలతలాదయో
 ౧ | తత్రావగాహంకురుపాండుపుత్ర నవారిణాశుభ్యతి చాంతరాత్నేతి

౧౨ శ్రీశంకరభాష్యసహితశ్రీవిష్ణువివ్యసహస్రనామస్తోత్రమ్.

యోవ్యయఃపితా॥ ౧౦ ॥ యతస్సర్వాణిభూతానిభవంత్యాదియుగాగమే॥
 యస్మింశ్చప్రళయంయాంతిపునరేవయుగతుయే ॥ ౧౧ ॥ తస్యలోకప్రధాన
 స్యజగన్నాథస్యభూపతే । విష్ణోర్మామసహస్రంమే శృణువాప భయాప
 హమ్॥౧౨॥యానినామానిగాణానివిఖ్యాతానిమహాత్మనః॥ఋషిభిఃపఠగీతాని

శ్రీమహాభారతే॥ మానసంస్నానంపిష్టు చింతనమితివిష్ణుస్త్రోతౌ ॥ జపేనైవతు
 సంసిద్ధ్యేద్భాగ్యైర్హానాత్రసంశయః॥కుర్యాదస్యస్తూపాకుర్యాన్వైత్రోబ్రా
 హ్మణఃకచ్యతేఇతిమానవంవచనం॥యజ్ఞానాంజపయజ్ఞోస్తీతిభగవద్వచనం॥శ్రీ
 గీతాసు ॥ అపవిత్రఃపవిత్రోవాసర్వావస్థాంగతోపివా । యస్మదేత్పుండరీకా
 త్కంసచాహ్యభ్యంతరశ్శుచిః ॥ ౧౦ ॥ యదేకం దైవతం ప్రస్తుతం తస్యోపలక్ష
 ణముచ్యతే ॥ యత ఇతి॥ యతో యస్మాత్సర్వాణిభూతానిభవంత్యుద్భవంతి॥
 ఆదియుగాగమే యస్మింశ్చప్రళయంయాంతివినాశం గచ్ఛంతి-పునభూయః
 వేత్యవధారణార్థః-నాస్యస్మిన్నిత్యర్థః- యుగతుయేమహాప్రళయేచకారాన్
 ద్యేపియస్మిన్ స్తిప్తంతి॥యతోవాఇమానిభూతానిజాయంతే,యేనజాతానిజ
 వంతి,యత్ప్రియంత్యభినంవిశంతీతిశ్రుతే॥౧౧॥ తస్యైవలక్షణలక్షితస్యై
 కస్యదైవతస్యలోకప్రధానస్యలోకనహేతుభిర్విద్యాస్థానైః ప్రతిపాద్యస్యజ
 గన్నాథస్య- జగతానాథః సావ్యమీమాయాశబ్దఃపరమాత్మా - తస్యభూ
 పతేమహీపాలయుధిష్ఠిర - విష్ణోర్వ్యాపనశీలస్య - నామ్నాంసహస్రం
 పాపంభయంచాపహంతీతిపాపభయాపహం- మేమత్రశృణు - ఏకాగ్రమ
 నాభూత్యావధారయ ॥ ౧౨॥ ఏకస్యైవసమస్తస్యబ్రహ్మాణోద్విజసత్రమ
 నామ్నాంసహస్రం లోకానాముపకారకరంశృణు ॥ నిమిత్తశక్తయోనా
 మ్నాంభేదిస్యస్తదుదీరణాత్ । విభిన్నాన్యేవసాధ్యం తేభిలానిద్విజసత్రమ ॥
 యచ్ఛక్తినామయత్రస్యత్రస్తిన్నేవవస్తుని । సాధకంపురుషవ్యాఘ్రసౌఖ్య
 క్రూరేషువస్తుష్వితిశ్రీవిష్ణుధర్మోత్తరే ॥ యద్యపిపరస్యబ్రహ్మాణష్వస్తీ గుణో
 యాజాతిరూఢానాంశబ్దప్రవృత్తిహేతుభూతానానిమిత్తశక్త్యాదీనాంచా
 సంభవస్తథాపిసగుణేభ్యహ్మణిసవికారేచ- సర్వాత్మకత్వాత్తేమాంశబ్దప్ర
 వృత్తిహేతునాంసంభవత్ - సర్వేశబ్దఃపరస్మిన్పుంసప్రపదంతే-తత్ర
 యానినామానిగాణాని గుణప్రయోగాత్ప్రవృత్తానితేషు యానివిఖ్యాతాని
 ప్రసిద్ధానిఋషిభిర్కంత్రైస్తద్గుణభిశ్చపఠగీతాని- పఠనమంతఃపరమేశ్వరా
 ఖ్యానేషు-తత్రతత్రగీతాని-మహాత్మనఃమహాంశ్చసౌఆత్మాచేతి॥యచ్ఛక్తి

తానివత్ప్రయోమిభూతయే॥ ౧౩ ॥ విశ్వంవిష్ణుర్వషటాంగో భూతభవ్యభవ

తియదాదత్తేయచ్చాత్తి విషయానిహా । యచ్చాస్యసంతతోభావస్తస్మాదా
 త్నేతిగీయతఇతివచనాత్ - అయమేవమహానజయా ఆత్మేతిమహాత్మాతస్యాచి
 త్యప్రభావస్య- తానివత్ప్రయోమిభూతయేపురుషార్థచతుష్టయసిద్ధయేపురుషా
 ర్థచతుష్టయార్థినామితి॥ ౧౩ ॥ అత్రనామసహస్రేణిత్వాదిశబ్దానామర్థాం
 తరేప్రసిద్ధానామాదిత్యాదీనాంత తద్విభూతిత్వేనతదభేదా త్తస్యైవ స్తుతి
 రితిప్రసిద్ధార్థగ్రహణేపిస్తుతిత్వం ॥ భూతాత్మాచేంద్రియాత్మాచ స్రధా
 నాత్మాతథాభవాః । ఆత్మాచపరమాత్మాచత్వమేకఃపంచధాస్థితః॥ జ్యో
 తింషివిష్ణుభువనానివిష్ణుర్వనానిష్ణుర్నిరయోదిశశ్చ । నద్యస్సముద్రాశ్చపవ
 సర్వంయద సియన్నాస్తిచవిప్రవక్ర్యేతిశ్రీవిష్ణుపురాణే ॥ అదిత్యానామహం
 విష్ణురిత్యారభ్య ॥ అథవాబహునైతేనకింజ్ఞాతేనతవార్జున । విష్ణుభ్యాహమిదం
 కృత్స్నమేకాంశేనస్థితోజగదిత్యం తేనశ్రీగీతోపనిషద్యక్తం ॥ బ్రహ్మైవేదం
 విశ్వమిదంవరిష్టం, పురుషవేదంవిశ్వమిత్యాదిశ్రుతిభ్యః ॥ సర్వంకర్తృతపో
 బ్రహ్మపరామృతమిత్యాదిశ్రుతిభ్యశ్చ - విష్ణోద్విశబ్దానాంపునరుక్తానామపి
 వృత్తిభేదేనార్థభేదాన్నపానరుక్త్యం- శ్రీపతిర్దాధవఇత్యాదీనాంవృత్త్యైక
 త్వేపిశబ్దభేదాన్నపానరుక్త్యం - అధైక్యేపిపానరుక్త్యంనదోషాయ- కి
 మేకందైవతమితిపృష్టేనామ్నాంసహస్రస్యైకదైవతవిషయత్వాత్ - యత్ర
 పుల్లింగశబ్దప్రయోగస్త్రవిష్ణుర్విశేష్యతే - యత్రస్త్రీలింగశబ్దప్రయోగస్త్ర
 త్రదేవతావిశేష్యతే - యత్రనపుంసకశబ్దప్రయోగస్త్రబ్రహ్మవిశేష్యతే ।
 ఓం, విశ్వమితి ॥ యతస్సర్వాణిభూతానీత్యారభ్యజగదుష్పత్తిస్థితిలయకార
 ణస్యబ్రహ్మణః ఏకదైవతత్వేనాభిహితత్వాదాదాపుభయవిధంబ్రహ్మవిశ్వ
 శబ్దేనోచ్యతే - అస్యవిశ్వస్యజగతః కారణత్వేనబ్రహ్మవిశ్వమిత్యభిధీయతే -
 ఆదోతువిశ్వమితికార్యశబ్దేనకారణ గ్రహణంకార్యభూత విరించ్యాదినామభి
 రుపపన్నాస్తుర్విష్ణోరితిదర్శయతి - యద్వాపరస్మాత్పురుషాన్నభిన్నమితి
 శ్వం-పరమార్థతస్తేనవిశ్వమిత్యభిధీయతే॥ బ్రహ్మైవేదంవిశ్వమిదంవరిష్టం, పు
 రుషవేదంవిశ్వమిత్యాదిశ్రుతిభ్యః-తద్భిన్నంనకించిత్పరమార్థతఃనదస్త్యైర్థః
 అథవావిశతీవిశ్వంబ్రహ్మ॥తత్సృష్ట్యాత్తదేవాసుప్రావిశదితిశ్రుతేఃకించనం
 పృతావిశంతినర్వాణి భూతాస్యస్థిస్థితివిశ్వంబ్రహ్మ ॥ యత్ప్రయంత్యభి
 సంవిశంతీతిశ్రుతేః- తథాహి-నకలంజగతా-ర్యభూతమేషవిశతీతి॥ అత్ర

ఖలంవిశతీతి, ఉభయధావిశ్వం బ్రహ్మైతిశ్రుతేః, నచికేతామృత్యుంశ్చ
 వాక్, అన్యత్రధర్మాదన్యతాధర్మాదిత్యారభ్య, సర్వేవేదాయత్పదమామనం
 తి, తపాంసిసర్వాణిచయద్వదంతి, యదిచ్చంతో బ్రహ్మచర్యంచరంతితే త్రైపదం
 సంగ్రహేణబ్రవిమ్యోమిత్యేతత్, ఏతద్ధ్యేవాక్షరం బ్రహ్మఏతద్ధ్యేవాక్షరం
 పరం, ఏతద్ధ్యేవాక్షరంజ్ఞాత్వాయోయదిచ్చతితస్యతత్, ఓమితిబ్రహ్మ - ఓమి
 తీదగ్ంసర్వం - తద్యథాశంకునాసర్వాణిపర్ణానిసంతృణాన్యేదమోంకారే
 ణసర్వావాక్సంతృణా - ఏతద్వేసత్యకామపరంచాపరంచబ్రహ్మయదోంకా
 రభిక్యపక్రమ్య - యఃపునరేతంత్రిమాత్రేణోమిత్యేతేనైవాక్షరేణపరంపురు
 ష్మమభిధ్యాయా తేతిప్రశోఘనిషత్ - ఓంకారఏవేదగ్ంసర్వం - ఓమిత్యేతద
 తురమిదంసర్వమిత్యుక్రమ్య, ప్రణవోహ్యసరంబ్రహ్మప్రణవశ్చపరంస్మృతం
 అపూర్వోనంతరోబాహ్యానపరఃప్రణవోవ్యయః | సర్వస్యప్రణవోహ్యది
 ర్మస్యమంతస్తథైవచ | ఏవంహీప్రణవంజ్ఞాత్వాస్యశ్చుతేతదనంతరమ్ | ప్రణ
 వంహీశ్వరంవిద్యాత్సర్వస్యహృదయేస్థితమ్ | సర్వవ్యాపిం మోంకారం
 త్వాధీరోనశోచతి | అమాత్రోనంతమాత్రశ్చద్వైతస్యోపరమశ్చివః | ఓంకా
 రోవిదితోయేనసమునిర్వేతరోజనః | ఇత్యంతామాండుకోఽపనిషత్ || ఓం
 ద్భ్రీహ్మ - ఓంతద్వాయుః - ఓంతదాత్తా - ఓంతత్సత్యం - ఓంతత్సర్వం - ఓంతత్సు
 రోన్మనుష్యాత్పాదిశ్రుతిభ్యః - ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మ - ప్రణవస్సర్వవేదేషు
 రామసేకమక్షరం - ఆద్యంయదక్షరంబ్రహ్మత్రయాయస్మిన్ప్రతిష్ఠితా | ఏకా
 క్షరంపరంబ్రహ్మప్రాణాయామఃపరంతపః || ఓంకారస్సర్వదావరంకైవల్యప
 దకారణమ్ | తస్మాద్భ్రీహ్మశ్చేవ్యమాణఏతదాదిప్రతిపశ్యేత - వితథాంశ్చ
 న్యాన్పుత్వాఏవంతుకేక్యావచావ్యావర్తతే || ప్రణవాద్యాస్తథావేదాఃప్ర
 ణవేపద్యవస్థితాః | వాఙ్మయంప్రణవంబ్రహ్మతస్మాత్ప్రణవమభ్యసేదిత్యాది
 స్మృతిభ్యశ్చవిశ్వశబ్దాంకారోభిధీయతే - వాచ్యవాచకయోరత్యంతభేదా
 భావాద్విశ్వమిత్యోంకారఏవబ్రహ్మైత్యర్థః - సర్వంభువ్వదంబ్రహ్మతజ్జలానీతి
 శాంతఉపాసీతేతి - ఏతదుక్తంభవతి - యస్మాత్సర్వమిదంవికారజాతంబ్రహ్మత
 జ్జత్వాత్తల్లత్వాత్ తదనత్వాచ్చనచసర్వస్యైకాత్తత్వే రాగాదయస్సంభ
 వంతి - తస్మాచ్ఛాంతఉపాసీతేతిశ్రుతేః || శ్రూయతాంధర్మసర్వస్యంశ్రుత్వా
 చైవావధార్యతామ్ | ఆత్మనఃప్రతికూలానిపరేషాంససమాచరేత్ || ఆత్మై
 పమ్యేనసర్వత్రసమంపశ్యతియోర్జున | సుఖంవాయదివాదుఃఖంసయోగీపర
 మోమతః || నిర్గుణింపరమాత్మాత్రదేహేవ్యావ్యవస్థితః | తమహంజ్ఞానవి

జ్ఞేయంగావమస్యేలంఘయే || యచ్చాగ మైర్నువిందేయం తమహంభూత
 భావనమ్ | క్రమేయంత్యాంగిరించేమంహనూమానివసాగరమ్ || బద్ధవైరాణీ
 భూతానిద్వేషంకుర్వంతిచేత్తతః | శోచ్యాస్యహిలాతిమోహేనవ్యాప్తానీతి
 మనీషిణామ్ || ఏతేభిన్నదృశాండైత్యావికల్పకథితామయా | కృత్యాభ్యుపగ
 మంతత్రసంక్షేపశ్చాయితాంమమ || విస్తారస్సర్వభూతస్య విష్ణోస్సర్వవి
 దంజగత్ | ద్రష్టవ్యమాత్మవత్తస్మాదభేదేనవిచక్షణైః || సముత్పన్నాసురం
 భావంతస్మాద్యూయంతథావయమ్ | తథాయత్తుంకరిష్యామోయథాప్రా
 ప్న్యామనిర్వృతిమ్ || సర్వత్రదైత్యాస్సమతాముపేతాస్సమత్వమారాధనమ
 చ్యుతస్య | నమంత్రాదికృతస్తాతనచనైసర్దికోమమ || ప్రభావఏషసామానోక్తే
 యస్యయస్యాచ్యుతౌహృది | అన్యేషాంయోనపాపానిచింతయత్యైత్తనో
 యథా || తస్యపాపాగమస్తాతహేత్వభావాన్మవిద్యతే | కర్తృణామనసావా
 చాపరపీడాంకరోతియః || తచ్ఛ్రీజంజన్తఫలతిప్రభూతంతస్యచాశుభమ్ | సో
 హంసపాపమిచ్చామిన కరోమివదామివా || చింతయస్తస్సర్వభూతస్థమా
 త్మస్యవిచకేశవమ్ | శారీరమానసంవాగ్జండైవంభూతభవంతథా || సర్వత్రన
 మచిత్తస్యతస్యమేజాయతేకుతః | ఏవంసర్వేషుభూతేషుభక్తిరవ్యభిచారిణీః
 కర్తవ్యాపండితైజ్ఞాన్త్యాసర్వభూతమయంహారిమ్ | సామచోప్రదానం
 చభేదదండౌతథాపరా || ఉపాయాఃకథితాప్యేతేమిత్రాద్రినాంచసాధనే
 తానేవాహంసపశ్యామిమిత్రాద్రింస్తాతమాక్రంధః || సాధ్యాభావేమహాచా
 హిసాధనైఃకింప్రయోజనమ్ | సర్వభూతాత్మకేతాతజగన్నాథేజగన్మయే
 పరమాత్మనిగోవిందేమిత్రామిత్రకథాకుతః | జడానామవివేకానామసురా
 ణామప్రిప్రభో || భాగ్యభోగ్యానిర్జాన్యానిసంత్యనీతిమతామపి | తస్మాద్భ్యతే
 తపుణ్యేషుయ ఇచ్ఛేన్మహాతీంశ్రియమ్ || యతితవ్యంసమత్వేననిర్వాణమపిచే
 చ్చతా | దేవామనుష్యాఃపశవఃపక్షివృక్షసర్పపాః || రూపమేతదసంత్యం
 స్తోభిన్మమివస్థితమ్ | ఏతద్విజానతాసర్వంజగత్స్థావరజంగమమ్ || ద్రష్టవ్య
 మాత్మవద్విష్ణుర్యతోయంవిశ్వరూపభృక్ | ఏవంజ్ఞాతేసభగవాననాదిఃపరవే
 శ్వరః || ప్రసీదత్యచ్యుతస్తస్మిన్ప్రసన్నేక్షేతసంతుయః || శంకరహిరణ్యగభా
 హారేభిన్మావితిసమంతవ్యం || విష్ణోరస్యారతుపశ్యంతియేమాంబ్రహ్మణమే
 చ | కుతర్కమతయోమోఢాఃపచ్యంతేసరకేవ్యధః || యేచమూఢాదూరా
 త్కానోభిన్నంపశ్యంతిమాంహరేః | బ్రహ్మణంచతథాతేషాంభూజిహతా
 సమంత్యసుమిభవిష్యపురాణేమాహేశ్వరవచనాత్ || బహూనాంజన్మనా

మంతేజ్ఞానవాన్తాంప్రపద్యతే | వాసుదేవస్సర్వమితిసమహీత్వాసుదుర్లభః ||
 ఇత్యాదివచనైశ్చ - హింసాదిరహితేనస్తుతినమస్కారాదికర్తవ్యమితిదర్శయ
 తుంవిశ్వశబ్దేనబ్రహ్మభిధీయతఇతివా || మత్కర్తృకృత్పరమోమద్భుక్తస్సం
 గవర్జితః | నిర్వైరస్సర్వభూతేషుయస్సమామేతిపాండవేతి || నచలతనిజవర్గ
 ధర్మతోయస్సమమతిరాత్మసుహృద్విపక్షపక్షే | నహరతినచహంతికించదు
 చ్చైస్సితమనసంతమవేహివిష్ణుభక్తమ్ || విమలమతిరమత్సరః ప్రశాంతశ్శుచి
 చరితోభిలసత్వమిత్రభూతః | ప్రియహితవచనోస్తమానమాయోవసతిసదా
 హృదితస్యవాసుదేవః || సకలఖిదమహంచవాసుదేవఃపరమపుమాస్పరమేష్వ
 రస్సపకః | ఇతిమతిరచలాభవత్యనంతేహృదయగతేవ్రజతాన్విహాయదూరా
 త్ || యమనియమవిధూతకల్మషాణామనుదినమచ్యుతసక్తమానసానామ్ | అ
 పగతమదమానమత్సరాణాంవ్రజభటదురతరేణమానవానామిత్యాదివచ
 నైర్వైష్ణవలక్షణస్వైవం ప్రకారత్యాచ్చహింసాదిరహితేనవిష్ణోస్తుతినమ
 స్కారాదికర్తవ్యమితి || శ్రద్ధయాదేయంఅశ్రద్ధయాదేయంశ్రద్ధయాగ్నిస్స
 మిధ్యతఇత్యాదిశ్రుతేః || శ్రద్ధాపూతంవదాస్యస్యహతమశ్రద్ధయేతరత్ | ఇ
 మంస్తవమధీయానశ్శ్రద్ధాభక్తీనమన్వితః || అశ్రోత్రియంశ్రాద్ధమధీతమవ్ర
 తమదక్షిణంయజ్ఞసుసృష్టిజాహుతమ్ | అశ్రద్ధయాదత్తమసంస్కృతంహవి
 భాగాక్షదేతేవదైత్యసత్తమ || పుణ్యంమద్దేవీణాంయచ్చమద్భుక్తదేవీ
 ణాంతథా | క్రయవిక్రయసక్తానాంపుణ్యంయచ్చగ్నిపానాత్రిణామ్ || అశ్ర
 ద్ధయాచయద్దానంయజతాందదతాంతథా | తస్సర్వంతవదేత్యేంద్రమత్ప్ర
 సాదాధ్యవిష్యతి || అశ్రద్ధయాహుతందత్తంపస్తప్రంకృతంచయత్ | అసది
 త్యుచ్యతేపార్థసచతప్తేత్సనోఇహాఇత్యాదిప్రృతిభ్యశ్చ - శ్రద్ధయాస్తుతిన
 మస్కారాదికర్తవ్యం - నాశ్రద్ధయా || ఓంతత్సదితినిర్దేహోబ్రహ్మణస్త్రైవిధః
 స్త్వృతఇతిభగవద్వచనాత్ - స్తుతినమస్కారాదికంకర్మసాత్వికంవిగుణమపిత్ర
 ధ్ధాపూర్వకంబ్రహ్మణోభిధానత్రయప్రయోగేణసగుణంసాత్వికంసంపాది
 తంభవతి - ఆత్మాశోవిష్ణుంధ్యాత్వాస్తుతినమస్కారాదికర్తవ్యం || నావిష్ణు
 కీర్తయేద్విష్ణుంనావిష్ణుర్విష్ణుమర్చయేత్ | నావిష్ణుస్సంస్త్రేద్విష్ణుంనావిష్ణుర్వి
 ణ్ణుమాపుయాదితిమహాభారతేకర్మకాండే | సర్వాజ్యేతానినామానిపరస్య
 బ్రహ్మణోసఘ | ఏవమేతానినామానిదేవదేవస్యకీర్తయేత్ || యంయంకా
 ముమభిధ్యాయేత్తంతమాప్నోత్యసంశయమ్ | సర్వానామానవాప్నోతిన
 మారాధ్యజగద్గురుమ్ || తన్మయత్వేనగోవిందమిత్యేతద్దాల్భ్యానాస్యథా !

తన్మయోవాఙ్మితా నామోన్మదమాప్తోతిమానవ ఇతివిష్ణుధర్మే ॥ సర్వ
 భూతస్థితంయోమాంభజ త్యేకత్వమాస్థితః । సర్వధావ ర్తమానోపినయోగీ
 మయివ ర్తత ఇతిభగవద్గీతాసు ॥ అహంహరిస్సర్వమిదంజనార్దనో నాస్య
 త్తతఃకారణకార్యజాతమ్ । ఈదృచ్ఛనోయస్యనతస్యభూయో భవోద్భవా
 ద్బంధ్వగదాభవంతీతివిష్ణుపురాణే ॥ గురోర్వ్రతపరీవాదోనిందావాపి ప్రవ
 ర్తతే । కర్ణాతత్రపిధాతవ్యగంతవ్యంవాతతోగ్యతః ॥ తస్మాద్భ్రష్టావా
 చార్యయాపేణావతిష్ఠతీతి వ్యాసస్మృతేః ॥ వరంహుతవహజ్వాలా ఫుంజ
 స్యాంతర్వ్యవస్థితిః । నశారిచింతావిముఖజనసంవాసవైశసమితి కాత్యాయ
 నవచనాత్ ॥ యత్రదేశేవాసుదేవనిందాతత్రవాసోనక ర్తవ్యః - ఏతదుక్తం
 భవతి ॥ యస్యదేవేపరాభక్తివ్యాధాదేవేతథాసారా । తస్యైతేకథితాశ్చ
 ర్థాప్రకాశంతే మహాత్మనఇతిశ్వేతాశ్వతరోపనిషన్లంత్రవర్ణాత్ - హరౌ
 గురౌచపరాభక్తిఃకార్యేతి ॥ అవశేనాపియన్నామ్మిక్తిర్నితే సర్వపాతకైః ।
 ప్రమాన్విముచ్యతేనద్యస్సింహాత్రస్సైర్వృత్తిరివ ॥ జ్ఞానతోజ్ఞానతోవాపివాసుదే
 వస్యకీర్తనాత్ । తత్సర్వంవిలయంయతితోయస్థంలవణంయథా ॥ కలికల్క
 ధమత్యుగ్రంనరకార్తిప్రదంస్పృణామ్ । ప్రయాతివిలయంసద్యస్సకృతప్రృష్టస్య
 సంస్మృతేః ॥ సకృత్ప్రృతోపిగోవిందోస్పృణాంజన్మశతైఃకృతమ్ । పాపరా
 కింధపాత్యాశుతూలరాశిమివానలః ॥ సేయంవచనవత్కీకవాసనీరసనోరగీ ।
 యానగోవిందగోవింజగోవిందేతిప్రభాషతే ॥ పాపవల్లి ముఖేతస్యజిహ్వయా
 పేణతిష్ఠతి । యానవక్తిదివారాత్కాగుణాన్గోవిందసంభవాత్ ॥ సర్వదుచ్చ
 తంయేనహారిత్యక్షరద్వయమ్ । బద్ధఃసరికరస్తేనమోతాయ గమనంప్రతి ॥
 క్షోపిక్ష్మస్యకృతప్రణామోదశాశ్వమేధావబ్ధుభేనతుల్యః । దశాశ్వషేధీ
 గ్ననరేతిజన్మకృష్ప్రణామీనపునర్భవాయ ॥ ఇత్యాదివచనైశ్చక్రీధాభక్త్యోర
 గావేపినామసంకీర్తనంసమస్తందురితంనాశయతీతిమంతవ్యం - కిముతసహస్ర
 నామసంకీర్తనంనాశయతీతి మనసావాఙ్మగ్రేసంకల్పయత్యభవాచావ్యాహర
 యదైవమనసాధ్యాయతితద్వాచావదతీతి । శ్రుతిస్మృతిభ్యాంస్తరణంధ్యా
 నంవనామసంకీర్తనేతర్హృతంనామశక్తితాత్పర్యాధారణం ॥ ముస్మిన్నస్య
 స్తమతిర్నయాతినరకంస్వర్గోపియచ్చింతనేవిఘ్నాయత్రనివేశితేవమనసిచా
 బ్జ్యాపిలోకోల్పకః । ముక్తించేతసియఃస్థితోమలధియాంపుంసాందదాత్యవ్య
 దుఃకించిత్రంయదఘంప్రయాతివిలయం తత్రాచ్యుతేకీర్తితే ॥ ఇతివిష్ణుపురా
 ణేప్రపరాశరేణోపసంహృతం ॥ ఆలోచ్యసర్వశాస్త్రాణివిచార్యచపునఃపునః ॥

ఇదమేకంసునిష్పన్నం ధ్యాయోనారాయణస్స దేతిమహాభారతాంతేభగవతా
 శ్రీవేదవ్యాసేనోపసంహృతం ॥ హరిరేకస్సదాధ్యయో భవద్భిస్సత్వసంస్క
 రైః । ఓమత్యేవంసదావిపాఃపతతధ్యాతకేశవమితిహరివంశే - కైలాస
 యాత్రాయాం హరిరేకోధ్యాతవ్యఇత్యుక్తం శ్రీమహేశ్వరేణాపి ॥ నారా
 యణేతియస్యాస్తేవదనేనామమంగళమ్ । నారాయణస్తమస్తేతివత్సంగౌరివ
 వత్సలేతి - ఏతత్సర్వమభిప్రేత్య ॥ ఏషమేసర్వధర్మాణాంధర్మోధికతమోమ
 తఇత్యాధిక్యముక్తం ॥ కిమేకంధైవతంలోకేకింనాప్యేకంపరాయణమ్ । య
 త్సస్సర్వాణభూతానీతియద్భ్రహ్మాక్తంతద్విశ్వశబ్దేనోక్తమితివ్యాఖ్యాతం
 * తత్త్రిమిత్యాకాంతోయామాహ ॥ విష్ణురితి ॥ తథాచఋగ్వేదే - ఆస్య
 జానంతోనామచిద్భివక్తనమహస్తేవిష్ణోస్సుమతింభజామహా ఇత్యాదివాక్యై
 ర్విష్ణోర్నామసంకీర్తనంసమ్యక్ జ్ఞానప్రాప్తయేవిహితం - విశేష్టివ్యాప్తితీతి
 విష్ణుః-విషేర్థాతోర్వాప్తిప్రభిధ్యాయినః క్షుప్రత్యయాంతస్యరూపంవిష్ణ
 రితిదేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదనూన్యఇత్యర్థః ॥ వ్యాప్తామోదసీపార్థకాంతిశ్చ
 భ్యధికాస్థితా । క్రమణాచ్చాప్యహంపార్థవిష్ణురిత్యభిసంజ్ఞితః ॥ ఇతిమహాభా
 రతే ॥ యచ్చకించిజ్జగత్సర్వందృశ్యతేశూయితేపివా, అతర్పహిశ్చతత్సర్వ
 వ్యాప్యనారాయణస్థితః, ఇతివ్యాప్తిక్రమతేః - విశతేర్వాసక్ప్రత్యయాంత
 స్యరూపంవిష్ణురితి ॥ యస్మాద్విష్టమిదంసర్వం తస్యశక్త్యామహత్త్వనః । త
 స్మాదేవోచ్యతేవిష్ణుర్విశేర్థాతోః ప్రవేశనాత్ ఇతివిష్టపురాణే * యద
 ద్దేశే నవషట్కీయతేసవషట్కూరః - యస్మిన్యజ్ఞేవావషట్కీయాః
 షట్కూరోయజ్ఞః ॥ యజ్ఞోవైవిష్టురితిక్రమతేః - యజ్ఞోవావషట్కూరః
 మంత్రాత్తనాదేవాస్త్రిణయతి ఇతివషట్కూరః - ప్రజాపతిశ్చవషట్క
 శ్చేతిక్రమతేర్దైవతావా * భూతంచభవ్యంచభవచ్ఛ్రీ భూతభవ్యభవతీ
 షాంప్రభుర్భూతభవ్యభవత్ప్రీభుః - కాలభేదమనాదృత్య సన్యాత్రప్ర
 యోగికమైశ్వర్యమస్యేతిప్రభుత్వం * రజోగుణంసమాశ్రిత్యవిరించిరూపే
 భూతానికరోతీతిభూతకృతగ్రభ్యతేహరిః - తమోగుణంఅధిష్ఠాయరుద
 త్తనాభూతానికృంతతికృణోతిహినస్తీక్షిణోతీతి వాభూతకృత్ జ్ఞేయః*
 ఙ్ఘరూపేణసత్వగుణమధిష్ఠాయభూతానిబిభర్తిపాలయతిధారయతి పో
 యతీతివాభూతభృత్ * ప్రపంచరూపేణభవతీతికేవలంభవత్యేవవాభావ
 భవనంభావస్సత్తాత్మకోవా* భూతాత్తా భూతానామాత్మాంతర్గా
 తివా ॥ ఏషతేఅత్మాంతర్గామీతిక్రమతేః * భూతానిభావయతిజనయతి

త్ప్రభుః | భూతకృద్భూతభృద్భూవో భూతాత్పాభూతభావనః || ౧౪ ||
 పూతాత్పాపరమాత్పాచముక్తానాంపరమాగతిః | అవ్యయఃపురుషస్సాక్షీ
 ష్టేత్రజ్ఞోక్షరవచ || ౧౫ || యోగోయోగవిదాంసేతాప్రధానపురుషేశ్వ

యతీతివాభూతభావనః || ౧౪ || భూతకృతాదిభిర్గుణతంత్రత్వంప్రాప్తంప్ర
 తిపిద్ధ్యతే || పూతాత్ప్రేతి || పూతాత్పాపరమాత్పాచముక్తానాంపరమాగతిః - పూతో
 గుణజన్మకర్మదోషాద్య సంస్పృష్టాత్పాపరమాత్పాచముక్తానాంపరమాగతిః || మాముషేత్య
 హాకత్యతే * పరమశ్చిసావాత్పాచపరమాత్పాకార్యకారణవిలక్షణోనిత్య
 శుద్ధమద్ధముక్తస్వభావః * ముక్తానాంపరమాత్పాచముక్తానాంపరమాగతిః || మాముషేత్య
 తాపునరావృత్యసంభవాత్తద్గతస్యేతిముక్తానాంపరమాగతిః || మాముషేత్య
 తుకాంతేయపునర్జన్మసవిద్యతే ఇతిభగవద్వచనాత్ * నాస్యవ్యయోనాశోవి
 కారోవావిద్యతే ఇత్యవ్యయః || అజరోమరోవ్యయిత్యాదిశ్రుతేః * పురంశ
 దీరంబ్రహ్మపురంతస్త్రిశేత ఇతిపురుషః || నవద్వారంపురంపుణ్య మేతైర్భా
 వైస్సమన్వితమ్ | వ్యాప్య శేతేమహాత్పాయ త్తస్మాత్పురుషఉచ్యతే ఇతిమహా
 భారతే - యద్వాఅసేవ్యత్యస్తాక్షరయోగినః ఆసీత్పురాపూర్వమేవ ఇతివి
 గ్రహంకృత్వావ్యత్యాదితఃపురుషః - పూర్వమేవాహమిహాసమితి || తత్పురు
 షస్యపురుషత్వంఇతిశ్రుతేః - పూర్వుపురీషఉత్సర్గ శాలిషునత్వేవ్వ వసీదతీ
 తివా - పురాణబహునిఘలానిమనోభిలషితాని సునోతిరాతిదదాతీతివా-పు
 రూణిభువనానిసంహారనమయేశ్యతి అంతంకరోతీతివాపూరణాత్పదనాద్వా
 పురుషః || పూరణాత్పదనాచ్చైవత్తోసాపురుషోత్తమఇతి పంచమేవేదేః
 పాతౌదవ్యవధానేన స్వరూపబోధేనస్వరూపాభేదేనఈక్షతేపశ్యతి సర్వ
 బుతిసాక్షీసాక్షాద్ద్రష్టరిసంజ్ఞాయా మితిపాణినీయవచనాదిన్పత్వయః *
 ష్టేత్రంశరీరంజానాతీతిష్టేత్రజ్ఞః | - ఆతోసుపసర్గాత్ - ఇతికప్పిత్యయః || ష్టే
 త్రజ్ఞంచాపిమాంవిద్ధితిభగవద్వచనాత్ || ష్టేత్రాభ్యానిశరీరాణితేమాంచైవ
 యథాసుఖమ్ | తానివేత్తినయోగాత్పాతతః ష్టేత్రజ్ఞఉచ్యతేఇతి బ్రహ్మపు
 రాణే * సవినక్షరతీత్యక్షరఃపరమాత్పా అన్నతేః అశ్చితేర్వా - సర
 సత్యయాంతస్వరూపమక్షరఇతివచనకారాత్ - ష్టేత్రజ్ఞాక్షరయోరభేదః-ప
 రమార్థతస్తత్త్వమస్యాదిశ్రుతేశ్చ - చకారాద్వ్యావహారికోభేదఃప్రసిద్ధేర
 సమాణత్వాత్ * || ౧౫ || జ్ఞానేంద్రియాణిసర్వాణినిగృహ్యమనసాసహ | ఏ

రః । నారసింహవపుశ్శ్రీమాన్కేశవపురుషోత్తమః ॥ ౧౬ ॥ సర్వశ్శర్వశ్శ్రీ

కర్మభావనాయోగః క్షేత్రజ్ఞపరమాత్మనోః ॥ తదవాప్యతయాయోగః *
యోగంవిచంతిజానంతిలభంతేనా యోగవిదస్తేషాంనేతాజ్ఞానినాం యోగ
క్షేమవహనాదినేతియోగవిదాంనేతా ॥ తేషాంనిత్యాభియుక్తానాం యోగ
క్షేమంవహంమ్యహమితిభగవద్వచనాత్ * ప్రధానంప్రకృతిర్దాయాపురుషో
జీవస్తయోరీశ్వరఃప్రధానపురుషేశ్వరః * సరస్యసింహస్యచా వయవాయ
ద్వాయస్త్రిక్షలక్ష్మ్యతతవపుశ్శ్రీసారసింహవపుః* యస్యవక్షసినిత్యంః
సతిశ్రీఃసత్రీమాన్*అభియాపాః కేశాయస్యసకేశవః - కేశాద్వాస్యతరస్యా
మితీవప్రీత్యయఃప్రశంసాయాఃఽనుద్వాకశ్చ అశ్చఈశశ్చకేశాస్త్రీమూర్త
యస్తేవశేవర్తంతేయస్యసకేశవః - యద్వాకశ్చఈశశ్చకేశాతోవశేవర్త
యతీతివాకేశవః - కేశవధాద్వాకేశవః॥ యస్మాత్త్వయైవదుస్తాల్యాహ
తఃకేశీజనార్దన । తస్మాత్కేశవనామ్నాత్వంలా క్షేణ్యోభవిష్యసీతివిష్ణు
పురాణేశ్రీకృష్ణంప్రతినారదవాక్యం - నృషోదరాదిత్వాచ్ఛబ్రహ్మధుత్వకల్ప
నా*పురుషాణాముత్తమఃపురుషోత్తమః - అత్రనసిద్ధారణ్యత పక్షీసమాశ
ప్రతిషేధోనభవతి- జాత్యావ్యసపేక్షయాసామర్థ్యాత్-యత్రపునర్జాతిగణ
క్రీయాపేక్షయాప్యశక్తియితేతత్రాసామర్థ్యాన్నిషేధః - ప్రపత్రతేమ
సుష్యాణాంక్షుత్రాయశూరతమః గవాంకృష్ణాగౌసంపన్నక్షీరతమా అప్య
గానాంధావంతశీఘ్రతమాశ్శ్యేతేషుఅభవావంచమినమాసః - తధాచభ
గవద్వచనం ॥ యస్మాత్తరమతీతోహమక్షరాబహిఃత్తమః । అతోస్త్రిలోకే
వేదేవప్రథితపురుషోత్తమః॥౧౬॥ అనతశ్చసతశ్చైవసర్వస్యప్రభవాప్య
యాత్ । సర్వస్యసర్వదాజ్ఞానాత్సర్వసీనంప్రచయతేభిః భగవద్వ్యసవచ
నాత్సర్వః*శృణోతిసకలాప్రజాఃసంహారతినంపరయతీతవాశర్వః*నిస్త్రీ
గుణ్యతయాశుద్ధత్వాచ్ఛిసంప్రపక్యసోవజ్యేభేదోపదేశాత్ శివాదినామభి
ర్వారీరేవస్తుయతే*స్థిరత్వాత్స్థాణుః* ధూతానామాదిఃకారణత్వాదితి
భూతాదిః*ప్రశయేస్త్రిక్షసర్వంధ్రయతభినిధిః - కర్మణ్యధికరణేచేతికీపు
త్యయః - సవసనిధిర్విజివ్యతేఅప్యయభివ్యసశ్చరోనిధిః*స్వేచ్ఛయాసమీచీనం
భవనమస్యేతిసంభవః॥ ధర్మసంస్తాపనార్థాయసంభవామియుగేయుగే॥ భతి
భగవద్వచనాత్ ॥ తథాదుష్టవినాశాయసాధూనాంరక్షణాయచ । స్వేచ్ఛ
యాసంభవామ్యేవగభాదుఃఖవివర్జితభిచ*సర్వేషాంధోక్త్యాణాంభలా

వస్థాఃఖభూతాదిర్నిధిరవ్యయః | సంభవోభావనోభారాప్రభవఃప్రభురీశ్వ
 రః || ౧౭ || స్వయంభూశ్యంభురాదిత్యోఃపుషు-రాటోమహాస్వనః | అనాది
 నిధనోధాతావిధాతాధాతురు త్రమః || ౧౮ || అప్రమేయోహృషీకేశః ప

నిభావయతీతిభావనః సర్వఫలదాతృత్వం - ఫలషతడిపప త్రైలిత్యత్రప్రతిపాది
 తమ్ * ప్రపంచస్యాధిష్ఠాతృత్వేనధారణాద్భూతాః * ప్రకర్షణేమహాభూతాస్య
 స్తాజ్ఞాయంలేఇతిప్రభవః - ప్రకృష్టోభవోజన్మయన్వేతివా * సర్వాసుక్తి
 యాసుసామర్థ్యాతిశయాత్ప్రభుః * నిరుపాధికమైశ్వర్యమస్యాస్తీతీశ్వరః || ఏ
 షసర్వేశ్వరఇతిశ్రుతేః * || ౧౭ || స్వయమేవభవతీతస్వయంభూసవపస్వయ
 ముద్భభావతిమానవవచనం - సర్వేషాముపరిభవతి స్వయంభవతీతివాస్వ
 యంభూఃపరిభూః - స్వయంభూరితమంత్రవర్ణాత్ - అభవాస్వయంభూః
 పరమేశ్వరః - స్వయమేవస్వకంఠోభవతినవరతంత్రంసర్వదేతి || పరాచిభా
 నివ్యత్యుత్ స్వయంభూరితమంత్రవర్ణాత్ * శంకుశంభక్తానాం భావయ
 తీశంభుః * ఆదిత్యవర్ణులాంతస్థోపి-వర్ణయఃపురుషఆదిత్యః - ద్వాదశా
 దిత్యేషువిష్ణుర్వా ఆదిత్యానామహంవిష్ణుత్వకే - ఆదితేరఖండితాయామ
 హ్యలయంపరితివాఇయంవాఅదితిః || విష్ణువర్ణుంవహీంచేవి విడిశ్రుతేః-
 యథాదిత్యుకపివానేకేషుజలభాజనేషునేకవపుత్రిభాసలేఏషమనేకేషు
 శరీరేష్యేకపివాత్కానేకవత్ ప్రతిభాసలే - ఇత్యాదిత్యసాధర్మ్యాద్వాఆది
 త్యః * పుషు-రేణోపమిత ఈక్షణేఅస్యేతిపుషు-రాటోమహాస్వనాత్తీతీశ్వనో
 నాదస్ఫులిలితుణోవాయస్యసమహాస్వనఃసంతృప్తహదిత్యానాసమానేకృతేఆ
 న్మహతః సమానాధికరణజాతీయయోరిత్యాత్వం అన్యమహతోభూతస్యని
 శ్యవ్సితమేతద్ద్యద్భగ్వోయజుర్వేదఇత్యాదిశ్రుతేః * ఆదిర్జన్మనిధనంవినాశ
 స్తద్వయంయస్యనివిద్యతేసోనాదినిధనః * అనంతాదిరూపేణవిశ్వంవిభ
 తిధాతా * కర్మణాంతభూతానాంచకర్తావిధాతా అనంతాదీనామవిధారణ
 త్వత్ విశేషేణదధాతిఇతివావిధాతా * ధాతురు త్రమేఇతినామైకం సవి
 శేషంసామానాధికరణ్యేససర్వధాతుభ్యః పృథివ్యాదిభ్యఃకేత్రోష్ట్రచ్చిద్ధాతు
 రిత్యర్థః - ధాతుర్విరించ్యుత్కృష్టగ్రహనామిద్యయంవాకార్యకారణ ప్ర
 పంచధారణాచ్చిదేవధాతురు త్రమః - సర్వేషాముద్ధతానామతీతయోనోర్గ
 తత్త్వాను త్రమః * || ౧౮ || శబ్దాదిరహితత్వాన్నప్రత్యక్షగవ్యః నాశ్యసమా
 రవిషయే సద్వాప్తిలింగాభావాత్ నాశ్యసమానసిద్ధోసిభా-౯ త్వేనసాద్య

త్సనాభోమరప్రభుః । విశ్వకర్తామనుస్వప్తాః స్థవిష్ణుఃస్థవిరోధుః ॥
౧౯॥ అగ్రాహ్యశ్యాశ్వతఃకృష్ణా లోహితాక్షఃప్రతర్దనః । ప్రభూతస్త్రికకు

శ్యాభావాత్ - నాప్యర్థాపత్తిగ్రాహ్యస్వినానుపపద్యమానస్యా సంభవా
త్ - నాప్యభావగోచరోభావరూపత్వాత్ - అభావసాక్షిత్వాచ్చనాపిశా
స్త్రప్రమాణవేద్యః - ప్రమాణజన్యాతిశయాభావాత్ - యద్యేవంశాస్త్ర
యోనిత్వం - కథంఉచ్యతే - ప్రమాణాదిసాక్షిత్వేనప్రకాశరూపస్యప్రమా
ణావిషయత్వేఅభ్యస్తాతదూపనివర్తకత్వేనశాస్త్రప్రమాణకత్వం ఇత్యప్ర
మేయః* సాక్షిత్వాత్ హృషీకానీంద్రియాణితేషామిశఃక్షేత్రజ్ఞరూపభావ
యద్భాగింద్రియాణియస్యశేషరంతేన పరమాత్మాహృషీకేశః - యస్య
వాసూర్యరూపస్యచంద్రరూపస్యజగత్ప్రీతికరాహృష్టాః కేశారశ్చయోసా
హృషీకేశః పృథోదరాదిత్వాత్ సాధుత్వం - తదుక్తంమోక్షధర్మే॥సూర్యా
చంద్రమసోశ్వశ్వదంశుభిః కేశసంజ్ఞితైః।బోధయన్సావయంశైచైవ జగదు
త్తిష్ఠతేపుణక్ ॥ బోధనాత్సావనాచైవజగతోహర్షణంభవేత్ । అగ్నిషో
మకృతైరేవంకర్మభిఃపాండునందన ॥ హృషీకేశోహమిశానోవరదోలోకభా
వనఇతి*సర్వజగత్కారణంశర్దం నాభోయస్యసశర్దనాభః ॥ అజస్యనా
భావధ్యేకమప్రితమితిశ్రుతేః * అమరాణాం ప్రభురమరప్రభుః * విశ్వంక
ర్మక్రియాయస్యన విశ్వకర్తాక్రియతేఇతి జగత్కర్మవిశ్వంకర్మయస్యేతివా
విచిత్రనిర్మాణశక్తిమత్వాద్విశ్వకర్మణాత్వప్త్యాసాచ్యశ్యాద్వా * మనసాన్త
నుః ॥ నాన్యోతోస్త్రిమంతేతిశ్రుతేః - మంత్రోవాప్రజాపతిర్వామనుః *
సంహారసమయే సర్వభూతతనూకరణాత్వప్త్యాత్వక్షతే సనూకరణార్థా
త్త్రుచ్ ప్రత్యయః* అతిశయేనస్థూలఃస్థవిష్ణుః * పురాణాస్థవిరః ఏవహ్యోగ్య
స్థావిరస్యనామేతిబహ్వవచాః - వయోవచనోవాస్థిరత్వాద్భివస్థవిరోధు
వఇత్యేకంనామసవిశేషణం* ॥౧౯॥ ఇంద్రియైర్మగ్నహ్యతఇత్యగ్రాహ్యః।య
తోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్యనుసాసహేతిశ్రుతేః * శశ్వత్సర్వేషు కాలే
షుభవతీతిశాశ్వతః ॥ శాశ్వతంశివమచ్యుతమితిశ్రుతేః* ॥ కృషిఘోవావ
కశ్యబ్దోనశ్చనిర్వృతివాచకః । విష్ణుస్తద్భావయోగాచ్చకృష్ణోభవతి శాశ్వత
ఇతివచనాత్సదానందాత్కృష్ణవర్ణాత్కృత్వాచ్చకృష్ణః ॥ సత్యంకృష్ణోజగ
న్నాథశ్శుద్ధస్ఫటికసన్నిభః । కర్మామిప్పథివీంపార్థుః త్యాకాన్త్యాకాయసో
హలః ॥ కృష్ణోవర్ణశ్చమేయస్తాత్తస్మాత్కృష్ణోహమర్షునఇతి మహాభారతే*

భామ పవిత్రంమంగళంపరమ్ || ౨౦ || ఈశానః ప్రాణదఃప్రాణో జ్యేష్ఠ శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః | హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూదనః ||

లోహితే అక్షణీయస్యస లోహితాక్షః || సమావృషభో లోహితాక్ష ఇతిశ్రుతేః * స్రశయేభూతానిప్రతర్దయతిహిస సీతిప్రతర్దనః - తర్దహింసా యామిత్యస్యధాతోః * జ్ఞానైశ్వర్యాదిగుణైస్సంపన్నప్రభూతః * ఊర్ధ్వ ధోమధ్యభేదేనత్రయాణాం లోకానాంతిస్యాణాంకకుభామపిధామేతి త్రిక కుభామేత్యేకంపదం * యేసఫునాతియోవాఫునాతి ఋషి దేవతావాత త్పవిత్రం-పువస్సంజ్ఞాయాంక ర్దచఋషి దేవతయోరితిభగవత్పణివచనాదిత్ర చప్రత్యయః - సవిర్వజ్రంతస్మాత్ప్రాయే తేభివోపవిత్రం*||అశుభానివాచ ష్టేతనోతిశుభసంతతిమ్ | స్మృతిమాత్రేణయత్పుంసాంబ్రహ్మతన్మంగళంవిదు రితివిష్ణుపురాణే - కల్యాణరూపత్వాద్వామంగళం - సర్వభూతేభ్యఉత్క ర్ణాత్పురంమంగళమిత్యేకమిదంనామ సవిశేషణం* ||౨౦|| సర్వభూతనియం తృత్యాద్విశానః * ప్రాణాదదాతిచేష్టయతీతిప్రాణదః || కోవ్యేవాన్యా త్కాంప్రాణ్యాదితిశ్రుతేః - యద్వాప్రాణానాకలాత్క నాద్యతిఖండ యతీతి ప్రాణదః - ప్రాణానాపయతిశోధయతి - దదాతిఋణాతీతివాప్రాణదః* ప్రాణిణీతిప్రాణః - క్షేత్రజ్ఞఃపరమాత్మావా || ప్రాణస్యప్రాణజితీశ్రు తేః - ముఖ్యప్రాణోవా*వృద్ధతమోజ్యేష్ఠః - జ్యోతేత్యధికా రేవృద్ధస్యచేతి వృద్ధశబ్దస్యజ్యోదేశవిధానాత్ * ప్రశస్యతమఃశ్రేష్ఠః - ప్రశస్యస్యత్ర ఇతిశ్రాదేశవిధానాత్ || ప్రాణోహవాజ్యేష్ఠశ్చశ్రేష్ఠశ్చేతిశ్రుతేః - ము ఖ్యప్రాణోవాజ్యేష్ఠశ్చేత్యధికరణసిద్ధత్వాత్ - సర్వకారణత్వాద్వాజ్యేష్ఠః- సర్వాతిశయత్వాద్వాశ్రేష్ఠః * ఈశ్వరత్వేనసర్వాసాంప్రజానాంపతిఃప్ర జాపతిః* హిరణ్మయిండాంతర్వ ర్తిత్వాత్ హిరణ్యగర్భః- విరించ్యాత్కనా వా||హిరణ్యగర్భఃస్సమవర్తతాగ్రేభూతస్యజాతః పతిరేకఽనీదితిమంత్ర వ ర్ణాత్ * భూగర్భోయస్యసభూగర్భః * మాయాశ్చియోధవఃపతిర్కాధ వః || మధువిద్యావబోధ్యత్వాద్భవత్వాద్వ్యగ్రియోనిశమ్ || మానాధ్యానా చ్చయోగాచ్చవిద్ధిభారతమాధవమితి వ్యాసవచనాద్వామాధవః * మధునా మాసురంసూదితవానితిమధుసూదనః|| విష్ణుకర్ణోద్భవంచాపిమధునామవహో సురమ్ | బ్రహ్మాణోపచితింకుర్వన్మహానపురుషోత్తమః|తస్యతావద్వధాదేవ దేవదానవమానవాః | మధుసూదనమిత్యాహఋషయశ్చజనార్గనమితిమ

౧౪ శ్రీశంకరభాష్యసహితశ్రీవిష్ణువిజయనామోస్తోత్రమ్.

౧౧॥ ఈశ్వరోవిక్రమిధస్త్విమేధావీవిక్రమఃక్రమః। అనుత్తమోదురాధర్షఃకృతజ్ఞఃకృతిరాత్మనా॥౧౨॥ సురేశశ్చరణంశర్తృవిశ్వరేతాఃప్రజాభవః। అహస్సంవత్సరోవ్యాళఃప్రత్యయస్సర్వదర్శనః॥౧౩॥ అజస్సర్వేశ్వరస్సిద్ధస్సిద్ధినార్యాది

హాభారతేః॥౧౧॥ సర్వశక్తిమత్తయాఈశ్వరఃవిక్రమః శౌర్యంతద్యోగాద్విక్రమిధనురస్యాస్తీతిధస్త్వి - విహ్యదిత్వాదినిః॥ రామశ్చస్త్రభృతామహామితిభగవద్వచనాత్ ఃమేధా బహుగ్రంథావధారణసామర్థ్యం సాయస్యాస్తీతిమేధావి- అస్కాయామేధాస్రజోపనిరితిపాణినవచనాద్విఃప్రత్యయఃవివక్రమేషగద్విశ్వంతేనవిక్రమః - వినాగరుడేనపక్షిణాక్రమణాద్వా విక్రమః * క్రమణాత్క్రమేతుత్వాద్విక్రమః ॥ క్రాంతేర్విష్ణుతిమనువచనాత్ అవిద్యమాన ఉత్తమోయస్మాత్సోస్తనుత్తమః ॥ యస్మాత్పరంనాపమస్తీంచిదితిశ్రుతేః ॥ నత్వత్సమోస్త్యభ్యధికఃకుతోన్యోలోకతయేవ్యప్రతిమప్రభావఇతిస్త్యతేశ్చదైత్యాదిభిర్జయతుంశకళ్యతాదురాధర్షః * ప్రాణినాంపుణ్యాపుణ్యాత్కంకర్తృకృతంజానాతీతికృతజ్ఞః - వత్రప్రపాదికమల్పమపీప్రయచ్ఛతాంమోక్షందదాతితివాక్యతజ్ఞః * పురుషప్రయత్నః కృతిక్రియావాహింసావాక్యతిః సర్వాత్కత్వాత్క్రియాధారత్వేనలక్ష్మతేకృత్యేతివాక్యతిః * స్వమహమ్నుసలక్షితత్వాత్ ఆత్మవాక్సభగవః కన్తిస్సత్పితృఃస్వేమహిమ్నుతిశ్రుతేః ॥౧౨॥ సురాణాందేవానామిశః-సూపనపరాధాతుః శోభనదాతృణాంవేశస్సురేశః * ఆర్తానామూర్ధ్వారత్వాత్ శరణంపరమానందరూపత్వాత్ శర్క * విశ్వస్యకారణత్వాద్విశ్వరేతాః * సర్వాఃప్రజాఃనుశ్చకాశాదుచ్ఛవంతి ఇతిప్రజాభవః * ప్రకాశరూపత్వాదహః * కాలాత్మనాస్థితోవిష్ణుస్సంవత్సరఃభిక్ష్యక్తః * ధురాధర్షభుజంగవత్ గృహీతుమశక్యత్వాద్వ్యళఃప్రతీతిఃప్రజ్ఞేతప్రత్యయః॥ ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మైతిశ్రుతేః * సర్వదర్శనాత్కానిలక్షీణియస్యసర్వదర్శనంసర్వాత్కత్వాత్ ॥ విశ్వేతశ్చతుర్విశ్వాత్కమితిశ్రుతేః ॥౧౩॥ నజాయతఇత్యజః॥ నజాతోనజనివ్యతఇతిశ్రుతేః ॥ సహజాత్సోనజాయేహంనజనిష్యేకదాచన । క్షేత్రజ్ఞస్సర్వభూతానాంతస్మాదహమజఃస్త్యతేఇతిమహాభారతేః * సర్వేషామిశ్వరాణామీశ్వరత్వాత్సర్వేశ్వరః ॥ ఏషసర్వేశ్వరఇతిశ్రుతేః * నిత్యనిష్పన్నరూపత్వాత్పిర్ధః * సర్వపస్తుషుసంవిద్యూపత్వాత్పిర్ధి - నిగతిశయధలరూపత్వాద్విసిర్ధి - స్వగ్రాహీనాంవినాశిత్వాదభంగ్యం * సర్వభూతానానూదికారణత్వా

రచ్యుతః | వృషాకపిరమేయాత్కాసర్వయోగవినిస్సృతః || ౨౪ || వసుర్వసు
 మనాస్సత్యస్సమాత్కాసమ్మితస్సమః | అమోఘఃపుండరీకాక్షో వృషకర్కా

దితిసర్వాదిః * స్వరూపసామర్థ్యాన్నచ్యుతో నచ్యవతేనచ్యవిష్యతేయః సో
 చ్యుతః || శాశ్వతంశివమచ్యుతమిత్రుతేః - తథాచభగవద్వచనం||యస్మా
 న్నచ్యుతపూర్వోహమచ్యుతస్తేనకర్కణేతి || ౧౦౦ || ... .. *

ఇతిశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితేశ్రీవిష్ణుచివ్యసహస్రనామ
 స్తోత్రభాష్యే ప్రథమశతకవివృత్తిః.

విశ్వం- పరమాత్కా-నారసింహవపుః-సంభవః-మహాస్వనః-మనుః
 త్రికుంభామ - భూగభః-దురాధర్షః- సలవత్సరః-—వర్షణాత్సర్వకామా
 నాంధర్మ్యవృషఃకాత్లోయాత్ - భూమిమయానితికపిర్వరాహః వృషరూ
 పత్వాత్క-పిరూపల్వచ్చవృషాకపిః || కపిర్వారాహశ్చేక్ష్మశ్చకర్కశ్చవృ
 షఉచ్యతే | తస్మాద్వృషాకపిం ప్రాసాకశ్యభోమాండ్రజాపతీరితి వ్యాసవ
 చనం* ఇయానితిమాతుంపరిచ్ఛేత్తుంనశక్యతే ఆత్కాస్యేత్యమేయాత్కా* స
 వ్యసంబంధవినిర్గతః సర్వయోగవినిస్సృతః|| అసంగోహ్యయంపురుషఇతి శ్రు
 తేః - నానాశాస్త్రోక్తాద్యోగాదపగతోవాసర్వయోగవినిస్సృతః*|| ౨౪ || వ
 సంతిసర్వభూతాస్యత్రతేష్వయమపివసతీతివసుః - వసునామస్త్రిపావకఇ
 ష్యక్తోవావసుః*వసుశబ్దేనధనవచినాప్రాశస్త్యంలక్ష్మ్యతే ప్రశస్తంషనో
 యస్యసవసుమనాః - రాగద్వేషాదిభిః క్షేణైర్కదాదిభిరువక్షేణైశ్చ యతోనక
 ర్షపితంచిత్రంతత సన్ననఃప్రశస్తం*అవితథరూపత్వాత్పరమాత్కాసత్యః||
 సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మేతిశ్రుతేః- మూర్తామూర్తాత్కత్వాద్వా* స
 చ్యుత్యచ్చాభవదిశ్రుతేః - సదితిప్రాణస్తీత్యన్నంయమితిదివాకరః - . తేన
 ప్రాణాన్నాదిత్యరూపత్వాద్వా || సదితిప్రాణస్తీత్యన్నంయమిత్యసావాది
 ష్యఇతిశ్రుతేః - సత్ససాధుత్వాద్వాసత్యః*సమ ఆత్కామనోయస్య రాగ
 ద్వేషాదిభిరదూషితః - ససమాత్కాసర్వభూలేషుసమవీకీ ఆత్కావాసమా
 త్కా||సమఆత్మేతిదివ్యాదిశ్రుతేః * సర్వైర్నర్థజాతైఃపరిచ్ఛిన్నోమితస్సమ్మి
 తఃసర్వైరపరిచ్ఛిన్నోమితఇత్యసమ్మితోవా*సర్వకాలేషుసర్వవికారరహిత
 త్వాత్సమః-మయాలక్ష్మ్యాసహవర్తతఇతివాసమః* పూజితఃస్తుతస్సంప్ర
 తోవాసర్వంఫలందదాతినవృధాకరోతిఇత్యమోఘః - అవితథసంకల్పత్వా
 ద్వా||సత్యసంకల్పఇతిశ్రుతేః*హృదయాఖ్యంపుండరీకమక్షుతే వ్యాప్తోతి

వృషాకృతిః || ౨౫ || రుద్రోబహుశిరాబభ్రుర్విశ్వయోనిశ్శుచిశ్రవాః | అమృతశాశ్వతస్థాణుర్వరారోహణామహాతపాః || ౨౬ || సర్వగస్సర్వవిద్యాను

తత్రఉపలభ్యతేఇతిపుండరీకాక్షః | హృత్పుండరీకంపురమధ్యస్థం | ఉభయత్రైశ్రుతేః
 పుండరీకాకారేఅక్షిణేఉభేస్యేతివా * ధర్మలక్షణంకర్మాస్యేతివృషకర్మా *
 ధర్మార్థనూకృతిశరీరంయస్యసవృషాకృతిః || ధర్మసంస్థాపనార్థాయసంభ
 వామియుగేయుగేఇతిభగవద్వచనాత్ * || ౨౫ || సంహారకాలేప్రజాః సం
 హారకరోదయతీతిరుద్రః - రుదంరాతిదదాతిఇతివారుద్రః - రుద్దుఃఖందుః
 ఖికారణంవాద్రావయతీతిరుద్రః || రుద్దుఃఖందుఃఖహేతుంవావిద్రావయతి
 యఃప్రభుః | రుద్రఇత్యుచ్యతేతస్మాచ్చివంపరమకారణమితి లింగపురాణవచ
 నాత్ * బహునిశిరాంస్యస్యేతిబహుశిరాః || సహస్రశీర్షాపురుషఇతి శ్రు
 తేః * విభర్తిభోకానితిబభ్రుః * విశ్వస్యకారణత్వాద్విశ్వయోనిః * శుచీశ్ర
 వాంసినామానిశ్రవణీయాస్యస్యేతిశుచిశ్రవాః * నవిద్యతేమృతంమరణమస్యే
 త్యన్యుతః || అజరోమరణశ్రుతేః * శాశ్వతశ్చాస్థాస్థాణుశ్చేతి శాశ్వతస్థా
 ణుః * వరఆరోహణాలోకోస్యేతివరారోహః - వరమారోహణమస్మిన్మితి
 వా-ఆరూఢానాంపునరావృత్త్యసంభవాత్ || సనపునరావృతతేఇతిశ్రుతేః ||
 యంప్రాప్యననివర్తంతేతద్ధామపరమంమమేతిభగవద్వచనాత్ * మహాస్సృ
 ష్టివిషయంతపోజ్ఞానమస్యేతిమహాతపాః | యస్యజ్ఞానమయంతపఇతిమంత్రా
 త్ - విశ్వగ్యంప్రతాపోవా * మహదస్యేతివామహాతపాః * || ౨౬ || సర్వత్ర
 గచ్ఛతీతిసర్వగః - కారణత్వేనవ్యాప్తత్వాత్ * సర్వత్రసర్వంవేత్తివింధ్యతేవా
 ఇతి సర్వవిత - భాతీతిభానుః || తమేషభాంతమనుభాతిసర్వంతస్యభాసాస
 ర్వమిదంవిభాతీతిశ్రుతేః | యదాదిత్యగతంతేజఇత్యాదిస్త్యతేశ్చ-సర్వవిచ్ఛా
 సాభానుశ్చేతిసర్వవిద్యానుః * విశ్వగంచతిసలాయతే వైశ్యసేనాయద్రణే
 యోగమాత్రేణేతివిష్వక్సనః * జనాకదుర్జనాక అర్థయతిహినస్తినరకాదీ
 న్లమయతీతివా జనైఃపురుషార్థమభ్యుదయనిశ్చేయీసలక్షణంయాయ్యతేఇతి
 నాజనార్థనః * వేదరూపత్వాద్వేదః - వేదయతీతివావేదః || తేషామేవాను
 కంపార్థమహమజ్ఞానజంతమః | నాశయామ్యత్తభావస్థాజ్ఞానదీపేనభావ
 తేతిభగవద్వచనాత్ || సర్వేవేదాస్సర్వవిద్యాస్సశాస్త్రాస్సర్వేయజ్ఞాస్సగ
 ఈజ్యశ్చకృష్ణః | విదుఃకృష్ణంచాహ్వాణాస్త్యతోయేతేషాం రాజస్వస్వ
 యజ్ఞాస్సమాప్తాఇతిమహాభారతే * యథావశ్యంవేదార్థంచవేత్తివిందత

ర్విష్వక్సేనోజనార్దనః । నేదోవేదవిదవ్యంగోవేదాంగోవేదవిత్స-విః॥ ౨౭॥
 లోకాధ్యక్షస్సురాధ్యక్షో ధర్మాధ్యక్షఃకృతాకృతః । చతురాత్మా చతు
 ర్వాహశ్చతుర్దంష్ట్రశ్చతుభుజః ॥ ౨౮ ॥ భ్రాజిష్ణుభోజనంభోకా

ఇతివేదివేదవిత్ ॥ వేదాంతకృద్వేదవిదేవచాహమితిభగవద్వచనాత్ *అవ్యం
 గోజ్ఞానాదిభిః పరిపూర్ణోఽవికలఉచ్యతే-వ్యంగోవ్యక్తిర్నవిద్యతేయస్యసో
 వ్యంగోవా ॥ అవ్యక్తోయమితిభగవద్వచనాత్ * వేదాలంగభూతాయస్య
 సవేదాంగః * వేదావిచారయతీతివేదవిత్ * కవిఃకృతదర్శీసర్వదృక్ ॥
 నానోత్తోస్త్రద్రష్టేతినుతే ॥ కవిర్నసీషీతిమంత్రవర్ణాత్ * ॥౨౭॥ లోకా
 అధ్యక్షయతీతిలోకాధ్యక్షః - సర్వేషాంలోకానాంప్రాధాన్యేనోద్ర
 ష్టా* లోకపాలాదిసురాణామధ్యక్షఃసురాధ్యక్షః స్వాధికారానురూపస్వ
 పదస్థానాంశత్రువధనివారణాద్యపేక్షితాశేషవృత్తివిధానాయప్రత్యక్షత్వే
 నోపలభ్యతఇతిసురాధ్యక్షః * ధర్మాధర్మాసాక్షాదీక్షితే నురూపఫలండా
 తుంతస్తార్థధర్మాధ్యక్షః * కృతశ్చకార్యరూపేణా కృతశ్చకారణరూపేణేతి
 కృతాకృతః * సర్గాదిషుపుణ్యవిభూతయశ్చతస్రఆత్మనోయస్యేతిచతురా
 త్మా ॥ బ్రహ్మాదక్షాదయః కాలస్త్రైవైవాఖిలజంతవః । విభూతయోహారే
 రేతాజగతస్సృష్టిహేతవః ॥ విష్ణుర్నన్వాదయఃకాలస్సర్వభూతాఃచక్షుః
 స్థితేర్షిమిత్రభూతస్యవిష్ణోరేతావిభూతయః ॥ రుద్రఃకాలోంతకాద్యాశ్చ
 సమస్తాశ్చైవజంతవః । చతుర్థాప్రళయాయైతాజనార్దనవిభూతయఇతిష్ణు
 పురాణే * పూర్వహ్యత్నానంచతుర్థావైవాసుదేవాదిమూర్తిభిః । సృష్ట్యాదీ
 స్సుక్తిరోత్యేషవిశ్రుతాత్నాజనార్దనస్థితివ్యాసవచనాత్ చతుర్వాహః *
 దంష్ట్రాశ్చతస్త్రియస్యేతి చతుర్దంష్ట్రాస్ససింహవిగ్రహః - యద్వాసాచ్య
 శ్యాత్శృంగందంష్ట్రేత్వచ్యతే ॥ చత్వారిశృంగాఇతిశ్రుతేః*చత్వరోఽఘ
 జాయస్యేతిచతుభుజః* ॥౨౮॥ ప్రకాశైకరసత్వాద్భ్రాజిష్ణుః* భోగ్య
 రూపతయాప్రకృతిర్కాయాభోజనముచ్యతే* పురుషరూపేణతాంప్రకృతిం
 ఘృజ్జు-ఇతిభోక్తా*వీరణ్యాక్షాదీస్తనూతేఽభిభవతీతిసహీష్ణుః * వీర
 ణ్యగభేరూపేణజగదాదావృత్పద్యతేస్వయమితిజగదాదిజః * అఘంసవిద్య
 తేఅస్యేతిఅసఘః ॥ అపహతపాష్టేతిశ్రుతేః*విజయతేజ్జానవైరాగ్యేశ్వ
 ర్యాదిభిర్గుణైర్విశ్వమివిజయః* యతోజయతిసర్వభూతాని స్వభావతేఇతి
 శేతా * విశ్వంయోనిత్యస్య విశ్వశ్చాసాయోనిశ్చేతివావిశ్వయోనిః * పునః

౧౦ శ్రీశంకరభాష్యసహితశ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రమ్.

సహస్త్వర్ణగదాదిజః । అనఘావిజయోజేతావిశ్వయోనిఃపునర్వసుః॥౨౯॥ ఉ
 పేంద్రోవామనఃప్రాశురమోఘశ్శుచిరూర్జితః । అతీంద్రస్సంద్రహస్సగ్లో
 ధృతాత్కానియమోయమః ॥ ౩౦ ॥ వేద్యోవైద్యస్సదాయోగీవీరహఃసూధ

పునఃశరీరేఘవసతిక్షేత్రజ్జరూపేణేతిపునర్వసుః॥౨౯॥ ఇంద్రమువగతోన
 జత్వేనేత్యుపేంద్రః - యద్వాఉపరిఇంద్రఉపేంద్రః ॥ మమోపరియథేంద్ర
 స్త్వస్థాపితోగోభీశ్వరః । ఉపేంద్రఇతికృష్ణత్వాంగాస్యంతి ఘవిదేవతా
 ఇతిహారివంశేఃబలింవామనరూపేణయాచితవానితివామనః - సంభజ్నియ
 ఇతివా ॥ మధ్యేవామనమాసీనంవిశ్వేదేనాఉపాసతఇతిమంద్రవర్ణాత్ సవ
 వజగత్రయింద్రమూణః - ప్రాశురభవతిప్రాశుః॥ తోయేతుపతితే
 హస్తేనామనోఘాదవామనః । సర్వదేవయంరూపందర్శయా మాసవైవి
 భుః ॥ ఘాపాదాద్యౌశ్చైశ్చస్యచంద్రాదిత్యౌచవతుషీ॥ఇత్యాదివిశ్వయా
 పందర్శయిత్వా ॥ తస్యవిక్రమతోఘామించంద్రాదిత్యౌస్తనాంతరే । నభః
 ప్రక్రమమాణస్యనాభ్యంతోసమవస్థితౌ ॥ దివమాక్రమమాణస్యజానుమూ
 లేవ్యవస్థితౌ ॥ ఇత్యాదిప్రాశుత్వందర్శయతిహారివంశేః సమోఘంచేష్టితం
 యస్యసోమోఘః॥స్మరతాంస్తువతామర్చతాంపావనత్వాచ్చుచిః ॥ స్పృశ్య
 శ్చమహాఞ్శుచిరితిమంద్రవర్ణాత్ బలప్రకర్షశాలిత్వాత్ ఉర్జితః ॥ అతీత్యేం
 ద్రంస్థితోజ్ఞానైశ్వర్యాదిభిః స్వభావసిద్ధిరిత్యతీంద్రః ॥ సర్వేషాంసంహృతో
 స్రుతిసంద్రహాత్ సంద్రహః ॥ సృజ్యరూపత్వాత్ - సర్గహేతుత్వాద్వాస
 ర్గః॥ఏకరూపేణజన్మాదిరహితతయాధృతతత్త్వాయేనసధృతాత్కాశ్యేషు
 శ్యేష్యధికారేషుప్రజానియమయతీతినియమః॥ అంతర్వయతీతియమః॥
 ౩౦॥నిశ్చేయిసార్థిభిర్వేదనార్తత్వాద్యేద్యః॥సర్వవిద్యానాంవేదిత్యత్వా
 ద్యైద్యః॥సదావిఘ్నాతరూపత్వాత్సదాయోగీధర్మలక్ష్మణాయా సురవీ
 రాససురభటాహంతివీరహః॥మాయావిద్యాయాపతిర్కాధవః ॥ మావి
 ద్యావహారేప్రోక్షాతస్యాత్కశోయతోభవా ॥ తస్మాన్కాధవనామాసిధవ
 స్సాస్వమీశితభిత్ఇతిహారివంశేఃయథామధుఅమృతంపరాంప్రీతిముత్పాదయ
 తిఅయమపితథేతిమధుః॥ శబ్దాదోహితత్త్వాదింద్రియాణామవిషయఇత్యతీం
 ద్రియః ॥ అశబ్దమస్పృశ్యమితిశ్రుతేః॥మాయావినామపినూయాకారిత్వత్త్వ
 హః॥మాయాదురత్యయేతిభగవద్వచనాత్ జగదుత్పత్తిస్థితిల
 యార్థమున్ముక్తత్వాన్మహూత్సహః॥ బలినామపిబలవత్వాన్మహాబలః ॥

వోమధుః | అతీంద్రియోమహానూయోమహోత్సాహోమహాబలః || ౩౦ || మ
హాబుద్ధిర్మహావీర్యోమహాశక్తిర్మహాద్యుతిః | అనిరైశ్యవపుశ్చీమానమేయా
త్వామహాద్రిధ్యక్ || ౩౧ || మహేష్వాసోమహీభర్తాశ్రీనివాసస్సతాంగతిః |
అనిరుద్ధస్సురానందోగోవిందోగోవిదాంపతిః || ౩౩ || మఠీచిర్దమనోహంస

౩౦ || బుద్ధిమతామపిబుద్ధిమత్వాన్మహాబుద్ధిః * మహదుష్పత్తికారణమవిద్యా
లక్షణంవీర్యమస్యేతిమహావీర్యః * మహాశక్తిః క్తిః సామర్థ్యమస్యేతిమహాశక్తిః *
మహాతీద్యుతిర్పాహ్యభ్యంతరా అస్యేతిమహాద్యుతిః || స్వయంజ్యోతిరితి శ్రు
తేః - జ్యోతిషాంజ్యోతిరిత్యాదేశ్య * ఇదంతదిసిద్ధేః యన్మకకృతపంక్షై
స్వయంవేద్యత్వాదనిరైశ్యంవపురస్యేతి అనిరైశ్యవపుః * ఇశ్వర్యలక్షణానమ
గాశ్రీర్యస్యనశ్రీమాః * సర్వప్రాణిభిరమేయాత్వాబుద్ధిరస్యసోమేయాత్వా
* మహాంతమద్రింగిరింపందః * గోవర్ధనంవామృతమథనేగోరక్షణేచభృతవాని
తిమహాద్రిధ్యక్ || ౩౧ || మహానిష్వానగ్రహుక్షేపోయస్యసమహేష్వాసః * ఏ
కార్థవాప్లుతాండేవీంమహీంబభారేతిమహీభర్తా * యస్యవక్షసిఅసపాయి
నీశ్రీర్నివసతీతిసశ్రీనివాసః * సతాంవైదికానాంసాధూనాంపురుషార్థసాధన
ప్రాప్తిహేతుః సతాంగతిః * నకేనాపిప్రాయర్పావేషునిరుద్ధ్యతగ్ర్యోనిరుద్ధః
* సురానానందయతీతిసురానందః * నష్టాంవైధరణింపూర్వవవిండంఘ్న
హాః తామగోవిందగతితేనాహండేవైర్వాస్థిరభిష్టుతగతిమోక్షార్థవచనా
ద్గోవిందః || అహంకలేంద్రోదేవానాంప్రవామింద్రతాంగతః | గోవింద
గతిదేవాస్తాన్వంస్తోష్యంతేః భువిశాశ్వతమితి || గౌరీమాఘాస్తథావాణీతాం
చవిందయతేభవాః | గోవిందస్తుతతోదేవమునిభిఃకణ్యతేభవానితి హరివం
శేః * గౌర్వాణీతాంవిదంతీతిగోవిదః * తేషాంపతిర్విశేషణేతి గోవిదాంపతిః *
౩౩ || తేజస్వినామపితేజస్విత్వాన్మఠీచిః || తేజస్తేజస్వినామహమితిభగవద్వ
చనాత్ * స్యాద్దికారాత్ప్రమాద్యంతిః - ప్రజాదమయితం శీలమస్యవైవస్వ
తాదిరూపేణేతిదమనః * అహంసగతితాదాత్మ్యభావితః - సంసారబంధం
హంతీతిహంసః - పృషోచరాదిత్వాచ్ఛబ్దసాధుత్వం - హంతిగచ్ఛతీతిసర్వపు
రేషుశరీరేషుగతివాహంసః || హగ్ంసచ్ఛుచిషదితి మంత్రవర్ణాత్ * శోభ
నపర్ణత్వాత్ సుపర్ణః * ద్వాసుపరేతిమంత్రవర్ణాత్ || సుపర్ణః పతతా
మస్తీ తీశ్వరవచనాద్వాసుపర్ణః * భుజేనగచ్ఛతా ముత్రమోఘజగోత్త
మః * హిరణ్యమివకల్యాణీనాభిరస్యేతి రనుణీయనాభిత్వాస్థిరన్యుయత్వా

స్సుపర్ణోభుజగో త్రమః । హిరణ్యనాభస్సుతపాః షడ్మనాభఃప్రజాపతిః ॥
 ౩౪ ॥ అమృత్యుస్సర్వద్యస్సీంహస్సంధాతాసంధిమాన్స్థిరః । అజోదుర్మర్షణ
 శ్శాస్త్రావిశ్రుతాత్పాసురారిహః ॥ ౩౫ ॥ గురుర్గురుతమోధామసత్యస్సత్య

ద్వాహిరణ్యనాభః*బడరికాశ్రమేనరనారాయణరూపేణశోభనం తపశ్చర
 తీతిసుతపాః ॥ మనసశ్చేంద్రియాణాంచహైయైకాగ్ర్యంపరమం తపఇతిస్తర
 ణాత్*పద్మమివసువర్తులానాభిరస్యేతిహృదయషడ్మన్యనాభోమధ్యే ప్రకా
 శమానత్వాద్వాపద్మనాభః- పుషోదరాదిత్వాత్ సాధుత్వం* ప్రజాసాంప
 ఠిపితాప్రజాపతిః* ॥ ౩౪ ॥ మృత్యుర్విదాశస్తద్ధేతుర్వాస్యనవిద్యతే ఇత్యమృ
 త్యుః* ప్రాణినాంకృతాకృతంసర్వంపశ్యతిస్వాభావికేనబోధనేతి సర్వదృ
 క్* హిసస్తీకన్తరణమాత్రేణసమస్తపాపానిసంహః* పుషోదరాదిత్వాత్
 సాధుత్వం ॥ ౨౦౦ ॥ ... .. *

ఇతి శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితే శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామ
 స్తోత్రభాష్యేష్టియశతకవివృత్తిః.

వృషాకపి - ఘండరికాక్షః - వరారోహః - వేదవిత - భ్రాజిష్ఠః.
 ఉపేంద్రః - నియమః-మహేలాత్సహః - మహేష్వాసః-హంసః—కర్మఫ
 లైఃపురుషాస్తస్సంధత్రఇతిసంధాతా* ఫలభోక్తాదనవవేతి సంధిమాన్*
 సర్వదైకరూపత్వాత్ స్థిరః* అజతిగచ్ఛతిక్షపతితివాఅజః* మర్షితుంచానవా
 దిభిఃనశకృతఇతిదుర్మర్షణః* శ్రుతిస్తృత్యాదిభిఃసర్వేషామనుశిష్టంకరోతీతి
 శాస్త్రా* విశేషేణశ్రుతోయేనసత్యజ్ఞానాదిలక్షణ ఆత్మాతోవిశ్రుతాత్పా*
 సురారీణాంనిహంతృత్వాత్ సురారిహః* ॥ ౩౫ ॥ సర్వవిద్యానాముపదేష్టృ
 త్వాత్ సర్వేషాంజనకత్వాద్వాగురుః - విరించ్యాదీనామపిబ్రహ్మవిద్యాప్రప
 ర్తకత్వాత్ గురుతమః॥యోబ్రహ్మణమితిమంత్రవర్ణాత్* ధామజ్యోతిః ॥ నా
 రాయణః పరంజ్యోతిరితిమంత్రవర్ణాత్ - స్వర్వకామానామాస్తుదత్వాద్వా
 ధామ ॥ పరంబ్రహ్మపరంధాషేతిశ్రుతేః* సత్యవదనలక్షణధర్మరూపత్వా
 త్సత్యః ॥ తస్మాత్సత్యంపరమంవదంతీతిశ్రుతే - సత్యస్యసత్యమితివా ॥ ప్రా
 ణావైసత్యం తేషామేషసత్యమితిశ్రుతేః* సత్యోఽవిశేషఃపరాక్రమోయస్య
 ససత్యపరాక్రమః* నిమిలితేయతోనేత్రేయోగనిద్రయాఽతోనిమిషః* ని
 త్యప్రబుద్ధరూపత్వాన్తత్స్వరూపతయావాలనిమిషః* ఛూతతన్మాత్రరూ
 పాంవైజయంత్యాఖ్యాప్రజంభ్రీతిస్రగ్వీ* వాచోవిద్యాయాఃపతిఃవాచ

పరాక్రమః । నిమిషోనిమిషస్సగ్నీవాచస్పతిరుధారధీః ॥ 31 ॥ అగ్రణీర్ద్రామణీః శ్రీమాన్నాయోనేతాసమీరణిః । సహస్రమూర్ధావీశ్వత్తాసహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ ॥ 32 ॥ ఆవర్తనోనివృత్తాత్తాసంవృతస్సంప్రమర్దనః । అహస్సంవర్తకోవహ్నిరనిలోధరణీధరః ॥ 33 ॥ సుప్రసాదః ప్రసన్నాత్త్వా

స్పతిః - సర్వార్థవిషయాధీర్బుద్ధిరస్యేతి ఉదారధీః - వాచస్పతిరుదారధీరితి పదద్వయమేకంనామః ॥ 31 ॥ అగ్రంఉత్కృష్టంపదంనయతిముముక్షునాని త్యగ్రణీః * భూతగ్రామస్యనియంతృత్వాద్గ్రామణీః * శ్రీకాంతిఃసర్వాతిశాయిస్యస్యేతిశ్రీమాన్ * ప్రమాణాసుగ్రాహకోఽభేదకరస్త్రోగ్రాన్యాయః * జగద్యత్ప్రానిర్వాహకోనేతా * శ్వసనరూపేణభూతానిచేష్టయతీతిగమి రణిః * సహస్రాణిమూర్ధానోస్యేతిసహస్రమూర్ధా * విశ్వస్యాత్తావిశ్వత్తా * సహస్రాణిఅక్షీణిఅక్షాణివాఅస్యసహస్రాక్షః * సహస్రాణిపాదా అస్యేతిసహస్రపాత్ ॥ సహస్రశీర్షాపురుషభృతిమంత్రపర్ణాత్ * ॥ 32 ॥ సంసారచక్రమావర్తయతుంశీలమస్యేతి ఆవర్తనః * సంసారబంధనాన్నివృత్త ఆత్మాన్వరూపమస్యేతి నివృత్తాత్తా * ఆచ్ఛాదికయావిద్యయాసంవృత త్వాత్సంవృతః * సవ్యవృష్ణర్షయతీతిరుద్రకాలాదిభిర్విఘాతాభిరితి సంప్రమర్దనః * సవ్యగహ్నింప్రవర్తనాత్సూర్యోహస్సంవర్తకః * హూతవ్యవహనా ద్వహ్నిః ॥ దేవేభ్యోహవ్యంవహనః ప్రజాననగ్రతిశ్రుతేః * అనాదిత్వాద నిలః - అన్నాదనాదనిలయోవానిలః * శేషదిగ్జూదిరూపేణవరాహరూపేణ వాధరణీంధ్రైర్భిధరణీధరః * ॥ 33 ॥ శోభనః ప్రసాదోయస్యాపకారవతా మపిశుపాలాదీనాంమోక్షప్రదాతృత్వాత్సప్రసాదః * రజస్తమో భ్యామక లుషిత ఆత్మాంతఃకరణమస్యేతిప్రసన్నాత్త్వా - యద్వాకారుణ్యస్వరూప త్వాత్ప్రసన్నాత్త్వా - ప్రసన్నస్వభావఃకారుణికత్వగ్ధః అవాప్తసర్వకా మత్వాద్వా * విశ్వంఘోషోతీతివిశ్వధృక్ - ధృషాప్రాగ్భ్యే * విశ్వంఘ ష్ కేఘనక్తితేతివిశ్వఘ్నః - అశనేఘజిరిత్యాత్మనేపదంహీరణ్యగభాది రూపేణవిధంభవతీతివిఘః ॥ నిత్యంవిభుమితిచమంత్రపర్ణాత్ * సత్కరో తిపూజయతీతిసత్కారా * పూజితైరపిపూజితస్సత్కృతః * న్యాయప్రవృత్తి తయాసాధుః - సాధయతిసాధ్యభేదానుపాదానాత్ - సాధ్యమాత్రసాధ కోవాః * జనాన్ సంహారసమయేషహ్నుతేపనయతీతిజహ్నుః - జహత్యవి దుష్టః - భక్తాన్నయతిపరంపదమితిజహ్నుః * సరతత్కృతతోజాతాన్యా

విశ్వకృష్ణిశ్వఘృష్ణిః | సత్ర-రాసత్కృతస్నాగు ర్జహన్తుర్నారాయణో
 నరః || 36 || అసంఖ్యేయోప్రమేయాత్కావిశిష్టభిష్టకృచ్ఛుచిః| సిద్ధార్థసిద్ధ
 సంకల్పసిద్ధిసద్ధిసాధనః || ౪౦ || వృషాహేవృషభోవిష్ణుర్వృషపర్వావృ

కాశాదీనినారాణితానికార్యాణిఅయతేకారణాత్కనావ్యాపిక్ష్యతశ్చతా
 న్యస్యాయనమితినారాయణః||యచ్చకించిజగత్సర్వందృశ్యతేశూయతేపివా,
 అంతర్బహిశ్చతస్సర్వంవ్యాప్యనారాయణఃస్థితభతిమంతప్రార్థాత్ || నరాణ్ణా
 తానితత్త్వానినారాణీతివిదుర్బుధాః | తాన్యవచాయనంతస్యతేననారాయ
 ణఃస్మృతభతిమహాభారతే - నరాణాంజీవానామయనత్వాత్ ప్రశయభతివా
 నారాయణః || యత్ప్రియంత్యధిసంవిశంతీతిశ్రుతేః|| నరాణామయనంయ
 స్త్వాజ్ఞేననారాయణఃస్మృతభతిబ్రహ్మవైవర్తే || ఆసోనారాభతిప్రోక్తాఆపో
 వైనరసూనవః| తాయదస్యాయనంపూర్వం తేననారాయణఃస్మృతభతిమనువ
 చనాద్వినారాయణః || నారాయణాయనమభిష్యముమేవసత్యం సంసార
 ఘోరవిషసంహారణాయమంత్రమ్ | శృణ్వంతుభవ్యమతయో యతయోస్త
 రాగాడచ్చైస్తరాముపదిశావ్యహా మూర్ధ్వబాహురితిసృసింహపురాణేః
 గయతీసరః|నయతీసరఃప్రోక్తఃపరమాత్మాసనాతసభివ్యాసవచనాత్ *
 36||యస్మిన్సంఖ్యార్థనామయాపభేదాదినవిద్యతేభిష్యసంఖ్యేయః * అప్ర
 మేయఆత్కారూపంయస్యేతిఅప్రమేయాత్కా*అతిశేతేసర్వమతోవిశిష్టః||వి
 శ్వతఃపరమనిత్యమితిశ్రుతేః* శిష్టంశాసనంకరోతీతిశిష్టకృత్ - శిష్టానురో
 తీతిపాలయతీతివాసామాస్యవచనోధాతున్విశేషవచనోద్భవః - కరుష్యకా
 ప్రాసీతిఅహారేణయథాతద్వదితిశిష్టకృత్.* నిరంజనశ్శుచిః*సిద్ధోనివృత్తోర్థ్య
 మాశ్లోఠోస్యేతిసిద్ధార్థః || సత్యకామభిశ్రుతేః * సిద్ధోనివృన్నంసంకలోపీ
 స్యేతిసిద్ధసంకల్పః|| సత్యసంకల్పభిశ్రుతేః*సిద్ధంఫలంకర్తృభ్యఃసావిధికారా
 నురూపతోదదాతీతిసిద్ధిదః* సిద్ధేఃక్రియాఃసాధకత్వాత్ సిద్ధిసాధనః*||
 ౪౦ || వృషోధర్మఘృణ్యంతజీవాహః- ప్రకాశసాధర్మ్యాద్యజ్ఞవిశేషోద్వ
 దశాహప్రభృత్సర్వపాహఃసోస్త్వాస్తీతివృషాహీ-వృషాహాభిష్యత-రాజా
 హస్సఖిభ్యష్చచితిటచప్రత్యయః * వర్షత్యేషకామాన్భక్త్యభ్యభిష్యషభః
 యాసేనోక్తం* విష్ణుర్విచక్రమణాదివిష్ణుః * వృషయాపాణిసోపాసప
 ర్వాణ్యాహుః - పరమధామారురుతోభిష్యతోవృషపర్వా * ప్రజావర్షతీ
 వోదరమస్యేతివృషోదరః * వర్షయతీతివర్షనః* ప్రపంచరూపేణవర్షత భి

జోదరః । వర్ధనోవర్ధనూనశ్చవివిక్తశ్శుక్రితీసాగరః॥ ౪౦ ॥ సుభుజోదుర్ధరో
వాగ్నిమహేంద్రోవసుదోవసుః । నైకరూపోబృహదూప్రశ్శిపివిష్టః ప్రకా
శనః॥ ౪౧ ॥ ఓజస్తేజోద్యుతిధరఃప్రకాశాత్కాప్రతాపనః । ఋద్ధస్సప్తా

వర్ధమానః*ఇత్యంవర్ధమానోపిపుథ గేవావతిష్ఠతఇతివివిక్తః*శుతయస్సాగర
ఇవాత్రనిధీయంతఇతిశ్రుతిసాగరః* ॥౪౦॥ శోభనాఃఘజాః జగద్రతాకరా
అస్యేతిసుభుజః * పృథివ్యాదీన్యపిలోకధారకాణ్యవైర్ధారయతుమశక్యాని
ధారయన్నకేనాపిధారయతుంశక్యతఇతిదుర్ధరః - దుఃఖేనధ్యానసమయేము
ముక్షుభిర్వృషయేధార్యతఇతివాదుర్ధరః * యతోస్తాస్త్రిస్సృతాబ్రహ్మమం
యీవాక్ తస్మాద్వాగ్ని* మహంశ్చసౌఖ్యంద్రశ్చమహేంద్రకేశ్వరాణామి
శ్వరః* వసుధనందదాతిఇతివసుదః ॥ అన్నాదోవసుదానఇతిశ్రుతేః* దీయ
మానంవస్వపినపవేతివసుః - ఛాదయత్యాత్మనఃస్వరూపం మాయయేతివా
వసుః - అంతరిక్షవవసతిభాస్కరఇత్యసాధారణేన వసనేనవావసుః ॥ వ
సురంతరిక్షనదితిశ్రుతేః * ఏకంరూపమస్యనవిద్యతేఇతివైకరూపః॥ ఇంద్రో
మాయాభిఃపురూరూపకాయతఇతిశ్రుతేః ॥ జ్యోతింషివిష్టరిత్యాది స్తుతే
శ్చ * బృహన్తహద్వసుధాతలంబిభ్రాత వరాహదిరూసమస్యేతిబృహదూ
పః * శివయఃపశవస్తేషుప్రతితిష్ఠతియజ్ఞరూపే కేతిశిపివిష్టోయజ్ఞమూర్తిః॥
యజ్ఞోవైవిష్టః పశవశ్శిపిర్విజ్ఞ ఏవపశుషుప్రతితిష్ఠతీతిశ్రుతేః - శివయోరశ్చ
యస్తేషునివిష్టఇతివాశిపివిష్టః॥ వై ల్యాచ్ఛయనయోగాచ్చశీతివారిప్రచక్షతే ।
తత్పానాద్రక్షణాచైవశివయోరశ్చయోమతాః ॥ తేషుప్రవేశాద్విశ్వేశశ్శి
పివిష్టఇహాచ్యతే * సర్వేషాంప్రకాశనశీలత్వాత్ప్రకాశనః*॥౪౧॥ ఓజః
ప్రాణబలంతేజ శ్శార్యాదయోగుణాఃద్యుతిర్చి ప్తినాఃధారయతీతి ఓజస్తేజో
ద్యుతిధరః-అధవాఓజస్తేజఇతినాఘద్వయంవా ॥ బలంబలవతాంచాహంతే
జస్తేజస్వినామహమితిభగవద్వచనాత్ - జ్ఞానలక్షణాందీ త్తిధారయతీతిద్యు
తిధరః*ప్రకాశస్వరూపఆత్మాయస్యసప్రకాశాత్కా* సవిత్రాదిభిర్విభూ
తిభిర్విశ్వంప్రతాపయతీతిప్రతాపనః*ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యాదిభిరుపేతత్వాత్,
ఋద్ధః* స్తుప్తముదాత్తమోంకారలక్షణమక్షరమస్యేతిస్పష్టాక్షరః*ఋగ్య
జుస్సామలక్షణోమంత్రోమంత్రబోధ్యత్వాద్వామంత్రః * సంసారతాపతి
గ్నాంశు తాపతాపితచేతసాం చంద్రాంశురివాష్లాదకరత్వా న్చంద్రాం

తురోమంత్రశ్చంద్రాంశు భాఽస్కరద్యుతిః || ౪౩ || అమృతాంశూ ద్భ
 వోభాను శ్శశబిందు స్సురేశ్వరః | ఔషధంజగతస్సేతు స్సత్యధర్మ
 పరాక్రమః || ౪౪ || భూతభవ్యభవన్నాథఃపవనఃపావనోనలః | కామ
 హోకామకృతాంతః కామఃకామప్రదఃప్రభుః || ౪౫ || యుగాదికృ

శుః*భాస్కరద్యుతిసాధ ర్ష్యాద్భాస్కరద్యుతిః*||౪౩|| మధ్యమానేపయూ
 నిధావమృతాంశుఃచంద్రస్తస్యోద్భవోయస్మాత్సోమృతాంశూద్భవః*భా
 తీతిభానుః* తమేవభాంతమనుభాతిసర్వమితీశ్రుతేః* శశభవబిందుర్లక్ష్మ
 యస్యసశశబిందుశ్చంద్రస్తద్వత్ - ప్రజాఃపుష్టాతీతిశశబిందుః || పుష్టామి
 చాషధీస్సర్వాస్సోమోభూత్వారసాత్తకఇతి భగవద్వచనాత్*సురాణాం
 దేవానాంశోభనదాత్యూణాం చేశ్వరస్సురేశ్వరః* సంసారరోగభేషజ
 త్వాదౌషధం* జగతాంసముత్తారణహేతుత్వత్ అసంభేదకరణోద్వా
 వర్ణాశ్రమాదీనామితిజగతస్సేతుః || ఏషసేతుర్విధారణఏషాం లోకానామ
 సంభేదాయేతిశ్రుతేః* సత్యాఅవితథాధర్మజ్ఞానాదయోగుణాః పరాక్ర
 మాశ్చయస్యససత్యధర్మపరాక్రమః*||౪౪|| భూతభవ్యభవతాంభూతగ్రా
 మాణాంనాథస్తైర్నాత్మ్యతే యాచ్యతేతానుపతాపయతితేభ్య ఆకాశేతే
 షామిష్టఇతివా భూతభవ్యభవన్నాథః* పవతఇతిపవనః || పవనఃపవతా
 మస్తీతిభగవద్వచనాత్* పావయతీతిపావనః || భీషాన్తాద్వాతఃపవతఇతి
 శ్రుతేః* అనాన్ప్రాణానాత్మత్వేనాలంకరోతీతిబీవోనలః-అనాన్లాతీతివా-
 నలతేర్గంధవాచినోనభోపూర్వాద్వా || అగంధమరసమితీశ్రుతేః - అలంప
 ర్యాప్రమస్యనవిద్యతఇతివా - అనత్యస్థేనలోకోవాసలః* కామాహంతి
 ముముక్షూణాంభక్తానాంహింసకానారచేతికామహః* కామినాంకామా
 స్కరోతీతికామకృత్ - కామఃప్రద్యుష్మస్తజ్జనకత్వాద్వాకామకృత్* అభి
 రూపతమఃకాంతః*కావ్యతేపురుషార్థాధికాంక్షీభిరితికామః* భక్తేభ్యః
 కామాస్త్రికర్షణేణదాతీతికామప్రదః* ప్రకర్షణేణభవనాశ్చేభుః*||౪౫||యు
 గాదేకాలభేదస్యకర్తృత్వత్ - యుగాదికృద్భూగాదీనామాద్యమారంభం
 కరోతీతివాయుగాదికృత్ || 300 || ... .. *
 ఇతిశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితే శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామ
 స్తోత్రభాష్యే త్యతీయశతక వివృతిః.

ద్యుగావర్తౌనైకమాయోమహాశనః | అదృశ్యోవ్యక్తరూపశ్చసహస్రజిదనంత
జిత్ ౪౬ || ఇష్టోవిశిష్టశ్చిష్టేష్టశ్చిఖండీనహుయోవృషః | క్రోధపః క్రోధకృత్తైవి
శ్వబాహుర్మహీధరః || ౪౭ || అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదోవాసవానుజః |

సంధాతా - ధామ-స్వామి - సంప్రమర్దనః - సత్కారా - శుచిః -
వర్ధనః - నైకరూపః - చంద్రాంశుః - పవనః - యుగానికృతాదీనిలవర్తయ
తీతకాలాత్మనాతస్తాద్యుగావర్తః * ఏకామాయానవిద్యతేబహీర్వార్తాయా
వహాతీతినైకమాయః - నలోపోనభిఞతినకారలోపోనభవతి ఇకారానుబం
ధరహితస్యాపినకారస్యప్రతిషేధవాచినోవిద్యమాసత్వాత్ * మహాదశసమ
స్యేతిమహాశనఃకల్పాంతేసర్వగ్రసనాత్ * సద్వేషాంబుద్ధిండియాణామగ
మ్యత్వాదదృశ్యః * స్థూలరూపేణవ్యక్తరూపమస్యేతివ్యక్తరూపఃస్వయం
ప్రకాశత్వాత్ - యోగినాంవ్యక్తరూపత్వాదితీవా * సహస్రార్ణ్యసురా
ణాంజయతీతసహస్రజిత్ * సర్వాణిభూతానియుద్ధక్రీడాదిషు సర్వత్రా
చింత్యశక్తికతయాజయతీత్యనంతజిత్ * || ౪౬ || పరాసందాత్మకత్వేనప్రియ
ఇష్టః - యజ్ఞేనపూజితఇతివేష్టః * సద్వేషామంతర్యామిత్యేన విశిష్యతఇతి
సద్వేషామత్కృష్టత్వాద్వావిశిష్టః * శిషానాంవిదుషామిష్టః శిష్టేష్టః - శిష్టా
ఇష్టాఅస్యేతివా || ప్రియోహిజ్ఞానినోత్యర్థమహంసచమమప్రియః || ఇతిభగవ
ద్వచనాత్ - శిష్టేరిష్టఇతివాశిష్టేష్టః * శిఖండకలాపోలంకరణమస్యేతిశిఖం
డీగోపవేషధరః * యతోనస్యాతిభూతానిమాయయాతోనహుషః * కా
మానాంవర్షణాత్ వృషోధర్మః || వృషోహిభగవన్నర్కస్తృతోలోకేషుభార
త | వైఘంటికపదాఖ్యానైర్విధిమాంశువృషమిత్యుతేతిమహాభారతే * సాధూ
నాంకోద్రంహంతీతికోద్రహః * అసౌధుషకోద్రంకరోతీతికోద్రకృత్ప్రియ
తఇతికర్మజగత్ తస్యకర్తా || ఏతేషాంపురుషాణాంయః కర్తాయస్యచైతత్
కర్మనవైవేచితవ్యఇతిశ్రుతే - కోద్రకృతాందైత్యాదీనాం కర్తా ఛేదకఇత్యే
కంవానామ * విశ్వేషామాలంబనత్వేనవిశ్వేచాహవోఽస్యేతివా విశ్వబా
హుః || విశ్వతోబాహురితిశ్రుతేః * మనీంపూజాంధరణీంవాధత ఇతిమ
హీధరః || ౪౭ || షడ్భావవికారరహితత్వాదచ్యుతః || కాశ్యతంశివమచ్యు
తమితిశ్రుతేః * జగదుత్పత్త్యాదికర్మభిఃప్రఖ్యాతః ప్రథితః * సూత్రాత్తనా
ప్రజాః - ప్రాణయతీతప్రాణః || ప్రాణోహవాహమస్తీతిబహ్వృచా వా
యైర్వైగౌతమతత్కృతమితిశ్రుతేః * సురాణామసురాణాంచయథాసం

అపానిధిరధిష్ఠానమప్రమత్తఃప్రతిష్ఠితః॥ ౪౦॥ సుందస్సుందధరోధురోశ్చ
వరదోనాయువాహనః । వాసుదేవోబృహద్భానురాదిదేవపురందరః॥౪౧॥
అశోకస్తారణస్తారశూరశ్శౌరిర్జనేశ్వరః। అనుకూలశ్శతావర్తఃపద్మీపద్మనిభే

ఖ్యంప్రాణంబలందదాతీతి ద్యుతివాప్రాణదః * అదిత్యాంకశ్యపాద్వాసవ
స్యానుజోజాతఇతివాసవానుజః * ఆపోయత్రనిధీయంతే సోపానిధిః॥ సర
సామస్తీసాగరఇతిభగవద్వచనాత్ * అధితివృంతిఘాతాని ఉపాదానకార
ణత్వేనబ్రహ్మేత్యధిష్ఠానం ॥ మత్స్థానిసర్వభూతానీతిభగవద్వచనాత్ * అ
ధికారిభ్యఃకర్మానురూపంఫలంప్రయచ్ఛన్నప్రమాద్యతి ఇత్యప్రమత్తః* స్వే
మహిమ్ని స్థితఃప్రతిష్ఠితఃసభగవఃకస్మిన్నృతిష్ఠితఇతి స్వేమహిమ్నితిశ్రుతేః॥
౪౦ ॥ సుందత్యన్యతరూపేణగచ్ఛతిస్రవతివాయురూపేణ శోషయతీతివా
సుందః* సుందంధర్మసంధారయతీతిసుందధరః * ధురంవహతీతిసమ
స్తభూతజన్మాదిలక్షణమితిధుర్యః* అభిమతాన్వరాస్తదాతీతివరదః - వరం
గాండక్షీణాం దదాతియజమానరూపేణేతివా వరదః ॥ గౌరైవరఇతిశ్రు
తేః * మరుతస్సప్తావహాదీన్వాహయతీతివాయువాహనః * వసతివాసయ
త్యాచ్ఛాదయతీతి వాస్వయమితివాసుః - దీవ్యజ్జీడ్రీడలివిజగీషతే వ్యవహరతి
ద్యోతతేస్తూయతేకామ్యతేముముక్షుభిర్గచ్ఛతీతివాదేవః - బాసుశ్చాసౌదే
వశ్చవాసుదేవః ॥ ఛాదయామిబృహద్విశ్వంభూత్యాసూర్యగవాంశుభిః । స
ర్వభూతాదివాసశ్చవాసుదేవస్తతఃస్పృతః ॥ వసనాత్సర్వభూతానాంవసు
త్వాదేవయోనిషు । వాసుదేవస్తతోజ్ఞేయోయోగిభిస్తత్త్వదన్నిభిర్మ్యద్యో
గపర్వణి ॥ సర్వత్రాసౌసమస్తంచవసత్వత్రేతివైయతః । తతస్సవాసుదేవే
తివిద్యద్భిఃపరిపత్యతే ॥ సర్వాణిత్రభూతానివసంతిఫరమాత్మని । భూతే
షుచససర్వాత్సావాసుదేవస్తతఃస్పృతఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే* బృహంతోభా
నవోయస్యచంద్రసూర్యాదిగామినః- త్రైవిశ్వంజగద్భాసయతిసబృహద్భా
నురుచ్యతఇతిబృహద్భానుః* ఆదికారణం సచాసౌదేవశ్చేత్యాది దేవః-
ద్యోతనాదిగుణవాన్వాదిదేవః * సురశత్రూణాంపురాణాందారణాత్ పు
రందరః - వాచంయమపురందరౌదేతిశ్రీపాణినిపాతనాత్ ॥౪౧॥ శోకా
దిషడూర్తిభిర్వర్జితోశోకః * సంసారసాగరాత్తారయతీతితారణః* గభక
జన్మజరామృత్యులక్షణాద్భయాత్తారయతీతితారః * విక్రమవత్తయా శూ
రః * శూరకులోద్భవత్వాచ్ఛౌరిః* జనానాంజంతూనామీశ్వరోజనేశ్వరః*

క్షణః॥౫౦॥ పద్మనాభోరవిందాతుఃపద్మగభాఃశ్వరీరభృత్ | మహర్థిఋద్ధో
వృద్ధాత్మామహాత్మోగరుడధ్వజః ॥ ౫౦ ॥ అతులశ్వరభోభీషుస్సమయజ్ఞోహ

అత్పత్తే వ్రీసనర్షేషామనుకూలః - సహస్వస్త్రినాప్రికూల్యంస్వయం సమా
చరతీత్యనుకూలః * ధర్మతాగ్రాణాయశతమావ రనానిపాదుభావాలస్యే
తిశతావ ర్తః - నాడీశ తేప్రాణరూపేణవ ర్తత్యతివాః * పద్మంహ సేస్య వి
ద్యత్యతిపద్మీ - పద్మనిభేతఃజేద్యశావస్యేతిపద్మనిభేతఃః * ౫౦ ॥ పద్మ
స్యనాభామధ్యేకర్ణికాయాం స్థిత్యతిపద్మనాభః - చతుర్దశభువనాత్మకంప
ద్మంనాభాయస్యేతివాపద్మనాభః * అరవిందోపమాక్షీత్వాదరవిందాతుః *
పద్మస్యహృదయాఖ్యస్య మధ్యేఉపాస్యత్వాత్పద్మగభాః * పాలయన్తు
న్తురూపేణప్రాణరూపేణ వాశరీరిణాంశరీరాణిధారయతీతి శరీరభృత్ -
స్వమాయయాశరీరాణివిభ ర్తీతివా * మహతీఋద్ధిర్విఘాతిర్యస్యేతి మహ
ర్థిః * ప్రపంచరూపేణవ ర్ధమానత్వాద్వర్ధః * వృద్ధోపురాతనఽత్మాన్యేతి
వృద్ధాత్మా * మహతీఅక్షణీమహాంత్యత్మోణి వాస్యేతిమహాత్మః * గరుడాం
కొంధ్వజోన్యేతిగరుడధ్వజః * ౫౦ ॥ తులోపమానంనవిద్యతేన్యేత్యతలః -
నతస్యప్రతిమా స్తి యస్యనామమహద్యశత్యతిశ్రుతేః ॥ నత్యత్సమో స్త్యభ్య
ధికఃకుతోస్యత్యస్త్వతేచ్ఛ * శరాశ్వరీరాణిశీర్షమాణత్వాత్ - తేషప్రత్య
గాత్మతయాభాతీతిశరభః * విభేత్యస్తాత్సర్వమితిభీషుః - భీషుడయోపా
దానత్యతివాణిస్త్వతేఃపంచమీ సన్సార్గవ ర్తినామభీషుత్యతివా * సృష్టిస్థిత్యం
తకాలవిత - షట్సుమయాన్జానాతీతివాసమయజ్ఞః - సర్వభూతేసుసమత్వం
యజనంయస్యేతివాసమయజ్ఞః ॥ సమత్వమారాధనమచ్యతస్యేతి ప్రహ్లాద
వచనం * యజ్ఞేషుహవిభాగా౯ హారతీతిహవిర్వరిః ॥ అహంహీసర్వయజ్ఞా
నాంభోక్తాచప్రభు రేవచేతిభగవద్వచనాత్ - అథవాహూయతే హవిషో
సపవేతిహవిః ॥ అభన్నస్పరుషంపశుషితిహవిఃశ్రాయతే, స్త్రుతిమాత్రే
ణపుంసాంపాపమవిద్యా తత్కార్యసంసారంవాహరతీతిహవారిః - యజ్ఞ
భాగంహరతీతిహవారిః - హరిద్వర్ణాద్వాహారిః ॥ శారావ్యఘంచస్త్రర్తూ
ణాంహవిభాగా౯క్రతువ్యహమ్ | వర్ణాశ్రమేహరిచ్ఛేత్రిష్టస్తస్తాద్ధరిరహం
స్త్రుత్యతివ్యాసవచనాత్ * సన్వైర్వర్ణక్షణైఃప్రమాణైర్వర్ణణంజ్ఞానం జాయ
తేయత్తద్విద్విద్వంసర్వలక్షణలతణం తత్రసాధుః సర్వలక్షణలక్షణ్యోతస్యై
వపరమార్థత్వాత్ * లక్ష్మీర్వ్యవత్యసినీత్యంవసతీతిలక్ష్మీవా * సమీం

35 శ్రీశంకరభాష్యసహితశ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రమ్.

విక్టారిః|సర్వలక్షణలక్షణ్యోలక్ష్యీవాన్ సమితింజయః|| ౫౨ || విక్షరోరోహీ
తోమార్గో హేతుర్దామోదరస్సహః | మహీధరోమహాభాగో వేగవాసమి
తాశనః || ౫౩ || ఉద్భవఃక్షోభణోదేవశ్చక్రిగభఃఃపరమేశ్వరః | కర

యద్ధంజయతీతిసమితింజయః|| ౫౨ || విగతఃక్షరోనాశోయస్యాసౌవిక్షరః*
స్వచ్ఛందతయారోహితాంమూర్తిం మత్స్యమూర్తింవహన్ రోహీతః *
ముముక్షువస్తందేవమార్గయంతేఇతిమార్గః - పరమానందోయేనప్రాప్యతే
సమార్గఇతివా * ఉపాదానంనిమిత్తంచ కారణంసపవఇతి హేతుః* దమా
దిసాధనేనోవారాఉత్పన్నాగతిర్యాతయాగవ్యతఇతిదామోదరః|| దమా
ద్దామోదరంవిదురిలమహాభారతే- యశోదయాదామ్నాదరేబద్ధఇతివాదా
మోదరః || తరోర్వర్షధ్యగతంబద్ధందామ్నాగాధంతథోదరే | తతశ్చదా
మోదరతాంసయయాదామబంధనాదితిబ్రహ్మపురాణే|| దామానిలోకనా
మానితానియస్యోదరాంతరే | తేనదామోదరోదేవశ్చక్రిధరస్తవం సమా
శ్రితఇతివ్యాసవచనాద్వాదామోదరః * సర్వాసభిభవతిసహతేక్షమతేఇతి
వాసహః * మహీంగిరియాపేణధత్రఇతిమహీధరః || వనానివిష్ణుర్గిరయోది
శశ్చేతివరాశరోక్షేః * స్వేచ్ఛయాధారయస్తేహంమహంతి ఉత్పన్నాని
భోజనానిభాగజన్యానిభుక్తుఇతిమహాభాగః - మహాన్బాగోభోగ్యమస్యా
వతారేషీతివామహాభాగః * వేగోజవస్తద్వాస్తేగవాన్ || అనేజడకంఠ
నసోజవీయఇతిశ్రుతేః * సంహారసమయేవిశ్వమశ్చాతీత్యమితాశనః|| ౫౩||
ప్రపంచోత్పత్త్యుపాదానకారణత్వాదుద్భవః - ఉద్భతోభవాత్సంసారాది
తివా * సర్గకాలేప్రకృతింపురుషంచప్రవిశ్యక్షోభయామాసేతిక్షోభణః||ప్ర
కృతింపురుషంచైవప్రవిశ్యాత్క్షేత్రయాహరిః | క్షోభయామాసభగవాస్త
ర్గకాలేవ్యయావ్యయావితివిష్ణుపురాణే* యతోదీవ్యతిక్రీడతిసర్గాదిభిర్విజగీ
షతే - సురాదీన్వ్యివహరతిసర్వభూతేషావత్తతయాద్యోతతేస్త్రాయతేస్తు
త్రైక్యఃకామ్యతేసర్వత్రగచ్ఛతితస్మాద్దేవః || ఏకోదేవఇతిమంత్రవర్ణాత్ * శ్రీ
ర్విభూతిర్వ్యసోదరాంతరేజగద్రూపాస్థితాసశ్చక్రిగభఃః * పరమశ్చాసా
వీశనశీలశ్చేతిపరమేశ్వరః || సమంసర్వేషుభూతేషుతివ్రంతం పరమేశ్వరమ్||
ఇతిభగవద్వచనాత్ * జగదుత్పత్తేసాధకతమంకరణం * కారణంఉపాదా
ననిమిత్తంచ * కర్తాస్వతంత్రః * విచిత్రంధువనంకృతవానితివికర్తా* స్వ
రూపంసామర్థ్యంచేషీతంవాతస్యజ్ఞాతుంనశక్యతిఇతిగమానః * గూహితేసం

ణంకారణం కర్తావికర్తా గహనోగుహః ॥ ౫౪ ॥ వ్యవసాయోవ్య
వస్థాన స్థంస్థానః స్థానదోధ్రువః । పరర్థిఃపరమస్పష్ట స్తుప్తఃపుష్పశ్చ
భేక్షణః ॥ ౫౫ ॥ రామోవిరామోవిరజోమార్గో నేయోనయోనయః ।

వృణోతిమాయయాదీనీతిగుహః ॥ నాహంప్రకాశస్సర్వస్యయోగమాయాన
మావృతఇతి భగవద్వచనాత్ * ॥ ౫౪ ॥ సచ్చిన్మాత్రస్వరూపత్వాద్వ్యవసా
యః* యస్తీస్వ్యవస్థితిస్సర్వస్యసవ్యవస్థానఃలోకపాలాద్యధికార జరాయు
జాండజస్వేదజోద్భిజ్జనాప్రక్షాణక్షత్రియవైశ్యనూద్రావాంతరవర్ణ బ్రహ్మ
చారిగుహస్థవాన ప్రస్థసన్న్యాసలక్షణాశ్రమం తద్ధర్మాదికాస్విభజ్యకరో
తీతివావ్యవస్థానఃకృత్యలుటోబహుళమితి బహుళగ్రహణాత్ - కర్తరిల్యట్పు
త్యయః * యత్రభూతానాంసంస్థితిః ప్రళయాత్మికాసమీచీనంస్థానమస్యేతి
వాసంస్థానః * ధ్రువాదీనాంకర్తృనుయాపంస్థానందదాతీజ్ఞస్థానదః*అవినా
శిత్వాద్భ్రువః * పరాముద్ధిర్విభూతి రస్యేతిపరర్థిః * పరమాశోభాన్యే
తిపరమః సర్వోత్కృష్టోవాఅనన్యాధీనసిద్ధత్వాత్సంవిదాత్తతయా పరమస్ప
ష్టః * పరానందైకరూపత్వాత్తుప్తః * సర్వదాసంపూర్ణ త్వాత్తుప్తః*ఈ
క్షణందర్శనంయస్య శుభంశుభకరంనరాణాం ముముక్షుణాం మోక్షదం
భోగార్థినాంభోగదం పాపినాంపాపదం సర్వసందేహ విచ్ఛేదకారణం
హృదయగ్రంథేర్విచ్ఛేదకరంసర్వకర్తృణాంక్షపణం అవిద్యాయాశ్చేనవర్తకం
సశుభేక్షణః ॥ భిద్యతేహృదయగ్రంథిరిత్యాదిశ్రుతేః * ॥ ౫౫ ॥ సత్యానందల
క్షణేన్స్త్రిన్యోగినోరమంతఇతిరామః ॥ రమంతేయోగినోనం తేసత్యానందచి
దాత్మని ఇతిరామపదేనైతత్పురంబ్రహ్మ్య భిధీయతఇతిపద్మపురాణే - స్వేచ్ఛ
యారమణీయంవపుర్వహాన్వాదాశరథీరామః* విరామోవసానంప్రాణినా
మస్త్రిన్నితివిరామః * విగతంరజోయస్యవిషయసేవాయామితివిరజః॥ విరజః
పరఆకాశాదిశ్రుతేః * యంవివిత్వావృతత్వాయకల్పం తేమముక్షవః- స
వీవపంథామార్గః॥ నాన్యఃపంథావిద్యతేయనామేతిశ్రుతేః* మాగ్నేణసవ్య
కౌజ్ఞానేనజీవఃపరమాత్మతయానీయతఇతి నేయః* నయతీతినయోనేతా॥మా
ర్గోనేయోనయఇతిశ్రుతేః - త్రిరూపఃపరికల్ప్యతే * నాన్యనేతావిద్యతేఇ
త్యనయః ॥ ౪౦౦ ॥ ... .. *

ఇతిశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితే శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామ
స్తోత్రభాష్యే చతుర్థశతక వివృతిః.

వీరశక్తిమతాంశ్రేష్ఠోధర్మధర్మవిదుత్తమః॥౫౬॥వైకుంఠఃపురుషఃప్రా
ప్రాణదఃప్రణవఃపుణుః । హరణ్యగభణ్యత్రుఖ్నావ్యాప్రోవాయురథ
జః॥ ౫౭॥ ఋతుస్సుదర్శనఃకాలః పరమేష్ఠీపరిగ్రహః । ఉగ్రస్సంవత్సర

యుగావర్తః- శిఖండీ- ప్రాణదః- వాయువాహనః- జనేశ్వరః-
ధ్ధః- లక్ష్మీవాణ- వేగవాణ- వికర్తా-తుష్టః-—విక్రమశాలిత్యాద్విరః * క
మతాంవిరించ్యాదీనామపిశక్తిమత్వాత్ - శక్తిమతాంశ్రేష్ఠః * సర్వభూ
నాంధారణత్వద్ధర్మః॥ అణురేషధర్మభిశ్రుతేః- ధర్మైరారాధ్యతభివ
త్తః * శ్రుతయఃస్మృతయశ్చయస్యాజ్ఞాభూతాఃసవీవధర్మవిధాముత్తవ
తిధర్మవిదుత్తమః* ॥౫౬॥వివిధాకంతాగతిప్రతిహతిర్వికంతావికంతాయ
కర్తావైకుంఠఃజగదారంభవిశ్లిష్టాని భూతానిపరస్పరంసంక్లేషయంస్తేషా
గతింప్రతిబధ్నాతీతి॥ మయాసంక్లేషితా భూమిరచ్చిర్రోవ్యమచవాయున
వాయుశ్చతేజసాసార్ధంవైకుంఠత్వంతతోమమేతిశాంతిపర్వణి * సర్వస్యాక
రాసదనాత్సర్వపాపస్యసాదనాద్యాపురుషః॥ సయత్పూర్వోస్తాత్సర్వసా
త్సర్వానాప్తనబౌషత్తస్మాత్పురుషభిశ్రుతేః-పురిశయనాద్యాపురుషః॥
ఏవాయుపురుషస్సర్వాసుపూర్ణు శేతభిశ్రుతేః* ప్రాణితిక్షేత్రజ్జరూపే
ప్రాణాత్తనాచేష్టయన్వాప్రాణః - చేష్టాంకరోతిశ్వసనరూపీతివిష్ణుపుర
ణే* ద్యుతిఖండయతిప్రాణీనాంప్రాణాస్సృశ్రయోదిష్టితిప్రాణదః-పృష్టా
దౌసర్వప్రాణీనామంతర్యామితయాప్రాణందచాతీతివాప్రాణదః* ప్రణ
తీతిప్రణవః॥ తస్మాదోమితప్రణాతీతిశ్రుతేః-ప్రణమ్యతభివాప్రణవః॥ ప్ర
మంతీహయందేవాస్తస్మాత్ప్రణవఉచ్యతభిసనతు-మారవచనాత్ * ప్ర
మందరూపేణవిస్తృతత్వాత్పుణుః * పిఠరణ్యగభణ్యసంభూతికారణంపీ
ణ్డయమంశంయద్విర్యసంభూతంతదస్యగభణ్యభిహిరణ్యగభణ్యః * త్రిదశ
త్కాః హంతీతిశత్రుఘ్నః * కారణత్వేనసర్వకార్యాణాంవ్యాపనాద్వ్య
ప్తః* వాతి గంధధర్మోతీతివాయుః॥ పుణ్యోగంధఃపుణివ్యాంచేతిభగవద్వ
నాత్ * అఘోనక్షీయతేజాతుయస్మాత్తస్మాదధోతుజభక్యద్యోగపర్వణి-ద్వ
రంతరిక్షంపుథివీచాధస్తయోర్యస్మాద జాయతమగ్నేవైరౌజ రూపేణేతివ
ధోతుజః - అఘోభూతేప్రత్యక్షక్రివాహితేలక్షణేజాయతభివాధోతుజ
* ॥౫౭॥ కాలాత్తనాఋతుశ్చజ్వేనలక్ష్యతభిఋతుః * శోభననిర్వాణఫల
దర్శనంజ్ఞానమస్యేతి శుభదగ్ధనేతుక్షణేపర్వ పత్రాయతేన్యేతిస్వేచ్ఛయా

ఊవిశ్రామో విశ్వదక్షిణః || ౫౮ || విస్తారఃస్థావరస్థాణుః ప్రమాణంబీజమ
వ్యయమ్ | అర్థోనర్థోమహాకోశోమహాభోగోమహాధనః : || ౫౯ || అనిర్విణ్ణః

సుందరందేహంబిభ ర్తితివాసుభేనదృశ్యతేభ క్తైరితివాసుదర్శనః * కాలయతి
గణయతిసర్వమితికాలః|| కాలఃకలయతామహామితిభగవద్వచనాత్ * పర
మేప్రకృష్టే స్వేనుహిమ్నిహృదయా కాశేవాస్థాతుంశీలమస్యేతి పరమేష్టిపర
మేష్టివిరాజతభిమంత్రవర్ణాత్ * శరణార్థిభిఃపరితోగృహ్యతేసర్వగత్వాత్
పరిజ్ఞాయతభివాపత్రపుష్పాదికంభ క్తైర్మితంపరిగృహ్యతీతివాపరిగ్రహః *
సూర్యాదీనామపిభయ హేతుత్వాదుగ్రః|| భీషాస్తాద్వాతఃపవతేభితిశ్రుతేః
* సంవసంతిహూతాస్యస్త్రిన్నితిసంవత్సరః * జగన్మాపేణవర్ణమానత్వాత్స
ర్వకర్మాణిషీప్రం కరోతీతివాదః|| సంసారసాగరేతున్వి పాసాదిభిష్టద్భి
రూర్తిభిస్తరంకైరవి ద్యాద్యైర్మహాక్షైర్మదాదిభిరుపక్షైశ్చ వశీకృతానాం
విశ్రాంతికాంక్షిణాంవిశ్రామంక్షేమంమోక్షంకరోతీతివిశ్రామః * విశ్వస్త్వా
ద్దక్షిణశ్చక్తోవిశ్వేషుకర్మసుదాక్షిణ్యాద్వావిశ్వదక్షిణః * || ౫౮ || విస్తీర్ణానిస
మస్తానిజగంతియస్త్రిన్నితివిస్తారః* స్థితీలత్వాత్ స్థావరః- స్థితీలీలాస్పృథిన్యా
దీనితివంత్యస్త్రిన్నితిస్థాణుః - స్థావరశ్చస్థాస్థాణుః స్థేతిస్థావరస్థాణుః * సంవి
దాత్సనాప్రమాణంప్రత్యక్షాదీప్రమాణంవా * అన్యథాభావన్యతిరేకేణకా
రణమితిబీజమవ్యయం- సవిశేషణమేకంనామ * సుఖరూపత్వాత్సర్వైర్వర్ధ్య
తభిత్వర్ధః * నవిద్యతేప్రయాజనమాస్తకామత్వాదన్యేత్వనర్ధః * మహాంతః
కోశాలన్ననుయాద్యా ఆచ్ఛాదకాలస్యేతిమహాకోశః * మహాన్భోగస్సుఖం
స్వరూపమస్యేతిమహాభోగః * మహాద్భోగసాధనలక్షణం ధనమస్యేతిమహా
ధనః * || ౫౯ || అవాప్తసర్వకామత్వాన్ననిర్వేదోన్యవిద్యతభిత్వనిర్విణ్ణః* వై
రాజనూపేణస్థితఃప్రవిష్టః|| అగ్నిర్మూర్ధాచతుషీచంద్రసూర్యావితిశ్రుతేః*
అజన్మాఅభూః - అభవాభూనత్తాయామిత్యన్యసంపదాదిత్వాద్భవతేక్షిప్
మహీవా * యూపేపశువత్తత్సమారాధనాత్సకాధర్మాస్తత్రవర్ధ్యంతభి
ధర్మయాపః * యస్త్రిన్నిర్వితామఖాయజ్ఞానిర్వాణలక్షణంఫలంప్రయచ్ఛు
తోమహాంతోజాయంతేసమహామఖః* నక్షత్రతారకైస్సార్ధంచంద్రసూర్యా
దయోగ్రహః | వాయుపాశమయైర్బంధైర్నిబధ్ధాధువసంజ్ఞితే సజ్యోతి
షాంబక్రంభామయః తారామయస్యశింశుమారస్య పుచ్ఛదేశేవ్యవస్థితో
ధువః - తస్యశింశుమారస్యశ్యోతి శ్చక్రస్యనేమివత్ప్రవర్తమానస్యహృద

స్థవిష్టోధూర్ధ్వయాపోమహామఖః | సక్షత్రనేమిర్నక్షత్రీతుమఃతామస్సవీ
 హానః||౬౦|| యజ్ఞఇజ్యోమహేభ్యశ్చక్రతుస్సత్రంసతాంగతిః| సర్వదర్శివిష
 క్తాత్తాసర్వజ్ఞోజ్ఞానము త్రమమ్ || ౬౧ || సువ్రతస్సుముఖస్సూక్ష్మస్సుఘో

యంవిష్టురితికథితో నక్షత్రనేమిః - శింశుమారవర్ణనేవిష్టుహృదయ మితిస్సా
 ధ్యాయబ్రాహ్మణేశూయతే* చంద్రరూపేణనక్షత్రానినక్షత్రాణామహా
 శశీతిభగవద్వచనాత్ * సర్వకార్యేషుసమర్థఃతుమఃతుమత్యతివాతుమః || ౬
 మయాప్యధివిసమథితివాల్మీకివచనాత్ * సర్వవికారేషుక్షయితేషుస్వాత్మన
 స్థితభితితామః- తాయోమథితినిష్ఠాతకారస్యమకారాదేవః* స్పష్ట్యాద్యర్థ
 సమ్యగీహతభితిసమీహానః* ||౬౦|| సర్వయజ్ఞస్వరూపత్వాద్యజ్ఞః-సర్వేషా
 దేవానాంసృష్టిర్జ్ఞనేనకారణేనప్రవర్తత్యతివాయజ్ఞః || యజ్ఞోవైవిష్టురితిశ్ర
 తేః* యజ్ఞవ్యోమ్యయమేవేతియజ్ఞఫలదాతృత్వాదితీజ్యః|| యేయజంతిమై
 శ్చక్ష్యైర్దేవతాదిపితౄనాపి | ఆత్మానమాత్మనానిత్యంవిష్టుమేవయజంతి తేభ
 హారివంశే * సర్వాసుదేవతాసుయజ్ఞవ్యాసుప్రకర్షేణాయమేవయజ్ఞవ
 మోక్షఫలప్రదాతృత్వాత్ ఇతిమహేభ్యః * యూపసహితోయజ్ఞఃక్రతుః
 ఆసనోపాయచోదనాలక్షణం సత్రంసతస్త్రాయత్యతివాసత్రం * సతా
 ముముక్షూణాంనాన్యగతిరితిసతాంగతిః * సర్వేషాంప్రాణీనాంకృతాక
 తంసర్వంపశ్యతిస్వాభావికేనబోధేనేతిసర్వదర్శి * స్వభావేనవిముక్తశ్చసా
 వాల్కాచేతివిముక్తాత్కా|| విముక్తశ్చవిముచ్యత్యతిశ్రుతేః* సర్వశ్చసౌజ్ఞ
 శ్చేతిసర్వజ్ఞః|| ఇదంసర్వంయదయమాత్మేతిశ్రుతేః * జ్ఞానముత్రమమిత్యే
 త్సవిశేషణమేకంనామ- జ్ఞానంప్రకృష్టహజన్యమనవచ్ఛిన్నంసర్వస్యసాధకతవ
 మితిజ్ఞానముత్తమంబ్రహ్మ || సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మేతిశ్రుతేః * ||౬౧
 శోభనంవ్రతమస్యేతిసువ్రతః || సకృదేవప్రపన్నాయతవాస్తీతిచయాచతే
 అభయంసర్వభూతేభ్యోదదామ్యేతద్వ్రతం మమేతిరామాయణేశ్రీరామః
 చనం * శోభనంముఖమస్యేతిసుముఖః|| ప్రసన్నవదనంచారుపద్మపత్రాయ
 తేక్షణమితివిష్టుపురాణే - వనవాసేసుముఖత్వాద్వాదాశరథీరామఃసుమ
 ఖః|| సమితర్వచనంశ్రీమానభిషేకాత్పరంబ్రహ్మమ్ | మనసాపూర్వమాసాద్య
 వాచాప్రతిగృహీతవాక్|| ఇమానితుమహారణ్యేవిహృత్యనవపంచచ | వర్ష
 ణపరమఃప్రీతిస్థాస్యామివచనేతవ|| నవనంగంతుకామస్యత్యజతశ్చవసుంధర
 మ| సర్వలోకాతిగస్త్యైవమనోరామస్యవిప్యధేఇతి శ్రీరామాయణేమహాభ

షస్సుఖదస్సుహృత్ | మనోహరోజితక్రోధోవీరబాహుర్విదారణః || ౬౨ || స్వా
 పసస్సవశోవ్యాపీనైకాత్కానైకకర్మకృత్ | వత్సరోవత్సలోవత్సీ రత్నగ
 ధోఽధనేశ్వరః || ౬౩ || ధర్మగుప్ధర్మకృద్ధర్మీ సదసత్తరమక్షరమ్ | అవిజ్ఞా

రతేవ - సర్వవిద్యోపదేశేనవాసుముఖః || యోబ్రహ్మకీణంవిదధాతిపూర్వం
 యోవైవేదాంశ్చ ప్రహీణోతితస్మైఇతిశ్రుతేః * శబ్దాదిస్థూలకారణరహిత
 త్వాత్ శబ్దాదయోహ్యకాశాదీనా ముత్తరోత్తరస్థూలత్వకారణాని తదభా
 వాత్సూక్త్యః || సర్వగతంసూక్ష్మమితిశ్రుతేః * శోభనోఘోషోవేదాత్మకో
 స్యేతిమేఘగంభీరఘోష త్వద్వాప్సుఘోషః * సద్వృత్తానాంసుఖందాతిళి
 సద్వృత్తానాంసుఖంఖండయతీతివాసుఖదః * ప్రత్యుపకారనిరపేక్షతయోప
 కారిత్వాత్సుహృత్ * నిరతిశయానందరూపత్వాన్మనోహరతీతిమనోహరః ||
 యోవైభూమాతత్సుఖంనాల్పేసుఖమస్తీత్యాదిశ్రుతేః * క్రోధోయేనజితఃస
 జితక్రోధఃఅనురాస్వేదమార్గంస్థాపయన్ అనురాదీహంతునతుకోపవశాత్
 * త్రిదశశత్రూన్ నిఘ్నన్ వేదమర్యాదాంస్థాపయన్ విక్రమశాలిబాహురశ్యే
 తివీరబాహుః*అధార్మికాన్విదారయతీతివిదారణః* || ౬౨ || ప్రాణినస్సాన్వి
 పయన్ ఆత్మసంబోధవిధురాన్ మాయయానుప్రాన్ కుర్వన్ స్వాపః * స్వ
 తంత్రఃస్వవశంజగదుత్పత్తిస్థితిలయహేతుత్వాత్ * ఆకాశవత్సర్వగతత్వా
 త్ వ్యాపీఆకాశవత్ సర్వతశ్చసిత్యితిశ్రుతేః - కారణత్వేనసర్వకార్యాణాం
 వ్యాపనాద్వ్యాపీ * జగదుత్పత్త్యాదినిమిత్తవిభూతిభిరనేకధాతిష్ఠనైకా
 త్కా * జగదుత్పత్తినంపత్తివిపత్తిప్రభృతికర్మాణికరోతీతివైకకర్మకృత్ *
 వసత్సత్రాఖిలమివత్సరఃభక్తస్నేహత్వాద్వత్సలః-వత్సాంసాభ్యాంకామ
 బలేఇతిప్రత్యయవిధానాత్ * వత్సానాంపాలకత్వాద్వత్సీజగత్పితృస్తస్య
 వత్సభూతాఃప్రజాఇతివావత్సీ * రత్నానిగభఃఘోతాస్యశ్యేతిసముద్రో
 రత్నగభః * ధనానామీశ్వరోధనేశ్వరః * || ౬౩ || ధర్మాగ్రోపాయతీతిధ
 ర్మగుప్ || ధర్మసంస్థాపనార్థాయసంభవామియ్యగేయగేఢిభగవద్వచనాత్
 * || ధర్మాధర్మవిహీనోపిధర్మమర్యాదాంస్థాపనార్థంధర్మమేవకరోతీతిధర్మ
 కృత్ * ధర్మాధారయతీతిధర్మీ * అవితథంబ్రహ్మసత్ || సచేవసౌమ్యేదమితి
 శ్రుతేః * అపరంబ్రహ్మఅసద్వచారంభణంవికారోనామధేయమితిశ్రుతేః
 * సర్వాణిభూతానిక్షరం* కూటస్థోక్షరం || క్షరస్సర్వాణిభూతానికూట
 స్థోక్షరఉచ్యతేఇతిభగవద్వచనాత్ * ఆత్మనికర్మత్వాదివికల్పవిజ్ఞానంకల్పి

తాసహస్రాంశుద్విధాతా కృతలక్షణః ॥ ౬౪ ॥ గభస్తినేమిస్సత్వస్థస్థిం
 హేనాభూతమహేశ్వరః । ఆదిదేవోమహాదేవో దేవేశోదేవభృద్గురుః ॥
 ౬౫॥ఉ త్తరోగోపతిరోప్రాజ్ఞానగమ్యః పురాతనః । శరీరభూతభృద్భోక్తా

తమితద్వాసనయావకుంఠితోజీవోవిజ్ఞాతా తస్మాద్విలక్షణోవిష్ణురితిలవిజ్ఞా
 తా- ఆదిత్యాదిగతోఅంశవోస్యైవేత్యయమేవముఖ్యః సహస్రాంశుః ॥ యే
 నసూర్యస్తపతి తేజసేభృతః ॥ యదాదిత్యగతం తేజః త్యాదిస్తృతేశ్వ *
 విశేషేణ శేషదిగ్జాచీన్నాభరాణామస్తభూతానాంధాత్యూదధాతితివి
 ధాతా * నిత్యనిష్పన్నచైతన్యస్వరూపత్వాత్కృతలక్షణః- కృతానిలక్షణా
 నిశాస్త్రాస్యనేనేతివా ॥ వేదాశ్చాస్త్రాణివిజ్ఞానమేతత్సర్వంజనార్దనాదిత్యత్ర
 వత్కృతినజాతీయవిజాతీ వ్యవచ్ఛేదకం లక్షణంసర్వభావానాం కృతమనేనేతి
 వాకృతలక్షణః - ఆత్మనశ్చైవత్సలక్షణంవక్షునియేనకృతమితివాకృతలక్షణః
 * ॥౬౪॥ గభస్తిచక్రస్వమధ్యేసూర్యాత్మనాస్థితభిగ్గభస్తినేమిః * సత్వగు
 ణంప్రకాశకంపాదాన్యేనాధిష్ఠతీతి - సర్వపాణిషత్సాధిష్ఠతీతివాసత్వస్థః
 * విక్రమశాలిత్వాత్ సింహవత్ స్థితఃసింహః- నృశబ్దలోపేనసత్వభామాభా
 మేతివాస్యసింహఃసింహః * భూతానాంమహానీశ్వరః భూతేనసత్యేనసవీవ
 పరమాత్మామహానీశ్వరభితివాభూతమహేశ్వరః * సర్వభూతాన్యాచీయం
 తేనేనేత్యాదిః-ఆదిశ్చసౌదేవశ్చేత్యాదిదేవః* సర్వాన్పానాస్పరిత్యజ్య
 త్తజ్ఞానేనయోగైశ్చ క్షేమహతిమహీయ తేతస్మాదుచ్యతేమహాదేవభృతః
 * ప్రాధాన్యాద్దేవానామీశోదేవేశః* దేవాస్త్రిభర్తీతిదేవభృత్-శక్రస్తస్యా
 విశాసితేతిదేవభృద్గురుఃదేవానాంభరణాత్ - సర్వవిద్యానాంభరణాద్వాదే
 వభృద్గురుః * ॥౬౫॥ సంసారసాగరాదుత్తారయతీతిఉత్తరఃసర్వోత్కృష్టభ
 తివాఉత్తరః॥విశ్వస్మాదింద్రఉత్తరభిగ్గతః * గవాంపాలనాత్ గోపవేష
 ధరోగోపతిః - గార్తవీతస్యాపతిత్వాద్వా * సమస్తభూతానిపాలయ
 తీతిరక్షకోజగతభిగోప్రాజ్ఞానకర్తృణాజ్ఞానకర్తృభ్యాంవాగమ్యతేకేతుజ్ఞా
 నేనైవగమ్యతభిగ్గజ్ఞానగమ్యః*కాలేనాపరిచ్ఛిన్నత్వాత్పురాపిభవతీతిపురాత
 నః*శరీరారంభకభూతానాంభరణాత్ప్రీణరూపధరః శరీరభూతభృత్ *
 పాలకోభోక్తా స్వరూపానందసందోహ సంభోగాద్భోక్తా ॥ ౫౦౦॥

ఇతిశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితే శ్రీవిష్ణుదివ్య సహస్రనామ
 స్తోత్రభాష్యే యంచమశతకవివృతిః.

కపింద్రోఘోరిదక్షిణః || ౬౬ || సోమపోమృతపస్సోమఃపురుజిత్పురుసత్తమః |
 వినయోజయస్సత్యసంధోదాశార్దూస్సాత్వతాంపతిః ౬౭ || జీవోవినయితాసా

వీరః- హిరణ్యగభః-ఉగ్రః-అనర్ఘః-నక్షత్రీ-సర్వదగ్ధి-మనోహరః-
 వత్సలః- అక్షరః- మహాదేవః— కపిర్వరాహాఇంద్రశ్చేతివరాహావపురాస్థి
 తః- కపింద్రోవరాహామూర్తిః- కపీనాంవానరాణామింద్రఃకపింద్రోరాఘ
 వోవా * భూరయోయజ్ఞదక్షిణాధర్మమర్యాదాందర్శయతోయజ్ఞంకర్ష
 తోస్యవిద్యంతఇతిఘోరిదక్షిణః * || ౬౬ || సోమంపిబతినర్వయజ్ఞేషుయజ్ఞవ్య
 త్వాత్ - దేవతారూపేణేతిసోమపః ధర్మమర్యాదాందర్శయస్యజమానరూ
 పేణవాసోమపః * స్వాత్కామృతరసంపిబన్నమృతపః మధితమమృతమనురై
 ర్ద్రియమాణంరక్షే త్వాదేవానభయయిత్వా స్వయమప్యపిబంతివామృత
 పః * సోమరూపేణాషధీంపోషయన్తోస్సమః-ఉమయాసహితేఘోవా * పు
 రూస్సహూన్లయతీతిపురుజిత్ * విశ్వరూపత్వాత్పురుః-ఉత్కృష్టత్వాచ్చస
 త్తమః-పురుశ్చాసౌసత్తమశ్చేతిపురుసత్తమః * వినయందండంకరోతిదుష్టా
 నామితివినయః * సమస్తానిభూతానిజయతీతిజయః * సత్యసంధస్సంకల్ప
 స్యేతిసత్యసంధః || సత్యసంకల్పఇతిశ్రుతేః * దాశోదానంతదర్శతీతిదాశా
 ర్దూః-దాశృదానఇతిధాతుపాఠాత్-దాశార్దూకులోద్భవత్వాద్వా * సాత్వ
 తంనామతంత్రం తత్కరోతితదాచక్షుఇటిచిక్యతేష్వవేతిష్టిప్రత్యయేణే
 రసిటీతిణిలోపేచక్యతే పదంసాత్వతేతేషాం పరిర్యోగజేషుకర ఇతిసాత్వ
 తాంపతిః * || ౬౭ || ప్రాణానేత్రజ్ఞరూపేణధారయన్జీవఉచ్యతే * వినయ
 త్వంవినయితాతాంచసాక్షాత్ప్రశ్యతిప్రజానామితివినయితాసాక్షీయద్వా-
 నయతేర్గతివాచినోరూపవినయితా - అసాక్షీఅసాక్షాద్భూషాఅత్తన్వోతిరి
 క్తంవస్తుసపశ్యతీత్యర్థః * ముక్తిందదాతీతిముకుండః-పుషోదరాదిత్వాత్సా
 ఘుత్వంవర్ణాక్షరసామాన్యన్నియక్తి వచనానైర్నుక్తానాం ముకుందఇతినిరు
 క్తిః * అమితాలపరిచ్ఛిన్నావిక్రమాస్త్రయః హేదవిజేషాలస్యలమితంవి
 క్రమణంశౌర్యమస్యేతివామితవిక్రమః * అంభాంసిదేవాదయోస్త్రిస్త్రిధీయం
 తేఇత్యంభోనిధిః || తానిహవావీతానిచత్వార్యం భాంసిదేవామనుష్యాఃపిత
 రోసురాఇతిశ్రుతేః- సాగరోవా || సరసామస్త్రిసాగరఇతిభగవద్వచనాత్ *
 దేశతఃకాలతఃవస్తుతశ్చపరిచ్ఛిన్నస్వరూపత్వాదనంతాత్వా * సంహృత్య
 పర్వభూతానివీకాన్యవంజగత్కృత్వా- ధిశేతేమహేదాదధిమితిమహేదాదధి

క్షీముకుందోమితవిక్రమః | అంభోనిధిరసంతాత్మామహూదధిశయోంతకః ||
౬౮ || అజోమహర్షస్వాభావ్యోజితామిత్రః ప్రమోదనః | ఆనందోనంద
నోనందస్సత్యధర్మత్రివిక్రమః || ౬౯ || మహర్షికపిలాచార్యఃకృతజ్ఞోమేదిసవ

శయః * అంతంకరోతిభూతానామిత్యంతకః- తత్కరోతితదాచప్రతినిచి
కృతజ్ఞోత్తచావితిష్ణులంతస్యయువోరనాకావిత్యకాదేశః * || ౬౮ || ఆద్వి
ష్టోరజాయతేతికామోఽజః * మహాఃపూజాతదర్హత్వాన్వహర్హః * స్వభా
వేవైవభావ్యోనిత్యనిష్కన్నరూపత్వాదితిస్వాభావ్యః * జితాఅమిత్రాఽభ్యం
తరారాగద్యేషా దయోబాహ్యరావణా దయశ్చయేనాసౌ జితామిత్రః *
స్వాత్కామృతరసాస్వాదనాస్త్విత్యంప్రమోదతే - ధ్యాయినాంధ్యానమాత్రే
ణప్రమోదంతరుత ఇతివాప్రమోదనః * ఆనందస్వరూపమస్యేతిఆనందః ||
ఏతస్యైవానందస్యాన్యానిభూతానిమాత్రాముపజీవంతీతిశ్రుతేః * నందయ
తీతినందనః * సర్వాభిరుపపత్తిభిస్సమృద్ధోనందః- సుఖంవైషయికంనాస్యవి
ద్యతఇతివానందః || యోవైభూమాతత్సుఖంనాల్పేసుఖమస్తీతిశ్రుతేః * సత్య
ధర్మాజ్ఞానాదయోస్యేతిసత్యధర్మః - సత్యంయథార్థభూతార్థవిషయందర్శ
నమేవధర్మోయస్యేతివాసత్యధర్మః || ఆచారశ్చదయాఽహింసాదానంస్వా
ధ్యాయేవచ | అయంహింసరమోధర్మోయద్యోగేనాత్మదర్శనమితివాసత్యధ
ర్మా || సత్యధర్మాఇతిశ్రుతేః * త్రయోవిక్రమాస్త్రైషులోకేషుక్రాంతాయ
స్యసత్రివిక్రమః || త్రీణిపదానిచిచక్రమితిశ్రుతేః || త్రిత్యేవత్రయోలోకాః
ర్షితామునిసత్తమైః | క్రమసేతాంస్తథాసర్వాంస్త్రైవిక్రమోసిజనార్హనేతి
హరివంశే * || ౬౯ || మహర్షికపిలాచార్యఇతిసవిశేషణమేకంనామ- మహం
శ్చాపావృషిశ్చేతిమహర్షిఃకృతస్సస్యవేదేస్యదర్శనాత్ - అన్యేతువేదైకదేశద
ర్శనాదృషయః - కపిలశ్చాసాంఖ్యస్యకుద్ధాత్తతత్త్వవిజ్ఞానస్యాచార్యశ్చే
తికపిలాచార్యః || కుద్ధాత్తతత్త్వవిజ్ఞానంసాంఖ్యమిత్యభిధీయతఇతివ్యాసస్త్రై
తేః || ఋషింప్రసూతంకపిరింమహంతమితిశ్రుతేః || సిద్ధానాంకపిలోమునితి
స్మృతేశ్చ * కృతంకాశ్యంజగత్జ్ఞాతాత్కృతంబజ్జశ్చేతికృతజ్ఞః * మేదిన్యా
భూష్యఃపతిఃమేదిసపతిః * త్రీణిపదాన్యస్యేతిపదః || త్రీణిపదానిచిచక్ర
మితిశ్రుతేః * గుణావేశేనసంజాతాస్త్రీస్త్రోదశావస్థాజాగ్రదాదయస్తాసా
మధ్యక్షిణితిదశాధ్యక్షః * మత్స్యరూపీమహాశృంగేప్రళయాంభోనిధినా
వంబద్ధావిచిక్రీడఇతిమహాశృంగః- కృతస్యాంతంసంహారంకరోతితికృతాంత

తిః । త్రిపదస్త్రైదశాధ్యక్షోమహాశృంగఃకృతాంతకృత్ ॥ ౭౦ ॥ మహావరా
 హుగాగోవిందస్సుషేణః కనకాంగదీ । గుహ్యాయాగభిరోగహనోగుప్తశ్చక్రగ
 దాధరః ॥ ౭౧ ॥ వేధాసాస్సాంగోబిఠఃకృష్ణోద్భృతస్సంకర్షణోచ్యుతః । వరు
 ణోవారుణోవృక్షఃపుష్కరాక్షోమహామనాః ॥ ౭౨ ॥ భగవాన్భగహానందీ

కృత్ కృతాంతమృత్యుంకృంతతీతివాకృతాంతకృత్ * ॥ ౭౦ ॥ మహాంశ్చాసౌ
 వరాహాశ్చేతిమహావరాహః* గోభిర్వాణిభిర్విందతేవేదాంతవాక్యైరితిగో
 విందః॥ గోభిరేవయతోవేద్యోగోవిందస్సముదాహృతఇతిశ్రీవిష్ణుతలకే* శో
 భనాసేనాగణాత్తికాయస్యసుషేణః * కనకమయాస్యం గదాస్యస్యేతికన
 కాంగదీ * రహస్యోపనిషద్వేద్యత్వాద్గుహాహారాంహృదయాకాశేనిహితఇతి
 వాగుహ్యః * జ్ఞానైశ్వర్యబలాదిభిర్గంభీరోగభిరః * దుష్ప్రవేశత్వాద్గహ
 నః- అవస్థాత్రయభావాభావసాక్షిత్వాద్గహనోవా * వాఙ్మనసయోగోచ
 రత్వాద్గుప్తః॥ ఏవసర్వేషుభూతేషుగూఢోత్తానప్రకాశతఇతిశ్రుతేః * మ
 నస్తత్త్వాత్కంచక్రంబుద్ధితత్త్వాత్తికాంగదామ్ । ధారయన్లోకరక్షార్థంయ
 క్తశ్చక్రగదాధరః * ॥ ౭౧ ॥ విదధాతిస్పృహతీతివిధాతావేధాః పృషోదరాది
 త్వాత్సాధుత్వం * స్వయమేవకార్యకారణాస్యంనైస్సహకరోతీతిస్యాంగః
 * సకేనాప్యవతారేషుజితఇత్యజితః* కృష్ణదైవపాయనఃకృష్ణః॥కృష్ణదైవపా
 యనంవ్యాసంవిద్ధినారాయణంప్రభుమ్ । కోహ్యస్యఃపుండరీకాక్షాన్లహభార
 తకృద్భవేదితివిష్ణుపురాణవచనాత్ * స్వరూపసామర్థ్యాదప్రచ్యుతస్వభావో
 దృఢః * సంహారసమయేయుగవత్ప్రజాసంకర్షణీతి సంకర్షణఃనచ్యోతస్వి
 రూపాదిత్యచ్యుతః - సంకర్షణోచ్యుత ఇతినామైకం సవిశేషణం అచ్యుతః
 ప్రథితఃఇతిపూర్వోక్తత్వాత్ * వరుణేశాంసాయంగత ఆదిత్యోవరుణస్వ
 రక్షిసంవరణాత్ సాయంగతః సూర్యోవరుణః ॥ ఇషమ్యేవరుణఇతివంత్తవ
 ర్ణాత్ * వరుణస్యాసత్యంవస్తిషోఽగన్తిశ్శివావారుణః * వృక్షఇవాచలతయా
 స్థితఇతివృక్షః॥ వృక్షఇవస్తభోదివిత్థిత్యేకఇతిశ్రుతేః * వ్యాప్యర్థాదక్షతే
 ర్థాతోఃపుష్కరోపపదాదప్రత్యయేసతిపుష్కరాక్షః- హృదయపుండరీకే
 చింతితః స్వరూపేణప్రకాశతఇతివాపుష్కరాక్షః * సృష్టిస్థిత్యంతకర్తాణి
 మనసైవకరోతీతిమహామనాః ॥ మనసైవజగత్సృష్టింసంహారంచకరోతియఇతి
 హారివంశే * ॥ ౭౨ ॥ ఐశ్వర్యస్యసమగ్రస్యధర్మస్యయశస్సక్రియః॥వైరాగ్య
 బమోక్షస్యవణ్ణాంభగభిరణాసోస్యాస్తీతిభగవాన్ ॥ ఉష్పత్తింప్రాయం

వనమాలీహలాయుధః | ఆదిత్యోజ్యోతిరాదిత్యస్సహిష్ణుర్గతిన త్రమః || ౨౩ ||
సుధన్వాఖండపరశుద్ధారణోద్రవిణప్రదః | దివస్పృక్సర్వదృగ్వ్యసోవా
స్పృతిరయోనిజః || ౨౪ || త్రిసామాసామగస్సామనిర్వాణంభేషజంభిషక్ | సన్నా

చైవభూతానామాగతింగతిమ్ | వేత్తివిద్యామవిద్యాంచసవేద్యోభగవాని
విష్ణుపురాణే * ఐశ్వర్యాదికంసంహారసమయేహంతీభగహః * సుఖయా
త్వాదానందీసర్వాభిఃసంపత్తిభిఃసమృద్ధత్వాదానందీవా * భూతతన్నా
రూపాంవైజయంత్యాఖ్యాంవనమాలాంవహావనమాలీ * హలాయుధః
స్యాస్తీతిహలాయుధోబలభద్రాకృతిః * అదిత్యాంకశ్యపాత్ మామనరూ
ణజాతఇతిఆదిత్యః * జ్యోతిషసావిత్రమండలేస్థితోజ్యోతిరాదిత్యః-జ్యోతిశ్శా
సావాదిత్యశ్చేతివా * ద్వంద్వానిశీతోష్లాదీనిసహతఇతిసహిష్ణుః * గతిశ్శా
సౌసత్రమశ్చేతిగతినత్రమః || ౨౩ || శోభనమింద్రియమయంశాక్షణధనురస్యా
స్తీతిసుధన్వా * శత్రూణాంఖండనాత్ఖండః-పరశురస్యేతిజామదగ్న్యాక్
తిరితిఖండపరశుః- శివోవాఅఖండపరశురస్యేతివా * సన్నార్గవిరోధినాంధ
రుణత్వాద్దారుణః * ద్రవిణంవాఙ్ఘ్రితంభక్తేభ్యఃప్రదదాతీతిద్రవిణప్రదః *
దివస్పృక్త్యాత్దివస్పృక్ * సర్వదృశాంసర్వజ్ఞానానాంవిస్తారకృద్వ్యసః
అథవాసర్వాచాసౌచ్యక్ సర్వాకారంజ్ఞానంసర్వస్యద్రక్షత్వాత్సర్వదృక్
ఋగ్వేదాదిభేదేనచతుర్థావ్యస్తావేదాఃఆద్యోవేదషకవిశతిధాకృతఃద్వితీయ
ఏకోత్తరశతధాకృతఃసామవేదః సహస్రధాకృతః - అథర్వవేదోనవధాశా
ఖాభేదేనకృతః-అన్యానిపురాణానివ్యస్తాస్యనేనేతివ్యాసః * బ్రహ్మచారిచస్తు
తిరయోనిజః - ఇతిసవిశేషణమేకంనామవాచోవిద్యాయాఃపతిఃవాచస్తుతిః
ననఖ్యాంనజాయతఇత్యయోనిజః * || ౨౪ || దేవవ్రతసమాఖ్యాతైస్త్రైభిఃసామ
భిఃస్తుతస్త్రీసామా * సామగాయతీతిసామగః*సామవేదః||వేదానాంసామ
వేదోస్త్రిఇతిభగవద్దేవనాత్ * సర్వదుఃఖోపశమనలక్షణంపరమానందరూ
పనిర్వాణం * సంసారరోగస్యాషధంభేషజం*సంసారరోగస్యమోక్షకా
రిణంపరాంవిద్యాముతదిదేశగీతాస్వీతిభిఃభిక్షక్తమత్వాభిషజాంశ్యణో
మీతిశ్రుతేః * మోక్షార్థంచతుర్థమాశ్రమంకృతవానితినన్న్యాసకృత్ * స
న్న్యాసినాంప్రాధాన్యేనజ్ఞానసాధనంశమమాచప్తఇతిశమః || యతీనాంక్ర
శమోధగ్న్యోనియమోపనవాసినామ్ | దానమేవగృహస్థానాంశుశ్రామోబ్ర
హ్మచారిణామిస్తుతే - తత్కరోతితదాచప్తఇతిణిచిపచాప్యచిక్యతేమ

సకృచ్ఛమశ్శాంతోనిష్ఠాశాంతిః పరాయణమ్ || ౭౫ || శుభాంగశ్శాంతిదస్సప్రీష్టాకుముదః కువలేశయః | గోహితోగోపతిరోప్రాప్యవభాతువృషపియః || ౭౬ || అనిర్వర్తీనివృత్తాత్తాసంక్షేప్తాక్షేమకృచ్ఛివః | శ్రీవత్స

శమః- సర్వభూతానాంశమయి తేతివాశమః * విషయసుభేష్యసంగతయా శాంతః|| నిష్క్రియనిష్కలంశాంతమితిశ్రుతేః * ప్రళయేనితరాంతత్రైవి త్మివంతిభూతానినిష్ఠా * సమస్తావిద్యానివృత్తిఃశాంతిఃసాబ్రహ్మైవ * ప రముత్కృష్టమయసంస్థానం పునరావృత్తిశంకారహితం య త్రత్పరాయణం పుల్లింగపక్షేబహువ్రీహీః * ||౭౫|| సుందరాంతసుంధారయైశుభాంగః* రాగద్వేషాదినిర్మేక్షలక్షణాం శాంతిందచాతీతీ శాంతిదః * సర్గాదాసర్వ భూతానిససర్జితేస్రష్టా * కౌఘామ్యంమోదతేఞ్జితికుముదః * కోఃషీ తే వలనాత్ సంవరణాత్ కువలంజలంతస్తి ఛేషోదరే శేతఞ్జితికువలేశయః శయ వాసవాసిద్ధ కాలాదిత్యలుక్ సప్తమ్యాః - కువలంబదరీఘలంతస్యమధ్యే శేతే తక్షుకఃసోపితస్యవిభూతిరితివాహరిః- కువలేశయఃకౌఘామ్యంవలతిప్రయా తిసర్వాణాముదరంకువలంతస్తిః శేషోదరే శేతఞ్జితికువలేశయః * గవాంవృ ధ్యర్థంగోవర్ధనంధృతవానితిగోభ్యోహితోగోహితః- గోఘామేభాఽరా వతారణేస్వేచ్ఛయాశరీరగ్రహణంకుర్వన్వాగోహితః* గోఘామ్యాదేః పతిఃగోపతిః* రతుకోజగతఞ్జితిగోప్రాసాప్తాత్తాసం స్వమాయయాసంవృణో తీతివాగోప్రా * సర్వకామాభివర్ష కేలక్షణీలస్యేతివృషభాతుః- వృషభోధ ర్శోద్భృష్టిరస్యేతివావృషభాతుః * వృషోధర్కః ప్రయోస్యేతివృషపియఃవా ప్రియస్యేతిపూర్వని పాతవికల్పవిధానాత్ పరనిపాతః * ||౭౬|| దేవాసురా సిసంగ్రామాత్ ననివ ర్తతఞ్జత్యనివ ర్తీష్యప్రియత్వాద్ధర్మాన్ననివ ర్తతఞ్జివా * స్వభావతోవిషయేభ్యోనివృత్త ఆత్మామనోయస్యేతినివృత్తాత్తా * సం హారసమయేవిస్తృతంజగత్ సూక్ష్మయాపేణసంక్షేపతీతిసంక్షేప్తా * ఉపా త్తస్యక్షేమం సంరక్షణం కరోతీతిక్షేమకృత్ * స్మృతి మాత్రేణ పావనా చ్ఛివః || ౭౭ || ... .. *

ఇతిశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితే శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామ స్తోత్రభాష్యే వృషమశతకవివృతిః.

కపిండ్రః- దాశార్హః- అజః-మహర్షిః-కనకాంగదీ-దృఢః-వనమాలీ- వస్పృక్ - శమః-గోహితః-శ్రీవత్సలక్షణంచిహ్నుమస్యవక్షుస్థితమితిప్రవ

వక్షాశ్శ్రీవాసశ్శ్రీపతిశ్శ్రీమతాంవరః ॥ ౨౨ ॥ శ్రీదశ్శ్రీశ్రీనివాసశ్శ్రీనిధిశ్శ్రీవిభావనః । శ్రీధరశ్శ్రీకర శ్శ్రీయశ్శ్రీమాన్లోకత్రయాశ్రయః ॥ ౨౩ ॥ స్వక్షుస్వంగశ్శతానందోనందిజ్యోతిర్గణేశ్వరః । విజితాత్మావిధేయాత్మాసత్కీర్తిశ్చిన్నసంశయః ॥ ౨౪ ॥ ఉదీర్ఘస్సర్వతచ్ఛత్రురసీశశ్శాశ్వతఃస్థిరః ।

తస్వక్షాః * అస్యవక్షుసిశ్రీర నపాయిసీవసతీతి శ్రీవాసః * అమృతమథసేన
 రావృక్షసురాసురాదీః విహాయశ్రీరేనంవరయామాసేతిశ్రీపతిః - శ్రీపరాశ
 క్తిఃపశ్చ్యాఃపతిరితివా ॥ పరాస్యశక్తిస్త్విదైవశూయితఇతిశ్రుతేః * ఋగ్య
 జిస్సామలక్షణాశ్రీః సాయేమాంతేమాంశ్రమతాం విరించ్యాదీనాంసతాంప్ర
 ధానఃశ్రీమతాంవరః ॥ ఋచస్సామానియజుగ్ం షిసాహీశ్రీరమృతాసతా
 మితిశ్రుతేః * ॥ ౨౨ ॥ శ్రీయంభక్తానాందదాతీతిశ్రీదః*శ్రీయఃశశఃశ్రీశః*శ్రీ
 మత్సునిత్యంవసతీతిశ్రీనివాసః- శ్రీశ బ్దేనశ్రీమంతోలత్యంతే * సర్వశక్తిమయ
 స్త్విన్నిఖిలాఃశ్రీయోనిధీయంత ఇతిశ్రీనిధిః * కర్మానురూపేణవివిధాఃశ్రీయః
 సర్వభూతానాంవిభావయతీతిశ్రీవిభావనః* సర్వభూతానాంజనసీంశ్రీయం
 వక్షుసీసహాశ్రీధరః * స్తరతాంస్తువతామర్చయతాంచభక్తానాంశ్రీయంక
 గోతీతిశ్రీకరః * అనపాయిసుఖావాప్తిలక్షణంశ్రేయః - తచ్చపరస్యైవబ్ర
 హ్మణోరూపమితిశ్రేయః*శ్రీయోస్యైవసంతీతిశ్రీమాన్ * త్రయాణాంలో
 కానామాశ్రయత్వాల్లాకత్రయాశ్రయః* ॥ ౨౩ ॥ శోభనేవుండకాభేషీణీ
 అస్యేతిస్వక్షుః * శోభనాన్యంగాన్యస్యేతిస్వంగః* ఏకఏవపరానందఉపాధి
 భేదాచ్చతథావిభిద్యతఇతిశతానందః ॥ ఏతస్యైవానందస్యాన్యానిభూతాని
 మాత్రాముపబీవంతీతిశ్రుతేః* పరానందవిగ్రహూనందిఃజ్యోతిర్గణానా
 మిశ్చరోజ్యోతిర్గణేశ్వరః ॥ తమేవభాంతమనుభాతసర్వం తస్యభాసాసర్వమి
 దంవిభాతీతిశ్రుతేః॥యదాదిత్యగతంతేజఃఇతిప్రృతేశ్చ* విజితోమనశ్చాత్మా
 యేనసవిజితాత్మా* నకేనాపివిధేయతాత్మాస్వరూపమస్యేత్యవిధేయాత్మా
 * సతీఅవితధాకీర్తిరస్యేతిసత్కీర్తిః * కరామలకవతే సర్వంసాక్షాత్కృత
 వతఃకావ్పిసంశయోన్మాస్తీతిశ్చిన్నసంశయః* ॥ ౨౪ ॥ సర్వభూతేభ్యస్సమస్త
 క్తత్యాదుదీర్ఘః * సర్వతఃసర్వంస్వవైతన్యేనపశ్యతీతిసర్వతశ్చక్షుః॥ విశ్వత
 శ్చక్షురితిశ్రుతేః * నవిద్యతేన్యేశఇత్యసీశః॥ సతస్యేశఃకశ్చసేతిశ్రుతేః *
 శశ్వన్భవన్మపిసవిక్రియాం దాచిదువైతీతిశ్శాశ్వతఃస్థిరఇతి నామైకం * లంకా
 మాన్యాన్యేవణాయసాగ్రోపాంతభూమాదైత్యేతిభూతయః * క్షేపా

ఘాషయోఘాషణోఘాతిర్వి శోకశ్శోకనాశనః ॥ ౮౦ ॥ అచ్చిష్టానచ్చితః
 కుంభోవిశుద్ధాత్పావిశోధనః | అనిరుద్ధోప్రతిరథఃప్రద్యమోమితవిక్రమః ॥
 ౮౧ ॥ కాలనేమినిహవీరశ్శౌరిశ్శూరజనేశ్వరః | త్రిలోకాత్పాత్రిలోకేశఃకేశ

వతాచైర్బహుభిఘాషణింఘాషయన్చూషణః * ఘాతిభవనంసత్తా వి
 ఘాతిర్వాసమస్తవిఘాతీనాం కారణత్వాద్వాఘాతిః * విగతశ్శోకోస్యప
 తానందైకరూపత్వాదితివిశోకః * స్మృతిమాత్రేణభక్తానాంశోకంనాశయ
 తీతిశోకనాశనః * ॥౮౦॥అచ్చిష్టంతోయదీషేనాచ్చిపావంద్రసూర్యాదయః
 సపవముఖ్యోర్చిష్టా * సర్వలోకాచ్చిలైర్చిష్టాదిభిరచ్చిత్యర్చితః *
 కుంభవదస్తి * సర్వం ప్రతిష్ఠితమితికుంభః * గుణత్రయాతీతయావిశుద్ధత
 త్పాస్యేతివిశుద్ధాత్పా * స్మృతిమాత్రేణపాపానాంక్షపణాద్విశోధనః *
 చతుర్వ్యూహేష్యనిరుద్ధఃసనిరుద్ధ్యతేశత్రుభిఃకదాచిదితివా * ప్రతిరథఃప్రతి
 పక్షోస్యనవిద్యతఇతి అప్రతిరథః * ప్రకృష్టంద్యమ్నంద్రపణ మస్యేతిప్రద్య
 మ్నఃచతుర్వ్యూహాత్పావా * అమితోవిక్రమోస్యేతిఅమితవిక్రమఃఅహింస
 తవిక్రమఃఅపరిచ్ఛిన్నవిక్రమోవామిహహింసాయాం * ॥౮౧॥కాలనేమినా
 మానమసురంనిజఘానేతి కాలనేమినిహః * గతాగతానామపితూణాంకు
 లానివిజిత్యవిరాజతఇతివీరః * శూరకులోద్భవత్వాత్ శౌరిఃశ్రుతవిక్రమశా
 లిత్వాద్వాశూరవీరవక్త్రాంతావితిధాతుపారే * శూరజనానాంవాసవాదీ
 నాంశౌర్యాతిశయనేష్టఇతి శూరజనేశ్వరః * త్రయాణాంలోకానామంత
 ర్యామితయాత్తేత్రిలోకాత్పాత్రయోలోకా అస్తాత్ పరమార్థతోనభిద్యం
 తఇతివా * త్రయోలోకాస్తదాజ్ఞయాస్వేషుకర్మసువర్తంతఇతిలోకేశః
 * కేశసంజ్ఞ తాసూర్యాదిసంక్రాంతాలంకవస్తద్వత్తయాకేశవః॥అంశవో
 యేప్రకాశంతేమమతేకేశసంజ్ఞతాః | సర్వజ్ఞఃకేశవంతస్త్వాన్తాంప్రాహు
 ద్విజసత్తమాఇతిమహాభారతే ॥ బ్రహ్మవిష్ణుశివాఖ్యాతా శ్శక్తయఃకేశసం
 జ్ఞతాః | తేనకేశవనానూహంఖ్యాతోలోకేయగేయగే ॥ తద్వత్తయావా
 కేశవః॥ త్రయఃకేశినఇతిశ్రుతేః॥ మత్కోశౌవసుధాతలఇతి-అదోకేశశబ్దఃశ
 క్తిపర్యాయత్వేనప్రయుక్తః ॥ కోబ్రహ్మైతిసమాఖ్యాత ఈశోహంసర్వద
 హానామ్ | ఆవాంతవాంశసంఘాతౌతస్త్వాత్కోశవనామవానితిహరివంశే *
 కేశినామా నమసురంహతవా నితికేశిహః * సహేతుకంసంసారం హగతీతి

వః కేశిహఃహరిః || ౮౨ || కామదేవః కామపాలః కామికాంతఃకృతాగమః |
 అనిర్దేశ్యవపుర్విష్ణుర్ద్విరో నంతోధనంజయః || ౮౩ || బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మకృ
 ద్భ్రాహ్మణ్యబ్రహ్మబ్రహ్మవివర్ధనః | బ్రహ్మవిద్భ్రాహ్మణ్యో బ్రహ్మీ బ్రహ్మజ్ఞో

హరిః* ౮౨|| ధర్మాదిపురుషార్థచతుష్టయంవాఙ్మదిః కామ్యత ఇతి కామః సచా
 సౌ దేవ శ్చేతి కామ దేవః * కామినాం కామాన్బలయతీతి కామ పాలః* పూ
 ర్ణ కామ త్వత్కామీ కామోస్యాస్తీతి కామీ|| స్తోకామయ తేతి శ్రుతేః * అభి
 రుపతమం దేహం వహన్కాంతః ద్విపరార్థాం తేకస్య బ్రహ్మణః తో యస్మా
 త్ ఇతి వాకాంతః * కృత ఆగమః శ్రుతి స్మృత్యాదిలక్షణో యేన సకృతాగమః||
 వేదాశ్చాస్త్రాణి విజ్ఞాన మేతత్సర్వం జనార్దనాదిత్యతై వ్రవత్కృతి || శ్రుతి స్మృ
 తీ మమైవాక్షే ఇతి భగవద్వచనాత్ * ఇదంత దీదృగే వేతి నిర్దేష్టుం యన్నక క్యతే గు
 ణాద్యతీతత్వాత్ రూప మస్యేతి అనిర్దేశ్యవపుః * రోదసీ వ్యాప్య కాంతి రభ్య
 ధికాస్థితాస్యేతి విష్ణుః || వ్యాప్య మేరోదసీ పార్థ కాంతి రభ్య ధికాస్థితా | క్రమ
 ణా ద్యాప్య హం పార్థ విష్ణు నిత్యభిసంజ్ఞిత ఇతి మహాభారతే * గత్యాది మత్వా
 ద్వీరః వీర గతి వ్రజన కాంత్యశనస్వాదనేష్యితి ధాతు పాఠాత్ * వ్యాపి త్వస్మి
 త్య త్వత్స గావత్త్వత్వద్దేశతః కాలతో వస్తుతో పరిచ్ఛిన్నానంతః || సత్యంజ్ఞాన
 మనంతం బ్రహ్మేతి శ్రుతేః || గంధర్వాపుర సస్సిద్ధాః కిన్నరో రగచారణాః |
 నాంతం గుణానాం గచ్ఛంతి తేనానంతో యమవ్యయ ఇతి విష్ణుపురాణవచనా
 ద్వానంతః * యద్దిగ్విజయే ప్రభూతం ధనమజయ త్రేన ధనం జయోర్మునః|| పాం
 డవానాం ధనం జయ ఇతి భగవద్వచనాత్ * || ౮౩|| తపో వేదాశ్చ సత్యం చక్షా
 నం చ బ్రహ్మ సంజ్ఞితం తే ధ్యో హితత్వా త్ర ద్వేదిత్య త్వద్వాద్భ్రాహ్మణ్యః *
 తప ఆదీనాం కర్మత్వాద్భ్రాహ్మకృత్ * బ్రహ్మకృత్నా సర్వ సృజతీతి బ్రహ్మ *
 బృహత్వాద్బృహణ త్యాచ్ఛ సత్యాదిలక్షణం బ్రహ్మ || సత్యంజ్ఞాన మనంతం
 బ్రహ్మేతి శ్రుతేః || ప్రత్యస్తమితి భేదం యుత్యతా మాత్ర మగోచరమ్ | వచనా
 మాత్మ సంవేద్యంతే జ్ఞానం బ్రహ్మ సంజ్ఞితమితి విష్ణుపురాణే * తప ఆదీనాం
 వ్రవర్ధనో బ్రహ్మ వివర్ధనః * వేదం వేదార్థం చ యథా వద్వేతి విందతే వేతి బ్రహ్మ
 విత్ * బ్రహ్మకృత్నా సమస్తానాం లోకానాం ప్రవచనం కుర్వ స్వేదస్యా యమి
 తి బ్రాహ్మణః * బ్రహ్మ సంజ్ఞితా స్తచ్చేష భూతా ఇతి బ్రహ్మీ * వేదాన్వా
 త్త్ర భూతాన్ జానాతితి బ్రహ్మజ్ఞః * బ్రాహ్మణానాం ప్రియో బ్రాహ్మణః ప్రి
 యః బ్రాహ్మణః ప్రియా అస్యేతి వా || ఘ్నంతం శపంతం పురుషం వదంతం యో

బ్రాహ్మణప్రియః॥ ౧౮ ॥ మహాక్రమోమహాకర్తామహాతేజాపాపహరః॥
 మహాక్రతుర్మహాయజ్ఞామహాయజ్ఞోమహాహవిః ॥ ౧౫ ॥ స్రవ్యః స్రవక్షీయ
 స్తోత్రంస్తుతిఃస్తోతారణప్రియః । పూర్ణఃపూరయితాఫుణ్యః పుణ్యకీర్తిరనా
 మయః ॥ ౧౬ ॥ మనోజవస్తీర్థకరోవసురేతావసుప్రదః । వసుప్రదోవాసు

బ్రాహ్మణంనప్రణమేద్యథాహమ్ । సపాపకృచ్ఛ్చ్రాదవాగ్నిహృద్యశ్చ
 దండ్యశ్చనచాస్త్రదీయితభిభవద్వచనాత్ ॥ యందేవంఛేవకీదేవసుఛేవాదజీ
 జనత్ । భామస్యబ్రహ్మణోగప్రాదీప్తమగ్నిమివారణిరితిమహాభారతే * ॥ ౧౮ ॥
 మహాంతఃక్రమాఃపాదవిత్పాలస్యేతిమహాక్రమః ॥ శనోఽష్టరురుక్రమశ్చ
 తిశ్రుతేః * మహాజగదుత్పత్త్యాదికర్తాస్యేతిమహాకర్తా * తేజస్వీహోఽదీయే
 నతేజసాభాసూరాదయఃతన్మహాత్తేజోస్యేతిమహాతేజాః ॥ యేనసూర్యస్తవ
 తితేజసేద్ధితిశ్రుతేః ॥ యదాదిత్యగతంతేజితస్త్యుతేశ్చ - క్రౌర్యశాస్త్ర్యాది
 భిర్ధర్మైర్మహద్భిః సమలంకృతభివామహాతేజాః * మహాంశ్చసాపురగశ్చే
 తిమహారగః॥సర్వాణామస్తివాసుకీరితిభగవద్వచనాత్ * మహాంశ్చసా
 క్రతుశ్చేతిమహాక్రతుః ॥ యథాశ్వమేధఃక్రతురాడితిమనువచనాత్ ॥ సోఽపవ
 వేతిశ్రుతేః * మహాంశ్చసాయజ్ఞాచేతిలోకసంగ్రహార్థంయజ్ఞాన్నిర్యయ
 త్మహాయజ్ఞా * మహాంశ్చసాయజ్ఞశ్చేతిమహాయజ్ఞః ॥ యజ్ఞానాంజపయ
 జ్ఞోస్తిభిభవద్వచనాత్ * మహాశ్చతద్ధవిశ్చేతిబ్రహ్మత్సనిసర్వంజగత్తదా
 త్తతయాహూయతభిమహాహవిః-మహాక్రతురిత్యాదయోఽహుక్రహీర్వా
 * ॥ ౧౫ ॥ సర్వైఃస్తూయతేస్తోతాకస్యచిదితిస్తవ్యః * అతపవస్తవక్షీయః
 * స్తూయతేయేనతత్స్తోత్రంగుణసంకీర్తనాత్మకంతద్ధరిరేవేతి * స్తుతఃస్తవ
 నక్రియావిషయఃస్తుతిరితిపాలేస్తుతిఃస్తవనక్రియా * స్తోతాపిసపవక్షీయో
 రణోస్యయతః పంచమహాయథానిధతేనతతంలోకరక్షణార్థమతోరణప్రి
 యః * సర్వైఃకామైఃసకలాభిశ్చశక్తిభిఃసంపన్నభిఃపూర్ణః * నకేవలంపూ
 ర్ణఃసపవపూరయితాచసర్వేషాం సంపద్భిః * స్తుతిమాత్రేణసర్వేషాంక
 ల్పిషాణేషుపయతీతిపుణ్యః * పుణ్యాకీర్తిరస్యయతఃపుణ్యమావహతియస్యకీ
 ర్తిర్నైమిపుణ్యకీర్తిః * అంతరైర్నాప్యైర్వాప్యభిఃకర్తవ్యైర్నపిద్వ్యతభి
 యేనామయః * ॥ ౧౬ ॥ మనసోవేగభవవేగోస్యసర్వగత్వాదితిమనోజవః * చ
 సర్వశవిద్యానాంబాప్యవిద్యానాంచప్రణేతాప్రపక్తాచేతితీర్థకరః - హయ
 గీవయాపేణమధుకైః భాహాత్వావిరించ్యాయ సర్గాదాసర్వాః శ్రుతీరన్యా

౫౪ శ్రీశంకరభాష్యసహితశ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రమ్.

దేవోపస్వర్వసుమనాహవిః || ౮౭ || సద్గతిస్సత్రప్రతిస్సత్తాసద్భూతిస్సత్ప్రయణః | శూరసేనోయదుక్తేషస్సన్నివాసస్సుయామునః || ౮౮ || భూ:

శ్చవిద్యాఉపాదిశత్ వేదచాపఙ్కః విద్యాసురవైరిణాంపంచనాయచోపాదితిపౌరాణికాఃకథయంతి * వసుసువర్ణంరేతోయస్యేతివసురేతాః|| అవసనర్ణాదౌతాసువిర్యమవాస్సుజత్ | తద్దండమభవత్ హైమంసహస్రాంసమప్రభమ్|| ఇతివ్యాసవచనాత్ * వసుధసంప్రకర్షేణదదాతీతిసాక్షాద్భద్యక్షోయమితరస్తుతత్ప్రసాదాద్ధనాధ్యక్షఃఇతివసుప్రదః * వసుప్రకృష్టమోక్షాఖ్యంఫలంభక్తేభ్యఃప్రదదాతీతిత్వీతియోవసుప్రదః|| విజ్ఞానమానందబ్రహ్మారాతేర్దాతుఃపరాయణంతిష్ఠమానస్యతద్విదఇతిశ్రుతేః- సురారీణావసుప్రకర్షేఖండయన్వావసుప్రదః * వసుదేవస్యాపత్యంపాసుదేవః*వసతిఘాతానితత్రతేషువావసతీతివసుః వసఆచ్ఛాదనేవస్తే ఆచ్ఛాదయత్యాప్తనఃస్వరూపంమాయయేతివావసుః * అవిశేషేణసర్వేషువిషయేషువసతిః వసుతన్వనోస్యేతివసుమనాః * బ్రహ్మహవిరితిభగవద్వచనార్థపిః * ||౮౭|| అస్తేబ్రహ్మేతిచేద్యేదసంతషేనంతతోవిమరితిశ్రుతేః - బ్రహ్మస్తీతియేవిదస్తేసంతస్తైఃప్రాప్యతేఇతిసద్గతిఃసతీగతిర్బుద్ధిఃసముత్కృష్టాస్యేతివాసద్గతిఃసతీకృత్విష్ణుగదుత్పత్త్యాదిలక్షణాస్యయస్మాత్సనసత్కృతిః || ౮౦౦ || ...

ఇతిశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితే శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రభాష్యే సప్తమశతకవివృత్తిః.

బ్రహ్మవక్షో - శ్రీకరః-విధేయాత్కా-విశోకః- అమితవిక్రమః- కావదేవః- బ్రహ్మఙ్కః- మహాక్రమః-స్తోత్రః- తీర్థకరః- సజాతీయవిజాతీయస్సగతభేదరహితానుభూతిఃసత్తాప్రకమేపాద్వితియంబ్రహ్మేతిశ్రుతేః * సవపరమాత్కాచిదాత్మకోబహుధాభాసమానత్వాత్ సద్భూతిఃనాన్యః నానాత్వప్రతీతేర్బాధ్య మాసత్వాన్నసన్నాత్మ్యసత్ - శ్రోత్రోయాక్తికోవాచాధఃప్రపంచస్యవివక్షితః * సతాంతత్వవిదాంపరంప్రకృష్టమయసమితిసత్పరాయణః* హనుమత్ప్రీముఖాస్సైస్సికాశ్చార్థశాలినోయస్యాంసేనాయంసాశూరాసేనాయస్యసశూరసేనః* యదూనాంప్రధానత్వాద్భదుక్తేషః * సతాంవిమషామాశ్రయఇతిసన్నివాసః * శోభనాయామునాయమునాసంబంధినఃపరివేష్టారోస్యేతిమయామునః- యామునాపరివేష్టారఃపద్మాసనాదయఃశోభనాస్యేతివాసుయామునఃగోపవేషధరః * ||౮౮|| భూతాన్య

వాసోవాసుదేవస్సర్వాసునిలయోనలః । దర్పహాదర్పదోద్ధృప్తోద్ధర్షరోథాప
 రాజితః॥ ౧౮౯॥ విశ్వమూర్తిర్మహామూర్తిర్దిప్తమూర్తిరీమూర్తిమాత్రానే
 కమూర్తిరవ్యక్తశ్శతమూర్తిశ్శతాననః ॥౧౯౦॥ ఏకోనైకస్సవఃకఃకింయత్తత్ప

త్రాభిముఖ్యేనవసంతీతిఘాతావాసః ॥ వసంతిత్వయిఘాతాసిఘాతావా
 సస్తతోభవానితిహారివంశే * జగదాచ్ఛాదయతిమాయయేతివాసః- సవ
 దేవఇతివాసుదేవః ॥ ఛాదయమిజగత్సర్వంఘాత్యాసూర్యకవాఁశుభిలిఛ
 గవద్వచనాత్ * సర్వఏవాసవోముఖ్యాప్రాణాజీవాత్మకయస్మిన్నవ్యయేని
 లీయంతేససర్వాసునిలయః * అలంపర్యాప్తిశక్తీసంపదాంనాస్యవిద్యతఇ
 త్యనలః * ధర్మవిరుద్ధేపథితిష్ఠతాందర్పంహంతేతదర్పహః*ధర్మవత్కేవర్త
 మానానాందర్పంగర్వందదాతీతిదర్పదః * ఆత్మావృతరసాస్వాదనాన్నిశ్యం
 ప్రముదితోద్భవః * నశక్యధారణాయస్యప్రాణప్రాణిభదనాదిఘసర్వో
 పాధివినిర్దుకత్వాత్తథాపిత్వప్రసాదతః కైశ్చిద్దుఃఖేనహృదయేధార్యతే
 జన్మాంతరసహస్రేషుభావనాయోగాత్తస్మాద్దుర్ధరః ॥ క్లేషోధికతరస్తేషా
 మవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ అవ్యక్తాహిగతిర్దుఃఖందేహవద్భిరవాప్యతఇతిభగవ
 ద్వచనాత్ * ఆంతరైరాగాదిభిః శత్రుభిర్వాప్యైర్దానవాదిభిర్నపరాజితఇ
 త్యపరాజితః * ॥౧౯౧॥ విశ్వంమూర్తిరస్యసర్వాత్మకత్వాదితివిశ్వమూర్తిః*
 శేషాంకపర్యంకశాయిలోస్యమహాతీమూర్తిరితిమహామూర్తిః*జ్ఞానవయా
 మూర్తిఃస్వేచ్ఛయాతైజసీవామూర్తిదిప్తాస్యేతిదీప్తమూర్తిః*కర్మనిబంధ
 నామూర్తిరస్యసవిద్యతఇత్యమూర్తిమాత్ర*అవతాఁశుస్వేచ్ఛయాలోకా
 నాముపకారిణీచ్ఛస్వీర్నూర్తిభజతఇత్యనేకమూర్తిః*యద్యపిలనేకమూ
 ర్తిత్వంతథాప్యయమిద్భుశఇతినవ్యజ్యతఇత్యవ్యక్తః*నానావికల్పజామ్ముర
 యఃసంవిదాకృతేఃసంతీతిశతమూర్తిః*యతోవిశ్వదిమూర్తిత్వమతపవశ
 తాననః * ॥౧౯౦॥ పరమార్థతఃసజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదసిముక్తత్వాదే
 కం॥ ఏకమేమాద్భితియంఇతిశ్రుతేః * మాయయాబహుయాపత్వానైకః॥
 ఇంద్రోమాయాభిఃపురూరూపతయతఇతిశ్రుతేః * సోమాయత్రాభిసూ
 యతేసోధ్వరస్సవః * కశ్యబఃసుఖవాచకఃతేనస్తూయతఇతికంబ్రహ్మైతి
 శ్రుతేః * సర్వపురుషార్థరూపత్వాద్బ్రహ్మవిఘ్నాన్యమితిబ్రహ్మకిం*యచ్ఛ
 భేనస్వతస్సిద్ధవస్తూదైశవాచినాబ్రహ్మనిర్మిత్యతఇతిబ్రహ్మయత్ ॥ యతోవా
 క్షమానిఘాతానిజాయంతఇతిశ్రుతేః * తనోపీతిబ్రహ్మతత్ ॥ ఓంతస్సదితిని

దమను త్రమమ్ | లోకబంధుర్లోకనాథోమాధవోభక్తవత్సలః || ౯౦ || సు
 ర్ణవర్ణోహేమాంగోవరాంగశ్చందనాంగడి | వీరహావిషమశ్శూన్యోఘృత
 శీరచలశ్చలః||౯౧|| అమానీమానదోమాన్యోలోకస్వామీతిలోకధృక్ | సు

రైశోబ్రహ్మణస్త్రీవిధః స్మృతఇతిభగవద్వచనాత్ * పద్యలేగవ్యతేమువ
 త్సుభిరితిపదంయస్మాదుత్కృష్టం నాస్తితదను త్రమంసవిశేషణ మేకంనామః
 దమను త్రమమితి * ఆధారఘాతేస్తీస్సకలలోకాబధ్యంతఇతిలోకబంధుః
 లోకానాంజనకత్వాదన్యోబంధుర్నాస్తీతిజనకత్వాద్వాలోకబంధుః - ల
 కానాంబంధుకృత్యంహితాహితోపదేశం శ్రుతిస్మృతిలక్షణం కృతవానితివ
 లోకబంధుః * లోకైర్నాధ్యతేయావ్యతేతానుపతపతితేభ్యఆశాస్తేతేషే
 మిష్టఇతివాలోకనాథః - నాథ్యనాథ్యయాంచోపతావైశ్వర్యాశీష్యితిధాక
 పాతాత్ * మధుకులేజాతత్వాన్నాధవః* భక్తస్నేహవానితిభక్తవత్సల
 * ||౯౦|| సువర్ణవర్ణవర్ణఇవవర్ణోస్యేతిసువర్ణవర్ణః సదాపశ్యఃపశ్యతేరుక్మ
 ర్ణమితిశ్రుతేః * హేమేవాంగంవపురస్యేతిహేమాంగః || యమిషోంతరా
 త్యేహీరణ్యయఃపురుషఇతిశ్రుతేః* వరాణిశోభనాన్యంగాన్యస్యేతివరాంగ
 * చందనైరాహ్లాదనైరంగదైఃకేయా రైఘాఃషితఇతిచందనాంగడి * ధర్మ
 త్రాణాయాసురవీరాః హిరణ్యకశిపుప్రభృతీః రాగాదీంశ్చహంతీవీరప
 * సమోనాన్యవిద్యతేసర్వవిలక్షణత్వాచితివిషమః||నత్యత్సమోస్త్యభ్యధిక
 మతోన్యఇతిభగవద్గీతాసు * సర్వవిశేషరహితత్వాచ్చాన్యవచ్చాన్యః* *
 తావిగళితాఆశిషఃప్రార్థనాఅస్యేతిఘృతాశీః * నస్వయాపానసామర్థ్యాన్య
 చక్షానాదికాత్ గుణాత్ చలనవిద్యతేయస్యేత్యచలఃకీర్తితోచ్యతః * వా
 య్యూరూపేణచలతీచలః * ||౯౧|| అనాత్మవస్తువ్యాత్సాభిమానోనాస్తీస్స
 చ్చసంవేదనాకృతేరిత్యమానీ * స్వమాయయాసర్వేషామనాత్మసావ్యత్సా
 మానందదాతిభక్తానాం మానంసత్కారందచాత్య భక్తానాంఖండయతీతిక
 త్యవిదామనాత్మనిఆత్సాభిమానంఖండయతీతివామానదః * సర్వైర్నా
 నీయఃపూజనీయఃసర్వేశ్వరత్వాదితిమాన్యః* చతుర్దశలోకానామీశ్వరత్వా
 త్లోకస్వామీ * త్రిష్లోకాధారయతీతితిలోకధృక్ * శోభనామేధాప్రజా
 స్యేతిసుమేధానిత్యమనీచప్రజామేధయోరితి సమాసాంతోఽనీచప్రత్యయః
 * మేధేష్వరేజాయతఇతిమేధజః* కృతార్థోధన్యః* సత్యాఽవితథామేధా
 స్యేతిసత్యమేధాః * అంచైరశేషేఃశేషాన్వైరశేషాంధరాంధారయస్థరా

ధామేధజోధన్యస్సత్య మేధాధరాధరః || ౯౩ || తేజోవృషోద్యుతిధరస్స
 ర్వశశ్రుభృతాంవరః | ప్రగ్రహూనిగ్రహూవ్యగ్రోనైకశృంగోగదాగ్రజః ||
 ౯౪ || చతుర్ముద్రిశ్చతుర్బాహుశ్చతుర్వ్యూహశ్చతుర్గతిః | చతురాత్మాచ
 తుభావశ్చతుర్వేదవిదేకపాత్ || ౯౫ || సమావర్తోనివృత్తాత్మాదుర్జయో

ధరః * || ౯౩ || తేజసాభాసాసర్వదాదిశ్యూరూపేణవర్షణాత్ తేజోవృషః తే
 జాంసిలంభాంసిలదాయసిదిత్యూరూపేణవర్షణాత్ తీతివాః * ద్యుతిమంకగతాంకాం
 తీంధారయతీతిసతాంకీర్తింవాధారయన్ద్యుతిధరః * సర్వశశ్రుభృతాంశ్రే
 వ్యతిసర్వశశ్రుభృతాంవరః * భక్తైరుపహృతంపత్రపుష్పాదికంప్రకృష్టః
 తీతిప్రగ్రహాః ధావంతోవిషయారణ్యేయర్థం తెందియవాజినః తప్త్రీసాదే
 నరశ్చినేవబద్ధాతీతి వాప్రగ్రహవత్ ప్రగ్రహాః - ప్రగ్రహూరశ్చైవేతిపా
 ణినివచనాత్ - ప్రగ్రహశబ్దస్యసాధుత్వం * స్వభావేనస్వశేసర్వంనిగృహ్యతీ
 తినిగ్రహాః * విగతమగ్రమంతోవినాశోస్యేతివ్యగ్రఃభక్తజనానామభీష్టప్రదా
 నేషువ్యగ్రతివావ్యగ్రః * చతుశ్శృంగోనైకశృంగః || చత్వారిశృంగాస్త్రయో
 స్యపాదాద్వేశీర్షేనప్రహస్తాసోలస్య | త్రిధాబద్ధోవృషభోరోరవీతిషుచూ
 దేవోమర్త్యాం ఆవివేశేతిశ్రుతేః * నిగదేనమంద్రేణాగ్రజాయత ఇతిశబ్దం
 లోపంకృత్యాగదాగ్రజః - యద్వాగదోనామశ్రీనాసుదేవస్యావరజస్తస్మాద
 గ్రేజాయతఇతిగదాగ్రజః * || ౯౪ || చతస్రోమూర్తయోవిరాటస్సత్రోత్పా
 వ్యాకృతతురీయాత్పానోస్యేతిచతుర్ముద్రింసీతారక్తావీతాకృష్టాచచతస్రో
 మూర్తయోస్యేతివా * చత్వరోబాహువోస్యేతి చతుర్బాహురితినామవా
 సుదేవేయాధం * శరీరపురుషః ఘండపురుషోవేదపురుషోషహాపురుషఇతిబ
 హ్వోచోపనిషదుక్తాశ్చత్వరోవ్యూహాలస్యేతిచతుర్వ్యూహాః * ఆక్రూ
 ణాంవర్ణానాంచతుర్ణాం యథోక్తకారిణాంగతిశ్చతుర్గతిః * రాగద్వేషాది
 రహితత్వాచ్చతురంమన ఆత్మాలీస్యేతిఋణోబుద్ధి రహంకారశ్చిత్తంచతుష్ట
 యమాత్మాలీస్యేతివాచతురాత్మా * ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యంపురుషార్థ
 వతుష్టయంభవత్య త్పద్మతేయస్తాదితి చతుభావః * యథావశ్యేతిచతు
 ర్ణాంవేదానామర్థమిచతుర్వేదవిత్ * ఏకఃపాదోస్యేతిఏకపాత్ || పాదోస్య
 శ్వాభూతానితిశ్రుతేః || విష్టభ్యాహమిదంకృత్సమేకాం శేనస్థితోజగదితి
 ష్టేతశ్చ * || ౯౫ || సంసారచక్రస్యసమ్యగావర్తకఇతిసమావర్తః * సర్వత
 వర్తమానత్వాన్ననివృత్తః - కుతోప్యాత్మాలీస్యేతినివృత్తాత్మానివృత్తత

దురతిక్రమః | దుర్లభోదుర్లమోదుర్గోదురావాసోదురారిహః||౯౬|| శుభాగ్రోలోకసారంగస్సుతంతుస్తంతువర్ధనః | ఇంద్రకర్మామహాకర్మాకృతకర్మాకృతాగమః || ౯౭ || ఉద్భవస్సుందరస్సుందోరత్ననాభస్సులోచనః | అర్కో

త్వామనోయస్యవిషయేభ్యఇతివా * జేతుంశకృతకృతదుర్జయః*భయపేతుత్వాదసాభ్యజ్ఞాంసూర్యాదయోనాతిక్రామంతీదురతిక్రమః|| భయాదసాగ్నిస్తపతిభయాత్తపతిసూర్యః భయాదింద్రశ్చవాయుశ్చమృత్యుర్ధావతిపంమఇతిమంత్రవర్ణాత్ - మహాభ్యయంవజ్రముద్యుతమితిచ * దుర్లభయాభక్త్యలీభ్యతభతిదుర్లభః || జన్మాంతరసహస్రేషుతపోధ్యానసమాదిభిఃసరాణాఃకీలపాపానాంకృష్టేభక్తిస్రజాయతఇతివ్యాసవచనాత్ || భక్త్యలభ్యస్తసస్యయేతిభగవద్వచనాత్ * దుఃఖేసగవ్యతేజ్ఞాయతఇతిదుర్జయః * అంతరయైఃస్రతిహతైర్దుఃఖాదవాప్యతఇతిదుర్గః * దుఃఖేనావాగ్యతేచిత్రేయోగిస్ససూధావితిదురావాసః* దురారిణోదుర్గామినోచానవాదయస్తాహతితిదురారిహః * || ౯౬ || శోభనైరంధైరవయవైర్విరాజతేధ్యయత్వాదితిభాంగః * లోకానాంసారంసారంగవత్ గృహ్ణంతీతిలోకసారంగః|| ప్రజాషల్లోకాసభ్యనయదితిశ్రుతేః- లోకేసారఃప్రణవస్సేనప్రపితత్తవ్యఇతివాప్యదేదరాదిత్వాత్సాధుత్వం * శోభనస్తంతుర్విస్తీర్తః ప్రపంచోస్యేతి సుతతుః* తమేవతంతుంవర్ధయతిత్తేదయతీతివాతంతువర్ధనః* ఇంద్రస్యకర్మణఃకర్మానేతిఇంద్రకర్మావిశ్వకర్మాగ్రత్యర్థః* మహాంతివియదాదీసభూతనికర్మాణికార్యాభ్యస్యేతిమహాకర్మాః * కృతమేవసకర్తవ్యంకించిత్రైరాస్యవిద్యతఇతికృతకర్మాధర్మాత్తకంకర్మకృతనానితివా * కృతోవేదాత్మకఆగమోయేనేతికృతాగమః|| అన్యవహతీభూతస్యేత్యాదిశ్రుతేః * ||౯౭|| ఉత్తృప్తంభవంజన్మనేచ్ఛయాభజతగ్రత్యర్థవఃఉద్గ్రతమసగతంగజన్మాగ్యోర్యకారణత్వాదివోద్భవః * విశ్వాతీశయీసాభాగ్యశాలిత్వాత్సుందరః * సుష్టఉందతీసుందః- ఉందీక్లేదసాభ్యస్యధాతోఃసూద్యచ్ ఆర్ద్రాభావస్యవచకఃసుందఃకరుణాకరత్యర్థః - పృషోదగాదిత్వాత్ సరిరూపత్వం * రత్నశబ్దేనశోభాలత్యుతే - రత్నవత్సుందరానాభివ్యస్యేతిరత్ననాభః * శోభనలోచనంనయసంజ్ఞాసంవాస్యేతిసులోచనః* బ్రహ్మదిభిఃపూజ్యతమైరచ్చనీయత్వాదకృః* వాజపశ్చంలన్నాన్నినాంసోతిదచాతీతివాజసంజ్ఞఃప్రజయాభాసేశ్యంగవాక్మశ్యవిశేషయావ్యంసిశ్యుర్గృహియోతిశాయనే* అదీనతీశద

వాజసనశ్శృంగీజయంతస్సర్వవిజ్ఞయీ || ౯౦ || సువర్ణబిందురతో భ్యస్సర్వ
 వాగీశ్వరేశ్వరః | మహాహ్రీదోమహాగర్భోమహాఘాతోమహానిధిః||౯౧||కంఠు
 దఃకుందరఃకుందఃపర్వస్యఃపావనోసిలః | అమృతాశోమృతవపుస్సర్వజ్ఞ స్సర్వ

నజయతిజయ హేతుర్వాజయంతః * సర్వవిషయంజ్ఞానమస్యేతిసర్వవిత్ ఆ
 భ్యంతరాఽరాగాదీః వాహ్యంహిరణ్యో యోదీంశ్చ జేతుంశీలమస్యేతిజయీ-
 ప్రజోరినిరిత్యధి కా రేజద్వృక్షీ త్యాది పాణినవచనాదీన్ ప్రత్యయఃసర్వవిచ్చా
 సౌజయీతిసర్వవిజ్ఞయీ త్యేకంనామ * ||౯౦|| బిందవోవయవాఃసువర్ణసదృ
 శాలస్యేతిసువర్ణబిందుఃఆప్రాణిభాత్ సర్వవీచనువర్ణ ఇతిశ్రు తేః - శోభనోప
 గ్లోతురంబిందుశ్చయస్మిన్తంత్రేనమంత్రాత్తాహనువర్ణబిందుః||౯౦|| *
 ఇతిశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితే శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామ
 స్తోత్రభాష్యేఽప్తమశతకవివృత్తిః.

సత్రా- అనలః-అనేకమూర్తిః-తత్ - వీరహః-త్రిలోకధృక్ - సిగ్రహః-
 చతుర్ద్వదిత్ - దురారిహః-సుందరః- రాగద్వేషాదిభిఃశబ్దాదివిషయైశ్చత్ర
 దశారిభిశ్చనతో భ్యతగత్యతో భ్యః * సర్వేషాంవాగీశ్వరాణాంబ్రహ్మాదీనా
 మపితాశ్వరఃసర్వవాగీశ్వరేశ్వరః * అవగాహ్యసదానందంవిశ్రవ్యసుఖమా
 సతేయోగినఇతిమహాహ్రదఇవేతిమహాహ్రదః * మహాగ్రవదస్యమాయా
 మహాతీమరత్యయేతిమహాగ్రః|| మమమాయాదురత్యయేతిభగవద్వచనాత్ -
 అభవాగ్రతశబ్దోరథపర్యానుఇతీనైరుక్తైరుక్తఃతస్మాత్తహారథోమహాగ్రః
 మహారథత్వమస్యప్రసిద్ధం భారతాదిషు * కాలత్రయాఽవిచ్ఛిన్నస్వరూప
 త్వాన్నహాఘాతః * సర్వభూతాభ్యస్మిన్నిధీయంతగతీనిధిః- మహాంశ్చసౌ
 నిధిశ్చేతిమహానిధిః * ||౯౧|| కుంధరిణీంభారావతారణంకుర్వన్నీదయత్తీకు
 ముదః-ముదిరత్రాంతభావితణిజర్ఘః * కుందపుష్పతల్యాణిశుభ్రాణిభద్రా
 సుబంధీనిఫలానిరాతిదదాతీతికుంధరః - రాలాదానేఇతిలయోర్వృత్త్యేకత్వ
 స్తరణాత్కుందరః - కుందపుష్పతల్యానిశుద్ధానిఫలానిలాత్యాదత గతీకుంద
 రఃకుంధరాందారయాసాసహిరణ్యోజ్ఞ బిఘాంసయావరాహరూపమాస్థా
 యేతివాకుందరః * కుందోపమసుందరాంగత్వత్ స్వచ్ఛతయాస్ఫటికవస్మి
 ర్మలఃకుందఃకుంపృథివీంశ్యపాణుప్రదదావితీకుందోవా|| సర్వపాపవినుద్ధ్య
 త్థంవాజమేనేనచేష్టవాః| తస్మిన్యజ్ఞేమహాదానేదక్షిణాంభ్యగునంబసః||మా
 రీచాయదదౌప్రీతిః కశ్యపాయవసుంధరామితిహారివంశే - కుంపృథివీంఖండ

తోముఖః ॥ ౧౦౦ ॥ సులభస్సువ్రతస్సిద్ధశ్శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః । స్వగ్రోధో
దుంబరోశ్వత్థశ్చాణారాంధ్రనిఘాదనః ॥ ౧౦౧ ॥ సహస్రాచ్చిస్సప్రజిహ్వ

యతితివాకుండఃకుశ బ్దేనపుథివీశ్వరాలత్యంతే ॥ నిఃక్షత్రియాంచుశ్చచకార
మేదినిమనేకశోచాహు వనంతథాచ్చినతే । యఃకార్తవీర్యస్యచభార్గవోత్త
మోమమాస్తుమంగళ్యవివృద్ధయే హరితిశ్రీవిష్ణుధర్మైః * పర్జన్యవదాధ్యాత్మి
కాదితాపత్రయంశమయతితిసర్వాన్యామానభివర్జితీవాపర్జన్యః * స్మృతి
మాత్రేణపునాతీతిపావనః * ఇలతిప్రేరణంకరోతీతిఇల సద్రహాతితత్త్వాదని
లః- ఇలతిస్వపితఇత్యుజ్జఇల సద్విపరీతోనిత్యుప్రబుద్ధస్వరూపత్వాదనిలోవాల
భవానిలేర్లహణార్థాత్- ప్రశ్యయాంతాదూపంలగహనోవానిలఃభక్తే
భ్యఃసులభః* సాన్వత్సానందామృతరసమశ్చాతీతలమృతాశః-మథితమమృతం
సురాన్పాయయిత్వాస్వయంచాపివదితివామృతాశః- అమృతావినశ్వరఫల
త్వాదాశావాంఛాస్యేతివా * మృతంమరణంతద్రహితంవపురస్యేత్యమృతవ
పుః * సర్వంజానాతీతిసర్వజ్ఞః॥యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదిత్శ్రుతేః* సర్వతోషీ
రోముఖమితిభగవద్వచనాత్ సర్వతోముఖః * ॥౧౦౦॥ పత్రపుష్పాదిభిర్భక్తి
మాత్రసమన్వితైఃసుఖేనలభ్యంతఇతిసులభః॥ పత్రేషుపుష్పేషుఫలేషుతోయే
ష్యక్రీతలభ్యేషుసదైవసత్సు । భక్త్యైకలభ్యేషుమేషురాణేముక్తాకథంసక్తి
యతేప్రయత్నైఃఇతిమహాభారతే* శోభనంవ్రతంనియతోఘృతేభోజనాన్వివ
ర్తతఇతివాసువ్రతః * అనన్యాధీనసిద్ధత్వాస్సిద్ధః*సురశత్రవపవాన్యశత్రవ
స్తాజయతిశత్రుజితే * తాపనాత్సురశత్రుణాంశత్రుతాపనః * న్యకల
ర్వాకోరోహతిసర్వేషాముపరివర్తతేఇతిస్వగ్రోధః * పృషోదరాదిత్వాత్ హ
కారస్యధకారాదేశః- సర్వాణిభూతానిస్యక్ కృత్యనిజమాయయాఅవృణో
తిసుఘోధీతివాస్వగ్రోధః * అంబరాదుద్గతఃకారణత్వేనేత్యదుంబరోఃపృషోద
రాదిత్వాదకారస్యఉకారాదేశః యద్వాఉదుంబరమన్నాద్యం తేనతదాత్మ
నావిశ్వంపోషయన్నదుంబరఃఉగ్రాలనాద్యముదుంబరంఇతిశ్రుతేః- స్వగ్రో
ధోదుంబరఇత్యవ్రతనిర్ణయోపేక్యతేసంధిరార్షః* శోష్విసస్తాస్యేత్యత్యక్త్యవ్రతః-
పృషోదరాదిత్వాదేవసకారస్యతకారాదేశః- అశ్వత్థఇవతిష్ఠతీతివాశ్వత్థః॥
ఊర్ధ్వమూలోర్వాక్సఖిషోశ్వత్థస్సనాతనఇతిశ్రుతేః ॥ ఊర్ధ్వమూలమధ
శ్శఖిమశ్వత్థంప్రాహురవ్యయమితిస్త్రుతేశ్చ * చాణూరనామాసమంధ్రం
నిఘాదీతవానిచాణూరాంధ్రనిఘాదనః* ॥౧౦౧॥ సహస్రాణిలనంతాన్య

స్వప్తేధాన ప్రవాహనః । అమూ ర్నిరనఘోచింత్యోభయకృ చ్చయనాశనః॥
౧౦౨ ॥ అణుర్బృహత్కృశఃస్థూలోగుణభృన్నిర్గుణోమహాః ॥ అధృతస్సవి

ద్భింషియస్యససహస్రార్చిః ॥ దివిసూర్యసహస్రస్యభవేద్యుగవదుత్థితా । య
దిభాస్సుదృశీసాస్యాద్భాస ప్రస్యమహాత్మనభిభగవద్వచనాత్ * సప్రజిహ్వ
అస్యసంతీతిన ప్రజిహ్వః అగ్నిరూపీ ॥ కాశీకరాశీవవ నోజవాచసుధూమ్రవ
ర్ణాచనులోహితాచ । స్ఫుల్లింగినీవిశ్వముఖేచదేవీలోలాయమానాకలీసప్ర
జిహ్వః॥ఇతిముండకే* సప్రపధాంసిదీప్రయోస్యేతిసప్తైధా అగ్నిస్సప్రతేఅ
గ్నేనమిధఃసప్రజిహ్వతిమంత్రవర్ణాత్ * సప్రఅశ్వావహనాస్యేస్యేతిసప్ర
వాహనః సప్రనామైకోశోవహనమస్యేతివాసప్రవాహనఃఅదిత్యోః ఏకోశ్వ
వహతిసప్రనామేతిశ్రుతేః * మూర్ధ్నిసూరూపంధారణసావర్ణ్యంచరాచర
అక్షణంతాభ్యోభిత్ప్రాభ్యోమూర్ధ్నిరజాయతేతిశ్రుతేః- త్ప్రహితభ్యత్యమూ
ర్ధ్నిః - అథవాదేహసంస్థానలక్షణామూర్ధ్నితాంగావయవామూర్ధ్నిసద్రహి
తభ్యత్యమూర్ధ్నిః * అఘండుఃఖంపాపంచద్వయంనవిద్యతేసోనఘః* ద్రమా
త్రాదిసాక్షిత్వేనసర్వప్రమాణాగోచరత్వాదచింత్యః అయమిదృశభిప్రపం
చవిలక్షణత్వేనచింతయితు మశక్యత్వాద్వాచింత్యః * అసన్కారవర్తినాంభ
యంకరోతిభయకృత్ - భక్తానాంభయంకృంతీతిభయకృత్కృణోతీతివా
* వర్ణాశ్రమాచారవతాంభయంనాశయతీతిభయనాశనః॥ వర్ణాశ్రమాచా
రవతాపురుషేణపరఃపుమాః ॥ విష్ణురారాధ్యతేపంధానోస్యస్త్రోషకార
కభినిష్ఠుపురాణే - తైరారాధితత్వాత్తేషాంభయంనాశయతీతిభయనాశ
నః॥౧౦౨॥సౌత్కాత్యితీయశాలిత్వాదణుర్బృహత్సహస్రరాత్పాచేతసా
వేదితవ్యభిశ్రుతేః * బృహత్వాద్బృహణత్వాచ్చబ్రహ్మబృహత్ ॥ వహ
తోమహీయానితిశ్రుతేః * అస్థూలమిత్యాదినాద్రవ్యత్వప్రతిషేధాత్కృశః
* స్థూలభిషపచర్యతేసర్వాత్కత్వాత్ * సత్వరజస్రమాంస్సప్తిస్థితియ
కర్మస్వధిష్ఠాత్వత్వాత్ గుణభృత్ * పరమార్థతోగుణాభావాన్నిర్గుణః॥ కేవ
లోన్నిర్గుణశ్చేతిశ్రుతేః * శబ్దాదిగుణరహితత్వాన్నితతిశయ సూక్ష్మత్వాన్ని
త్యశుద్ధబుద్ధసర్వగతత్వాదితినానాప్రతిబంధకంధర్మజాతంతర్కతోపివక్తుమ
శక్యమతపవమహాః-అశబ్దోస్పర్శమహాభ్యుచిరిత్యాసస్రంబః * పృథివ్యా
దీనాంధారకానామపిధారకత్వాన్నకేసచిత్ ధ్రియతేభ్యోద్భయః * య్యేవ
మయంకేనధార్యతేభ్యత్యాశంక్యాహస్వేనాత్మనైవధార్యతేభ్యోన్వధృతః॥ స

ధృతస్సాన్వస్యఃప్రాగ్వింశోవంశవర్ధనః ॥ ౧౦౩ ॥ భారభృత్కథితోయోగీ
యోగీశస్సర్వకామదః । ఆశ్రమశ్చమణఃతామస్సుపర్ణో వాయువాహనః॥
౧౦౪॥ ధనుర్ధరోధనుర్వేదోదండోదమయితాదమః । అపరాజితస్సర్వసహూ

భగవఃకస్త్రిన్స్త్రితిష్ఠిత ఇతిస్వేమహీమ్నితిశ్రుతేః * సుమ్రుపద్మోదరదళతాం
భ్రమభిరూపతమమాస్యమస్యేతిస్సాన్వస్యః- వేదాత్మకోమహాఞ్చబ్ధరాశిస్తస్య
ముఖాన్నిర్వృతః పురుషార్థోపదేశార్థమితివాస్సాన్వస్యః అస్యమహతోభూతస్య
నిశ్చ్యసితమేతదిత్యాదిశ్రుతేః * అస్యస్యవంశినోవంశఃమూలపురుషాదర్వా
కోఇతిసూచితంపాశ్చాత్యశ్చఅస్యవంశఃప్రపంచఃసర్వవంశాత్ప్రకేవనపా
శ్చాత్యఇతిప్రాగ్వింశః* వంశంప్రపంచంవర్ధయన్ ఛేదయన్ వావంశవర్ధనః.
వృషుచ్ఛేదనపూరణయోరితిధాతుః * ॥౧౦౩॥ అనంతాదిరూపేణభువోభా
రంచీభ్రతీభారభృత్ * వేదాదిభిరయమేకఏవపరత్వేనకథితఃససర్వైర్వేదైః
కథితఇతివాకథితః ॥ సర్వేవేదాయత్పదమామనంతివేదైశ్చసర్వైరహమేవవే
ద్యఇతి ॥ వేదేరామాయణేవైవపురాణేభారతేతథా । ఆదావంతేచమధ్యేచ
విష్ణుస్సర్వత్రగీయతఇత్యాదివచనేభ్యః - సోధ్వనఃపారమాప్నోతితద్విష్ణోః
రమంపదమిత్యక్తం - కింతకధ్వనోవిష్ణోర్వ్యాపనశీలస్యకథితంపరమంపదవి
ష్ణుసతత్త్వమిత్యాకాంతోయామింద్రియాదిభ్యః సర్వేభ్యఃపరత్వేనప్రతిపా
ద్యతేఇంద్రియేభ్యః పరాహ్యర్థా ఇత్యారభ్యపురుషాన్నపరంకించితసాకా
ష్టాసాపరాగతిత్యంతేనయఃసకథితః* యోగోజ్ఞానంతేనైవగమ్యత్వాద్యో
గీ - యోగస్సమాధిః సహస్వాత్మనిసర్వదా సమాధతేనాత్మానం తేనవా
యోగీ * అన్యేయోగినోంతరాయైర్హస్యం తేస్వస్వరూపాత్ప్రమాద్యంతే
అయ్యంతతద్రహితత్వా త్రేమామిశఇతియోగీశః * సర్వానామాన్తదాతీతి
సర్వకామదః॥ ఫలమతఉపపత్రైరితిభగవతాశ్రీవేదవ్యాసేనాధిహితత్వాత్ *
ఆశ్రమవత్సర్వేషాంసంసారారణ్యేభ్రమతాంవిశ్రామస్థానత్వాదాశ్రమః *
అవివేకినఃసంతాపయతీతిశ్రమణః * తామాత్తాణాఃప్రజాస్సర్వాఃకరోతీతి
తామఃతత్కరోతీతదావప్తఇతిణితిపచాద్యచిక్యతేచసంపన్నతామః * శో
భనానివర్ణానిఞందాంసిసంసారతరురూపిణోఽస్యేతిసుపర్ణః॥ ఛందాంసియ
స్యపర్ణానిఇతిభగవద్వచనాత్ * వాయుర్వహతియద్భిత్వాసవాయువాహ
నః॥ భీషాస్కాద్వాతఃపవతఇతిశ్రుతేః * ॥౧౦౪॥ శ్రీరామోధనుఃశ్రీమాథ్నా
రయానూసేతిధనుర్ధరః * సప్తవదాశరధిర్ధనుర్వేదంవేత్తీతిధనుర్వేదః* దమ

నియంతానియమోయమః॥ ౧౦౫॥ సత్వవాక్సాత్వికస్సత్వస్సత్వధర్మపరా
యణః । అభిప్రాయఃప్రియార్హోఽర్హఃప్రియకృష్టిప్రివర్ధనః॥౧౦౬॥ విహాయ

నందమయతాందండః॥ దండోదమయతావస్తీతిభగవద్వచనాత్ * వైవస్వ
తనరేంద్రాదిరూపేణ ప్రజాదమయతీతిదమయితా * దండోదండకార్యంఘ
లంతచ్చసవవేతిదమః * శత్రుభిర్నపరాజితభ్యపరాజితః* సర్వకర్మసుసమ
ర్థభృతీసర్వసహాసర్వాకశత్రోక సహతభృతీవాప్యథివ్యాదిరూపేణవాసర్వ
సహః * సర్వాన్స్వేషుస్వేషుకృత్యేషుస్థాపయతీతినియంతా* నియమోని
యతిస్తస్యనవిద్యతభ్యనియమఃసర్వనియంతుర్నియంతాంతరాభావాత్ *
నాస్యవిద్యతేయమోమృత్యురిత్యయమః - అభవాయమనియమాయోగాంగౌ
తద్భవ్యత్వాత్సవనియమోయమః *॥౧౦౫॥ శౌర్యవీర్యాదికంసత్వమన్యే
తిసత్వవాక్ * సత్వగుణేప్రాధాన్యేనస్థితభృతీసాత్వికః*సత్ససాధుత్వాత్స
త్యః * సత్యేయథాభూతార్థకథనేధన్యైవచోదనాటక్షణే ప్రకర్షణనియత
భృతీసత్వధర్మపరాయణః * అభిప్రేయతేపురుషార్థకాంక్షిభిఃఅభిమఖ్యే
నసశయేస్త్విన్నభిప్రేతిజగదితివాఅభిప్రాయః * ప్రియాన్ప్రాప్యర్వతీతిప్రి
యార్హః॥ యద్యదిప్తవంలంకేయచ్ఛాస్యదయతంగృహేతత్తద్గుణవతేనే
యంతదేవాక్షయమిచ్చతేతిస్తరణాత్ * స్వాగతాసన ప్రశంసార్హపూజా
స్తుతినమస్కారాదిభిఃపూజాసాధనైఃపూజనియభ్యర్హః * నకేవలంప్రియా
ర్హవపిపితుస్త్వత్వాదిభిభజతాంప్రియంకరోతీతిప్రియకృత్ * తేషామేవ
ప్రీతింవర్ధయతీతిప్రీతివర్ధనః *॥౧౦౬॥ విహాయసంవిహాయోగతిరాశ్రయోన్యే
తివిహాయసగతిఃవిష్ణుపదంఆదిత్యోవా * స్వతవద్యోతతభృతీజ్యోతిః॥నారా
యణఃపరంజ్యోతిరితీత్రతేః*శోభనారుచిర్చీప్తిరిచ్ఛావాన్యేతేసురుచిః*పమ
స్తదేవతోద్దేశేనప్రవృత్తేష్వపికర్మసుహుతంఘక్షేభునక్రీతివాహుతఘక్ *
సర్వత్రవర్తమానత్వాత్త్రయాణాంఘోకానాంప్రభుత్వాద్వావిభుః* రస
పూదత్తభృతీవిరాదిత్యాత్మా* వివిధంరోచతభృతీవిరోచనఃసూర్యోక్షిర్వా
* సూతేసర్వమితిసూర్యః సూతేశ్రియమితిసూర్యః సూతేస్సువతేర్వాసూ
ర్యోక్షణ్టోనిసాత్యతేరాజసూయేత్యాది శ్రీపాణినివచనాత్ * సర్వస్యజగతః
ప్రసవితాసవితా ॥ రసానాంచతథాదానాప్రవిరిత్యభిధీయతే॥ప్రజానాంచ
ప్రసవనాత్సవితేత్యభిధీయతభృతివిష్ణుధర్మోత్తరే * రక్షిణోచనంచక్షురన్యేతి
రవిలోచనః ॥ అగ్నిర్ముద్ధాచక్షుషీచంప్రసూర్యావితిమంత్రవర్ణాత్ * ॥

సగతిర్జ్యోతిస్సురుచిర్బుతఘుగ్విఘుః | రవిర్విరోచనస్సూర్యస్సవితారవిలోచనః ||
 ౧౦౭ || అనంతోహుతఘుగ్భక్తాసుఖదోనైకజోగ్రజః | అనిర్విణ్ణస్సదామర్దీలో
 కాధిష్ఠానమచ్ఛతః || ౧౦౮ || సనాత్సనాతనతమఃకపిలఃకపిరవ్యయః | స్వస్తిదః

౧౦౭ || నిత్యత్వాత్ సర్వగతత్వాత్ దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదాభావాత్ అనంతః
 శేషరూపేణవా * హుతంఘన క్షీతితిహుతఘుక్ * ప్రకృతింభోగ్యమచేత
 నాంఘుఙ్ఘ-ఇతిజగత్పలయతీతివాభోక్తా* భక్తానాంసుఖంమోక్షులక్షణం
 దదాతీతిఅసుఖంఖండయతీతివాసుఖదః * ధర్మగుప్తయేత్వసకృజ్ఞాయమాన
 త్వాదనేకజః* అగ్రేచాయతేఇత్యగ్రజః|| హిరణ్యగభ్రాస్సమవదతాగ్రేభూ
 తస్యజాతఃపతిరేకఆసీదితిశ్రుతేః * అవాప్తసర్వకామత్వాదప్రాప్తిహేత్వ
 భావాద్వానిర్వేదోస్యనవిద్యతేఇత్యనిర్విణ్ణః * సతస్సాధునాభిముఖేనమృషతే
 త్సుమతేఇతిసదామర్దీ * తమనాధారమాధారమధిష్ఠాయ త్రయోలోకాస్తి
 ప్రంతీతిలోకాధిష్ఠానంబ్రహ్మా* అచ్ఛతశ్చ్రీవణాయాపిబహుభిర్వోనలభ్యః
 శ్చ్యాంతోపిబహవోయంసవిదుః - ఆశ్చర్యోవక్తాకుశలోస్యలభ్యావశ్చర్యో
 స్యజ్ఞాతాకుశలోనుశిష్టఇతిశ్రుతేః|| ఆశ్చర్యవత్పశ్యతికశ్చి దేనమితిభగవద్వచ
 నాత్-స్వరూపశక్తివ్యాపారైర్దృఢతత్త్వాదద్భుతః *|| ౧౦౮ || సనాదినిపా
 తశ్చైర్ధావచనః కాలశ్చపరస్యైవేతత్పనా || పరస్యబ్రహ్మాణోరూపపురు
 షఃప్రథమంద్విజః | వ్యక్తావ్యక్తేతద్భేవాన్యేరూపేకాలస్రధాపరమితివిష్ణుపు
 రాణే * సర్వకారణత్వాద్విరించ్యాదీనామపిననాతనానామతిశయేనసనాత
 నత్వాత్ సనాతనతమః * బడబానలస్యకపిలోవర్షఇతితద్రూపీకపిలః* కంఠ
 లంరక్షిభిఃపిబన్మపివరాహూవాకపిర్వరాహశ్చేత్యుక్తత్వాత్ * ప్రయే
 అస్మయేస్మిన్నపియంతిభగంతీత్యప్యయః || ౯౦౦ || .... *
 ఇతిశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితే శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామ
 స్తోత్రభాష్యే నవమశతక వివృతిః.

అక్షోభ్యః- వావనః-శత్రుతాపనః- అనఘః-మహాః-సర్వకామదః-
 దఘః-అభిప్రాయః- రషిః- అగ్రజః- భక్తానాంస్వస్తిమంగళందదాతీతిస్వ
 స్తిదః * తదేవకరోతీతిస్వస్తికృత్ * మంగళస్వరూపమాత్మీయంపరమానం
 దలక్షణంస్వస్తి * తదేవఘుజే క్షేతిస్వస్తిభుక్ - భక్తానాంస్వస్తిమంగళం
 ఘనక్షితివాస్వస్తిభుక్ * స్వస్తిరూపేణదక్షతేవర్ధతేస్వస్తిదాతుంసమర్థ
 ఇతివాస్వస్తిదక్షిణః - అభవాదక్షిణశబ్దః ఆశుకారిణివర్తతేఃఘ్రింస్వస్తి

స్వస్తికృత్స్వస్తిస్వస్తిఘ్నస్వస్తిదక్షిణః ॥ ౧౦౯ ॥ అరౌద్రఃకుండలీచక్రీ
విక్రమ్యుర్జితశాసనః । శబ్దాతిగశ్చబ్దసహస్థిశిరశ్చర్వరీకరః॥ ౧౧౦॥ అకూర్

దాతుమయమేవసమర్థోయతః ॥ స్మరణాద్దేవదేవస్యసిద్ధ్యంతి సర్వసిద్ధయః ।
స్మృతేనకలకల్యాణభాజనంయత్రజాయతే ॥ పురుషస్తమజనిత్యంప్రజామిశ
రణంహరిమ్ । స్మరణాదేవకృష్ణస్యపాపసంఘాతపంజరమ్ ॥ శతధాభేదమా
యాతిగిరిర్వజ్రహతోయథేత్యాదివచనేభ్యః * ॥౧౦౯॥ కర్మరాద్రంరాగశ్చ
రాద్రఃకోపశ్చరాద్రః రాద్రత్రయంయస్యనాస్తి అవాప్తసర్వకామత్వేనరా
గద్వేషాదేరభావాదిత్యరాద్రః * శేషరూపభాక్ కుండలీసహస్రాంశుమండ
లోమపకుండలధారణాద్వాకుండలీ సాంఖ్యయోగాత్మకేకుండలేమకరాకా
రేస్త్యాస్తీతివాకుండలీ * సమస్తలోకరక్షార్థంమనస్తత్త్వాత్కంసుదర్శనా
ఖ్యంచక్రంధత్తతిచక్రీ ॥ చలస్వరూపమత్యంతంజవేనాంతరితానిలమ్ । చక్ర
స్వరూపంచమనోధత్తేవిష్ణుః కరేస్థితమితివిష్ణుపురాణవచనాత్ * విక్రమః
పాదవిక్షేపః శార్యంవాద్వయంవా శేషపురుషేభ్యోవిలక్షణమస్యేతివిక్ర
మీ * శ్రుతిస్తృతిలక్షణమూర్జితంశాసనమస్యేతిఙ్గిత్తశాసనః ॥ శ్రుతిస్తృతి
మమైవాజ్ఞేయస్తేఙ్గింఘ్నవర్తతే । ఆజ్ఞాధేదీమమద్వేషీమద్భక్తోపినవైష్ణవఙ్గ
తిభగవద్వచనాత్ * శబ్దప్రవృత్తిహేతునాంజాత్యాదీనామసంభవాత్ శ
బ్దేనవక్తుమశక్యత్వాత్ శబ్దాతిగః ॥ యతోనాచోనివర్తంతేఅప్రాప్యమనసా
సహ, అశబ్దంఅస్పృహం సశబ్దగోచరేయస్యయోగి ధ్యేయంపరం పదంఙ్గత్యాది
శ్రుతిస్తృతిభ్యః * సర్వేవేదాఃతాత్పర్యేణతమేవపదంతియత్యతిశబ్దసహః ॥
సర్వేవేదాయత్పద మామనంతీతిశ్రుతేః ॥ వేదైశ్చ సర్వైరహ మేవవేద్యఙ్గతి
స్తృతేశ్చ * సంసారతాపత్రయాభితేప్తానాంవిశ్రామస్థానత్వా శిశిరః * సుం
సారిణామాత్మాశర్వరీ వదితిశర్వరీజ్ఞానినాం పునస్సంసారః శర్వరీతాముభ
యేషాంకరోత్తిశశర్వరీకరః ॥ యోనిశాః సర్వభూతానాంతస్యాంజాగర్తిసం
యమీ । యస్యాంజాగ్రతిభూతానిసానిశావశ్యతోమునేనీతిభగవద్వచనాత్
* ॥౧౧౦॥ క్రౌర్యంనామమనోధర్మఃప్రకోపజఃస్వాంతరస్సంతాపస్సాభినివే
శఃఅవాప్తసర్వకామత్వాత్ కామాభావాదేవ కోపాభావఃతస్మాత్ క్రౌర్య
మస్యనవిద్యత్యత్యక్రూరః * కర్మణామససావాచావపుషాచశోభనత్వాత్ పే
శలః * ప్రవృద్ధశక్తిఃశీఘ్రకారీసమర్థఙ్గతిదక్షువీశేషణత్రయంచైతత్ పరమేశ్వ
రేస్థిన్నియతమితిదక్షః * దక్షిణశబ్దస్యాపిదక్షువీవార్థః శబ్దభేదాన్నపౌనరు

రఃపేశలోదక్షోదక్షిణఃక్షమిణాంవరః । విద్వత్తమోవీతభయఃపుణ్యశ్రవణ
 కీర్తనః ॥ ౧౧౧ ॥ ఉత్తారణోదుష్కృతిహాపుణ్యోదుస్సవ్షన్నాశనః । వీర
 హాఃక్షణస్సంతోజీవనఃపర్యవస్థితః ॥ ౧౧౨ ॥ అనంతరూపోనంతగ్రీర్జితమన్యు

క్త్యం - అథవాదక్ష తేగచ్ఛతిహినస్తీతివాదక్షిణః - దక్షగతిహింసనయోరితి
 ధాతుపాఠాత్ * క్షమావతాంయోగినాం పృథివ్యాదీనాంచభారధారకా
 ణాం శ్రేష్ఠఇతిక్షమిణాంవరః॥ క్షమయాపృథివీనమఇతివాల్మీకివచనాత్ - బ్ర
 హ్మక్షండమఖిలంవహన్ సృథివీంచభారేణ నార్దితఇతిపృథివ్యా అపివరోవాక్ష
 మిణాంవరఃక్షమిణశ్చక్రాః - అయంతుసర్వశక్తిమత్వాత్ సకలాః క్రియాఃక
 ర్తుంక్షమతఇతివాక్షమిణాంవరః* నిరస్తాతిశయంజ్ఞానంసర్వదాసర్వగోచర
 మస్యాస్తివైవేతరేషామితి విద్వత్తమోహరిః*వీతం విగతంభయం సంసారి
 కంసంసారలక్షణంవాస్యేతివీతభయః సర్వేశ్వరస్తావన్నిత్యముక్తత్వాచ్చ *
 పుణ్యంపుణ్యకరం శ్రవణకీర్తనంచాస్యేతిపుణ్యశ్రవణకీర్తనః॥ యథదంశ్యణ
 యాన్నిత్యరయశ్చాపిపరికీర్తయేత్ । నాశుభంప్రాప్నుయాత్కించీస్సీనుత్రే
 హచమానవఇతిశ్రవణాదిఫలవచనాత్ * ॥౧౧౧॥ సంసారసాగరాదుత్తార
 యతీత్యుత్తారణః* దుష్కృతింపాపసంహతింహంతీతిదుష్కృతిహాదుష్కృ
 తినఃపాపకారిణస్తాన్ హంతీతివాదుష్కృతిహా* ఇతిహాసపు రాణాదిశ్రవ
 ణంకుర్వతాంపుణ్యం కరోతీతసర్వేషాం శ్రుతిస్మృతిలక్షణయా వాచాప్య
 మేవాచక్ష్రుఇతివాపుణ్యః*భావిసోనర్థసూచకాన్ దుస్సవ్షన్నాశనయతీతిదు
 స్సవ్షన్నాశనః- ధ్యాతఃస్తుతఃకీర్తితఃసూజితశ్చేతిదుస్సవ్షన్నాశనః*వివిధా
 స్సంసారిణాంఇరాంగతింముక్తిప్రదానేనహంతీతివీరహః* సత్త్వగణాద్యహ
 యజగత్త్రియంరక్షతీతిరక్షణః-నందాటిత్వాత్కరరిజ్యుట్ * సన్మార్గస్త్రి
 నస్సంతస్తయాపేణవిద్యా వినయవృద్ధయేనఏవవర్తతఇతినంతః * సర్వా
 స్రజాఃప్రాణరూపేణజీవయస్థివనః* షతితస్సర్వతోవిశ్వంచ్యాప్యజస్థితఇ
 ఇతిపర్యవస్థితః * ॥౧౧౨॥ అనంతాదిరూపేణవిశ్వప్రపంచరూపేణావస్థితఇ
 త్యనంతరూపః* అనంతాఅపరిమితాశ్రీఃఫరాశక్తిరన్యేత్యనంతశ్రీఃపరాశ్చ
 శక్తిర్వివిధైవశూయితఇతిశ్రుతేః* మన్యుఃకోరోయేనజితఃసజితమన్యుః*
 భయంసంసారజంపుంసామపఘ్నైభయూపహః* న్యాయసమవేతంచతురం
 పుంసాంకర్మానురూపంఫలం ప్రయచ్ఛతీతిచతురశ్రః* ఆత్మాన్వరూపంచ
 తంవాగంధీరంసరిశ్చేత్తమశక్యమన్యేతిగభీరాత్వా * కలావివిధాన్యధివో

ర్భయాపహః | చతురశోగ్రభీరాత్పాదిశోవ్యాదిశోదిశః || ౧౧౩ || అనా
దిభూభువోలక్ష్మీసువీరోరుచిరాంగదః | జననోజనజన్మాదిభేమోభీమ
పరాక్రమః || ౧౧౪ || ఆధారనిలయోధాతాపుష్పహాసః ప్రజాగరః |
ఊర్ధ్వగస్పృశ్పథాచారఃప్రాణదఃప్రణవఃపణః || ౧౧౫ || ప్రమాణంప్రాణ

రిభ్యోవిశేషేణదిశః ఇతివిదిశః * వివిధామాజ్ఞాంతక్రాదీనాంతుర్వన్వ్యాది
శః* సమస్తానాంకర్తృణాంఫలానిదిశః వేదాత్మనేతిదిశః* || ౧౧౩ || ఆఽః
కారణమస్యసవిద్యతభిద్యనాదిఃసర్వకారణత్వేత్ * ధూతానామాధారో
భూభువః సర్వాశ్రయత్వేన ప్రసిద్ధాయాభూమ్యాభువోపి భూరితిభూ
భువః * నకేవలనుసౌభూభువోలక్ష్మీఃశోభాచేతి-అభవాభూర్భూలో
కభువోభువోలోకః లక్ష్మీరాత్మవిద్యా ఆత్మవిద్యాచ దేవిత్వమితి క్రీస్తుతౌ
భూవ్యంతరితయోః శోభేతివాభూభువోలక్ష్మీః * శోభనావివిధాగరా
గతయోస్యేతిసువీరః- శోభనంవివిధమీరణమస్యేతివాసువీరః * రుచిరేకల్యా
ణేలంగదేయస్యేతిరుచిరాంగదః * జంతూస్తనయస్తనసః - ల్యుడ్విధౌబహుళ
గ్రహణాత్ కర్తరిల్యుట్ప్రిత్యయఃప్రయోగవచనాదివత్ * జనస్యజనిమతో
జన్మఉద్భవస్తస్యా దిర్ములకారణం ఇతిజనజన్మాదిః * భయహేతుత్వాద్వి
మః- భీమాదయోపాదానఇతినిపాతాత్ || మహద్భయంవజ్రముద్యతమిత్రో
తేః * అసురాదీనాంభయహేతుఃపరాక్రమోస్యావతారేష్వితిభీమపరాక్ర
మః * || ౧౧౪ || పృథివ్యాదీనాంపంచభూతానామాధారాణామప్యాధార
త్వాదాధారనిలయః * స్వాత్మనాచ్చతస్యాస్యాన్యోధాతానాస్తీత్యధాతా
నద్యతశ్చేతిసమాసాంతోవిధిరనిత్యక్తికప్రత్యయాభావః - సంహారిసమయే
సర్వాప్రజాధాయతిరాధయతిపిబఇతివాధాతా - ధేత్ పానఇతిధాతుః
* ముకుళాత్మనాస్థితానాంపుష్పాణాంహాసవత్ ప్రపంచరూపేణవికాసో
స్యేతిపుష్పహాసః * నిత్యప్రబుద్ధస్వరూపత్వాత్ ప్రకర్షేణజాగ్రీతిప్రజాగ
రః * సర్వేషాముపరితిష్ఠన్నుర్ధ్వగః* సతాంకర్తృణోసత్పథాస్తానాచా
రత్యేషఇతి,ఇతిసత్పథాచారః* శృతాస్పరిశీత్ప్రిభృతీకజీవయన్ప్రాణదః
* ప్రణవోనామపరమాత్మనోవాచకః - ఓంకారస్తదభేదోపచారేణాయం
ప్రణవః * ప్రణతిర్వ్యవహారార్థస్తతు-ర్వస్వణః || సర్వాణిరూపాణివిచిం
త్యేణోనామానికృత్వాభివదన్యదాస్తఇతిశ్రుతేః - పుణ్యానికర్తృణసంగృ
హ్యేణికారిభ్యస్తత్ఫలంప్రయచ్ఛేత్ లక్షణయాఇతివాపణః * || ౧౧౫ || ప్రమితి

౧౮ శ్రీశంకరభాష్యసహితవ్రీహిష్ణుచివ్యసహస్రనామస్తోత్రమ్.

నిలయః ప్రాణభృత్ ప్రాణజీవనః | తత్త్వంతత్త్వవిదేకాత్కాజన్మమృత్యుజ
రాతిగః || ౧౧౬ || భూభువస్స్వస్తరుస్తారస్సపితాప్రపితామహాః | య

సంవిత్ స్వరూపంస్వయంప్రభాప్రమాణంప్రజ్ఞానంబ్రహ్మేతిశ్రుతేః || జ్ఞానం
స్వరూపమత్యంతనిర్మలంపరమార్థతః | తదేవార్థస్వరూపేణభ్రాంతిదర్శనతః
స్థితమితివిష్ణుపురాణే * ప్రాణఇంద్రియాణియత్రజీవేనిలీయం తేతత్పరతంత్ర
త్వాత్ - దేహస్యధారకాః ప్రాణాపానాదయో వాతస్త్విన్నీలియం తేప్రా
ణతీతిప్రాణోజీవఃపురేపుంసినిలీయతఇతివా - ప్రాణాన్జీవాంశ్చత్కనిసంహ
రీంస్తేషామాశ్రయఇతివాప్రాణనిలయః * పోషయన్మన్మరూపేణప్రాణా
న్ప్రాణభృత్ * ప్రాణినోజీవయన్ప్రాణాశ్రయః పవనైఃప్రాణజీవనః || ౧
ప్రాణేననాపానేనమర్తోజీవతికశ్చను ఇతరేణజీవంతియస్తిన్నేతావుపా
శ్రితావితిమంత్రవర్ణాత్ * తత్త్వమమృతంసత్యంపరమార్థసతత్త్వమివితేష
కార్థవాచినః పరమార్థతోబ్రహ్మణోవాచకఃశబ్దస్తత్త్వం * తత్త్వంస్వరూ
పంయథావద్యేతిఇతితత్త్వవిత్ * ఏకశ్చసావాత్కాచేత్యేకాత్కా * ఆ
త్కావాఇదమేకమగ్రసీత్ ఇతిశ్రుతేః || యచ్ఛాస్తోతియదాదత్రేయచ్ఛాతి
విషయానిహ | యచ్ఛాస్త్యసంతతోభావస్తస్మాదాత్త్యేతికీర్త్యతఇతిస్త్వతేశ్చ
* జాయతే సైవర్థతేవిపరిణమతేఅపక్షీయతేనశ్యతీతిషడ్భావవికారాస్తానతీ
త్యగచ్ఛతీతిజన్మమృత్యుజరాతిగః || నజాయతేమియతేవావిపచ్ఛదిత్యాదిమం
త్రవర్ణాత్ || నజాయతేమియతేవాకదాచిన్నాయం భూత్వాభవితావాన
భూయఇతిభగవద్వచనాత్ * || ౧౧౬ || భూభువస్స్వస్తమాఖ్యానిత్రీణి
వ్యాహృతిరూపాణి శుక్రాణిత్రయీసారాణి బహ్వృచాలహుస్తైర్హోమాది
నాజగత్రయంతరతిష్ఠవతేవేతిభూర్భువస్స్వస్తరుః || ఆగ్నేప్రాస్తాహుతిస్స
మ్యగాదిత్యముపతిష్ఠతే | ఆదిత్యాజ్ఞాయతేవృష్టిర్వృష్టేరన్నంతతః ప్రజాఇతి
మనువచనాత్ - అథవాభూభువస్స్వస్తరుఃసమాఖ్యోలోకత్రయంసంసార
వృక్షోభూభువస్స్వస్తరుః భూభువస్స్వస్తమాఖ్యం లోకత్రయంవృక్ష
వద్వ్యత్యతిష్ఠతీతిభూభువస్స్వస్తరుః * సంసారసాగరాత్తారయంస్తా
రఃప్రణవోవా * సర్వస్యలోకస్యజనకత్వాత్ సపితా * పితామహస్యబ్రహ్మ
ణోపిపితేతిప్రపితామహాః * యజ్ఞాత్తనాయజ్ఞః * యజ్ఞానాంపాతానామీ
వాయజ్ఞపతిః || అహంహీసర్వయజ్ఞానాంభోక్తాచప్రభురేవదేతిభగవద్వచ
నాత్ * యజ్ఞనూనాత్తనాతిష్ఠస్యజ్య * యజ్ఞాలంగాస్యస్యేతియజ్ఞాంగో

జ్ఞోయజ్ఞపతిర్యజ్ఞాయజ్ఞాంగోయజ్ఞవాహనః || ౧౧౭ || యజ్ఞభృత్యజ్ఞకృత్య
 జ్ఞయజ్ఞభుగ్యజ్ఞసాధనః | యజ్ఞాంతకృత్యజ్ఞగుహ్య మన్నమన్నాదపవచ ||
 ౧౧౮ || ఆత్మయోనిస్సవ్యయంజాతోవైఖానస్సామగాయనః | దేవకీనందనస్స

వరాహమూర్తిః || నేదపాదోయాపదంష్ట్రీః క్రతుహస్తజ్జీతముఖః | అగ్ని
 జిహ్వాదభరోమాబ్రహ్మశీర్షోమహతపాః || అహూరాత్రేతుణోఽవ్యో
 వేదాంగక్రతిహూషణః | ఆభ్యనాసంస్తువస్తుండస్నామఘోషస్వనోమహః ||
 ధర్మసత్యభయశ్శ్రీమాన్గుర్మవిక్రమసత్క్రీయః | ప్రాయశ్చిత్తసఖోఘో
 రఃపశుజానుర్మహాభుజః || ఉద్ధాత్రంత్రోహూమలింగంఘలబిజవహూషధిః |
 వాచంతరాత్మామంత్రస్థిగ్వికృతశ్శోమశోఙితః | వేదగుంధోహవిర్గంధోహ
 వ్యకవ్యాతివేగవాః | ప్రాగ్వంశకాయోద్యుతిమాన్నానాదీక్షాభిర్చ్ఛితః || ద
 షీణాహృదయోయోగీమహాసత్రమయోషహః | ఉపాకరోష్ట్రరుచకప్ర
 వర్ణ్యవర్తఘోషణః || నానాఘందోగతిపథోగుహ్యోషణిషదానసః | ఛాయా
 పత్నీసహయోవైమేరుశ్యం గమివోచ్చ్రీత ఇతిహారివంశే * ఘలహేషఘూ
 తాః యజ్ఞాన్వాహయతీతియజ్ఞవాహనః * || ౧౧౭ || యజ్ఞంబిభ్రతిపా
 తీతివాయజ్ఞభృత్ * జగదాదౌతదంతేవయజ్ఞంకరోతికృంతతీతివాయజ్ఞ
 కృత్ * యజ్ఞానాంతత్సమారాధనాత్సనాం ప్రధానంతల్ సమవాయానాం
 శేషీతియజ్ఞే * యజ్ఞంఘజ్ కేభున క్షీతివాయజ్ఞభుక్ * యజ్ఞస్సాధనంతల్
 ప్రాప్తావీతియజ్ఞసాధనః * యజ్ఞస్యాంతంఘలంప్రాప్తింకుప్వస్యజ్ఞాంతకృత్
 వైష్ణవ్యఋక్ శంసనేసపూర్ణాహూత్యాపూర్ణం కృత్వావాయజ్ఞసపాప్తి
 కరో తీతియజ్ఞాంతకృత్ * యజ్ఞానాంగుహ్యంజ్ఞానయజ్ఞః ఇష్టఫలాభినంధిర
 హితోవాయజ్ఞస్తదభేదోపచారాద్భ్రీహ్యయజ్ఞగుహ్యం * అద్యతేలతివా
 ఘూతానీతిలన్నం * అన్నమత్రీతిలన్నాదః - సర్వంజగదన్నాదరూపేణాగ్ని
 షోమాత్మకమేవేతి దర్శయితుమేవకారః చశబ్దః సర్వనామ్నామేకస్మిన్నరస్మి
 న్సుంసీసముచిత్యప్రవృత్తిందర్శయితుం * || ౧౧౮ || ఆత్మైవయోనిరుపాదానం
 కారణంనాస్యదిత్యాత్మయోనిః * నిమిత్తకారణంసపవేతిదర్శయతి స్వయం
 జాతఇతిప్రకృతిశ్చప్రతిజ్ఞాదృష్టాం తానుపరోధాదిత్యత్రస్థాపితముభయకా
 రణత్వంహారేః * విశేషేణఖననాత్ వైఖానః ధరణీంవిశేషేణఖనిత్వాపాతా
 లవాసినంహిరణ్యాత్మంవారాహరూపమాస్థాయజఘూనేతిపురాణేప్రసిద్ధం
 * సామానిగాయతీసామగాయనః * దేవక్యాస్సుతోదేవకీనందనః || జ్యోతిం

ష్టాక్షితీశఃపాపనాశనః॥ ౧౧౯॥శంఖభృన్నందకీచక్రీశాఙ్గధన్వాగదాధరః॥

షిశుకాణిచయానిలోకేత్రయోలోకాలోకపాలాస్త్రియీచ । త్రయోగ్న
యశ్చాహుతయశ్చపంచసర్వేదేవా దేవకీపుత్రపవేతిమహాభారతే * యత
స్సప్రహ్లాసర్వలోకస్య * ఓతేఘామేరీశఃషీతిశోదశరథాత్మజః* కీర్తితః
శూజితోధ్యాతఃపాపరాశివినాశయన్వాపనాశనః॥ సత్సోపవాసాద్యత్పా
పంపురుషస్యవినశ్యతి । ప్రాణాయామశతేనైవతత్పాపంశ్యతేస్మణామ్ ॥
ప్రాణాయామసహస్రేణయత్పాపంశ్యతేస్మణామ్ । కుణమాత్రేణతత్పా
పంహరేర్ధ్యానాత్ప్రణాశ్యతిఇతివృద్ధశాతాతపవచనాత్ *॥౧౧౯॥ భూతా
ద్యహంకారాత్మకంపాంచ జన్యాఖ్యంశంఖంబిభృత్ శంఖభృత్ * విద్యామ
యోనందకాఖ్యోసిరస్యేతిసందకీ * మనస్తత్త్వకంసుదర్శనాఖ్యంచక్రమస్యా
స్తీతిసంసారచక్రమస్యాజ్ఞయాపరివర్తతఇతివాచక్రీ* ఇంద్రియాద్యహంకా
రాత్మకంశాఙ్గనామధనురస్యేతిశాఙ్గధన్వాధనుషశ్చేత్యనక్షేసమాసాం
తఃప్రత్యయః * బుద్ధితత్త్వత్తికాంకౌమోదకీం నామగదాంవహస్థదాధ
రః * రథాంగంచక్రంపాణావస్యస్థితమితిరథాంగపాణిః* అతఏవాశక్యతః
ఊభితుమిత్యఊభ్యః * నకేవలమేతావంతేవాయుధాన్యస్యేతినియమ్యతే
అపిశుసర్వాణ్యేవప్రహరణాన్యాయుధాన్యస్యేతిసర్వప్రహరణాయః -
ఆయుధత్వేనాప్రసిద్ధాన్యపికరజాదీన్యాయుధానిభవంతీత్యంతేసర్వప్రహర
ణాయుధఇతివచనంసత్యసంకల్పత్వేనసర్వేశ్వరత్వంద్యుయతుం ॥ ఏవసర్వే
శ్వరఇతిశ్రుతేః - ద్విర్వచనంసమాప్తింద్యోతయతి-ఓంకారశ్చమంగళార్థః॥
ఓంకారశ్చాథశబ్దశ్చ ద్వావేతోబ్రహ్మణఃపురా । కంతంభిత్యావినిర్యాతౌత
స్సాస్తాంగశికావు ॥ భౌతికవచనాత్ - అంతేనమగత్యక్వాపరిచరణంకృత
వా ॥ భూయిష్టాంతేనమఉక్తింవిధేమగతిశ్రుతేః-ధన్యంతదేవలగ్నంతస్తు
క్షత్రంతదేవపుణ్యమహః కరణస్యచసాశుద్ధిర్ధర్మ్యతప్రాజ్ఞమస్మిన్యతే-
ప్రాగ్గిత్యపలక్షణమంతేషినమసాగరస్యశిష్టైరాచరణాత్ - నమసాగరఫలం
ప్రాగేవదర్శయతుం ॥ ఏకోవికృష్టస్యకృతప్రణామోదశాశ్వమేగాపబృథే
నతుల్యః । దశాశ్వమేధీపునరేతిజన్తకృష్ణప్రణామీనపునభవాయ॥ అతసీఫు
ష్పసంకాశంపీతవాససమచ్యుతమ్ । యేనమస్యంతిగోవిందంసతేషాంవిద్యతే
భయమ్ ॥ లోకత్రయాధిపతిమప్రతిమప్రభావమిషల్పేణ వ్యగ్రిసాప్రభుషి

రథాంగపాణిరక్షోభ్యస్సర్వప్రహరణాయుధః || ౧౨౦ || ఓంనమోనమః ||
 ఇతిదంకీ రసీయస్య కేశవస్యమహాత్మనః | నామ్నాంసహస్రం దివ్యానామ శే
 షేణప్రకీర్తితమ్ || ౧౨౧ || యథదంశ్యణుయాన్నిత్యంయశ్చాపిపరికీర్తయేత్ |
 నాశుభంప్రాప్నుయాత్ప్రించితోముతేహచమానవః || ౧౨౨ || వేదాంత

ష్టమీశమ్ | జన్మాంతరప్రళయకల్పసహస్రజాతమాశుప్రణాశముపయాతిన
 రస్యపాపమ్ || ౧౨౦ || ౧౦౦౦ || ... .. *
 ఇతిశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదపరిభాషితే శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామ
 స్తోత్రభాష్యే దశమశతకవివృతిః.

స్వస్తిదః- శబ్దాతిగః- వీతభయః- పర్యవస్థితః- అనాదిః- అధాతా-
 ప్రాణభృత - యజ్ఞః - యజ్ఞాంతకృత్ - ఊతీశః - ఇతీదమిత్యంతేననామస
 హస్రమన్యూనాధికముక్త మితిదర్శయతి - దివ్యానామప్రాకృతానాంనా
 మ్నాంసహస్రప్రకీర్తితమితివదతాంప్రకారాంతరేణాపి సంఖ్యోపపత్తిర్న
 ద్వితా || ౧౨౧ || ప్రకమేకంజన్మచ్యతేజంతుతిజపశబ్దోపాదానాత్ - కీర్తయే
 దివ్యనేనాపిత్రివిధోజపోలత్యతే - ఉచ్చైర్నుపాంశుమానసప్రైవిధోజపః - య
 థదంశ్యణుయాన్నిత్యమిత్యాదిసప్తార్థః - సరలోకగతస్యాపియయాతినహు
 షాదివదశుభప్రాప్త్యభావంసూచయితుమముతేత్యక్తం || ౧౨౨ || నేదానా
 నాముపనిషదాషర్కంబ్రహ్మగచ్ఛతీవేదాంతగః || కంజపన్మచ్యతేజంతుర్జన్మ
 సంసారబంధనా దితివచనాత్ జపకర్మణాసాత్కాన్మక్తిశంకాయాంకర్మణాం
 సాత్కాన్మోక్షహేతుత్వంనాస్తిజ్ఞానేనైవసాత్కాన్మక్తిరితిదర్శయితుంవేదాంత
 గోబ్రాహ్మణస్సాన్మోక్షాత్కంకర్మణాంతస్వంతః కరణశుద్ధిద్వారామోక్షహే
 తుత్వంకషాయపక్తికర్మాణిజ్ఞానంతుపరమాగతిః | కషాయకర్మభిఃపక్ష్యేత
 క్షోజ్ఞానంప్రవర్తతే | ఇతిజ్ఞానంసమాసాద్యసరోబంధాశ్చప్రముచ్యతే | ధ
 ర్మాత్సంభవజ్ఞానంచజ్ఞానాన్మోక్షోధిగవ్యతే || యోగినోకర్మకుర్వంతిసంగం
 త్యక్తావృత్తుద్ధయే | కర్మణావధ్యతేజంతుర్విద్యయాచవిముచ్యతే || తస్మాత్క
 ర్మనకుర్వంతియతయః పారదర్శినః | యథోక్తాన్మోక్షకర్మాణిపరిహాయన్విజో
 త్రమ || ఆత్మజ్ఞానేశమేవస్యాద్వేదాభ్యాసేచయత్సవాసతిమానవవచనం | త
 సాకల్మషంహంతివిద్యయామృతమన్నతేఇతిచ || జ్ఞానముత్పద్యతేప్రంసాం
 క్షయాత్పాపస్యకర్మణః | యథాదగ్భుతలేస్రవ్యే పశ్యత్యాత్మాన్మానాత్సనిభి

గోబ్రాహ్మణస్యాస్త్ర త్రియోవిజయీభవేత్ | వైశ్యోధనసమృద్ధస్యామృచ్ఛ
 ద్రస్సుఖమవాప్నుయాత్ || ౧౨౩ || ధర్మార్థప్రాప్నుయాద్ధర్మమర్థార్థచార్థ
 మాప్నుయాత్ | కామానవాప్నుయాత్కామీప్రజార్థీచాప్నుయాత్ప్రజాః ||
 ౧౨౪ || భక్తిమాన్యస్సదోత్థాయశుచిస్తద్గతమానసః | సహస్రంవాసుదేవ
 స్యనామ్నామేతత్ప్రకీర్తయేత్ || ౧౨౫ || యశఃప్రాప్నోతివిఫలంజ్ఞాతిప్రా
 ధాన్యమేవచ | అచలాంశ్రియ మాప్నోతిశ్రేయః ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్ ||
 ౧౨౬ || సభయంక్వచిదాప్నోతివీర్యం తేజశ్చవిందతి | భవత్యగోగోద్యుతిమా
 న్స్థలరూపగుణాస్వితః || ౧౨౭ || రోగార్తోముచ్యతేరోగాభ్యుద్ధోముచ్యతేబం
 ధనాత్ | భయాన్ముచ్యేతభీతస్తుముచ్యేతాపన్నాపదః || ౧౨౮ || దుర్గాణ్య
 తితరత్యాశుపురుషఃపురుషోత్తమమ్ | స్తువన్నామసహస్రేణానిత్యంభక్తిసమ

త్యాదిస్తుతిభ్యశ్చ || తమనంవేదానువచనేన బ్రాహ్మణావివిదిషంతియజ్ఞేన
 దానేనతపసానాశకేనేతి, యేనకేనయజతోపి దర్ష్యహిమామేన అనుపహతమ
 నాఅపాప్తాభవతిత్యాదిశ్రుతిభ్యశ్చ- జ్ఞానాదేవమోక్షః || బ్రహ్మవిదాప్నోతి
 తిపరంతరతికోకమాత్మవిత్, బ్రహ్మవిద్యోహ్మేవభవతి, బ్రహ్మైవసస్త్రి
 ప్కృష్యేతి, తమేవందిదిత్యాదిమృత్యుమేతి, నాన్యః పంథావిద్యతేయనాయ, వి
 ద్యాన్నవిభేతికుతశ్చన, ఇహచేదవేదీదభనత్యమస్తి, నచేదిహోవేదీన్నహతీవిన
 ప్తిః, యదాచర్మవదాకాశంనేష్టయిష్యంతి మానవాః, తదైవదేవందిజ్ఞాయ
 దుఃఖస్యాంతోభవిష్యతి, నకర్మణానప్రజయాధనేనత్యాగేనైకే అమృతత్వ
 మానకుః, వేదాం తవిజ్ఞాన సుసిద్ధి తార్థాస్స న్నాన్యస యోగాద్యతయ
 శ్శుద్ధసత్వాః, తేబ్రహ్మలోకేషుపరాంతకాలే పరామృతాః పరిముచ్యంతి
 సర్వఇత్యాది శ్రుతిభ్యశ్చ శూద్రస్సుఖమవాప్నుయాత్ - శ్రవణేనైవ
 సతుజపజ్ఞేన || తస్మాచ్ఛాద్రోయజ్ఞేనవక్ష్పృప్రణతిశ్రుతేః - శ్రావయేచ్ఛతు
 రోవర్ణానితి భారతాదిషు || శ్రవణమనుజ్ఞాయతేనుగతిమియాచ్ఛ్రివణాచ్ఛ
 శూద్రయోనితిహరివంశే- యశ్శూద్రశ్శృణుయాత్ససుఖమవాప్నుయాదితి
 వ్యవహితేనసంబంధః- త్రైవిర్లికానాంకీర్తయేదిత్యనేనోక్తం || ౧౨౩ || చతు
 రాదీనా మాత్మయ క్తేన మనసాధిష్ఠాతానాం స్వేషుస్వేషు విషయేషుఅను
 కూల్యతఃప్రవృత్తిఃకామఃప్రజాఇతిప్రజాసంతతిః || ౧౨౪ || భక్తిమానిత్యా
 దినాభక్తిమతశ్శుచేః సతతయ క్తస్యైకాగ్రచిత్తస్య శ్రద్ధాలోద్విష్టాధి
 కానిః ఫలవిశేషందచ్చయతి || ౧౨౫ || ౧౨౬ || ౧౨౭ || ౧౨౮ ||

న్వితః || ౧౨౯ || వాసుదేవాశ్రయోషర్త్యోవాసుదేవపరాయణః | సర్వపా
పవిశుద్ధాత్పాయాత్రిబహ్మసనాతనమ్ || ౧౩౦ || సవాసుదేవభక్తానామశు
భావిద్యతేక్వచిత్ | జన్తమృత్యుజరావ్యాధిభయంనైవోపజాయతే || ౧౩౧ ||
ఇమంస్తవమధీయానశ్శ్రీధాభక్తిసమన్వితః | యుజ్యేతాత్మసుఖితాంతిశ్రీ
ధృతిస్తృతికీర్తిభిః || ౧౩౨ || సకోధోసచమాత్సర్వంసలోభోనాశుభామతిః |
భవంతికృతపుణ్యానాంభక్తానాంపురుషోత్తమే || ౧౩౩ || ద్యౌస్సచంద్రార్క
నక్షత్రాఖండిశోఘూర్తపెనూదధిః | వాసుదేవస్యవీద్యేణవిభృతానిమహాత్మ
నః || ౧౩౪ || ససురాసురగంధర్వంసయత్యోరగరాక్షసమ్ | జగద్వశేవర్త
తేదంకృష్ణస్యసచరాచరమ్ || ౧౩౫ || ఇంద్రియాణిమనోబుద్ధిస్సత్త్వంతేజోబ
లంధృతిః | వాసుదేవాత్మకాన్యాహుఃక్షేత్రంక్షేత్రజ్ఞ ఏవచ || ౧౩౬ || సర్వా
గమానామాచారః ప్రథమఃపరికల్పితే | ఆచారరక్షణవోధర్మోధర్మస్యప్ర
థురమ్యతః || ౧౩౭ || ఋషయఃపితరోదేవామహాభూతానిధాతవః | జం
మాజంగమంచేదంజగన్నారాయణోద్భవమ్ || ౧౩౮ || యోగోజ్ఞానంతథా
సాంఖ్యవిద్యాశ్శిల్పవికర్తవః | వేదాశ్శాస్త్రాణివిజ్ఞానమేతత్సర్వంజనార్దనా
త్ || ౧౩౯ || ఏకోవిష్ణుర్మహద్భూతంపుకగుచ్ఛతాస్యనేకశః | క్షీణాకాన్వయి
స్యభూతాత్పాఘ్నక్షేపేష్యభుగవ్యయః || ౧౪౦ || ఇమంస్తవంభగవతోఽష్టో
ర్వ్యసేనకీర్తితమ్ | పరేవ్యభిచేత్పురుషశ్చేయఃపాప్రంసుభానిచ || ౧౪౧ ||

౧౨౯||౧౩౦||౧౩౧|| శ్రద్ధాఆస్తిక్యబుద్ధిః-ఖక్తిభజనంతాత్పర్యం-ఆత్మనఃసు
ఖంత్యత్సమఖంతేనచక్షాంత్యాదిశ్చయ్యుజ్యేత||౧౩౨|| సకోధోసలోభోసశు
భామతిః-అకారానుబంధరహితేనకారేణసమస్తంపదత్రయంఅకోధాజ
యోభవంతి-మాత్సర్యంసభవతీత్యర్థః||౧౩౩|| ద్యౌఃసచంద్రార్క-నక్షత్రేత్యా
దినాస్తుతస్యశ్రీవాసుదేవస్యమాహాత్మ్యకథనోక్తానాం ఫలానాంపాప్తివ
చసంయధార్థకథనాంసార్థవాదఇతిదర్శయతి||౧౩౪|| ౧౩౫||౧౩౬ || సర్వాగ
మానామాచారఇత్యనేన అర్థాంతరవాక్యేనసర్వభక్తాణామాచారవతా
మధికారందర్శయతి||౧౩౭||౧౩౮||౧౩౯|| ౧౪౦|| ఇమంస్తవమిత్యాదినాసహ
స్రశాఖాజ్ఞేనసర్వజ్ఞేన భగవతాకృష్ణదైవపాయనేనసాక్షాత్సారాయణేన
ప్రేతమితిసర్వైరగ్గిభిః సాదరంపఠితవ్యంసర్వభుజిస్థయఇతిదర్శయతి|| ౧౪౧||

౭౪ శ్రీశంకరభాష్యసహితశ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రమ్.

• విశ్వేశ్వరమజందేవంజగతఃప్రభవాప్యయమ్ । భజంతియేపుష్కరాక్షుంసతే
యాంతిపరాభవమ్ ॥ ౧౪౨ ॥ ... .. *

ఇతిశ్రీమహాభారతే ఆనుశాసనీకేభీష్మయుధిష్ఠిరసంవాదే

శ్రీవిష్ణుదివ్య సహస్రనామస్తోత్రం

సంపూర్ణమ్.

విశ్వేశ్వరమిత్యాచినావిశ్వేశ్వరోపాసనాదేవస్తోతారస్తేధన్యాఃకృతార్థాః
కృతకృత్యా ఇతిదర్శయతి ॥ ౧౪౨ ॥ ప్రమాదాత్కుర్వతాంకర్తృప్రవ్య
వేతాద్వరేషుయత్ । స్వరణాదేవతద్విష్టోస్సంపూర్ణంస్యాదితిస్తృతిః॥ఆదరే
ణయథాస్తోతిధనవంతంధనేచ్ఛయా ॥ తథాచేద్విశ్వకర్తారంకోసముచ్ఛేత
బంధనాదితివ్యాసవచనం — సహస్రనామసంబంధి వ్యాఖ్యాసర్వసుఖావ
హా । శ్రుతిస్తృతిన్యాయమాలారచితాహరిపాదయోః॥చక్రాయుధస్యనా
మానిసదాసర్వత్రకీర్తయేత్ । నాశాచంకీర్తితంతస్యసపవిత్రకరోయతః॥ *

ఇతిశ్రీమత్పరమహంఘపరివ్రాజకాచార్య శ్రీమద్గోవిందభగవత్పాద

పూజ్యశిష్య శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదవిరచితశ్రీవిష్ణుదివ్య

సహస్రనామస్తోత్రభాష్యం సంపూర్ణమ్.

మంగళంభవతు.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమజ్జగ ద్రక్ష కాయనమః.

అస్యశ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య । శ్రీవేదవ్యాసో
భగవాన్ముషిః । అనుష్టుప్ ఛందః । శ్రీమహావిష్ణుః పరమాత్మశ్రీమన్నారా
యణోదేవతా । అమృతాంశూద్భవోభానురితిబిజం । దేవకీనందనస్రష్టేతిశ
క్తిః । ఉద్భవః తోభణోదేవఇతిమంత్రః । శంఖభృన్నందకీచక్రీతికీలకం । శార్ఙ్గధ
న్వాగదాధరఇత్యస్త్రం । రథాంగపాణిరతుభ్యుత్తినేత్రం । త్రిస్సామాస్సా
మగస్సామేతికవచం । ఆనందంపరబ్రహ్మేతియోనిః । విశ్వరూపఇతిధ్యానం ।
ఋతుస్సుదర్శనఃకాలఇతిదిగ్బంధః । శ్రీమహావిష్ణుప్రీత్యర్థేపేవినియోగః ॥ ధ్యా
నం ॥ ఓరోదస్వత్ప్రదేశేశు చిమణివిలసతైస్కత్తైర్కైకానాం మాలాక్ల
ప్తాససస్థస్థుటికమణినిభైర్కైకైర్కండితాంగః । శుభైర్గ్రైరభైర్గ్రైరదభైర్గ్రై
పరివరచితైర్దుక్తపియూషవషైరానందీనఃపునీయాదరిసశిగదాశంఖపా
ణిర్దుకుండః ॥ ధూఃపాదాయస్యనాభిర్వియదసురనిలశ్చండసూర్యోచనేత్రే
కర్ణావాశాశ్శిరోద్యౌర్దుఖమపిదహనోయస్యవాసోయమభిః । అంతస్థంయ
స్యవిశ్వంసురనరఖగ గోభోగిగంధర్వజైత్యైశ్చిత్రంరం రవ్యతేదంత్రీఘవనవ
పుషంవిష్ణుమీశంసమామి ॥ శాంతాకారంభుజగళయనంపద్మనాభంసురేశం
విశ్వాకారంగగనసదృశంమేఘవర్ణంశుభాంగమ్ । లక్ష్మీకాంతంకమలనయనం
యోగిహృద్యానగవ్యంవందేవిష్ణుం భవభయహరంసర్వలోకైకనాథమ్ ॥ మే
ఘశ్యామంపీతకౌశేయవాసంశ్రీవత్సీంకంకౌస్తుభోద్భాసితాంగమ్ । పుణ్యో
పేతంపుండరీకాయతాతుం విష్ణుంవందేసర్వలోకైకనాథమ్ ॥ సశంఖచక్రీంస
కీటికుండలంసపీతవస్త్రంసరసీరుహేతుణమ్ । సహారవతుస్థలకౌస్తుభశ్రీయం
సమామివిష్ణుంశిరసాచతుర్భుజమ్ ॥ ... .. ❀

అథ శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామా వళి

పా ౪ ౦ భః.

విశ్వస్త్వేనమః	౧ శర్వాయనమః	మనవేనమః
విష్ణవేనమః	శివాయనమః	త్వష్ట్రేనమః
వషటూకాయనమః	స్థాణవేనమః	స్థవిష్టాయనమః
భూతభవ్యభవత్ప్రభవే	భూతాదినిధయేనమః	స్థవిరోధ్రివాయనమః
భూతకృతేనమః	అవ్యయాయనమః	౩౦ అగ్రాహ్యాయనమః
భూతభృతేనమః	సంభవాయనమః	శాశ్వతాయనమః
భావాయనమః	భావనాయనమః	కృష్ణాయనమః
భూతాత్మనేనమః	భర్రేనమః	లోహితాయనమః
భూతభావనాయనమః	ప్రభవాయనమః	ప్రవధానాయనమః
పూతాత్మనేనమః	౧౦ ప్రభవేనమః	ప్రభూతయేనమః
పరమాత్మనేనమః	(యే) ఈశ్వరాయనమః	౬౦ త్రికకుభాష్ట్రేనమః
ముక్తానాం పరమా గత	స్వయంభువేనమః	పవిత్రాయనమః
అవ్యయాయనమః	శంభవేనమః	మంగళాపరాయనమః
పురుషాయనమః	ఆదిత్యాయనమః	ఈశానాయనమః
సాక్షిణేనమః	పుష్కరాతాయనమః	ప్రాణిదాయనమః
క్షేత్రజ్ఞాయనమః	మహాస్వనాయనమః	ప్రాణాయనమః
అక్షరాయనమః	అనాదినిధనాయనమః	శ్యేషాయనమః
యోగాయనమః	ధాత్రేయనమః	గ్రేషాయనమః
యోగవిదాంనేత్రే (య	విధాత్రేయనమః	ప్రజాపతయేనమః
ప్రధాన పురుషే శ్వరా	ధాతుతు త్తమాయనమః	హిరణ్యగర్భాయనమః
నారసింహవపుషేనమః	అప్రమేయాయనమః	భూగర్భాయనమః
శ్రీమతేనమః	హృషీకేశాయనమః	మాధవాయనమః
కేశవాయనమః	పద్మనాభాయనమః	మధుసూదనాయనమః
పురుషోత్తమాయనమః	అమరప్రభవేనమః	ఈశ్వరాయనమః
సర్వాయనమః	విశ్వకర్మణేనమః	౫౦ విక్ర

ధన్వినేనమః	సత్యాయనమః	కృతాకృతయేనమః
మేధావినేనమః	సమాత్మనేనమః	చతురాత్మనేనమః
విక్రమాయనమః	అసమ్మితాయనమః	చతుర్వ్యూహాయన
క్రమాయనమః	సమాయనమః	చతురద్రాచ్యాయనమః
అసత్తమాయనమః ౮౦	అమోఘాయ ౧౧౦	చతుర్భుజాయ ౧౪౦
దురాధిషాయనమః	పుండరీకాక్షాయనమః	భ్రాజిష్ణవేనమః
కృతజ్ఞాయనమః	వృషకర్మణేనమః	భోజనాయనమః
కృతయేనమః	వృషాకృతయేనమః	భోక్త్రేనమః
ఆత్మవతేనమః	రుద్రాయనమః	సహిష్ణవేనమః
సురేశాయనమః	బహునిరసేనమః	జగదాదిజాయనమః
శరణాయనమః	బ్రహ్మవేనమః	అనఘాయనమః
శర్మణేనమః	విశ్వయోనయేనమః	విజయాయనమః
విశ్వరేతస్సేనమః	శుచిశ్రవసేనమః	జేత్రేనమః
ప్రజాభవాయనమః	అమృతాయనమః	విశ్వయోనయేనమః
అహ్నేనమః ౯౦	శాశ్వతస్థానివేనమః	పునర్వసవేనమః ౧౫౦
సంవత్సరాయనమః	పరారోహాయనమః	ఉపేంద్రాయనమః
వ్యాసాయనమః	మహాతపసేనమః	వామనాయనమః
ప్రత్యయాయనమః	సర్వగాయనమః	పాశ్చిశవేనమః
సర్వదక్షణాయనమః	సర్వవిద్భానవేనమః	అమోఘాయనమః
అజాయనమః	విష్వక్సేనాయనమః	శుచయేనమః
సర్వేశ్వరాయనమః	జనాదృశాయనమః	ఊర్జితాయనమః
సిద్ధాయనమః	వేదాయనమః	అతీంద్రాయనమః
సిద్ధయేనమః	వేదవిదేనమః	సంగ్రహాయనమః
సర్వాదయేనమః	వ్యంగాయః	సగాయనమః
అమృతాయనమః ౧౦౦	వేదాంగాయ ౧౩౦	ధృతాత్మనేనమః ౧౬౦
వృషాకపయేనమః	వేదవిదేనమః	నిఘంటునాయనమః
అమీయాత్మనేనమః (య)	కవయేనమః	యమాయనమః
సర్వయోగవినిస్సృతా	లోకాధ్యక్షాయనమః	వేద్యాయనమః
వసవేనమః	సురాధ్యక్షాయనమః	వైద్యాయనమః
వసుమనసేనమః	ధర్మాధ్యక్షాయనమః	సదాయోగినేనమః

వీరఘ్న	పద్మనాభాయ	సహస్రాక్షాయ	
మాధవాయ	ప్రజా	సహస్రపదే	
మధుసూదనాయ	అమృత్యవే	ఆవతనాయ	
అతీంద్రియాయ	సర్వదృశే		
మహామాయాయ	సింహాయ	౨౦౦ సంవృతాయ	౨౩౦
మహాలాస్నాహాయ	సంధాత్రే	సంప్రమర్దనాయ	
మహాబలాయ	సంధిమతే	అహస్సంవతనకాయ	
మహాబుద్ధయే	స్థిరాయ	వహ్నయే	
మహావీర్యాయ	అజాయ	అనిలాయ	
మహాశక్తయే	దుర్మక్షణాయ	ధరణీధరాయ	
మహాద్యుతయే	శాస్త్రే	సుప్రసాదాయ	
అనిర్దేశ్యవపుషే	విశ్రుతాత్మనే	ప్రసన్నాత్మనే	
శ్రీమతే	సురారిఖ్నై	విశ్వదృశే	
అమేయాత్మనే	గురవే	విశ్వభుజే	
మహాద్రిధృతే	గురుతమాయ	విభవే	౨౪౦
మహాస్వాసాయ	ధామ్యే	సత్కత్రే	
మహాభక్త్రే	సత్యాయ	సత్కృతాయ	
శ్రీనివాసాయ	సత్యపరాక్రమాయ	సాధవే	
సతాంగతయే	నిమిషాయ	జహ్నువే	
అనిరుద్ధాయ	అనిమిషాయ	నారాయణాయ	
సదానందాయ	స్రస్విణే	సరాయ	
గోవిందాయ	వాచస్పతిరుదారధియే	అసంఖ్యాయ	
గోవిదాంపతయే	అగ్రజ్యే	అప్రమేయాత్మనే	
మరీచయే	గామృజ్యే	విశిష్టాయ	
దమనాయ	శ్రీమతే	శిష్టకృతే	౨౫౦
హంసాయ	న్యాయాయ	శుచయే	
సుపర్ణాయ	నేత్రే	నిర్ధాథాయ	
భుజగోత్రమాయ	సమీరణాయ	నిర్ధసంకల్పాయ	
హిరణ్యనాభాయ	సహస్రమూర్త్యై	నిర్ధిదాయ	
సుతపస్నే	విశ్వాత్మనే	నిర్ధిసాధనాయ	

శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్ర నామావళిః

వృషాహినే	సు రేశ్వరాయ	విశ్వబాహవే	
వృషభాయ	బౌషధాయ	మహీధరాయ	
విష్ణవే	జగతస్సేతవే	(య స్త్యతాయ	
వృషపర్వణే	సత్య ధర్మ పరా క్రమా	ప్రథితాయ	
వృషోదరాయ	౨౬౦ భూతభవ్యభవన్నాథా	ప్రాణాయ	౩౨౦
వధనాయ	పవనాయ (య ౨౯౦	ప్రాణదాయ	
వర్ధమానాయ	పావనాయ	వాసవానుజాయ	
వివిక్తాయ	అనలాయ	అపాన్నిధయే	
శ్రుతిసాగరాయ	కామక్షే	అధిష్ఠానాయ	
సుభుజాయ	కామకృతే	అప్రమత్తాయ	
దుర్ధరాయ	కాంతాయ	ప్రతిష్ఠాయ	
వాస్కినే	కామాయ	స్కందాయ	
మహేంద్రాయ	కామప్రదాయ	స్కందధరాయ	
వసుధాయ	ప్రభవే	ధుర్యాయ	
వసవే	౨౭౦ యుగాదికృతే	౩౦౦ వరదాయ	౩౩౦
నైకరూపాయ	యుగావర్తాయ	వాయువాహనాయ	
బృహద్రూపాయ	నైకమాయాయ	వాసుదేవాయ	
శిషివిష్టాయ	మహాశనాయ	బృహద్భానవే	
ప్రకాశనాయ	అదృశ్యాయ	ఆదిదేవాయ	
విజస్తేజోద్యుతిధరాయ	అవ్యక్తరూపాయ	పురందరాయ	
ప్రకాశాత్మనే	సహస్రజితే	అశోకాయ	
ప్రతాపనాయ	అనంతజితే	తారణాయ	
యుద్ధాయ	ఇష్టాయ	తారాయ	
పృష్టాక్షరాయ	విశిష్టాయ	శూరాయ	
ఋత్రాయ	౨౮౦ శిష్టేష్టాయ	౩౦౦ శూరయే	౩౪౦
ఋద్రాంశవే	శిఖండినే	ఋనేశ్వరాయ	
భాస్కరద్యుతయే	సహుషాయ	అనుకూలాయ	
అవృతాంశుద్భవాయ	వృషాయ	శతావర్తాయ	
భానవే	కోధక్షే	పద్మినే	
శశిబిందవే	కోధకృత్కనే	పద్మనిభేక్షణాయ	

పద్మనాభాయ	శ్రీగర్భాయ	పురుషాయ	
అరవిందాక్షాయ	పరమేశ్వరాయ	ప్రాణాయ	
పద్మగర్భాయ	కరణాయ	ప్రాణదాయ	
శరీరభృతే	కారణాయ	ప్రణవాయ	
మహార్థయే	౩౫౦ కరే	౩౮౦ పృథవేన	౪౦౦
ఋద్ధాయ	వికరే	హిరణ్యగర్భాయ	
వృద్ధాత్మనే	గహనాయ	శత్రుఘ్నాయ	
ఘహారాయ	గుహాయ	వ్యాప్తాయ	
గరుడభ్యజాయ	వ్యవసాయ	వాయవే	
అశులాయ	వ్యవస్థానాయ	అఘోక్షజాయ	
శరభాయ	సంస్థానాయ	ఋతనే	
భీమాయ	స్థానదాయ	సుదర్శనాయ	
శమయజ్ఞాయ	ఘ్రీవాయ	కాలాయ	
హవిర్హారయే	ఋగ్యయే	పరమేష్ఠినే	
భక్ష్వలక్షణలక్షణ్యాయ	పరమస్పష్టాయ	౩౯౦ పరిగ్రహాయ	౪౨౦
లక్ష్మీపతే	తుష్టాయ	ఉగ్రాయ	
సమితింజయాయ	పుష్టాయ	సంవత్సరాయ	
విక్షరాయ	సుభేక్షణాయ	దక్షాయ	
లోహితాయ	రామాయ	విశ్రామాయ	
మార్గాయ	విరామాయ	విశ్వదక్షిణాయ	
హేతవే	విరతాయ	విస్తారాయ	
దామోదరాయ	మార్గాయ	స్థావరస్థాణవే	
సహాయ	నేయాయ	ప్రమాణాయ	
మనోధరాయ	నయాయ	నీజమవ్యయాయ	
మహాభాగాయ	౩౭౦ అనయాయ	౪౦౦ అర్థాయ	౪౩౦
నేగవతే	ఏరాయ	అనర్థాయ	
అమితాశనాయ	శక్తిమతాంశ్రేణాయ	మహాకోశాయ	
ఉద్భవాయ	ధర్మాయ	మహాభోగాయ	
క్షోభణాయ	ధర్మవిదుత్తమాయ	మహాధనాయ	
దేవాయ	వైకుంఠాయ	అనివిణ్ణాయ	

స్థవిష్ణాయ	స్వవశాయ	గోక్షే
అభవే	వ్యాపినే	క్షాసగమ్యాయ
ధర్మయూపాయ	నైకాత్మనే	పురాతనాయ
మహామఖాయ	నైకకర్మకృతే	శరీరభూతభృతే
నక్షత్రనేమయే	౪౪౦ వత్సరాయ	౪౭౦ భోక్త్రీనమః
నక్షత్రితే	వత్సలాయ	గ్రీయ
క్షమాయ	వత్సినే	భూరిదక్షిణాయ
క్షామాయ	రత్నగభాయ	సోమపాయ
సమీహనాయ	ధనేశ్వరాయ	అమృతపాయ
యజ్ఞాయ	ధర్మగుప్తే	సోమాయ
ఇజ్యాయ	ధర్మకృతే	పురుజితే
మహేజ్యాయ	ధర్మితే	పురుసత్తమాయ
క్రతవే	సతే	వినయాయ
సత్రాయ	అసతే	జయాయ
సతాంతయే	౪౫౦ క్షరాయ	౪౮౦ సశ్యసంధాయ ౫౧౦
సర్వదక్షిణే	అక్షరాయ	దాశాహాయ
విముక్తాత్మనే	అవిజ్ఞాత్రే	సాత్వతాంఘ్రతయే
సర్వజ్ఞాయ	సహస్రీంశవే	జీవాయ
జ్ఞానముత్తమాయ	విధాత్రే	వినయితాసాక్షిణే
సువ్రతాయ	ఆకృతిలక్షణాయ	ముకుందాయ
సుమఖాయ	గభస్తినేమినే	అమితవిక్రమాయ
సూక్ష్మాయ	సత్వస్థాయ	అంభోనిధయే
సుఖేషాయ	సింహాయ	అసంతాత్మనే
సుహృదాయ	భూతమహేశ్వరాయ	మహాదధిశయాయ
సుహృదే	౪౬౦ ఆదిదేవాయ	౪౯౦ అంతకాయ ౫౨౦
మనోహరాయ	మహాదేవాయ	అజాయ
బిత్తకోధాయ	దేవేశాయ	మహార్ణాయ
వీరబాహవే	దేవభృగ్గురవే	స్వభావాయ
విదారణాయ	ఉత్తరాయ	బితామిత్రాయ
స్వప్నాయ	గోపతయే	వ్రమోదనాయ

ఆనందాయ	పుష్కరాక్షాయ	శుభాంగాయ	
నందనాయ	మహామనసే	శాంతిదాయ	
నందాయ	భగవతే	స్రష్టే	
సత్యధర్మణే	భగక్షు	కుముదాయ	
త్రివిక్రమాయ	౫౩౦ ఆనందినే	౫౬౦ కువలేశయా	౫౯
మహర్షి కపిలా చార్య	వనమాలినే	గోహితాయ	
కృతజ్ఞాయ	(య హాలాయుధాయ	గోపతయే	
మేదిసేపతయే	ఆదిత్యాయ	గోప్తే	
త్రిపదాయ	జ్యోతిరాదిత్యాయ	వృషభాక్షాయ	
త్రివశాధ్యక్షాయ	సహిష్ణవే	వృషప్రియాయ	
మహాశృంగాయ	గతిస త్రమాయ	అనివ రినే	
కృతాంతకృతే	సుధన్వినే	నివృత్తాత్మనీ	
మహావరాహాయ	ఖండపరశవే	సంక్షేప్తే	
గోవిందాయ	దారుణా	క్షేమకృతే	
సుషేణాయ	౫౪౦ ద్రవిణప్రదాయ	౫౭౦ శివాయ	౬౦
కనకాంబుజినే	దివిస్పృశే	శ్రీవత్సవత్సనే	
గుహ్యాయ	సర్వదిగ్విసాయ	శ్రీవాసాయ	
గభీరాయ	వాచస్పతిరయో నిజాయ	శ్రీపతయే	
గహనాయ	త్రిసామ్నే	శ్రీమతాంవరాయ	
గుప్తాయ	సామగాయ	శ్రీదాయ	
చక్రదాధరాయ	సామ్నే	శ్రీశాయ	
వేదనే	నిర్వాణాయ	శ్రీనివాసాయ	
సాంధ్యాయ	ధోషజాయ	శ్రీనిధయే	
అజితాయ	భిషజేయ	శ్రీవిభావ నాయ	
కృష్ణాయ	౫౫౦ సవ్యాసకృతే	౫౮౦ శ్రీధరాయ	౬౦
దృఢాయ	శమాయ	శ్రీకరాయ	
సంకషణో చ్యుతాయ	శాంతాయ	శ్రేయసే	
వరుణాయ	నిష్ఠాయ	శ్రీమతే	
వారుణాయ	శాంత్యై	లోకత్రయా శ్రయా	
పృథ్వీయ	పరాయణాయ	స్వత్యాయ	

స్వంగాయ	త్రిలోకోత్పనే	మహాయజ్ఞనే	
శతానందాయ	త్రిలోకేశాయ	మహాయజ్ఞాయ	
నందయేన	కేశవాయ	మహాహవిషే	
జ్యోతిగ్ రాయ	కేశిఖే	స్తవ్యాయ	
విజితాత్మనే	౬౨౦ హరయే	౬౫౦ స్వప్రియాయ	౬౮౦
విధేయాత్మనే	కామదేవాయ	స్తోత్రాయ	
సత్కీర్తనే	కామపాలాయ	స్తుతయే	
భిన్నసంశయాయ	కామినే	స్తోత్రే	
ఉదీరాయ	కాంతాయ	రణప్రియాయ	
సర్వతచ్ఛుషే	కృతాగమాయ	పూర్ణాయ	
అసిశాయ	అనిర్యేకవపుషే	పూరయిత్రే	
శాశ్వతస్థిరాయ	విష్ణవే	పుణ్యాయ	
భూశయాయ	వీరాయ	పుణ్యకీర్తయే	
భూషణాయ	అసంతాయ	అనామయాయ	
భూతయే	౬౩౦ ధనంజయాయ	౬౬౦ మనోజవనే	౬౯౦
విశోకాయ	బ్రహ్మణ్యాయ	త్రికరాయ	
శోకనాశనాయ	బ్రహ్మకృతే	వసుదేతనే	
అచిక్షతే	బ్రహ్మణే	వసుప్రియాయ	
అచింతాయ	బ్రహ్మణే	వసుప్రదాయ	
కుంభాయ	బ్రహ్మవివర్ధనాయ	వాసుదేవాయ	
విశుద్ధాత్మనే	బ్రహ్మవిదే	వసవే	
విశోధనాయ	బ్రాహ్మణౌ	వసుమనసే	
అనిరుద్ధాయ	బ్రహ్మిణే	హవిషే	
అప్రతిరధాయ	బ్రహ్మజ్ఞాయ	సదతయే	
ప్రద్యుమ్నాయ	౬౪౦ బ్రాహ్మణస్రియాయ	సత్కృతయే	౭౦౦
అమితవిక్రమాయ	మహాక్రమాయ	సత్తాయ	
కాలనేమినిఖే	మహాకర్మణే	సన్భూతయే	
వీరాయ	మహాతేజసే	సత్పరాయణాయ	
శూరాయ	మహిచారగాయ	శూరసేనాయ	
శూరజనేశ్వరాయ	మహాక్రతవే	యదుశ్రేష్ఠాయ	

సన్నివాసాయ
 సుయామునాయ
 భూతావాసాయ
 వాసుదేవాయ
 పర్వాసునిలయాయ
 అనలాయ
 దర్పఘ్నే
 దర్పదాయ
 దృష్టాను
 దుర్గరాధసే
 అపరాజితాయ
 విశ్వమూర్తయే
 మహామూర్తయే
 దీప్తమూర్తయే
 అమూర్తిమతే
 అనేకమూర్తయే
 అవ్యక్తాయ
 శతమూర్తయే
 శతాననాయ
 ఏకస్త్వై
 శైకస్త్వై
 సవాయ
 కస్త్వై
 కస్త్వై నమః
 యస్త్వై నమః
 తస్త్వై నమః
 పదమనస్తమాను
 లోకబంధవేనమః
 లోకనాథాయ

మాధవాయనమః
 భక్తవత్సలాయనమః
 సువర్ణవర్ణాయనమః
 హేమాంగాయ
 వరాంగాయనమః
 స్యందనాంగదినే
 పిరఘ్నేనమః
 విషమాయనమః
 శూన్యాయనమః
 ఘృతాశినేనమః
 చలాయనమః
 అచలాయనమః
 అమానినేనమః
 మానదాయనమః
 మాన్యాయనమః
 లోకస్వామినే
 త్రిలోకదృతేనమః
 సుమేధసేనమః
 మేధజాయనమః
 ధన్యాయనమః
 సత్యమేధసేనమః
 ధరాధరాయనమః
 తేజోవృషాయనమః
 ద్యుతిధరాయనేనమః
 సర్వనస్త్రోభృతాంవరా
 ప్రగ్రహాయ (య ౨౬౦
 సిగ్రహాయనమః
 వ్యగ్రాయనమః
 నైకశృంగాయనమః
 గదాగ్రజాయనమః

చతుర్మూర్తయేనమః
 చతుర్భూహవేనమః
 చతుర్మూర్త్యుహాయనమః
 చతురతయేనమః
 చతురాత్మనేనమః
 చతుర్భూవాయ ౨౬
 చతుర్ద్వీదవిదేనమః
 ఏకపదేనమః
 సమాప్వత్తాయనమః
 నివృత్తాత్మనేనమః
 దుర్జయాయనమః
 మరతిక్రమాయనమః
 దుర్లభాయనమః
 దుర్గమాయనమః
 దుర్గాయనమః
 దురావాసాయ ౨౭
 దురారిఘ్నేనమః
 శుభాంగాయనమః
 లోకసారంగాయనమః
 సుతంతవేనమః
 తంతువర్ధనాయనమః
 ఇంద్రకర్మణేనమః
 మహాకర్మణేనమః
 కృతకర్మణేనమః
 కృతాగమాయనమః
 ఉద్భవాయనమః ౨౮
 సుందరాయనమః
 సుందాయనమః
 రత్ననాభాయనమః
 సులోచనాయనమః

౨౨౦

౨౫౦

౨౩౦

౨౯

అర్కాయనమః	చాణూరాంధ్ర నిఘాద సుపర్ణాయనమః	
వాజిననాయనమః	సహస్రార్చిషే (నాయ వాయువాహనాయ	
శృంగిణేనమః	సప్తజిహ్వయనమః	ధనుర్ధరాయనమః
జయంతాయనమః	సప్తేధసేనమః	సుర్యేదాయనమః
సర్వవిజ్ఞయినేనమః	సప్తవాహనాయనమః	దండానయనమః
సువర్ణబింబవేనమః	౮౦౦ అమూతకాయేనమః	దమయిత్రేనమః ౮౬౦
అక్షోభ్యాయనమ	అనఘాయనమః	దమాయనమః
సర్వవాగీశ్వరేశ్వరాయ	అచింత్యాయనమః .	అపరాజితాయనమః
మహాహ్రాదాయనమః	భయకృతేనమః	సర్వసహాయనమః
మహాగరాయనమః	భయనాశనాయనమః	నియంత్రేనమః
మహాభూతాయనమః	అణవేనమః	నియమాయనమః
మహానిధయేనమః	బృహతేనమః	యమాయనమః
కుముదాయనమః	కృశాయనమః	సత్యవతేనమః
కుందరాయనమః	సూలాయనమః	సాత్వికాయనమః
కుందాయనమః	గుణభృతేనమః	సత్యాయనమః
పర్జన్యాయనమ	౮౧౦ నిర్ఘ్నాయనమః	౮౪౦ సత్యధర్మపరాయణాయ
పవనాయనమః	మహతేనమః	అభిప్రాయాయనమః
అసలాయనమః	అధృతాయనమః	ప్రియార్థాయనమః
అమృతాంశాయనమః	స్వధృతాయనమః	అర్థాయనమః
అమృతవపుషేనమః	సావిస్త్రియనమః	క్రియకృతేనమః
సర్వజ్ఞాయనమః	ప్రాగ్వంశాయనమః	క్రితివర్ధనాయనమః
సర్వతోముఖాయనమః	వంశవర్ధనాయనమః	విహాయసగతయేనమః
సులభాయనమః	భారభృతేనమః	జ్యోతిషేనమః
సువ్రతాయనమః	కథితాయనమః	సురుచయేనమః
సిద్ధాయనమః	యోగినేనమః	హుతభుజేనమః
శత్రుజితేనమః	౮౨౦ యోగీశాయనమః	౮౫౦ చిభవేనమః ౮౮౦
శత్రుతాషనాయనమః	సర్వకామదాయనమః	రవయేనమః
స్యగ్రోధాయనమః	అశ్రమాయనమః	విరోచనాయనమః
ఉదుంబరాయనమః	శ్రమణాయనమః	సూర్యాయనమః
అశ్వత్థాయనమః	క్షోమాయనమః	సవిత్తేనమః

రవిలోచనాయనమః	పేళలాయనమః	జననాయనమః
అనంతాయనమః	దక్షాయనమః	జనజన్మాదయే
హుతభుజేనమః	దక్షిణాయనమః	భీమాయనమః
భోక్త్రే	క్షుమితాంవరాయ	భీమసరాక్రమాయ
సుఖదాయ	విద్యత్రమాయ ౯౨౦	ఆధారనిలయాయ ౯౫
నైకదాయ	౯౯౦ వీతభయాయనమః	అధాత్రేనమః
అగ్రజాయ	పుణ్యశ్రవణకీర్తనాయ	పుష్పహాసాయనమః
అనిర్విణ్ణాయ	ఉత్తారణాయనమః	ప్రజాకరాయనమః
సదామర్షిణేయనమః	దుష్కృతిఘ్ననమః	ఊర్ధ్వగాయనమః
లోకాధిష్ఠానాయనమ	పుణ్యాయనమః	సత్పథాచారాయ
అద్భుతాయనమః	దుస్వప్ననాశనాయ	ప్రాణదాయనమః
సనతనమః	వీరఘ్ననమః	ప్రణవాయనమః
సనాతనతమాయనమః	రక్షణాయనమః	ప్రణాయనమః
కపిలాయనమః	ంతాయనమః	ప్రమాణాయనమః
కవయేనమః	జీవనాయనమః ౯౩౦	ప్రాణనిలయాయ ౯౬౦
అవ్యయాయనమః ౯౦౦	పర్యవస్థితాయనమః	ప్రాణాభ్యుతేనమః
స్వస్తితేనమః	అనంతరూపాయ	ప్రాణజీవనాయ
స్వస్రయేనమః	అనంతశ్రీయేనమః	తత్త్వాయనమః
స్వస్తిభుజేనమః	తమస్యవేనమః	తత్త్వవిదేనమః
స్వస్తిదక్షిణాయనమః	భయాపహాయనమః	ఏకాత్మనేనమః
అరద్రాయనమః	చతురశ్రాయనమః	జన్మమృత్యుజరాతిగాయ
కుండలినేనమః	గభీరాత్మనేనమః	భూభువస్స్వస్రరవే
చక్రిణేనమః	విదిశాయనమః	తారాయనమః
విక్రమిణేనమః	న్యాదిశాయనమః	సవిత్రేనమః
ఊర్జితశాసనాయనమః	దిశాయనమః ౯౪౦	ప్రపితామహాయ ౯౭౦
శబ్దాతిగాయనమః	అనాదియేనమః	యజ్ఞాయనమః
శబ్దసహాయనమః	భూభువాయనమః	యజ్ఞపతయే
శిశిరాయనమః	లక్ష్మీనమః	యజ్ఞనేనమః
శర్వరీకరాయనమః	సువీరాయనమః	యజ్ఞంగాయ
అకూరాయనమః	రుచిరాంగదాయ	యజ్ఞవాహనాయ

యజ్ఞభృతేనమః	అత్తయోనయే	చక్రిణే
యజ్ఞకృతేనమః	స్వయంజాతాయ (య	శాన్తాధన్వనే
యజ్ఞనేనమః	వైఖానస్సామగాయ నా	గదాధరాయ
యజ్ఞభుజే	దేవకీనందనాయ	రథాంగపాణయే
యజ్ఞసాధనాయ	౯౦౦ స్రజ్జే	అక్షోభ్యాయ (య
యజ్ఞాంతకృతే	షీతీశాయ ౯౯౦	సర్వప్రహరణాయ ధా
యజ్ఞగుహ్యయ	పాపనాశనాయ	ఓంసమోనమః ౧౦౦౦
అన్నాయ	శంఖభృతే	ఓంతత్సత్
అన్నదాయ	నందకినే	—(*)—

ఇతిశ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామావళిస్సమాప్తాః

ॐ

శ్రీకృష్ణతాండవస్తోత్రమ్.

శ్లో || భజేవ్రజైకమండనం సమస్తపాపఖండనం స్వభక్తచిత్తరంజనం స
 దైవనందనందనమ్ | సుపిచ్చగుచ్ఛుస్తకంసునాదవేణుహస్తకం అనంగరంగ
 సాగరంనమామిక్ష్మనాగరమ్ || ౧ || మనోజగర్వమోచనం విశాలఫాలలో
 చనంవిధూతగోపశోచనంనమామిషద్ర్యలోచనమ్ | కరారవిందభూధరంస్త్రి
 తావలోకసుందరంమహేంద్రమానదారణంనమామిక్ష్మవారణమ్ || ౨ || క
 దంబసూసుకుండలం సుచారుగండమండలం వ్రజాంగవైకవల్లభంనమామిక్ష్మ
 వ్యదుర్లభమ్ | యశోదయాసమోదయాసకోపయాదయాసిధిః ఉలూఖలేసు
 దుస్సహంనమామినందశంవహమ్ || ౩ || నవీనగోపనాగరంనవీనకేళిమందిరం
 నవీనమేఘసుందరంభజేవ్రజైకమందిరమ్ | సదైవపాదపంకజం మదీయమాన
 సేనిజందధాతినందబాలకస్సమస్తభక్తపాలకః || ౪ || సమస్తగోపనాగరీహృ
 దంవ్రజైకమోహనంనమామికుంజమధ్యగంప్రసూనభాలశోభినమ్ | దృగంత
 గాంతరింగణం సహాసబాలసంగినం దినేదినేనవంనవం నమామినందసంభవ
 ౦ || ౫ || గుణాకరంసుఖాకరంకృపాకరంకృపానరంత్వరాసుఖైకదాయకం
 మామిగోపనాయకమ్ | సమస్తదోషశోషణంసమస్తలోకతోషణంసమస్త
 గాసమానసంనమామిక్ష్మలాలసమ్ || ౬ || సమస్తగోపనాగరీనికామకామ
 గాయకందృగంతచారుసాయకంనమామివేణునాయకమ్ | భవోభవావతా

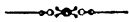
రకంభవాభిక్రమధారకంయశోమతేః కిశోరకంనమామిదుగ్ధచోరకమ్ ||
 విదగ్ధముగ్ధగోపికా మనోమనోజ దాయకం నమామిముంజ కాననేప్రవృ
 హ్నిపాయినమ్ | యదాతదాయథాతథాతథైవకృష్ణసత్కథామయా
 వగీయతాంతథాకృపావిధీయతామ్ || ౮ || ... ..

ఇతిశ్రీకృష్ణతాండవస్తోత్రం సంపూర్ణమ్.

౨

శ్రీ కృష్ణ ల హ రీ.

శ్లో || కదాబృందారణ్యేవిపులయమునాతీర పుళినేచరంతంగోవిందం
 లధరసుదామాదినహితమ్ | అపాలాకృష్ణసావ్విన్నధురమురళీమోహనవి
 ప్రసీదేతికోశస్మిమిషమివనేష్యామిదివసాః || ౧ || కదాకాశిందీయై
 రిచరణముద్రాంకితతపైః స్వరంగోపీనాథంకమలనయనంసస్థితముఖమ్ |
 హేమసూర్ధానందాంబుజవదనభక్తైకలలనం—ప్రసీదేతి || ౨ || కదాచిత్తే
 తంవ్రజపరిసరేగోపతనయైఃకుతస్త్రిత్యంప్రాప్తంకిమఃకభయితంగోపలనమ్
 అయేరాధేకివాహరసిరికేకంచుకయుగం—ప్రసీదేతి || ౩ || కదాచి
 పీనాంహానితచకితస్మిగ్ధనయనంస్థితంగోపీబృందేనటమివనటంతంసలలితమ్
 సురాధీశైస్సరైస్వస్త్రుతపదమముంశ్రీహరిమితి—ప్రసీదేతి || ౪ || కదాచి
 చ్చాయాశ్రితమభిమహాంతం యదుపతింసమాధిస్వచ్ఛాయాం చలఇవవిలో
 కమకరమ్ | అయేభక్తోదారాంబుజవదననందస్యతనయం—ప్రసీదేతి || ౫ ||
 కదాచితాకాశింద్యాంతట తరుకదంబేస్థితమముంస్త్వయం తంసాకూతంప
 తవసనగోపీస్తనపటమ్ | అపాలాశక్రానందాంబుజవదనగోవర్ధనధరం—
 ప్రసీదేతి || ౬ || కదాచితాంతారేవిజయసఖమిష్టంస్యపసుతంవదంతంపా
 త్థంస్యపసుతసఖేబంధురితిచ | భ్రమంతంవిశ్రాంతంశ్రితమురసి రమ్యంహరి
 మ్—ప్రసీదేతి || ౭ || కదాద్రక్ష్యేపూర్ణంపురుషమమలంపంకజదృశంఅపా
 విష్టోరాధారసికమురళీ మోహనవిభో | దయాంకర్తుదీనేసరమకరుణౌ
 నముచితం—ప్రసీదేతి || ౮ || ... ..

ఇతిశ్రీకృష్ణలహరీ సంపూర్ణా.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్విష్ణు వేంకటేశ్వరస్వహాయోస్తు.

శ్రీనీలాశుకయోగీంద్రవరచితంబగు

శ్రీకృష్ణకర్ణావృతము.

ఈ గ్రంథము.

వెలంగపూడి వెంగనామాత్యరచితాంధ్ర

పద్యములతోడంశేప్పిల్లకాతాత్పర్యసహితంబుగ

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలచేత.

మొవూరు కృష్ణమఠాబుగాలి

స్వీకృతము.

విబుధవనోపరిణేము ప్రాశస్త్యశాలనందు

మొదలిది ప్రచురింపబడినది.

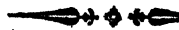

౧౮౭౭ సం॥ అక్టోబరు నెల.

శ్రీకృష్ణ

అవతారిక

ఆంధ్రదేశంబున శ్రీకాకులంబను దవ్యదశంబునందుని
 వసించునైవద్రాహ్మణకులోద్భవుండైన శ్రీలీలాశుకుండను
 కవీశ్వరుండానగరముననుండు చింతామణియను దేవదాసి
 యందాసక్తుండై కృత్యాకృత్య వివేకశూన్యుండై యుండఁ
 గాఁజూచి యావేశ్యవీనివిద్యాప్రాధిమయు వాక్పటిమయు
 నిరథకంబయ్యెనని యనుతావంబునొంది సోమగిరియను
 యోగీంద్రునాశ్రయంబుగలుగునటులంజేసె - ఇట్లా లీలాశు
 కుండు పూర్వజన్మనంచిత నుకృత పరిపాకంబున నట్టిసదా
 చార్యానుగ్రహంబువడసివిషయవై రాగ్యభగవద్భక్త్యాదు
 లుగలవాఁడై యాచార్యోపదేశయోగవ్రకారంబున శ్రీకృ
 ష్ణమూర్తిని గనుంగొని యానంద పరవశుండై తానుగనుం
 గొనినస్వరూపంబులను సోత్రరూపంబుగఁ గర్ణామృతంబ
 నునీగ్రంథము గావిరచించిభగవంతునకు సమర్పించెను - పద
 పవలఁగఁపూడి - వెంగనామాత్యుండాశ్లోకంబులకునాంధ్ర
 వృత్తంబులరచించెనట్టియాగ్రంథము టీకాతాత్పర్యసహా
 తంబుగమున్ను కొందఱుచే ముద్రితంబయ్యు సకలజనమనో
 రంజకముగను శుద్ధప్రతిగనునుండమించేసిదిరుమల భట్టారక
 వేంకటేశ్వర వ్యాఖ్యానాను సారంబుగఁబరి శోధింపఁబడి
 ముద్రింపఁబడియె ... ..

శ్రీరస్తు-

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము. — ప్రథమాశ్వాసము.

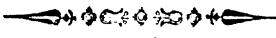

క॥ హృద్యాసవద్యోన్నర । ఓద్యాధరవాద్యమాసవీణాదృశిణి । ఖద్యో
తసమద్యుతివ । క్రాద్యాయుధతఃకివేకటాచలవతిణి ॥ ... ❖

క॥ భండనముఖతాండవితా । ఖండితకోదండచండకాండాద్ధతిణి । మం
డలితపిచండగతా । జాండావిష్కృతికివేరకటాచలవతిణి ॥ ... ❖

క॥ శుంభద్రోస్తంభగదా । స్తంభితమదబృంభమాణసౌంభకశృతిణి । సం
భృతకనకాంబరతటి । దంభోదాకృతికివేకటాచలవతిణి ॥ ... ❖

ఉ ॥ ఈమహనీయమూర్తికిద్రయ్యాగృహవర్తికిశేషభూధర । స్వామికి
దాగ్మ్యగామికిభుజంగమశాయినిస్వదాయికి । మామకవాఙ్మగందరసమాధురి
కిన్నదిసౌంధ్రవింభుకర్ణామృతమాంధ్రవైఖరిసమగ్గుణమేనానరింతువేషుక ॥ ❖

శ్లో॥ చిన్తాచుణ్ణియశుసోమగిరిగరు శ్శేఖిటోగురుశ్శృంగవాణశిఖిషిఖిషిమా
ళిః । యత్పాదకల్పతరువల్లవశేఖరేషు వీలాస్వయంవరగనంలభతే జయశ్రీః ॥

టీక॥ చిన్తాచుణ్ణి - చింతాచుణ్ణి - చింతాచుణ్ణియశువేశ్య - జయశు - చింతా
చుణ్ణి - చింతాచుణ్ణివలెభీష్టములనిచ్చినట్టి - సోమగిరిః - సోమగిరియను-మే-
నాయొక్క - గురుః - ఆచార్యుడు - జయశు - శిటోగురుః - శిటో - ప్రవృత్తినివృ
త్తులకు - గురుః - గురుడుచు - శృంగవాణ - విశ్వరూపిషడ్గుణసంపన్నుండయిన
శిఖిషిఖిషి - మాళిష్య - శిఖిషిఖిషి - నెమలిపురి - మాళిః - శిరస్సునగలిగిన శ్రీకృష్ణ
స్వామియ జయశు - యత్పాదకల్పతరువల్లవశేఖరేషు - యత్ - ఎవ్వోయొక్క
పాద - పాదములనెడు - కల్పతరువల్లవశేఖరేషు - కల్పవృక్షముయొక్క ప్రే
క్ష్యమైనవిగురుటాకులయందు - జయశ్రీః - జయలక్ష్మి - వీలాస్వయం వరగనం
వీలా - విలాసముతోడ - స్వయంవర - తానేవరించుటయందు - గనం - అభిలాష
ను - లభతే - పొందుచున్నదో - అట్టిగురువలనయవ్వయము - యత్పాదకల్పతరు
వల్లవశేఖరేషు - అనచోట - యత్పాదకల్పతరువల్లవములు - శేఖరేషు - శిరో
భూషణములు గాగలిగినవారలయందు అనియునర్థముగలదు. ... ❖

కా॥ శ్రీచింతామణియోగిసోమగిరియుఁ శ్రీకృష్ణదేవుండుదా॥ రాచాఁ
స్థితిజెందదచ్చరణకల్పాం కూరముల్ మాళిపై । దాచంగల్గిన వారిఁ జూచి
నయంతందానలీలఁ శుభ । శ్రీచాతుర్యముతోవరించు జయలక్ష్మీకన్యప్రాణ
కృతిఁ ।

తా॥ కవి - తానారంభించిన గ్రంథమునిర్వృష్టుముగా నెఱవేఱుటకొఱ
-తొగ్గోకముచేతమంగళమునాచరించుచున్నాడు. అదియెట్లున్నను - తనకునది
వయమందునుపయోగింపదగినవిద్యను గలుగజేసిన చింతామణియను మం
మును - కేవలవిషయ ప్రవణుడగుతన్ను భగవద్విషయమందు బ్రవర్తింపఁ
సినచింతామణియను వేశ్యము - భగవత్పాత్రాత్కార సాధనమగునువదేశ
బునాసంగి తనకోరికలన్ని ఈదేర్చినసోమగిరియను నాచార్యుండును సద
చారాను గ్రహమువడసిన తనయొక్కహృదయంబున వసించిన త్కార్యము
బ్రవర్తింపజేయుటంబట్టియుదుష్కార్యములనివర్తింపజేయుటం బట్టియుఁబ
మగురుఁడైనకలజనులచేతను పాసింపదగిన బ్రహ్మముదానేయనుటకునిరూ
కంబులైనట్టి జ్ఞానవీర్యవై రావై యశ్వశ్యయశశ్యే గ్రలను వద్దణంబులుంగలిఁ
స్తదాదిదీనులుజీవించుటకుమూలమైనసౌలభ్యంబను మహాగుణంబునకు సూచ
మైనశిఖిపింఛాద్యలం కారములతోడంగూడి గోపవేషముతోడవిలసిల్లి శ్రీకృ
మూర్తియు - సర్వోత్కృష్టమైనవర్తింతురుగాకయని వారించుందలిప్రేమాతి
యముచేవచించుటవలననిదియాశీస్సునుంగళమాయెను - కల్పతరువల్లవము
లెసకలార్థములనివ్వజాలినట్టివారిపాదములను - జయలక్ష్మీతనంతగోరివరిం
చున్నదిఅనగా ఆపాదములనుపాసింపువారిసర్వకార్యములయందుజయవ
గలుగుననిముఖ్యతాత్పర్యము - ఇదియునుంగాక తొగ్గోకమందు ఉత్తరార్థవ
ములసారస్యముచేతలోకమందు చక్కనిభూషణములు గలపురుషులయందు
న్యకలాశవడునట్టుగా నీజయలక్ష్మీయను కన్యవల్లవములనుశిరోభూషణము
గలవారలయందు నభిలషించెననియుతాత్పర్యము - ఈలాగుననీ గ్గోకమంద
గాని తక్కినగ్గోకములయందుగానితరుచుగా దాత్పర్యవర్గనముసేయదగున
అయిననుగ్రంథవిస్తరభీతిచేత - బాలురకుదురూహమవుననభితిచేతనునిష్క
ష్టతాత్పర్యమే చేప్పంబూనితిమి ఇదియుంగాక కొందఱు ఈగ్గోకమందుమ
కొన్నియర్థములవణనము జేయుచున్నారు అయితేఅదిగ్గిట్టకల్పనముగానా
పేక్షింపంబడియె.

శ్లో || అస్తస్వస్తరుణీకరాగ్రవిశతృల్పప్రసూనాప్లుతం | వస్తుప్రస్తుత
 కేణునాదలహరీ నిర్వాణనిర్వ్యాకలం | స్రస్తస్రస్తనిరుద్ధనీవిలసద్గోపీనహ
 స్రావృతం | హస్తస్యస్తనదావవర్గమఖిలాదారంకిశోరాకృతి || ... ౨

టీక | ప్రస్తుత-కులం. ప్రస్తుత-కొనియాడబడినవేణు - పిల్లనగ్రోవియొక్క - నాద ధ్వనియొక్క - లహరీ- ప్రవాహముచేసయిననిర్వాణ-సుఖముచేతను- నిర్వ్యాకలం - నిశ్చలమైన - స్వస్తరు - తం - స్వస్తరుణీ - దేవతాస్త్రీలయొక్క - కరాగ్ర - చేతికొనలనుండి - విశత్ - జాటుచున్న - కల్పప్రసూన- కల్పవృక్షపుష్పములచేత. ఆప్లుతం - వ్యాపింపబడినట్టి. స్రస్త- వృతమ్ - స్రస్తస్రస్త- అడుగడుగుకుజారుచున్నవానితోసమానమగుచు - నిరుద్ధ - నిరోధింపబడిన- నీవి- సోకమర్లచే - విలసత్. ప్రతాశించుచున్నట్టి- గోపీ- గోపికలయొక్క - సహస్ర - వేలచేత. ఆవృతమ్ - చుట్టుకోబడినట్టి హస్తస్యస్తనలావవర్గమ్ - హస్త - చేతిలో-స్వస్త- ఉంచబడిన-సత- శరణాగతులయొక్క - అవవర్గమ్ - మోక్షముగల్గినట్టి. అఖిలాదారం. అఖిల- సకలదేవతలకంఠె. ఉదారం మహాదాతయయినట్టి- కిశోరాకృతి- కిశోర! బాలునియొక్క - ఆకృతి - ఆకారముగలిగిన- వస్తు| వస్తువు - అస్త్రీ- ఉన్నది - ఈశ్లోకముచేతకవిపూర్వముగురు పూర్వకముగా బ్రాహ్మింపబడినవైవములేదను వాగలనుధిక్కరించి శ్రీకృష్ణరూపంబై బ్రహ్మమువిలసిల్లుచున్నదియని చెప్పినందున వస్తునిర్దేశమంశంబునాచరించినవాడాయెను. ... .. ❖

శా || కోకల్టాఱంకంకేలంబూనిగుములై గోపాంకనల్గాల్వనా | శ్రీకాస్య
 ల్లినినుండికల్పనుమముల్పిండాకవ్వింపంకగా | సోకకన్గోణు విసోదనాదలహరిం
 జోక్కించుచుం జోక్కుచుక | శ్రీతై శోరముంబూనుచేవుని సతశ్రీముక్తియం
 గొప్పెడక | ౩

తా | సకలవ్యామోహకమయిన వేణుగానముజేయుచు ఆనాదవైఖరిచేతానునానంద నిర్భరుండయి ఆకాశమందు ప్రేమపరవశ లై దేవస్త్రీలుకల్పకకునుమములనువహించగాగోపికలు కామాతిశయము చేసి డెడిపోకముళ్లను చేతులనడచివట్టుకొని చుట్టుకొని యుండనీలాగున జగమును తన చరణారవిం దప్రవణముజేసి అవవర్గమునిచ్చుట విలసనకల దేవతా శ్రేష్ఠంబయి సకలాశ్రయణీయత్వహేతువగు సౌలభ్యంబునకునిరూపకం బగుబాలభావంబుచేటిలసిల్లుచువరత్వముచేసిట్టిదియని నిరూపింపగూడక కేవలవస్తువనిమాత్రముచెప్ప

దగినశ్రీకృష్ణరూపబ్రహ్మంబువ్రేవల్లెయందున్నదియనుట! స్తుతి || ఏవంవి
 స్తదేహస్సృక్ | ధ్యాయేత్కృష్ణంబృదంబుజెకళాయకునుమశ్యామమం
 దుహనిభేషణం | వేణుగానరతం దేవంబర్హిబర్హావతంసకం | దివ్యపీతాం
 ధరంపూర్ణచంద్రసింధాసనం | వనైస్యస్తమాలతమైశ్చేషోభితంవనమూలయ
 నేత్రోత్పలైశ్చగోపీనామర్చితం | సుందరాకృతిం | హారయూరమకుటకుండ
 దరబద్ధనైః | విరాజమానంశ్రీవత్సకౌస్తుభోద్భాసితోరసం | గోపాంగనా
 రివృతంమూలేకల్పతరోస్థితం | హేమపీలేపవిమలైసర్వరత్నోవశోభితే |
 క్షిణీనత్యభామాఖ్యాంపాశ్చ్యవస్థాభ్యాంవిరాజితే | గోపాలైగ్గోసమూ
 శ్చేచన్యసత్వైరమత్సరైః | ఆపృతందేవతాబృంహైఃపుష్పవృష్టికరైర్దివి | వే
 నాదసమాకృష్టచిత్రవృత్తిభిరర్చితం | దివ్యేనవేణునాదేన నయస్తంస్వవశ
 గల్ | ఏవంగోపాంగనానాథంధ్యాత్వాహృదయవంకజే | సమాహితమ
 భూత్వాజపేత్తస్తగ్రనుత్తమమ్ || ... ..

శ్లో | చాతురైక్యనిధానసీమచవలాపాంగచ్ఛటామన్ధరం | లావణ్యః
 తవీచిలాలితదృశంలక్ష్మీకటాక్షోదృతం | కాళిందీపులినాజ్జలప్రణయినజ్కౌస
 వతారాంబురంబాలంసీలమమీవయంపథురిమస్వారాజ్యమారాధ్నుమః ||

టీ | చాతురైక్యనిధాన - చాతుర్య - చమత్కారమునకు - ఏక - అద్వితీయ
 యిన | నిధాన - నిత్యేవముయొక్క - సీమ | మేరలయినట్టి - చవల | చంచల
 లైన - అపాంగికడగన్నులయొక్క - ఛటాంసమూహముచే - మన్ధరం - భార
 గలిగినవాడగులావణ్య - దృశం | లావణ్య - ముత్యపుతేటవంటికాంతియను
 మృత - అపృతము యొక్క - వీచి - అలలచేత - లాలిత - కొనియాడబడిన - దృశ
 మాపుగలవాండగు - లక్ష్మీకటాక్షోదృతం - లక్ష్మీ - శ్రీమహాలక్ష్మీయొక్క - క
 ష్ట - కడగంటిచూపులచే - ఆదృతం - ఆదరింపబడినవాండగు - కాళిందీపులి
 జ్జలప్రణయినం - కాళిందీ | యమునానదియొక్క - పులిన - ఇనుకదిన్నెల
 క్క - అంగణ - ప్రవేశములయందు - ప్రణయినం - ప్రేమగలవాండగు - కా
 వతారాంకరం - కామ | మన్దుధునియొక్క - అవతార - అవతారమునకు
 కురం - మొలకయైనవాండగు | మధురిమస్వారాజ్యం - మధురిమ - సౌం
 దరమునకు - స్వారాజ్యం - స్వగ్రరాజ్యమువలె నతీతయాస్పగుండయిన వాండ
 నీల - నీలవర్ణుడునగు - బాలం - చిన్నవానిని - అమీ - ఈసంసారులగు - వద
 మేము - ఆరాధ్నుమః - ఆరాధింతుముగాక.

కా! బాలున్దంజులతాలవాలచపలా పాంగోల్లస్థలీలునిం । గాళిండ్రి పులి
నాంగణవ్రణయిశ్యం గారై కభేలు శుభ । శ్రీలోలుం గరుకావలోగనసుధాశీ
లుస్విసీలవ్రభా! జాలుంగాల్పైదరామణీయకరసస్వారాజ్యపాలున్ద దిణ । ❖

తా! పూర్వంబుకలదనివ్రతిపాదించినబ్రహ్మమగు శ్రీకృష్ణుడను బాలుడే
సంసారనివృత్తికాములకుపాస్యఁడుగనుకవానినారాధించెదము. వాఁడుయె
ట్టివాడంటె. దీనికతిశయించినచాతుర్యము లేదనిచెప్పదగినఁచాతుర్యముతో చం
చలించుచున్న కడగన్నులునునిగనికమెఱయు. తఱుక్కరనుచూపులును గలిగి
యమునాపులినములోకామోద్రేకముగలుగునట్లుగా. నీలమణివన్నెతోవతిం
చుచు - శ్రీదేవచేద్రేమతోవిలోకితుండైదక్షణమాత్రంబున సకలజనులకు వి
శ్వాసంబుబుట్టించునట్టి సౌందర్యాతిశయంబును బాల్యంబునుంబూనియందు
వాఁడనుట. ... ❖

శ్లో॥ బహ్లోత్తంసవిలాసికున్తలభరం మాధుర్య మగ్నాననం ప్రోస్తీలన్నవ
యావనంవ్రవిలసద్యేణువ్రణాదామృతమ్ । ఆపీన స్తనకుట్టలాభిరభితో గోపీభి
రారాధితజ్యోతిశ్చేతసిశ్చకాస్తిజక తామేకాభిరామాద్భుతమ్॥ ర

టీక । బహ్లోత్తంసవిలాసికుంతలభరం - బర్హ - శిఖిపింఛములను - ఉత్తంస-
శిరోఘాషణములచేత - విలాసి - శ్రకాశించుచున్నట్టి - కుంతల - ముంగురుల
యొక్క - భరం - భారముగలిగినట్టి - మాధుర్య - సౌందర్యవిశేషమందు - మగ్నా-
మునిగిన - ఆననం - ముఖముగలిగిన - ప్రోస్తీలన్నవయావనమ్ - ప్రోస్తీలత్ - వ
ధిఁలుచున్న - నవ - నూతనమైన - యావనం - యావనముగలిగిన - వ్రవిలసద్యే
ణువ్రణాదామృతం - వ్రవిలసత్ - మిక్కిలివిలసిల్లుచున్నట్టి - వేణు - వేణువుయొ
క్క - వ్రణాద - ధ్వనియను - అమృతం - అమృతముగలిగిన - ఆపీన స్తనకుట్టలా
భిః - ఆపీన - పొంగిన - స్తనకుట్టలాభిః - మొగ్గవంటిస్తనములుగల - గోపీభిః - గో
పికలచేత - అభితః - నలుప్రక్కలను - ఆరాధితం - ఉపచారముచేయఁబడిన - జ
గతాం - లోకములకు - ఏకాభిరామాద్భుతం - ఏక - అస్వీతీయమయిన - అభిరా
మ - సుందరవస్తువుకావున - అద్భుతం - ఆశ్చర్యకరమైన - జ్యోతిః - తేజస్సు - నః -
మాయొక్క - చేతసి - చిత్తమందు - చకాస్తి - వ్రకాశించుచున్నది. ❖

ఉ॥ చక్కనిముద్దునెమ్మిగము చందమునందవు మందహాసముం । జొక్కపు
జవ్వనంబుసిగఁజుట్టినబర్హమువేణుగానము । న్నెక్కొనఁజొక్కగోపికలునిండు
తమిగుచకుట్టలాలిచేనొక్కుచు గారవించినమనోహరతేజమువొల్పెనామదిణ॥

తా॥ కవిపూర్వశ్లోకముచేనారాధింపంగోరినచేవుండు - ధ్యానరూపగునారాధనంబుచేయహృదయంబునసాక్షాత్కరించినవ్రకారంబుననునంచుచున్నాడు. శిఖిపింఛాలంకృతంబైన కేశభారముతోడ సౌందర్యపూర్ణం మొగముతోడ ప్రతిక్షణవిలక్షణమయినయావనముతోడంగూడి అమృతమునత్యంతమధురముగావేణుగానముజేయ. తదాకారరసంబునం బొడముకముచేనొప్పెడిస్తనములతోగోపికలుచుట్టుకొనితమకోరికెలు నెఱవేర్చుకొవచారములుసేయగా లోకంబాశ్చర్యమగుంబగునట్లు మనోహరుండయివంతుండుకేజోరాశిగాఁదోచెననట. ... ..

శ్లో॥ మధురతరస్తి తామృతవిముగ్ధముఖామ్మృరుహమ్మ దశిఖిపిఞ్చులా తమనోజ్ఞ కచప్రచయమ్ విషయవిషామిషగ్రసనగృధ్నునిచేతసిమే విఫులచనంకిమపిధామచకాస్తీచిరమ్॥ ... ..

టీక॥ మధుర - రుహం - మధురతర. అత్యంతమనోహరమయినట్టి స్తీచీలునవృష్ణను. అమృత - అమృతముచేత. విముగ్ధ - మిక్కిలినుందరమయిన. ఖామ్మృరుహం - కమలమువంటిముఖముగలిగిన - మదశిఖిపిఞ్చులాళ్ళివృతపజ్జికచప్రచయం. మద - మదముగలిగిన - శిఖి. నెమలియొక్క - పిఞ్చు - బక్కచేత - లాళ్ళివృత - గురుతుగలదిగాజేయబడిన - మనోజ్ఞ । మనోరంజకంబైనచప్రచయమ్. కేశపాశముగలిగిన. విఫులవిలోచనం - విఫుల. విశాలములైవిలోచనం. నేత్రములుగలిగిన - కిమపి. అనిర్వచనీయమయిన. ధామ. తేజవిషయవిషామిషగ్రసనగృధ్ను - విషయ. శబ్దాదివిషయములనెడి. విష। విషగలసిన. అమిష। మాంసముయొక్క - గ్రసన। మ్రింగుటయుండు. గృధ్ను శవడిమున్న - మే। నాయొక్క - చేతసి। హృదయమందు. చిరం। చిరకాలగా। చకాస్తీ। వ్రకాశించుచున్నది. ... ..

చ॥ వదలకసహ్యమోవిషయవాంఛకులోనయినంచరించునా । మదిశిఖిఛసూషణసమంబితకుంతలభవ్యవేషముకౌ । మృదుమధురస్తి తామృతసమ్మృద్ధఖాబ్జములొలదృష్టులింబోదవినదివ్యతేజముసమున్నతినున్నదిసిత్యసిద్ధమై॥

తా॥ సుఖమునకుంబోలే దుఃఖమునకు గారణములగుటవలన విషమగుడిన మాంసముతోసమానంబులగు శబ్దాదివిషయంబుల నిందియములవునందగులువడిన నాదుహృదయమందు విలక్షణములయిన యప్రాకృతయములకాస్పదమయిన భగవంతునిదివ్యమూర్తినాదుభాగ్యవశమున దోచున్నది. తన్నుర్తియెట్టిదియంటే సేవించువారిది తమరంజిల్లంజేయుదరస్తి

సగలమొగంబుతో - వలువన్నెలుగల సమలిపురిచేత నలంకరింపబడిననల్లనిక
సలతో - మోమంతయు సెలయంబొలసి మెఱముకన్నలతోడంగూడి - యిట్టిది
బుట్టిదియనిరూపింపగూడనిపొలుపుమీఱిన తేజోమయమయిఃలనిల్లుచున్నది
చునుట - ఇచ్చటకొన్నివిశేషణములు పూర్వోక్తములయిననుభక్తిపారవశ్యము
వేతవేలువేలు గాఁ జెప్పటచేతఁజూసరుక్త్యశంకకు అవకాశంబులేదు.

శ్లో॥ ముకుళాయమాననయనామ్భుజంఽభోర్ముగళీననాదమకరస్దనిగ్భరమ్ |
సుకురాయమాణమృదుగ్గ్ణామృద్దాలం ముఖవజ్జుజంమనసీమేఽబృంభతామ్ |

టీక॥ ముకుళాయమాననయనామ్భుజమ్ - ముకుళాయమాన - మోడ్చిన
బున్న - అనగాముకుళించినవారివలెనాచరించుచున్న - నయనామ్భుజం - తా
పరలవంటికన్నులుగలిగిన - ముగళీననాదమకరం దనిగ్భరమ్ - ముగళి - వేణు
వ్రయొక్క - నినాద - ధ్వనియనియెడి - మకరం - తేనెచేత - నిగ్భరం - సంపూ
ర్ణమయిన - ముకురాయమాణమృదుగ్గ్ణామృద్దాలం - ముకురాయమాణ - అద్దము
వలెనాచరించుచున్న - మృదు - మెత్తినయిన - గ్గ్ణామృద్దాలం - చెక్కిలితావులు
లిగిన - విభోః - శ్రీకృష్ణ దేవునియొక్క - ముఖవజ్జుజం - మోముదామర - మే
రాయొక్క - మనసి హృదయమందు - బృంభతాం - ప్రకాశించు గాతం. ❖

మ॥ ముగళీనాదమరందవిందులహారీ మోదంబుచేల్చాచనాం | బురుహం
బుల్లుకుళింపనోష్ఠమణి సొంపుల్లిటనాదవృభా | సురగంజ స్థలియొప్పస్త్రస్త
వికురస్తోమంబు ఫాలంబుసై | మురువుల్పూవఁజెలంగు కృష్ణవదనాం భోజం
బుభావించెదన్॥ ... ❖

తా॥ ముందు ప్రకాశించినవ స్త్రుప్రహటియు బ్రకాశించు గాకయని ప్రార్థిం
చుచున్నాఁడు | వేణుగానము చేయునపుడు తామర రేకులవంటికన్నులుకొంచె
ముమూసికొని వేణువునూడుట చేత నన్నియద్దమువలెనున్న గామెఱయుచున్న శె
క్కిళ్లతోఁ గూడి మకరందమవంటి తియ్యఁ ధ్వనిగలిగిన శ్రీకృష్ణని ముఖారవిందము
నాహృదయంబునందోచుచున్నదనట. ... ❖

శ్లో॥ కమనీయకిశోరముగ్ధమూర్తేః కలవేణుక్వణితాద్యతాననేన్దోః | మమ
నాచిబృంభతాంమురాశ్చేర్తుధుర్నిఘోకణికాపికాపికాపి | ... 2

టీక॥ మకనీయకిశోరముగ్ధమూర్తేః - కమనీయ - ఇచ్చగింపఁదగినట్టి - కిశో
ర - బాల్యముతోఁ గూడిన - ముగ్ధ - సుందరమైన - మూర్తేః - దేహముగలిగిన - క
లవేణుక్వణితాద్యతాననేన్దోః - కల - అవ్యక్తమధురమైన - వేణుక్వణిత - వేణు

ద్వనిచేత. ఆదృత. ఆదరింపఁబడిన. ఆననేస్తోః - చంద్రునివంటిముఖముగఁ
 న- మురారేః- శ్రీకృష్ణనియొక్క - మధురిమః- సౌందర్యముయొక్క - కాపిః
 పి. అతిసూక్ష్మమైన- కణికాపి- లేళ్లమైనను- మమ- నాయొక్క - వాచి-వాక్కు
 నందు-విజృంభతాం-వ్రతాశించుగాక. ... ..

మ॥ కలవేణుకృణితాదృతా ననమురాకాచంద్ర సాంద్రమృతికా । దిలికింప
 గమనీయ ముగళిశుమూర్తిస్ఫూర్తివర్తిల్లును । త్వలవత్రోజ్జ్వల సీలవర్ణగుణస
 ధామాధురీసాధురీ । తులలాశించుకయైన నావచనసందోహంబుల న్ణెండెడిక

తా ॥ ఎల్లవారును మాటిమాటికిఁ జూడనాశపడునట్టి చక్కదనమును
 బాల్యమునుగల దివ్యదేహముగలవాఁడై చంద్రునివంటిముఖమందు అమృ
 తమువంటి వేణునాదమువిలసిల్లుచున్నట్టి కృష్ణనియొక్క తాత్కాలికవిలక్షణ
 సౌందర్యమును తేనెయొక్కచిన్నబిందువై నను నానాలికయందుపడుగాక ఆ
 గాఢసౌందర్యమందుఇంచుకంతైననేనువర్ణింతుగాకయనుట. ... ..

స్తో । మదశిఖణ్డేశిఖణ్డవిభూషణం మదనమన్ధరముగ్ధముఖామృజం । వ్రజ
 ధూనయనాజ్వులవజ్జీవితంవిజయతాంమమజ్జవాయజీవితం॥

టీక॥ మదనమంధరముగ్ధముఖామృజం - మదన- మన్దధునిచేత - మంధర
 మాంద్యముగలిగిన - ముగ్ధ - సుందరమైవట్టి - ముఖామృజం - ముఖకమలము
 లిగిన- వ్రజధూనయనాజ్వులవజ్జీవితం-వ్రజవధూ- గోపికలయొక్క - నయన
 కన్నులయొక్క - అంచల- కొనలచేత-వజ్జీవితం-పంచంపఁబడిన- మదశిఖణ్డ
 ఖణ్డవిభూషణం-మదశిఖణ్డ-మదముగల నేమలియొక్క॥ శిఖణ్డ పింఛమును-విభూ
 షణి-భూషణముగలిగినవస్తువు-మమ-నాయొక్క- వాజ్ఞయజీవితం-వాజ్ఞయ
 కవితకు- జీవితం- జీవనమయి- విజయతాం- స్వర్వోత్కర్షముగానుండుగాక.

ఉ॥ చక్కనిముద్దుమోమునుహసాయకుటెక్కులధిక్కరింపఁగాఁ జొక్క
 వునెమ్మిబోదనును సోగరసంబు శిరంబునంధుఁడెం । పెక్కవ్రజాంక నాజన
 రీతులవంచితమైననాదుశః । మృక్కృతవాక్య జీవితమజాండ కటూహమునిం
 యుండెడిక॥ ... ..

తా॥ మన్దధావేకముచేతవిలాసముబొందిమనోహరమైనముఖముతోగు
 డిగోపికలకడకంటిచూపులచే - తద్వకమయితిరుగుచున్నట్టి శిఖిపింఛభూషణవ
 గువస్తువు- అనఁగా- శ్రీకృష్ణుండునాకవత్సమునకజీవనమయి - అనఁగానా
 తస్తుతింపఁబడువాడై - వర్ధిల్లుగాకయనుట॥ ... ..

శ్లో॥ వల్లవారుణపాణివక్త్రజనంగి వేణుకవాకులం । పుల్లపాటల పాటలీ
 పరివాదిపాదసరోరుహం । ఉల్లసన్నధురాధగద్యుతిషణ్ణిసరసాననం । వల్లవీ
 సవకుమ్భకుంకుమపంకిలంప్రభుమాశ్రయే॥ ..... F

టీ॥ వల్లవారుణపాణివంకజనంగి వేణుకవాకులం - వల్లవ - చిగుళ్లవలె - అ
 రుణ - యెట్టనైన - పాణి - హస్తములనియెడి - వంకజ - కమలములతో - సంగి - చే
 యున్న - వేణు - వేణువుయొక్క - రవ - నాదమందు. ఆకులం - ఆసక్తిగలిగిన -
 పుల్లపాటలపాటలీపరివాదిపాదసరోరుహం - పుల్ల - వికసించిన - పాటల - కలు
 గొట్టుపూవుయొక్క - పాటలీ - ఎటువును - పరివాది - దూషించుచున్న - పాద -
 పాదములనియెడి - సరోరుహం - తామరలుగలిగిన - ఉల్లసన్నధురాధగద్యుతిమం
 జీసరసాననం - ఉల్లసల్ - ప్రకాశించుచున్నట్టి - మధుర - మాధుర్యముగల - అభ
 ర - మోక్షయొక్క - మంజరి - సమూహముచేత - సనన - సరసమైన - ఆననం - ముఖ
 ముగలిగిన - వల్లవీకుచకుంభకుంకుమపంకిలం - వల్లవీ - గోపికలయొక్క - కుచ
 కుంభ - కుంభములవంటి - స్తనములయొక్క - కుఱ్ఱము - కుంకుమచేత - పంకిలం -
 మలినమయిన - ప్రభుం - ప్రభువైనకృష్ణుని - ఆశ్రయే - సేవించుచున్నాను - ❖

ఉ॥ వల్లవకోమలంబయినపాణితలంబునందెనమావరం । జిల్లేడుమోముః
 దమ్మివయిందేర్చినవేణువుమ్రోయింజోక్తుఁచు । నల్లవకామనీజనఘనస్తనకుం
 కుమవంకభాసియా । వేల్లితపాటలారుణసనపదాబ్జవిభుండలంచెదక॥ ❖

తా॥ కలుగొట్టుచిగురులవంటిపాదములతోసలిపవేణువునుచిగురువంటిచే
 తులచేవట్టివాయింపునప్పడుపువుగుత్తువలెమెఱయుమోదికాంతలుముఖమం
 దుప్రసరింపఁగాఇట్టిసొంపుజూచికాఘ్రప్రేమపరిపకలై గోపికలుఅలింగనముసే
 యవారిచన్నులయందుండెడికుంకుమపంకము మేనెల్లవ్యాసించివిలసిల్లు నాత్రీత
 రక్షణసమర్థుఁడైనట్టికృష్ణునియాశ్రయించెదననట - ఇదిగాకనీనాలుగువిశేష
 గములచేతనువేణుగానముజేయునొకసమయంబునుభగవంతుఁడుయెట్టనిపువ్వు
 లుపూచినట్లనిచూసవలెతోచెననియుదాత్పక్యమవుచున్నది. - - ❖

శ్లో॥ అపాంగరేఖాభిరభక్తురాభిరనంగ లేఖాశసరణితాభిః । అనుక్షణం
 వల్లవనుందరిభిరభ్యర్చ్యమానంఃభుమాశ్రయీమః॥ ... ❖

టీ॥ వల్లవనుందరిభిః - గోపస్త్రీలచేత - అనంగలేఖారసరణితాభిః - అనం
 గ - మన్నధునియొక్క - లేఖా - వత్రికలయొక్క - రస - రసహృతమైన సాను
 ర్థ్యముచేత - రంజితాభిః - ప్రకాశింపఁజేయఁబడినట్టి - అభక్తురాభిః - దీఘ
 ములైనట్టి - అపాంగరేఖాభిః - కడకంటి చూపుల వజ్రులచేత - అనుక్షణం

మాటిమాటికి - అభ్యచ్యమానం - పూజించబడుచున్న - విభుం - విభుడైన కృష్ణుని. ఆశ్రయామః. ఆశ్రయించుచున్నాము. ...

ఉ॥ ఇంచుక యైంజాబుననియెంచక వ్రేయలమించుబోండ్లగ్రా॥ మ్మించుల మించులీనెడున మేయమనోభవమాధురీరసో॥ దంచితచారోచంచల దృగంచల ధారలసారెపూజంగా॥ వించంగ జెల్వమీటువిభువేణునినాదవనోదుగాల్వెదక

తా॥ వేణుగానావసరమందు గోవస్త్రీలు కామాతీశయముచేకడకన్నుల తోబూచునట్టిసగ్వలోకేశ్వరుండయిన. శ్రీకృష్ణస్వామినాశ్రయించెదము- ఆశ్రయించిమాపుల్లెట్టివన్నను- మన్నధుండువంపించినచీకటివలె కామోద్రేకముగలుగఁజేయునట్టిసామగ్ధ్యముతోఁగూడిదీఘకములై వెలుగుచున్నవియనుట- వీసినే నర్చింపఁబడుచున్నవిభునిఅనఁగాఅట్లుమాచుటయ భగవంతునికారాధనమాననితాత్పర్యమవుచున్నది. ...

శ్లో॥ హృదయేమమహృద్యవిభ్రమాణాంహృదయంహృషఃవిశాలలోలనేత్రం॥ తరుణంవ్రజబాలసుందరీణాంతరళేంకింజన్నధామసన్నిధతాం॥

టీ॥ తరుణం- యౌవనముతోఁగూడినదిగనుకనె- తరళం- చంచలమైనట్టి. హృషఃవిశాలలోలనేత్రం- హృషః - సంతోషముచేత- విశాల- వెడల్పులైన ట్టిలోల- చంచలములైన- నేత్రం- నేత్రములుగలయట్టి- హృద్యవిభ్రమాణాం హృద్యమనోహరములైన- విభ్రమాణాం- విలాసములుగల. వ్రజబాలసుందరీణాం- వ్రజ- వ్రేపల్లెయందుండిన- బాల- లేప్రాయముగల- సుందరీణాం- స్త్రీలయొక్క - హృదయం- హృదయమందున్న-కించన- చెప్పనలవిగాని- ధామ- తేజము- మమ- నాయొక్క - హృదయే- చిత్తమందు- సన్నిధతాం- ఉండుగాక.

ఉ॥ మంజువిలాసవిభ్రమసమాశ్రయముస్వృజభామినీషనో॥ రంజకయావనాకరమురాజితహృషవిలాసదృక్పభా॥ పుంజముపింఛభూపణవిభూషితధామమునెమ్మి నామనః॥ కంజనివాసమైమనుచుఁ గావుతనత్కరుణాధురీణమై॥ ౧౧

తా॥ లేజవ్వనంబుగల్గియుండుగావున చచలంబై సంతోషంబుచే వెడలున గుకన్నుదోయిగలిగిమనోహారంబులగు- విలాసంబులుగలలేప్రాయంపుగోపికల హృదయంబుల వెలుంగుచునిట్టిదియనియెఱుంగరాకయుండునొక తేజంబు నామనంబున వెలయుగాకయనుట. ...

శ్లో॥ నిఖలభువనలక్ష్మీనిత్యలీలాస్పదాభ్యా జ్జుమలవిషినవీధీ గర్వసర్వంకషాభ్యాం॥ వ్రణమదభయదాసప్రాధిగాఢోద్ధతాభ్యా జ్జ్రిమపివహతుచేతః కృష్ణపాదాంబుజాభ్యాం॥ ...

టీ! నిఖిలభువనలక్ష్మీనిత్యలీలాస్పదాభ్యాం. నిఖిల- సమస్తమైన- భువన-
 లోకములయందలి- లక్ష్మీ- కాంత్యధిదేవతకు- నిత్య-నిరంతరమును- లీలాస్పదా
 భ్యాం-విహారస్థానములైనట్టివియు- కమలవిపిసవీధీగర్వసర్వంకషాభ్యాం- కమ
 లవిపిస- వద్దవనములయొక్క - వీధి - సమాహమయొక్క - గర్వఅహంకార
 మయొక్క - సర్వంకషాభ్యాం- నిర్మూలకములైనట్టివియు- ప్రణమదభయదా
 నప్రాధిగాఢోద్ధతాభ్యాం-ప్రణమత్ - నమ్రులైనవారలకు- అభయదాన- అభ
 యంబు నిచ్చుట చేతనైన - ప్రాధి-అధిక్యముచేత - గాఢ- దట్టమానట్టుగాను- ఉ
 ద్ధతాభ్యాం- అతిశయించిన- కృష్ణపాదాంబుజాభ్యాం- కృష్ణ- శ్రీకృష్ణమూర్తి
 యొక్క - పాదాంబుజాభ్యాం- పాదకమలములవల్లను - మమ - నాయొక్క -
 చేతః-చిత్తము- కిమి- చెప్పవలవిగానిసంతోషమును- వసాతు- వహించుగాక-
 ము! లలితాకేషదిశాధినాధనగీలక్ష్మీవిలాసాస్పదం! బులుసీలేరుహగర్వ
 సర్వవిభవప్రోస్తూలనశ్రీవదం! బులువందారుమనోరథార్థఘటనాపూర్ణానుకం
 పాస్పదం! బులుశ్రీకృష్ణవదంబులూనిమనమామోదంబునంబొందెడుకా॥ ❖

తా॥ నిఖిలలోకంబులందుండెడిశ్రీకాంతదేవతకువిహారస్థానంబులైనేవిం
 చెడివారలభయంబులుడువంజాలితామరపువ్వులందెగడుచున్న శ్రీకృష్ణునిచర
 ణంబులవలననాచిత్తంబుసెప్పవలవిగానిసంతసంబునొందుంగాతయనుట- ❖

శ్లో॥ ప్రణయపరీణతాభ్యామ్ప్రభవాలమృనాభ్యామ్ప్రతివదలలితాభ్యా
 మ్ప్రత్యహంసూతనాభ్యాం ప్రతిముహూరధికాభ్యామ్ప్రస్తు వల్లోచనాభ్యా
 మ్ప్రభవతుస్పృదయేనప్రాణనాధశోః॥ ౧౩

టీ! ప్రణయపరీణతాభ్యాం- స్నేహమయములైనట్టి- ప్రాధవాలంబనా
 భ్యాం- ప్రాధవ- ప్రభుత్వమునకు- ఆలంబనాభ్యాం- ఆశ్రయములైనట్టి- ప్ర
 తివదలలితాభ్యాం-ప్రతివద- ప్రతిక్షణమును- లలితాభ్యాం- సుందరములైన
 ట్టి- ప్రత్యహం- ప్రతిదినమును - సూతనాభ్యాం-క్రొత్తలైనట్టి-ప్రతిముహూః-
 మాటిమాటికి- అధికాభ్యాం- విశాలములగుచున్న - ప్రస్తువల్లోచనాభ్యాం
 ప్రస్తువత్- ఆశ్రితాభీష్టములవషికంచుచున్న- లోచనాభ్యాం- నేత్రములతో
 డ - శోఃః - బాలుడైన- ప్రాణనాధః- ప్రాణనాధుడైనకృష్ణుడు - నః- నా
 యొక్క - హృదయె - చిత్తమందు- ప్రభవతు - లోచుగాక- ... ❖

చ॥ ప్రతిదినమున్విలాసరసభానురమైనరతంబుజూచినకా॥ మతిహీతమైప్రభు
 త్వనుసీమంబునకెల్లనబట్టుగొమ్మయై- గుతులదయాకళోదితములైనైలసిల్లెడుక

న్నుదోయితో | సతతముఃప్రణాణబంధుడగుచక్కనిబాలుఁడుదోచు గావుతఁగా॥

తా॥ స్నేహమగుములై దొరతనంబున కెల్లబట్టుగొమ్మలై దినమునుక్రో తల్లై ప్రతిక్షణమునువిలాసంబులచే నెక్కవలైయాశ్రయించినవారలకఖిలార్థంబుల నొసగుకన్నులతోఁ బ్రాణబంధుడగుబాలుడు నామనంబునదోచు గావుతయనుట.

శ్లో॥ మాధుర్యవారిధిమదాన్ధతరజ్జగజ్జీశృణ్గారసజ్కలితశీత కిశోరవేషమ్ | ఆ మన్దహాసలలితాననచన్ద్రబిమ్బమాన్దసంస్లవమనుస్లవతాంషనోమే॥ ౧౪

టీ॥ ఆనందహాసలలితాననచన్ద్రబింబం - ఆనందహాస - చిటునగవుచేత. లలిత - మనోహరమైన - ఆనన - ముఖమును - చన్ద్రబింబం - ఇందుబింబముగలయ

టి - మాధుర్యవారిధిమదాన్ధతరజ్జగజ్జీశృణ్గారసజ్కలితశీతకిశోరవేషం - మాధు ర్యసౌందర్యమును - వారిధి - సముద్రముయొక్క - మదాన్ధ - మదప్రయుక్తముల యిన - తరజ్జ - అలలయొక్క - జ్జగజ్జీ - పబ్బులచేతనైన - శృణ్గార - శృంగారసము తోడ - సజ్కలిత - కూడినట్టి - శీత - చూచెడివారలకన్నులకునుఖకరమైన - కిశో రవేషం - బాలునియాకృతిగల - ఆనందసంస్లవం - ఆనందస్వరూపుడగుకృష్ణుని - ఘె - నాయొక్క - మనః - మనస్సు - అనుస్లవతాం - అనుసరించుగావుత. ❖

చ॥ కందళితస్త్రీ తామృతవికాసముఖాబ్జము మాధురీనిని | వ్యందతరంగ భంగినవయావనవిభ్రమగోపవేషమా | నందరసైకరూపమగు నందకుమార సుధాబ్ధిలోననా | డెందముచేలియాడఁగఁగడిందియఘంబును పంకమంటునే॥ ❖

తా॥ చిటునగవుచేసొగసునెమ్మోముచందురుంగలిగి సౌందర్యంబనయెడి సముద్రమునలలచేసయిన సింగారంబుతోఁగూడి సేవించెడివారలకన్నులకును ఖంబుఁజేయుచుబాలభావంబుచేఁడజగిల్లనత్యజ్ఞానానందస్వరూపుడగుశ్రీ కృష్ణునినామనంబను సరించుగాకయనుట. ... ❖

శ్లో॥ అవ్యాజపద్మలముఖామ్బుజముగభావై రాస్వాద్యమాననిజవేణుని నోదనాదం | ఆక్రీడతామరుణపాదసరోరుహాభ్యామాదై గ్రహదీయహృదయే భువనాగ్రమోజః॥ ... ❖

టీక॥ అవ్యాజపద్మలముఖాంబుజముగభావైః - అవ్యాజ - నిరుపాధికమై న - మల్లల - సౌందర్యముగల - ముఖామ్బుజ - ముఖకమలముయొక్క - ముగ్ధ - సుందరమైన - భావైః - చేష్టలచేత. ఆస్వాద్యమాననిజవేణుః - నోదనాదమ్. ఆ స్వాద్యమాన - అనుభవించబడుచున్న - నిజ - స్వకీయమైన - వేణు - పిల్లనఁగ్రో

వియోక్త - వినోద- వినోదార్థమైన- నాదం- ధ్వనిగలయట్టి-భువనార్ద్రమ్- భు
 వన- లోకములయందు - ఆర ౧౦ (చూచువారలచూపులకు) సుఖమును జేయు
 చున్న- ఓజః - తేజము- అరుణపాదసరోరుహాభ్యాం- అరుణ-ఎఱ్ఱనయిన-పా
 దసరోరుహాభ్యాం- పాదకమలములచేత. ఆర్ద్రే ౧- ఆర్ద్రమయిన- మదీయహృ
 దయే- మదీయ- నాసంబంధియయిన - హృదయే- చిత్తమందు - ఆక్రీడతాం-
 విహరించుగావుత. ... ..

మ | హసదవ్యాజమనోహరాననముతోసాలాలద్యక్వాళితో | నసకృష్ణీధ
 స్రూూధవేణులతతోనాతామ్రకమాంఘ్రినా | రసయుక్తంబుననింపుసాంపులు
 దలర్పందాండవంబాడుచు | స్వసీయించుభువనార్ద్ర ౧తేజము మహానందింబు
 నన్నామదిక | ౧౫

తా | స్వతస్సిద్ధసాందర్యంబుచేనమరియున్న ముఖకమలసంబంధియైనభూ
 విజేపాదిశృంగారచేష్టలచేతను సేయుచున్న వేణుగానమును మెచ్చుచునులో
 కంబులవారలచూపులకుసుఖముంజేయుచున్న తేజంబెఱ్ఱనగునడుగుం దామరల
 చేత-భక్తకృతీశయముచేగరగుచున్ననామసంబంధువిహరించుగాతయనుట. ❖
 శ్లో | మణిసూపురవాచాలం వస్తేతచ్చరణంవిభోః | లలితానియదీయానిల
 త్ప్రేణివ్రజవీధిషు | ౧౬

టీక | యదీయాని- ఏపాదసంబంధులైన-లత్ప్రేణి (వచ్చాంకుశాదిరేఖా
 రూపములైన) చిహ్నములు. వ్రజవీధిషు-వ్రజ-వ్రేవల్లియొక్క - వీధిషు-వీధుల
 యందు- లలితాని- మనోజ్ఞములయినవో - విభోః- వ్యాపకుండై-శ్రీకృష్ణస్వా
 మియొక్క - మణిసూపురవాచాలం-మణి-పద్మరాగాదిమణులతోఁగూడిన నూ
 పుర- కాలియందియలచేత- వాచాలం. మ్రోయుచున్న- తచ్చరణంతత్ - వ్ర
 సిద్ధమైన- చరణం- పాదమునుగూర్చి- వందె- నమస్కరించుచున్నాను. ❖

వ | హలకులిశాదిలక్షణసమాహితముద్రనచంచలస్థితే | వెలసిసిరింజెలం
 గువ్రజవీధులనూపురరత్నకింకిణీ | లలితర్పుశ్శంఝశౌరవములన్నలుదిక్కులుపి
 క్కటిల్లగా | దలవరినాబ్రవర్తిలుపదద్వయిగల్గుహరిస్సజించెదక || ౧౭

తా | హలకులిశాంకుశాదిరేఖాలక్షణంబులచేవ్రేవల్లియవీధుల నలంకరించుచు
 నందియలమ్రోతనలుగడలనిండంజేయుశ్రీకృష్ణునిచరణంబులుభజించెదననుట-
 శ్లో | మమచేతసిస్సుగతువల్లవీవిభోర్మణిసూపురవ్రణయిమఘ్నిశిశితం | కమ
 లావనేచరకళివృకస్యకాకలహంసకణ్ఠకలకూజితాదృతమ్ | ౧౮

టీక|| కమలావనేచరకళిందకన్యకాకలహంస కణ్ఠకలకూజితాదృతం - కమ
 లా- లక్ష్మీదేవియొక్క - వనే- విహారవనమైనవద్దవనమందు-చర- సంచరించు
 చున్నయట్టి- కళిందకన్యకా- యమునానదియందుండెడి- కలహంస - హంసల
 యొక్క - కణ్ఠ- కంఠములయందలి- కల- అవ్యక్తమధురమగు- కూజిత- ధ్వనిచే
 త- ఆదృతం. ఆదరింపబడుచున్న (ఇక్కడ- అదృశంఅనిపాఠాంతరముగలదు
 ఈపక్షమందు-కూజితముతో-ఆదృతం సమమైనదియనియర్థము- ఇట్లనివ్యాఖ్యా
 కృష్ణభిప్రాయము) విభోః-శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - మః-నూపురప్రణయిమఘ్ని
 శిశితం- మణిరత్నమయములయిన- నూపుర- కాలియందియలయొక్క - ప్రణ
 యి- స్నేహయుతమైనట్టి- మఘ్ని మనోజ్ఞమైన- శిశితం- ధ్వని- మమ - నాయొ
 క్క - చేతసి-చిత్తమందు- స్ఫురతు-తోచుగాత. ...

మ|| దినమున్నాదుహృదంత రాశీమునవతికల్లంగళిందాత్మజా | వనజాళి
 స్వహరించునంచకలరావంబున్విడంబించున | వ్వనజాతేక్షణుపాదనూపురమణి
 ధ్వానంబుగోపాంగనా | జనరాసోత్సవస్మత్తగీతకలనా సాచివ్యధారేయమై

తా|| యమునానదీకమలవనమందువిహరించునంచలయొక్క అవ్యక్తమధు
 రములగు కంఠస్వనులకుసమానమైన శ్రీకృష్ణనికాలియందియల మనోజ్ఞంబగు
 ప్రమోతయింపగుచు నామనంబునదోచు గావుతమనుట. ...

శ్లో || తరుణారుణకరుణామయవిప్రలాయతనయనం జ్ఞమలాకుచకలశీభర
 పులకీకృతపులకమ్ | మురళీరవతరళీకృతమునిమానసనలినంమమఖేలతి మదచేత
 సిమధురాధరమమృతమ్ | ...

టీక|| తరుణారుణకరుణామయవిప్రలాయతనయనం - తరుణాయ - కొం
 చెముగా నెఱ్ఱినట్టి- కరుణామయ- దయాస్వరూపములై నట్టి- విప్రల- వెడలు
 పులయినట్టి- ఆయత- పొడవులయినట్టి - నయనం- నేత్రములుంగలయట్టి- కమ
 లాకుచకలశీభరపులకీకృతపులకం- కమలా - లక్ష్మీదేవియొక్క - కుచకలశీ - కల
 శములవంటి స్తనములయొక్క - భర- భారమందలి- పులకీ- గగ్గురుచేత-కృత-చే
 యబడిన- పులకం- గగ్గురుపాటుగలయట్టి మురళీరవతరళీకృతమునిమానసనలి
 నం- మురళీరవ- వేణునాదముచేత- తరళీకృత- చంచలముగాజేయబడిన- మ
 ని- మునులయొక్క - మానస- మనస్సులను-కమలం- కమలములుగలయట్టిన్ని-మ
 ధురాధరం- మధుర- మనోజ్ఞమైన- ఆధరం. అధరోష్ఠముగల. అమృతం-మో

క్షస్వరూపమగుశ్రీకృష్ణాఖ్యవస్తువు. మమ. నాయొక్క. - మదచేతసి. మత్తబిత్త
మందు. ఫలతి. క్రీడించుచున్నది. ... ..

మ || తరుణాబ్జారుణలోవసద్వయిఁ గృపాధోరేయమైయొప్పనా । గరక
వ్యాకుచకుంభపాళిబులకల్పస్పృహసీంద్రా హృత్స్వరసీఁబులుసంచరించమురళి
సంజాతగీతామృతా స్ఫురణాఁ తాలగగంజరించుహరికై శోరంబుభావించెదన్ ||

తా || లేతయెఱ్ఱదనంబమర వెడలుపులయినిడుపులయి కృపారసంబు గురి
ముకన్నలచేఁ తేజరిల్లి ఊగరుకుండలంబోలినభరంబులగు మెఱుగుచున్నట్లుగ
స్పృహవసనురాగంబు చేయుచున్నసిరింగాంబి యొప్పడమెల్కలూత్తునను
రాగంబునందోచు గగ్గురుపాటుచేనొప్పెడి నెమ్మేనుగల్గి మనోహరంబగునధ
ంబుమోక్షస్వరూపంబగు శ్రీకృష్ణాఖ్యమయినవస్తువునామదింబినబిత్తంబునం
గ్రీడించుగాతయనుట. ... ..

శ్లో || ఆముగ్ధమగ్ధనయ నామ్ముజచుప్పమానహర్షాకులవ్రజవధూమధురాన
నేంద్రోః | ఆరబ్ధవేణురవమాదికిశోరమూ రైరావిర్భవన్తిమమచేతసి కేపిభావాః ||

టీక || అగ్ధనయనాంబుజచుంబమానహర్షాకులవ్రజవధూమధురాననేంద్రోః
అగ్ధ. అగ్ధనిమీలితములయిన. నయనాంబుజ. కమలములవంటికన్నులచేత. చుం
మాన. చుంబనముజేయబడుచున్నట్టి. హర్ష. సంతోషముచేత. ఆకుల. వ్యా
పలమైనట్టి. వ్రజవధూ. గోవస్త్రీలయొక్క. మధుర. మనోజ్ఞమైన. ఆననేంద్రోః
బుఖవంద్రుడుగలిగిన. ఆదికిశోరమూరైః. బాలకృష్ణమూర్తియొక్క. కేపి. యి
ప్పియనిచెప్పవలవిగాని. భావాః. శాస్త్రలు. ఆముగ్ధమ్. అంతటనుసందరమా
ట్టుగాను. ఆరబ్ధవేణురవం. ఆరబ్ధ. ఆంభించబడిన. వేణురవం. వేణునా
కముగ్ధులనట్టుగాను. ఆవిర్భవన్తి. స్ఫుగించుచున్నవి. ... ..

మ || మురళిగానుసధాపయోనిధిమర్దిబాంగణదరంగావళుల్లిరికిఁటెఱె
సజ్జితటదుకూలంబువ్వడికజాఱన । బృరభ్రంఘొల్లమిటూనిటెటలరమోద్వుం
స్నులంగాంచుబిత్తరపుకముద్దుల గోవబాలుకు విసోదప్రాశ్నిభావించెదన్ ||

తా || వేణుగానంబునువినియంత నసంతోషంబుపిక్కటి లమనోజ్ఞంబుల
గుమఁదురుంబోలివెలుంగు గోపకలనెమ్మిగంబులనరమోచ్చినకన్నదామర
చేఁజూచుచుండుబాలకృష్ణునిచెప్పవలవిగాని మనోహరంబులయినచేష్టలునా
ందిందోచుచున్నవియనుట. ... ..

శ్లో || కలకవణితకజ్జుణజ్జురనిరుద్ధవీతామృరజ్జుగ్రవప్రస్ఫుతకున్దలజ్జితబ

ర్ష భూషణవిభోః | పునఃప్రస్ఫుతిచాపలమృగ్రయినీఘజాయన్ద్రితంవమస్సు
రతుమానసేనుదనకేళిశయ్యోఞ్చితమ్ | ౨౦

టీక|| కలక్యణితకంకణం- కల- అవ్యక్తమధురమైన- క్వణిత-ధ్వనిగఃగినకం
కణం- కడియములుగలయట్టి- కరనిరుద్ధపీతాంబరం- కర- హస్తముచేత- నిరు
ద్ధ- అడ్డగింపబడుచున్న-పీతాంబరం- పీతాంబరముగలయట్టి-క్రమప్రస్ఫుతకుం
తలం- క్రమ- క్రమముగాను- ప్రస్ఫుత- జాటుచున్న- కుంతలం- కేశములుగల
యట్టి- గళితబద్ధ భూషణం-గళిత- వీడిన-బద్ధ భూషణం-పింఛభూషణముగ
లయట్టి- పునఃప్రస్ఫుతిచాపలం- పునః- తిరిగి- ప్రస్ఫుతి-జారినకేశాదులనమర్చు
టయందు- చాపలం- ఇచ్ఛావిశేషముగలయట్టి- ప్రణయినీఘజాయంత్రితం-ప్ర
ణయినీ- ప్రియురాలియొక్క- ఘజా- వాహువులచేత- యంత్రితం- ఆలిం
గనముసేయబడుచున్న- విభోః- కృష్ణమూర్తియొక్క- మదనకేళిశయ్యోఞ్చితం
మదనకేళి- రత్యర్థమయిన- శయ్యా-శయ్యనుండిఉత్థం- లేచినశరీరము- మమ
నాయొక్క- మానసే-చిత్తమందు-స్ఫురతు-ప్రకాశించుగాత-

చ|| అరవిరిజాటుకుంతలములట్టిటువీడిన పీలుదండయుం | కరవలయంబు
ఘల్లురనఁగైకొనునట్టిసువర్ణ చేలముం | బరగఁగఁసెజ్జడిగుతఱింబద్ధవలొచ్చనఁగఁ
గిలించుచోఁ | దిరుగరమింపఁగాదిపురుడేవునినామదినాశ్రయించెదఁ || ౨౦

తా|| అవ్యక్తమధురంబగుకడియంబులరవళిచేగనవట్టు కరంబునజాటుచు
న్నపీతాంబరము నడ్డగించుచుగ్రమంబున జాటుచుండెడుకుంతలంబులను వీడిన
నెమలిపురిదండల నెప్పటియట్లు సవరింపంబూనుచు పునారతంబుకొఱకు బ్రియ
రాలిచేఁగఁగిలింపంబడుచు శయ్యనుండిలేచిన శ్రీకృష్ణునిదివ్య విగ్రహంబునా
మంబునంబ్రకాశించుఁగాతయనుట. ౨౦

శ్లో|| స్తోకస్తోకనీరుధ్యమానమృదుల ప్రస్ఫుందిమందస్థితమ్ప్రేమోద్భేదః
రగళప్రస్ఫుమరప్రవ్యక్తరోమోద్గమం | శ్రోతృశ్రోత్రమనోహరప్రజవధూలీల
విభోజల్పితమిథ్యాస్వాపముపాస్త హేభగవతః క్రీడానిమీలద్భవోః | ౨౧

టీ|| స్తోకస్తోక- కొంచెముతోపమమానట్టుగాను- నిరుధ్యమాన- నిరోధి
పఁబడుచున్నట్టి- మృదుల- కోమలమగునట్టుగాను- ప్రస్ఫుంది- ప్రవర్తించు
చున్న- మందస్థితం- ఓలునగవుగలయట్టి- ప్రేమోద్భేదనిరగళప్రస్ఫుమరప్రవ
్యక్తరోమోద్గమం- ప్రేమ- ప్రేమయొక్క- ఉద్భేద- ఆవిర్భావముచేత- నిరగ
అడ్డములేట్టుగాను- ప్రస్ఫుమర- ప్రవర్తించుచున్నయట్టి- ప్రవ్యక్త- మిక్కిలి

లిక్ష్మణుడున్న - రోమోద్గమం - గగ్గురుపాటుకలయట్టి - శ్రోతృశ్రోత్రమనోహర
 వ్రజవధూలీలామిథోజల్పితం - శ్రోతృ - వినువారలయొక్క - శ్రోత్ర-కర్ణములకు
 మనోహర - మిక్కిలివినుదగిన - వ్రజవధూ గోవస్త్రీలయొక్క - లీలా-విలాసము
 లతోఁగూడిన - మిథోజల్పితం - అన్యోన్యచనములుగలయట్టి - భగవతః - శ్రీకృ
 ష్ణమూర్తియొక్క - క్రీడానిమీలద్వృశోః - క్రీడా - విలాసార్థమయి - నిమీలత్ -
 మూసిగొను - దృశోః - నేత్రములయొక్క - మిథ్యాస్వాపం - కపటనిద్రను - ఉ
 పాస్తపే - ఉపాసించుచున్నాను - క్రీడానిమీలద్వృశోః - అనిపాతాంతరముంగ
 లడు - ఈవత్సుమననీపదముభగవతః - అనుశబ్దమునకువిశేషణముఁజేయవలెను -
 క్రీడా - పరిహాసార్థము - నిమీలత్ - మూసిగొను - దృశోః - నేత్రములుగల - భగవతః -
 శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - అనియన్వయము. ... ..

చ। వలపులగుల్కు గోపికలవారణనొండూరుతోడ నాడుమా | టలఁజెవికిం
 పుగావినదొడంగితనర్పినమందహాసముఁ | బలములునాగిమేనుగలుపారగనూ
 రకకన్నుమోడ్చున | జలరుహవత్రనేత్రునియసత్యపునిద్దరకేను మ్రొక్కెదఁ |

తా॥ కొంచేముతోసమమగునట్లు గానడ్డగింపంబడుచుగోమలంబుగనూండె
 కివిరుగవును - ప్రేమావిర్భావంబునెఁబొడమియెల్లగనంజెలియుగగ్గురుపాటు
 చుఁవియెడివారలచేవులకింపగుగోపికలముపాలంభవచనంబులుంగలిగివెలయు
 వరమోడ్చుగన్నుదోయిగలశ్రీకృష్ణునికపటపునిద్దరనుపాసించుచున్నాననుటఁ
 డ్దోః విచిత్రవత్రాంకురశాలిబాలాస్తనాంతరంఽమానిమనోంతరంవా | అ
 పాస్యబృందావనపాదపాస్యముపాస్యమన్యన్నవిలోకయామః॥ ౨౨॥

టీక। విచిత్రవత్రాంకురశాలిబాలాస్తనాంతరం - విచిత్ర - నానావిధముల
 యిన - వత్రాంకుర - మకరికావత్రవిశేషములచేత - శాలి - ఒప్పుచున్న - బాలా - లే
 బ్రాయపు నెలతయొక్క - స్తన - చన్నులయొక్క - అంతరం - మన్యప్రదేశమును -
 మానిమనోంతరంవా - మాని - మునులయొక్క : మని - మనస్సయొక్క - అంతరం
 వా - మన్యమును - బృందావనపాదపాస్యమ - బృందావన - బృందావనమందలి -
 పాదప - వృక్షముయొక్క - ఆస్యం - ఉనికిపట్టును - అపాస్య - విడిచి - ఉపాస్యం - శ్రీ
 కృష్ణునివాసస్థానమును - అన్యత్ - ఇతరమును - నవిలోకయామః - చూడము -

చ। లలితవిచిత్రవత్రమహిళా కుచపాళిగళిందజావన | స్థలవలీలతాగ్న
 హవిత్రికలుమునిమానసాబ్జమున్ | జలరుహవత్రనేత్రునివిలాసనివాసము
 లిందుండగ్గినే | నెలవునవై నఁగనొనఁగనేర్తుమెధూర్తిభావతంసునఁ |

తా॥ నానావిధంబులగుమకరికావత్రవిశేషంబులచేనొప్పలేజవ్వనంపునేడి
యలకచమధ్యంబులను మానులమనంబులనుబృందావనంబు తరువులచేరువల
నుండక్కతక్కిన నెలవులంకృష్ణమూర్తినిగనుఁగొననరదియనుట.

శ్లో॥ సార్థంసమృద్ధైరమృతాయమానైరాధ్నాయమానైముఁరళీనినా
నైః । మూర్ధాభిషిక్తంమధురాకృతీనామ్బులంకదానామవిలోకయిష్యే॥

టీక॥ ఈశ్లోకంబు మొదలు నాలుగుశ్లోకములచేతమనంబునఁ దోచిన శ్రీకృష్ణ
మూర్తినిగన్నులగనుఁగొనఁగోరిప్రార్థించుచున్నాడు. ఆధ్నాయమానైః- ము
ఖవాయువుచేసంపాదించబడుచున్నట్టి- సమృద్ధైః- సంపూర్ణములైనవిగనుకనె.
అమృతాయమానైః- అమృతమువలెనాచరించుచున్న- మురళీనినానైస్సా
ర్థం- వేణునాదములతోఁగూడి- మధురాకృతీనాం- సుందరజనులలోపల-మా
ర్ధాభిషిక్తం- సార్వభౌముఁడగు- బాలం- బాలుఁడైన- శ్రీకృష్ణమూర్తిని
కదానామ- ఏసమయమందు- విలోకయిష్యే- చూడగలను.

ఉ॥ చక్కనివారి నెల్లనెకసక్కెములాడెడుచక్కనయ్యయై చొక్కచుదాన
మానలయశోభితగానరసామృతంబునల్లిక్కలచిక్కటిల్లమురళింబలికించెడిబా
లు నెన్నఁడో! గ్రక్కునఁగాంచయెత్తుకొనికన్నులనొత్తుదుఁడత్పదాబ్జమలీ!

తా॥ వేణువునందుండు నెల్లగుణంబులచే నతిశయిల్లిన కతంబుననమృతం
బువలెనాచరించుచున్నవియై ముఖమారుతంబున సంపాదించబడియెడి వేణు
ధ్వనులతోడవన్నెకాండ్రకెల్లందొరయెనెలుంగు బాలుఁడైనశ్రీకృష్ణమూర్తినే
తఱింగాంచెదననుట.

శ్లో॥ శిశిరీకురుతేకదానునశ్శిఖిఞ్చాభరణశ్శిశుర్వశోః! యుగళంవిగళేస్త
ధుద్రవస్త్రితముద్రామృదునామభేందునా॥

టీక॥ శిఖిఞ్చాభరణః- శిఖిపింఛ- నెమలిపురిని. ఆభరణః- భూషణముఁగ
లిగిన- శిశుః- బాలుఁడగుకృష్ణుడు. విగళేస్తధుద్రవస్త్రితముద్రామృదునా- వి
గళేత్- జాటుచున్న- మధుద్రవ- తేనియవాఁడకఁగల- స్త్రిత- చీరునగవుయొక్క
ముద్రా- ముద్రచేత- మృదునా- కోమలమైన- ముఖేందునా- చంద్రునివలె
ముఖముతోడ! నః- మాయొక్క- దృశోః- నేతములయొక్క- యుగళం- ద్వ
ద్వమును. కతాను- ఏసమయమందు- శిశిరీకురుతే- చల్లగాజేయుచున్నాడు.
మ॥ తలుకుంగన్నులచూపుకోపుసుధఁజిందకామందహాసంబువెన్నెలనిగ్గుల్లె

దజ్జలనెమ్మిపురివన్నెప్పిన్నెయైమీబని! గ్బలవ క్తే 9౦దుకళావిలాసమునఁజేరన్వ
బ్బికందోయిశీ! తలముంజేయఁగనందనందనునినాత్మంగాంచుటింకెన్నఁడో॥

తా॥ నెమలిపురిఘాటణంబుగఁగలశ్రీకృష్ణమూర్తిమకరందప్రవాహంబుగ
లలేనగవుగుటుచేతం గోమలంబై చందురుంబోలిన నెమ్మెగంబుతోడంగా
నుపించినాకన్నుఁగవనై త్తతీచల్లచేయుననుట. ... .. ❖

శ్లో॥ కారుణ్యకర్పరకటాక్షునిరీక్షణేనతారుణ్యసంవళితశైశవవైభవేన|ఆ
ష్టతాభువనమద్భుతవిభ్రమేణశ్రీకృష్ణచంద్రశిశిరీకురులోచనంమే॥ ౨౫

టీక॥ అద్భుతవిక్రమేణ - అద్భుత - గోవర్ధనోద్ధరణాదికార్యములచేతఆ
ప్రకృతాతమావై - విభ్రమేణ - విలాసముగలదిగనుకనే - భువనం - లోకము
- ఆపుష్టతా - పోషించుచున్నట్టి - కారుణ్యకర్పరకటాక్షునిరీక్షణేన - కారు
ణ్య - దయచేత - కర్పర - చిత్రవణముతోఁగూడినకటాక్షు - కడకన్నులయొక్క
రీక్షణేన - చూపులుగల - తారుణ్యసంవళితశైశవవైభవేన - తారుణ్య - యౌవన
తోడ - సంవళిత - కూడుకొన్న - శైశవ - బాల్యముయొక్క - వైభవేన - సంపదచే
- శ్రీకృష్ణచంద్ర - చంద్రనదృశుఁడవై నయోశ్రీకృష్ణస్వామి - మే - నాయొక్క -
లోచనం - నేత్రమును - శిశిరీకురు - చల్లగాజేయుము. ... .. ❖

శా॥ కూడింగూడనిపాయపున్సొగసుపెక్కుల్నిక్కికై పెక్కఁగా! నీదుం
దేదునులేనివీక్షణుసాధావృష్టిఁ జగత్పృష్టిఁ | దోడున్నీడగు గోకులాంబునిధి
చంద్రుంగాంఠిసాంద్రుండముఁ | జూడంబూడఁగదృక్పకోరికలుగాంచుఁ సంద
తానందముఁ॥ ... .. ❖

తా॥ గోవర్ధనోద్ధరణంబుమొదలగునాశ్చర్యకరంబులగువిలాసంబులంగీలి
గంబు నెల్లఁబోషించెడిచైకృపార్ధసంబుచేనైసచిత్రవర్ణంబుతోఁగూడిన కడకం
బుచూపులుఁగలిగిబవ్వనంబుతోడంగూడినబాల్యంబుగలిగి తేబెల్లుదివ్యమంగళవి
హంబుచేతట్రీకృష్ణస్వామినాకన్నులంగానంబుమనుట. ❖

శ్లో॥ కదావాకాళిందీకువలయదళశ్యామలతరాః కటాక్షాలత్యం తేకిమపి
రుణాపిబిదితాః | కదావాకందర్పవ్రతిభటబటాచంద్రశిశిరాఃకమప్యస్తస్తో
రందదతిమురళీశేలినదాః॥ ... .. ❖

టీక॥ కాళిందీకువలయదళశ్యామలతరాః - కాళిందీ - యమునయందలి - కు
లయ - నల్లకలువలయొక్క - దళ - లేకులవలెను - శ్యామలతరాః - మిక్కిలిశ్యామ
వర్ణముగల - కటాక్షాః - కడకన్నులు - కిమపిరుణాపిబిదితాః - కిమపి - చేప్ప

నలవిగాని. కరుణా. దయయొక్క - నీచి. అలలచేత-నిచితాః-వ్యాపింపబడినది
 యై. కదావా. ఎప్పుడు-మయా-నాచేత-లత్యంతే-చూడబడుచున్నవి. కందర్ప
 ప్రకంభజటాచంద్రశిశిరాః. కందర్ప-మన్వధునియొక్క - ప్రతిభటు-శత్రుఁడగు
 హరునియొక్క - జటా. జడలయందుండెడి-చంద్ర - చంద్రునివలె - శిశిరాః
 ఆహ్లాదకరములగు. మరళీకేళినిదాః - మరళీ-వేణువుయొక్క - కేళి-క్రీడా
 మైన-నిదాః-నాదములు. కిమపి-చెప్పవలవిగాని-అంతస్తోషం-అంతఃకరణ
 స్తోదమును-కదావా. ఎప్పుడు-దదతి-ఇచ్చుచున్నది. ...

ఉ || ఎన్నడొయామునోత్పలసితే తరలోలదయాగ్ధృద్యగ్విలా | సోన్మక్త
 నాపయి నిగుడియుండుటశంభు జటాటవీతటా | సన్నసుధాంశుశీతలసక్త
 మురళీనిన దామృతంబుచే | వెన్నుండునాడువీసులకు విందొసరింపఁ దలం
 బెన్నుండొ || ... ..

తా || యమునయందలిసల్లకలువ రేకులలై వడిసల్లనగుచుజెప్పవలవిగానికరి
 ణాతరంగంబులనిండింపఁబడు కడకన్నులునాచేనెన్నఁడుగానఁబడునుశివుఁ
 డయందలి చంద్రునికరణినాహ్లాదంబునొసంగంజాలిన వేణువినోదనాదంబు
 న్నడునామనంబునకుంసంతోషంబుజేయునోయనుట. ... ..

శ్లో || అధీగమాలాకితమాగ్రజల్పితజ్జతఞ్చాగ్రమ్భిరవిలాసమధరమ్ | అ
 న్దమాశిజ్జితమాకులోన్దదస్తితఞ్చావ్రతేనాథవదన్తిగోపికాః ||

టీక || హేనాథ- ఓశ్రీకృష్ణస్వామి- తే - నీయొక్క - ఆలాకితం - చూచు
 ను. అధీరం- చలనమునుగాను-గతం- నడచుటను. గంభీరవిలాసమంధరమ్-
 భీతి- తెలియనశక్యమైన- విలాస- విలాసములచేత - మంధరం - మందమును
 ను. ఆగ్రజల్పితం- సరసంబుగామాటాడుటను. ఆకులోన్దదస్తితం-ఆకుల-
 వ్రమగు- ఉన్నద- మిక్కిలిమదముతోగూడిన - స్తితం - నగవునుగలదానిగా
 ఆలింగితం- కౌగిలించుటను. అమందం- గాథమయినదానిగాను గోపికాః-
 పికలు- వదంతి- చెప్పుచున్నారు. ... ..

ఉ || అందముగుల్కునీయలసయాసముమాటలతేనెసోనమే | ల్లైందుమ్మ
 స్తితంపునుధంజెందు గటాక్షములౌరమించుకుణ్ణా | విందులుగాఁగిలింతకద
 తియటచునుగోవకాంతలా | నందముతోడఁబల్కుదురు నాథభవన్తహి
 నుభావముణ్ణా || ... ..

తా || ఓశ్రీకృష్ణమూర్తినీచూపునతిచపలంబుగనుగమనంబునతిమందంబు

లింగనంబునతిగాధంబుగను - వచనంబునతివిలాససరసదరహాసంబుగ నెల్లగోపి కలుంబల్కుదురుగావున- నాకన్నుగవనీదర్శనంబుగోరుచున్నదియనుట. ❖

శ్లో॥ అస్తోకస్తితభరమాయతాయతాక్షంనిశ్శేషస్తనమృదితంవ్రజాన్తనాభిః | సస్సీమస్తబకీతనీలకాన్తిధారస్త్వశ్యాసన్తైఃపువనస్త్వరంమహస్తే॥ ౨౮ టీ॥ అస్తోకస్తితభరం. అస్తోక. అధికమయిన- స్తిత - చిఱునగవనియెడి.

భరం- భారముగలయట్టి. ఆయతాయతాక్షం. ఆయతాయత - దీక్ష ములైన వానితోసమములైన. అక్షమ్. నేత్రములగలయట్టి. వ్రజాంగనాభిః- గోవస్త్రీలచేత - నిశ్శేష స్తనమృదితం - నిశ్శేష- మిగులనట్టుగాను - స్తన- స్తనములచేత. మృదితం- పీడింపఁబడినయట్టి - సస్సీమస్తబకీతనీలకాన్తిధారం - సస్సీమ- మేర లేనట్టుగాను- స్తబకీత- సంజాతగుచ్చములుగాజేయబడిన - నీల- నల్లనివియైన. కాన్తి- కాంతులయొక్క - ధారం- ధారలుగలయట్టి. త్రిభువనమందరం. త్రిభువన- మూడులోకములయందుండెడివారలకంటె - సుదరం - సుందరమైన. తే- నీయొక్క - మహాః- తేజశ్శరీరము- దృశ్యాసం - చూచెదగాత. ❖

ఉ॥ మబ్బుజిగిన్నగందగుసమంచితకోమలనీలదేహముఖాగుబ్బమిటూరిచన్ద్రవలక్రోద్ధినివ్రేతలుగొంగిలింపఁగానబ్బుచుమందహాసరుచియొప్పఁగఁగొప్పగుకన్నుచోయిచే నబ్బురమయినచక్కనియొయారపుదేజముఁగాంచెదన్తది॥ ౨౮

తా॥ అతిశయంబగుమందహాసంబును మిక్కిలిగొప్పలగుకన్నులుంకలిగి గోపికలపాలిండ్లచేసాధికంబుగ బీడింపంబడుచు మేరలేనినల్లనైనకాన్తివ్రవాహంబుగలిగిలోకత్రయంబునందుండు సోయగంబుల గుంపుకయివడివెలుంగునీ తేజశ్శరీరంబుజూచెదఁగాతయనుట. ... ❖

శ్లో॥ మయివ్రసాదంమధురైఃకటాక్షైర్వంశీనినాదానుచరైర్విధేహి | త్వయివ్రసన్నేఃఖిమహాపరైర్నస్తవ్యయ్యవ్రసన్నేఃఖిమహాపరైర్నః॥ ౨౯

టీక॥ వంశీనినాదానుచరైః- వంశీనినాద- వేణునాదమును - అనుచరైః- అనుసరించుచున్నయట్టి- మధురైః- మనోజ్ఞములైన - కటాక్షైః- కడకంటిచూపులచేత- మయి- సంసారబద్ధుండనైననాయందు. వ్రసాదం - అనుగ్రహమును- విధేహి- చేయుము- త్వయివ్రసన్నేఃఖిమహాపరైర్నః- అనుగ్రహము డవగుచుండ. ఇహ- ఈలోకమందు. అవరైః- ఇతరులతోడ- నః-మాకు- కిం- ఏమివ్రయోజనము- త్వయి- నీవు. అవ్రసన్నేసతి. వ్రసన్నుండవుకాకుండ - ఇహ- ఈలోకమందు. అవరైః- ఇతరులతోడ- కిం. ఏమివ్రయోజనము. ❖

ఉ॥ నీవుప్రసన్నదృష్టి రుణించిననాగుణమెట్టిదేనియున్ | భావనమానునీ కృపకుబాత్రముగాకచరించువేళన్ | న్నావగజాలరెవ్వరునుగావున వేణురవాను సారీలి | లావహమాకటాక్షమునలాలన జేయుమునద్రదనందనా | ౨౯

తా॥ నీవుప్రసన్నుండవైనప్పటిలోకంబునకబద్ధులతో నేమిప్రయోజనంబు నీవుప్రసన్నుండవుగాకయుండిన నీలోకంబుననితరులతోడ నేమికార్యంబుకావు నసంసారబద్ధుడనగు నాయందువేణుగానంబుననుసరించుమనోహరంబులగు కడకంటిచూపులచేసనుగ్రహంబుజేయుమనుట.

... .. *
స్లో॥ నిబద్ధముగ్ధాజ్ఞలిరేషయాచే నీరన్ధ్రదైన్యోన్నతముగ్ధకణ్ఠమ్ | దయా మ్బుధేదేవభవత్కటాక్ష దాక్షిణ్యలేశేనసకృన్నిషిషిమ్ || ... 3౦

టీక॥ ఏషిః. ఈ నేను. నిబద్ధముగ్ధాంజలిస్సృక్ - నిబద్ధ. కూర్పబడినయట్టి. ముగ్ధ - మూఢమయిన. అంజలిస్సృక్ - కేల్తీ ద్వుఁగలవాడనై. నీరన్ధ్రదైన్యోన్నతముగ్ధకణ్ఠం - నీరంధ్ర. దట్టమయిన. దైన్య - దీనతచేత. ఉన్నత. ఎత్తరబడిన. ముగ్ధ - గద్గదముగాఁజేయఁబడిన - కణ్ఠం - కుత్తుకఁగల్గినట్లుగాను. యాచే. యాచించుచున్నాను. దయాంబుధే. దయాసముద్రుడనయిన. హేదేవ. ఓ శ్రీకృష్ణస్వామి - భవత్కటాక్ష దాక్షిణ్యలేశేన - భవత్ - నీయొక్క - కటాక్ష. కడకన్నులయొక్క - దాక్షిణ్య - వితరణముయొక్క - లేశేన - కొంతముచేత. సకృత్ - ఒకమాటు. నిషించ - తడుపుము. ... .. *

ఉ॥ వేమలుః గేలుమోడ్చిననువేఁడెదఃనేనెలుఁగెత్తియిత్తటిక్ | నామొర యాలకింపుకరుణానిధీనకరణ్యసంతతో | ధ్వానుభవత్కృపారససుధామధు రాస్థితర్కంపాశీలో | నేమికొఱంతనావయనోకించుకనించిననందనందనా | *

తా॥ ఓయిదయాసముద్రుడవైన శ్రీకృష్ణకృపారసంబుదొలుకు కడకంటి చూపులచేనన్నొకవరిజూడుమనుచు నీసంసారబద్ధుండయిన యేనుదైన్యంబున నెలుంగురాల్పడంబ్రాధిం చెదననుటఅనగానీకటాక్షదర్శనంబునకరభంగుడు మొదలగువారలవలెగృతాధుండనగుదుననుట.

... .. *
స్లో॥ పిఞ్చాచతంసరచనోచితకేశపాశేషీనస్తనీనయనవజ్జుజపూజనీయే | చంద్రారవ్దంబజయోద్యతవక్త్రబ్రమ్మేచావల్యమేతినయనస్తవశైశవేనః | 3౧

టీక॥ పిఞ్చాచతంసరచనోచితకేశపాశే - పింఛ - నెమలిపురియను. అవతం స - భూషణముయొక్క - రచనా. అలంకారక్రియకు - ఉచిత - తగిన - కేశపా శే - నీగలయట్టి - పినస్తనీనయనఫంకజ పూజనీయే - పినస్తనీ - జవ్వనులయొ

క్క - నయన - నేత్రములనియెడు. పంకజ. కమలములచేత. పూజనీయే - పూజింపదగినయట్టి. చంద్రాగ్రవిందవిజయోద్యోతవక్త్రబింబే. చంద్ర. చంద్రునియొక్క - అరవీంద. కమలములయొక్కయు. విజయే. జయించుటయందు. ఉద్యోత. ఉద్యోక్తమయిన. వక్త్రబింబే. ముఖమండలముగల - తప - నీయొక్క - శైశవే - బాల్యమందు. సః - మాయొక్క - నయనం - నేత్రము. చాపల్యం - చపలత్వమును. ఏతీ - పొందుచున్నది. ... .. ❖

మ॥ పొగరుణ్ణి బృహదమిణ్ణు బూబోంధుగండోయిద । ఖ్విగమిణ్ణు బూజలానర్పనమ్మి పురి క్రొమ్మిం చుట్టి సీగణ్ణు దట్టమై । సగుణ్ణు జండురుజౌకసేయుముఖకాంతిస్వంతయై యొప్పనీ । సొగసుంబ్రాయముఁజూచినా నయనమల్సొంపొందగాగోరెడిక । ౩౧

తా॥ నెమలిపురియనుపూపణంబుచేకై నేయందగినసీగలిగిజవరాండ్రకన్నుదామరలచేఁబూజింపదగిచంద్రునికమలంబునుజయింపనుద్యోక్తం బగుచున్నముఖమండలంబునుం గలిగిననీచాల్యంబందునామసంచాసజేయుచున్నదియనుట.

శ్లో॥ త్వచైచ్ఛవన్ద్రిఘవనాద్యతమిశ్యవైమియచ్చాపలభ్యచమవాగవివాదగమ్యమ్ । తక్కిజ్జురోమి విరణ్ణు రళీ విలాస ముగ్ధం ముఖాంబుజముదీపీతుమీతుణాభ్యామ్ ॥ ౩౨

టీక॥ త్వచైచ్ఛవం - త్వత్ - నీయొక్క - శైశవం - బాల్యము. త్రిఘవనాద్యతం - త్రిఘవన - మాండులోకములకును - అద్యతం - ఆశ్చర్యసంపాదకమని. అవైమి. ఏఱుంగుదును. మమ. నాయొక్క - చాపలం - చపలమనునది. యత్ - ఏగిలదో. తత్. అది. అద్యతమ్. ఆశ్చర్యసంపాదకమని. అవైమి. ఏఱుంగుదును. వాగవివాదగమ్యమ్. వాక్ - వాక్కులచేత - అవివాద - వివాదములేనట్టుగాను - గమ్యమ్ - తెలుసుకోబడినయట్టి. విరణ్ణు రళీ. విలాస ముగ్ధమ్ - విరణ్ణు - మిక్కిలిమ్రోయుచున్న - మురళీ. వెణువుయొక్క - విలాస - గానవిశేషములచేత - ముగ్ధం - సుందరమైన - ముఖాంబుజం - ముఖకమలమును. ఉదీపీతుం. చూచెడికొఱను. కింకరోమి. ఏమిచేయుదును. ... .. ❖

మ॥ పరమాశ్చర్యమునీదుశైశవముసెప్పక రాదులోకంబునక । పరుసన్నాచపలత్వపుట్టికయ నిర్వాచ్యంబు బద్ధింపుమా । మురళీనాద సుధామనోరుహముఖాంభో జాతమీకన్నులక । బరిశీలింపఁగఁ గోరినాడ సులభంబాతారతమ్యగ్రతత్ । ౩౩

తా|| నీబాల్యంబుముల్లంకంబులకునాశ్చర్యంబుఁ బుట్టింఁచెడిదియనియెఱుం
గుదు విషయంబులవెంటనంటునాచాపల్యంబునట్టిదయనియెఱుంగుదునెఱింగి
యునిగ్నివాదంబుగనావాక్కులకుఁ పయమైవేణుగానామృతంబుచేసుందరంబ
గునీనెమ్మొముఁదామరంజూడగోరియున్నవాడనేమిసేయుదుననట. ❖

శ్లో|| పర్యాచితామృతరసానిపదార్థ భక్తీఫల్యానివశితవిశాలిలలోచనాని
బాల్యాధికానిమదవల్లభావితానిభావేలుతస్తిసుదృశాంతపజల్పితాని|| 33

టీక|| పర్యాచితామృతరసాని- పర్యాచిత- స్రవించుచున్న - అమృతరసా
ని- సుధారసముగలయట్టి- పదార్థభంగీఫల్యాని- పదార్థ- మణినువర్ణాదులయొ
క్క- భంగీ- వజ్రులయొక్క - ఫల్యాని- అసారముగలయట్టి- వశితవిశాలిల
లోచనాని- వశిత- రతిమొదలగువానిసూచించుచేష్టలతోగూడినట్టి- విశాల- వి
శాలములైన- లోచనానినేత్రములగలయట్టి- బాల్యాధికాని- బాల్యాతిక్ర
ములయినట్టి- మదవల్లభావితాని- మద- యావనవంతులైన- వల్లభ- గోపకుల
చేత- భావితాని- చెప్పదగిన- తవ- నీయొక్క - జల్పితాని- వచనముల- సుదృ
శాం- విద్వాంసులయొక్క - గోపికలయొక్కయనియర్థాంతరము- భావేమన
స్సనందు- లుతంతి- వతిఁంచుచున్నవి- ... .. ❖

శ్లో|| కమ్పనీతేనియల్గులకఁగావలదేఱనిమాసికమ్ముల౯| జమ్ముచుబెళ్ళుబా
వువలసిల్లకవల్లభావితమ్ములై | యిమ్ముగుబాల్యరీతి కేసయింపక రానిజో
క్తిబాలిక | త్నమ్మదీనెంచియెంచితమి నెక్కొనఁజేర్చినశౌరిగాంచెద౯ || ❖

తా|| స్రవించుచుండునమృతంబుఁగల్గిమణినువర్ణాదులయందసారత్వంబుఁబె
లుపునవియైరతిమొదలగువానిసూచించుచేష్టలంకలకన్నులంకలిగి బాల్యంబున
విక్రమించినవియైయావనవంతులగు గోపాలకులచే సంభావించబడిననీవ
నంబులువిద్వాంసులమనంబులయందుఁదిరుగుడుపడుచున్నవియనుట|| ❖

శ్లో|| పునఃప్రసన్నేనముఖేందుతేజసాపురోవతీణాస్యకృపామహామ్బుధేః|
తదేవలీలామురళీరవామృతంసమాధినిఘ్నాయకదానుమేభవేత్ || 34

టీక|| పునఃప్రసన్నేన- మిక్కిలిస్వచ్ఛమైన- ముఖేందుతేజసా- ముఖేందు-
ముఖవంద్రునియొక్క - తేజసా- తేజస్సుతోఁగూడ-పురోవతీణాస్య- పురఃపు
రోభాగమందు- అవతీర్ణస్య- అవతరించిన - కృపామహామ్బుధేః - దయాసము
ద్రుండై నశ్రీకృష్ణస్వామియొక్క - తత్ - ఆప్రసిద్ధమయిన - లీలామురళీరవా
మృతం- లీలా- విలాసముతోగూడిన-మురళీరవామృతమేవ - అమృతమవంః

వేణునాదమే - మే - నాయొక్క - సమాధిః ఘ్నాయ - సమాధి - ధ్యానముయొక్క
విఘ్నాయ - విఘ్నముకొఱకు - క దాను. ఎప్పుడు. భవేత్ - అగును॥ ... ❖

ఉ॥ అందెలుఘల్లుఘల్లురననాడుచు వేణువునందుగీతమా! నందముతోడబాడు
చునునాటితెటంగునఁగన్నుదోయికి । స్వీందుఘటిల్లఁగఁబైదుటనిట్టి వ్రసన్నము
ఘాంబుజంబుతో! నందగుమారుఁడెన్నఁటికొనెర్చునొనాడు సమాధిభంగముఁ॥

తా॥ మిక్కిలిస్వచ్ఛంబగు నెమ్మొంగుబునుచందురుని తేజంబుతోదయాసము
ద్రుంఢై నాముందటంగానుపించినశ్రీకృష్ణమూర్తిఁ యొక్క - విలాసంబుతో గూడిన
వేణుగానంబునాసమాధి నెప్పుడు నెఱుచుఁ గాతయనుట! ... ❖

శ్లో॥ భావేనముగ్ధచ - లేనవిలోక నేనమన్నాన సేవీపిచావలముద్వహంతం ।
లోలేనలోచనరసాయనమీక్షణేనలీలాకిశోరమువగూహితముత్సుకోస్తి॥ ❖

టీ॥ ముగ్ధచవలేన - ముగ్ధ - సుందరమయిన - చవలేన - చవలమైనట్టి - విలో
కనేన - చూపుచేత - భావేన - చేష్టచేతను - చున్నాన సే - వత్ - నాయొక్క - మా
నసే - చిత్తమందు - కిమి - అనిర్వాచ్యమైన - చావలం - చవలత్వమును - ఉద్వహం
తం - చేయుచున్నట్టి - ఈక్షణరసాయనం - ఈక్షణ - చూపులకు - రసాయనం - లే
హ్యవిశేషమైన - లీలాకిశోరం - లీలా - విలాసముతో గూడిన - కిశోరం - బాలుడైన
శ్రీకృష్ణుని - లోలేన - శ్రీకృష్ణదర్శనాకాంక్షీయగు - ఈక్షణేన - చూపుచేత - ఉప
గూహితం - ఆలింగనముజేయుకొఱకు - ఉత్సుకోస్తి - ఉద్యుక్తుఁడనై తిని! ❖

ఉ॥ చక్కనిమోముతోఁజెలిమి సల్పెడు ముద్దులకోడికంబుతోఁ జొక్కఁపు
నవ్వుతోఁజెకుచుచూపులతోఁదమిఁగోల్పుబాలకుం । గ్రక్కననక్కఁజేర్చుకొ
నికన్నలపండువుగామనంబులో । నక్కరదీరఁగాంచెదనహర్నిశముఁ వనునే
వభాగ్యముఁ॥ ... ❖

తా॥ సుందరంబగుచూపుచేజెప్పనలవి గానిచవలంబగుచేష్టచేతను నామ
సంబుజలింతంజేయుచున్నకన్నులపండువగు బాలకృష్ణమూర్తిఁనిమిక్కిలియాస
క్తింజేయుచూపుచేగొనింపనుద్యుక్తుఁడనై తిననుట॥ ... ❖

శ్లో॥ అధీరవిహ్వలరవిభ్రమేః హోమాక్రమ్యవేణుస్వరసమ్పదాచ । అనేన
కేనాపిమనోహరేణహాహంతహాహంతమనోధునోతి॥ ... ❖

టీక॥ కేనాపి - నిర్వచింపనశక్యమయినట్టి - మనోహరేణ - మిక్కిలిమనోహ
రైన - అనేన - ఈతోచుచున్న - అధీరబింబాధరవిభ్రమేణ - అధీర - చవలమైన - బిం
బాహింపండువంటి - అధర - అధరోష్ణముయొక్క - విభ్రమేణ - విలాసముచేత

హృద్ధాన్వజేణుస్వగసం పదాచ - హృద్. మనోజ్ఞములుగా జేయబడిన - ఆర్థ్య
 నుఖకరములై నట్టి-వేణుస్వర- పిల్లనఁగ్రోవయందలిస స్తస్వరములయొక్క - సం
 పదాచ- సమృద్ధిచేతను- మనః- మనస్సు- ధునోతి- చలించుచున్నది-హాహాంత.
 అన్యాయము- హాహాంత- అన్యాయము|| ... ..

మ|| చలబింబాధరలీలగ్రోమైఱుఁగుఁగా శారీరకాంతిచ్ఛటన్|జలదాసీకముగా
 రణఁగమురళిగర్జారీతిగా నేంచిని | చ్చలునాట్యంబుమనోమయూరమొనరించినై
 చ్చుకందోయికిఁ ఫలమి మోహనరూపముంక నెడుసౌభాగ్యంబుబింతింపకఁగ|

తా|| మనోహారంబగుచుఁ జెప్పనలవిగాకయుండి యీముందటందోచుచు
 న్నచలించుచున్న కెమ్మోవి- లీలచేతనుమనోహారంబుగాఁ జేయబడిన వేణునాద
 సంపదచేత. నామనంబుచలించుచున్నదియనుట|| ... ..

శ్లో|| యావన్న మేనిఖిలమర్తదృఢాభిఘాతనిస్సంధిబంధనముచేతినవోవతావః|
 తావద్విభోభవతుతావకవక్త్రచంద్రచంద్రాతవద్విగుణితామమచిత్రధారా|

టీక|| హేవిభో. ఓయిశ్రీకృష్ణ - నవోవతావః - ఊరణవేదనా విశేషము.
 హే. నాయొక్క - నిఖిలమర్తదృఢాభిఘాతనిస్సంధిబంధనం - నిఖిల- సమస్తమై
 న- మర్త- నెఱకులయందు- దృఢ- మిక్కి-లి-అభిఘాత-కొట్టుటచేత-నిస్సంధిబంధ
 నం-పోగొట్టబడినఅవయవవిశేషములుగలుగునట్లుగాను. యావత్. ఎంతకాల
 ము.నోచేతి. పుట్టకయుండునో-తావత్.అంతవ్యంతము.మమ- నాయొక్క. శీ
 త్రధారా. చిత్రవరంపర. తావకవక్త్రచంద్రచంద్రాతవద్విగుణితా. తాః
 క| నీసంబంధియైన- వక్త్రచంద్ర. ముఖీచంద్రునియొక్క - చంద్రాతవ. నై
 న్నైలచేత. ద్విగుణితా. రెండింతలుగాచేయబడినది. భవతుఅగుగాత||

మ || శతవషంబులమీఁదనొందుదు రవస్థకజెందిలొఁ గుందిచా | ధితే
 యింద్రియగోళముల్పిగులనంధిఘాతముల్గాకముం| దతినుప్పొంగెడుఁగాతద
 వకషధాధారాలే వేణుస్వనో| న్నతలావణ్య రమానివాసముఖ చంద్రజో
 త్స్సనాముందటఁ|| 3

తా|| ఓయిశ్రీకృష్ణమూర్తి - ఎంతకాలంబుసమస్తమమస్థానఘాతం
 బ్రిదిలినవయవంబులుగలుగునట్లు నాకుమరణంబుదోషకయుండునో అంత
 ర్యంతంబునునేత్రమాఁగంబున వేడలునాచిత్రవరంపరసీ నెమ్మోముచందు
 వలనంబొడమువెన్నెలచేసుప్పొంగుగాతయనుట. ... ..

శ్లో|| యావన్న మేనరదశాదశమీదృశోపిరన్ధ్రాదుచేతిమిక్కికృతనర్వభావా|

వణ్యకేళిసదనస్తవతావదేవలక్ష్మ్యైసముత్కృష్టితవేణుముఖేంద్రబింబమ్ |

టీక|| తిమిరీకృతసర్వభావా - తిమిరీకృత- చీకటులు గాఁజేయఁబడిన - సర్వ- సమస్తమైన- భావా- వదాక్షణములుకలిగిన- దశమీ. వదియవదియైన- సర్వదశా- సగ- మనుష్యులయొక్క - దశా- అవస్థ - మే- నాయొక్క - దృశ్య- నేత్రములయొక్క - రస్మాత్ - రంధ్రమువల్లను- యావత్ - ఎంతకాలము- నోచేతి - ఫుట్టవో- తావత్ - అంతవర్యంతము- లక్ష్మ్యై- సౌందర్యముచేత- లావణ్యకేళిసదనం- లావణ్య- కాంతివిశేషమునకు- కేళిసదనం- క్రీడాగృహమైనట్టి- తవ- నీయొక్క - సముత్కృష్టితవేణుముఖేంద్రబింబం సముత్కృష్టిత- మిక్కిలియత్నత్తియగుచున్నద్యవిశేషముగల - వేణు- పిల్లనగ్రోవిగలిగిన - ముఖ - ముఖమనియెడి- ఇంద్రబింబం- చంద్రబింబమును- చిత్తధారా- చిత్తపరంపర- యేతు- పొందుగాత- ఈరెండుశ్లోకంబులకు దాత్పర్యం బాక్కటియగాన - సాంద్రకవిపద్యంబాక్కటియెసెప్పెననితెలియునది. ... ❀

శ్లో|| ఆలోలలోచనవిలోకనకేళిధారాసీరాజితాగ్రసరణ్ణేకరుణామ్బురాశేః | ఆద్రాణివేణునినదైఃప్రతినాదపూరై రాకర్ణయామిమణినూపుర శింజితాని |

టీ|| ఆలోలలోచనవిలోకనకేళిధారాసీరాజితాగ్రసరణ్ణేః ఆలోల-చంచలములైన- లోచన-నేత్రములుగలగోపస్త్రీలయొక్క - విలోచన- చూపులయొక్క - కేళి- విలాసములతోగూడిన-ధారా- వజ్రులచేత-సీరాజిత- నివాళింపబడిన-ఆగ్రసరణ్ణేఃపురోభాగముగల- కరుణాంబురాశేః- దయాసముద్రుడైన శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - ప్రతినాదపూరైఃప్రతినాద-ప్రతిధ్వనులచేత-పూరైః- సంపూర్ణములైన- వేణునినదైః- వేణుధ్వనులతోగూడి- ఆద్రాణి- రసవంతములైన- మణినూపురశింజితాని- మణి- రత్నమయములైన- నూపుర- కాలియందియలయొక్క - శింజితాని- ధ్వనులను- అకణ్ణయామి- వినుచున్నాను. ❀

మ|| ననురక్షించుకృపాపయోధియగుకృష్ణస్వామిలోలావలో | కనధారారునితోవకారతులాసంగంజూచుచున్నీకమై | జనుదెరకప్రతినాదపూరమురీసంతతాళానురం | జనమంజీరరవామృతంబుచేవింజెవిందునింపొందఁగన్ ||

తా|| చంచలంబులగుతనచూపులయందలి విలాసంబులచే నివాళి- బహుచున్నపురోభాగంబుగలదయాసముద్రుడైనశ్రీకృష్ణునియొక్క ప్రతిధ్వనులచే నగసవేణునాదంబులతోగూడిన రత్నమయంబులైన కాలియందియల నాదంబులనుచున్నాననుట. ... ❀

శ్లో॥ హే దేవ హే దయిత హే జగ దేకబంధో హే కృష్ణ హే చపల హే కరుణైకసింధో । హే నాథ హే రమణ హే నయ నాభి రామ హా హాక దా నుభవితాసివ దంద్యశోభ్యే ॥ ౪౦

టీక॥ హే దేవ. ఓయి దేవ. హే దయిత. ఓయిప్రియుండ - హే జగ దేకబంధో. ఓయి జగ ద్బంధుండ. హే చపల. ఓయి చపలుండ - హే కరుణైకసింధో. ఓయి దయాసముద్రుండ. హే నాథ. ఓయి నాథుండ. హే రమణ. ఓయి రమణుండ - హే నయ నాభి రామ. ఓయి నేత్రమనోసూరుండ. హే కృష్ణ. ఓయి కృష్ణుడ. మే. నాయొక్క - దృశోః. నేత్రములయొక్క - వదం. విషయము. హా హా. అకటూ. క దాను. ఎప్పుడు. భవితాసి. అగుచున్నావు. ... ..

శా॥ ఓ దేవోత్తమయోరమేశదయితాయో లోకకర్తృమణి । యో దామోదరకృష్ణబంచలహారీయో సత్కృపాంభోనధీ । యో దీనావననాథయో రమణ నిన్నొప్పారురమ్యాకృతిణ । మోదంబొప్పజూతు నెన్నటికినామోహంబు సస్థిల్లక

తా॥ లీలాశుకుండ ప్రత్యక్షుండగు శ్రీకృష్ణుని గనుంగోరి యతండ్రియీకారణంబుల నగవడకుండునోయని యూహించి తదనుకూలంబులగు నుత్తరంబుల శ్రీకృష్ణమూర్తిని గూర్చి విన్నవంబు జేయుచున్నాడని యెట్లు భగవంతుడగు అకటూనాకన్నులకెన్నటికిందో చెదవోయని ప్రార్థించి ఆవ్రతశమానుండగు నేనునీకెటుల ప్రత్యక్షుంబుగా నేర్తునని శ్రీకృష్ణుండు పల్కునోయని శంకించి దేవుండవు గాన స్వతస్సిద్ధ ప్రకాశ భావంబు నీయంద యునికి జేసినాకగవడుటకేమి కొఱంతయని విజ్ఞాపనం బొనరించి స్వతస్సిద్ధ ప్రకాశ భావంబునాయందు గలిగియుండినను నాకునీవు ప్రేమాస్పదుండవు గావు గననీకునే గానుపించననునోయని శంకించి ఓయి కృష్ణనీవు నాకు దయితుండవు గావునీకునే ప్రేమాస్పదుండగాక పోవుటెట్లు నివరించి ఓయి నాకునీవు ప్రేమాస్పదుండవయినను నీయట్టివానికి ఘటియెవ్వనికైన నగవడుదుంగాక నీకగవనోపననునోయని యూహించి చపలుండవు గావున చాపల్యంబునం జేసినాకనలకగవడియెదవనివదియించి చాపల్యంబునం జేసి నీకునే నగవడకయండెదననోయని యెంచి కరుణైకసింధుండవు గానఁ జాపల్యంబుకన్న దయయధికంబనియందుండటం జేసి యవశ్యంబును నీవునాకుం గానంబడవలయుననినన్నోచాచరించి దయాసముద్రుండవచ్చునునీకునాకు నేమివిశేషసంబంధంబుగనప్రత్యక్షుంబగుదుననునోయని యాలోచించి నాకునీవునాథుండవు గావున స్వామి భావరూపవిశేషసంబంధంబు నీకునాకుం గలిగియుండునది కారణ

గనాముందటందోచుటనీ కవశ్యక రవ్యంబనివేడుకొని ఇట్టివిశేష సంబంధంబు నాకెల్లరయం దుండుటంజేసి బహుస్త్రీనాయకుండగు వాండొక్కతయందని శేషానురాగంబు జేయుపగిది యేనొకనికింగానంబడియెద ననునోయనితలంబి రమణుండవై నకతంబున నెల్లరయందు నిరుపాధికుండవై సమంబు గరమియించు టనీకుస్వభావంబక దా దానంజేసియైనను ప్రత్యక్షుండవు గావలయునని ప్రా థింబిరమణుండవైనను నీమనంబునందరమియించెదం గాకకన్నులకెటులంగా నంబడియెదననునోయనితలంచి నయనాళి రాముండవు గావున నాకన్నులకుం బనువుగ ప్రత్యక్షుంబాసంగుటయెన్నుడొకోయని ప్రాధికంతుననట.

శ్లో॥ అమూన్యధన్యాది నాస్తరాణిహ రేత్వతాలాకనమస్తరేణి అనాధ బన్ధకరుణై కసిన్ధోహంహ స్తహంహ స్తకథంనయామి॥ ... ర౧

టీక॥ కరుణైకసిన్ధో - దయాసముద్రుండవై నయట్టి. అనాధబంధో - దీన బంధుండవై న - హేహారే - ఓకృష్ణ - త్వదాలాకనమంతరేణ - నీదగ్గనంబుమా ని. అనన్యాని. కృతార్థములుగాని. అమూని. ఈదర్శనరహితములయిన - ది నాంతరాణి - దీనములను - హంహంత. అకటకటా - కథం. ఏప్రకారము - నయా మి - గడువుచున్నాను. ... ..

౯౧॥ నిన్నుంగానకనీకథల్వినకని స్వేమాటుంజి త్తంబులో॥ నెన్నంజాలకనిన్నుం బేర్కొనకని స్వే వేళెంబూజింపలే॥ కన్నాయాతనికేతనాంగణసిద్ధియయ్యోద యావారిధి॥ యెన్నే నిందిన ముల్ గ్రమింబితివృధాయేమందునాదుదేశక॥

తా॥ దయాసముద్రుండవై దీని బంధుండవై నయొక్కష్టనీదర్శనంబులేకకృ తార్థంబులుగానియిందినంబులనకటకటాయెన్వధంబునం గడవజాలుదుననట.

శ్లో॥ కిమిహ శృణుమఃకస్యబ్రూమఃకథంకృతమాశయాకథయతః ధామన్యా స్థన్యామపేచాహృదయేశయః॥ మధురమధురస్తే రాకారేషనోనయనోత్సవే కృపణకృపణాకృష్ణేత్వస్థాచిరవృత్తలవృత్తే॥ ర౨

టీక॥ బత. ఓజనులార - మధురమధురస్తే రాకారే. మధురమధుర - సందర సదృశమైనయట్టి - స్తేర - కాంతియుతమయిన. ఆకారే. ఆకృతిగలయట్టి - వనో నయనోత్సవే - మనః - మనస్సునకు - నయన - నేత్రములకు. ఉత్సవే - సంతోషకా రణుండైన - కృష్ణే - శ్రీకృష్ణమూర్తియందు - కృపణకృపణా - కృపణసదృశమైన - తృష్ణా - ఆశ - చిరం - బహుకాలమునుండి - లంబతే. అవలంబించుచున్నది. ఆశ యా - ఆశచేత - కథం. ఏప్రకారము కృతం - చేయించుటను - కస్య - ఏవ్వని - బ్రూ

మః- చెప్పదుము-కిం. ఏమి- శృణుమః- విందుము-కృష్ణః- కృష్ణుఁడు- హృదయే
శయః- హృదయమందున్నాఁడు- అహో- ఆశ్చర్యము- అన్యాయము- మఱియొకటి
యైన- ధన్యాం- కృతార్థమైన- కథాం- కథను- కథయత- నుడువుడు. ❖

శా|| ఏశాస్త్రంబులందు నేగురునితో నేమందు నెట్లువునోకో! యాశక్తధన్యు
లుచెల్పలేంకదవ్రత్యక్షంబుగానద్దయా! రాశికేనేత్రమనోభి రాముస్తి తవక్ర
ప్రాభవుంయాదవా! ధీశుక్తగోరషదీయత్యప్లయకటాదీనత్వముక్త జెండెడిక్త!

తా|| అధికసౌందర్యసంపన్నంబగునాకారంబగుల్లివనంబునకునునేత్రం
బులకును సంతోషంబుఁజేయనోవు. శ్రీకృష్ణునియందునిరకాలంబునుండియధికం
బయినయాసయవలంబించుచున్నది - యిట్టియాసచే నేమిసేయు వాడనెవ్వఁవ
లన నేమివిందునోజనులార కృష్ణుఁడుహృదయంబుననున్న వాఁడతనిం గాంచుట
కుపాయంబునుడువుడనుట. ... ❖

శ్లో|| ఆభ్యాంవిలోచనాభ్యామమ్బుజదళలలితలోచనమ్బులం । ద్వాభ్యా
మపివరీరభున్దురైమహాంతదైవసామగ్రీ|| ... ❖

టీక|| ఆభ్యాం- ఈవర్షతాదిమహద్వస్తువులంబుజదళమలై నయట్టి
ద్వాభ్యాం- రెండైన- విలోచనాభ్యాం- మిక్కిలియంబుజదళమలై నకన్న
లచేత. అంబుజదళలలితలోచనం - అంబుజదళ - తామర రేకులవలెను - లలిత
నుందరములై న- లోచనం- నేత్రములుగల- బాలం. అర్బకుఁడైనశ్రీకృష్ణుని- వ
రీరభుం. ఆలింగముఁజేయుటకొఱకు- దైవసామగ్రీ- ఆదృష్టము- దూరె- దూర
నుగుచున్నది- హాంత. అన్యాయము|| ... ❖

శ్లో|| ముద్దులుగుల్కుబాలుఁడనిముచ్చటఁ గౌఁగిటఁ గ్రుచ్చియెత్తగా । నొద్ది
కయై మెలంగెడుభుజోన్నతికంబురు హఃశుఁడంచునే । బ్రొద్దునువేడ్కఁబూడఁ
దలపోసినఁజిక్కడుగన్నువోయికిఁ । గొద్దిమీఱెదైవమనుకూలము గామికినే
మిసేయదుఁ|| ... ❖

తా|| వర్షతాదిమహద్వస్తువులం గాంచనోపినవియై నిగోపంబులగునీరెం
డుకన్నులచేనగ్నకుండగు వుండరీకాక్షు నొకనింబూడంగోరు నాకుడైవంబును
కూలింపదయ్యెనకటాయనుట. ... ❖

శ్లో|| అశ్రాంతస్తితమరుణారుణాధరోష్ఠంహషాఁకర్ష్యగ్విగుణమనోజ్ఞవేషి
తం । విభ్రామ్యద్విపులవిలోచనాథకముగ్ధంపీఠీష్యేతవవదనామ్బుజ్జుదాను||

టీక|| అశ్రాంతస్తితం. అశ్రాంత. ఎడతెగని. స్తితం- చిఱునగవుగలయట్టి

అరుణారుణాధరోష్ణం. అరుణారుణ. ఏఱ్ఱనగుదానితో సమమైన. అధరోష్ణమ్. అధరముగలయట్టి. హర్షార్ద్రద్విగుణమనోజ్ఞవేణుగీతం. హర్షార్ద్ర ౧ - సంతోషంబుతోఁగూడి. ద్విగుణ. రెండంతలై. మనోజ్ఞ. జ్ఞానోహరంబగు. వేణుగీతం. వేణుగానమఁగలయట్టి. విభ్రామ్యవ్యవృథలవిలోచనాధకముగ్ధం. విభ్రామ్యవ్యవృథ చలించుచున్న. విఫుల. వెడలుపులగు. విలోచన. కన్నులయొక్క. అర్థవికదేశముచేత. ముగ్ధం. సుందరమైన. తేవ. నీయొక్క. బదనాంబుజం. ముఖకమలమును. కదాను. ఎప్పుడు. వీక్షి. పేర్చి. చూచుచున్నాను. ... ..

మ || మురళీగానసుధాధునీకలితసమ్ప్రదంబుసింహారగా | నరమోక్షుంగనుదోయి శైలమరఁగా నాతామ్రబింబాధర | స్ఫురణస్వస్మైల తేటలేనగవులకసౌంపొందునెమ్మోముఁదా | మరనేవింపఁగఁగల్గునుత్పవమసభావింతుటింకెన్నఁడో || ౪౪

తా || ఎడతెగనడిటునగవు గలిగిమిక్కిలియెఱ్ఱనగున ధరోష్ణంబుగలిగినంతోషంబునంజేసిద్విగుణంబై మనోహరంబైన వేటగానంబుఁగలిగి చలించుచున్ననేత్రైకదేశంబుచే సుందరంబై వెలుంగు నీనెమ్మోముఁ దామరనెన్నటికిఁ గాంచుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో || లీలాయతాభ్యాంరసశీతలాభ్యాం నీలారుణాభ్యాంనయనామ్బుజాభ్యాం | ఆలోకయేదదృశ్యతః క్రమాభ్యాంకృతేకదాకారుణికఃకిశోరః ||

టీక || కారుణికః- దయావ్రధానుఁడగు. కిశోరః- బాలకృష్ణమూర్తి. లీలాయతాభ్యాం- లీలా. విలాసములచేత. ఆనుతాభ్యాం- పొడవులయినయట్టి. రసశీతలాభ్యాం- రసశృంగారరసముచే. శీతలాభ్యాం. మనోహరములయినయట్టి. నీలారుణాభ్యాం. నీల. నల్లనయినట్టి. అరుణాభ్యాం. ఎఱ్ఱనయినయట్టి. అదృశ్యతనిక్రమాభ్యాం. అదృశ్యత. ఆశ్చర్యసంపాదకములైన. విక్రమాభ్యాం. విలాసములుగల. నయనాంబుజాభ్యాం. నేత్రకమలములచేత. కారుణికదా. ఏఱ్ఱిమఁదను. మామ్. నన్ను. ఆలోకయేత్. చూచును. ... ..

ఉ || కిన్నసికల్పచైల్వలూకవిక్రమననాకైడఁగమ్మఁచిమ్మిక్రొ | మ్మిన్నలగ్రమ్మరించువమేదకశోణతమించుమించులి. లక్ష్మిగసించునస్తులవిలాసరసాయతశీతలంబునౌ. కన్నులనన్నునెన్నటికిగాంచునౌబాలకుఁడాదరంబునక ||

తా || విలాసంబులచే నతిశయిల్లిశృంగారరసంబునుంజేసి యతిమనోహరంబులై నీలారుణకాంతులంచేరిల్లి యాశ్చర్యకరంబులగు విలాసంబులం గలిగి

వెలయుకన్నుఁ దామరలచే దయావ్రథానుండగు బాలకృష్ణుం డెన్నటికి నన్నుఁ జూచునోయనుట|| ... ..

శ్లో॥ బహుళచికురభారమ్బుద్ధపిఞా వతంసం చవలచవలనేత్రం చారుణి మ్బాధరోష్ఠం | మధురమృదులహాసం మందరోదారలీలం మృగయతి నయనం మేముగవేషంమురారే|| ౪౬

టీక|| బహుళచికురభారం = బహుళ- గొప్పయైన- చికురభారం- కేశన మూహముఁగలయట్టి- బద్ధసింఘావతంసం- బద్ధ - కూర్పబడిన - పిఞా నెమ లివురి- అవతంసం- శిరోఘాషణముఁగఁగలయట్టి - చవలచవలనేత్రం- చవ లచవల- చంచలసదృశములైన- నేత్రం - కన్నులుఁగలయట్టి-మధురమృదులహా సం- మధుర- మనోజ్ఞమైన- మృదుల- కోమలమైన- హాసం-నవ్వఁగలయట్టి-మం దరోదారలీలం- మందర- మందరవర్వతముయొక్క - ఉదార- గంభీరములగు- లీలం- విలాసముఁగలయట్టి- మురారేః- శ్రీకృష్ణునియొక్క - ముగ్ధవేషం- ముగ్ధ- సుందరమైన- వేషం- వేషమును- మే- నాయొక్క - నయనం-నేత్రము-మృగయ తి-వెదకుచున్నది. ... ..

చ|| అతితవ్రుఁగెంపుసాంపుఁగళలన్నిలసిల్లెడుమోవినవ్యుఁడే | టలునునుగొ వ్వుకొప్పవఁబెడంగగు పింఛము బెళ్ళి చూపులు || సలలితమందరాద్రి ధృతి సంపదయుండెలువారుశౌరిమం | జులతరవేషము న్నెదకిచూడఁగనాకనుదో యిగోరెడి || ౪౬

తా|| గొప్పయగుకొప్పమైనలంకరించిన నెమలివురిదండలనుచంచలంబుల గునేత్రంబులనుమందరంబైన దొండపండువంటి యధరంబునుమనోజ్ఞంబైకో మలంబైననగవునుమందరసమానంబగుధైర్యంబునుఁగల్గిన శ్రీకృష్ణునిమందరవే షంబునుసాకన్నుదోయిసూడం గోరియన్నదనుట|| ... ..

శ్లో॥ బహులజలదచ్చాయాచోరంవిలాసభరాలసంమదశిఖిశిఖాలీలోత్తం సంమనోజ్ఞముఖామ్బుజమ్ | కమపికమలాపాంగోదగ్రవ్రసన్నజగజ్జితంమధు మపరిపాకోద్రేకంవయంమృగయామహే|| ౪౬

టీక|| బహులజలదచ్చాయాచోరం- బహుల- అధికమగు- జలద- ఉదకమ నుతిచ్చుచున్నమేఘముయొక్క - ఛాయా- కాంతిని-చోరం-దొంగిలించుచున్న యట్టి- విలాసభరాలసం- విలాసభర- విలాసములచేత- అలసం- అలనుఁడై ట్టి- మదశిఖిశిఖాలీలోత్తంసం-మదశిఖి- మత్తమయూరముయొక్క - శిఖాపి

క్షమే - లీలా - పిలాసాధామయిన. ఉత్తంసం- భూషణముగలయట్టి - మనో
 జ్ఞముఖాంబుజం- మనోజ్ఞః సుందరమైన- ముఖాంబుజం - ముఖకమలముగలయట్టి
 టి - కమలాపాంగోదగ్రప్రసన్నజగజ్జితం - కమల- తామరరేకులవంటి. అపాం
 గ - కడకన్నులయొక్క - ఉదగ్ర- లేశములచేత - ప్రసన్న- కృతార్థముగాఁ
 జేయబడిన- జగత్. లోకములందలి. జితం- తుచ్ఛపదార్థములుగలయట్టి - క
 మపి- అనిర్వాచ్యమయిన. మధురిమపరీపాకోద్రేకం - మధురిమ. సౌందర్యము
 లయొక్క - పరిపాక- పరిపాకముయొక్క - ఉద్రేకం. అతిశయముగలకృష్ణసి-
 వయం - మేము. వృగయామహే - వెదకుచున్నాము॥ ... ..

మ॥ తనకారుణ్యకటాక్షవీక్షణముచేడై ప్రలోక్యజాడ్యంబులెల్లనివర్తం
 పమనోహరాననముతోలావణ్యవేషంబుతోఁ ఘనధారాధరకాంతితో శిఖిశిఖా
 కర్ణావతంసంబుతో ననువైయుండెడువానినారయుచునుద్యస్తీతిసేవించెదన్॥

తా॥ నీలమేఘంబుబోలెనల్లనగుశరీరకాంతిగల్గియుండురంబులనలసుండై
 నెనుఁపురికర్ణావతంసంబుగల్గిమనోజ్ఞంబగుముఖకమలంబుగల్గి తామరరేకులవం
 టికడకన్నులచేనెల్లలోకంబులనుపవిత్రంబులుగాఁజేయుచు సౌందర్యాతిశయం
 బుచేడెజిల్లివెలయుశ్రీకృష్ణదేవునిసేవెదకుచున్నాననుట॥ .. ..

శ్లో॥ పథామృత్యుస్తూరేపరిపదిమనోజ్ఞాజవధూదృశాన్దృశ్యం శశ్వత్ప్రి
 ఘవనమనోహరివదనం॥ అనామృత్యంవాచామనిదముదయానామసికదాదరీపు
 శ్యేదేవందరదళితనీలాత్పలనిభం॥ ర౮

టీక॥ అనిదముదయానాం-ఇట్టిదేశకాలంబులనుదయించినవనితెలియనలవి
 గాని- వాచాం- వేదాంతవాక్యములచేత - అనామృత్యం- ప్రతిపాదింపనలవి
 గానివాఁడుగనుకనే- పరిపది - పుణ్యస్థలవిశేషమందు- మనీనాం - వేదాంతవి
 దులైనమునులకు- పథామృత్యమపి - మనోగమ్యుండలినప్పటికిని- దూరె-దూ
 రుండగును. ప్రజవధూదృశాం- ప్రజవధూ- గోపస్త్రీలయొక్క - దృశాం- నేత్ర
 ములచేత - దృశ్యం- చూడదగినట్టి - శశ్వత్ - వాలాయముగాను. త్రిభువనమ
 కోహరివదనం- త్రిభువన- మల్లోకములకును- మనోహరి- మనోజ్ఞంబగు- వదనం.
 ముఖముగలయట్టి- దరదళితనీలాత్పలరుచిం- దరదళిత - కొంచెముగావరిసిన-
 నీలాత్పల - నల్లకలువలయొక్క - రుచిం- కాంతివంటికాంతిగల - దేవం- దేవు
 డయినకృష్ణుని - కదా- ఏననుయమందు - దరీదృశే-లెన్నగాజూచుచున్నాను॥

మ॥ మదిలోనిల్వెదగోపికానయన పద్మశ్రేణీకల్పవృక్షం॥ ౨దితంబైముని

నాయకాగ్రసభకన్వేషింపగానూగమై | యిదమిత్రంబని వేదపాళికనువైయె
చక్షుబలించక్షముదః | యిదలనట్టివనోత్పలాభమగువస్తునో హనాకారము || ౧

తా॥ ఇట్టిదేశకాలంబులంబూడమిననియని తెలియసలవిగానివేదాంతవ
క్యంబులచేత్రతిపాదింప నశక్యండుగనుకనేనైమిశారణ్యాది పుణ్యస్థలంబుల
దుండునతీతవేదాంతలై నముసులమనంబులకు గమ్యుండయ్యును దూరుండగ
చుగోవస్త్రీనేత్రంబులచేఁజూండదగిముల్లొకంబులవారలకునువనోజ్జుంబగును
ఖులుచేదేజుల్లియనఁ దనిన నల్లలువలకాంతింబోనికాంతిచేవెలయుశరీరంబు
గలిగి వెలుంగుచేవుని నెప్పుడుచూచుచున్నాననుట || ... ..

శ్లో॥ లీలామ్బుజాననమధీరముదీక్షమాణంసర్వాణివేణువివరేషునివేశయంత్రంలా
లాయమాననయనంనయనాభిరామంవంచకదానుదయితంశృతిలోకయిష్యే

టీక॥ లీలాంబుజాననం- లీలా- విలాసముతోఁగూడిన - అంబుజ- కమలమ
వంటి. ఆననం- ముఖముగలయట్టి. అధీరం- చంచలమగునట్లుగాను-ఉదీక్షమా
ణం- చూచుచున్నయట్టి - వేణువివరేషు- వేణు - పిల్లనఁగ్రోపయొక్క - వివరే
షు- రంధ్రములయందు- సర్వాణి- సంకేతములను. నివేశయంత్రం - ప్రవేశిం
వఁజేయుచున్నట్టి- లోలాయమాననయనం - లోలాయమాన- ఈషుచ్చంచల
ములైన- నయనం - నేత్రములగలయట్టి. నయనాభిరామం - నయన-నేత్రము
లకు- అభిరామం- ఆహ్లాదమునుఁజేయుచున్న- దయితం - ప్రియుఁడై నకృష్ణ
ని- కదాను. ఎప్పుడు- వ్యతిలోకయిష్యే-చూచుచున్నాను-కదాను-ఎప్పుడువం
దే- నమస్కరించుచున్నాను || ... ..

ఉ॥ ఏతఱ్ఱజూచిమొక్కఁగలనేతఱ్ఱజూచునతండునస్సరో | జాతమ్బుదు
స్త్రీతాననునింజంచలలోచనువేణుగీతసం | కేతముచేతఁగోపికలఁగేళికినైజతఁ
గూర్చునేర్పరే || నూతనవంచసాయకమనోహరమూర్తినిగంటికింపుగ || ౨

తా॥ విలాసయంతంబగుకమలంబుబోలియున్న నెమ్మొగంబుఁగల్గించంచలం
బగునల్లుమాచుచు వేణురంధ్రంబులయందుగోపికల సంకేతంబులదెలుపుచునీ
షుచ్చంచలంబులగు నేత్రంబులుగలిగి చూచువారల చూపులకు గాఢాదంబుబు
ట్టించుచువెలుంగు ప్రియుండగు కృష్ణనే సమయంబునంగాంచుదు నెత్తఱినను
స్కరింతుననుట || ... ..

శ్లో॥ లగ్నంముహుచుకనసీలమ్బుటసమ్మదాయం రేఖావలేఖినిరసజ్జు
నోజ్జవేషం | లజ్జన్మృదుస్త్రీతమధున్నపితాధరాంశురాకేందులాలితముఖేందు
మకుందబాల్యం || ... ..

టీక || రసజ్ఞునోజ్ఞ వేషం - రసజ్ఞి - సారగ్రాహియైనట్టి - మనోజ్ఞ - మంద
 రమయన - వేషం. అలంకారముగల - లజ్జన్యుడుస్తీతమధుస్పృశితాధరాంశు
 రాకేందులాలితము ఖేంద్రముకుండబాల్యం. లజ్జత్ - లజ్జించుచున్నయట్టి - పృ
 డు- కోమలమయన - స్తీత- మందహాసమనియెడి- మధు- తేనియచేత-స్పృశిత-
 తడవబడిన- అధర- అధరోష్ఠముయొక్క - అంశు- కాంతులుగలిగినట్టి- రా
 కేందు- పూర్ణి మాచంద్రునిచేత- లాలిత- సమ్మానింపబడిన- ముఖ - ముఖమ
 నెడు. ఇందు- చంద్రుడుగలిగిన- ముకుండ- శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - బాల్యరి-
 కైశవము- రేఖావలేని- రేఖా - శ్రీకృష్ణసౌందర్యమనియెడి - అవలేఖని- చిత్త
 రుచుగల- మే- నాయొక్క - మనసి- మనమందు- మహుః-మాటిమాటికిని- ల
 గ్నం- కూడుచున్నదియై- లంపటసమ్ప్రదాయం - ఆయాసమునిచ్చెడిది - భ
 వతి. అగుచున్నది. ... .. ❖

ఉ || సన్నపునవ్వునివ్వటిలచందురుకావి మెఱుంగుమోవియై | బున్నమ
 చందమామయొలుపున్నగు మోనునుమద్దుగుల్కల్లి | లన్నెలవై నమోహనవి
 లాసముఁగాంచినగోపవేషసం | వన్ననిజిన్నిప్రాయమెదఁబాయక వ్రాసిన.
 యట్టులుంజెదు || ... .. ❖

తా || సారవంతంబై మనోహరంబగు నలంకారంబుగలిగిలజ్జించుచున్నకో
 మలంబగుదిటునగవను తేనియచేదడవంబడినయధరోష్ఠంబుకాంతులుగలిగిపూ
 ర్ణిమాచంద్రునిచేలాలింపబడుచున్నముఖచంద్రుగలశ్రీకృష్ణబాల్యమునామసం
 బునవ్రాసినయట్టులుండికన్నులకగపటికయాయాసంబుంజేయుచున్నదియనట.

శ్లో || అహిమకరకరనికరవృద్ధివృద్ధిసరసతరసరసిరుహసదృశదృశిచేవే |
 వ్రజయువతిరతికలహవిజయనిజలీలామదముదితవదనశశిమధురిమణియ్యే || ౫౧

టీక || అహిమకరకరనికరవృద్ధివృద్ధిసరసతరసరసిరుహసదృశదృశి - అహి
 మకర- సూర్యునియొక్క - కర - కిరణములయొక్క - నికర - సమామాముచేత-
 వృద్దు- కోమలమగునట్లుగాను- వృద్ధిత- కొంచెముగాస్పృశింపబడిన- లక్ష్మీ-
 కాంతిచేత - సరసతర- మిక్కిలిసరసమయిన- సరసిరుహ- కమలములకు- సదృ
 శ- సమానమయిన- దృశి- సేత్రములుగల- చేవే. శ్రీకృష్ణునియందు - వ్రజయు
 వతిరతికలహవిజయనిజలీలామదముదితవదనశశిమధురిమణి - వ్రజయువతి- గో
 పికలయొక్క - రతి- రతమనియెడి- కలహ- కలహమందు- విజయ- జయముచేత
 నైన- లీలామద- విలాసమదముచేత- ముదిత- సంతోషించుచున్న- వదనశశి- ము
 కుచంద్రుడుగల- మధురిమణి సౌందర్యమందు- లియ్యే-లీనుడనగుచున్నాను. ❖

చ॥ రతికలహమ్మునకాసతులరాయిడిఁజేసిజయించిమించును। ధర్మిగనుపించులే
నగవునందముగుల్కెడుమోముఁదమ్మిచే। నతులవిభాతభానుకీరణాప్తివికస్వర
భాస్వరాంబుజా। యతనయనద్వయంజెలఁగునామధురద్యుతీలీనమయ్యెడుకా॥

తా॥ సూర్యకీరణసమాహంబుచేమృదువగుఁటులస్పృశింపఁబడినకాంతి
చేసుందరంబులగుకమలంబులకు సమానంబులై ననేత్రంబులు గలిగిగోపస్త్రీ
తోడనలుపురతులనియెడి యుద్ధంబులనైనజయంబునంబొడము స్వకీయంబగులీ
లామదంబునసంతసిల్లుముఖవంద్రుడు గలిగి వెలుంగు శ్రీకృష్ణదేవునిసౌందర్యం
బునందులీనుండనగుచున్నాననుట. ... .. ❀

శ్లో॥ కరకమలదళదళితలలితతరవంశీకలనినదగళేదమృతఘనసరసిదేవే। స
హజరసభరభరితదరహాసితవీధీసతతవహాదధరమణిమధురిమణిలియ్యే॥ ౫౨

టీక॥ కరకమలదళేదళితలలితతరవంశీకలనినదగళేదమృతఘనసరసి- కరకమ
ల- హాస్తకమలములయొక్క-దళే- వ్రేళ్లేచేత - దళిత - స్వరభేదములనుబోధిం
పఁబడినయట్టి- లలితతర- మిక్కిలిశ్రావ్యమైన। వంశీ - వేణువుయొక్క - కల.
అవ్యక్తమధురమగు- నినద- ధ్వనిచేత- గళేత్ - జాటుచున్న- అమృత- అమృత
ముయొక్క - ఘన- అధికమయిన- సరసి- సరస్సుగలయట్టి - సహజసభరభరి
తదరహాసితవీధీసతతవహాదధరమణిమధురిమణి - సహజ- స్వాభావికమైన- ర
సభర - రసముచేత - భరిత - నిండింపం బడిన - దరహాసిత - మందహాసముల
యొక్క - వీధీ- పంక్తులను- సతత- ఎప్పుడును- వహత్-వహించుచున్న- అధగ
మణి- అధగ- రత్నముయొక్క - మధురిమణి- సౌందర్యముగల - దేవేశ్రీకృష్ణ
నియందు- లియ్యే - లీనుడనగుచున్నాను. ... .. ❀

చ॥లలితకరాంగుళీదళేదళేకామురళీమధురస్వరామృతో! జ్వలసరసికామనో
జ్ఞసహజస్థితకందళేచంద్రచంద్రికా। వలదరుణాధరోష్ణమధువాసితచారుము
ఖాంబుజంబునకా। దొల్ఁగకనాదుమానసమధువ్రతమియ్యెడలీనమయ్యెడికా॥

తా॥ కరాంగుళులచేస్వరభేదంబులఁ బొందింపఁబడుచు మనోహరంబగు
వేణురవంబనియెడియమృతంబుకొలనుగలిగిస్వభావసిద్ధంబుగరసవంతంబులగు
చిటునగవులగుంపులభరియించునధరంబు సౌందర్యముగలశ్రీకృష్ణదేవునియంద
లీనుడనగుచున్నాననుట. ... .. ❀

శ్లో॥కుసుమశరశరసమరకుపితమదగోపీకుచకలశఘనసృణారసలసదురసిదేవే! మ
టులితమృదుహాసితముపితశశిశోభాముహుంధికముఖకమలమధురిమణిలియ్యే॥

టీక || కుసుమశరశరసమరకుపితమదగోపీకుచ కలశఘనృణరసలసదురసి-
 కుసుమశర- మన్మధునియొక్క - శర - బాణములయినపుష్పములచేతనైన - స
 మరయుద్ధమందు- కుపిత- కోపయుక్తలయిన - మద - మత్తలయిన- గోపీ - గో
 పికలయొక్క - కుచకలశ - కలశములవంటి స్తనములయందలి - ఘనృణ- అంగ
 రాగవిశేషముయొక్క - రస- రక్తిమచేత- లసత్ - ప్రకాశించుచున్న- ఉరసి
 పక్షముఁగలయట్టి - మద- ముదముతోడ- లులిత-కలసియున్న - మృదుహాసిత-
 మందహాసముచేత - ముషిక- అపహరింపఁబడిన- శశి- చంద్రునియొక్క - శో
 భా- కాంతిచేత. మహుః- అధికమయిన- ముఖకముల- నెమ్మోముదామగయ్యె
 క్క - మధురిమణి- సౌందర్యముఁగల - దేవే. శ్రీకృష్ణమూర్తియందు. లీయ్యె-
 లీనుడనగుచున్నాను. ... ..

ఉ|| పువ్వులఱువ్వఁగానలుకఁబూనినవల్లవపల్లవాధరల్| గ్రోవ్వనఱవ్వమీ
 ఱుజనుగుత్తులనొత్తినకుంకుమంబెదఱ | నివ్వటిలకళాంకజిగిసిఁటులఁతేటలఁ
 గొల్లలాడుతేనవ్వలగోముమోమునఁగనందగునందకుమారుఁజెందెదఱ|| ౫౩

తా|| పువ్వులచల్లులాటయందోటుపడికోపంబుసేయుగోపికలబంగరుకుం
 డలంబోచినన్నులరాయిడినంటిన కుంకుమపూఁతచేవెలుఁగు వటుంబునుమదం
 బుగోఁగూడినకోమలంబగు చిటునగవుచేవెన్నెలంగొల్లలాడునెమ్మోముచక్క
 దనంబునుంగలిగితేజిల్లు శ్రీకృష్ణ దేవునందు లీనుండగుచున్నాననుట.

శ్లో|| ఆనన్రూమసితఘ్రవోరువచితామక్షీణపత్నైఃజ్జురేష్వాలోలామను
 రాగిణోర్మయనయోరాదాగ్రాఙ్కృదౌజల్పితే| ఆతాన్రూమథరామృతేమదక
 లామన్లూనవంశీరవేష్వాశాస్తేమమలోచనం ప్రజశివోర్నూర్తింజగన్తోహీనీమ్||

టీక|| అసితఘ్రవోః- అస్థిత- నల్ల నైన-ఘ్రవోః- కనుబొమలయందు-ఆన
 న్రూం- కొంచెమువక్రమయినట్టి- అక్షీణపత్నైఃజ్జురేషు - అక్షీణ- దట్టమైన
 పక్షీ- తెప్పలయొక్క - అంకురేషు- రోమాంకురములయందు - ఉపచితాం-
 వృద్ధినొందినయట్టి - అనురాగిణోః - దయగలిగిన- నయనయోః - నేత్రముల
 యందు. ఆలోలాం- చంచలమయినట్టి. మృదౌ- మృదువయిన - జల్పితే-మాట
 యందు. ఆగ్రాం- సరసమయినట్టి-అధరామృతే- అమృతమువంటియధరమం
 దు. ఆతాన్రూం- అరుణమయినట్టి. అన్లూనవంశీరవేషు - అన్లూన - గంభీర
 మైన- వంశీరవేషు- వేణుసాదములయందు. మదకలాం. మద- మదముచేత.
 లాం. అవ్యక్తమధురమయినట్టి - జగన్తోహీనీం- జగత్. లోకములకు. మోహి

సిం. మోహనసంపాదకమయిన. ప్రజశిశోః. గోపాలబాలునియొక్క - మూర్తిం దివ్యమంకళేవిగ్రహమును. మమ- నాయొక్క - లోచనం. నేత్రము. ఆశాస్త్రే. ప్రార్థించుచున్నది. ... ..

ఉ || కాంచుటయెన్నఁదీక్షణసుఖంబుగఁ దొంగిలితొప్పల్కబనా | యిం చినవింటివంటిబామలింపగుమాటలుకెంపుమోవిఁబొం | కించినప్పిల్లఁ గ్రోవిబలి కించుమాళాహళియున్ దయొన్నతిన్ | మించినబెక్కుఁబూవుఁగఁమిక్కిలిచ క్కనాముద్దుబాలకన్ | ... ..

తా|| ఈపద్యక్రంబులగునల్లవికసుబామలునుబెంపొందిదట్టంబులగుతొప్ప లందలివెంట్టుకలునుజంచలంబులయి కరుణారసంబుఁదొలుకు కన్నులునుసగ సంబునుగంభీరంబునగు వేణునాదంబునుంగలుగుటంజేసి జగంబులకానందజని తనమోహంబును తాదించునట్టి గోపాలబాలుని దివ్యమంకళే విగ్రహంబుగ నుంగోరెదననుట. ... ..

శ్లో. తతైక్రశోరస్తచ్చవక్తాగ్రవిన్దస్తత్కారుగ్యస్తేచలీలాకటాక్షాః | త త్సైన్ద్యంసాచమన్దస్తితశ్రీస్సత్యంసత్యందుగ్లభనైవతేషు | ... ..

టీక|| తతైక్రశోరం- తత్- నామనంబందుదోచినయట్టి - కైశోరం- బాల్య మును- తచ్చ- నాదిత్తమందుదోచినయట్టి - వక్తాగ్రవిందం- ముఖకమలముల ను- తత్కారుగ్యం- తత్- నామనంబందగువడినయట్టి- కారుణ్య- దయయును- తే- నాహృదయమందుఁగానుపించినయట్టి - లీలాకటాక్షాశ్చ - లీలా- విలాస ములతోఁగూడిన - కటాక్షాశ్చ - కడకంటిమాపులును- తత్సైన్ద్యం- దర్శించ - తత్- నాదితీంబునసాక్షాత్కరించినయట్టి - సౌందర్యంచ - సోయగ మును - సా- నాయెదయందుఁగానంబడిన- మన్దస్తితశ్రీశ్చ - మందస్తిత - లేనగవుయొక్క - శ్రీశ్చ - సంపదయును- జైవతేషు- ఇంద్రుండుమొదలగువేలువులయందు- దుగ్ల భం- లదు- సత్యం- యధార్థము- సత్యం- యధార్థము. ... ..

తా|| ఆకారుణ్యకటాక్షవీక్షణములాయందంపులేఁబ్రాయమా | యాకారద్య తియాదరస్తితముతీరామోముచక్కందనం | చాకెంజాయవదంబుల-నడలయొ య్యారంబులేవేల్పులం | డేకాలంబునలేదులేదనుచునేనెంచేనిజాటింఁడెదన్ |

తా|| సమాధిసిన్ధుండనగునాయెదంబరికించినచోనగువడినశ్రీకృష్ణ దేవునియ బ్బాల్యంబునదయయునానెమ్మాముఁదానుగయునాకడకన్నులమాపులునాసో యుగంబునాలేనగవునేవేల్పులయందేనియులేదనుచునిక్కంబుగాఁబల్కెదనుట

శ్లో॥ విశ్వోపప్లవశమనైకబద్ధదీక్షంవిశ్వాసస్తబితచేతసాఙ్గానానాం॥ పశ్యామఃప్రతినవకాంతికందళార్ద్రృన్నుశ్యామఃపథిపథిశైవంమురాఠే॥

టీక॥ మురాఠేః శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - శైవం - బాల్యమును ప్రతినవ కాంతికందళార్ద్రృం - ప్రతినవ - ప్రతిక్షణనూతనములైన - కాంతి - కాంక్షల యొక్క - కందళే - మొలకలచేత - ఆగ్రృం - సరసమైన దానిగాను - పశ్యామః - మనముచే నెఱుంగుచున్నాము - విశ్వాసస్తబితచేతసాం - విశ్వాస - విశ్వాసము చేత - స్తబిత - సంజాతగుచ్ఛములఁగల - చేతసాం - చిత్తములఁగల - జనానాం జనులయొక్క - పథిపథి - ఆయాస్థలములయందు - విశ్వోపప్లవశమనైకబద్ధ దీక్షం - విశ్వ - సమస్తమయిన - ఉపప్లవ - ఉపద్రవములయొక్క - శమన - శాంతి యందు - ఏక - ముఖ్యమగునటుల - బద్ధ - ఘటించబడిన - దీక్షం - నియతిగలదాని గాను - పశ్యామః - మనంబుచే నెఱుంగుచున్నాము॥ ... ..

మ॥ సుతధారాధరకాంతికందళేముకన్నప్రచల్లజేయకనమ॥ క్రతరాతక వరంపరాశమనదీక్షణచేమాముల్వబ్రకా॥ యతగాంచనైఅనమ్మిన్పటిప్రజకత్య నందమాదేవశీ॥ సుతునాయ్యారపుబాలలీలగనవచ్చున్నాగుద్యగ్వీధులఁ॥ ౫౬

తా॥ ఆశ్రితులగుజనంబులసర్వోపద్రవంబులబోవకడుచునియమంబుగలిగి ప్రతిక్షణంబును గ్రాతలగుకాంతులచేసరసంబైవెలుంగు శ్రీకృష్ణునిబాణ్యంబు నుగనుంగొనుచున్నాననఁట॥ ... ..

శ్లో॥ మాళిశ్చన్ద్రకభూషణామరకతస్తస్యాభిరామంవపుర్వక్త్రోచ్చితవి ముగ్ధహాసమధురమ్పాలేవిలోలేద్యుశో॥ వాచశ్చైశవశీతలామదగజ్జ్లాఘ్య విలాసస్థితమృందంమందమయేకవిషమధురాపిధిమితోగాహతే॥ ౫౭

టీక॥ అయేబాలే - ఓపనిత - మాళిః - సిగ - చంద్రకభూషణా - చంద్రక - నె మలిపురియనేడి - భూషణా - ఆభరణముగలది - వపుః - శరీరము - మరకతస్తం థాభిరామం - మరకత - ఇంద్రనీలమణియొక్క - స్తంభ - స్తంభమువలె - అభిరా మం - సుందరము - వక్త్రృం - ముఖము - చిత్రవిముగ్ధహాసమధురం - చిత్ర - విచిత్రమైనట్టి - విముగ్ధ - మిక్కిలిసుందరమైనట్టి - హాస - చిలునగువుచేత - మధురం - మనోహరము - ద్యుశో - కన్నులు - విలోలే - చంచలములు - వాచః - పలుకులు - శై శవశీతలాః - శైశవ - బాల్యముచేత - శీతలాః - చల్లనైనవి - విలాసస్థితిః - విలాస లీలయొక్క - స్థితిః - ఉనికి - మదగజ్జ్లాఘ్య - మదగజ - మదపుటేనుఁగువలె - శ్లాఘ్య - కొనియాడఁదగినది - (ఇట్టిగుణంబులుగలిగి) మందంమందం - మెల్లమెల్లన -

ఇతః. ఇటునుండి. మధురావధీం. మధురా. మధురాపట్టణముయొక్క. -వీధిం. వీధిని. కవీషగాహతే. వీరజెవ్వడువ్రవేశించుచున్నాడు॥ ... ✽

ఉ॥ మాళేతటికాఘటించినసమంచితపింఛముమందహాసముః॥ లోలఃశాలలాః చనములుంజిఱునవ్యఱుముద్దుమాటలుః । నీలపుడాలునేలుమెయి సిగ్గులుగల్గిన బాలురజెవ్వఱుః । వ్రాలెడువీనింజూడుమధురాపురవీధులఁబాటలాధరా॥౫౭

తా ॥ మధురాపురంబుతెఱువుఁబ్రవేశించునట్టి శ్రీకృష్ణునింకనియొకదివ్యవిలాసీతోడంబలుకుచున్నది నెమలిపురిచేనలంకరింపఁబడినసిగ్గులును విచిత్రంబునందరంబునగుఁజిఱునగవుగలనేమ్ముగంబును జంచలంబులగుకన్నులును బాల్యంబువలనసరసంబులగునాలాపంబులును మత్తగజంబులవలెకొనియాడఁదగినవిలాసంబునుంకలిగిమెల్లమెల్లననటనుండి మధురాపురంబుతెఱువుఁబ్రవేశించువీరజెవ్వఱువీనింజూడుమనుట॥ ... ✽

శ్లో॥ పాదౌపాదవినిజితామృజవనోపద్మలయాలక్ష్మృతౌ । పాణీవేణువీనోదనవ్రణయినౌ పర్యాప్తశిల్పశ్రియా । బాహూదోహదభాజనం మృగదృశాంమాధుర్యధారాగిరో । వక్త్రంవాగ్విభవతిలంఘితమహూబాలంకీమేతన్తహః॥ ... ✽

టీక॥ పాదవినిజితాంబుజవనౌ - పాద. అంశముచేత. వినిజిత. జయింపఁబడిన. అంబుజవనౌ. కమలవనములుగల. యస్య. ఏశ్రీకృష్ణునియొక్క. పాదౌ. పాదములు. పద్మలయాలక్ష్మృతౌ. పద్మలయా. లక్ష్మీదేవీచేత. అలక్ష్మృతౌ. పూజింపఁబడినవియౌ. వేణువీనోదనవ్రణయినౌ. వేణు. పిల్లనఁగ్రోవీయొక్క. వీనోదన. వాయింఁచుటయందు. వ్రణయినౌ. ప్రీతిగల. యస్య. ఏకృష్ణునియొక్క. పాణీ. హస్తములు. ఘర్యాప్తశిల్పశ్రియా. పర్యాప్త. పరిపూర్ణమైన. శిల్ప. విన్నాణముయొక్క. శ్రియా. సంపదగలవియౌ. యస్య. ఏకృష్ణునియొక్క. బాహూ. భుజములు. మృగదృశాం. స్త్రీలకు. దోహదభాజనం. దోహద. దోహదక్రియతు. భాజనం. స్థానమౌ. (దోహదమనఁగానసమయమందుండరుల తలనుబుష్పింపఁ జేయుక్రియ. అటులేశ్రీకృష్ణునిభౌహువులుస్పృశించుటమాత్రంబునబాలికలనైనప్రాధలనుగాఁజేయ సామర్థ్యముగలవియనుట) యస్య. ఏశ్రీకృష్ణునియొక్కగిరః. మాటలు. మాధుర్యధారాః. మాధుర్య. తియ్యదనముయొక్క. ధారాః. వ్రవాహములుగలవియౌ యస్య. ఏశ్రీకృష్ణునియొక్క. వక్త్రం. ముఖము. వాగ్విభవతిలంఘితంప

స్వగవ - వాగైవభవమును. అతిలంఘితం. అతిక్రమించినదియో. ఏతత్. ఈ కృష్ణరూపమైన-మహాః-తేజస్సు - చాలంకిం- శిశువాయేమి-అహౌ-ఆశ్చర్యము.

చ॥ చెలువల కెల్లదోహదముఁజేయుకరంబులులచ్చికాకరం । బలుజితవద్ద కుల్పిగణముల్పు రశీరచనాచమత్కి ౧యూ॥ కలితము కేలుదమ్మి ముఖకాంతులు వింతలు తే నెలూఱునూ । టలుగలయట్టిశైశవవిడంబవ తేజమిదేమిదిత్రమో॥

తా॥ శ్రీమహాలక్ష్మీ చేతగంధస్థస్పృదుల నలంకరింపంబడునడుగుఁ దామరలును- పిల్లనఁగ్రోవిఁమ్రోయించుటయందుఁబూర్ణంబగునిన్నా ఇంబుగలకరంబులనవాఙ్మోచనగోచరంబగు నెమ్మొగంబునుంకల యీ తేజమును శిశువనిచెప్పవలయుగు నేయనఁటః ... .. ✽

శ్లో॥ బహాంనామవిభూషణమృచుమతంవేషాయ శేషైకలంపకృద్వివ్రవశేష కాంతిలహరీవిన్యాసధన్యాధరం శీతై రల్పవిచూమగవ్యవిభవై శృణ్ణా రభంగీమయఙ్గీచిత్రఙ్గిత్రమహోవిఙ్గిత్రమహోచిత్రంవిఙ్గిత్రంమహః॥ ౫౯

టీక॥ వేషాయ. అలంకారముకొఱకు శేషైః. ఇతకములగుభూషణముల చేత. అలం-సాధ్యములేదు బర్హంనామ బర్హ మనినసిద్ధమైచ-విభూషణంరవణముబహుమతంఅంగీకరింపఁబడియెను - వక్త ౧౦- ముఖము- ద్విత్రవి శేషకాంతిలహరీవిన్యాసధన్యాధరం- ద్విత్ర- రెండవమాఁడయిన- విశేష- తిలకముయొక్క-కాంతీ - కాంతలయొక్క-హాః-ననాహమయొక్క-విన్యాస- వ్యాప్తిచేత-ధన్యహృద్యమై-అధరం-నోవిగలది- అల్పవిచూం స్వల్పబుద్ధిగలవారలకు- అగమ్యవిభవైః. అగమ్యఅగోచరమైవ-విభవైః వైభవముగల శీతైః - స్వభావములచేత- శృంగారభంగీమయం- శృరీగార శృంగారములయొక్క- భంగీమయం- పరంపరాప్రాచుర్యముగల-మహః- తేజస్సు- చిత్రం. ఆశ్చర్యము - చిత్రం. ఆశ్చర్యము- అహౌ. ఆశ్చర్యము-విఙ్గిత్రం- ఆశ్చర్యముగలది-అహౌ ఆశ్చర్యము- చిత్రం- ఆశ్చర్యము- విఙ్గిత్రం- మిక్కిలియోశ్చర్యము॥ ✽

ఉ॥ సొమ్ములు మేనికందమనిచూడకపింఛమెపూనిమోముపైఁ । గమ్మనిబొట్లదొంతరలుగాఁలసిల్లఁగఁగావిమోచి చెల్వమ్మురసో త్రరంకవిభవమ్మునగమ్యమువైతనర్పజి। త్రమ్ముకపాటివారికిదరంబెనుతింపనోయారితేఁముక॥ ✽

తా॥ కాంచనరత్నమయంబులై సభూషణంబులంపై కొనిక నెమలిపురియే మేలై సభూషణంబుగ ధరియించి చందనకస్తూర్యాదితలంబులచే నందంబగు ముఖారవిందంబునరసో త్రరంబగుకెమ్మొనిమెఱయసిం గానంబలరాశియొయ

నవెలుంగుశ్రీకృష్ణగూపంబగు తేజంబతివిచిత్రంబై యుండుఁగాననిట్టి తేజంబునల్ప
బుద్ధులగువారలకును తింపనలవియగు నేయనుటః ...

శ్లో॥ అగ్రే సమగ్రయతి కామపి కేళిలక్ష్మీ మన్యాసు దిత్వపి విలోచనమేవ సాక్షీ హా
హాంత హస్తపథదూరమహ్వాః మేత దాసీత్పి శోరమయమృజగత్రయం మే॥

టీక॥ హస్తపథదూరం- హస్తపథ- హస్తప్రసారణమునకు- దూరం- దూ
రమగునట్టుగాను. అగ్రే- ముందటను - కామపి - నుడువనలఃగాని- కేళిలక్ష్మీం
కేళి- విహారముయొక్క - లక్ష్మీం- సంపదను - సమగ్రయతి- నిండింపఁజేయుచు
న్నది. అన్యాసు - ఇతరములైన - దిత్వపి- దిక్కులయందును - కేళిలక్ష్మీం- వి
హారసంపదను- సమగ్రయతి - నిండింపఁజేయుచున్నది - విలోచనమేవ - నేత్ర
మే- సాక్షీ- ప్రమాణము- హాహాంత. అకటకటా- హేఅంబ. ఓతల్లి- జగత్రయం
లోకత్రయమును- మే- నాకు- కిశోరమయం- బాలమయముగాను - ఆసీత్. ఆ
యెను. ఏతత్- ఇది- కిం- ఏమి- అహో- ఆశ్చర్యము॥ ...

శా॥ చూడఁజూడమనోహ రాకృతికడుంజో ద్యంబుగా బాలకుండాడకముంద
టఁ గొగిలింతునని డాయంజిక్కఁ దారీతి నేక్రిడించుకొదిశలందునిందులకునక్షీద్యం
ద్వమే సాక్షీయా । జూడకముజ్జగమంబబాలమీయమాళ్ళర్యంబునాకెంతయు॥

తా ॥ చూడఁజూడమనోహరంబయి యాడుచు గొగిలింపబోవదూరంబై
యెల్లదెసలయందుగ్రీడించుచుండునిందులకుగన్నుగవయసాక్షీయొత్పల్లిముజ్జగ
బునుబాలమయంబయ్యెనిదియేమివిచిత్రంబనుట. ...

శ్లో॥ చికురచ్చహుళం విరళప్యమ్రం మృదులం వచనం విపులం నయనం
ధరం మధురం వదనం లలితఞ్చ వలఞ్చి తరిచక దానుభవే॥ ...

టీక॥ కృష్ణస్య- శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - బహుళం- దట్టమైన- చికురం- శు
తలములను- విరళం- వలచనైన- భ్రమరం- ముంగులులను- మృదులం- కోమ
మైన - వచనం- వాక్యమును- విపులం- విశాలమైన- నయనం- నేత్రములనుః
నోహరం- మనోజ్ఞమును- అధరం- అధరోష్ఠమును- లలితం- సుందరమైన
దనం- ముఖమును- చవలం- చంచలమయిన - చరితంచ- చరిత్రమును- కదా
ప్పడు- అనుభవె- చూచుచున్నాను. ...

ఉ॥ వెన్నెలగోపకాంతలను వేడుకగోరెడుచావలంబుతో గన్నుల బెళ్ళు
నగు మొగంబున వాలచలాలకాళితో దిన్ననివల్కుతో ముడిబిద్దినగొప్పశీ
జపాళితో । నెన్నఁడునాదు మ్రోలఁజరియించునో వెన్నుఁడుకావిమోవితో

తా ॥ గోపికలంగోరెడుచావలంబును విశాలంబులగుకన్నులును సొగస

గుమొగమునంగ్రాలుముంగులును - నునుమెటుంగుగొప్పకొప్పరు - దియ్య
దనంబుచెల్పిముద్దుపల్కులును - మనోజ్ఞంబగు - కెమ్మోవియుంగలిగితేజరిల్లు
శ్రీకృష్ణమూర్తి నెప్పటికింగాంచెదనోయనుట. ... .. ❖

శ్లో॥ పరిపాలయనః కృపాలయేత్యసకృజ్జల్పితమాత్మ బాధవః । మురళీమృ
దులస్వనాంతరేవిభురాకర్ణయతాంకదానునః॥ ౬౨

టీక॥ హేకృపాలయ - ఓయిదయావంతుండ. సః. మమ్మును. పరిపాలయ -
రక్షింపుము. ఇతి. ఇట్లుని. అసకృజ్జల్పితం. అసకృత్. మాటిమాటికినుడివెడు. జ
ల్పితం. వచనమును. విభుః. శ్రీకృష్ణమూర్తి. ఆత్మబాంధవస్సృజ. ఆత్మ. నాకు.
బాంధవస్సృజ. బంధువుండగుచును. మురళీమృదులస్వనాంతరే - మురళీ - వే
ణువుయొక్క - మృదుల. కోమలమయిన-స్వనాంతరే. ధ్వనిమధ్యమందు-కదా
ను. ఎప్పుడు. ఆకర్ణయతాం. వినును. ... .. ❖

చ॥ నిరుపమవేణుగానమహనీయసుఖానుభవైకమగ్నతః । గరగివరాకుంజై
కొనినకంజదళౌఠ్యంబుదవైచిత్తుండై । నిరతమునన్ను గాపు నవసితహరాయని
మాటిమాటికిఁ । మొగియిడునట్టి నావచసముల్దయతో నెవుదాలకించునో॥ ౬౨

తా॥ తులలేనివేణుగానంబుననైనసుఖానుభవంబునబరాకుంబొందినశ్రీకృ
ష్ణవిభుంధునాకుబంధుండైననుక్షింపు మోదయాసధీయని మాటిమాటికిమొర
యిడుచున్నతావచనంబెన్నటికివినునోయనుట. ... .. ❖

శ్లో॥ కదానుకస్యాన్నువిపద్దశాయాంతైశోరగ్గధిః కరుణామ్బుధిర్నః । విలో
చనాభ్యాంవిపులాయతాభ్యాంవ్యాలోకయిష్యన్విషయాకరోతి॥ ౬౩

టీక॥ కస్యాన్నువిపద్దశాయాం : ఏయావత్సమయంబున - తైశోరగ్గధిః.
ఈషద్బాల్యముగల - కరుణాంబుధిః. దయాసముద్రుండగుశ్రీకృష్ణమూర్తి - వి
పులాయతాభ్యాం. విపుల. వెడలుపులయినట్టి. ఆయతాభ్యాం - నెడుపులైన
ట్టి - విలోచనాభ్యాం. సేత్రములచేత - వ్యాలోకయిష్యక్ - మిక్కిలిచూడగ
లివాడయి. సః. మము. కదాను. ఎప్పుడు. విషయారోతి. గోచరుడగాఁజే
యుచున్నాడు. ... .. ❖

చ॥ ఒకవలవంతఁజింతిలుచునుండెడినన్ను శిశుత్వగంధమా । త్రకతీత్రయా
వనంబుదనరగ్గరుణావరుణాలయుండువా । యకశతకత్రపత్రవిపులారుణా
వసలీలజాచుచూ । ద్వికీందగువీడటంచుబరికించుటలేన్నడుగల్గనేర్చునో॥ ౬౩

తా॥ ఎట్టియావత్కాలంబుననైననుకొంచెంబుగనుండుచాల్యంబుగలిగి
వెలయుదయాసముద్రుండైన శ్రీకృష్ణదేవుండువెడలుపులైనిడుపులై వెలుంగుక

న్నులచేబూడవిడన్లుండకదాయనిననునెప్పుడు గాంచునోయనుట॥

శ్లో॥ మధురమధురబింబేషుజ్జ్వలంమందహాసేశీశిరమమృతవాక్యేశీతలస్పృష్టిపాతే
విఫలమరణనేత్రేఽశ్రుతంవేణునాదేమరకతమణినీలమ్బులమాలాకయేను॥౬౪

టీక॥ అధురబింబే. దొండవండువంటియధురమందు. మధురం. తియ్యనై
నయట్టి. మందహాసే. చిరునగవందు. షుజ్జ్వలం. మనోజ్ఞమైనయట్టి. అమృతవా
క్యే. అమృతమువంటిమాటయందు. శీశిరం. చల్లనైనయట్టి. దృష్టిపాతే. చూపం
దు. శీతలం. చల్లనైనట్టి. అరుణనేత్రే. అరుణ. ఎఱ్ఱనైన. నేత్రే. నేత్రమందు.
విఫలం. విశాలమయినట్టి. వేణునాదే. వేణుస్వనియందు. ఽశ్రుతం. మిక్కిలి
వినుచున్నయట్టి. మరకతమణినీలం. మరకతమణి. ఇంద్రనీలమణివలెను. నీలం. స
ల్లనయిన. బాలం. గోపాలుని. ఆలోకయేను. చూచుచున్నానాయేమి॥

చ॥ చల్లనిబెళ్ళుజూపుసుధంజల్లెడుమాటలుచియ్యమోచియు॥ సల్లలితా
రుణద్యుతివిశాలవిలోచనముల్మృదుస్థితో । త్సల్లముఖాంబుజంబుచివ్పూరిత
వేణువినోదనాదము॥ నల్లనిమేనిక్రోమ్యైఱుండునస్వలసిల్లినబాలు గాంచెద॥

తా॥ తియ్యదనంబు దెల్పుకెమ్మోచియుమనోహరంబగుచిటునగవు నవృ
తంబునాలుకుమద్దువలుకును జల్లనగచూపును గెంజాయరజిల్లు వెడలువగక
న్నుగవయునుబరిపూర్ణమయినవేణుగానంబునుంగలిగి యంద్రనీలరత్నంబుబో
లునెమ్మేనిచాయచేదేజరిల్లుబాలకృష్ణునింబూచెదననుట.

శ్లో॥ మాధుర్యాదపిమధురంమస్తథతాతస్యకీచపితైశోరమ్ । చావల్యాద
పిచవలజ్జ్యేతోమమహారతహస్తానకీజుగర్తకీ! ౬౫

టీక॥ మాధుర్యాదపి- సకలజనసిద్ధసౌందర్యంబుకన్నను. మధురం - సుందర
మయినయట్టి. చావల్యాదపి- సకలజనచవలతకన్నను. చవలం. చంచలమయినయ
ట్టి. కీచపి. చెప్పవలవిగాని. మస్తథతాతస్య. మస్తథ- ప్రద్యుమ్నునికీ- తాతస్య
తండ్రినైసశ్రీకృష్ణునియొక్క - కైశోరం. బాల్యము. మమ- నాయొక్క - చేతః.
త్తమును. హరతి. హరించుచున్నది. కీజుగర్తకీ- ఏమిసేయుదుము. హస్త. అకట

ఉ॥ గబ్బిమెఱుంగుబోండ్లుతటకావడిలోలతజబూచునంతలో॥ గిబ్బగమైనో
త్తరమునెక్కిననందముకన్ననందమై యబ్బగమైన బాల్యముననర్దిగయంగ
గన్నతండ్రీయా॥ గుబ్బననామదింగుగుట్టుంగలంబెనెకేమిసేయదు॥౬

సకలజనంబులందుండెడిసౌందర్యంబునకన్నసధికంబగు సౌందర్యంబుకే
సకలలోకచావల్యంబునకన్నసధికంబగుచంచలంబుగలిగి వెలుండుమరుని తం

యగ శ్రీకృష్ణ జేవుని చేప్పనలవిగాసిబాల్యంబునామనంబుఁ గలఁచుచున్నదియిక
నేమిసేయుదుననుట. ... ..

శ్లో॥ వత్సఃస్థలేచవిఫులం నయనోత్పలేచమస్తస్థితేచమృదులం మదజన్మితేచ।
బిమ్బాధరేచమధురంమురళీరవేచబాలంవిలాసనిధిమాకలయేకదాను॥ ౬౬

టీక॥ వత్సస్థలేచ - వత్సస్థలమందును - నయనోత్పలేచ - కలువవంటినేత్ర
మందును - విఫులం - విశాలమయినయ్యెట్టి - మందస్థితేచ - చిరునగ వందును - మ
దజన్మితేచ - మద - మదయుక్తమైన - జన్మితేచ - వచనమందును - మృదులం - కో
మలమైనయ్యెట్టి - బింబాధరేచ - బింబ - దొండవండువంటి అధరేచ - మోవియం
దును - మురళీరవేచ - కేణుగానమందును - మధురం - హృద్యమైనట్టి - విలాసని
ధి - విలాస - విలాసములకు - నిధి - నిక్షేపమైన - బాలం - బాలుడైనకృష్ణుని
కదా - ఎవ్వడు - ఆలోకయేను - చూచుచున్నాను. ... ..

మ॥ భీతిరాకన్నల బెక్కుటొమ్ముజిగిఁ జెప్పకారాదువేణువునుల్ దగమా
యెంచఁగ గావిమోఁరుచిచింతల్ దేటలేనవున్చి గ్గులువర్షూరె సుధామనోహ
రశృదూక్తుల్ మాయురే యిట్టియొు । ప్పలకుప్పందిలకించుభాగ్య మహిషంబు
ల్పాకునింకెన్నఁడో॥ ... ..

తా॥ విశాలంబగువత్సంబునుగన్నులుంగలిగి కోమలంబగు మందహాసంబు
నువచనంబునుంగలిగితీయనగునధరంబునువేణుగానంబునుంగలిగి - విలాసంబు
లనిక్షేపంబగుచుదేజురిల్లుబాలకృష్ణునెన్నటికింగాంచెదనోయనుట.

శ్లో॥ మారస్వయంనుమధురద్యశివ్దాలంనుమాధుగ్యమేవను మనోనయ
నామృతంను । వాణీమృజంను మమబీచితవ్లభోనుబాలోయమభ్యుదయతేమ
మలోచనాయ॥ ... ..

టీక॥ మమ - నాయొక్క - లోచనాయ - నేత్రముకొఱకు - బాలః - బాలుఁ
డు - అభ్యుదయతే - ఆదర్శించుచున్నాఁడు - అయం - ఈబాలుఁడు - మారస్వ
యంను - మన్మథుఁడాయేమి - మధురద్యతిమండలంను - మధురద్యతి - చంద్రు
నియొక్క - మండలంను - బింబమాయేమి - మాధుగ్యమేవను - సౌందర్యమేనా
యేమి - మనోనయనామృతంను - మనః - మనస్సుయొక్కయు - నయన - నేత్రము
లయొక్కయు - అమృతంను - అమృతమాయేమి - వాణీమృజంను - వాక్పారిశు
ధ్యమాయేమి - మమ - నాయొక్క - బీచితవ్లభోను - ప్రాణసాధుఁడాయేమి ।

తా॥ మారుఁడొకాకయంబుధిగుమారుఁడొమానసలోచనామృతా । కాఁ

మొనూధురీగుణవికారమొ మంబులవాక్ష్పమత్కియా । సారమొనాదుజీవమ
ణిసారమొలేకమతేమిచిత్రమో । మీతొదుబాలభావమునమెచ్చులు గుల్కెదు
గాదుచూడ్కికీ॥ ౬౨

తా॥ నాకన్నులకుంగాననగుచున్న యిబ్బొలుండుమన్నధుండొలేకచందురుం
డొసొందర్యంపురాశియొనామనోనయనామృతమోవాక్ష్పమత్కారమొకొలే
కనాప్రాణవల్లభుండొయని యితైఱంగునిచ్చయంబున వికల్పించెననుట॥

శ్లో॥ ఆర్ద్రాగ్రవలోకితదయాపరిణధనేత్రమావిష్కృతస్త్రితసుధామధురా
ధరోష్ఠం । ఆద్యంపుమాంసమవతంసితబహిర్బహా మాలోకయంతిక్వతినః
కృతపుణ్యపుష్టాః॥ ౬౩

టీక॥ ఆర్ద్రాగ్రవలోకితదయాపరిణధనేత్రం - ఆర్ద్రాగ్ర - సరసములైన - అవ
లోకిత - చూపులుగలయట్టి - దయా - దయతోడ - పరిణధ - కూర్పబడిన - నేత్రం -
నేత్రములుగలయట్టి - ఆవిష్కృతస్త్రితసుధామధురాధ రోష్ఠం - ఆవిష్కృ
త - ప్రకాశింపఁబడిన - స్త్రిత - లేనగవనెడి - సుధాలమృతముచేత - మధుర - మ
నోజ్జమయిన - అధరోష్ఠం - మోవిగలయట్టి - అవతంసితబహిర్బహాం
అవతంసిత - శిరోఘాషణముగాఁజేయఁబడిన - బ్హిర్బహం - నెమలిపురిగల
యట్టి - ఆద్యం - జగత్కారణుండయిన - పుమాంసం - శ్రీకృష్ణమూర్తిని - కృత
పుణ్యపుంజాః - కృత - చేయఁబడిన - పుణ్యపుంజాః - పుణ్యసమాహముగల - కృ
తినః - విద్వాంసులు - ఆలోకయంతి - చూచుచున్నారు. ౬౩

ఉ॥ అందముచిందుమోముదరహాసనుధామధురాధరోష్ఠమ | స్పందదయావ
లోకనివిశాలవిలోచనముల్ శిరంబునం । బాంధుగనెమ్మిపిఠమునుబూనినయా
ద్యునిదేవదేవునిన్నందకుమారుఁగాంతురుసన్యాతనపుణ్యమున బుధోత్తమల్ ।

తా॥ సరసంబులగుచూపులుగలిగిదయాకరంబులై విశాలంబులగునేత్రంబులు
నుబ్రకాశించుచిరునగవసు నమృతంబుచేమనోహరంబగు నధరంబునుశిరోఘా
షణంబుగధరియించిన నెమలిపురియునుంగలిగి సర్వజగంబునకుండానయేలికయై
వెలయుఁడ్రీకృష్ణదేవుని చిరబుణ్యంబుచేసినపెద్దలు చూచుచుందురుగదాయనుట॥

శ్లో॥ బాలోయమాలోలవిలోచనేనవక్త్రేణచిత్రీకృతచిత్తుభేన । వేషేణ
ఘోషోదితఘాషణేనముగ్ధేనదుగ్ధేనయనోత్సుకంనః॥ ౬౪

టీక॥ ఘోషోదితఘాషణేన - ఘోష - గొల్లపల్లియకు. ఉదిత - తగిన - ఘా
షణేన - సొమ్ములుగల - వేషేణ - అలంకారముచేత - ముగ్ధేన - సుందరమయి

ట్టి. ఆలోచిల్లోచనేన - ఆలోల- చంచలములైన- విలోచనేన - నేత్రములుగ
 లయట్టి - చిత్రీకృతదిబ్బుభేన - చిత్రీకృత - చిత్రరువుగల వానిగాఁజేయఁబడిన-
 దిబ్బుభేన - దిబ్బుభములుగల- వక్త్రేణ-ముఖముచేత. అయంచాలః-ఈబాలుఁ
 డు- నః- మాయొక్క - నయనోత్సుకం- చక్షుస్సంతోషమును- ముగ్ధే - సంపా
 దించుచున్నాఁడు. ... .. ❖

ఉ || ఎల్లడఁజిత్రరూపమువహించినచక్కనిమోముదబ్బితో । గొల్లపిలా
 సవేషమునకుందగుసోమ్మలతోఁడబల్పయో । జోల్లసదవీశీతలసమున్నతితోవిల
 సీల్లబాలకుం । దుల్లమువల్లపంచనయనోత్సవమారఁజరించుటెన్నఁడో । ❖

తా । గొల్లపాళెంబునకుఁదగిఁగొమ్ములచేనలంకరింపఁబడివిశాలంబులగు
 నయనంబులుగలిగియెల్లదెసలంజిత్రించిన యటులవెలుంగు నెమ్మోముచేఁదేజరి
 ల్లనిబ్బాలుండునాకన్నులకత్యంతసంతోషంబుఁజేయుచున్నాడనుటః ❖

శ్లో॥ ఆదోళితాగ్రభుజమాకలనేత్రలీలమార్గశ్చి తాగ్రవదనామృజచం
 ద్రబింబమ్ । శింజానభూషణశతం శిఖిషిచ్ఛమాళిం శీతంవిలోచనరసాయన
 మభ్యునైతి । ౭౦

టీక॥ ఆదోళితాగ్రభుజం - ఆదోళిత - ఈపక్కంపితములకు - అగ్ర
 భుజం- భుజాగ్రములగలయట్టి- ఆకులనేత్రలీలం- ఆకుల- వ్యాకులమయిన-నే
 త్రలీలం- నేత్రవిలాసముగలయట్టి - అగ్రశ్చి తాగ్రవదనాంబుజచంద్రబింబం-
 అగ్రశ్చ- సరసమయిన- స్త్రీత - చిఱునగవుచేత- అగ్రశ్చ- సరసమయిన- వదనాం
 బుజచంద్రబింబం - చంద్రనివంటిఘృణకమలముగలయట్టి - శింజానభూషణశ
 తం- శింజాన- మ్రోయుచున్న- భూషణశతం - ఆభరణశతముగలయట్టి- శిఖి
 షిచ్ఛమాళిం- శిఖిషిచ్ఛ- నెమలిపురి - మాళిం- శిరమందుఁగలయట్టి - శీతం
 (చూచువారలనేత్రములకు) చల్లినై నయట్టి- లోచనరసాయనం- లోచన - నే
 త్రములకు-రసాయనం-తియ్యనై నశ్రీకృష్ణాఖ్యవస్తువు - మమ - నాకు - అభ్యు
 నైతి. అభిముఖముగావచ్చుచున్నది. ... .. ❖

ఉ॥ అందెలుమువ్వలున్తోటయహస్తములూపఁకఁకఁకణవ్వునుల్ । నంద
 డిశేయనాననవిలాసము చందురుగ్రేణిసేయనా । నందశిశాలలోలనయఃమ్ము
 లతోశిఖిపిఁచమాళితో । నందముజెందులోచనరసాయనమల్లదెవచ్చెజెల్లకఁ॥

తా॥ కొంచెముగానంచలించుచున్నమావులును బ్రకాశించుచున్నవిశాలం
 బులగునేత్రవిలాసంబులునుసరసంబగు చిఱునగవుచేఁదేజరిల్ల నెమ్మోముదావ

రయును. మ్రోయుచున్న భూషణశతంబును నెమలిపురిచేనలంకరింపఁబడినసి
గయునుంగలిగి చూచువారలచూపులకుఁ జల్లదనంబు నెలపుకన్నులఃపండువగు
శ్రీకృష్ణరూపంబగు వస్తువునాకభిముఖంబుగవచ్చుచున్నదియనుట.

శ్లో॥ పశుపాలబాలపరిషద్విభూషణంశిశురేషశీతలవిలోలలోచనం॥ మృ
దులస్త్రితార్థగ్రవదనేందుసమ్పదామదయన్తదీయహృదయంవిగాహతే॥

టీక॥ పశుపాలబాలపరిషద్విభూషణం - పశుపాలబాల. గోపాలబాలు
రయ్యొక్క - పరిషత్ - సభకు. విభూషణం. అలంకారభూతుఁడైనయట్టి శీతల
విలోలలోచనం - శీతల. చూచువారలరక్షించుచున్నయట్టి విలోల - చంచల
ములైన. లోచనం. నేత్రములుగల. ఏషఃశిశుః. ఈబాలుఁడు. మృదులస్త్రితా
ర్థగ్రవదనేందుసంపదా. మృదులకోమలమయిన. స్త్రిత. లేనగవుచేత. ఆగ్ర
సరసమయిన. వదనేందు. ముఖచంద్రునియొక్క - సంపదా. సమృద్ధిచేత. మ
దీయహృదయం. మదీయ. నాసంబంధమైన. హృదయం. హృదయమునును
దయఁ. మదముగలదానిఁగాఁజేయుచు. విగాహతే. పొందుచున్నాఁడు॥

చ॥ వికవికనవ్యుచున్నదుటనేలుకుటుల్నునుపాలబుగ్గలుం॥ జివీషెటుం
చూపురహించెండఁగనాననశీతలద్యుతిఁ॥ బ్రకటితగోపశాబకసభానవభూష
ణమైచెలంగుచా॥ లకుండుమదీయమానసతలంబుననిల్చెనుసాంధ్రనించుచు॥

తా॥ గోపాలబాలకసభయందుభూషణంబులఁచేజిల్లుచుఁ జూచువారల
కురతుకంబులైచంచలంబులగుకన్నులుగల యిచ్చెలుండుకోమలంబగు విలున
వుచేసరసంబగు నెమ్మొగంబుచందురునందంపు సమృద్ధిచేవేలుంగుచునాహృ
యంబుమదింపంజేయుచుఁగానవచ్చుచున్నాఁడనుట...

శ్లో॥ తదిదమువనతంతమాలనీలంతరళేవిలోచన తారకాభిరామమ్॥ ము
తముదితవక్త్రచంద్రభిమ్పంముఖరితవేణువిలాసజీవితం॥

టీక॥ తమాలనీలం - తమాల - బీఁకటిమాకులవలె. నీలం. నల్లనిదైనయ
తరళేవిలోచనతారకాభిరామం - తరళే - చంచలములయిన - విలోచన - కన
లయొక్క - తారక. గ్రుడ్లచేత. అభిరామం. సుందరమైనయట్టి - ముదితమ
తం - మిక్కిలిసంతోషించునట్టి - వక్త్రచంద్రనింబం - చంద్రమండలమువలెను
ముఖముగలయట్టి. ముఖరితవేణు విలాసజీవితం - ముఖరిత - మ్రోయుచున్న
వేణు - పిల్లనఁగ్రోవియొక్క - విలాస. స్వరవిశేషములకు - జీవితం - ప్రా
యైకృష్ణుడనెడివస్తువు - మే. నాకు. ఉపనతం. ఎదురయ్యె॥

ఉ॥ నీలఘనాభమైనయతివిన్నర్కలవేణునినాదజీవమై లోలతటిల్లతా లలిత గోచనతారకమైప్రసన్నతో । ద్వేలముభేందుమండలన వీనవిలాస కలాకలాప ము । బాలునిలీలవచ్చి కనుపట్టెమహాద్భుత తేజమియ్యెడకా ॥ ... 22

తా॥ చీకటిఃప్రమాకులవలెనల్లనిమయినగులు గలవాఁడునుజంచలంబులగువి గోచనంబులచేమనోహరుండును - సంతసంబునొందు కతనంబుండురుంబోనివ సంబుగలవాఁడును - వేణునాదవిలాసంబులకుం బ్రాణంబునగు శ్రీకృష్ణుండు నాకెదురయ్యెననుట ॥ ... ..

శ్లో॥ చాపల్యసీమచపలానుభవై కసీమచాతుగ్యసీమచతురాననశిల్పసీమసౌ కభ్యసీమసకలాద్భుతకేళిసీమసౌభాగ్యసీమతదిదంప్రజభాగ్యసీమ ॥ 23

టీక॥ చాపల్యసీమ- చాపల్య- దుష్టశోష్టలకు- సీమ- పౌలిమేగయ్యెట్టి చ పలానుభవై కసీమ- చపలా- లక్ష్మీయొక్క - అనుభవ- భోగంబునకు- ఏక-ము ఖ్యమైన- సీమ- ఇరువైనయట్టి- చాతుర్యసీమ- చాతుర్య-చతురవచనములకు సీ మ- ముఖ్యస్థానమైనయట్టి- చతురాననశిల్పసీమ- చతురానన- బ్రహ్మయొక్క శిల్ప- నిర్మాణమునెమునెలతనమునకు సీమ- పౌలిమేగయ్యెట్టి- సౌరభ్య సీమ- సౌరభ్య- సకలపరిమళేపస్తులకు- సీమ- ముఖ్యస్థానమైనయట్టి- సకలా ద్భుతకేళిసీమ- సకల- సమస్తమలైన- అద్భుతకేళి- ఆష్టదిగ్గళానములకు- సీ మ- ముఖ్యస్థానమైనయట్టి- సౌభాగ్యసీమ- సౌభాగ్య- సౌందర్యమునకు- సీమ- ముఖ్యస్థానమైనయట్టి- ప్రజభాగ్యసీమ- ప్రజ-గొల్లవల్లెలోనున్నజనులయొక్క- భాగ్య- అద్భుష్టఫలమునకు సీమ- పౌలిమేగయైన- తత్ - కృష్ణుండునెడివస్తువు- భవం- నాయెదుటనున్నది. ... ..

చ॥ కలిమినెలంతవేడుకలకందువనంటవిలోలవ్యక్తికా । నెలవునుభాళికా వ్రదమునేర్పలప్రోవజిల్పిచ్చిల్పనా । పలమచిదిత్రెలిలకుం చాళెముతావులకెల్ల కావుగో । కులనసభాగ్యసీమయిదిగోకనుఁగొంటినిగంటికింపుకా ॥

తా॥ అధికంబులగుదుష్టచోష్టలకునులక్ష్మీవిలాసంబులకును- సకలచాతుర్యం బులకును- బ్రహ్మనిర్మాణసామర్థ్యంబులకును - సకలపరిమళేపదాధకంబులకు - సమస్తాశ్చర్యవిలాసంబులకును - సకలసౌందర్యంబులకును - గోపాలకు భాగ్యఫలంబులకునుముఖ్యస్థానంబగు కృష్ణాభిధానలోకోత్తమస్తువు నాకె సరయ్యెననుట. ... ..

శ్లో॥ మాధుర్యేణద్విగుణాశిశిరంవక్ర 9చంద్రంబహువీవంశీవీధివిగళదవృ

తస్రోతసాసేచయంతీ మద్వాణీనాంవిహరణవదం మత్సాభాగ్యభాజాం
త్పద్యానాంపరిణతిరహూనేత్రయోస్సన్నిధతే. ౪౪

టీక. మద్వాణీనాం- నావలుకులకు- విహరణవదం- విహారస్థానమయిన
మత్సాభాగ్యభాజాం. అధికసౌందర్యమొందిన- మత్పద్యానాం- నాయదృష్ట
ములయొక్క - పరిణతిః- పరిపాకము. (అనఁగాశ్రీకృష్ణస్వామి) మాధుర్యేణ
సౌందర్యముచేత - ద్విగుణశీశిరం - మిక్కిలియాహ్లాదంబును తృప్తిచేయునట్టి. వ
క్త్రచంద్రం- చంద్రునివంటిముఖంబును - వహంతీ - వహించుచున్నదై- వం
శీషిధీఁగళదమృతస్రోతసా - వలశీ- పిల్లనఁగ్రోవియొక్క - వీధి- రంధ్రపరం
రనుండి - వికళిత- జారుచున్న అమృతస్రోతసా- అమృతప్రవాహసదృశమై
నగానవిలాసముచేత - సేచయంతీ- కల్లానందముసేయుచున్నదై- (మమనా
యొక్క) నేత్రయోః - కన్నులకు- సన్నిధతే- సమీపించుచున్నాఁడు. ✽

శా. లావణ్యాంబుధిచంద్రబింబముఖలీలకదాల్పివంశీనాదావిర్భూతసుఖా
ప్రవాహముననోలాడంబ్రవర్దిల్లునా । దైవాకారమునావచోవిహరణస్థానం
బునాఘోస । ద్భావంబాంబ్రసన్నమయ్యెనుయశోదా వుత్రరూపంబునక

తా. నావలుకులకువిహారస్థానంబును - సర్వోత్తమంబులగునాయదృష్ట
బుయొక్కఫలవపాకంబునగుశ్రీకృష్ణుండు సవుందర్యంబుచే సకలజనానంద
బునంపాదించుచున్నచందురుంబోనిముఖంబునువహించుచున్నవాడును- బ్లి
నగ్రోవినినందులనుండివెడలుచున్నయమృతంబు వోనిగానంబుచేశేవులకింపు
యన్మీవాడునునై- నాకుబ్రహ్మశ్యతుమయ్యెననట. ౪౫

✽ ✽ ✽ ఇట్లుప్రత్యక్షమైనశ్రీకృష్ణునికేవలస్మరించుచున్నాఁడు. ✽ ✽ ✽
శ్లో. శేషసేస్తువమోధేనుపాలినేలాకపాలినే । రాధావయోధరోత్స
శాయిసేషేశాయిసే। ౪౬

టీక. శేషశారునే- శేష. అవిశేషునియందు - శాయిసే- వవ్వలించినట్టి
రాధావయోధరోత్సృగశాయిసే- రాధా- రాధయొక్క - వయోధర- స
ములయొక్క- ఉత్సంగ- మీందను- శాయిసే- వవ్వలించినట్టి- లాకపాలినే-
గద్రక్షమైనట్టి - ధేనుపాలినే- ధేను- గోవులను- పాలినే- కాచునట్టి- తేర
తేజముకొఱకు- నమః- నమస్కారము- అస్తు- అవుగాక. ...

శ్లో. పాయనిభక్తిమొక్కెదనపారకృపానిధేనుసౌఖ్యపం । ధాయిశీ
కరక్షణవిధాయికిధానురరాధికాకచ । స్థాయికిబన్నగాధిపబళాలఫణామణి

విధికా | శాయిగోపికానయనసారససారఫలప్రదాయకే ||

౨౫

తా | శేషశయనుండునుసకలలోకపరిపాలకుండును - వరబ్రహ్మాంబయ్య
కుదనసౌలభ్యముదెలియ జేయుటకై రాధాస్తనంబులందు బరుండువాఁడును
నావులగాచువాడునయిన - శ్రీకృష్ణునికొఱకునమస్కారముసేసెదననట.

శ్లో || ధేనుపాలదయితాస్తనస్థలీభన్యకఙ్కుమసనాధకాస్తయే | వేణుగీత
శ్రీమూలవేధసే తేజసేతిదిదమోనమోనమః || ౨౬

టీక || ధేనుపాలదయితాస్తనస్థలీభన్యకఙ్కుమసనాధకాస్తయే - ధేనుపా
... గోపాలురకు - దయితా - ప్రియైరాండ్రయినవేతలయొక్క - స్తనస్థలీ-
స్తనప్రదేశమునందు - భన్య - కృతార్థమైన - కంకుమ - పసుపుమొదలగుమాల్లవ
శేషములతోడ - సనాధ - కూడుకొన్న - కాస్తయే - కాంతిగలయట్టి - వేణుగీ
తగతిమూలవేధసే - వేణు - పిల్లనఁగ్రోవయొక్క - గీత - గానముయొక్క - గతి-
స్వరవిశేషములకు - మూలవేధసే - మూలబ్రహ్మమైన - తేజసే - శ్రీకృష్ణరూప
మైనతేజంబుకొఱకు - తదిదం - ఆయా - ఓంనమోనమః | ప్రణవపూర్వకముల
యివలముఱుజేయునమస్కారములు. ... ..

చువసిగావుఁజిగురాఁకుబోండ్లమెఱుఁగుఁబాలిండ్లకాశ్చీరపుంఠిసముల్జొబ్బి
లనబ్బినచ్చరపరీరంభస్థితిఁదెల్పనుఁల్లసితంబై మురళీనినాదగతిమూలబ్రహ్మమై
కంటింపొనఁగంజాలెమమూర్తికే మొగుడుఁగేలోంకారపూర్వంబుకే || ౨౬

తా | గోపికాస్తనంబులయందలికంకుమంబుతోఁగూడినశరీరకాంతిగలయ
యునువేణుగానంబులనమూలబ్రహ్మమైతేజబునకుఁ బ్రావపూర్వకంబు
గావలముఱుచునుస్కరించెదననట. ఇట్లునమస్కరించినపిచ్చటతినకెఱవ
చ్చుచున్నశ్రీకృష్ణునిలొసంబువక్కాణించుచున్నాడు. ...

శ్లో || మృదుకృణన్నాపురమన్ధరేణబాలేనపాదామృజఫల్లవేన | అనస్వన
శ్చక్షులవేణుగీతమాంఘాతిమేజీవితమాస్తకేళి || ౨౭

టీక || ఆస్తకేళి - ఆస్త పొందబడిన - కేళి - విహారంబుగల - మేజీవితం - నా
సాగంబైన శ్రీకృష్ణుండనుతేజబు - మృదుకృణన్నాపురమంధరేణ - మృదు - చె
ళ్లకింపగు నట్లుగా - కృణాత్ - మ్రోయుచున్న - నూపుర - అందియలచేత.
మంధరేణ - మందసంచారముగలయట్టి - బాలేన - చిన్నవాడైనట్టి - పాదాంబు
జ్వలవేన - తామర తోకులవంటిపాదంబులచేత - అనస్వనస్తంబులవేణుగీతం -
అనుస్వనత్. అందియలననుసరించిస్తట్టుచున్నట్టి - మంజుల - మనోహరమైన - వే

ణుగీతం-వేణునాదముగలుగునట్లుగా. ఆయాది-వచ్చుచున్నది. ... ౪

ఉ॥ చల్లనివేణుగీతనుసాదికతాళగతులైలంగిఘటేఘల్లుగటంచునందియ
లుగజ్జలునొక్కటఁబిక్కటిల్లఁగాఁ | బల్లనకోమణంఘ్రులను బాలకుఁదాడుచు
బాడుచుండగా | వేలితచ్చైరశ్చైరనువిందుగజీవమువచ్చుకైవడిఁ | ౪

తా॥ నాప్రాణధూతుండగు కృష్ణుండువిహారంబులనొందుచు మృదువుగ
మ్రోయుచున్నయందియలచేమందసంచారంబునొందునియును దామరఘోక
లుంబోనిదియునునగు చిన్నియడుగులచేనూపురంబులకనురూపంబుగాధ్వనిచే
యుచున్నవేణుగానంబునకుస్పృశానంబుగనగ్రసంబుసేయుచువచ్చుచున్నాడనట

శ్లో॥ సోయంఽలాసముఁ శీనదామృతేనసీంచన్నదభివృషవిదంమమకర్ణయ
క్షుమ్ | ఆయాతిమేనయంబస్తునవ్యబస్తుదానన్యకన్యతకేళిఃటాకలకుః |

టీక॥ అనందక చళితకేళికటాకలకుః. ఆనందకంచలిత. ఆనందాయక
ములంశేయుచున్నట్టి కేళిఃలాసప్రధానమలైవ - కటాక - కడకంటిమాళ
లయొక్క - లకుః - లకులుగలుగట్టిమే - నాయొక్క - కణునబంధునినయవ
నేత్రములకు - బంధుః - బంధువయినగట్టి - అ - స్వబంధుః - స్వబంధువయ
నశ్రీకృష్ణుండు - ఉదభివృషం - విచటకునుచ్చిగ్రమైవ - మను - నాయొక్క - కర్ణ
యక్షుం - కర్ణచెచ్చలయొక్క - యుగ్రం - జాతును - విలాసముఁ - శీనదామృతేన
విలాస - విసదగీత - మరగి - ప్లివగ్రో - యొక్క - నిసద - ద్వయంబునకె. ఆమృతే
న - అమృతముచేత - సీ - చణ - తిదుర - చుచ్చునాడై - ఆయాశీ - వచ్చుచున్నాడు.

ఉ॥ మారిమిచేసినోవలమాచును నాచినవాడుకీదెకా | బోలునుసేయవే
ణుగవసుంశెబంధుచునాడుకంటిఁ | మేలంబు బమోదానకర్పకకేళికటాక
లక్షుడై | బాలుడనన్యబంధుడెడవాణుఁయట్లులయింపవచ్చెగా | 2౦

తా॥ ఆనందాయకంబులను స్వరించుకట్టియనంశ్యేయంబులగుఁలాసక
టాకుంబులుగలవోడును సర్వబంధుండును నానయంబులకనన్యైతప్రియం
దునునగు - కృష్ణుండాతగలదై ననాకర్ణ్యయంబును మనోహారంబుగుమరళినా
దామృతంబుచేదకుఁబుచ్చునాడై వచ్చుచున్నాడనట. ... ౪

శ్లో॥ దూరాద్విభాకయతవాగభలగమీధారకటాకలకేళిసవిలాచనే
న | ఆరాదుపైఁహృదయజ్గమవేణునాదవేణేదుఘనకవనావరణేనకేవ | 2౧

టీక॥ హృదయంగమవేణునాదవేణేదుఘన - హృదయంగమ - హృద్యతై
న - వేణునాద - వేణుధ్వనియనియెడి - వేణే. ప్రవాహమును - దుఘన - విదుకు

చున్న - దశసావరణేన - అథరోషముచేత - ఉపలక్షితః - చూడబడుకొన్న - దే
 వః - శ్రీకృష్ణుడు - ధారాకటాక్షుభరితేన - ధారా - ప్రవాహముగాఁజేయబడి
 న - కటాక్షు - కడకన్నులచేత - భరితేన - నిండిపఁబడిన - విలోచనేన - కన్నుదో
 యిచేత - దూరాత్ - దూరమునుండి - విలోకయతి - చూచుచున్నాడు - వార
 ణభౌగామీ - వారణ - యేనుగుల - భలగామీలచేతమగుసట్టిగమనశీలుండగుచు.
 ఆరాత్ - సమీపమునుండి. ఉపైతి - వచ్చుచున్నాడు. ... .. ❖

మః ఘనమత్రేభవితాసయానముసెలంకృదన్వలంబాది । చల్లనిధారాళే
 కటాక్షువీక్షుగమల్లాసంబుతోఁబెంకటంబునుచేతకృదతనచ్చనంబువెలయన్నా
 స్వామిసమ్మోదమోహనవంఁసినదప్రవాహముభలీలావాప్తివెల్పుకదయఁ ।

భా । మనోహరంబగువేణునాదంబుఁబెట్టిప్రవాహంబుండిదుకఁరెమ్మొవి
 చేగానంబుచుశ్రీకృష్ణుకేత్ర డిప్రవాహంబుగఁజేయబడినకడకంటి చూపులచేసం
 దింపంబడినకన్నుం వచేయొంబుగనుండి చూచుచుచున్నెంబుంబులె సుందర
 మగుకమనంబుగలవాడగునామీవమునుండివచ్చుచున్నాడనిట. ❖

స్తోః ప్రాఘవనస - సాభ్యా దిర్ఘసీలాకలాభ్యాం ద్యుశీద్యుశీ శిశిరాభ్యాం దీ
 వ్రహ్మాషాపదాభ్యాం అశశశశశాభ్యామప్యతాభ్యాం పదాభ్యాం మ
 యమయమనుకూల్యణు గాయానికేవః । ... .. లం

... కః శేవః ప్రాఘవనసాభ్యా - అసకూల్యణుః అసకూల్య - ప్రాయు
 చున్న - వేణుః - పిల్లచిగుఱివలవాడగుచు - ప్రాఘవనససాభ్యాం - ప్రాఘవన-
 ముల్లకములకును - సాభ్యాభ్యాం - సోహానులయినవియు - అప్యతాభ్యాం
 అగ్నేశ్వసంపాదకములయినవియు - దీ వ్రహ్మాషాపదాభ్యాం - దీ వ్ర - వ్రశాశిం
 చుచున్న - భూషా - భూషణములని - పదాభ్యాం - నవానములయినవియు - ది
 యసీలాకలాభ్యాం - దిర్ఘ - దేశసంబంధములయిన - శిలా - విలాసములచేత ఆ
 కలాభ్యాం - వ్యాకులములయినవియు - ద్యుశీద్యుశీ - ప్రత్యేకముందును - శిశిరా
 భ్యాం - అశశశశసంపాదకములయినవియు - అశశశశాభ్యాం - అశశశ - అ
 గగికులకు - శశశాభ్యాం - గగిములయినవియునైవి - పదాభ్యాం - పాదము
 లచేత - అయమయం - పీఠ - ఆయాశి - వచ్చుచున్నాడు. ... .. ❖

భా । శ్రీదాఘావగధారులై యశశశశశ్రీగశ్వగర్ణంబులై । చూడంకటాడకబ
 ల్లనైసాగమనైచోద్యంబులై దేవతా । చూదాకన్నములై నపాదములరాసాం
 పొందివేణుశ్వరత్ । కాడల్ దెల్పఁగవీణపీఠయననాస్వామికవిలోకించేదక ।

తా|| మ్రో యుచున్న పిల్లన గ్రోవిగల వాడగుచు ముల్లోకంబులకును నోజ్జంబులయిన యాశ్వర్యంబుగలుగఁజేయుననియై ప్రకాశించుచున్న భూపతింబులకు నేలవులై దివ్యనిలాసంబులతోడంగూడి చూడఁజూడఁజుఁగివియై యశరణ్యంబులైన పాదంబులచే నితండితఁడెయ్యనుగటల సమీపంబున శ్రీకృష్ణుండు వచ్చుచున్నాడనుట|| ... .. ❖

శ్లో|| సోయం మునీంద్ర జనమానస తాపహరీ సోయం మదవ్రజ వధూవసనాపహరీ | సోయం తృతీయభువనేశ్వర దర్పహరీ సోయం మదీయ హృదయా మ్బురుహాపహరీ|| ౮౧

టీక|| యః- ఎవ్వఁడు- మునీంద్రజనమానస తాపహరీ- మునీంద్ర- మునిశ్రేష్ఠులయొక్క- జన- సమూహముయొక్క-మానస తాప- మనస్తాపమును హరి- అపహరింపనమధుఁడో- సః- ఆపురుషుఁడు- అయం- ఇతఁడే యః- ఏ పురుషుఁడు - మదవ్రజఁ ధూవసన నాపహరీ- మద- మత్తలైన- వ్రజఁ ధూ - గోపస్త్రీలయొక్క-వసన- వస్త్రములను- అపహరీ- హరింపనమర్థుఁడో- సః- వాడు- అయం- ఇతఁడే- యః- యెవఁడు- తృతీయభువనేశ్వరదర్పహరీ- తృతీయ భువనేశ్వర- ఇంద్రునియొక్క- దర్ప- గర్వమును- అపహరీ- అపహరింపనమర్థుఁడో- సః- వాడు- అయం- ఇతఁడే- యః- ఎవఁడు - మదీయ హృదయాంబురుహాపహరీ- మదీయ- నాసంబంధమయిన- హృదయ- ఎదయనియెడి- అంబురుహ- కమలమును- అపహరీ- అపహరింపనమర్థుఁడో- సః- వాడు- అయం- ఇతఁడే|| ❖

ఉ|| చిక్కెగనాఁడుగోపికలచేలములై త్తిదొంగవైలముల్ | కెక్కలు సేయు వానిపదబృంభమునాచినదొంగభక్తీచే | నెక్కొను మూఁకొటిమది నిల్విన పాపముబాపుదొంగనా | చొక్కలజిత్రసారసముజూంతుగా గొను దొంగనేటికే||

తా|| ఎవఁడు సకలమునులమనంబులంబొడము తాపంబులంగొల్లలాడె నెవ్వం డెలజవ్వనంపువ్రేతలచేలంబులంబూరగా నెనేపురుషుండింద్రగర్వంబపహరించె నెవఁడు నాడెందంపుఁ దామరంగొల్లగొనియెసెట్టిపురుషుండితంజేయనుట|| ❖

శ్లో|| సర్వజ్ఞత్వేచ మోక్షేచ సాంధ్యభౌమమిదం మమ | స్విశన్నయనంశోబో నిర్వాణవదమస్తు తే|| ౮౨

టీక|| సర్వజ్ఞత్వేచ - సర్వజ్ఞత్వముందును - మోక్షేచ - సాందర్యంబునను- సాంధ్యభౌమం- సర్వభూమీశ్వరాతిశాయియగు- ఇదం- ఈపురోవర్తియయిన- తేషః- తేజముఁగూర్చి- నిర్విశత్- ప్రవేశించుచున్న - మమ- నాయొక్క - నయ

నం. నేత్రము. నిర్వాణవదం. మోక్షసుఖమును. అన్నతే. అనుభవించుచున్నది.
 ము। వినుసర్వజ్ఞతయందహృద్యముననుష్టా సాన్వభావంబునాం। జనునీ
 తేజముః జూచినానయనముల్పూరూచ్యమంజెందెవీఁ । డనియాలోకముఁజేయఁ
 గాభ్రుచురకీటన్యాయముంగాదికా। దనజ్ఞానేంద్రియరూఢికన్నులకునేలాకల్ల
 నూహింపఁగఁగె। ... ..

తా। సర్వజ్ఞత్వంబున సౌందర్యంబున సర్వాతిశాయియై యీముందుగా
 నంబదు తేజంబుఁగూర్చి ప్రవేశించునానయనంబు మోక్షసుఖంబు ననుభవించుచు
 న్నదియనుట। ... ..

శ్లో। కృష్ణాసమేతత్పునరుక్తకోభముస్థేతరాంశోరుదయంముఖే. దోః। తృ
 స్థామ్బురాశింద్విగుణేకరోతికృష్ణాహ్వయంకింసజీవితంమే। ...

టీక। మే - నాయొక్క - జీవితం - జీవనమయినదియు కించన. ఇట్టిదియనిజె
 ప్పనలవిగానిదియు - కృష్ణాహ్వయం. శ్రీకృష్ణాభ్యమునునగు. ఏతత్. ఈపురో
 వర్తివస్తువు - ముఖేదోః - ముఖచంద్రునివలన - ఉష్ణేతరాంశోః - చంద్రుని
 యొక్క - ఉదయం. ఆవిర్భావమును - పునరుక్తకోభం - పునరుక్త ద్విగుణితమగు
 శోభం. కాంతిగలదిగా - కృష్ణానం. చేయుచున్నదియై తృష్ణామ్బురాశిం. ఆకాస
 ముద్రమును. మే. నాయందు. ద్విగుణికరోతి. రెండంతలుగా జేయుచున్నది.

ము। కమలాల్లాసకమైనిరంతరకళేత్ గన్పట్టణీ తాంశువిం। బముకంపెద్విగు
 ణాభిరూప్యమునరమ్యంబైన నెమ్మాములు । న్నచుజాబిల్లివెలుంగుతో వెలయు
 కృష్ణాభిభ్యమా నాదుజీ। వముదృష్టాబితగంకలద్విగుణమైవల్లజేసెన్నదిఁగె।

తా। నాజీవితంబగుచుం జెప్పనలవిగాని శ్రీకృష్ణాభ్యంబగు నీముందు కా
 నంబదువస్తువునెమ్ముగంపుంజుచురునివలనఁబూణేమయందుం బూడముచం
 దురునికి వన్నియం గల్పించునదియై నాయందాశా సముద్రంబును నెగడంజే
 యుచున్నదియనుట। ... ..

శ్లో। తదేతదాతామ్రవిలోచనశ్రీసమ్భవితాశేష విసమ్రవగ్గమ్। ముహు
 మ్కారార్తేద్దురాధరోష్ఠంముఖామ్బుజంచుచ్ఛమానసంమే। ...

టీక। ఆ తామ్రవిలోచనశ్రీసంభావితాశేషవిసమ్రవగ్గం. ఆ తామ్ర - ఈ
 దరుణములయిన. విలోచన. నేత్రములయొక్క - శ్రీ. కాంతిచేత. సమ్భవిత.
 విహూకరింపఁబడవన. అశేష. సమ సమయిన. విసమ్రవగ్గం - నరజననమూ

హముగలదియు. మధురాధరోష్ఠం. మధుర. మనోజ్ఞమగు. అధరోష్ఠం. అధర
ముగలదియునునగు. మురారే. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - యత్. ఏ. ముఖా
మృజం. ముఖకమలమును. మే. నాయొక్క. మానసం. మనస్సు. చుప్పతి. ధ్యా
నముచేయుచున్నది. యోతత్. ఆవ్రసిద్ధమైనముఖము. ఏతత్. ఇది. ❖

చ॥ కలశపయోధి శ్రీకరనికాయముచే నునుగెంపుమీటుక । న్నుల నతపాలి
కింబ్రియమునూల్కానం శేయుచుండత్సు ధాకణం । బులుమధురా ధరోష్ఠము
నంబూనినయాదిమదేవుమోముగా । వలెనదిగాకయున్నయెడం బల్లెటనామది
యానంగోరునే॥ ల౪

తా॥ ఈషదరుణంబులకునయనంబుల కాంతిచేసన్నానింపఁబడినెడి య
శేషశేవకసమాహంబుగలిగి - మనోజ్ఞంబగునధరంబుచేదేజగిల్లనే - శ్రీకృష్ణ
నిమోముదామరనుసామనంబానంగోరునో - అట్టిముఖంబె యాయగుపడెడు
ముఖంబనుట! ... .. ❖

శ్లో॥ కరోశరదుదంచితామృజవిలాసశీతో గురూపదౌ విబుధపాదపవ్రథ
మవల్లవోల్లంఘినౌ । దృశౌదళితీర్షిమౌద త్రిభువనోపమానశ్రియాఽలోకయ
విలోచనామృతమహోమహాస్తైశ్శవమ్॥ ల౫

టీక॥ హేవిలోచన. ఓనేత్రమా. అమృతమః. అమృత. అమృతమువలె.
మహాః. తేజముగలిగిన. మహాస్తైశ్శవం. మహాత్. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క
స్తైశ్శవమ్. బాల్యమును. విలోకయ. చూడుము. కరో. హస్తములు. శరదు
దంచితాంబుజవిలాసశీతోగురూ. శరత్. శరత్కాలంబున. ఉదంచిత. పుట్టిన.
అంబుజ. కమలములయొక్క. విలాస. కాంతివిశేషములయొక్క. శీతో. శి
తంబుటయందు. గురూ. నియామకముల. పదౌ. పాదములు. విబుధపాదప
వ్రథమవల్లవోల్లంఘినౌ. విబుధపాదప. కల్పశృతములయొక్క. వ్రథమనూ
తనములయిన. వల్లవః. చిగుళ్లను. ఉల్లంఘినౌ. అతిక్రమింపనమథకములు. దృ
శౌ. నేత్రములు. దళితదుర్బదత్రిభువనోపమానశ్రియా. దళిత. విదాలింపఁబ
డిన. దుమౌద. గర్విష్ఠములయిన. త్రిభువన. ముల్లోకంబులపదార్థకంబులయొ
క్క. శ్రియా. కాంతులుగలవి. ... .. ❖

ఉ॥ పాదములంటిమావిబుధపాదపసూతనవల్లవావళిం । గాదనుక గన్ను
దోయిసరికాంతివిశేషముముజుగంబునక । లేదనుకారదాబ్ధి వనలీలల గేల్లవగే
రులోచనా । హేదమయా రైశ్శే శవవిలాసముగంటిమిసందనూతికి॥ ల౫

తా॥ శరత్కాలంబునంబూడముకొందమ్ములంగేరుకేలనయనువేలువ్రమా
కుదిట్టినకొత్తబిగుళ్లంబెగుడునడుగులునుముల్లకంబులందుండెడిగర్విష్టంబు
లగువదార్థంబులకాంతివిశేషంబులబోవందోలుకన్నుగవయనుంగలిగియ
మృతంబుబోవెలయుశ్రీకృష్ణసిచాంబ్యంబునోనయనంబాచూడుమనుట॥ ❀

శ్లో॥ ఆదిన్వానమహస్యహస్యహనిసాకారాస్విహరిక్రమాసారునానమ
రుంధతీహృదయమప్యార్ద్యస్తీతాస్యశ్రీయాః ఆతన్వానమహస్యజన్తనయనశ్లా
ఘ్యమనఘ్నందశామామందంవ్రజసుందరీస్తనతటీసామ్రాజ్యచుజ్జృచ్ఛతే॥౮౬

టీక॥ అహస్యహని. వ్రతదినమును. సాకారాః. ఆకారముతోఁగూడిన.
విహరిక్రమాః. విహరివిధులను. ఆదిన్వానం. సంపాదించుచున్నదియు. ఆ
ర్ద్యస్తీతాస్యశ్రీయా. ఆర్ద్య. సకసమైనదియు. స్తీత. చిలునగవుగలదియున
గు. ఆస్య. నెమ్ముగముయొక్క. శ్రీయా. సంపదచేత. అరుంధతీహృదయమ
పి. అరుంధతి (వతివ్రతాశిరోవణియగు) వసిష్ఠభార్యయొక్క. హృదయమ
పి. హృదయమునేనయ. ఆరుంధానం. కొంచెనభిముఖముగ జేయుచున్నది
య. అనన్యజన్తనయనశ్లాఘ్యం. అనన్యజన్త. వస్త్రధునియొక్క. నయన. నే
త్రములచేత. శ్లాఘ్యం. కొనియాడఁదగినదియు. అనఘ్నం. శ్రేణమైనద
శాం. అవస్థను. ఆతన్వానం. విస్తరింపఁజేయుచున్నదియునగు. వ్రజసుందరీస్త
నతటీసామ్రాజ్యం. వ్రజసుందరి. గోవస్త్రీయొక్క. స్తనతటీ. స్తనవ్రదేశ
ములయందు. సామ్రాజ్యం. ఆధిపత్యరూపమైనశ్రీకృష్ణాఖ్యవస్తువు. ఆమందం.
ఈవస్త్రందమగునటుల. ఉజ్జృచ్ఛతే. వ్రకాశించుచున్నది. ❀

మ॥ నలినాస్తుండునుజొక్కికన్గొనుచునానందించెనెమ్మోముకొం॥ దళు
కున్నవృత్తులరుంధతీహృదయమైనంబోవనీకాఁగఁజెం॥ తలుగాఁబ్రాద్దోకరూ
పమైమెలగుచిన్నాఁగంబులందెలినిశ్చలనంద వ్రజసుందరీస్తనతటీసామ్రాజ్య
ముప్పొంగెడిక॥ ౮౬

తా॥ వ్రతదినంబునాకారవంతంబులగువిహరిక్రమంబులనెఱయంచేయుచు
సరసంబగుముఖకాంతిచేనరుంధతీహృదయంబునైనస్వసశంబుగఁజేయఁజా
లికమ్మవిల్లునివలపింపంజాలినగోవస్త్రీస్తనసామ్రాజ్యరూపంబగుశ్రీకృష్ణాఖ్య
వస్తువునాకన్నులయెదుటంబ్రకాశించుగాతయనుట. ... .. ❀

శ్లో॥ సమఃస్వసితయావనంతరళితైశవాలజ్జుశంకదచ్చిహలోచనంమ

టీకః కాన్తాకచగ్రహణవిగ్రహబద్ధలక్ష్మీఖండాంగరాగరసరంజితమంజుల
 శ్రీః - కాన్తా. ప్రియురాలియొక్క - కచగ్రహణ- కేకగ్రహణముయొక్క - వి
 గ్రహ - కలహమందు బద్ధ- గ్రహింపవలదిన- లక్ష్మీ- రుక్మిణీదేవియొక్క -ఖం
 డ- చిటిలిన- అంగరాగ - మెయివూతచేత- రంజిత. అలంకరింపబడిన-మంజు
 ల- మనోహరమైన- శ్రీః సంపదగలయట్టి. గండస్థలముకురమండలఖేలమానఘ
 ర్తాంకురం-గండస్థలముకురమండల. అద్దములవంటిచెక్కిళ్లులయందు-ఖేలమా
 న- నృత్యముచేయుచున్న- ఘర్తాంకురం- చిలుచెమటగలయట్టిశ్రీకృష్ణతేజము.
 కిమపి. ఇట్టిదియనిచెప్పవలవిగానిదియై - ఖేలత. ప్రకాశించుచున్నది. ♦

మ || తిళునున్నిద్దపుంజెక్కటద్దములమైఘర్తాంకురంబూటగాఁ | గలికా
 భోగవయోధాంఁతరలసత్కాశ్చీరసంబంధగం | ధిలవత్సల్లంజైగ్రహీతఘ
 నవేటిబంధుఁడై నెయ్యపుం | జెలయంజుం బనకళిదేల్పు హరినాచి త్తంబునం
 జెడడుకొ || ౯౦

తా || కేకగ్రహణకలహంబునకుందాట్టిసరుక్మిణీదేవి స్తనమండలంబునం
 జిటిలినయంగరాగంబుచే నలంకరింపవలదినదియైయద్దంబులం బోలుచెక్కిళ్లు
 లంజిలు చెమటలూఱుజెలగు శ్రీకృష్ణతేజంబుసెప్పవలవిగాక వెలుంగుచున్న
 దియనుట. ... ..

నో || మధుగంఘ్రుగంపవురస్యఃభోర్మధుగంమధుగంపదనంపధురమ్ | మ
 ధుగన్ధిన్మునుస్తీ తమేతదపెనామధు గంమధుగంమధుగంమధుగమ్ || ౯౧

టీక || అస్య. ఈచుండటగువడియెడి - విభోః. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క -
 పవుః - శరీరము - మధుగంమధుగం - మిక్కిలిసుందరము - మధుగంధిమృదుస్తీ
 తం- మధు- మకరందమువలె- గంధి- పరిమళముగల- వృదు- గోమలమైన- స్తీ
 తం- లేనగవుకల. అస్యఃభోః. ఈకృష్ణమూర్తియొక్క - మధురం- సుందరమై
 న- వదనం- ముఖము- మధుగంమధుగం- మిక్కిలిసుందరము. ఏతత్ - ఈకానం
 బమచున్నశ్రీకృష్ణతేజము- మధురంమధురంమధురంపధురం- మిక్కిలిమనోహ
 రమైనది. అపెనా- ఆశ్చర్యము. ... .. ♦

శా || చూడంజూడంగమేనఁ దానినుమడించున్నా ధురీసంపదల్ | సూడం
 జూడంగమోముగోముమది మెచ్చుల్లుల్కుముమ్మా టికిం | జూడంజూడమరంద
 బిందువులమించున్నందహాసంబునీ | జూడంబల్తులుమాధురీంజెలంగు నాస్వామి
 స్వీలాకించెడకొ || ౯౦

తా॥ చూడంబూడ నెమ్మేనసోయగంబినుమడించు మకరందబిందువులందెగ
దులేనగవు నెమ్ముగమునందుసందడించునిట్టివేపంబులంగలిగి యీయ గు ప దు
శ్రీకృష్ణతేజంబందలి సౌందర్యంబ త్యాశ్చగ్యంబుంబుట్టించుచున్నదియనుట. ❖

శ్లో॥ శృంగారరససర్వస్వంశిఖిషిఖ్చిభూషణమ్ | అక్షీకృతనరాకారమా
శ్రయేభువనాశ్రయమ్ || ౯౨

టీక॥ శృంగారరససర్వస్వం - శృంగారరస - శృంగారసముయొక్క - సర్వ
స్వం - సర్వార్థరూపమైనవాడును - శిఖిషిఖ్చిభూషణం - శిఖిషిఖ్చి - నెమలి
పురి - భూషణం - అలంకారముగాగలవాడును - అంగీకృతనరాకారం - అంగీ
కృత స్వీకరింపబడిన - నరాకారం - మనుష్యశరీరముగలవాడును - భువనాశ్ర
యం - లోకాధారుండునైనశ్రీకృష్ణుని - ఆశ్రయం - సేవించుచున్నాను. ❖

ఉ॥ చక్కనివానిముద్దువెడజల్లెడువానిదయారసంబుచే నెక్కినవానిమా
ళితేజనించినసింఘమువానిలోకముల్ | మొక్కగనేలువానిసోమోహనమాను
షవేషధారిణి | యక్కడలేనవానిజగదాశ్రయ నెప్పుడునాశ్రయించెదఁ || ౯౩

తా॥ రాశిగాశేయబడినశృంగారరసంబుకరణించేజరిల్లుచు నెమలిపురియ
లంకారంబుగధరియించునున్వ్యదేహంబుచే వెలుంగులోకాశ్రయండైనశ్రీకృ
ష్ణమూర్తినాశ్రయించుచున్నానునుట. ... .. ❖

శ్లో॥ నాద్యాపివశ్యతికదాచనదగ్యనేనచిత్తేనచోపనిషదాసుదృశాంసహ
స్యం | సత్వంబింసయినయోరనయోః పదవ్యాంస్వామి౯ కదానుకృపయా
మనుసన్నిధత్రే || ౯౩

టీక॥ సుదృశాం - బద్వాసులయొక్క - సహస్యం - సహస్యసంఖ్యగలస
మాహము - అద్యాపి - ఈవిషయండైనను - కదాచన - మఱియొకకాలంబునైన
ను - దగ్యనేన - నేత్రముచేత - చిత్తేన - చేతస్సుచేత - ఉపనిషదాచ - వేదాంత
శాస్త్రముచేతనైన - త్వం - నీన్ను - బిరం - బహుకాలమునుండి - నవశ్యతి -
చూడదు - హేస్వామి౯ - ఓకృష్ణ - సత్వం - ఆనివు - మను - నాయొక్క - అన
యోః - ఈప్రకృతిసంబంధములగు - నయనయోః - కన్నులయొక్క - పదవ్యాం -
మ్యమునందు - కృపయా - దనుచేత - కదాను - ఎప్పుడు - సన్నిధత్రే - సన్నిధా
నముచేయుచున్నావు || ... .. ❖

ఉ॥ కొండలుయొగదృష్టివొకకొండలునేదచిచారవాసనంగడురునిన్ను నె
ప్పుడాయొకానొకవేళేనభిజ్ఞులైనవా | రందలునిట్టినివుకరుణాంబుధిప్రాకృతదృ
ష్టింజెందునా | ముందటనిట్టియెన్నడుంబ్రమోదమున రువునందనందనా || ౯౩

తా! వేలసంఖ్యలంగలచిద్వాంసులుగొందఱుయోగనిష్ఠంబగుమనంబుననై
 నవిజ్ఞానవంతంబగుచూపుననై నవేదాంతశాస్త్రంబుననై ననెంతకాలంబునకు
 నిన్నుంగాంచనోపరట్టియవాఙ్మానసగోచరుండవగునివుకేవల ప్రకృతినంబం
 ధంబుగలనాకన్నలకెన్నటికింగానంబడువాఁడవోక దాయసుట. ... ❖

శ్లో॥ కేయంకాంతిః కేశవ త్వస్త్వ ఖేందోః కోయంవేషః కాశివాచామ
 భూమిః । సేయంసేయంస్వాదుతా మంజులశ్రీర్భూయో భూయోభూయశ
 స్తాప్సానమామి॥ ... ❖

టీక! హే కేశవ. ఓ శ్రీకృష్ణ! స్వస్త్వ ఖేందోః-త్వత్-నీయొక్క - ముఖేందోః.
 ముఖచంద్రునియొక్క - ఇయంకాంతిః- ఈకాంతి- కా. ఎయ్యదియనిచేప్పవ
 చ్చును. అయంవేషః- ఈయలంకారము-కః- ఎద్దియనవచ్చును-సాసా-ఆయా
 ప్రసిద్ధంబగు. ఇయమియంస్వాదుతా- ఈయాలావణ్యము-మంజులశ్రీః- సౌం
 దర్యలక్ష్మీయును - వాచామభూమిః- వాగగమ్యము - తల్ - ఆకారణమువలన.
 భూయోభూయః- మాటిమాటికి - భూయశః-అధికముగ- త్వాం- నిన్నుఁగూ
 డ్ది- నమామి. మ్రొక్కచున్నాను॥ ... ❖

ఉ॥ ఎక్కడిగోపరూపమదియెక్కడిముద్దుమొగంబుసోయగం బెక్కడసికళా
 విభవమెక్కడనేమనయెన్నవచ్చున! మృక్కయగోచరంబుభవదాకృతిపద్మభవా
 దిసూక్తికి॥ | మ్రొక్కెదసారెసారెకునమోహరయేయనినందనందనా॥ ౯౪

తా॥ ఇట్టిదియనిచేప్పనలవిగానినెమ్ముగంపుఁజందురునికాంతియువాచామ
 గోచరంబగునలంకారమునునుడువనశక్యంబగులావణ్యంబునుమనోహరంబగు
 సౌందర్యసంచదయుంగల్లియుండు గాననిట్టినినుంగూర్చి మ్రొక్కుచున్నాననుట

శ్లో॥ వదనేందువిజితశ్యశీదశధాదేవపదంప్రపద్యతే అధికాంశ్రియమ
 శ్చుతేతరాంతవకారుణ్యవిభృంభితంకియత్॥' ... ❖

టీక! హే దేవ. ఓకృష్ణ - శశీ-చంద్రుండు-తవ-నీయొక్క - వదనేందువిని
 గ్జితః- వదనేందు- ముఖచంద్రునిచే. వినిజితః- తిరస్కరింపఁబడినవాడై - దశ
 ధా- వదినఖములగుచు. వదం-పాదయుగళేమును. ప్రపద్యపొంది. అధికాం-
 అధికమయిన. శ్రీయం- కాంతిని. అశ్చుతేతరాం- పొందుచున్నాండు-తవ-నీ
 యొక్క -కారుణ్యవిభృంభితం. కారుణ్యోపశయము. కియత్-ఎంతనవచ్చును॥

ఉ॥ ఆననకాంతితోడనెదురాశశాంకుండునిల్వలేకనీ । మానితపాదపద్మ
 ములమాటునజేరినఖాంకురాకృతిం బూనిభజించినంతనెసమున్నతి శ్రీలీలాన

గూర్చితోరనీ! దీనదయాపరత్వమునుతింపఁగశక్యమెనందనందనా॥ ౯౫

తా॥ చందరుండునీముఖచంద్రునెదిరించియొడి పదితెఱంగుల నీవదంబు
లనఖరూపంబుననాశ్రయించినంత నధికంబగు కాంతినొండెట్టినీదయ కెయ్యది
యసాటిలేదనుట॥ ... .. ❖

శ్లో॥ తత్త్వస్తుఖం కథమివాబ్జసమానకత్వ్యంవాఙ్మాధురీ బహుళవర్వక
శాసమృద్ధం । తత్క్రంభవేదవరమృచనైకకాంతం యస్యత్వదానన సమాను
పమాసదాస్యాత్ ॥ ౯౬

టీక॥ వాఙ్మాధురీబహుళవర్వకశాసమృద్ధం - వాఙ్మాధురీ - వచోమాధు
గ్యమనియెడి - బహుళ. అధికమయిన - వర్వకశా - పూర్ణిమాకళలచే సమృ
ద్ధం - అశయించిన - తత్ - ఆప్రసిద్ధమైన - త్వచ్చుఖం - త్వత్ - నీయొక్క - ముఖం -
నెమ్మొగము - అబ్జసమానకత్వ్యం - అబ్జ చంద్రకమలములతోడ - సమానకత్వ్యం
సమానకోటిగలది - కథం - ఎటుల - భవేత్ - అయ్యెను - యస్య - ఏవదాగ్యమునకు -
సదా - ఎప్పుడును - త్వదాననసమా - త్వదానన - నీముఖముతోడ - సమా - స
మానమగు - సుపమా - ఉత్కృష్టకాంతి - స్యాత్ - అయ్యెను - అవరం - మఱియొ
కటి - భువనైకకాంతం - భువన - లోకములయందు - ఏక - ముఖ్యమగు - కాంతం
సుందరము - స్యాత్ - అయ్యెను - తత్ - అది - కిం - ఏది. ... .. ❖

చ॥ సరసిజమంటిమాతగదుసాటికిశారదపూర్ణిమానుధా। కరరుచియంటి
మాసమముగాదికవేతెజఁబునన్న నోహారవగువస్తువొండొకటియారసిచూ
చునొకనొకప్పడుంబురుడుఘటిల్లునేభువనమోహననీముఖకాంతకాంతికి॥

తా॥ వచోమాధుగ్యంబునుబూర్ణి మకళలచేసమృద్ధంబగునీమోముతోడం
బుద్రకమలంబులనువంబులెటులగునునీమోముతోడభువనంబులనెల్ల పదార్థం
బులుసమంబులనుచుంజెప్పనెయ్యెదియుఁ గానంబడమిసిద్ధంబుగాననీసమానుం
డొక్కండునులేదనుట॥ ... .. ❖

శ్లో॥ శుశ్రూషసేయదివచశ్శ్రుబుమావకీనం పూర్వైవపూర్వకఃభిర్న
కటాక్షితంయత్ । నీరాజనక్రమధురంభవదాననోద్ధోర్వ్యాజమన్దాచిరా
యశశివ్రదీవః॥ ౯౭

టీక॥ హేకృష్ణదీకృష్ణ - శుశ్రూషసేయది - చినిచ్చయించితేని - పూర్వై -
ముదటివారలయినఅపూర్వకఃభిః - అపూర్వ - చమత్కారసంపాదక ప్రబంధ
ములనుజెప్పిన - కఃభిః - వాల్మీకాదిమహాకవులచేత - యత్ - ఏవాక్యము - నక

టూకీతం. చెప్పబడలేదో. మామకీనం - నానంబంధమయిన - వచి? వాక్యమును. శ్రుణు. వినుము. శశివ్రదీపః. శశి- చంద్రరూపమయిన - వ్రదీపః. దీపము. భవ దాననేందోః. భవత్. నీయొక్క - ఆననేందోః - ముఖచంద్రుడయొక్క - నీరాజనక్రమధురం. నీరాజన. నివాళియొక్క - క్రమ. ిధియొక్క - ధురం. భాగమునుగూర్చి. నిర్వ్యాజం. ఉపాధిలే. టులు. చిరాయ - బహుకాలము. అహాతి. తగుచున్నది. ... ..

చ॥ తొలుతటివ్యాసముఖ్యకవిధుర్యులు పల్కునిసాహసంబునే! పరితెడనిటివేనినుచంకజూపవనీదుమోముతో! గలువలఁజేసిసాటియనఁగాఁడగ దారతివల్లెరంబులో! పలవిడిదివ్వేగానతనఁబట్టినవాళియొక్కగాడగున్॥

తా॥ ఓకృష్ణా నాపలకొక్కటివింటివేసి వినుము పూర్వులగువాల్మీకివ్యాసాదిచుహాకీవులచే చెప్పబడనిసాహసంపుమాటనుడివెదచెనెట్లనిఁ జంద్రుండనియెడి దీపంబు నారతి పల్లెరంబుననిడి నీనెమ్మాముజంచురునికిని వాళియొనర్పందగుననుట॥ ... ..

శ్లో॥ అఖండనిర్వాణరస ప్రవామైస్త్విఖండితా శేషరసాంతరాణి | నియన్త్రితోద్వాంతసుధాణావానిజయంతశీ తానితవస్త్రితాని॥ ... ..

టీక॥ అఖండనిర్వాణరసప్రవామైః. అఖండ. పరిపూర్ణమయిన. నిర్వాణ. సుఖమనియెడి. రస. ఉదకముయొక్క - ప్రవామైః. ప్రవాహములచేత. విఖండితా శేషరసాంతరాణి. విఖండిత. కొట్టబడిన. అశేష. సమస్తమైన. రసాంతరాణి. ఇతరరసములుగలవియు. నియన్త్రితోద్వాంతసుధాణాని. నియన్త్రిత. యధేచ్ఛుచుగునటుల. ఉద్వాంత. బయలువెడలుచున్న. సుధాణవాని. అపృతసముద్రముగలవియు - శీతాని - చూచుజనులకుమనోహరమైనవియునగు. తవ. నీయొక్క - స్త్రితాని. లేనగవులు. జయంతి. సర్వోత్కర్షణముగానతిఁచుచున్నది. ... ..

మ॥ కలితానందమహానుభావమునవేడ్కంజెందియంతంతకుం | జెలియంబొంగునుధాతరంగితవయోధిఁలీలగన్పించుచుం | దలితాశేష రసాంతరంబులగులేనవృత్తిమిటాఁరింపగో | కులకాంతాజనభోగభాగ్యమహిమాంపూరంబుసెల్వొండెడిన్॥ ... ..

తా॥ సంపూర్ణంబగుసుఖరసప్రవాహంబులచేనిరసింపంబడిన యితరరసంబులుగలిగియధేచ్ఛుచుగునటులబయలువెడలునమృతసముద్రంబుగలిగిచూచువాలససుఖంబొనర్చునీబిలునగవులుసర్వోత్కర్షణముగావర్తించుచున్నవి యనట॥

శ్లో॥ కామంసంతుసహస్రశః కతివయేస్వారస్యభౌరేయకాఃకామంవాకమ
సీయతాపరిమళేస్వారాజ్యబద్ధవ్రతాః | తైలైఽనంబవదాహహేనవచయందే
వప్రియంబ్రామహేయస్సృంఘణీయః పహాశిస్త్యయ్యేవపాఠంతా ||

టీక॥ కతివయే- కొందఱు. స్వారస్యభౌరేయకాః- సౌందర్యకంఠులు. కా
మం- యుధేచ్ఛముగాను. సంతు. ఉందరు గాక. కమనీయతాపరిమళేస్వారా
జ్యబద్ధవ్రతాః- కమనీయతా. సౌందర్యముయొక్క - పరిమళే. అధిక్యమనెఱు
డి- స్వారాజ్య- సర్గరాజ్యమందు. బద్ధ- కూడుకోన్న- వ్రతాః- పుణ్యవిశేష
ములుసహస్రశః- వేలసంఖ్యలు. కామం- యుధేచ్ఛముగాను. సంతు. ఉందరు
గాక. హేదేవ. ఓకృష్ణ. తైః - ఆయుధికనుండరులైనవారితోడ. నవివదామ
హే. వివాదమునుజేయము. ఏవం. ఈవ్రతారము. ప్రియంచ. ప్రియమును. న
బ్రామహే. నుడువము. యత్. ఏకాగణమున. రమణీయతాపరిమళిః. రమ
ణీయతా. సౌందర్యముయొక్క - పరిమళిః. పరిపాకము - శ్శయ్యేవ - నీయం
దే. పారంతా. సంపూర్ణముగానుండును. సత్యం. యధాధికము ||

ఉ॥ లోకములలోపలకొనకలోకమనేకముగల్గుగాకయు | స్తోకమనోహరా
వయవశోభితులుండరుగాకవారితో. నేకలహింపనేలముగమిచ్చుకమేటికిసత్య
మాడెదక | నీకమనీయతామహిమనీకతగున్న శిశువహయ్యెడక ||

తా || లోకంబునననేకరసికజనంబులుండరుగాకయుధికసౌందర్యసంపన్ను
లనేకులుండరు గాకవారితోడంగలహంబునుప్రియంబునుంబలుకనేలయధార్థం
బుగనుడివెదసౌందర్యంబుతోడంబుర్కంపనెట్టివారలంజాలరనట ||

శ్లో॥ మందారమూలేమదనాభిరామంబిమ్బానరాపూరితవేణుసాదమ్ | గో
గోవగోపీజనమధ్యసంస్థంగోపంకశేగోకులపూర్ణచంద్రమ్ ||

టీక॥ మందారమూలే. మంచీర. కల్పవృక్షముయొక్క - మూలే. మొద
టియందు. గోగోవగోపీజనమధ్యసంస్థం - గో - గోవులయొక్కయును - గో
ప - గోపాలకులయొక్కయును. గోపీ. గోవస్త్రీలయొక్కయును. జన - సమా
హముయొక్క - మధ్య. నడుమ. సంస్థం - కూర్చున్నవాండురు. బింబాధరా
పూరితవేణుసాదం. బింబ. దొండవండువంటి. అధర. అధగోష్ఠముశేత. ఆ
పూరిత. లెస్సగాఁబూరింపఁబడిన. వేణుసాదం. వేణువృక్షిగలవాండును. గో
కులపూర్ణచంద్రం. గోకుల. గోసమాహమునకు. పూర్ణచంద్రం - రాకాశ
కొంకడైనవాడును. మదనాభిరామం. మదన. వస్త్రధునింపిన. అభిరామం.

నుందరుడైనవాడునగు. గోపం. బాలగోపాలుని. భజే- భజించుచున్నాను.

ఉ॥ గోపికలోపికలృడలికొల్వగోవులుగోవులాడగా। గ్రేవులుమేవులు నిపరికింపగ గెంజికురాకుమోపియై। మోపినవేణువగ్గలముమ్రోయగగల్పవనిస్వ సింఛునా। గోపకుమారమన్నధునిగోకులవాధిః శశింభజించెదక॥ ౧౦౦

తా॥ కల్పవృక్షమూలంబునగోవులయి- గోపాలకులయి- గోపికలయిన డుమనుండకెమ్మోఃయందు మోపినవేణువు మ్రోయించుచుమన్నధమన్నధుండై గోకులవాధిఃపూర్ణచంద్రుండై వెలయుబాలగోపాలునిభజియించెదననుట.

శ్లో॥ గళద్వీ౧డాలోలామదనవనితా గోవవనితామధుస్సీతంగీతంకిమతిమ ధురాచావలధురాః। సముజ్జృమ్భాగుమ్భామధురిమగిరాంమాదృశగిరాస్త్య యిస్థానేజాతేదధతిచపలంజన్మసఫలమ్॥ ౧౦౧

టీక॥ గళద్వీ౧డాః- నిర్లజ్జలయిన- గోవవనితాః- గోవస్త్రీలు- లోలాః- నీయందాసక్తలై- మదనవనితాః- రతితుల్యలు- జాతాః- అయిరి- గీతం- నీసం బంధమైనగానము- మధుస్సీతం- మధు- తేనియవలె- స్సీతం- సూర్పర్తిగలదియై- కిమపి- చెప్పవలసిగానిది- జాతమ్- అయినది- చావలధురాః- చావల- నీసంబం ధమైనచావల్యముయొక్క- ధురాః- భారములు- మధురాః- మనోహరములు- జాతాః- అయినవి- మాదృశగిరాం- మాదృశ- నావంటియప్రతిజ్ఞనియొక్క- గిరాం- వాక్యములయొక్క- గుంభాః- గుంభనలు- మధురిగిరాం- వాల్మీకిమొ దలగువారలయొక్క- వాక్యములవలె- సముజ్జృంభాః- అతిశయములు- జా తాః- అయినవి- త్వయి- నీవిషయము- జాతేసతి- అగుచుండగా- చపలం- చ పలమైన- జన్మ- జన్మమును- సఫలం- ఫలసహితమగునట్లు- దధతి- వహించు చున్నవి- స్థానే- యుక్తము. ... ..

ఉ॥ నానందోఽంగితత్తరమునన్నరులై తినగోవకామినుల్। దేనియంగుల్కుపా టలునుదియ్యనిమాటలునీకతంబునంబూనిఫలంబుజెందుక్రియమోదముతోడను సన్నుంపంగా। నానుడువుల్ఫలించెజననంబుగృతార్థతజెంచెనెంతయు॥

తా॥ గోకులంబునం గ్రుమ్మరుటండేసి యరసికలై నిర్లజ్జలై గోవస్త్రీల సౌందర్యంబులును గానంబులును జావల్యంబులునునీయందవినియోగించుకతం బునస్వసమాసాధికరహితంబులై నభంగి నప్రతిజ్ఞండనగునావచనంబులసంద ర్భంబునువాల్మీకిమొదలగువారల వచోగరిమంబుకైవడిం బ్రసిద్ధంబగుచునీవల నవలసెనునేగృతార్థుండనై తిననుట. ... ..

శ్లో॥ భువనంభవనంవిలాసినీశ్రీస్తనయాతామరసాసనస్త్రాచ॥ వరిచార
 పరమ్పరాసురేంద్రా 9 నైదపిత్యచ్చరితంవిభోవిచిత్రమ్॥ ... ౧౦౨

టీక॥ హేవిభో - ఓకృష్ణా - భువనం- లోకములకు- భవనం - గృహము-
 శ్రీః- లక్ష్మీ దేవి- విలాసినీ- పాణిగ్రహణధార్య - తామరసాసనస్త్రాచ- తా
 మరసాసన- బ్రహ్మదేవుడును- స్త్రాచ- మన్నధుడును- తనయా- కుమారులు-
 సురేంద్రాః- దిక్పాలకాదులు- వరిచారపరంపరాః- వరిచార - పరిచారకులు
 యొక్క - పరంపరాః-సమూహము-తదపి. అటులనైనను-శ్శచ్చరితం-త్వత్.
 నీయొక్క - చరితం- చరిత్రము- విచిత్రం- మిక్కిలియాశ్చర్యము. ❖

మ॥ లలసారత్నముశ్రీవధూటిజగమెల్లంగేళికాసౌధమాజలజాతాసనశంబ
 గారులునుతుల్ శక్రాదిదిక్పాలవద్యులుభృత్యుశ్శ్రీవరింపనిమహిమలోహెనాయి
 ట్టినైయుండగోకులవాటంబునజారచోగకృతిలోకుల్ నవ్వగాంక్షింతురే॥౧౦౨
 తా॥ ఇల్లుముజ్జగంబుబాధ్యలోకైకమాతయగుసిరి- చతురాసనుండునుమ
 న్నధుండునుకొమరులు- ఇట్టినీవుగోకులంబుననుటగడుచిత్రంబనుట. ❖

శ్లో॥ దేవస్త్రిలోకీసౌభాగ్యకస్తూరీతిలకాంబురః॥ జీయాద్వృజ్జాజ్జనాన్ద
 కేలలితవిభ్రమః॥ ౧౦౩

టీక॥ త్రిలోకీసౌభాగ్యకస్తూరీతిలకాంకురః - త్రిలోకీ - మూడులోకముల
 యొక్క - సౌభాగ్య- అవయవసౌష్ఠ్యమునకు- కస్తూరీతిలకాంకురః - కస్తూరిబా
 ట్టుంబలెనున్నవాడును- వ్రజాంగనానంగకేళీలలితవిభ్రమః- వ్రజాంగనా- గో
 పస్త్రీలయొక్క - అనంగకేళీ- మన్యభక్తీడలయందు- లలిత - సరసమైన- విభ్ర
 మః- విలాసములుగలవాడునునగు- దేవః- శ్రీకృష్ణమూర్తి జీయాత్- సర్వోత్క
 ర్షముగావర్తించుగాక. ... .. ❖

మ॥ కులుకుంజెక్కులవిక్కుటిల్లువులకాంకూరంబుతోరంబుగా । దళుకుం
 గస్తూరిబాట్టునెన్నొసలిపైదై గ్రాంక్యభాగ్యాకృతిం । జెలకణ గోపనితంబినీరతి
 కళాశృంగారభావోన్నతుల్ । దొలుకంగన్నుల వండువైనవిభుగాంతుభా
 గ్యసంసిద్ధికి॥ ౧౦౩

తా॥ ముల్లంకంబులసౌష్ఠ్యవాచయవంబులకు గస్తూరీతిలకంబై గోపస్త్రీల
 కోసనంగ్రీడంజేయుట యలదశ్యంత విలాసంబులుగల శ్రీకృష్ణదేవుండుసర్వో
 త్కర్షంబుగావర్తించుననుట. ... .. ❖

శ్లో॥ ప్రేమదంచమేకామదంచమేవేదనంచమేవైభవంచమే ! జీవదంచమే

జీవితంచ మేదైవతంచ మేదేవతాపంచమ్ || ౧౦౪

టీక || హేదేవ- ఓకృష్ణ- మే- నాయొక్క - ప్రేమదంచ - ప్రేమంబునిచ్చు
వస్తువును- మే - నాయొక్క - కామదంచ - కోరికనిచ్చువస్తువును- మే నాయొ
క్క - వేదనంచ జ్ఞానమును- మే- నాయొక్క - వైభవంచ - విశ్వకృము - మే-
నాయొక్క - జీవనంచ. ప్రాణమును- మే - నాయొక్క - జీవితంచ- జీవనహే
తువస్తువును- మే - నాయొక్క - దైవతంచ- దైవతమును- అవరం-మఱియొ
కటి- నా-నీ-లేదు. ... ..

ఉ || కోరికనిచ్చునన్నే నేరుగొప్పి- జీవనజీవదమ్ములే | దానినొనర్చినందెలి
దాన్నివదలియదుద- ప్రేమంబులే | స్వేదములోప్పినందెరుగనేర్పుగదీర్చుచుగల్గియి
చ్చినాక | భారమునీవగానిబటిసంకజనాభయెఱుంగనన్యలక || ౧౦౪

తా || కోరికనిచ్చినంత్రొయంబుంజేసిననీవనాజ్ఞానంబునయిశ్వకృంబునజీవ
నంబునుజీవనహేతువునగువస్తువును నాదైవతంబును నీవకానిమఱియొక్కనేనె
ఱుంగననుట- ... ..

గ్లో || మాధుర్యేగాఽబ్రచ్చస్తాంవాచోనస్తవవైభవే | చావల్యేనవివర్ధస్తాం
చిస్తానస్తవదైశవే | ౧౦౫

టీక || సః-నాయొక్క - వాచః-వాక్యములు తవ-నీయొక్క - వైభవవే-గో
వర్ధనోద్ధగణాదివైభవమందు- మాధుర్యేగా- శ్రావ్యమగుటచేఽబ్రంభస్తాం-మి
క్కిలియోశయించుంగాక- సః- నాయొక్క - చిస్తాః- మనోవ్యాపారములు-త
వ- నీయొక్క - దైశవే- చాల్యమందు- చావల్యేన- చపలతచే- వివర్ధస్తాం-పు
ష్ఠినించుంగాక- ... ..

ఉ || ఏనభవక్కథామణులనెన్నెడువట్లగుదీయసూక్తిసం | తానముమధురీ
గుణవిలాసముం జెందిపొసంగుంకాతనా | మాననవృష్టిదనుకుమాదికోరవ
యోవివేకములూర్విభవించునట్లుబటిలోలతంకాంచమెలంగుంకావుతక || ౧౦౫

తా || నావచనంబులునీగోష్ఠినోద్ధగణాదివైభవంబులవలె మాధుర్యంబుగ
నశయించుంగాక- నామనోవ్యాపారంబులనీచాల్యంబుననతి- చావల్యంబునం
బెంపొందు గాకయనుట- ... ..

గ్లో || యోనిత్వచ్చితామృతానిసనానేపశ్యనిధనాన్త్రనాం | యేవావైశవచా
వలశ్యకే రారాధాపరాధోన్ముఖాః | యావాభావతకేఱుగీతికయోలీలామ
ఖామ్బోరుహే | ధారావాహికయావహస్తుహృదయే తానేవతానేవహే

టీక॥ ధన్యాత్మనాం- కృతార్థమనస్కులయొక్క - రసనాలేహ్యసి- రసనా
 జిహ్వలకు- లేహ్యసి- లేహ్యవిశేషములయిన- త్వచ్ఛరితామృతాని - త్వత్ - నీ
 యొక్క - చరితామృతాని. అమృతమువంటిచరిత్రములు. యాని. ఏవిగలవో.
 రాధావరాధోస్తుఖాః - రాధా - రాధవిషయమయిన- అవరాధ. అవరాధ
 ములే. ఉస్తుఖాః - మొదలుగాఁగలవి - శైశవచాపలవ్యతికరాః - శైశవ - బా
 ల్యమందలి- చాపల- చాపల్యముచేత- వ్యతికరాః - ఉద్వృత్తములు - యేవా.
 ఎవ్వగలవో- లీలాముఖాంభోరుహే- లీలా- లీలాసయతమయిన- ముఖాంభో
 రుహే - ముఖకమలమందు- భావితవేణుగీతిగతయః. భావిత. పుట్టుచున్న- వే
 ణుగీతి. వేణుగానముయొక్క - గతయః. భేదములు - యావా - ఏవిగలవో.
 తాస్యేవతాస్యేవ. అవియవియే. మే-నాయొక్క - హృదయే-హృదయమందు.
 ధారావాహికయా. ధారారూపముచేత. వహంతు. ప్రవహించుఁగాక॥ ❖

మ ॥ అలరుఁధన్యలకేధామృతముజిహ్వైకేహ్యమేబాల్యచా । పల
 ముల్ రాధకు నెయ్యముంగిడుక నా పాదించు నేయందము । ల్వలయన్తోమునవే
 ణుగానకలనస్వేమాటునాదివ్యచ । ర్యలెనామానసవీధివేడెదను ధారాళంబు
 గానిల్వఁగె॥ ... .. గం౬

తా ॥ కృతార్థులనాలుకల లేహ్యంబుంబోలెనుండు నీచరితామృతంబులె
 ష్వియో రాధకుబ్రయంబున వ రాధంబునంజేయనీచాపల్య ప్రచేకముల్యెయో
 విలాసయతంబగు నీనెమ్మెముఁ దామరయందుం బొడమిన వేణుగానప్రభే
 రంబుల్యెయోయవియవి నామనంబున ధారారూపంబుగఁ బ్రవహించుచుం
 డుఁగాకయనుట॥ ... .. ❖

శ్లో ॥ భక్తిస్త్యయిస్థిత రాభగవత్ యదిస్యాన్దైవేననః ఫలితదివ్యశోగవే
 షే । ముక్తిస్వయంముకుళితీంజలిరేవచాస్తాఽధర్మార్థకామగతయస్సచ
 యప్రతీత్యః॥ ... .. గం౭

టీక॥ హేభగవత్- ఒద్దులైశ్వర్యసంపన్నుడనైనయోశ్రీకృష్ణా. నః-మా
 యొక్క - దైవేన. అచ్యుష్టవిశేషముచేత. ఫలితదివ్యశోగవేషే- ఫలిత స్వఫల
 ముచేసంపాదించఁబఁచిన. దివ్య. అసాధారణమైన. శిశోంపేషే- బాలచేషము
 గల- త్వయి. నీయందు- భక్తిః- భక్తి స్థిత రా. మిక్కిలిదృఢమైనది. యదిస్యాత్
 తేయేనా. ముక్తిః- మోక్షము. ముకుళితాంజలిః. ముకుళిత-మోక్షుఁబడిన. అం
 జలిః దోయిలిగలదియె. అస్తాఽ- మమ్ము - నేనలే. నేవించుచున్నది- ధర్మార్థ

కామగతయః. ధర్మార్థకామ. ధర్మార్థకామములయొక్క - గతయః-సంచారములు. సమయప్రతీతయః- సమయ. అవసరమును ప్రతీతయః- కోరుచున్నవి.

ఉ॥ గోపకుమారవేషమునఁ గూడిననీయొడభక్తిదైవసంప్రాపితమైమదిఁ దృఢతరంబుగనిల్చినముక్తికన్యనా। దావునఁగేలుమోక్షి సతతంబునఁగొల్వఁగవేళఁజూచును। మ్మేఘనఁబిప్పిపీడ్కొలుపనేచినధర్మముసర్థకామము॥ ౧౦౭

తా॥ షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుడవైనయోకృష్ణనాభాగ్యంబునగోపాలవేషంబునిననీయందత్యంతభక్తిగలిగినట్టులయ్యెనేనిముక్తికాంతగేల్పిండ్పుతోడనేవృషునునన్నుసేవించుచునుండుధర్మార్థకామంబులునాయవసరంబుంగాంచుచునుండుగాననీయందలిభక్తిగలిగినదీయునాకుదుర్లభంబులేదనట.

శ్లో॥ జయజయజయ దేవ దేవ దేవత్రిభువనమంగళదీప్యనామధేయ । జయజయజయచాలకృష్ణదేవశ్రవణమనోనయనామృతావతార॥ ౧౦౮

టీక॥ శ్రవణమనోనయనామృతావతార. శ్రవణ. కర్ణములకును. మనః. మనస్సునకును. నయన. నేత్రములకు. అమృతమువలె. అవతార. ఆవిర్భావము. హేదేవ. ఓకృష్ణ. జయజయజయ. సర్వోత్కర్షణముగావర్తింపుము. త్రిభువనమంగళదీప్యనామధేయ. త్రిభువన. ముల్లోకములకు. మంగళ. శుభప్రదమయిన. దివ్య. అనితరసాధారణమయిన. నామధేయ. నామములుగల. హేచాలకృష్ణ. ఓచాలకృష్ణుండ. జయజయజయ. సర్వోత్కర్షణముగావర్తింపుము. దేవదేవదేవ. దేవతలకు. దేవ. దేవుడైన. హేదేవ. ఓకృష్ణ. జయజయ. సర్వోత్కర్షణముగావర్తింపుము॥

చ॥ జయజయదేవకృష్ణగిభునైన్యచుచెలాద్భ్రతీభేదకృద్దనం॥ జయజయకారణాభువనసన్నతమంగళనామధేయసం॥ జయజయబోధసాధకవచఃశ్రుతినేత్రమనోమనోహరా। జయజయవిశ్వజన్మలయశాసనగోధతమోనిరాసనా।

తా॥ శ్రోత్రంబులకునేత్రంబులకుమనంబునకునమృతంబువలెనుఖంబుజేయునుదృవంబుగలిగిముల్లోకంబులకును శోభనకరంబులగుచు నితరాసాధారణంబులకుదివ్యమంగళనామంబులుగలిగి దేవదేవుండవై వెలయుచున్న యోకృష్ణసర్వోత్కృష్టుండవై యుండుమనుట ।

శ్లో॥ తుభ్యంనిర్భరహృషణవహృషణవివశావేశస్ఫుటావిర్భవచ్చాపల్యేనవిభూషితేషుకృతాంభావేషునిర్భాసతే । శ్రీమద్గోకులమండనాయమహాతేవాచార్షవిదూరస్ఫరన్తాధురైక్యకరసార్థవాయమహాసేకస్త్వేచిదస్తైనమః॥

టీక॥ నిర్భరహావవహవవివశావేశస్ఫుటావిర్భవచ్చావల్యేన - నిర్భర - ఆ
 తిశయమయిన- హావవహవ- సంతోషవహముచేత. వివశావేశ - బాహ్య
 నూన్యతయందు. స్ఫుట - వ్యక్తమగునటుల. ఆవిర్భవత్ - పొడముచున్న-చావ
 ల్యేన - చపలతచేత. విభూషితేషు - అలంకరింపబడిన - సుకృతాం. ధన్యుల
 యొక్క - భావేషు. మనోవ్యాపారములయందు. నిర్భాసతే. మిక్కిలివ్రకా
 శించుచున్నవాఁడును-శ్రీమద్గోకులమండనాయ. శ్రీమత్ - సంపత్కరమయిన-
 గోకుల. గోసమాహమునకు. మండనాయః - అలంకారమయినవాఁడును. మ
 హాతే. వ్యాపకుడైనవాఁడును. వాచాం. ఉపనిషత్తులకు. విదూరస్ఫురన్నా
 ధుర్యేకరసాణావాయ. విదూర. మిక్కిలివిదూరమున. స్ఫురత్ - ప్రకాశించుచు
 న్న. మాధుర్య. సౌందర్యమనియెడి. ఏక- ముఖ్యమైన- రస. రసమునకు. అర్థ
 వాయ. సముద్రుడైనవాఁడును. కస్తైచిత్ - చెప్పనలవిగాని. అస్తై - ఈయె
 దురనున్న. మహాసే. తేజోరూపుడైనవాఁడునైన - తుభ్యం - నీకొఱకు- న
 మః - నమస్కారము॥ ... .. ❖

శా॥ ఆనందంబున బాహ్యముల్ మఱచి యాత్మ రామలీలారణి॥ ధ్యాను
 ల్లాల్వంఁగముం గలన్ని లిదివాచా గోచరంబై యెశో॥ దానందాం గణ రత్నమై
 మధురీమాధారాణావంబైన నెం॥ దేనమ్రోజ్వలమృతీతేజమున కెంతే మక్క
 వన్తొక్కెద॥ ౧౦౯

తా॥ సంపూర్ణంబగుసంతోషవహవంబుచే బాహ్యంబు మఱచి వ్యక్తంబగున
 టులంబొడముచాహ్యంబుననలంకరింపబడిన ధన్యులమనంబులం బ్రకాశించు
 చుగోకులంబునలంకరించుచును పనిషద్గమ్యంబయ్యెను దూరంబగు సౌందర్యా
 దిగుణ సముదయంబను రసంబున కణావుండై యవాఙ్మానసగోచరుండై ఈ
 ముంఁగలం గానుపించు తేజోరూపుడవగునీకొఱకు మ్రొక్కెదననుట॥ ❖

శ్లో॥ ఈశానదేవచరణాభరణేన నీవిదామోదస్థిరయశస్త్రబకోద్గమేన॥ లీ
 లాశుకేన రచితం తవ దేవకృష్ణకర్ణామృతం వహుతుకల్పశతాంతరేపి॥ ౧౧౦

టీక॥ దేవ- దేవుడవైన హేకృష్ణ- ఓకృష్ణ. ఈశానదేవచరణాభరణేన-
 ఈశానదేవ - శివునియొక్క - చరణ. పాదములే. ఆభరణేన - భూషణము
 గాగలవాఁడును. నీవిదామోదరస్థిరయశస్త్రబకోద్గమేన - నీవి- మూలధనమై
 దామోదర. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - స్థిర - సత్పులమయిన- క్షయశశః కీర్తియ

నియోడి - స్తబక - పువ్వులగుత్తియందు. ఉద్గమేన - ఉన్నుఖుడైన - లీలాశుకేన.
 బోవ్యశుకంబుఁబోసీలీలాశుకునిచేత - రచితం - చేయఁబడినట్లొకసమాహము.
 కల్పకతాంతరేపి. ఎవ్వమను. తవ - నీకు. కర్ణామృతం - కర్ణ - చెవులకు. అమృ
 తం. అమృతమై-వహతు. పొందుఁగాక॥ ... .. ❖

మ॥ ఘలవాంఛఁ హరికీర్తిఁ గుచ్ఛరతియైఁ ఫాలాత్సుసంసేవయ్యం॥ గలలి
 లాశుకవాక్యముల్ దెనుఁగునైఁ గర్ణామృతఖ్యాతిగా । నలరంజేసీతి వెల్లపూడిమ
 ణిపెద్దామాత్యవెంగన్ననే । నలరుందోయిలిమాడ్కిఁ గైకొనుము కృష్ణాకల్ప
 సంస్థాయై॥ ... .. ❖

తా॥ ఓయిశ్రీకృష్ణశివునిపాదాంబులార్థరణంబుగమనంబున ధరియించియ
 నఁగశివునియందలి ద్వేషంబుతనకులేదనుట దామోదరుండవై ననీకీర్తియనియె
 డియలరులగుత్తియందుఫలాపేక్షచేఁ బోవ్యశుకంబుఁబోలె వెలయనీలాశుకు
 నిచేరచియింపఁబడినట్లొకసమాహంబు నీకణఁబులకమృతంబగుచుగల్పకతం
 బులపర్యంతంబునుశాశ్వతంబుగనుండుం గాతయనుట॥ ... .. ❖

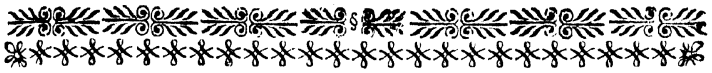
మాలిని॥ తనుజితజలవాహాదారితశ్వేతవాహా । జననకృతతమోహాశాంత
 దుర్దాంతమోహా । యనఘగుణ సమాహాయార్ద్రరత్నస్సమాహా । వినతవిష
 యుగేహావేంకటాహార్యగేహా॥ ... .. ❖

మ॥ ఇదికృష్ణాశ్రయయోగిపుంగవకృపావీతౌత్తసారస్వతా । భ్యుదయశ్రీవి
 భవత్రసిద్ధచిదబద్ధోధతుమాశాంతిన । త్వగయాభూషణవెల్లపూడిమణిపెద్దా
 మాత్యవెంగన్నణి । గదితాశ్వాసముపొల్పుఁబ్రాహ్మికమైకర్ణామృతశ్రీకృతికై॥

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము. ప్రథమాశ్వాసము.
 సంపూర్ణము.

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము. — ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్లో || అభినవనవనీతస్త్రిగ్ధ మాపీతదుగ్ధందధికణవరిదిగ్ధం ముగ్ధముంగంము
రాఠేః | దిశతుభువనకృచ్ఛేచ్ఛేదితా పిచ్ఛగుచ్ఛచ్ఛచినవ శిఖిపిచ్ఛాలాంఛితం
వాంఛితంసః | ... ..

టీక || అభినవనవనీతస్త్రిగ్ధమ్ - అభినవ - మిక్కిలినుతనమైన - నవనీత - వే
న్నచేత - స్త్రిగ్ధమ్ - స్వచ్ఛమైనట్టిదియు - ఆపీతధుగ్ధమ్ - ఆపీత - పానముచేయ
బడ్డ - దుగ్ధం పీరము గలదియు - దధికణవరిదిగ్ధం - దధి - పెరుగుయొక్క - కణ -
బిందువులచేత - వరిదిగ్ధం - అంతటబూయబడినయదియు - తాపింఛగుచ్ఛచ్ఛ
చి - తాపింఛ - కానుగుచెట్టుయొక్క - గుచ్ఛ - పువ్వులగుత్తుయొక్క - ఛచి - కాం
తివంటికాంతిగలయదియు - నవశిఖిపింఛాలాంఛితం - నవ - నూతనమైన - శిఖి
పింఛ - నెమలిపురిచేత - ఆలాంఛితం - తెన్నగానలంకరింపబడినయదియు - భు
వనకృచ్ఛేచ్ఛేది - భువన - లోకములయొక్క - కృచ్ఛ - ఉపద్రవములను - ఛేది - పో
నడువసమర్థమునైన - మురాఠేః - శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - ముగ్ధం - సుందరమై
న - అంగం - శరీరము - సః - మాయొక్క - వాంఛితం - అభీష్టార్థమును - దిశతు -
ఇచ్చుగాక. ... ..

శా || తాపింఛచ్ఛయైవనీలనవనీతస్త్రిగ్ధమైముగ్ధమై | యాపీతామితదుగ్ధ
మైదధికణై కాదిగ్ధమైలోకకృ | ప్రావచ్ఛేదకమైవనీలశిఖిపింఛాలాంఛితంబైనశ్రీ |
గోపాలవ్రభుమూర్తివాంఛితమొసంగున్నగునక్రాంతము || ... ..

తా || క్రొత్తయగువెన్నచేనచ్చంబగుచు బాంబుచేయబడినపీరంబుగలిగిదధిక
ణబులుచేతఁబూయంబడినదియై లోకంబులయవద్రవంబులబోనడువసమర్థం
బై కానుగుపువ్వులకాంతి వంటికాంతిగలదియై నెమలిపురిచేనలంకరింపఁబడిన
దియై సుందరంబైన శ్రీకృష్ణుని శరీరంబుమాకభిలాభీష్టంబులనిచ్చుం గాకయనుట.

శ్లో || యాందృష్ట్యాయమునాంపిపాసురగశ. వ్యూహోగ వాంగాహ తేవద్య
త్వావతీనీలకణ్డంబహోయాం ద్రిష్టుముత్కణ్డతే | ఉత్తంసాఠుతమాలవల్లసమి
తీచ్ఛిస్తేస్తీయాంగోపికాఃకాస్తైకాళియశాసనస్యకవుషస్సాపావనీపాతుసః || ౨

టీక || పిపాసుః - పానముచేయనిచ్చయించుచున్న - గవాం - గోవులయొ
క్క - వ్యూహాః - సమూహము - యాం - ఏకాంతిని - యమునాం - యమునానది

నిగా- దృష్ట్యా- చూచి- అశకం- ఎప్పుడును- గాహితే- ప్రవేశించుచున్నదియో-
 నీలకంఠనివహాః- నీలకంఠ- నేమశీలయొక్క - నివహాః- సమూహము- యం-
 ఏకాంతిని- విద్యుత్స్వాతి- మేఘమునుగా- ద్రష్టుం- చూచుకొఱకు - ఉత్కంఠ
 తే- సంతోషమును జేయుచున్నదియో - గోపికాః- గోపికలు- యం - ఏకాం
 తిని- తమాలవల్లవమితి- తమాల- నల్లకానుగునేట్టుయొక్క - వల్లవమితి-చిగు
 రునుగా- దృష్ట్యా- చూచి- ఉత్తంసాయ- శిరోభూషణముకొఱకు- భీష్మన్తి- భే
 దింపదలంచుచున్నాఁ - కాళీయశాసనస్య- శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - వపుషః-
 శరీరముయొక్క - నా- ఆవ్రసిద్ధమైన- పావనీ- పావనమునైన- కాంతిః- కాం
 తి-నః- మమ్మును- పాతు- పరపాలించుగాక- ... ..

చ || అనిశము యామునాంబువిదియా నెదమంచును గోగణంబులె | ల్లనజో
 రంబర్చి వజ్రులువలాహకమంచును వేడ్కతోడఁగ | నొనఁగఁదమాలవల్లవ
 ముకొప్పనకొని గోవకామినుల్ | చినుమఁగనొప్పుకృష్ణని విశేషతనుద్యుతిన
 న్నుబ్రోవుతఁ || ... ..

తా || గోసమూహంబును నేమశీలపిండును ప్రవేశలునేకాంతింగనుంగొని
 యమునానదియనియు ముగుశీల గుంపనియుగానుగు చిగుళ్లనియుమనంబులంద
 లంచిత్రావసుంజూడనుంబిదుమనుంగమకించునోయట్టిశ్రీకృష్ణని నేమైనచాయన
 నుంబ్రోచుగాకయనుట- ... ..

శ్లో || దేవః పాయాత్పయసి విమలే యామునే మజ్జతీనాం యాచ స్తినామనున
 యవదై ర్వశో వృతాస్యంశుకాని | లజ్జాలోలై రలసవిలసై రున్తి షత్పాపబాణై
 గ్రోవస్తీ గ్రణాం నయనకును మైరర్చితః కేశవోనః || ... ..

టీక || విమలే- నిర్మలమయిన - యామునే - యమునానదీసంబంధమైన-ప
 యసి- నీలను- మజ్జతీనామ్- స్నానము చేయుచున్నవారును- వంచితాని- దా
 చనిదిన- అంశుకాని- వస్త్రములను- అనునయవదైః- వినయభ్రమాటలచేత-
 యాచంతీనాం- యాచించుచున్నవారునగు- గ్రోవస్తీ గ్రణాం- గోపికలయొక్క-
 అలసవిలసైః- అలస- సౌమ్యములగుటచే- విలసైః- ప్రకాశించుచున్న- లజ్జా
 లోలైః- లజ్జా-సిగ్గుచేత-లోలైః-చంచలములయినవియు- ఉన్తి షత్పంచబాణైః
 ఉన్తి షత్- ఆవిర్భవించుచున్న- పంచబాణైః- మన్మధుడుగలవియును - నయః
 కునుమైః- నయన- నేత్రములనియెడి - కునుమైః- పున్వలచేత- అన్పితః- పు
 జింపబడిన- కేశవః- శ్రీకృష్ణమూర్తి-నః-మమ్మును-పాయాత్-రక్షించుగాక-

ఈశ్లోకముగోపాలకృష్ణమంత్ర రాజమందలివస్తా గ్రకర్షణప్రయోగ

ఛాన్యమసి సనత్కుమారసంహితయందుఁజెప్పఁబడియున్నది. ❖

శ్లో॥ కదమ్బువృక్షమారూఢం గోపీవస్తా గ్రహహరిణం | కృష్ణంఛాన్యత్వార్ధరా

త్రేతుజపేన్నన్త గ్రంసహస్రకం | దశ రాత్రజపాదేవమాకర్షేన్నాగకన్యకాంకన్య
కాస్తీ గ్రదశాదీనాంకింపునర్కర్త్యయోషితః || ... ❖

మ॥ యమునావేణికయందుగోపికలునీరాడకన్యకీయాంశుకౌ | ఘములం దా
చకన్సిగ్ధచేమృదులవాక్యప్రాధితోవేడుకకన్యకామదంచన్నదనాలసోల్లసనిరీతౌ
నీలనీరేజమా | ల్యములన్వారలుపూజచేయఁదగునయ్యుట్టాక్షునింబూచెదకన్యకా || ❖

తా॥ నిర్మలంబగుయమునోదకంబున నోలలాడుచు దాచంబడినచేలంబు
లననునయవచనంబులచేవేడుకొను వ్రేతలయొక్కలజ్జయనియెడియుపాధివల
నఁజంచలంబులై మన్నఘోర్దీవకంబులయి యలసంబులయివిలసిల్లకన్నదామరల
చేసన్నివంబుడు శ్రీకృష్ణుండుననురక్షించుఁగాకయనుట. ... ❖

శ్లో॥ మాతర్నాతీపరమసుచితంయత్కలానామ్పురస్తాదస్తాశక్యంజతరపి
రశీపూర్తయేన ర్తితాసి | తత్త్వవ్యంసహజసరళేవత్సలేవాణికుర్యాంప్రాయం

శ్చిత్తంగుణగణనయా గోపవేషస్యఃశ్లో॥ ... ❖

టీక॥ సహజసరళే - సహజ - స్వభావమయిన - సరళే - ఋజుహృదయ
ముగలయదియు - మాతః - తల్లియైనదియు - వత్సలే - దయావతియైనదియున
గు - మావాణి - ఓసరస్వతీ - జననీపీఠాపూర్త - జతర - ఉదరమనియెడి - పితరీ - ప
నటియొక్క - పూర్తయే - పూర్ణచక్రకొఱను - భిలానాం - దుర్లసులయొక్క - పు
రస్తాత్ - ముందరను - అస్తాశంకం - సందేహములేనటుల - మయా - నాచేత - న
ర్తితాసీతియత్ - నర్తనమునుఁబ్రాందించఁబడితి వనునదియెడికలదో - అతః -
ఇంతకన్నను - వగం - అన్యము - అనుచితం - ఉదితముకానిది - నాస్తీ - లేదు - తత్ -
అది - తుంతవ్యం - సహింపదగినది - గోపవేషస్య - గోపాలవేషముగల - శ్లో॥
శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - గుణగణనయా - గుణకీర్తనముచేత - ప్రాయశ్చిత్తం
సంపూర్తిని - కుర్యాం - చేయుచున్నాను. ... ❖

ఉ॥ ఉదరమునించగోపిభిరులంఠాడితాళలుచేసేవారికి | ఔముటునశంకనిన్నున
టియింపఁగఁజేసినపాతకంబులకన్యకాయతనోర్వంకావలెఁబ్రసన్నమనీన్నునుఁ
గన్నతల్లిశా | రదయదువంశనాయకునిఁబ్రస్తుతిసంపూర్తిచేసినానట్టెదకన్యకా || ❖

తా॥ స్వభావసిద్ధంబగుఋజుత్వంబుగలిగినమిత్రంబునమదీయప్రార్థనం

బువిసలంబుచేయనోపకయండి జగంబులకెల్ల దల్లియైనకతంబుప నాకుందల్లియై
యత్యంతదయావతియై మదీయవాగ్రూపంబునంబరిణమించినయోసరస్వతీదు
ర్జనులయెదుట నీనునర్తనంబుచేయించినపాతకంబు సహింపవలయునింకశ్రీకృ
ష్ణునిగూడీర్తనంబునందత్పాపప్రాయశ్చిత్తంబుంజేయుచున్నాననుట. *

శ్లో॥ అజుశ్యైగై గ్రురుణాకిరణైర్దుక్తసంరుద్ధరంధ్రంవారంవారంవదనమరు
తావేణుమాఘారయన్తమ్ | వ్యత్యస్తాఘ్నిః ప్రవికచకమలచ్ఛాయవిస్తారనేత్రం
వస్తేబృహ్దావననుచరితంనన్దగోపాలసూనుమ్ | X

టీక॥ అరుణాకిరణైః - అరుణానిష్ఠినైవ - కిరణైః - మయాఖములుగల. అంగు
శ్యైగై గ్రై - వ్రేకొసలచేత - ముక్తసంరుద్ధరంధ్రం - ముక్త - విడువబడినదియ.
సంరుద్ధ - కప్పబడుచున్నదియునగు - రంధ్రం - వివరముగలిగినటుల - వేణుం.
పిల్లనగ్రోపని - వదనమరుతా - మఖవాయువుచేత - వారంవారం - మాటిమా
టికిని - ఘ్రాయంతం - నిండింపజేయుచున్నవాడును - వ్యత్యస్తాంఘ్నిః - వ్య
త్యస్త - వ్యత్యయములైన. అంఘ్నిః - పాదములుగలవాడును - వికచకమలచ్ఛా
యవిస్తారనేత్రం - వికచ - వికసించిన - కమల - తెల్లదామర తోకులయొక్క -
ఛాయ - కాంతివంటికాంతిగల - విస్తార - విశాలములయిన - నేత్రం - కన్నులు
గలవాడును - బృందావననుచరితం - బృందావన - బృందావనమందు - నుచరి
తం - శోభనసంచారముగల - నందగోపాలసూనుం - నందగోపాల - నందుని
యొక్క - సూనుం - కుమారుండై సశ్రీకృష్ణమూర్తినిగూర్చి - వందే - నమస్కరిం
చుచున్నాను. ... ..

మ॥ అరుణాశ్రీదళుకొత్తనంగుళులనొయ్యిన్లవ్వుచున్విప్పచున్ | మురళీరం
ధ్రములూస్యమారుతమునంబూరించునొయ్యారమై | చరణద్వంద్వముమార్చ
దన్నిలుచుకంబాతాయతాలోకభా | సురభృందావనమందిరాంతరచరిష్ఠం
గృష్ణగీర్తించెదన్ | X

తా॥ కెంపుసాంశ్రలంబేజరిల్లునం గుళొగ్రంబులవేణురంధ్రంబులంకప్ప
చునువిప్పచునుమఖమారుతంబున సారెసారెకును వేణువుంబూరించుచువా
మదక్షిణపాదంబులదక్షిణవామభౌగంబులదనరం బృందావనంబునజరియించు
గోపాలకృష్ణునింగూర్చి మొక్కుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో॥ మస్తంమస్తంమధురనినదైర్వేణుమాఘారయన్తంబృన్దంబృన్దావనభువిగవాం
చారయన్తంచరన్తమ్ | ఛన్దోభాగేశతమఖముఖద్వంసినాందానవానాంహస్తా

రంతంకథయరసనేగోవకన్యాభుజజమ్! ౬

టీక|| మధురనినదైః- మధుర- మనోహరములయిన - నినదైః- ధ్వనులచే
త- మందమందం- మెల్లమెల్లన- వేణుం- పిల్లనగ్రోవిని- ఆపూరయంతం- నిండిం
వజేయుచున్నవాడును- బృందావనభువి- బృందావనప్రదేశమందు - గవాం-
గోవులయొక్క - బృందం- సమూహమును- చారయంతం సంవరింపజేయు
చున్నవాడును- ఛందోభాగే- వేదైకదేశమయినవేదాంతమందు - చందం-
సంచరించుచున్నవాడును - శతమఖముఖ్యస్వీనాం - దేవేంద్రుడుమొదలగు
వారలనడచుచున్న - దానవానాం - దనజులను - హంతారం- నాశనముచే
యుచున్నవాడును తం- ఆప్రసిద్ధుడునైన- గోవకన్యాభుజంగం- గోపికా
విటుడైనకృష్ణుని- హేరసనే- ఓనాలుకా- కథయ- కీర్తింపుము. ... ❖

శా|| బృందారణ్యతరుప్రదేశములగోబృందంబులన్నేపుచు | న్నందంబౌమ
ధురధ్వనికొమురళింబల్కాఱున్వినోదింపుచుఁ | ఛందోపీఠింబరించుచున్వృతరక్ష
స్తోమవిధ్వంసనా | నందుండైనప్రజాంగనావిటునజ్ఞాప్రస్థగీర్తింపుమా|| ❖

తా|| మనోహరంబులకునాదంబులచేమెల్లమెల్లన వేణువునిండింపజేయు
చుబృందావనంబున గోగణంబులనుమేళుచును వేదాంతపీఠులం జరియించుచు
నెల్ల దానవులంబోనడుచుచు లోకప్రసిద్ధుండై వెలయుగోపికావిటునోనాలు
కాకీర్తింపునుట. ... .. ❖

శ్లో|| వేణీమూలేవరచితఘనశ్యామపిఞ్చావచూడోవిద్యల్లే ఖావలయితఞ్చ
వస్తిగ్ధపీతామ్బరేణ | మామాలింగన్తరకతమణిస్తమ్భగమ్భీరబాహుస్సప్తే
దృష్టస్తరుణతులసీభూషణోనీలమేఘః | ౭

టీ|| వేణీమూలే- వేణీ- కేశబంధవిశేషముయొక్క - మూలే - మొదటను-
విరచితఘనశ్యామపిఞ్చావచూడః - విరచిత- ఉంచబడినదియు- ఘన- మేఘము
వలె- శ్యామ- నల్లనైన- పింఛ - నెమలిపురి- అవచూడః-శిరోభూషణముగఁగ
లవాఁడును-స్తిగ్ధపీతాంబరేణ - స్తిగ్ధ- స్వచ్ఛమయిన- పీతాంబరేణ- పీతాం
బరముచేత- విద్యల్లేఖావలయితః- విద్యల్లే- మెఱుపులయొక్క - లేఖా - ప
క్షిచేత- వలయితః- చుట్టుకొనబడిన- నీలమేఘఞ్చ - నీలమేఘమువలెనున్న
వాడును- మరకతమణిస్తంభగంభీరబాహుః-మరకతమణి- ఇంద్రనీలమణివికా
రమైన-స్తంభ-స్తంభమువలె - గంభీర-గంభీరములయిన- బాహుః- బాహువు
లుగలవాఁడును- తరుణతులసీభూషణః - తరుణ- లేతయగు- తులసీ- తులసీ
మాలిక- భూషణఃఅలంకారముఁగాగలిగినవాఁడునైనశ్రీకృష్ణమూర్తి- మం.

రుక్మిణీ దేవిని. ఆలంకార-కౌంఠిలించినవాండగుచు-స్వప్న- స్వప్నమందు. మ
యా. నాకేతి. కృష్ణమీమాడబడెను. ... ..

ఈశోకాధంబుగోపాలకృష్ణమోడశాక్షరమంత్రధ్యానంబని
సనత్కుమారసహితయందుఁబెప్పంబడియి. స్పది. ఊ

శ్లో॥ వామాంకస్థితయా వామపాణివద్దస్థస్వద్యయా । వద్వావతారయా
శిష్టంరుక్మిణ్యాకనకాభయా ॥ హరింతాపింఛసచ్చాయమాసీనాం కాంచనా
మ్బుజే । ఆశ్రిప్యంతప్రియందేవ్యాఫలాద్యద్వామపాణినా । సౌవర్ణవేత్రవిల
సద్దక్షపాణితలంస్త రేత్ । పీతామ్బుగధరందీవ్యంభూమామాలావిభూషణం ॥

వ॥ అలరుమెఱుంగురంగులపటకశాటికమాళిపాళిభా । సిలునవపింఛ
కంబుతులనీదళే దామయగ్గనటిమే । ఘులలితమూర్తిశాసకపుగంబముబోసిధు
బద్వయంబుచే । సలమిరమావధూటింజెలువందగల్గనెసిం చెసింపుగణ॥

త॥ తోలుకాణుమెఱుంగురంగులపడగదుబంగరువలెవాటును మాళిత
లంబునంగునువట్టునెమలిపుణియునుందులనీ దామంబునుంగలిగి నీలమేఘంబుబోలి
నశ్రీకృష్ణమూర్తినిలంఛకంబంబులందెగదుబాహుయుగళంబుచేరుక్మిణింగారి
లిందుకొనినాస్వప్నంబునంగానంబడియె. ... ..

శ్లో॥ కృష్ణేహృత్వాసిచయనిచయంకూలకుంజాధిరూఢేముగ్ధాకాచిన్తు
హురనునద్రైకిన్విత్యాహరంతీ । సభూభంగంసదరహాసితం సత్రవంసాను
రాగంఛాయాశౌరేకరతలగతాన్యస్పరాణ్యోచకషణ॥ ... ౮

టీక॥ సిచయనిచయం. సిచయ - వస్త్రములయొక్క - సిచయం- సమా
హమను- హృత్వా- హరించి- కృష్ణే-శ్రీకృష్ణమూర్తి - కూలకుంజాధిరూఢే-
కూల- యనునాతలనుందలి- కుంజ- బొదయందు- అధిరూఢేనఱి- ఎక్కినవాం
డగుచుండంగా- కాచిత్ - ఒకానొకతద్రైకి- ముగ్ధా- ముగ్ధరాలు- ముహుః-మా
టిమాటికిని. అనునద్రైకి- ప్రియవచనములచేత- కిన్వితీ - ఏమి ప్రయోజనమని
వ్యాహరంతీ- చెప్పదున్నది - సభూభంగం- బొమముడితోఁ గూడినటులను-
సదరహాసితం- చిఱునగవుతోఁగూడినటులను - సత్రవం- సిగ్గుతోఁడగూడినటు
లను- సానురాగం- అనురాగముతోఁగూడినటులను- ఛాయాశౌరేః - శ్రీకృష్ణ
చ్చాయయొక్క - కరతలగతాని- కేలనున్న- అంబరాణి- వస్త్రములను - ఆ
చకషణ - లాగెను. ... ..

ఈశోకాధంబుగోపాలకృష్ణమంత్రరాజవస్త్రాగ్రకషణావ్ర

యోగధ్యానమనిగోపాలకల్పనందుఁజెప్పఁబడియున్నట్టి-

శ్లో॥ కదమ్బవృక్షమారూఢం గోపీవస్త్రాగ్రవహణిణం । కృష్ణంధ్యౌత్వాధః
రాత్రేతుజపేన్ద్రత్రంసహస్రకం । దశరాత్రజపాదేవ మాకషేఁ స్నాగకన్య
కాః । కన్యకాస్త్రిదశాదీనాంకింపునమత్కయోషితః॥ ...

ఉ॥ కోకలుఁముచ్చిలించితటఁబంజగృహంబుననిల్వసిగ్గునఁ । భూక్రకటియఁ
దరస్తితనిరూఢయఁఁబ్రేమముఁదోఁపఁగట్టఁకుఁ । రాకయిదేమిరాతగదురాఱు
సముగ్ధవధూటిసీటిలోఁ । శేకొనబూనెనీడయగుఁబన్నిమునుందునిచేతిచేలముల్॥

తా॥ వస్త్రసమూహంబులననహరించిశ్రీకృష్ణుండుయమునాతటంబునందుండి
నవృక్షమునధిరోహింపనొకముగుడయైనగోపికప్రియవచనంబులనదియేమి
ప్రయోజనంబనినడుపుచు బొనుముడియునుచిలునగవునుసిగ్గుననురాగంబునుం
దెలుపుచునీడయగుకృష్ణునికతలంబులందుండినచేలంబులనాకషిణంఁచెననుట

శ్లో॥ అపిజనపిపరస్తిన్నాత్తపుణ్యోభవేయంతట భువియమునా యాస్తా
దృశోవంశనాళః । అనుభవతియవప శ్శ్రీమదాభీగనూనోరధరమణిసమీపన్యా
సధన్యామవస్తాం॥ ...

టీక॥ పరస్తిఁ - ఇతరమైన - జనపి - జన్మనుండు - ఆత్మపుణ్యః - ఆత్మపాం
దబడిన - పుణ్యః - పుణ్యము గలదగుచు - యమునారూఢః - యమునానదియొక్క -
తటఁబువి - తీరచేతనుండు - తాదృశః - శ్రీకృష్ణాధరమునుబొందేయొగ్యమైనవం
శనాళః - వేణువు - భవేయవపి - అయినప్పటికిని - యవపః - వీయమునాతీరనుం
దుఁబట్టినయీవేణువు - శ్రీమదాభీగనూనోః - శ్రీకృత్ - సంవత్సరంఁడైన - ఆ
భీగనూనోః - శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - అధరమణిసమీపన్యాసధన్యాం - అధ
రమణి - మణివంటియధరముయొక్క - సమీప - ప్రాంతమందు - న్యాసఁడంచు
టచేత - ధన్యాం - కృతార్థమైన - అవస్తాం - దశను - అనుభవతి - అనుభవించుచున్నది -

ఉ॥ నందతనూబుమోవిరతనంబుసమీపము చేరిధన్యతం । బొందెఁగళింద
జాతటము పొంతవనించినవంశ నాళమా । యందము గాంచునొక్కొజనసాం
తరనుందియ శేషసత్కీయా । బృందము వెంటనంటి ఫలమియ్యఁగఁ గోర్క
లపంటపండఁగఁ॥ ...

తా॥ శ్రీకృష్ణునికెమ్మోవిరతనంబుపొంతంఁజేరియమునాతటంబునం బొడమి
నవంశనాళంబు పనిత్రంబయ్యెనేను నటులజన్మాంతరంబుననైనయ శేష సత్క
మఁఫలంబులచేనై నం దాదృశవంశనాళంబుపోల్కికృతాధఃత్వంబునొందుచు

నాకోయనియోవ్రేతమనంబునందలంచెననుట. ... .. ❀

శ్లో॥ అయిపరిదినుచేతప్రాతరమ్భజనేత్రంకబరకలితచఞ్చిష్టిష్ణుదా
మాభిరామమ్ । వలభిదుపలనీలం వల్లవీభాగధేయం నిఖిలనిగమవల్లీ మూలకం
దంముకుందమ్॥ ... .. ❀

టీక॥ అయిచేతః ఓచిత్రమాప్రాతరంభోజనేత్రంప్రాతరంభోజప్రా
తఃకాలకమలములవంటి నేత్రం - కన్నులుగలవాఁడును - కబరకలితచఞ్చిష్టిష్ణు
దామాభిరామమ్ - కబర - సిగఁగయందు - కలిత - చుట్టబడి - చంచల్ - ఒప్పువన్ను -
పింఛదామ - నెమలిపురిదండచేత - అభిరామం - నుందరుఁడైనవాఁడును - వలభి
దుపలనీలం - వలభిదుపల - ఇంద్రనీలమణివలె - నీలం - నీలవర్ణుఁడైనవాఁడును - వ
ల్లవీభాగధేయం - వల్లవీ - గోవస్త్రీలయొక్క - భాగధేయం - భాగ్యస్వరూపుడైన
వాఁడును - నిఖిలనిగమవల్లీమూలకందం - నిఖిల - సమస్తమయిన - నిగమ - వేదముల
నియెడి - వల్లీ - తీవయలయొక్క - మూల - మొదటిదియగు - కందం - గడ్డయైనవాఁ
డును - ముకుందం - శ్రీకృష్ణమూర్తికెనిగూర్చి - పఠించిన - పఠచయము చేయుము. ❀

మ॥ లలితాంభోరుహ నేత్రగోపరమణీలావ్యాపాత్రుస్సము । జ్వలపా
రందరనీలగాత్రుఁగబరాంచత్పింఛలీలున్వని । శ్మలవేదాంతలతాలవాల మురళీ
సంగీతలోలుకదయానిలయై సస్తుతిమీరఁగోరమనమానిత్యంబుసేవింపుమా ।

తా ॥ ఓమనంబాదినముఖంబునంబొల్పుచిరిదిమ్మిరేకులుంబోలికన్నుఁగవ
చేదచేజరిల్లసిగయందునలంకరింపఁబడిన నెమలిపురిదండచేనభిరాముఁడగుచుని
ద్రనీలరతనంబుంబలెనీలకాంతిగలిగి గోవస్త్రీభాగ్యరూపంబైయెల్ల వేదంబుల
కునాదికాగణుండు వెలయు శ్రీకృష్ణమూర్తికెం గూర్చి మిక్కిలియుం బఠించయం
బుచేయుమనట. ... .. ❀

శ్లో॥ అయిముగళిముకుందస్త్రేరవక్త్రాగ్రవిందశ్వసనమధురసజ్జేత్వాం త్ర
ణమ్యాద్యయాచే । అధరమణిసమీపంప్రాప్తవత్త్యాంభవత్యాంకథయరహసి
కణ్ఠోమద్దశాంనందసూనోః॥ ... .. ❀

టీక॥ ముకుందస్త్రేరవక్త్రాగ్రవిందశ్వసనమధురసజ్జే - ముకుంద - శ్రీకృష్ణమూ
ర్తికయొక్క - స్త్రేరవక్త్ర - నగు మొగమనియెడి - అరవింద - కమలముయొక్క -
శ్వసన - విశ్వాసమనియెడి - మధు - మకరందముయొక్క - రసజ్జే - రసమునెఱిం
గిన - అయిముగళి - ఓవంశనాళిమా - త్యాం - నిన్నుఁగూర్చి - అద్య - ఇప్పుడు -
ప్రణమ్య - నమస్కరించి - యాచే - యాచించుచున్నాను - భవత్యాం - నీవు - అధ
రమణిసమీపం - అధరమణి - మణివంటియధరముయొక్క - సమీపం - సమీపమును

స్తావనత్యాంబోందుచుండఁగా. నందనూనోః . శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క -
 శ్రేణి. చెవియందు. రహసి. ఏకాంతమున . మద్దశాం . నాయవస్థను. కథ
 ను. చెప్పమా. ... .. ❖

వహరియధరాంతికస్థలవిహారమునకాస్తి తపూగ్ల వక్త్రతా । మరససమీరసీధు
 సమాధురిజెందిననిన్ను చేడదక । మురళిగోనందనూనునుదినూల్కొనగాజెవి
 కండనుండియెవ్వరువినకుండనాదువలవంతసమస్తముదెల్పుమొక్కెదక ॥౧౧

తా ॥ శ్రీకృష్ణునినగుమొగంబుఁదామరంబాడము నిట్టూరుపుతేఱుచవిసె
 తింగినయోపిల్లనఁ గ్రోవిననుంగూర్చి మ్రొక్కి వేడెదనీవుగతనంబుఁబోని యధ
 కంబునమీవంబునఁ జేరినయెడ శ్రీకృష్ణునిచెవియందే కాంతంబున నాయవస్థం
 జెప్పనునుట. ... .. ❖

శ్లో॥ సజలజలదనీలంవల్లవీకేళిలోలంశ్రీతసురతరుమూలంవిద్యదుల్లాసిచేలం ।
 సతసుగనునిజాలంసన్నోవిచ్చులీలంసురగివురులకాలంనామిగోపాలబాలం ॥

టీక॥ సజలజలదనీలం- సజల- నీటితో గూడిన- జలద - మేఘమువలె - నీలం-
 న్నలై నవాఁడును- వల్లవీకేళిలోలం- వల్లవీ గోవస్త్రీలయొక్క - కేళి- సల్లా
 పావలయందు- లోలం- ఆసతోఁగూడినవాడును - శ్రీతసురతరుమూలం- శ్రీ
 త- ఆశ్రయింపఁబడిన- సురతరు- కల్పచృక్షునుయొక్క - మూలం- మొదలుగ
 లవాడును- విద్యదుల్లాసిచేలం- విద్యతో - మెఱుపువలె. ఉల్లాసి. వ్రకాశించు
 పున్న- చేలం- వస్త్రములుగలవాఁడును- సతసురమునిజాలం- సత- సములై
 స- నీర- చేవతలయొక్కయు- ముని- ఘనులయొక్కయు - జాలం - సమాహ
 ముగలవాడును- సన్నోబింబలీలం- సత్ - సత్పూరుషులయొక్క - మనః - మన
 స్ఫలయందు- బింబ- సాకారములైన - లీలం - విలాసములుగలవాఁడును- సు
 రివురులకాలం - సురరిపు- రాక్షసులయొక్క - కుల-వంశములకు- కాలం-య
 తప్రాయుడైనవాఁడును- గోపాలబాలం- గోపాలబాలుడువైస (కృష్ణుని)నా
 మునుతించుచున్నాను. ... .. ❖

ఈశ్లోకార్థంబుగోపాలకృష్ణద్వాదశాక్షరీచంద్రధ్యనమనిసనత్కు

మారసంహితయందుజెప్పబడియున్నది. ... .. ❖

శ్లో॥ ధ్యాయేత్కల్పద్రుమాధస్తాన్తణ్డపీతాబ్జగంశుభమ్ । కృష్ణంపీతాకృ
 సరంశక్తివక్రకరామ్బుజమ్ । సింహిమానంసుధాకుమ్బైరైరావణకరావృతైః ।
 కేణశాస్త్రదర్శనానన్మతంతపసాత్సనా । స్థూయమానంసురగణైఃకీలుష్యభు

ష్టికరైద్దివి సేవ్యమానంచముసిభిస్సిద్ధస్సాధ్యైర్వహౌరగైః |

మ|| సజలాంభోధరజాలనీలవిలసత్సైదామినీచేలున్జ వ్రజభామాననక
లిలోలుసిసుపర్వద్వేషకృత్కూలనిః | ద్విజరాణ్ణానసనింబలీలునిశ్రీతాదిత్య
ద్రుమావారున్జ | భజియింతున్న్సిగోవబాలునతనానాచేవతాజారున్జ |

తా || నీరంబుతోడంగూడినమొగులుంబోలెనల్ల నయిగోపికలసల్లాపాదీశ్రీ
డలయందాసింఱుచుగల్పవృత్తమూలంబున నుండిమెఱుగుంబోసి చేలంబమరస
త్వదానవవలశనాశకుండై నచేవతలుమునులుభజియింప నత్పరుషులయెదుట
సాతౌత్కరించుచు వెలుంగుగోపాలబాలునుతించుచున్నాననుట.

శ్లో|| అధరవిచ్చవిడమ్మితవిద్రుమంమధురవేణునినాదవినోదినం | కమలకో
మలకప్రముఖామ్ముజంకమపిగోవకుమారముపాస్త్రహే | ... ౧౩

టీక|| అధరవింబుండంబితవిద్రుమం. అధరవింబ - దొండపండువంటియ
ధరముచేత - విడంబిత. అవహాసింపబడిన - విద్రుమం - పవడముగలవాడును.
మధురవేణునినాదవినోదినం - మధుర - శ్రావ్యమయిన - వేణునినాద - వేణునా
దముచేత - వినోదినం - కాలముగడుపుచున్నవాడును - కమలకోమలకప్రము
ఖాంబుజం - కమల - కమలమువలె - కోమల - మృదువయినదియు - క్రమ - సుం
దరమయినదియునగు - ముఖాంబుజం - నుఖకమలముగలవాడును - కమపి - శి
ట్టిదనిచెప్పవలవిగానివాడునునగు - గోవకుమారం - శ్రీకృష్ణమూర్తిని - ఉపా
స్త్రహే. ఉపాసించుచున్నాను. ... ..

మ|| మురళీనాదమధూళికాకలితసమ్మోదుకసుధాసారమే | దురబింబాధర
ఘాతవిద్రుమవినోదుకరాధికాంఘ్రిశ్యయా | వరలాటాలసమానఫాలతలశ్రీ
వత్సంకవతుస్తలక | సరసీజాతమనోహరాననుమదింజక్రాయుధుంగొల్పెదక.

తా || దొండపండువంటికెమ్మోవిపవడంబునపహాసింప శ్రావ్యంబగువే
ణుగానంబునఱగాలంబుం గడుపుచుఱ గమలంబువలెమృదులంబును సుందరంబు
నైననెమ్మోగంబమరస్థిటివాఱడనిచెప్పనలవికాక వెలుంగు గోపాలకృష్ణునుపా
సించుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో|| అధరేవినివేశ్యవంశనాశోవివరాణ్యస్యసలీలవజ్జుశీభిః | ముహూరప్త
రయన్ముహూర్వృష్టాన్నధురంగాయతిమాధవోవనాస్తే || ... ౧౪

టీక|| మాధవః - శ్రీకృష్ణమూర్తి. అధరే - కెమ్మోవియందు. వంశనాశం - వే
ణువుమని. నివేశ్య - ఉంచి. అస్య - ఈవేణువుయొక్క - వివరాణి - రంధ్రము

ను. సలీలం - విలాసముతోఁగూడినటుల. ముహూః - వలువలు. అఙ్ఘ్రీభిః - వ్రేళ్ల
చేత. అంతరయక్ - కప్పచు. వివృణ్వక్ - విప్పచును. వనాస్తే - బృందావన
చుండు. మధురం - శ్రావ్యముగను. గాయతి. గానముచేయుచున్నాడు. ❀

ఉ॥ నెమ్మదియామునాంతరవనిస్వసియించుచుఁగొంఁమోవిసం | దమ్ముగవంశి
గీల్కొలిపితద్వివరమ్ములనంగుళితతం | గ్రమ్ముచుజిమ్ముచుక్ శుశుభమ్ముగ గాన
ముదానమానముల్ ఘమ్మనిమ్రోయ జేయుంసీకుంగనుగొంటి కెకంటికింపుగఁక॥

తా॥ అధరంబునవంశ నాళంబునిలిపిరంధ్రంబుల వ్రేళ్ల చేమాటమాటకం
ప్పచునిప్పచుంబృందావనంబున శ్రీకృష్ణమూర్తివినింపగు నటులగానముంజే
యచున్నాడనట. ... ❀

శ్లో॥ వదనేనవనీతగన్ధవాహంవచనేతస్కరచాతురీధురీణమ్ | నయనేకహ
నాశ్రుమాత్రయేథాశ్చరణేకోమలతాగ్ధవంకమారమ్ | ... ❀

టీక॥ వదనే - ముఖమందు - నవనీతగన్ధవాహం - నవనీత - వెన్నయొక్క -
గన్ధ - పరిమళమును - వాహం - వహించుచున్నవాడును - వచనే - వాక్యమందు
తస్కరచాతురీధురీణం - తస్కర - దొంగయొక్క - చాతురీ - చాతుర్యములయొ
క్క - ధురీణం - భారవహుడైనవాడును - నయనే - కన్యవయందు - కుహనాశ్రుం -
కుహనా - అబద్ధవైన. అశ్రుం - కన్నీరుగలవాడును - చుణే - పాదమందు - కో
మలతాగ్ధవం - కోమల - మనోహరమైన - తాండవం - నృత్యముగలవాడును - కు
మారం - కుమారుడునైనకృష్ణుని - ఆశ్రయేథాః - సేవించుచున్నాను. ❀

ఈశ్లోకార్థంబుగోపాలకృష్ణైకవశాక్షరీమంత్రధ్యానమనిసనత్కు
మారసంహితయందుజెప్పబడియున్నది. ❀

శ్లో॥ హరస్తంనవనీతాదచౌర్యేణవ్రజయోషితామ్ | గోవచాలైర్వృ
తంకృష్ణంధ్యాయస్తస్త్రమిమంజపేత్ || ... ❀

ఉ॥ కమ్మనివెన్నవాసనముఖమ్మునఘమ్మనిసోడుముట్టవా | కృమ్ములజౌర్య
నైపుణులుగప్పడగన్నుగవన్న ఏషాశ్రుపు | ల్లమ్ముగగోమలాంఘ్రిముగళమ్ము
నదాండవళేళి యొప్పగాఁ | గ్రమ్మురుగోపబాలకు ముకుందునినామది నాత్ర
యించెదఁక॥ ... ❀

తా॥ నెమ్మిగంబుననవనీతగంధంబు వెలయమాటలయందు దొంగతనం
తువదురులుపొసంగగన్నుంగవమిధ్యాశ్రులాలుకనదుగుదామరల నాట్యంబు
విస్తరిల్లంగ్రమ్మురుగోపాలబాలునినోమనంబాయాత్రయంపుమనుట. ❀

శ్లో॥ అమునాకిలగోష్ఠగోవనాథకంఠమునారోధసినన్దనన్దనేనాఃకడమునా
వనసమృవఃవపేనిఃకిమునాసౌశరణాధి నాంశరణ్యః॥ ... ౧౬

టీక॥ అమునా- ఈయగువడుచున్న- నన్దనన్దనేన- శ్రీకృష్ణమూర్తికచేత-య
మునారోధసి- యమునాతటమందు-గోవగోవనాథకం- గోవ- గోపాలకు
లయొక్క- గోవనాథకం- రక్షించుకొంటు- వనశంభవః- వనమందుబొడమి
న- దమునాః- దహనుడు- వపేకిల- పానముచేయబడియెగుదా- అసౌ-
ఈకృష్ణమూర్తిక- శరణాధి-నాం- శరణమును బ్రాధికంచుచున్న- నః-మాకు.
శరణ్యః- రక్షకుడు. నకిము- కాడాయేమి. ... ..

త్రప్రాసమ త్రేభము॥ యమునాతీరవనాంతసంజనిత దావాగ్నిస్ఫుటార్పిర్ని
కా॥ యమునానాజనభీకరంబగుచుడాయకప్రేలవేఁగాచునె । య్యమునాయం
బనిదానినా నెఁటనిత్యంబుక హరికృ గు వ్రసం॥ యమునారాధనచేయునాకివృష
భీష్టావాప్తిగాకుండునె॥ ౧౬

తా॥ ఈకానంబడుచున్న శ్రీకృష్ణమూర్తికచే యమునాతటవనంబునగో
పాలరక్షణంబుకొంటు దావానంబుపానంబుచేయంబడియెంగదా అట్టి ఈ
ష్ణమూర్తిక శరణాగతులగుమమ్ముం గావ నేటులసమర్థండు గాకపోవు ననుట.

శ్లో॥ జగదావరణీయజారభావంజలజాపత్య వచోఽచారగమ్యమ్ । తను
తాస్తనుతాంశివేతరాణాంసురనాథోపలనున్దరంమహునాః॥ ౧౭

టీక॥ జగదావరణీయజారభావం- జగత్ - లోకములచేత - ఆదరణీయ.
అంగీకరింపదగిన- జారభావం- జారత్యములగులదియు. జలజాపత్యవచోఽచా
రగమ్యం- జలజాపత్య- చతుర్ముఖునియొక్క- వచః వాక్యములయినవేదాం
తములయొక్క- విచార- సంచారముగల యుత్తరమీమాంసచేత - గవ్యం.
తెలియదగినయదియు- సురనాథోపలనుందరం- సురనాథోపల - ఇంద్రనీలమ
ణివలె- సుందరం- సుందరమయినదియనైన - మహాః శేజము- నః- మాయొ
క్క- శివేతరాణాం- అశుభములయొక్క- తనుతాం-కార్యమును- తను
తాం- చేయుంగాక. ... ..

చ॥ సరసిజనంభవప్రముఖసర్వసువ్వచోవిచారగో । చరమగు దివ్యతేజ
మనిశంబులు జగంబుమెచ్చుజారుడై । మరకతనూత్న రత్ననుషమంజెలు వందగు
మారమూర్తియై । వరగిదయార్ద్ర దృష్టి నశుభంబులడంచుశుభంబులీవుతక॥

తా॥ నేపాంత వాక్యంబులవిచారంబుగలయుత్తరమీమాంసచేఁ జెలియ

శ్రీకృష్ణకర్ణావృతము. - ఆ. ౨.

దగియును జగంబులచే నాదరింపఁ బడిన జారత్వంబుగలిగి యింద్రునిల రత్న
బుంబోలె నుందరంబయి వెలుంగుతేజంబు నాయశుభంబులనడంచె శుభంబు
నొసంగుతయనుట.

శ్లో॥ సాకాపిసర్వజగతామభిరామసీమా కామాయనోభవతు గోపకీశ
మూర్తిః । యాశేఖరేశ్రుతిగిరాంహృదియోగ భాజాం పాదామ్బుజేవన
భావ్రజసుందరీణామ్॥

టీక॥ సా- అప్రసిద్ధమయినయదియు - కాపి- ఇట్టిదియనిచెప్ప నలవిగా
యును- స్వజగతాం- ఎల్లలోకములయొక్క - అభిరామసీమా - అభిరా
సౌందర్యముయొక్క - సీమా- ఉత్తరావధియునైన- గోపకీశోరమూర్తిః-
పకీశోర- గోపాలబాలునియొక్క - మూర్తిః- శరీరము- నః- మాయొక్క -
మాయ- శ్రేయస్సుకొఱకు- భవతు- అగుఁగాక- యా- ఏమూర్తి- శ్రుతిగిరా
వేదవాక్యములయొక్క - శేఖరే- అంతమందు- యోగభాజాం- బ్రహ్మనిష్ఠ
యొక్క - హృది- హృదయములయందును- వ్రజసుందరీణాం- గోపస్త్రీలె
క్క - పాదాంబుజేవ- పాదకమలంబునను- సులభా- సులభముగాఁ బ్రవర్తి
చుచున్నదియో- సాకామాయభవతు అనియన్వయము.

ఉ॥ ఎల్లజగంబులుకొరపివహించుశుభాస్పదసీమయోగిహృత్ఫుల్లసర
జపాశ్చిదబదముల్లలకింపఁడ్రయీవధూటికా । హల్లకసీమలంబాలుచునద్యృతగ
వకీశోరమూర్తియా । వల్లవకామినీచరణవారిజసేవకులెస్సఁజిక్కెఁగా॥

తా॥ ఎద్దియేనియు వేదాంతంబున బ్రహ్మనిష్ఠులహృదయంబులంబ్రకాశిం
నదియయ్యుంగోవపధూచంఠాంబుజసేవకుఁబాల్పడియెనోఅట్టి ప్రసిద్ధంబం
నదియు నెల్లలోకంబులసోయగంబునకు నెల్లయునైన గోపాలకృష్ణమూర్తిమా
యస్సుకొఱకుఁగూఁగాకయనుట.

శ్లో॥ అత్యంతబాలమతసీకుసుమప్రకాశందిగ్వాసనంకనకభూషణభూష
తాంగమ్ । విస్రస్తకేశమరుణాధరమాయతాత్మం కృష్ణంనమామిమనసావన
దేవనూనుమ్॥

టీక॥ అత్యంతబాలం- మిక్కిలిబాలుఁడైనవాఁడును - దిగ్వాసనం- దిగ
బరుంఁడైనవాఁడును- విస్రస్తకేశం- విస్రస్త - ముడివేయని - కేశం - వెంట్రు
లుగలవాఁడును - అతసీకుసుమ ప్రకాశం - అతసీకుసుమ - నల్లకేశపువ్వుయొ
క్క - ప్రకాశం - ప్రకాశమువంటి ప్రకాశముగలవాఁడును - కనకభూషణ
భూషితాంగం- కనక- బంగారువికారమయిన - భూషణ - ఆభరణములచే

భూషిత. అలంకరింపబడిన - అంగం - శరీరముగలవాఁడును - అరుణాధరం
అరుణ. ఎఱ్ఱనైన - అధరం - అధరముగలవాఁడును - ఆయతాతుం - ఆయత - దీగ
ములైన. అతుం - కన్నులుగలవాఁడునైన - వసుదేవనూనుం - శ్రీకృష్ణమూర్తిని -
జనసా - మగన్సుచేత - సమామి నమస్కరించుచున్నాను. ... ❖

ఉ || కోమలసుందరాకృతియుగోప్పకనుంగవకెంపుమోవియు | న్దీ మున
 వ్రేలుముంగురులునూత్నవిభూషణ భూషితాంగము | ద్దామదిగంటరాకృతి
 యుండార్చినివెన్నునిజిన్నిబాలవృక్ష | శ్రీమెఱయన్ భజింతునతనీనుమభాసుని
 సందసూసునిన్ || ... .. ❖

తా || మిక్కిలిబాలుండునునల్లశపూవుంబోసినెమ్మేని చాయచేదేజరిల్లు
 వాఁడును దిగంటరుండునుగనకాభరణంబులచేసలంకరింపబడిన శరీరంబుగల
 వాఁడును ముడువనివెండ్రుకలుగలవాఁడును వెడలువగుకనుంగవలవాఁడును
 గంపుపెంపుగణింపనియధరంబుగలవాఁడును వసుదేవనూనుండునునగుశ్రీ
 కృష్ణమూర్తింగూర్చిశరంబుచేసమస్కరించుచున్నానునట. ... ❖

శ్లో || హస్తాంఘ్రినికృణితకంకణకింకిణీకం మధ్యేనితమ్బుమవలమ్బితహేమ
 సూత్రమ్ | ముక్తకాలాపముకుళీకృతకాకవతుం వందామహే వ్రజచరంవసుదే
 వభాగ్యమ్ || ... .. ❖

టీక || హస్తాంఘ్రినికృణితకంకణకింకిణీకం - హస్తాంఘ్రి - కరచరణక
 మలములయందు - నికృణిత - మ్రోయచున్న - కంకణ - మంజీరముల యొక్క
 కింకిణీకం - చిఱుగంటలుగలవాఁడును - మధ్యేనితంబం - నితంబ మధ్యమందు -
 అవలంబిత హేమసూత్రం - అవలంబిత - ఆశ్రయింపబడిన - హేమసూత్రం -
 బంగారు మొలనూలుగలవాఁడును - ముక్తకాలాపముకుళీకృత కాకవతుం - ము
 క్తకాలాప - ముక్తావళిచేత - ముకుళీకృత - మోడ్పంటడిన - కాకవతుం - బిప్పకూ
 కటిగలవాఁడును - వ్రజచరం - వ్రజ - వ్రేపల్లెయందు చరం - సంచరించుచున్న
 వాఁడునునగు - వసుదేవభాగ్యం - శ్రీకృష్ణమూర్తినిగూర్చి - వందామహే - న
 మస్కరించుచున్నాము || ... .. ❖

ఈశోకాగంబుశ్రీకృష్ణాష్టాక్షరీధ్యానంబని సనత్కుమారసం
హితయందుఁ జెప్పబడియున్నది. ... .. ❖

శ్లో || పద్మహాయనమీశానంధావమానంవ్రజాంగణే | కింకిణీనూపురగ్రీ
 వకణః భూషోజ్జ్వలంస్తరేత్ || ... .. ❖

చ॥ నరనసితంబమధ్యమునజా తెను పెన్నొలనూలు దిన్నముం । గురులుడకం
బుగాగమిదికూర్చినము లైపు రావి రేకయుం॥ గరచరణా గ్రనికృణితకంకణకింఱు
లావృనందనుం॥ దిరమునసంచరించువసు దేవతపఃఫలము భజించెదఱ॥ ❖

తా॥ హస్తంబులనుబాదంబులను గంకణమంజీగంబులయొక్క చిటుగంట
లుమ్రోయుచుండగటివశ్చాద్యాగమధ్యంబునంబంగరు మొలనూలువ్రేలుచుం
డమోడ్పంబడినచిప్పకూంకటియందు రావిరేకమెఱయు వ్రేవల్లెయందు గ్రుమ్మ
రుశ్రీకృష్ణమూర్తింగూర్చుమ్రొక్కెదననుట. . . . . ❖

శ్లో॥ బృందావనద్రుమతలేషుగవాంగణేషు వేదావసానసమయేషు చద్య
శ్యతేయత్ । తద్వేణునాదనవరం శిఖిపిచ్చిచూడం బ్రహ్మస్త్రరామి కమలేక్ష
ణమభ్యసీలం॥ ౨౧

టీక॥ బృందావనద్రుమతలేషు- బృందావన - బృందావనమందలిద్రుమ
వృక్షములయొక్క - తలేషు- ప్రదేశములయందు- గవాం - గోవులయొక్క -
గణేషు- సమూహములయందు - వేదావసానసమయేషు - వేదావసాన- వే
దాంతములయొక్క - సమయేషు - సిద్ధాంతములయందు- యత్-ఏబ్రహ్మము
దృశ్యతే- చూడఁబడుచున్నదియో - తత్ - ఆప్రసిద్ధమైనట్టి- వేణునాదనవరం
వేణు- పిల్లనఁగ్రోవియొక్క - నాదన-వాయిచుటయందు-వరం- ఆస్తక్రమయా
నదియు- శిఖిపిచ్చి- నెమలిపురి- చూడం- శిరోభూషణముగాఁగలదియు- కమ
లేక్షణం- కమల- తామర రేకులవంటి- ఈక్షణం- నేత్రములుగలదియు - అభ్య
సీలం- అభ్య- మేఘమువలె- సీలం; నల్లనైనదియునగు-బ్రహ్మ- శ్రీకృష్ణాఖ్యవర
బ్రహ్మమును- స్త్రరామి - స్త్రరించుచున్నాను. ... .. ❖

శా॥ బృందారణ్యతరుప్రదేశములగోబృందాంగణక్షోణలఱ । ఛంఠో
వీధులఁగానుపించు పరమస్వచ్ఛందమా తేజమా । నందబ్రహ్మచూవందనీయము
రళీనాదాను మోదంబునా । యందున్ని లైవదఱింఛమాడ మువయోజాక్షంబు
మేఘాభముఱ॥ ౨౧

తా॥ బృందావనంబుతరువులనీడలనుగోసమూహములయందును వేదాం
తవీధులయందునే బ్రహ్మంబుగానంబడుచున్నదియో యట్టిప్రసిద్ధంబయివేణు
నాదానందంబందు సాసక్తలై నెమలిపురిశిరోభూషణంబుగధరించి తామ
రరేకులవంటికన్నుంగవగలిగి మేఘంబుఁబోలె నల్లనై వెలుంగు శ్రీకృష్ణాఖ్యబ్ర
హ్మంబునుస్త్రరించుచున్నాననుట, ... ❖

శ్లో॥ వ్యత్యస్తపాదమవతంసితబహిఃపహణం సాచీకృతానననిశితేశిత
వేణురంధ్రం । తేజఃవరంపరమకారుణికంపురస్తాత్ప్రాణప్రయాణశమయేమ
మనస్సిధత్తామ్ । ౨౨

టీక! వ్యత్యస్తపాదం- వ్యత్యస్త - వ్యత్యస్తములైన - పాదం - చరణములు
గలదియు - అవతంసితబహిఃపహణం - అవతంసిత- శిరోభూషణముగఁజే
యఁబడిన - బహిఃపహణం - నెమలిపురిగలదియు- సాచీకృతాన ననివేశితవే
ణురంధ్రం. సాచీకృత. అడ్డముగాఁజేయఁబడిన. ఆనన- ముఖమందు - నివేశిత
ఉంచఁబడిన- వేణు- పిల్లనగ్రోవియొక్క - రంధ్రం. చిలముగలయదియు- పర
మకారుణికం - అత్యంతదయాళువైనయదియు - వరం . ఉత్కృష్టమైనయది
యునగు- తేజఃతేజము - మమ- నాయొక్క - ప్రాణప్రయాణశమయే - ప్రాణ
ప్రయాణ- మరణముయొక్క - శమయే- కాలమందు - పురస్తాత్ - యెదుటన
స్సిధత్తాం- సమీపమగుఁగాక. ... .. ❖

చ ॥ మొగ మొగయోరఁజేసుకొనిమోవినివేణువుఁజేప్పితిర్వంగం । ఘికవిలసి
ల్లహాలితటికేకీకలాపకలాపముంచితి । విగఁగనువట్టుసౌఖ్యవచంగనువేళేమ
దీయసస్సిధిక్ । నిగమనివాసతేజమునినిర్వలసత్కరుణాధురీణమై । ౨౨

తా॥ వామదక్షిణభాగంబులదక్షిణవామ పదంబులనునిచి శిరోభూషణం
బుగనెమలిపురిధరియించియోరఁగాజేయబడిన నెమ్మొగంబునవేణురంధ్రంబుల
జేప్పియత్యంతదయాళువైయత్కృష్టంబగుచువెలుంగు తేజంబుప్రాణావసా
నకాలంబుననాయెదుటందోచుఁగావుతయనట. ... .. ❖

శ్లో॥ ఘోషప్రఘోషశమనాయమధోగుణేనమధ్యేబంబంధ జననీనవనీత
చోరమ్ । తద్బంధనంత్రిజగతాముదరాశ్రయాణా మాశ్రోశకారణ మహో
నితరాంబధూవ॥ ౨౩

టీక! ఘోషప్రఘోషశమనాయ- ఘోష- గొల్లవల్లియయొక్క - ప్రఘో
ష- ఆశ్రోశముయొక్క - శమనాయ- శాంతికోఱు- జననీ- తల్లియైనయశోద-
నవనీతచోరం - వెన్నదొంగయైనకృష్ణుని - మధ్యే- నడుమునందు-మధః- కవ్వ
ముయొక్క - గుణేన- త్రాటిచేత-బంబంధ-కట్టివైచెను. తద్బంధనం. అబంధ
నము. ఉదరాశ్రయాణాం - ఉదర- శ్రీకృష్ణోదరమును - ఆశ్రయాణాం. ఆశ్ర
యించిన- త్రిజగతాం - ముల్లకములకును. ఆశ్రోశకారణం. ఆశ్రోశ-అత్యం
తఘోషమునకు- కారణం. బీజము- నితరాం- మిక్కిలియు - బధూవ. ఆయను-

శా॥ పాలున్నెన్నయుఁముచ్చిలించెనని గోపాలాంగనల్లయ్యుడకా॥ శా॥ బిం

జెందుచుదల్లిమట్టుపలుపంజర్పించియా బాలకుఁ గా. రోలంగవ్వపుద్రాటగట్టెన
టయాక్రోశింజెదత్తు. టీలో. దైవ్రోశ్యంబునుదన్నహంపామ ముగల్గొంద
గానేర్తురే|| ౨౩

తా|| పాలువెన్నలుముట్టులించెనని నందవ్రజంబునందుండెడిగోపాం
గనలు సెప్పకొనుమాటలాలించియాదొంగతనంబుడువందలంచి యశోదనవనీ
తచోరుండగు కృష్ణుని గవ్వపుద్రాటనులూఖంబునగట్టి నంద దుదరంబున నున్న
ముల్లోకంబులును దద్బంధనంబుననగువేదనావశంబుననాక్రోశింపందొడంగత
ల్లియై నయాయశోద గోపికాక్రోశంబుడువందలంచి చేముబంధనం బెల్లలొకం
బులకునువద్రవకరంబయ్యెననుట. ... ..

శ్లో|| శైవావయంసఖలుతత్రవచారణీయంపత్నోక్షీరీజపవ రానితరాంతథాపి|
చేతోమదీయమతనీకుసుమావ భాసంస్తే రాసనంస్తరతిగోవపధూకిశోరమ్|| ౨౪

టీక || పంచాక్షరీజపవరాః- పంచాక్షరీ- పంచాక్షరీమంత్రముయొక్క-

జప- జపమందు పరాః- ఆసక్తులమయిన- వయం- మేము- శైవాః- శివసంబంధుల
ము- తత్ర- ఆదిపయమందు- విచారణీయంసఖలు- విచారింపగూడదుగ దా- తథా
పి- అయినప్పటికిని- మదీయం- నాసంబంధమై- న చేతః- చిత్తము- అతనీకుసుమావ
భాసం- అతనీకుసుమ- నల్లవి సెవువ్యయొక్క- అవ భాసం- కాంతివంటికాంతిగల
వాడును- స్తే రాసనం- నగు మొగముగల వాడునగు- గోవపధూకిశోరం- గోవ
పధూ- యశోదయొక్క- కిశోరం- శిశువగుకృష్ణుని నితరాం- మిక్కిలియు - స్తరతి-
ర్పరించుచున్నది. ... ..

మ|| అనుమానింపఁగ నేమిశైవులముమేమిత్వంతపంచాక్షరీమనుపారీణులమా
మమై నసెవుడుకొమందస్తీత భ్రాజితా| ననచ ద్రుంగపిలాతనీనుమనమానద్యో
శిస్తండ్రుగృ | వ్లునిగోపాలకబాలుసెంచ నెతలంచుంజి త్తమాసత్తోకా|| ౨౪

తా|| పంచాక్షరీమంత్రంబుజపించు మేముశివసంబంధముగలవారలమనుట
మందనుమానంబులేదైననునల్లవి సెవువ్రాకాంతివంటికాంతిగలనెట్టేనుగలిగిన
పిమ్మొగంబునం దేజరిల్లుయశోదానుతుండయిన కృష్ణునిసామంబుగోరుచుండు
నుట. ... ..

శ్లో|| రాధాపునాశుజగదచ్యుతద త్రచిత్తామధాసమాకలయతీదధిర్తికపాత్రే| త
వ్యస్తనస్తబకచక్ష్మలలోలదృష్టిరేవోపిదోహనధియావృషభంనిరున్ధక || ౨౫

టీక || ఆచ్యుతదత్తచిత్తా- ఆచ్యుత- శ్రీకృష్ణునియందు- దత్త- ఉంచబడిన- చి

త్తా- మనస్సుగలదియై - దధిర్తికపాత్రే- దధి- పెరుగుచేత- ర్తిక- శూన్యమై న- పా

త్రే. ఘటమందఁ మంధానంకవ్యమును. ఆకలయల్ల. త్రిపుచున్న రాధా-రాధయ
 మగోపిక- జగల్ - భువనమును-పునాతు-పవిత్రముగాజేయుగాక-తస్మాః. ఆరా
 ధయొక్క- న్ననస్తబకచంచలలోలదృష్టిః - న్ననస్తబక- పూవుగుత్తుబకంబిపా
 లిండ్లయందు- చంచల- సారెసారెకుబ్రవర్తింతుచున్నయదియు- లోల. ఆసతో
 గూడుకొన్నయదియునగు- దృష్టిః- చూపుగలవాడయి-దోహనధియా-దోహన
 బుద్ధిచేత- వృషభం-వృషభమును-సిరుంధః-కట్టుచున్న- దేవోపి-శ్రీకృష్ణుడును-జ
 గల్ - లోకమును - పునాతు - పవిత్రముగాజేయుగాక, ... ❖
 చ॥ భ్రమసిహరించలంబిదధిభాండముదండవసించురిక్తభాం దముమథియించు
 రాధయుమనంబునదస్తుచకుంభికుంభవిభ్రమముదలంబియొక్కవృషభంబునదో
 హనబుద్ధిగట్టున | కృమలదళాక్షుడుంగరుణ గాతురుగాతజగద్వీతానముః॥

తా || శ్రీకృష్ణమూర్తియందు మనంబడినదియగుటచేదధిభాండముపొంత
 నుండినపెరుగులేనికుండయందుఁ గవ్వంబునిడితరుపంగమకించురాధయునారా
 ధకుచకుంభంబుల మాటిమాటికిం జంచలించుమనంబుగలవాడగుటంజేసిభ్యాం
 తిచేవృషభంబుంబిదుకసమకట్టు శ్రీకృష్ణుండును లోకంబుబవిత్రంబుగాజేయుదు
 రుగాకయనుట. ... .. ❖

శ్లో॥ గోధూళిధూసరితకోమలకున్తలారంగోవర్ధనోద్ధరణకేళికృతవ్రయాసమ్ |
 గోపీజనస్యకుచకుబ్జుమమద్రితాంజంగోవృద్ధమిద్దవదనంశరణంభజామః॥ ౨౬

టీక॥ గోధూళిధూసరితకోమలకుంతలారం- గోధూళి- గోసమ్మర్ధనమువ
 లనబుట్టిన రేణువులచేత- ధూసరిత- ధూఫరవర్ణముగలదిగాజేయబడిన-కోమల-
 మృదువులయిన-కున్తలారం-కేశారములుగలవాడును-గోవర్ధనోద్ధరణకేళికృ
 తవ్రయాసం-గోవర్ధన-గోవర్ధనవర్వతముయొక్క-ఉద్ధరణ-యెత్తుబయనియెడి-
 కేళి- విహారమందు-కృత-చేయబడిన-వ్రయాసం-వ్రయాసముగలవాడును-గోపీ
 జనస్య-గోపికాసమూహముయొక్క-కుచకుంకుమముద్రితాంజం-కుచ- న్ననము
 లయందలి- కుంకుమ-అరిగరాగపిశేషముచేత-ముద్రిత-చిహ్నితములయిన-అం
 గం- వక్షుముమొదలగునవయవములుగలవాడును-ఇందువదనం-ఇందు-చంద్రుని
 వంటి- వదనం- ముఖముగలవాడును-శరణం-రక్షకుఁడునైన-గోవిందం-శ్రీకృ
 ణ్ణమూర్తిని - భజామః - సేవించుచున్నాము. ... .. ❖

ఉ॥ గోవనధూళిధూసరితకోమలకుంతలగోపికాకుచస్థాపితకుంకుమాం
 కితశాలభుజాంతరుచాణిపంకజా | రోపితధూమిభృద్వరసరూఢసఖాస్పదనం

దగోకుటుకా । గోవకుమారునిందువదనున్నదనుగ్రహవాంఛగొల్పెదకా ॥

తా ॥ గోవదసమ్మర్దంబునంబొడమిసవ రాగంబుచేఱునరంబగుకేశాగ్రంబులుగల్గిగోవధనోద్ధరణంబునువిహారంబుచే జేయబడినశ్రమంబుగలిగిగోవికాకువకుంకుమంబున లాంఛితంబగునుగంబుచే జేబొల్లుచుబండురుంబోలునెమ్మగంబుననమరినాకురక్షుకండై తనరుగోవిందునిసేవించుచున్నాననుట శ్లో ॥ యద్రోమరంధ్రపరిపూర్తివిధావదతౌవారాహజన్మనిబభూవురమీసముద్రాః । తంసామనాధమకవిస్తదృశంయశోదాపాణిద్వయాన్తరజలైస్సృపయాంబభూవ ॥ ౨౭

టీక ॥ వారాహజన్మనివరాహవతారమందు. అమీసముద్రాః. ఈసముద్రములు. యద్రోమరంధ్రపరిపూర్తిః ధౌ-యత్. వీశ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క-రోమ-వెంట్రుకలయొక్క- రంధ్ర- బిలముయొక్క- పరిపూర్తి-పూర్ణముయొక్క-ః ధౌ-చేయుట యస్తు. అవతౌః-అసమగములు బభూవుః. అయినవియో తం. ఆ. అరవిందదృశం. పుండరీకాక్షుడైన-నాధం-శ్రీకృష్ణమూర్తిని-యశోదా-నందునిభార్య-పాణిద్వయాంతరజలైః పాణిద్వయ దోయిలియొక్క-అతర మధ్యమందలి జలైః. ఉదకములచేత-స్పృపయాంబభూవనామ-స్నానముచేయించెగదా

ఉ ॥ వీయధికుండుక్రోడతవహించిననాతనిరోమగంధ్రము । న్దోయధులెల్లనించు హవణులననేరకయంజెప్పినా । రాక్షుంజుడనికాకృతినిరంగిలినందవధూటి దోయటకా । దోయముంజలగంధనిసితోంగుడగునుంజంజెమితిత్రమో ॥ ౨౮

తా ॥ వరాహజన్మంబుననీసమ్మద్రంబులేశ్రీకృష్ణురోమగంధ్రంబుబూరింపసమర్థంబులలిగాకపోయినవి యోయట్టి ప్రసిద్ధుండును బుండరీకాక్షుండుసీగు శ్రీకృష్ణమూర్తినియశోదాదేవి దోయిలొనినీటిచే స్నానముచేయించెనిదియెట్టివిచిత్రంబోయనట ... ..

శ్లో ॥ వరమిమమువదేశమాదియస్వంసగమవనేషునితాన్తచారణిన్నాః । విచినుతభవనేషువల్లవీనాముపనిషదరములూఖలేనిబద్ధమ్ ॥ ౨౯

టీక ॥ నిగమవనేషు - నిగమ - పదములనియెడి వనేషు వనములయందుని తాన్తచారణిన్నాః-నితాంత-మిక్కిలియు-చార-పరిశీలనముచేత-ణిన్నాః-బడలిన-హేనుకృతినః-ఓవిద్వాంసులారా పరం. ఉత్కృష్టమయిన-ఇమమువదేశం. ఈమువదేశమును. ఆవియధ్వం-ఆదరింపుడు వల్లవీనాం గోవస్త్రీయొక్క-భవనేషు గృహములయందు. ఉలూఖలే రోటియందు నిబద్ధం-కట్టబడిన. ఉ

వనికదగం . ఉవనికల్ - వేదాంతములయొక్క - అర్థం - లక్ష్యమయినకృష్ణుని. వినినత-వేదకుండు. ... ..

త | నిగమమహావనాంతములనేవేదకన్వలెనంచుభిన్నులై | వగవగనేతయేనొక యుపాయము జెప్పెదబోయిచూడుడి | యగణితవల్లవీమణిగృహంగణభూమి నులూఖలంబుతో | డగుణనిబద్ధమై శ్రుతులడాగినభావముగావనయ్యెడు || ౨౮

తా || వేదంబులనునరణ్యంబులంగ్రుమ్మరంబాడమినదప్పిచేనొగిలినయోవి ద్వాంసులారానావలకొక్కండువినుండుఉపనిషదరంబుగోపికా గృహంబుల ముంగిళులయందు నవనీతచార్యాది కంబుననై నయు లూఖలబంధనంబుగలి యున్నదిగానవారలగృహంబులవేదకుండుననుట, ...

శ్లో | దేవకీతనయపూజనపూతఃపూతనారిచరణోదకధాతః | యజ్యహం స్మృతధనజ్ఞయసూతఃకింకరివ్యతిసమేయమదూతః || ౨౯

టీక || అహం- నేను- దేవకీతనయపూజనపూతః-దేవకీతనయ-శ్రీకృష్ణమూ ర్తియొక్క- పూజన- పూజచేత- పూతః-పవిత్రుడను-పూతనారిచరణోదకధా తః- పూతనారి- శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క-చరణోదక-పాదోదకముచేత- ధాతః- నరిశుద్ధుడను- స్మృతధనంజయసూతః- స్మృత-స్మరియింపబడిన- ధనంజయ- అర్జునునియొక్క- సూతః- సారథియై నశ్రీకృష్ణస్వామిగలవాడను- యది-అయి నట్టులయ్యెనేని - మే-శాకు- సః-అప్రసీద్ధుడయిన యమదూతః-యమభటుడు. కింకరివ్యతి-యేమిచేయగలడు. ... ..

మ | సకలప్రార్థిత దేవకీతనయపూజాపూతునిరంజితనాం | తకపాదాంబు జవారిధితునిమనోనాళికహేళీభవ | త్వగ్రకటాటోవకీరీటిసూతునివచోరాజీవ రాజిన్నకుం | దకధాన్వీతునినన్ను నాశమనదూతల్యేరగాజూతురై || ౨౯

తా | దేవకీతనూజపూజనంబుచే బవిత్రుండనై పూతనాంతకుండగుశ్రీకృ ష్ణునిపాదోదకంబునంబరిశుద్ధుండనై యెల్లభ్రుడునుబార్ధసారథియైనకృష్ణునిస్తరిం చుచుండుననుయమభటుడైయగలండనుట. ... ..

శ్లో | భాసతాంభవభయైకభేషజం మానసేమమముహుర్ముహుర్ముహుః | గోవవేషముపసేదుషస్వయంయాపికాపిరమణీయతావిభోః || ౩౦

టీక | భవభయై కభేషజం- భవభయ-సంసారభయమునకు-విక-ముఖ్యమైన- భేషజ- బౌషధమై న-గోవవేషం- గోపాలవేషమును-స్వయం-తాను-ఉపసేదు షః- పొందిన- విభోః-శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క-యాపికాపి-అనిర్వాచ్యమై నారమ

ణీయతా-సౌందర్యము-మమ-నాయొక్క-మానసే-మనంబునందు-ముహూర్త
హూర్త-హూ-మాటిమాటికిని-భాసలామ్-వ్రతాశించుంగాక. ...

చ! భవభయ భేషజంబుశ్రుతిభావ్యమునైతగుగోపవేషము! త్వవముసబుక
నిసట్టిహారిసర్వమహాహరదివ్యరూపవై! భవముమదీయభావమున భాసిలుగాత
నిరంతరంబుమా! ఘననుమణితృణీకరణకౌశలపేళలతేజమొప్పక॥ ౩౦

తా । సంసారభయంబనురోగంబునకు ముఖ్యోపధంబగుగోపవేషంబుద
నంతటనంగీకరించినశ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క యనిర్వాచ్యమై నసౌందర్యంబునా
మనంబునఁబ్రకాశించుంగాకయనుట. ...

శ్లో । కర్ణలమ్బితకదమ్బుమజ్జరీకేసరారుణకపోలమణ్డలమ్ । నిర్మలంనిగమవా
గగోచరంసీలిమానమవలోకయామహే॥ ... ౩౧

టీక! కర్ణలమ్బితకదమ్బుమంజరీకేసరారుణకపోలమండలం- కర్ణ- శ్రోత్రములయం
దు-లంబిత-వ్రేలుచున్న-కదంబమంజరీ-కడిమిపూగుర్తులయొక్క-కేసర-కింజల్క
ములచేత- అరుణ-ఎఱ్ఱనై-న-కపోల-గండ-స్తలములయొక్క-మండలం-వ్రదేశము
గలవాఁడును-నిర్మలం పరిశుద్ధుడైనవాఁడును-నిగమవాగగోచరం-నిగమవాక్
వేదాంతవాక్యములకు. అగోచరం-విషయదుగానివాడునునగు-సీలిమానం-సీ
లవర్ణుడగుకృష్ణుని - అవలోకయామహే- చూచుచున్నాము. ...

ఈశ్లోకార్థంబు గోపాలమంత్రరాజముయొక్క మోక్షోపయోగవ్ర
యోగంబండలి ధ్యానంబని గోపాలకల్పంబున జెప్పబడియున్నది.

శ్లో! నీలోత్పలదళేశ్యాచంపీతవాసమచ్యుతమ్ । శుద్ధస్ఫటికనజ్జాశమధవా
పురుషోత్తమమ్। ధ్యాత్వానిత్యంజపేన్నస్త ౨౦ మోక్షార్థీత్రిసహస్రకమ్॥

మ! చెవులవ్రేలుకడంబమంజరులచేజిన్నాచిచెక్కల్జ్వలన్నవనంధ్యారుణి
తాభృకాంతిజెలువందన్నందహాసవ్రధాలవముసౌన్నలతక్కజూపమ్బుదులా
లంకారుడైవేదసంస్తవనాగోచరుడైనశారీయనీతచ్ఛాయస్విలోకించెదక॥

తా! చెవులస్నేగులుకడిమిపూవుగుత్తులకాంతిచేకగువగుచేక్కిళులుగలిగిపరి
శుద్ధంజైవేదాంతగోచరుంజైవెలయు శ్రీకృష్ణమూర్తింబూచుచున్నాననుట.

శ్లో! సాచిసంచలితలోచనోత్పలంసామికుట్టలితకోమలాధరమ్ । వేగవగ్ని
తకరాంగుళీముఖంవేణునాదరసికంభజామహే॥ ... ౩౨

టీక! సాచిసంచలితలోచనోత్పలం- సాచి-అడ్డముగను-సంచలిత-చలింపం
జేయబడిన-లోచనోత్పలం-కలువలవంటికన్నలుగలవాడును-సామికుట్టలితకో

మోక్షధరం-సామి-సగము-కుట్టలీత-మోక్షబడినకోమల-మృదువగు-అధరం.
 మోవిగలవాడును-వేగవల్లితకరాంగుళిముఖం-వేగ-త్వరయగునటుల-వల్లిత-సా
 రికునే తబడిన-కర-హస్తముయొక్క-అంగుళిముఖం-అంగుళాగ్రములుగలవా
 డుచునగు - వేణునాదరసికం-వేణునాద-వేణుగానముయొక్క-రసికం-సారగ్రా
 హియై సకృష్టవి-భజామహే-సేవించుచున్నాను. ...

చ॥ నిరతమునంఘ్రిమార్పడగనిల్పియుయారపుటోరచూపుతోఁ | దరళేఽలోచ
 నంబునుముదంబలరక్షదరహాసచంద్రిక | ల్పరువగుముద్దుమోవిసరమోక్షజెలం
 గగరాంగుళితతి | స్తురళినటింపజేయునతిమోహనాగాఢగురీణుగొల్పెదక ||

తా || ఓరగాజేయబడిననులుచలించుచుండనరమోక్షినకోమలధరం
 బువెలయవేగంబునవేణురంధ్రంబుల గవ్వచవిప్పచుం జెలంగువేణునాదరసగ్రా
 హియై సకృష్టమూర్తివసేంచుచున్నాననుట

శ్లో॥ స్యందనేగరుడమణితద్ధజేకుణ్డేనేశతనయాధిరోపితా | కేనవిన్నవత
 మాలపల్లనశ్యామలేనపురుషేణనీయతే || ... ౩౩

టీక: కుణ్డేనేశతయా- కుణ్డిని-కుండినవట్టామునకు-శుశ-వ్రభుడై నభీముసియొ
 క్క-తనయా-కూతురయినరుక్మిణీదేవి-గరుడమండితద్ధజే-గరుడ-గరుడునచేత.
 మండిత. వ్రకాశించుచున్న-ద్ధజే-తెక్కె-ముగలిగిన-స్యందనే రథమందు-నవత
 మాలపల్లనశ్యామలేన-నవ-నూతనమైన-తమాలపల్లవ-నల్లకానుగచిగురువలె.
 శ్యామలేన-నీలవర్ణుడై-కేనచిత్పురుషేన-బకానాకపురుషునిచేతననగాగృష్టుని
 చేత. అధిరోపిత-అధిరోహింపబడినదియై-నీయతే-తీసుకొనిపోబడుచున్నది

మ॥ కదనోక్తశిశుపాలమాగధవిపతుత్పైతలాధీశదో | ర్నదనిశ్చేదనో
 దమొప్పగగరుత్తే-శుభాస్వద్రథా | స్పదశీతంబునరుక్మిణీరమణిశ్శృంగసిత్తిం
 దెచ్చినేవిదితుండటితమాలనీలపురుషునిశ్శృంగభరుంగాల్పెదక || ... ౩౩

తా || కానుగుచిగురుంబోలెశ్యామలవర్ణంబగుశరీరంబుగలయొకానాకం
 డైనపురుషుండు అనగాశ్రీకృష్ణుండుగరుడధ్వజంబుచేత్రకాశించురథంబునరుక్మి
 ణీదేవిసక్తింబికింబోవుచున్నాడనుట ...

శ్లో॥ మాయాతపాస్థాంపథిభీమరథ్యాదిగమ్పరఃకోపితమాఅనీలః | విస్యస్త
 హస్తోపినితమ్పబిమ్బేధూ ర్నస్సమాకర్లతిచిత్రవిత్రమ్ || ... ౩౪

టీక: హేపాస్థాం-ఓపథికులారా-భీమరథ్యాం-భీమరథియనునదియొక్క-వధి-

హార్షమందు. మాయాత. రాకుండుడు. తమాలనిలః. తమాల. నల్లకానుగువల్లెనీ
లః. నల్లతయినవాడును. దిగమ్మరః. దిగంబరుడయినవాడును. కోపి. ఒకానొకడై
న. ధూర్తిః. ధుర్జనుడు. నిత్యబలిం బేకటివ్రదేశవిశేషమందు. విన్యస్తహస్తాస్త్రాణి
న్యస్త. ఉంబబడిన. హస్తోపి. హస్తముగలవాడైనను. చిత్తవత్తం. చిత్తమనమని
యెడి. చిత్తం. ధనమును. శమా కర్మి. లెస్సగా గ్రహించుచున్నాడు.

చ॥ వధికులుపోకడచ్చటికెడబల్లుఁ ధీమధీవధంబునం॥ బృధులతమాలమేఠ
కశరీరుఁడొకండుదిగంబరాకృతిం॥ బ్రధితకటితటిఘటితపాణితలుండయిప్రోన్తి
జన్తనో॥ రథుండయిచిత్తవత్తమునిరంతరము హరియించుధూర్తుడై॥ తెర
తా॥ ఓవధికులారా భీమధీనదీహార్గంబున రాకుండుండేమనిన దిగంబ
రుండును దమాలనిలుండునునగు పురుషుండు నితంబవ్రదేశంబునగరంబులునిచి
కొనియుండియునుధూర్తుండయిచిత్తవత్తంబు నవహరించుంగానదత్పుత్రేశం
బునకు రాకుండుడనుట ... ..

❖* రాసశ్రీడాష్టకము *❖

శ్లో॥ అజ్గనామజ్గనామస్తలేమాధవోమాధవంమాధవంచాస్తలేఞ్చాజ్గనా॥
ఇత్తమాకల్పితేమగ్ధలేమధ్యగస్సస్థశౌవేణనాదేవశీవస్తసం॥ ...

టీక॥ అంకనామంకనాం. అంకనలయొక్క. అస్తలేమధ్యమందు. మాధ
వః. శ్రీకృష్ణమూర్తియును. మాధవంమాధవం. పుండరీకాక్షపుండరీకాక్షులయొ
క్క. అంతరేగ. మధ్యమున. అంకనాచ. స్త్రీ యును ఇత్తం. ఈవ్రకారముగా. అ
కల్పితే. కల్పించబడిన. మండలేనమూహమందు. దేవశీవస్తసం. శ్రీకృష్ణమూర్తి. చు
ధ్యగః. మధ్యధ్వనినీబొందినవాడగుచు. వేణునా. పిల్లఁగ్రోచిత. సంజగౌ. లె
స్సగా గానము చేసెను. ... ..

గ్రంథకర్తయీవద్యము మొదటలేనిమిది వద్యములవఱకుశ్రీకృష్ణునిరా
సశ్రీడలనువర్ణించినెవ్వచున్నాడు. ....

చ॥ ఇరుదేనందానునిబ్బితనకింతులు పాగ్యములన్నసి వరగాఁగరములుగం
పాళికఱెలకఱబలభిన్నణివిద్రువంబులఱసరమురింబిన్లుసరసస్థితిమండలమ
ధ్యవర్ణయై॥ మురళిరవంబునరఱెలఁగుమోహనమూర్తికము రారిగొల్పెదఱ॥

తా॥ ఇరుదేనలందానునుదనకిరుగడలనింతులు నిల్వనీతెఱంగునఁగల్పింపఁ
బడినమండలంబునగృష్ణుండుమధ్యమనియెడిధ్వనివిశేషమునాత్రయిం చిపిల్లనగ్రో
చిచేమిక్కిలియుగానంబుచేసెననుట॥ ... ..

శ్లో॥ కేకకేకాదృతానేకవంకేరుహాలినహంసావళి హృద్యతాహృద్యతా॥

కంసవంశాటవీదాహదావానలస్సంజగోవేణునాదేవకీనందనః॥ ౩౬

టీక. కేకకాద్యతానేకవంకేరుహవీనహంసావళిహృద్యతాహృద్యతా।

నెమఱులయొక్క. కేకా-ధ్వనివేశమలయొక్క. ఆదృత- ఆదరించుట

చేత. అనేక. అనేకములయిన. వంకేరుహ. కమలములనుండి. అలీన - లేకుచు

న్న. హంస. అంచలయొక్క. ఆవళి - పట్టులకు. హృద్యతా - సంతోష

మును. ఆహృద్యతా. సంపాదించుచున్న. వేణునా. పిల్లనగ్రోవిచేత. కంసవం

శాటవీదాహదావానలః. కంఘవంశ - కంఘకులమనియెడి. అటవీ, అడఃయొ

క్క - దాఘ. కాల్పుటయందు. దావానలః - వనవమ్మీయైన. దేవకీనందనః.

శ్రీకృష్ణమూర్తిః. సంజగౌ. లెస్సగా గానముచేసెను. ... ..

ము॥ తనుకాంతుల్ జలదంబుటందు శిఖిసంతానంబుఁ గేకాస్వనం । బునుమీ
అన్నియించపిండులలితాంభోజాళిలోనుండిచ । య్యనలేవకభ్రమమాస్వినం
తనముచేయంజాలువంశీమృదు । స్వనముం గాంచిన కంసవంశదహనశ్చాలిక్
హరింగొల్పెదఁ॥ ౩౬

తా॥ నెమ్మేనిచాయందిలకించిమొగులనుచుం జెలంగునెమఱుల కేకారావం
బులవనినయంతనవానతటి దొంకొనియె ననుతలంపునఁ దామరపిండుననుండి
లేవనుకించు నంచలకిడిమేఘంబుగాదుకృష్ణుండని తెలియంజేసి సంతసంబునా
పాదించుపిల్లనగ్రోవిచేఁగంనుని కులంబనునడవికి గాదిఁచ్చగుశ్రీకృష్ణమూర్తి
గానంబుచేసెననుట. ... ..

శ్లో॥ క్వాపివీణాభిరావాణాకమ్పితఃక్వాపివీణాభిరాకింజీనతిః॥
క్వాపివీణాభిరామాంతరంగాపితస్సంజగోవేణునాదేవకీనందనః॥ ౩౭

టీక. దేవకీనందనః. శ్రీకృష్ణమూర్తిః. క్వాపి. ఒకచోటను. వీణాభిఃవీణల

చేత. ఆరావిణా. గానవంతుడైనవానిచే. క్లంపితః. నాట్యము నొందింపఁబ

డినవాఁడగుచు. వేణునా. పిల్లనగ్రోవిచే. సంజగౌ - గానముచేసెను. క్వా

పి ఒకచోట. వీణాభిరాకింజీనతిః. వీణాభిరా. వీణానుగుణ్యధ్వనిజేయు

చున్న. కింజీణి. చిఱుగంటలతోడ. నర్తితః. నర్తనముఁబొందింపఁబడినవాఁడ

గుచు. సంజగౌ. గానముచేసెను. క్వాపి- ఒకచోట. వీణాభిరామాంతరం-వీ

ణా. వీణయొక్క. అభిరామ. మనోహరములయిన. అంతరం. గానవిశేషము

లుగలుగునట్లులుగా. గాపితః. గానముబొందింపఁబడినవాఁడగుచు. సంజగౌ.

గానముచేసెను. ... ..

ము॥ ఒకచో గాణులు మీటువీణి యలకుఁ యు క్తంబుగానాడువే । బోక

హావీణెకుఁ య్యమైయొనరఁజేయుంగింకీణేనాదముల | దొకచో వీణియతోఁడ
 బాఁడుజతగా నుత్సాహియై యట్టిసం | దకుఁబరాగ్రణివేణునాదమునరస్వ
 తికలైనుల్లాసీయై || ... ..

తా || ఒకచోట గానవంతులు మీటువీణియలరవంబులకుఁ దగునటులనా
 దుచువేటొకచోటవీణొరవంబుగలసిమెలయునటులఁజిటుగంటలుఁమ్రోయించు
 చునొకచోవీణొధ్వనివి శేషంబులకుందోడుగఁబాడుచు దేవకీసుతుండగు శ్రీకృష్ణ
 మూర్తికావేణువుచేగానంబుచేసెననుట. ... ..

శ్లో || చారుచంద్రావళీలోచనైః ప్సుమ్మితోగోవగోబృంద గోపాలికావల్లభః |
 వల్లవీబృందబృందారకఃకాముకస్సంజగోవేణునాదేవకీనందనః || ౩౦

టీక || చారుచంద్రావళీలోచనైః - చారుచంద్రా-సుందరములయిన భూష
 ణములుగలగోపికలయొక్క-ఆవళీ - ప జ్జు-లయొక్క - లోచనైః - నేత్రములచే
 త - చులతః - చుండ బడుచున్న వా - దును - గోవగోబృందగోపాలికావల్లభః.
 గోవ - గోపాలకులయు - గో గోవులయు బృంద నమూహమునకును గోపాలి
 కా-వ్రేతలకును - వల్లభః. ప్రధుండైనవాఁడును-వల్లవీబృందబృందారకః-వల్లవీ
 బృంద- గోపికాసమూహములకు- బృందారకః దైవతమైనవాఁడును-కాము
 కః- గోపికాకాముకుండనైన - దేవకీనందనః-కృష్ణమూర్తి-వేణునా-పిల్లనఁగ్రో
 వచే - సంజగో - గానముచేసెను. ... ..

ఉ || క్రేతవులుగోవదంపతులుగేవలక్షక్షజలవనవ్వగో | రూపముగల్గవ్రే
 తలుమరుల్కా-నిక్షేదయొచ్చునంభృత | స్థావదభూషలొచెలులుసౌధములం
 దిలకించినూడగాగోవకుమందొక్కొనగుఁభితివేణునినాదలోలుడై ||

తా || సుందరంబగు భూషణంబులుభిరించిన గోవస్త్రీ గ్రునేత్రంబులచే
 జూడంబడుచు గోపికాసమూహంబులకుడై వతంబై గోవస్త్రీకాముకుండై
 గోపాలగోపికాగోసమూహంబులకు నాధుండై వెలయుగోపాలదేవుండువే
 ణువుచేగానంబుచేసెననుట. ... ..

శ్లో || మాళిమాలామిశ్రస్త్రత్సృంగీలతాభీతభీత ప్రియావిభ్రమాలింగితః |
 స్రస్తగోపీకుచాభోగసమ్మేలితస్సంజగోవేణునాదేవకీనందనః || ... ౩౧

టీక || దేవకీనందనః. శ్రీకృష్ణమూర్తి మాళిమాలామిశ్రస్త్రత్సృంగీలతాభీతభీత
 ప్రియావిభ్రమాలింగితః. మాళి-సిగయంచుండి-మా-ల-పుష్పమాలికయందు.
 మిశ్రత-కూడుకొన్న-మత్తృంగీలతా-తీః యలవంటియెలదేవీబోటులవల్ల-భీ
 తభీత- భీతసదృశలయిన-ప్రియా-పియ-లండచే-విభ్రమ-విలాసము-తో-గోవధు

క్షోన్మటుల. ఆలింగితః. కౌఁగిలింపఁబడినవాడగుచు- స్రస్తగోపీకుఁచాఘోగనమ్మే
 శితః- స్రస్త- జారుచున్నవస్త్రములుగలిగిన- గోపీ- గోపికలయొక్క- కుచ- స్తన
 ములయొక్క- ఆఘోగ- పరిపూర్ణతచే- సమ్మేళితః- ఆలింగనము చేయఁబడినవాఁ
 డగుచు- వేణునా- పిల్లనఁగ్రోవిచేత- సంజగౌ- గానముచేసెను. ... ❖

ఉ || మాశితటికాఘటించిననుముములవెంబడివచ్చుప్పుంగిరా । జీలలితధ్వ
 నింగలఁగి చేలము యాడఁగఁ గౌఁగిలింఁచుగో । పాలకభీరుకోటికుచభారముర
 మ్ముననానురాసః । లాసమానమానసవిలాసనివేణుపినోదుఁగాంచెదఁ॥ ❖

తా || సిగలయందలంకరింపఁబడిన యలరులసగంబులపై ముసరుతేటి
 మ్రోతలకళికి చేలం- యాడగములై కౌగిలింఁచు గొల్లమెరుంగుబొండ్లపాలిండ్ల
 రాయిడీగడుసుమీశిః నిద్దంపుటెవచేఁజెఱవొందుచు వేణుగానంబుచేయుగొ
 పాలదేవుని గాంచెదననుట. ... ❖

క్షో || చారుచామీక రాభాసభామావిభురై వ్యయంతిల తావాసితోఽస్థస్థుః ।
 నందబృంద వనేవాసి తామస్యగస్సంజగౌ వేణునా దేవకీనందనః ॥ ... ౪౦ ॥

టిక || చారుచామీక రాభాసభామావిభుః- చారు- సుందరమయిన- చామీకర-
 బంగారుయొక్క- ఆభాస- కాంతివంటికంటిగలిగిన- మా- లక్ష్మీ దేవకీ- భుః-
 ప్రభుఁడైనవామను- వై జయంతిల తావాసితోఽస్థస్థుః- వై జయంతిల తా- తీవి
 యవంటివై జయంతియనువనమాతికచేతి- వాసి త- పరిమళించుచున్న- ఉరస్థస్థుః
 వక్షస్థస్థులముగల- దేవకీనందనః- శ్రీకృష్ణమూర్తి- నందబృందావనేవాసి తామధ్య
 గః- నంద- నందునియొక్క- బృందావనే- బృందావనమనువనమందు- వాసి తా-
 నివసించెడిగోపికలయొక్క- చ్యుగః- మధ్య దేశమునుఁ బొందినవాడగుచు- వేణు
 నా - పిల్లనఁగ్రోవిచేత- సంజగౌ- గానముచేసెను. ... ❖

మ || జితలై బంగరుతీఁగెఱాలునదలించంజాలు బృందావనాం । చితబిబ్బోకవతు
 వ్యూసగశులకాసేఁచి రాసక్రియా । చశురత్వంబునవై జయంతినటియించన్వే
 య గానస్థుః । మృతరాధావటిమంజెలంగుహరి నెట్టింబ్రోచుమమ్మేశ్వరుఁ॥

తా || పుటపాకశోభితంబగు సువర్ణనిభంబగుశరీర కాంతిచేఁదేజరిల్లునింది
 గకుచిభు- యునువై జయంతియనియెడు వనమాతికచేఁబరిమళించు నెదగలుగువా
 డనగేశుఁడైనశ్రీకృష్ణమూర్తిబృందావన నివాసినులగు గోపికలమధ్యంబునంజేరి వేణు
 యే గానంబుచేసెననుట. ... ❖

క్షో || బాలికా తాలికా తాలీలాలయాసంగసందర్శితఘ్రాల తావిభ్రమః

గోపికాగీతదత్తావధానస్వయంసంజగోవేణునాదేవకీనందనః || ... ధీకః || ఖాళికాతాళికాతాళిలీలాలయాసంగసంద్యతఘ్రాలతాఽభ్యమః బాలికా గోపాలబాలికలనియెడి. తాళికా-తాళక త్రియలయొక్క-తాళిలీలా-తాళక్రియయొక్క-లయ-స్యానాధిక రాపీత్యయొక్క-అసంగ-ఉద్యోగమందు. సంద్యత- చూపబడిన- ఘ్రాలతా-తాళకవంటికనుబామలయొక్క-అభ్యమః-విలాసములుగల-దేవకీనందన-వ్రేళ్ళిట్లమూర్తి-స్వయం-తాన-గోపికాగీతదత్తావధానః- గోపికా-గోపికలయొక్క-గీత-గానమందు-దత్త-ఉంచబడిన-అవధాన-తత్పరత్వముగలవాడగుచు- వేణునా-వేణువు-చేత-సంజగో-గానముచేసెను.

ఉ || తాళములుగ్గడించువని తాళక తాళియానుభావిత ఘ్రాలతసో-పువల్లవసరోజముఖీపుదుగానవైశ్చరీణా-దామినెచ్చిరింతునువధానముమీఱగోవేణుపాణి ధైర్యాలితగానవైభవశోభనలంకనమునా-వ్రేళ్ళుచక || ధీ

తా || తాళంబులనుగ్గడించుగోపబాలికాళక తాళంబులంగనబామలీలచేమెచ్చుచుగోపికలసంగీతంబులదత్పరంబగుమనంబుగలిగి గోపాలదేవుడు వేణువుచేఁగానంబుఁజేసెననట. ... ..

శ్లో || పారిజాతంసముద్ధృత్య రాధావయోరూపయామానభాసాగుణై రంగణైః శీతశీతేవపీయ-మునీయేతపీసంజగోవేణునాదేవకీనందనః || ౪౨

టీక || దేవకీనందనః - శ్రీకృష్ణమూర్తి - రాధావయోరూపయా - రాధాదేవియవయవసౌప్థవమువంటి యవయవసౌప్థవముగలిగిన యట్టి - గణైః సౌందర్యాదిగుణములచేత - మానభాసా - మా-లక్ష్మీదేవికి-సభాసా-సమానురాలయినయొకానొకయవతియొక్క - అంగణై - ముంగిలియందు. పారిజాతం. పారిజాతతరువును. సముద్ధృత్య-స్థాపించి, యామునీయే. యమునాసంబంధమయిన. తపే. గట్టునందు. శీతశీతే. శీతసదృశమయిన. వపీ. భాంజీరమనియెడి పేరుగలనవ్యగ్రాధపృథమందు - వేణునా .. వేణువుచేత - సంజగో-గానముచేసెను. ... ..

చు || రమతోద్దేశమమై నకాంతిగుణముల్ రాధావయోరూపవి | భ్యమముల్ గల్గినభావముంగిటనుగల్పియై జమున్నిల్పియ | య్యమునాసైకతమధ్యశీతలతలనవ్యగ్రాధవీధిముదం | బమరన్వేణువినోదనాదరతుండౌనబ్జాతుసీతించెదక ||

తా || నిరుపమానకాంతిగుణంబులచేఁ బదాత్మేంద్రప్రాయంబుచేఁ దేవకిల్లనిదిరాదేవియరబోసి యొకానొకయవతిముంగిటం బారిజాతంబునెలభ

శ్రోత్వియమునా తటంబునందుండు భాండీరవటతరు పునీడయందు శ్రీకృష్ణమూర్తివేణుచేగానంబుచేసెననుట. ... ..

శ్లో || అగ్రేదీఘతరోయమర్జున తరుస్తస్యాగ్రణోపత్తకానీసాఘోషం సముపై తితత్పరిసరేదేశేకళిందాత్మజా । తస్యాస్తీకతమాలకాననతలేవక్రం గవాంఛాలయన్గోవః క్రీడతిదర్శయిష్యతి సఖేవంధానమవ్యాసూతిమ్ ॥ ౪౩

టీక || ఈశ్లోకంబునకర్ణంబులు రెండుగాన క్రింద వివరించబడుచున్నవి. హేసఖే - ఓంసఖుండ. అగ్రే. ఎదుట. అయం. ఈకానంబడుచున్న. దీర్ఘ తరః - మిక్కిలిపొడవయిన. అర్జునతరః - కడబవృక్షము. తస్య ఆకడంబనరు వ్రయొక్క - అగ్రతః - ముందరను. పత్తకానీ. కాలిత్రోవ. సా. ఆకాలిత్రోవ. ఘోషం. గొల్లవల్లియను. సముపై తి. పొందుచున్నది. తత్పరిసరే. తత్. ఆవే పల్లియయొక్క - పరిసరే. సమీపదేశమందు. కళిందాత్మజా. యమునానది. తస్యాః. ఆయమునానదియొక్క - తీరతమాలకాననతలే. తీర. గట్టునందు. తమాలనల్లకానుగునెట్లయొక్క - కానన. చనిముయొక్క - తలే. ప్రదేశమందు. గవాం. గోవులయొక్క - చక్రం - సమూహమును. చారయన్. సంపరింపఁజేయుచు. గోవః - గోపాలుండు. క్రీడతి. విహరించుచున్నాడు - సః. ఆగోపాలుండు. అవ్యాసూతిమ్. అక్షతమైన. వంధానం. మాగ్గమును. త్వం. నినుఁగూర్చి. దశకయిష్యతి - చూపించుచున్నాడు (రెండవయోధకంబు) హేసఖే - ఓమి త్రుండా. అగ్రే. రథాగ్రమందు. దీఘతరః - మహిమాన్నతుండైనవాఁడును. అయం. ఈప్రసిద్ధుండయిన. అర్జునతరః - తరువువంటియజుఁగానండు. తస్య. ఆయర్జునునియొక్క - అగ్రతః. ముందర. పత్తకానీ. ఉపదేశమాగ్గము. సా. ఆమాగ్గము. ఘోషం. ఉపనిషత్తును. సముపై తి - పొందుచున్నది - తత్పరి సరే - తత్ - ఆయవనిషత్తుయొక్క - పరిసరే. సమీపమందు. కళిందాత్మజా. యమునానది. తస్యాః - ఆనదియొక్క - తీరతమాలకాననతలే. తీర. గట్టునం దుండు. తమాలకాననతలే. తమాలకానన. కానుగయడవియొక్క - తలే. ప్ర దేశమందు. గవాం - ఉపనిషద్వాక్యములయొక్క - చక్రం. సమూహమును. చారయన్. అభ్యయనముచేయుచు. గోవః. శ్రీకృష్ణమూర్తి. క్రీడత. విహ రించుచున్నాడు. సః. ఆపుష్టుండు. త్వం. నినుఁగూర్చి. అవ్యాసూతిమ్. అక్ష తమైన - వంధానం - మాగ్గమును - దశకయిష్యతి - చూపించుచున్నాడు || ఈశ్లోకాథకంబుగోపాలకృష్ణసర్వకృతై కాక్షరీమంత్రధ్యానమని ససత్కమా రసంహితయందుఁజెప్పబడియున్నది. ... ..

శ్లో॥ పార్థేక వ్రోగీ తార్థంధ్యానముద్రాలసత్కరం | రథస్థంభావయన్
జప్తాదకలతుమిమంమనుం | నోచిరాలలభ తేజ్ఞానంపరమైశ్వర్యదాయకమ్॥

మ॥ అదిగోముంగల పెద్దపద్దియటపోనాచెంత వ్రేవల్లెయు | న్నదీయా
నండకళిందజాతటము సందాపింధ భూజాలినా | కదువుల్లేవుచుగోపబాల
కుండునిక్రంబావ్పఁగాఁడెల్పున | త్వదవింబొమ్ము సఖాసుఖాస్పదముగా భా
వంబురంజిల్లెడున్॥ ౪౩

తా॥ ఓయిమిత్రుండాఁడనుముమందు నొకయత్సున్నతంబగు నర్జునతర్కవు
గలదుదానికిముందోక కాఁడొంకయున్న దియాత్రోవవ్రేవల్లియుంగూర్చిపొందు
చున్నది యప్పల్లియపొంతయమునానదీతీరంబునంబొడవగుకాసుగ యడవిలో
వలనాలగుంపులమేవుచునొక గోపాలుండున్నాఁడతం డవ్యాహతంబగుమా
గఁబంబుజూవుననుట. ఈయథఁబుగాకవజ్జియొకతాత్పర్యవిషయాఘాతం
బగునథఁబుగఁదియెట్లుననొకండుసంసారారణ్యంబునంబడివున్నపాపంబు
లనేసంపాదించఁబడిన మాగఁవిశేషంబులచే బోయిపోయివరిభ్రమించుచు
వెండియుసంసారగహనంబునఁబ్రవేశించియతిదుఃఖంబగుజీతంబుగూర్చిజెగ
డునొకనికింజెప్పవలవిగానినన్నా గఁబునువదేశించువానిం జూవుచున్నాఁడు॥
ఓయిమిత్రుండా ముందర రథాగ్రంబునం బ్రసిద్ధులఁడైమహాన్నతుంఁడైబంధు
లంజువఁబోవు కతంబునఁ బొడమిని దుఃఖంబునఁదరువుంబోలే జడుంఁడైనయ
జ్ఞానుండున్నాఁడతనిముండటంబువదేశమాగఁబున్నదియయ్యవదేశమార్గం
బుకట్టవ్రధానంబగునుపనిషత్తుంబొందుచున్నదియప్పట్లున యమునా తీరంబు
నంబుట్టినతమాల కాంతారంబుఁబోసి కాంతిపుంజంబుండున తలంబునువనిష
ద్యాక్యంబులఁజెప్పచుశ్రీకృష్ణుడేవుండు సహించుచున్నాఁడతం డవ్యాహతం
బగుమాగఁబంబుంబొపించుననుట. ... ..

శ్లో॥ గోధూళిధూసరితకోమలగోవవేషం గోపాలపాలక శతై రనుగమ్య
మానమ్ | సాయంతనేవ్రతికృహంపశుబంధ చాథఁకం గన్ధంత మచ్యుతశిశుం
వ్రణతోస్త్రి నిత్యమ్॥ ౪౪

టీక॥ గోధూళిధూసరితకోమలగోవవేషం. గోధూళి. గోసమ్మదఁమువ
లనంబుట్టినవరాగముచే. ధూసరిత - ధూసరవర్ణముగలదిగాఁ జేయఁబడిన
కోమల. మృదునైన. గోవవేషం. గోపాలవేషముగలవాఁడును. గోపాలబా
లకశతైః - అనేకులగుగోపాలబాలురచే. అనుగమ్యమానం - అనుసరింపఁబ
డుచున్నవాఁడును. సాయంతనే - సాయంకాలమందు. పశుబంధనార్థం - ప

శుక్రపులయొక్క - బంధనార్థం - కట్టివేయటకొరకు. ప్రతిగృహం - గృహాగృ
హముంగూర్చి - గచ్ఛంతం - పోవుచున్న - అచ్యుతశిశుం - అచ్యుత - నారాయణు
డనియెడి. శిశుం. చాలునింగూర్చి. ప్రణతః - నమ్రుండను - అస్తి - అయినని. ❖

తా|| గోపదధూనిధూసరితకోమలవేషముతోడసంబెలం. | గోపకళాబకా
లితనకుంగయితోడుగనింటుంటునుం | గ్రేపులఁకట్టఁగాదిరుగుకృష్ణుని దామకరా
భిశోభితః | గోవకుమారునిందువడనున్న దనుంగనియ్యఁగొల్పెదఱ్ఱ || ❖

తా|| గోవులసచ్చుర్దంబునంబాడమినధూనికేధూసరవర్గంబగు గోపాలవే
షంబుగలిగిగోపాలబాలకసమూహంబులు వెంటుంటి రావ్రేపల్లియం బ్రతిగృ
హంబునకుందిరుగుగోపాలకృష్ణునింగూర్చిప్రణతుండైనై తిననుట. ❖

శ్లో|| నిధింలావణ్యానాంనిభిలజగదాశ్చ్యర్వనిలయం నిజావాసం ధానాంని
రవధికఃశ్రేయసరసం | సుధాధారాసారంసుకృతపరిపాకంమృగదృశాంప్రప
ద్యేమాంగల్యంప్రథమమధిదైవంకృతధియామ్ || ... ❖

టీక|| లావణ్యానాం - కాంతివిశేషములకు - నిధిం - ఆకరమయినవాడు
ను. నిభిలజగదాశ్చ్యర్వనిలయం - నిభిల - సమస్తమయిన - జగత్ - లోకములయొ
క్క - ఆశ్చ్యర్వ - ఆచ్చేరువులకు - నిలయం. ఇల్లయినవాడును. ధానాం - కాంతుల
కు. నిజావాసం - నిజ స్వకీయమైన. ఆవాసం - గృహమయినవాడును. సుధాధా
రాసారం. సుధా. అమృతముయొక్క - ధారాసారం - జడియైన వాడును.
మృగదృశాం - యవతులకు - సుకృతపరిపాకం - సుకృత - అదృష్టముయొక్క - ప
రిపాకం - ఫలస్వరూపమైన వాడును - కృతధియాం - విద్వాంసులయొక్క -
మాంగల్యం. శుభమయినవాడును - అధిదైవం - దైవమయినవాడును - నిర
వధికఃశ్రేయసరసం - ఆనందరసస్వరూపుడైనవాడును - ప్రథమం - జగత్కా
రణుండునైనకృష్ణుని. ప్రపద్యే. సేవించుచున్నాను. ❖

తా|| చక్కదనంబుప్రోవురుచిసంతతిఁబొల్పినతావులోకమ | మృక్తననుండుదం
టవికచాంబుజనేత్రజనోముపంటపెం | పెక్కెడుముక్తిధామమునుసీకులకాది
మధామమార్యస | వ్యక్తైశసాధవర్గ మజహర్ల మునై నమురారిగొల్పెదఱ్ఱ || ❖

తా|| కాంబివిశేషంబులకునాకరంబైయెల్లలోకంబుల యచ్చేరువులకు నిల్ల
యినవాడును గాంతులకుఁబుట్టిల్లయి నిరవధికానందరసస్వరూపంబై యమృ
తంబుజడియైయెల్లయువతుల యదృష్టఫలస్వరూపంబై జ్ఞానవంతుల కధిష్ఠానంబై
వతంబై సర్వశుభంబుల నిక్షేపంబయి యాద్యంబగుచు వెలయు శ్రీకృష్ణ పరబ్ర
హ్మంబు సేవించుచున్నాననుట. ... ❖

శ్లో॥ ఆతామ్రపాణికమలవ్రణయప్రతోదమాలోలహారమణి కుండలహే
మసూత్రం । ఆఙ్కృమామ్బుకణమమ్బుదనీల మవ్యాదాద్యంభనంజయ రథా
ధరణంమహోసః॥ ౪౬

టీక॥ ఆతామ్రపాణికమలవ్రణయప్రతోదం. ఆతామ్ర. అంతటనెట్టినై న-
పాణికమల. హస్తకమలంబున. వ్రణయ. ప్రేమగలిగిన. ప్రతోదం. కళావిశే
షముగలయదీయ. అలోలహారమణికుండలహేమసూత్రం. ఆలోల. చలించు
చున్న. హార. హారములును. మణి. మణివికారమయిన. కుండల. కుండలము
లును. హేమసూత్రం. బంగారు మొలనూలగలిగినయదీయ. ఆఙ్కృమాంబు
కణం. ఆఙ్కృ ప్రకాశించుచున్న. శ్రమాంబుకణం. శ్రమోదకబిందువులుగలిది
యును. అంబుదనీలం. అంబుద. మేఘమువలె. నీలం. నల్లనై నయదీయ. ధ
నంజయ రథాధరణం. ధనంజయ. అర్జునునియొక్క. రథ. రథమునకు. ఆధరణం.
భూషణమయిన. మహాః. తేజము. సః. మమ్ము. అవ్యాత్. రక్షించుగావుత.

ఉ॥ కెంజిగురాకుకేలందులకించు ప్రతోదముచేతనాజిధా. నంజయవాజి
రాజిగమనక్రయయేర్పణు పన్ద్యగంబునం గ్రొంజెమటూటహారమణికుండలము
ల్పలియింపనొప్పన । య్యంజననీలతేజమరథాధరణంబనయంబుప్రబోవుతక॥

తా॥ కెంజిగురుంబోసికరంబునంబ్రతోదంబుమెఱయహారంబులు కుండలం
బులు మొలనూలునుంజలియింపనెమ్మిగంబునం గ్రొంజెమ్మటూటానీలమేఘంబు
బోలెధనంజయునియరదంబున వెలుంగు తేజంబుననుంబ్రోచుగావుతయనట॥

శ్లో॥ నఖనియమితకండూనాపాండవస్యందనాశ్వాననుదిన మభిషిచ్ఛిన్నం
జలిస్థైః పయోభిః । అవతువితతగాత్రస్తోత్ర సహ్యాతమాళి ద౯శనవిధృతరశ్మి
దేవకీపుణ్యరాశిః॥ ౪౭

టీక॥ దశనవిధృతరశ్మిః. దశన. దంతములచేత. విధృత. ధరియింపబడి
న. రశ్మిః. వర్ణములుగలవాడును. తోత్రసహ్యాతమాళిః. తోత్ర. మునికోల
తోడ. సహ్యాత. కూర్పబడిన. మాళిః. శిరముగలవాడును. వితతగాత్రః.
వితతవిస్తరింపజేయబడిన. గాత్రః. శరీరముగల వాడును. నఖనియమిత కం
డూకనఖ. గోళ్లచేత. నియమిత. సఫురబడిన. కండూక. దురదగల. పాం
డవస్యందనాశ్వాక. పాండవ. అర్జునునియొక్క. స్యందన. రథముయొక్క.
అశ్వాక. గుఱ్ఱములను. అంజలిస్థైః. దీయటనున్న. పయోభిః. ఉదకముల
చేత. అనుదినం. ప్రతిదినమును. అభిషింబక. స్నానముచేయించుచున్నవా

మనగు - దేవకీపుణ్యరాశిః - దేవకీ - దేవకీదేవియొక్క - పుణ్యరాశిః - పుణ్య
యంపుట్రోవగుకృష్ణుడు. అవతు. రక్షించుగాక. ... ..

మః తలతోత్రంబుధరించివగ్గుములు దంతశ్రేణిగీలించియ । గృలికన్నేసిగడిం
చిపాథకరథకంఖాణంబులక దోయిటి । న్జలమున్నుల్లినఖాళిమై నివురుచుకొంటిం
చునాదేవకీ । లలనాపుణ్యఫలంబునన్నగుణాలంకారుగాజేయుతక ॥ ౪౭

తా । దంతంబుచే బగ్గుంబులధరియించి మునికోలశిరంబునం బెట్టికొనెపం
పంబడిన నెమ్మేనుగలవాడగుచు నజుకనునరదంపుగుణ్ణంబుల మేనులనివురుచుం
దోయిటినిటిచే వానింగడుగుచుననుదినంబునీక్రమంబునం జేయచున్న దేవకీపుణ్య
ఫలంబగుశ్రీకృష్ణమూర్తికనునరక్షించుగాత. ... ..

శ్లో । వ్రజయువతీసహాయేయావనోల్లాసికాయేసకలశుభవలసేకున్దమన్దారహాసే
నివసతుమమదిత్తంతత్పదాయత్తవృత్తంమునిసరసిజభానాన్దగోపాలసూనా ।

టీక । వ్రజయువతీసహాయే. వ్రజ - వ్రేపల్లెయందలి - యవతి - జవ్వనులకు.
సహాయే. సహాయుండై నవాడును - యావనోల్లాసికాయే - యావన - వయ
స్సుచేత. ఉల్లాసి. వ్రకాశించుచున్న - కాయే. శరీరముగలవాడును. సకలశు
భవిలాసే. సకల - సమస్తమైన - శుభ - శుభములయొక్క - విలాసే. లీలుగ
లవాడును. కుందమందారహాసే. కుంద - మొల్లలవంటి - మందార - మందార
పుష్పములవంటి - హాసే - నగవుగలవాడును. మునిసరసిజభానా - ముని - మా
నులనియెడి - సరసిజ. కమలములకు - భానా. సూర్యుడైన - నందగోపాలసూ
నా. శ్రీకృష్ణమూర్తికయందు - తత్పదాయత్తవృత్తం - కల్. ఆస్వామియొక్క
వత్. పాదములకు. ఆయత్త. ఆధీనమైన వృత్తం. వ్యాపారముగల. మమ.
నాయొక్క - చిత్తం - చిత్తము. నివసతు. ఉండుగావుత. ... ..

చ । వ్రజయువతీసహాయునతిరాజితయాగనకాయమానిచి । త్రజలజమిత్రు
చివ్యజనతానుతిపాత్రువినీల గాత్రుధో । యజదళనేత్రుగుందనిభ హాసుశుభైకద
యావిలాసునిక । సుజనహీతుందదంఘిగ్రహణోప్పదునామతినామతించెదక । రక

తా । గోపస్త్రీసహాయుండై జవ్వనంబుచే దేజరిల్లు నెమ్మేనుగలిగి సకలశుభ
విలాసంబులుగలిగి మొల్లవిరులంబోని చిరునగవు నెమ్ముగంబునం గనుపట్ట మాని
కమలంబులకుమారాండుండగు శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క పాదంబుల కధీనంబై
నామనంబుండుం గాతయనుట. ... ..

శ్లో । అరణ్యానీమార్దస్మితమధురబిమ్భాధరసుధాసరణ్యాసక్యావైస్స

పదిమదయన్వేణునినదై : | ధరణ్యాసానన్దోత్పలకమువగూఢాఙ్గి కమలశృర
ణ్యానానూద్యస్పజయతుశరీరీమధురిమా|| ౪౯

టీక|| ఆద్రస్తి తమధురబింబాధరసుధాసరణ్యా. ఆద్రస్తి క్రొత్తలైన - స్తిత - చి
రునగవుచేత - మధుర - మనోజ్ఞమయిన - బింబాధర - దొండపండువంటియధ
రమందలి - సుధా - అమృతముయొక్క - సరణ్యా - ప్రవాహము చేత - సం
క్రాంతైః - సంక్రమించినవేణునినదైః - వేణునాదములచేత - సపది - తత్క
లమందు. అరణ్యానీం - అరణ్యమును. మదయన్ - మదముగలది గాజేయుచున్న
యదియు. ధరణ్యా - భూమిచేత - సానందోత్పలకం - సంతోషఫలకాంకీ
రములతో గూడినటుల. ఉపగూఢాంఘ్రికమలః - ఉపగూఢ - ఆలింగనముచేయ
బడిన. అంఘ్రికమలః - పాదకమలములుగలయదియు. శరణ్యాసాం - రక్షకము
లలోపల. ఆద్యః - మొదటిదియై - దియు. శరీరీ శరీరముగలిగిన - సః - ఆవ్రసిద్ధ
మయిన. మధురిమా. సౌందర్యము - జయతు - సర్వోత్కర్షముగావర్తించును.

మ|| స్తితబింబాధరమాధురికలితవలనీనాధమోదంబుచే. నతీవిస్ఫుర్తినిగాన
నంబలరచాదాంభోజసంస్తకీచే. క్షీతిరోమాంచముగాంచెనోయనివిత్తింపం
బ్రవర్తించున। చ్యుతుడువ్యస్తదు రాభిరూప్యమునసర్వోత్కృష్టైవర్తలః

తా|| క్రొత్తయగుజలునగవుచేమనోహరంబగునధరబింబంబండలియమృ
తప్రవాహంబునబొడమినవేణునినాదంబులచేనరణ్యంబలరనానండంబుననైన
గర్గురుపాటుచేవెలయవుడమితోడ గాఢాలింగనంబుచేయు పాదకమలంబులు
గలిగిరతుకంబులలోపలనాద్యంబయినప్రసిద్ధంబయిన శరీరవంతంబగు సౌంద
ర్యంబుసర్వోత్కృష్టముగావర్తించుననుట. ... ..

శ్లో|| విదగ్ధగోపాలవిలాసినీనాంసమ్భోగచిహ్నజ్యేతసర్వగాత్రమ్ | పం
త్రమామ్నాయగిరామగవ్యంత్రిహ్యంప్రపద్యేనవనీతిచోంమ్|| ౫౦

టీక|| విదగ్ధగోపాలవిలాసినీనాం - విదగ్ధ - సుందరులైన - గోపాలవిలాసి
నీనాం - గోవస్త్రీయొక్క - సంభోగచిహ్నంకితసర్వగాత్రం - సంభోగది
హ్న - రతిచిహ్నములచేత. అంకిత - ముద్రింపబడిన - సర్వ - సమస్తమయిన -
గాత్రం - శరీరముగలయదియు. పరిత్రం - విమలమైన - అమ్నాయగిరాం - వే
దాంతవాక్యములకు. అగవ్యం. పొందనలగనిదియై - నవనీతిచోరం - నవనీ
త - వెన్నను. చోరం - దొంగిలించుచున్న - బ్రహ్మాం - పరబ్రహ్మమును. ప్రప
ద్యే - భజించుచున్నాను. ... ..

మ॥ నవలావణ్యవిలాసినినికరసానాబంధసంబంధసం । భవదగ్ధాంకశరీర
విశ్వవరమామ్నూ యాంతవాచోవిధే॥ యవిహారున్నవనీతచోరునిబవిత్రాచా
రసంచారుని, న్భవనాధారునిశాంతసారునిమదిం బూజింతునెల్లవృషుఁ॥౫౦

తా॥ సౌందర్యవంతులగుగోపాలస్త్రీలయొక్క సంభోగ చిహ్నంబులచే
సంకితంబగుశరీరంబుగలిగి నిత్యశుద్ధంబయి వేదంబులచేదెలియనగమ్యంబయ్యు
నునవనీతచోరంబై వెలయుబ్రహ్మంబుభజించుచున్నాననుట.

శ్లో॥ అస్తగ్యహేకృష్ణమవేత్యచోరంబధ్వాకవాటంజననీంకతైకాఁడలూ
ఖలేదామనిబద్ధమేంతత్రాపిదృష్ట్యాస్తిమితాబధూవ॥ ౫౧

టీక॥ ఏకా - ఒకగోపిక. అస్తగ్యహే - లోపలియింటను. చోరం - నవనీ
తాదిచోరకుడైన - కృష్ణం - శ్రీకృష్ణుని - అవేత్య - చూచి - కవాటం - తలుపు
ను. బధ్వా - బంధించి - జననీం - తల్లినిగూర్చి. గతాసతి - పోయినదగుచును. డ
లూఖలే - రోటియందు. దామనిబద్ధం - దామ. త్రాటిచేత. నిబద్ధం - కట్టబడి
న - వీనం - ఈశ్రీకృష్ణుని - తత్రాపి - అక్కడను - దృష్ట్యా - చూచి - స్తిమితా -
నిశ్చేష్టురాలు. బధూవ - ఆయెను. ... ..

చ॥ నిలయములోనొక ర్తునవనీతహారుహారికాంచిగట్టిగా దలుపుచిగిం
చియొక్కొడుకుతల్లికిదెల్పగఁబోయియందులూ । ఖలుగుణబద్ధుడౌనతనికన్యని
యాటడివచ్చిరి త్తథా॥ నలుగనిసారెకేకలిడవర్తిలునాబలుదఱుఁగొల్పెదక॥

తా॥ వ్రేవల్లియయందొకగోపికలోపలియింటవెన్నదొంగిలించుచున్నశ్రీకృ
ష్ణదేవునింగాంచియయ్యింటితలువుమాసియశోదాదేవికింజెప్పరానక్కడరో
లంగట్టబడియుండు శ్రీకృష్ణునింగాంచియూరడిల్లియింటికి మగుండ నేతెంచివె
న్నతేనికుండనుంజూచిశ్రీకృష్ణునికృత్యంబునకు వెఱగువడియెననుట.

శ్లో॥ రత్నస్థలేజానుచరఃకుమారస్సజ్కౌన్తమాస్త్రీయముఖారవిందమ్॥ ఆ
దాతుకామస్తదలాభభైదాద్విలోక్యధాత్రీవదనం రురోద॥ ౫౨

టీక॥ జానుచరః - జాను - మోకాళ్లచేత - చరః - సంచరించుచున్న - కు
మారః. శ్రీకృష్ణమూర్తిఁ - రత్నస్థలే - రత్నముయప్రదేశమందు. సంక్రాంతం -
వ్రతిబింబించిన. ఆస్త్రీయముఖారవిందం - ఆస్త్రీయ - తనసంబంధమైన - ముఖా
రవిందం - ముఖకమలమును. ఆదాతుకామః - గ్రహింపనిచ్చయించినవాడగు
చు. తదలాభభైదాల్ - తల్. ఆ. ముఖకమలముయొక్క - అలాభ - ఆపాప్తి
వలననైన - భేదాల్ - క్షేణమువలన - ధాత్రీవదనం - ధాత్రీ - దాదియొక్క :

వదనం. ముఖమును. విలాక్య. చూచి. రురోద. ఏడిచెను.

మ! ఘనరత్నస్థగితావనిన్నిజముఖాకారంబువద్దాకృతిం । గనువట్టంగనిన
వ్యతర్గహూణకాంతుంజిన్నికేల్పించిచే । రనిభేదంబునజానుయానముదలిర్పక
దాదినీపించికా । వనుచుంబోరెడునందనందనుని మాయాడింభకుంగాల్పెదక ॥

తా॥ జానువులచేస. చరించు శ్రీకృష్ణమూర్తిమణివికారంబగు పుడమిపై
గ్రీడించుచునక్కడబ్రవించింబించినతనమొగంబుకమలంబనిగ్రహింపంబోయిరా
కుండినభేదంబునదాదిముఖంబుజూచిపోరిడెననుట. ...

శ్లో॥ ఆనందేనయశోదయాసమదనంగోపాంగనాభిశ్చిరంసాశంకంవలవి
ద్విషాసకుసుమైస్సిద్ధోపృథివ్యాకులమ్ । సేష్యంగోవకుమారకైస్సకరుణం
పారైర్జనైస్సస్తితంయోదృష్టస్సపునాతునోమురరిపుః ప్రోక్షిప్తగోవధానః ॥

టీక॥ యశోదయా - యశోదాదేవిచేత. ఆనందేన - సంతోషముతోడను.
గోపాంగనాభిః - గోవస్త్రీలచేతను - సమదనం - మన్యుధునితోఁగూడుకొన్న
టుల - వలవిద్విషా - చేవేంద్రుని చేత - చిరం - తడవుగా - సాశంకం - శంక
తోఁగూడుకొన్నయటుల - సిద్ధః - సిద్ధులచేత. సకుసుమైః - పుష్పములతోడ.
పృథివ్యా - భూమిచేత. ఆకులం - వ్యాకులమగునటుల - గోపకుమారైః - గో
పాలకుమారులచేత. సేష్యం - ఈసుతోఁగూడుకొన్నటుల - సకరుణైః - ద
యతోఁగూడినయట్టియు - పారైః - భగవంబంధులైన - జనైః - జనులచేత.
సస్తితం - చిటునగవుతోఁగూడుకొన్నటుల. యః - ఎవఁడు. దృష్టః - చూడఁబ
డియెనో. ప్రోక్షిప్తగోవధానః. ప్రోక్షిప్త. ఎత్తఁబడిన. గోవధానః - గోవర్ధ
నవర్ధతముగలిగిన - సః - ఆవ్రసిద్ధుఁడైన - మురరిపుః. శ్రీకృష్ణమూర్తి - నః - మ
మ్ము - పునాతు - పవిత్రునిఁజేయుఁగావుత. ...

చ॥ ముదముననందగోషికలుమోహమునకజనపాలినవ్యవం । ద్రిదశఃపండు
సాధ్వసమత్స్విరివానలసిద్ధపుంగవుల్ । పొదలినయాకులత్స్విమునభూమియుగో
వకుమారులేపునక । సదయతబౌరులుకనర సాధరమెత్తినచక్రిప్రోవుతక ॥

తా॥ యశోదచేనానందంబుననుగోవస్త్రీలచేమన్నధోద్రేకంబుననింద్రుని
చేసందేహంబుననుసిద్ధులచేనలరువానలంగరుణావంతులగుపౌరజనంబులచేస
వ్యవంబుడమిచేనాకులంబునగోవకుమారులచేసిననుం జూడఁబడుచునెవ్వండు
గోవర్ధనంబెత్తెనోయట్టిశ్రీకృష్ణమూర్తిననుఁబవిత్రునిగాఁజేయుగాతయనుట.

శ్లో॥ ఉపాసతా ఆత్మవిదః పురాణాః పరం పరస్మాన్నిహితం గుహాయాం |
వయం యశోదాశిశుబాలలీలాకథాసుధాసింధుషు లీలయామః || ౫౪

టీక॥ పురాణాః - పూర్వీకులయిన. ఆత్మవిదః - జ్ఞానులు - గుహాయాం -
గుహయనుహృదయమందు. సిహితం. ఉంచబడిన - పరస్మాత్ - పరమున
కన్నను. పరం. పరమయిన తత్వమును. ఉపాసతా - ఉపాసించని - వయం.
మేము. యశోదాశిశుబాలలీలాకథాసుధాసింధుషు. యశోదా - యశోదాదే
వియొక్క - శిశు. చిడ్డండయిన శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - బాలలీలా - బాలక్రీడా
సంబంధములయిన. కథా. కథలనుయెడి. సుధాసింధుషు - అమృతనదులయం
దులీలయామః. విహరించుచున్నాము. ... .. ❖

మ॥ దహరాకాశం వాసహాపరమునాత్మజ్ఞానలీలీంచుప్ర | త్యహముంగాం
తురుగాననేలయశోదాబాలలీలాసుధా | లహరీవీఽపరంగదిసికోల్లగా
గ్రీడించుస | స్వహానప్రాధికజెలంగుజెందముననానందంబుసంధించెదఁ || ౫౪

తా॥ పురాతనలగునాత్మవిదులు దహరాకాశంబునం బరతత్వంబునిఁపి
యపాసింతురు గాతనేమల్లయశోదాశిశుండగు శ్రీకృష్ణుని బాలక్రీడలకథలనుయెడి
యమృతమునదులయందు విహరించునందమునొందుచున్నామనుట.

శ్లో॥ విక్రేతుకామాకీలగోపకన్యామురారిపాదార్పితచిత్తవృత్తిః | దధ్యా
దికంమోహవశాదవోచద్గోవిందదామోదరమాధవేతి || ... ౫౫

టీక॥ దధ్యాదికం - పెరుగుమొదలగువాని - విక్రేతుకామా - విక్రయింప
వలయుననుసచ్చగడిగిన - గోపకన్యా - గోపకన్యక - మురారిపాదార్పితచిత్తవృ
త్తి - మురారి. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - పాద. పాదములయందు. అర్పిత -
సమర్పింపబడిన - చిత్తవృత్తిః - చిత్తవ్యాపారముగలిగినదియై - మోహవ
శాత్ - మోహవశమువలన - గోవిందదామోదరమాధవేతి - గోవింద - గో
విందాయనియు - దామోదర. దామోదరాయనియు. మాధవేతి - మాధవా
యనియు. అవోచత్ప్రీల - వలకెనుగదా. ... .. ❖

మ॥ నవలావణ్యవిలాసినితలకమానందంబునన్నందసం | భవపాదార్పితచీ
త్తవృత్తిమరలింపనేరకన్వీటిలాః | నవనీతాదికమమ్ముచోమటభ్రంజెందంబారు
లంగాంచినా | ధవగోవిందముకుండకృష్ణయనునుద్యన్తోహవిభ్రాంతితోఁ ||

తా॥ వ్రేవణ్ణయియందొక్క గోపయవతి పెరుగుమొదలగువాని నమ్ముబో
యి శ్రీకృష్ణుని పాదంబులయందుఁజిక్కిన మనంబుమరలింపనేరక యత్యంతమో

హంబునందగిలి పెరుగు మొదలగువానినమ్మమఱివి గోవిందా. దామోదరా.
మాధవా - యనియెడు నామంబులనుగడించుచుందిరి గెననుట. ... *

శ్లో॥ ఉలూఖలం వాయమి నాం మనో వా గోపాఙ్గానాం కుచకుట్టలం వా |
మురారీనామ్నః కలభస్యమానమాలానమాసీ త్త్రయమేవ భూమా || ౫౬

టీ॥ మురారీనామ్నః - మురారి. శ్రీకృష్ణుండనియెడి. నామ్నః - పేరుగలిగి
న - కలభస్య. గున్న యేనుండగునగు. ఉలూఖలం వా. రోలై నను. యమి నాం - ము
నులయొక్క - మనో వా - మనమయినను. గోపాంగనానాం. గోప స్త్రీలయొక్క
కుచకుట్టలం వా - కుచకుట్టలమయిన - భూమా. భూమియందు. త్రయమేవ -
మూడే. ఆలానం. కట్టుకంబము. ఆసీత్. ఆయెను. నూనం - శిష్యులుము. ♦

చ॥ మునిజనమానసాంబురుహానుంబునుపాలకబాలికావణీ! స్తవనజాతకో
రకవితానను లూఖలమును మురారోమో | హంకలభంబు నిల్పటమనై నిలస్థినిక
ట్టుకంబముల్ | దనరెడునొందు రెండువిదక్క ధ రాస్థలికగల్గనెర్చునె || ౫౬

తా॥ మునిజనంబుల మానసంబును గోప స్త్రీలమొగ్గలవంటి చన్నులపిండు
నురోలునునిష్పడమియెందు శ్రీకృష్ణుండని ముప్పదియేండ్ల ప్రాయంబుగలగజనం
బునకుఁగ మ్మాదుంగట్టుకంబంబులయ్యెనొండొక్కటిలేదయ్యెనెడిసిక్కిం బనుట.

శ్లో॥ కరారవిందేన వ దారవిందంబుఖారవిందేన వేళ యంతమ్ | వటస్యవ
త్రస్యపులేశయానంచాలంబుకుందంపనసాస్త రామి || ... ౫౭

టీ॥ కరారవిందేన - హస్తకమలమలచేత. వ దారవిందం. పాదకమలము
ను. ముఖారవిందే. ముఖమలమంధు - వినివేశయంతం - ఉంచుచున్నవాడు
ను. వటస్య - వటవృక్షముయొక్క - వత్రస్య - వర్ణముయొక్క - పుటే - పుట
మందు. శయానం. నతమిల్లిన - చాలం - చాలండైన - ముకుందం. శ్రీకృష్ణుని
మనసా. మనస్సుచేత. స్తరామి. స్తురించుచున్నాను. ... ♦

శా॥ కేలుందామరచేట దాబ్బమెలమిదగిలించినెమ్మోముపై | హాల్నిల్లిన
టవ్రవాళెముదకయ్యంబోల్పవచ్చులునిఁ | లీలాలోలః శాలలోచనసలాలిం
బెట్టిలాలించుచుఁ | జోలల్వాదుయశోదభాగ్యమున కేజో హారు గావించెదఁ ||

తా॥ కరకమలంబునంచూరకమలంబుముఖకమలంబుపైపడికొనివటవత్రంబు
నంబస్వలిందిబాలుండై వెలుగుముకుందునిమనంబున స్తురించుచున్నాననుట. ♦

శ్లో॥ శమోస్యావృతమాస్య తామితయితో వామేనవచ్చానన క్రోధాచ్చరే
కుశలంనుఖంసురవతేవి త్రేతనోదృక్యనే ఇథంస్వప్నగతస్యకైటభజితస్య త్వా

యశో దాగిరఃకింబాలకజల్పసీతిరచితసూధూకృతంపాతునః|| ౫౮

టీక|| హేశంభో - ఓయిశివుండా. స్వాగతం - కుశలమాయేమి - హేవ
ద్దాసన - ఓయిపితామహుండా. వాపేన - వామనూగఁముచేత - ఆగచ్ఛ - ర
మ్ము - ఇతఁ ఇతః - ఈపార్శ్వమున. ఆ - స్యతాం. కూర్పుండఁదగినది. హేక్రొం
చారే. ఓయికుమారుండా. కుశలం - కుశలమాయేమి - హేసురపతే. ఓయి
యింద్రుండా. సుఖం - సుఖమాయేమి. హేవిత్రేశ - ఓయికుబేరుండా. నోదృశ్య
సే. చూడఁబడవేమి. ఇత్థం - ఈవ్రకారముగా. స్వప్నగతస్య. కలగనుచున్న
కైటభజితః. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - గిరః. వాక్యములను. యశోదా. యశో
దాదేవి. శ్రుత్వా. విని. హేబాలక. ఓయిశ్రీకృష్ణా - కింకింజల్పసి - ఏమేమిమా
టలాడితివి. ఇతి. ఇట్లని - రచితం. చేయఁబడిన. ధూధూకృతం - ధూధూకార
ము. నః. మమ్ము. పాతు. రక్షించుఁగాత. ... ..

మ|| హర రారమ్మునుభవబెదావలను భాషాధీశ కూర్పుండుమా! వరిణా
మంబెకుమార యింద్రనుఖమే పౌలస్త్యపీఠీంపమే | సరణిన్ని న్ననఁగా య
శోదవినివత్సాయేమి యేమంచుని | ద్దురమబ్బానిన కృష్ణపైనిడిఁధూధూకార
ముల్లోపుతఁ|| ౫౮

తా|| ఓయిశివుండానీకుఁగుశలంబె యోపితామహుండాయటవచ్చి డావ
లంగూర్పుండుమోకుమారస్వామీ నీకుభద్రంబెయోయింద్రానీకునుఖంబెయో
కుబేరుండాగివుసూడఁబడవేమియనియారీతంగలలోననుడువు శ్రీకృష్ణనియాలా
వంబులవినియోద యేమేమిరాబాలకాయ్విధంబునం బలికెవనుచుంజేయు
ధూధూకారంబుననుంబ్రోచుఁగావుత. ... ..

శ్లో|| మాతఃకింబుదునాధదేహీభషకంకిం తేన పాతుంపయస్తన్నాస్త్యద్య
కదాస్తీవానిశిశాకావాంధకారోదయే | ఆమీల్యాక్షీయుగంనిశఃపుష్పవతా
దేహీతమాతుర్తుపటర్వతోజాంశుకక్ష్వణోద్యతకంఃకృష్ణస్సప్తస్థాతునః|| ౫౯

టీక|| కవి. ఈశ్లోకంబునయశోదాశ్రీకృష్ణలయు త్రర
వ్రత్యుత్రములఁజెప్పచున్నాఁడు. ...

టీక|| హేమాతః - ఓతల్లి - హేయదునాధ. ఓశ్రీకృష్ణా - కిం. ఏమి. ఛప
కిమ్ - పానపాత్రమును. దేహీ. ఇమ్ము - తేన. అపానపాత్రముచే - కిం. ఏమి.
పయః. పాలను. పాతుం. పానముచేయుకొఱకు - తత్. ఆక్షీరము. అద్య. ఇ
వ్వుడు. నాస్తీ. లేదు. కదావా. ఎప్పుడు. అస్తీ. కలదు. నిశి. రాత్రియందు.

నిశా. రాత్రి. కాశా. ఏది. అంధకారోదయే. అంధకార - ఓకటియొక్క - ఉదయే. - త్వత్తియందు. అక్షియుగం. కనుదోయిని. అమిల్య - మానుకొని. నిశాపి - రాత్రియును. ఆగతా - వచ్చినది - ఛషకం - పానపాత్రమును. దేహీతి. ఇమ్ముని - ముహుః. సా రెకును - మాతుః - తల్లియైనయశోదయొక్క - వక్షోజాం శుకషణోద్యతకరః - వక్షోజాంశుక - పయ్యెదయొక్క - కర్షణ - లాగుటయందు. ఉద్యతకరః. ఉద్యత. ఉద్యుక్తమైన - కరః - హస్తముగల - సః. ఆప్రసిద్ధుడైన - కృష్ణః - శ్రీకృష్ణమూర్తి. సః. మమ్ము - పుష్టాతు - బోషించుగావుత.

ఉ॥ అమ్మయిదేమిరాయదుకలాగ్రణిగిన్నె యొసంగుమేలపాలిమ్ముంగద్రావలేదిపుడదెప్పమురేయదియెట్టిదంధకారమ్మగునన్నగన్తోగిపిరాతంపచేప్పనువేగబాలుతే. తెమ్మనితల్లపైట. డిదీయ్యసుకుండుదుకొనన్నబోవుతె॥౧౯

తా॥ ఓతల్లియొయదుకులసాధాయేమిరాయనెంబాం పాత్రమునిమ్మనినదానిచేనేమనినబాలుద్రావననిసంబాలిప్పకులేవనిననింకెప్పకయె రాతికననారాతిరియెప్పకయెనంధకారోదయమందనిసంగన్నల మొగిచిరాతిరివచేప్పనింకందెమ్మనితల్లపయ్యెదచేటగునాకషింపనుద్యుక్తంబగుకరంబుగల గోపాలదేవుండునన్నబోషించుగాతయనట. ... ..

శ్లో॥ కాళిందిపులినోదరేషుముసలీయావద్గతఃఫేలితుం తావత్కర్పరికంపయఃపిబహారేవధివ్యతేతేశిఖా। ఇత్తంబాలతయాప్రతారణవరశ్చృత్యాయోశోదాగిరఃపాయాన్నస్వశిఖాంస్పృశకాసముదితఃక్షీరేధకపీతేహరిః॥ ౬౦

టీక॥ ముసలీ. బలరామస్వామి. కాళిందిపులినోదరేషు. కాళింది. యమునానదియొక్క - పులి. ఇసుకదిన్నెలయొక్క - ఉదరేషు - మధ్యప్రదేశములయందు. ఫేలితుం. విహించుటకొలకు. యావత్. ఎంతవర్యంతము. గతః. పోయెనో. తావత్. అంతలోపలను. హేహారే. ఓశ్రీకృష్ణా - కర్పరికం - బంగరుగిన్నెయందుండిన. పయః. క్షీరమును. పిబ - పానముచేయుమా. తే. నీయొక్క - శిఖా. సిగ - వధివ్యతే - వృద్ధింబొందుచున్నది. ఇత్తం - తురితిని - బాలతయా. బాలుడొటచేత. ప్రతారణవరః. ప్రతారణ. వంచనయందు. అనగాశిఖావధివ్యమందు. వరః - ఆసక్తడగుచు. యశోదాగిరః - యశోదావాక్యములను. ప్రతుత్వా. విని - ప్రమోదితః - సంతోషించినవాడగుచును. క్షీరే. క్షీరము. అప్తీతేనతి. సగము పానముచేయంబడుచుండగా. స్వశిఖాం. స్వశిఖాయమైన - శిఖాం - సిగను - స్పృశకా - స్పృశించుచున్న - హరిః. శ్రీకృష్ణమూర్తి. సః. మమ్ము - పాయత్. రషించుగాత. ... ..

త|| హేళితనూభవావృలినహేలంఘరించుబలుండు రాకమున్ | బాలకృష్ణ
 దిగిన్నెఁగలపాల్వెననానును గొప్పవెండ్రుక | ధ్వాంబునటన్న నందనతీలాన
 మాటలకన్బిసాముపా | ధ్వాంబులచ బంచుజూచుకొను గోపకుమారుడు నన్ను
 బ్రోవుతన్ || ౬౦

తా|| ఓయిశ్రీకృష్ణాబలరాముండుయము నానది యనుకది న్నెలనమమంగ్రి
 దింపంబోయెనతండు రాకమున్నె బంగరుగిన్నెఁగఁదలి పాలద్రావుముసిగపె
 రుగుననినయశోదమాటలువి బాల్యంబుగానసిగపెరుగుట యందాసక్తుండగు
 చునప్పాలుసగఁబుగ్రావిపెరిగినదోలేదోయని సిగచూచుకొను శ్రీకృష్ణమూర్తి
 నన్ను బ్రోచుగాతయనుట. ... ..

శ్లో|| కైలాసోనవరీతతిక్షీతిరియం ప్రాజ్ఞగమ్యల్లాప్తతి | క్షీరోదోపిపీతదు
 గ్ధతిలనత్తే నరేవ్రపుల్లే ముఖే | మాత్రాజీగ్ధియాదృశంచకీతయా నష్టాస్తి దృ
 ష్యంకయాధూధూవత్కజీవజీవచిరమిత్థుక్తోవ తాన్తో హారిః || ౬౧

టీక|| లనత్తే నరే - లనతే - ప్రకాశించుచున్న - స్తేరే - చిలుకగవులిగిన.
 ముఖే - శ్రీకృష్ణముఖము - వ్రపుల్ల - వికసించినవియగుచుండగా - కైలాసః - కై
 లాసపర్వతము - నవరీతతి - వెన్నెలలెనాచరించుచుండగా - ఇయం - ఈ - ఓటికి.
 భూమి - ప్రాజ్ఞగమ్యల్లాప్తతి - ప్రాజ్ఞ - పూర్వమందుభక్తింపబడిన - మృల్లా
 ప్తతి - మట్టియుండవలెనాచరించుచుండగా - క్షీరోదోపి - పాలకడలియను - నిపి
 తదుద్ధతి - నిపీత - పానముచేయఁబడిన - దుగ్ధతి - పాలవలెనాచరించుచుండ
 గా - అజీగ్ధియా - అజీగ్ధబుద్ధిచేత - దృశ - దృశముగాను - చకీతయా - భయః
 దిగయట్టి - మాత్రా - తల్లియైనయశోదచేత - కయీ - ఎవ్వరిచేతను - దృష్టి - చు
 డబడియెనో - నష్టాస్తి - నష్టరానినియతిని - హెవత్క - ఓయికృష్ణ - ధూధూ
 ధూధూకారము - చిరం - బరకాలము - జీవజీవ - జీవంపుచూ - ఇతి - ఈప్రక
 రము - ఉక్తః - చెప్పబడిన - హారిః - శ్రీకృష్ణమూర్తి - నిః - మమ్ము - అవతాత్
 రక్షించుగావుత. ... ..

చ|| నవచిననవు నెమ్ముగమునకధరభక్షిత మస్సుతుగాఁబయో | వనధిని
 తదుగ్ధసమవస్థితి గారజతాద్రివెన్న గాఁ | గనభ్రమఁజెల్లనేచెలువగాఁచెనొదృ
 గనంచునంబదీ | వనలునధూత్క్రతుల్నినువవర్తిలుపావనిప్రాపుగాఁచెదన్

తా|| ఒకనాఁడుయశోదకృష్ణునినోరుచూచి యందుఁగైలాసాదులుగను
 డవానినవరీతాదులుగా నెంచితనకుమారుండుమ్రుంగినయవియన్నియుజీవాన్

గాలేదుఎవ్వతేమాదినందునదృష్టి తాఁకెనోనేనేమిసేతు చేడిపోతినని దుఃఖించి
ధూధూకారపూర్వకముగానో బాలుఁడా చిరకాలచున్నపుజీవించువు గాకయని
దీవింపవెలుంగుకృష్ణుడుమమ్ము బ్రోచుగాకయనట. ...

శ్లో॥ కించిత్కుఞ్చోచితలోచనస్యపిబతః పర్యాయపీతం స్తనంసన్యః ప్రాన్న
తద్గుబిద్దుసుపరంహస్తేనసహ్వాజతః। మాత్రైకాభ్యులాలితస్యచుబుకేస్తే
రానసన్యాధరేశారేః కీరకణ్వాత్వానవతితాదస్త్యుతిఃపాతుః॥ ౬౨

టీక॥ పర్యాయపీతం - పర్యాయం. వరుసగా - పీతంయథాతథా. త్రా
వఁబడినట్లుగా - స్తనం. ఒక స్తనమును - పిబతః - పానముచేయుచున్నట్టివ్వి - కిం
చిత్కుంచితలోచనస్య - కించితే - కొంచెము - కుంచిత - వంచబడిన - లోచన
స్య - నేత్రముగలయట్టిన్న - సద్యః ప్రాన్నతద్గుబిందుం - సద్యః - అప్పుడు ప్రా
న్నత - కాచుచున్నట్టి దుగ్ధబిందుం - పాలబిందువులుగలిగిన - అనరం - మఱి
యొక స్తనమును - హస్తేన - చేతితో - సహ్వాజతః - స్పృశించుచున్నట్టిన్న
మాత్రా - తల్లిచేత - చుబుకే - గడ్డమునందు. ఏకాంగులాలితస్య - ఏకాంగులి
ఒకవేలిచేత - లాలితస్య - లాలింపఁబడినట్టిన్ని - స్తేరానసన్య - చిరునవ్వుతో
గూడినముఖముగలయట్టి - శారేః - కృష్ణః యొక్క - అధరే - మోఃయందుని
వతితా - పడియున్నట్టి - కీరకణ్వాత్వా - పాలబిందువులతో గూడినట్టి - దస్త
ద్యుతిః - దంతకాంతి - సః - మమ్ము - పాతు - గఱించుగాక. ...

చ॥ ఒకకుచమాని పాలుచునుకొక్కకు చంపొకలేలబూనియా । ముకుళితనే
త్రుండై జననిచుద్దునకుంజుఒకరంబువ్రేలఁటి । ట్టముగనంటమోఁబరబ్రంబుంబగులే
నగవోవ్వుశారిదు । గకగానమేతదంతయచితస్విరత్ననుబ్రోచుఁగావుతక్ ॥ ౬౨

తా॥ ముందొకచన్నుద్రాగితలు వాత మఱియొకచన్ను ద్రాగునవేడుక
న్నులనుగొంకెమవంచుకొన్నయొకచేతితో వాత్సల్యమువలన బాలుగారుచున్న
ట్టియొకచన్నుస్పృశించుచునుండగా సభుడుబట్టి యొకవ్రేలిచేగడ్డమువట్టిలాని
వగానవ్వుచున్నట్టిచిక్కృష్ణః యొక్క మోఃవగుండు బాలబిందువులతోడగను
వదుచున్నట్టునవ్వునన్ను గఱింపవలయుననట.

శ్లో॥ ఉత్తజస్తనమ్మలాంపగంసత్ప్వలన్యముత్తామితేరన్తస్పిన్బి కమింద్రని
లనికరచ్చాయానుకారద్యుతిః । బ్జావ్యాజము సేత్యనప్రవనసాస్పిష్టమురా
రేర్వపుఃపశ్య నీముది బ్రాముదేస్తుపిపాశాన్త్యైర్వవాపాలాత్సనే॥ ౬౩

టీక॥ వివాపిగాత్సనే - వివాపారూపమయినయత్సవకాలమందు - లజ్జా

వ్యాజం - సిగ్గను వ్యాజమును. ఉపేత్య. పొంది - నమ్రవదనా - నమ్ర. వంగీయ
 న్న - వదనా - ముఖముగలయదీయై. ఉత్తుంగ. స్తనమణ్ణలోపరిలన త్పృలంబము
 క్రామణేః. ఉత్తుంగ. ఉన్నతములయిన - స్తన - చన్నులయొక్క - ఉపరిపైన - ల
 సత్ - ప్రకాశించుచున్న - ప్రాలంబ. హఃరముయొక్క - ముక్తామణేః - ముత్య
 ములయొక్క - అంతః - నడుమ. బింబితం - ప్రతిఫలించుచున్న - ఇంద్రనీలని
 కరచ్ఛాయాను కారిద్యుతిః - ఇంద్రనీల - ఇంద్రనీలమణులయొక్క - నికర - స
 మాహముయొక్క - ఛాయా. కాంతిని. అనుకారి. అనుసరించుచున్న - ద్యు
 తిః. కాంతిగల. మురారేః. కృష్ణనియొక్క - వపుః - దేహమును. స్పష్టం - స్ప
 శ్చముగా. వశ్యంతి - చూచుచున్నదియు - ముదితా - సంతోషముపొందినది
 యునైన - లక్ష్మీః - రుక్మిణీరూపయైనలక్ష్మీ దేవి. భవతాం. మీకు. ముదేసం
 తోషముకొరకు. అస్తు. అగుగాక. ... ..

మ! హరినీలచ్ఛవిగేరుశారిమృదుదేహచ్ఛాయవక్షోరుశాం! పరిముక్తామణి
 యందుగన్నడద్రపావ్యాజంబునంబెండ్రీకూ। శురుదాగావునమోమువాంచికొ
 నిసంతోషస్థితింజెందునిం। దిరమాకీపుతనిట్టసంపదదయాదృష్టిన్విలాకించుకు॥

తా! రుక్మిణీదేవివివాహకాలమందు గృష్ణనిజాడవలయుననునభిప్రాయ
 ముగలదియైలజ్జాతికయమువలనముఖంబునువంచుకొనునపుడు తనకంతమందుపి
 లసిల్లుహఃరపుముత్యములయందుబ్రతిబింబరూపముగాగనువడునాకృష్ణనినీలమ
 ణిచ్ఛాయమెఱయుదివ్యమూర్తినిగనుగొనిమనోరథస్థిబింబెనుఅట్టిరుక్మిణీమీ
 కుసంతోషంబులూసంగుగాకయనట. ... ..

శ్లో! కృష్ణే నామృగతేనరస్తుమధునామృదృక్షీతాస్వేచ్ఛయా తథ్యంకృష్ణ
 కవీవమాహముసలీమిధ్యామృవశ్యాననమ్। వ్యాదహీతివిదారితే శిశుముఖేదృ
 ష్ట్యాస్వసమస్తంజగత్సాతాయస్యజగామఃస్త్వయిపదంపాయాత్సనఃకేకవః॥

టీక! హేఅంబ. ఓమమ్మ. రంతుం. అటలాడుటకు. గతేన - పోయినట్టి.
 కృష్ణే - కృష్ణనిచేత - స్వేచ్ఛయా. తనయిచ్ఛచేత. మృత్. మన్న - భక్షితా.
 భక్షింపబడినది. (అనిబలభద్రుండుచెప్పఁగావిని - హేకృష్ణ - ఓయికృష్ణా - త
 థ్యం. యథాథమా (అనియశోదచెప్పఁగావిని)వీవం. ఇట్లు - కః. ఎవ్వఁడు.
 ఆహ. చెప్పెను. (శ్రీకృష్ణుండుపలుకగానందుకు) ముసలీ. బలరాముండు. (అని
 యశోదయు తరమునెప్పనదీపిని) మిధ్యా. అబద్ధము. ఆననం - నోటిని. వశ్య.

చూడుము- (అనికృష్ణుఁడువలకుఁగావిని) వ్యాదేహి- తెరువుము. ఇతి- అనియ
 శోదవలకుటవిని) విచారితే- తేజవఁబడిన- శిశుముఖే - బాలరూపుఁడైనకృష్ణ
 నివోటియందు-సమస్తం - సకలమైన - జగత్ - లోకమును- దృష్ట్వా- చూచియ
 స్య- యెవ్వనియొక్క - మాతా- తల్లియైనయశోద - విస్తయవదం - ఆశ్చర్య
 స్థానమును - జగామ- పొందినదో - సః- అటువంటి- కేశవః- శ్రీకృష్ణుఁడు - నః-
 మమ్ము- పాయాత్ - రక్షించుఁగాక. ... ..

మ || మనుభవించితే కృష్ణయెవ్వరనిరమ్మాయన్నయన్నాఁడెక | న్నొనునా
 మోమదికల్ల చూపు మనుచున్నోరైత్తశ్శంబులె | ల్లనుగప్పించిననింత పెళ్లదిన
 నేలాగయ్యె నాశ్చర్యపం | చునువీక్షించుయశోదఁ గాంచినగు కృష్ణంఁగాంతు
 నత్రాంతముక || ౬౪

తా || ఓయికృష్ణామన్నా రగించితి వాయని యశోదయడుగ గృష్ణంఁడమ్మా
 యెవ్వరట్లు చెప్పిరనియె- బలరాముఁడు చెప్పెననితల్లిచెప్పనదికల్లనోటం డాడు
 మనిచెప్పినసకలజగంబులకునునికీపట్టగుతనవ క్రంబుబాసిజమాతయగు యశో
 దకున చెప్పెరువుకలుగం జేయు కేశవుండుమముంబ్రోచుగాతయనుట-

శ్లో || స్వాతీనపత్నీకీల తారకాణాం ముక్తాఫలానాం జననీ తిరోహాత్ | సా
 రోహిణీనీలవసుతరత్నం కృతాస్పదం గోవపధూకుచేషు || ౬౫

టీక || తారకాణాం - నక్షత్రంబులకు - సపత్నీ - సవతియైనట్టి - స్వాతీ-
 స్వాతీనక్షత్రము - ముక్తాఫలానామ్ - ముత్యంబులకు - జననీ - ఉత్పాదకము.
 ఇతి- అని- రోహాత్ - రోహమువలన- సారోహిణీ - రోహిణీనక్షత్రము- గో
 వపధూకుచేషు- గోవపధూ- గోవస్త్రీలయొక్క - కుచేషు- గుబ్బలయందు-
 కృతాస్పదం - కృత- చేయఁబడిన - ఆస్పదం - స్థానముగలిగినట్టి - నీలం - నీల
 వర్ణమయిన - రత్నం - రత్నమును- అసూత - కనెను- ... ..

ఉ || తారలకెల్లనుక సవతి దానగు స్వాతిశుభమాక్షికో | దారవణుల్లనం
 గనినిజాత్త నసూయవహించిరోహిణీ | తారకగాంచెగోవ వనితాకుచ కోరక
 హారసంగతిక || జేరినకృష్ణనాయకమణికై రవికోటిఘృణిస్తు దంబునక ||

తా || శ్రీకృష్ణమూర్తిరోహిణీనక్షత్రమందవతరించెను గావునదానినుత్ప్రే
 షించుచున్నాఁడు - ఎట్లనగా - స్వాతిముత్యముల నుత్పాదించి ప్రసిద్ధిఁబొందె
 నుగదాదానికి సమానమైననేనుదాని కధికమయిన ప్రసిద్ధిఁబొందవలయుననిత
 లంచిరోహిణీనక్షత్రము శ్రీకృష్ణుఁడనునీలరత్నమునుగ నెని తోచుచున్నతి - ర

త్వము స్త్రీలకుచంబులపైవిలసిల్లును అట్లుకలెనీలరత్నంబును గోపికలకుచంబుల
 యందుఁబ్రకాశించుచున్నది - ఇందువలనముత్యములకంటె రత్నము విశేషము
 గాఘనస్వాకంఠెగోహీణియాధీక్యమును జెందెను - స్వాతిముత్యములను గను
 టస్వాతీప్రవేశమందుఁగురియవానబిందువులు ముత్యములొననివతిపాదించుట
 రత్నశాస్త్రమువలనస్పష్టము - ఇదియునుంగాక - స్వాతిముక్తము క్రిపొందినవా
 రలకునభలసలముకానివారలనుగనుచున్నది - ఈగోహీణియొముక్తులకుఫలయా
 వమయినట్టిసలమణినిగనుచున్నదియనియనొకతాత్పర్యము ధ్వంపించుచున్నది -

శ్లో॥ నృత్యంతమత్యంతఃకనీయం కృష్ణంమణిస్తమ్భ గతంమృగాక్షీ ని
 రీప్యసాక్షాదివకృష్ణమగ్రేష్వధాపితేనేనవనీతమేకమ్॥ ౬౬

టీక॥ నృత్యంతం - నతః సముచేయచున్నవాఁడును - అత్యంత విలోకనీ
 యం. అత్యంత- మిక్కిలి - విలోకనీయం - చూడఁదగినవాఁడును - మణిస్తంభ
 గతం - మణిస్తంభ - రత్నస్తంభమును - గతం - (వ్రతించిబరూపముగ) పొందిన
 వాఁడునునగు - కృష్ణం - కృష్ణని - మృగాక్షీ - యశోద. అగ్రే - ఎదుట. సాక్షాత్
 యథార్థమయిన - కృష్ణమివ - కృష్ణనివలె-నిరీత్య-చూచి - ఏకం - ఒకటియైన-
 నవనీతం - వెన్నను - ద్విధా - రెండుఖండములుగాను - వితేనే - చేసెను. ❀

మ॥ ప్రకటానందవిఠత్రనాట్యపరుఁడౌబాలున్విలకించుచుం | జితాలా
 కకురంగలోచనమణిస్తంభంబులోనికక్కమై | నకుమారున్వలెఁ దోఁచునీడ చెలు
 వొందంగాంచిధాగించెనా | త్తక గాంభోజమునందనున్ననవనీతం బయ్యెడ
 రెండుగఁ॥ ౬౬

తా॥ యశోదకృష్ణుఁడాఁడుచుండఁగా నానివ్రతిబింబమును రత్నస్తంభము
 నందుఁబాచి యథార్థమైన కృష్ణుఁడని తలంబి వెన్నముద్దను రెండుముద్దలు
 గాఁబంచెననట ... .. ❀

శ్లో॥ వత్సజాగృహీవిభాతమాగతంజీవకృష్ణశరదాంశతంశతమ్ | ఇత్యుదీ
 ర్యసుచిరంయశోదయాదృశ్యమానవదనంభజామహే॥ ౬౭

టీక॥ హేవత్స - ఓబిడ్డా - విభాతం. ప్రాతఃకాలము - ఆగతం- వచ్చెను.
 జాగృహీ - మేల్కొనుము. హేకృష్ణ - ఓకృష్ణ - శతం-అనేకమయిన - శరదాం-
 సంవత్సరములయొక్క - శతం-నుూటియందు - జీవ - జీవించువుగాక. ఇతి-ఈ
 లాగున. ఉదీర్య - చెప్పి. సుచిరం - బహుకాలము - యశోదయా - యశోదచే
 త - దృశ్యమానవదనం - దృశ్యమాన - చూడఁబడిన - వదనం - ముఖము గలిగి

న - కృష్ణం - కృష్ణుని - భజామహే - భజించుచున్నాము.

శ్రి

ఉ॥ వెన్నయంచాలుద్రాగుదువు వేగమెల్లము కుమారతెల్లవా । రెన్నను
గన్నతండ్రిని దురింపకలేవది వేలయేండ్లనీ । కున్నెట యాయు వయ్యెడుము
కుందయటన్నయశోదంజూచున । వ్యెన్నుని మున్ననెమ్ముగమువేడుకమీర భజిం
తుమెప్పడు॥ ౬౨

తా॥ యశోదా దేవివవ్వళించియున్నకృష్ణునిగృహ్లాతెల్లవా రెనుమేలుకొను
మలేపిదిరంజీమయసిదీవింపివానిముఖముంచూచి, సంతోషపడెను - అట్టికృష్ణుని
ధ్యానించుచున్నాననుట. ... .. శ్రి

శ్లో॥ ఓష్ఠంజిఘ్రోశశురుతిధియాచుమ్బిశోవల్లవీభికికంఠం గృహ్లాన్న రుణిత
పదం గాఢమాలింగితాంకం । దోష్టాల్లజ్జా పదమభిముశన్నంక మారోపితా
త్తాధూతాస్వామీహారతుదురితందూరతో బాలకృష్ణః॥ ౬౩

టీక॥ శిశురతి - విడ్డండను - ధియా - బుద్ధిచేత - వల్లవీభిః - గోప స్త్రీలచేత.
చుంబితస్పృశ - చుంబనముచేయఁబడినవాండై - అరుణితపదం - అరుణిత. ఎఱ్ఱ
గాజేయఁబడిన - పదం. ప్రదేశముగలుగుట్టులుగా. ఓష్ఠం. అధరమును - జి
ఘ్రో - సీతా - గర్భాగ్వకముగాగ్రహించుచు. గాఢం - దృఢముగా - ఆలింగి
తాంకస్పృశ - ఆలింగిత - కౌంఠిలింపఁబడిన. అంకస్పృశ - దేహముగలవాండై.
కంఠం - కంఠమును - గృహ్లా - ఆలింగనముచేయుచును. అంకం. బకిని. ఆరో
పితాత్త - ఆరోపిత. ఎక్కింపఁబడిన. ఆత్తాస్క - దేహముగలవాండై - లజ్జా
పదం - లజ్జా - స్థానమును. దోష్టాల్ల - చేతతో. అభిముశక - స్పృశించుచున్న
వాఁడును. ధూతాస్వామీ - ధూతా - నటుకు - స్వామీ. అధిపతియైనవాఁడు
నగు. బాలకృష్ణః - బాలకృష్ణుఁడు - దురితం - పాపమును - దూరతో - దూర
మున - హారతు. హరించుగాక. ... .. శ్రి

ఉ॥ బాలుడటంచుముద్దులిడుబాలలంబట్టుకమోహనోక్తికెం । గేలదెమల్పిమ
న్నధనికేతనమంకముమీఁదనుంపఁజూ । ల్పాలునటంచుశైత్తికొనఁజన్గవబట్టుకకౌం
గిలింపుగో । పాలకధూర్తశేఖరుండుపాపముంచాపికృతాధుఁడేయత॥౬౪

తా॥ గోపికలుచిన్నివిడ్డడఁతలఁచినుద్దిడఁగామహానటునివలె వారలమో
వియెఱ్ఱగాఁబండిగురుతుతగులునటులజుంబనము సేయుచుబిడ్డఁడని యాలింగన
ముసేయువారలనాలింగనము సేయుచునొడియందెత్తిపెట్టుకొనఁగాలజ్జాస్థాన
మగుమదనగృహముం గేలస్పృశించుచువినోదకారియైనబాలకృష్ణుఁడుపాపము

నుబోగొట్టుంగాకయనుట. ... .. *

శ్లో॥ ఏతేలక్ష్యణజానకీవరహితంమాభేదయంత్యమ్ముదామర్త్యాణీవచఘట్టయంత్యలవమీక్రూరాకదమ్బులః। ఇత్థింవ్యాహృతపూర్వజన్తచరితంయోరాధయావీక్షితసేర్ష్యైశ్యశంకితయాసనస్సఖయతుస్వప్నాయమానోహరిః॥

టీక॥ హేలక్ష్యణ-టలక్ష్యణ- ఏతే- ఈ- అంబుదాః- మేఘములు. జానకీ- విరహితం. జానకీ నీచేత - విరహితం - శూన్యమైన - మాంప్రతి - నన్నగు- ద్వి- భేదయంతి - దుఃఖింపఁజేయుచున్నవి - క్రూరాః - క్రూరములైన - అమీ- ఈ- కదంబులః - కడిమివుప్పులు వాయువులు-మర్త్యాణి - మమక స్థానములను. అలం - మిక్కిలి - ఘట్టయంతీవచ-ప్రహరించుచున్నవి- ఇత్థం - ఈలాగున-వ్యాహృతపూర్వజన్తచరితంధాతథా- వ్యాహృత - చెప్పబడిన-పూర్వజన్త-పూర్వజనము యొక్క - చరితం - చరిత్రములుగల్గునట్టులుగా - స్వప్నాయమానః - స్వప్నముననుభవించుచున్నవాఁడును - సేర్ష్యైశ్యశంకితయా- సేర్ష్యైశ్య అసూయతోఁగూడినట్టులు - ఆశంకితయా - సందేహపడుచున్న - రాధయా- రాధచేత. వీక్షితః- చూడబడినవాఁడునగు. హరిః - కృష్ణుఁడు - నః- మమ్ము- సుఖయశ- సుఖవంతులఁగాఁజేయుఁగాత.

శా॥ అన్నాలక్ష్యణజానకీరహితనన్నంభోధర శ్రేణీయా । నన్నంభుకవలిగాలిమహాములునొంచం జోచ్చేనంచుంబురా । భిన్నత్వంబువచింపనీనుకె అవుం గీల్కొన్నచి త్తంబుతోఁ । దన్నుక రాధిక గాంచఁగాఁ కలవరింతంగా రుకావఁడెలుతక॥ ౨౦

తా॥ కృష్ణుఁడొక నాఁడుకలలోలక్ష్యణనిజూచి తనకునీతా విరహకాలము దుమేఘములునుజల్లనిగాలియు మిక్కిలిబాధకఁబులై యున్నవియని తనరామాః తారచరిత్రము సెప్పవని రాధా దేవివేరువనితయందితనికేఁబ్రీతియధికముగనున్న దియనియోగ్యలేసతనముతోఁగృష్ణుఁడజూచెను - అటుచూడబడినకృష్ణుఁడు మాక సుఖముకలుగఁజేయుఁగాకయనుట. ... ..

శ్లో॥ ఓష్ఠంముఞ్చహారేభిభేమిభవతాపానైర్గతాపూతనాకణ్ఠాశ్లేషమముజహీహిదలితావాలిజనేనారునా । మాదేహిచ్చురితంహిరణ్యకళిపుర్మితోఁఖైఃవఞ్చితామిత్థంవారితరాత్రికేళిరవతాల్లక్ష్యైవహాసాగరిః॥ ౨౧

టీక॥ హేహారే. వోయికృష్ణా. వోష్ఠం-అధరమును-ముంచ - విడువుమా- బిభేమి. భయపడుచున్నాను. భవతా - నీచేతను - పానైః - పానములచేత

పూతనా. పూతనయనురక్తసి. హతా. చంపంబడెను. అమంకంతాక్షేపం. ఈకంతాలింగనమును. బహీహి. విడువుమా. విభేమి. భయపడుచున్నాను. ఆలింగనేన. కాగిలింతచేత. అర్జునా. మద్దిచేట్టు. దళితా. కొట్టబడినది. ఘరితం. నఖతమును. మాదేహి. చేయకుము. విభేమి. భయపడుచున్నాను. హిరణ్యకశిపుః. హిరణ్యకశిపుఁడు. సఖైః. గోల్లచేత. పంచతాం. మృశిని. నీతః. పొందింపబడెను. ఇత్థం. ఈవ్రతముగా. లక్ష్మ్యై. రుక్మిణీదేవిచేత. అపహసత్. అపహాసమును హేతువువలన. వారితగాత్రికేళిః. వారిత. నివారింపబడిన. రాత్రికేళిః. నిశాశ్రీడగల. హరిః. శ్రీకృష్ణమూర్తి. అస్తాక్. చుమ్మును. అవతాత్. రక్షించుగావుత. ... .. ❖

ఉ॥ అమ్మకచెల్లమొవిచవియానకుపూతనసోలెఁగ్రోలఁగా | గ్రమ్మకరొమ్ము బర్హినిధగంబడెమర్దులుగాసగోటిచేఁ | జిమ్మకుమీహిరణ్యకధచేమిది భీతిలెనంచు దచ్చువల్ | బ్రమ్ముచుంకేళిమాన్పురముబైకొనికూడినశారిఁగొల్పెదక॥ ౭౧

తా॥ ఓకృష్ణాయోస్థంబువిడువుమునీవుచుంబనంబుచేసి పూతనమడిసెనా లింగనంబుచేయకుము నీయాలింగనంబునమద్దికవగూలె నఖతంబుచేయకుము హిరణ్యకశిపుఁడుఃనఖంబులవ్రేటుబడినీలిగెగావునభయంబగుచున్నది యనుచు నపహాసంబుగాబలుకులక్ష్మీదేవింబైకొని శ్రీకించు సారాయణుండు ననుంబ్రోచుంగాతయనుట. ... .. ❖

గ్లో॥ రామోనామబభూవహుంతుదబలాసీతేహిపలంశౌపితుర్వాచావజ్ఞ్వి వటివనేవిహారతస్తామాహరద్రావణః | సద్రాధకంజననీకథామిహిహారేర్దుష్టై రతశ్చక్ష్వతస్సామివ్రేకృష్ణసుధకనుధకనుధితిగ్రాగిరఃపాతునః॥ ౭౨

టీక॥ హేకృష్ణ. వోకృష్ణుండా. రామోనామ. రాముండనియెడురాజు బభూవ. ఆయెక్. (అనియశోదకధంబెప్పఁగా) హుం. హుంకార స్వరచేసం గీకరించెను. తదబలా. తత్. ఆశ్రీరామునియొక్క. అబలా. భార్య. సీతేతి. సీతయనునెలత. బభూవ. ఆయెను. హుం. హుమ్మునెను. తప్తితుః. తత్. ఆశ్రీరాములయొక్క. పితుః. తండ్రియైనదశగధునియొక్క. వాచా. వాక్యము చేత. పంచపటివనే. పంచపటివనమందు. విహారతః. విహరించుచున్న. తాం. ఆశ్రీరామునియొక్క భార్యయైనసీతను. రావణః. రావణాసురుఁడు. అహారత్. హరించెను. ఇశి. ఈవ్రతముగా. సద్రాధకం. సద్రభుచ్చుఁకొఱకు. జననీకథాం. జననీ. తల్లిచేఁబెప్పఁబడియెను. కథాం. కథను. హుంకారతః. హుంకారమువలన. శ్చక్ష్వతః. వినుచున్న. హారేః. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క.

హేసామిత్రే. వోలత్తుణా. ధనుధకనుధకనుః - ధనుస్సుధనుస్సు - క్వేతి. ఎక్కడననియెడు. వ్యగ్రాః. ట్రుతోచ్చరితములయన. గిరిః. వాక్యములు. నః. మమ్ము. పాతు. రక్షించుగావుత. .. .. .

మ॥ ఇలలో రాఘవుడొప్పవానినతియయ్యెన్ సీతవారిన్వనం బులకుంబం చెగురుండటంచునిదురంబొందించునయ్యెంబవ. ల్కులుదానుకొని రావణుడుమహిజంగొంపోయె నానుల్కించి | ల్విలుచేలత్తుణయంచుబల్కుహరియుడై లోక్తిన్ బ్రోవుతన్ || .. .. .

తా॥ ఒకనాడుయశోదకొమరునినిదురవుచ్చుటకైకత జెప్పంబూనిరామండనునొక రాజుగలడతనీసీతయసునొకయువలిగలదు రాఘవుడుతండ్రివసువునయ్యంగనంగూడివంచవటిప్రదేశంబునగ్రుమ్మరంగనిరావణుండనువాడు సీతవహరించెననూకొనుచుసంభ్రమంబునవోలత్తుణావిల్విలు విలుచెచ్చు యెనట్లృతోచ్చరితంబులగుశ్రీకృష్ణవచనంబులుననుంబ్రోచుగాతయనుట.

శ్లో॥ బాలాపితై లోధరణాగ్రపాణిని లోపినిర్ధ్రతమః ప్రదీపః | ధీరో రాధానయనావబద్ధో జారోపిసంసారహారికుతస్తవమ్ ||

టీక॥ హేకృష్ణ. వోకృష్ణుండా. త్వం. నీవు. కుతః. ఎందువలన. బాలాః బాలుండవైనప్పటికిని. పితై లోధరణాగ్రపాణిః. పైల. గోవర్ధనాచలముదెక్క. ఉద్ధరణ. ఎత్తుటయందు. అగ్ర. వ్యగ్రమయిన. పాణిః. మాస్తముగవాడవైతివి. నీలోపి. నల్లనివాడవైనను. నీరంధ్రతమఃప్రదీపః. నీరంధ్ర. ట్టుమయిన. తమః. అంధకారమునకు. ప్రదీపః. దీపమయినవాడవయితివి. లోపి. జారుడవైనప్పటికిని. సంసారహారిః. సంసారమునుహరించుచున్న. డవయితివి. ధీరోపి. ధైర్యవంతుడవైనప్పటికిని. రాధానయనావబద్ధః. రాధా. రాధికయొక్క. నయన. నేత్రములకొఱు. అవబద్ధః. వశుడవైవాడవు. అసి. ఆయితివి. .. .. .

ఉ॥ బాలుడవయ్యెనైలముకపాణితలంబునదాల్పినిల్వంగా | జాలుటోపవుంజములుజారుడవయ్యుహరించుటన్నశకి | నీలతనుండవయ్యునతినిర్భరగతమఃప్రదీపమై | వ్రాలుటధైర్యశాలివయిరాధకుంజిక్కుటవంతగా హరిః |

తా॥ బాలుండవయ్యుగోవర్ధకానంబుగ రాగ్రంబునం దాల్పుటయనల్లొమ్మేనుంగలవాడవయ్యు గాధాంధకారంబునకు దీపంబుబోలె నుండుటయు డుండవయ్యు సంసారదుఃఖంబులబోనడంచుటయు సదియెంతయు వింతయ

కున్నదియనుట.

... ..

శ్లో॥ బాలాయనీలవపుషే నవకీర్తిణీకజాలాభిరామజఘనాయదిగమ్యరాయుః
శార్దూలదివ్యసఖసూషణసూషితాయనన్దాత్మజాయనవనీతముఖేనమస్తే॥

టీక॥ నీలవపుషే - నీల - నల్లనయిన - వపుషే - శరీరముగలవాడును - నవ
కీర్తిణీకజాలాభిరామజఘనాయు - నవ - నూతనములయిన - కీర్తిణీక - బిలుగం
బలయొక్క - జాల - సమూహముచేత. అభిరామ - సుందరమయిన - జఘనా
య - కటిపురోభాగముగలవాడును. దిగంబరాయ - దిగంబరుడయినవాడు
ను. శార్దూలదివ్యసఖసూషణసూషితాయ - శార్దూల - పులియొక్క - దివ్య
శ్రేష్ఠమయిన - సఖ - చిటికినవ్రేలిగోరనియెడి - సూషణ - సొమ్ముచేత - సూ
షితాయ - అలంకరింపబడినవాడును - నందాత్మజాయ - నందునికొమరుండ
యినవాడును. బాలాయ - బాలుండయినవాడునయిన. తే. నీకొఱకు. నమః.
నమస్కారము. ... ..

చ॥ అలరుపసిండికంకణములందెలుమువ్వలుగావిరేకసంకలపులిగోరుం
దాయెతులుకుప్పెండపున్దొలనూలుమదికా॥ యలుంకల నందనందనదిగంబరు
బారుకటిటటోబ్జ్వలు॥ స్వలసీతనీలదేహునవనీతహారుండగుబాలుఁగొల్పెదక॥

తా॥ నల్లనయిన నేమీ నునుజిలుగంటతుముచేసోయగంబగుగొప్పపిలుం
దులుంకలిగిదిగంబరుండైపులిగోరురొమ్మనంజెలంగవెలుంగుచు వెన్నెలనవ
హరించుచుండుబాలుండగునందనుతునకేనుఁమొక్కెదననుట.

శ్లో॥ పాణౌపాయనభక్తకమాహితగ్రసం బిభ్రన్తు దాచక్షితే । సవ్యేశారద
చన్ద్రసుండలనిభంపాయ్యంగవీనందధత్ । కణ్ఠకర్పితకృష్ణాణీకసఖబుభ్యుద్దామదీ
ప్తిచహణ్ । దేహోచన్యదిగమ్యగోదిశకునస్సౌఖ్యయశోదాశీను॥ ౨౫

టీక॥ సవ్యే - దాసం. పాణౌ - హస్తమునందు. ఆహితగ్రసం - ఆహిత.
ఉంచబడిన - రసం - మధురసముగల - పాయనభక్తం - వక్రభూస్మమును. ము
దా - సంతోషముచేత - బిభ్రత్ - భరించుచున్నవాఁడును. దాచితే. పలవలి - పా
ణౌ. కణమునందు. శారదచంద్రమండలనిభం - శారద. శరత్కాలసంబంధమై
చంద్రమండల - చంద్రమండలముతోడ నిభం - సమానమైన - హయ్యంగవీ
నం - సద్యోఘృతనూను. దధత్. వహించుచున్నవాడును. కలతే - గళించు.
కర్పితామదీప్తి - ఉద్దామ. అశీశయమయిన - దీప్తి - కాంతిగల - కర్పిత - ఘండ
కసఖమపి - కల్పిత - కర్పింపబడిన - వుండరికసఖమపి - పులిగోరును - చహణ్ -
వహించుచున్నవాఁడును. దివ్యదిగంబరః - దివ్యదిగంబరుండైనవాఁడును. య

శోదాశిః - యశోదబిడ్డమనై న - దేవః. శ్రీకృష్ణమూర్తిః. సః. మాకు. సౌఖ్యం. సుఖమును. దిశతు. ఇచ్చుగాక. ... ..

ము|| అదాకేలశరస్వ గాంకనిభమాహయ్యంగవీనంబున | వ్వలికేలకరస యుక్తపాండసముగ్రీవాబద్ధచానుకరో | జ్వలశార్దూలనఖంబునంబరకటిచక్రం బుబెంపొందని | చ్చల్లగ్రీడించుయశోదపట్టికరుణక సౌఖ్యంబు మాశీవుతక || ౨౫

తా || దాకేలయగురసప్రధానంబగువరమాన్నంబునవలకేలం గ్రౌత్త యగునేతిమద్దనుభవించివులగోరుగళంబునవెలుంగదికంబరుడయి వెలయు గోపాలదేవులదల్లసౌఖ్యంబుల నొసంగుం గాతయనుట.

శ్లో || కింకిణీకిణికిణిరభ సైరంగణభుః రింగణై స్స దాటంతమ్ | కుంకుణుకణుక దయుగళింకంకణకరభూషణంహరింపండే || ౨౬

టీక || కింకిణీకిణికిణిరభ సైః - కింకిణి - కుంకుణుకణుక యొక్క - కిణికిణి - కిణికిణి యనెడి. రభ సైః - ధ్వనులుగల - రంగణైః - సులనములచేత - అంగణభువి ముంగిలియనుప్రదేశమందు. సదా - ఎప్పుడును. ఆటంతం - సంచరించుచున్న వాడును. కుంకుణుకణుకపదయుగళం. కుంకుణుకణుక . కుంకుణుకణుకయెడిధ్వ తోఁగూడిన. పదయుగళం. పాదద్వందముగలవాఁడును. కంకణకరభూషణం కంకణ - కణకణయనియెడి. కరభూషణం. కంకణములుగలవాఁడునునగు. ప రిం. శ్రీకృష్ణమూర్తిఁగూర్చి. వండే - నమస్కరించుచున్నాను.

చ || గణనకు నెక్కుడై నకరకంకణనికృణానంబుమిఱంగుం | కుంకుణుకణుకనాదప దములకుండగు హేమమణినిబద్ధకిం | కిణికిణినాద సంభ్రమము గీడ్పడదాటుః నందుమందిరా | గణమునసంచరించునయ గారవుముద్దులబాలుగొల్పెదక ||

తా || కిణికిణియనెడు నాదంబులచేఁజిలుకంటలు మ్రోయంగుంకణకుణ యెదిరావంబుల గాలియందియలు మ్రోయంగణకణయనియెడి నినదంబునం డియంబులురవళి యొనర్పనందుని ముంగిటియందుఁ గ్రుమ్మరుహరిం గూచి మ్రొక్కెదననుట.

శ్లో || సమ్భాధేనురీభీణామమ్బూమాయాసయంతమనుయాంతీమ్ | అమ లకమవలమ్పేతంబాలంతనువిలగ్నజమ్బూలమ్ ||

టీక || నురభీణాం - గోవులయొక్క - సంబాధే. సమ్మగ్ధమందు. అనుయా తీం - వెంబడిగావచ్చుచున్న - అంబాం - తల్లిని. ఆయాసయంతం . ఆయా మునొందించుచున్నవాఁడును. అంబాలకం. అంబ. వ్రేలుచున్న. అలకం. లగ్నకుంతలములుగలవాఁడును. తనువిలగ్నజంబాలం. తను. శరీరమునందు .

గ్న-కూడుకోన్న - జంబాలం - బురదగలవాండును-తం. ఆశ్రయిండుండయిన- బాలం- బాలకృష్ణమూర్తిని. అవలంబే. ఆశ్రయించుచున్నాను. ❖

ఈశ్లోకార్థంబుగోపాలకృష్ణసంపత్కృష్ణదష్టాక్షరీమంత్రధ్యానమనిసన క్షుమారసంహితయందుంజెప్పబడియున్నది. ... ❖

శ్లో॥ పఞ్చసూయసమీశానంధావనూనం వ్రజాంకణే । కింకణీనూపురగ్రీ వాకణః ధూమోజ్జ్వలంస్తరేత్ ॥ ... ❖

ఉ॥ బాలకేశినాలగుమింబల్లు ణ నాడగనంబవెంబడిం । దాలిమిలేకరాగు నగునంబరువెత్తులలాటభాగలం । బాలకుంజీక్రవాతశకటూదివిఫాలకు సంకల గ్నజంబాలకుంబాలకుండలంతుంబాలితది క్షటలోకపాలకుణ॥ ౨౨

తా॥ నెమ్మొంబున నెఱిముంగురులువ్రేలనెమ్మేనంబురదకలయం బెరసి యుండందనతల్లివెంటనేతేరగునగునం బరువిడుబాలకృష్ణమూర్తిని నాశ్రయించుచున్నానుట. .. ❖

శ్లో॥ అఙ్ఘ్రితపిఞ్చాచూడంసంచిత సౌజన్యవల్లవీవలయమ్ । అధరమణీని హితవేణంబాలగోపాలమనిశమవలమ్మే॥ ౨౩

టీక॥ అంచితపింఛాచూడం. అంచిత - ఒప్పచున్న - పింఛా - నెమలిపురి తోగూడినః-చూడం. సిగగలవాండును. సంచితసౌజన్యవల్లవీవలయం - సంచిత-సంగ్రహింపబడిన - సౌజన్య-సుజనభావముగల - వల్లవీవలయం-గోవస్త్రీ సమాహముగలవాండును. అధరమణీనిహితవేణం - అధరమణి - మణివంటి యధరమందు. నిహిత - ఉంచబడిన. వేణం - పిల్లనగ్రోవిగలవాండును. గోపాలం - గోవరిపాలకుండైన - బాలం. బాలకృష్ణమూర్తిని - అవలంబే. ఆశ్రయించుచున్నాను. ... ❖

మ॥ విలసత్పింఛవతంసుండై చిగురుమోచిన్వేణువుంచేప్పకం । దళితాలావ సుధావరంపలచేతంజేతనాచేతనా మ్ములకున్నీశ్వలతాచలత్ప్రములపెంపుల్లూ ర్పునగ్గోపికా । లలితాంగీనుజనత్వవంపకునిగొల్వంగాంతు గోపాలకుణ॥

తా॥ సిగయందలంకరింపబడిన నెమలిపురి మెఱయ నధరమణీయందుంచిన వేణువువెలుంక గోవస్త్రీసుజన భావంబు గ్రహించుచు గోవరిపాలకుండైన వెల యుబాలకృష్ణనాశ్రయించుచున్నానుట. ... ❖

శ్లో॥ వ్రష్టకదభాగధేయంనిగమమహుసంతురాధేయమ్ । నరహరిపదా భీధేయంబిబుధవిధేయంమమానుసంధేయమ్॥ ౨౪

టీక॥ ప్రహ్లాదభాగధేయం. ప్రహ్లాద. ప్రహ్లాదునియొక్క - భాగధేయం. భాగ్యభూతమయినయదియు. నిగమమహాగుహాంతరాధేయం. నిగమ. వేదము అనియెడి - మహాగుహ. గొప్పగుహయొక్క - అంతః. లోపలను. ఆధేయం. ప్రతిపాదించఁదగినయదియు. నరహరివదాభిధేయం - నరహరి. నృసింహుఁడనియెడి - వద. అభిధానమునకు. అభిధేయం. చెప్పఁదగినదియు. విబుధవిధేయం. విబుధ. దేవతులకు. విధేయం. స్వాధీనమైనయదియు. మమ - నాకు. అనుసంధేయం. అనుసంధానముచేయఁదగినదియునగు. వస్తు. వస్తువును. విచారయామి. భావించుచున్నాను. ఈశ్లోకమున్రక్షి ప్రమని వ్యాఖ్యాతచేసఁడువంటియెనితెలియునది. ... .. ❀

మ! యమిసంభావిత రూపధేయమును బ్రహ్లాదోల్లసద్భాగధేయమునామ్నాయమహాగుహాంతరనిశాంతాధేయముంబ్రోల్లస । త్సుమనశ్చేష్ఠివిధేయమున్నగమ్యుగాస్తోకాభిధానాభిధే । యముఁగొల్తుంగమలామనఃకమల నిశ్శాధేయముఁవేడుకఁ॥ ౨౯

తా॥ ప్రహ్లాదునికిభాగ్యభూతంబైననిగమగుహాయందుఁ బ్రతిపాదించఁదగినదియైనరసింహుఁడనియెడుశబ్దంబునకభిధేయంబై దైవతంబులకువిధేయంబైనాచేసనుసంధించఁబడినదియై వెలయువస్తువుండలంచెదననుట.

శ్లో॥ సంసారేశికసారంకంసారేశ్చరణకమలపరిభజనమ్ । జ్యోతిఃకిమంధకరేయదంధకారేశుస్త్వరణమ్॥ ౩

టీక॥ సంసారే. సంసారమందు. సారం. ఉత్కృష్టము - కిం. ఏమి. అంధకారే. అజ్ఞానమునందు. జ్యోతిః- తేజము. కిం. ఏది. ఇదివ్రాక్షము. ఇక్ష్తరము. కంసారేశి. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - చరణకమలపరిభజనం- చరకమల. పాదపంకజములయొక్క - పరిభజనం- ధ్యానమును. అంధకారేశి- శివులయొక్క - అనుస్త్వరణం- స్త్వరణమును. యత్. ఎద్దియో. తత్. అది. వరంశ్రేష్ఠవఁడు॥ సారముగంపవైరిపదసారసచారుతరార్పణంబునం । సారమునిం నిందుధరసన్నుతిగాఢతమాంధకారని స్సారమువీనికిందగిన సద్గురుసేవయః । రణంబుగా । కారయనింతకంఠెనుశుభావహమైనవిశేషమున్నదే॥ ౪

తా॥ సంసారంబునందుశ్రేష్ఠంబెద్దియనంగంసాంతకుండగు శ్రీకృష్ణునికమలధ్యానంబు - ఇదితక్కనొండెద్దియలేదు - అజ్ఞానాంధకారాతియగు క్కంటిసంస్త్వరణంబు. ఇదితక్కనొండుపాయంబులేదనుట.

స్తోః కలశసవనీతచోరేకమలాదృక్కముదచంద్రికాపూరే | విహరతునంద
కుమా రేచేతోమమగోవసుందరీజారే || ౮౧

టీక || కలశసవనీతచోరే. కలశ- కుండలయందలి. సవనీత - వెన్నను. చో
రే. దొంగిలిండుచున్నవాఁడును - కమలాదృక్కముదచంద్రికాపూరే - కమ
లా. రుక్మిణీదేవియొక్క - దృక్కముద - కన్నులనుగలువలకు - చంద్రికాపూ
రే. చంద్రికా - ప్రవాహమైనవాఁడును - గోవసుందరీజారే. గోపికాఃటుండ
యిన. నందకుమారే. శ్రీకృష్ణమూర్తియందఃసువ. నాయొక్క - చేతః- చిత్త
ము. విహరతు. విహరించుగాత. ౮౧

ఉ || శ్రీరమణీమణీవికచదృక్కముదస్తీతసాంద్రచంద్రికా | సారువ్రజాంగ
నానివహజారుజగజ్జనతామనోహరా | కారువిశుద్ధమాసిహృదగారుఁబయోన
వనీతచోరునా | భీరకుమారునాహృదయపీఠికయందువసించకఁసెదన్ || ౮౧

తా || కలశంబులందలి సవనీతంబుల సవహరించుచురుక్మిణీదేవికన్నులనియె
డికలువలకుజిఱునగవనియెడివెన్నెలయొక్క - ప్రవాహమునుగలుగఁజేయుచు
గోపికాఃటుండై వెలయునదికుమారునందునాచిత్తంబునంచరించుగాకయనుట.

స్తోః కస్త్యంబాలబలానుజఃఃమిహతేమస్తందిరాశంకయా యుక్తంతన్నవ
నీతపాత్రవివరేహస్తంకిమథణంస్యసేః | మాతృకంచనవత్సకంస్యగయతుంమా
గావిషాదంక్షణాది త్యేవంవచన్లవీప్రతివచఃకృష్ణస్సప్లుస్తాశునః || ౮౨

అవతరణిక. కవియాస్తోకంబులవెన్నెనవహరించుశ్రీకృష్ణునియొక్కయునో
కగోపికయొక్కయును ప్రత్యక్షిమావీకంజెప్పనున్నాఁడు ||

టీక || హేబాల. ఓయిబాలుఁడా. స్త్యం. నీవు. కః. ఎక్కడు. (ఇది-గోపి
కవచసము) బలానుజః - బల- బలరామునియొక్క - అనుజః - తమ్ముఁడను(ఇ
దికృష్ణవచనము) తే. నీకు. ఇమా. ఈ.నాయుఁడును. కిం. ఏమిప్రయోజనము (ఇ
దిగోపికవచనము) మస్తందిరాశంకయా. మత్. నాయొక్క - మందిగ. ఇల్లని
యెడి - శంకయా - సందేహముచేతను (ఇదికృష్ణవచనము)తత్. అది- యుక్తం-
యుక్తము- సవనీతపాత్రవివరే. సవనీతపాత్రవివేషముందు - కిమథణం - ఏమిని
మిత్తము. హస్తం. కరమును. స్యసేః. ఉంచిన వాఁడవైతివి - (ఇదిగోపికవ
చనము) హేమాతః. ఓతల్లి - కంచన. ఒకటియైన - వత్సకం దూడను - మృగ
యితుం- వెదకుటకొఱకు. డక్షణాత్. డక్షణకాలమాత్రము.విషాదం. ఘోరమును
మాగాః. పొందకుము. ఇత్యేవం - అనితప్రకారము - కృష్ణస్య - కృష్ణునియొ

కృ - వరవల్లవీవ్రతివచః- వర- శ్రేష్ఠమయిన- వల్లవీ - గోపిక యొక్క - వ్రతి
వచః- వ్రత్యత్తరము- నః- మమ్ము- పుష్కాతు- రక్షించు గావుత-

ఈశ్లోకాథకాంబుగోపాలకృష్ణైకాదశాశీరిమంత్రధ్యానమనిన

నత్కుమాగసంహితాయందుఁ జెప్పబడియె.....

శ్లో॥ హారంతంనవనీతాదీకచార్యేణ ప్రజయోషితామ్ | సగోబాలైర్వృ
తంకృష్ణంధ్యాయేన్నన్తంబషేదిదమ్|| ... ..

తే॥ చిన్నికుమారయెవ్వడఁచనీకిఁడన్తుఁడనేలయిందురా | మన్నిలయం
బటంచునిదిమంచదేతలటుసాచెడటికి | నెప్పన్నవసంటిలోనజననీయొక దూడను
జూడవచ్చిపోతే | విన్నవసంబుమానుమనివ్రేతకుబల్కుము రారీఁగొట్టెదకే॥

తా॥ ఓకృష్ణానీవెవ్వఁడవనిన - నేబలరామనితమ్ముఁడనననిక్కఁడనేమివ
నియననాయిల్లనుబుద్ధిచే వచ్చితినియెనిదియు క్తంబకాని వెన్నవ నంటిలోఁగే
లుంచెదవేమనినదూడనువెదకుచున్నానునీవువ్రతీయేమియు నెంచకుమీయనియి
వ్విధంబునగోపికతోడంబలుకుశ్రీకృష్ణునివచనంబునన్నుం బ్రోచుగాతయనుట.

శ్లో॥ గోపాలాజిరకర్దమేవిహారసేవిప్రాధ్వరేలజ్జసేబ్రూషేగోకులహుక్ష్మ
తైస్తుతిశతైర్నానంవిధేస్సేవిదామ్ | దాస్యంగోకులపుంశ్చలీషుకురుషే స్వా
మ్యంనదాస్తాత్సజ్ఞాతంకృష్ణతవాఙ్మీ ప్రవజ్జుజయుగప్రేవ్ణూవలం వజ్జులమ్॥

టీక॥ హేకృష్ణ- ఓయికృష్ణుడా - గోపాలాజిరకర్దమే - గోపాల- గోపా
లకులయొక్క - అజిగ- ఇంటిమంగిళ్లయందలి - కర్దమే - పంకమందు - విహార
సే- విహారింతువు- విప్రాధ్వరే- బ్రాహ్మణయజ్ఞమునందు - లజ్జసే - సిగ్గునాం
దుదీవు- గోకులహుంకృతైః- గోకుల - పశుసమూహములయొక్క - హుం
కృతైః- హుంకారస్థనులతోటి- బ్రూషే- పలుకుచున్నావు- విదాం- జ్ఞాను
లకు- స్తుతిశతైః - అనేకస్తోత్రములచేత- మానం- మూకతను - విధిత్సే- చే
యుచున్నావు- గోకులపుంశ్చలీషు- గోకుల-నందవ్రజమునందలి - పుంశ్చలీషు
స్వైఃశిలబిషయస్తే- దాస్యం- దాసభావమును- కురుషే- చేయుదువు-దా
తాత్తను - దాంత - విషయములవలననిచ్చు త్తమయిన - ఆత్మను- మనస్సుగలవా
లవిషయమయి- స్వామ్యం- స్వామిత్వమును- నకురుషే - చేయవు- అతః-త
హేతువువలన- మజులం- సుందరమైన- తవ- నీయొక్క - అంఘ్రి-పంకజద
గం- పాదకమలద్వంద్వము-ప్రేవ్ణూ-ప్రేమచేత - మయా- నాచేత - అచలఁ
శ్ఠిరముగా- జ్ఞాతం - తెలియఁబడియెను. ... ..

మః క్రతుఃసామింజోరంబోవుగోవగృహపంకంబన్న మెట్టేవుగో । తతిహుం
కారమువిన్నబల్కెదవువిద్వద్దోష్టికింబల్కవా । నతిగావంతువుగోవజారలకుదా
స్త్రేణేణైకోవుయో । గృతయే హేతువుప్రసేమకారణముగా దాదేవనీచర్యకుఁ॥

తా॥ ఓకృష్ణా గోపాల గృహంబుల ముంగిల్లబురుడయందు బారలుదువు
బ్రాహ్మణయజ్ఞంబులకుంబోవసీగువడియెదవు ఆలగుంపుల హుంకారంబులకు
మారువల్కెదుజిజ్ఞాసులతోడంబలుకకుండుదువుగోవకాంతలకు దాస్యంబుసే
యదువుఅత్తేవిదులకుబ్రభుత్వంబునైనచేయనోవసట్టినీచరితంబునూడనెద్దియు
గారణంబులేదుప్రేమయొక్కటియకారణంబునట.

శ్లో॥ నమస్తస్మైయశోదాయాదాయాదాయాస్తుతేజసే । యద్ధిరాధాము
ఖామ్యోజంభోజంభోజంవ్యవధాన్ ॥ ౮౪

టీక॥ యత్ - ఏతేజము. రాధాముఖాంభోజం - రాధా. రాధయొక్క
ముఖాంభోజం - ముఖకమలమును. భోజంభోజం - భుజించిభుజించి - వ్యవధా
త - వృద్ధివొందెనో. తస్మై - ఆప్రసిద్ధమయినట్టిన్ని. యశోదాయాః - యశోద
యొక్క. దాయాదాయ. పుత్రుడైన. తేజసే. తేజముకొఱకు. నమః - నమ
స్కారము. అస్తు. అగుగాత. ౮౪

ఉ॥ ఏమహితప్రకాశముదయించినప్పటి నాటనుండిరా । ధామధురా
ధరాంబిత సుధారసధారలం గ్రోలుచుకొయిశో । దామహానీయ దాయనము
దాయమండంబ్రవృద్ధమానమో । నామహమిచ్ఛుంక హరహంబునశేష
సుఖాయురున్నుతుల్ ॥ ౮౫

తా॥ రాధాముఖకమలంబాఘ్రాజీంచుచుబ్రవృద్ధంబైనయతియశోదాసు
తరూపంబగుతేజంబుకొఱకునమస్కరించెదననుట.

శ్లో॥ అవతారాస్సస్త్యస్యేసరిజనయనస్యసర్వతోభద్రాః । కృష్ణాదన్యః
కోవాప్రభవతిగోగోపగోపికాముత్తైః ॥ ౮౬

టీక॥ సరసిజనయనస్య - ఘండరీకాశునియొక్క. సర్వతోభద్రాః - ఎల్ల
డలశుభంబులుగల. అన్యః - కొన్నియైన. అవతారాః - అవతారములు. సస్తు
ఉండుగాత. కృష్ణాత్ - శ్రీకృష్ణావతారమునకన్నను. అన్యః - ఇతరమయిన
కోవా. ఏయవతారము. గోగోపగోపికాముత్తైః - గో. గోవులయు. గోప
గోపాలకులయు. గోపికా. గోపికలయు. ముత్తైః - ముక్తికొఱకు. ప్రభవతి.

సమర్థమగుచున్నది. ... ..

మ! అవతాగంబులులేక శౌంకణిక శ్యాణంబులిద్దాడ్రీలో! నవిపెక్కల్లలవెం
చగోనికరగోపానిక గోపాంగనా | నివహశ్రేయమొసంగజాలెనే కృపానిర్మి
ద్రుడై నట్టిశా | రివలే న్నెటోకమూర్తిగావునక దదంఘింగొల్తు నెల్లప్పుడుక ||

తా || తెల్లతామర తోసులుంబోలుకన్నలుగలశ్రీయఃపతి యవతారంబు
తెల్లెడలననేక శుభా కరంబులై యనేకంబు లుండనిమ్ముగోగోపాలక గోపికా
సమ్మాహంబులముక్తికనుచుటకు. శ్రీకృష్ణావతారంబుదక్కవొండెద్దియుసమర్థం
బులుగావనుటవశువులు మొదలగువానికి మోక్షంబిచ్చుటకుం గృష్ణావతారంబు
కారణంబయ్యెననుట. ... ..

శ్లో || మధ్యేగోకులమణ్డలంప్రతిదిశంచామ్యారవోజ్జంభితే ప్రాతర్గోహమ
హూత్య చేనవ ఘనశ్యామంరణన్నాపురం | ఫాలేబాలవిభూషణం కటిరణత్య
త్కిజ్జీణీమేఖలంకంఠేవ్యాఘ్రకంఠం చైవకళాకళ్యాణకార్తన్యంభజే |

టీక || ప్రాతర్గోహమహూత్యచే. ప్రాతర్గోహ - రేవకడబిదుకుటయనియె
డి - మహూత్యచే. ఉత్సవమునందు. ప్రతిదిశం. ప్రతిదిశయందును. అంభా
రవోజ్జంభితే. అంభారవ. అంభాయనియెడిధ్వనులచేత. ఉజ్జంభితే. మి
క్కిలియుబ్రకాశించుచున్న - మధ్యేగోకులమండలం - గోసమాహమధ్యప్ర
దేశమందు. నవఘనశ్యామం - నవ - సూతనమయిన - ఘన - మేఘమువలె - శ్యా
మం - నల్లనయిన యట్టిన్ని - రణన్నాపురం - రణితే. - మ్రోయుచున్న - సూపు
రం - కాలియందియలుగలయట్టిన్ని - ఫాలే. నొసటియందు - బాలవిభూష
ణం - రావిరేకగలయట్టిన్ని - కంఠే - గళమునందు. వ్యాఘ్రకంఠం - పులిగోరు
గలయట్టిన్ని - కటిరణత్యత్కింజీణీమేఖలం - కటి - పిటుదులయందు - రణితే.
మ్రోయుచున్న - నల్. శ్రేష్ఠమయిన - కింకీణీ - చిటుగంటలుగల. మేఖలం. మె
లనూలుగల - చైవకళాకళ్యాణకార్తన్యంభజే - చైవ - శిశుసంబంధమయ
న - కళా - కళలయొక్క - కళ్యాణ - శుభములయొక్క - కార్తన్యం - స
ర్వమును. భజే. సేవించుచున్నాను. అహం - నేను. ... ..

ఈశ్లోకార్థమగోపాలకృష్ణసర్వసమ్పత్కృపదష్టాక్షరీమంత్రధ్య
నమసిననత్కుమారసంహితయందుఁ జెప్పబడియున్నది .....

శ్లో | పద్మపూయనమీశానంధావమానం క్రజ్జాజ్జణే | కిక్కిణీసూపుర |
వాకణభూషోజ్జ్వలంస్తరేత్ || ... ..

కు॥ మొలనూలం దెలుంగ జ్జెలున్తోటయ జీమూ తాకృతిం శేరిమం॥ దలనంభా
 రవమెల్లెడం జెలగ బ్రాతర్లో హమీషీం పజా॥ రులలాటంబున రావ రేకపులిగోరుం
 గంఠవీధీక దటి॥ త్తుల గాముద్దులు గుల్కు చాల తని గాంతుక జీవన ప్రోడికిక॥ ❀

తా॥ రేవకడంబాలుపిడుకున వృడంభారవంబుల్లెడం జెలంగ వెలయునా
 లగుంపుల చేనొప్పెడు వ్రేవల్లియయందుగ వృమొగులు జిన్నడంబునెప్పేనుదన
 రంబులిగోరువతకంబును జిణుగంటల మొలనూలు గాల్గొనుందియల రావ రేకయు
 నుమెఱయ నెల్లవారున చెప్పెరువునొందగలయం గ్రుమ్మరు కిన్ని కృష్ణుని చిన్ననాటి
 చెయ్యలందలంచిన జిణుం చెదననుట. .... ❀

శ్లో॥ నజలజలదనీలం దర్పితో దారలీలం కరతలకృత శైలం చేణునా దైరసాలం॥
 వ్రజజనకుల పాలం కామినీ శేలిలో బంకలితలలితమాలం నామిగో పాల చాలమ్॥

టీక॥ నజలజలదనీలం - నజల. ఉదకముతో గూడిన. జలద. మేఘమువలెనీ
 లం - నల్లనినవాడును. దర్పితో దారలీలం. చరిత - చరాచరిన - ఉదార.
 అధికములయిన - లీలం - పూతనావధాదివిలాసములుగలవాడును. కరతలకృ
 తశైలం - కరతల - హస్తప్రదేశముచేత. కృత - ధరింపబడిన - శైలం - గో
 వధకానవశ్వతముగలవాడును. చేణునా దైరి - చేణునాచములచేత - రసాలం
 రసవంతుడయినవాడును. వ్రజజనకులపాలం - వ్రజజనంద్రవ్రజయందలి. జనకు
 ల - జనసమూహముయొక్క - పాలం. పరిపాలకుడయినవాడును - కామినీ
 శేలిలోలం - కామినీ - కామవశులయిన స్త్రీలయొక్క - కేళి - క్రీడలయందు. లా
 లం. ఆసతో గూడికొనినవాడును. కలితలలితమాలం - కలిత - రూడుకొనినయ
 డియు. లలిత. కోమలములైనదియున్నేన. మాలం. వనమాళికలవాడును. గో
 పాలచాలం - గోపాలకృష్ణుని - నామి. సుతించుచున్నాను. ❀

మ॥ మురళీనాదం శౌలునిలమణిజీమూ తాతినీలినిర రుచోషీరతిలోలుహస్త
 జలజా గ్రన్యస్తశైలుంసదా । దరసీలకా ప్రజులోకపాలం గరుణో దారైకలి
 లుకే భుజాం । తర రాజన్యసమాలుంగొల్పెదరచుద్గద్గోవచాలున్వదికే॥ ౮౭

తా॥ ఉదకంబుతో గూడిన మేఘంబుబోలెన్లగుచుం జూపంబడిన గంధీ
 రంబులగుపూతనా హరణొద క్రీడలుగలిగి కేలంగీలించిన గోవధకానాచలంబు
 గలిగి చేణునాదంబున నైనయాహ్లాదంబుతోడంగూడంద్రవ్రజంబునంచున్నవార
 లంబ్రోచుచుకామవతులైనయువతులకోరికలందీర్చుచున్న జనదంబియును పేరం
 దేజిల్లు వనమాళికయరంబునక కరంబు మెఱును వెలుంగుగోపాలచేవుని న్నుతి
 యిందుచున్నాననుట. .... ❀

శ్లో॥ స్థితలలితకపోలంస్థి గ్ధసంగీతలోలంలలిత చికురజాలం చౌర్యచాకు
 ర్యలీలమ్ | శతమఖ రిపుకాలం శాత కుమ్భాభచేలంకకువలయ దళనీలం నామి
 గోపాలబాలమ్ || ౮౮

టీక॥ స్థితలలితకపోలం - స్థిత - విలునగవనియెడి హేతువు చేత - లలిత-
 నుందరమయిన - కపోలం - చెక్కిళ్లుగలవాఁడును - స్థిగ్ధసంగీతలోలం - స్థిగ్ధ
 పరిశుద్ధవృద్ధయై నసారదాదులయొక్క - సంగీత - గానమందు - లోలం. ఆ
 సశేయుచున్నవాఁడును. లలితచికురజాలం. లలిత. నుందరములయిన. చికుర.
 ముంగురులయొక్క - జాలం - సమాహముగలవాఁడును - చౌర్యచాకుర్యలీ
 లం - చౌర్య - చోరకర్మకామండు. చాకుర్య - చాకుర్యముతోఁగూడిన. లీలం. క్రీ
 యగలవాఁడును. శతమఖరిపుకాలం. శతమఖ. ఇంద్రునికి. రిపు. శత్రువులయ
 నరక్కసులకు - కాలం. యముఁడైనవాఁడును. శాతకుంభాభచేలం. శాతకుంభ
 బంగారుయొక్క. ఆభ. కాంతిపండికాంతిగల. చేలం. చస్త్రముగలవాఁడును
 కువలయదళనీలం. కువలయదళ. నల్లకలువరేకువలచె - నీలం. నల్లనైన. గ
 పాలబాలం - గోపాలకృష్ణుని. నామి నాతించుచున్నాను ...

మ॥ సరసస్థైరకపోలుఁగొల్తుమురళీసంగీత లోలంశుభా | కరచామీక
 చేలునీలమణిరంగత్కుంతలశ్రీవిశా | లురమాపాలునితాంతచౌర్యగుణశీలున్
 నవప్రాణహృ | త్రైకవాలుంగపిలాదళీకువల యోద్యస్తీలుగోపాలునిక॥

తా॥ విలునగవుచేసుందగంబులగుచెక్కిళ్లుగలిగినారదాదుల సంగీతం
 నందాసక్తుండై లలితంబులగు ముంగురులచే చేజరిల్లుచు దొంగతనంబునం
 చాకుర్యంబుగలిగి యెల్ల రక్కసులకు సంతకుండై బంగరు చేలంబుచే నల
 కుండై కువలయదళంబుంబోని నెమ్మేనిచాయచేవెలయుగోపాలకృష్ణుని ను
 చుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో॥ మురళీనినదలోలంముగ్ధమాయూరచూళందళిత దనుజజాలం ధన్య
 జన్యలీలం | పరహితనవ హేలంపద్మపద్మానుకూలం నవజలధరనీలం నామి
 పాలబాలమ్ || ... ..

టీక॥ మురళీనినదలోలం - మురళీనినద - వేణునాదమందు - లోలం -
 చేయుచున్నవాఁడును - ముగ్ధమాయూరచూళం - ముగ్ధ - నుందరమైన -
 యూరచూళం - నెమలిపురిగలవాఁడును. దళితదనుజజాలం. దళిత. భేదిం
 డైన. దనుజ. రక్కసులయొక్క - జాలం - సమాహముగలవాఁడును -
 సౌజన్యలీలం. ధన్య. కృతార్థులవిషయమయి. సౌజన్య - నుజనత్వముతో

డిన. లీలం. విలాసములుగలవాఁడును. పరహితనవహేలం. పర. అన్యులకు. హిత. హితకరములయినవియు. నవ. నూతనములయినవియునగు. హేలం. విలాసములుగలవాఁడును. (వూటియొకపక్షమున) పర. శత్రువులకు. హిత. హితకరములకు. నవ. నూతనములైన. హేలం. వధాదివిలాసములుగలవాఁడును. (అనఁగా శ్రీకృష్ణునిచేఁ జేయఁబడు వధాదికృత్యములైననుముక్తిసంపాదకములగుననిభావము) పద్మపద్మానుకూలం. పద్మపద్మ. (బ్రహ్మకు. అనుకూలం. అనుకూలుఁడైనవాఁడును. వత్సాంతరమున) పద్మపద్మా. లక్ష్మీదేవికి. అనుకూలం. అనుకూలనాయకుఁడైనవాఁడును. నవజలధరనీలం. నవజలధర. క్రోత్తమొగులువల్కెనీలం. నల్లనైనవాఁడునైన. గోపాలబాలం. గోపాలకృష్ణుని. నామి. స్తుతియించుచున్నాను. ... ..

చ॥ మురళీనినాదలోలనితిముగళిఖావశపింఛమాశునిం । బరహితేశీలురాత్రుచరపాశిఃఫాలుగృతార్థలోలుఁబం । కరుహగృహకునుపాలువ్రజకంజముఖీహితహేలునవ్యపు॥ మృగధరనీలుఁగొల్తుకుభకాంచనచేలునిగోవబాలుని॥

తా॥ వెలుసాదంబునందాసక్తుండైనిగయందు నెమకేపురియలంకరించియెల్లరక్కసులంజక్కడంచుచు ధన్యులయొకసౌజన్యంబునెలపుచుశత్రులకువధాధికృత్యంబులచేమోక్షంబొసంగఁబొలిసిరికనుకూలుండై సలహేఘునిఛ శరీరుండై వెలయుగోపాలబాలునినుతియించుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో॥ సరసగుణసికాయంసచ్చదానందకాయం శమిత సకలమాయంసన్యలక్ష్మీసహాయమ్ । శమదముసముదాయంశాంతసర్వంతరాయం సుహృదయజనదాయంనామిగోపాలరాయమ్॥ ... ..

టీక॥ సరసగుణసికాయం. సరస. ససముక్తములయిన. గుణ. సౌందర్యోద్దిగుణములయొక్క. - సికాయం. సమానముగలవాఁడును. సచ్చదానందకాయం. సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుఁడయినవాఁడును. శమితసకలమాయం. శమిత. శాంతిఁబొందింపఁబడిన. సకల. సమస్తముయిన. మాయం. మాయలుగలవాఁడును. సత్యలక్ష్మీసహాయం. సత్యలక్ష్మీ సత్యభాసూరూపయైనలక్ష్మీకి. సహాయం. సహాయుఁడైనవాఁడును. శమదముసముదాయం. శమ. బహిరిందియినవృత్తియొక్కయను. దము. అంతరిందియినవృత్తియొక్కయను. సముదాయం. స్వరూపుఁడయినవాఁడును. శాంతసర్వంతరాయం. శాంత. నష్టములయిన. సన్య. సమస్తములయిన. అంతరాయం. విఘ్నములుగలవాఁడును. సుహృదయజనదాయం. సుహృదయ. సమకలాంతరంగులయిన. జన. జ

నములకు. దామర్యభాగమునవాఁడునై న జ్ఞగోపాల తాయం. గోపాల.
గోపాలమలకు. గాయం. ధనమైనకృష్ణని - నామి. నుతియించుచున్నాను. ❖

తా|| నగనగుణోదముః శమితనగ్వనిశాచర మాయనికానుస్మా | న్నరవర
దాయుఃత్వనికంత సుఖోజ్జ్వలకాయ సత్యకా | హరిణద్యగింది రాచిరసహ
యునిశాంత మవత్తురాయఁజి | త్వయిదమ శాంతముఖ్య సము దాయనిక గా
త్వైదగోపవాలాక్షణ్ణ || F౦

తా|| సౌందర్యదిగుణంబులారాశియైనత్యజ్ఞానానందశరీరుండయి యెల్లర
క్రమములమాయలనడంచువాఁడను సత్యభామాన మేతుండయి శమదమాడిగుణ
సముదాయుండై యిశేషవిఘ్నావశేషముండైనన్ది లాంతరంగులగు వారలకేర్ప
డిన దామర్యబోధి వెలంగు గోపాలబాలుని నుతయించుచున్నాను. ❖

శ్లో|| లక్ష్మీకళత్రంలలితాబ్జనేత్రం- పూర్ణేందువక్త్రంపురుహూతమిత్రమ్ |
కారుణ్యపాత్రంకమనీయగాత్రంబంసేవపిత్రంపనుదేవపుత్రం || F౧

టీక|| లక్ష్మీకళత్రం - లక్ష్మీ - రుక్మిణి - కళత్రం - కారుణ్యగాఁగలిగిన వాఁడు
ను. లలితాబ్జనేత్రం - లలితానుండరములయిన అబ్జ - కమలమువంటి - నేత్రం.
నేత్రములుగలవాఁడును. పూర్ణేందువక్త్రం - పూర్ణేందు - రాకాశంద్రునివం
టి - వక్త్రం - నుభముగలవాఁడును. పురుహూతమిత్రం - పురుహూతః. ఇం
ద్రునియొక్క - మిత్రం - మిత్రుడయిన వాఁడును - కారుణ్యపాత్రం - కారు
ణ్య దయకు. పాత్రం - ఆధారుండయిన వాఁడును - కమనీయగాత్రం - కమనీ
య. కోరందగిన - గాత్రం - శరీరముగలసాఁడును - పవిత్రం - శుభస్వరూపుఁ
డయిన వాఁడునైన - పనుదేవపుత్రం - పనుదేవ - పనుదేవునియొక్క - పుత్రం.
కుమారుండయిన శ్రీకృష్ణునిఁగూర్చి - పంసేవపుస్కరించుచున్నాను. ❖

ఉ|| శ్రీరమణీకళత్రంసరసీరుహంపత్రవిశాలనేత్రబుంధ్రం | దారికనాభమిత్రుగ
రుణాగుణపాత్రంబంసేవపిత్రంబూర్ణమాం | నీరజవైరివక్త్రుగమనీయవంఘ్రిపటుగా
త్రురేరాగభృద్ధీవసాభాకృత్రువసదేవునిపుత్రుమదిందలంచెదన్ || F౧

తా|| రుక్మిణీనేనిభాగ్యం గాఁగలిగి తెల్లదామర రేఁలంబోలినకన్నులపేదే
బలింబుఁబూర్ణమావంద్రునింబురడించు నేమ్ముగంబుగలిగి బేవేంద్రునిఁమిత్రుం
డై దయాసముద్రుండయి యెల్లవారిచేతం గోరందగిన నేమ్మేనుగలిగి పవిత్రుండ
యివెలయుగోపాలకృష్ణునిఁగూర్చి నేనునమస్కరించుచున్నాను. ❖

శ్లో|| మదమయమదమయదురగంయమునావత్రీకృష్ణవీర్యశాలీయః | మమరతి

మమరతిరస్కృతిశచనవరస్యః క్రియాతుశ్రీకృష్ణమ్ || ... ౯౨

టిక॥ యః ఏకృష్ణండు - వీర్యశాలి - వీర్యవరా క్రమముచేత - శాలి- ఒ
ప్పుచున్న - వాడగుచు - యమునాం - యమునానదిని - అవతీర్య - దిగి - మదమ
యం - మద - ప్రచురమైన - ఉరగం - కాళీయోగమును - అదచయత్ - మదిం
చెనో - అమరతిరస్కృతిశచనవరః - అమర - దేవతలయొక్క - తిరస్కృతి-
తిరస్కారముయొక్క - శమన-శాంతిచేయుటయందు - పరిః - ఆసక్తఁడైన-సః-
ఆ - శ్రీకృష్ణమూర్తిః - మమ - నాకు-రతిం - సుఖమును-క్రియాతు - చేయుగావుత-
శా॥ కాళిందీజలముబ్బిగట్లకెదురెక్కంజొచ్చిపలహాల జ్వాలాలీఢకరౌ
ళకాళియఫణాజాలంబునృతక్రియం । గాలం గేలనడంబునిజకరతిరస్కారంబు
వాదింబుగో । పాలస్వామికటాక్షవీతుణముమా పాలందిరంబయ్యెడిక॥ ౯౨

తా॥ ఏశ్రీకృష్ణమూర్తివరాక్రమవంతుండైయమునానదిలోనఁజొచ్చిమదం
బుచేవిష్టువీగుకాళీయోగంబుమదంబడంకెనో యెల్లచేవతల తిరస్కారంబులం
బోవమీటినయాశ్రీకృష్ణమూర్తినాకునుభంబుంకలుగంజేయఁగాతయనుట. ❖

శ్లో॥ మౌళౌ మాయూరబర్హస్పతికం చారులాలాటపట్టేకర్ణద్వ
న్దేవతాళీదళమతిమ్మునులంహాక్షికంసాసికాయామ్ । హరోమణినారమాలా
వరమశ్శిరఃకాస్తుభస్యోనకణ్ఠేపాణో వేణుశ్చయస్యవ్రజయువతీయతిః పాతు
వీతాంపురోనః॥ ... ౯౩

టిక॥ యస్య - ఎవ్వనికీ - మౌళౌ - శిరంబున - మాయూరబర్హస్ - నెఱుతిపు
రియున్నచో - లాలాటపట్టె - లాలాట - లాలాటసంబంధమైన - పట్టె - ప్రదేశం
బునందు - చారు - స్ఫుదరమైన - మృగమదితికం - కస్తూబొట్టున్నదో - కర్ణద్వం
ద్వే - కర్ణ - చెఱు యొక్క - ద్వంద్వే - రెంటియందు - అతిమ్ముదులం - మిక్కిలి
మ్మునచైన - తాళీదళంచ - తాళవత్రంబున్నదో - నాసికాయాం - ము
క్కునందు - మాక్షికం - ముత్యంబున్నదో - కాస్తుభస్య - కాస్తుభమణియొక్క
ఉపకంఠే - సమీపమందు - మందారమాలాపరిమళశ్శిరః - మందారమాలా
మందారపువ్వులదండయొక్క - పరిమళ - వాసనచేత - భరితః - సంఘామైన -
హరః - హరంబును - పాణౌ - చేతీయందు - వేణుశ్చ - బిల్లనగ్రోవియానన్న
దో - సః - అట్టి - వ్రజయువతీయతిః - వ్రజయువతి - గోవస్త్రీలతోడ - యుతః -
కూడుకొనియున్న - వీతాంబరః - వీతాంబరధరుండైనశ్రీకృష్ణుడు-నః - మమ్ము-
పాతు - రక్షించుఁగాక - ... .. ❖

మనుదుటంగస్తరిబొట్టునాసికతుదస్తుత్యంబుకర్ణద్వయి । మృదుతాళీదళే

యుక్తముకముకలిపాణిమాళిబింబంబుపే | రెదపైగా స్తుభహారకల్పసుమనో
మానాంబరాడంబరంబొదవన్తోపికలెల్లగొల్వహరిదాయకమమ్ము నెల్లప్పుడు

తా|| సిగఁగు ను నెనులివురియుఁ ఘటంబునఁగస్తూరిబొట్టునుశ్రవణయుగ్గం
బునలేతయగుతాళిడళంబునుముక్కుకొనయందుము త్రియంబునుగా స్తుభమణి
చెంగటమందారకుసుమవాసీతసీత్యహంబును గరంబునఁబిల్లన గ్రోవియఁజె
న్నుగఁజెన్నారఁ బితాంబరధారయై గోపికాసమేతుండగు చిన్నికృష్ణుండుమ
మ్ముంగాపాడుఁగావుతయనుట. ... ..

శ్లో|| మురారిణావారిఃపారకాలేమృగేతుణానాం మషితాంశుకానాం |
కరద్వయంవాకచసంహతిర్వాప్రమీలనంవారిధానమాసీత్ || ౯౪

టీక|| వారిఃపారకాలే - జలక్రీడాసమయంబున - మురారిణా - కృష్ణునిచే
త - మషితాంశుకానాం - మషితి. అపహరింపఁబడిన - అంశుకానాం - వ
స్త్రములుగలయట్టి. వృగేతి. గానాం. స్త్రీలకు - కంద్వయంవా - కర - చేతు
లయొక్క - ద్వయంవా. రెండును. కచసంహతిర్వా - కచ - వెండ్రుకలయొ
క్క - సంహతిర్వా - సమాహంబును. నిమీలనంవా - కన్నులను మూసుకొను
టయను. వారిధానం - వస్త్రంబుగా. ఆసీత్ - ఆయెక.

ఉ|| వారిఃపారకాలమునవారిరుహఃపుండుపీరలైత్తఁగా | వారిజవశ్రపాళిక
చభారముకన్నులమోడ్చుచేతుల | వ్యారిగమాటులై యొసఁగవారిచరాక్షుల
కెల్లవారయ | స్వారికిమాటలేటికినవారి తమోహతిమంబుఁగ్రమ్మకె || ౯౪

తా|| జలక్రీడనలువుచు నుండెడిగోపికలుతమచీరెలను కృష్ణుండవహరింప
వచిలోకొందరుచేతులతోనున్నకొందరు వెండ్రుకలతోనున్న గుహ్యములను
మూసికొనిరి కొందరుముగ్ధులతమకన్నులను మూసుకొనఁగా తమగుహ్యంబు
లితరులకుచెలియవనియెంచుకొనిరనుట. ... ..

శ్లో|| యాసాంగోపాఙ్గనానాంలనదసీతతరాలాల లీలాకటాక్షా | యస్మా
సాచారుముక్తామణిరుజ్జీకరవ్యోమ గచ్ఛాప్రవాహే | మీనాయస్తేపియాసా
మతిరభనచలచ్చారునీలాలకాస్తా | భృక్ష్ణాయస్తేయదంఘ్రి ద్వయసరసిరుహే
పాశుపీతాంబరీనః || ... ..

టీక|| యాసాంగోపాంగనానాం - ఏగోవస్త్రీలయొక్క - లనదసీతతరా
లాలలీలాకటాక్షాః - లనతీ - ప్రకాశించుచున్నట్టి. అసీతతర - అత్యంతనీలమై
నట్టి. ఆలాల - చంచలించుచున్నట్టి - లీలా - నిలాసముతోనైన ను - కటాక్షాః - క

దగంటిచూపులు - యన్నాసాచారముక్తామణిరుచినికరవ్యోమగంగా ప్రవాహే. యత్. ఎవ్వనియొక్క - నాసా. ముక్కుయొక్క - చారు. సుందరమైన. ముక్తామణి - ముత్యమయొక్క. రుచి. కాంతాలయొక్క. నికర - సమూహమయ్యే. వ్యోమగంగా. ఆకాశగంగాయొక్క. ప్రవాహే. ప్రవాహమందు. మినాయంతే. మత్యములవలెనాచరించుచున్నవో. యాసాం. ఏగోపికలయొక్క. ఆతిరభసవలచ్చారునీలాలకాంతాః. అతిరభస. అతివేగముచేత - వలలే. చరించుచున్నట్టిన్ని. చారు. చువో. హారంబయినట్టి. నీల. నీలవర్ణంబయిన. అలక - ముంగురులయొక్క. అంతాః. కొనలు. యవంఘ్రివ్యవసారసీరుహే. యత్. ఎవ్వనియొక్క. అంఘ్రి. పాదమలయొక్క. ద్వయ. రెండును. సరసీరుహే. తామరపువ్వుయందు. భృంగాయంతే. తుష్టి. దలవలెనాచరించుచున్నవో. తాసాం. అట్టిగోపికలయొక్క. సంబంధమైనట్టి. సః. అటువంటి. పీతాంబరః. కృష్ణండు - సః - మున్ను - పాను. రక్షించు. గాక. శ్చ.

మః సరఃకమీనములయ్యోనేచుని నాసామాక్తికోద్యస్వృణా । మరగంగా ప్రజామినీచటుల శంపాలాలవృత్పాతులే । ఏ. పాదం బరుహంబు నంధునలులై వ్యాపించెగోపాంగనా । తరళా రాళేనీల కుంతళే ములాధస్యం దున్ బ్రోవుతే ॥ ౧౫

తా । కృష్ణనిముక్కరముత్యపుకాంతిగంగా ప్రవాహమునలై ప్రసరించగా నావేడుకచూచుటవలన గోపికలచూపులందులో మత్స్యంబువలె కనబడుచున్నవి. అట్టిచూపులుగలగోపికలు - అ. గా. మందహాసవశేషంబో. యనునట్టి ముత్యపుకాంతివెలుగుచుండుకృష్ణనిముగమజూబితామప్రేమవరకశలైనిగోపికలు మాకోరికలనెరవేర్చివచ్చుతావలయునని వానిపాదారచిందంబులయందు ముంగురులువ్రేలాడునట్లు నమస్కారంబులనొనర్చెదరనుట. శ్లో । యద్వేణుశ్రేణిరూపస్థితసపిగముఖోన్మీణానాదప్రభిన్నా ఏణామ్యస్తత్తేన త్రుటిసనిజవతిప్రేమబద్ధా బభూవుః । అస్తస్యస్తాలకాన్తస్ఫదభుక్తచవ్వస్త్వనాభిప్రదేశాః కామావేళప్రకల్పప్రకటితలతకాపాతిపితాన్పరోసః ॥౧౬

టికః యద్వేణుశ్రేణిరూపస్థితసపిగముఖోన్మీణానాదప్రభిన్నాః - యత్. యెవ్వనియొక్క. వేణు. పిల్లనగ్రో. యంతు. శ్రేణిరూప. వజ్రీ. రూపముగా. స్థిత. ఉన్నట్టి. సపిగ. రంధ్రములయొక్క. ముఖ. ముఖంబులచేత. ఉన్మీణ. పిడువంటిన. నాద. ధ్వనులచేత. ప్రభిన్నాః. భేదింపబడినట్టి. ఏణా

త్యుః - స్త్రీలు. తక్షణేన. ఆక్షూమంచే. త్రుటితనజవత్ప్రేమబంధాః - త్రుటి
 త - తెంచబడిన - నిజ. తమయొక్క - వతి - మగండ్లయందుండెడి. ప్రేమ. ప్రీతిని
 చేపముయొక్క - బంధాః - బంధముగలిగినవారై - అస్తస్యస్తాలకాంతాః అ
 స్త - తిరస్కరింపబడిన - స్యస్త - వీడినట్టి. ఆలక - మంగురులయొక్క - అం
 తాః - కొనలుగలవారు గానున్ను - స్ఫుగభధరకుచద్వంద్వనాభిప్రదేశాః - స్ఫు
 రత్ - అదురుచున్న - అధర - మోచియును - కుచద్వంద్వ - స్తనద్వయంబును.
 నాభిప్రదేశాః - నాభిప్రదేశంబునుగలవారుగానున్ను - కామావేశ ప్రకల్ప్య
 ప్రకటితపులకాః - కామావేశ - మన్నధావేశముచేత - ప్రకల్ప్య - దట్టముగా
 జేయబడినట్టి. ప్రకటిత. బయలుబడుచున్నట్టి - పులకాః - గగ్గురులుగలవారు
 గాను. పాతు - రక్షించుగాక. ... ..

మ॥ ముఖీరంధ్రవినిగతస్వరముచేమోపించి గోపాంగననీ । మరుదా
 రిన్వలుగుబ్బలుబ్బి పులకింపక గ్రామ్ముడుత్వేడవా । తెసాంపుల్ని గుండవ నీవి
 యనుభవక ప్రేమముల్లా తోనే । హరివెంట జరియింతుగట్టి సుకుమారాకా
 రుంగీతిఁచెడక ॥ F౬

తా॥ కృష్ణునివేణునాబంబువినిగోపికలు హృదయశైధిల్యముపొందితమనా
 యకులయందు ప్రేమవిడిచి. కృష్ణునివద్దపోవునపుడావేగమువలన జాతీనముంగు
 రులనుకట్టకయు పేక్షించుచునాయధరకుచద్వంద్వనాభి ప్రదేశంబులదరకామా
 వేశంబువలనమే నెల్లగగ్గురు పాటుగలుగవెలుగుచుండెనుట.

శ్లో॥ దేవక్యాజతరాకరేసముదితః క్రీణోగవాంపాలినానస్తేనానక దుష్టభే
 ర్నిజనుతావజ్ఞేనపుణ్యాత్తనా । గోపాలావళిముగ్ధహార తరళోగోపీజనాలం
 కృతిః స్థేయా ద్వోశ్చూదిస న్రతంసమధురః కోవీష్ట శ్రీబామణిః ॥ F౭

టీక॥ దేవక్యాః - దేవకీయొక్క - జతరాకరే - జతర - గగ్గు మను - ఆకరే
 ఖనియందు. సముదితః - ఉద్భవించినట్టి - పుణ్యాత్తనా - పుణ్యస్వరూపుడయిన
 ట్టి - నంచేన - నందుడను - గవాంపాలినా - గోపాలకునిచేత - నిజనుతావజ్ఞే
 న - నిజనుతా - తనకూతుగయ్యేవే - వజ్ఞేన - మూల్యముచేత - ఆనకదుండ
 భేః - వసుదేవునియందుండి. క్రీణః - కొనఁబడినట్టి - గోపాలావలిముగ్ధహార
 రళః - గోపాల. గొల్లవాండ్రయొక్క - ఆవలి - వరుసయను - ముగ్ధ - నం
 ర్మయన - హార. ముక్తాహారంబునకు. తరళః - నాయకమణియైనదియు. గో

జనాలంకృతిః - గోపీజనః- గోపికాజనంబులకు. అలంకృతిః . అలంకారంబైనదియ. మధురః- మనోజ్ఞమయినదియ. కోపి- అనివ్వచనియంటైన - ఇంద్రనీలోమణిః. ఇంద్రనీలరత్నము- (అనంగా) కృష్ణుండు - పః - మీయొక్క - హృది - హృదయమందు. సంతతం. ఎల్లప్పుడు. స్నేయాత్. ఉండుంకాత.

మ॥ వసుదేవప్రియదారం గృభానజత్వంబోపజన్తింఽయా । వసుదేవుండిడనందగోవుండును తాపణ్యంబునంగొంచురా । ననయానావజమాలపరితరళేంబై గోపికాకల్పమై । రసలీలాకృత్యైసకృష్ణమణిః శ్రాంతంబెదన్నత్యైదః॥ ౯౩

తా ॥ ఒకయింద్రనీలరత్నముమీ హృదయంబున . అనంగాశ్లేషచేతహొమ్మునవిలసిల్లవలయు . ఆరత్నమెట్టిదనంగా దేవకీగృహమునుభవించుచునున్నవిల్లివసుదేవుని యందుండి నందునిచేతం దనకూతు రనయెడివెలయిన్ని గొనఁబడి గోపాలవనంపరయనుహరింబునను నాయకవణియైగోపికలకు భూషణంబై దశకనస్పశకనాదులచేత ననుభవించువారలకర్ణ్యంతన నోహారం బయినది అనగాశ్రీకృష్ణుంఁడెల్లప్పుడునుమీమనంబున వలెకల్లలయెసని ముఖ్యతాత్పర్యము తనకూతుర నెడువెలసిల్పించునిచేతం గొనఁబడినది . అనుటకభగవదాజ్ఞవలనయశోదాగృంబున మాయా స్త్రీశినువై పుట్టుంగా వసుదేవుడు దేవకీగృహముదుదయించినట్టి కృష్ణునియశోదా శయనంబుననునిది మూశినువునై త్రికొనివచ్చెననుశ్రీభాగవతాదికథలప్రమాణంబులంబట్టికొన్ని స్లికంబులయందుబహుభావవిశేషంబులున్నవియెనునుగ్రంథవిస్తరపాఠక దురూహకత్వద్విధయములచేవిడువఁబడియె. ... ..

శ్లో ॥ పీఠేపీఠనివల్లబాలకశ్లేషివృక్షానగోపాలతోయంత్రాంతస్థితుర్గుభాండుమపకృప్యోచ్చాన్యసుంఁటారవమ్ । వక్త్రోపాంతకృతాంజలిఃకృతశిరఃకమ్పంపిబలాఃపయఃపాయాదాగతగోపికానయనియోగ్గండూక సూక్ష్మారకృత్ ॥

టీక॥ యః. ఏబాలకుండు. పీఠే. పీఠయందు. పీఠనివల్లబాలకశ్లే. పీఠపీఠయందు. నివల్ల - కూర్చొనియున్న - బాలక - బాలునియొక్క - శ్లే - కరమందు. అనంగా. మూపులయందు. లివృక్షా. నిలచియున్నవాడై. యంత్రాంతస్థితుర్గుభాండుమ్. యంత్ర. ఉట్టియొక్క - అంతః. నడుమ - స్థిత. ఉన్నట్టి - గుభాండుం. పాలకడరను - అపకృప్య. వంబ - ఘంటారవం - గంటయొక్క - స్వనిని - అచ్చాగ్య. నివిపి - వక్త్రోపాంతకృతాంజలిః - వక్త్ర - నోయొక్క -

ఉపాంత - సమీపమందు - కృత - ఉంచబడిన - అంజలిః - దోయిలిగలవాఁడై -
 కృతశిరఃకంపంయథాతథా - కృత - చేయబడిన - శిరఃకంపంయథాతథా - త
 లయూచుటగలుగునట్లులుగా - వయః - ఊరంబును - పిబత్సత్ - పానముచేయు
 చున్నవాఁడై - ఆగతగోపికానయనయోః - ఆగత - వచ్చినట్టి - గోపికా - గో
 పికలయొక్క - నయనయోః - నేత్రములయందు - గండూపపూత్రాకృత్ -
 గండూప - నోటిపాలయొక్క - పూత్రాకృ - ఉమియుటను - కృత్ - చేసినట్టి
 సఃగోపాలకః - ఆశ్రేయస్థుండు - పాయాత్ - రక్షించుగాక -

ఉ॥ తోరంపుంబెద్దగట్టియలుదొంతరగానిదిబాలునావయి॥ జేరిచివానిమూపు
 నవసించుచునుట్టివ నంటివంచెఱుం । టూరులెనిల్పిపాలకృమునందలయూచుచు
 గానివచ్చునా । భీరికకన్నులందుముసిపెట్టుగదూతీనజూటుఁగొల్పెద॥

తా । ఒకగోపాంగనయొక్క గృహమందుదూయొకపీటపైవచియొకపీట
 నునిచివానివయినోకబాలునింగూర్చుండఁజేసివానిభుజములయందునిలుచుకొని
 యచ్చుటఁగట్టియున్నయట్టియందుండెడి పాలకడవనుంచి యాయుట్టియందశ
 బ్దించునట్టిగంటనొకచేతితోఁబట్టుకొనిమఱియొకచేతిని నోటగిన్నెవలెనునిచియా
 కుండనుండికారుచున్న పాలుద్రాగుచునుండునపుడా గోపికరాగాఁజూచిదాని
 కన్నులయందుఁదననోటిపాలునుమిసి భ్రమింపచేసినఃలసియైనబాలకృష్ణుడ
 మమ్ముఁ బ్రోచుగాకయనుట. ... ..

శ్లో॥ యజ్ఞోజిమహేధనందదమహే పాత్రేషునూనంవయం వృధా౯ భేష
 మహేతవశ్చక్ర మహేజన్తాంతి రేదుశ్చరమ్ । యేనాస్తాకమభూ దనన్యల
 థాభక్తిర్భవద్వేషిణీచాణూరద్విషిభక్తకల్పవముషిశ్రేయఃపుషిశ్రీబుషి॥

టీక॥ వయం - వేము - జన్తాంతరే - జన్తాంతరమందు - యజ్ఞః - యాగ
 ముచేత - ఈజిమహే - పూజించినవారము - పాత్రేషు - సత్పాత్రములయందు
 ధనం - ధనంబును - దదమహే - ఇచ్చినవారము - వృధా౯ - జ్ఞానవృద్ధులను -
 జిమహే - సేవించినవారము - దుశ్చరం - కఠినమయిన - తపః - తపస్సును -
 క్రమహే - చేసినవారము - నూనం - నిశ్చయము - యేన - ఏకారణముచేత
 అస్తాకం - మాకు - భక్తకల్పవముషి - భక్త - భక్తులయొక్క - కల్పవ - పా
 ములను - ముషి - అవహరించుచున్నవాఁడును - శ్రేయఃపుషి - శ్రేయః - శ్రేయ
 స్సులను - పుషి - పోషించుచున్నవాఁడును - చాణూరద్విషి - చాణూర - చాణ
 రుడనుననురునికి - ద్విషి - ద్వేషియైనవాడును - శ్రీబుషి - లక్ష్మీవంశయైనకృష్ణునియ

ప. భవద్వేషిణీ. భవ - సంసారమునకు. ద్వేషిణీ. ద్వేషియైనట్టి. అనన్యసులభా. అన్యసులకునుభముగానొందగూడనటువంటి. భక్తిః భక్తి. అభూత్. కలిగెను॥ ౧౧
 మునుజన్మాంతరవేళదుష్కరతపంబుల్పాత్రదానంబును జనసంసేవయు
 ధ్యనంబులూనరించఁగొంటిగాకున్నఁక॥ ల్లనెలోకోత్తరభక్తినాదుమదినాలో
 పంపఁబాపావనే॥ జన్మకృష్ణోపణదుష్టభీషణుమహాచాణూరవిద్వేషణః॥ ౧౧

తా॥ వేదాంతములు శాస్త్రవిజ్ఞులజన్మచుందుఁ జేయకపోయినను బూర్వజ
 క్షయజన్మజ్ఞులచేభవత్స్వరూపులయినట్టిచేవతలను బూజించియుందుము
 పతావ్రతమందుద్రవ్యముపినియోగవతిచియుండుదువృద్ధసేవసేసి యుండుము
 పృథ్విచాంద్రాయణాదులననుష్ఠించియుండుము - అట్లుచేయకుండుమేసినిపుడు
 దుష్టులనిగ్రహించి భక్తులపాపములనెల్ల పోఁగొట్టిభక్తారాధినకల భుజుషాఠం
 బులనాసంగునట్టివత్సవతిమైనశ్రీకృష్ణునియందుసినసంసారబంధంబును చెఁగఁగొ
 ట్టునట్టియసాధారణభక్తిగలుగ నేరదనుట॥ ఇచటలక్ష్యపతియగునదియాశ్రితర
 షణ్ణాదులయందును సర్వోత్కృష్టకణముందును గారణమను నభిప్రాయముచేత
 బ్రయోగింపంబడియెనని తెలియునది. ... ..

శ్లో॥ త్వయిప్రసన్నేమమకింగుణేనస్వయ్యప్రసన్నేమమకింగుణేన । రక్షేవి
 రక్షేవ రేవధూనానిరభకఃకంకుమవత్రభంకః॥ ౧౦౦

టీక॥ హేకృష్ణ - ఓకృష్ణ - త్వయి - నీవు. ప్రసన్నేనతి - నాయుండుదయజే
 యుచునుండఁగా - మమ - నాయొక్క - గుణేన - గుణముచేత. మిమ - ఏమిప్రయో
 జనము - త్వయి - నీవు. అప్రసన్నేనతి - దయఁజేయకుండఁగా - మమ - నాయొ
 క్క - గుణేన - గుణముచేత. కిం - ఏమిప్రయోజనము. వరే - నాయొక్కండు - ర-
 క్షేనతి. ఆశగలవాఁడై యుండినను - విరక్షేన - ఆశలేనివాఁడై యుండినను - వ
 సూనాం - నాయొకలయొక్క - కుంకంపవత్రభంకః - కుంకుమ - కుంకుమచేతజేసి
 పట్టి - వత్ర - మకరికావత్రములయొక్క - భంకః - రచన - నిరభకః - వ్యర్థము.

తా॥ నీవుప్రసన్నమైనయెడనేరువులేటికిన ప్రసన్నత । నీవువరాకుచేసిన
 నునేరువులేమిటికెంచిమాడగ్గు) స్థాపింపఁబడినయెందుననొల్లమిసేయు
 వేళలక॥ గావలెనేలతాంబులకుడై నగుకుంకుమవత్రభంకముల్॥ ౧౦౦

తా॥ వరుండునాయొకలపై నాసగిరియుండినను నాసలేకయుండినను గుం
 కుమవి వ్రముకరికావత్రములయొక్క వ్రాతనిరర్థకమగునటులభగవంతుడు తానే
 రక్షింపవలయుగానిమనస్సుయొక్కగుణదుర్గుణమువలననానికి దయవ్రట్టదనుట

శ్లో॥ గాయన్తిక్షణదావసానసమయేసానందమిందువ్రభౌరుంధత్యోనిజ
 న్తకాంఠినివహైగ్లోపాంగనాగోకులే । మధ్యత్యోదధిపాణికంకణ ఝణాత్థా
 రానుకారంజవా ద్వ్యవల్లద్వసనాభివలాయుషాశం పీతామృరోవ్యాత్యసః॥

టీక॥ నిజదంతకాంతినివహైః - నిజ- తమయొక్క - దంతకాంతి- దంతకాం
 తులయొక్క - నివహైః. సమూహములచేత - ఇందువ్రభాః - చంద్రకాంతు
 లను- రుంధత్యః- తిరస్కరించుచున్నట్టిన్ని - జవాత్ - వేగమువలన - వ్యావల్లద్వ
 సనాంచలాః - వ్యావల్లత్ - శశేషముగాఁజలిచుచున్న - కసన- కోకలయొక్క
 తీంచలాః - కొనలుగలయట్టిన్ని - పాణికంకణఝణాత్కారానుకారంధుధా
 తథా. పాణికంకణ. చేతికడియలయొక్క - ఝణాత్కార - ఝణఝణయ
 నుశబ్దంబులను. అనుకారంధుధాతథా. అనుకంపఁగల్గునట్టులుగా- దధి - పె
 రుగును. మధ్యత్యః- చిలుకుచున్నట్టి - గోపాంగనాః - గోప స్త్రీలు. గోకులే.
 గోకులమందు. త్షణదావసానసమయే. ప్రాతఃకాలమందు. సానందం. ఆనం
 దముతోడ- యం. ఎప్పు- అశం. ఎల్లప్పుడును. గాయంతి- పాడుచున్నారో.
 సః - అట్టి పీతాంబరః. శ్రీకృష్ణుఁడు - సః - మమ్ము- అవ్యాత్ - రక్షించుగాక.

ఉ॥ ప్రాకటకంకణారవముభాసిలిపైయెదకొంగదూఁగా । వేకువమోద
 మొప్పవరవిందమఖుల్పేరుగుల్మధించుచుం । గోకవిరోధింకల్లెగుఱుగూర్చురధద్య
 తిమీజనేహాణి॥ గోకులవాటిబాడుదుగుకోరికలాహరియిచ్చుగావుత॥ ❀

తా॥ ప్రేవల్లముందుగోపికలు చంద్రకాంతినిశశయించిన దంతకాంతు
 లువ్రసరింపగాఁ గోకలకొనలసియాడం జేతికంకణముల శబ్దంబునకు సగివడు
 నట్లుపెరుగుచిలుకుచు సంతోషముతోడనే కృష్ణునిం బాడుదురో ఆకృష్ణుఁడు
 మమ్ము రక్షింపవలయుననుట. ... .. ❀

శ్లో॥ అంసాలంబితవామకుండలభరంమందోన్నతఘ్రాలతంకించతుల్లి
 తకోమలాధరపుటంసాచివ్రసాభేక్షణమ్ । ఆలోలాంగుళివల్లనైర్దురళికామా
 పూరయన్తముదాపూలేకల్పతరో స్త్రిభజ్జీలలితంజాగేజగన్తోహనం॥

టీక॥ అంసాలంబితవామకుండలభరం. అంస - మూపును. ఆలంబిత. ౧
 శ్రయించినట్టి - వామ. ఎడమవ్రక్కనివైన - కుండలభరం - కుండల భారము ;
 లిగినవాఁడును. మందోన్నతఘ్రాలతం - మంద- వంగినదియును. ఉన్నత- పే
 డవుగలదియునైన - ఘ్రాలతం - తిగెవంటిబొముగలవాఁడును - కించతుల్లి
 వితకోమలాధరపుటం - కించిత - శొంచెము - కుంచిత. వంపఁబడిన - కోమల

మృదుచైన. అధర - మోఽయొక్క - పుటం - పుటముగలిగినవాఁడను. సాచి
 ప్రసారేతుణం - సాచి. అడ్డముగా. ప్రసార - చూపుగల. ఈతుణం - సేత్రము
 గలవాఁడును. ఆలోలాంగుళివల్లనైః - ఆలోల - చలించుచున్న - అంగుళివల్ల
 నైః. చిగుళ్లవంటివల్లచేత - మురళికాం - వేణువును - ముదా - సంతోషము
 తోడ. ఆపూరయంతం - పూరించుచున్నవాఁడును. శ్రీభంగిలకీతం - శ్రీభంగి
 మాఁడువంపులచేత. లలితం - సుందరమయినట్టి - జగన్తోహనం - జగత్ - లో
 కంబులను. మోహనం - మోహింపఁజేయునట్టికృష్ణుని - కల్పతరోః - కల్పవృక్ష
 మయొక్క - మూలే. క్రిందిప్రదేశమందు. జానే - యెఱుంగుచున్నాను. ❖

ఉ॥ మాపునవామకుండలము మోపియొకించుక మోఘ్యునందముం । బూ
 పెడునోరచూపుసొగసుం బామనొక్కటనిక్కగప్పడం । ప్రేపుల సొక్కగల్ప
 కముక్రిందద్రిభంగిగ నిప్పియంగుళి । వ్యాపితవంశపూర్తియయి వతికలు మో
 హసమూర్తిగొల్పెవక॥ ౧౦౨

తా॥ గానకాలమందెడనుప్రక్కయందుదలవంగియుండటవలన వామ
 కుండలముమాపునదగులగా నొకబామవంగి యొకబామపొడవై యుండమోవి
 యునోఘ్యున వెలుంగఁగాఁజూపులడ్డము గాఁబ్రసరించుకఁ జిగురుటాకులవంటి
 వ్రేళ్లచేఁబూరించి వేణుగానము సేయుచు దద్యశంబునమాఁడు వంకలతోఁగ
 నంబడునట్టిమేనితోఁగల్పవృక్షముక్రిందజగన్తోహనాకారుండై విలసిల్లు కృష్ణుని
 దలంచుచున్నాననుట. ... .. ❖

శ్లో॥ మల్లైశ్చైత్రేంద్రకల్పశ్శిశుశితి గజనైః పుష్పచాప్రోద్ధనాభిర్గోపైస్తుప్రా
 కృతాత్పాదిఃకుశ భృతాఃశ్వకాయో ప్రమేయః । కృద్ధఃకంసేనకాలాభ్యు
 చకితదృశాయోగి భిద్యోయమూర్తిర్దృష్టోఽంగావలారేహరిరమరగణాన
 న్దకృత్సాతుయస్తాత్॥ ౧౦౩

టీక॥ రంగావతారే - రంగ - కంసకృతముగ్రంగమునందు - అవతారే. ఆ
 గమనమందు. యఃహరిః - ఏశ్రీకృష్ణమూర్తిఁ - మల్లైః - చాణూరాది మల్లలచే
 త - శైలేన్ద్రకల్పః - శైలేంద్ర - హిమవశ్చగృతముతోడ - కల్పః - సమానుడగు
 చు. దృష్టః - చూడబడియెనో. ఇతరజనైః - తదితరజనులచేత - శిశుః - బా
 లుండగుచు - దృష్టః - చూడబడియెనో. అంగనాభిః - యువతులచేత - పుష్ప
 చాపః - మన్దఘుండగుచు - దృష్టః - చూడబడియెనో. గోపైస్తు - గోపాలకు
 లచేత - ప్రాకృతాత్పా - ప్రాకృతుడగుచు. దృష్టః - చూడబడియెనో. దివి. అం

తరిక్షమందు. కులిశభృతా - ఇంద్రునిచేత - శిష్యకాయః - శిష్య - ప్రపంచమ
యమయిన - కాయః - శరీరముగల - అప్రమేయః - ప్రేమావిషయండుకాని
వాండగుచు - దృష్టః - చూడబడియెనో - భయచకితదృశా - భయ - భయముచే
త - చకిత - సం చ లించు చున్న - దృశా - దృష్టిగల - కంసేన - కంసునిచేత - కృ
తః - కోపవంతు డయిన - కాలః - యముండగుచు - దృష్టః - చూడ బడియెనో -
యోగిభిః - యోగులచేత - ధ్యేయమూర్తిః - ధ్యేయ - ధ్యానముజేయఁదగిన -
మూర్తిః - స్వరూపముగలవాండగుచు - దృష్టః - చూడబడియెనో - సః - ఆ
ప్రసాద్ధుండయిన - అమరగణానందకృత్ - అమరగణ - దేవసమూహ ములకు. ఆ
నందకృత్ - సంతసముజేయుచున్నకృష్ణుండు - యష్టార్క - మిమ్ము - పాతు-ర
క్షించుఁగావుత. ... ..

చ || నిగమనిజెట్లుపాపంఁడని నాగరికుల్లరుండంచుఁగాంతల | భృవగతిశిష్య
రూపుండని ప్రాకృతుండంచు సుగోప బాలురుఁ | గ్రగతీ దనర్చు మృత్యు వని
కంసుడుయోగులు స్వామిగాగనం | దగిసుర లుబ్ధురంగమున దార్కొనుదేవు
డుమిమ్ము బ్రోవుతె || ౧౦౩

• తా|| మల్లరంగంబునంగంసు పురోభాగంబుననిలిచినప్పడే హరిచాణూరా
దిమల్లలచేఁబ్వృతసమానుండగుచుతరులచే బాలుండగుచు దరుణులచేమరుం
డగుచుగోపాలకులచేతందమబోటి ప్రాకృతుండగుచునాకాశంబుననింద్రునిచే
శిష్యమయిండగుచు భయభ్రాంతుండగుకంసునిచే గాలుండగుచు యోగులచే
ధ్యానార్తుండగుచునేహరిచూడబడియెనోయట్టిసర్వదేవతానంద కరుండగు
చుశ్రీకృష్ణమూర్తిమిమ్ముంబ్రోచుఁగాతయనుట.

శ్లో|| సంవిష్టోమణివిష్టరేజ్జుతల మధ్యాసీనలక్ష్మీముఖేకస్తూరీతిలకం ముదా
విరచయన్ హర్షాత్కుచౌసంస్పృశన్ | అన్యోన్యస్త్రితచంద్రికా క్షిలయైరా
రాధయన్తన్తథంగోపీగోపవరీవృతోయదుపతిః పాయాజ్జగన్తోహనః ||

టీక|| మణివిష్టరే - మణి - మరకతమణి వికారమయిన - విష్టరే - ఆసనమందు.
సంవిష్టః - కూర్చున్నవాడును. అంకతలమధ్యాసీనలక్ష్మీముఖే. అంకతల. తొ
డమిదను. అధ్యాసీన - కూర్చున్న - లక్ష్మీ - లక్ష్మీ దేవియొక్క - ముఖే - నెమ్మి
గమునందు. కస్తూరీతిలకం - కస్తూరీ - కస్తూరీమయమయిన - తిలకం - బొట్టును.
ముదా - సంతోషముచేత. విరచయన్ - దిద్దుచున్నవాఁడును. హర్షాత్ - సం
తోషమువలన - కుచౌ - స్తనములను - సంస్పృశన్ - స్పృశించుచున్నవాడును

అన్యోన్యస్థితచంద్రికాకిసలయైః - అన్యోన్య - పరస్పరమును - స్థిత - చిఱున
 గవనియెడి - చంద్రికా - వెన్నెలయొక్క - కిసలయైః - చిగుళ్లచేత - మన్మథం-
 మన్మథుని - ఆ రంధ్రయః - ఆ రంధ్రించుచున్నవాడును - గోపీగోపవరీవృతః - గో
 పీ - గోవస్త్రీలచేతను - గోప - గోవకులచేతను - పరీవృతః - పరివేష్టించబడి
 నవాడును - జగన్తోహనః - జగన్తోహనుండగు - యదువతిః - శ్రీకృష్ణమూర్తికా-
 నః - మమ్ము - పాయాత్ - రక్షించుచుండువాత. ... .. ❖

చ॥ చెలువగురత్నపీఠమున శ్రీసహినంకముజేప్పకన్దుగు । దిలకముద్దిద్దిద్దిత
 ఖదీరకవెంటనగుబృలంఠమో । మలచశోకొత్తునవ్వు పుష్పముత్తములన్నరుపూ
 జసేయున! శ్లోలువయువల్లనవ్రకం సేవితమోహంసమూర్తికాప్రోవుతః ॥ ౧౦౪

తా॥ మరకముణివకరంబగునానలబువంగూర్చుండితొడపైనిడుకొన్న
 రుక్మిణీదేవినెమ్మొగుంబులంగఘోబొట్టునద్దినం చనతిమితుకచమ్ముం గవనంటు
 చుంబరస్పంగుంబుఱుగవువెన్నెలముంకలచేమారునారంధ్రించుచు గోవగో
 పీపరివృతుండై జగన్తోహనుండై నెగడుయాడవశ్రేష్ఠుడగుకృష్ణదేవులడున్నుం
 బ్రోచుచుండుతయనట. ... .. ❖

శ్లో॥ ఆకృష్టైః పసనాంచలే వలయశ్యామాత్రపాధాకృతా దృష్టిస్సంవలి
 తారుచాకుచయి గేష్వునాః ప్రభేనీమతీ । బాలకశ్చపమాతవల్లవభ్రతప్రాస్తస్తి
 తాస్యశ్రీయంశిష్యంస్తావధిర్మణీంసతమభీంకృష్ణస్సఫుష్టాతుసః ॥ ❖

టీక॥ యస్యాః - ఏర్కొనినః యొక్క - పసనాంచలే - పయ్యెదచేటంగు.
 ఆకృష్టైః - అపహరించు బడుచుండఁగా - ఆఫ - అనంతరము - త్రపాధాకృతా -
 త్రపా - సిగ్గుచేత - అధాకృతా - క్రోధుగాఁజేసుంటికి - కువలయశ్యామా - కు
 వలయ - నల్లకల్వలవలే - శ్యామా - నల్లనియన - దృష్టిః - చూపు - రుచా - కౌ
 తిచేత - స్వస్థప్రభే - స్వణా - బంగారుయొక్క - ప్రభే - కాంతివంటికాంతి
 గలదియగు - శ్రీమతి - సౌందర్యము క్రమైన - కుచయుగే - చందోయియందు
 సంవలితా - లగ్నచుయిచదియో - తాం - ఆల్లాయుక్తరాలయినదియును - న
 తమభీం - సత - సమ్రమయిన - మభీం - ముఖముగలదియు - బాలః - లేతయయ
 న - కశ్చన - ఒకానొకటియయిన - చుతివల్లవభ్రత - మామిగురను హేతువు
 వలన - ప్రాంతస్తి తాస్యశ్రీయం - ప్రాంత - సమీపమున - స్థిత - చిఱునగవుగల
 ఆస్యశ్రీయం - ముఖకాంతిగల - రుక్మిణీం - రుక్మిణీదేవిని - శిష్యకా - ఆలింగనము
 చేయుచున్న - సః - ఆవ్రసిద్ధుడయిన - కృష్ణః - శ్రీకృష్ణమూర్తికా - నః - మమ్ము -
 ఫుష్టాను - బోషించుచుండునాఁ. ... .. ❖

మ॥ అలరుంబయ్యోదకొంగుదియ్యోదపనీయ శ్రీః డంబించుగు । బృలపైసీబ్బి
తిగబ్బిచూపు నెలకొల్పందద్యతీన్నుత్పచూ॥ తలతాపలవరీతిగాంబిస్తీ తవక్ర
ప్రాధయాదుక్తి ణీ॥ లలనంగోగిట గారవిచుహరికల్ప్యాంబుమాకీవుతే॥ ౧౦౫

తా॥ పైటచేటంగుదొలంగంజేయబంగరుజిగినెలకొనునీ బ్బు ప్పొన బ్బిగుబ్బ
లపైసీబ్బి తీచేనధోముఖయైచూపు నెలకొల్పనచూపునుండన్తోయిపై మెఱయ
బంగరుజిగియునుంగలయంబెరుయమాచిగురుంబోసి యక్కండంబూబయె
లనూవియగురేలకోనా చన్నులగవపైనున్నదియని భ్రాంతింజెందినవురుక్తి
ణింగోగిటంజేరిచనుఖియింఛుక్తిష్టండునన్నుంబ్రోచుగాతయనట-

ఈశ్లోకమురుక్తి ణీకృష్ణసంవాదముగఁగవసేవవుచున్నాడు.

శ్లో॥ ఉర్వ్యాంకోపిమహీధరోలఘుతరోదోర్భ్యాంధృతౌవీలయాతేనత్వం
దివిభూతలేచ సతతంగోవధానోగియ్యసే॥ త్వంత్రైగ్రాంక్యధరంజహమికుచ
యోరగ్రేనతద్దణ్యతే । కింవాకేశవభాషణేనబహుసావుజ్జ్యైర్యశోలభ్యతే॥

టీక॥ హేకేశవ- ఓకృష్ణా- ఉర్వ్యాం- భూమియందు- కోసి- ఒకానొ

కటియైన- లఘుతరః- మిక్కిలియుంజులకనైన- మహీధరః- గోవధానవర్వత
ము- దోర్భ్యాం- హస్తములచేత- వీలయా- విలాసముగా-ధృతః- ధరియిం
వఁబడియెను- తేన- ఆహేతువుచేత- త్వం- నీవు- దివి- స్వగజమందును- భూ
తలేచ- భూతలమునందును- సతతం- ఎల్లప్పుడును- గోవధానః- గోవధా
నవర్వతముధరించినవాడవనుచు- గియ్యసే- చేప్పఁబడుచున్నావు- త్రై
గ్రాంక్యధరం- త్రైగ్రాంకధరుండవయిన- త్వం- నిన్ను- కచయోః- స్తనము
లయొక్క- అగ్రే- తుదను- వహామి- వహించుచున్నాను- తత్- ఆవహనము-
నగణ్యతే- లెక్కింపఁబడలేదు- బహుసా- అనేకవిధమయిన- భాషణేన- వ
లుకుచేత- కిం- ఏమిప్రయోజనము- వుజ్జ్యైః- వుజ్యములచేత- యశః- కీర్తి-
లభ్యతే- పొందఁబడుచున్నది- ... ..

మ॥ ధరణింజేతుభనొక్కఁబిన్నగిరియె త్తప్పిన్నుగోవధానో । ధరణుం
డంచునుతించె నీదకదికల్ త్రైగ్రాంక్యధారేయసి॥ నురువయ్యోంజములన్ భ
రింపననుచేరోకైవ్యయం బుణ్యవిస్ఫురణంగీతిఁచెలంగుఁ బెక్కుచవనంబు
ల్లపృష్ఠయింకేటికీ॥ ... ..

తా॥ ఓకృష్ణాయీవృషమియందునతిసులభంబగు నొక్కపిన్నకిండంజేతు

లనోసీవె త్తినందుకై గోవధానోధరణుడనియెల్ల దెసలంబొగ్గ డంగాంబితివి ము

ల్లాకంబులధరియించునినుజన్మనంధరియించిన నాకట్టిబొగడలేదయ్యెనేరికింబు
వ్యవిశేషంబులచేతందక్కసితరకజకంబులచేసంగీతకాంచనలబగదనుట.

శ్లో॥ సంధ్యావందనభద్రమస్తుభవతేభోస్నానతుభ్యంసమో భోదేవాఃపి
తరశ్చతర్పాఃకౌనాహంతుమఃతుమ్యతామ్ । యత్రకృష్ణకర్ణామృతాదవకులౌ
త్తంసస్యకంసద్వికస్నాన్సంస్కారమఘంహరామితదలంబుస్యేపిస్యేనమే॥

టీక॥ హేసంధ్యావందన- ఓసంధ్యావందనమా- భవతే- నీకొఱకుభద్రం
మంగళము- అస్తు- అగుఁగాత- భోస్నాన- ఓస్నానము- తుభ్యం-నీకొఱకు-
నమః- నమస్కారము- భోదేవాః- ఓదేవతలారాభోపితవః- ఓదేవతలారాః-
తర్పాః- తర్పణ- తృప్తియొక్క- కౌ- చేయుటయందు- సతుమః- అశ-
క్షుండను- తుమ్యతాం- తమియింజందగినది- యత్రకృష్ణ- ఎక్కడనైనను- ని-
వీద్య- కూర్చుండి- యాదవకులౌ- త్తంసస్య- యాదవకుల- యదువంశమునకు-
ఉత్తంసస్య- శేఖరుండగు- కులసద్విక- కృష్ణమూలకని- స్నానంస్కారం- స్న-
రింజిస్తరించి- అఘం- హాసమును- హారము- బోధించుచున్నాను- తత్-
ఆకంసవిరోధిస్త- గం- అ- హాసవిప్ర- క్రియించుట- మస్యే- తలంచుచు
న్నాను- అస్యే- ఇకకనుకొని- కిం- విమిషయా

చ॥ సతతముసంధ్యకుకానభముస్నానజపాదివిశేషసక్రమము । తతినీకిమ్రొ
క్కుదేవపితృతర్పణద్యుత్యోగముత్తజాన్త్యోగముజీవాద్యోక్తానియచస్థితాంసరి
భక్తయదూర్వసూక్ష్మస్మరియించి కల్పిత దూరజకౌతుబన్యకర్తృతకో॥

తా॥ సంధ్యావందనంబునకుభంబగుస్నానంబునకు స్రుక్ష్మేదనుదేవపి
తరులారామిను దర్పణంబు చేయఁజాలి తమియింపుడు సేనుకంస దివ్రండగు
శ్రీకృష్ణునిస్తరించిపాశంబు లడంచెదనిదియనాకుఁజాలు నింకనన్యంబుచే నేమి
ప్రయోజనంబునటు- .. . . .

శ్లో॥ హేగోపాలక హేకృపాజలనిధేహేసింధుకన్యాపతే హేకంసాంతక
హేగజేంద్రకరుణాపారీణహేమాధవ । హేరామానుజహేజగత్రయగురో
హేపుండ్రకాతుమాంహేగోపితీననాభపాలయవరం హేసమిన్త్వావినా॥

టీక॥ హేకృపా జలనిధే- ఓదయాసముద్రుఁడా- హేసింధుకన్యాపతే-ఓ
లక్ష్మీపతీ- హేగజేంద్రకరుణాపారీణ- గజేంద్ర- గజశ్రేష్ఠునివిషయమైన- క-
రుణా- కరుణకు- పారీణ- పారంగతుండయినవాఁడా- హేమాధవ- ఓయి
మాధవఁడా- హేరామానుజ- రామబలరామస్వామివారికి- అనుజ- తమ్ము
కవయినవాఁడా- హేపుండ్రకాతు- ఓయిపుండ్రకాతుఁడా- హేగోపితీన

నాథ. గోపీజన. గోపికాసమూహమునకు. నాథ. ప్రభుండవయినవాండ- హె
 గోపాలక. ఓయిగోపాలకృష్ణా- మా. మ. నన్ను- పాలయ. రక్షింపుమా. త్వం
 వినా - నిన్నుండక్క - పరం- అన్యదైవమును- నజానామి. ఎఱుంగను. ❖

శా॥ ఓకారుగ్యసముద్రయోకరటిగత్తోదీర్ణయోమాధవా। యోకంసాంతక
 యోరమాసహచరాయోవల్లవీకింకరా। యోకంజేతుణయోజగద్గురుమణీయో
 రాహిణేయానుజా। మికన్నెన్నటినన్యనేనెఱుగజుమ్మినన్నురక్షింపుమీ॥౧౦౮

తా॥ దయాసముద్రుండవై లక్ష్మీచతివయైకంస్వంసకుండవై గజేంద్రుని
 వయమయిన దయకుంబారంగతుండవయి బలరామునికిందమ్ముండవై లోకత్ర
 యంబునకునుగురుండవయి గోపికాసమూహంబులకుంబ్రభుండవై పుండరీకా
 తుండవై నయోశ్రీకృష్ణానీకన్ననితరునినెఱుంగననుంబ్రోవుమీయనుట. ❖

శ్లో॥ కస్తూరీతిలకంలలాటఫలకేవత్స్థలైకౌస్తుభం నానాగ్రేనవమాకికంకర
 తలేవేణుంకరే కంకణమ్ । సర్వాంగేహరిచందనంచకలయౌకంలేచముక్తావ
 శింగోవస్త్రీపరివేష్టితోఽజయతేగోపాలచూడామణిః॥ ౧౦౯

టీక॥ లలాటఫలకే. లలాటప్రదేశమందు. కస్తూరీతిలకం - కస్తూరిబొట్టును.
 వత్సేస్థలే - తొమ్మునందు. కౌస్తుభం - కౌస్తుభమణియు. నానాగ్రే-ముక్కు
 తుదయందు. సవమాకికం. క్రొత్తముత్తియమును. కరతలే. హస్తప్రదేశము
 నందు. వేణుం- పిల్లనగ్రోవియు - కరే. హస్తమునందు. కంకణం. కడియమును.
 కంలే. గళమందు. ముక్తావశిం - ముత్తియంపుసరమును. సర్వాంగే. సర్వక
 రీరమందును. హరిచందనం. శ్రీచందనమును. కలయౌకం. యథాయోగ్యముగా
 వహించుచున్నవాడును - గోవస్త్రీపరివేష్టితిః - గోవస్త్రీ. గోపికలచేత - ప
 రివేష్టితః - పరివేష్టించబడిన వాఁడునగు. గోపాలచూడామణిః - గోపాల.
 గోపాలకులలోపల - చూడామణిః. శిరోరత్నమగుశ్రీకృష్ణమాతిః - విజయతే
 సర్వోత్కృష్టుండగుంగాక. ... ❖

మ॥ నుదుటంగస్తూరిబొట్టునాసిక తుదన్నుత్తైంబుశ్రీగంధసం। వదనెమ్మేనగర
 బులంగటకముల్వంశంబుహస్తాగ్రమం। దెదపైనిస్తులకౌస్తుభంబనఱుతేశ్వ
 గారహారంబునింపొదవంగృష్ణుడుగోపికావృతుడుసర్వోత్కృష్టుడైవర్తిలుక

తా॥ నుదుటంగస్తూరిబొట్టునుముక్కుతుదంగ్రొత్తముత్తియంబునునెమ్మే
 హరిచందనంబునుంగరంబులంగడియంబులును హస్తాగ్రంబున వేణువునువతు
 లునంగౌస్తుభంబును గళంబునముత్తియములహారంబును మెఱయగోపికాపరిక

తుండై నకృష్ణుండుసర్వోత్కృష్టుండఱు వెలయుం గాతయనుట.

శ్లో॥ లోకానున్న దయై శ్రుతిర్ముఖరయై తోణీరుహై హుషణయై ।
శైలాన్విద్రవయన్న్యగ్యావశయన్దోబృందమానందయై । గోపాన్సమృద్ధయన్
యన్తునీన్దు కుశయన్ సప్తస్వరాన్జ్యమృయన్మోక్షా-రాధక మదీర యన్విజ
యతేవంశీనినాదస్మిశోః॥ ౧౧౦

టిక॥ లోకాన్-లోకములను-ఉన్నదయై-మదింపఁజేయుచున్నవాడును-శ్రు
తిః- వేదములను-ముఖరయై-ధ్వనింపఁజేయుచున్నవాడును- తోణీరుహై-
వృక్షములను - హుషణయై - చిగురింపఁజేయుచున్నవాఁడును - శైలాన్వి - ప
ర్వతములను-విద్రవయై - కరఁగఁజేయుచున్నవాఁడును - మృగాన్ - మృగ
ములను-నివశయై-ప్రమాదంజేయుచున్నవాడును-గోబృందం - గోసమూహ
మును- ఆనందయై-సంతోషింపఁజేయుచున్నవాడును- గోపాన్ - గోపాల
కులను - సంభ్రమయై - భ్రమింపఁజేయుచున్నవాఁడును- ముసీన్ - మును
లను - ముకుళయై - మోక్షుఁగేలుగలవారలఁగాఁజేయుచున్నవాఁడును - స
ప్తస్వరాన్ - సరిగమనదనిసలనుస్వరములను - బృందయై-ప్రకాశింపఁజేయు
చున్నవాఁడును - ఓంకారాధకం-ప్రణవాధకమును- ఉదీరయై - ప్రతిపా
దించుచున్నవాఁడునునగు - శిశోః - శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - వంశీనినాదః-వేణు
నాదము - విజయతే - సర్వోత్కృష్టవరయియుండుఁగాక. ... ..

మ॥ మృగములుసొక్కతొకమలిగురింపఁగతొలుగురంగమ్రోయఁగా । నిగ
మములావులుబృగమునిచ్చటప్రకాశిగోవులాడఁగా । బగముసెలంగనోంకృతి
యొసంగఁగసప్తవిధస్వరాంగుళు । త్నిగుండగడంగెఱాల మురళీనినదంబుము
దంబెసంగఁగై॥ ౧౧౦

తా॥ మృగంబులుసొక్కతొలుగురంగప్రకాశులుచిగురింపఁగ వేదంబులు
మ్రోయఁగాగోవులు సంతసంబునొంద మనెంద్రులుఘనుశితకరులైనిల్వగా
గోవకులుసంభ్రమింపలొకంబులు సెలంగఁబ్రణవాధకంబగువర బ్రహ్మాం
బువెలుంగసప్తస్వరంబులుప్రకాశింప శ్రీకృష్ణునివేణుధ్వనిసర్వోత్కృష్టవ
యివర్తిల్లెననుటః- ... ..

మాలినీవృత్తము॥ సతతవినుతిభీమాసచ్చిదానందసీమాశతమఖినుతనా
మాసాధుమానిప్రణామా । దితిజకులవిరామాదేవతాసాస్వభోమా । వితత
తపనధామావేంకటాహణ్యధామా॥ ... ..

మఃఇదికృష్ణాశ్రయయోగిపుంగవకృపాపితృ తసారస్వతాఘ్యదయశ్రీని
భవప్రసిద్ధవిదవిద్వేదక్షమాశాస్త్రీసత్వదయాభూషణవెల్లపూడిమణిపెద్దామా
త్యవెంగాగ్రణీగది తాశ్వాసముబొల్పురెండవవిద్యైకర్ణామృతశ్రీకృత్కా॥ ❖

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము - ద్వితీయాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము - తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము - తృతీయాశ్వాసము.

శ్లో॥ అస్తిస్వస్త్వయం సంసమస్తజగతామప్యిస్తలక్షీస్తనంవస్తుద్వస్తరజస్తమో
భిరసశంస్యస్తంపురస్తాదివహస్తోదస్తగిరిం ద్రమస్తకతరు ప్రస్తార విస్తారిత ప్రస్త
స్వస్తరుసూససం స్తరలసత్ప్వస్తావిరాధాస్తుతమ్॥ ౧

టీక॥ సమస్తజగతాం - నిఖిలలోకములకు - స్వస్త్వయం - రక్షకమయిన
యదియు - అభ్యస్తలక్షీస్తనం - అభ్యస్త - బహువారసంబంధములయిన - లక్షీరకూ
దేవియొక్క - స్తనం - కుచములుగలదియు - ధ్వస్తాజస్తమోభిః - ధ్వస్త - నష్ట
ములయిన - రజస్తమోభిః - రజస్తమోగుణముచేత - అసశం - ఎపుడును - పుర
స్తాత్ - ఎదుట - స్వస్తమివ - ఉంచునదానివలెనున్నయదియు - హస్తోదస్తగిరిం
ద్రమస్తాతరుప్రస్తారవిస్తారిత ప్రస్తస్వస్తరుసూససం స్తరలసత్ప్వస్తావిరా
ధాస్తుతం - హస్త - నాస్తములచేత - ఉదస్త - ఎత్తెబడిన - గిరింద్ర - గోవ
ధేనవర్వతముయొక్క - మస్తక - శిఖరములయందలి - తరు - వృక్షములయొ
క్క - ప్రస్తార - సమూహములయందు - విస్తారిత - వికసించినయదియు - ప్రస్త
జారుచున్నయదియునగు - స్వస్తరు - కల్పవృక్షములయొక్క - సూస - పుప్ప
ములయొక్క - సంస్తర - సమూహములచేత - లసత్ - ప్రకాశించుచున్నదియు
ను - ప్రస్తార - సుతయించుచున్న - రాధా - రాధచేత - స్తుతం - స్తోత్రముజే
యంబడుచున్నయదియునగు - వస్తు - శ్రీకృష్ణాఖ్యవస్తువు - అస్తి - కలదు. ❖

శా॥ హస్తోదస్తగిరిం ద్రమస్తకతరువ్యత్యస్తవిస్తారిత॥ ప్రస్తస్వస్తరుసూస
సంస్తరలసత్ప్వస్తారమభ్యస్తప । ద్వాస్తోకస్తనమస్తకల్పపురోన్యస్తంబుసు
ద్వ్యక్ష॥ త్వస్తిశ్రీదమురాధికాస్తుతముంజంచద్వస్తువెంతెతిగు॥ ... ❖
తా॥ ఎల్లలోకంబులువారలకురక్షకంబై మాటిమాటికిసీరించును లంటుచు

న్నదియొశుద్ధసత్వగుణంబునకు నెల వైయెల్లపుడును గరతలామలకంబుగ నెదుట దోచుచున్నదియైకరంబున నెత్తబడిన గోవర్ధనం బందలితరుల నుండిజారుచున్నపువ్వులచేతనుగల్వతరు ప్రసూనంబులచేతనుండేబిల్లిచురాధికచేసుతియింపంబడుచున్నవస్తునొకండుకలదు|| ౨

శ్లో|| రాధారాధితవిభ్రమాద్భుతరసంలాలిత్యరత్నాకరంసాధారణ్యవదవ్యతీతసహజస్తే రాసనాంభోరుహం| ఆలక్ష్మీహరినీలగర్వగరుతాంస్వస్వస్వనిర్వాపణంబాలం నైవావికంపిముగ్ధమధురంఘృతాభిక్షిక్తముహాః|| ౨

అక్ష|| రాధారాధితవిభ్రమాద్భుతరసం - రాధా - రాధచేత - ఆరాధిత - బహుమానింపంబడుచున్న - విభ్రమ - విలాసముచేత - అద్భుత - అశ్చ్యవ్య సంపాదకములయైన - రసం - శృంగారరసము మొదల్గురసములుగల్గియుదియు - సాధారణ్యవదవ్యతీతసహజస్తే రాసనాంభోరుహం - సాధారణ్యవద - సామ్యమార్గమును - వ్యతీత - అత్యమించినయదియు - సహజ - స్వభావ సిద్ధమయిన - స్తేర - చిఱునగవుతోఁగూడిన - ఆసాంభోరుహం - ముఖకమలముగలయదియు - హరినీలగర్వగరుతాం - హరినీల - ఇంద్రనీలమణులయొక్క - గర్వగరుతాం - అహంకారాంకూరములయొక్క - స్వస్వస్వనిర్వాపణం - స్వస్వ - నను సైవ దాధకములయొక్క - నిర్వాపణం - నాశకమయినయదియు - లాలిత్యరత్నాకరం - లాలిత్య - సౌందర్యమునకు - రత్నాకరం - సముద్రమయినయదియు - వైణవికం - వేణునాదవక్త్రమయినయదియు - విమగ్ధమధురం - విముగ్ధ - మిక్కిలి సుందరముగలవారిలోపల - మధురం - సుందరమయినయదియు - మూఢాభిషిక్తం - శ్రేష్ఠమయినయదియు - బాలం - లేతయైనయదియు - మహాః - తేజమును - ఆలంబే - ఆశ్రయించుచున్నాను. ౩

శా|| సాధారణ్యశరణ్యతీతదరహానశ్రీముఖాంభోబుండై| మాధురైక్యనిధానుడై మరకతాక్షప్రాధిగర్వాగృటి| వైధుర్యావహజేబుడై నరసనిర్వాణాంశృంగారుడై| రాధారాధితుడైనవైణవిక మూఢస్వస్వదింగాల్పేదక్ష||

తా || రాధికచేత బహుమానింపబడిన విలాసంబులచే నాశ్చ్యవ్యంబునంపాదించుచున్న శృంగారాది రసంబులకు దానకంబగుచు సౌందర్యంబనుగర్వంబునకుఁబనియై నిరుపమానంబై స్వభావ సిద్ధంబగు మందహాసంబుతోడం గూడిన నెమ్మోము దామరగలిగి యింద్రనీలంబులగర్వంబునవహసించు నదియై

సుంధరంబుగలవారలలోనుండరంబై శ్రేష్ఠంబగుచువెలయు తేజంబునాశ్రయించుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో॥ కఠిణామజ్ఞ్యగతవైభవంభజే కరుణాపలంబుత్పకీశోరవిగ్రహం యమినామనారతవిసాదివనాసేయమునావనాస్తరసికంపరంమహాః॥ ౩

టీక॥ కఠిణం. ఏనుగులచేత. అలంఘ్యగతవైభవం. అలంఘ్య. అధికమింపవశక్యమైన - గతవైభవం - గమనంపదగలయదియ - కరుణాపలంబితకీశోరవిగ్రహం. కరుణా. దయాచేత. అపలంబిత - స్వీకరింపబడిన - కీశోరవిగ్రహం. బాలకశరీరముగలయదియ - యమినాం. ఋషులయొక్క - మనసే. మనములయందు. అనారత. హాని. అనారత. ఎల్లప్పుడును. విహారి. విహారించుచున్నదియ - యమునానామనారసికం. యమునా - యమునానదియందలి - వనారత. వనమధ్యమునందు. తసికం. సరససంచారయుతమునయదియను. వరం. ఉత్కృష్టమైనదియగు. మహా. లేజమును. భజే. సేవించుచున్నాను.

ఉ॥ అల్లసమందయానమంగజావలిగోపంకంకమాసిమాసినోః త్స్యస్థిరంజపాశ్చిబదముత్సైలగక్యమునాతరంగిణీ । నల్లలితాంబుపూములు సారకయస్యల్లనీదబిమ్ముచుం బల్లసిచూపులొగరుణజ్లదున్లనిబాలుగొప్పెదక॥ ౩

తా॥ మదపుటనుం గులచేతం గోపందగినందయానంబుగిగి వసుదేవదుండయందశికరుణచే బాలస్వరూపంబునం జెలువొంది నెల్లమునుల మనంబులందేజిల్లించుచునునయందలియుదకంబులంజల్లు పోరాడసరసంబైన - తేజంబునుసేవించుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో॥ నియన్త్రితత్సకలజగద్వృజాంగనానియన్త్రితంవిఫులవిలోచనాజ్ఞయా । నిరస్తకంఘను హృదయే విజృంభతాంసమన్తత్స్యగసతరంపరంమహాః॥ ౪

టీక॥ యత్. ఏతేజము. సకలజగత్. సమస్తలోకమును - నియంత్రిత్ర. నియమించుచున్నదియో. విఫులవిలోచనాజ్ఞయా - విఫుల. విశాలములయిన. విలోచన - నేత్రములయొక్క - ఆజ్ఞయా. ఆజ్ఞ చేత. వ్రజాంగనానియంత్రితం. వ్రజాంగనా - గోపస్త్రీలచేత. నియంత్రితం. నియమింపబడినయదియో. సమన్తతః. అంతటను. సరసతరం. మిక్కిలియు సరసమయినయదియో. సరం. ఉత్కృష్టమయినదియో. తత్. ఆవ్రసిద్ధపుయవ - మహా. తేజము. మమ - నాయొక్క - హృదయే. ఎదయందు. నిరస్తకం. ఎల్లపుడును. విజృంభతామ్. వ్రకాశించుగావుత!

ఉ॥ లోకములన్నియుండనకులోకువగాగొనియేలుమేటియి స్తోకమనోహ

శావయవశోభితుడంతటివంతగోపికా । లోకవలీల నెల్లవనులుండనుదానయొన
స్వైవారిదే । కాకవ్రధావమట్టిప్రజగత్సులభున్ద రినాశ్రయించెదన్ ॥ ౪

తా ॥ లోకంబుల నెల్లదనవశంబుగాఁ జేసికొనియేలు జగత్పతిగోపికల కన్ను
సన్నుల నెల్లవనులుండెయ్యచునంతట సరసంబగుచునధికంబైన వేదంబునాహృద
యంబునబ్రకాశించుగాఁ తయనట . . . . .

శ్లో ॥ కన్దర్పవ్రతిమల్లకాన్తివిభవం - కందర్ప - మన్దుధుకిని - వ్రతిమల్ల - వ్ర
తిభటమయిన - కాంతి - కాంతియొక్క - విభవం - సందదగలయదియ - కా
దంబినీబాంధవం - కాదంబినీ - మేఘవజ్జీకరి - బాంధవం - బంధువయినదియ
బృందారణ్యవిలాసినీవ్యసనం - బృందారణ్య - బృందారణ్యమందలి - విలాసినీ -
గోపికల విషయమయిన - వ్యసనం - అసక్తిగలయదియ - వేషణ - అలంకా
రముచేత - భూషామయం - భూషణస్వరూపమయినదియ - మందస్తేర
ముఖాంబుజం - మందస్తేర - విడిదహాసముతోఁ గూడిన - ముఖాంబుజం - ముఖ
కమలముగలయదియ - మధురవివ్యావృష్టబింబాధం - దొండ బింబు వంటి
యధరముగలయదియ - శౌజ్యం - శౌజ్యం - శ్రీకృష్ణయొక్క - శ్రీకృష్ణం - బా
ల్యసంబంధమైన - ఇదం - ఈననిధిమయిన - కందళితార్ద్రయావనం - కందళి
త - మొలకలెత్తిన - ఆర్ద్రయావనం - త్రోవైర్ద్ర్యమునుగూర్చి - వందే - నమ
స్కరించుచున్నాను . . . . .

టీక ॥ కన్దర్పవ్రతిమల్లకాన్తివిభవం - కందర్ప - మన్దుధుకిని - వ్రతిమల్ల - వ్ర
తిభటమయిన - కాంతి - కాంతియొక్క - విభవం - సందదగలయదియ - కా
దంబినీబాంధవం - కాదంబినీ - మేఘవజ్జీకరి - బాంధవం - బంధువయినదియ
బృందారణ్యవిలాసినీవ్యసనం - బృందారణ్య - బృందారణ్యమందలి - విలాసినీ -
గోపికల విషయమయిన - వ్యసనం - అసక్తిగలయదియ - వేషణ - అలంకా
రముచేత - భూషామయం - భూషణస్వరూపమయినదియ - మందస్తేర
ముఖాంబుజం - మందస్తేర - విడిదహాసముతోఁ గూడిన - ముఖాంబుజం - ముఖ
కమలముగలయదియ - మధురవివ్యావృష్టబింబాధం - దొండ బింబు వంటి
యధరముగలయదియ - శౌజ్యం - శౌజ్యం - శ్రీకృష్ణయొక్క - శ్రీకృష్ణం - బా
ల్యసంబంధమైన - ఇదం - ఈననిధిమయిన - కందళితార్ద్రయావనం - కందళి
త - మొలకలెత్తిన - ఆర్ద్రయావనం - త్రోవైర్ద్ర్యమునుగూర్చి - వందే - నమ
స్కరించుచున్నాను . . . . .

శా ॥ కందర్పవ్రతిమల్లకాన్తివిభవం - కందర్ప - మన్దుధుకిని - వ్రతిమల్ల - వ్ర
తిభటమయిన - కాంతి - కాంతియొక్క - విభవం - సందదగలయదియ - కా
దంబినీబాంధవం - కాదంబినీ - మేఘవజ్జీకరి - బాంధవం - బంధువయినదియ
బృందారణ్యవిలాసినీవ్యసనం - బృందారణ్య - బృందారణ్యమందలి - విలాసినీ -
గోపికల విషయమయిన - వ్యసనం - అసక్తిగలయదియ - వేషణ - అలంకా
రముచేత - భూషామయం - భూషణస్వరూపమయినదియ - మందస్తేర
ముఖాంబుజం - మందస్తేర - విడిదహాసముతోఁ గూడిన - ముఖాంబుజం - ముఖ
కమలముగలయదియ - మధురవివ్యావృష్టబింబాధం - దొండ బింబు వంటి
యధరముగలయదియ - శౌజ్యం - శౌజ్యం - శ్రీకృష్ణయొక్క - శ్రీకృష్ణం - బా
ల్యసంబంధమైన - ఇదం - ఈననిధిమయిన - కందళితార్ద్రయావనం - కందళి
త - మొలకలెత్తిన - ఆర్ద్రయావనం - త్రోవైర్ద్ర్యమునుగూర్చి - వందే - నమ
స్కరించుచున్నాను . . . . .

తా ॥ మన్దుధునికుంబ్రతిభటంబై చకాంతియనుకీల మేఘవజ్జీతోడంబా
త్తునుబృందారణ్యమనునందివి లాసినీల విషయంబగునాసక్తియనిభిలభూషణ
మయంబగువేదంబునుమందహాసంబుచే మెగయ మోముదామరయ సౌందర్య
యక్తంబగుచందరిబింబు బునుం కలిగినశౌజ్య - కృష్ణమనుశ్రీకృష్ణ మూర్తియొక్క
బాల్యంబుతోడంగూడిన యావనంబునకు మొక్కించున్నాననుట . . . . .

శ్లో ॥ అముక్తమానుషమము క్షణజానుభావమారూఢః । గ్రహమగూఢ

విదగ్ధలీలం | ఆమృష్టయావనమసప్ట కిశోరభావమాద్యంమహాః కిమపి మాద్యత్తి
మానసేమే|| ... ..

టీక || ఆము క్తమానుషం - ఆము క్త - కొంచెము గావిడువంబడిన - మాను
షం - మనుష్యభావముగలదిగనుక - ఆము క్తనిజానుభావం - ఆము క్త - విడువం
బడని - నిజ - స్వకీయమయిన - అనుభావం - అనుభవముగలదియ - ఆరూఢవిగ్ర
హం - ఆరూఢ - స్వీకరింపబడిన - విగ్రహం - శరీరముగలయదియ - ఆగూఢవి
దగ్ధలీలం - ఆగూఢ - ప్రకాశించుచున్న - విదగ్ధ - ప్రాథములయిన - లీలం - విలా
సములుగలయదియ - ఆమృష్టయావనం - ఆమృష్ట - ఈషద్విలాసయుతమయి
న - యావనం - జవ్వనముగలయదియ - అసప్టకిశోరభావం - బాల్యముగల
యదీయ - కిమపి - వాచామగోచరమైనయదియ - ఆద్యం - జగత్కారణమైన
దియనైన - మహాః - తేజము - మమ - సాయొక్క - మానసే - మనమునందు
మాద్యత్తి - ప్రకాశించుచున్నది. .. ..

ఉ || మానవలీలయున్నిరుపమానమహామహిమానుభావము నిష్టేనిపర
గ్రహంబుమితిమీఁఱిన ప్రాంధియుబాల్య ఛావలా | నూనవిలాసమున్న వమ
నోహారయావనముంజెలంగనెం | తేనియుహ్న విస్తయముతిచ్చుఁజెలంగవే
లుంగునామది౯|| ... ..

తా || మనుష్యభావంబునుబూతనాసంహారాదినిజానుభావంబునుశనీర
వరిగ్రహంబునుమితిమీరినమహా ప్రాంధియును బాల్యంబునుయావనంబునువిలసి
ల్లవెలుంగుతేజంబునామదిబ్రకాశించుచున్నదియనుట. ... ..

క్లో || తేతేభావాస్సకలజగతీలోభనీయప్రభావానానాత్పష్టానుహృదిహృ
దిమేకామమావిర్భవన్తు | వీణావేణుక్వణితలసితస్తేరవక్త్రావందాత్ న్నాహం
జానేమధురమధురంసందభృత్యామృరాశేః|| ... ..

టీక || సకలజగతీలోభనీయప్రభావాః - సకల - సమస్తమయిన - జగతీ - లోక
ములను - లోభనీయ - కోరుచున్న - ప్రభావాః - సామర్థ్యములుగల - తేతే. ఆ
యాప్రసిద్ధములయిన - భావాః - భావములు - నానాత్పష్టానుహృది - నానా. శు
త్రవిత్రాదివిషయకములయిన - తృష్టా - ఆసలకు - సుహృది - మిత్రమైన - మే - నా
యొక్క - హృది - మానసమునందు - కామం - మిక్కిలియును - ఆవిభావంతుః
ప్రకాశించుగావుత. వీణావేణుక్వణితలసితస్తేరవక్త్రావందాత్ - వీణా - వీణ
పలెనున్న - వేణు - పిల్లనగ్రోవియొక్క - క్వణిత - ధ్వనిచేత - లసిత - ప్రకాశిం
చుచున్న - స్తేర - చిలునగవుతోఁగూడిన - వక్త్రావందాత్ - ముఖకమలములవల

న-నందపుణ్యంబురాశేః-నంద-నందునియొక్క-పుణ్య-పుణ్యమనియెడి-అంబురాశేః-సముద్రునికన్నను-మధుకం-పశ్చిద్యమైన-అసరం-వలీయొకవస్తువును-అహం-నేను-నజానే-ఎఱుంగను- ... ..

మ || అమితాశాపశమామద్విభిలలోకాశాన్యతామెక్కుభా | పములెన్నేవియునిబ్బుఁగాక బలసద్వంశీనిసాదానుమో | నముమందస్త్రీతనుందరంబగుఁడశోదానందపుణ్యంబుపూ | రముకన్నన్నధునిగుఱుబోదొకటిచచ్చు లేఁడనింకేటికిఁక || ౨

తా || నిభిలలోకంబులం గోరుభవంబు లేల్లనుం బుత్రమిత్ర విత్తాదులిగునానలకు - మిత్రంబగు నాయెద నిబ్బుఁగాకే నొప్పివనేమి మీయుంబోలె ప్రోయచున్న వేణువుచే నుందరంబగుచు జిఱుగవుతోడం గూడినమోము దామరగల యశోదానందుల పుణ్యంబను ప్రవాహంబుంబోని శ్రీకృష్ణుని కన్ననన్యంబెఱుంగపౌద్యంబు గాదనుట. ... ..

స్తో || సుకృతిభిరాదృతే పరస వేణుని సాహు ధారసలహారివిహారినిరవగ్రహకణాపుటే | ప్రజపరసుందరీముఖసరోరుహస్వధుపేమహానిక దానుమజ్జతిషడీయమివంహృదయేష || ౩

టీక || సుకృతిభిః - పుణ్యాలచేత. ఆదృతే - ఉపలాలింపబడినయదియు - సరసవేణుని సాహు ధారసలహారివిహారినిరవగ్రహకణాపుటే - సరస - రసయుక్తమయిన - వేణుని సాద - వేణువ్యునియనియెడి - సుధారస - అమృత రసము యొక్క - లహారి - ప్రవాహంబుంబు - విహారి - నిహారింపబడుచుండు - నిరవగ్రహ - అప్రతిబంధకమయిన - కణాపుటే - శ్రోత్ర ప్రశోభముగలయదియు - ప్రజపరసుందరీ - దరీముఖసరోరుహస్వధుపే - ప్రజాశ్రీప్రేక్షణునియందున్న - పర - శ్రేష్ఠతలైన - సుందరీ - గోవస్త్రీ యొక్క - ముఖసరోరుహం - ముఖకపలముంబు - స్వధుపే - శ్రేష్ఠవంచరీకమయిన - మహాని - తేజమువంబు - దానుమ - నానంబంధమయిన - మజ్జతి - ఈహృదయం - నెమ్మనము - కదానువెన్నుట - విమజ్జతి - మునుంగుచున్నది, ...

చ || వియలతపో సనామృతము వేణునవామ్యో సానన్యకంబి | త్రేమవదన్ల గోళము ప్రజప్రమదామఖపత్న చంచరీ | కముకపనియెనాశనమకౌమరీనావన మైరదివ్యతే | జమునమునుంగు టన్నఁడొకొచ్చల్లగన్లుమునల్లనింపగఁక ||

తా || పుణ్యాలచేనుపలాలింపబడుచున్నదియై వేణునాపంబునసమృత ప్రవాహంబునందశ్చులులేకయెలలాడెను - శ్రోత్ర ప్రశోభంబుగలిగి అనఁగానే

జానాదము నందాసక్తంబైనదియనుట) ఇట్టి తేజోబుననా నెమ్మనం బెప్పుడుము
నుంగునోయనుట, ...

శ్లో || తృష్ణాతురేచేతసిబృహ్మమాణంముక్తస్తు హుర్కోహమహాంధకారం |
పుష్ణాతునః శ్రుణ్యదయైకసింధోః కృష్ణస్య కారుణ్యకటాక్షకేళిః ||

టీక || శ్రుణ్యదయైకసింధోః - దయాసముద్రుండైన - కృష్ణస్య - శ్రీకృష్ణస్యా
మియొక్క - కారుణ్యకటాక్షకేళిః - కారుణ్యకటాక్ష - దయావ్రధానదృష్టియొ
క్క - కేళిః - విహారము - తృష్ణాతురే - తృష్ణా - ఆసచేత - ఆతురే - ఆతురమ
యిన - మమ - నాయొక్క - చేతసి - చిత్తమునందు - మహుః - సారెకు - బృం
భమాణం - వృద్ధినొందుచున్న - మోహమహాంధకారం - మోహ - మోహమ
నియెడి - మహాంధకారం - కటికీచీకటిని - మున్లక్ - విహరించుచు - సః - మమ్ము -
పుష్ణాతు - బోషించుచు గావుత. ... ..

మ || అమితాశావశమైననామదికవశ్యంబైనమోహాంధకారముగారు
ణ్యకటాక్షవీక్షణవిభారాశిన్విపాలించినెయ్యమునంబ్రోచుదయావయోధిఘన
బృందారుణ్యకమఁదిబృం | దమనోలోచనసాధుసేవధి ప్రమోదంబొప్పనెల్ల
వృషుఁ || ... ..

తా || దయాసముద్రుండగుశ్రీకృష్ణచేవునిదయాదృష్టివిహారముతృష్ణాతు
రంబగునామనంబుననశే యిల్లుమోహాంధకారంబుఁబోవనడంచుచున్నబ్రో
చుగాతయనుట. ... ..

శ్లో || నిఖిలనిగమమాళిలాలితంవదకమలంవరమరహస్యస్య తేజసః | వ్రజభు
విబహుమన్త హేతరాంసరసకరీషవిశేషరూషితమ్ || ... ..

టీక || నిఖిలనిగమమాళిలాలితం - నిఖిల - సమస్తమయిన - నిగమ - వేదముల
యొక్క - మాళి - శిరములచేత - లాలితం - లాలించబడినయదియు - వ్రజభువి -
వ్రజ - వ్రేవల్లియయొక్క - భువి - భూమియందు - సరసకరీషవిశేషరూషితం -
సరస - రసయుక్తమయిన - కరీష - విశేష - రేణుముచేత - రూషితం - పూయఁబడిన
వరమరహస్యస్య - అతీరహస్యమయిన - తేజసః - తేజముయొక్క - వదకమలం
పాదకమలమును - బహుమన్త హేతరాం - మిక్కిలియుబహూకరించుచున్నాను.

మ || సీరికేలమ్ములనొత్తఁగాశ్రుతివధూసీమంత్రసిందూరనుం | దరమైయె
ప్పెసలారయందముగమందన్నండగోపాలమం | దిరకాలాంతకరీషరూషిత
సోదీణఁబులౌపాదము | ల్పరమానందముఁజేయునామదికినుల్లాసంబుగల్గి
చుచుఁ || ... ..

తా । వేదాంతంబు చేలాలింపంబడుచునందవ్రజంబున రేణంబునఁబూ
యంబడినదియై వెలయు తేజముగలశ్రీకృష్ణుని పాదకమలంబుల బహుకరించుచు
న్నాననుట. ... .. ❖

శ్లో ॥ ఉదారమృదులస్త్రితవ్యతికరాభిరామాననం. మదామహూరుద్విర్ణ
యామునిమనోమృగాప్రేడితం । మదాలసవిలోచనవ్రజవధూమదాస్వాదితం
కదానుకమలేక్షణంకమపిబాలమాలోకయే॥ ౧౧

టీక ॥ ఉదారమృదులస్త్రితవ్యతికరాభిరామాననం. ఉదార - గంభీరము
లయిన - మృదులస్త్రిత - మందహాసములయొక్క - వ్యతికర - సమాహముచేత
అభిరామ - నుందరమయిన. ఆననం - ముఖముగలవాడును - ముహుః - సారె
కును - ఉదీయా - పుట్టుచున్న - మదా - సంతోషముచేత - మునిమనోంబుజా
ప్రేడితం - ముని - ముసులయొక్క - మనోంబుజ - మనఃకమలములచేత - ఆప్రేడితం
మాటిమాటికినిపించారంపంబడుచున్నవాఁడును - మదాలసవిలోచనవ్రజవధూ
మదాస్వాదితం - మద - మదముచేత - ఆసల - మందములయిన - విలోచన - నే
త్రములుగల. వ్రజవధూ - గోపస్త్రీలచేత - మద - మదముచేత - ఆస్వాదితం - అ
నుభవింపఁబడుచున్నవాడును - కమలేక్షణం - కమల - తామర రేకులవంటి - ఈ
క్షణం - నయనములుగలవాఁడును - కమపి - వాచామగోచరుండైన - బాలం -
బాలుని - కదాను - ఎప్పుడు - ఆలోకయే - చూచుచున్నాను. ... .. ❖

ఉ ॥ కన్నులకొద్దిమందివ్రజకాంతలువేడుకముద్దులాడఁగా । సన్నపునపువె
న్నెలలుసల్లఁజల్లఁనెల్లమానులుక । సన్నుతమానసాబ్జముల సారెకు సారె
వహింపమించున । కన్నులవండువైనముఖకంజమురంజిలుబాలుగాంచెదక॥

తా ॥ గంభీరంబులయిన మందహాసంబుల చేసుందరంబగు ముఖంబునల
గిసారె సారెకును బొడవెడుసంతోషంబున మాసులచేత ధ్యానంబుచేయ
బడుచున్న వాడై మదంబుచే నలీనంబులగుగోపికల చేముదంబున ననుభవింప
బడుచున్న వాడై పుండరీకాక్షుండై వాచామగోచరుండై వెలయుబాలునెన్న
టికింగాంచెదనోయనుట. ... .. ❖

శ్లో ॥ వ్రజజనమదయోషిల్లోచనోభ్రష్టకేషీకృతఘటివపలాభ్యాంలావ
నాభ్యాముభాభ్యామ్ । సకృదపిపరిపాతుం తేవయంపారయాః కవలయద
లీనీలంకాంతపూరంకదాను॥ ౧౨

టీక ॥ వ్రజజనమదయోషిల్లోచనోభ్రష్టకేషీకృతం - వ్రజజన - గోపాలకు
లయొక్క - మదయోషిత్ - మదముతో గూడినస్త్రీలయొక్క - లోచన - నేత్ర

ములచేత. ఉద్భిష్ట ఉద్భిష్టమాతము - శేషీకృతం - మిగిలినదిగా జేయబడిన కువల
 ధర్మశీలం - కువలయ - నల్లకలువలయొక్క - ధర్మ - రేఖలవలె - నీలం - నల్లవైన
 కాంతిపురం - కాంతిప్రవాహమును - తే - ఆన్రసీద్ధిలమయిన - వయం - మేము -
 అతిచపలాభ్యాం - దిక్కిలిచాలచలములయిన - ఉభాభ్యాం - రెండైన - లోచ
 నాభ్యాం - నేత్రములచేత సకృషిపి ఒకానొకప్పుడైనను - పాతుం - పానము
 చేయుటకొఱకు - కదాను - ఎప్పుడును పారయామహాః సమర్థులమగుచున్నాము.

మ || కోమరుఁబ్రాయపునుబ్బగుబ్బలిలఁగోర్కుల్పాబ్బిలన్వలన్ల | ప్రవచ
 ల్లన్నులనాసి యాసిదిగు పారణ శేష మైసొంబ్బురా | రమణీయోత్పలకాంతిపూ
 రమెచ్చురై రానొక్కసారైనఁబం | కముగానేకనుదోయినానఁగలభాగ్యంబె
 న్నతోకల్లెడుకొ || ౧౨

తా || మడించినగోపస్త్రీలు చూడఁజూడమిగిలియున్న నల్లకలువ రేకు
 లక్రోమైఱుండుఁ దెగడుకాంతిప్రవాహరూపుండగు బాలకృష్ణమూర్తినిబంబ
 లంబులగునీ రెండుకన్నులచేనొకవరియైనఁజూచుభాగ్యంబెన్న టికబ్బునొకొ
 యనుట . ... .. ❖

శ్లో || ఘోషయోషిదనుగీతయోవసంకోమల స్తనిత వేణు నిస్వనమ్ | సార
 భూతమభి రామసప్పుదామతామరసలోచనంభతే || ... ౧౩

టీక || ఘోషయోషిదనుగీతయోవసం - ఘోష - ప్రేవల్లియయందున్న -
 యోషిత్ - యువతులచేత - అనుగీత - అనుసరించిగానముచేయఁబడుచున్న -
 యోవసం - జవ్వముగలదియు - కోమలస్తనితవేణునిస్వనం - కోమల - లేత
 యైన - స్తనిత. ఉసుమువంటి - వేణునిస్వనం వేణునాదముగలయదియు - అభి
 రామసంపదాం - సౌందర్యసంపదలకు - సారభూతం - శ్రేష్ఠభూతమయిన
 యదియు - తామసలోచనం - తామరస - కమలములవంటి - లోచన - నేత్ర
 ములుగలయదియునైన - ధామ - తేజమును - భజే - నేపించుచున్నాను. ❖

ఉ || ప్రేజవరాంధ్రుజవ్వంపుపిన్న నువుంగొసయఁడఁగాముఖాం | భో
 జమునందులేచుఱుముఁబోనిర వంబునవేణునొప్పరా | రాజితకాంతిసంపద
 లరాశియనన్వెలుఁగొందుశారదాం | భోజదళాక్షుడై పతవిభుంద్రిజగత్పతి
 నాశ్రయించెదకొ || ౧౩

తా || ప్రేవల్లియయందుండినగోపికలచేగానంబుచేయఁబడుచున్న జవ్వ
 నంబుగలిగిలేతయుణుముంబలే నున్నవేణునాదంబుసెలంగసౌందర్యంబులకై

సాధికంబైవుండరీకలోచనంబయివెలయు లేజంబును సేవించెదననుట.

శ్లో || లీలయాంబులతయావలమృతంమూలగేహమివమూర్తిసమ్మదామ్ | నీ
సరదవికాసవిభ్రమంబాలమేవయమాద్రియామహే || ... ౧౪

టీక || లీలతయా - సుందరమయిన - లీలయా - విలాసముచేత - అవలంబి
ం - ఆశ్రయింపబడినవాండును - మూర్తిసంపదాం - శరీరసంపదలకు - మూ
లగేహమివ - ప్రధానగృహమువలె నున్నవాండును - నీలనీరదవికాసవిభ్రమం -
నీలనీరద - నీలమేఘముయొక్క - వికాస - ప్రకాశము యొక్క - విభ్రమం - విలా
సములవంటివిలాసములుగలవాడునైన - బాలమేవ - బాలకృష్ణుని - ఆయం - మే
ము - ఆద్రియామహే - ఆదరించుచున్నాము. ...

శా || బాలున్తోహం నవేషలీలుమురళీపాండిత్యశీలకాదయా | లోలకసాం
ప్రభునాఘనావళివి నీలుంగోపకన్యాసత | శ్రీలావణ్యనయోలాసునవనీచిజా
యతాక్షిప్రభా | బాలక సర్వకళాలవాలు నతివాంఛస్థిల్లనానెమ్మదిక ||

తా || సుందరంబగుఃల సంబులచేనాశ్రయింపబడిశరీరసంపదలకుప్రధా
నగృహంబైనీలమేఘంబువిలాసంబులుగలిగివెలంగుబాలునాశ్రయించెదననుట.

శ్లో || వస్తేమురారేశ్చరణారవిద్దద్వందయాదర్శితశైవస్య | వస్తారు
బృహదాకబృహదాశిమస్తారమాలానిమగ్ధభీరు || ... ౧౫

టీక || దయాదర్శితశైవస్య - దయా - దయచేత - దర్శిత - చూపబడిన - శై
వస్య - బాల్యముగలిగిన - మురారే - శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - వందారుబృం
దారకబృహదాశిమంచారమాలానిమగ్ధభీరు - వందారు - నమస్కరించుచు
న్న - బృందారక - దేవతలయొక్క - బృంద - సమాహములయొక్క - మాళీ
శిరములయందున్న - మందారమాలా - కల్పతరుప్రసూనమాలికలయొక్క - వి
నీమగ్ధ - సన్నగ్ధమువలన - భీరు - భయపడుచున్న - చరణారవిందద్వంద్యం - అ
డుగుదామందోయినిగూర్చి - వందే - నమస్కరించుచున్నాను. ...

మ || దితిజానీకముండ్రంపవకాని తతివర్తి వకాయశోదాదయోదితిశైశో
రకళావిలాసుండగునాదేవాదిదేవోత్తము | స్మతబృందారక బృందమాళివిల
సద్వందార మాలాతరం | గితభారాలే మరంపవబింబు మృదులాంఘ్రిద్వంద్య
సేవించెదక || ... ౧౫

తా || దయచేబాల్యంబునొందినశ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క దేవతాసమా
హంబులశిరంబులం తెలువొందుకల్పతరుప్రసూన మాలికల సన్నగ్ధంబువలనక

యంబాందుపాదకమలద్వంద్వంబుఁగూర్చినమస్కరించుచున్నాననట.

శ్లో॥ యస్మిన్నుత్పత్యతియస్య శేఖరభ రైఃక్రాఙ్ఘ్రవిద్విషశ్చేష్టైశ్చక్రియస్మిన్నుత్పత్యతి
యస్య ఘోషసురభింజిభ్రువ్వ ప్రవోధూజకఃశేః । యస్మిన్సజ్జతీయస్యవిభ్రమక
తం వాఙ్ఘ్రక హరేస్సీంద్రుర స్తద్భ్రువ్వాపనకల్ప కద్రుచువసంతంవాకిశోరంభశే

టిక ॥ క్రాంచద్విషః - కుమారస్వామియొక్క - చంద్రకీ - నెమలి - యస్య.
ఏక్రీకృష్ణయొక్క - శేఖరభ రైః - శేఖర - సిగయందుఁబట్టిన నెమలిపురిదండ
ఆయొక్క - భ రైః - సమృద్ధులచేత - యస్మిన్ - ఏవనమునందు - నృత్యతి - నటించుచున్నదియో - ధూర్జటేః - శివునియొక్క - వృషః - వృషభము - యస్య - ఏక్రీ
కృష్ణమూర్తియొక్క - ఘోషసురభిం - ఘోష - ప్రేవల్లియయందున్న - సురభిం
కామధేనువును - జిభ్రువ్ - యోనిదేశమునాఘ్రాణించుచున్నదియై - యస్మిన్
ఏవనమునందు - నృత్యతి - గర్వించుచున్నదియో - హరేః - ఇంద్రునియొక్క
సింధురః - విరావతము - యస్య - ఏకృష్ణయొక్క - విభ్రమకతం - విలాసకవ
నమును - వాంఙ్ఘ్ర - ఇచ్చయిరిచినదగుచు - యస్మిన్ - ఏవనమునందు - సజ్జతి
ఆసక్తిగలదియగుచున్నదియో - తద్భ్రువ్వాపనకల్పకద్రుచువసం - తత్ - ఆ
సిద్ధమయిన - బృందావన - బృందావనముననున్న - కల్పకద్రుచు - కల్పవృక్షవ
లయొక్క - వసం - వసమునైనను - తం - ఆవ్రసిద్ధుడైన - కిశోరంబా - బాల
ష్ణమూర్తినైనను - భ శే - సేవించుచున్నాను. ...

శా॥ ఎంతేనెవ్వనమాళిఁగాంచినగుహవాజీంద్రంబునన్తరించుచుండా । నెం
నెవ్వంబునారీతి హరిమ తైభంబుఁగాఁచీంచుచుండా । నెంతే నెవ్వని మందమ
ర్కొనుచుఘాతేశాశ్వముంబొంగునా । బృందారణ్య సురద్రుసాంద్రవని
కృష్ణునన్తరింగొల్పెదఁ॥ ...

తా॥ సకలజగత్పతియగు శ్రీకృష్ణమూర్తిని సేవించుకొంటుం గుమారస
మియునుహరుండునిల్దుండును గామధేనువునేతెంచినయెడనేవనంబుననేక
నియొక్క సిగయందునలంకరింపఁబడిన నెమలిపురిదండలంబూచి కుమారు
యూరంబు నృత్యంబుఁ జేయనో యేవనంబునందునే శ్రీకృష్ణునిగమనవిలాస
నెఱింగికొన నింద్రునియై రావతంబుగాంచి యుండునో యేవనంబుననేకృ
మందకడఁగామధేనువుయోనిదేశంబునాఘ్రాణించుచు శివునివాహనంబగు
షభంబుగర్వించియుండునోయట్టిబృందావనంబునుగల్పకతరు వనంబును నె

కృష్ణుని సేవించుచున్నాననుట.

... ..

శ్లో॥ అరుణాధరామృతవిశేషితస్త్రితంవరుణాలయానుగతవణావైభవం | కరుణారవిందదళదీఘణాలోచనంకరుణామయంకమపిబాలమాశ్రయే || ౧౭

టీక॥ అరుణాధరామృత - విశేషితస్త్రితం. అరుణ. ఎఱ్ఱనైన - అధరామృత - అమృతమువంటి యధరము చేత. విశేషిత. అతిశయింపఁబడిన - స్త్రితం. చిలు

నవ్వుగలవాడును - వరుణాలయానుగతవణవైభవం - వరుణాలయ - సముద్రముతోడను. అనుగత. అనుకరింపఁబడుచున్న - వణావైభవం. కాంతిసంపదగలవాఁడును. కరుణామయం - కరుణాస్వరూపుఁడయినవాఁడును - కమపి. వాచామగోచరుఁడయినవాఁడునైన - బాలం. బాలకృష్ణుని. ఆశ్రయే. ఆశ్రయించుచున్నాను. ... ..

ఉ॥ చల్లనివాని నవ్వు వెడఁజల్లెడువాని దయారసంబుజ్జో | బ్బిల్లెడువానిఁ గెంపుఁజిగిఁపెంపుఁజెలఁగెఁడుమోవివానిసం | పుల్లసరోజ నేత్రములఁ బొప్పినవానిఁ బయోధివీచికా | వేల్లితనీలసీరదననీసత నుద్యుతివానిఁ గాంచెదఁ || ౧౮

తా॥ అమృతంబుబోలెమధురంబగుచు నెఱ్ఱనైన మోవిపై నెగడు చిలునగవుచే జేసిరిల్లుచు సముద్రంబుననుకరించుకాంతిసంపదగలిగి విడిసిన లేదామరలం దెగడుకన్నులుగలిగి దయా స్వరూపుడై వాచామగోచరుండై వెలయు బాలకృష్ణునాశ్రయించుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో॥ లావణ్యవీచీరచితాంజఘాషాంఘాషాపదార్థోపితప్రఖ్యాబర్హామ్ | కారుణ్యధారాళకటాక్షమాలాంబాలాంభుజేశ్వలవవంశలక్ష్మీమ్ || ౧౯

టీక॥ లావణ్యవీచీరచితాంజఘాషాం - లావణ్య. కాంతివిశేషముయొక్కవీచీ. అలలచేత - రచిత - చేయబడిన. అంజఘాషాం. అవయవఘాషణములుగలయదియు. ఘాషాపదార్థోపితప్రఖ్యాబర్హాం - ఘాషాపద - అలంకారవ్రదేశమందు. ఆరోపిత. ఉంచఁబడిన - ప్రఖ్యా - పవిత్రముయిన - బర్హాం. నెమలిప్రకలయదియు. కారుణ్యధారాళకటాక్షమాలాం - కారుణ్యధారాళ. దయాసారముతోఁ గూడిన - కటాక్ష - కడికంటిమాపులయొక్క - మాలాం. సూహముగలయదియు. బాలాం. లేతప్రాయముగలయదియునగు. వల్లవవంశలక్ష్మీం - వల్లవవంశ - గోపవంశముయొక్క - లక్ష్మీం. సకలసౌభాగ్యసంపాదకయైనలక్ష్మిని. భజే. భజించెదను. ... ..

చ॥ మెఱుగుల కేమిచక్కదన మేవదిలక్షులు సేయుమాయరే | నురుచిరపింఛదామకమెసొమ్ములలావెలలేసొమ్ముగుం | బరమకృపాకటాక్ష సుమనూలికబా

పురైనందమందిరేం దిరమురిపెంపుశైశవమునీటులుమీతెనయా రైకంటిల్లిం
 తా || కాంతివిశేషంబులచేనవయవంబులభూషణంబులకువన్నియంగల్పిం
 చుభూషణప్రదేశంబునందలంకరింపంబడిన నెమలిపురిగలిగి దయాప్రవాహం
 బుగ్రుమ్మరించుకడకంటిచూపులుగలిగి బాలస్వరూపంబై వెలయు గోపాలవంశ
 లక్ష్మీనిభజించుచున్నాననుట. ... .. ❖

శ్లో || మధురైకరసంవపుష్పిభోర్మధురాపిధిచరంభజామహే! నగరీమృగశా
 బలోచనానయనేందీవరవషణవషితమ్ || ... .. ❖

టీక || మధురాపిధిచరం - మధురా - మధురాపట్టణము. యొక్క - పిధి - పీ
 ధులయందు - చరం - సంచరించుచున్న యదియు - మధురైకరసం - మధుర.
 సౌందర్యముయొక్క - ఏకరసం. ముఖ్యరసమైనయదియు - నగరీమృగశాబలో
 చనానయనేందీవరవషణవషితం. నగరీ. మధురయందలి - మృగశాబ. లేడి
 పిల్లయొక్క - లోచనా. కన్నులవంటికన్నులుగల స్త్రీలయొక్క - నయన. నే
 త్రములనియెడి - ఇందీవర - కలువలయొక్క - వషణ. నృప్తిచేత - వషితం.
 వషణంపఠబడుచున్న - విభోః. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - వపుః. శరీరమును.
 భజామహే. సేవించుచున్నాను. ... .. ❖

మ! అమరణసాహిణులెల్ల నుల్లసీలగానాగట్టకంభాణముం దుమికించం
 దిశలందుఁ గ్రేళ్లుటుకుమాధురైకైకాంతుల్ ఘన! భృమచేయన్తద్గురావధూచ
 వలనేత్రవ్రాత నీలాబ్జచ | షణముపై గ్రమ్మఁగఁబిత్రమైశైలంకన గృష్ణ సాష్టి
 నీక్షించెదఁ || ... .. ❖

తా || ఘనీభూతంబగుసౌందర్యంబుకరణిఁ తేజరిల్లుచు మధురాపిధులయ
 దుజరించుచున్నకడనుండెడియువతుల చవలనేత్రంబులనుకలువలవానచేము
 వంటివేలుంగుక్రొక్కన్లునియొక్కవిగ్రహంబునుమేము సేవించుచున్నామనుట.

శ్లో || వర్యాకులేననయనాంతవిజృంభితేనవక్రేయాకోమలమదస్తితఃభృశ
 ణామందేనమంజులత తేణచజల్పితేనందస్యహంతతనయేహృదయందీసతి ||

టీక || వర్యాకులేన - చంచలములయిన - నయనాంతవిజృంభితేన - నద
 నాంత - కడకన్నులయొక్క - విజృంభితేన. ఆతిశయముచేతను - మందేన. మం
 నుయిన - మంజులతరేణ - మిక్కిలిహృద్యమయిన - జల్పితేనచ - మాటలచేత
 కోమల మదస్తితవిభ్రమేణ. కోమలమృదువైన. మద. మదయు క్షమైన. స్తిత. మ
 దహనముయొక్క - విభ్రమేణ - విలాసముచేతను - నందస్య - నందునియొక్క

తనయే - కుమారుడై నశ్రీకృష్ణునియందు. హృదయం. చిత్తము. దినోతి- ప్రేమముగలది గాఁజేయుచున్నది - హంత. సంతోషము. ...

మ॥ బెళుకుంగన్నులు మోముచుట్టుచునుగన్పించాధిగోష్ఠంబుపైదరుసున్వేన్నెలలీనులేనగవువంతల్కాధుగంజెందగం దళితాలాపసుధారుచుల్పెటిసానందంబుగానందుమం దలనానందముజింపఁబాలంపి యెతోదానందనుం గాంచెదన్

తా॥ చంచలంబులగుకడకంటిమాపులునుగోమలంబులగుదీపనగవువేన్నెలలంగ్రుచ్చురించునెమ్మొగంబునుహృద్యంగగునచనంబునుగలసంద సుతుండగు శ్రీకృష్ణునియందునామృతయంబానందంబుఁజేచుచున్నదియనట.

శ్లో॥ కందర్పకండూలకటాక్షబంధీరంధీవరాక్షీభి లక్ష్మణాణామ్ । మందస్తి తాధారముఖారవిందాన్వందామహేల్లవధూకాపాదాన్ ॥ ౨౧

టీక॥ కందర్పకండూలకటాక్షబంధీ - కండ్లపచ్చిపచ్చిభుసెయొక్క - కండూల - దున్నహములైన - కటాక్ష - కడకన్నులచేత - బంధీ - బంధింపఁబడిన - ఇందీవరాక్షీః - యువకులను - అభిలక్ష్మణాణామ్ - తామించుచున్నయెవఱును - మందస్తి తాధారముఖారవిందాన్ - మందస్తిత - మందిహాసమునకు - అధార - ఆశ్రయములయిన - ముఖారవిందాన్ - ముఖవసులములంగలఁపఱియెనుగు - వల్లవధూతకాపాదాన్ - యందవధూతకాశ్రేష్ఠులపాదములగూన్ప - పదామహేనమస్కరించుచున్నాను - పుజాయాంబహువచనమ్మనుస్యాయంబున - వల్లవధూతకాపాదాన్ అనియెడిచోటయీదవధూతకాశ్రేష్ఠుడై నకృష్ణుడనిగ్రంథకతకయొక్కధావము.

మ॥ సరసాపాంశతరంగరంగిదరిలాసప్రాకిచ్యేగమై । మరుచారికోపశిగుబ్బులుబ్బిపులకింపంగ్రొమ్ము మవ్వీడంద । త్తరపుణామేస్సీవమత్తిముత్తితీసకాంతాపాళిలాలించుబి । త్తరపున్నవ్వముగంబుడంబుగలధూర్తస్వామిగీతకంచెదన్

తా॥ సరసంబులగుకటాక్షంబులనేబంధింపఁబడినకాఘనలం గామించుది టునగవులకాశ్రయంబై నెమ్మొగంబుగలిగినెలయు ధూతకాశ్రేష్ఠుడగు శ్రీకృష్ణ మూర్తినెంగూర్చిసమస్కరించుచున్నాననట.

శ్లో॥ లీలాటోవకటాక్షనిర్భరవాప్యంసప్రసంగాధికప్రీతీశి విభంగనకృతల సద్వేణుప్రణాదావృతే । నాధాలోవసలూటతస్యలితస్తే శేమురారేత్తుదామాధురైక్యకరసేముభేండుకమరేమగ్నం మదీయంమనః ॥ ౨౨

టీక॥ లీలాటోవకటాక్షనిర్భరవర్షంక ప్రసంగాధికప్రీతీ - లీలా - విలాసములచేత - ఆటోవ - గంభీరములయిన - కటాక్ష - కడకన్నులయొక్క - నిభణ

ర-సాంద్రమైన - పరిష్కంఠ - ఆలింగనము యొక్క - ప్రసంగ - ప్రసక్తివలన ఆ
 ధికప్రీతే - మిక్కిలిసంతుష్టమయినయదియును - గీతివిభంగసంగతల సద్వేణుప్ర
 ణాదామృతే - గీతి - గానభేదములయొక్క - విభంగ - వచనములయొక్క - సం
 గత - స్వసౌష్ఠ్యవప్రయుక్తలహముచేత. లసత్ - మనోజ్ఞమైన - వేణుప్రణాదా
 మృతే ఆమృతమువంటి వేణునాదముగలయదియును. లలిత స్నేరే. లలిత - మనో
 హరమైన - స్నేరే. మందహాసముగలయదియును - మాధుర్యైకరసే. మాధు
 ర్య - సౌందర్యమనియెడి. ఏకరసే. ముఖ్యరసముగలయదియును. రాధాలోచ
 నలాలితస్య. రాధా. రాధయొక్క - లోచన - కన్నులచేత. లాలితస్య - ఉ
 పలాలింపఁబడిన. మురాళే. శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - ముఖేందుకమలే. చం
 ద్రకమలములవంటిముఖమునందు. మదీయం. నాసంబంధమయిన. మనః. మన
 స్సు. మగ్నం. మనిగెను. ... .. ❖

మ॥ లలితాలాకతరంగసంగతములీలామందహాసప్రభా । ఘనీనంబున్మృగళీ
 రవామృతరసంబుక రాధికాలోచనో । త్వలసంభావితమాధురీగుణమునైభాసి
 ల్లుశ్రీకృష్ణనిర్మలవక్త్రాంబురుహాకరంబుసరమింపంగోరెదన్నామది॥

తా॥ విలాసంబుచేగంభీరంబులగు సపాంగదృష్టులచేవశలయి తమంతటన
 వచ్చిగోపికలయాలింగప్రసంగంబుచేసంతుష్టంబగుచు గానభేదంబుల వచనం
 బులపరస్పరస్వసౌష్ఠ్యవకలంబునమనోజంబగునమృతంబుబోని వేణురవంబుగలిగి
 సౌందర్యరసంబునకాధారంబై మనోహరంబగుమందహాసంబునకు నెలవై మెల
 యుశ్రీకృష్ణుని నెమ్ముగంబున నామనంబులగ్నంబయ్యెననుట. ❖

శ్లో॥ శరణాగతవజ్రపంజరేశరణేశాఙ్గధరస్యవైభవే । కృపయాశృతగో
 వవిగ్రహేఽకియదన్యస్త్రయామహేవయమ్ ॥ ౨౩

టీక॥ శరణాగతవజ్రపంజరే - శరణాగత - శరణుపొందినవారలకు - వజ్ర
 అభేద్యశిలావిశేషనిమిత్తమును. పంజరే - యంత్రవిశేషమయిన వాఁడును.
 కృపయా - దయచేత. శృతగోవవిగ్రహే - శృత - ధరియింపఁబడిన - గోవవి
 గ్రహే - గోపాలశరీరముగలవాఁడునునగు. శాఙ్గధరస్య - శ్రీకృష్ణమూర్తియొ
 క్క - వైభవే - వైభవము. శరణే - రక్షకమగుచునుండ. అన్యత్ - ఇతరమయిన.
 కియత్. ఏవదాధామును. వయం. మేము. మృగయామహే - వెదుకుచున్నాము

ఉ॥ ఇవ్వలనవ్వలన్వదకనేటికినన్యలమాటిమాటికి । దవ్వలనుండియైనగర్
 ణావరుణాలయగోవమూర్తియై । నవ్వుచుడాయవచ్చియదనక శరణాగతః

జ్రవంజరుం! డవ్వనజాతనేత్రుండనయంబునయంబుసెలంగఁబ్రోవగఁ|| ౨౩

తా|| శరణంబునొందినవారలంబ్రోవవజ్రవంజరుండై యుండుంగానగృవ
చేగోపాలశరీరంబుండొచ్చిరక్షకుండయిశార్ఙ్గధరుండై నశ్రీకృష్ణమూర్తిఁ మెఱ
యుచుండనితరులవెదుకఁగామేమిచ్చగింపమనుట. ... .. ❖

శ్లో|| జగత్త్రయైకాంతమనోజ్ఞభూమిచేతస్యజస్రమమసన్ని ధత్తామ్। ర
మాసమాస్వాదితసౌకుమార్యం రాధాస్తనాభోగ రసజ్ఞ మోజః|| ౨౪

టీక|| జగత్త్రయైకాంతమనోజ్ఞభూమి-జగత్త్రయ - లోకత్రయమునందు
ను. ఏకాంత - మిక్కిలియైన - మనోజ్ఞ - సౌందర్యమునకు - భూమి. ప్రదేశమ
యినయదియు. రమాసమాస్వాదితసౌకుమార్యం - రమా. రుక్మిణీచేవచేత-స
మాస్వాదిత. అనుభవంపఁబడిన - సౌకుమార్యం - సౌందర్యముగలయదియు.
రాధాస్తనాభోగరసజ్ఞం - రాధా. రాధయొక్క - స్తనాభోగ - కుచపరిపూ
ర్తియొక్క - రసజ్ఞం - రసమునెఱింగినయదియునగు. ఓజః - తేజము - మమ.
నాయొక్క - చేతసి - చిత్తమునందు. అజస్రం. ఎల్లవృషును - సన్నిధత్తాం-
సన్నిధానముచేయుకఁగావుత. ... .. ❖

ఉ|| నామది నానతింతుభువనత్రయమోహనరూపధేయరా । ధామదిరే
క్షణాపరిణతస్తనభారవిధేయభోజక । న్యామహానీయవిభ్రమ రసాస్పదవిద్ర
హసౌకుమార్యులీ । లామధు రాధగన్తి తకలాపుగళాగురువద్య నెవ్వఱుఁ||

తా|| ముల్లొకంబులంగల సౌందర్యంబునకునాధార ప్రదేశంజైలత్కృత్యం
శసంభూతురాలగురుక్మిణీచేవచేసనుభవంపఁబడిన సౌందర్యరసంబుగలిగి రా
ధాస్తనంబులవిస్తారంబునెఱింగియుండెడి తేజంబునామది నెవ్వఱును సన్నిధాన
ముఁజేయుంగాతయనుట. ... .. ❖

శ్లో|| వయమేతేఃశ్వసిమఃకరుణాకరమూర్తైఃకింపదం త్యాంగే। అపిచవిభో
తనలలితేవపలత రామతిరియంచాల్సే|| ... .. ❖

టీక|| హేవిభో - వ్యావకుండవైనయొక్కస్తా. అంగే - రూపవంతుడవైన
నీయందుకరుణాకరమూర్తై - కరుణ. దయకు - ఆకర - గనియనియెడి - మూ
ర్తేః - మూర్తియొక్క - కింపదం త్యా. లోకవ్రవాచచేత. ఏతే - ఈసంసా
రనిమగ్నులమైన - వయం - మేము - శ్వసిమః - విశ్వాసముఁజేయుచున్నాము.
అపిచ - మఱియును. తవ - నీయొక్క - లలితే. కోరదగిన - చాల్సే - బాల్యమం
దు. ఇయంమతిః - ఈబుద్ధి - చపలతగా. మిక్కిలియు జవలమైయున్నది. ❖

చ॥ అనిశములోకమెల్లగరుడాకరమూర్తి వటుంచుచెప్పెఁగా | జననివరంప
రల్లడచిసౌఖ్యను నొందునునంచుగృహ్లానా | మనముననమ్మినాడననుమాత్రమకా
దుభవమ్మిశోరతా | జరితకథానుధారసముసారైకగ్రోరగదత్తరించెదఁ॥ ౨౫

తా॥ సర్వవ్యాపకంబునై యయోగ్యుస్తా - శ్రీకృష్ణుండుదయోకరుండనిచెప్పె
డులోకులవ్రవాదంబువినియందు విశ్వాసంబుచేయుచుండు మింతియకాదు నీ
యతిమనోహారంబగుచాల్కంబునబుద్ధియతిచవలంబయ్యెం గావున నాయందుగ
రుణించుటకాశ్యంబనుట - ... .. ❀

శ్లో॥ వత్సపాలచరిఃకోపివత్సశ్శ్రీవత్సలాంఛనః | ఉత్సవాయకదాధావీ
త్సస్సకేమలలోచనే॥ ౨౬

టీక॥ వత్సపాలచరిః - వత్సశ్శ్రీదూడలను. పాల - పరిపాలించుచున్నవార
లలో. చరిః - సంచరించుచున్నయట్టియు (ఇచ్చట - వత్సవాటచరిః - అనిపా
తాంతరముగలదు. కలిగినవృద్ధు - వత్సవాట - దూడలనిమ్మిత్తమయియొనగ్గం
బడినగృహములయందు. చరిః - సంచరించుచున్నయనియథాముశ్రీవత్సలాం
ఛనః - శ్రీవత్స - శ్రీవత్ససునియెట్టి. లాంఛనః - చిహ్నముగలవాఁడునగు - శో
పి - చెప్పవలవిగాని - వత్సః - బాలుఁడు. ఉత్సవాయ - సంతోషముకొఱకు - క
దా - ఎఱుడు - భావి - అయ్యెని - ఇతి - ఈవ్రకారము - మమ - నాయొక్క - లోచ
నే - నేత్రములు. ఉత్సవే - ఉద్యుక్తములై యున్నవి - ... .. ❀

శా॥ శ్రీవత్సాంకితవత్సండుల్లసిలనిరేజాత్సండుంభోధికాన్యావత్సోరుహకుం
భికుంభయగళొద్వత్సండుల్రహ్మానో | భ్రావతిర్యవవిధానదత్సండునవాడా
నందపుత్రాకృతిఁ | గోవత్సంబులమేపగన్దొసుచు జతుఃశ్రీతివాటించెదఁ॥ ౨౭

తా॥ గోపాలచారురంగలనిగోవత్సంబులమేపుశ్రీవత్సలాంఛనండుగు బా
లకృష్ణమూర్తి నెఱుడుగాంచెదనోయనిచూచుచుండెదననుట - ... .. ❀

శ్లో॥ మధురిమధురీతేవనోభిరామే వృదులతరస్తితముద్రితానసేంద్రా | త్రి
భువననయనై కలోభనీయేమహాసివయంప్రజభౌజిలాలసాస్తః॥ ౨౮

టీక॥ మధురిమధురీతే - మధురిమ - సౌందర్యములయొక్క - ధురీతే - నంజా
తానిశయముగలయదియను. మనోభిరామే - హృదయాభి రామమైనయదియు.
వృదులతరస్తితముద్రితానసేంద్రా - వృదులతర - మిక్కిలియువృదులైన - స్తి
త - చిటునగవుచేత - ముద్రిత - చిహ్నముగలదిగాఁ జేయఁబడిన - ఆనసేంద్రా -
చంద్రునివంటిముఖముగలయదియు. త్రిభువననయనై కలోభనీయే - త్రిభువన

మల్లొకములయొక్క - నయనే. నేత్రములచేత - ఏక - ముఖ్యముగా - లోభనీ
యే. అసజేయదగినయదియ. ప్రజభాజి. ప్రజ - నందప్రజమును. భాజి - పొం
దినయదియునగు. మహాసి. తేజమునందు. వయం. మేము. లాలసాః. ఆసక్తు
లము - స్తః - అయితమి. ... .. ❖

మ॥ రమణీయస్తితమాధురీకలితసుద్రానుద్రితంబైసుధా । సవసల్లావకలా
నమైత్రిజగతీసంమోహనాకారమై । కమలానేత్రమనోభిరామరుచియై కన్పట్టువ
త్త్రేందువిం । బమునస్తీఞ్చివెలుంగుగోవగృహసౌభాగ్యంబునేగోరెడఁ॥౨౮

తా॥ అతిశయంబగు సౌందర్యసంపదకాకరంబై హృదయాభిరామంబై
యత్యలితవృదులంబగుదరహాసముచేఁజిహ్నితంబగుచంద్రునివంటినెమ్మొగం
బుగలిగిలోకంబులచేనాశింపంబడుచున్నదియైనందప్రజంబుం బొందియున్న తే
జంబునందాసక్తుండనగు చున్నాననుట. ... .. ❖

శ్లో॥ ముఖారవిందేమకరందబిందునివ్యందలీలా మురళీనినాదే । ప్రజాంగ
నాపాంగతరంగభృంగసంగ్రామభూమాతవలాలసాస్తః ॥ ౨౮

టీక॥ మకరందబిందునివ్యందలీలామురళీనినాదే - మకరంద - పుష్పరసము
యొక్క - బిందు - ప్రవాహమువలె. లీలా - విలాసార్థకమయిన - మురళీనినా
దే. నేణుసాదముగల యదియ. ప్రజాంగనాపాంగతరంగభృంగ సంగ్రామ
భూమా - ప్రజ. ప్రేవల్లియయందలి. అంగనా - స్త్రీలయొక్క - అపాంగ - క
టాకుములయొక్క - తరంగ - అలలయెడి - భృంగ - తుమ్మెదలయొక్క - సం
గ్రామ. యుద్ధమునకు. భూమా. అధికరణభూమియైనదియునగు. తవ - నీయొ
క్క - ముఖాంవిందే. ముఖకములమునందు - లాలసాః. ఆసక్తులము - స్తః -
అయితమి. ... .. ❖

మ॥ మురళీగానమరందబిందుకృతసమ్ప్లాదభ్రమద్వలంబి । సరసాపాంగత
రంగభృంగపటలీసంగ్రామరంగసథి । సరణింజెల్వగు నీమఖాంబజమునం బంచ
స్త్రనంపంకజా । కరమధ్యంబునంచాదు కొల్పుటకునాకాంక్షింతు నెల్లవృషుక॥

తా॥ మకరందప్రవాహంబుంబోలివిలాసార్థకంబైన నేణుసాదంబున నొ
ప్పుచు గోపాంగనలకడకన్నులచూపులయల లనియెడి తమ్మెదెలగుంపులక
లహంబులకు సధికరణ ప్రవేశంబయిన నీముఖకములంబునందు నెల్లవృషులాల
నులమైతిమనుట. ... .. ❖

శ్లో॥ ఆతామ్రాయుతలోచనాంశులహరీలీలాసుధాప్యయిత్రేర్గీతాప్రేడి

తదివ్యకేళిభగితై స్సీస్థతం ప్రజస్తీజనైః | స్వేదామృతకణభూషితేనకిమపిస్తే రేణ
వక్త్రేస్తునాపాదామౌజమ్బుదుప్రచారసుభగంవశ్యామిదృశ్యంమహాః || ౨౯

టీకః ఆతాన్రూయతలోచనాంశులహరీలీలాసుధాప్యాయితైః - ఆతా
న్రూ- కొంఁచెముగ నెట్టెయినయవియు- ఆయత- దీఘములయినయవియునైన.
లోచన- నేత్రములయొక్క - అంశు- కిరణములయొక్క - లహరీ - ప్రవాహ
ముయొక్క - లీలా- విలాసమునియెడి- సుధా- అమృతముచేత- ఆప్యాయితైః-
ఆప్యాయమునములయినయవియు - గీతాప్రేడితదివ్యకేళిభగితైః - గీత- గాన
ములచేత- ఆప్రేడిత - పునరుక్తములయిన - దివ్య- అతిరమణీయములయిన - కే
ళి - నతకనావిశేషములయొక్క - భగితైః - అశేషయములుగల యదియునగు.
ప్రజస్తీజనైః - గోపికాజనములతోఁగూడిన - పాదాంభోజమ్బుదుప్రచారసుభ
గం- పాదాంభోజ - పాదకమలములయొక్క - మృదు- మృదువయిన- ప్రచా
ర - సంచారముచేత- సుభగం - సుందరమైనయదియు - స్వేదాంభోకణభూషి
తేన- స్వేద- చెమటయొక్క - అంభోః - ఉవకముయొక్క - కణ- బిందువులచే
త - భూషితే - అలంకరింపఁబడియదియు - స్తేరేణ - మందహాసముతోఁగూ
డిన - వక్త్రేస్తునా - ముఖవంద్రునిచేత - స్సీస్థతం - హృద్యమైనయదియు - దృ
శ్యం - చూడఁదగినదియు- కిమపి - వాచామగోచరమైనయదియునగు - మహాః-
శ్రీకృష్ణాఖ్యతేజసును - వశ్యామి- చూచుచున్నాను.

ఈశ్లోకార్థంబుశ్రీగోపాలకృష్ణమంత్రరాజధ్యానంబని గోపాలక
ల్పంబునఁజెప్పఁబడియున్నది... ..
శ్లో|| గోపీనాంపాణివద్దాసి గృహీత్వా సహస్రృత్యతః | ధ్యాయేల్లఱం
జవంచై వకస్యకాముద్వహేచ్ఛృభామ్ || ... ..
మ|| మురిపెంపుంబిటువచ్చుగంజెమటసొంపున్నింపునెమ్మొమునై | సరసాలో
కనుధాతరంగములుమించ స్వేణుగానధ్వను | ల్లరునై రంజిలజొక్కి గోపికలుగో
ల్వన్నుశ్యలీలాయత | స్ఫురణనైల్లనసంచరించుహరిసంభోజాక్షునీక్షింఁచెదఁ
తా|| కొంచెముగ నెట్టెనై బొడవులయినకన్నులకాంతి ప్రవాహవిలాసంబు
నునమృతంబుసనాప్యాయ మానంబులై గాంబులంబునరుక్తంబగు నభినయా
దివ్యకేళిల యతితేయంబుగలిగిన గోవయవతులతోఁడంగూడి మృదులంబులగ
పాదకమలంబుల చేనతిసుందరంబుగనర్తించుచునాయాసంబునం బొడమినచే
టలచేతంబిటునగవుచేత నతిసుందరంబగు నెమ్ముగంబుచే నతిహృద్యం బం

వాచామగోచరంబయివెలయు శ్రీకృష్ణాఖ్యంబగు తేజంబు జూచుచున్నాననుట.

శ్లో॥ పాశౌ పేణుః ప్రకృతిః సుకూమారా కృతౌ బాల్య లక్ష్మీః పార్శ్వే బాలాః
ప్రయోసరసాలాకితాపాంగలీలాః | మాశౌ బద్ధుషధురవదనా మ్భౌరుహే
మాధ్యముద్రే త్యాద్రాకారంకితనకిమపిన్దోః పీఠస్వేషయామః || ౩౦

టీక॥ పాశౌ - హస్తమునందు. పేణుః - పిల్లనగ్రోబయను. ప్రకృతిసుకు
మారాకృతౌ - ప్రకృతి - స్వభావముచేత - సుకూమార - సుందరమయిన - ఆకృ
తౌ - ఆకారమునందు. బాల్యలక్ష్మీః - బాల్యసంపదయును - పార్శ్వే - ప్రాం
తమున - ప్రయోసరసాలాకితాపాంగలీలాః - ప్రయోస - ప్రేమచేత - సరస - ర
సయుక్తములయిన - ఆహాకిత - చూపుటగల - ఆపాంగలీలాః - కటాక్షవిలాస
ములుగల. బాలాః - బాలురును. మాశౌ - సిగయందు - బద్ధాం - నెమలిపురి
యును - మధురవదనాంభోరుహే - మధుర - హృదయమైన - వదనాంభోరుహే
ముఖమలమునందు. మాధ్యముద్రా - సౌందర్యవిహ్నమును - ఇతి - ఈహే
తువుచేత. ఆద్రాకారం. ఆద్ర. త్రోతయైన. ఆకారం. ఆకృతిగలనుదియు.
కితవం - ధూతకమైనయదియు - కిమపి - వాచామగోచరమైనదియునగు - పిన్దో
ః - శ్రీకృష్ణాఖ్యతేజమును. అస్వేషయామః - వెనుకచున్నాము. ❖

ఈశ్లోకార్థకాంబునగ్రోపాలకృష్ణే కాదనాశరీ మంత్రధ్యానంబునన

తుమానంహితయంబుంజెప్పంబకియున్నది. ... ❖

శ్లో॥ హరస్తంబనితాచాపార్శ్వే ప్రయోషితామః | గోపబాలైశ్చృతం
కృష్ణం ధ్యాయేన్ద్రైశ్చైవమంబునన్ || ... ❖

మ॥ సరసాపాంగవివేదవ్యామయమిచస్పృలకర్ణాంబునగా | మురళిం
గేలనమస్మింభుకుటంబునన్ ముచేల్వంబునం | దంపేషంబును బాల్యకాలము
దయాగ్రాప్వాంతముంగల్పబి | త్తరపుంధూతక శిఖామణిస్వేదకి హృత్పద్మంబు
నకన్తేషదన్ || ... ❖

తా॥ కరంబునంబిలనగ్రోబయను స్వభావస్థింబగు సుకూమారంబుగలకరీ
రంబునంబాల్యసంపదయును బాష్పంబునంబ్రేమచేసరసంబులగుమాపుటగల
యపాంగ విలాసంబులునుగల గోపబాలురును సిగయందు నెమలిపురియును
హృదయంబగుముఖమలంబునసౌందర్యముద్రయినినుచుం గ్రోతయగునాకా
రంబుగలిగిధూతకంబై వాచామగోచరంబై వెలయుశ్రీకృష్ణాఖ్యంబగు తేజంబు

నువెదుకుచున్నాననుట.

... ..

శ్లో॥ ఆరూఢవేణుశరుణాధరవిభ్రమేణ మాధుగ్యశాలివదనాన్ముజము
ద్వహాంతి । ఆలోక్యతాఽకీ మనయావసదేవ తాపక్తైశోరకేవ యసికాపిచ
కాంతియష్టిః ॥ ౩౧

టీక॥ హేవసదేవతాః - ఓవసదేవతలారా - వః - మీకు - అనయా - ఈవ్య
ధక్రీయచేత-కిం - ఏమిప్రయోజనము - తైశోరకే - కిశోరసంబంధమున - వ
యసి - వయస్సునందు - ఆరూఢవేణుశరుణాధరవిభ్రమేణ - ఆరూఢ - ఉంచబ
డిన - వేణు - పిల్లనగ్రోగల - తరుణ - లేతయైన - అధర - అభరోష్టముయి
క్క - విభ్రమేణ - విలాసముచేత - మాధుగ్యశాలివదనాంబుజం - మాధుగ్య-సౌం
దర్యముచేత - శాలి - ఒప్పుచున్న - వదనాంబుజం - ముఖకమలమును-ఉద్వహం
తి - వహించుచున్నయదియు-కాపి - వాచామగోచరమైనయదియునగు-కాం
తియష్టిః - యష్టివంటికాంతి - దృశ్యతాం - చూడందగినది. ...

ఉ॥ దాచకవంశమింపొదవందానధరంబున మోసికాడుసం । ప్రాసితంపం
దహానమధురాననుఁడై మహానీయతేజుఁడై । క్రేఫులమేవమిపొదలక్రేవనెపాప
దునిన్నినాఁడమి । రోపితీశేనపట్టుడికనోవసదేవతలారతెప్పితీ ॥

తా॥ ఓవసదేవతలారామీకీవ్యధక్రీయచేనేమి ప్రయోజనంబువయస్సు
నందెయధరంబున వేణువుమ్రోయించుచునతివిలాసంబున సౌందర్యంబుచేన
పైడిముఖకమలంబును వహించినదియైవాచామ గోచరంబై వెలయుకాంతి
చేతంబూడందగినదియనుట. ...

శ్లో॥ అనన్యసాధారణకాంతికాంత మాక్రాంతగోపీ నయనార విందమ్
పుంసఃపురాణస్యవసంవిలాసంపుణ్యేనపూర్ణేనవిలోకయిష్యే ॥ ౩.

టీక॥ అనన్యసాధారణకాంతికాంతం - అనన్యసాధారణ, ఇతరులకందర
ని - కాంతి. కాంతిచేత. కాంతం - మనోహరమైనయదియు - ఆక్రాంతగోపీ
యనారవిందం - ఆక్రాంత - ఆక్రమింపబడిన - గోపీ - గోపికలయొక్క - నం
నారవిందం - కమలములవంటిన్నులుగలయదియునగు - పురాణస్యపుంసః -
దివురుషుఁడైనసారాయణునియొక్క - నవం - నూతనమయిన - విలాసం -
కృష్ణరూపవిలాసమును - పూర్ణేన - తక్కువగాని - పుణ్యేన - పుణ్యముచేత -
లోకయిష్యే - చూచుచున్నాను. ...

* చ॥ ఇతరులకందరానిజగడక మనోహరకాంతియైనమా గతనవయ

వనాకరవికాసములన్నియుగోపబాహికా | యతనయనార బంధముల కర్ణముసే
యుపురానిపూరుపు | న్నతీందలపోసీమాచేదనమగననాతనపుణ్యసంగతా ||

తా || ఇతరులకందరానికాంక్షచేచువోహారంబగుచు గోపికలకునుదామరల
చేనాద్రమింపవంబడినపురానిపురుషుండగు నారూఢియొక్కోత్తయగు నిలాసం
బుబాచుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో || నాస్ట్యాంగపాతజభివంధ్యసమస్తథావైష్ణవార్జ్యమశే | ద్రుకరాణద
మేవయాచే | ముచస్తిత్యాద్యమధురానాచంద్రబిమ్బివంధ్యపుణ్య నిచయేమ
మనకికర్ణ || ౩౩

టీక || నాస్ట్యాంగపాతం - నాస్ట్యాంగ. అష్టావయవములతోఁగూడిన- పా
తం- పాతముగలుగుచట్టులుగా- సర్వార్థ సేవస్త్రయిన- సురేంద్రనికరాణ
మశే | ద్ర- దేవకాశ్రేష్ఠులయొక్క - నికరాణ- సమాహములగూర్చి- అభివం
ధ్య- సమస్తరీంది- సమస్తభాషై- సమస్తప్రకారములచేత- ఇవమేవ- ఈచే
స్వబోధనచేయ- యాచే- యాచించుచున్నామ- ముచస్తిత్యాద్య- గ్రంథురాసనచం
ద్రబింబే ముచస్తిత- మందహాసముచేత - అర్థ- సమస్తమయినదియగుటచేత.
మధుర- సుందరమయిన - ఆనచంద్రబింబే చంద్రని బహువంధిముఖముగల-
నందస్య- నందుకయొక్క - పుణ్యనిచయే - పుణ్యనిచయాహమైనశ్రీకృష్ణనియం
దుమమ- నారం- ఛక్రి- ఛక్రి- అష్ట- అగుఁగాత. ... ..

మ|| అనుగ్రహసగ్యమహామూల్యనికానినాస్ట్యాంగవంధ్యసామయిఁగావించు
చునగ్యభావములనాన్తేస్యే చంద్రంధహాసమభాంభోజలసప్తైశ్చవనివాసం
వైచందాబ్జతోత్తమిపుణ్యోవరియంబిభక్తసేవవంధ్యురునెల్లస్వమతా ||

తా || సమస్త సేవకాశ్రేష్ఠముగాహములఁగూర్చి కనంబున బరణంబులు
భుజంబు లుండంబులలాటంబును శిశంబునునుడిమిపైసోకయొక్క సమస్తప్రకా
రంబులకృష్ణయంబున సీచేస్వంబూయ్యెడిప్రపంచున యాచించుచున్నానెటులని
నంబిటునగవచేసగసంవైమందరంవైచందరునింబోలిన సమ్మిగంబుగలిగినం
దునిపుణ్యంపుగుఁతతైవ డేజేబుఁగుగోపాలదేవునింబునాకర్మ్యుతింబగుభక్తిగ
లుగుఁగాపుతయనియూచించుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో || యేషుప్రవాహేషుసనీవచుస్యేతతోబిగ్ధ్యాభిరుషాయుషేషు | ఆ
స్వాద్యతేయత్రకయాసిభక్త్యానీలస్యబాలస్యబంధవచత్రమే || ౩౪

టీక || యేషు- ఈయగువడుచున్నయిషయః | ప్రవాహేషు- ప్రవాహరూ

వములయినయవియునగు వురుషాయుషేషు- జీవితకాలములయందు! నవీక.
 ఆప్రసిద్ధమయిన- ఊరొపి ఊణమే- గణ్యం! లెక్కింపఁదగినయదియని- మన్యే-
 తలంచుచున్నాను! యత్ర- ఏతూణమందు! కయాపి- అనిర్వాచ్యమయిన- ఛక్త్యా-
 భక్తిచేత! నీలస్య- నీలవణంఁడైన! బాలస్య- బాలకృష్ణసయొక్క - నిజం! స్వ-
 కీయమైన- చరిత్రం! చరితము- ఆస్వాద్యతే- అనువించింపఁబడుచున్నదియో-
 ఏవతూణం! ఆతూణమే- గణ్యం! లెక్కింపఁదగినదియని- మన్యే- తలంచుచున్నాను-
 అనియన్వయము. ... .. ❖

ఉ॥ ఏమిటికంటుటాత్ముమదిసేంపనియా యపులెక్కఁబెట్టఁగా । బామరవృత్తి
 నై నమఱిభక్తివిధంబునైనచాలతీలామహానీయడౌహరిచలంచునిమేషములు
 న్నుహూర్తములే! జాములులెక్కఁకెక్కనటుసల్పనికాలములెల్లన్యగముల్! ౩౪

తా॥ ప్రవాహరూపంబుగఁబోవునీజీవితకాలంబునసేయాపంబగుభక్తిసే-
 తనై ననునీలవర్ణుండగు బాలకృష్ణునినుచరిత్రంబుదింతింపఁబడుచున్నతూణకాలం-
 బైననులెక్కింపవనహంబులేనచోనేమిటికనుట. ... .. ❖

శ్లో॥ నిసగఁసరసాధరంసజదయాగ్ధ్రదివ్యేతూణంమనోజ్ఞముఖపబ్బుజంమ
 ధురసార్ద్రమందస్తి తమ్ । రసజ్ఞహృదయాస్పదంరమితవల్లవీలోచనంపునఃపు
 నరుపాస్త్రహేభువనలోభనీయంమహాః! ౩౫

టీక॥ నిసగఁసరసాధరం- నిసగఁ- స్వభావముచేత- సరస! రసయుక్తమై-
 న- అధరం- ఆధరోష్ణముగలయదియు! సజదయాగ్ధ్రదివ్యేతూణం- నిజ! నిత్యమ-
 యిన- దయా- దయచేత - ఆర్ద్ర- ప్రసన్నములయిన! దివ్య- దివ్యములయిన-
 ఈషుగాం! సేత్రములుగలయదియు- మనోజ్ఞముఖపంకజం! మనోజ్ఞ- సుందరమ-
 యిన! ముఖపంకజం - కమలమువంటిముఖముగలయదియు! మధురసార్ద్రమం-
 దస్తి తం- మధురస! హృదయరసముచేత - ఆర్ద్ర- సరసమయిన - మందస్తి తం-
 చిటునగవుగలయదియు - రసజ్ఞహృదయాస్పదం! రసజ్ఞ- బ్రహ్మజ్ఞులయొక్క -
 హృదయ- హృదయములే! అస్పదం- అవస్థానముగఁగలయదియు! రమితవల్ల-
 వీలోచనం- రమిత! సంతోషింపఁబడిన! వల్లవీ- గోపికలయొక్క - లోచనం! సే-
 త్రములుగలయదియు- భువనలోభనీయం! భువన-లోకములచేత! లోభనీయం-
 ఆశింపఁదగినయదియైన- మహాః! శ్రీకృష్ణాఖ్యాయతేజమును- పునఃపునః! సా-
 సారైకును. ఉపాస్త్రహే - సేవించుచున్నాము. ... ..

ఉ॥ కన్తునిలే నవానబడిగ్రమ్మెడుమోఽనుధారసమ్ములంబిమ్మేడుకేటనపువ్వి

యంబిప్పిలుచూపులుమోచుదమ్మిచే! ల్వున్నునుగోపికల్గనిహళాహాలించెందర
సజ్జలెల్లబో! కన్నులు గాంధిసొక్కనవకంబగుతేజముఁగొప్పెనన్నదికా! ౩౫

తా || స్వభావంబుచేసుందరంబగునధరంబునుదయచేసనంబులైదివ్యంబు
లైననేత్రంబులునుచువోహారంబగు ముఖకమలంబునుహృద్యరసంబును సరసంబ
గువిలువగవుసుంగలిగి యెల్లబోకంబులచే నాశింపందగినదియై పరబ్రహ్మంబు
నెఱింగినవారల హృదయంబులూస్పదంబుగనుండుచు గోపికలనయనంబులకం
సంతసంబుఁ జేయుచువెలుంగు శ్రీకృష్ణాఖ్యతేజంబును సారెసారెకునేనుసేసిం
చుచున్నాననట. ... ..

శ్లో || సకోపిబాలస్సరసీరుహాక్షు స్సాచవ్రజస్తీ ౧జనపాదధూళిః | ముహు
స్తజేతద్వ్యగళంషరీయేమోముహ్యమానేసిమనస్యదేతు | ౩౬

టీక || సః - ప్రసిద్ధుండయినవాండ్రును! కోపి - వాచాచుగోచరుండైనవాం
డును - సరసీరుహాక్షుః - పుండరీకాత్మండయినవాండ్రునైను - బాలః | బాలుండ
ను! సా - ఆవ్రజస్థమయిన - వ్రజస్తీ ౧జనపాదధూళిశ్చ - వ్రజస్తీ ౧జన | గోపికా
జనములయొక్క - పాదధూళిశ్చ - పాదధూళియును! త సేతద్వ్యగళం - ఆయీ
రెండును - షరీయే! నాసంబంధమయిన - మనసి | చిత్తము - మోముహ్యమానే
సి - మోహమునొందినదైనప్పటికిని ముహుః - మాటిమాటికి - ఉదేతు | స్త్ర
తపదమనొందుంగాత! ... ..

చ || అలఘుచిమోహభాముగనలక్ష్మచుంగుయ్యదునన్నుఁబ్రోవఁగాలలితవి
శాలలోచనముంబుఁబించుచువాయువేగుడైదులదులవచ్చుబాలంబునుదోడనె
కొననియాడనాతనింగలిసికొనంగవచ్చువ్రజకొంతలపాదరబంబుగాంచెదకా ||

తా || ప్రసిద్ధుండైన వాచాచుగోచరుండైన తెల్లదామరలుం బోనిలోచనంబు
లుగల బాలకృష్ణుండను వానివెంటఁబడివచ్చి గోపికలపాదరబంబును మిక్కిలి
యుభాగ్రంతంబగు నామనంబునొందఁగొంచుచున్నాననట. ... ..

శ్లో || మయివ్రయాశాభిముఖేచ వల్లవీస్తనద్వయాయుద్గలితస్వచాలకః | శ
వైశ్వవైశ్వా ౧౧తవేణువిస్వవోపిలాసవేషేణాపుకప్రతీయతామ్ | ౩౭

టీక || మయి | నేను - వ్రయాశాభిముఖేచ - వ్రయాశా | లోకాంతవ్రయా
శామునకు. అభిముఖేచ - ఉచ్చుభుండగుచుండఁగా | వల్లవీస్తనద్వయాయుద్గలి
తః - వల్లవీ | గోపస్తీ ౧లయొక్క - స్తనద్వయాయుద్గలితములచేత | దుగలి
తః - త్రొంతుండైన - సః - ఆప్రసిద్ధుండైన - చాలకః | బాలకృష్ణునిమాది - శవైశ్వ

నైః- మెల్లమెల్లన- శ్రావితవేణునిస్వసః- శ్రావితా- శ్రవణమార్గమునొందింపఁబడిన- వేణునిస్వసః! వేణునాదముగలవాండగుచు - విలాసవేషణ! విలాస- విలాసార్థమైన! వేషణ- అలంకారముచేత- పురః - ఎఱుట! మమ - నాకు- ప్రతీయతాం- తోచుచుగావుత. ... ..

ఉ॥ గొల్లమిట్టాంధ్రుండవచనుఁగుత్తులహస్తినవింశలాంక తోఁజల్లనించూపు తోవదలిసారెకజాతెఱుఱువీచిదండతో । నల్లనరాకుండెల్పుటకునైవిలసిల్లినపిల్లఁ గ్రోవితో । నల్లనించాలుండొక్కరుండు నానయనంబుననిల్పుముంకలక॥ ౩౭
 లా॥ సెనులోకాంతరంబునకుం బోవనచుకట్టినపుండుగోపికలచన్నులరా యిడినిలింగిన శరీరంబుగల వాచామగోచరుండగు బాలుండుమెల్లమెల్లనవేణు గానంబు నాచెళ్ళలసించుచు ధాముండట విలాసయతంబగు వేషంబుచేసిల్పుం గావుతయనుట. ... ..

శ్లో॥ అతిభూమిషభూమిమేవవాచచసాంబాసితవల్లవీస్తనమే । మనసామ షరంకసాయనంబధురాద్వైతముపాస్త హేమనూః॥ ... ౩౮

టీక॥ కచసాం- వచనములకును । మనసాంవా - మనస్సులకును - అతిభూమిం। మిక్కిలియువిషయమయినయదియు- అభూమిం- అవిషయమయినయదియు, సగుణత్వమునవిషయమనియు । సిద్ధుణత్వమునన విషయమనియును దాత్పర్యము- అవరం- ప్రసిద్ధమయినయదియు। రసాయనం! రసాయనస్వరూపమయినయది యు! మధురాద్వైతం- మధుర । సాందర్యముచేత- అద్వైతం- అద్వితీయమ యినయదియు! వాసితవల్లవీస్తనం - వాశిత! నివాసముగఁజేయఁబడిన- వల్లవీ స్తనం- గోపికాస్తనములుగలయదియునగు! మహావీవ - తేజమునే - ఉపాస్త హే- సేవించుచున్నాము. ... ..

చ॥ పలుకఁగొలందిగానియనుభావముఁ గాంచియునద్వితీయమైపొలుపువహించి నెన్నెదకీర్తూర్వరసాయనమైచువేనూన్నతిం! దొలికెండుదివ్యతేజముమనోహరవల్లకవల్లవాధలిలలితేపయోధరాంతంవిలాసనివాసముగాంచెఁగంటిరే॥ ౩౮

తా॥ పలుకందరంబుగానియనుభావంబుచేసద్వితీయంబై మనంబునకురసాయనంబై నెకడుదివ్యతేజంబుగోపికలచన్నులపైనివాసంబునెసెనెట్టితేజంబునెడ పకయుపాసించుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో॥ జననాస్తరేపిషకదేకమగ్ధనేకమనీయధామ్నికమలాయతేక్షణే । క్రజ సుస్థరీజనవిలోచనామృతేచపలానినస్తునకలేద్రియాణిషే॥ ... ౩౯

టీక|| జగదేకమండనే! జగత్-లోకములకు- ఏకముఖ్యమైన- మండనే! అలంకారమైనవాడును! కమనీయ-ధామ్ని- కమనీయకోరదగిన! ధామ్ని- తేజముగలవాడును! కమలాయతేక్షణే- కమల! తామరరేపలవలె- ఆయత! విశాలములయిన- ఈక్షణే! సేత్రములుగలవాఁడును- ప్రజనుండరీజనవిలోచనావృతే- ప్రజ-ప్రేషణీయందున్న- సుందరీజన-స్త్రీజనములయొక్క- విలోచన! సేత్రములకు- అవృతే- అమృతప్రాయుండైనవాఁడునై! శ్రీకృష్ణమూర్తియందు! జననాంతరే! జన్మాంతరమునందు! మేనాయొక్క- సకలే- ద్రియాణి! చక్షురాదులగునెల్లయంద్రియములు- చవలాని- అసక్తములు! స్పంక్ష- అగుంగాక. ... ఊ

ము శతవస్రోజ్వలవత్రనేత్ర ప్రజకంజాతాననాలోకనాచ్యుతధారాధరచారుగాత్రభువనోస్తేమైకభూషాసము | న్నతచారీత్రుబుత్రుగోల్పీయసజన్తంబ్యువోలేంద్రియ | ప్రతితలీసౌఖ్యమునొందుగాతనజచావల్యంబులీజేరగఁగె ||

తా|| జగములకుముఖ్యముగనలంకారభూతుండునుగోరంబగినమహనీయతేజంబునకాత్రయుండును బుండరీకాయనండును గోపికలసేత్రంబులకమృతంబుబోలెనుఖంబు తెయవాడునగు శ్రీకృష్ణదేవనందు బ్రహ్మిజన్తంబుననునాసకలేంద్రియంబులూసక్తంబులునుసఖంబునొందుంగాతయనుట.

స్తో|| మునిశ్రేణీవంద్యం ముఖరంసద్వల్లవవధూస్తసశ్రోణీవిచృస్తిమితనయనామోజ్జనుగఁగమ్ | పునస్త్వాఘాఘామిం పులకితగి రాంచై గమగి రాంఘనశ్యామంవన్దేహపిచుహనీయాకృతిచహః || ౪౦

టీక|| మునిశ్రేణీవంద్యం! ముని- మనీశ్వరులయొక్క- శ్రేణి! పంక్తులచేత! వంద్యం- సమస్కాంతముచేయఁబడుచున్నయదియు | మదభకలసద్వల్లవవధూస్తసశ్రోణీవిచి స్తిమితనయనాంభోజసుభగం | మదభర- మదభారముచేత! సలత్- ప్రకాశించుచున్న- వల్లవవధూ- ఆభీకస్త్రీయొక్క- స్తన! స్తనములయొక్కయ- శ్రోణి! పీరుదులయొక్కయ- చింబ- ప్రదేశములవిషయమయ- స్తిమిత! నిశ్చలమైనటువంటి- నయనాంభోజ! తామరరేపలవంటికన్నులచేతను- సుభగం! సుందరములయినయదియు- పునః! వెంకీము- పులకితగి రాం | పులకిత- సంజాతపుంకమలుగలగి రాం- వాక్యములుగల! చై గమగి రాం- వేదాంతవాక్యములకు | ఘాఘాఘామిం - కొనియాడఁదగినభూమియనినయదియు- ఘనశ్యామం! ఘన- వారిదమువలె! శ్యామం- నల్లనియనినయదియు! మహనీయాకృతిం- మహనీయ! స్పృహణీయమయిన- ఆకృతిం! స్వరూపముగలయదియు-

శ్రీమహిః చెప్పనలవిగానిదియునగు- మహాః. శ్రీకృష్ణుడను తేజస్సుమగూర్చి.వంచే. నమస్కాగముచేయుచున్నాను. ... ..

చ॥ పులకలుఁగమ్మహానిజ. ముల్ శ్రుతివాక్యములన్ను తింపఁగాఁజలదమనోహ రాకృతియెసంగమదాలసవల్లవాంగనా । లలితపయోధరాంతరవిలాసకటిపట లోలలోచనంబులందనరారునందకృతఁపుణ్యనిధానమునన్నుఁబ్రోవుతఁక॥రం

తా ॥ మునిపజ్జులచే నమస్కరింపబడుచుమదాశిశయంబున బ్రకాశిం చుగోపికలకుచనితంబ ప్రదేశఁబులం జెలంగుకను దామరలచే నుండరంబయ యేవనిషద్యవనంబులకు బ్రతిపాదక విషయంబై నీలమేఘంబుఁబోలె నల్లనైయ తిమనోహరాకారంబుగలిగి వాచామగోచరంబై వెలుంగు తేజంబునాశ్రయం చుచున్నాననుట. ... ..

శ్లో॥ అనుచున్న తామపిచలేనచేతసామనుజాకృతేర్తధురిమశ్రీయంవిభోః। ఆయిదేవకృష్ణదయితేతిజల్పతామపిసోభవేయరపినామతాదృశాః। రం

టీక॥ చలేనాపి చలించుచున్నటువంటి - మనసా । మనస్సుచేత - మనుజా కృతేః- మనుష్యాకారమువంటియాకారముగలశ్రీకృష్ణస్వామియొక్క - మధురి మశ్రీయం- మధురిమ, సౌందర్యముయొక్క - శ్రీయం । సంపదను - అనుచుంబ తాం । తలంచుచున్నవారలకు - యాదృశాః. ఏదినములు. అభూవక. అవుచు న్నవియో. ఆయిదేవ- దేవుడైనవాడవును । దైత - ఇట్లుడనైనవాడవునునగు హేకృష్ణ- టియొక్కష్టా- ఇతి - ఈ ప్రకారము । జల్పతాం- చెప్పుచునున్ననోపి- మాకును । తాదృశాః- అటువంటిదినముల । భవేయః. అయ్యెడుమా. ...

ఉ॥ మానుషవేషధారియగుమాధవుమోహనకాంతిచంచలంబైనటియించు చిత్తమునసానుచుఁగృష్ణముకుందయంచున । న్నానముమీఱఁగాఁబలకమాకొనఁ గూడఁడుఁగాతమీదృశ । ధ్యానవిశేషయై నననకాదివిహామునిభాగ్యసంపదత్ ।

తా॥ చంచలంబైనచిత్తంబుచే మానుషమూర్తింకైకొనిన శ్రీకృష్ణునిసౌం దర్యసంపదధ్యానంబు శేయువారలకునేదినంబులుపురుషార్థంబై చెల్లువో. ప్రి య- కృష్ణ - ముకుంద - యసునాలాపంబులాడుమాకుఁగ్లఱుదిసంబులుపురుషా ర్థంబులయ్యెడుమనుట. ... ..

శ్లో॥ క్షిరోవేషేణకృశోదరీదృశాంవిశేషదృశ్యేనవిశాలలోచనం । యశో దయాల్భయశోనవామ్బుధేన్నశామయేనీలనిశాకంకదా॥ ... ..

టీక॥ కృశోదరీదృశాం- కృశోదరీ । కృశింబిననడుములుగలగోపికలయొక్క -

దృశాం కన్నులచేతను విశేషదృశ్యేన విశేష- మిక్కిలియగునట్లులుగాదృశ్యే
 న- చూడదగినః కిశోరవేషణ- బాల్యవేషముచేత - ఉపలక్షితం చూడబడిన
 వాడును- విశాలలోచనం విశాల- వెడలుపులైన లోచనం- కన్నులుగలవాఁ
 డును యశోదయా- యశోదాదేవిచేత లభయశోనచాంబుధేః - లభి. పొంద
 బడిన- యశః కీర్తియను- నవ నూతనమైన- అంబుధేః ఉదధికి - నీలనిశాకరం.
 నీల నల్లని- నిశాకరం చంద్రుడైన శ్రీకృష్ణస్వామిని- కదా యెప్పుడు- నిశామ
 యే- చూచుచున్నాను. ... ..

శా॥ లీలాలోలవీశాలలోచనునిఁగెల్లీశైశవాలంకృతుఁ స్వాలుస్వాలితబోకపా
 లువ్రజకాంతతనొక్కుచుం బెక్కుచం దాలంగన్నలకొద్దకన్దోనుయశోదాకీర్తి
 రత్నాకర । ప్రాలేయాంశునీలనీరదతనుకాభానింతు నెల్లెప్పుడు॥ ౪౨

తా॥ ప్రేవల్లియయందలిగోపికలనేత్రంబులచేఁ జూడంబడుచున్నవియైవి
 లాసాఫలంబుగ నంగీకరింపబడిన బాలవేషంబుగలిగివిశాలంబులగు లోచనం
 బులచేతం నేఁజరిల్లుచు యశోదాకీర్తిక సముద్రంబునకుఁ జంద్రుడైనీలవర్ణుండైన
 గోపాలదేవు నెఱుపచూచుచున్నాననట. ... ..

శ్లో॥ ప్రకృతిరవతుసోవిలాసలత్ప్యైః ప్రకృతిజడస్వభావతా వరాధవీధ్యాం
 సుకృతికృతపదంకిశోర భావేసుకృతియనః ప్రణిధానపాత్రమోబి॥

టీక॥ కిశోర భావే - బాలభావమందు- విలాసలత్ప్యైః - విలాససంపదకు
 ప్రకృతిః - మూలకారణమయినయదియు - ప్రణతావరాధవీధ్యాం - ప్రణత-
 భక్తులయొక్క - అవరాధ- అవరాధములయొక్క - వీధ్యాం - వరంపరావి
 షయమై. ప్రకృతిజడం- స్వభావముచేతజడమైనయదియు - సుకృతియనఃప్రణి
 ధానపాత్రం - సుకృతి - పుణ్యపురుషులయొక్క - మనః - మనస్సులయొక్క -
 ప్రణిధానపాత్రం - ఏకాగ్రవిషయమైనవాఁడును - సుకృతికృతపదం - సుకృతి-
 పుణ్యపురుషులయందు. కృత - చేయబడిన - పదం - స్థానము గలవాఁడునున
 గు. ఓజః - తేజస్సు- నః - మమ్మును- అంతు - రక్షించుగాత॥

చ॥ హితజనతావరాధముల నెన్నెడువల్లజడస్వభావమై । కృతమతులాత్మ
 లోనఁబరికింపఁగఁబాత్రము నైకిశోరలా । కృతపదమైవిలాసమృదురీతికి హేతువు
 నై మనోహరా । కృతిగనుపించునాసుకృతిగేవల తేజముమమ్ము బ్రోవుతా॥ ౪౩

తా॥ బాల్యంబునవిలాససంపదకు మూలకారణంబై భక్తులయవరాధవీధి
 షయమైస్వభావ సిద్ధంబుగజడంబైవిద్వాంసుల మనంబుల నేకాగ్రపాత్రంబు

సుకృతులయందండజేయంబడిననివాసంబుకలిగివెలుంగు తేజంబుమమ్ముంబ్రోచుం
గావుతయనుట. ... ..

శ్లో॥ అవహాసితసుధామదావలేహైకధికమనోహరమాగ్ర్యమందహాసైః ప్ర
జయువతిసిలోచనావలేహ్యంబయతుధామరమావరోధనంసః॥ ౪౪

టీక॥ అవహాసితసుధామదావలేహైః - అవహాసిత - యోగతాళిచేయించు
దీన - సుధా - అమృతముయొక్క - మద - మదహేతుకమైన - అవలేహైః - గగ్గ
ముగలిగిన - ఆగ్ర్యమందహాసైః - ఆగ్ర్య - రజయు కమైన - మందహాసైః - ఉంప
గవులచేతను - అధికమనోహారం - అతిశయమైన మనోహరమైన - ప్రజయువతి
లోచనావలేహ్యం - ప్రజయువతి - ఆభీన స్త్రీలయొక్క - విలోచన - కన్నులచే
త - అవలేహ్యం - అత్యదరణచేజూడదగిన - రమావరోధనం - రమా - ల
క్ష్మీ దేవికి - అవరోధనం - అంతఃపుంగమైన - ధామ - కాంతి - సః - మమ్మును - రమ
యతు - ఆనందమునుబొందింపజేయుగాత. ... ..

చ॥ నవసుధక్రోవునవునవునవిలునవునవులుమోమున గోముంజూపవలెనల
లనావిలోచనవిలాసవిలేహ్యమునై రమామణి । భవభుటాంతరస్థనిభాసిలు
నందతఃప్రభావసం । భవభలమైన ధామము శుభంబులభంగురభంగినీవుతక॥

తా॥ నవామృతంబుగర్వంబు నవహాసించుమందహాసంబు మోమునంగ్రో
త్తనవునుంజూపగోపికలవిలోచనంబుచేమిక్కిలియుం జూడంబడుచున్నదియై
శ్రీమహాలక్ష్మీనిల్లయివెలుంగు తేజంబుమమ్మునంతోపింపజేయుగాక॥

శ్లో॥ అంకూరితస్తేరదశావిశేషైరశ్రాంతహర్షావృణవపావత్తైమ్ । సం
క్రీడతాంచేతసిగోపకన్యాధన్యస్తనస్వస్త్యయనంమహానః॥ ౪౫

టీక॥ అంకూరితస్తేరదశావిశేషైః - అంకూరిత - అంకూరించిన - స్తేరద
శావిశేషైః - మందహాసదశావిశేషములచేతను - అత్తైః - నేత్రములకు - అ
శ్రాంతహర్షావృణవపావత్తైః - అశ్రాంత - అపిచ్ఛమైన - హర్షావృణ -
నందామృతముయొక్క - వపావత్తైః - వపావమైనయదియు - గోపకన్యాధన్యస్తన
స్వస్త్యయనం గోపకన్యా - గోపకన్యలయొక్క - ధన్య - ధన్యములైన స్తన
స్తనములయొక్క - స్వస్త్యయనం మంగళాయతనమయినయదియనైన - మ
హః । కాంతి - సః । మాయొక్క - చేతసి । మనమునందు - సంక్రీడతాం । తే
స్య గాగ్రీడించుగాక. ... ..

చ॥ అతులితమందహాసరుచిరాననముల్విలసిల్లదర్శనో । దృతజనతావలా

కఘనహాస్వ సుధామయవగ్గ రూపమై | సతతముగోపికాఘనకుచస్థలనిష్ఠలదివ్య
మంగళా | యతనమునై నధామముగిరంతరముంజరియించునామదిక్ || ౪౫

తా || మొలకలెత్తుచున్న చిలుగవుచేతంజూపణులకన్నలకు సంతోషా
మృతంబువషిణంచుచుగోపకన్యకలకుచములకుమంగళా యతనంత్రైవలయుతే
జంబునామనంబునంజరియించుంగాతయనుట.

శ్లో || మృగమదవంకసంకరవిశేషిత వన్యమహోగితటగండగైరికఘనద్రవవి
ద్రుమితమ్ | అభితఘజాంతరంభజిత హేవ్రజగోపవధూస్తనకలశస్థలీఘుస్పృణా
మదకానకదకమితమ్ |

టీక || మృగమదవంకసంకర విశేషితవన్యమహోగితటగండగైరికఘనద్రవవి
ద్రుమితం- మృగమద- కస్తూరియొక్క - బంక | బుగదయొక్క - సంకర | సంబం
ధముచేత- విశేషిత | మిక్కిలియునతిశయించబడిన - వన్య - అడఁయందుబుట్టి
న- మహోగిరి | గొప్పవర్వతముయొక్క - తట | చుట్టునుండలి - గండ | స్థూ
లావలములయొక్క - గైరిక | గైరికాదివిశేషములయొక్క - ఘన | సాంద్రమ
యిన - ద్రవ | ద్రవముచేత - విద్రుమితం | పవడముగండచేయించినదియు-
వ్రజగోపవధూస్తనకలశస్థలీఘుస్పృణామదకానకదకమితం - వ్రజ | నందునివ్రేవ
ల్లియయందలి - గోపవధూ | గోపస్త్రీలయొక్క - స్తనకలశకలశములవంటిస్త
నములయొక్క - స్థలీ | వ్రజచేతమందలి - ఘుస్పృణా | కుంకుమగంధముయొక్క - మ
దకాన - బిరియుటచేతి | కదకమితం - బుగదగలిగినదిగాఁజేయించినదియునుగున
టువంటి. అభితఘజాంతరంభ - అభిత - శ్రీకృష్ణస్వామియొక్క - భజాంతరంభ
జమన్యమును | భజత - సేవింపుండు.

చా || మృగవదవంకసంకరగిన్ధిత గైరిక ధాతుగక్తిమ | దొగరుచహించినల్ల
వవధూస్పృణలస్తనకుంకుమలబున్ద | ద్విగుణితకాంతవస్సుకగునీరుహోత్సుగృ
పాకటాయనిం | చరిలిభజివపిల్వమహాగంబుననుత్తములారదిత్తముల్ |

తా || కస్తూరికదక మముయొక్క సంబంధముచే నశయించబడినగిరివ
దేశంబుగండగిలయందలి ధాతువిశేషముయొక్క యతిశయంబగు ద్రవంబుచే
నరుణంబై వ్రేవల్లియయందలి గోపికలకుచంబుల యంగరాగవిశేషంపుమదకా
నంబుచేబంకిలంబగుశ్రీకృష్ణునివటుంబుసేవింపుండనుట.

శ్లో || ఆమూలవల్లంతలీలమపాంగజాలై చాసిన్ధి త్తఘవనమాదృతగోవ
వేషా | బాల్యాకృతిమృకదులముగ్ధముభేందుబిమ్బామాధుర్యసిద్ధిరవతాన్తఘ
విద్విషోనః |

టీక॥ ఆమూలవల్లవితలీలం. ఆమూలా మూలవర్ణంతము- వల్లవితఃబిగీరిం
 బినటువంటి- లీలం లీలలుగలుగునట్టులుగా. అపాంగకాలైః. అపాంగ.క్రీగం
 టిచూవులయొక్క - జాలైః సమాహములచేత- భువనం లోకములను. ఆ
 సేంచతీ- తడువుచున్నయదియు. ఆదృతగోవవేషా. ఆదృత. ఆదరణచేయఁబ
 దిన గోవవేషా - గోపాలక వేషముగలయదియు । మృదులముగ్ధముభేంధుబిం
 బా- మృదుల కోమలమయినయదియు - ముగ్ధ సుందరమయినయదియునగుము
 భేందుబింబా । చంద్రబింబముతోసమానమయినముఖముగలయదియు - మాధు
 ర్యసేధిః మాధుర్య - మధురత్వముయొక్క - సిద్ధిః ప్రాప్తియైనయదియునగు.
 మధుద్విషః- శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - బాల్యాకృతిః । బాల్య - బాలభావమంద
 లి. ఆకృతిః రూపము- నిః మమ్ము- అవతాత్ । రక్షించుచుగాత. ... ❀

చ॥ కరుణనుబాదుకొల్పినజగంబుగటాక్షను ధారసాప్తిచేఁ । బరిణతవల్ల
 వప్రసవవక్వఫలంబునుగా నొనర్చుచుం । బిరుతమిటాఁడిప్రాయమనఁ జెల్వగు
 చక్కదనాల వంటన । మ్మురహారుఁబూర్ణ చంద్రముఖ మోహనే వల్లవవేషుఁ
 గొల్పెదన్ । ౪౭

తా॥ మొదలంబుఁజిగిల్పిన విలాసంబులుగలుగునటుల నపాంగనిరీక్షణంబు
 లజగంబుంజూచుచున్నదియైకోమలంబునుసుందరంబునైచంద్రబింబంబుబోలిన
 నేమ్ముగంబుగలిగియందఱచేసంగీకరింపఁబడిన గోపాలాలంకారంబుగలిగిసాం
 దర్యంబులకాటవట్టువెలయునట్టి శ్రీకృష్ణునిబాలభావంబునందలియాకారంబు
 మమ్మురక్షించుచుగావుత. ... .. ❀

శ్లో॥ విరణస్తణి నూపురంప్రజేవరణామ్స్యాజముపాస్వశాఙ్గీణః । సరసే
 సరసిశ్రియాశ్రితంకమలంపాకలహంసనాదితమ్॥ ౪౮

టీక॥ ప్రజే- నందునిగొల్లవల్లియయందు । విరణస్తణి నూపురం - విరణత్-
 ధ్వనిచేయుచున్నట్లు - మణి మణిమయములియిన - నూపురం. అందెలుకలయది
 యు । సరసే - రసయు క్తమైన । సరసి - సరస్సునందు. శ్రియా । కాంఠచేత-శ్రితం
 ఆశ్రయింపఁబడినయదియు - కలహంసనాదితం । కలహంస - రాజహంసలచే
 త । నాదితం - ధ్వనికలవిగాఁజేయఁబడినటువంటి । కమలం- కమలములవలెనున్న
 దియునగు । శాఙ్గీణః శ్రీకృష్ణస్వామియొక్క - చరణాంభోజం । కమలముల
 వంటిపాదములను- ఉపాస్వ- సేవింపుము- ఇవటవరణాంభోజం. అనువదము
 నుదద్ది శేషణవదములను - జాత్యేకవచనముగాబ్రయోగింపబడియె. ❀

ఉ || సారసరోమరాళేవరసారసస్నిభనూత్నరత్నమం । జీరవిలాసపా
దమలచేఁజరియించుచువీధిలేగలం । బారఁగదోలివెంబడినె పర్వులువారుకుఁ
జేరిపట్టుచుం । గేరినటించుచిన్నియదు కేసరినామదినాశ్రయించెదఁకఁ ॥ ❖

తా || సారవంతంబగుస్వరంబునమరాళధ్వనితోడఁగూడిన కమలంబుకరణి
యందియలమ్రోతచేరవణించు శ్రీకృష్ణనికాంతియుతంబగు పాదకమలంబును
సేవింపుమనుట. ... ❖

శ్లో || శరణమశరణానాంశారదామ్యోజనేత్రం నిరవధిమధురిష్ణానీలవేషే
ణరమ్యమ్ । స్తరశరవరతస్తస్త్రస్తేరనేత్రామ్బుజాభిర్వృజమువతిభిరవ్యాభృ
హ్నాసంవేష్టితంసః ॥ .. ❖

టీక || అశరణానాం - రక్షకులులేనివారలకు శరణం - రక్షకమైనయందియు.
శారదాంభోజనేత్రం - శారదా శరదృతుసంబంధములయిన - అంభోజ - కమ
లములవంటి ; నేత్రం - కన్నులుగలయందియు । నిరవధిమధురిష్ణా - నిరవధి. అ
వధిలేని మధురిష్ణా - సౌందర్యాభిశయముగల । నీలవేషేణ - నల్లనివేషముచే
త । రమ్యం - మనోహరమయినయందియు । స్తరశరవరతంత్రస్త్రేరనేత్రాంబు
జాభిః - స్తరశరగా మస్తభబాణములచేత - వరతంత్ర । వరాధీనులైనవారును.
స్త్రేర । వికసించిన - నేత్రాంబుజాభిః । వద్దములవంటికన్నులుగలవారునును.
వ్రజయువతిభిః - గొల్లవల్లెయందలి స్త్రీలచేత । వేష్టితం - చుట్టబడిన - బ్రహ్మ -
శ్రీకృష్ణుడనెడువరబ్రహ్మము । సః - మమ్ము - అవ్యాత్ - కాపాడుగావుత. ❖

మ || శరదంభోరుహానేత్రునిస్తులకళా సౌందర్యపాత్రున్నోహారపారందర
నీలగాత్రుఁగుసుమాస్త్రావేకజాతస్తితాం । కురనందవ్రజసుందరీపరివృతుంఁగో
పాంకనాలింగితుస్యరణత్రాణస్యమున్నతుస్వరదయాసారోన్నతుంఁగాత్పైదఁకఁ ॥

తా || రక్షకంబులేనివారలకు రక్షకంబై శరత్కాలంబున విరిసినతెల్లదామ
రరేకులంబోలినికన్ను గవగలిగినరవధికసౌందర్యంబుగల నీలవర్ణంబుచే నతిమ
నోహంబై మస్తభబాణంబులచేబడలింకతంబున బరాధీనంబులైనలోచనకమ
లంబులుగలగోపయువతులచేతంబరివేష్టించబడియున్న శ్రీకృష్ణరూపంబగువ
రబ్రహ్మంబుమమ్ముఁ బ్రోకెడుమనుట. ... ❖

శ్లో || సువ్యక్తకాన్తిభరసౌరభదివ్య గాత్రమవ్యక్తయావసపరీతకీశోరభావమ్ ।
గవ్యానుపాలనివిధావసుశిష్టమవ్యాదవ్యాజరమ్యమఖిలేశ్వరవైభవంసః ॥ ౫౦

టీక || సువ్యక్తకాంతిభరసౌరభదివ్య గాత్రం - సువ్యక్త - ప్రకాశించుచున్న -

కాంతి కాంతలయెక్క - భర- అశయముగలిగినదియు । స్ఫారభ - పరిమళ
 యే క్రమైవ । దివ్య గాత్రం- దివ్యయంగళేఽగ్రహముగలయదియు - అవ్యక్తయా
 వనవరీతకీశోరభావం- అవ్యక్త- అస్ఫుటమయిన ' యావన- జన్వనముచేత' ప
 రీత । వ్యాప్తమైన- కీశోరభావం బా వ్యముగలయో యు- గవ్యానుపాలనఁడౌ-
 గవ్య - గోసముహూముయొక్క - ఆనుపాలన । రక్షణముయొక్క - విధావి
 ధానసుండు- అనుశిష్టం- శిక్షితమై యదియు - అవ్యాజరవ్యం - అవ్యాజ- ఉ
 ప్పాధి సీతము గారవ్యం- మనోహ మై యదియు / గు - అభిలేశ్వరవైవం
 అభిలేశ్వర । నారాయణులయొక్క - వైభవం- ప్రకృష్టాకృతైభవము । సీ- మ
 మ్ము- అవ్యాత్ రక్షింపగావున . . . . .

చ ప్రకటితకాల సా ధికంభితగాత్రముయూ హాకృత్య । చకిశోరభావ
 మునగక మనోహారూప నోదా మై । సకల జగన్మయంతయగు శౌరిమహావ్య
 ముగొప్పవైభా । యు యొకయింబంబనులసారసీ మేపెరియెడత్ర వ ॥ ౪౦

తా॥ ప్రకాశమాన- బగు కాంత్వో శ్చయంబుగలిగి పరిమళేయతంబయిన
 దివ్యమంగళేశరీరంబును ములకలెత్తుజన్వనంబుచేవ్యాప్తంబునుగు బాల్యంబు
 నుంకలిగిగోపనసాలం విధియనుజీలంబయిన ప్రకృష్టాకృతైవంబుమమ్ము
 బ్రోచుగావుతయనుట . . . . .

శ్లో॥ అనుగతమనరీణామచ్చురాలమ్మినీనాంఽయ మధురమశ్రీనిర్మా
 గసీమ్నామ్ । చజయువతపిలాసవ్యాకృతాపాంగమవ్యాప్తైభవనసుకమా
 రంధ్రైవకైశోరకంఠః ॥ . . . . .

శ్లో॥ అంబులంబినీనాం - ఆకాశమునాశ్రయించియున్న గుటువడిటి
 యు । నయనమధురమశ్రీనిర్మానిమ్నామ్ - నయనా కన్నులయొక్క - వ
 ధురనుశ్రీ - సౌందర్యసంపత్సంబంధములైన - నిర్మానిమ్నామ్ - విలాసచ్ఛేదయొ
 క్కు - సీమ్నామ్ - మృద్యాదలుగల-అమరీణాం దేవలొస్తీ శ్రుచేత- అమరీణం
 అనునగుపరబంబుచురుదయు - ప్రజయువతపిలాసవ్యాకృతాపాంగం- (క
 జమువ) । నం సునిగొల్లవల్లియయందలి గోపికొస్తీ శ్రుయొక్క - విలాస రీతి
 యందు । వ్యాకృత- ఉన్నట్టి- అపాంగంకటాక్షములుగలయదియు - ప్రభు
 ననుచూరం- ప్రభువన । మూలమూలకనులకును - మకుమారం । నంబునై
 యదియునైన । దైవకైశోరకంఠః - ప్రకృష్టమూర్తియొక్క - కైశోరక
 బాల్యభావము- సః మమ్ము- అవ్యాత్ । పాలింపగ క . . . . .

శా|| లోలాలోకనహవభావములనాలాకించుచుకడదేవతా|నాశీకాస్యలుఖిం
బనంటితిరుగన్నందవ్రజాంభోరుహఃకీలీలార్ద్రకటాపవీతులనురక్తింబర్వచై
లోక్యర | మ్యాలంకారమునైచెలంగుహరిచాల్య ప్రాధినన్వోప్రతః || ౫౧

తా || ఆకసంబుననుండి నేత్రసాందర్యసంపదచే సంకేతంబులు దెల్పుచే
నస్త్రీలవేసనుసరింపబడుచు గోపాంగ నలవిలాసంబులపైగడకంటి చూపుల
సెలకొల్పుచుచై ప్రలోక్యమందరంబై వెలయు శ్రీకృష్ణునిబాల్యంబు మమ్ముబ్రోచు
గాపుతయనుట. ... ..

శ్లో|| ఆపాదమాచూడమతివ్రసతైరాపిన్యూమానాయమిసాంమనోభిః|గో
పీః జ్ఞాతరసావతాద్వోగోపాలభూపాలకుమారమూర్తిః | ... ౫౨

టీక|| ఆపాదమాచూడం - పాదములు మొదలుకొని శిరస్సువరకుంతము. ఆ
శివసత్వే - అత్యవశ్యకముగవ్రస ర్తించుచున్న - యమిసాం | మూర్త్యుల
యొక్క - మనోభిః | మనస్సులచేత - ఆపిన్యూమానా | పానము చేయబడుచు
న్న - గోపీజనజ్ఞాతరసాః | గోపీజన - గోపికాస్త్రీలచేత | జ్ఞాత - యెఱుంగఁబ
డిన - రసాః | రసముగల - గోపాలభూపాలకుమారమూర్తిః | గోపాలభూపా
ల | గోపాలభూపాలకుండలంబున శ్రీకృష్ణస్వామియొక్క - కుమారమూర్తిః -
బాల్యరూపము నని | మిన్యూ - అవతాతే | రక్షించుఁగాక - గోపాలభూపాల
కుమారమూర్తిః | అనుపదములకుఁ గోపాలభూపాల - గోపాలవతియైననం
దునియొక్క - కుమారి | వ్రసతైరాపిన్యూమానాయమియొక్క - మూర్తిః | శరీరము -
అనియనుభూతంకరముగఁబరసవ్యాఖ్యాతభావము. ... ..

మా విమలాపాంగవిలాసగోపమహిళావిజ్ఞాతస్వాస్యముండమిగోసువ్వుశు
లులు దండములచేతక మానుల్కాపాదము | న్రమునాటివఁగ నానునట్టినుపమా
సోభాగ్యధానామనోజ్ఞానగోపాలకబాల్యరూపము మహానందంబుమాకీవుతక

తా|| ఆపాదము స్త్రమగునత్యోనక్షలగుమునులచే ధ్యానంబు చేయంబడు
చున్నదయైగోపీజనంబుచే నెఱుంగంబడినస్వీకర్యంబుగఁగి వెలుంగు శ్రీకృష్ణ
నిబాలరూపంబు మమ్ముబ్రోచుగాపుతయనుట. ... ..

శ్లో|| దిప్త్యాబ్జున్దావనకృగదృశాంవివ్రయోగావలూనాంవ్రత్యోనన్నంప్ర
ణయితవలపాంగగోపీతలంకైః | లక్ష్మీనీలాకవలయ విశ్వేశ్వమలంధామకా
మాకాఫుష్టియాద్యుభులకముకుళాభోగభూపావిశేషమ్ | ... ౫౩

టీక|| విప్రయూగావలూనాం | విప్రయోగ - విద్యముచేత - ఆకలీనాం

మిక్కిలివ్యాకలమయిన | బృందావనమృగదృశాం- బృందావనంబునందలిగో
 పికాస్త్రీలయొక్క - ప్రణయవలసాపాంఘవీచీతరంగైః | ప్రణయః | ప్రేమా
 తిశయముచేత | చపల- మిక్కిలిచంచలమయిన. అపాంఘ - క్రేగంటిమాత్రుల
 యొక్క - వీచీ- ఊర్జులయొక్క - తరంగైః సంతతులచేతను-దివ్య్యా-దైవము
 చేతను - ఫులకముకుళాభోగభూషావిశేషం - ఫులకముకుళ - మొగ్గలవంటిగ
 గురుపాల్లయొక్క - ఆభోగ | విశాంతమనియెడి - భూషావిశేషం. అలంకార
 ములుగలుగునట్టులుగా - ప్రత్యోసన్నం - ప్రత్యక్షమైన దానివలెనున్నయెడి
 యు- లక్ష్మీలీలాఫవలయదర్శశ్యామం | లక్ష్మీ - శ్రీరమాణేవియొక్క - లీలాకువ
 లయ- విలాసముగాధరించినల్లకలువలయొక్క - దళ | రేకులవలె - శ్యామం,
 నల్లనైన - ధామ | కాంతి- వః | మీయొక్క - కామా | మనోరథములను-పుష్టి
 యీత్ - పోషించుగాక. ... ..

మ || విరహోష్మక్ ప్రజభామిసుల్లరగియువ్విష్ణూఱ ధాగ్యంబునం | దర
 ల్లాపాంఘతరంఘ సంతతులసేదల్ దేర్చుచున్నచ్చిని | గృరరోమాంచ విశేష
 భూషుడగుగోపాలుండువద్దా లయా | కరలీలాత్ఫలనీలవర్ణుడొసగుం గశ్యా
 ణపారంపరణ | X3

తా || అక్రూరుండుగంనునివంపునం గృష్ణునిమధురకుందోడ్కొనిపోవశ్రీ
 కృష్ణనియోగంబున మన్తభబాణపీడితలైన గోవస్త్రీలకుఁ బ్రేమచేతంజంచలం
 బులగునపాంఘదృష్టిసంతతులచేదై వయోగంబున మొగ్గలవంటిగగురులనియెడి
 యలంకారవిశేషంబుగలుగునటులగోపికలనిధిధ్యాసంబున బ్రత్యక్షంబైనదాని
 వలెనుండినదియైలక్ష్మీ దేవికరంబునవిలాసార్థంబుగధరియించిననల్లకలువరేకులవ
 లెనీలవర్ణంబైనతేజంబుమీమనోరథంబులనిచ్చుఁగాకయనుట. కృష్ణుండుదూరం
 బుననుండియునుగోపికలనిధిధ్యాసంబున బ్రత్యక్షంబైనకరణినుండుననుట. ❖

శ్లో || జయతిగుహశిఖిన్ద్రపింఛమాళిః- గుహా మణ్డుఖస్వామియొక్క - శిఖింద్ర
 రయవతివీక్ష్య సూనవగ్నస్పపితవిభూషితకున్తలఃకృషూరః | X4

టీక || గుహశిఖింద్రపింఛమాళిః- గుహా మణ్డుఖస్వామియొక్క - శిఖింద్ర
 నెమలియొక్క - పింఛ- నెమలిపురి మాళిః- సిగయండుఁగలవాఁడును | సురగిరి
 గైరికకల్పితాంకరాగః | సురగిరి - దేవస్థానమయిన మేరుపర్వతముయొక్క
 గైరిక | గైరికాది ధాతువిశేషములచేత - కల్పిత | కల్పింపఁబడిన. అంకరాగః
 అమలేవఘుగలవాడును - సురయువతిఃకీర్ణాస్థూనవపఁస్పపితవిభూషితకుఁ

లః- సురయవతి - దేవతాస్త్రీలచేత। వికీణ- వెదవల్లంబడిన - సూనవహా
స్వపితఘాపిత కుంతలః - పుష్పవహాముచేతందడువంబడినటు వంటియు నలం
రింపవబడిన కేశములుగల- కుమారః - శ్రీకృష్ణస్వామి। జయతి- సర్వోత్కృష్టం
జైవ ర్తిచుచున్నాడు. .. .. *

మ॥ సురకన్యాకరము కల్పకనుసుస్తోమంబులాయ్యవ్రుం । దరుచుంబెన్న
టిగుంపుపైసీలీపీచేంతం దామె శుల్కుట్టిని, జ్వరధాత్రీధర ధాతుధార జెలువారం
బూనిసేసానిసా। పురపుంబింపుతావళంబమరుచేవుండొప్పబాల్యన్నపిణి॥

తా॥ కుమారస్వామి వాహునంబయిననుయూర్ల శ్రేష్ఠపింఛంబు సిగయందే
లంగింపిమేరుగిరియందలిధాతువికేషంబుగలిగి దేవస్త్రీలుగ్రుమ్మరించుకల్పతరు
ప్రసూనవహాంబుచేస్తూంబుచేయించుటవలననలంకరింపబడినశిరోజంబులు
గలిగివెలుగుశ్రీకృష్ణచేవుండుసర్వోత్కృష్టంబుడైయుండుననుట.

శ్లో॥ మధురమందశుకస్త్రితమంబులం వదనవంకజమంకజ వేల్లితమ్ । విజయ
తాంప్రజచాలవధూజన స్తనతటీవిలుతక్తయనంబిభోః॥

టీక॥ మధురమందశుకస్త్రితమంబులం - మధుర - మనోహరమయిన యది
యను. మంద. కొంచమైనదియు- శుక- శుద్ధమైనదియనగు - స్త్రిత- నవ్వుచేత
మంబులం - సుందరమైనయదీయు. అంకజవేల్లితం. అంకజ- మన్నధునిచేతవే
ల్లితం - చీలింపబడు చున్నదియను - ప్రజచాలవధూజనస్తనతటీ విలుతన్నయ
నం - ప్రజ. ప్రేవల్లియయందున్న - బాలవధూ- గోపబాలికలయొక్క - స్తనత
టీ - స్తనప్రదేశములయందు. విలుతత్, తిరుగుచున్నటువంటి. నయనం- నేత్ర
ములుగలదియనగు. విభోః - శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - వదనవంకజం- ముఖ
కమలము. విజయ తాం - సర్వోత్కృష్టహామోహంనుండుగాక.

మ॥ మునిపెంపుంబిలునన్వనీవ్యుటిలుకెమ్మొవ్వి సుధాబిందువుల్ । గురి
యంబోక్కపుమోముఁజి త్తజునిసొక్కున్ సక్కగాదీర్చున । బృరపుం బ్రాయ
ముగొల్లవల్లెకులుకుంబూబొండ్లపాలిండ్లలి । త్తరపుంకన్నలంబూచు చూపుగల
సూతకస్వామిసెల్వొండెడుక॥ .. ..

తా॥ హృద్యంబై స్వల్పంబై పరిశుద్ధంబై నగవుచేసందరంబయిమన్నధావి
స్యంబయిప్రేవల్లియయందలిబాలికలకువ ప్రదేశంబులంబిభ్రమించుచున్న న
యనంబులుగలిగి తేజగిల్లు శ్రీకృష్ణునిసెమ్మొముదామర సర్వోత్కృష్టంబయి
కుండుననుట॥ .. ..

శ్లో॥ అలసవిలసన్దుగ్ధస్తి శంఘంజనుందరీమదసకదసస్వికృంధస్యం వహద్ద
దనామృజిమ్ । తరుణజ్యోగ్నిం కృత్స్నం క్షిప్తస్పి తాధరంజయతివిజయశ్ర
ణీమేణీదృశాంమదయన్తమ్ ॥ ౫౬

టీక॥ అలసవిలసన్దుగ్ధస్తి శంఘం - అలస - నుండమయినయదియ - శంఘం - ప్ర
కాశించుచున్న యదియ - ముగ్ధ - సుందరమైనయది యునుగు - స్తితం - ముగ్ధ
పుగలయదియ - వ్రజసుందరీమదసకదసస్వికృంధస్యం - వ్రజసుందరీ - గోపీ - కృష్ణ
యొక్క - మదనకదస - మస్తనచేష్టచేతి - స్వికృంధం - చెమటతోఁ గూడ కృష్ణ
యదియ - తరుణం - నూతనమయిన యుట్టి - అరుణజ్యోగ్నిం - కృత్స్నం - కృత్స్న
పితాధరం - అరుణ - ఎఱ్ఱవైన - జ్యోగ్నిం - వెన్నెలయొక్క - కృత్స్నం - అం
తయువలెనున్న - క్షిప్త - నగవుచేత - స్పిత - వ్యాప్తమైన - అధరం - అ
ముగలయదియ - ధస్యం - నిరూపాధికనుదరమయినయదియ - మహా - సో
రూపమయినయదియునుగు - వహద్దవనాంబుజం - చుహత్ - శ్రీకృష్ణస్వామి
క్క - వదనాంబుజం కమలమావంటియుఁబు - వీరీదృశాం - క్షిప్త - యొక్క -
శ్రేణీం - వరుసను - మదయన్తమ్ - మనంపఁ జేయుచున్న యయి - జయన్తమ్ - సర్వో
త్కృష్టమయివఱియొచ్చుచున్నది. ౫౬

మౌ పౌగరుంగంపులసౌ పుంపులలితంపుండేటకెమ్మెచ్చివై । సౌగనున్నిద్దవ్రద
క్కులేనగవమోముల్లిబబ్బుందావని మౌగనేత్రాసురతశ్రమాంబు కణికామృ
ద్వాసనాబ్జంబుతో । బిగుయబోండ్లవరాళిగొల్పరసికున్నేనించి భావింఁచెడక ॥

తా॥ అల్పంబై ప్రకాశించుచు నుందరంబై స్వచ్ఛంబై వెలయు నగవుగలిగి
గోవస్త్రీలతోడ సురతంబునలవినకతంబునం బాడమిన శ్రమంబుచేతలి జెమప్పి
నదియైక్రోశ్చపలుగంట్ల చెన్నగుజిగిందొరసిన కారణంబునంబున్నచు దొలిదె
నందోఁచుచుండురునందలి నునుగంఘవెన్నెల విన్నునువు వెన్నెనేవగింపజాలు
క్రోన్నగవుచేపన్నియమించు మోచిచేతం దేజిరిల్లుచున్నది యేనియుఁ గైసేయ
కయును సోయగంబై వెలుంగుచున్న శ్రీకృష్ణుని నెమ్మొగంబు లేడికన్నులుంబో
లికన్నులుగలనెలంతలకు నేవుగలిగించుచు నన్నింటికన్నమిన్నయై వెలయుచు
న్నయదియనుట. ౫౬

శ్లో॥ రాధాకేళికటాక్షవీరీతమహావతుః స్థలీమండనాజియ్యాసం పులకా
క్కురాస్త్రీభువనస్వాదీయసస్తేజసః । క్రీడాంతేవ్రతిసుప్తదుగ్ధతనయాముగ్ధ

పహాధక్షణత్రాసారూఢదృఢోపగూహానఘనా స్సామ్రాజ్యసాంద్రశ్రీయః |

టీక. రాధాకేళికటాక్షక్షీతమహావత్సనలీమండనాః - రాధా | రాధయో
క్క - కేళి | లీలాయుతమైన - కటాక్ష | త్రేకంటిచావులచేరి-వీక్షిత జూడలబడు
చున్న - మహావత్సనలీ | విశాలమైనటోమ్మును- మండనాః | అలంకరించుచున్న
వియు. క్రీడాంతే | సురతాంతమందు- ప్రతీసు ప్రస్తుతనయాముగ్ధాపభోధక్షణ
త్రాసారూఢదృఢోపగూహానఘనాః | స్రుతిసుప్ర | ముక్తి-వినిమించుచున్నాడు
గ్ధతనయా | అత్యంతసంఘోతురాగై సరుక్మిణీదేవియొక్క - ముగ్ధ | సుందరమై
న-అపభోధక్షణ- నిద్రాపస్థాతునమలనలంకన- త్రాసాధీతివలన- ఆరాధ-ఆ
విభవించిన- దృఢోపగూహాన- గాఢమయినయాలింపనమచేతి | ఘనాః స్థూల
మలయినయవియు - సామ్రాజ్యసాంద్రశ్రీయః | సామ్రాజ్య- మిక్కిలియనతిశ
యమయినయదియు- సాంద్ర- ఇనుమడింపబడినవియునగు- శ్రీయః | కాంతులుగ
లయవియు- త్రిభువనసౌందర్యనిలసరి- క్రోధువన | మాంతులకములకు - స్వామియ
సః | ప్రీతిపషయమయినయవియునగు - తేజసః | శ్రీకృష్ణరూపతేజస్సుయొక్క -
అంకురాః - మొలకలు | జియ్యోమః - జలశీలములయవతలంకనంగావుత.

మ | గతికేళింకమదిజంకానలసిః | ద్రంశేచిస్వప్నంబుచే | నరీభీతికరమగౌ
గిలింపనివిడంబై రాధికాపాంగవీ | క్షీతవత్సనలనన్తలభరణమైచెన్నొందురొ
క్షాంపనం | తతిసామ్రాజ్యగమానుభూతిపరమానన్దాస్పృశాశౌరికి | ౫౭

తా || సుయొక్కవిలాసంబులతోడంగూడికడన్నులతో జూడలబడుచు
న్నవత్సనలంబు నలంకరించుచునుగతాలకంబునని ముందు రుక్మిణీదేవిస్వప్నం
బుకాంక్షితంబొంది కౌగిలింపనివిడంబైనిరవతముకాంతులచే దేజులముద్ర
లాకప్రీతివిషయకంబగు శ్రీకృష్ణునిపులకాంతులంబులు సర్వోత్కృష్టంబులైవ
తికంచునగుట.

శ్లో | స్త్రీ తస్మైతసుధాధరామదశఖండిబద్ధాంకితా విశాలనయనామ్బుజా
వ్రజవిలసినివాసితాః | మనోజ్ఞమాఖనకజామధురవేణునాద్రవాలయస్తమ
మచేతనస్విగముపాసితావాసనాః |

టీక. స్త్రీ తస్మైతసుధాధరాః | స్త్రీత- నవ్యనునదియే- స్తుత | జారుచున్న-
సుధా- అమృతమువలెనున్న - అధరా- బిగుములుగలయవియు- మదశఖండిబ
హాంకితాః - మదశఖండి | మదించిన నెమ్మల్లయొక్క - బహాక | పింఛముచేత-
అంకితాః - చిహ్నితములై నయవియు - విశాలనయనాంబుజాః | వెడల్పులయి

ననేత్రవంకజములుగలయవియు - వ్రజపిలాసీనివాసితాః; రేవల్లెయందలిస్త్రీ
 లయందునివాసము చేసియున్న యవియు - మనోజ్ఞముఖపంకజాః మనోహర
 ములయినముఖమలములుగలయవియు- మధురవేణునాదద్రవాః; మనోజ్ఞముల
 యినవేణుగానగతులుగలయవియు- మమనాయొక్క - చేతసః; చిత్తమునకు-చి
 రం- బహుకాలము. ఉపాసితాః; సేవ్యంబులగునవియునగు-వాసనాః; శ్రీకృష్ణ
 రూపకసంస్కారములు జయంతి సర్వోత్కృష్టములైవతిఁంచుచున్నవి.

చ। చెలువగుమోముతోదళుకుచెక్కులతో మధురాధరంబుతో । సులువ
 గునవ్యుతోసాలప్రజూపులతోత్రజబాలికాళితో । లలితకలాప భూషణవిలాస
 ముతోమరళీరవంబుతో । బలుమటుమీటు గాకమధుభంజనవాసనలెల్లదిక్కులక ।

తా। చిలునగవనియెడు నమృతంబుచేఁజెలువగు కెమ్మోవియునేపారునె
 మలిపురిచిన్నెయువికాలంబులగు కనుదామరలుం గలిగిగోపికలతోడం గూడివే
 ణునాదగతులు విస్తరిల్లనాచిత్తంబుచేసేవింపబడుచున్నశ్రీకృష్ణరూపసంస్కా
 రంబులుసర్వోత్కృష్టములయియితికయిల్లుచున్నది. ... ..

శ్లో। జీయాదసౌశిఖిశిఖండ కృతావతంసాసాం సిద్ధికిసరసకాంతి సుధాసమృ
 ధ్నిః; యద్బిందులేకకణికాపరిమాణభాగ్యసౌభాగ్యసీమవదమంచతివంచబాణః;

టీక । వంచబాణః - మదనుఁడు । యద్బిందులేక కణికా పరిమాణభాగ్య
 సౌభాగ్యసీమా యత్ - ఏయతిశయముయొక్క - బిందు - బిందువులయొక్క
 లేక; కణములయొక్క - కణికా; సూక్ష్మైవయవముయొక్క - పరిమాణ; పరి
 మితియనియెడి- భాగ్య- భాగ్యమువలనేనైనసౌభాగ్య- సౌందర్యముయొక్క
 సీమ - స్థలమయిన । వదం- స్థానమును. అంచతి పొందుచున్నాఁడో-అసౌ-ఈ
 శిఖిశిఖండకృతావతంసా - శిఖి । మయూర్జముయొక్క - శిఖండపింఛముచేత-
 కృత- చేయబడిన - అవతంసా । శిరోభూషణముగలయదియు - సాంసిద్ధికిసర
 సకాంతిసుధాసమృద్ధిః; సాంసిద్ధికి - స్వభావసిద్ధమయిన; సరస - రసయుక్తమ
 యిన । కాంతిసుధాసమృద్ధిః - కాంతియనునమృతాతిశయము । జీయాత్ - స
 ర్వోత్కృష్టమైవతిఁంచుగాక. ... ..

మ॥ అవతంసంబగుపింఛదామకముసెల్వంబంబ్రభాసంపదు । ద్భవలీలా
 మృతధారలెల్లదెసలకభాసెల్లదై ౧లోక్యమో । హవిహారాస్పద రూపధేయ
 నుకుమారాంశప్రభావంబులో । అవమాత్రంబొదవన్నరుండుజగమెల్లంగల్పు
 లీలాగతిః । ... ..

తా । మదనరంజనమృద్ధియొక్క బిందులేశంబులలోనొక భాగంబుమాత్రపు సౌందర్యపదంబునొందెనోయట్టి యీయగువడుచున్న యదియు నెమలివురిచే తంజేయంబడిన శిరోఘాషణంబు గలిగి స్వభావసిద్ధంబై వెలయు నదియునగు కాంత్వమృతసమృద్ధిసర్వోత్కృష్టమైవ ర్తించుచున్నవి. ... .. ❖

శ్లో ॥ ఆయామే సదృశోర్విశాలతరయోరక్షయ్యమార్ద్ర స్త్రితచ్ఛాపయావర్షిత శారదేన్దులలితంచాపల్యమాత్రంశిశోః । ఆయాసానవ రాస్వధూయరసికై రా స్వాద్యమానంముహుర్బీ యాదున్దదవల్లవీకుచభరాధారంకిశోరంమహాః ॥ ౬౧

టీక । విశాలతరయోః - మిక్కిలివెడల్పులైన । దృశోః - కన్నులయొక్క - ఆయామేన- పొడవుచేత. అక్షయ్యం. క్షయరహితమయినయదియు - ఆర్ద్ర స్త్రితచ్ఛాపయావర్షితశారదేందులలితం - సరసమైనచిటునగవుయొక్క కాంతిచే తదిరస్కరింపఁబడినశరత్కాల సంబంధచంద్రసౌందర్యముగల । కిశోః - బాలునియొక్క - చాపల్యమాత్రం- చపలసర్వస్వభూతమైనయదియు. అపరాధ. అన్యములయిన. ఆయాసాత్ - ప్రయాసములను । ధూయ- విడిచి రసికైః- విద్వాంసులచేతః- ముహుః । మాటిమాటికిని - ఆస్వాద్యమానం - ఆస్వాదించ బడుచున్నయదియు. ఉన్దదవల్లవీకుచభరాధారం. ఉన్దద. అధికమదముగల. వల్లవీ- గోపికలయొక్క - కుచభర - స్తనాతిశయమే. ఆధారం. ఆశ్రయముగా గలయదియునగు - కిశోరంమహాః- బాలతేజము । జీయాత్ - సర్వోత్కృష్టమై వర్తించుంగాక. ... .. ❖

ఉ ॥ క్రొన్ననబొండ్లుగబ్బివలిగుబ్బలనానుచుగారవింపగా । వెన్నెలనవ్వున వుల్లరవిందముచందము గ్రించుచేయువా । ల్లన్నులబాల్యచావలవిలాసముమీఱ రసజ్ఞు లోకమీయన్నియునుజ్జింపహృదయంగమమైన వెలుంగుగాంచెదన్ ॥ ౬౦

తా ॥ విశాలంబులగునేత్రంబులదై గ్ల్యంబుచే నుందరంబై సరసంబగుచిటు నగవుకాంతిచేతందిరస్కరింపఁబడిన శరత్కాలచంద్ర సౌందర్యంబు గలిగిన చపలసర్వస్వంబై యన్య ప్రయాసంబుమానిరసజ్ఞులచేత ధ్యానంబుచేయంబడు చున్నదియై యతిశయమదంబుగలగోపికలకుచభారంబ యాశ్రయంబుగగలిగి వెలుంగుబాలతేజంబుసర్వోత్కృష్టంబై వర్తించుననుట. ... .. ❖

శ్లో । స్కంధావారసదంవ్రజాః కతిపయే గోపాం నాసాస్వం నా స్కంధాలంబినివత్సదామిధనదా గోపాస్సహాయాదయః । శృంగారాగిరి

శ్రీమద్విభవశివ శ్రీమద్విభవశివ వాక్యంగ్రాహికయాతథాపితదిదం ప్రాహు
ప్రీతిలోకేశ్వరమ్। ౬౦

టీ. గోష్ఠం గొల్లపల్లియ - స్కంధావారసదం - స్కంధావార । పాలే
ముయొక్క - సదం. ఆస్థానమండపమును (ఈకారణంబునమంచియిల్లయినను
లేదనినూచింపబడియెను) గోపాంగనాః - గోవస్త్రీయై । స్వాంగనాః - స్వ
కీరులయినభాగ్యలు - ఈ హేతువువలన భార్యలైననుమంచివారలులేదనినూ
చింపబడియెను - ధనదాః । వస్తుశిచ్చుచున్న - ప్రజాః - ప్రజలు । కతిఫయె.
కొందఱు (దీనిచేనందఱువచ్చి స్కంధమిదివనసంపదయైనను విస్తారములేదనినూ
చింపబడియెను) వత్సదామ్ని - వత్సబంధనరిజ్జువశేషము స్కంధాలంబినిభు
జశిఖరమునాత్రయించి ముండగా - గోపాః । గోపాలురు - సహాయాదయః । భ
టులు మొదలయినవారలు (ఈ హేతువువల్లబరివారసంపత్తియును లేదనినూ
చింపబడియెను) శృంగారక - అలంకారముల్లగిరిగైరికం - పర్వతమందలిగైరి
కాదిధాతువశేషములు. శ్రీమంసిబద్ధాణివా - శ్రీమంతి కాంతిగలిగిన । బద్ధాణి
వా పింఛములేరునియ (ఈ హేతువువలనభూషణసంపత్తియును లేదనినూచింప
బడియె) తధాపి - అటులయినప్పటికిని శృంగ్రాహికయా - చిన్నగ్రహణ
ముచేత - తిత్ - ఆప్రసిద్ధమైన - ఇదం. ఈవస్తువు - త్రిలోకేశ్వరం । నిష్కలదేవుని
గాను-వృద్ధాః । పెద్దలు-వదంతిచెప్పచున్నారు. ... .. ✦

ఉ॥ చాచితులైన గోవకులుబంధులు పాలేము-గొల్లపల్లెము । త్యాలసరాలు
దామెనలుదారలుగోవిలంక రాగముక । శైలవిటంక ధాతువులుచారువిభూ
షలుపింఛదామముత్ । పోలిననైవవిష్ణుండనిబుద్ధి నెఱుంగుదు శైలపెద్దలు॥౬౧

తా॥ గోష్ఠంబుస్కంధావారంబు - గోవకులుగ్రామములు । గోపాంగన
లుభాగ్యలు- వస్తుశిచ్చువారలల్పజనంబులు. అలంకారంబుగైరికంబుభూషణం
బులు నెమలిపురిదండలు - ఇట్టివిగలదినైనను । నీతేజంబుసర్వలోకేశ్వరుండగు
విష్ణునిగానూకానూకయభిజ్ఞానంబునబుధులెఱుంగుదురనుట. ... .. ✦

కో॥ శ్రీమద్భక్తిశిష్యులమణిబుషే శ్యామాభిరామస్విషేలావజ్ఞైకరసా
వస్తికవపుషేలక్ష్యసరప్రావృషే । లీలాకృష్ణరసజ్జగత్సమసే లీలామృతస్రో
తసేకేవానస్పృహయై నైహ నైహ సాసేగోపీనప్రేయసే॥ ౬౨

టీక॥ శ్రీమద్భక్తిశిష్యులమణిబుషే - కాంతిగలిగిన నెమలిపురియలంకా
తమునుబొందినటువంటిదియు - శ్యామాభిరామస్విషే । నల్లనయిమనోహరమై

నకాంతిగలయెడియు - లావణ్యైకరసావసీ క్తవపుషే - కాంతియనియెడిముఖ్య
 మైనరసముచేతందడువబడినశరీరముగలయెడియు - లక్ష్మీసరఃప్రావృషే । బ
 డ్మియనియెడిసరస్సునకు వర్ష తువైనయెడియు - లీలాకృష్ణగనజ్జగ్రమనసే - వి
 లాసముచేతనాకర్షింపబడినివిద్వాంసులయొక్కదగ్గప్రధానములైనమనస్సులు
 గలయెడియు - లీలాకృతస్రోతసే । విలాసమనియెడియన్మృతప్రవాహమయిన
 యెడియు । గోపీజనప్రేయసే గోపికాజనులక బ్రియతరమైన యెడియునగు । మ
 ణసే - తేజముకొఱకు । కేవా - యెవ్వరు । నస్పృహయంతి । ఆసచేయధు
 సాంత. ఆశ్చర్యము. ... .. *

శా॥ లావణ్యమృతనేవగందలితలీలారామలక్ష్మీ శరః । ప్రావృద్ధాముని
 తాంతసంయమిత బర్షశ్రీసముద్ధా మురా । దావిర్యుతవయోధిరామునిలస
 ధారాధరశ్యామనికా । సేవింపన్మదిగోగరేంసికులాసీమాఖిలప్రేమనికా॥౬౨

తా॥ కాంతియనెఱుగఁగఱువలిపురయలంకారంబుగధరియించి కాంతివి
 శేషంబనురసంబుచేతందడువబడిన దివ్యమంగళః గ్రహంబుగలిసి సిరియనున
 రంబునక ప్రావృట్కూలంబయిరసజ్జులమనంబుల సఖిలవిలాసంబుంచేనాకర్షిం
 చుచువిలాస సుధాన్రవాహందై గోపీజన ప్రీయతరందై వెలయు తేజంబుకొఱ
 కు నైవ్వారలాసంఘేయరు - అంగానందఱు నాసంజేయుదురగుట.

శ్లో॥ ఆపాటలాధరచుధీర విలోలనేత్రమామోచ నిర్భరిత మద్యుతకాంతి
 పూరిమ । ఆవిన్ది తామృతేషుస్త్వస్మిలోఽనియ మాముద్రి లాసన మహోమ
 ధురంమురా రేః । ౬౩

టీక॥ ఆపాటలాధరం - అంతటనెఱుగఱునమోవిగలయెడియు - అధిరవి
 లోలనేత్రం - చంచలములైనెఱుగఱునములైననేత్రములుగల యెడియు - ఆ
 మోచనిర్భరితం - పరిమళముయొక్క - సఖిజాతాఠితయముగల యెడియు - ఆ
 ద్యుతకాంతిపూరం - ఆశ్చర్యకరమైనకాంతి ప్రవాహముగల యెడియు - అని
 స్త్రీతామృతం - ప్రకాశించుచున్న మృతమువంటిఱుగఱుగలయెడియునగు
 మురా రేః - శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - మధుగం - సుందరమగు - అముద్రితాన
 నం - కొంచెముమోద్యుబడినకన్నులుగల మఖము - అసస్త్వలోఽనియంచ
 రంతరస్థరణచేతనాస ఱయదగినదిగా-భవతి. అగుచున్నది-అహో-ఆశ్చర్యము.

మ॥ అటలానందరసామృతారవమపాంగాభంగరంక త్తరంకతతింబాం
 గుచుగెంపు మోవిని దాకందిత్సుధాబిందువుల్ । స్త్రీతలీలస్వలసిల్లనంచుజనములే

విత్తంబుల హెచ్చున | దృఢకృంగారరసైకతముద్రితముఖాంభోజాహారిం
గొల్పెదగ | ౬౩

తా | ప్రకాశించుచున్న దిటునగవను నమృతంబుజొబ్బిలంజేయుకెమ్మొవి
యునతిచవలంబులైవ్రేతలంబూడనాసంజేయు కన్నులునతిశయంబైనపరిమళం
బునప్పిరువగుకాంతి ప్రవాహంబు నొక్కొక్క పరియరమోడ్పు కన్నుగవ
యునుగలిగి సుందరంబై వెలుంగువెనుని నెమ్ముగం బెప్పడును ధ్యానంబు చే
యందగినదియనుట. ... .. ♦

శ్లో | జాగృహీజాగృహీచేతస్పిరాయచరితార్థతాభవతః | అనుభూయ
తామిదమిదంపురస్థితంపూర్ణనిర్వాణమ్ | ౬౪

టీక | హేచేతః - ఓవిత్తమా - భవతః | నీయుక్క - చరితార్థతా - కృతా
ర్థత్వము | దిరాయ - తడవుగా | సంజాతా - అప్పునది - జాగృహీజాగృహీ | మో
హమునువిడుపుము - ఇదమిదంపురస్థితం - ఈమిదన్న - పూర్ణనిర్వాణ - శ్రీ
కృష్ణరూపనిరతిశయసుఖము - అనుభూయతాం - అనుభవించవలసినది. ♦

తా | వెనుకటివేళలందనుభవించినజన్మకతంబులట్లనే | దునుభవమోసబోవ
కగడుంబెలివొందుముడెందమాచిరం | తనతపముల్పలించి పురతస్థలినున్నదికృ
ష్ణరూపమై | యనవరతానుచింతననుధారసవీచులనోలలాడుమి | ౬౪

తా || ఓమనంబాయనేకకాలంబునకునీకృతార్థత్వంబుఫలియించెనికనజ్ఞా
నంబుబోవనడిచి యీముందుగానంబడుచున్న శ్రీకృష్ణరూపనిరతిశయసుఖంబు
నుభవించుమామనుట. ... .. ♦

శ్లో | చరణయోరరుణంకరుణార్ద్రయోః కచభరేబహుశంవిపులంద్యుశోః |
వపుషిమంజులమంజనమేచకేవయసిబాలమహోమధురంమహాః | ౬౫

టీక | అహో - ఓజనులారా - చరణయోః - పాదములయందు - అరుణం
ఎట్టనైనదియు - కచభారే - శిగయందు - బహుశం - విస్తారమయినయదియు - క
రుణార్ద్రయోః - కరుణా - దయచేత - అర్ద్రయోః - తడిపిన - నయనయోః - నే
త్రములయందు - విపులం - విశాలమయినయదియు - అంజనమేచకే - కాటుకవ
లెనలైన - వపుషి - శరీరమందు - మంజులం - సొగసైనయదియు - వయసి -
ప్రాయంబున - బాలం - కిశోరమైనయదియునగు - మహాః - శ్రీకృష్ణాఖ్యతేజము -
మధురం - హృద్యము. ... .. ♦

ఉ॥ మేనుఘనాఘన ప్రతిభమించియు బాదవయోరుహంబుగెం | పూనె
లాలమయ్యగుడయోజితమయ్యెగుగన్నుదోయి తే | జోనిధియయ్యెవృత్త్యరసీ
శోభితుడయ్యెబురొణుడయ్యెనా | రా నెఱులందునల్ప నెలబ్రాయముగాంచుట
వింతయెంతయుక॥ ౬౪

తా॥ పాదంబులనరుణంబై కృపారసంబుదోలుకుకన్నుంగవయందునకాలం
బై సిగయందునధికంబై నీలమేఘంబుడెగడుశరీరంబున సుందరంబై ప్రాయంబు
నకాల్యంబయి వెలయు శ్రీకృష్ణుని తేజంబతిమనోహరంబోజనులారాయనుట. ❖

శ్లో॥ మాలాబద్ధ మనోజ్ఞకుంతలభరంశస్య ప్రసూనోషీ తాంశై లేయద్రవ
శ్చైవచిత్రతీలకాంశశ్వన్నోహరిణీమ్ | లీలాజేఱురవామృతై కరసికాంలావణ్య
లక్ష్మీమయాం బాలాంబాలతమాలనీలవపుషంవందేపరాందేవతామ్॥ ౬౬

టీక॥ మాలాబహుమానోజ్ఞకుంతలభరం - మాలా - వనమాలికల చేత
ను. బహుం. నెమలిపింఛముచేతను. మనోజ్ఞ - సొగసైన - కుంతలభరం - శే
శములయొక్క భారాతిశయముగలయదియు. వస్యప్రసూనోషీ తాం - వస్యవ
నమందుబుట్టిన - ప్రసూన - పువ్వుములచేత. ఊషీ తాం - తడువబడినయదియు.
శై లేయద్రవశ్చైవచిత్రతీలకాం. ధాతువీశేషములయొక్క ద్రవములచేత జేయ
బడినచిత్రమయినతిలకముగలయదియు. శశ్వన్నోహరిణీం. అంతటనుమనోహ
రమయినయదియు. లీలాజేఱురవామృతై కరసికాం - విలాసార్థమైన - వేణు
రవామృతముచేతముఖ్యము గారసికమైనదియు. లావణ్యలక్ష్మీమయాం. కాంతి
విశేషసంపద్వికారమయిన యదియు. తమాలనీలవపుషం - కానుగుపువ్వువలె
నల్లనైన శరీరముగలయదియు. బాలాం - బాల్యముగలయదియునగు. పీరాందే
వతాం. పరదేవతనుగూర్చి. ఆహం. నేను. వందే. నమస్కరించెదను. ❖

ఉ॥ విరితలుగాగలాపములు వేనలిజుట్టియువస్యమాలకా సంతలిజుట్టిశేగు
రురసంబునదొంతర బొట్టుపెట్టిచె | ల్వంతయురాశిచేసిన క్రియన్దురశీతరశీకృ
తామృతా | భ్యంతరసారమైవరగునాభుమేచకధాముగొల్పెదక॥ ౬౬

తా॥ వనంబునంబొడవినపువ్వులదండలు నెమలిపురిదండలుంజుట్టిన సిగ
యును శేగురురసంబునదొంతరలుగనిదిన తిలకంబులునుంగలిగివస్య ప్రసూనశ
కంబుచేతంకప్పబడిమిక్కిలియు మనోహరంబై వేణురవామృతమనసరసం
బై లేతకానుగుంబోలెనల్లనైన శరీరంబుగలిసొందర్యసంపదచేదేసిల్లువరబై
వంబుంగూర్చి మ్రొక్కుచున్నాను. ... .. ❖

శ్లో॥ గురువ్యాధువచనాథం గుల్ఫే ఘనంజనుస్థలేనశినమీర రేవతీంకా
లమురఃసలే॥ మధుకమధు రేముగ్ధంవక్త్రేవిశాలలాలావనోపకవళ
వేషేమనోజ్ఞమహూమహాః॥ ౬౭

టీక॥ మృదువచే. మృదుల - కోమలమైన - పదే. పాదమునందు - గురు-
దుర్భరమైనయ్యదియు. గుల్ఫే - గుల్ఫమందు. గూఢం - గూఢమయినయ్యదియు. జ-
ఘనస్థలే - కటివశ్యాద్భాగమందు. ఘనం. గొప్పయైనయ్యదియు. ఉదలే. గర్భ-
మునందు. నశినం. కమలముగలయ్యదియు. బాహూవ్యః - భుజములయందు - వివ-
రం. రంధ్రమైనయ్యదియు. ఉరస్థలే - వక్షస్థలమందు. విశాలం. విస్తారమైనయ్యది-
యు. అథరే. మోచియందు. మధుకంమనోహరమైనయ్యదియు - వక్త్రే - ము-
ఖమునందు. ముగ్ధం । నుందరమయినయ్యదియు - విశాలవిలాచనే। విశాల. వెడ-
ల్పైన। విలాచనే - కన్నులయందు. వివులం. స్పృశకములైనయ్యదియు - కుచ-
భరే. నేగయందు. బహు। అధికమైనయ్యదియు. వేషే। అలంకారమందు. వస్త్రిం-
తనపుష్పరూపమైనయ్యదియునగు. మహాః - తేజము। మనోజ్ఞం. మనోహరమైనది.
ఇతిఅని. అహం। నేను. వచ్చి. తెచ్చుచున్నాడను. ... ..

చ॥ గురుపదముల్ని గూఢకేరగుల్ఫములుంబలు పాపిణుండువి న్భరదుతీనా
భిధిఘోకరముల్ వృద్ధవక్షముదావిమోవినుం। దరవచనంబుబద్ధనయనంబుతుసి
లికరోజముల్ మనో । హరసుకునూరవేష మొత్తైతగుతేజమునాత్మ నెంచెదక॥

తా॥ దుర్భరంబులగువదంబులును గూఢంబులగు గుల్ఫంబులును గొప్పలగు
పిణుండులును విశాలంబులగు నురరిబునుదీఘంబులగు నయనంబులునుగలిగి
నాభిసరోజంబుచేతం దేజిల్లి లేజంబతిమనోహరంబయ్యున్నది.

శ్లో॥ జిహానంజిహానంసుజానేనమోగ్ధ్యం దుహానందుహానలసుధాంపాణ
నాదైః । లిహానంలిహానంసుదీర్ఘైపాక్షైర్తహానందసర్వస్వమేకంసమస్తాత్ ।

టీక॥ జానేన - యావనముచేత। మోగ్ధ్యం. సాందర్యమును। జిహానంజిహా-
నం. మిక్కిలియంబుండుచున్నవాడును । నేణునాదైః - నేణుధ్వనిచేత । సు-
ధాం - అమృతమును । దుహానందుహానం. మిక్కిలియంబుకొంచుచున్నవాడు
తనేకేవలః - మోడవులయిన. అపాంగైః । కడగంటిచూపులచేత. లిహానంలి-
టిక॥ అక్కిలియంబుచున్నవాడును. మహానందసర్వస్వం. మహానంద

తమునుబొందిన మయోక్త్యం. సర్వస్వం । సర్వస్వరూపులైనవాడునగు. ...

బకజ్జేనకృష్ణునిగూర్చి - నమస్తాత్ | నమస్కరించుచున్నాను. ... ❖

తే|| అందఱుగోరగాదగినయావనకాంతినిరూఢినందముం | జెందికటాతువీ
తుణముచేవలపించుచుల్లిగ్రోవితే | డెందముసల్లగాసుధగడింది జడిన్ని గుడించు
చున్న హా | నందనిధానమైచేలగునందసుమాంబుగాంబిమ్రుక్కెదక | ౬౮

తా|| ఎల్లవారిచే నాశ్రయణీయంబగు యావనంబుచే సభిరబగుసాంద
ర్యంబునొంది వేణునాదంబులచేసుధసతశయంబుగ వషిం=చుచుం బూడవుల
గు కడకన్నులచే నాశ్రీతులంజూచుచు నిరతిశయానంద స్వరూపుండై వెలయు
శ్రీకృష్ణునిగూర్చినమస్కరించుచున్నాను . ... ❖

శ్లో || లసద్బహుకపీడంలలితస్నేగవదనంభ్రమత్కీ ౧డాపాంకంప్రణతజన
తానిస్వప్రతివదమ్ | ననామ్యైదశ్యాచింజవధుమాభోగభరితంవరందేవం
వందేవరిమళితకైశోరకగనమ్ | ... ❖

టీక|| లసద్బహుకపీడం - ప్రకాశించుచున్న నెమలిపురి భూపబంబుగాకలి
గీనవాడును - లలితస్నేగవదనం మిక్కిలినుందగమైన - బిణునకవుతోగూడినము
ఖంబుగలవాడును - భ్రమత్కీ ౧డాపాంకం - చలించుచున్న విలాసప్రధానము
లై నకడకంటిచూపులుగలవాడును - ప్రణతజన తానిస్వప్రతివదం | సస్రమయిన
జనసమాహముయొక్కనుఖమునకు గారణమయినవాడును - ననాభోదశ్యా
మం - నూతనమయిన మేఘమువలెనల్లనైనవాడును | నిజన ధురిమాభోగభరితం -
స్వకీయమయినసాందర్యము యొక్క పరిపూర్ణయొక్క సంజ్ఞాశయముగలి
గినవాడును | పరిమళితకైశోరకగనం - వ్యాప్తములై సీశోరపంబంబులైన
శృంగారాదిరసములుగలవాడును - వగం - ఉత్కృష్టమై నెవారునైన - దేవం -
శ్రీకృష్ణమూర్తినిగూర్చి - నందే | నమస్కరించుచున్నాను. ... ❖

ను || వటుధారాధరశోభితాంగులసద్బహోత్తమాంగులసము | త్కట
మందస్తీతనుందరున్వలదపాంక శ్రేణికాడంబులు | శ్శుభులైశోరకలాపుమో
హనకళాభోగిస్త్వరూపున్వితం | కటసంసేవకనిగ్వప్రచశుభాకారాస్పదుం
గాల్పెదక | ... ❖

తా|| ప్రకాశించుచున్న నెమలిపురి సేగయందలకరించి మిక్కిలినుందరంబ
గుబిణునకవుతోడంగూడిన మొగంబుగలిగి సంగలించుచున్న విలాసప్రధానం
బులై నకడకన్నులుగలిగినములగు జనంబులకునుఖంబులింజు గారణంజైవమో
కాలమేఘంబుబోలె నిలవణకంబుమెఱయన్వకీయంబయిన సాందర్యపరిపూర్ణ

త్వంబున నతికయిల్లివ్యాపించుచున్న బాల్యంబుచేతం దేజరిల్లుచునుత్కృష్టం
జగద్రీకృష్ణమూర్తినిగూర్చినమస్కరించుచున్నాను. ... .. ♦

శ్లో॥ సారస్యసామగ్యమివాననీనమాధుర్యచాతుర్యమివస్తితేన । తారు
ణ్యకారుణ్యమివేషీతేనచావల్యసాఫల్యమిదందృశోర్తే ॥ ౧౦

టీక॥ ఆననీన. ఈముఖముచేత । సారస్యసామగ్యమివ-సారస్య-సౌంద
ర్యముయొక్క - సామగ్యమివఃపూర్తిఃవలె - స్తితేనఃబిటునగవుచేత-మాధు
ర్యచాతుర్యమివ । మాధుర్య - మనోహరభావముయొక్క - చాతుర్యమివ । చ
మత్కారమువలెను - ఈషీతేన । చూపుచేత - తారుణ్య కారుణ్యమివఃతరుణ
భావముగలదయవలెను - ఇదం । ఈకానంబడుచున్న శ్రీకృష్ణార్థవస్తువు । మే.
సాయొక్క - దృశోః-నేత్రములయొక్క - సాఫల్యం-ఫలసంబంధమునది. ♦

చ । మురిపెవునవ్వుగాదిదివిమోహరసాస్పదరాశిగానిబి । త్రరమగుచూపుగా
దిదినితాంతదయానిధిగానిమోముదా । మరయిదిగాదఖండరసమాధురిగానిత్ర
జాలయాంగణం । తరమిదిగాదునాదు నయనంబులభాగ్యమకానిచూడగక ।

తా । సౌందర్యసంపూర్తిఃగల నెమ్మోముమనోహరత్వంబుచే జతురం
దైనబిటునగవును దరుణభావంబుగలదయచేవేలయు వీషీతంబుగలిగి యీకా
నంబడుచున్న శ్రీకృష్ణరూపంబగువస్తువు నాకన్నుల చావ్యంబునకు ఫలంబ
యియున్నది. ... .. ♦

శ్లో॥ యత్రవాతత్రవాదేవయదివిశ్వసీమస్తవ్యయి । నిర్వాణమపిదుర్వార
మర్వాచీనాసికింపునః । ౧౧

టీక॥ హేదేవ. ఓకృష్ణా-యత్రవా - బ్రాహ్మణజన్మమందైనను । మఱియొ
కజన్మమందయినను - తత్రవా - ప్రసిద్ధంబగు గార్హస్థ్యాశ్రమంబుననైనను-మ
ఱియొకయాశ్రమంబుననైనను (వత్రోంతరంబున - యత్రవా - శ్రీకృష్ణావతా
రవ్యతిరిక్తావతారమందైనను. తత్రవా- కృష్ణావతారమందైననుఅనియుంగల
దు) త్వయి- నీయందు । విశ్వసీమోయది-విశ్వాసముజేయువారలమైపట్టలయ్యె
నేని । నిర్వాణమపి ముక్తియును । దుర్వారం - వారింపనశక్యమైనది. అర్వాచీ
నాని । మోక్షవ్యతిరిక్తధర్మాదిపురుషార్థములు - కింపునః- ఏమిచెప్పను. ♦

మ । క్రతుహవ్యాదివిష్టభావనలధారావాక్యసుజ్ఞానసం । తతినెట్లైననువిశ్వ
సించిననునాత్మంగొల్వమోక్షంబనా । వృతమైవ ర్తిలునీకృపారసలసద్వితౌత్తి
దేసట్టిను । ప్రతముంగంచునుహాత్తకోటికిలనర్వాచీనముల్ బ్రాంతియే । ౧౧

తా|| ఏజన్తంబుననేయాశ్రమంబుననేనిశ్రీకృష్ణావతారంబునమఱియొకయ
వతారంబున నీయందవిశ్వసించితిమయినట్టులయ్యెనేని మోక్షంబునవృత్తిసద్గంధై
తోచుధర్మాదిపురుషార్థంబులభించుటకేమియచ్చెరువనుట. ... ❖

శ్లో|| రాగాన్ధగోపీజనవద్దితాభ్యాంయోగీంద్రభృంగేన్ద్రాగ్రహేవితాభ్యాం
ఆతామ్రపంకేరుహవిభ్రమాభ్యాంస్వామిస్పదాభ్యామయమంజలిస్తే|| ౨౨

టీ|| హేస్వామిః - ఓకృష్ణా - రాగాంధగోపీజనవందితాభ్యాం - రాగ-
అనురాగముచేత. అంధా. అంధులయిన - గోపీజన - గోపికాస్త్రీశ్రునులచే
త - వందితాభ్యాం - నమస్కరింపబడుచున్నవిఘ్నయోగీంద్రభృంగేంద్రాగ్రహే
వితాభ్యాం - యోగీశ్వరులనియెడిభృంగురశ్రేష్ఠములచేత సేవంపబడుచున్నయ
దియు. ఆతామ్రపంకేరుహవిభ్రమాభ్యాం - ఆతామ్ర. అంతటనెఱ్ఱవైనవం
కేరుహ - కమలములయొక్క - విభ్రమాభ్యాం - విలాసములవంటివిలాసము
లుగలవియునగు. తే. నీయొక్క - పదాభ్యాం. పాదములకొఱకు. ఆయం. అం
జలిః. ఈనమస్కారము - కృపిః! చేయబడియెను. ... ❖

మ|| అరుణాంభోజవిలాసమైప్రబలమోహవేళగోపీమనా స్మరసీశోభితమై
మునీంద్రజనచంచచ్చంచరీకన్రజా | కరమైహంసకనాదమేదురమునైకన్వట్టుపా
దాట్టుకుం | గరయుక్తంబుననంటియంటితుదసోకన్వకనోలాచౌదః|| ౨౩

తా|| ఓకృష్ణాయనురాగంబున నితరంబుమఱిసేవించు గోపికాజనంబుల
చేనమస్కరింపబడుచుయోగీశ్వరులను చుచరీకశ్రేష్ఠంబులచేసేవంపబడుచు
నెఱ్ఱతామరల విలాసంబులవంటివిలాసంబులుగలిగిమెఱయు నీవదంబులకొఱకు
నమస్కరించుచున్నాను. ... ❖

శ్లో|| అర్థానులాపాన్వృజసుందరీణామకృత్రిమాణాంచసరస్వతీనామ్ | ఆ
ర్ధాగ్రయేనశ్రవణాంచితేనసహృదయంతంతరుణంగృణీమః|| ౨౩

టీ|| వ్రజసుందరీణాం - గోపికాస్త్రీశ్రుయొక్క - అకృత్రిమాణాం - కవటర
హితములయిన | సరస్వతీనాం - వాక్యములయొక్క - అర్థానులాపాః - అ
ర్థములయొక్కయేకదేశపునరుచ్చాగణములను - శ్రవణాంచితేన - శ్రోత్రముల
యొక్కప్రాంతములచేత - ఆర్ధాగ్రయేనచ | సరసహృదయముచేతను - సం
భావయంతం | బహూకరించుచున్న - తరుణం - యౌవనవంతుడైనకృష్ణమూ
ర్తినీ - గృణీమః. ఉచ్చరించుచున్నాను. ... ❖

చ|| చుళికితమైనచూపులొకచోటనెఱుంగనిపువ్వుబోండ్లమేలీ. సొలపుమీటా

రిచూపులరసాక్కు సెలంగడు తేటమాటలు । న్వలపులు తోప గావినిమనంబునను
వ్విశులూఱు చెల్వనన్ । లలితన యోవిలాసునిన నారతమున్ను తియింప జెల్లడే ।

తా । గోపికలకుటిలంబులగు వాక్యంబులపునః పునరుచ్చారణంబులఁజెవి
కింపు గనుమనంబునకనుకూలంబుగనువినుచు బహుకారింపుచున్న యావనవం
తుండగు శ్రీకృష్ణునిస్తరించుచున్నాను. ... .. ❖

శ్లో । మనసీమచుసన్నిధతాంసుధురముఖామన్దరాపాంగా । కరకలితలలిత
వంశాకాపికిశోరాకృపాలహారీ । ... .. ❖

టీక । మధుకముఖా - స్తుండరమైన ముఖముగలయదియు । మందరాపాం
గాః - మందగ్న అలసములయిన అపాంగా. క్రేగంటిమాడ్కులుగలయదియు.
కరకలితలలితవంశా - కర । హస్తముచేత - కలిత । కూడుకొన్నటువంటిదియు.
లలిత. స్తుండరమైసట్టిదియగు - వంశా । వేణువుగలయదియు । కాపి - వాచామ
గోచరమయినయదియు - కిశోరా । బాల్యముగలయది యును - కృపాలహారీ.
భయాళిశయము - మమ । నాయొక్క - మనసి । మనము నందు - సన్నిధతాం స
న్నిధిచేయుగాక. ... .. ❖

తే । అందమునొందు నెమ్మొగమునంధుగృహామృతవృష్టిపైపయిం । గ్రంధుకొ
సంగనొప్పకడకన్నులు సెన్నలరంగవేణువం । దందగరంబులంజెలగనంగజమో
హనమూర్తియొకరంబునన రారుబాలకుడుపోల్పుమృదీయహృదంతరంబునన్ ।

తా । స్టాండర్యంబుచేతంచేజరిల్లు నెమ్మొగంబుగలిగియలసంబులగునపాం
గంబుగలిగికరంబుల వేణువలరంజెప్పనలవికానిదియై బాల్యంబుచేమెలగుదయా
లితయము సామనంబునందోచుగాకయనుట. ... .. ❖

శ్లో । రక్షస్తునశ్శీతపాశుపాల్యాబాల్యావృతాబ్ధిర్విశిఖావతంసాః । ప్రా
ణప్రియప్రస్తుతవేణుగీతాశ్శీతాద్యశోశీతలగోపకన్యాః । ... .. ❖

టీక । శీతపాశుపాల్యాః - అభ్యసంపబడినగోరక్షణముగలయదియు । బా
లావృతాః - బాలురచేతబరివేష్టించబడినయదియు - బద్ధిర్విశిఖావతంసాః । నెమలి
పురిశిరోభూషణముగాగలయదియు. ప్రాణప్రియప్రస్తుతవేణుగీతాః - ప్రాణ
ములకునిష్ఠమున వేణుగానుముగలయదియు । ద్యశోః - నేత్రములకుశీతాః - గ్ర
హింపదగినదియు - శీతలగోపకన్యాః - సమీక్షనలయినగోపకన్యలుగలయదియు
నగు. లీలాః - శ్రీకృష్ణవిలాసములు । సః - మమ్ము । రక్షణంబు - రక్షించుగాక. ... .. ❖

మ । పౌలపాండస్వప్నబాలకల్లూలువరేఫుల్ గ్రేపులన్నేపినూ । పులుగుంజా
మణిపుంజరంజితకరాంభోజంబుతోబింభూపాపలతోజల్లనిచూపుతోష్యధురవం

శ్రీప్రాథితో వచ్చి కాంతల లాల్పిచుచు గాక దీర్ఘహరిన త్యంబున్న ముంబ్రోవుతఁ.

తా॥ అభ్యసించబడిన గోరక్షణంబు గలిగి బాలుర చేనావృతంబులగుచు నెవ్వరి యతంబు గలిగి ప్రాణంబులకన్నను - బ్రహ్మబగువేణుగానంబునవిలసిల్లుచు హృద్యంబుల యుసమీచీనలగు గోపకన్యకలు వదియించు చుండవెలయు శ్రీకృష్ణవిలాసంబులు మమ్ము బ్రోచు గాకయనుట. ... ..

శ్లో॥ స్థిత స్థబకీతాధరం శిశిరవేణునా దామృతం ముహుస్తగళోచనం మదకటాక్షమాలాకులమ్ | ఉరస్థలవలీనయా కమలయాసమాలింగితం భువ స్థలము పాగతం భువనదైవతం పాతునః | ౭౬

టీ॥ స్థిత స్థబకీతాధరం - స్థిత! నవ్వుచేత - స్థబకీత! సంజాతగుచ్ఛములు గల. అధరం. అధరోష్ఠము గల యదియు - శిశిరవేణునా దామృతం | చల్లనైన శేణురవమని యెడి యమృతము గల యదియు - ముహుః | మాటిమాటికిని - తరళోచనం - చలించుచున్న నేత్రములు గల యదియు | మదకటాక్షమాలాకులం. మదింబిన క్రేగంటిచూపులయొక్క పంక్తులచేత వ్యాపింపబడుచున్న యదియు. ఉరస్థలవలీనయా | వత్సస్థలమందునుండిన - కమలయాసమాలింగితం. ఆల్పిగనము చేయబడుచున్న యదియు | భువః - భూమియొక్క - తలం. ప్రదేశమును గూర్చి. ఉపాగతం | పొందిన యదియునగు - భువనదైవతం | లోకదైవతమయిన శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మము - నః | మమ్ము - పాతు | రక్షించు గావుత. ...

చ॥ ఉరమునసింధురాజనుతనుంచియు గోగిట గారవించియు | ధరణికిదిగి యీ భువనదైవతమెవ్వతవేడికాంచెనో | తగళోచుదాలసేతుగనుధారసమున్నధురాధరోష్ఠము | స్తురళిశవామృతంబును మనోజ్ఞుడన స్థితబిందుబృందము | ౭౬

తా॥ మొలకలెత్తుబిటుక గవుచేసుందరంబగు నధరంబును జల్లనైవవేణునా దామృతంబును సారెసారెకు జంచలీంబులగు లోచనంబులును మదప్రధానంబులు గుకడకన్నలుం గలిగియురమ్మున మెఱయు కమలాదెంచే నాలింగనంబు చేయంబడుచున్నదియై వెలుంగుచుబుడమికిందగిన లోకదైవతంబగు శ్రీకృష్ణాఖ్యతేజంబు మమ్ము బ్రోచు గాకయనుట. ... ..

శ్లో॥ నయనాన్యుశేభజత కామదుఘంస్పృదయాన్యుజేకిమపి కారుణికమ్ | ధరణామ్పుజేముసికింలై కధనంవదనామ్పుశేప్రవచధూర్జవమ్ | ౭౭

టీక॥ నయనాంబుజే. కమలమువంటి నేత్రమునందు కిమపి కామదుఘంకిరోరి కనుబిందుకుచున్న యదియు - హృదయాంబుజే హృదయకమలమందు కిమపి చే

వృనలవిగాని - కారుణికందయావంతమైనయది/గు- చరణాంబుజేపాదవద్ద
 మందు మునికులై కధనం మునిసమూహమునకుఘృణ్యమయినయదియు-వదనాం
 బుజే. ముఖవద్ద మంది . ప్రజవధూవిభవం- ప్రజవధూ! గోపస్త్రీలయొక్క-
 విభవం- విశ్వర్షమైనయదియునగు - మహాః! తేజమును- భజత! సేవింపుడు. ❖

ఉ॥ కస్తులెచాలుగోర్కులానగ౯హృదయాబ్జమచాలుజెల్వికే! సన్నుత
 పాదపంకజమచాలుమునీంద్రజనానరూపసం! వన్నధనాస్తీన్యదనవద్దమచా
 లువ్రజాంగనావిలాసోన్నతకట్టిద్యవిభవోజ్జ్వలునామదినాత్రయించెడక॥ ౧౧
 ఓయిందియంబులారాయాత్రయించినవారలొక పరినూచినంతనకన్నులు
 దయారసంబువ్వశిలఘ్రిలకామంబులనీజాలుహృదయంబెవ్వుడునుదయాకరంబ
 గుచునుండుచాదంబులు సెల్లమునులకమూలధనంబగుచునుండు నెమ్మొగంబుగో
 పిలకై క్వర్వంబిచ్చుచునుండునిట్టిశ్రీకృష్ణరూపతేజంబునాత్రయించుడనుట. ❖

శ్లో! నిర్వాసనంహంతరసాంతరాణాంనిర్వాణసామ్రాజ్యమివావకీర్ణంఅ
 వ్యాజమాధుర్యమహనిధానమవ్యాత్యేజానామధిదైవతంసః॥ ౧౨

టీక! రసాంతరాణాం-రసవిశేషములయొక్క - నిర్వాసనం - తిరస్కార
 మైనవాడును. అవకీర్ణం- వ్యాప్తమయిన - నిర్వాణసామ్రాజ్యమివ - నిర్వా
 ణము క్రియొక్క - సామ్రాజ్యమివ - సర్వస్వముపలెనున్నవాడును - అవ్యాజ
 మాధుర్యమహనిధానం. నిరుపాధికమైనసౌందర్యనిక్షేపమయిన వాడును. ప్ర
 జానాం - ప్రజలకు - అధిదైవతం : దేవుడైన శ్రీకృష్ణుడు - సః - మమ్ము - అ
 వ్యాతే - రక్షించుంగాక. ... .. ❖

ఉ॥ ఇతరరసంబులెఱికిసినవమోహనమాధురీనిధి! సతతముగాంచినంద
 నిచాలుసముక్తిసుఖానుభూతియా! కృతియలరారగాదనువరించెననందగుగో
 పరూపసం! గతమగుదైవతంబభిలకాంక్షితముల్జతగూర్పుగావుత॥ ౧౩

తా! రసవిశేషంబులందిరస్కరించుచుముక్తిసర్వస్వంబుంబోలెవెలంగుచు
 నిరుపాధికసౌందర్యంబునకునిక్షేపంబయియెల్లరకుసేలికయై వెలయు శ్రీకృష్ణా
 ణ్యుడైవతంబుననుంబ్రోచుగావుతయనుట. ... .. ❖

శ్లో! గోపీనామభిమతగీతవేషహాషాఽదాపీనస్తనభరనిర్భరోవగూఢం! కే
 లీనామవతురసైరుపాస్యమానంకాళిందిపులిసచరంవరంమహూనః॥ ౧౪

టీక! అభిమతగీతవేషహాషాఽత్ - అభిమత. అంగీకరింపదగిన - గీత-గా
 నముచేతను. వేష. అలంకారముచేతనునై నయిట్టి హాషాఽత్. సంతోషము
 వలన - గోపీనాం - గోపికలచేత. ఆపీనస్తనభరనిర్భరోవగూఢం - అలింగనము

చేయబడుచున్నయదియు. శ్రీనాం - క్రీడలయొక్క - రస్యై - రసాతిశయము
లచేత. ఉపాస్యమానం - స్వేపింపబడుచున్నయదియు - కాళిందీపులివచరం -
కాళిందీ - యమునయొక్క - పులివ. ఇసుకతిప్పలయందు-చరం. తిరుగుచున్న
యదియు. వరం. ఉత్కృష్టమైనయదియునగు-మహాః- తేజస్సు. నః - మమ్ము -
అవతు- రక్షించుగాక. ... ..

మ! నవలావణ్యవయోవిలాసమురళీనాదంబులంజొక్కినా ల్లవకాంతలీయ
మునాధునీపులివనలీలావేదికిం దార్చి గారపమొప్పంగుచకుంభసంభృతవరీరంభం
బులకాసంధిబంధవిశేషంబులదెల్పమెచ్చు భువనాధారుండు నక్షత్రోవుతకా

తా । ఇష్టంబులగుగానవేషంబులనై ననంతోషంబున గోవస్తీగ్రుణవలుద
చన్నుంగవలెదనాటంబైకొనియాటింగనంబుజేయనంతసిల్లుచుసెల్ల విలాసంబు
లచేసేవింపబడుచుయమునానిదియందలి యిసుకదిన్నెలం జరియించుచునధికం
బై కెలుంగు తేజంబునన్నుంబ్రోచుగాకయనుట. ... ..

శ్లో॥ ఖేలతాంతునసీఖేచరాంగనామానసీయమృదువేణుస్వనైః । కాన
నేకీమపినఃకృపాస్పదంకాలమేఘకలపెనాద్యహంతుహః॥

టీక॥ ఖేలరాంగనామానసీయమృదు వేణుస్వనైః - చేవతాస్తీగ్రుణవేత
గొనియాడబడుచున్న వేణుధ్వనులచేతను - కాననై - బృందావనమందు - కా
లమేఘకలపెనాద్యహం - నీలమేఘముతోడంగలహంతుచేయుచున్నయట్టిదియు-
కృపాస్పదం- దయాధారమైనయట్టిదియునగు - కిమపి - వాచామగోచరమయి
న-మహాః- శ్రీకృష్ణాఖ్యతేజస్సు- నః- మాయొక్క - మనసి- మనస్సునందు - ఖే
లతాం- సంచరించుగాక. ... ..

మ! అమరీమానితవేణుగ్నామున బృందారణ్యమందారబృంధముక్రిందక
యమునాతరంగకణికాంతద్వేదికామధ్యదేవీ కమునకసాంద్రఘనాఘనప్రతిభట
శ్యాచుద్యుతినొల్పుధామమునామానసపీఠికస్థుణగ్రచ్చున్నట్లుగాకప్పడుక

తా॥ దేవతాస్తీగ్రుచేసమ్నానింపబడినవేణుగానంబున బృందారణ్యంబున
నీలమేఘంబుతోడం గలహంతుచేయంగమకించునెమ్మనిచాయం దులకించుచుద
యాధారంబై వాచామగోచరంబై తేజరిల్ల తేజంబు నామనంబునం జరియం
చుగాకయనుట. ... ..

శ్లో॥ వీణీశాబవిలాచనాభిరలనక్రోణీభరప్రాధిభిస్యేణిఘాతరసక్రమాభిర
భిక్త్యాగ్రణిభృతాభిర్వృతః । పాణీద్యాచవివోదయైరతిపతేస్తూణీశయైస్సా
మైకైర్వాణీనామవదంపరంప్రణవతిఃక్షోణీవతిఃపాతునః॥

టీక! అలసక్రోణీభరప్రాధిభిః - అలస - మందములైన. క్రోణీ - సిరుదుల యొక్క - భర. అతిశయముయొక్క - ప్రాధిభిః - సామర్థ్యముగల యదియు. వేణీఘాతరసక్రమాభిః. వేణీఘాత - ప్రవాహముజేయబడిన - రస - మాధుర్యాదిరసములయొక్క - క్రమాభిః - సంచారములుగలయదియు - శ్రేణీకృతాభిః - వక్త్రముగాజేయబడిన - ఏణీశాబజలోచనాభిః - లేడిపిల్లకన్నులవంటికన్నులుగలగోపికలతోడ. ఆవృతః - పరివేష్టించబడిన యదియు. రతివలేః - మన్తధునియొక్క - ద్వా - రెండయిన - పాణీ - హస్తములను - తూణీశయైః - దొనలనున్నసాయకైః - బాణములచేత - వినోదయై - వినోదములుగలవానిగాజేయచున్న యదియు. అభితః - అంతటను - వాణీనాం - వేదాంతవాక్యములకు. పరం - మిక్కిలియును. అపదం - విషయముగానియదియు. వ్రజపతిః - వ్రజ - నందవ్రజమందలీజనులకు. పతిః - విభుడైన. క్రోణీపతిః - భూపాలకుడైన శ్రీకృష్ణుడు. నః - మమ్ము - పాతూ - రక్షించుగాక. ... ..

మ॥ సౌలపుంజూపులుగబ్బిగుబ్బులుఘనక్రోణీభరప్రాధిభిః | స్తలశృంగారరసోర్తికల్లలుగునింతుల్పూరులైకొల్వగంధిలతూణీశయబాణమంగబుడుపాణింబూనగాజేయునాచ్యేతివున్నాజ్ఞనసాతీలరఘీతుబరుకసేంతునందాత్తబుక॥౮౧

తా॥ సౌంపులగుచూపులునుగొప్పలై యలసంబులగు పిఱుందులుంగలిగి ప్రవాహీకృతంబులగు మాధుర్యాదిరసపరంపరలుంబోని గోపయువతులుబారులైకొల్వమారునికరంబుల బాణంబులచేతం గొవరోప్పంజేయుచు (అనగా మన్తధునికవేశరంబు సంపాదించుచుననుట) వేదాంతవాక్యంబులకుం బ్రతిపాదించనలవిగాకధరణీమండలంబునెల్ల నేలుచునందవ్రజంబునేలువెన్నుండునన్నుం బ్రోచుగాకయనుట. ... ..

శ్లో॥ కాళిందీపులినేతమానివిడచ్చాయేపురస్సంచరతోయేతోయజవత్ర పాత్రసీహీతందధ్యన్నమశ్చాతియః | తామేపాణితలేనిధాయమధురంవేణం విషాణంకటిప్రాస్తేనాశ్చవిలోకయన్ ప్రతికలస్తంచాలమాలోకయే॥ ౮౨

టీక! యః - ఏచాలకృష్ణమూర్తి | వామే - డాపలిదియైనపాణితలేహస్తమునందు. వేణం - పిల్లనగ్రోవిని - కటిప్రాంతే | నితంబవ్రదేశమునందు - విషాణం - శృంగీభూతముఖవాద్యవిశేషమును | నిధాయ - ఉంచీ - ప్రతికలం - ప్రతిక్షణమందును - గాశ్చ - గోవులను | విలోకయన్ - చూచుచున్నవాడగుచు తమానివిమాచ్ఛాయే - తడలచీకటినూకలయొక్క - నివిడ | దట్టమైన ధాయే - నిడగలయదియు - పురస్సంచరతోయే | పురః - ముందరను | సంచరతో - చరిం

కురున్న - తోయో ఉదకముగల | కాళిందీపులినే - కాళిందీయమునయొక్క
 పులినే - తినుకదిన్నెలయందు తోయజవత్రపాత్రసిహితం | తోయజవత్రకా
 మరనదశమనియెడి - పాత్ర | పాత్రమందు- సిహితం. ఉంపబడిన దభ్యన్నం.
 చల్లిన. అశ్వాతి- భుజించుచున్నాడో - తం. ఆవసిద్ధుడైన | బాలం-బాలకృ
 ష్ణమూర్తిని - ఆలోకయే - చూచుచున్నాను ... ..

ఉ|| వీకటిమానిజొంపమున జెన్నగు సైకతవేదినీలపుం | స్వాకజలంబులోమర
 లీవామకరంబునబట్టిదట్టిపై | దాకొనగొమ్ము జెక్కుకొనితామరపాకునబ్జిమె
 క్కుచుక్ | గోకులముంబ్రతిక్షణము గూరిమిగన్గొనుబాలు గాంచెదన్ |

తా|| దావలికేలంబిల్లనగ్రోవియునుంబిటుదుపొంతం గొమ్మునుమెఱయజీ
 కటిమాకుల నీడముంగలంబరియించు తోయంబుగల యము నానదియిసుకదిన్నె
 యందుగూర్చుండిగోవులంజూచుచు దామర పాకులోనిచల్లిదినుచుండు బాలకృ
 ష్ణనింజూచుచున్నాను. .. ..

•శ్లో|| యద్గోపీవదనేందుమండలచుభూత్కస్తూరికావత్రకంయల్లక్షీకుచశా
 తకున్మృకలశవ్యాకోచమిందీవరమ్ | యస్మిర్వాణనిధాన సాధనఽధానిధాంజ
 నంయోగినాస్తస్మశ్శ్యామలమావిరస్తుహృదయేకృష్ణాభిధానంమహాః | ౮౩

టీక|| యత్ - ఏవ్రసిద్ధమయిన - కృష్ణాభిధానం. శ్రీకృష్ణాశ్శ్యమైనమహాః-
 తేజము - గోపీవదనేందుమండలం- గోవస్త్రీలయొక్కముఖచంద్రమండలమం
 దు - కస్తూరికావత్రకంకస్తూరితలకము - అఘాత్ - అయ్యోనోయత్ - నీతేజము.
 లక్షీకుచశాతకుంభకలశవ్యాకోచం - లక్షీదేవియొక్క స్తవములనియెడుబంగా
 రుకలశములయందుఁకసించిన - యిందీవరం | నల్లగలువ - అఘాత్ - అయ్యో
 నో | యత్ - ఏతేజముయోగినాఁడీ ఋషులకు | నిర్వాణనిధానసాధననిధాని
 ర్వాణా ముక్తియనియెడి | నిధాన- నిత్యేవముయొక్క - సాధన | సాధించుట
 యొక్క - విధానిధానమందు - సిద్ధాంజనం | నిత్యేవబ్రహ్మదర్శకమైనకాటుక-అ
 ఘాత్ - అయ్యోనోతత్ - ఆవ్రసిద్ధమైన- శ్యామలంశ్యామలవర్ణమైన-మహాః- తే
 జము | నః-మాయొక్క - హృదయేహృదయమందు-ఆవిరస్తుప్రకాశించుగాక.

ఉ|| ఏహారివల్ల ఏజనముఖేందులకుఁకన్యగనాభిచిత్రకం బేహారిత్తికొమ్ముకుచ
 హేమఘటంబులనొప్పుమత్పులం | బేహారిముక్తిసేవధిముసింధ్రులకుం గనజేయు
 రంజనం | బాహారివల్లమూర్తిహృదయంబుననన్నిధిజేయుగావుతన్ | ౮౩

తా॥ ఏతేజంబుగోపికల నెమ్మొముచందురున్లకు గస్తూరీతిలకంబయ్యెనేతే
 జంబురమాదేవి కుచకనకకలశంబులందు నుత్పలంబయ్యెనేతేజంబు యోగులకు
 మోక్షనిక్షేపంబుగననంజనంబయ్యెనట్టి శ్యామలవర్ణంబైనశ్రీకృష్ణాఖ్యతేజంబు
 నాయెడంబ్రకాశించుగాకయనట. ... ..

శ్లో॥ పుల్లెస్తీవరకా న్తిమిస్తుపదసంబద్ధావతంసప్రియంశ్రీవత్సాజ్కముదార
 కౌస్తుభధరం పీతామృతంసుందరమ్ । గోపీనాంనయనోత్పలార్చితతనుంగోగో
 వసంఘావృతంగోవ్దింకలవేణునాదనిరతందివ్యాంగభూషంభజే । ౮౪

టీక॥ పుల్లెదీవరకాంతిం । వికసించిననల్లకలవలకాంతివంటికాంతిగలవా
 దును- ఇందువదనం । చంద్రునివంటిముఖముగలవాడును- బద్ధావతంసప్రియం.
 నెమలిపింఛభూషణమేయిష్టముగాగలవాడును- శ్రీవత్సాంకం. శ్రీవత్సమును
 చ్చీచిహ్నముగాగలవాడును - ఉదారకౌస్తుభం - దోషరహితమైనకౌస్తుభర
 త్నమునుధరించుచున్నవాడును - పీతాంబరం । వచ్చినై నవస్త్రమునుధరించె
 నవాడును - సుందరం । సుందరుడయినవాడుగనుక - గోపీనాం- గోపికలయొ
 క్క - నయనోత్పలార్చితతనుం । నేత్రములనియెడినల్లగలువలచేత బూజింపబ
 డినశరీరముగలవాడును - గోవసంఘావృతం । గోవులయు గోపాలకులయుస
 మాహముచేతబరివేష్టించబడియున్నవాడును । కలవేణునాదనిరతం- అవ్యక్త
 మధురమైనవేణుధ్వనియందు నానక్తుడైనవాడును - దివ్యాంగభూషం. శ్రేష్ఠ
 ములయినశరీరాలంకారభూషణములుగలవాడునునగు - గోవిందం । గోవిం
 దుని భజే-సేవించుచున్నాను. ... ..

తా॥ శ్రీవత్సాంకితుగోపికానయనరాజీవార్చితుంగోషగోసేవాభావితుగా
 స్తుభోల్లసితవంశీనాదమోదాన్వితుః । గోవిందున్నవపింఛయుక్తుశశివక్రూ
 ఘ్నల్లనీలోత్పల । శ్రీవిభాజితుహాటకాంబరయాతుః సేవించుభూషాంబితుః ।

తా॥ శ్రీవత్సాంకుండునుగోపికలనయనోత్పలంబులచేతంబూజింపబడు
 వాడునుగోగోపాలసేవించుండును గౌస్తుభవత్సండును వేణునాదనిండును
 బర్నిబద్ధావతంసుండునుబూగ్గవలద్రాననుండును నీలోత్పలకాంతిశరీరుండును
 పీతాంబరుండునుహారకేయూరాద్యలంకార శోభితుండునునగు గోవిందునిసే
 వించుచున్నాననట. ... ..

శ్లో॥ యన్నాభీనరసీవహంతరపుటేభృంగాయమాణోవిధిర్యదృక్షఃకమలా
 వీలాసనదనంయచ్చక్షుషీచేన్ద్రినా । యత్పాదాబ్జవిన్దనుతా నురనదీ శంభో

శ్రీరోఘాపణం యన్నామస్త్యరణంధునోతిదురితంపాయాత్సనఃకేశవః | ౧౫ ||

టీక: యన్నాభీసరసీరుఁఁతరపుటే - ఎవ్వనిబాడ్డుదమ్మిమధ్యప్రదేశము నందు- విధిః - బ్రహ్మదేవుడు | భృంగాయమాణః- తుమ్మై దవలెనాచరించుచున్నవాడగుచు (తిష్ఠతి. ఉన్నాడో) యద్వక్షః. ఎవనిభుజాంతరము. కమలాచిలాస సదనం - లక్ష్మీదేవియొక్కవిలాసార్థమయినగృహమో | యచ్ఛక్తుషీచ. ఎవనియొక్కకన్నులును. ఇంద్రియా - చంద్రసూర్యులలో | యత్పాదాబ్జవిస్ఫులతా. ఎవనిపాదకమలమువల్లబయలువెడలిన | సురనదీ- గంగానది | శంభోః- శివునియొక్క - శిరోఘాపణం. ఆవతంసమో | యన్నామస్త్యరణం. ఎవనిపేరునుదలంచుట దురితం- పాపమును | ధునోతి- కంపింపజేయుచున్నదియో | సః- ఆప్రసిద్ధుడయిన- కేశవః- శ్రీకృష్ణమూర్తి | సః - మమ్ము | పాయాత్ | రక్షించుగాక. ❀

మ|| ఎవ్వనినాభికంజమునభృంగముభంగిజెలంగుబద్ధజుం | జెవ్వనికన్నులిందు రవులెవ్వనివక్షములబ్బికాటవ | ట్టెవ్వనిపాదపద్మజలమిశుజటాటవిబొల్బుఘాపణం | బెవ్వనిబేర్కొనంగలుషమిగునోయాహరినన్నుబ్రోవుతా || ౧౫

తా|| ఎవ్వనిబాడ్డు తామరయందునులవతేటివలె జెలంగుచునుండు నెవ్వని యురంబుకమలాదేవికి లీలామందిరంబై వెలయు నెవ్వనికన్నులినిందురవులువెల యుదురెవ్వని పాదకమలంబునం బొడమిన గంగానదిశివునకు శిరోఘాపణం బై వెలయు నెవ్వనినామంబులుస్తరింపనఖిలదురితంబులడంగు నట్టికేశవుండునన్నుంబ్రోచుగాకయనట. ... ❀

శ్లో || రక్షస్తుత్వామసితజలజై రంజలిః ప్థాదమూలేమినానాభీసరసిహృదయేఘోరభాణామురాధేః | హారాఃకణ్ఠేహరిమణిమయావక్త్రప్రవక్ష్యేద్విరేఘాః పింఛాచూడాశ్చికురనిచయేఘోషయోషితక్రూటాః || ... ౧౬

టీక: యే - ఏ - ఘోషయోషితక్రూటాః - గోవస్త్రీగ్రకడగంటిచూపులును | మురాధేః- శ్రీకృష్ణనియొక్క - పాదమూలే | పాదమూలమున- అసితజలజైః - నల్లగలువలచేసయిన- అంజలిః- దోయిలియును- నాభీసరసి- బొడ్డునియొడికొలకనందు - మినాః | మినాసులును - హృదయేః | మనస్సునందు - మారభాణాః | మదనబాణములును - కంఠే | కంఠమందు- హరిమణిమయాః- ఇంద్రసిలివికారములయిన | హారాః - హారములును | వక్త్రప్రవక్ష్యే-ముఖకమలమునందు. ద్విరేఘాః | భ్రమరములును- చికురనిచయే | కేశసమూహమందు. పింఛాచూడా-

శింఖరూపకశిరోఘాషణములును - అఘావణ - అయినయో! తే. ఆగోపిక
లకడకంటిచూపులు! త్వం - నిన్ను - రక్షింతురక్షింపుగాక. ... ❀

చ॥ కమలదళాక్షునంఘ్రులకుగల్వలదోయిలినిన్ననాభిక్రూపమునకుమీలుపే
రెదకుభావజువాలుశిరోధికింద్రర । త్నములసరాలు మోముచిరిదమ్మికిదుమ్మెద
చాలుమాళికి । స్విమలపుబిలిదాలుదగువేతలచూపులునిన్నుబ్రోవుతణ । ౮౬

తా ॥ ఏగోపికలకడకంటిచూపులువెన్నునిపాదపద్మంబులకుగలువలదోయిలి
యునుబొడ్డుకొలకునందుమీనంబులునురంబునమారునిచాణంబులునుగరంబునం
దునిండ్రసిలంబుల సరంబులునుమోముదామరయందు భ్రమరంబులును సిగయం
దునెచలిపురిసొమ్ములునయ్యెనోయట్టికడకన్నులునిన్ను రక్షించు గాకయనుట.

శ్లో॥ దధిమథననినాదై స్త్యక్తనిద్రఃప్రభాతేన భృతవదమగారంవల్లవీనాం
ప్రవస్థః । ముఖకమల సమీరై రాశు నిర్వాప్యదీపాన్క బళితనవనీతం పాతు
గోపాలచాలః॥ ౮౭

టీక॥ ప్రభాతే. అపరరాత్రమున। దధిమథననినాదైః - దధి। పెరుగుయొ
క్క - మథన। చిలుకటవలనఁగలిగిన - నినాదైః । ధ్వనులచేత- త్యక్తనిద్రః। వి
దువబడిననిద్దరగలవాడగుచు - వల్లవీనాం । గోపికలయొక్క - అగారం । గృ
హమునకు - నిభృతవదం। నిభృత- మందమైన। వదం - పాదములుగలుగునట్టులు
గా- ప్రవస్థః- ప్రవేశించినవాడగుచు । ముఖకమలసమీరైః - ముఖకమల। కమ
లమువంటిముఖముయొక్క - సమీరైః । వాతములచేత - దీపాణ । దీపముల
ను- అశుశీఘ్రముగా- నిర్వాప్యదీపాన్క బళితనవనీతః-ప్రింగబడినవెన్నుగ
లిగిన। గోపచాలః - బాలకృష్ణమూర్తి - నః। మమ్ము - పాతు। రక్షించుగాక- ❀

ఉ॥ ప్రొద్దునజల్లజిల్కరవముల్ చెవిసోకినయంతలోవల । న్నిద్దర లేచిగోపర
ఘణీసదనంబులజొచ్చియొయ్యన। న్నద్దుఘణంపీయాస్యపవనంబుననాళముబూ
నిదీవము । ల్పెద్దయెనర్చివెన్నుగ బళించినగోపకుమారుగాంచెదణ॥ ౮౭

తా॥ ప్రభాతంబునంబెరుగుచిల్కరవంబులువినినిద్దరమేలుకాంచిగోపికా
సదనంబులంజొచ్చినద్దు గాకుండ బాదంబులూనుచుంబోయిముఖమారుతంబున
దీవంబులర్చివెన్నుప్రింగుబాలకృష్ణుడునన్నుబ్రోచుగాకయనుట. ❀

శ్లో॥ ప్రాతస్సృరామిదధిఘాషణవీతనిద్రంనిద్రావసానరమణీయముఖారవిందం!
సృద్ధ్యానవద్యవభువనయనాభి రామమున్నిద్రపద్మనయనంనవనీతచోరం॥

టీక॥ దధిఘాషణవీతనిద్రం। దధిఘాషణదధిమథనభస్మధ్వనిచేత-వనీతః। పోగొట్టబడిన-

విద్రం. నిద్రగలవాడును. నిద్రావసానరమణీయముభారవిందం । నిద్రాంతమం
 కుసుందరమయినముఖకమలముగలవాడును - హృద్యానవద్యవపుషం । మనో
 క్షారమయిదోషరహితమైనశరీరముగలవాడును - నయనాభిరామం. నేత్రము
 లకునుత్సవస్వరూపుడయినవాడును - ఉన్నిద్రపద్మనయనం - వికసించినతామ
 రరేపలవంటి నేత్రములుగలవాడునునగు - నవనీతచోరం- వెన్నదొంగయైన
 బాలకృష్ణుని - ప్రాతః । రేవకడ - స్త్ర రామి । స్త్రరించుచున్నాను. ... ❖

చ । పెరుగుమధించువేళగనిపెట్టుకలేచిననిద్రమబ్బుతో । నరుణిమఁజెందుకన్నుగ
 వయందముజారుముభారవిందముకే । సరసతనూవీలాసములచందముజూడ్కికి
 వేడ్కజేయగా । బరగెడువెన్నదొంగనుబ్రభాతమునన్నుతియింతునామదికే ।

తా । పెరుగుదిల్కురవంబులచే మేల్కొంచినదురమబ్బుచేతం జెన్నలరు
 నెమ్మొముతామరవిలసిల్ల మనోహరంబులయిన శరీరవిలాసంబులచేదేజరిల్లుచు
 నయనాభిరామంజైవెన్నలుగొంగలించు పుండరీకాక్షునిరేవకడంగొలుచుచు
 నుతియించుచున్నాననుట. ... ❖

శ్లో । పుల్లహల్లకవతంసకోల్లనద్గల్లమాగమగవీగవేషితమ్ । వల్లవీచికురవా
 సీతాంగుళీవల్లవంకమపివల్లవంభజే । ... ❖

టీక । పుల్లహల్లకవతంసకోల్లనద్గల్లం- వికసించినయెఱ్ఱదామరలనియెడికర్ణా
 వతంసముచేతబ్రకాశించుచున్నచెక్కిళ్లుగలవాడును. ఆగమగవీగవేషితం - వే
 దాంతవాక్యములచేత వెదుకబడుచున్నవాడును - వల్లవీచికురవాసీతాంగుళీవ
 ల్లవం - గోషికలయొక్కకుంతలములచేత భరిమళముగలవిగాజేయబడిన చిగుళ్ల
 వంటివేళ్లుగలవాడును - కమపి । వాచామ గోచరుడైనవాడునగు - వల్లవం.
 గోపాలకృష్ణుని । భజే - సేవించుచున్నాను. .. ❖

ఉ । పుల్లకతల్లజశ్రుతిపుటాభరణోజ్జ్వలగల్లభాగునికే । వల్లవకామినీచికుర
 బంధనుమోత్కరవాసీతాంగుళీ । వల్లపుమానిమాససవిభాసీతువేడగవీగవేషి
 తుకే । స్త్రలితారుణాంబుజవిశాలవిలోచనుగొల్పెదన్నదికే । ... ❖

తా । జెవిసందులవిలాసంబుకొఱకుండిన యెఱ్ఱనితామరలచేతం దేజరిల్లు
 చెక్కిళ్లుగలిగి గోషికలకొప్పులలంకరించు కతంబునంబరిమళించువల్లవంబులుం
 ఖ్యానివేళ్లుగలిగివేదాంతవాక్యంబులచే నస్వేషింపబడుచువాచామగోచరుం
 డైవేలయుగోపాలకృష్ణునిసేవించుచున్నాను. ... ❖

శ్లో! స్త్రీయంహారేహారతియన్నవనీతచౌర్యం జారత్వమస్యగురుతల్పకృ
తావరాధమ్ | హత్యాంధశాసనహతిమధుక్వానదోషంయత్పూతనాస్తన
వయస్సప్రసాతుకృష్ణః | ౯౦

టీక! హారే: - శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - నవనీతచౌర్యం - శిశ్నతోంగత
నము - యత్ - ఏది - అస్తి - కలదో - తత్ - అది | స్త్రీయం - చౌర్యమును | హారతి - హ
రియించుచున్నదియో - అస్య - ఈశ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - యత్ - ఏజారత్వం -
ఏటభావము - వణితంపత్ | చెప్పబడుచున్నదియై - గురుతల్పకృతావరాధం -
గురుభార్యయందు జేయబడినయవరాధమును - హరతి | హరించుచున్నదియో -
హారే: - శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్క - యా - ఏ - దశాసనహతిః | రావణసంహారము -
వణితాసతి - వణింపబడినదియై | హత్యాం - హత్యను - హరతి | హరి
యించుచున్నదియో - యత్పూతనాస్తనవయః - ఏకృష్ణమూర్తియొక్కపూత
నాస్తనపానము - వణితంపత్ | వణింపబడినదియై - మధుక్వానదోషం | మ
ద్యపానదురితమును - హరతి | హరించుచున్నదియో - సః - ఆప్రసిద్ధిడైన | కృ
ష్ణః - కృష్ణమూర్తి - అస్మాక్ - మమ్ము | ప్రసాతు - పవిత్రులజేయునుగాక. ♦

చ | గురుసతిగూడినట్టియఘకోటిజనుకవ్రజజారతారతింబారయపుమద్యదో
షములుపూతనచన్నులుజేపుట్టెంచినం | చెరలునుహత్యరావణహతిస్వినజౌర్య
మువాయువెన్నదొం | గరికములెన్ననట్టికథగల్గినశౌరిపవిత్రుజేయుతక || ౯౦ ||

తా || శ్రీకృష్ణునివెన్నదొంగరికముస్త్రీయింపజౌర్యదోషంబులడంగువెన్న
నిజారత్వంబువణింప జారత్వంబువలసంబొడమిన ఛాపంబులు రూపుమా
యుశ్రీమన్నారాయణుండొనరించిన రావణసంహారంబుదలంపబ్రహ్మహత్యయై
సంబోవునందనూనుండు సేసినపూతనాస్తన్యపానంబుజింతించినమద్యపానంబు
ననైసకలుషంబులురూపుమాయునిట్టిశ్రీకృష్ణుండుననుబవిత్రుంజేయుగాకయనుట.

శ్రీకృష్ణునివరసంబు చేమదనాతురయగునాకగోపికమన్మధుని
నుపాలంభించురీతింజెప్పచున్నాడు. ... .. ♦

శ్లో! మారమావసయదీయమానసేచూధవైకనిలయే యదృచ్ఛయా | శ్రీర
ఘావతిరిహాగమేదసౌకస్యహేతనిజవేత్తలంఘనమ్ | ౯౧

టీక! హేమార. దీయమన్మధుడా-మాధవైకనిలయే-విష్ణువునకుముఖ్యస్థా
నమయిన- ఇహ-ఈ-మదీయమానసే | నాసంబంధియయినమనస్సనండు-యదృ

కృపా- విచ్ఛలవిడిగామాన. ఉండకుము. అసౌ- ఈ శ్రీరమావతిః- లక్ష్మీనా
 వాయకుడు. ఆగమేత్ వచ్చెను- నిజవేత్తలంఘనం- నిజ స్వకీయమైన- వేత్త! గృ
 హమునందు- లంఘనం. ప్రవేశించుటను- కః- ఎవ్వడు! సహేత- సహించును-
 చ॥ అనుపమదివ్యధామముము రాసికినామనమట్లుకావును. స్తనసిజినిల్యవద్దచ
 సుమావినుమాయనుమానమేటికి. స్తనరుహలోచనుండిటకువచ్చిననేరమువచ్చు
 నెమ్మెయిం । దనగృహసీమనొండొకడు దారొకననెవ్వడు సైచుజెప్పమా॥౯౦

తా॥ ఓయిమదనుడానామనంబుశ్రీనాయకుండగువిష్ణుదేవునకు నాలయం
 బుగావుననిక్కడనిల్వకుమా- శ్రీవతివచ్చిననీకునేరంబు దొరకొనుదనంబుజో
 బ్బిననెవ్వని నెవ్వండు సైచునింకనైనవెడలిపొమ్మనుట. ... .. ❖

శ్లో॥ ఆకుంచితంజానుకరంచేవాచుంస్యస్యతీ. తౌదక్షిణహస్తవద్దే । ఆలో
 కయంతంవనీతఖండంబాలంముకుందంమనసాస్త్రరామి॥ ౯౨

టీక॥ ఆకుంచితం - ముడువబడినయట్టియు- వామం! దానలిఁదైనట్టియున
 గు - జాను! మోకాలిని- కరంచ! హస్తమును- ధీతౌ- భూమియందు- స్వస్యతంబి
 కక్షిణహస్తవద్దే - వలపలిదగుకరకమలమందు । నవనీతఖండం వెన్నముద్దను- ఆ
 లోకయంతం- చూచుచున్నవాడును । బాలం- బాలుడైనవాడునైన । ముకుం
 దం! శ్రీకృష్ణమూర్తిని- మనసా! మనస్సుచేత- స్త్ర రామి! స్త్రరించుచున్నాను- ❖

జే! పాదావలికేలుజానువును దారిగతికాధోణిలింబున । స్తోపియుపానతాం
 గముననూల్కానిదక్షిణహస్తవంకజస్థాపితమైన వెన్నబ్రమదంబునజూచిచెలం
 గుచెల్వని । స్తోవకుమారుదంతిగమనుకా సతతంబుమదిండలంచెదక- ౯౩

తా॥ ముడువంబడినపాదావలి మోకాలునుకరంబుబుడమిసైనిదివలవలికేల
 నుండు వెన్నముద్దంగనుంగొనుచుండు బాలకృష్ణముకుందు నామనంబునసస్త్ర
 రించుచున్నాననుట. ... .. ❖

శ్లో॥ జానుభ్యామభిధావంతంపాదాభ్యామపిపింపదరమ్ । సకుండలాలకం
 కృష్ణంధ్యాయామ్యుషసిబాలకమ్॥ ౯౩

టీక॥ జానుభ్యాం - మోకాళ్లచేతను । పాదాభ్యామపి - పాదములచేత
 ను- ధావంతం! పరువులిడుచున్నవాడును - సుందరం । సౌగసైనవాడును - స
 కుండలాలకం- కుండలములతో గూడినముంగురులుగలవాడును । బాలకం - బా
 లుడునైన । కృష్ణం- శ్రీకృష్ణమూర్తిని - ఉషసి - ప్రాతఃకాలమున । ధ్యాయా
 మి- ధ్యానముచేయుచున్నాను- ... .. ❖

తి|| నిర్ద్రవమద్దికాయలరసిక్కు బదంబునుజాను యానము| స్తుద్ధుముగంచునంజే
అగుముంగులులందేపురాచరేకయం | గద్దిరిబెళ్ళిచూపులుజోకాటపునశ్వలు
గల్గుచాలకుం| బ్రౌద్ధనమేలుకాంచెదినమున్నది నెంచెదనందనందనుక|| ౯౩||

తా|| మోకాళ్లచేతంబాదంబులచేతంబరువులిడుచుమనోహరుండై కుండ
లంబులపైవ్రాలినముంగులులు మెఱయచాలకుండై మెలంగేడు శ్రీకృష్ణదేవునిచే
వకడధ్యానించెదననుట- ... ..

అవతారిక|| భగవంతుండు లీలాశుకయోగికిగలయవతారాంతరభక్తినికో
ధింపగోరితానుగోదండతాముండై యావిర్యవింబదర్శనమీయగోలీలాశుకయో
గీంద్రుండుచెప్పచున్నాడు- ... ..

శ్లో|| విహయకోదండశరాముహూతకం గృహణపాణేమణిచారువేణుమ్|
మయూరబహుచనిజోత్తమాంగెసీతావతేత్వాంప్రణమామివశ్చాత్||౯౪

టీక|| హేసీతావతే - ఓశ్రీరామస్వామి | కోదండశరా - భనుర్బాణము
అను- విహయ - విడిచి | పాణే - హస్తమునందు- ముహూతకం| ముహూతకం
మాత్రము - మణిచారువేణుం | మణివికారమగుటచేనుండరమైన పిల్లనగ్రోవిని
నిజోత్తమాంగే - స్వకీయమైనశిరమునందు - మయూరబహుచన | నెమలిపురి
ని - గృహణ- గ్రహీంపుము | వశ్చాత్ - అనంతరము- అహమ్| నేను - త్వం
నిన్నుగూర్చి- ప్రణమామి| నమస్కరించుచున్నాను- ... ..

మ|| శరచాపంబులుమానిమానికపువంశంబున్నతింగేలుదా| మరలంబూనికీ
టమందమగునీమాళింకలాపరీబుదా | ల్పిరవాణంబుగనిల్పినన్నటితగక సేవించి
సీతామనో | హరనాముచ్చటదీరునప్పడుగదాయాత్మంబ్రశంసించెడక|| ౯౪

తా|| ఓశ్రీరామస్వామీధనుర్బాణంబులువీడిచిహస్తంబునమణివికారంబై
నుండరంబై నవేణువునుబూనిశిరంబునగిరీటంబుమాని నెమలిపురియునుముహూ
ర్తమాత్రకాలంబుధరియించినవిదవనేనునిన్న సేవించినుతియించుచున్నాననుట-
ఈశ్లోకార్థంబుగోపాలబాలక వాక్యంబుగాఁ జెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో|| అయంక్షీరామ్బోధేఃపతిరితిగవాంపాలకఇతిశ్రితోస్తాభిఃక్షీరోపస
యనధియాగోవతనయః| అనేనప్రత్యూహ్య్యావ్యరచినతతంయేనజననీస్తనా
దవ్యస్తాకంసకృదపివయోదుర్లభమభూత్|| ... ..

టీక|| అయం- ఈగోవతనయః - శ్రీకృష్ణమూర్తి | క్షీరాంభోధేః - పాల
కషలిః| పతిరితి - దొరయనియు- గవాం- గోవులకు| పాలకఇతి- పాలకుడనియును-

క్షీరోపనయనధీయా-క్షీరః పాలయొక్క - ఉపనయనధీయా-సంపాదించుకొ
నయెడిబుద్ధిగల. అస్మాభిః(మా)చేత. శ్రితః. ఆశ్రయించబడియెను. యేన. ఏహే
తువుచేత- సతతం. ఎల్లప్పుడును. అస్మాకం(మా)కు - జననీస్తనాదపి- జననీ తల్లి
యొక్క - స్తనాదపి. కుచమువల్ల నయినను - సకృదపి. ఒకానొకప్పుడైనను. వ
యః- పాలు. దుర్లభం- పొందనశ్యమైనది. అభూత్. ఆయెనో. అనేన. ఈ
శ్రీకృష్ణనిచేత- ప్రత్యూహః- విఘ్నము. వ్యరచి - చేయించియెను.

చ॥ చెలువుడుగోగణాధిపతిక్షీరవయోధివిహారీయాతనిం । గొలిచినబాలుగ
ల్లననుకోరికెతోగడుభక్తిసేయగాభలిభిళిమూదుతల్లిచనుబాలకుసైతమువిఘ్న
కర్తయె । యలవడనెట్టుగాల్లమికనక్కటతేజనినమ్మిగోవకుక ।

తా॥ ఈశ్రీకృష్ణండు పాలకడలికిదొరయనియొగోగణంబులకు బాలసంఘని
యంచాలుదొరుకు ననునాసంజేసియాశ్రయించితిమి యితండుతల్లలపాలును
మాకులేకుండునట్లుఃఘ్నంబుచేసెనింకనేమనియాతనిం గొల్లమనిగోవతనయు
లువాక్రుచ్చుదురనుటనగాబాలిస్తలతోడనైననుమదనకదసంబొనర్చుననుట.

ఈశ్లోకార్థంబాకగోపికయొక్కవిరహావచనంబుగాజెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ హస్తమాతీవ్యయాతోసిబలాత్కృష్ణకీమద్భృతమ్ । హృదయాదపిని
ర్యాసిపారుషం గణయామితే ।

టీక॥ హేకృష్ణ - ఓయిక్కృష్ణడా బల్యత్ । బలాత్కారముగా - హస్తం-
కరమును - ఆతీవ్య - విదలించి । యాతోసి - పోయినవాడవయితివి - కీమద్భృ
తం- ఏమి యా శ్చర్యము । హృదయాదపి - హృదయమునుండియును - నిర్యా
సి - బయలువెల్లితివి । తే - నీయొక్క - పారుషం । పారుషమును - గణయా
మి । లెక్కించుచున్నాను.

చ॥ వలచితివాయటంచుజెయివట్టిన గొగిటగారించిచె । క్షీలికొనగోట
నొక్కీకరగింపకచిమ్ముకపోయెదీక్రియం । దలవుననిల్పజీకకటాచన గల్గినచె
రుపంబునీ । కలవడెనంచుబల్కుచేలినక్కనజేర్చినశౌరిగాంచెడక ।

తా॥ ఓకృష్ణానాచేతంబట్టినచెయివిదలించిచిమ్మిపోయెడ విదియేమియ
చ్చేరువెదనిల్పినన్నిలువక పోయెదట్లుచేయటకేమి పారుషంబు వచ్చేననియొక
నెలతయనెననుట.

శ్లో॥ తమసిరవివోద్యన్తజ్జతామమ్బుగాశౌన్లవ భవత్పీతానాంస్వాదు

వర్షి వ మేఘః । నిధిరివ విధనానాందీ గ థీవ్రామయాణాంభిషగివ కశలంఘోదా
తుమాయాఃశౌరిః॥ ౯౭

టీక॥ తమసి - చీకటియందు. ఉద్యత్ - ఉదయించిన - రవిరివ-సూర్యునివ
లెను. అంబురాశౌ - సముద్రునందు । మజ్జితాం - మునుగుచున్న వారలకుష్ణ
వర్షవ- తేవ్రవలెను - తృషితానాం - విపాసార్దితులగువారలకు- స్వాదువర్షి -
సుగంధయుక్తవర్షమును వర్షించుచున్న - మేఘవర్షవ । మేఘమువలెను - విధనా
నాం - ధనములేనివారలకు- నిధిరివ- నిక్షేపమువలెనుదీ గ థీవ్రామయాణాం.
యేడతెగనితీవ్రములయిన లోగములుగల వారలకు - భిషగివ । వైద్యునివలెను.
శౌరిః - శ్రీకృష్ణుడు-నః॥ మాకు-కుశలం । కుశలమును - దాతుం. ఇచ్చుకొంటకు.
ఆయాత్ - వచ్చుంగాక. .. ..

మ॥ అడవింజీకటబోవువానికుదయంబై నట్టిసూర్యాకృతిఁ । జడధింగ్రుంగగ
నావడగరినయోజంబేదకుక్ష లిచ్చిచా । పృథురీతిం దృవదీగ్ప గాజడిమొగుల్ పై
కొన్నచందానకొ॥వృడరన్నా న్నెడువైద్యునట్లహరిదాయన్వచ్చినన్ బ్రోవుతన్

తా॥ కటికచీకటిలోబడిదుఃఖించువానికీసూర్యుడుదయించినటులనంబు రాశిం
బడిమునుంగువానికీ నావసమీపించిన కైవడినీరువట్టునడయ్యువానికీజడిమొగులు
పైకొన్నవడువునంబేదకులిచ్చియుచ్చినచందంబునరోగంబులచేనొప్పడనినవానికీ
వైద్యుండుదాయకరణిశ్రీకృష్ణమూర్తినాకుగుశలంబొసంగవచ్చుంగాకయనుట.

శ్లో॥ కోదండంమస్పృణంనుగంధవిశ్శిఖం చక్రాబ్జపాశాం కుశాన్ । హై
మాంవేణులతాంకురై శ్చదధతం సింధూరవుంజారుణమ్ । కందర్పాధిక సుంద
రంస్తీ తముఖంగోపాంగనావేష్టితం గోపాలంసతతంభజామి వరదంత్రై గ్రో
క్యరక్షామణిం॥ ౯౮

టీక॥ మస్పృణం - చిత్రవర్ణమైన - కోదండం ధనువును - సుగంధవిశ్శిఖంప
రిమళించుచున్న బాణమును - చక్రాబ్జపాశాంకుశాన్ - చక్రశంఖపాశాంకుశ
ములను । హైమం - స్వర్ణవికారమైన - వేణులతాం - తీగవంటిపిల్లనగ్రోవిని క
రైః - హస్తములచేత । దధతం- ధరించుచున్న వాడును-సింధూరవుంజారుణం.
సింధూరపురాశివలెనెఱ్ఱినయిన వాడును - కందర్పాధికసుందరం । మన్తధునిక
న్ననునుందరుడైన వాడును - స్తీతముఖం- చిలునగవుతో గూడిన ముఖముగల
వాడును । గోపాంగనావేష్టితం - గోవస్త్రీ గ్రలచేతబరివేష్టించబడిన వాడును
త్రై గ్రోక్యరక్షామణిం । లోకత్రయరక్షకుడైనవాడును - వరధం- షరమునీచ్చు

చున్నవాడునునగు - గోపాలం - శ్రీకృష్ణమూర్తిని | సతతం - ఎల్లప్పుడును-
భజామి | సేవించెదను. ... ..

చ||అలరులకోరియించువిలునంకుశ పాశరథాంగశంఖవం| శలతలుబాహుల
నైలయజక్కనిగోపకుమారమన్నఘృణ | లలితదర్శితాననుద్రిలోకజనావను
గుంకుమారుగోజ్జ్వలతరగాత్రుగోపజలజాతమభీసుఖపాత్రుగొల్పెదఁ||౯౮

తా || చిత్రవర్ణంబై మెఱయుచెఱకువిలుసలరుటమ్ముశంఖంబుజక్రంబునంకు
శంబుబాశంబును గాగరంబులధరియించి మదనునికన్ననుండరుండైచిటునగవునె
మ్ముగంబునందోలుకాడ గోపయవతులుచుట్టునుబలిసికొలువముల్లోకంబులం
బ్రోచుచువరదుండయివెలయు గోపాలదేవునిసేవించుచున్నాననుట. ❖

శ్లో || సాయంకాలేవనాస్తేకుసుమిత సమయే సైకతేచన్దిశ్రకాయాం | త్రై
లోక్యాకర్షణాంగంసురనర గణికామోహనాపాంగమూర్తిమ్ | సేవ్యంశృం
గారభావైర్నవరసభరితైర్గోపకన్యాసహస్రైః | ర్వస్తేహంరాసకేళీరతమతిసు
భగంవశ్యగోపాలకృష్ణమ్ | ౯౯

టీక || కుసుమితసమయే - వసంతకాలమందు - వనాంతే | వనమందు- సా
యంకాలే - సాయం కాలమందు | చంద్రియాం - వెన్నెల గాయుచుండగా.
సైకతే. ఇనుకత్తిసియయందు | త్రైలోక్యాకర్షణాంగం - ముల్లోకములవశవ
టిచికోనునవయవములనుగలవాడును - సురనరగణికామోహనాపాంగమూ
ర్తిం | దేవతలయొక్కయును మనుష్యులయొక్కయును వేశ్యాస్త్రీలకుమోహ
జస్నేకమైనకటాక్షవిక్షేపములుగలవాడిను - నవరసభరితైః | నూతనశృంగారా
దిరసభరితములయిన - గోపకన్యాసహస్రైః - గోపస్త్రీశ్రహస్రములచేత.

శృంగారభావైః - శృంగారచేష్టలతోడ - సేవ్యం. సేవించబడినవాడును-రా
సకేళీరతం | రాసక్రీడయం దాసక్తుడైనవాడును - అతిసుభగం | మిక్కిలిసం
దరుడైనవాడునైన - వశ్యగోపాలకృష్ణం | సర్వజనకామ విషయుడైనకృష్ణుని
గూర్చి - అహం - నేను | వందే - మన్నరించుచున్నాను. ... ❖

మ | పటుశృంగారతరంగితాంగులగుగోపాలాంగసల్లాల్పసు | త్రైఃబృందా
వనసైకతంబుల వసంజ్యోత్స్నలఁగోదనీ | తటవేశ్యాతతిద్యుగ్విలాసములవేత
న్సొక్కరాసక్రియా | ఎటనాటోవవశీకృతత్రిభువనుస్సంజన్తదింగొల్పెదఁ||౯౯

తా || వసంతకాలమందుబృందావసంబులో రాత్రియందువెన్నెలగాయు
చుండగానినుకదీన్నియలపైజేరిచుజ్జగంబులవలపించెడు సొగసుగలవాడైనవర్ణ

లోకభూలోకములవెలయాండ్రమరులుకొలిపెడుక్రేగంటిచూపులందగియవ్వ
 టికప్పటిమప్పటిలశృంగారరసంబుల బాంగారైపు వేవేలగోపకన్యల శృంగా
 రచేష్టలతోడందనచుట్టుంజెరి సేవించుచుండగా రాసక్రీడనలువుచు నకలజనం
 బులకోరికలుదీర్చుచుండెడుశ్రీకృష్ణునింగూర్చినమస్కరించుచున్నాననుట. ❖

శ్లో॥ కదమ్మమూలేక్రీడనంబృందావననివేశితమ్ | పద్మాసనస్థితం దేవంచే
 ణుంగాయ న్నభుచ్యుతమ్ | ౧౦౦

టీక॥ బృందావననివేశితం | బృందావనమందుబ్రవేశించివాడును - కదంబ
 మూలే - కడిమిచెట్టు మొదటియందు - క్రీడంతం - క్రీడించుచున్నవాడును - ప
 ద్మాసనస్థితం - పద్మాకారపీఠమునందున్నవాడును | వేణుం - పిల్లనగ్రోవినిగా
 యంతం - గానముచేయుచున్నవాడును. అచ్యుతం | సాశరహీతుడైనవాడునై
 నశ్రీకృష్ణునిగూర్చి - వందె | నమస్కరించుచున్నాను. ... .. ❖

ఉ॥ పావనయామునాంబుకణభావితశీతలవాతధూతబృం | దావనపాలి
 వ్రుష్పితకదంబకమూలకేళిరా | జీవనవీనపీఠికవసించుచువేణువినోదనాదియా |
 నావనజాయతేతఱునహర్మికమెన్నెదనిష్ఠస్థినికీ॥ ౧౦౦

తా॥ బృందావనమందు జేరికడిమిచెట్టుమొదలం గ్రీడనలువుచు దమ్మిగడ్డి
 యవయిగూర్చుండి వేణుగానము జేయుచుండెడు శ్రీకృష్ణునింగూర్చి నమస్క
 రించెదననుట. ... .. ❖

శ్లో॥ బాలంసీలామ్బుదాభంనవమణివిలసత్కింకణీ జాలబద్ధశ్రోణీజంఘాం
 తయుగ్గంవిపులగురునఖప్రోల్లసత్కంఠఘోషం | పుల్లమ్బోజాభవక్రగంహతక
 కటచురుత్పూతనాద్యంప్రసన్నం గోవిందంవందితేంద్రాద్యమర వరమజంఘా
 జయేద్వాసరాదౌ | ౧౦౧

టీక॥ సీలాంబుదాభం - నల్లనిమేఘముయొక్క కాంతివంటి కాంతిగలిగిన
 వాడును | నవమణివిలసత్కింకణీజాలబద్ధశ్రోణీజంఘాంతయుగ్గం - నవతొ
 మ్మిదివిధములైన - మణి | వజ్రాదిమణులచేత - విలసత్ - ప్రకాశించుచున్న కిం
 కణీ - చిటుగంటలయొక్క - కాల | సమూహముచేత - బద్ధ | కూర్బబడిన-శ్రో
 ణీజంఘాంతయుగ్గం | పిరుచులయొక్క యు బాదములయొక్క యుద్వంద్యముగ
 లవాడును - విపులగురునఖప్రోల్లసత్కంఠఘోషం | మిక్కిలి - ప్రకాశించుచు
 న్నువులిగోటుకంఠఘోషముగాగలవాడును - పుల్లంఘోజాభవక్రగం. విక

సిందినకమలముయొక్క కాంతివంటికాంతిగలముఖముగలిగినవాడును - హత
 తకటమరుత్పూతనాద్యం - సుశింపజేయబడినశృణావతాళకటాసుర పూతనా
 దులుగలవాడును - వ్రసన్నం - నిమణలుడైనవాడును - వందితేంద్రా ద్యమ
 రవరంగినములైనయంద్రాదిదేవశ్రేష్ఠులుగలవాడును - అజం. ఉత్పత్తిరహి
 తుడైనవాడునైన। బాలం. బాలుడైన. గోచందం. శ్రీకృష్ణుని। వాసరాదా.
 ప్రాతఃకాలమందు - పూజయేత్ - పూజింపవలయును. ...

ఉ॥ బాలుబయోదనీలుసురపాలకవణితశీలఘంటికా। లోలకటీతటీవదత
 లుకాతచక్రసమీరశాంబరీ । బాలుబ్రహ్మల్లవద్వవిలసన్ముఖువ్యాఘ్రనఖాభిరా
 ముగో। పాలుబ్రసన్నుచమ్యతుబ్రభాతసమర్చితుజేయగాదగు॥ ౧౦౧

తా॥ నీలమేఘంబులంబోలు నెమ్మేనిచాయందగిలికటితటపాదంబులమగతా
 లుమొదలగు తొమ్మిదిజతరతనంబులవెలిగడి చిటుగజ్జెలగుమి చిందులాడవెడద
 యగువులిగోటం జెలువొందుకంత భూషణంబునమెఱసిఃకసింబిన నెత్తమ్మియ
 నందగియెడు నెమ్మేముగలిగిబండి రక్కసునిందృణావర్తునింబూతననుమొదల
 గురక్కసులంజడిమి యంద్రాదిసురసన్నుతుండై పుట్టువులేని శ్రీకృష్ణునినేకువం
 బూజింపవలయుననుట. ...

శ్లో॥ వంద్యం దేవై ముకందంవికసిత కురువిందాభమిందీవరాక్షం గోగో
 పీబృందపీతంజితరీపునవహంకుంద మందార హాసమ్ । నీలగ్రీవాగ్రపింఛాకలన
 నువిలసత్కుంతలంభానుమంతం దేవంపీతాప్సు రాధ్యంజయజయదినశోమధ్య
 మాస్మా రమాదై॥ ...

టీక॥ దేవైః - వెల్పులచేత - వంద్యం - కొనియాడదగినవాడును । వికసీ
 తకురువిందాభం - ప్రకాశించుచున్న కెంపులయొక్క శాంతివంటికాంతిగలిగిన
 వాడును. ఇందీవరాక్షం - నల్లకటవలవంటి నేత్రములుగలవాడును , గోగో
 బృందవీతం - గో। గోవులయొక్కయు - గోపీ । గోవస్త్రీలయొక్కయుబృం
 ద - సమాహములచేత । వీతం - చుట్టబడినవాడును - జితరీపునవహం - జయం
 పబడశత్రుసమాహముగలిగినవాడును । కుందమందారహాసం. కుంద- మల్లె
 పువ్వులవంటియు - మందార । మందారపువ్వుములవంటియు - హాసం । చిటు
 నగవుగలవాడును - నీలగ్రీవాగ్రపింఛాకలననువిలసత్కుంతలంనీలగ్రీవ । మ
 యూరముయొక్క - అగ్ర్యసింఘ - శ్రేష్ఠమైనబహాముయొక్క - ఆకలన. ఆక
 ట్టుటచేత - నువిలసత్ । మిక్కిలిప్రకాశించుచున్న - కుంతలం । కుటులుగలవా

దును - భాసుమంతం । సకలాభరణ భూషితాంగజైనవాడును - పీతాంబకా
 ధ్యం - కనకాంబరముచేత బ్రకాశించుచున్న వాడునునగు । ముకుందదేవం-శ్రీ
 కృష్ణదేవుని - దినశః- వ్రతదినముందును - మధ్యమాహ్నా-మధ్యాహ్న కాలమం
 దు । రమాయై - సంపదకొఱకు । జయజయ - పూజింపుముపూజింపుము- ❖

మ ॥ కురువింద వ్రతిఘానమోహనతస్యోగోపికాసంవృతు । స్మరసందో
 హామునీంద్రవందితుముకుందుం గుండమందాతసుం । దరమందస్తితు బింఛపూ
 షణుపుష్పంసీకసువఠాంబరుక్ । సరసీజాతునిమధ్యమాహ్నామున బూజ
 త్సేసిశ్రీలాంచెదక ॥ ... . ❖ ౧౦౨

తా ॥ వేల్పులచేతంగొనియాడందగి వ్రకాశించుచున్న కెంపులజగింబో
 లెడునెమ్మేనిచాయగలిగి కలువలనందగియెడు కన్నుగవందేజరిల్లి గొవులునుగో
 పికలునుదనచుట్టునుండేరి సేవించుచుండ శత్రుసమాహంబుల పొగరడంచిమొ
 ల్లపూలవలెనుమందారపువ్వులవలెనుండెల్లనై నచిటునగవుగలిగి. నెమిలిపురింజ
 ట్టిననైతీ కుటులంబ్రకాశించి సకలభూషణభూషితంజైనువణావస్త్రముగలి
 గిన శ్రీకృష్ణదేవుని బ్రతదినమును మధ్యాహ్న కాలంబున సంపదకొఱకుబూ
 జింపుమనుట- ... ❖

శ్లో ॥ చక్రాంతధ్వస్తనైరివ్రజమజితమ పాస్తావనీభారమాద్యైరావీతం
 నారదాద్యైముకాభిరభినుతం తత్సనిణీకతహేతోః । సాయాహ్నానిమక
 లాంగంసిరువమరుచిరంచితయేన్నీలభావం మంత్రీశ్చోదయస్థిత్యపహరణ
 పదంముక్షిదంవాసుదేవమ్ ॥ ... ❖ ౧౦౩

టీక ॥ మంత్రీ - గొపాలమంత్రణపశీలుడు । చక్రాంతధ్వస్తనైరివ్రజం । చ
 క్రాంత - సుదగ్ధనాగ్రముచేత । ధ్వస్త - ద్వంసముచేయబడిన । నైరివ్రజం- శ
 త్రువులయొక్క సమాహముగలవాడుగనుక - అజితం - శత్రువులచేతజయం
 పనశక్యమైనవాడును - అపాస్తావనీభారం - అపాస్తా పోగొట్టబడిన- అ
 వనీభారం । భూభారముగలవాడును - ఆద్యైః । బ్రహ్మరులచేత. ఆవీతం-
 పరివేష్టించబడినవాడును - నారదాద్యైః । నారదుడుమొదలైన - మునిభిః-
 మునులచేత । తత్సనిణీకతహేతోః తత్సముయొక్కనిణాయ హేతువువలన-
 అభినుతం - స్తోత్రముచేయబడుచున్నవాడును । నిరువమరుచిరం - సరిలేనియ
 ట్లువ్రకాశించుచున్నవాడును - నీలభావం- ఇంద్రనీలవణాజైనవాడును- వి
 శ్చోదయస్థిత్యపహరణపదం - విశ్వ- జగత్తుయొక్క ఉదయ ఉత్పత్తిని । స్థితి-

ఉనికి - అవహరణి | అయస్కవకును - పదం | కారుణుడయిన వాడును - ముక్తిపదం - మోక్షప్రదాయకజ్ఞైవవాడును | వాసుదేవం - వసుదేవకమారుడునై నశ్రీకృష్ణుని | సాయాహ్నా - సాయంకాలమందు | చింతయేత్ - ధ్యానముచేయవలయును. ... ..

మ | ఓతిభారాబహునారదాదిమునిరాజీసేవ్యుః శోష్వదయస్థిత్తిసంహారవికారదున్నిరువమశ్రీనిర్మలాంగుణసమున్నతచక్రాయుధఖండితారినజితుస్నాయంబునన్గోల్వసం | తతవిజ్ఞానముభుక్తిముక్తులమరుందన్నంత్రసంస్థితికి || ౧౦౩ ||

తా | సుదర్శనాగ్రముచేతసకలశత్రువులసమయజేసినవాడుగావున నెవ్వారిచేతనుజయింపనలవిగాక భూభారంబుడిపి బ్రహ్మాదులచే నావరింపబడినారదాదిమునులకుంబరతత్త్వంబిట్టిదియనితెలుపుచు వారిచేనుతినబడుచునరిలేసోగనుగలిగి యింద్రునిలంబులంబోలు నెమ్మొచిచాయలంజేబల్లియెల్లజంబులంబుట్టించును రక్షింపనులయంబు నొందింపనుతొన కారణంజై మోక్షప్రదాయకజ్ఞైవసుజేవునకుముక్తువట్టియైన శ్రీకృష్ణునిగోపాలమంత్రపఠిలుడైన పురుషుడుసాయంకాలమందు ధ్యానముచేయవలయుననట. ...

శ్లో | కోదండమైశువషణండమిమంచ పౌష్పంచక్రాబ్జపాశసృణికాంచనవంశనాళమ్ | బిభృణమష్టవిధబాహుభిరగ్రవణాంధ్యాయేధరిం మదనగోపవిలాసవేషమ్ | ౧౦౪

టీక || అఖండం సంపూర్ణమైన - ఐశువం చెఱకుసంబంధమున. కోదండం | ధనువును. పౌష్పం - పుష్పసంభంధమున. ఇమంచాబాగమును. చక్రాబ్జపాశసృణికాంచనవంశనాళం | చక్ర. చక్రమును - అబ్జ | తామరను - పాశ | పాశమును - సృజి - అంకుశమును | కాంచనవంశనాళం - పసిడిపిల్లనగ్రోవిని. అష్టవిధబాహుభిః | యెనిమిదివిధములయినచేతులతో - బిభృణం. ధరించుచున్నవాడును. అగ్రవణాః సూర్యునియొక్కవణమువంటివణముగలవాడును | మదనగోపవిలాసవేషం. మన్మథసమానమైనవిలాసస్వరూపములుగలవాడునునగు. హరిం విష్ణువును. ధ్యాయేత్ | ధ్యానముచేయుదుగాక. ◆

చ | విరులలకోరియుంజెఱకువిల్లుగుణొంకశతంబుచక్రమత్ | కరములనాటిటంజెలగగాంచనవేణువురెండుచేతులకా | మెరయగగొట్టిసూర్యరుచిమీతినగోపకుమారమన్నధు | స్థారినవమోహనాంగునిమనంబుననిల్పెదనిష్టసిద్ధికికి || ౧౦౫ ||
తా || రెండుచేతులతో దామరసిడికొని వేణువుబట్టివాయింపుచు రెండుచే

కులతోశంఖచక్రంబులను జేయురెండుచేతులతో శాశాంకుశంఖలను జేయురెండు చేతులతో నరుకబడినచేతుకువిల్లును బువ్వుబాణమును గావలసిల్లుచున్నయెనిమిదిబాహువులుగలిగి సూర్యునివలె నెఱ్ఱనికాంతిగలవాడయి కోటిమన్నభలావణ్యంబుతో గోపాలవిలాసవేషంబుమరియున్న భగవంతునిదై గ్రహాక్షయోహనార్థంబయిన గోపాలకుంఠ్రమునుపాసిండుభక్తుడు ధ్యానము సేయవలయుననుట.

శ్లో॥ యాప్రీతిర్విదురాద్పితే మురలిపోకుస్త్యర్పితేయాదృశీ యాగోవర్ధన మూర్ధ్నియాచపృథుకేస్తస్యేయశోదాప్తతే । భారద్వాజసమర్పితే శబరికాదత్తేధరేయోషితాంయాప్రీతిర్దునివత్తిభక్తిరచితేవ్యత్రాపితాంతాంకురు॥

టీక । హేమురలిపో - ఓయిమురాసురసంహారకుండవగు శ్రీకృష్ణస్వామీ. విదురాద్పితే - విదురునిచేతనమర్పింపబడియున్నంబునందు - యాప్రీతిః - ఏప్రీతిగలిగెనో - కుంఠ్యర్పితే । కుంతిచేచేతనమర్పితంబై నయన్నంబు నందు - యాప్రీతిః - ఏప్రీతిగలిగెనో । గోవర్ధన వర్చితశిఖరంబున - యా. ఏప్రీతిగలిగెనో - పృథుకే. అటుకులయందు - యాచ - ఏప్రీతియోయికోదాప్తతే - యశోదాచేచేతనివ్వబడిన - స్తస్యే - చనుబాలయందు । యాచ - ఏప్రీతిగలిగెనో. భారద్వాజసమర్పితే - భారద్వాజమహిషిచేతనివ్వబడినయాహారమందును - శబరికాదత్తే । శబరిచేతనివ్వబడినభలాదులయందును - యోషితాం గోవస్త్రీలయొక్క - అధరే - మోచియందును । మునిభక్తిరచితేపి - మునివత్తులచేతభక్తితోసమర్పింపబడినయన్నాదులయందును । యాప్రీతిః - ఏప్రీతిగలిగెనో. ఆత్రాపి. ఈకర్ణామృతమందును । తాంతాం. ఆయాప్రీతిని కురు. చేయుము. ✽

మ॥ త్రమణౌవ్యమురాధికాధరముభాదద్వాజువిందుముని ప్రమదాభక్తముమాతృదత్తికుచధారలీచపుగ్రముంగొంగుభీత్యముగోవర్ధనపూజయుకవిదురుమృష్టాన్నంబుకుంఠీసప । ర్యమడింగైకొనునట్లునాకవిత్కృష్ణాప్రీతిజేకోగచే॥

తా॥ శ్రీలీలాశుకకవీశ్వరుండింతవర్యంతముభగవంతునియొక్క నానావిధస్వరూపంబులను మంత్రాధిష్ఠానస్వరూపంబులను భక్తిపారవశ్యంబునస్తుతింపింపింపుడు తానుబూర్వోక్తవిధంబుగాజేసిన స్తోత్రరూపంబైన కర్ణామృతమనునీచ్రేబంధంబును బ్రీతితోడనంగీకరింపవలయుననిభగవంతునివేడుచున్నాడు. ఓయికృష్ణదేవా - ఈయవతారమందువిదురుడునీకుజేసిన విందునందును నాకాలమండకుంతిచేసిన విందునందునునీబోధనవినిగోపాలకులుగోవర్ధనంబునకు

ఋజుచేసి పర్వతదేవతా ద్రావుండవైన నీకుదాని శిఖరంబుననిదిన యన్నంబు నందునుగుచేలముని తెచ్చిక్షిప్తినయటుకులయందును యశోదచంటి పాలయం దునురామావతారమందు భరద్వాజమునియిచ్చినకందమూలాదుల యందును శబరియిచ్చినఫలములయందును నీయవతారమందే ప్రేమాపరశకులయిన వ్రే తలయధరరసమందును యాగమందుమునివత్తులు భక్తితోడనిచ్చినపాయసా దులయందును నీకెట్టిసంతోషంబుగలిగెనో యట్టిసంతోషంబు నాచేతరబంధి నమ్పింపబడిన యీకర్ణామృతప్రబంధమందును నీకుగలిగిదీనినంగీకరించినన్ను రక్షింపవలయుననుట. ... .. ❖

క। వనజాక్షుడుకర్ణామృత । మునుజదివినవ్రాయనినబురుషులకునుగో । ధ నకనకవస్తువాహన । తనయాదిసమృద్ధిశాశ్వతంబుగనొసగుక । ❖

మాలినీపృథము.

జలరుహదళనేత్రాసర్పరాజైర్వివత్రా । ఖలజన ఘనవాతాకంజసంజా తతాతా । సలలితగుణభూషాసత్యనిత్యైకభాషా । విలసిత సితహాసావేంక ట్టాహార్యవాసా॥ ... .. ❖

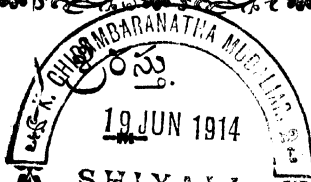
మ॥ ఇదికృష్ణాశ్రయయోగిపుంకవకృపావీక్షాత్తసారస్వతా । భ్యుదయశ్రీ నిభవప్రసిద్ధదిదబద్ధోద్భటుమాశాంతిస । త్యదయాభూషణవెల్లపూడిమణిపెద్దా మూత్యవెంగాగ్రణీ । యదితాశ్వాసమువొల్పుమూడవదియైకర్ణామృతశ్రీకృతిక ।

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము- సర్వంబును- తృతీయాశ్వాసము
సమాప్తము.

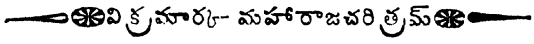

శ్రీ || చరితమిదం ప్రపత్తేశ్వర్యదాద్యదిగ్రాఖరస్య
ఉజ్జయినీపురధామోవిక్రమవిశ్వంభరాజానేః.

శ్రీమద్వీర్వాణవాణీ వైపుణీమఖిలషమాణానాం
అవతరణతీర్థకామిదం

శ్రీహరితకులతలకానంతార్యవర్వతనయేన

ఆసూరి

సరస్వతీ - తిరువేంకటాచార్యేణ

పరిశోధితం

శ్రీమచ్ఛన్నపురపర్తిన్యాం

సరస్వతీనిలయాఖ్యస్వకీయముద్రాక్షరశాలాయాం

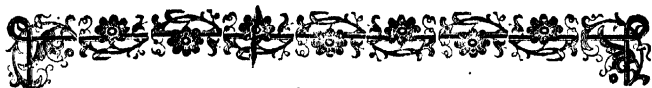
ముద్రాక్షరైస్సుష్టుప్రకాశితంచసత్

విజయతేతరామ్

౧౯౨౪సం॥పేప్రిల్ నెల

శ్రీ రస్తు.

శ్రీవిక్రమారామహారాజచరిత్రమ్

శ్లో॥ వందే హం వందనీయా నావం ద్యాం వాచా మధీశ్వరీమ్ | కా
 మితా శేషకల్యాణకలనాకల్పవల్లి కామ్ || గజాననాయమహాతే ప్ర
 యూహతి మిరచ్ఛిదే | అపారకరుణాపూరతరంగితదృశే నమః ||
 శ్రీపురాణపురుషంపురాంతకం వస్త్యసంభవముమాసుతం మయా |
 సంప్రణం మ్యచసురాకాసరస్వతీం విక్రమారాజచరితం విరచ్యతే .

అస్తి కిల మాశవే సమస్తవస్తుసంపూర్ణాస్వగుణపరాభూతపురంద
 రపురవిభూతిరుజ్జయినీ నామనగరీ - తత్ర సమస్తసాహంతసీమంతినీసీమంత
 సిందూరారుణచరణకమలయుగలోభర్తృహరిర్నామరాజాసీత్ - సచ
 సకలకలాప్రవీణస్సమస్తశాస్త్రాభిజ్ఞశ్చ - తస్యచరాజ్ఞస్సవిక్రమాప
 హృతవైరివిక్రమోవిక్రమోనామాసుజోభూత్ - తత్రచనగరే సకలశాస్త్రా
 భిజ్ఞస్సమస్తమంత్రశాస్త్రప్రవీణో బ్రాహ్మణకశ్చిదజాయత - సకేవలంద
 రిద్రః - సచైకదామంత్రానుష్ఠానేనభవనేశ్వరీమతోషయత్ - సాతుసంతు
 ష్టా బ్రాహ్మణమాహ - భౌ బ్రాహ్మణఫలమేతద్భక్షయ - అనేన జరామరణవల్లి
 తోభవిష్యసి - బ్రాహ్మణస్తత్యలంగృహీత్వాస్వభవనం ప్రత్యాగత్యస్మా
 త్వాదేవార్పనాంవిధాయ యావత్ఫలంభక్షయితు మయతిష్ఠతావదస్య
 మసస్యేవంబుద్ధిరభూత్ - అహంతావద్దరిద్రః - జరామరణవల్లితోభూత్వా
 కస్యోపకారంకరిష్యామి - బహుకాలజీవనోపి మమభిక్షౌటనేనైవజీవనంకా
 ర్యం - చరోపకారిణస్తుపురుషస్యస్వేల్పకాలజీవనమపి శ్రేయోభవతి - అస్య
 చ్చ - జ్ఞానచార్యానిగుణోపలక్షితఃక్షణమాత్రమపియోజీవతి తస్యైవజీవి
 తంసఫలం - తథాచోక్తమ్ ||*|| యజ్జీవతిక్షణమపి ప్రథితైర్మనుష్యోవిజ్ఞానశౌ
 ర్యవిభవాదిగుణైస్సమేతః | తత్తస్యజీవితఫలం ప్రపదంతిసంతఃకాకోపిజీవ
 తిచిరాత్తుబలించభుక్షే ||*|| యస్మిన్జీవతిజీవంతిబహవస్సతుజీవతు | బ
 కోపికింసకురుతేచంచాస్వోద్దరపూరణమ్ ||కించ ||*|| తుదాస్సంతిస
 హస్యశస్వభరణవ్యాపారపూర్ణాదరాస్వాగ్ధై యస్తుపరాథవీవసపు
 మానేకస్సతామగ్రణీః | దుష్పూరోదరపూరణాయపిబతిసోక్రితఃపతింబాడ

బోజీమూతస్తునిదాఘసంభృతజగత్సంతాపవిచ్చిత్రయే||*||అసంపాదయ
 తఃకంచిదర్థంజాతిక్రియాగుణైః |యదృచ్ఛాశబ్దవత్పుంసస్సంజ్ఞాయైజన్మ
 కేవలమ్|| గ ||పవమాదివిచారైవత్ఫలంరాజ్ఞేదద్యాంసజరామరణవర్తి
 తోభూత్వాచాతువర్షర్ష్యంభర్తృతస్సవిశేషం పాలయెదితినిశ్చిత్యతత్ఫలం
 గృహీత్వారాజసమీపమాగత్య||*||అహీనమాలికాంబిభ్రిత్రథాపీతాంబ
 రంవపుః|హరోహరిశ్చభూపాలకరోతుతవమంగళం || ఇత్యాశేషంప్రయు
 జ్యఫలందత్వాభణిత్వ-భోజరాజదేవతావరప్రసాదలబ్ధమిదమపూర్వం
 ఫలంభక్తయ-అనేనత్వంజరామరణవజ్జితోభవవ్యసి- రాజాతుతత్ఫలం
 గృహీత్వాబ్రాహ్మణంసమ్మాన్యప్రేషయిత్వావిచారయతిత్వ-అపహూమ
 మైతత్ఫలభక్తణాదమరత్వభవివ్యతి - మమత్వనంగసేనాయామ్మహాతీ
 ప్రీతిరస్తి-సామయిజీవతిమ్రయెతచే త్రస్యావియోగదుఃఖంసోఘన్నశక్నో
 మి- తస్మాదిదంఫలంమమప్రాణప్రియాయాలనంగసేనాయైదాస్యామీ
 తితామాహూయతస్యైదదా-తస్యామందురికఃకశ్చిత్ప్రియతమః- సాపున
 ర్విచార్యతస్యైతత్ఫలందదా-తస్యకాచిద్రాసీప్రియతమా- సతస్యైప్రాదా
 త్-తస్యాఃకశ్చిద్గోపాలఃప్రియః -సాతస్యైప్రాదాత్-తస్యాపికస్యాంచ
 ద్గోమయధారిణ్యాంమహాత్ప్రేమాభూత్ - సోపితస్యైప్రాయచ్ఛత్-తత
 స్సాగోమయధారిణీగ్రామాద్భహిర్గోమయంహృత్వాతద్భాజనంశిరసిని
 ధాయతదుపరితత్ఫలంనిక్షిప్యరాజవీధ్యామాజగామ- తావద్రాజాభర్తృ
 హారిరాజకుమారైస్సహబహిర్గాచ్ఛత్ తస్యాశ్శిరస్థాసితగోమయాగ్రస్థి
 తంఫలందృష్ట్వాగృహమాగత్యబ్రాహ్మణమాహూయావదత్-భాబ్రాహ
 ణత్వయాయత్ఫలందత్తంతాదృశమన్యతిగ్రామస్తి-బ్రాహ్మణః-భోరాజ
 తత్ఫలం దేవతావరప్రసాదలబ్ధంతాదృశంఫలంభూలోకేనాస్తి-సత్యమే
 తత్ రాజానామసాక్షాదీశ్వరః-తస్యపురతోన్మతనవాచ్యం - సదేవవ
 స్నిరీక్షణీయః-తథాచోక్తం|| * ||సర్వదేవమయోరాజాయుషిభిఃపరికీ
 ర్తితః| తస్మాత్తందేవవత్ప్రేన్నవ్యలీకంవదేత్సుధీః||రాజా|| తాదృశంఫ
 లమిదానీమేవదృష్టంరాజవీధ్యాం-బ్రాహ్మణః-మయాదత్తంఫలంభక్తితం
 వానవా-రాజా- నాహమభక్తయంకింతుమమప్రాణప్రియాయాలనంగ
 సేనాయైప్రదాం-బ్రాహ్మణః-తహి-తాంపుచ్ఛ-రాజాతామాహూ
 యసశపథమప్పచ్ఛత్-అనంగసేనా-మయాతత్ఫలంమందురికాయదత్త
 మితివఫాణ- సత్వాకారితోదాస్యైదత్తమిత్యకథయత్ -దాసీగోపాలా
 యెతి- గోపాలగోమయధారిణ్యాఇత్యవాదీత్ - తతోజాతనంప్రత్య

యోరాజా విషాదంపరమంగత్వా ససంభ్రమం గోమయధారణీమా
 కారయత్వా తత్ఫలంగృహీత్వా కతిచిహ్నోకానపారీత || * || యా
 పే మనోహారిణీయావనేచ వృక్షైవపుంసా మభిమానబుద్ధిః | నతభ్రు
 వాంచేతసిది త్తజన్యాకతుఁంయి దేవేచ్ఛతితతుఁరోతి||అశుచా (స్త్రీ)ణాం
 చిత్తంచరిత్రంచ కేనాపిజ్ఞాతుంనశక్యతే- తదుక్తం||*||అశ్వపుత్రంవాసవ
 గర్జనంచ(స్త్రీ)ణాంచచిత్తంపురుషస్యభాగ్యం| అవర్షణంచాప్యతివర్షణంచ
 దేవోనజానాతికులోమనుష్యః||తథాచ||*||గృష్ణోతివిపినేవ్యాఘ్రంవిహం
 గంగగనేస్థితంసరి స్తధ్యగతంమీనంస(స్త్రీ)ణాంచపలంమనః||కించ||*||హీన
 భాగ్యస్యరాజ్యశ్రీఃపుష్పశ్రీగఁగనస్యవా | భవేదేవనతు(స్త్రీ)ణామ్నశ్శు
 ధిర్ననాగపి||అపిచ || సుఖదుఃఖజయపరాజయజీవితమరణానియేవిజానం
 తి|ముహ్యంతి తేహీనూనంతత్వవిదశ్చాపిచేష్టితై(స్త్రీ)ణాం|అన్యచ్ఛ ||*||
 స్త్రోపమమపిపాప్యవాంఛంతిపురుషాంతరం| నార్యస్యర్వాస్యభావేన
 నోచ్యం తేహ్యమలాశయాః||తథాచ||*||వినాయం త్రేణమం త్రేణతం త్రే
 ణవినయేనచ|వంచయంతినరం నార్యఃప్రజ్ఞాధనమపిక్షణాత్ ||*||కులజాతి
 పరిభ్రష్టంసికృష్టందుష్టచేష్టితం | అస్పృశ్యమధమంచా|యోమన్యే(స్త్రీ)
 ణాంపియింవరం || * || గౌరవేషుప్రతిష్ఠాసుగుణేష్వారాధ్యకోటిషు|వృ
 ధైవహీనిమజ్జంతిదోషపంకేస్వయం(స్త్రీ)యః||*||ఎతాహసంతిచరుదంతిచ
 విత్తహేతోర్విశ్వాసయంతిచనరంనతువిశ్వసంతి| తస్మాన్న రేణులశీలవ
 తాసదైవనార్యఃశ్శశానమధుపాభవవజనీయాః||అన్యచ్ఛ |నవైరాగ్యా
 త్వరంభాగ్యంనబోధాదపరంసుఖమ్ |నహారేరపరస్త్రాతానసంసారాత్ప
 రోరిపుః||ఇత్యేవంపతిత్వాపరంవిరక్తోభ ర్తృహారిర్విక్రమార్థంరాజ్యేభిషి
 చ్యతత్ఫలంతస్తైదత్వాస్వయంవనంజగామ| తతఃప్రాప్తరాజ్యోవిక్రమ
 స్సకలామపివసుంధరాన్యాయోనపర్యపాలయత్ |తతపక దాదిగంబరఃక
 శ్చిద్రాజసమీపమాగత్య||*||లీలయామండలీకృత్యభుజంగాధారయన్హ
 రః||దద్యాద్దైవోవరాహశ్చతుభ్యమభ్యధికాంశ్రీయమ్|ఇత్యాశిషముక్త్యా
 రాజహస్తేఫలండత్వాబ్రవీత్ -భోజరాజకలహంకృష్ణచతుర్దశ్యాంమహా
 శ్శుశానేఅఘోరమంత్రేణహవనంకరిష్యామి -తత్త్వయో త్తరపాధకేనభ
 వితవ్యం-రాజాచతథేతిప్రతిజ్ఞాయతేన సహపితృవనంప్రావిశత్ -తత్రేది
 గంబరోన్యవంహంతుమారభ్యతేనస్వయమేవహతః- తేనప్రసంగేనతస్య
 రాజ్ఞోభేతాలోవశంవదోబభూవ-అష్టమహాసిద్ధయశ్చప్రాప్తాః-తత(స్త్రీ)
 ణవనేస్యకతిఁరనర్హాగంగేవబభూవ- తత్రాంతరేసురనగరేరంభార్య

శోర్పర్షనవైపుణ్యాంవివాదస్సమజాయత-తయోరంతర మవగంతుమ
 మరేషుకోపనశశాక-ఎకదాసింహాసనాసీనం దేవంవాసవం నారదఃపభా
 ణ-దేవధరాతలేవిక్రమోనామరాజాజాగ్ర-ససకలకలాభిజ్ఞఃవిశేషత
 స్సుంగీతవిద్యావిచక్షణః-సఏవైతయోర్వివాదనిర్ణయంకర్తుంప్రభవేత్
 తచ్చుత్వామహేంద్రోవిక్రమమానేతుంమాతలింప్రేషయామాస-వి
 క్రమోపిమాతలిసమాసీతంరథమారుహ్యసహైవభేతాల్లేన సుభర్తాంప్ర
 విశ్యవాసవేనసమ్మూనితస్సముచితమాసనమధ్యాస్త-తదాసీంరంభార్ష
 శోర్పర్షత్రంప్రావతత-రాజాతూర్వశీంప్రశశంస - నృతశాస్త్రుర
 హస్యాస్యపస్యస్యజయమూర్షవైప్రదాచ్చ-పాకశాసనస్తుపరంసం
 తుప్యమణిమయమతిమనోహరంసింహాసనమేకమస్తైప్రదాత్-తస్మిన్
 సింహాసనేద్వాత్రింశత్సాలభంజికాస్సంతి-తాసాంశిరసిపదంనిధాయత
 త్రాధ్యసితవ్యం-రాజాతుమహేంద్రమాప్యచ్చ్యతదాసనంగృహీత్వా
 నిజపురమగమత్-తదనంతమేకదాశుభేముహూతేవిక్రమారోగబ్రా
 హ్మణాశీర్వాదపూర్వకంతత్సింహాసనమారుహ్యరాజ్యమకరోత్-ఏవం
 మహాకాలోగతఃతతఎకదాప్రతిష్ఠానగరేకస్యాంచిత్రస్యకాయాంశా
 లీవాహనోనామసమజాయత-తత్రాంతరేతూజ్జయినీంపరితో భూకంప
 భూమకేతుద్దిగ్దాహాదీనిదుర్మిత్తానిదృష్టాని-తతోవిక్రమాదిత్యోదైవజ్ఞా
 నాహూయభూకంపాదిఫలంపప్రచ్ఛ-దైవజ్ఞాః-భూదేవయదయంభూ
 కంపస్సంధ్యాకాలేజాతః-అతోరాజ్ఞోనిష్ఠంసూచయతి - తథాచనారదీ
 యే*అనిష్టదఃక్షితీశానాంభూకంపస్సంధ్యయోర్ద్వయోః! తాజ్ఞాంవినాశ
 పిశునోభూమకేతురుదాహృతః||ఏతద్దైవజ్ఞవచనంశ్రుత్వారాజాబ్రవీత్ -
 భూదైవజ్ఞాఃపురాపరమేశ్వరస్సంతోషితస్తపసామాంప్రాహ- భోరా
 జప్రసన్నోస్మివినామరత్వంయూచయ-తతోహమవోచం-భోదేవసార్థ
 ద్విహాయనాయాంకన్యాయాముత్పన్నాత్పుత్రాన్తమమరణమస్తుతచ్చు
 త్వాదేవస్తభేత్యనుజగ్రాహ- ఇతిరాజ్ఞోవచనం శ్రుత్వాత్పత్నితాదృశః
 పుత్రోభవిష్యతీదేవజ్ఞైరపుక్తం-రాజాపిహదేవస్పృహీరచింత్యా-తాదృ
 శఃకప్తిదేశేకభముత్పన్నోభవిష్యతీతి వ్యాకులీకృతచిత్తా భేతాశమా
 హూయైతత్సర్వంతస్మైనివేద్యాబ్రవీత్ -భోయక్షపృథీవీంపరిభ్రామ-వివం
 విధఃకప్తిదేశేకుత్రనగరేసముత్పన్నఇతినిశ్చిత్యరుడితిసమాగచ్ఛ - భే
 తాల్లోమహాప్రసాదశ్శిరిస్సర్వసాగరవేలావలయితాంసగిరికానసాం ప
 నుంధరాంపర్వతప్రతిష్ఠానగరంప్రవిశ్యకుత్రాపికుంభకారగృహాకంచ

స్వాణవకంకాంచిత్ర-న్యకాంచకీడమానాద్యష్టాపుచ్చత్ - యువాంకా
 కన్యా-అయంమమపుత్రః-భేతాళః-కస్తేపితా-కన్యా - కంచనబ్రాహ్మణ
 మదర్మయత్ - తతోబ్రాహ్మణమపుచ్చద్భేతాళః-బ్రాహ్మణః-ఇయంమమ
 కన్యాఅస్యాఃపుత్రోయం-తచ్చుత్వావిస్తయంగతోభేతాళఃపునర్భ్రా
 హ్మణమవాదీత్ - భాబ్రాహ్మణకథమేతత్ - సోబ్రవీత్ - దేవానాంచరిత్ర
 మగోచరం-అస్యాదూపలావన్యాతిశయామోహితశ్చేహో నాగేంద్రోన
 యాసంజగామ-తస్మాదస్యాంజాతఃపుత్రోయంశాలీవాహనః- తచ్చు
 త్వాభేతాళస్సత్వరమఃజ్జయినీమాగణ్య విక్రమాదిత్యాయ సర్వమపి వృ
 త్తాంతమకథయత్ - రాజాపితస్త్వపారితోషికందత్వాఖడ్గ మాదాయప్ర
 తిస్తానగరంప్రవిశ్యయావస్థాన్దంశాలీవాహనేచిత్తేవ- తావత్తైవఖడ్గసస్వ
 యమేవక్షతఃప్రతిస్తానగరాదుజ్జయిన్యానిపపాత-క్షతవేదనాదవ్యామా
 నశరీరోనంతరమేవజీవితంవినసర్జ-తతోమంత్రిషురాజాఽయమపుత్రఃక
 థంకర్తవ్యమితివిచారయత్సుభట్టిఃపాహ-విచార్యతాం-అసాంకాపిగర్భి
 ణీ రాజమహిషీణాంస్యాదితి-తతోవిచార్యమాణేకాపిసప్తమాస గర్భిణీ
 షమభూత్ - తదాసర్వేమంత్రిణోమిరిత్వాగర్భస్యాభీషకం కృత్వా
 స్వయంరాజ్యంపర్యపాలయన్-తదింద్రదష్టంసింహాసనంయదైవశూన్య
 మాసీత్ - తదామధ్యేనభంకాప్యశరీరిణీవాగాసీత్ - భామంత్రిణోస్త్రి
 సింహాసనేసముపవేష్టుంవిక్రమార్క-సదృశోరాజాకోపినాస్తి- తస్మాది
 దంసుత్తేత్రోసిక్షిప్యతాం-తచ్చుత్వామంత్రిణఃకుత్రాపి పవిత్రేత్తే
 తత్సింహాసనంసిక్షిప్యతేత్తైత్రంయావనాళచణకసమృద్ధంబ్రాహ్మణాయ
 కస్తైచిద్దధుః-బ్రాహ్మణోపియత్రసింహాసనంసిక్షిప్తంతమచ్చస్థాన మితి
 పక్షిణాముత్థాపవార్థంతదుపరిమంచంసిక్షిప్యోపవిశ్యపక్షిణ సుముత్థాప
 యన్నవర్తత-అథకదాచిద్భోజరాజస్సనైవోమృగయామటన్ - రాజకు
 మారైస్సమేతస్తత్తైత్రసమీపేయావదాజగామ తావత్సర్వో పరిస్థితో
 బ్రాహ్మణఃప్రాహ-భోరాజన్వేతత్తైత్రంఫలితమస్తి-సనైవేనసమాగత్య
 తత్రభవతాయథేచ్ఛంభుజ్యతాం అశ్వేభ్యశ్చణకాదయోదీయంతాంఅ
 ద్యమమజీవితంసఫలమాసీత్ -యతోభవాన్మమాతిధిర్ఘాతఃఈదృశస్త్య
 తిథిఃకదాపినసందృశ్యతే-తచ్చుత్వారాజాసనైవ్యంయైత్రమధ్యంప్రవివే
 శ-తతోబ్రాహ్మణఃపత్యుత్థాపనాయమంచాదవరుహ్యయైత్రమధ్యే ప్రవి
 త్తంరాజానందృష్ట్యాభీతోభణత్ - రాజన్కేమేవమధర్మః క్రియతేబ్రాహ్మ
 ణయైత్రమితంనిశాశ్యతే-యద్యవైరధర్మః క్రియేతతదాక్షే నివేదనీయం

త్వమేవాన్యాయ్యంకతుః ప్రవృత్తః- ఇదానీంకోవా నివారయిష్యతి || ఉక్తంచ || * || గజేకడంగరియేతుజారేరాజనిసూపునః | పాపకృత్సుచవిద్య త్సునియంతాజంతురత్రకః || అన్యచ్చ- భవాణశాస్త్రాభిజ్ఞః బ్రాహ్మణద్ర వ్యంకథంవినాశయతి- బ్రహ్మస్వమేవహివిషం- తథాహి || * || నవిషంబిషమి త్యాహుర్బ్రహ్మస్వంవిషముచ్యతే | విషమేకాకినంహంతి బ్రహ్మస్వంపుత్ర పాత్రకం || ఇతి తేనోక్తం శ్రుత్యా యావద్రాజాతైత్రాద్భహిస్సపరివారో నిర్జగామ- తావత్పక్షిణస్సముత్థాప్యపునర్తంచారుఘో బ్రాహ్మణః | పాహ భో రాజాకీమితి గచ్ఛసి- ఇదంక్షైత్రం పాథుపరిణతందృశ్యతే- యావనా శ్చకాచణకాంశ్చభక్షయరతుతవపరివారాః పశ్యోర్వారుకఫలానిచసం తి- యథేష్టంభుజ్యంతాం- పునర్బ్రాహ్మణవచనమాకర్ణ్యసపరివారో రా జాయావత్క్షైత్రమధ్యంప్రవివేశ- తావన్తంచాదవరుహ్యపునస్తతైవాభణ త్- తతో రాజాస్వమనసివిచారయతిస్త- అపెచా బ్రాహ్మణాయదా మంచమారోహతి తదాస్యచేతసిదాతవ్యమితిబుద్ధిరుత్పద్యతేయదావతర తితదాదీనబుద్ధిరుత్పద్యతే అహంమంచమారుహ్యపశ్యేయమితియావన్తం చమారురోహ- తావద్దోష్టరాజస్యచేతస్యేవమభూత్- ననువిశ్వస్వార్తిః పరిపాతకవ్యా- సర్వస్యపిలోకస్యదారిద్ర్యంనివారణీయం- కుష్టాదండ నీయాః శిష్టాః పరిపాలనీయాః- ప్రజాధమేణరక్షణీయాః- కింబహునా అప్తికాసనుయేదికాపి మమశరీరమపిపార్థియస్యతి తదపిదేయమితి- త తో రాజాపరమానందపరిపూణః పునరపివిచారయతిస్త- ఏతత్క్షైత్ర స్వమాహాత్వ్యంస్వయమేవంవిధాంబుద్ధిముత్పాదయతి- ఉక్తంచ || * || జ లేతైలంఖలేగుహ్యంపాత్రేదానంమనాగపి ప్రజ్ఞాదానంస్వయంయాతి విస్తారంవస్తురక్షితం || కథమేతత్క్షైత్రమాహాత్వ్యంజ్ఞాయతామితి- విచా ర్యబ్రాహ్మణమాహుయాఫణత్- భో బ్రాహ్మణతవైతత్క్షైత్రేకియాక లాభోభవతి- బ్రాహ్మణః- భో రాజాభవాకపకలాభిజ్ఞః- అవిదితం తవకి మపినాస్తియదర్శమేతత్తదాలోచయతుభవాక- అన్యచ్చ- రాజానామ సాక్షాద్విష్టోరవతారభూతః- తస్యకటాక్షా యమపరినిపతంతి తస్యదైన్య దుర్భిక్షాదయోసభవంతి- రాజానామసాక్షాత్కల్పతరుః- సత్వంమమద్భ ష్టిగోచరీభూతః- అద్యమమదారిద్ర్యంసుదూరమవసపార- క్షైత్రంనామ కియత్- తతో రాజాబ్రాహ్మణమవేకథనథాన్యాదినా సంభావ్యక్షైత్రం గృహీత్వామంచమధశ్చభాన- తత్రపురుషమాత్రేగతేశిత్రైకాసుమనో హారాద్యశ్చిత- తదిలాభః ప్రదేశేకాపిచంద్రకాంతలిలాదృష్ట- తతోస్తా

నావిధరత్నఖదితం చాత్రిశ్శతాబంజికామిలిత మతిరహణీయం సిం
హా సనమద్యశ్యత- తతోభోజః పరమానందామృతలహారీపరిపూర్ణమృద
యస్సింహోసనంసగరంనేతుంయావదుచ్చాలయామాసతావదతిగరిష్టమా
సనంనోచ్చచాల-తతోరాజీమంత్రీణమవదత్. కుతస్సింహాసనం నోచ్చల
తి- మంత్రీ-భోరాజకాదివ్యమేతదాసనం-బలిపూజాదికం వినానోచ్చలతి
తవసాధ్యంచసభవతి. తస్యవచనంశ్రుత్వా రాజా బ్రాహ్మణా నాకారయి
త్వా తత్సర్వమపివిధానంకారితవాక-తతస్తస్మింహోసనం లఘుభూత్వా
స్వయమేవోచ్చచాల-తదవలోక్య రాజామంత్రీణమువాచ - యోగర్థం
నివారయతిఅగమ్యార్థంచసాధయతిసపవమంత్రీ-ఉక్తంచ॥ స్థితస్యకా
ర్యస్యసమద్భువార్థమకర్ణకార్యప్రతిఘాతసాధకం-ఆగామినోర్ధస్యవసం
గ్రహీర్థంయోమంత్రీకృత్స్యాస్పరమస్సమంత్రీ తతోమంత్రీప్రత్యబ్రవీ
త్ -మంత్రీణాస్వామిహితమేవకార్యంకర్తవ్యం-తథాదోక్తం॥ * మం
త్రఃకార్యానుగోయేషాంకార్యంస్వామిహితానుగమ్ | తవతేమంత్రీణో
రాజ్ఞాంసతుయేగతపల్లవాః॥ అన్యచ్ఛ-మంత్రీణావినారాజ్యంధాన్యంవినా
దుర్గంకారుణ్యంవినాసౌభాగ్యంజ్ఞానంవినావైరాగ్యం దుర్జనానాంశక్తిః
పాపండానాంమతివైశ్యానాంవిశ్వాసః వైత్యానాంప్రీతిః తస్కరా
ణాంయుక్తిః ఖిలానాంమైత్రీ పరాధీనస్యస్వాతంత్య్రం నిర్ధనస్యాటాపః
నేవకస్యకాపః స్వామినస్సేషహః కృపణస్యశృహం జారిణ్యాః పతిభ
క్తిః మూర్ఖాణాం సంగతిరిత్యేతస్సర్వంనిష్ఫలం - అన్యచ్ఛరాజ్ఞామహతా
మర్షనంకార్యం-ఆప్తానాంబుద్ధిశ్శ్రోతవ్యా-దేవబ్రాహ్మణాః పరిపాలనీ
యాః-న్యాయమార్గైవర్తితవ్యం-అభిచభో రాజకాయే రాజగుణాః తేసర్వే
త్వయివిద్యంతే-అతస్తస్యంసకలరాజరాజోత్తమః- మంత్రీణాప్యేవంగు
ణగరిష్ఠేనభవితవ్యం- స్వామికార్యార్థకమున్యమః పాపాద్భయంప్రజా
నాంహి తంపరివారాణాంసంయోజనంరాజ్ఞశ్చిత్తవృత్త్యనుసరణంసమ
యోచితపరిజ్ఞానం అపాయకార్యాద్రాజనివారణం ఏవంఃధగుణయు
క్తఃకులక్రమాగతిః-కామందకచాణ్యధౌవ్యశుకవాచస్పత్వాది నీతిశా
స్త్రాభిజ్ఞోమంత్రీవదయోగ్యోభవతి- పురాకీలనందభూపాలోమంత్రీణా
బహుశుశ్రేణబ్రహ్మహత్యాయానివారితః-రాజా-కథిమేతత్ - సోబ్రవీ
త్-భోరాజకశ్రామీయతాం- విశాలాయానందోనామరాజా-మహాశౌ
ర్యసంపన్నోభూత్-సనిజబలేనవ్రగ్యిస్థిస్థుపాలాక స్వపాదవద్దీపజీవి
నోపభాయైకచ్ఛత్రేణరాజ్యమఃరోత్ - తస్యచ బహుశుశ్రోనామమం

త్రి-భానుమతీనామమహిషీ- జయపాలానామతనయః- తస్యకరాజ్యక్ష
 ప్యామతిప్రీతిరాసీత్- సింహాసనేపిసహైవతయాసమవచితేత్- నిమేష
 మపితయావిగానతిష్ఠేత్- ఏకదామంత్రీస్వమగ్నస్యచింతయత్- ఆయం
 రాజాఃర్షజ్ఞోమధ్యేసభంసంహాసనే(స్త్రీ)యమువవేశయతి- తదాసర్వేపి
 జనాస్తాంవశ్యంతి- అనుచితమయంనజానాతి-తథాహి॥॥ కిముకువలయ
 నేత్య్రీస్సంతినోదేవలాకేతిదివశతిరహల్యాంతావసీంయత్సిషేవే హృ
 దయవనకుటీరం దగ్ధకామస్తస్సరాగ్నావుచితమనుచితం వావేక్షనోపండి
 తోపి॥అపవయః(స్త్రీ)ణాంకటాక్షైర్యావన్నభిద్యతే- సతావదేవవ్రతిస్థాం
 దైర్వంచవహతి-తథాచోక్తం॥॥ తావద్దత్తైవ్రతిస్థాంశవయతివ మనశ్చా
 వలంతావదార్యస్తావత్సీద్ధాంతమాత్రంస్ఫురతిహృదివరం సర్వలాకైకదీ
 వమ్కాళిందివ్రారదీవ్యతుగ్రవలయకలితొద్దామదామాభిరామైర్యావనోప
 హన్యమానంకలయతిహృదయంకామినీనాంకటాక్షైః॥అశూనామదగస్య
 మాహాన్త్యంయత్రలాకోవివోపివిముహ్యతి॥ఉక్తంచ॥॥ ఒకలయతికలా
 కుశలంహాసకళుచింపండితంవిదూషయతి॥ అర్దయతి ధీరపురుషంక్షణేనమక
 రధ్వజోభృశందేవః॥తథాచ॥॥త్రుతంసత్యంశవశ్శీలంవిజ్ఞానంవి త్రమున్న
 తిం ఇంధనీకురుతేమూఢఃప్రవిశ్యవనితానలం॥॥వృత్రంవి త్రంతపస్నాన్వం
 తంస్యకులస్యాపిలాంఛనమ్॥మరణంవాసమీవస్థం కామీలోకేనవశ్యతి॥ఇ
 తిసంచింత్యైకదావసరంప్రాప్యరాజానమబ్రవీత్- దేవః॥జ్ఞాపనమస్త్రీ-రా
 జా-కింతల్-నుంత్రీ-యదేమాదేవీభానుమతీవశూనాపవితతి- తన్నహదను
 చితం-అనూర్యంవశ్యారాజదారాఇతిహిసంప్రదాయః-అత్రనానాజనాస్సు
 మాగత్యతాంవశ్యంతి-రాజా- భానుమత్యనాలాకనంక్షుణమాత్రమపిసస
 హ-తదుపాయంసరూపయ-నుంత్రీ-ఆలేఖ్యతాంతాంవశ్యసుదేవః- త
 ద్వచసంసముచితస్తుత్వారాజాచిత్రకారమాహూయ భానుమతీయాపం
 చిత్రేనివేశయేత్పాదిదేశ- సతుతస్యారూపసాక్షాదాలాక్యవద్మిసీలక్షణ
 యుక్తాంతాంపిలేఖరాజాపితాంవిలిఖతాంప్రియాందృష్ట్యావ్రహ్మిష్టస్త
 నైపారితోషికందదౌ-అనంతరంరాజగురుశ్చారదానందశ్చిత్రవలేనివేశి
 తాంభానుమతీందృష్ట్యాచిత్రకారమభాణీత్- భానుమత్యాస్సర్వమపిలా
 వన్యమత్రలిఖితంపరంత్వేకంపిస్తృతంత్యయా-చిత్రీకారః-భోస్యామి
 తతి-ంకథయ-కారదానందః- తస్యావామజఘనతలేలిసదృశం లక్ష్య
 స్త్రీ-తన్నలిఖితం-రాజాతుగురోర్యచనం శ్రీత్యాతత్ప్రీతిత్యథాం సురత
 సమయేతస్యావామజఘనాయావదవశ్యత్ తావత్ప్రిసదృశోంకోదృష్టః

రాజాస్యకునస్యచింతయత్ - కథమస్యాగుహ్యజేశస్థితలత్తుద్భవ్వా
 శారదానందః-మానసునయాసహసంయోగోవిన్యతే- అన్యథాకథమనే
 నజ్ఞాయెత-అపిచ-స్త్రీణాంభివయోహ్యయంసందే-హువానకార్యః-యతః॥
 *॥ జల్పంతిసాధకమస్త్యేనవశ్యంస్యస్యంసవిభ్రీమా? హృదయెచింతయం
 త్యస్యంస్త్రీణామేకతోరతిః॥*॥నాగ్నిస్తృవ్యతికాస్తానాంనావగానాంమ
 హువాదధిః॥నాంతకస్సర్వభూతానాంసపుంసాంవామలోచనా॥ *॥ ర
 హువానాస్తీతునోనాస్తీనాస్తీపార్థియితాజనః॥ఇదంనారదనారీణాంపా
 తివ్రీత్యంప్రకల్పతే॥*॥యోమహాన్వస్యతేముఢోరక్తేయంమమకామిని
 సతస్యావశగోభూత్యాస్యత్యేతీ-డాశకుంఠవత్॥*॥ తాసాంవాశ్యాని
 కృత్యానిస్వల్పానిమగురూణ్యపికరోతియఃకృతీలోకేలఘుత్వంతస్యనిశ్చి
 తం॥*॥అలక్తకోయథారక్తోపీద్యపురుషస్తథా । అబలాభిర్బలాద్రక్తః
 పాదమూలేవ్రణీయతే॥ఇత్యేవంపిచార్యచుంత్రీణమాహుయా పూర్వపు
 త్తాంతమకథయత్ - మంత్రీణాపితస్త్రిణాసమయేతద్విత్తానుకూలంభనీతం
 దేవకస్యచేతసకీద్యశమితికేనవాజ్ఞాయతే - సర్వథాసత్యోభవేవయవృ
 త్తాంతః-రాజా-భోమంత్రీణమయదిప్రియోసి- తహ్యోముంశారదా
 నందంమారయ-సచివోపితథేతివ్రజ్ఞజ్ఞాయలోకానాంపురశ్శారదానందం
 దృఢంబబధ-తస్త్రిణాసమయేశారదానందఃవఫా-అహువారాజాకస్యా
 పిప్రియోనభవతీతిలోకోక్తిరచితతైవ-తథాహి॥*॥ కోథాన్సావిన్యనగ
 ర్వితోవివయణః కస్యావదోస్తంగతాఃస్త్రీభిఃకన్యనఖండితంభువిససఃకో
 నామరాజ్ఞాంప్రియఃకఃశాలస్యనగోవరత్వమగనతో-ధీ-జనోగౌర
 వంకోవాదుర్జనవాగురాసుపతితఃత్రైమేణయాతః పుమాః॥ తథాచ॥*॥
 కాకేశోవంకాముకేశత్యవాక్యంక్షీబేశౌర్యంసుద్యపితస్యచింతా॥సర్వే
 త్రాంతిఃస్త్రీషుకామోవశాంతీరాజ్ఞామిత్రీంకేనదృష్టంశ్రీతంవా॥ అన్య
 చ్చ-రాజాయస్తైకుధ్యతిసశుదిరవ్యశుద్ధః-తథాచోక్తం॥*॥ శుచిరశుచిఃవ
 టురవటుశ్శురోభీరుశ్చిరాయురల్పయః॥కులజఃకులేనహీనోభవతిసరోన
 రవతేరతికౌధాల్॥ఇత్యేవంపతశారదానందోవధ్యస్థానంమంత్రీణానీ
 యమానక్షోకమేకమవతత్॥*॥వనేరణేశతుజలాగ్నిమృధ్యేమహాగ్ధవేపర్వ
 తమస్తకేవా॥ నుప్తంవ్రమస్తందివమేస్థితంవారతుంతిపుణ్యానపురాకృతా
 ॥ తచ్చుత్త్యామంత్రీస్యకునస్యచింతయత్ - అహువాపితస్యస్యంవామి
 థ్యావా-కిమథంబ్రాహ్మణవధఃక్రియతే-మహదనుదిత మిదమతిమత్వా
 శారదానందంనూథంస్యభవసంనీత్వాభూగృహానిపృథాజసన్నిధిమా

గత్యదేవాసుష్టితో భవదాదేశిత్యవాదీత్ - రాజాపిసాధుకృతమితి ప్రశ
శంస-అనంతరమేకదారాజకుమారఅభిలకాభంవనంప్రతినిర్జగము - త
దాలకాలవృష్ట్యాదీనిదుర్నిమిత్తానిబహువుః-తథాహి॥*॥ అకాలవృష్టి స్త్య
ధమామికంపీఠిఘాతఉలాలవతనంత్రైః ॥ ఇత్యాద్యోష్టాని తతోబహు
వున్నవారణాన్ధంసుహృదోవచశ్చ॥ తస్మిన్మయమంత్రీపుత్రో బుద్ధిసాగ
రోదుర్నిమిత్తానికరూప్యశతధా నివారయామాస-జయపాలః-అహమవ
శ్యంక-చేయం-వశ్యతుభవాదదుర్నిమిత్తఫలం-బుద్ధిసాగరః - నేనం
వరీత్రామహాతి-ఉక్తంచ॥ *॥ నవివంభతుయేత్పాఞ్జోనకీదేవన్నై
స్సనా॥ ననంద్యోయోగిబృందశ్చబ్రహ్మద్యేవంనకారయేత్ ॥ ఇతి తేననివా
రితోపితన్యజనమనాద్యత్యనిగతం రాజపుత్రం భోజయిపాల తవనినాశ
కాలస్సమాగతః - అన్యథాశవై వంవివరీతాబుద్ధిరోన్నప్యద్యతే - తథావ
*॥ ననిత్తితోవై నవదృష్టపూర్వోనశూయతే హమమయఃకురంగః॥ తథా
పితృష్టారఘునందనస్యవినాశకాలేవివరీతబుద్ధిః ॥ అతఉపార్జితానాంకర్త
ణామువభోగంవినాకథంవినాశస్సాస్యోత్ - ఉక్తంచ॥*॥ సద్భావోనాస్తివై
శ్యానాంఘ్రితానాస్తిసంపదాం వివేకోనాస్తిముగ్ధాణాం వినాశోనా
స్తికర్తృణామ్ ॥ వివమాదిబహుధానివేద్య బుద్ధిసాగరోవీరరాజ-జయపా
లస్తుపుగాన్నిగత్యక్షణవ్యాఘ్రశరభమ్కుగ కులసంకులం మహాదరణ్యం
ప్రవిశ్యమావగృహ్చార్దదగృతావత్సరోవపి నైన్యవగః స్వనగరమాగ్నేల
గ్నః-స్వయమేకాకీ సంపత్తఃకురగమాశ్రీసహాయఃపురస్సరోవరమద్రా
క్షీత్-అత్రాశ్వాదవతీకృత్యక్షుశాఖాయామశ్వంనిబధ్యజలమవగాహ్యశా
స్త్రపపాసస్తకుచ్ఛామాయాంవిశశ్రామ-తావదతిభయంకరఃకశ్చిద్వ్యా
ఘ్రీస్సమాపతత్ - తంస్పష్టోశ్వశ్చిన్నబంధోయథాగతమఖావయత్ - రా
జకుమారోవిభయాద్యేవమానాంగ శ్శాఖామాలంబ్య దుమిమారురోహ
తత్రీపూర్వారుకాథంభల్లూకందృష్ట్యాద్విగుణితభయం రాజకుమారం భ
ల్లూకస్ససాంత్వమబ్రవీత్ - భోరాజకుమారమాభైషీః - అద్యమాంశరణం
గతస్త్యం-అతస్తవాహంకిమనిష్టంకరిష్యామి - నయివిశ్వస్యవ్యాఘ్రాద
పినభేద్యం-తతోరాజకుమారస్సభయమిదమఘాణీత్ - భోఽముక్షరాజ-
అహంత్యాంశరణంకతఃవిశేషతోభీతశ్చనమాత్పుణ్యం శరణాగతరక్షణేన
ఉక్తంచ॥*॥ ఏకతఃక్రతవస్సర్వేసమగ్రీవరదక్షిణా॥ ఏకతోభయభీతస్య
ప్రాణినఃప్రాణరక్షణం॥ తతోభల్లూకేనవిశ్వాసితోరాజపుత్రః- అత్రాం
తరేన్యాఘ్రోపివృక్షములమాజగామ - తతస్సూర్యోస్తమగాత్-తావ

త్సృగయావరిశాంతో రాజకుమారోనిద్రాపరః శోభల్లూకేనాంకమారో
 పితస్సుఖం సుష్యాః-శదాలాక్యవ్యాఘ్రస్సనువాదీత్ భల్లూకాయంను
 నుష్యోనగరనివాసీ-అస్మాన్యేవహంతుమాగతః-అతశ్శక్తిభూతమేననుంకే
 కింఘ్న్యవేళయఃత్వయోవక్యశోష్యవకారమేవకరివ్యతి-ఉక్తంబ||*|| మా
 సుషేషుకృతంనాస్తీతిగ్యగ్యోఃషుధర్మితా|వ్యాఘ్రోవానరసర్పాణాంభా
 పితంనత్వయాశ్రుతం||అస్మాదమువధఃపాతయి-అహమేనంభతుయిత్యా
 సుఖానగమిష్యామి-శ్వమపినిజాశ్రీయంగచ్ఛ-తచ్ఛక్రిత్యాభల్లూకఃప్రా
 మా-అయంకీద్యశోవాభవతు-పవంమాంశరణంకతఃఅమంసపాతయేసుం
 శరణాగతమారణేఃమహత్పానకంభవేత్-తథాచ||*|| విశ్వాసఘతుకా
 త్వైవశరణాగతఘతుకాః|వసంతినరకేఘోరేయావచ్ఛంద్రదివాకరమ్.
 తత్రాంతరేమప్రోద్ధిగంగాజకుమారంభల్లూకఃప్రామా-భో రాజకుమారతి
 హంనిగాంగమిష్యామి-శ్వమత్రాన్రమత్తస్తీవృ-రాజకుమారః-తథాభవ
 తు-తతోభల్లూకాగాజపుత్రసమీపేద్రానుగమత్-తదావ్యాఘ్రోరా
 జకుమారశ్వమప్తికాపిశ్వాసంమాకురు-యతోయంభల్లూకశ్చంచలచిత్తో
 దృశ్యతే-తస్మాదస్యప్రసాదోభయంకరః-తథాచ||*|| తుణేషుష్టాఃతుణేరు
 ష్టావిశుష్టాశ్చతుణేతుణే|అవ్యవస్థితచిత్తానాంప్రసాదోపభయంకరః|కించ
 త్వాంసుత్తరతుయిత్యాస్వయంహంతుమిచ్ఛతి-అతస్త్యమేవభల్లూకమ
 ధఃపాతయి-అహమేనంభతుయిత్యామిష్యామి-త్వమపినిజనగరంకంతు
 మహాసేతీవంచయామాస-తచ్ఛక్రిత్యారాజపుత్రోయావదేనకధఃపా
 తయితిమారేభే-తావద్భల్లూకావృషోత్పతన్నపిశాఖాంతగమాలలంబ-
 రాజపుత్రస్త్రుఃఫలప్రయశ్చస్తందృష్ట్యాభిభాయ-తదాభల్లూకఃభూపాపి
 ష్టకినుథకాంబిభేషి-యశ్చుగార్జితంకర్మతస్త్యయానుభోక్తవ్యంఅతస్త్యం
 ససేమిరేతివదకాపిశాచోభూత్వాప్రతివనంవరిభ్రీమేషశశావ-తఠఃప్రథా
 తమాసీత్-వ్యాఘ్రోస్తునిరగాత్-భల్లూకోపిరాజకుమారంశప్తాయథే
 చ్ఛంజగాను-రాజకుమారోపససేమిరేతిక్రీలవకాపిశాచోభూత్వావనేషు
 తతత్థఃపరిబభ్రామ-తతోస్యతురంగమోనగరనుగమత్-తత్రీరాజపుత్రీ
 రహితమశ్వందృష్ట్యాజనారాజ్ఞేకేవలనుశ్వమాగతమూవఘ్నిః-తతోరా
 జామంత్రీణస్సను-హూయభాణతిస్త-భోమంత్రీణః-కృగయాధంకుమో
 రేనిర్గచ్ఛతిమహద్దుర్మిన్రమాసీతి-ల-తథాపిమస్తస్తదుల్లంఘ్యవనంగ
 తః-తస్యఫలంసద్యఎవసమువనతంతదారుఘోశ్వశ్యావ్యస్సమాగతః-త
 తస్తస్మాగకాణాయవనంప్రతిగమిష్యామీతి-తతస్తేవ్యంగీచక్రిః-తతోరా

జానుంతిభిఃపరివారేణచ సహకుమారోయేనకూర్మైగతస్తేనైవ మాన్య
 గణవసంసాగ్రీవిశత్-తతోవనమధ్యేపరిభ్రమింతుం స సేమిరేతవదంతంపిశా
 చభూతంసుతందృష్ట్వైరాజామహాశోక సాగర్షమగ్నస్త్రు మాదాయస్వస
 గరమగమత్-ఆగత్యవణదున్నానకమనాయబహూన్విధీనాగరయూమా
 స-కేనాపికుమారస్వస్థోనబభూవ-తస్మిన్నయై గాజామంతిగింబహు
 శ్రుతవః ఫాణీత్-అస్మిన్నయైశారదానందస్తిష్ఠైన్యదిత్యుమాత్రేణ చికి
 త్సాంకుర్యాత్-సమయావృథామారితః- పురుషేణయతాగర్వంక్రియ
 తేతద్విచార్యైవకతావ్యం-అన్యథాపరమాపదాంపదంభవతి-ఉక్తంచ ।
 సహసావిదగీతనక్రియామవిషేకఃపరమాపదాంపదం|వృణుతేహివిన్యూత్య
 కారిణంగుణబుధ్వాస్వయమెవసంపదః||తథాచ||*| ఆపరిక్షంసకతావ్యం
 కతావ్యంసుపరిక్షితంపశ్చాన్భవతిసంతాపో బాహ్మణేనకులంయథా||ఇ
 తిరాజ్ఞశ్చింతయతఃకొపిచికిన్యకొనాసీత్-తదామంత్రీ-యస్యభవితవ్య
 తాయాద్యశీబుద్ధిరపితాద్యశీభవతి-ఉక్తంచ* సహాయస్తాద్యశోజ్ఞయో
 యాద్యశీభవితవ్యతా|తాద్యశీసాధ్యతేబుద్ధిసామతిస్సావభావనా||*| న
 హిభవతియన్నభావ్యంభవతిచభావ్యంవి నాపియతేన । కరతలగతమపి
 నశ్యతియస్యహి భవితవ్యతానాస్తి||రాజా||తతగర్వాయస్తమభూత్-కి
 మనేసగతదింతనే-ఇదానీనుహాప్రయత్నఃకతావ్యః-మంత్రీ-కథంక
 తావ్యం-రాజాబ్రవీత్-యఃకోపికుమారస్యచికిత్సాంకరిష్యతికస్యార్థరా
 జ్యందాస్యామి-సర్వానభీష్టాన్ప్రదాస్యామి ఇత్యభితోనగరమున్యోషయ
 ఇత్యుక్తవతిరాజ్ఞిమంత్రీతతైవవిధాయస్వభవనమాగత్యశారదానందా
 యసర్వంనివేదయామాస - తస్సర్వంశ్రుత్వాశారదానందః- బహుశ్రు
 తభూపాలాయైవం నివేదయ-మనగృహకాపికన్యకావతాతే- ఏసంయ
 దిసావశ్యేతి-మపుపాయంకరిష్యతీతి-తచ్చుత్త్యామంత్రీరాజైవ్యజ్ఞ
 వత్-తతోరాజాసపుత్రస్సపరివారోమంత్రీమందిరమాగత్యోపవివేశ- రా
 జపుతోపిస సేమిరేతవదమ్నుషవిష్టః-తదాకర్ణ్యయవనిశారతర్వతిశార
 దానందోభోరాజపుత్రేత్యానుంత్రీయత్ - స సేమిరేతిభూయోపివదం
 తంరాజతనయముద్దిత్యైనంపద్యంపపాత్ ||*|| సద్భావంప్రతిపన్నానాం
 వంశనేకింవిదగ్ధతా| అంకమారుహ్యసుప్తానాంహాననేకిమ్నుహారుషం । త
 గ్నీద్యంశ్రుత్వా రాజపుత్రఃవతుణ్ణావర్ణానామాదినువర్ణంపరిశ్యజ్య సే
 మిరేత్యపాతీత్- పునశ్చశారదానందోద్వితీయంపద్యమవతత్ ||*| సేతుం
 దృష్ట్వైసముద్రస్యగంగాసాగరసంగమం|అహ్మహత్యాత్రముచ్యేతమిత్రీ

శ్రీరామానముచ్యతే తత్పద్యం శ్రుత్యా రాజపుత్రా వర్ణద్యయంబరిత్య
 మిరేత్యుక్తవా తత స్తుతీయం పద్యమవతల్ ||*|| మిత్రోద్రోహీకృత
 పుష్పయస్తువిశ్వాసఘాతుకః | త్రయస్తేనరకంయాంతి యావద్బద్ధదివా
 ం || రాజపుత్రోరేత్యబ్రవీత్ - శారదానందశ్చ కుర్థం పద్యమవతల్ ||*|| రా
 భోతవపుత్రస్యయదికల్యాణమిచ్ఛసి | దానందేహీద్విజాతిభ్యోవణ్ణా
 ం బ్రాహ్మణోగురుః || పవముక్తవతిశారదానందే సరాజపుత్రస్స్వస్థమ
 సానవధానశ్చపితుర్భల్లూకవృత్తాంతం సర్వమకథయత్ - తచ్చుత్వా
 జాశారదానందం ప్రతిజగాద ||*|| గ్రామేవససికల్యాణి విపినం నైవగ
 యసి | మియక్ష్మావ్యాఘ్రేనుమయ్యాణాంకథంజానాసి భాషితం - ఇతి గాఙ్గోక్తం
 త్వాశారదానందః ప్రత్యవాదీత్ ||*|| దేవద్విజప్రసాదేనవాణీజహ్వం
 మాశ్రితా | తేనాహమనుజానామి భానుమత్యాయి థాంకితం || తచ్చుత్
 వ్యారాజావహాశ్చర్యభరితమనాయావశ్యవనకా మాచకషణతావచ్ఛా
 వానందస్సాక్షాదదృశ్యత-తదారాజాసపుత్రస్తం ప్రణామ-తదామంత్రి
 రాజై పూర్వవృత్తాంతాః కథితాః - తతో రాజాబహుళుశ్రితం మంత్రీణం
 త్యువాచ-తవసంవర్తేణాహుకీలేర్నివృత్తోష్టి - ఆతస్సుక్తురుషేణ
 ం గోవిధేయః - తథాహి ||*|| వారయః వరణమానామాపరమా గామినీం
 సత్సంక || కృష్ణాంచహరతీపీతం గంగాయాదుగఽతించసద్యోభః | అ
 ప్పరాజ్ఞాతుసతాంభవాన్యశాంసంక్రమాః కతణ్యః ఉక్తంచ ||*|| సం
 గ్రహం నకులీనస్య సీదత్యేవకరోతయః | సపవపద్యతే రాజ్ఞా సమ్యగారూ
 కొయథా | ఇతి బహుధా మంత్రీణంస్తుత్వా వస్త్రోద్రినాసంభావ్య రాజా
 జ్యనుకరోత్ - ఇతి మంత్రీభోజరాజ్యం ప్రతికథాంకిథయిత్వా పునః బ్రవీ
 యో రాజా మంత్రీవాక్యం శృణోతి సద్గీర్ణాయుస్సుభిభవతి.

౧ భోజే రాజనిసంహాసనమారోఘం సమీపమువయాతే |

ప్రతమైశ్వాదినివాగ్యప్రాహగుణావిక్రమారూదేవస్య ||

తతోభోజరాజోమంత్రీణంసంభావ్య తస్మింహాసనం స్వనగరాభ్యం
 రంశీత్యాతగ్రసహస్రీమణిస్తంభైర్కృంఠవంకారయిత్వా తస్మిన్మము
 వారైసంహాసనం ప్రతిష్ఠావ్యతః పుణ్యతీర్థోదకైర్దిన్యావధియుక్తైర్కృం
 ప్రూర్వకంద్యుజై రభిషేదితః పురంధీభిర్నిరాజితః - కవిభిర్విస్తేరాశీ
 రభినందితోవందిభిః ప్రశంసితశ్చాతుర్వర్ణ్యం దానమానాభ్యాంసమ్మ
 యదీనాంధబధిరకుర్వాదిభ్యో బహూనధనానిదత్వా ఛత్రచామరాంకితో

యావత్సంహాసనసాలభంజికామస్తకేవదవద్వై నిధాయారోఘమాజగా
 మ తావత్సాలభంజికామనువ్యవచారాజానమబ్రవీత్ - భోమహీశాల
 తవవిక్రమార్కస్యేవశోర్యోదాగ్యసాహసాదయోయః విద్యంతే తదా
 స్తికాసంహాసనేనమువవేష్టుమహాస- రాజాబ్రవీత్ - సాలభంజికే మ
 మాప్యోదార్యాదికవన్యూనసుస్తి-మమావ్యథినస్త్యవ్యంతి - తచ్చు
 త్వాసాలభంజికాభణత్ - రాజన్నేన దేవతవానుదితం- యదాత్మనాత్మా
 నంప్రశంశసనియస్వగుణాకావరదోషాకావాకీతే-యతిసకేవలంక్షరణః-
 నజ్జనస్తుతథానవక్తి-ఉక్తంచ*స్వగుణానివరదోషాన్వస్తుంశకోతిదుర్జ
 నోలోకేవరదోషాన్మగుణాన్వస్తుంశకోతిసజ్జనస్సత్యం || అన్యవ్చ ||
 ఆయుర్విద్యోగ్యపాచ్ఛిద్రం-నంప్రమాపథసంహా-దానన్యానావమానౌ
 చనవగోప్యోనసర్వదా-ఇతిసాలభంజికయోక్త-నిశచ్యవిస్తితోభోజరా
 జస్తామవదత్ - సత్యముక్తంత్వమాయస్వగుణాకీర్తయతిసమూఖః
 మయాయదాత్మనోగుణాఃకీర్తతాః-దనువితమేవ-ఽన్యత్సేతత్ -యస్యై
 తస్మింహాసనంతస్యోదాగ్యాదికకథయశ్రోతుంవాచచతిమేశ్రోత్రం-సా
 లభంజికాభణత్ప్రభోరాజన్నైతస్మి-హాసనందేవస్యైక్రమార్కస్య-సకు
 సంతుష్టఃకోటిశోధినేవ్రయచ్ఛేత్ - ఉక్తంచ || * || నరీక్షితేసహస్రింతు
 నయుతంతువ్రజన్వితే హసితేలక్షమాప్నోతితుష్టేభీకాటిశోన్యపే || కి
 మేవంఽథమాదార్యంత్యయివిద్యతేశ్రుత్వాభోజరాజస్తాష్టేం ప్రత్యా
 వతకఠ-

ఇతిశ్రీవిక్రమార్కచరిత్రేతస్మింహాసనప్రథమోపాసంఘ
 సాలభంజికాప్రకృతపాఖ్యానంప్రథమమ్.

౨. చిరేణుమత్వావ్యనుపాత్తకానం ద్విజంఽరౌకుత్రది
 దాతకచేతసంకృతాథకయామాసహివిక్రమాయ మితీ
 మా పాంచాలికయాభిధీయతే.....*

భూయోష్యేకేదా భోజ రాజ శ్శుభముహూలేక యావద్విక్రమా
 ర్కసంహాసనమారోఘమాజగామ-తావద్దివ్యతీయ సోపానస్థాసాలభంజి
 కాభణత్-భోభోజ రాజ-విక్రమార్క స్యోదార్యంయదిత్వయివిద్యేతతదా
 స్తికాసంహాసనేనమువవిత-రాజా-సాలభంజికే తస్యోదార్యాదికంకథ
 య-సాలభంజికాతుతద్వృత్తాంతంవక్తుమా రేభే-విక్రమాదిత్యోగాజ్యంకు
 ర్వంశ్చేక దాచారా నాహూయాబ్రవీత్ -సర్వతఃపుధివీంపరిభ్రీయత-య

త్రయత్రకాతుక ప్రదంతీభాగం దేవాయతనము న్యానివారథావిధానిలలో
కయభ- తన్నమనివేవయిత - చారాస్తుయథాజ్ఞావయతిదేవత్వనిమాగ్రం
తాః-అతైకదాదేశాంతరంపరిభ్రామ్యాగతః కశ్చిన్దాతా రాజానంప్రణ
మ్యవ్యజ్ఞవత్ దేవదిత్రీకూటపర్వత నికటతపోవనమధ్యే మనోహరఃక
శ్చిదేవాలయోస్తి - తగ్రచపర్వతేఅశ్శుదగ్రాద్భిఖరాద్విమలాకాపి
బలధారావతతి-తత్రస్నానమాత్రేణమహాపాతకాదీన్యపిసశ్యంతి- కిం చ-
యస్తుపాపీయాకస్నానమాచరతతస్యాంగాదతీవకలుషముదకంనిస్సరతి
తేననపూతోభవతి-అన్యచ్ఛ-తత్రకశ్చిద్బాహ్నిస్తానోమహాని హేమామకుం
డేప్రతిదిసంజుహూతి- సజానేతస్యకతపత్యరాగతాత్వతి- ప్రతిదిసంకుం
డాద్భుహిఃపీఠితం భష్టవర్వతాకారమస్తీ-సకేనాపినభాషతే- ఏవమ
తివిదిత్రంస్థానసుదాగ్గీవయంజనః తమవరిదేవః ప్రమాణమితివిరకాసు
తచ్ఛ్రుత్వా రాజాస్వయమేకాకీ తేనసహశంగిరింగత్వా పరమానందం
ప్రాప్యలహూవదిత్రమిదంస్థానమత్రసాక్షాజ్ఞకడంబికావనతి వశ్యతవి
వమేమనోవిమలంభవతి- కింపునశ్చిరంఽవసతాం - ఇత్యుక్త్వాతత్రనిర్ణ
రేస్వాత్వాదేవతాంప్రణమ్యయిత్రబ్రాహ్మణో హేమామంకరోతితత్ర
గత్వాతమపుచ్ఛత్-బ్రాహ్మణః - యదా సప్తమిషిమండలం దేవతీప్ర
థమచరణమధ్యాస్త-తదాహమయితపం-ఇదానీం తదశ్చినీ నక్షత్రేతివ్రతి-
జన్మాతోమేవమగళతమభూత్ - తథాపిదేవతాప్రసన్నానాభూత్ - త
చ్ఛ్రుత్వా రాజాస్వయం దేవతాంప్రత్వాజపమవే - తదాపిదేవతా
ప్రసాదంసవిదధే - అనంతరమిష్టసాహసోరాజాస్యశీవగ మతకృత్యజు
హూమీతియావత్రం తేక్షణంబిక్షేపతావద్దేవతాకృపాణంగృహీత్వా
అవీత్-భోసాహసికప్రసన్నాస్తి-నిరంపుణీవ్య-రాజా - అయంబ్రా
హ్మణశ్చిరాదతి నియతోజుహూతికుతోన్యమమేవప్రసాదఃనచకీర్ధ -
తదాదేవతా భోరాజన్నయం 'చిరాదనుతిష్ఠత్యేవ పరమస్యచేతస్స్వప్థం
సభూవవంవలహృదయస్యతపఃఫలాయనకల్పతే-ఉక్తంచ## అంగుశ్య
గ్రీణయజ్ఞప్తంయజ్ఞప్తంవర్వలంఘనైః । వ్యగ్రచిత్రేసయజ్ఞప్తం త్రివిధం
నిష్కలంభవేత్-నిథాచ## సకాష్టేవిద్యతేదెవోనపాషాణేనమృణ్మయే।
* భావేహివిద్యతేదేవస్తస్మాద్భావోహికారణం కించ## మం త్రైతీకే
ద్విజేదైవేదైవజ్ఞైవైవజేగురౌ । యాద్యశీభావనాయత్ర సిద్ధిఘంటితా
ద్యశీరాజా-యదిప్రసన్నాజాతామను- తవ్యగస్యబ్రాహ్మణస్యమనో
రథంసంపూతయ - దేవీ-భోవిక్రమముహోద్రుమభవదేవత్రమమవిగణయ్య

వరకృష్ణంపరిహారసింఠి క్తంచ|| ధాయానుస్యస్యకుర్వంతి స్వయంతిష్ఠం
 తిచాతపేః ఫలంతివపరాధేణమనాన్యహేతోర్షహామృహః || తథాచ |
 *||వరోవకారాయవహంతినిమ్నగాఃవరోవకారాయదుహంతిధేనవ|| వరో
 వకారాయఫలంతిభూరుహఃవరోవకారాయసతాంవిభూతయః| ఇతిరా
 జానంస్తుత్వాబ్రాహ్మణస్యమనోరథమాపూర్యాంతరథాత్-తతోరాజా
 స్యనగరమగమత్- ఇతీమాంకథాంకథయిత్వాసాసాలభంజికాభూజమ
 ల్మవీత్-త్యమేతదాసనమారోఢునభిలషసి-విక్రమార్కగుణాస్తుత్వయిన
 దృశ్యంతే-తచ్చుత్వారాజాతూష్ణీంబభూవ. ....*
 ఇతిద్వితీయసోపానస్థసాలభంజికాపోక్తిపాఖ్యానంనమాప్తమాసీత్

3. దత్తానిచత్వారిమహార్లవేన రత్నాన్యసౌ విక్రమిభూ
 మిపాలః| మహీసురాయప్రదదావితీమాంకథాంత్యతీయా
 ప్రతిమాభిధత్తే.....*

పునరపిభూజేకదాచిత్సంహాసనమారోఢుమాగలేత్యతీయాసాలభంజి
 కావదత్- భారాజన్నేతస్సంహాసనంలేనాధ్యాసితస్యం- యస్మిన్విక్ర
 మస్యోదార్యవిద్యతే- భూజః-సాలభంజికేతిస్యోదార్యవృత్తాంతంబ్రూ
 హి-సాలభంజికా-రాజకాయదిశ్రోతుంవాంఛసి తహి-కథయామి-విక్ర
 మార్క-సదృశోభూమండలేకొపినాస్తి- తస్యచేతస్యణుమాత్రమపి విక
 ల్పనాసీత్-ఉక్తంచ*ఆయంజఃవరశ్చేతివికల్పలఘుచేతసాం| పున
 స్తూదారచిత్తానాంవసురైవకుటుంబినీ | సాహసేనదీనరక్షణేనదైర్యేణ
 చ తత్సమోనాస్తియతఇంద్రాద్రయోపి నహాయమకుర్వంత- ఉక్తంచ||
 *ఉద్యోగస్సహసంధైర్యంబుద్ధిశ్చక్తిఃపరాక్రమః షడేతేయస్యతిష్ఠంతిత
 స్యదేవోపిశంకతే| ఆస్యచ్ఛ- యస్త్యతిథీనాంపనోరథంపూరయతి - త
 స్యేప్సితందేవస్సంపాదయతి- తథాచోక్తం*కృతోవిశ్వయఃపుంసాందే
 వఃపూరయతిష్పితం | విష్ణువక్రంగరుత్సాంశ్చనాస్తితస్యయదాహవే || త
 థాచ*ఉత్సాహసంవన్నమదీర్ఘసూత్రంకీయావిధిజ్ఞంవిషయేవ్యసక్తః|
 తూరంకృతజ్ఞందృఢనిశ్చయంవలక్ష్మీస్వయంవాంఛతివాసహేతోః || ఏ
 వంశకలగుణాధివాసోవిక్రమార్కస్సర్వసంపత్పరిపూర్ణస్సకలమపిమహీ
 మండలంపాలయన్నేకదాస్యమనస్యచింతయత్- అనిత్యోయంసంసారః
 కదాకస్యకేఠవిద్యతీతినజ్ఞాయతే- అతస్సముపార్జితంద్రవ్యంనదానభో
 గాదిశావిశాసఫలంభవతి- తస్యసత్పాలేదానమేవప్రథమంఫలంయస్య

తన్నభవే తన్నాకమేవప్రాప్నుయాత్ - ఉక్తం తః దానం భోగో నాశ స్తి
 సోగతయోభవంతివిత్తస్య | యోనదదాతిసభుజ్జైతస్య తృతీయాగతి
 ర్భవత్యేవ | తథావః దాతవ్యం భోక్తవ్యం సతివిభవే సంక్రమణానకతకా
 వ్యః | వశ్యేహమధుక రాణాం సంఘతమథం హరంతిలోకేన్యే | అస్యచ్ఛుః
 అనుభవతదస్త్రవిస్త్రం మాన్యం మానయత సజ్జనంభజత | అతివరుషవవనలురి
 తాదీవశిఖావానిచంచలాలక్ష్మీః || అపిచః క్షిపార్జితానాం విత్తానాంత్యా
 గపివహిగతుణమ్ | తటాకొదర సంస్థానాం పరీవాహా ఇవాంభసాం | ఇత్యే
 వంచితార్యసర్వస్య దక్షిణంకమపియజ్జంకతుకముపాక్రమత - తతశ్చిల్పిభి
 రతిహనోహరంయజ్ఞాముతనంకారయామాస - సర్వాఅపియజ్ఞసామగ్రీ
 స్సంపాదయామాస - దేవియిషియతు గంధర్వసిద్ధాదీనాహ్యవయత్ -
 బ్రాహ్మణాశ్చ సమాజస్తుస్సర్వే రాజానోబాంధవాశ్చ - తత్రాంతరేరా
 జాసముద్రాహ్యనాయ కంచనబ్రాహ్మణంప్రేషయత్ - సోపిసముద్రతీ
 రంకత్వా గంధపుష్పాక్షతాదిభి స్సముద్రసభ్యర్ష్యాబ్రవీత్ - భగవనీ
 త్నాకరవిక్రమారోయజ్జంకరివ్యతి - తేనపీషితోహంత్యదాహ్యనా
 భాంసమాగతోస్తి - ఇతిజలమధ్యేపుష్పంజలింవిక్షిప్యతుణంతస్థా - తత్రన
 కోపివ్రత్యువాచ - తతోబ్రాహ్మణస్తటాన్నివృత్య యథాగతంయావదా
 జగామ - తావద్దేదీవ్యమానశరీరఃకశ్చిన్నహీసురస్సమాగత్య తమవదత్ -
 త్వంకిలవిక్రమేణాస్మానాహ్వయితుంప్రేషితః - తేనయాసంభావనాకృ
 తాసాస్మాన్ప్రాప్తైః - పతదేవసుహృల్లతుణంయత్సమయేదానమానాదితి
 క్తం తః దదాతివ్రతీపుష్టాతిగుహ్యామాఖ్యాతిప్రచ్ఛతి | భుక్షే భోజయతే
 చైవకడ్డిధంబంధులతుణమ్ | తథాదశగ్రాహయారాగగనేచమేఘాల
 త్సాంతరేరగస్సలిలేవవత్సంలతుద్వయోగ్గోతుముదానిభూమా యయో
 ప్రమిత్రిసతయోహిదూరం || మమనాయమవనరస్సమాగంతుంయథా
 హాముపకరిష్యామి - అమూల్యానిరత్నానిచత్వాందాస్యామి ప్రయవృత
 స్తై - తేషాంకూహాత్త్వ్యంశృణు - ఏషామేకంరత్నంయద్దనాదివస్తుప్లర్యతే
 తద్దదాతి - ద్వితీయంయత్తుభక్త్యభోజ్యాదికమన్యతకల్పం తమత్పాదయతి
 తృతీయంహస్త్యశ్వరథవదాతియక్షంబలంవ్రజనయతి - చతుర్థం దివ్యం
 వస్త్రాభరణాదికంవ్రసూతే - ఇత్యభిధాయరత్నానిదత్వా సముద్రోంతర
 థాత్ - తదనంతరంబ్రాహ్మణస్తానిరత్నానిగృహీత్వా చిరాదుజ్జయిన
 గరజగజత్ - అత్రాంతరేయజ్జంసమావ్యరాజావభృథస్నానంవిధాయ
 సర్వాణాంకాణపిపూణాణానోరథానకరోత్ - బ్రాహ్మణోపిరాజాన

మవలోక్యమణీనాంగుణానకథయత్ - రాజా - బ్రాహ్మణయజ్ఞదక్షిణకాల
 మతిలంఘ్యసమాగచ్ఛః - సర్వస్వకర్మసాత్కార్యకేవలస్త్రి అతస్త్య
 మేవై తేహంరత్నానాయ దేకతుభ్యంరోశతేతద్భవణ-బ్రాహ్మణః-
 మహారాజఅహంగృహిణీంపుత్రంస్నుమాంచపృష్ట్యసర్వేభ్యో యదోచ
 తేతద్భ్రష్టోమి-రాజా-తథాతుమ-బ్రాహ్మణోపి స్వభవసమాగత్యతద్వృ
 త్తాంతం తేషామకథయత్ - తన్నిశమ్యపుతోభ్యభావత-యద్రత్నంచతు
 రంగంబలందదాతితద్భ్రహిష్యామః-సుఖనరాజ్యమాయాతి- పితా-పా
 త్తోరాజ్యన్నాపేయైతః రామవ్రవజనంబలే ర్నియమనంపాండోస్సతా
 నాంవనం। వృష్టినాంధనంసలస్యవివదంభీష్టుస్యశస్త్రస్థితిం । పిష్టోర్వా
 మనతాంతథాజుఃనదశాంసంచంత్యలంకేశ్వరం దృష్ట్యై రాజ్యంజంబనా
 మవగతందుఃఖంతద్వాఘయేత్ ॥యస్మాద్ధనాదికం లభ్యతేతద్భ్రష్టామః
 తేనతుసర్వమపిలభ్యతే-ఉక్తంచ*నతదస్త్రజగత్యస్త్రికానయదర్శనః ధ్యతి
 నిశ్చిత్యమతిచాకాలోకేధనమేకప్రసాధయేత్ ॥భార్య-యద్రత్నంచద్ర
 సోపేతంచతుర్విధాన్నంప్రసూతేతద్భ్రహీతవ్యం-సర్వేషాంపాశీనామ
 న్నమేవజీవధారణమ్-ఉక్తంచ*అన్నంవిధాత్రావిహితం మర్త్యానాంజీవ
 ధారణం। తదనాద్యత్యమతిమాకాప్రీత్యయేన్నతుకించన॥ అథస్నుమా-
 యద్రత్నంచస్త్రాభరణాదికంప్రసూతేతద్ద్రాహ్యం- తథాచ* భూషణై
 ర్భూషయేదంగంయథావిభవసాకతః । తుదిసౌభాగ్యసద్భ్యర్థమాయుష్య
 స్యాభివృద్ధయే* సుహృదానుదనంముఖ్యముత్సవేషుపిభూషణం। రత్నా
 దిదేవతాతుష్టిర్భూషణస్యవిధారణాత్ ॥ ఏవంపరస్పరంచతుర్ణాంపివా
 దోలగ్నః- తతోబ్రాహ్మణో రాజుస్సమీపమాగత్యవివాదంస్యవేదయత్,
 రాజాపితచ్చుత్వాతస్తైబ్రాహ్మణాయచత్వార్యపిరత్నానిదదౌ- ఇతిక
 థాంకథయత్సాలభ్యంజికాభోజకుట్రవీల్ - ఔదార్యమేవసమాజోగు
 ణశ్శరీరణాం - తథాహి*చంపకేషుసువణాశ్వం కాంతర్ముత్తాఫలేషువ
 యభేతుదుండేనాధుక్యమాదార్యంసహజంతథా॥ త్వయ్యేవమాదార్యం
 విద్యతేచేదస్త్రీకాసంహాసనఉపవిశ-తచ్చుత్వా రాజాచూష్టింబభూవ*

• ఇతితృతీయాఖ్యానంసమాప్తం

---

౪. భూసురేణకృతినాకృతజ్ఞతాశోధనాయతనయోమహివలేః ।

ఏకదాకుమానయాపహారితో గూఢమిత్యభినివేదయన్యసా॥

భూయోష్యేకదా సంహాసన మారోధుమాగచ్ఛతి భోజే సాలభంతి

కాట్రపీఠ యదిత్యమాదా ర్యేణవిక్రమార్క-మనుసరే స్తహీనం సంహా
సనమారోహ-రాజా-మూహిమేతస్యాదాక్యవృత్తాంతం- తతిస్సాలభం
జిశాః థాంకథయశుమారేభే - విక్రమాదిత్యేరాజ్యంకుర్వతిసత్యజ్ఞయి
న్యాంబ్రాహ్మణఃకోపీసకలపిద్యావివక్షణస్స;లగుణాలంకృతశ్శవర మ
పుత్రస్సమభవత్-తంచైకదాతస్ప్రియసీజగాద భోప్రీణనాథపుత్రంవి
నాగృహస్థస్యగతర్షాస్తీప్తృతిపురాణవిదస్సమామనంతి - తథాచ
అపుత్రస్యగతిర్షాస్తీస్యగోనైవచనైవచ|తస్మాత్పృశ్రీముఖందృష్ట్వా
భవేత్పశ్చాద్దితావసం*శర్వరీదీపకశ్చప్రే:ప్రభాతోద్దీపకారః:త్రోలోక్య
దీపకోధవనస్సుపుత్రఃకుచదీపకః* నాగోభాతివదేనఖంబలధరై:పూర్ణైం
దునాశర్వరీశీలేనవ్రమదాజవేనతురగోనిత్యోస్సవైర్తుందిరః| వాణీవ్యా
కరణైహంసమిథునైర్నన్యస్సభావండినై స్సత్పుత్రేణకుల నృపేణమ
ధాలోకత్రయంభానునా|తచ్చుత్వాభూమరఃపాహ్ని- ప్రియోసత్యను
వాదీ:-పరమున్యమేనవి నాద్రవ్యంగురుశుశూహింపినాన్విద్యాసంతతశ్చ
వరమేశ్వరప్రసాదంవినానలభ్యతే || ఉక్తంచ * నరంతరంసుఖాపేక్షా
హృదయేయదివతాలెక్యత్వాభావందృఢంనిత్యంభవానీవల్లభంభజేత్ ||
తదాకర్ణ్యబ్రాహ్మణీజగాద- భోస్వామిజానాసీకలనర్వం-కుతఃపరమే
శ్వరప్రసాదసంకిమపినానుతివస్తి-బ్రాహ్మణః- భోప్రియేయుక్తమాహభవ
తీయ్యక్తియ్యక్తముపాదేయంవచనంబాలకాదపి | చిదుషాతుసదాగ్రా
హ్యంవృద్ధాదపినమర్వచః| ఇశ్యక్త్వాపరమేశ్వరప్రసాదనాయరుద్రాసు
వాతైరయజత్ అతైకదాకాలోబ్రాహ్మణంస్వప్నే జటామకుటఢారీ
వృషభవాహనశ్చైలతనయాసమాశ్లిష్టవామతసుశ్చండ్రకలావతంసంపర
మేశ్వరశ్చతుషోవదమవతీవైవమవదత్ - వశ్యవ్రదోపవ్రతమాచర-తే
నతవపుతోభవవ్యతి-బ్రాహ్మణస్తుప్రబుధ్యససంభ్రముఖాఃస్యస్మ
వృత్తాంతంవృద్ధేభ్యోనివేదయామాస-తేబ్రువన్ - తాతయథావ్యాయం
స్యష్మః- ఉక్తంచ-స్యపాన్యాధ్యయే* దేవోద్విజోగురుగృహిపీఠలోలిం
గినస్తథా|యిన్వదంతివస్యస్వప్నేతత్తతైవవిదినశేత్ || అస్త్యవ్రాతే
సుష్టితేనర్వధాతవపుతోభవవ్యతి-ఇతి తేషాంవచనం మనసికృత్యాబ్రా
హ్మణోమాగనశీక శుద్ధత్రయోదశ్యాంమందవాసరేకల్పక్ర ప్రకారే
వ్రదోవప్రతమన్వతివత్ - అథాసుష్టితేవప్రతేపరమేశ్వరః ప్రసన్నోభూ
త్వాపుత్రమస్తైప్రీయచ్ఛత్ - తదనంతరం బ్రాహ్మణస్తస్యజాతకమన్వి
శాయద్వాదశేదవసేదేవదత్తఇతినామవకృత్వావశిష్టాస్యస్మప్రీశనయా

ధోవనయినాదీనికర్తాణియథాకాలమకాపీఠ - వేదాన్యాంగానధ్యాప
 యామాస-తతష్టాడశేవైగోదానాదికంవిధాయసుకూపాంబుద్ధిశీలలక్ష
 ణసంపన్నాంకామపికస్యకామస్వద్యతస్యవిధామాంకృత్వా జీవనంపరిక
 ల్ప్యస్యయంతీథయాత్రాంకతుకామః పుత్రాయబుద్ధిమేవముపదిదే
 శ- వత్సశ్రాయితాముపదేశోయః-ఇహవరత్రచనుఖకారీమయాకథ్యతే
 దేవదత్తః-ఆర్యధన్వోస్తి-యథేచ్ఛముపదిశతుభవా-పితా- వస్సౌతిక
 ష్టాందశాంపాప్రీప్యధమాచారంపరిత్యజ్యవరైస్సహవివాదమ్మాకా
 పీఠః-సర్వభూతేషుదయాంకురు - పరమేశ్వరేభక్తింఃధేహి- పరస్త్రీ
 యోమావిలోకయ-బలవద్విఠోధంమాకురు-పర్వజ్ఞైవ్యనువృత్తింవిధేహి-
 ప్రస్తావనదృశంవద-స్యవిత్రానుసారేణ్యయంకురు-సజ్జనానాశ్రియ-దు
 జ్జనానాపరివార- స్త్రీభ్యోగుహ్యంమావద-పవనున్యాశ్చస్థిరపదిశ్యస్వ
 యంవారాణసీంజగామ - తతోదేవదత్తఃపితురుపదేశంపాలయతత్రే
 వసగరేషుభుమవాస - అతైకదా హెమామాయసమిధస్సమాహతుం
 మహాదరణ్యంసప్రవిశ్యయావస్సమిధస్పిచ్ఛేదతావద్విక్రీమోరాజాహ్నుగ
 యాథాంవిపనమవగాహ్యమహాంతమేకంసూకరమనుధావత తత్రాగ
 త్యదేవదత్తందృష్ట్యాపురమాగఃజానన్నపివప్రచ్ఛ- తేనవృష్టోదేవదత్త
 స్స్వయమగ్రేగచ్ఛకారాజానంనగరమనీనయత్ - తదనంతరంరాజాదేవ
 దత్తంబహుధాసమ్మాన్యకుత్రాపిరాజకార్యేస్యయుజ్జ- పవంమహా
 కాలస్సమతివక్రాస- అతైకదారాజామధ్యేసభమవాదీత్-కథమహం
 దేవదత్తకృతాదుపకారాదు త్తీర్ణోభవిష్యామి-యదయంమాంమహతోర
 ణ్యాన్నగరమవైషీత్-తదాకోపిజగదహంతాయంసహాపురుషః- య
 త్కౌతమువకారందిరాదపినవిస్తరితి-తథాచోక్తం* ప్రథమవయసీపీఠం
 తోయమల్పంస్తరంతిశ్శిరసినిహితభారాసారికేళానరాణాంసలిలమమృ
 తకల్పంద్యురాజీవితాంతంనహికృతమువకారం సాధవోవిస్తరంతి*ప్రా
 ప్త్యాణస్తురాజ్ఞోవధనంశుిత్రాస్యమససివచార - ఆహెమాగాజాకిమే
 వంవదంతిన్నామాహముపాకిరవం - కిమేతస్సత్యంమిథ్యావా- ఆస్యప్ర
 త్యయంపశ్యేయం- ఇతివచార్యరాజపుత్ర మవహ్యస్యస్వగుందిరే-సఃగో
 వ్యతస్యకంతథూవణమేకంస్వభృత్యహస్తేదత్వావవస్యాంవికేతుంప్రే
 వయత్ - అస్తిన్నవసరే రాజమందిరే రాజకుమారఃకేనాపిదోరేణావహ్మ
 తోమారితఇతివహనోగలాహలస్సమభూత్ - రాజాపిపుత్రీమాగణా
 యసర్వత్రాధికారిణః ప్రాహీనోత్ - తదాతేసర్వతః పరిభ్రమంతో

వివేచనార్థమై వాదాభరణనామ ప్రపద ప్రభృత్యమవశ్యం - తతస్తదాభ
 రణం గాజకుమారస్యేతి జ్ఞాత్వా తం బధ్వా రాజసమీపం నిన్యః - రాజాపి
 తంద్యుష్ట్యై వాచ - రేరేభ్యశ్యపాపిష్ఠకథమేతదాభరణం తవమాస్తే నమా
 గతం - భృత్యః - అహం దేవదత్తస్య భృత్యః - ఏతదాభరణం వివేచనార్థమై
 విక్రీయధనమానయేతి ప్రేషితోస్తి - తతో రాజా దేవదత్తమాహూయై
 వంజగాద - ఏతదాభరణం కస్తేదవ - దేవదత్తః - నకోపి - అహం మేవధ
 నలోలువప్రవకుమారం హత్వా గద్భూపణాని కృషీత్వా తేషామిదమేక
 మాభరణం విక్రేణుమదాం - ఇదాక్షింతవయదోచితే తతు - మునకర్త
 వశో దేవంబుద్ధిరున్నా - ఇతి భణిత్వా వనతవదన ప్రస్థా - తచ్చుత్సారా
 జాకిమపివ్రతకతుం నశశాక - తదా సభ్యః కశ్చిదాహ - ఆహూతయం
 సర్వధనం శాస్త్రవేత్తాకథమీద్యతే పాపేకమణిబుద్ధినుకరోత్ - అవరః
 కశ్చిదువాచ - కించిద్రంస్య కర్తృణాం ప్రేరితస్యైవంబుద్ధిరజాయత - ఉక్తం వ
 శ్చ కింకింకరో తిన ప్రాజ్ఞః ప్రేర్యమాణస్య కర్తృభిః - ప్రాగేవ హి నమమ్య
 శాంబుద్ధిః కర్తాను సారిణీ || అత్ర వరే కేచన రాజానమబ్యువక - దేవయద
 మంబాలఘాతీ - పునస్సర్వస్త్రీయీచ - తతః ఖాదిరేణ తూలేన హంత
 వ్యః - తదా మంత్రీణః ప్రాహుః - ఇగుంతి లాంఛనం దాకృత్యైవ తస్మాం
 సేనస్య భేభ్యో బలిద్దా తవ్యా - ఇతి తేషాం వచనం శ్రుత్వా రాజా బగాద -
 ఘోషభ్యాః అయం మమా శ్రితః పురమా గ్దవ్రజస్య నాదుపకారీచ - అతోస్తిన్దు
 ఘోష దింతానక తవ్యా - ఉక్తం చ శ్చంద్రః క్షయీవ్రకృతివ ప్రతనుః కళం
 దోషాకరస్సు రతిమిద్రవివత్తికాలే మూర్ధ్నా తథాపి సతతంభియతే హ
 రేణ నైవాశ్రితేషు గుహతాం గుణదోష చింతా || అన్యచ్చ * ఉపకారిషు
 మస్మాధుస్మాధుత్వేన స్యుకొగుణః | అపకారిషు యస్మాధుస్సాధుస్సద్ధి
 సచ్యతే | ఇతి భణిత్వా రాజా దేవదత్తమవలోక్య సఖ కించిదపిభయంచే
 సమాశాషీః - మమ పుత్రో బలీయసా పురాకృతేన కమణామాతః కి
 గ్నామత్వయా కృతం - ప్రాకృతం కోపి లంఘయితుం తు మేత్ - తథాహి *
 హతాలక్ష్మీః పితా విష్ణుస్స్వయంచ వివమా యుధః | తథాపి శంభునాదగ్ధః
 ప్రాకృతం కేన లంఘ్యతే | అన్యచ్చ - మహాగ్యరణ్యేవ తితం మాం నగరమనీన
 యః కిల - అగ్రవ్రతువకారసహస్రైరపినతావకంబుం మవనేతుం ప్రభ
 గమీతినమాశ్వాస్యతం వస్త్రాభరణాది నాసంభావ్యవిససర్జ - దేవదత్త
 కివరమానందభరితస్తంకుమారం స్యుక్యహాదానియ రాజ్ఞే దిద - తస్య విష్ణ
 సనరాజ్ఞాఘాతీ - దేవదత్తకిమేవలకృతం - దేవదత్తః - భో రాజా క్రూరీయ

తాం-త్యయాసభాను ధ్యేబహు వారందేవద త్కృతాదుపకారాతగ్రథము
 ప్రీణ్ణోభవిష్యామీతిఫశితంఅతస్తవవిస్తవరీక్షణాభాంయైవంకృతం-కృ
 యివ్రత్యయోద్భవ్యః కుంతవ్యోయనువరాధః-రాజా-యఃకృతమువకారం
 విస్తరతి సవివపురుషాధఃః దేవదన్తః.. దేవకారణంవిసాపిసకలజగతాము
 పకరోషి-అతస్త్యమేవసుజవోలోకే-తథాచోక్తం* తేసుజనాస్తేధన్యాస్తే
 కృతిసస్తేహి నుకృతినోలోకే | యెకారణంవిసాపిచ ఎరహితకరణాయ
 హంతజీవంతి|| ఇతిరాజానంస్తుత్వాదేవదన్తో గాజ్ఞానుజ్ఞాత స్వ్యగృహమ
 యాసీత్ ||ఇతికథాంకథయిత్వాసాలభంజికాభోజమబ్రవీత్ - రాజకన్య
 య్యేవమాదాగ్యంనవిద్యతేతద్దినమాస్థాతుంనాహాస-తచ్చు)త్వారాజా
 త్కూష్ఠీం గర్జగామ.....*

ఇతివతుథోపాఖ్యానంసమాప్తం

x. మణీననన్లుక వణిజఃకుతోపి కీ)త్వానశైలేష్యపివంవ
 నాపేభృత్యాయదత్వాఽచతలేవశిష్టాదదౌసరాజేతిని
 గన్యతేద్య.....*

పునరపి భాజే సహగత్యసింహాసనసాపానేపాదంవిన్యస్యతి తావద
 న్యాసాలభంజికానివార్యగిరమేవంవ్యాజహార-విక్రమావస్యఃకొపినేదమా
 రోఘనుమాత-తస్తుల్యశ్చేదన్యతి-త్రూయతాంబ్రమీనిసౌదార్యం-విక్ర
 మాశ్చే-పహింపాలయితసత్యేకదా కశ్చిద్రగ్నవణిసహగత్యగర్జనున
 ఘనమేకం రాజహస్తైసమర్పితవా-రాజాదేవీవ్యనానం తదాదాయప
 రీక్షకానాకార్యాభణత్ - కీ)శ ఘేతద్రగ్నంకియన్మూల్యసహాతినిశ్చి
 త్యకథయత-పరీక్షకాః- తద్రగ్నంపాఘనయాప్య రాజన్నమూల్యమేతద్ర
 త్నం-అన్యమూల్యంనిర్లెతుంనకేప్యత్రప్రభవంతి-తచ్చు)త్వారాజాతస్తై
 భూరిద్రవ్యందత్వాబ్రవీత్ - భోసాధనాహాకిమీద్యశమన్యదస్తి- వణికి-
 దేవనాత్రసంతి- గ్రామేతుదశవిద్యంతేయదిజఘ్నత్రో దేవస్యతపిణాప్రీ
 వయిష్యామి-రాజా- తేనామేకైకస్యచతుస్సుహస్రీ సువణాణము
 ల్యంణేయతావద్గవందత్వా సహైవతేనవతురమేకభ్యగ్యం ప్రీష
 యిత్వాష్టభిదివస్తైతాగ్రచ్చేత్వాదిదేశ- సోపియదాజ్ఞావయతిదేవభి
 త్యాజ్ఞాంశిరసికృత్వారుపితినిజగామ-రత్నానిగృహీత్వాపునరాగచ్ఛ
 తివతస్తిగామధ్యేవధం మహాతీవృష్టిరాసీత్ - తయాచోభయకూలపరి
 పూణాణనద్యేకావ్రవహతిస్త-తదుత్తరంతీరంగంతుమశక్తువన్నావికమా

హూయోవదత్ - నావికరత్నహారం మామిమాంసదీముత్తారయి-నావికః
 అయేవభి అద్యైషానదీ వేలామతిక్రిమ్యప్రవహతి- కథముత్తార్యతాం.
 అన్యచ్చ- కుహానమ్య త్తరణంబుద్ధిమతా వర్ణనీయం - ఉక్తం వశశుహాన
 దీవ్రతరణం మహాపురుషనిగ్రహం । మహాజనవిరోధంచదురతః పరివజన్
 యేత్ । తథాచ* చరిత్రేయోషితాంపూణాసరిత్రారేస్పపాదరే । నర్మ
 మైత్రీవణిగ్వాక్యవిశ్వాసంనైవకారయేత్ ॥ భృత్యః - ఆయేకర్ణధాఠ
 యుక్తం త్యయాతస్సత్యమేవ-మమతుమహాతాకార్యమస్త్రీ-కర్ణధారః-
 కథయికింతల్-భృత్యః-యద్యహమద్యైవరత్నాని గృహీత్వా దేవపాద
 మూలంనగచ్ఛేయం తదాజ్ఞాభంగాదాచామననిగ్రహంకరిష్యతి- నావి
 కః-తహి-తేషాంమమపంచరత్నానియదిదాస్యసిత్వాంనదీమిమాముత్తా
 రయిష్యామి- తతోభృత్యస్తస్యపంచరత్నాని దత్వానదీముత్తీర్య రాజస
 మీవమాగత్య సుసయంప్రణమ్యపంచరత్నానిదదౌ- తదారాజాబ్రవీత్
 కిసురేపంచైవసమాసీతాని- కుత్రాపిశిష్టానివంచ-భృత్యః - దేవశ్రీయ
 తాంవిజ్ఞాప్యతె- అహంయథాదేశమితోనిగళ్యవణిజాసహరత్ననగరం
 ప్రవిశ్య తేనదత్తానిదశరత్నానిగృహీత్వాతతోనిగళ్యయావదాగచ్ఛం
 తావన్నారైకాపివృష్టిరతిమహతీసమభూత్ - తదాకాపితటిసీకూలముల్లం
 ఘృప్రతిభయంప్రవహతిస్త-అహంతుయథాదిష్టకాలంస్వామిచరణౌపశ్యే
 యిమితి నదీముత్తరితుం నావికాయపంచరత్నానిదత్తవానస్మి - పంచర
 త్నానీమానిసమాసీతాని- యద్యాదిష్టస్యమయోతిలంఘ్నేత - తదాజ్ఞా
 భంగోభవేత్ * ఆజ్ఞాభంగోనరేంద్రాణాం విపాణాంమాసఖండనం ।
 వృథకృత్యాచనారీణామశస్త్రుపథటివ్యతే । ఇత్యుక్త్వా దేవిప్రమాణమి
 తివిరరామ- రాజాతుతద్వచనంశ్రీత్వావరంసంతుష్టస్సమ్మన్యావశిష్టా
 న్యపిరత్నానితస్తైప్రదాత్ -ఇతికథాంకథయత్వాసాలభంజికాభోజరా
 ణంప్రతిభోదేవికిమేవమాదార్యంత్యయివిద్యతె-యదివిద్యేతహ్యుగవవిశ
 తదాకర్ణ భూజస్తూష్ణీనుంకఃపురమివితల్ ॥ ..... *

ఇతిపంచమాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్.

౬. ఇతఃపరంవిక్రమభూమిపాలస్తవశ్చరంతంకిలవల్లినంఘుదా
పురేభిషిచ్యవ్రదదాధనానిభూరితసైమా ప్రతిమాద్యశంసతి ।

భోజరాజః పున శ్శుభేమువలాలౌః సింహాసన మారోధుమాజగా
మ తావదవరాపాలభంజికానివార్యవఫాణ - భో రాజకాయఃపునరోదా
శ్యేణవిక్రమనుకరోతి- సవససింహాసనమిదమధిరోధుమహాతి - భో
జః- తస్యాదార్యవృత్తాంతంకథయ- సాలభంజికా - దేవశ్రూయతాం
విక్రమాదిత్యోరాజ్యంకుర్వన్నేకదావసంతోస్సవేసకలాంతః పురవధూ
సమేతఃకీడాధంశ్యంగారవనమగమత్ - తత్రచ * మాకందేషు నవోద
యేషుముదితామాధీరసాస్వాదినో ఝుంకారైకవరాయణా విరహీణా
మ్నానచ్చివోఽంభరాః । హృదయస్సవతల్లజాంకురలవాస్వాదోఽవత్పం
చమా భూపాలంరతివిభ్రమాకులతరంభాయోవితేనుఃపికాః* మందేన
చందనమహీధరమారు లేనవ్యాన ర్నితానవలతాఃకుసుమావతంసాః । జ
క్రూర్ష్యశౌచహృదయంచనరేక్వరస్యఘ్రాణంచభృంగనినదైర్ష్యధురైశ్చ
వశ్చ॥ నానావిధతరువనోవశోభితేతస్మిన్సవవనే- సముద్దీపితరతికాతుక
మ్మరాజాకదాదిద్యాపీషుకదాదితుగసుమాస్తీర్ణైసులతాభవనేషుకదాది
త్తరుతిలేషుకదాదివృంద్రకాంతనణినయేషుసాధేషుసహైవాంతః పు
రవనితాభిర్విహరణమహాంతంకాలమనైషీత్ -తత్రకశ్చిష్టప్రాచారీషు
త్రాపితరుమూలేతవశ్చగణ రాజానంతత్రాగతం దృష్ట్వాస్వగునస్యదిం
తయత్ -అహూతివిఃకుర్వతామయాజన్తవృదై వసీతం- స్వప్నేపికిం
చిత్సుఖంనానుభూతం- యాఽఙ్జీవం కష్టైనకాలంసీత్వా మృతస్తవఃఫలం
భోక్తతి కోయంచిచారః-విషయసుఖంసర్వమేవదుఃఖానుబిధం- తదవ్య
యసుఖోదరగమేవతపస్సమాచరెదితి మూర్ఖాణాంవ్రలపితం-ఉక్తం॥
* త్యాజ్యంసుఖంవిషయసంగమజన్మపుంసాం దుఃఖోవనృష్టమితి మూర్ఖ
విచారణైషావ్రీహీనపాస్యవసితోత్తనుతండులాధ్యాకః కాంక్షలే తు
వకణాన్తతిమాధరిత్యాం । తన్నహతగష్టంకృత్యాపి సంసారసార
భూతం(స్త్రీ)సుఖమేవభోక్తవ్యం-ఉక్తం॥ * ఆసారభూతేసంసారే సార
స్సారంగలీచనా । తదధణంధనమిచ్ఛంతి తత్ర్యాగేతుధనేనకిం । త
థా * ఆసారభూతేసంసారేసారభూతానితంవినీ । ఇతిసంబింత్యవైశం
భురథాణంగేకామినీందభౌ॥ ఇత్యాదిదింతయిత్యావిక్రమశ్చాయందైవా
దత్రసమాగతః-తమేనయోచయిత్యానంసారసుఖమనుభవిష్యామితిశ్చ
త్యరాజసమీపమాగత్య మహారాజదిరంజితేత్యాగిదంప్రాయుత్తర-రా

జాతుతమాసనేసమువశేభ్యావృచ్ఛత్ - భోబ్రహ్మకాతురస్సుమాగతొస-
 బ్రహ్మచారి-అహమత్రైవజగదంచితాపరిచర్యాం కుర్వతిస్థామి-నిత్యమే
 వంపరిచరతోమేవంచాశద్వన్దాణివ్యతీయుః- అహంతుబ్రహ్మచారి-అద్యని
 శాయాంయామమాతాశ్రీశిష్టాయాం దేవతామాంస్వప్నేపాహి - వ
 త్సతవాహంవ్రసన్నాస్తి- త్వమిదానీంశృహస్థాశ్రీఃం స్వీకృత్యపుత్రీము
 త్పాద్యవశ్యాన్మోక్షేనువోనిధేహి-అన్యధాతవగతిర్నాస్తి - ఉక్తంచ॥
 ఋణానిగ్రహిపాకృత్యనువోమాక్షేనివేశయేత్ | అనపాకృత్యమోక్షం
 తుసేవమానఃపతత్యథః | దానశౌంఢోవికృమారగ మహారాజస్థూర్ణమ
 త్రాగమివ్యతిసతుతవనునోరథం పూరయివ్యతీ త్వేవ మాదిశ్యాంతరథా
 త్ - తదహంవ్రబుధ్యభవంతమాగతంచదృష్ట్వా సమాగతొస్తి త్వేవ మన్య
 తమవాదీత్ - తచ్చుత్త్యా గాణాస్యమనస్యచింతయత్ - కిమేతత్సత్యం
 ప్యాత్ - ఏవమేతత్ - దేవతాస్వప్నేనాకథయత్ - అసావేవలోభాదస్య
 తంవదతి- ఆస్తామేతత్ - తథావ్యయమాతః ఇవదృశ్యతే- సర్వధాస్యమ
 నోరథంపూరయిష్యామి-ఉక్తంచ* దత్వాధి-నేనృపోదానం శూన్యలిం
 గంవ్రపూజ్యత | పరిపాల్యాశ్రీతాన్నిత్యమశ్యమేధఫలంబధేత్ || ఇతివి
 చార్యతత్రసగరమేకంనిమాణయ తత్రతింసంస్థావ్యశతంబిలాసిః పంచ
 శతంతురంగాణవత్సారింశత్రథాణవతుస్సహస్రీంభటాంశ్చతస్తైబ్రా
 హ్మణాయదదౌ-కింకరాజాచండికానగరమితితస్య నగరస్యనామవకార-
 తతః పరిపూర్ణమనోరథో బ్రాహ్మణః కృతోద్వాహమంగళస్తంరాజాన
 మాశీర్షిరిభివవచ- రాజాపినిజనగరంజగామ- ఇతికథాంసాలభంజి
 ణీణాయకథయామాస-భోజస్తుతాదృశమాదార్య మాత్మన్యవశ్యకతూ
 ష్టింజగామ. .... *

ఇతివస్తాభ్యానంసమాప్తమాసీత్

2. మధ్యేసముద్రంకృచిదత్రిశ్చంకేదుగాణయేప్రేతకబంధ
 యుక్తంచకృసజీవలవృథుసాహసేన రాజేతిసేయంప్ర
 తిమాబ్రవీతి. .... *

పునరపి భాజః కదాచిచ్ఛుభమూలే సముచితసన్నాహస్సింహాస
 నమారోధుమువచక్రమే తదాన్యాసాలభంజికావదత్ - భోరాజా- త
 థావిధంసాహసమాదార్యంధైర్యంచయప్యాస్తిసమవేదం సింహాసనమ
 నిరోధుమహాతి-రాజా-సాలభంజికేకీవృశంతత్ - సాలభంజికా-భోదా

జగత్కాల-విక్రమాదిత్యే రాజ్యంకుర్వతిలో కడుజగనఃకంటకా నాస్తి- వ
 ర్వేజనా స్స దాచారసంపన్నాః-బ్రాహ్మణావేదశాస్త్రీభ్యాషాదిస్వధర్మ
 చరణ్యవరాఃపటకమణిరతాశ్చబభూవుః- సర్వస్యాపివర్ణస్య పాపా
 ద్భయం-పాశ్రీమదయా-వరమేశ్వరేభక్తిః-దేహీనిర్ముతా- నిత్యాని
 త్యవస్తువిచారః-వరశ్రవివయోబుద్ధిః-వాచినదుక్తిః-పరిపాలనేదార్థ్యంహ్య
 దయోచోదార్యమభూత్ - ఏవంసరోపిలోకః పవిత్రభూతాంతఃఃరణో
 రాజ్ఞః ప్రసాదాత్సుఖనావతః- తస్యాంచోజ్జయిన్యాం-ధనదోనామక
 శ్చిదురుజస్సుమభూత్ -తస్యసంపదాంచుక్యాదానాస్తి-యానివస్తూనిభు
 వనేసుదులభానితానిశత్రులభాని-ఏవంసకలసంపత్నమాశ్రితస్యతస్యై
 కదాచేతసిసర్వవస్తునిగ్యబుద్ధిరుదభూత్ - హంతనిస్సరోయింసంసా
 రః - సర్వమపివస్తుజాతమనిత్యం-ఉక్తంచ * X X నన X రకల్పస్సం X మో
 వల్లభానాంజలదవలతుల్యంయావనంవాధనంచా । స్వజనసుతశరీరాదీ
 నిమిష్యవ్వలానికనీకమితిసనుస్తంవిద్ధిసంసారవృత్తంతథావశరణమ
 శరణంవాబంధమూలంసరాణాంక్షణపరిచితదారాద్వారమావగ్గణాశాం
 విపరిమ్యశతపుత్రాశ్చాత్రీవంసర్వమేతత్వజతభజతథమణం నిర్మలంధ
 ముకామాః ॥ ఆతస్సంసారిణాంధమణివశరణం - ఉక్తంచ*ధమోగ
 రక్షతిరక్షితోనతుహతోహంతీహసపాశ్రీనినోహంతవ్యోనతుయస్స ఏవశ
 రణంసంసారిణాంసర్వదా । ధమణఃప్రాప్యయితీహతస్పదమపి భ్యాయం
 తియంయోగినోనోధమాత్సుహృదస్తివై వచసుభనోపండితో ధార్మికా
 ల్ ॥ తథావశధమణ్యర్మభుజం X పుం X వపురీసారం విధాతుంక్షమోధ
 ర్మః ప్రాపితమర్త్యలోఃవిపులప్రీతిప్రదాశంసినాం । ధమణస్సర్వగ్రి
 నరంతరసుధాస్వాదోదయస్యాస్పదం ధమణఃకింనకరోతిముక్తివనితాసం
 భోగభాగ్యాంతరం॥అపిచ-ధర్మసంగ్రహోధమపాజితంకద్రవ్యంసత్పా
 త్రేదాతవ్యం-తస్మిన్సమిప్తికంతద్భూమగుణంభవేత్ -తథాహి*పాత్రీ
 విశేషేవ్యప్రసాగుణ్యంభజతేవై నుతిదాతుః। జలమివసముద్రశుక్తము
 క్తాఫలతాంపయోదబ్బందస్య॥*స్యగోధస్యయథావీజం ప్రోకంసుయేత్రీ
 భూమిగం।జపవిస్తీర్ణతాంయాతీతర్వద్దానంసుపాత్రగం।ఇతిపహుధా
 విచార్యశ్రీత్రీయానాహూయతత్సకాశాద్దానకాండోక్తానివివిధానిదా
 నాశ్రీత్వాసర్వమేవనిజధనంసత్పాత్రీభ్యోదత్వా పవిత్రాంతఃకరణ
 పునరపిచిచారయతిస్త్రలహూమామయైతదస్మిత్తందానవ్రీతాదికంతజాన
 భలంభవేత్ -యదాద్వారవతింగత్వాశ్రీకృష్ణంద్రవ్యైః - ఇతివిచార్య

ద్వారకావలసినవిగా గానము ద్రవీరంగ త్యాకంబననావిక మాహనాయన
 ముదితమాతరం నిర్ణీయ భిక్షుకయోగినోవై దేశికాన్నావమారోవ్య స్వ
 యంచారుహ్యై స్సుపాధ్యక్ష మేదురాస్తాస్తాః కథాకథయ కసయావద
 గవధల్ - తావస్సముద్రసుధ్యేకశ్చిన్నముదీర్ణః పర్వత సైనద్యుష్టః క్రమహ
 నేకోదేవాలయోన్యశ్యత - ధందస్తు దేవాలయంగ త్యాభువనేశ్వరీంగన్దపు
 మ్పాక్షు తాదిభిరుపచావై రిభ్యర్చ్యనమ స్యుగ్య తస్యావాసుభాగేభిన్నమ
 వైకం (స్త్రీ)పురుష యుగళం దృష్ట్వా పురస్థిస్తభి త్తిభాగేలిఖ తాస్యక్ష రా
 నివపార-యఃకోపివనోపకారీవరమైశ్వర్యసంపన్నోద్వా త్రింశల్లక్షణో
 పేతస్యకంఠరుధి రేణభువనేశ్వరీమర్పయివ్యతితదేవం (స్త్రీ)పురుషయుగ
 శంసజీవంభుపవ్యతీతి - ఏవంపతి త్యాసవిస్తయోధనవిఃపునరపినావమా
 రుహ్యద్వారవతీంగ త్యాశ్రీకృష్ణందృష్ట్వా ప్రణమ్యాస్తాపీత్ * ఏకోపి కృష్ణ
 స్యసకృత్ప్రణామోదశాశ్వ మేధావబృథేనతుల్యః | దశాశ్వ మేధీపునరే
 తిన్దకృష్ణప్రణామోనపునర్భవాయ | ఇత్యేవంస్తుత్యా శ్రీకృష్ణః పోడశో
 వచానై స్సంపూజ్యయద్యదపూర్వం వస్తుసమాసీతం తస్మిన్వంసమర్చ్యత
 త్రిదివతీయముషి త్యాతతోనిగణ్యకతివయైరినై ర్నిజనగరమాజగామత
 గత్యవసర్వాసపిబాంధవాకృష్ణప్రసాదేనసంభావ్య * రిక్తపాణిర్నవ
 శ్యేత్తురాజాసంవై వతంసురుం | నై మిత్తికంఽశేషేణసుహృదంఘలకాము
 కః || రిథావ * ఇష్టాంభా ర్యాంప్రియమ్మిత్రింపుత్రంచాపికనీయనం | రిక్తపాణి
 ర్నవశ్యేత్తు తథానై మిత్తికంఽప్రభుం || ఇతివివింత్యప్రథా లేకీనువ్యపూర్వం
 గృహీత్వావిక్రమార్కంఽష్ట్రుంజగామ. గత్యావనసనయంకృష్ణప్రసాదం
 దత్వాతచాదిష్టేచాసనే నమాససాద - తతోరాజాయాతా యేమం వృ
 ష్ట్యాకింకీనుపూర్వంసృష్టమితివణిజమవృత్తం - సోపినముద్రమధ్యదృష్టం
 భువనేశ్వరీదేవాలయవృక్షాంత్సన వాదీత్ - తచ్చుత్త్యాసముపజాతకు
 రూహలో గాజా లేనసాధకంపాప్రివతపూర్వంస్థానం-తత్రతదేవతావా
 ముభాగేవతితంకబంధయుగళనువశ్యత్ - అపాతీవృ తాస్యక్ష రాణి-తదనం
 తరంరాజాభువనేశ్వరీంస్తుత్యాక్షణకోశాచ్యువ్య యావత్రంఽలేవకా
 ర-తావత్ర-బంధయుగళంసశిరస్సుజీవంచ సమభూత్ - దేవతాపిరాజ్ఞోహ
 త్తస్థితంబిక్షమాకృష్ణాబ్రవీత్ - భో రాజగ్రహసన్నాప్తి-వరంవృణోవ్య - తా
 జాబ్రవీత్ భో దేవిత్రసన్నాసియదిత్య్వస్యలిఘనస్య రాజ్యం దేహిత
 తోదేవీతథేతితస్యలిఘనస్యరాజ్యమదాత్ - రాజాపిధనదేనసహజబు

రమాణగామ-ఇతికథాంకథయిత్వాసాలభంజికారాజానమబ్రవీత్ - మనం
విధంపాహసాదికంస్వయినదృశ్యతే-తచ్చుత్తా రాజాతతోవిరరామః
ఇతిసప్తమాభ్యాసంసమాప్తమాసీత్.

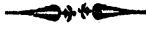
౮, కాశ్మీరదేశేవిపులంతటాకంవణిక్కృతంపూరయితుంజలేన।

బలింబ్రదాశుంజకంతరక్తైరియేదరాజేతినిగద్యతేద్య ,

భూయోపిభూజరాజేయథాపూర్వమాగచ్ఛతి పాంచాలికాన్యాని
సిద్ధ్యజగాద భోజరాజాశ్చదంపునరనన్యసాధారణమాసనంయదిభవావి
త్రేణువిశ్రుతేనసాహసాదినాభూప్యతే-తదాత్వానునుజానామి-రాజా-
కిందిదవనతముఖః - సాలభంజికేకథయితస్యోదార్యాదివృత్తాంతంయది
జానాసి- సాబ్రవీత్ - భోరాజాశ్చృణు- విక్రమోరాజాభూమండలేప్ర
వృత్తాబహువిధాఃకథాశ్చార్థముఖానిరవశేషంజానావసుమతీంవన్యపా
లయత్ ఉక్తంవ* గావోగంధేనవశ్యంతివేదేనైవద్విజాతయః। చారైః
వశ్యంతిరాజానశ్చక్షుర్భ్యామితరేజనాః॥కించ- యోరాజాభవతితేనస
ర్వాపిలోకస్థితిజ్ఞాతవ్యా-అపిచ- అర్థినిఃపూజనీయాఃప్రకాస్యమ్యత్వా
లనీయాఃదుష్టాశ్చదండనీయాఃన్యాయెనధనోపార్జనంకర్తవ్యం-అథిశువ
క్షుపాతోవిధేయః-ఏతాన్యేవరాజ్ఞఃవంచయజ్ఞకర్మాణి-తథాహి*మష్ట
స్యదండస్సుజనస్యపూజాన్యాయెనకొశస్యచసంప్రవృద్ధిః। మవక్షుపాతో
థిశురాజ్యరక్షావంచైవయజ్ఞాఃకథితాస్సుపాణాం। అన్యచ్ఛకిందేవకా
ర్యేణనరాధివస్యకృత్వానిరోధంవివయస్థితానాం। తదేవకార్యంజవయ
జ్ఞాపూమాయెనద్విజానాంనవతయిరాష్ట్రే। ఏవంవిక్రమేరాజ్యంకు
ర్వతిసత్యేకదాచారాభూమండలంపరిభ్రామ్యరాజ్ఞస్సకాశమాగత్యరా
జ్ఞావృష్టాన్యజ్ఞజ్ఞాన-దేవకాశ్మీరదేశేహహాద్రవ్యంసంపన్నఃశ్చిన్యణిగస్త
సవధమానిరతేనచేతపావంచకోశవిస్తారంతటాకమేకమజనత్ - తన్న
ద్యేకిందిద్విలనుదృశ్యత-తత్రచదేవోనారాయణశ్చయూనస్సుచదృశ్యత-
తస్యచాయితనంకారయామాస-పరముదకంసలేభే- భూయోపిజలోద్గను
నిమిత్తంవరుణముద్దిశ్యబ్రాహ్మణైర్జైర్జవనుకారయత్ -తదపిముధాబహువ
తేతేషాదాభన్నమానసేవణిజితటాకతిరేనమువవిశ్యఅపూమాకేనాప్యపా
మనోదకరనలభ్యతేవృథాత్రమోజాతఇతిదింతయితఅధిగగనమమామపీ
కాపిసరస్వతీనిమజాయత- భోవణిక్ష్పత్రకిమథాంనిశ్యససి- మహారాజ
లక్షణయైక్తవ్యపురుషస్యకంతరక్తైనయదాతటాకంసచ్యతే తదావిషు

లోకకావిర్భవవ్యతిసాన్యధేతి-తదాకర్ణ్యతటాకతరేమహదన్నసిత్రీమ
 కల్పయత్. తత్రచభోక్తుంస్వదేశవాసినోవిదేశవాసినశ్చజనాస్సమా
 యుః-తదానీతలత్రస్థితాఃవనోగాదేశకారినోభృత్యాః విదేశవాసినాంపు
 రతపవనవదా యఃకౌపిస్యకంఠరుధిరేణతటాకంసంచతితస్యశతభార
 సువర్ణందీయతఇతి- తద్వచస్సర్వేవ్యశృణ్వక-కోపితత్సాహసంనాంగీత
 కార - ఏవంఃధంమహచ్ఛిత్రందృష్టబుత్వేవంచారాణాంవచనంశ్రుత్యా
 విశ్రాంతి-స్వయంతతీగత్వా విలశయనంజేవంవ్రణమ్యాతిమహోహ
 రమతివిశాలంతటాకందృష్ట్వావిస్త్రీమనాస్యేవమకరోత్ - యదిమమ
 కంఠరక్షేతటాకంసంచామి- తదిదంజలైస్సుంపూర్ణంభవేత్ - అనేన
 చనకలలోకానాముపకారోభవేత్ - ఇదంమమశరీరంవచనశతమపిస్థి
 త్యాసర్వథావినాశమేవయాస్యతి- అతశ్శరీరమమత్వంసకార్యం- పరో
 పకారాయశరీరమపిదాతవ్యం-ఉక్తంచశతమపిశరదాంవైజీవితంధార
 యిత్యాశయనమధిశయానస్సర్వథానాశమేతి- ములభవివదిదేహీ సూరి
 లోకైకనింద్యేనవిదధతిమమత్వంముక్తికాంతోత్సుకాస్తేకించ* వర్షదై
 వరుణాక్రాంతంసర్వదైవాశుచేర్వహం । సర్వదావివదంప్రాప్తం మ
 ర్త్యానాందేహవంఠరమ్!#తైరేవఫలమానంత్యంగ్యహీతంపుణ్యకర్మణాం
 తేహంతుజన్మనస్సాన్ధైశ్శరీరంపరాధితం! ఏవంవిచార్యపురస్థితప్రా
 సాదగర్భగతజలశయనస్యపిష్టోః పూజాంవిధాయనమస్కాన్యబభావ
 భోదేవజలశయన - ద్వాత్రిశల్లక్షణసంవన్నస్యపురుషస్యకంఠరక్షం
 వాంఛసి-తహిమమాస్యకంఠరక్షస్యత్పక్షోభూత్యాతటాకమేనంజలైః
 పరిపూరయేతిసంప్రార్థయావత్కరితేక్షిణ్యమకరోత్ తావదేవభగవా
 న్నిష్కంధృత్యాజగాద- వీరతవాహంప్రసన్నోస్మి- అలమనేనసాహసేన-వి
 రమ- వరంవృణోవ్య- రాజావధత్ - దేవయదిమమప్రసన్నోజాతోసిత
 హీమంతుతటాకంజలైఃపరిపూరయ- దేవః, రాజాత్వమస్మాత్స్థానాన్ని
 గత్వయావత్సాన్ధైశ్శరీరంపరాధితం! తావజ్జలైఃపరిపూర్ణస్తటాకోభవివ్యతి- రా
 జాతమ్భిత్యాసంభ్రాంతతటాకతీరమారురోహ- తావత్సరోపితలైః
 పరిపూరమదృశ్యత- రాజావిక్రీమారోహి తేనవణిజాస్త్రాయమానస్తేనస
 మన్వితంశతభారసువర్ణం కస్తైవిద్వివాహాథినేదరిద్రాయబ్రాహ్మణా
 యదత్వాస్యనగరమగమత్ - ఇతికథాంకథయిత్యాపాలభంజికారాజా
 నేముద్రువీత్ - భోరాజా- త్వయ్యేవమాదార్యపరోపకారసాహసిత్రభృ

తమోగుణాదిద్యం లేచే త్తవ్యాన్తి గాసింహాన నేసమువవిశ - తదాకర్ణ్య
రాజారూప్సింబభూవ..... *
ఇత్యష్టమాఖ్యానం నమా త్తమాసీత్,

౯. నివార్యకాంచీనగరే లతాంగీనికాచరోవస్త్రవతఃకదాచిత్ ।

చరిత్రజాఖ్యాతవలెతదీయం దదౌస తామిత్యథునాభిధత్రే.

భూయోపి భోజనమీపాలే సకాతుకసంభ్రమమాగచ్ఛతి - అన్యా
సాలభంజికాసహాసమిదమభావత - దేవ - సింహాసనమారోఘంసంభ్ర
మసి-దుర్లభం లేక్రమార్కగతంసాహసౌదార్యాదికం - తద్విరమముధా
పముద్యమాత్ - రాజా- అయికథయగుణాననన్యదురవాచాక విక్రమా
ర్కస్య - సాలభంజికా - విక్రమా రే - రాజ్యంకుర్వతి సతి - భట్టిర్మంత్రి
ఉపమంత్రిగోవింజః - చక్రస్సనావతిః - తస్యపుత్రః కమలాకరోనామ -
సపితుః ప్రసాదాదమదిసమాకంఠంభుంజానోవస్త్రభూషణ తాంబూలా
దినాశరీరం సంస్కృత్యవిషయసుఖమనుభవకానుదిరచుతికృత్ - ఏకదా
దుర్వృత్తంసుతమాహూయ రేకమలాకరబ్రాహ్మణజన్మప్రాప్యపితృం
కథమేవంతివసిస్వేచ్ఛావృత్త్యా మమాన్యానానాయోనిషు జన్మప్రాప్నో
తికదాచిత్కృశవశాత్తనువ్యయోనిప్రవిశతి - తత్రాపిబ్రాహ్మణకులే
జన్మకుమాతాపుణ్యేనలభ్యతే - గల్లభ్యాపితృండుర్వృత్తోచాతోస-సర్వ
దాబహి రేవ సంవరిసి - భోజనకాలేపరంభవనమాగచ్ఛసి - అనుచితమే
వకరోపి-అన్యచ్ఛ-తవాయంవిద్యాభ్యాసకాలః - అస్త్యేకాలేవిద్యాం
యదినాభ్యసంతదుత్తరత్రతవమహాకాసంతాపోభవిచ్యతి- ఉక్తంచ *
యౌబాలభావేపతంతవిద్యాంకామాకురాయావననష్టదిత్రాః! లేవృధభా
వేపవీధూయమానాదహంతిగాత్రంశిశి రేఘుధాబ్జం! తథాచ*యేమాంసవి
ద్యానతపోనదానంపాపిశీలంసగుణానభవణః । లేసుర్వలోకభువిభా
రణూతామమవ్యధూపాఃవశవశ్చరంతి ॥ అత్రహిపురుషస్యనిద్యాయాః
వరంభూషణంధనంచాప్తి-తథాచ * విద్యానామసర్వరూపమధికం ప్ర
చ్ఛన్నగు ప్రంధనంవిద్యాభోగకరీయశస్సుఖకరీవిద్యాగుణాంగురుః! వి
ద్యాబంధుజనోవిదేశగమనేవిద్యావరాదేవతా విద్యారాజసుపూజితాన
హిధనంవిద్యావిహీనఃపశుః! తథాచ * కింకులేనవికాలేన విద్యాహీనస్య
దేహినః! అకులీనోపివిద్యావాకాదేవైరపిహిపూజ్యతే! అన్యచ్ఛ - వల్స
యావదహంజీవాదితావత్త్వయావిద్యాభ్యసనీయా అన్యథాకుదుప్పి

వైవసా - అభ్యస్తాతు సాతవసకలనుపిబంధుకృత్యంకరివ్యతి - ఉక్తంక
 మా లేవరతుతి పిలేవహి లేనియుక్తే కాంలేవచాభి రమయ్యత్యవసీయఖ
 డమ్ । కీర్తింకదితుపితనోకతనోతివిస్తం కింకింసపాధయతి కల్పలలేవవి
 ద్యా । ఏవం పితృవదనం శుక్రిత్వావశ్చాత్తావపరిభూతః కమలాకరోయ
 దాహం సుర్వజ్ఞోభవిష్యామి తదాపితృముఖండ్రత్యోమీతిప్రతిజ్ఞాయ స్వ
 యంకాశ్చీరదేశంగత్వాతత్రచండ్రమాభిభట్టనామానముపాధ్యాయ ము
 వస్యత్యసవినయంప్రణమ్య భోస్యామిమూహ్లోహంభవత్సకాశాద్విద్యా
 ధ్యానంకర్తుమాగతోస్తి - పరంప్రసీద - యథాహమమితజ్ఞోభవేయంత
 థావిధాతుషర్షతిస్వామీతిపునఃపునఃపాఠంసీత్ - ఉపాధ్యాయస్తై
 నమంగీచకార కమలాకరశ్చగురుం శుక్రాశ్రమాణఃపపాత - ఉక్తంక
 * గురుశుక్రాశ్రమాణవిద్యాపుష్కలేనధనేనవా! అభవావిద్యయావిద్యా
 చతుర్థంనోవలభ్యతే ॥ ఏవమప్రమాదం శుక్రాశ్రమాణస్యకాలోమహాన
 తికశ్రామి - అనంతరమేకదాశూపాధ్యాయస్తస్యోపరి కృపాతరం
 గితాంతరంగస్సిద్ధసారస్వతమండ్రముపదిదేశ - తేనచోపదేశేన సర్వజ్ఞో
 భూత్వాకమలాకరఃకృతార్థమాత్మానంనుత్వాసప్రదక్షిణప్రణామముపా
 ధ్యాయస్యానుజ్ఞాంగృహీత్వా పితృవర్షన లాలసస్వనగరం ప్రత్యాగ
 చ్ఛ్చూ మార్గవశాత్కాంచీనగరమగమత్ - తత్రచానస్య సాధారణరూప
 సంపన్నానరమోహినీనామకాదిద్వనితాస్త - యస్తాంపశ్యేత్యకామజ్జ
 రపీడితఃపరమున్నాదావస్థాంప్రాప్నుయాత్ - యఃపునగనయావిహృగ్య
 తస్తిన్నేవతల్నేనిదాగ్రనుభవేత్ - తస్యగుధిరంపింధ్యాచలనివాసీశ్చి
 దాక్రిశ్నోనిరవశేషపీత్వాతంమారయేత్ - కమలాకరోప్యేగత్కాతు
 కంతత్రదృష్ట్యానిజనగరమాజగాను - ఆగతంచకుమారంజనకఃపరంననం
 ద- పరేద్యురేవకమలాకరఃపిత్రాసహ రాజానండ్రస్తుంగత్వా* పాండు
 పంకజసంలీనామధుపాల్గీర్షనోహరాః । యోవిభర్తివిధేరాత్తాసతనో
 తుసుమంగళమ్ ॥ ఇతిఃక్రమాయాశివనుభదత్ - ఆస్థాయచసముచిత
 మానసమాత్మనఃకలావైదగ్యమదర్శయత్ - రాజాతుతంపస్త్రాభరణా
 దినాసంఖ్యావ్యవప్రచ్ఛభోకమలాకరకుత్రకుత్రవ్యచరఃకింకిమద్భుతమద్రా
 డీః - కమలాకరః - అహంతుఖపహాదేశావ్యచరీం-పునరాగచ్ఛ్చా
 కాంచీనగరేద్భుతమేకమవశ్యం-రాజా-తత్కింకధయ-కమలాకరః - తద
 ద్భుతమాచవక్షే-రాజా-కమలాకరతద్ద్వ్యాగచ్ఛతత్రగచ్ఛేవ- తతస్తేనస
 హారాజాకాంచీనగరమాగత్యనరమోహిన్యానిరతిశయం రూపందృష్ట్యావి

ప్రయం పూర్వకస్యాగృహం ప్రవివేక - సాపితో రాజా క్లేషో వచారేణ
ముదితహృదయా సవనయ మేవం వ్యజ్ఞవల్ - దేవధన్యాస్త్రపవిత్రమభూ
దివంభవనం - యతో భవత్పరణకమలఘుం లీభూషితమజాయత - అద్య
భోజనపరిగ్రహణజనమిమంకృతార్థయతు దేవః - రాజా - ఇదానీ మేవా
హంభుత్వా సమాగతో స్త్రీశు తిసుఖనభాషితమధునైవతుష్టోస్తి - తతస్త
యాదస్త్రాంవీటికాంజగ్రీహ - ఇథం రాతౌ ప్రవరోతీయా య - నరమోహి
నీతుసుహృవ - ద్వితియోవ్రహారే రాక్షసస్సమాగత్యవరమోహినీం మంచె
నుస్తామెకాకీనీం స్పష్టాన్లగ్నగామ - రాజాతు రాక్షసం కేశేకృహీత్వాకృ
పాణేనకంఠమచ్ఛినత్ - తతో గ్రాలాహలంశ్రుత్యానరమోహినీ వ్రబుధ్య
హతం రాక్షసం విలోక్య సంతుష్టా రాజా నమస్తాషీత్ - దేవభవశ్రీసా
దాదహం గుర్భయాజాతాస్తి - అద్యవ్రభృతి మమరాక్షసో పద్రవో నివృ
త్తః - యుష్మత్కృతాదువకారా త్కథమహము త్తీన్ద్రాభవేయం - తస్మి
త్వామనుసరామి - యదాజ్ఞావయతి దేవస్తదాచరితు మియమాయత్తా
స్తి - రాజా - యదివయోక్తం కిరిష్యసి - తస్మ్యముంకమలాకరంభ
జస్య - తతస్సనరమోహినీకమలాకరమభజత్ - క్రమోపుజ్జయినీమ
గమత్ - ఇమాంకథాంకథయిత్వా సాలభంజికారాజానంభోజమవదత్ -
భో రాజా త్వయ్యేవమాదాగ్యంధైర్యం వరోవకారశ్చవిద్యతేచేత్తస్త్వయ్య
స్తికాసింహో సనఉపవిత్ - తచ్చుత్త్వారాజాయాస్త్వీమతివృత్ , ...*

ఇతి నవమాఖ్యానం సమాప్తమాసీత్.

౧౦. కదాపి కేనాపి మునీశ్వరేణ నృతేరభావాయ ఫలం ప్రదత్తమ్ |
కుస్థాభిభూతాయ దదౌ ద్విజాయ సవిక్రమో భూవ ఇతి హవక్తి
పునరపి రాజా భోజో యావత్సింహో సనమారురుక్షత్తావదన్యాపాంచా
లికాప్రీహ - భో రాజా విక్రమస్యోదాత్యాదిగుణాయ స్యవిద్యం తే సభ
దం సింహో సనమారోధుమలం - భోజః - సాలభంజికేకథయతస్యోదా
త్యాదివృత్తాంతర - సాబ్రవీత్ - భో రాజా క్రూరీయతాం విక్రమారే
సింహో సన మిదమాస్థాయ విశ్వంభరాంపాలయతి యోగీకశ్చిదుజ్జయినీం
త్రత్యాగచ్ఛత్ - సవవేదవేదాంగాదిసకలతాస్త్రువివక్షణః - కింబహు
సా - తత్సదృశోన్యోనాస్తి - సాతౌ త్వగ్నజ్ఞప్రవ - ఏకదా విక్రమో రా
జాతస్య వ్రసిద్ధింభిశమ్యత మాహ్వయితుం పురోహితం త్రివిక్రమం ప్రీషయా
మాస - సవతదంతికం గత్వా నమస్కృత్యాబ్రవీత్ - భోస్వామి కారా

జావిక్రమోభవంతమాన్వాయతి - తత్రాగచ్ఛతుభవార్ - యోగీ- రా
 జనర్మనేనా స్వాకటిమస్త్రయోజనం * అశీనుహివయంభితౌ మాశా
 వాసోవసీమహి । శయీనుహినుహివ్యుక్తుకుర్వమహికిమీశ్వరైః । అన్య
 చ్చ * నిస్పృహాలానాధికారీస్యాన్నకామీనుండనప్రియః । నవిదగ్ధఃప్రి
 యంబూయాత్సుటవక్తానవంజకః । పురోహితస్తదాకర్ణ్యరాజసమీ
 వనూగత్యస్యవేదయత్ - తతోరాజాస్వయమేవతత్సందర్శనార్థమాగత్య
 ప్రాప్యతదాజ్ఞయోపవిష్టస్తేనసహనానావిధాధ్యాత్వ కథాఃకుర్వన్నైక
 దాతనువృచ్ఛత్ - భోస్వామికతవకథివద్వాణిజాతాని- యోగీ- కిమీ
 వంవృచ్ఛసి - నీతివిదాపురుషేణ స్వస్యాయిర్నుకథనీయమితికిన్నాశ్రౌ
 షీః- అస్యచ్ఛ- యస్తుయోగీశ్వరస్సుకాలంవంచయిత్వా సువిరంప్రజీ
 వతి- ఆస్తామేతత్ - యదిత్వంసాధయితుంప్రభవసితల్లి మంత్రమేకము
 పదిశామి- రాజా- కింలేనలభ్యేత- యోగీ- లేననుం తెణజరామరణవ
 ర్జితోభవిచ్ఛసి- రాజా- తస్మ్యపదిశేతుస్వామిక-కథమపిసాధయామి-
 తతోయోగీశ్వరస్తమామంత్రయత్రముంకుంత్రం బ్రహ్మచర్యేణ వర్షమే
 కం జప్త్వాదూర్వాంకురైర్లోచుంవిధేహి - తతఃపూర్ణాహుతిసమయో
 శాలానుకుండాత్కశ్చిత్పురుషోఫలహస్తో నర్తత్యఫలందాస్యతి - తదు
 పయుజ్యజరామరణవర్జితోవజ్రకాయోభవిచ్ఛసి - ఇతిరాజ్ఞేమంత్రము
 పదిశ్య మునిగ్యభేదంబగాను- రాజాపుష్కల్యుసీంసమయాహాయనమే
 కంబ్రహ్మచర్యేణమంత్రం జప్త్వాదూర్వాదల్లిస్తుత్వా పూర్ణాహుతిమక
 రోత్ - తాన్లోచుకుండాత్కశ్చిత్పురుషోనర్తత్యదివ్యమేకంఫలంరాజ్ఞే
 దదౌ - రాజాపితృఫలంగృహీత్వాకృతకృత్యంపురం ప్రవిశ్యరాజమాన్యే
 సమాగచ్ఛక కుష్టవ్యాధినావిశీర్ణసర్వావయవంకంచనబ్రాహ్మణమద్రా
 షీత్ - సవరాజానముపసృత్యకృపణనువాదీత్ - దేవ - రాజానామ
 బ్రాహ్మణానాంలోకస్యచ మాతాపితృవదవగంతవ్యః-ఉక్తంచ* రాజా
 బంధురబంధూనాంరాజాచతురచతుషమ్ । రాజాపితాచమాతాచరా
 జాచార్తిహరోగురుః॥ త్వంతువిశ్వస్యార్తింపరిహరసి - అనేనవ్యాధినా
 మనుశరీరంనశ్యతి- శరీరనాశాదనుస్థానంనశ్యతి - అతస్సుగ్వస్యాపిధర్మ
 కార్యస్యశరీరమేవసాధనం- ఉక్తంచ* అయిత్రీమూర్ధరీమలభంసమితుః-
 శంజలాన్యపిస్నానవిధిక్షమాణితే । అపిస్వశక్త్యాతుతవఃప్రవర్తతేశరీర
 మాద్యంఖలుధర్మసాధనమ్ । రాజా- కింతెనుగతం- కిమహంకరవా
 ణి- నశ్యంకంకథయ- బ్రాహ్మణః- మమైతచ్ఛరీరంయథానిరామయసు

సుష్టానయోగ్యంభవే త్రథావిధాతుమర్హతిభవాన్ - రాజా-తస్యబ్రా
 హ్మణస్యవచనంశ్రుత్యాతస్మైతస్ఫలదదౌ - తతోబ్రాహ్మణఃపరమతు
 వ్యత్ - రాజాపిస్యభవనంజగామ- ఇతికథాంకథయత్వాసాలభంజికా
 రాజానమబ్రవీత్ - భో రాజకత్వయ్యేవ మాదార్యంవిద్యతేచే తస్యై
 స్త్రికాసంహాసనేఉపవిశః తచ్చుత్వా రాజాతూష్ణీంబభూవ. ....*
 ఇతిదశమాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్.

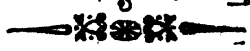

౧౧. శైవాలశైవలయంపిశితాశనేంద్రంవిప్రీన్సలాశ నగరి
 నిలయానదంతమ్ । తస్మాద్విమోచ్యధరణీవిబుధానరక్ష
 ద్రాజేతివక్తిమధురంప్రతిహాస్యపాయ. ....*
 పునరపి రాజాభోజస్నిహాసనైశుభముహూలైకాయావదవవేష్టు

మాజగామ- తావదన్యాపాంచాలికాపురేవనివారయామాన- రాజాబ్ర
 వీత్-అయిసాలభంజికేయదిజానీషెకథయతస్యై గ్యాదివృత్తాంతం-సా
 బ్రవీత్-మహీపాలశ్రీయతాం- ఏకమే రాజ్యంకుర్వతిసతి- భూమండ
 లేమజనః పిశునస్తస్కరఃపావకర్తావానకోప్యాసీత్-కించ- యస్య
 రాజ్యస్సర్వదారాజ్యదింతానుంశ్రవిచారస్వతోబలవదరివిజయోపాయ
 విచారశ్చ- సకేవలంచంతావరత్వాద్దినారాత్రీంనిద్రానుపినయాతి - ఉ
 క్తంచ* ఆకాశాతురాణాంసగుర్మబంధుఃకామాతురాణాం సభయంసల
 జ్జా । చింతాతురాణాంసఖంసనిద్రాక్షుధాతురాణాం సరుచిన్నకాలః॥
 ఏషపుసర్విక్రీమోరాజానైవమభూత్ - సర్వాస్పృత్యథిభూభుజస్సు
 పాదపద్మాకాంతాకపధాయనిజాజ్ఞావరతంత్రీం రాజ్యనకరోత్ - ఉ
 క్తంచ* ఆజ్ఞామాత్రీఫలంరాజ్యంబ్రహ్మచర్యఫలరతవః । జ్ఞానమాత్రీఫ
 లావిద్యాదత్తభుక్తఫలంధనం॥ ఏకదారాజా రాజ్యభారం కుంత్రీమ
 నిధాయస్యయంయోగివేషేణదేశాంతరీం ప్రత్యనిజగమ- నిగత్యచ
 యత్రీస్యచిత్రస్య సుఖమభూత్తత్రీకతిదిద్దినాన్యతిష్ఠత్-యత్రాశ్చర్యం
 తత్రాపికంచితాకలమనయత్ - ఏవం వర్యతస్తస్యైకదాకుత్రాపి
 మహారణ్యేసూర్యోస్తంజగామ - రాజాతుకించనవృక్షములమాశ్రిత్యో
 పవిష్టః- తస్యోపరివృద్ధశ్చిరజీవీనానుకశ్చిత్పక్షి రాజస్తస్థా- తస్యపుత్రాః
 పాత్రాశ్చపాత్రైశాంతరంగత్వాస్వీదరమాపూర్యసాయంప్రత్యేకమే
 కైకంఫలం గృహీత్యాతస్మైచిరజీవినేప్రతిదనందిశం తస్సుబమూఘః -
 సాధుచేదమువ్యతే * వృద్ధోచమాతాపితరోసాధ్వీభార్యా సుతశ్శిశుః॥

అవ్యకార్యశతంకృత్యా భర్తవ్యానునురబ్రవీత్ | అక్షకదారాత్పాదిర
జీవీసుఖోపవిష్టస్సౌవక్షిణోస్పచ్చత్ - రాజాపివృక్షమూల మాశ్శీర్ష్య
తన్వచనంశుగ్ధ్వాన్నాస్త-దిరజీవీ- భౌపుత్యాఃపరికః పర్యటంతో భవం
తః కినుచ్చుకమపశ్యత- తత్రవటుచంచుర్నామకశ్చిత్ప్రహ-అహంకిమ
ప్యాశ్చగ్యంనాద్రాక్షం- అపితుపరేమ్యర్షనుపహద్దుఃఖంభవివ్యతి - చి
రజీవీ- వసుకింఠిత్ - పటుచంచుః-ఇదాసీంకేవలకథనేన కి-తమపశామ్య
తి- చిరజీవీ - భౌపుగ్రయస్సుహృదేస్వదుఃఖంవేదయతిససుఖిభవతి- త
థాహి* సుహృదిరంతరచిత్రైగుణవతిభృత్యేసువతిఃకళత్రే | స్వావి
సోహృదచిత్రైవేద్యదుఃఖంసుఖిభవత్యేవ|| తదాకర్ణ్యపటుచంచుర్నా
దుఃఖమకథయత్ - తాతక్రూయితాం-అస్త్వైదేవశేషే వాలకానామప
ర్వతః - తతస్మిపేవలాశనగరన్నామాగ్రహారోస్తి- తత్రచపర్వతేశ్చి
ద్రాక్షసఃప్రతిదిశం నారమాగ్రాగతాన్వనాస్ఫల్యాపృర్వతం సీత్యా భక్ష
యన్వసతిస్త- ఏకదాతుజనాఃభోరాక్షసయిభేచ్ఛంసముఖాగతం పురు
షంమాభక్షయ- వయంతుభ్యమేకైకంపురుషంప్రతిదినమాహారార్థం దా
స్యాను- ఇత్యభ్యయాచంత - సోప్యేతదంగీచకార- అనంతరం మహాజ
నాఃప్రతిదినంకృహక్రీషేణైకైకంపురుషంతస్తైప్రాయచ్ఛక్రవవంమహా
నతిచకామకాలః-అద్యనునుపూర్వజన్మమిద్రభూతస్యబాహ్మణస్యబ
లివాసరస్సంప్రాప్తిః-తస్యహ్యేకపవపుత్రః-యదితం దద్వాజ్జదాసంత
తివిచ్ఛేదోభవేత్ - యద్యాత్సామేవప్రయచ్ఛతితదా భార్యా శతవృ
థావిధవాభావ్యతివైధవ్యం పునిర్మహద్దుఃఖమబలానాం-తథాచరామా
యణే* పతిహీనాతుయానారీకానుభవతుపుత్రిణీ | ధనధాన్వైస్సపూ
ణ్ణాపివిధవేత్యుచ్యతేబుధైః | తదేతద్దుఃఖంమయిసంకామితీతి- తన్వచ
నంశుగ్ధ్వాత్తాత్రాన్వేవతంగానిజగదుః - సభేనజ్జనస్యదుఃఖంతవదుఃఖం
యైక్తమేవ-ఉక్తంచ * సుఖినోసుఖిసుహృదిసుహృద్దుఃఖనిదుఃఖనిదుఃఖ
చసజ్జనోభవతిఉచయతిముదితః కామంశశినిసముద్రోస్తనయతిచక్షిణః||
తథాచ* క్షీరేణాన్వగతోదకాయహిగుణాదత్తాఃపురాలేఖిలాఃక్షీరోత్తా
పమవేక్యతేనపయసాహ్యోక్తాకృశానాహుః|| గంతుంపావకముగ్ధతంత
దభవద్దృష్ట్యాస్వమితావదయైక్తం తేనజలేనశామ్యతీసతాన్పుత్తిఃపున
స్త్రీద్వితీ| ఇతపక్షిణాంసల్లాపంశుగ్ధ్వాన్విక్రమార్క స్తంపర్యతనుయా
సీత్ - తత్రచపర్యశిలాంగరీక్ష్యతస్మింపస్థితసరోవరేస్నాత్వావధ్యశిలా
యాముపవివేశ-తత్రాంతరేరాక్షసోపిసమాగత్య తత్రప్రహసితవదనం

రాజానమాసీనంద్యష్ట్యవిష్టిఃపవ్రచ్చ భోమహాసస్త్యకోభవాఃకుత
 స్సమాజగాదు- యఃపునరత్రోశిలాయాముఃవిశతి సమామద్యష్ట్యవ భ
 యాన్ప్రియైత- త్వంపునర్మహాలైర్యసంపన్నఃస్త్రేరానవోద్యత్యసే-అన్య
 చ్చ- యన్యనురణకాలస్సన్నధత్రేసన్దానంభజితే - త్వంపునరథికాంకాం
 తింప్రీప్యహాససి. రాజా - సఖైతవకిణనేనవిచారేణ మయావరాథా
 మేవశరీరందియితే- యదాత్మనస్సమీహితంతతుకరు - నిశాచరస్తురాజ్ఞ
 సౌజన్యమాలోక్యమనన్యేవమందితయిత్-అహువాసాధురయం- య
 దాత్మనస్సఖిభోగేచ్ఛాంవిహాయవరదుఃఖమసహమానః స్వశరీరంజిహా
 సతి-ఉక్తంచ * త్యక్త్యాత్మస్సఖిభోగేచ్ఛాంసర్వసత్వసుఖైపిణఃభవంతి
 వరదుఃఖేనసాధవోత్యంతదుఃఖతాః ॥ ఇత్యేవందిందిత్యరాజానమబ్రవీ
 త్ - భోమహాపురుషయతఃవరార్థంశరీరంప్రయచ్ఛసి-తతస్తవైజీవితం
 క్షాఘ్యం * పశవోపిహిజీవంతికేవలాత్పదరంభరాః తస్యైవజీవితంక్షా
 ఘ్యంయఃపరాథకంతుజీవతి॥అథవాభవాద్యశాం పరోపకారిణామేతద్వి
 త్రింనభవతి-ఉక్తంచ*కిమత్రీదిత్రీయస్సంతః వరానుగ్రహణత్పరాః ।
 నహిస్యదేహాలైత్యాథకంజాయంతేచందనదుఃఖాః॥ సఖీనూనమనేనో
 పకారేణత్వంసర్వాస్సంపదఃప్రీపుషి- తథాచాపః * పరోపకార
 వ్యాపారపరోయఃపురుషోభువి సంపదస్సునవాప్నోతి పరాడిపచయాఃప
 రాః॥ అన్యచ్ఛ*పరోపకారనిరతాయెస్వగఃసుఖనిస్సృప్యహః॥ జగద్దితా
 యజనితాస్సాధవస్త్రీద్యశాభువివివకుభిథాయరాజానంపునరబ్రవీత్-
 వయస్యతవాహంతుష్టోస్తీవరంవృణీష్వ-రాజా-యద్దిప్రసన్నోజాతోసి
 తవ్యాద్యప్రభృతిమనువ్యభక్షణంఫరిత్యజ-అగ్రీత్యాన్వప్రీగమ్మత్యు
 భయాత్పరిత్రాహి-ఆత్మనమివతాకపశ్య-తథాపఃప్రీచః*మరిష్యా
 మీతియద్దుఃఖంపురుషస్యోపజాయతే॥ శ్యస్తైనానుమానేపరోపపరిరక్షి
 తుం॥అన్యచ్ఛ*యథాచతేజీవితమాన్వనోయథాతథావరేషానపిరక్షజీవితం
 ప్రియం॥ సర్వక్ష్యతేజీవితమాన్వనోయథాతథావరేషానపిరక్షజీవితం॥
 ఇతిరాజ్ఞానిహువీతీస్సోపి రాక్షసప్రదాప్రభృతిప్రీణివధంపరిగత్యాజ-
 రాజావక్త్రీమోపి కృతాథోభూసురాకప్రణమ్యతైరభినందితస్సన్వనగ
 రమగమత్-ఇతిమాంకథాంసాలభంజికాకథితామాకర్ణ్య భోజస్త్రపావ
 నతపదనోనికాంతఃపురమయాసీత్. .... *
 ఇత్యేకాదశోపాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్

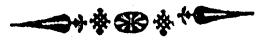
౧౨ కుతాపివేణుః పినేరజనీచరేణ కేనాపి రాత్రిమవరంవ్యధి
తాంరుదంతిః తస్మిం రరతువినిహత్యత మేష రాజే త్యేనాం
కథాంకథయతి ప్రసిమాద్యరమ్యాం,.....*

భూయోష్యేక దాభోజే భూమి పాలేసింహా సనమారోఘ మాయాత్య
పరాసాలభంజికాజగాద - ఏతస్మింహా సనంబక్రిమారగ్రాస్య - తస్మాదా
ర్యం ప్రథమమాకన్త్యానంతర మువశ - భోజః - కథయతస్మాదా
గ్యం-పాబ్రవీత్-శ్రూయతాంగాజ-విక్రిమారే-రాజ్యంకుర్వతి తస్యవ
గ్రేభద్రీసేవో నామవణిగాసీత్-తస్యపురందరో నామపుత్రో భూత్-త
స్యభద్రీసనస్యసంపదాంపరచ్చేదో నాద్యశ్యత-సకుపరంవ్యయిశీలోనా
సీత్-తతశ్చైరాద్భద్రసేనేన్యతే పురందరఃపితృస్సర్వస్వం ప్రాప్య కా
లోదితంత్యాగంకథుకముపాకృమత-అతైవంధమేనంధనదోనామ సు
మృవభావత-సఖేపురందరవణికుప్తోభూత్వాపిసహాతుత్రియకుమారత్తి
వవ్యయింకరోషి ఏతద్వణికులసంభవస్యనోచితం- వణికుప్రోజై కాకి
నాపద్రవ్యసంగ్రహాంకతావ్యః-పరంవరాటికాయాఅపివ్యయోనకర్తవ్యః
ఉచాజితంద్రవ్యంకస్యాంబిదాపదిపురుషస్యోపకుర్యాత్-ఉక్తంచ* ఆ
పదభాంధనంరక్షేద్దాగాకంక్షేద్ధనైరపిఆత్మానంసతతంరక్షేద్దాచైరపి
ధనైరపిఇత్యేతద్దవచనంశ్రుత్వాపురందరఃప్రాహ-సఖేధనదసముపా
జితంసద్విత్తకస్యాంబిదాపమ్యపయోగాయభవతీతి యోవదతి సవి
చారశూన్యః-యదాత్వాపరస్సమాయాస్యంతి తదోపాజితంధనమపి
నశ్యతి-ఆశోపవేకినాపురుషేణగతేభే శోకోనకార్యః నాప్యాగామి
నోభాస్యచింతా పరంవతామానమేవవిచారణీయం-తథాచోక్తం*౧౧ తే
శోకోనకతావ్యోభవివ్యలైవచింతయేత్-వతామానేషుకార్యేషువర్త
యంతివిచక్షణాః*౧౨ తథా- యద్భవితవ్యంధనాయాసేనభవివ్యతి యద్గం
తవ్యంతదపిగమివ్యతి-ఉక్తంచ* భవివ్యంభవత్యేవనారీకేరఫలాంబువ
త్*౧౩ తవ్యంగచ్ఛతి సదాగజభుక్తకపిన్ధవత్*౧౪ తథాచ * నహిభవతియన్న
భావ్యంభవతహిభావ్యంవిచారణీయతేన*౧౫ కరతలకతమపినశ్యతి యస్యహి
భవివ్యతానాస్తి * ఏతత్పురందరవచనేనసరుత్తరీభూతో ధనదస్త్రాష్ట్రీ
మాసీత్-తతఃపురందరఃపితృద్రవ్యం సర్వంవ్యయిమనీయత్-తదానిరథ
కంపురందరంబంధుమిత్రాదయోనమానయంతిస్త-తేనసహగోష్ఠీసపినా
కుర్వత-తదాపురందరస్స్వకునస్యచింతయత్-యావద్ధనేధనమాసీత్తా
వదేవసర్వేమిత్రాదయోమామిసేవంత ఇదానీంకుయాసహగోష్ఠీంకథ

ర్వంతి. నీతిరియంపత్యా యస్యాథోఽస్తితస్యమిత్రాణీతి. ఉక్తంబ* య
 ప్యాథాఽస్తస్యమిత్రాణీయస్యాథాఽస్తస్యబాంధవాః। యస్యాథాఽస్స
 పుమాః లోకేయస్యాథాఽస్సవిపండితః। తథాచ* పుంసీణధనేనబా
 ధవజనఃపూర్వంయథావతఃతేస్థిత్యాకేవలయాస్థితఃపరిజన స్సృచ్ఛంద
 తాంగచ్ఛతి। లోలత్వంసుహృదశ్చయాంతిబహుళఃకింవావరైర్భాషణై
 ర్భార్యాయాఅపిభూతలేష్సుటసుజానానైవాదరస్తాద్భుతః । తథాచ
 * యస్యాస్తివిత్రంసనరఃకులీనస్సవంశితస్సశుత్రవాన్విధిజ్ఞః। సపవవక్తా
 నచదర్శనీయస్సర్వేగుణాఃకాంచనమాశ్రయంతి। అన్యచ్ఛ* అవనయతో
 పిహిధనివోబంధుసహస్రంభవేన్నదస్థస్య। భ్రష్టధనస్యహిసతతంబంధు
 రపిముఖంసశణయిత్యేవ॥ తథాచ* వనాఃదమాణోవహ్నీస్సఖాభవతి
 మూరుతః। సవిపదీవనాశాయకృతేకస్యాస్తిసాహృదం। తథాచ * దారి
 ద్యాగ్రియనమస్తుభ్యంసిద్ధోహంత్యన్నీసాదతః। సర్వంపశ్యామిదేవేశ
 నమాంవశ్యతికత్పన॥ అన్యచ్ఛ* మృతోఽరిద్రఃపురుషోమృతోయాగర్వ
 దక్షిణః। మృతనశోత్రియేదానంమృతంమైథునివప్రజమ్ ॥ ఇత్యేవంవి
 చాన్యపురందరోదేశాః పరిభ్రీయన్ హిమాచలనమీవస్థంసగరమేకమగ
 మత్ - తస్యనాతిమారేవేణునాచతిహనమేకంవనమభూత్ - స్వయం
 తన్నగరాభ్యంతరంప్రవేశ్య రాత్రోకస్యచిద్దేహి బహిర్వేదికాయాం
 సుష్యావ- అగ్రరాత్రిససయేవేణువనమధ్యేరుదఃత్యాః కస్యాశ్చేదబలా
 యా హాహాకారోభూత్ - కిమేతదితిపుగండరేదక్షగ్లేశిష్టతి- భోవహా
 జనామాంపరిత్రాయధ్వం- ఏషకోపిరాక్షసోమాంచారయతీతి వగ్లావ
 లీరశూయిత - తతఃప్రభాతసమయేసవిప్తయంపురందరస్తన్నగరవాసి
 నోజనానప్రచ్ఛత్ - జనాః- అత్రవేణువనమధ్యేవతిదినమేవంరాత్రో
 రోదనధ్వనిఃశూయితే- పరంతుకోపిభయాన్నగచ్ఛతి - నవిచారయతి
 చ- ఇతిజనైర్వదితవృత్తాంతః పురందరస్తతోఽగ్ర- గ్నిస్యస్వేచ్ఛయా
 కంశితాః లంపరిభ్రీయన్ స్వనగరమాగత్యరాజానమద్రాక్షిత్ - రాజా-
 వత్సపురందర దేశాః పర్యటన్ బహుళాదివసాన్యనయః- అతిసుహతా
 చానేనససయేనకింకెనద్భుతమద్రాక్షిః కింకెనశ్రోషీః- ఇత్యవృచ్ఛత్ -
 పురందరస్తువేణువనవృత్తాంతమకథయత్ - రాజాతత్రోతుఃశ్రీత్వా
 తేనసహతన్నగరమవగాహ్య నిశేథే మధ్యేవనమాక్రందనధ్వనిమాకర్ణ్య
 కృపాణపాణిస్స్వయమేకపవతదరణ్యంవివేశ- తత్రచాతికరుణురుదంతి
 మనాధాంమానుషీంపీదయంతంరాక్షసమేకమవశ్యత్ - అబ్రవీచ్ఛ - రే

పాపిన్ద్ర-స్త్రియమనాథాంకిమథాంమారయసి- రాక్షసః- తపకిమనేన
 విచారేణ-యథాగతమవసర-అన్యధాత్వమపివృధైవమరివ్యసి- అనంతర
 ముఖయోర్వివాదోమహానభూత్ - తతోరాజాశ్చపాణముత్యవ్యరా
 క్షు సంజహూన - హలేచతస్త్విభిన్నములభవమహీరుహోవతిలేవ్రహ్మ
 స్తాసావనితా ససంభ్రమంసమాగత్య రాజ్ఞఃపాదయోర్నివశ్యబభావ -
 స్వామికతవప్రసాదాన్నమశాపావసానమాసీత్ - మహతోదుఃఖసాగ
 రాదుర్ధ్వతాస్త్వి-రాజా-కాత్యం-కుతస్త్యామేషపాపీయానపీడయత్ కిమ
 తాకాలేనైవవిధామవస్థామనుభవసి-వనితా-దేవవిజ్ఞావయామిఅస్త్విన్నే
 వనగరేమహాధనసంవన్నంకశ్చిద్ద్వాప్రకృణోభూత్ -తస్యభార్యాహంవ్య
 భిచారినీ-మమతస్త్వికప్రీతిలేశోపనాసీత్ -తస్యకుమయ్యతిమహానమరా
 గోవతగత- రూపలావణ్యసంవన్నాహంతేన సంభోగాథా మసకృదా
 హమాతాపినైచ్చం- తథాయాఽజ్జీవం కామసంతప్తోమేవతిరైహావసాన
 సమయే మామశవత్ - అయిదురాచారేత్వమేవమమమృతేర్ములమసి
 యదేవమనోరథంవితథమకాపీః-అనుభవతదద్యప్రభృతితత్ఫలం- వే
 నువనవాసికశ్చిద్రాక్షుసోభయంకరయాపోరాత్రోత్వామనిశ్చంతీమపి బ
 లాదాశ్చవ్యసురతాథాంప్రతిదినంపీడయివ్యతి- ఇతిశప్తామయా నపా
 దవతనమభియాచితోయదావరోపకారీగుహాదైర్యసంపన్నంకశ్చిన్నహాపు
 రువస్సుమాగత్య తంరాక్షసంమారయివ్యతి తదాతవశాపావసానం భ
 వివ్యతీత్యుక్త్యాతనుంతత్యాజ- తదావ్రభృతిభవదాగమనమభికాంక్షతీదై
 వాదద్యభవతాహంశాపాన్కోచితా- అద్యమమప్రాణాశ్శరీరాన్నిగ్రామి
 వ్యంతి- మమనవఘటవరిపూర్ణం సువర్ణమస్తి-తద్యథాయాస్యతి-త్వం
 తగ్మహాణేతిధనస్థానంరాజ్ఞేనివేద్యసాప్రాణానత్యజత్ - రాజాపితన్నవ
 ఘటవరిపూర్ణంసువర్ణంపురందరాయవణిజేదత్వాతేన సహవాజ్ఞయినీమ
 వావ - ఇతికథాంకథయిత్వాసాలభంజికారాజాసంభోజహుబ్రవీత్ -భో
 రాజన్నేవంవిధమాదార్పంధైర్యంవాకింత్యమాత్మనివశ్యసి- రాజా - త
 స్మృత్యానూష్టింబభూవ.....*

ఇతిద్వాదశాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్.

౧౩. నద్యాఃపూరాద్విప్రయుక్తంకథంచ తీరంసీత్యా తద్విత్తీర్ణం
 చవుణ్యం । దత్వావిప్రంమోచయామానకంచద్రక్షోయాపా
 తేషణ్యద్యవక్తీ..... *
 పునరప్యేకదా సింహోసననమారురుతో సమాగతంభోజభూవతిను

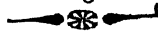
వరాప్రతిమా జగాద - ప్రథమంవిక్రమార్క దేవస్యాదార్యమాకర్ణయ
 యదిరోచతేతదనంతరముపవిత - రాజాశూయితాం - ఏకదావిక్రమా
 ర్కోరాజ్యంమంత్రీవగేభాధాయస్వయంభూమికాంతరతిరోహితఃపృథివీ
 వర్యటనాయనిశ్చక్రామి-నికాశ్యచద్రతినగరంత్రీణిశ్రీణిదివసానిగమయ
 న్నేకదానగరమేకనగనల్తన్నగరసమీపస్థితనదితటే దేవాలయేసర్వే
 మహాజనాః కస్తాదపిపాగాణికాత్పురాణంశృణ్వంతితిశశమ్యరాజాన
 ద్యాంస్తాత్వాదేవాలయంకత్వాదేవనమస్కృత్యమహాజనసమీపేస్వ
 యముపశ్యపుగాణిశ్లోకానేతాశశ్చనోత్ * అకత్యానిగిరాణి విభవో
 వైవశాశ్యః । నిత్యంసన్నిహితోవృత్తుఃకర్తవ్యధమకసంగ్రహః ।
 * శూయితాంధమకసర్వస్వంయదుక్తగతాస్త్రుకోటిభిః । వరోవకారః
 పుణ్యాపాపాయవరపీడనమ్*యోదుఃఖతానిభూతాని దృష్ట్వాభవతి
 దుఃఖతః । సుఖతానిసుఖచాపిసధర్మాత్కేశూయితే * పాతోభూయ
 స్తతోధనుఃకశ్చిదప్యాస్తీదేహిః । ప్రాణినాంభయభీతానామభయం
 యఃప్రయచ్ఛతి*వరమేకస్యసత్త్వస్యప్రదానంజీవితస్యను । నదవిప్ర
 సహసేభ్యాగోసహస్రిందినేదినే*అభయంసర్వభూతేభ్యోయోదదా
 తిదయావరః । తస్యదేహవిముక్తస్యక్షయపవనవిద్యతే* శూయామధేనుధ
 నాదీనాచాతారస్సులభాభువి । దుర్లభఃపురుషోలోకే సర్వజీవదయావ
 రః*మహతావపియజ్ఞానాంకాలేనక్షీయతేఫలం । ఫలప్యాభయదానస్య
 క్షయవివనవిద్యతే*దస్తమిష్టంతవస్తప్తంతీభయాత్రాశుతంతథా । స
 ర్వాణ్యభయదానస్యకలాంనాహంతిషోడశీం* చతుస్సాగరవర్యంతాం
 యోదద్యాద్వసుధామిమాంయశ్చభయంవభూతేభ్యోతయోరభయ
 దోధికః*అభువేణగిరీరేణప్రతిక్షణవివశినా । ధ్రువంయోనాకాయేధ
 మకంసశోచ్యోమూఢచేతనః * యదిప్రాణ్యుపకారాయదేహంయనో
 పయజ్యతే । తతఃకిమవకారోస్యవ్రత్యహంక్రియతేన్యభిః* ఏకతఃక్రితవ
 స్సర్వేసమగ్రవరదక్షిణాః*ఏకతోభయభీతస్యప్రాణినః । ప్రాణరక్షణం* ప
 రోవకారవ్యాపారవరోయఃపురుషోభువి । ససంపదంసమాప్నోతివరాదపి
 చయావరా । పవంపురాణిశ్లోకకథనసమయేకశ్చిద్భాష్యణంపత్నాస్య

హనదీము త్తితిస్తుర్నదీవవ గాహ్యున హాపూ రేణనీయమా నోహాహాకారం
తుర్వన్నదీతే పురాణత్రవణకత్పరాకామహాజనానుద్దిత్యైవమనాదీత్
భోభోమహాజనాప్రామధ్యంత్రాయధ్యం వృద్ధస్సవత్సీకో బ్రాహ్మణో
హనదీప్రవా హేముహుర్నహుర్నిమజ్జన్నేషజీవితంశ్యత్యాయు-యోకో
పినత్వాధికో ధామికో మనుసభార్యస్యపా న్నిణాదదాతు-ఇతిప్రాథా
యిత స్తస్యదీనధ్యనింశు త్వామహాజనా స్సర్వేపీ సదయనువశ్యక- నకో
పితస్యాభ యందాతుం ప్రబభూవ- ప్రవాహో త్రముతూ-లయతుం కొపి
నశశా-తతోఽక మా రో-రాజామా భైషీరితి తీరముద్భువ్య నదీమధ్యం
ప్రవిశ్యవత్పాస్యసహతంబ్రాహ్మణం మహాపూ రాదాకృత్యతలమానినా
య-రాజాతస్యకిమానానందస్యాదితిభ వానేవచారయను- బ్రాహ్మ
ణోపి స్వస్థ స్సక రాజాననువదత్ భోమహాపురుషమ మైతచ్ఛరీరంపురా
పితృభ్యానుజ్ఞప్త తతోస్యగాయత్యా క్రిష్టియంజన్త-ఇదానీంభవశస్త్ర
తీయంజన్తప్రాప్తం- అతఃప్రాణదానాన్త బాలావశారిణస్తవాహం కి
ముపకరిష్యామీతియజవిరమామిమన జీవితంము ధై వస్యాత్ - ఆతోయథా
శక్తువకరోమి- ప్రతికృహాణ-గో దావర్యు పకమ ధ్యేద్వా దశవషాణీనా
మత్రయవంప్ర మజవం-తత్యుణ్యంతుభ్యందియతే-ఆగ్యవృ యితోబ్రచ్చ
చాంద్రాయణాది నాసంపా దితంసుకృతమ స్తితస్సర్వంకృహాణ-ఇత్యుక్త్వా
రాజైతత్సను గ్రిపుణ్యంసమర్పావశేవందత్వా పత్పాస్యసహ బ్రాహ్మ
ణోఽజస్థానంజగామ- ఆస్తి న్నేవసమయేభీవణఃకోపిబ్రహ్మ రాక్షసో రా
జసమీవమాజగామ - బ్రాహ్మణా స్సంభాం తాస్తవవిశ్యక - రాజాపి
తందృష్టావృచ్చత్ - భామహాపురుషక స్త్యంతుత స్సమాగచ్ఛసి-రాక్ష
సః-ఆహమ బ్రాహ్మణేవనగ్రేబ్రాహ్మణః శ్చిష్టస్పృతిగ్రహజీవీదుర్యాచ నాపర
శ్చ-తథావిద్యాగ న్వాత్సర్వాస్త్వధౌనసకృదమాషయం-త త్పాతకవశా
దస్తస్పృరస్థితేస్వస్థపా దపేబ్రహ్మ రాక్షసోభూత్వా నియుతంపషాణీతి
ష్టామి- ఆగ్యభవతోరుభయోగో-ష్ఠీమాకర్ణ్యసమా గతోస్తి యతోనిర్వి
శేషంస ర్వేషాముపక రోషిగస్త మాపుషక తుకషహాసి-రాజా-కించాం
భస-రాక్షసః-ఇదానీంబ్రాహ్మణేసమాభ్యంయిశ్యుకృతంద త్తం-తన్నవ్యం
దీయతాం-తేనపుణ్యేనాహమస్తాన్తోషాచ త్తీర్ణాభవష్యామి- రాజాతదా
నీమేవనిశ్కంకంత స్తైతత్పుణ్యందదా- సోపి తేనపుణ్యేనతస్మాత్పాపకమక
ణోనివృత్తీదివ్యరూపధర స్సక రాజాపం ప్రశంస్యదివంజగామ- రాజాపి
త త్రత్యాక మహాపురుషాపృచ్ఛ్య స్వనగరమగమత్ - ఇతిథాం

సాలభంజికా కథయామాస భాజోపి తదాకర్ణ్యవిఫల మనోరథో జగామ.....

ఇతి త్రయోదశో పాఖ్యానం సమాప్తమాసీత్

౧౪. కస్తానపి మునివర్యాచ్చివలింగం కింఽదేవసంగృహ్య

అగచ్ఛన్ విప్రాయ ప్రాదాదితి సాల భంజికా వదతి.

భూయోపికదాచనభోజే రాజనిసంహాసన మారోధుమభిలషతి పరా పాంచాలికావ్యాజవార-వాసునభివృత్తౌగ్రిస్థితం ఫలమిదమధిగంతుమ భిలషసి ఆకర్ణయతి క్రమాదగ్గ స్యాదార్వం-ఏకదావిక్రమో రాజాపృథ్వీమ ధ్యేకస్త్రికస్థానెకిమాశ్చర్యమస్త్రీకావార్తాకింతీఖణం కొవాదేవతావాసో స్త్రీతివిలోకయితుంతపస్వివేషేణవరిభక్తిని గగరమేకమగమత్-తన్నగ రసమీపేతపోవనమేకమదృశ్యత-తస్మిన్నేకానదీ ప్రవహతిస్త-తత్రజగదం వికామహాప్రాసాదో భూత్-రాజాపిత్రనదీజలే స్నాత్వా దేవతాంస ప్రదక్షిణం ప్రణమ్యతతో నజగగామ- తత్రాంతరేవధూత వాసానామిక శ్చిద్యోగీతత్రాగత్యకృతవ్రణామంరాజానమస్వయం జ్ఞ- కుతఅగతోభ వాగ- తదా రాజాఅధ్వనీనోహంకోపితీఖణయాత్రాశీలః-యోగీ-నత్వం విక్రమార్కః-ఏకదాత్వాముజ్జయిన్యానుపశ్యం-అతోహంత్యాంజానామి- కిమథగమాగతోసి-రాజాబ్రవీత్-స్వామిణవసుమతీం పరిభ్రమీయమితి మహాత్యుక్తంతా సమభూత్-తేనచ సర్వమాశ్చర్యం విలోక్య లెభవాద్య శానాంమహతాంనందర్శనమపి భవిష్యతీతి-అవధుంతవాసా అబ్రవీత్- రాజతత్రాద్భుతం రాజ్యం పరిత్యజ్య కథం దేశాంతరం పరిభ్రమసి - కుతో పిమధ్యేవికృతిశ్చేతి-కరిష్యసి-రాజా-అహంసర్వమపి రాజ్యభారం మం తిహస్తైనిధాయనమాగచ్ఛం-అవధూతవాసాః-అయెత్వయానీతికాస్త్ర విరోధః క్రియతే- ఉక్తం చ * యోగిహస్తార్పితరాజ్యభారా స్తివ్యంతియే స్వైరంహారధీరాః| బిడాబబృందార్పితమగ్ధాం డాఃస్వవంతి లెమూఢాభి యఃక్షీతీంద్రాః|| అన్యచ్ఛ-రాజ్యంస్వవశం వదనుభూదితోపేక్షణీయం- స్వాయత్తమపి పునస్సుదృఢం కి త్థవ్యం-తథాచోక్తం* కృషిర్విద్యావణి గ్భార్యాధనం సామాజ్యసంవదః | కర్ణవ్యంసుదృఢంసర్వంకృష్ణసర్ప ముఖ్యం ధా|| తచ్చుత్వా రాజావఫాల- భగవన్సర్వమేతత్పైరుమమ నేథగం-కింతు-దైవమేవసర్వస్యమూలం - సుదృఢపి రాజ్యే సత్యామపి సాధనసృష్టౌ సంపన్నేపిపారుషేదైవవైముఖ్యాన్నరః పరిభూయతే-త

ధాహి * నేతాయస్యబృహస్పతిః ప్రహరణంవజ్రింసు రాస్సైనికాఃస్వ
 గోక్షాగ్రహదుగణముఃఖలుమాశేనై రావణోవారణః | ఇత్యాశ్చర్యబలా
 స్త్వితోపివలభిద్భుగ్నుఃవలై స్సంగరేతద్యుక్తంననుదై వమేవశరణంధిగ్నిస్త్వ
 ధాపారుషం || తథావ * నై పాకృతేఃఫలతినై వకులంసశీలం విద్యాపినై వనవ
 యత్నకృతాపిసేవా | రాగ్యానిపూర్వతపసాకీలసంచితానికాలేఫలంతిపు
 రుషస్యయై వవృతాః || ఆపివ * యేనాఖండలదంతిదంతముసలా న్యాకుం
 చితాన్యాహవేధారాయేనపినాకపాణిపరశో శ్చాకుంతితాచాహతా | జా
 యాదాశంధేఃప్రభావవసతేస్సంక్షేతాజానకీ దై త్యస్సోపిహతోవిధిర్ని
 బలవాణలోతై రలంఘ్యఃఖలు || వృద్ధోక్షయేదదై వమేచనిదాగమికింస్వా
 మీనజానాతి * బ గ్నాశ్చ స్యకరండపండితవోక్షా నేంద్రియస్యక్షుధాకృ
 త్యాఖుర్వివగంస్వయంకవతితోన క్తంఘ్రాభోగినః | తృప్తస్తప్తిశితేనస
 త్యరమసౌ తేనైవయాతఃవధాస్వస్థాస్తిపృతదై వమేవహీపరంవృద్ధోక్షయే
 శారణం | అన్యచ్ఛ * అరక్షితంకీఘ్రితదై వరక్షితంసురక్షితందై వహతంఽన
 శ్యతి | జీవేస్తథాంధోపివనేవిసజ్జితఃకృతప్రయతోపిపృహానజీవతి | అ
 పివ-భగవతశ్శ్రీమతాంరాజశేఖరోనామరాజాకశ్చిదాసీత్ - సచైక
 దామనస్యేవమకరోత్ - యోమేతరుగలనివాసినోరాజ్యగుడిశల్ - సవి
 వరాజ్యంసర్వమాను - ఇతినిస్సృష్టభారేరాజనిదేవస్వయంవైరిణోనిజా
 న్యరాజ్యమకంటకమకరోదితీమాంకథాంకథయతివసుంధరాధినాథే తవ
 స్వీప్రమాప్తస్తస్తై శాశ్చీరలింగమేకందత్వాబభాణ-భోరాజా - ఏతత్
 శాశ్చీరలింగంచితావణిరివచింతితానివస్తూనివదాతి - తస్మాదేవతత్సాధు
 పూజయ - రాజాబాధమితతంప్రణమ్యతదాదాయాగచ్ఛన్నగరమార్దై
 కంచనబ్రాహ్మణమపశ్యత్ - సచరాజానముద్దిశ్య * పాతువోగిరజామా
 తాయస్యద్వాదశలోచనః | తథైవగిరజామాతాద్వాదశాధాణలో
 చనః | ఇత్యాశివముక్త్యాబ్రవీత్ - రాజామమనుది రాజ్యర్చితంశివలింగం
 కేనావ్యవహృతం - త్రివతులైర్త్తివనైరహముపవసామి అనారాధ్యలింగం
 భక్షయేయం - యదిదంలింగం దాస్యసితహింకృతాభోభవిష్యామి - రా
 జాతుతచ్ఛ్చుత్వాతస్యైతిలింగందత్వానిజాంతఃపురంజగామ - ఇతీమాంక
 థాంభోజశ్చుత్వా నాహమహోమీతివిరరామ..... *

ఇతి వతుదేశో పాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్.

౧౫. నగర్యాంకస్యాందిద్విబుధవనితాయాస్తుభవనేకతూహెసన్ము
 గోబ్ధ్యలనపరితస్యత్తిలరసే । ఉదంతంఱుప్రస్యాస్సనువదద
 ముత్తైప్రియతమాం దదావేనామేష క్షితిపతిరితిస్యాదువదతి.

అతైకదాయథాపూర్వంసింహోసనమారోధుమాగచ్ఛతి ధారాధినా
 ధేసాలభంజికాన్యావిహస్యరాజాననఘాణీత్ - కథమింభూయోపిసమా
 జన్మిధ-అద్యాపిసమాకర్తయతస్యఃక్రిమస్యనహౌదార్యం-విక్రమేగా
 జ్యంకుర్వతిసతితస్యపురోహితోవసుమిత్రోనామ-సోత్యంతయావవాకాసక
 లకలాభిజ్ఞః-రాజ్ఞోత్యంతస్రియతమః-వరోవకారిసర్వలోకస్రియోమహాధ
 నసంపన్నశ్చ-తస్యచైవంవిధస్యచేతిస్యేవంబుద్ధిగుదభూత్-ఉపాజితా
 నాంపాపానాంగంగాస్నాసాదృతేక్షయోనాప్రి-ఉక్తంపశితీధాభిషే
 కాస్నాన్యస్తువిద్యతేపావనంపరంతవిసాబ్రహ్మచర్యేణయజ్ఞైస్త్యాగేనవా
 పునః* గతినలభతేజంతుగఽంగంసంసేవితుంప్రీజేత్ । స్నాతాయాం
 శుచిభిస్తోయోగఽంగేయైర్నియతాత్సనాం* పుష్టిగ్భవేత్తదాపుంస్యాంనా
 నాకృతుశతైరపి । ఆపహ్యత్యతనుస్త్రీప్రియథాయాత్యురయంరఃః । త
 ధావహ్యత్యపాపానిభాతిగంగాజలాప్లుతః*అగ్నింసావ్యయిథాసద్యస్తూ
 లరాశీర్విసశ్యతి । తథాగంగాజలేనైవసర్వపాపంపినశ్యతి*చాంద్రీయణ
 సహస్రీణయఃకుగ్యాతాకాయశోషణంపిబేద్యశ్చాప్వీగంగాంభస్సమాన
 త్యముఖావపి* యస్తుసూర్యాంశుసంతస్తోగాంగేయంసలింపిబేత్ । విధి
 యుక్తంపవీత్యాపిసర్వపాపాత్ప్రీయత్యతే* భూతానామపిసర్వేషాం
 దుఃఖోపహతచేతసాం । గతిమన్వేషమాణానాంనాప్రిగంగాసమాగతిః*
 మహద్భిరశుభైర్గ్రస్తాభూతాంశ్చప్రసభేనపా । ఉద్భగ్యేసరకాష్టో
 రాద్గంగారతుతీసేవనాత్*సప్తపూర్వాకాసప్తవరాకపితృకాతేభ్య
 శ్చయేవరే । వరంతారయతే గంగాద్భస్టాపీతావగాహితా* ద్భూనాన్ను
 ర్భూనాద్భూనాత్తథాగంగాతీకీతనాత్ । పునాతిపునువంపుణ్యాశతశోధన
 హసగ్రిః* తేజాశ్యంధేషుజాత్యంధామ్యగేషువమ్యుగాప్తన్మతాః । సమ
 థాకయేనపశ్యంతీగంగాంపావప్రణాశినీం । ఇత్యేనంపిచార్యవారాణసీం
 జగామ-తత్రగంగాయాంయథావిధిస్నాత్వాపిశ్వేత్వరంమాధవంచప్ర
 ణమ్యాభ్యర్చ్యవంశకౌశయాత్రాంపిధాయపునఃప్రయాగేమాఘస్నా
 నంగయాశ్రాద్ధంచపిధాయస్వనగరాభిరుఖనాగచ్ఛత్ । మారైసగరమే
 కమగమత్-తత్రేనగరేశాపదద్ధాసురాంగనాకాదిద్రావ్యమకరోత్- త
 స్యాఃపతిర్నాసీత్-తత్రలక్ష్మీనారాయణస్యకుహాకాప్రసాదోద్భవ్యత-

తస్యైవ గోపురాగ్రే విరాటప్రమహతిలోహకటాహైలైలంసంకవ్యతే
 స్తుతత్రనయ్యక్రాపురుషాఃవై దేశికాజనానేవంబ్రువంతోవతాంతయ
 స్సత్త్వాధికఃకోపపురుషోస్త్రికటాహైభవతేత్-తస్యైయం మన్తఫసంజీ
 పినీనామాప్సరాః కంఠేహలికామస్పయిచ్యతీతి-వసుమితోపితంవృత్తాం
 తం శ్రుత్యాగత్సర్వంధృష్ట్యాస్యనగరమాజగాను-ఆగత్యవ సర్వైస్థం
 ధుభిస్సహమిత్యావ్రథాతేరాజనందిరంగత్వారాజాసందృష్ట్యా రాజై
 గంగోదకంపిశ్యేత్సర్వప్రసాదంబదన్వోపవివేశ - రాజా- భోవసుమిత్ర
 దిష్ట్యాభవంతంచరాదవశ్యం-కింస భావసర్వత్కాతా పుణ్యతీర్థయాత్రా
 వసుమిత్రః- భోస్వామితవప్రసాదాత్తీర్థయాత్రాం విధాయతేమే
 గసమాగతోస్తి- రాజా- తద్రదేశాంతరేకీ-కిమపూర్వమపశ్యః - వసు
 మిత్రస్సురాంగనాత ప్రజైలవృత్తాంతవకథయత్ - తచ్చుత్వారాజాపి
 తేనసహతస్థానంగత్వాగత్రనద్యాం కృతాభిషేకో లక్ష్మీనారాయణం
 ననుసృష్ట్యగ ప్రజైలనుశ్యేచపాత- తప్రీత్యాజనావహంతంకోలాహల
 మకున్ద్యకా-రాజస్సుశరీరంమాంసపిండాకారమభూత్ - తచ్చుత్వామ
 న్తఫసంజీపినీపీయూషమానీయమాంసపిండమభిషిషేచ - తతోరాజాది
 వ్యరూపధరః కుమారస్సంవృద్ధః తతోమన్తఫసంజీపినీ కుసుమమాలాం
 వహీవతేః కంఠేవేశయితు మాజగాను - తదా రాజా భద్రేమదీయా
 సి-మామకం భుదమనువతాస్య- మన్తఫసంజీ. నీ- ఆదిత్యా ర్యపుత్రః
 రాజా-తప్యకముంఘమపురోహితంవృణోష్వ - మన్తఫసంజీవిని- మహా
 ప్రసాదఇతిపురోహితకంఠేకుసుమమాలామఙ్గీవత్ - రాజాపితయోర్వి
 వాహంకృత్యాతంవసుమిత్రంత్రైవ గాజ్యేభిషిచ్య నజనగరమగదుత్
 ఇమాంకథాంకథయిత్వాసాలభంజికారాజానమబ్రవీత్ - క్షిమాకర్ణితమా
 దార్యంచేవస్యవిక్రమార్కస్య - తదుపరియథాహాంపథేహి-తచ్ఛు
 త్వారాజాయూక్ష్ణింభూత ప్రస్థా.....*

ఇతివంచదశోపాఖ్యానంసమాప్తం.

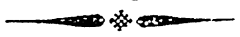
౧౬. విక్రమార్క రాధినాథే విప్రాయ ప్రవయ సే దరి ద్రాయ

కన్యా సమానభారం కాంచనమదిశన్సు దేతివ క్రైయే ।

భూయోపిక దా వసనసంభ్రమమా గద్ధుంతంభో జనుపరా షాంచాలికా
జగాద- రాజనువసంచారసంభ్రమంతిస్థ- సేర్వకుప్యాకర్ణయవిక్రమా
ర్కస్యవదాన్యభావం-రాజావిక్రమస్త్రైకదాదిగ్విజయాధాంకృతసన్నా
హూనిగత్యపూర్వనక్షిణవిశ్చిమోస్తరాదిశోవిదిశశ్చ పరిభ్రామ్యస
ర్వానపిస్యవతీకానిజపాదపద్మసమాక్రాంతాన్నిరాయత్రైస్సగున్పితారథగ
జాశ్వాదీరువదాస్సీకృత్యనిజనగరీముజ్జయినీంప్రతినమాగత్యయావన్న
వివేక - తావత్పృథానోదైవజ్ఞఃపాహ్ - దేవవత్సారోవాసరానా
హాంతిపుర ప్రవేశం-తచ్చుత్త్వారాజానగరాస్పహిరుద్యానే నివాసం
పరికల్పయేతిసచివమాదిదేశ-సుమంతో, నామసచివస్ససంభ్రమం సము
చితంనివాసంకారయామాన-తత్రాంతరేముతుర్వసంతోపితనైరుద్యా
నంసిపైవే-తదామంత్రీరాజానమబ్రవీత్ - దేవదిష్ట్యైసహయఃకుసుమాక
రోపిసమాజగామ- వశ్య* వకుళాముకుళాన్వహంతిసద్యస్సకలాశాభి
మరీనినాదగీ తాఃకమలాయితలోచనావనాం తేవిచరంతి వ్రమదాఃప్రసూ
నలోలాః॥ అపిచ*మాకందనవ్యకుకరందమహానురాగాదిందిరానిజ
యంతి సమంద్రనాదాః। మందాగలాశ్చవనితావదనారవిందా మోదావ
హారనిపుణాభువివాంక్యజస్త్రిం* లతాంపుష్పవతీంస్పృష్ట్యా స్నాతోవిమ
లవారిషు। పునస్సృశకనశ్శకీవహుద్దంచలతమారుః॥ ఇత్యేచంబువాణం
మంత్రీణం రాజావసంతపూజాసంవిధానసంపాదనేన్యయుజ్జ- తత
స్సమంత్రీసుమానోహరంమంటువమేకంకారయిత్వా వేదశాస్త్ర పురాణ
జ్ఞానబ్రాహ్మణాతౌర్యతీకనపుణాన్వతకీగ్విలాసినీశ్చ సమాహ్వాయ
త్ -తత్రసభామధ్యేనవరత్నఖచితేసిహాసనే లక్ష్మీనారాయణప్రతిమా
ద్యయంప్రతిష్ఠావ్య- తస్యపూజాధాంకుంకుమకస్తూరికర్పూర చందనాగు
రువృభృతీసమగంధద్రవ్యాణి 'వల్లికాశతపత్రమరువకచలపకకేరికీరవీర
వృభృతీకమమానిచనమానీయసర్వమపి సజ్జీకృతమితరాజ్ఞే నివేదయా
మాస-రాజాపిస్యయమేవదేవంసంపూజ్యబ్రాహ్మణాణా యథాహామ
భ్యర్వ్యసర్వానపిలోకాణయథోచితంసంభావ్యవాదిత్యాదివినోదేన కా
లంనయకసుచిరంసుఖమువాస - తత్రాంతరేకశ్చిద్వృద్ధోబ్రాహ్మణో
హస్తైకాంచనకన్యకాంగృహీత్వా రాజసమీపమాగత్య* కల్యాణదాయభ
వతొస్తుపినాకపాణేఃపాణిగ్రహీభుజగకంకణభీషితాయో॥ సంభ్రాంత

దృష్టి సహ సైవనమశ్చి నాయెత్యక్త్వా ధకలజ్జితనరంముఖమందికాయాః॥ ఇ
 త్యాశిషంవ్రయుజ్యరాజ్ఞానిద్విష్టోంబ్రసీమాస్థాయ గా జానమేవమహాదీల్.
 రాజకవిజ్ఞానమస్తీ-రాజా-నిశ్శంకంనివేదయతుభవాన్- బ్రాహ్మణః-
 అహంనదీవధకమాననామనగరనివాసీ-వమాష్టాపుత్రాస్సనజాయంత
 కన్యకాపునఃకాపినాజని-తతస్సభార్యోవాఃజగదంబికాయాఃపురతపవం
 సంతల్పనాకారిషం- అచటయదిమమకన్యకాభవిష్యతితాంతర్నన్నామాంకి
 తాంతిస్తులితేనసువర్ణేనసహకస్తైచిచ్చకుశ్యేదపదేవరాయదాస్యామీతి-
 తతిఃకతివయైరేవదివస్తైజగదంబికాత్రసాదాదేహకన్యాజాతా- ఇదానీ
 మస్యాఃపాణిగ్రహణసనయస్సనతీక్రామతి- అతోఽనయాతులితంసువ
 ర్ణం దాతుంఽక్రమాదన్యకోపినాస్తీతిశుక్త్యాతవాంతిక మహామాగమం-
 రాజా-సాధుసమనుష్ఠితంత్యయా-యావతోధనస్యత్యవ్యసీ-తావన్తప్రవ
 ణేత్యక్త్వాభాందారికమాహూయాదిదేశ- ఏతస్తైబ్రాహ్మణాయైతత్ర
 న్యకామితిసువర్ణం దేహి- భూయోవ్యప్తకోటిసువర్ణం దీయతామితి- కోశా
 ధ్యక్షోపిమహాప్రసాదఇతివిప్రాయితావతాగ్రాంచనండకా- బ్రాహ్మణో
 వ్యతిసంకుప్తస్సకాకన్యకయాసహజగాను-తతో రాజాపిశుభేమహూతై
 పురంవివేశ-ఇతికథాపాంచాలికోదీరితాంఽశమ్యభోజోనజగాను...

ఇతమోడశోపాఖ్యానంసమాప్తం.

౧౭. కేనాపి గాజ్ఞానసులభాహేలోది-నేదినేకవిత్తమాత్మనాశమ్.

నిశవ్యతత్సహసమంతరేణ తస్యేషితిం చత్రఇతిహవక్తే ।

పునరపి గాజానంభోజమాగతమన్యాసాలభంజికాభణత్ - రాజక-అ
 త్రసంహాసన సముఖవేష్టుం సవతుమో యిస్యవిక్రీను స్యోదార్యాద
 యోగుణాస్సంతి-రాజా-సాలభంజికేకథయతస్యోదార్యాదిబృహ్తాంతం-
 సాలభంజికాభణత్-శృణు రాజక - తస్యోదార్యమేవ త్రిభువనేకీతిం
 విస్తార- సర్వేజనాస్తమేవ గాజానంతుష్టువుః అన్యచ్చ-అథిణాంస్వ
 ప్తివచనందానినాణాప్రీత్యైభవతి- నతశోర్యాదయోగుణాః- ఉక్తిం
 చ*యుధ్యంతివిక్షిపతవః పతంతిశుకశారకాః । దదాతికోపదానంయస్స
 శూకస్సచవందితః। తథాచ * దాత్రాణామేవసుప్రీతిస్సస్తిచాచాయ
 థాథిణః। సంప్రహ్నోనహితథారిణమందుభిస్సవైః॥శౌర్యజ్ఞానాను
 ష్ఠోనాదయోగుణాస్సర్వేమామపి భవిష్యంతి- నతోదార్యం * ఏవం
 త్యాగగుణశాఘ్నుస్సర్వేషుగుణరాశిషు । త్యాగజ్ఞతి పూజ్యంతే పశు

పాపానపాదపాః॥ అస్యచ్ఛక్త్యాగోగుణోగుణశతాదధికోమతోమే వి
 ద్యావిభూషయతితంయదికింబ్రవీమి॥ శౌర్యంహినామ యదితత్రనమోస్తు
 తస్తైతచ్ఛక్త్రయంయదిభ వేదతిచిత్ర మేతత్॥తచ్ఛక్త్రయంతేస్త్రిన్విక్రమా
 ర్శోవతకత- విక దావరమండలేకస్యచిద్రాజ్జిపురతః కేనదిత్ ప్రతిపాత
 కేనవిక్రమస్యగుణావళిరపాతి- తాంశ్రుత్వా రాజావరమసూయయావం
 దినమువాచ - రేవందికాకుతస్తుతిపాత కావిక్రమార్కమేవస్తువంతి- కిను
 న్యోరాజా తాద్యశోనాస్తి-వంది - దేవదై క్యేత్యాగేవరోపకారేసాహ
 సేదయాయాంచ తేనసద్యశోరాజాత్రిభువపేసినా స్తి- పరోపకారకరణే
 స్వదేహేపితస్య మహాన్నోమమత్వంనాస్తి - తదాకర్ణ్య సరాజాల
 మామపివరోపకారంకరిష్యామీతిమనసికృత్వా కంచనయోగిన మాహు
 యోవాచ - భోయోగివరోపకారాధాంమమప్రీతి రనుదినమేధతే
 యదికశ్చిదుపాయస్యాస్తంనివేదయ-యోగీ - భోకింవానాస్తి-రాజా-
 అస్తిచేమవదిశసాధయామి-యోగీ-కృష్ణచతుర్దశ్యం చతుష్షష్టియోగినీ
 చక్రింపూజయ- తత్పురతోమంత్రంజప్తాదశాంశఃపూజామం విధేహి
 హువామావసానేపూర్ణాహుతినిమి త్తంస్వశరీరమేవోపకల్పయ - తతో
 యోగినీచక్రింవ్రసన్నంభవివ్యతి-య త్వయాప్రార్థ్యతేతద్దాస్యతి .. పు
 నరవ్రతిమంశరీరంతవభవివ్యతి- తచ్చుత్వా రాజాసర్వమపి తథైవా
 మష్టాయపూర్ణాహుతినిమి త్తంస్వయమేవాగ్నోపపాత - తతోయోగినీ
 చక్రిదేవతావ్రసన్నాభూత్వా రాజైనవంశరీరందత్వాభణితస్త- రాజా-
 తుష్టాస్త్రివరంపృణీవ్య-రాజా- అంబవ్రసన్నా యదితహింమమగృహం
 నత్తఘటసువర్ణపరిపూర్ణంపిధేహి- దేవతా-త్వమేవంవ్రతిదినం శరీరమ
 గ్నోపేమాప్యసిచేదహంతథాకరిష్యామి - రాజాపిత ఘోరీకృత్యగత్య
 మగ్నోశరీరంపవణ్ణాథాంజువ్వన్నాస్త-పికదాచిక్రిమోపితాంవారాం
 శ్రుత్వాతథ్గానంసమాగత్యపూర్ణాహుతి సమయే స్వయమేవాగ్నో
 పపాత-తతోయోగినీ స్వయమచింతయత్ - కిమద్యతనంమాంసమతీవ
 ప్యాదుతరందృశ్యతే-అస్యవృద్ధయంసారభూతమివాస్తీతిపునశ్శరీరం ద
 త్యాజగాద- భోమహాసత్వకోభవాత్- తవశరీరత్యాగేనకింప్రయోజ
 నం-తద్బూహిదాప్యామీతి- రాజా యదివ్రసన్నాసితహ్యాయంరాజా
 వ్రతిదినంమరణాన్తహాకష్టమనుభవతి - తస్మివారయితుభవతి- అస్య
 గృహాసప్తమహాఘటాఃవ్రతిదినంపవర్ణైసపూరణీయాః-యోగినీ- తథా
 కరిష్యామీత్యుగీకృత్యతస్యగృహావ్రతిదినంసప్తమహాఘటాఃపవర్ణైస

పూరయామాస- రాజానం కురణాన్నివారయామాస-విక్రమోపిష్యున
గరంప్రత్యాగతః- ఇమాంకథాంకథయిత్యాసాలభంజికా రాజానమబ్ర
వీత్ - రాజగత్వయీద్యుశఃసరోవకారఃకిను స్తి-తచ్చుత్వా రాజాత్మాష్టిం
బభూవ. ....*

ఇతిసప్తదశోపాఖ్యానంసమాప్తమ్,

౧౮. ఉదయశిఖరిగంగా స్తంభమార్గైణగత్వా ప్రతిదినమతిమా
శ్రస్సుర్లదాంకర్లభూషాంఖరకిరణనికాశాత్ప్రాప్యతాం
పూస్తానాయ హ్యదిశదతిదరిద్రాయేతి నైషాద్యవక్తి.

పునరపిరాజసింహాసనమారోఘమాగచ్ఛతి పరాపాంచాలికా పా
హ - భో రాజగవిక్రమార్కస్యోదార్యాదిగుణాయస్యసంతితేనైవైత
త్సింహాసనమధ్యాసితవ్యం - రాజా - కథయతస్యోదార్యాదివృత్తాంతం-
సాబ్రవీత్ - రాజగశ్రూయతాం-విక్రమాగ్రో-రాజాఽతిమణుమాశ్రిమ
పినోల్లంఘయేత్ - మణిపురేగోవిందశర్వానామపూస్తానః స్వపుత్రా
యనీతిరువదిదేశ- అహమవ్యశ్రోషం-తత్తుభ్యంనవేదయామి - శ్రూయ
తాం - మనీషీపురుషామజనైస్సహసంసగంసకుర్వీత- యతోమహాన
థాఃపవిత్రేణ ఉక్తంచ* దుర్వృత్తసంగతిరనథావరంపరాయా
హేతుస్సతామగతంవచనీయమత్రీలంకేశ్వరేహరతిదాశరణేఃకళత్రం
ప్రాప్నోతిబంధమథదక్షిణసింధురాజః॥ తస్మాత్సజ్జనసంగంవిదధీత-లోకే
సత్సంగాత్సరోనాస్తి-ఉక్తంచ*కందళయత్యానందంనందభ్యుసలేంమతం
దనాభ్యశమ్మిమండయతిమందహాసంసంధతైసంపదోపిసత్సంః॥ అస్య
చ్ఛ - కేనాపివైరంసకుర్వీత - పరేషాంసంతాపంసకుర్వీత - అపరాధవి
నాభ్యత్యాన్నదండయేత్ - మహాదోషంవినాభార్యాంసత్యజేత్ - యతో
క్షయంనరకంభవేత్ *ప్రజ్ఞాసంపాదనేదక్షాంవీరసూంప్రియవాదిన్-
యోఽవృష్టదోషస్త్యజితసోక్షయంనరకంబ్రజేత్ ॥ లక్ష్మీస్థిరేతిసమన్వేత
యతోత్యంతచంచలాసా-ఉక్తంచ*ఆనుభవతదత్తవిక్షీం మాన్యమాన
యతసజ్జనంభజత । అతిపరుషవవనలులితా దీపశిఖేనాతిచంచలాలక్ష్మీః॥
స్త్రీభ్యాగుహ్యంసనవేదయేత్ - భవివ్యచ్చింతాంసకుర్యాత్ - వైరిణామ
పహితమేవచింతయేత్ - దానాధ్యయనాదిభిర్విదాదివసంముఖానావన
యేత్ - పితరాసేవేత - చోరైస్సహసస్సల్లపేత్ - సర్వదానిష్ఠురాణింభా
షేత-అల్పవిముక్తంబహువ్యయంనకల్పయేత్ - ఉక్తంచ*సస్వల్పస్యకృతే

యోగినాశయే నృతిమాన్మరఃవితదేవహిచాండిశ్యంయస్వల్పాన్భరి
 కుగంఽత్ర్యేభ్యోదద్యాత్ ధనుఃస్థానేస్వహనభాషేత- మనసావాచా
 కనుఃకావరోవకారంకుర్విత-యేపరోవకారిణస్తేసుజనాః-వితత్సామాన్య
 తఃపురుషాణాంనీతిశాస్త్రముపదిష్టం-ససువిక్రమో గాజాస్యభావతపవస
 కలనీతిశాస్త్రజ్ఞః - ఏవం కాలేగచ్ఛతి - ఏదా కశ్చిద్వైదేశికా
 రాజానంద్యజ్ఞోపవివేశ-రాజా- భాఃకుశీత్యోభవాత్-పురుషః-భోరా
 జ్జాతహంవై దేశికఃమనుకోపనివాసో నాస్తి- సర్వదావరిభ్రమన్నేవకా
 లంనయామి-రాజా - వృథివీపర్యటనా స్వయాకింకిమపూర్వంకృష్టంకథ
 య-పురుషః- ఉదయవర్షతైనుహానాదిశ్యస్యప్రాసానోస్తి తస్మింగా
 నానుకాపినదీప్రవహతి - తద్గంగా ప్రవాహాతంశ్చిశ్చువర్ణప్రంభోనిచ్చ
 ర్గతితస్యోపరిసవర్షబిభితంసింహాసనమేకనుస్తి- సచమవర్ణప్రంభఃప్రా
 గురయతివిభావసౌ వృథివ్యానిగఃత్యగగనమధ్యనుధ్యాయాధేస్వయమపి
 సన్నిభతై అస్త్రమువగచ్ఛఃచరిన్తిక క్రీమేణావతీర్య స్వయంగాప్ర
 వాహేనిగజ్జతి- ప్రతిదినమేవంతత్రీభవతి- ఏతన్నహదాశ్చర్యంమయా
 దృష్టం- రాజావిక్రీమోపితచ్ఛ్రిత్యా తేనసహతస్థానగంతోరాత్రో
 మఖింసుష్యావ-ప్రభాతాయాంచశర్వర్యాంగాప్రవాహోద్వరసింహా
 సనయుక్తో హేనుస్తంభోమందంనుందంవిఃజ్జగామ - తస్మిన్స్తంభేగా
 జాస్వయమువవివేశ- ప్రంభోపియావత్సూర్యనుండల సమీపంజగాను
 తావద్గీకణసముద్ధారిభిస్సూర్యకిరణై రదవ్యాతరాజ్జశ్చరీరం - తతోరా
 జామాంసపిండిభూతేనైవశరీరేణసూర్యనుండలంప్రాప్యాస్తాషీత్ * న
 మస్సవిశ్రేజగదేకచక్షుషేజగత్సృణోతి స్థితినాశహేతవే | ర్నియాను
 యాయత్రీగుణాన్మధారిణై విరిందినాగాయణశంకరాన్మనే | ఇతిబహు
 భాస్తుత్సావరమాన్జాననుర్వనాణంసమశ్చకార - తతీసూర్యస్తనమృ
 తేనాసిందత్ -తతో రాజ్జశ్చరీరంభూయోప్యవధాన-రాజావచత్-ధన్యో
 హనస్తి-సూర్యః-భోరాజ్జాత్వంనుహాసత్సాధికాసి - వితన్నమమండ
 లందుమ్ప్రీవమస్త్రైరుపాగమః-తదహంప్రసనోస్తి- వరంప్యశీక్య-రా
 జ్ఞోక్తం-భోదేవకిన్యతఃపరమధికావరోస్తి- వాహామనీనామవ్యగజ్యంతవ
 సందర్శనంయదహవభజు- తవప్రసాదాన్మనుసర్వమవ్యర్థకాతంనిరపా
 యంవిద్యతే - తస్యచనేనాతిసంతుష్టభగవాన్పభావసుస్సృకీయేరత్న
 నుండలేదత్సాభాత్ - గజావతమండలద్వయంప్రతిదినమేకైకంసు
 వణాభారంప్రయచ్ఛతి-ఇత్యుక్త్వాప్రేవయామాస- తతోరాజాకుండల

ద్యయింకృషీత్వాపునర్మనసృత్యసస్తాన్వర్ణప్రంతాదవతీక్యయావ
 దుజ్జయినీనాజగాను- తావసాశ్చిద్భాప్రీహ్నానానైసమాగత్య * వే
 కాంతేషుయనాహురేకపురుపంచ్యావ్యస్థిగంఠోచసీయస్తీస్తీశ్వరభ్య
 నన్యవపయశ్శబ్దోయథాథాక్షరః । అంతర్గత్యముముతుభిర్మయమిత
 పాశ్రాణాదిభిర్మృత్యుతేసస్తాన్వణుస్థిగ భక్తియోగసులభానశ్చేయిపా
 యాస్తువః । ఇత్యాశేవంకృత్యాభగత్ - భోగాజ్ఞా - అహంకటుచీబా
 వ్మాణఃవరందతిగ్రస్వస్త్రిభిత్సాటనంకరోసు-శభాప్యకరంనపూగ్యతే-త
 చ్చుక్రియాగాజాతిస్తైకండలవ్యయందశ్యావకత్ - ఏకస్మిదివసేకైకం
 సువర్ణకాగంధాన్యతి- ఇతిగాజ్ఞోవచనంశ్రీశ్యాబాప్రమాణస్సంతుష్టోరా
 జానంబహుశస్తుత్వానజాలయంజగాను- గాజాప్యన్యయినీ ప్రత్యాగచ్ఛ
 త్ - ఇమాంకథాంకథయంత్యాం సాలభంజికాయాం రాజాతూష్టి
 మాసీత్. .... *

ఇత్యష్టాశోపాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్

౧౯. గాజానరాహునిగుహ్యజలంప్రవిశ్య దృష్ట్వాబలింసకధిక
 మ్యవతస్సవక్యాం । దత్తంకపాయననువాప్యరసంచవిప్రీ
 యాదాదిప్రతిసుయాహ్యభిశీయత్యే. .... *

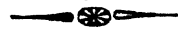
పునరపిరాజానఃభోజంసంహంసనసమాదురుత్రోసమాకులిగమ్యకయ
 నవరానివాక్యజగదే-నహీపాలశ్రూయతాం- విక్రీమేరత్నాకరమేఖ
 లామినాంకౌసతి సర్వేసిలోకాఃవరమానందపరిపూర్ణపూనయాస్సను
 భూవక-బ్రాహ్మణాష్టట-ద్వనిరతాః- (స్త్రీ)యఃపతివ్రీతాః - శతాయు
 పఃపుగుహః-వృత్రాస్సనాఫలకుసుమభరితాశ్చాసక-వజ్రాన్యఃకాలేవర్ష
 తిస్త-నహీసర్వదోర్వదాన్యశ్యత-లోకానాంభూతేషుదయా పావభీతిః
 అతిధిసతారఃఃగురుసేవాసత్పత్రీనానంచపావ్రీవతంత- తలవికదావి
 క్రమాగ్రాస్సింహంసనమధ్యాపామాసత్రానభాయామువదిష్టాస్సుననస
 శ్చస్త్రాణోవిచారయామాసుః-వందివోవివిధావదానానాపేతుః-వల్లాఃపున
 స్స్వభుజబలవదర్శయన్-సవయినోరాజకుమారానఖాంతురసముల్లాసిత
 త్శశ్రీవోవ్యోన్యం మాసంతశ్శ్రాగతవిచాలనప్రసజ్ఞాపావ్రీణ్యముద్ది
 రంతఃకేదనాముష్టికీప్రీతిమావినుగర్వంతఃకేవనధమనంప్రహాప్రభ
 వముద్భావయంతోగాజానసుసేవంత-తిదాశ్చిత్ప్రకంభాజీవస్సమాగ
 త్య రాజానంప్రణమ్యసప్రశ్రీయంవ్యజ్ఞవత్ - అరణ్యమధ్యేకశ్చేదంజ

విశ్రాంతి-చరిత్రమ్

జ్ఞానసంకాశో జహావరాహాః కథివయైర్నివసైవరిభ్రీయతి - వనైకవసే
 తైరస్యాపిజవస్యాశ్చ తపూర్వోయమీద్యశో జంతుః - కింపునరదృష్టచర
 త్తతి-తదేవ దేవస్యనృష్టివధనువతిరితుమర్హతి - తమవరిదేవః ప్రీనాణయ
 తివరరామ- తస్మచ్ఛ్రాత్యా రాజాతతైవ గాజకుమారైస్సుహ వసంవివేశ
 ప్రవిశ్యచనదీతీకృత్యాపినికుంజాంతరేశయానంసూకరమవశ్యత్ - తత
 స్సువరాహేనాన్యాయూనాంకోలాహలంశ్చ్రాప్సుస్థు రారవముఖరం
 నిజాగామ-తతస్స ద్వేపి రాజకుమారాలహనుహువికయాస్యహస్తకాశ
 హనిదర్శయతస్సర్వాయుధానిఃక్షిప్తుః-సచ తాన్యగణయకవశ్యతామే
 వశూరమానినాంకినుపివర్షగకందరంవివేశ - రాజాపితంపృష్టతొనుధా
 వకాపిరత్వంబధ్యస్యయమపివిలంప్రవివేశ- మహాన్యంధకారేసుదూ
 రంకత్వా మహాంతంప్రకాశనవశ్యత్ -తతఃకించిదివారిక్రిన్యనగరమే
 కంసువర్ణప్రాకారనుభ్రాంకవప్రాసాదోపశోభితం దేవతాయితనైరువ
 వనైగలంకృతం సమస్తమస్తు సంపూర్ణవివణిరనుణీయం ధనికలోకసమా
 కులంనానావిలాసినిజనసంసేవ్యమానమతినునోహరమవశ్యత్ - అధకథ
 మపిప్రవిశ్య వివణిమధ్యే గచ్ఛన్నతినునోహరంహరశిఖరిసమూదరం
 రాజభవనమవశ్యత్ -తత్రీరోజనసుతోబలీరాజ్యంకుర్వన్నాస్త-రాజా
 పినభాంప్రవిశ్య సింహాసనోపవిష్టైనబలినారుషితిసమాలింగితోతిరనుణీ
 యభదాసనేసమువవేశితః- అనంతరంబలీరాజానమస్మాక్షీత్ -సఖకు
 గ్రతేనివాసఃకానితవనామాక్షరాణి-కథమివదురవగాహమినుందేశంప్ర
 విష్టోసి-రాజా-విక్రీనునామానంమామాహుః - ఉజ్జయిమేనివాసంభవ
 త్సందర్శనాథంకజపివరాహమస్తుసరక కథమపిసమాగతోస్త్వి-బలిః-
 ధన్వోస్త్వి-అద్యైవసఫలాస్సంవృత్తా మేమనోరథాః-విక్రీనుః-భౌరాజక
 త్వంపపత్రిభూతాంతఃకరణః-నివైవజీవితంస్త్రోఘ్యం - యతస్యాత్రోద్యై
 కుంతభవనోనారాయణస్తవమార్గణతామాలలంజే-బలిః - యదిభవాన్యై
 మిత్రోతహిణాదుడియంకిమపిఠస్తుపరిగృహాణ-విక్రీమః- భవదనుగ్రహాద
 హకుపిపూణకామోస్త్వి-బలిః-సఖమైవం-ఏతదేవహిబంధులక్షణం* ద
 దాతి ప్రతిగృష్టోతగుహ్యమాఖ్యాతివృచ్ఛతి భుక్షే-భోజయతేజైవ మ
 ద్విధంబంధులక్షణం* తథాచ*పాపాన్నివారయతియోజయతేహితాని
 గుహ్యం*గూహతిగుణాక ప్రకటిరోతి.అవగ్రతంచనజహతి దదాతికానే
 నన్నిత్రీలక్షణమివిప్రదంతిసంతః* కించ* నోవకారంవివాప్రితిఃకస్యాపి
 భువిజాయతే. ఉవయాంతితదానేనయతోదేవాఅభీష్టధా*తథాచ* తా

వత్సరీతిః కేల్లాః కేయా వద్దానః ప్రదీయతే వత్సః క్షీః క్షయః దృష్ట్యా స్వ
యంత్యజతిమాతరం అన్యచ్చ * పుత్రాదపిప్రీయతమం యమేన దానం
మన్యేన శోరపివేకవివజితస్య | దలైజలేతునిఖలంఖలయేనదుగ్ధం నిత్యం
దదాతి మహిషీవినివత్సః వత్సం | ఏవంభణిత్యావికృతాయ రాజైరఫం ర
సాయనంచదదా-తతో రాజనితస్మాదనుజ్ఞాం ప్రాప్య చిలాన్నిగః తోశ్వ
మారుహ్యనిజపురం ప్రత్యాగత్య రాజమార్గై సమాగచ్ఛతి మహాదుగః
తిపీడితస్సపుత్రైః కశ్చిద్భ్రాహ్మణస్సమాగత్యస్తు త్వాఫాణీత్ భాస్వామికా
వరమహందరిత్రః అన్యసకుటుంబస్యనుమకిమపిభోజనవర్యాస్తంధనందే
హి-మహత్యాబుభుక్షయా సమాకులాః స్తః- తదారాజాభోబ్రాహ్మణ
దానీం మహాస్తేకినుపిధనం నాస్తీ-పరంతురసోరసాయనంచేతివస్తుద్వయ
మస్తీ-అనేనరసేనసంపరే-సతిసప్రథాతవస్సువర్ణాభవంతి- ఇదంరసా
యనం యస్తు సేవతే సజరామరణవజితో భవివ్యతి - ఉభయోరేకంగృ
హాణ-తదాబ్రాహ్మణః యేనపుమాణజరామరణవజితో భవివ్యతి తద్దీయ
తాం-తదాతస్యపుత్రైః ప్రాహ-కింక్రియతే తాతేన-రసాయనేన జరామ
రణవర్జితేనాపిపునదాకరిద్వ్యమేవానుభవితవ్యం- యేనసంపరే-సతిథా
తుస్సువణాంభవతి-సపవరసో గ్రాహ్యః- ఇత్యుభయోర్వివాదో రాజస
మక్షమేనసమభూత్ - తతో రాజాఉభయోర్వివాదందృష్ట్యారసంరసా
యనంచతాభ్యాదదదా-తౌ రాజానంస్తుత్వానిజాలయంజగ్మతుః- రాజాపి
నిజనివాసమాజగామ- ఇమాంకథాకథయిత్వాసాలభంజికాభోజగాజ
మబ్రవీత్ - భో రాజకాకిమద్యమన్యసే- తచ్చుత్త్వా రాజాతూష్ణీం
బభూవ.....*

ఇత్యేతోనవింశాఖ్యానం సమాప్తమాసీత్

౨౦. సదండకంధేఘటికాంమునేస్తు గృహీత రాజ్యాయవిపక్ష
భూపైః | దిదేశ రాజన్యకుమారకాయ రాజేతిస్సమా ఫ్రీతి
మాభిధత్తై.....*

పునరపి రాజాసింహాసనమారురోహ- తావవన్యాసాలభంజికాక్షీవ్య
జగాద-భో రాజకావికృమస్యోదార్యానిగుణాయస్యసంతిసోస్తికా సింహా
సనేఉపవిశతు- రాజా-కథయతస్యోదార్యాదివృత్తాంతం-సావదత్- రా
జాశ్రామీతాం-విక్రిమా రాజావత్సాసాకరాజ్యంకృత్వావన్యాసాకా
దేశాంతరంపరిభ్రమిన్నాస్త-ఏవమేకదానానాదేశాకావిభ్రమ్యుపద్మా

లయం నామనగరముగముత్ - తన్నగరాద్భూస్థిత్తో ద్యానవనే బునోహ
 రంవినులోకంచ సరోవరందృష్ట్యా తతో దకంపీత్వాకుత్రాపీ తరుతిలేసు
 ఖముపవివేశ-తత్రాస్యే కేచనవై దేశికాస్సుమాగత్యజలపానంవిధాయోవ
 విశ్వవరస్పరంగోష్ఠీమకుర్వంత అపెయాలస్తాభిస్సహవోదేశాద్భ్రష్టాః-
 బహూనితీథాణానిసెవితాని-అతిదుగణమాఃపర్వతాస్సహూరూథాః- పర
 మేకత్రాపీపహాపురుషదర్శనంనాభూత్ - తత్రైః-కథుమహాపురుషసు
 దగ్గునభవివ్యతి-యత్రేమహాపురుషోవ తేకతతదతీవదుగణమమేవభవేత్
 బహవోమధ్యేః ఘ్నాస్సమావతంతిదేహస్యాపి నాశోభవతి- యత్రచశరీర
 మేవసశ్యేత్ సోయముద్యమ్యకతమాయఫలాయ- ప్రథమమాశ్చైవరక్షణీ
 యోబుద్ధిమతాపురుషేణ-ఉక్తంచ*అపతాగలేధనంఠైద్దూరాకారే
 ధనైరపితత్తానంసర్వదాఠైద్దూరైరపిధనైరపితస్తాస్సన్నిధిపవాత్ప
 నంగోపయత్ - అన్యచ్చ-సర్వధర్మాణాశరీరమేవప్రథమం సాధనంత
 థాహి*అపీక్రియాథంసులబంసమితుగశం జలాన్యపిసానవిధి తుమా
 ణితేఅపిస్వశక్త్యాతుతపఃప్రవతే-తేశరీరమాద్యంఖలుధ్నసాధనంతథా
 చ*పునర్జాయాపునర్వైతంపునఃఠైత్రంపునస్సుతాః। పునశ్శుభాశుభంక
 మేశరీరంనపునఃపునః॥తస్తాన్నగీషీసాహసంసకుర్వితి-తథాచోక్తం* అ
 ఫలానిదురంతాని సమవ్యయిఫలానిచ। అశక్యానిచకార్యాణినారభేతవి
 చక్షుణః॥కించ*పర్వతంఃపమంఘోరంబహువ్యాఘ్రసమాకులం। నారో
 హతినరఃప్రాప్తసంశయోహికదాచన॥కించ-యతాగ్ర్యంపురుషేణక్రి
 యితేతద్విచార్యైవకతవ్యంయత్రీఫలంనాస్తీ-స్సల్పంచయత్రీఫలం
 భవతి-తప్తకార్యేశరీరస్యైవనాశోభవిష్యతీతతన్నకుర్యాత్ - రాజాప
 తస్యవచనంశ్రుత్వాసన్నిధాయావదత్ - వైదేశికాః కిషేవముచ్యతే
 యావత్పురుషేణపౌరుషంసాహసంచనక్రియేత తావస్సర్వ సుపీదుల
 భం-ఉక్తంచ * వస్తూనిదులభాన్యపితీభ్యంతేవాంఛితానిసాహసకైః।
 సంజీవిస్యమృతాద్యాహనుమగ్గురుడాదిభిర్న్యతాహిఖలుతథాచ*విశతి
 కదాదిర్దగనంఖాతాత్పతాశతోపీజలమేతాదైవమచింత్యం బలవన్యలవా
 నిహగన్యాపవపారుషవాః॥అగ్లేశతస్సుభానిసభ్యంతే- తథాచ*దుగధిగ
 మఃపరభాగోయావత్పురుషేణపౌరుషంనకృతం॥హరతీతులామధియాఠో
 భాస్యానుద్యోహిజలదపలలాని॥తత్రప్రదాజవచనంశ్రుత్వావైదేశికాః
 పృచ్ఛన్భాఘోమహాసత్వైతర్హికింకార్యంకథయ-రాజా- మహాపురుషదర్శ
 నమేవకతవ్యం-అస్తాన్నగరాద్ద్వాదశయోజనపర్వంతంయదిగమ్యతేత

తమహారణ్యమధ్యేవిషమఃకశ్చిన్నవ్యతోస్తే- తదుపరిత్రీకాలనాథో నామ
 మోగివిద్యతే-నతు సేవితో వాంఛితాథాందాస్యతి. అహంకరత్రీగమిష్యో
 య-వై దేశికాః-తహి-వయమప్యాగమిష్యామః-రాజా - సుఖమాగవ్య
 తాం - తతస్తైరాజ్ఞాసహనిగత్యమహదరణ్యమతివిషమంద్యప్యైరాజా
 కమూచుః- భోమహాసత్యకియద్దూరేవర్యతోస్తే-రాజా - ఇతోష్టోయోజ
 నానివిద్యం తే- వై దేశికాః- తహి-వయం నాగమిష్యామః మహాదూరమ
 స్తి - మాగో-వ్యతివిషమఇవద్యశ్యతే - రాజా- వై దేశికాఃవ్యవసాయ
 నాంకిన్నామదూరం-ఉ క్రంవశునాత్యుచ్చంశిఖరంమేరో రాక్షసిదం రసా
 కలం। వ్యవసాయప్రసక్తానాంనాతిపారోమహాలాదధిఃకించశోతిభా
 కస్సమద్ధానాంకఃవరఃప్రియవాదినాం।కోవిదేశస్సమథానాంకించూరం
 వ్యవసాయినాం।పునరపికతిదిద్యోజనానికథమవ్యతీత్యపురతోమహాక రాళ
 కడనంవిహగ్నిముద్వమంతమతిభయంకరంసర్పమ్కాగమావృత్యస్థిత మ
 ద్రాక్షితుః- తేతుతంశ్యప్యైభయాత్పలాయాంబభూవుః- రాజా పునరపి
 గతుంపావితకత- తతస్ససర్పస్సమాగత్యరాజానం పరివేష్ట్యదంకతో
 తతస్తేనవేష్టితోవిషవేగాన్మూర్ఛన్నస్యతిమగ్గమంతం వర్యతమారుహ్య
 మోగినంత్రీకాలనాథంద్యప్యైసమశ్చకార- యోగిసందర్శనమాత్రేణ
 సర్పస్తంముక్త్యావససార- రాజాపినిర్విషోబభూవ-యోగీ- భోమహాస
 త్యమహత్ప్రేమాదభూయిష్టమేతగమానుషంస్థానమతక స్టేనకిమథమా
 గతోసి-రాజా-భాస్వామిక అహంభవత్సందర్శనాథా మెవసమాగతో
 స్తి-యోగీ- తహి-వహాకష్టమనుభూతంత్యయా-రాజా- కిమపికస్తంనా
 స్తి-భవత్సందర్శనమాత్రేణసకలమపికల్మషం నామశేషమభూత్ - కస్తం
 తుకియత్ -అద్యాహంధన్యోస్తి-యితోమహతాం సందర్శనమతిమలభ
 మభజం- కించ- యావదిదంశరీరందృశం యావదింద్రియాణీస్సస్థాని -
 పురుషేణపుణ్యేనతావదాత్మహితమనుష్టేయం - తథాచోక్తంశయావ
 స్వేష్టమిదంశరీరమరుజంయావజ్జరాదూరతోయావచ్ఛేంద్రియశక్తీరప్ర
 తిహతాయావత్ కుయోనాయుషః । ఆత్మశ్రేయసితావదేవవిదుషా కా
 ర్యఃప్రయత్నోమహా-సందీపైభవనేతుకూపభనసంప్రత్యుద్యమఃకీద్యశః॥
 తతఃప్రసన్నోయోగీ రాజైఘ్నికాంయోగదండంకంధాంచదత్వాబ్రవీత్ -
 భారాజన్ననయాఘ్నికయాభూమాయావత్యోరేఖాలిఖ్యంతే - తాసం
 తియోజనాన్యేకస్త్రికా కుణేగంతుంశక్యంతే - అమునాయోగదండేనదక్షి
 ణహస్తవిద్యతేనస్పృశ్యతేయదిమృతంసైన్యం సజీవంభూత్వోత్తిస్తతే -

తామనా ప్రభుత్వం వైరి సైన్యం దృశ్యతే యది తదా సర్వం పితృశ్చేత్ -
 ఇయంకంథాపునరీప్సితం వస్తుదదాతి - రాజా తతస్తాని గృహీత్వా యోగిసం
 నమస్సూత్యామజ్జాంలభ్యావ్రత్యాజగాను - తావన్నాగే * శ్చిద్రాజకు
 మారోభ్యగ్నివతమానఃకాష్టసంవయేన తర్కధర్మయో వతనోస్తుభి
 వాద్యశ్యత-రాజా తమవృచ్ఛత్ - భాసామ్యకిమేతత్క్రియతే - కుమారః
 అహంకస్యచిద్రాజఃకుమారః-మమ రాజ్యం దాయా దై రవహృతం - దరి
 దోహం-జీవితం ధారయితు మసహమానోగ్నిప్రవేష్టుంకాస్తానిసందినో
 మి-తచ్ఛ్రుత్వా రాజా తస్యా భయందత్వా ఘుటికాం యోగదండం కం
 థాం వదత్వా తేషాం గుణానకథయత్ - తదనంతరం సతుష్టచిన్తా రాజకుమా
 రో రాజానం ప్రణమ్య స్వదేశమగమత్ - రాజా విక్రీమో పుష్టయినగర
 మగమత్ - ఇమాంకథాంకథయిత్వా సాలభంజికారాజానమవదత్ - భో
 రాజా త్వయ్యేన మాదార్యం దై ర్యం వరోవకారశ్చ యదివిద్యంతే త్వస్య
 ప్రీతింహింసనోషంబవిశ-తచ్ఛ్రుత్వా రాజా త్పూజ్ఞీకువససార..... *

ఇతి వింశాఖ్యానం సమాప్తమాసీత్

౨౧. అత్రానగళనామ్నా కథితం తప్రోదకం సరః ప్రాప్య ।

అమరీరత్నా స్సిద్ధీ ర్విప్రాయాష్టా దదావతి బ్రూతే

భూయోష్యేకదాసింహోసనసమారోహణ సముచితవేషస్సమాగత్య
 పాంచాలికయానివారితస్తామాహ-కథయతస్యోదార్యవృత్తాంతం-సాప్ర
 వీత్త్రోయతాం రాజా-విక్రమే రాజ్యం కుర్వతి బుద్ధిసంఘర్షా మనస్యకుం
 త్రీసమభవత్-తస్య పుత్రోనగళః సఘృతో దనంభక్తౌ కుమారవృత్త్యా
 సంచచార-కిమపివిద్యాభ్యానం నాకరోత్-ఏకదా పితాతమవాదీత్
 భో అనగళ త్వం మోదరాజ్ఞాతోసి-వరం కుర్విధేయః-విద్యాభ్యాసం
 నకరోషి-మూఖా ప్రస్థస్-శృణు* అపుత్రోస్యకృహాశూన్యం దేశశూన్యో
 హ్యబాంధవః! మూర్ఖస్య హృదయం శూన్యం సర్వశూన్యావరితతా । ను
 మాపికోవ్యథా స్తుత్వా నాస్తే-తథాచోక్తం*కోధఃపులేణకాలేనయో
 నవిద్యాన్నధార్తికః! తయాగవాకింక్రియతే మానదోష్ఠీనిగర్భిణీ! తథాచ
 *వరం గర్భప్రావోపరఃకృతుషునై వాభిగమనం వరంకాతః! తేతో వరమపిచ
 కన్యైవజిగతా । వరం వంధ్యాభార్యార్యవరమకృహవాసేనవసనం నచేద్వి
 ద్యాకశ్చిద్ద్రీణగుదయక్తోపితనయః! ఏతద్వచనం శ్రీత్వా సవశ్యా
 త్వాపసంతప్రోసగళో వై రాగ్యం ప్రాప్య దేశాంతరం జగాను- తస్మిన్దే

కాంతరేకస్య విమలపాత్యాయస్య సకాశాస్మికలకాస్త్రాణి మహతాకాలేన
 వితిత్వానిజనగరం ప్రత్యాగచ్ఛా మాన్దేమధ్యేరణ్యం కమపి దేవాలయ
 మవశ్యత్ - దేవాలయసమీపేవద్దండమండితంచక్రకాకమిథునాలంకృత
 మతిమిమలూదకంపరోవరమాసీత్ - తస్మరోవరైకదేశేతిసంపత ప్రముదకమ
 ద్యుశ్యత - ఏతత్సర్వంవశ్యకతత్ప్రవివేశ - తతస్సూర్యోస్తమగమత్ - తద
 సంతరవర్ధరాత్రసమయేసంపప్రదకమధ్యావృష్టేదివ్యస్త్రీయోనిర్జన్తుః -
 తాదేవాలయంగత్వాదేవస్యావాహనాదిషోడశోపచారా కృత్వాస్మ
 త్సగీతాదిభిద్దైవసుతోషయక-తతోదేవఃప్రసన్నోభూత్వాతాభ్యఃప్రసా
 దమచాత్ - ఏతత్సర్వమవ్యసగళఃపశ్యకప్రభాతసమయే నిగమనవే
 ఛాయాం తాభిర్వ్యలోకి-తాసామెకాబగాద-భోసామ్యపహ్యస్త్రస్మగ
 రంగమిష్యామః-సోపిచాఖమితయాసహగచ్ఛాతప్రదమధ్యంప్రవిష్టాసు
 తాసుభయాదవస్థతస్సన్వనగరమాగత్యపితృప్రముఖా సర్వార్థ బం
 ధూనవశ్యత్ - వరేమ్యారాజదశనాభంగత్వారాజానం ప్రణమ్యోవ
 వివేశ-రాజాసకుచూహలమవృచ్ఛత్ -భూలనగలై తావంతిదినానికు
 త్రిగతాస- అనగళః-విద్యాభ్యాసాభంగందేశాంశరంగతోస్తి- రాజా-
 తద్దైతాంతరేకిమపూర్వందృష్టం-అనగళేనరాజైతప్రదకవృజ్ఞాంతా
 భ్యధాయ-శచ్ఛ్చ్రీత్వారాజాతేనసహతస్మానంగతవా- తతస్సూర్యో
 స్తంజగామ-తతాప్రీత్యారాత్రసమయేతాదివ్యస్త్రీయస్తస్మాస్మిరోవరత
 ప్రోదకమధ్యాన్నిగళత్యదేవసమీపంగత్వా పూజాంఽధాయస్మత్సగీతాది
 నాదేవముపస్థాయప్రభాతేస్యవతంత - తావత్తాసాం మధ్యేకాదిదంగ
 నారాజానందృష్ట్యాసమవదత్ -భోసామ్యపహిమమనగరంగచ్ఛామః-త
 చ్ఛ్చ్రీత్వారాజాతాలసుససార - తాస్సర్వాస్తప్రోదకమధ్యేప్రవిష్టాస్స
 త్యఃపాతా శేనిజనగరంజన్తుః-రాజాపితప్రోదకమధ్యేమగ్నస్పృశసహైవ
 తాభిర్జగామ-తతస్తాప్రందృష్ట్యాతవసేవాంకరిష్యామథ్యూచుః- ధాజా
 కింమదన్యోరాజానాస్తి-మమాపిరాజ్యమస్తి- అహమేతత్కుతూహలం
 ద్రష్టంసమాగతోస్తి-కన్యాః- భోమహాసత్త్వవయంప్రసన్నాఃస్త్రుః- వ
 రంవృణోష్య-రాజా-భవత్యఃకాః- కన్యాః-నయం మహాసిద్ధయః- రాజా
 తహిమమ్యమస్థాసద్ధిదిశత-తతోరాజైతాలక్ష్యేరత్నానిదమః-తాస్య
 ష్టసిద్ధియైతానిత్వానికృహీత్వాతప్రోదకాన్నిగళత్యస్సన్వనగరమాజగామ
 తావన్తానేకశ్చిద్బృహస్పతిస్సమాగత్యః ఉత్పన్నోనాభికమలే హారే
 ర్యశ్చతురాననః||సపాతు సితతంయుష్మావేదానామగ్ధపారగ||ఇత్యాది

మంకృత్యాప్రాహః*శూరస్సురువస్సుభగస్సుదృక్పశాస్త్రావ శాస్త్రాధిక
 విదాంవరిష్టః|అథాంవి నానైవకలాకలావంప్రాప్తోతిమర్త్యోత్రమనువ్య
 లోకే||కింక||*తానీందియాణ్యవికలాకతదేవనాను సాబుద్ధిరవ్రతిహతావ
 చనంతదేవ| అధోక్షణావిరహితఃపురుషఃక్షణేన సోవ్యస్యపవభవతీతివి
 చిత్రీమేఘత్ ||ఇత్యుక్త్యా రాజన్నహంనుహాదారిద్ర్యీ పీడితోబహుపుత్ర
 పాత్రాదికుటుంబస్సంసారంవరిత్యజ్యగంగాప్రవేశం కరిష్యామీతినిగతో
 ప్తి- అత ప్రత్యేభవతామమచారిద్ర్యనివారణంకథావ్యం-రాజాతద్వవ
 నంశుక్రిత్యాతస్యతాన్యఘోరత్వానిదదౌ-సవిపోరాజానంస్తుత్వాతానిర
 త్వానిగృహీత్వాస్యపురంజగామ- రాజాపుజ్యయినీనుగమత్ - ఇమాం
 కథాంకథయిత్వాసాలభంజీకారాజానమబ్రవీత్ - భోరాజాత్వయీద్వ
 శమాదాద్యంధైర్యంచవిద్యతేచేత్రవ్యాస్త్యా సింహాసనేఉపవిశ - త
 చ్చుక్రిత్యా రాజాఝాష్టీనుగమత్ . . . . . *

ఇత్యేకవింశాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్ .

౨౨. అత్రహిసీలవహీధేకామాక్షీనుందిరేవిలాశ్చహపా |

ఉద్భృత్యశురసకుంభందిజాతయెదత్రవారితిబూరితే.

భూయోపిధారానగరిధూర్వహేవిశ్వంభరాధినాథే సమాగతేపాం
 చాలికాన్యాబ్రవీత్-భోరాజ-శూరియతాం-విక్రమాదిత్యో రాజ్యంకు
 ర్వన్నేకదాపృథ్వీవర్యటనాథాంనిగతోనానాదేవాలయతీథా వర్వతా
 దికందృష్ట్వా కదాచిన్నహారత్తునుయప్రాకారవరిపృతమభ్రీలిహ ప్రి
 సాదోపశోభితమనేకహరిహరాలయవపిత్రీతంసగరమేకమవశ్యత్ -తత్ర
 నగరోపాంతగనారాయణాలయంగత్వాతత్రసరోవరేస్నాత్వాదేవం న
 మస్కృత్యతుష్టావ* మయాజ్ఞాశంజగన్నాథమానమేవజగత్స్థలే|కోజా
 నాతివరంబ్రహ్మహారింవాచామగోచరత*నాన్యంవదామిసశృణోమిస చిం
 తయామి నాన్యంస్త్రామినభజామిసచాశ్రయామి| ముక్త్యాత్వదీయవర
 ణాంబుజమాదరేణశ్రీశ్రీనివాసపురుషోత్తమదేహీదాస్యం * కరచరణకృ
 తంవాకమవాకాకాయజంవాశ్రీవణనయసజంవామాననంవావరాధం|
 విహితమవిహితంపాసర్వమేతత్త్వమేధాజయజయకరుణాభై శ్రీవతేశ్రీ
 ముంకుద||వమాదిబహుధాస్తుత్వార్ంగమంటపేవిశత్రామ-తత్రకశ్చిద్రాబ్ధ
 ప్త్యానిస్సమాగత్య రాజనమీపేనముపవివేశ-తదాత్వేరాజావదత్-భోప్రా
 ప్త్యాణకుతస్త్యేభవాక-బ్రాహ్మణః-అహంకశ్చిత్తిథాకయాత్రాంకరోఘ-భ

వాగతుతస్సమాగత్యైరాజ్ఞా-అహంభ వాద్యుశఃకశ్చిత్తీభాగంకాత్రాసరా
యణః- బ్రాహ్మణః-సన్యగ్రాజాసమవలోక్యావృష్ణత్- కోభవాసతితే
జస్వీద్యశ్య తేత్వయిరాజలక్షణాసర్వాణిద్యశ్యం తే-త్వంరాజసింహాస
నసుమాసీకుతఃస్పృధివీంపర్వటస్య. అథవాలలాటలిఖితంకోలంఘయతి-ఉ
క్తంవశ్శ్రీలోకేశశ్శృణ్వే-శబరశరలక్ష్మ్యత్వమగమద్విధాతాలోకానామ
లభతఃశిరఃస్పృంథనవిధిం. ప్రియాతౌతౌరాజాదీనకరశశాంకా కబ
ళరాంక్షభర్షగ్నశ్శంభుశ్శిరసిలిఖితంలంఘయతికఃకించ*హరిణాపిహరే
ణాపిబ్రహ్మణాపిసరైరపి.లలాటలిఖితారేఖాపరిమాష్టుకంశక్యతే॥ త
ద్వచనంశ్రుత్యా రాజావ్యంగీచకార-ఉక్తంవ * యుక్తియుక్తముపాదే
యంవచనంబాలకాదపి.విదుమామపితత్వాజ్య నుయుక్తంపర్వజన్మనా ॥
రాజా-భోబ్రాహ్మణకిమథమతిశ్రాంతఇవద్యశ్యసే-బ్రాహ్మణః-శ్రీమ
కారణం - కథయామి- కష్టనతీవ ప్రాప్నోస్తి-రాజావదత్-కథ్యతాంత
స్యకష్టస్యకారణం-బ్రాహ్మణః-భోరాజకృత్యితాం- ఇతోనాతిదూ
రేసిలోనామవర్వతోస్తే- తత్రకించిత్పాతాశచిలమస్తే- తన్న ధ్యే కామా
క్షీనామదేవతాపసతి- మధ్యేవతస్యకశ్చిద్రసకుంభోద్యశ్యతే- తేనచరసే
నధాతవస్సునరాతాంయాంతి-ద్వాదశవమాణికామాక్షీమంత్రీజపమక
రవం-మయాచిలద్వారంనోద్ధాట్యతే- తేనాతిదుఃఖతోస్తి-రాజాబ్రవీత్
తథా సనంమనదశ్చయమయాకోపుపాయఃకీయితే - తతస్తేనరాజైత
థా సనందర్శితం-తతస్తస్యామేవరాతౌరాజ్ఞస్సప్నేదేవతా సమాగ
త్యజగాద-రాజక- త్వంకిమథమాగతోసే- అతిద్వాత్రింశల్లక్షణయు
క్తస్యపురుషస్యకంతరక్తసేచనంనాచిలద్వారంనోద్ధాట్యతే- చితదైవ
తావచనంశ్రుత్యా రాజాప్రిబుధ్యచిలద్వారసమీపంగత్వానిజకంతంఛేత్తు
మువచక్రమే-తావదేవతా-భోరాజకసాహసప్రియతనాహంప్రీసన్నా
స్తి-వరంవృణోష్య-రాజా- దేవియదిప్రీసన్నాసీ - తహ్యోస్తైబ్రాహ్మణా
యర సకుంభవ్రయచ్చ-దేవతాపిబాధమికచిలద్వారముద్ధాట్యబ్రాహ్మణా
యర సకుంభందదా-సోపిరాజానంస్తుత్వానిజస్థానంజగామ- రాజాపినిజ
నగరముగమత్-ఇమాంకథాంకథయిత్వాసాలభంజికారాజానమబ్రవీత్
భోరాజక- త్వయ్యేవమాదార్యంసాహసంపరోవతారశ్చ విద్యతేచేత్ర
హ్యోన్మికాసంహాససేసమువచిత- తచ్చుత్రా రాజాతూష్టింగతః...*

ఇతిద్వావింశాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్

23. ఏవహివిక్రమభూపోదుస్సృష్టాలోకనోవకమనాయ!

నిజకొశంత్రీణిదినాన్యకరోజ్జనపాదితియ్యారే..... *

పునరపిరాజాయావస్థింహోసనమారోధుమాజగమతావదన్యాపాల
భంజికాభణల్ - భోరాజణ-తవసింహోసనసమారురుక్షోఽరియసీ ద్య
శ్యతే-ఇదంపునరాశసంవిక్రమాదిత్యసద్వశ మేవక్ష మెత-శృణుతస్యరా
జ్ఞోగుణా-విక దావిక్రమోమహీంపరిభ్రాణా నిజనగరమాగచ్ఛల్ - త
దానగరవాసిస్సన్వేవరమానందమచాపుః-రాజాపిస్యశుద్ధాంతం ప్రవి
శ్యనుధ్యాహ్నవనుయేసుగంధలైలా క్రస్నాన్వత్వానంతరం వస్త్రాభరణా
దిభిరలంకృతస్సక దేవగుర్పయిత్యా*స్వమేవమాతావపితాశ్చమేవత్వ
మేవబంధుశ్చగురుస్త్యమేవ । త్వమేవవిద్యాద్రవిణంత్వమేవత్వమేవస
ర్వంకుమదేవదేవ*నిమోనమః కారణకారణాయనారాయణాయమితవిక్ర
మాయ! శ్రీకృష్ణాచక్రాసిగదాధ గాయ నమోనమస్తేపురుషోద్దమాయ॥
ఇతిదేవంస్తుత్వానమస్కృత్వకపిలాగోభూతిలాదినానాధనిత్య దానాని
నిర్వత్య-దీనాంధబధికుబ్జబం గ్వాదిభ్యోభూరిదత్వాభి హం ప్రవి
శ్యబాలసువాసీవృద్ధాదికాభోజయిత్యాస్వయమన్వైశ్చత్సృష్టాభి స్నాకమ
భ్యవజహార-సాధుచేదం*బాలాస్సువాసీనిర్వృథాగర్భిణ్యాతురకన్యకాః!
సంభూజ్యాతిభివృద్ధాంశ్చదంపత్యోశ్చేనభోజనం॥ అన్యచ్ఛ*పకపవనభం
జీయాద్యదిచ్చేన్వృద్ధిమాత్మనః! ద్విత్రైస్తుబంధుభిస్నాకంభోజనంకార
యేన్నరః* అభీష్టఫలసంసిద్ధిప్రకామ్యాథనంపదః! ద్విత్రైస్తుబంధుభి
స్నాకంభోజనేనప్రజాయతే॥తఃకంచితాగలం కతివయానివదానివరిక్ర
మ్యోపవివేశ-ఉక్తంబ*భుక్తోనవిశతోమందంభుక్త్యాసంవిశతస్సుబం॥ఆ
యువ్యంక్రమమానస్యవృత్తుద్ధావతిధావతః*అత్యంబుపానాదితిసంగ
మాత్పదివాచసుప్తైర్నిశిజాగరాచ్ఛనిరోధనాన్మూర్తిపురీషయోశ్చపిష్ఠి
ర్నిదానైఃప్రభవంతిరోగాః॥అథరాజనినమానవహావిద్యై!ప్రియమిత్రో
స్థీంకుర్వతిక్రమేణభగవాణ మరీచిమాల్ దరమగిరిశిఖరమవతతారి-అథ
రాజానిముష్ణాహసాయంతనంకర్షకలాపంనిర్వర్త్యభుక్త్యాశయనగృహం
ప్రవిశ్యతగ్రీకశికరనికరవ్రీభాఖాసురపటపరిస్తీర్ణైసుంభికుసుమవిసరవికీర్ణై
విచిత్రోత్తోలౌవసముల్లాసితేవర్యంకేసుఖంసుహృదప - వ్రభాతిసమయే
స్వశ్చేస్వయమాత్మానంకుహిపమారుహ్యపక్షిణాందిశం గచ్ఛంతంద్య
ష్ట్యాశహసావ్రీబుద్ధోవిష్ణుంస్త్రరణ సముష్ణాయనంధ్యాదికర్షసమసుష్టా
యసింహోసనేనమువవిష్టోబ్రాహ్మణానాంపురతఃస్వప్నవృత్తంత మకథ

యల్-తచ్చుత్వాచర్వజ్జభట్టనామాప్రా-భౌరాజస్వప్నాస్తుద్వి
విధాః- కేచనశుభాఃశుభఫలంప్రియచ్ఛంతి- కేచనశుభా ఆశుభఫలం
ప్రియచ్ఛంతి - తత్రీశుభాః* ఆరోహణంగోవృషకుంజ గణాం ప్రాసాద
శైలాగ్రినస్పతీనాం | విశ్వానులేపోరుదితంనితాంతంశుభాన్య గమ్యాగ
మనంతకైవఃఅశుభాశ్చ* ఆరోహణంకంటకవృక్షవాహనైర్ముష్టికాణా
మథవర్షనాని | కార్యాసతీవ్రోగగపాత్రిశాఖా వృగాదిమానామశుభా
నలోకే * ఖరోష్ఠ్రిమహిషవ్యాఘ్రాః స్వప్నేయస్త్యధిరోహతి | ష
క్తాపాభ్యంతరేతస్యమృత్యువృషణిశ్చయః|| అ్యద్వ*స్వప్నాస్తుప్రకమే
యామేసంవత్సరవిపాకభాః | ద్వితీయచాష్టభిక్తానైస్త్రీభిక్తానైస్తృతీ
యకే* అరుణోదయవేళాయాంశశాహానఫలంభవేత్ | గోవిసజ్జన
వేళాయాంసద్యస్వప్నఫలంభవేత్ | కింబహునా - భోరాజన్నయం
దుస్వప్నః- తవారిష్టకారి - రాజా-భోబ్రాహ్మణాస్యదుస్వప్నస్య
ప్రాయశ్చిత్తంకింకరవాణి-సర్వజ్జభట్టిః-స్నాత్వావస్త్రాద్యలంకరణం
న్నాజ్యావేక్షణంకృత్వాతద్వస్త్రాదికంబ్రాహ్మణాయదేహి - పునర్నవ
వస్త్రాదికం ధృత్వాదేవప్యాభిషేకం కారయిత్వానవరత్నై స్సంపూజ్య
బ్రాహ్మణేభ్యోగవాదివశదానాదేహి - దీనాంధబధిర మగ్నాదిభ్యో
భూరివ్రయచ్ఛ- అసేనానుస్థానేనబ్రాహ్మణాశీర్వాదేనదదుస్వప్నజా
తారిష్టఫలంయాస్యతి- రాజాప్యేతస్సర్వజ్జభట్టవచనం శ్రీత్వాయితో
క్తమనుస్థాయభూరిదానాథాఃదితియంభండారంముక్తవాణ్-యథా
భిలషితం సర్వేజహుః* | ఇతికథాంకథయిత్వాసాలభంజికారాజానమ
బ్రవీత్-భోరాజాత్వయ్యేవమాదార్యంకింవిశ్యతే - తచ్చుత్వారాజా
తూష్ఠీంజగాను.....*

ఇతిగ్రీయోవింశతీతమాఖ్యానంసమాప్తమాసేత్

౨౪. పురందరపురివణి క్తనుజదాయభాగక్రమంబికమ్య ధురితర్కా
 తాసహవిగ్రహ్యాయుద్ధజితః। ఉపాస్యపథివాసుకింత్యమృత
 కుంభమాదాయితం దదాద్విజనుషేముదేత్యభిదధాతి పార
 చాలికా.....*

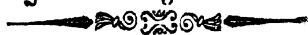
పునరపిభోజభూపాలమాగతమాక్షిప్యన్యా సాలభంజికా బ్రవీత్ -
 భూరాజన్నస్త్రికాసింహం సనేసమారోఘం విక్రమార్కసద్యశవివక్షుః-
 రాజాభోసాలభంజికేకథయతస్యగుణాః-సాబ్రవీత్ - రాజన్నాకర్ణ్య
 తాం- విక్రమాదిత్యస్య గాజ్యేపురందరపురినామకాచననగరిసమభూత్.
 తత్రేనుమాధనికంకశ్చివ్వణిగాసీత్-తస్యచత్వారః పుత్రాస్సమభూవః-
 తతోమహాతికాలేగచ్ఛత్యతివృద్ధస్సవైశ్యోనురణసమయేచతురః పుత్రా
 నావచాయావాదీత్-భోపుత్రాఃనయివరే తేభవతాంమైత్రీసుతరాంభవ
 తివానవా-పశ్యాద్వివాదోభవివ్యతి-తవహంజీవన్నేవభవతాంవతుగ్ణాం
 జ్యేష్ఠానుకృమేణవిభాగంకరవాణీతథాకృత్వావచ - అస్యనుంచస్య
 చతుగ్ణాంపాదానామధశ్చత్వారోభాగానిక్షిప్తాః తాకజ్యేష్ఠక్రమేణగృ
 హ్ణీధ్వం-పుత్రాబాధమిత్యంగీచక్రుః-తతస్తస్త్రికావగలోకగతేచత్వారో
 భాగ్భిరోమాసమేకత్రీతస్థః-తతస్తేషాంస్త్రీణాంకలహశ్శనైరుదియామ
 తదనంతరంజ్యాయానువచ- కిమర్థంకోలాప-లక్ష్మీయతేతాతపాదైశ్చ
 తుగ్ణాంవిభాగంప్రాగేవకృతః- తత్తంపాధస్థితుండ్రవ్యంగ్యహీత్వావిభ
 క్తావసమజనస్తేషామః - తథేతిసర్వేపూర్వికృత్యనుంచనధశ్చభమః -
 తావచ్ఛతుగ్ణాంపాదానాంతలేచత్వారితాన్ప్రీంపుటాన్యదృశ్యంత- తే
 షామేకత్రీంపుటేమృత్-పకత్రాగారః-అన్యత్రాస్థిని-పరత్రీవలాలం
 చాసీత్-పితచ్ఛతుష్టయందృష్ట్వాతేచత్వారఃపరస్పరంవిస్తీతాఃపోచుః-
 అచనూఅస్తత్ప్రీత్రాసమ్యగేవకృతోవిభాగః - కిమత్రీనిదానమితిసజ్ఞా
 యతే'ఇతివిచాక్యరాజసభాంవ్రవిశ్వనివేదయానాసుః- తచ్చుత్వాస
 భ్యానిర్ణేతుంసశేకుః-పునస్తేప్రీతినగరమేత్యప్రాజ్ఞేభ్యాన్యవేదయకపరమే
 కొపినిర్ణేతానశ్చక్రా-మ-అనంతరముజ్జయినీంసమాగతారాజసభా మా
 గత్యవృత్తాంతమకథయన్-తతో రాజ్ఞాచవిభాగకృమోనజ్ఞాయతేన్న-తద
 నంతరమేకదావ్రతిహానగరమాగతాస్తత్రత్యేభ్యోజనేభ్యోజగదుః-తైరపి
 నిర్ణయోనకృతః-తస్త్రికాసమయేకుంభకారగృహేస్థితశాలీవాహనోముం
 వృత్తాంతమాకర్ణ్యతత్రాగత్యబ్రాహ్మణాఃపహంజనానేవంభణతిన్న-భౌ
 సామ్యః-కిమత్రీదుర్భేదమస్తి-కేనాయంవిభాగకృమోనజ్ఞాయతే భవ

ద్విః - తెవదణ - కుమారఅస్మాభిర్నావబుద్ధ్యతే - యదిచానాసకథయ -
కథనయంవిభాగక్రమఇతి - తదాశాలీవాహనః - ఏతేవత్వారమకస్యైవపు
త్యైః - జీవన్నేవైతేషాంపితాజ్యేష్ఠకనిష్ఠానుక్రమేణవిభాగంకృతవాః -
యతోజ్యేష్ఠస్యకృత్తికాదత్తా - తేనయాసముపార్జితాభూమిస్సర్వార
స్యైదత్రేతిజ్ఞాయతాం - ద్వితీయస్యవలాలోదత్తః - తేనసర్వమపిధాన్యం
దత్తం - తృతీయస్యాంగారోదత్తః - తేనసర్వమపిసువర్ణందత్తం - చతు
ర్థస్యాస్థీనిదత్తాని - తేనసర్వాణిగోధనానిదత్తాని - ఇతిశాలీవాహనసతే
షాంవిభాగక్రమనిర్ణయఃకృతః - తేపిసంతుష్టాస్సన్వగరంజన్తుః - రాజా
విక్రమోపీమాంవిభాగనిర్ణయవార్తాంశుత్వా తివిష్టయంగతః ప్రతిష్ఠా
నగరవహజనాప్రతివత్రికాంప్రేక్షయామాస - తిథాహి - స్వప్రీతీయ
జనయాజనాధ్యయనాధ్యావనదానవ్రతిగ్రహపటార్కనిరతాః యమని
యమాదిగుణగరిష్ఠాః ప్రతిష్ఠానగరవాసినోఽహజనాః కుశలప్రశ్నప్ర
శంసాపూర్వకంరాజావిక్రమోవదతి - భవన్నగరేదత్తుణ్ణాంవణిక్పుత్రా
ణాంవిభాగనిర్ణయోయేనకృతస్సోన్నదంతికంప్రేక్షయితవ్యఇతి - ఏవంఘ
హజనారాజ్ఞాప్రేషితాంవత్రికాంవాచయిత్వాశాలీవాహనంతమాహూ
యావాదిషుః - శాలీవాహనరాజాధిరాజస్మీవీరప్రతాపశాలీప్రత్యర్థివృ
క్ష్యవతి నమస్కృతవరణసహస్రవ్రశీవక్రీమాదిన్యమహారాజ ఉజ్జ
యినీనగరవతంసస్సకలార్థిలోకకల్పవృక్షస్త్యాంసమాహ్వయతి - త్వంత
క్రగచ్ఛ - శాలీవాహనః - విక్రమోనామరాజాకియాః - తేనాహంస
మాహూతోసగచ్ఛామి - యదితన్యప్రయోజనమస్తి స్వయమేవాగచ్ఛ
తు - మనుతదంతికేకిమపిఫలంనాస్తి - తన్యవచనంశుత్వామహజనాస్స
నాయాతీతిపునఃవత్రికాంలిఖత్వా కమపిదూతంప్రేక్షయన్ - తతోరా
జావత్రికాంగృహీత్వాక్రీధానలేనదేదీప్యమానవిగ్రహలూష్టాదశాతో
హిణీబలేననిర్ణత్యవ్రతిష్ఠానగరమోగత్య శాలీవాహనాయదూతంప్రేక్ష
యత్ - తతోదూతస్సమాగత్యశాలీవాహనందృష్ట్వా వాదిత్ - భోశాలీ
వాహనసకలరాజాధిరాజోవిక్రమాదిత్యస్త్యాంసమాహ్వయతి - తస్య
సందర్శనార్థమాగచ్ఛ - శాలీవాహనః - రేనాహమేకాకీరాజానంద్రత్యో
మి - చతురంగబలసమేతస్సకసమరాంగణేంకగ్రీవశ్యేయం - ఏవం
రాజ్ఞేవేదయ - తస్యవచనంశుత్వాదూతోరాజ్ఞేవేదయామాస - త
చ్ఛుత్వా విక్రమోయథాయసంగరరంగమాజగామ - శాలీవాహనో
పికుంభకార గృహమృచ్చయంహస్త్యశ్వరభపాదాతంఘంటేణ సము

జ్ఞాపయిత్వా తేనబలేన నగరాన్నిర్దగ్య సమరాంగణ మవజిగాహే - త
దాత్వే * దిక్పక్రంబలిగంభయాజ్జలగ్ధిర్జాతోభృశంవ్యాకులః పాతా
లేచకితోభుజంగమవతిఃపృథ్వీధరాఃకంపితాః | భ్రాంతాసావృధివీమహావి
షధరాఃక్ష్యేశంవమంతుత్రుటమ్ | ఏవంవృత్తమభూజ్జగజ్జనవశేసర్వం
చమూర్ధమే || తథాచ || #వవనగతిసమానైరశ్వయూరైరనంతైర్వనధర
గజయూరై రాజతేనైస్యలక్ష్మీః | ధ్వజరువిరవతాతై రావృతంబంసమస్తం
వటుపటహనినాదైః పూర్వశేస్త్రీలోకీః | #అశ్వాంఘ్రియైఃకేణుభిస్స
హుతరై ర్వాస్త్రంత్వ శేషంనభశ్చత్రై గావృతమంతరాశమఖిలంవ్యా
ప్తావిశాలాధరా | నిర్ఘోషైరథజైస్తటఃప్రతిహతావాక్పాపిసక్రూయితే
వీరాణాంనినదైః ప్రభూతభయదైర్యుక్తా ప్రసన్నాచమూః || అనంతరము
భయోనైస్యయోస్సుంకులంయుద్ధం సమభూత్ - తతోవిక్రమార్కేణ
శాలీవాహననైస్యంసర్వమపనిపాతితం - శాలీవాహనోవ్యతివిహ్వలస్సక
అవతాకలెమాంస్త్రైతపితృదత్తంవరంస్తృత్వా శేషంనాగేంద్రం పిత
రంసస్సాగ-శేషోపిసర్వాణాసర్వాణాపేషయామాస-తై రాశీవిషైర్దృష్ట
మాత్రమేవవిక్రమస్యనైస్యంనిఖిలంనివపాత - తదనంతరంవిక్రమోరాజా
స్వయమేకాకీనిపృత్యస్యనైస్య సముజ్జీవనార్థం తీర్థోదకేవర్ష మేకంవాసు
కింప్రతివ్రతనస్యతిత్వత్ - తతోవాసుకిఃప్రసన్నోభూత్వాబభాషే- భో
రాజావరంవృణోష్వ - రాజా- భోసర్పరాజయదిప్రసన్నోపితర్నిభుజం
గవిషవేగేన మూర్ఛితంమమనైస్యంసంజీవయ - తథేతివాసుకిరమృతఘ
టమెకమదాత్ - తనుస్మృతఘటంసృహీత్వారాజాఃక్రమస్సత్వరమాజ
గామ - తావద్బ్రాహ్మణః కశ్చిత్సమాగత్యావదత్ * హరేర్గ్రిలావరా
హస్యదంష్ట్రోదండస్సపాతువః | హేమాద్రఃకలశోయత్రధాత్రీద్భ్రతశ్రీ
యందధౌ || ఇత్యాశివముక్తవాణ- రాజా- భోబ్రాహ్మణకుతస్సమాగ
తోసి - బ్రాహ్మణః - అహంప్రతిష్ఠానగరాదాగచ్ఛం - రాజా-యత్త్వ
యాయాచ్యతేతదహంచాస్యామి - బ్రాహ్మణః-భవానర్థిజననింతామ
ణిః- యతశ్చింతితంవస్తుదాతుంప్రభవసి- అతోమమైతస్త్రిణవస్తునిమహాతి
ప్రీతిరస్త్రీతద్దీయతామయమమృతకుంభః- రాజా- త్వంకేనప్రేషితోసి-
బ్రాహ్మణః-అహంశాలీవాహనేనప్రేషితోస్మి- తతోరాజావిచారయా
మాస- మయాపూర్వమస్తైదాస్యామీత్యుక్తం- ఇదానీనదీయతేచేదప
కీర్తిరథగ్నోపిస్యాత్ - అతస్సర్వథాదాతవ్యమేవ- బ్రాహ్మణః- రాజా
కించీదార్థతే- భవాణసజ్జనః- సజ్జనస్తుద్విర్మభాషతే- తథాచోక్తం#

నయతియదిభానుఃపశ్చిమే దిగ్విభాగేవ్రజలతియదిమేరుశ్శీతతాంయాతివ
 హ్నిః | వికసతియదివర్షంపర్వతాగ్రేశిలాయాంభవతితదన్యతంనైభాషి
 తంసజ్జనానామ్ | తథాచ * అద్యాపినోఽస్య తిహరః కిలకాలకూటంకూ
 ర్తోవిభ ర్తిధరణీంఖలువృష్టభాగే | అంభోనిధిర్వహతిమస్సహబాడబాగ్ని
 మంగీకృతంసుకృతినఃపరిపాలయంతి || రాజా- సన్యమాహభవాకృ
 హ్యతామమృతఘటోయమితితన్నైదదౌసాపి రాజానంస్తు త్వానిజస్థానంగ
 రః- రాజాప్యజ్జయినీమగాల్ - ఇమాంకథాంకథయత్వాసాలభంజికాత
 నవోచత్ - భో రాజాయదిక్షమమాత్మానంమన్యసేతర్హ్యువవశ - త
 చ్చుప్రిత్యారాజాతూష్ణీంబభూవ. .... *

ఇతిదతుర్వింశతితమాఖ్యానం సమాప్తమాసీత్.

౨౫. ద్వాదశవార్షికమసవాదవగ్రహంభావినంసమాకర్ణ్య |

అశాపూరజ్యైనిజశిరోబలిందత్తవానితిబూితే.....*

పునరపిరాజాయావస్సంహాసన ఉపవేష్టముపాక్రమత- తావదన్యా
 సాలభంజికాబ్రవీత్ - శ్రూయతాంరాజావిక్రమాదిత్యేరాజ్యంకుర్వతి
 సత్యేకదాకశ్చిజ్యోతిషికస్సమాగత్యజగాద * సూర్యశ్యేర్వమథేందురిం
 ద్రవదవీంసన్మంగళం మంగళ స్సద్బుద్ధింవబుధోగురుశ్చ గురుతాంశుక్ర
 త్కభంశంశశః | రాహుర్బాహుబలంకరోతునతతంకేతుఃకులస్యోన్నతింసి
 త్యంభూతిక రాభవంతుభవతస్సర్వేనుకూలాగ్రహాః || ఇత్యాశిషముక్త్యా
 పంచాంగసుకథయత్ - రాజాపంచాంగుత్వాజ్యోతిషికమవృష్ణత్ -
 భోదైవజ్ఞకీన్యశమేతశ్శంవత్సరఫలం- దైవజ్ఞః- అస్మిన్సంవత్సరేరాజా
 రవిః- మంత్రీమంగళః- ధాన్యాధివతిశ్శనిః- అన్యచ్ఛుః- నైశ్యరోభామశ్చ
 రోహిణీశకటంభిత్వాయాస్యతః - తస్మాన్నర్వధాఅనావృష్టిర్భవిష్యతి-
 ఉక్తంచ- వరాహమహిరేణ * అర్కసుతేనహిభగ్నేభౌమశ్శుక్రశ్చరో
 హిణీశకటే | ద్వాదశచాబ్దాన్నహినహినిర్వతివద్వాణివారిదోనియతం ||
 *రోహిణీశకటమర్కసూసునాభిద్యతేరుధిరవాహినీసరిత్ | కింబ్రవీమిన
 హివారిసాగరేసర్వలోకఉపయాతిసంక్షయమ్ | మతాంతరే * యదా
 భినత్రిమందోయంరోహిణ్యాశ్శకటంతదా | వద్వాణిద్వాదశాత్యంతంవారి
 వాశులూనవర్షతి || ఏతద్దైవజ్ఞవచనంశుప్రిత్యారాజాబ్రవీత్ - పతదవగ్ర
 హానివారణైకమపుపాయంనివేదయ- దైవజ్ఞః- నవగ్రహాశులూమాద్య
 నుష్ఠానంకర్తవ్యంతతోవృష్టిర్భవిష్యతి- తతోవిక్రమార్కశ్శ్రీప్రియాకా

బ్రాహ్మణానాహూయితేభ్యః పూర్వవృత్తాంతముక్త్యాతైస్సోమంకార
 యతుమువక్రాంతవాణ - తతస్సర్వాహూయసామగ్రీసంపాదితా -
 బ్రాహ్మణైఃకల్పీక్రవ్రకారేణవగ్రహహవనసపిక్వతంహూయసాధు
 క్యాంధంప్రాణ్ణాహుతిరపిసర్వర్తితా - రాజాదీవ్యవస్తాద్రినాబ్రాహ్మణా
 సతోషయత్ - తతోభూరిదానేనదీనాంధబధిరవంగుకుజ్జాదయోపినంతు
 ష్టాః - తథాపివృష్టిర్నాభూత్ - తవనంతరమనావృష్ట్యాసగోపిలోకఃవ
 రంక్షేశమగమత్ - రాజాపితేహిందఃఖాసస్వయందుఃఖితస్సన్నైకదాయ
 జ్జ్వాలాయాముషవిష్టోవ్యచింతయత్ - తావదశరీరినేవాగాసీత్ - భో
 రాజాతవపరోపకారోయది. పురస్థితనేవాలయవాసిన్యాఅశాపూరణ్యా
 దేవతాయాఃపురోద్వాత్రింశత్సంఖ్యాయుక్తస్యపురుషస్యకంతరక్షేనబలిం దే
 హి - తతోవృష్టిర్భవిష్యతి - అవగ్రహూపినశ్యతి - ఇతిశ్చ్రీత్వా రాజాదే
 వాలయంగత్వా దేవతాంససుక్రూత్యకంఠేఖడ్గంస్యధాతోపిపితావదేవ
 తా - రాజాతవదైర్యేణప్రసన్నాస్త్వి - వరంవృణీష్య - రాగోఽఽత్ - దే
 విఅనావృష్టింనివారయ - దేవతా - తథాకరిష్యామీతిసద్యశ్చక్రీర - తతో
 రాజానిజభవనమగమత్ - ఇమాంకథాంకథయిత్వాసాలభంజికారాజా
 నమబ్రవీత్ - భో రాజా - ఏవంవిధంసాహసంత్యయివిశ్యతేచేదన్మీగాసిం
 హాసనఉపవిశ - తచ్చుశ్చ్రీత్వారాజాఝోష్టింబభూవ. .... *
 ఇతిపంచవింశతితమాఖ్యానం సమాప్తమ్.

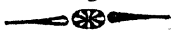
౬౬. పరోపకారిత్వవరీక్షణాయస్సారాణ్ణీయక్తాంబహు వం
 కమగ్నమ్ । ఉద్ధృత్యరాజాసురభిం ద్వజాయదదావతి
 వ్యాహరతీహవైషా. .... *

పునరపిరాజాయావస్థింహాసనైసముషవెష్టుమయతిష్ట తావదన్యాసా
 లభంజికావదత్ - భోరాజన్నత్రసింహాసనైస్థిత్యా రాజ్యంకర్తుంవిక్రమ
 ఏవప్రభవతి - రాజా - సాలభంజికేకథయతస్యమహిమానం - సాబ్రవీత్ -
 భోరాజానిశమ్యతాం - విక్రమాదిత్యసదృశోరాజాన్యస్సత్వోదార్యాది
 గుణైర్నాస్తి - అన్యవృ - యదుక్తంతదన్యధాసనకరోతి - యచ్చితైతిష్టతి
 తదేవవదతి - యద్వాహవదతితదేవకరోతి - అతస్సజ్జనోవిక్రమారాజః - ఉ
 క్తంవ* యథాచిత్తంతథావాక్చయథావాక్చతథాక్రియా । చిత్రేవాది
 క్రియాయాంచ సాధూనామేకరూపతా । తథావ*ఉవకర్తుంప్రియంవ
 కుంకర్తుంస్నేహామకృత్రిమమ్ । సజ్జనానాంస్యధావోయంయథేందోశ్చ

శిరోసుగుః || అతైక దాసురసగ్రాంసంహా సనమలంకకారభగవాన్సహ
 పాత్రిః - తదావ తనష్టాదశ సహస్రాణిమహర్షయస్త్రయస్త్రీః తోక
 టయోదేవా అష్టాలోః పాలాః ఏకోనపంచాశత్సగుర్గణాః ద్వాదశాది
 త్యాః చంద్రాంగారకాదయోగ్రహాః నారదప్రభృతయోదేవర్షయః మే
 నకోర్వశీతిలో ద్దమాసుకేశీఘృతాచీ మంజుఘోషా ప్రీయదర్శిసప్రభృ
 తయోదివ్యాంగనాస్సుర్వేగంధగ్వాదయోగణాశ్చాపేవంత - అత్రాంత
 రెనారదోభామండలే విక్రీమసస్యశః షరోవకారీ మహాసన్వసంవవో
 వారాజాణోపినాస్తి - తద్వచనమాకర్ణ్యసర్వాపిసభావరంవిత్తయంజగా
 మ- కామధేనుః - కోత్రీసందేహః - నకిమవ్యత్రవిత్తయసీయం * దానేత
 వసికార్యేచవిజ్ఞానేవినయేనయే | పిత్తయోహినక ర్తవ్యో బహురత్నావ
 సుంధరా || తథావ * వాజివానరలోహానాంకాస్త పాహుణవాససామ్ |
 నారీపురుషతోయానామంతరామహదంతరమ్ || తదనంతరమింద్రీస్సుగభి
 మవాదీల్ - త్వంనుర్త్యలోకంగత్వావిక్రీమస్యవరోవకారగుణాన్నిశ్చి
 త్యమహనిశేదయ - అథసాసురభిర్విక్రీమార్కాస్యహృదయవరీత్రార్థంరా
 జాగమనమాన్దైర్వృలాసతికుత్రాపిఘోరపంకేనమహజ్జ - రాజాపితాం
 దృష్ట్వా సహసాస్వరూపాభిమానమపహాయదురవగాహావంకె ప్రవిత్య
 స్వయమేవతాంపంకాదాకృప్య ప్రిత్రాశ్యశనైఘ్నాసముష్టిందత్వాకం
 దూయనాదిభిరుపవచార - తదాకామధేనుర్నిజరూపంధృత్వాప్రసన్నా
 భూత్వావదత్ - భోరాజకవరంవృణోవ్య-రాజా-యదిమమసుప్రసన్నా
 సి - తర్హి నజరూపేణమమకృహాసర్వదానివసతుభవతీ-తథేతుక్త్వాసా
 సురభీరాజ్ఞోహస్తగతాభూత్ - తదాకశ్చిద్భ్రాహ్మణస్సమాగత్య*సా
 నందంనందిహస్తాహతమురజరవాహూతకామారబర్హిత్రాసాన్నాసాగ్ర
 రంధ్రంవిశేతిఫణివతౌభోగసంకోచభాజి గండోడ్డినాలిమాలాముఖితక
 కుభస్తాండవేకులపాణేర్వైనాయక్యశ్చిరంవోవదనవిధుతయః పాంతుఫీ
 టాగ్రవత్త్యః || ఇత్యాశిషంప్రీయుజ్యావాదీల్ * రాజస్సర్వారహంయా
 చేనమాంశ్శసనయావతే | అహోహావై వవిపాణోయమీశ్వరాణామపీశ్వ
 రః || యస్తుదారిద్ర్యముదితస్తస్యకృహాసర్వంకృన్యంవర్తతే || తథా
 హి* గ్రామంమేవధికాయదేహిసుభగేహాహోగిరోనిష్కలాస్తస్మాద్భ్రా
 హిసఖేస్తినూతనమిదంకోవోవిధిర్నాస్తివై | యావజ్జీవమిదంసజాతిరవ
 రావృత్తః ప్రభావాదిదంకోజాతోమమసర్వవిత్తవారణేదారిద్యగ్రామా
 ముతః || రాజ్ఞోక్తం - భోబ్రాహ్మణ-కింయాద్యలేత్వయా-బ్రాహ్మణః-

భవానాశ్రితకల్పవృక్షః - యావజ్జీవంసుమదాశిద్ధ్యక్రియఃఖంసస్యాత్ -
 రాజా- ఇయంకామధేనుస్తవేష్ఠితండాస్యతి- ఇమాంగ్యహాణేతితస్తైకా
 మధేనుండదా- బ్రాహ్మణః- స్వగఢేనుంగ్యహీత్వానిజభవసమయాసీ
 త్- రాజాపినిజనగరమగమత్ - ఇమాంకథాంకథయిత్వా సాలభంజికా
 రాజానమవదత్ - కింతథాదాతుంప్రభవసి - తచ్చుత్తారాజాతూష్ణీ
 మగచ్ఛత్ .....

ఇతివద్వీంశతితమాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్.

౨౨. ఆత్మకంఠరుధిరేణభైరవంలొషయక వసుమయం ఘటత్ర
 యమ్ దేవద త్రికిరవాయద త్తేవానిస్యసౌభణతిసాలభంజికా

పునరప్యేకదా భోజేన హీపతా సహోపనమారోఢుం సమాగచ్ఛతి
 తావదన్యాసాలభంజికానిరాజకార-వ్యాజహారక- రాజశుభ్రయితాః
 విక్రమార్కరాజావృక్షీంశాసన్నేకదాధరావర్యటనాథం నిజనగరా
 నిక్షేపత్యనగరమేకమగమత్-తత్రత్యారాజానఃపరంధార్మిశాశ్చుత్రిస్త్ర
 తివిహితానుస్థానతస్వరాః- చాతుర్వర్ణ్యంసాధుపర్యపాలయి- సర్వేజ
 నాస్సదాచారవంతఃఅతిథిప్రియానయాపరాశ్చాసన్- రాజావిక్రమస్త
 త్రవంచదినానిస్థాస్యామీతికంచదతిమనోహరందేవాలయంగత్వాదేవం
 మసంకృత్యరంగమంటవమధ్యాస్త - అత్రాంతరేకశ్చిదాశ్రమారణివా
 తిమనోహరయాపో దుకూలవస్త్రధారి నానాలంకరణాలంకృతః కర్పూర
 కంఠత్రాగత్యనానావిధాకీడాకథావిధాయకంచిత్రాల మవనీయపున
 రపితాభిస్సాధంనిజగగాను - రాజాపితందృష్ట్యాకోయమితివిచారయ
 న్నాస్త - చరేద్యస్స ఏకాకీదీనవదనోవస్త్రాదిరహితః కాపీనమాత్రశేష
 సమాగత్యరంగమంటపేవపాత- రాజోతందృష్ట్యాభణతిస్త్ర- భోజపూ
 ర్వేద్యుర్వస్త్రాభరణాదినాలుకృతశరీరోరాజకుమారభవవేశ్యాభిస్సహ
 సమాగతోసి-అద్యపునరేవందృశ్యసే-కిమేతత్ - సపురుషః- భోజహాపు
 రువకిమేవమచ్యతే. అహంపూర్వేద్యుస్తతైవస్థితః- ఇదానీందైవయో
 గాదేవంతిస్థామి- తథాహి* యేవధిత్వాఃకరికపోలమదేనభృంగాఃపో
 త్పుల్లవంకజరజస్సురభీకృతాంగాః । తేసాంప్రతంప్రతిదినంగమయంతికా
 లంఘింబేషుచారరాతుసుమేషుచదైవయోగాత్ * వికసితసహకారపుష్ప
 వాటివరిముళకేలివరాయణోహిభృంగాః । విలసతిమదతుందిలఃపురాణుస్స

విధిబలాదభునైతిచ్చాన్యతాః * యోవర్ధితాఃకనకవంకజరేణుమధ్యేకుం
 తాకినివికులకుంగతరంగమధ్యే తేపాంవ్రతంవ్రతిదనంఖలురాజహంసాశ్చై
 వాలబాలబటిలంబలమాశ్రయంతే * వాతాందోలితవంకజమ్యతరజఃపిం
 గాంగరాగోజ్జ్వలోయశ్శృణ్వణకలకూజితంమధులిహం సంజాతహర్షో
 త్సవః! కాంతాచంచుపుటావలంబితవిసగ్రాసగ్రహిహృష్యమ సోయం
 సంవ్రతిహంసకోమరుగతఃకష్టంతృణంయావతే || కమలాణా యమితేజ
 స్త్వఃకౌవాకష్టంనప్రాప్తోతి- తథాచోక్తం * బ్రహ్మయోగకులాలవన్నియ
 మితోబ్రహ్మాండభాంఠోదరేవిష్ణుర్యేనదశావతారవహనే క్రిప్తామహాసం
 కటేరుద్రోయేనకపాలపాణిపుటకేభిత్సోటనంసేవతేసూర్యోభ్రాన్యతి
 సత్యమేవగగనేతస్సైననుఃకమలాణే|| రాజా-కోభవాణా పురుషః- అహంకి
 తవః- రాజా-త్వంమ్యాతక్రీడాంజానాసీకిం- పురుషః - దురోదరవిషయ
 అహమేవవివక్షణోనాస్యః- అన్యస్వ - వారిక్రీడాంవరాటముష్టింవజా
 నామి- వరందైవమేవబలవల్-ఉక్తంచ* గజభుజంగవిహంగమబంధనం
 శశిదివాకరయోగ్రహపీడనం | మతిమతాంచసమీత్య దరిద్రతాం
 ఃధిరశౌచాబలవానితిమేమతిః|| రాజా- భోదేవదత్త-త్వమతివప్రాజ్ఞోసి
 కథమేవంపాపేద్యూతకమణీచ్ఛాంకరోషి-దేవదత్తః- ప్రాజ్ఞోపిపురు
 షఃకమలాణాప్రీర్యమాణఃకింనకుర్యాత్ *కింనకుర్యాన్నరఃప్రాజ్ఞః ప్రీ
 ర్యమాణస్సకమణిః! ప్రాగేవహిమనుష్యాణాం బుద్ధిఃకమానుసారి
 ణీ|| రాజా- ద్యూతంపునమహాపాపమూలం- సర్వేషాంవ్యసనానామా
 శ్రయభూతోద్యూతవిధిః- తథోక్తం * భవనమిదమకీలేష శ్చీరవేశ్యాది
 సత్త్వవ్యసననిధిరుదగావన్నధిఃపావబీజం | విషమనరకమార్గైష్వద్రయా
 యీవమత్యః కథహావిశదబుద్ధిద్యూతకార్యకరోతి || తన్నహాపాపాని
 సత్త్వవ్యసనాబుద్ధిమతాత్యాజ్యాని - ఉక్తంచ* ద్యూతమాంససురావే
 శ్యాఖటచార్యవరాంగనాః! మహాపాపానిసప్తైవవ్యసనానిన్యజేద్బుధః||
 ఆన్యచ్ఛ-యస్తైకవ్యసనేనయక్తస్సుశునియమెననశ్యతి-కింపునస్సత్త్వ
 సనాభిహృతః- ఉక్తంచ * ద్యూతార్థమణుతః పలాదిహబకోసుద్యా
 ద్యదోర్షందనాశ్శక్రోజారతయామృగాంతకతయా సబ్రహ్మాదత్తోన్యవః
 చోరత్వాచ్ఛయియాతిరన్యవనితా సంగార్దశాస్యోఃహానేకైకవ్యసనాద్ది
 తాయతథమేసర్వైర్షకోనశ్యతి || తతస్త్యమప్యేతానిసత్త్వవ్యసనానివరి
 త్యజ - దేవదత్తః - భోప్యామిణ- మమైతదేవజీవనం కథంవరిత్యజేయం
 యదికృపాంవిధాయకమపధనోపార్జనోపాయంకథయిష్యసి తదాహం

దురోదరంత్యజామి- అస్మిన్నవసరేవిదేశవాసివాద్వాభ్యామ్మనావాగ
 త్యజేవాలయైకదేశేసముపవిష్టావరస్పరమమంగ్రియతాం- తత్రైక్తిః-కు
 యాపికాచలిపిభాషామంత్రకల్పవలూకితః-తత్రైవంవశాఃపరిద్రవ్యత
 అస్యదేవాలయస్యేశాన్యదిగ్భాగేవంచధనుఃప్రమాణేశ్వభేధనరత్నాది
 పూరితంఘటశ్రీయమస్త్రీ-తత్సమీపేభైరవప్రతిమాస్త్రీ-శ్వంభైరవంస్య
 కంతరక్తైససేచయిత్వాతర్ణవశేతి-తదాగాజాతద్వచనంశ్రీత్వాతశ్రీ
 గత్వాస్యకంతరక్తైరవంసపేచ - తావత్ప్రసన్నోభైరవోజగాద-
 భోరాజప్రసన్నోస్త్రీ-వరంవృణోష్వ- రాజా - యదిమమప్రసన్నోపిత
 హ్యేనైస్త్వయాతకారాయనభరత్పూరితంఘటప్రయందేహి - తతోభై
 రవేణతద్గంకితవాయదత్తం-మూతకారోపిరాజానంస్తుత్వానజస్థానంగ
 తః-రాజావిక్రమోపినినగరమగమత్-ఇతికథాంకథయామాససాలభం
 జికా - తచ్చుత్వారాజాతూష్టిం భూతోగతః||.....*
 ఇతిసప్తవింశత్యాయానంసమాప్తమాసీత్.

౨౨. అత్రహీభేతాళపురేకంచనవంశ్యానివార్యబలిభావాత్
 తత్రాప్రసన్నోదన్మణాం తత్ప్రీథమంబలివిధానమితివక్తి.

పునరపిరాజాకదాచన సహాసనమధిరోఘకామః పాంచాలికామ
 ప్రకేపాదనిధాతుముపచక్రీమే- తావదస్టావింశతితమాప్రతిమాజగాద
 యద్యపిభవాణహింపాలయతి- తదపివిక్రీమారా ఇవభద్రాసనమిద
 మధిరోఘంనాహతి- శూక్రియతాం- విక్రీమాదిత్యోరాజాపృథివీవర్యట
 నార్థమేకదాస్వనగరాన్నిగతోనగరమేకమగమత్ - తన్నగరసమీపే
 నిమగలోదకాకాపితరంగీణీప్రవహతి - తత్తీరేనాసావిధకుసుమఫలభరిత
 విటపికులసంకులంవనమేకమవశ్యత్ - మధ్యేచతస్యసముత్తంగగోపురవ
 రణరమణీయందేవతాయతనమద్రాక్షీత్ - దృష్ట్వాచతత్రనదీజలమవగా
 హ్యతమాలయనలంకుర్వాణంధేవంప్రణమ్యతత్రోపవివేశ- తత్రాంతరే
 వైదేశికేశ్వత్వార్సమగత్యరాజసమీపేసముపవివిశుః- తతోరాజా
 తానప్రాక్షీత్-యూయంకుతస్సమాగచ్ఛధ-తత్రోకశ్చివవచ- పూర్వ
 దేశాదాగచ్ఛామః- రాజా - తత్రోకిమద్భుతమవశ్యత- తేభోమః-స్వా
 మిణాహదపూర్వంలాచనగోచరమకరవామ - యత్ప్రీణాహస్తై
 కృహీత్వావయమాగచ్ఛామ-రాజా- తతిగంకథయత- పురుషః- తత్రీ
 దేశేభేతాళపురీనామవతా-తే-తత్రీశోణిపియీనామదేవతాస్త్రీ-తత్రీ

త్యాజవోజనారాజాచ ప్రతిసంకల్పరంస్వమనోరథపూరణాభాంత్యై
పురుషోపహారంప్రయచ్ఛంతి- తస్మిన్దినేకొపివై దేశిక స్సమాయాతియ
ది తమేవదేవతాయాఃపురఃపశుమివసమర్పయంతి - వయమపితస్మిన్నే
వదినేమాగణవశౌ తన్నగరప్రాప్తాఃతత్రత్యాఅస్తానుపహతుఃమయతి
షత-తాంప్రవృత్తింకర్ణాకర్ణికయానిశమ్యవయంప్రాణిత్రాణ పారాయ
ణాఃకథనుపివలాయనమేవశరణంకున్వానాస్సమాగతాఃస్వః- ఏతన్నహ
దాశ్చర్యమస్తాభిర్దృష్టం-తచ్చుత్వా రాజావిక్రమస్తత్రాత్వా దేవతా
యతనమతిభయంకరంవిలోక్యదేవతాంనమస్కృత్యాస్తాప్సీత్ * బ్రాహ్మిన్స్త
వారిరు హేందుసౌమ్యవదనామా హేశ్వరీలీలయాకౌమారీరిపువగణాశ
నకరీదకాఠ్రియుధావైష్టవీ | వారాహీఘనఘోరఘుర్లురరవాప్యైండ్రీవవ
జ్రాయుధా చాముండాగణనాథరుద్రసహితా రక్షంతుమాం మాతరః ||
ఇతిస్తుత్వాతత్ప్రీతంకవంబవమధిశిశ్యే- తస్మిన్దినమయోకశ్చిదీనవదనోవై
దేశికోవహాజనై ర్వాద్యపురస్సరఘనీయత- రాజాపితందృష్ట్వా స్వమన
సివిచారయతిస్త - అయమేవదేవతాబలినిమి త్తంమహాజనై స్సమానీతః-
తతాదీనవదనోదరిన్పశ్యతే- అస్మిన్దినమయో మమశరీరందత్వాముంఘో
చయిష్యామి- ఇదంశరీరంశతంవద్దానిస్థిత్యాపిసర్వధానాశమేవయాస్య
తి- అతస్స్వదేహవ్యయే నాపిధమణంకీర్తిణంచ సమాజయిష్యామి - ఉ
క్తంవశచలాలక్ష్యశ్చలాఃప్రాణాశ్చలోదేహ్యాపియావసం | చలంచల
శ్చసంపారఃకీర్తిణధర్మశ్చనిశ్చలః || తథాచ * అథాఃపారద చంచలాగిరి
నదీవేగోపమం యావసం మానువ్యంజలవీచివిందుచవలం ఘనోపమంజీవి
తం | ధమణయోనకరోతినిశ్చలమతిఘ్నస్య గాగణలోద్ధౌటనం వశ్చా
త్త్రావయుతోజరావరిణతశ్యోకాగ్నినాదవ్యతే | వినంవిచార్యరాజాతాన్త
హాజనానువాచ- ఆయందీనవదనః కుత్రకిమథణంనీయతే-జనాః - అముం
దేవతాబలినిమి త్తంనయామః- రాజా- కింకారణం- జనాః - దేవతానేన
పురుషోపహారేణతుష్టాసత్యస్త్రవ్తనోరథంపూరయిష్యతి- రాజా - భోమ
హాజనాఅయను త్యంతమల్పతనుః-పరంభీతశ్చ - ఆస్యశరీరోపహారేణ దేవ
తాయాః కానామతుష్టిర్భవిష్యతి- తస్మాదముంఘంతుభవంతః- అ
హమేవతరగ్ధంమమశరీరందాస్యామి - అహంపుష్టాంగోస్మి - మమమాం
సోపహారేణ దేవతాసంతుష్టాభవిష్యతి- అతోమాంనయతేతి భణిత్వా రా
జాతంవిమోచయిత్వా స్వయమేవదేవతాయాస్సుమతంగత్వాస్యభిక్షం
కంలేచకార-తావద్దేవతామండలాగ్రమాకృత్యజగాద భావహాసత్త్వత

వాదార్యేణైర్వేద్యైశ్చవసంతుష్టాస్త్వివరంపృణీప్య-రాజా-దేవియదిశుమత్ర
 సన్నాపి కవ్యాద్య ప్రభృతిపురుషమాంసోపహారం పరిత్యజ - దేవతా
 వ్యంగీచకాక-తత్రవ హాజనారాజానమవదత్. మహిపాలత్వంజనసుఖర
 భిలావస్సుకాపగాథా మేవపరంభైకలవహాసీహాహునాభవ-తథాహి*స్య
 సుఖనిరభిలాషఃఖద్య సెలోక హేతోః ప్రతిదినమథవాలెవృత్తిరేవంపిదై
 వ!అనుభవతిహిమూర్ఖాపాదప స్తీప్రముష్ణంశమయతిపాతావంభాయ
 యాస్వాశ్రితానాం||శతోరాజాపితదనుష్టాంకృహీత్వా జననగర ముగళను
 ల్ ఇమాంకథాంకథయిత్వాసాలభంజికారాజాననబ్రవీత్ భారానగరధు
 రంధరత్వయ్యేవమాదార్యంవిద్యతే-తచ్చుత్త్వారాజాతూష్ణీంబభూవ.*
 ఇత్యష్టాపింశోఖ్యానంసమాప్తమ్.

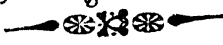

౨౯. ఏవహి : క్రవ భూవః కన్తైచిద్యందినే దరిచాయ ।

రత్నా స్వప్టాకోశా ద్దదావితీయం నృపం బూితే .

భూయోపిసమాగతం భౌజరాజనుపరావ్యాజహార- నేదమధిస్థాతు
 మహాతిభావా- శ్రీయితాంరాజా- ఏవదావిక్రమాగోరాజారా
 జన్యమూలై స్సంసేవ్యమాన స్సభాయానువవివేశ - తదాకశ్చనస్తతి
 పాతకస్సమాగత్యప్రణమ్య*యాపద్వీచీతరంగావహతిసుకనదీజాహ్న
 వీపుణ్యతోయంయావచ్చాకాశమా ర్గైతవతిదినకరోభాసగరోలోకపాలః।
 యాపద్వజ్రేంద్రనీలస్ఫటికమణిమయంవిద్యతేమేరుకృంగంతావత్సుత్రై
 స్సపాత్రైస్సృజనపరివృతోభుజ్త్వ రాజ్యంస్యపాల|ఇత్యుక్త్వాస్త్రాపీత్
 *యథాతోయంసమాకాంక్షుః యువోగ్రీష్టపీడితః|నిరీక్షతేథజీమూ
 లంతథాహంతవదర్శనం|| ఆహంతుహిమవన్నికటాద్భవతఃకీర్తింసమాక
 ర్ణ్యమారాదాగతోస్తి* కర్పూరాదపిక్తైరవాదపిదళతుగందాదపి స్వర్ణ
 దీకల్లోలాదపికైతకాదపిచలతాగంతాద్యగంతాదపి। దూరోస్సుక్తకళం
 కశంకరశిరశ్శీతాంశుఖండాదపిశ్వేతాభిప్రసక్తిఃభిధావళితా సప్తాన్త
 వామేదినీ* దేవదేవతరుచ్చాయామాశ్రితోస్తిమహీపతే । కిన్నామఖిలు
 దైన్యంమేధన్యోనాన్యోస్తివచ్చువి * దేవసర్వస్యదాతారంభవంతంప
 శ్యతోమమ! గాహలేహృదయంభూవంతంవదాన్యశిరోమణిం||రాజా- క
 సైష్టరణవిధీమాగతః - వందీ - దేవలస్త్వైతరస్యాందిశిహిషవస్సర్వతో
 త్తరదిగ్భాగేజంబీరనగరేధనేశ్వరోనామరాజాస్తి - సతావదిధానాం
 దారిద్య్రీమఃఖంనివార్యతాకాధనపతీకరోతి - ఏకదాతేనధనేశ్వరేణ

మా ఘోషార్థసప్తమ్యాంవసంతపూజావిహితా-|| శ్రీదానాథగమస్తేదశకో
 టిమవర్ణం చరికవిత్తవాక-వివమాదార్యగుణగరిష్ఠస్సరాజాజాగతి- ఆ
 స్తికాదేశేదేవవికపవతాద్యశోద్యుప్తః-తస్యవచనంశ్రుత్వా రాజాఖాండా
 రికమాహనాయావాదీతే ఆముంపందిసంభండారణీత్వా మహాగ్నాణిర
 త్నానిదర్శయ-తతోయింయావంతివాంఛతి-తావంతిరత్నానిగ్నాహోతు- త
 థాకౌశాధ్యక్ష స్తంభంధారణీత్వాదివ్యాగ్యనేకరత్నాన్యదర్శయత్-స్తు
 తిపాతకోపిస్తేప్సితానిరత్నానియథేష్టం గృహీత్వాపరిపూర్ణమనోరథో
 రాజసమీపమాగత్యభ్రాతీప్తభౌదేవతవద్రసాదాచవాంఛనపతిర్జ్ఞాతోష్ఠిన
 వాపినిధయోమనుమాస్తైప్రాప్తా ఇవ-మహారాజపీఠరణ్యగర్భాదయోవిభ
 వస్తులాన్మాదిరోహంతి- తథాహి వేధావేదనుయోవిష్ణుగోవిందోపిగ
 దాధరః| శంభుశూలీవిషాదీచదేవ్యకెనోపమీయతా||ఇతిస్తుత్వాబ్రహ్మ
 యుర్భవేత్యాశిషమభిధాయనిజనివాసమయాసీత్-ఇతికథాంతథయిత్వా
 సాలభంజికారాజానమబ్రవీత్ - భోరాజ- కిమాకర్ణితమాదార్యం వి
 క్రీమారణ్యస్య-రాజాతూష్ణీంబభూవ-..... *
 ఇత్యేకోనత్రింశోఖ్యానంసమాప్తమాసీత్.

30. ఇంద్రజాలవిదుమఃప్రవీణతాం భూమిజాగరవలోక్యవిస్తీతః|
 పాండ్యభూపతి సమర్పితంధనంద త్తవానికతువక్త్రీసాంత్రతం||

అథభూయోవిభద్రాసనమధిరోఘనుభిలషమాణమన్యా సాలభంజి
 కాభణల్ - మహీపాలపక్రీమస్యాదార్యంత్వయికించద్వై- రాజా-భో
 సాలభంజికేకీదృశంతత్ - సాబ్రవీత్- రాజశూయితాం- ఏకదావిక్రీ
 మస్సకలసామంతరాజమమారైరువసేవ్యమానస్సంహాసనమధ్యాస్త - త
 త్రవకశ్చిదైంద్రజాలికస్సమాగత్యరాజానంసమసూక్యజగాచ-దేవసక
 లకలాభిష్టాస్యతవసమీపమాగత్యే బహవవింద్రజాలికాజలాఘవమదర్శ
 యాకీల- మమతాపదిగమేకంలాఘవం తత్రిభవాక త్రశన్నేసచేతసా
 విలోకయతు - రాజా-నేదానీమవసరోస్యాకం- సానసమయస్సంప్రా
 ప్తః-శ్వఃప్రభాతేద్రీత్యోమః- అథపరేమ్యః ప్రభాతేరాజావిక్రీమస్తు
 త్కాలోతిరంసర్వమనుస్తానజాతంవిధాయప్రీయబాంధవై స్సమాశరీరవృ
 త్తినిర్వత్కృణవస్త్రోభరణగంధమాల్యాద్యైరలకృతస్సకలసామంత మ
 హీకాంతహితపురోహితసేవితస్సధర్మాభిధానం సభాభవనమవగాహ్య
 తదిదమమధపరిబృథప్రసాదసమాసాదితమాసనమాఘోయితమైంద్రజాలి

కమాహ్వవయత్ - బంద్రజాలికామహాకాయామహాశ్శశుభిదేదీవ్య
మానవదనోదక్షిణహస్తేభిద్దంధ్యత్వా అతిమనోహర యావలావణ్య ప్రే
క్షణీయాం కామపికమలలోచనాంపరిగృహ్యారాజాస్థానమంటవం ప్రవి
శ్యరాజానంప్రణవ్యతస్థా - తదాసర్వేపిసామాజికాస్సవిష్టయకుద్రా
యుః అప్రాప్తుశ్చకోభవాకామతస్యఇతి- బంద్రజాలికః - అహం
హం బంద్రనేవకః కదాచిత్వామి నాశస్త్రోభూమండలేతిస్థామి-ఇయంమమ
ప్రేక్షణీ- అద్యస్యగేదేవానాంపూర్వదేవానాంవమహద్భుతం ప్రవ
తతే- అహంతతిగచ్ఛామి - అయంతురాజావిక్రమాదిత్యః పరసారీ
సహజాదరభిష్యశౌఘం అతాహమస్యసఃభే ప్రేయామిమాం నిక్షిప్య
యుద్ధార్థంగమిష్యామి - తచ్చుక్తిత్వారాజావిక్రమాదిత్యః పరమాద్భుత
భరితహృదయఃకథనపుర్రీచకార - సోపివిక్రమహస్తైప్రణయినీంసమ
ర్ప్యతంప్రణవ్యరుడితగగనముత్పచాత - తావదాకాశే రేరేమారయ
ఘాతయేతిఘోరతరావాగభూత్ - అభసర్వేపిసభ్యాయుగవ దున్నమిత
వదనాస్సకాతుకమపశ్యత్ - తదనంతరం ముహూర్తమాత్రై రాజసి
మక్షుంద్యుఘమష్టినిపీడితకృపాణోరుధిరధారారూపితో బాహురేకోది
వంపచాత - తతోరాజావిలోక్యసభ్యానవాదీప్రహాసయం వీరస్సంగ్రా
మేప్రతిభతైర్వృపాశ్యత- తస్యైకస్సఃక్తో బాహురత్రవతితః - ఏవం
వదత్యేవరాజనికబంధోన్యపతతే - సమనంతరమేవశిరోపతదదృశ్యత.తం
దృష్ట్వాసావనితాసకరుణంజగాద-భోదేవమమభతాఃరణాంగశేయుఢం
విధాయశత్రుభిర్నిహతిః - తస్యేదంశరీరంసఃక్తోబాహుశ్శిరశ్చ- మమ
ప్రాణప్రియం యావదక్షయోనవృణ్వతే తావదహం గమిష్యామి - మ
మాగ్నిదీప్యతాం- ఏవంతస్యావచనం శుక్తిత్వారాజాబ్రవీత్ - అయి
పుత్రికినభగమగ్నింప్రవేక్ష్యసి త్వానహంతనయామివ పరిపాలయా
మిరతూత్సశరీరం- వనితా- దేవకినభిఢీయతే యదథామేతచ్ఛరీరం స
మేస్యామీదశామిమా మనుభవతి దేవతదేతచ్ఛరీరం కస్యకృతే రతూ
మి- దేవోప్యేవంమావాదీత్-యతఃప్రకుదాఃవతివత్సఃగా ఇతిస్యతిస్సి
క్తోయంపంథాః- తథాహి * శశినాసహయాతికా ముదీపహమేఘేన త
టిశ్చృతీయతే | ప్రిమదాఃవతివత్సఃగా ఇతివ్రీతివన్నంహి ఏచేతనై రపి |
తథావస్తృతిః * మృతేభతఃరియానారీసమారోహద్ధుతాశనంసారుం
ధతీసమాప్రోత్తాస్యకఃలోకేమహీయతే|తథా*యావచ్ఛాక్సామృతే
త్యోభార్యాత్సానంప్రదాహయేత్ | తావస్తుంచతినోదేహం ప్రేగింశ్

కథం దన * మాతృకంపితృకంవైవ యత్రజైవ ప్రదీయతే । కులశ్రీయం
పునాత్యేషాభతాఽరంయానుగచ్ఛతి॥తథావ * తిస్రోకోట్యోర్ధకోటీచ
యాఽరోమాణిమానవే । తావతాఽలంవసేత్స్వర్ణే భర్తారంయానుగ
చ్ఛతి * వ్యాళ గ్రాహీయథావ్యాళం చిరాదుద్ధరతే బలాత్ ।
తథాస్త్రీపతిముద్భ్యశ్య సహతేనైవ మోదతే * దుర్వృ
త్తంవాసువృత్తంవా సర్వసావరణంతథా । భతాఽరం తారయత్యేషా
ఖార్యాధమేఘుష్ఠితా ॥ రాజకపతిహీనాయా జీవితే వ్రయోజనం
సకినుపిద్యశ్యతే-ఉక్తంచ* దీనాయాఃపతిహీనాయాఃకిం నార్యా జీవితేఫ
లం । శ్మశానపటవస్త్రస్యాశ్శరీరంనివృయోజనం॥కించ* అతిబంధుతయా
నారీబహుపుత్రిగణైర్భూతా । భోజ్యాభవతిసానారీ వహీనాతపస్విన్॥
తథాచ*గంధైమాఽల్యైస్తథాధూవైర్విచిత్రైర్భూవనైరపి । వాసోభి
శ్యయనైశ్చైవ విధవాకింకరివ్యతి* నాతంత్రీవాద్యతేవీణా నాచక్ర
యాతివైరథః । నాపతిస్సుఖమాప్నోతినారీబంధుశ్చవైరపి ॥ మితందదాతి
హిపితామితంమాతామితంసుతః । అమితస్యతుదాతారంభతాఽరంకాన
పూజయేత్ ॥దరిద్రోవ్యసనీవృద్ధోవ్యాధితోవికలస్తథావతితఃకృపణోవా
పిస్త్రీణాంభర్తావరాగతిః ॥ నాస్తిభర్తృసమోబంధుర్నాస్తిభర్తృసమ
స్సహృత్ ॥ నాస్తిభర్తృసమోనాథోనాస్తిభర్తృసమఃప్రియః॥ వైధవ్య
సదృశంచుఃఖంస్త్రీణామస్యన్నవిద్యతే । ధవ్యాసాయోషితాస్త్యుక్యే మి
యతేభతుఽరగ్రతః॥ ఇత్యేవముక్త్యాసాహుతాశనదానాయరాజ్ఞఃపాద
యోఃపపాత-రాజాపితస్యాఃపతిభక్తివవతింపవనంశ్రీవణసాత్మోత్వా
కరుణారసాద్రాఽంతఃకరణశ్రీఖంకాచభిశ్చితాంవిరచయ్య తావసుజ
జ్ఞ- సాపిరాజ్ఞస్సకాశోదనుజ్ఞాంప్రవృత్తశరీరేణ సహపావకంప్ర
బివేశ- తతస్సూర్యోపినంకుచితకరసహస్రీశ్చరసుగిరిశిఖరగహ్వరమవ
జగాహ- ఆథ రాజాపిసాయంతనంకనుజాతంఽర్చ్యత్యక్రమేణనిశా
మనైషీత్ -అథప్రభాతాయాంత్రీయామాంయాముదయమహీధరశేఖరా
యితనాత్కిభానారాజాసంహాసనోపవిష్టస్సకలసామంతసంహతిప్రణ
తీగ్యావదంగీకుర్వన్నాస్త్ర తావత్సవీరోయథాపూర్వం ఖడ్గహస్తాదేదీప్య
మానవిగ్రహూనభస్తలాదవతీర్య రాజ్ఞః కంఠేసురతరుకుసుమనిమి
తాంపరిమళలుబ్ధమధుకరనికురుంబనిరంతరావక్షూనాం దివ్యమాలాంస
మర్వ్యమహేంద్రసండేశంతస్త్రైనివేద్య నానావిధ ప్రథనానుబంధాః క
థాః కథయితుముపచక్రమి తతస్సర్వాపిసభావిస్తీతాబధూవ- తదాపీ

రోవదత్ - అహమితోనిగణ్యస్వగణంగతోస్తికిల - తత్రదేవానాంజై
 త్యానాంచనుహాసంగ్రాహఃప్రవృత్తః - తత్రోవమయాబహవోదాన
 వానిపాతితాః- కేవలకాందిశీకాఅసణ - ఏవంసంగ్రామే సకాశఏవ
 సంపుత్రేదేవస్సహస్రీలోచనస్సప్రసాదమ్మనువలోక్యజగాద - అమోవీ
 రచిరాద్వృష్టోసి- ఏతావంతంకాలంకుత్రస్థితోసి - తతోవాదిషం- స్వామి
 నశ్మాపాదేతావంతిదనానిభూలోకేస్థితోస్తి- అద్యస్వామివోజైత్యైస్స
 హయ్యుధ్ధంప్రాప్తమాకర్ణ్యసహాయాథగమాగతోస్తి- తదావరంప్రసన్న
 చిత్తోమహేంద్రఃఅయేవీరభద్రంప్రథమమ్మధ్యమలోకంమాగచ్ఛతాత్-సం
 వత్రితవాహంప్రసన్నోస్తి-గృహాణకనకవలయమితి స్వకగాన్వళకంకణ
 మస్తుచ్యమహాస్త్రేస్వయమేవాకలయాంచకార పునరహంవ్యజ్జిజ్ఞాపం-
 భోస్వామిణాహనుత్రాగచ్ఛకవిక్రమా ర్భాభార్యాంక్షిప్యగతోస్తి
 తాంగృహీత్వా యుడితిపునస్సమాగమిష్యామిదేవపాదమూలమితిసమా
 గతోస్తి- తత్రామేపేయిసీప్రేవ్యతాం- రాజాతద్యచనశ్శ్రీత్యావి
 ప్రయంగత్యాతూష్ఠీంబభూవ- వింద్రజాలికః- రాజాకిమిజోషమాస్య
 తే - తదాసఖ్యఃకిశ్చిదాహ-తవభార్యాగ్నింప్రవిష్టా- వింద్రజాలికః -
 హంకేమేతత్ - తతఃపరస్పరవదనానిఃకయిత్తోఃకుత్తరీభూతాస్తూ
 ష్ఠీమాసణ- తదావింద్రజాలికః - భోరాజవతంస వరదారసంహలాదర
 స్సకలాధిలోకకల్పతరురితిమహాతీంకీతిమాసాద్యమమప్రాసప్రీయా
 మంతఃపురేంగోవ్యకిమథణంతూష్ఠీంస్థితోస్తి- కిమేతదవచరణం- ఇత్యు
 క్తవతితస్త్రిణ - రాజాసంకుచితమనాశ్శుద్ధాంతచరాణ సౌవిదల్లానా
 హలాయావాదీత్ - సౌవిదల్లాస్సత్యంబూత- కిమస్యదయితాంతర్వర్త
 తే-సౌవిదల్లాః- స్వామిన్నప్రజ్ఞనన్యాదేవ్యాసల్లపంతీసుఖమాస్తే-గాజా
 తర్వ్యత్రానయిత-తస్మిన్దేవహాప్రసాదభి సత్వరమంతఃపుంగంప్రవిశ్యతా
 మానిభ్యః- రాజాతాంద్యష్టాపామా జితైస్సహమహాంతంవిప్రయనువా
 వ-అత్రాంతరోసవీరస్థిశ్వాస్తాషీత్ - జయమహారాజసకలకహీపాలను
 కుటకోటినుశీకిరణపాటలితపాదపీఠజయనిరగణశదావోదకథా రాపూర
 జ్జవమాసఖిలమార్గణఃక్రమవసుంధ గాధురంధర-అహమైంద్రజాలికఃమ
 యైలిదింద్రజాలవిద్యాలాఘవంఽన్విశం- రాజావరమాశ్చ్యుతరంగితాంత
 రంగోబభూవ-తస్త్రిణమయేభాండారిక ఆగత్యోవావ - భోస్వామిణా
 పాండ్యరాజేనస్వామినేకరఃప్రేషితః- రాజాకింప్రేషితం - భాండారి
 కః- దేవ * అష్టాహాటకకోటయస్త్రీనవతిర్ముక్తాఫలానాంతులాః పఞా

శస్త్రదగంధబుభుమధుసాకౌరంధరాస్సింధురాః । అశ్వానాంశ్రీశతంబ
తుష్టశరథాంవిణ్యాంగనానాంశతం హ్యేతద్విక్రమభూమిపాలభవతస్త
త్పాండ్యరాత్నేప్రితం ॥ తతోరాజాసర్వమైంద్రజాలికాయదీయతామ
శ్యాదిదేశ- తదాతేనతస్సర్వంతస్తైదస్తం- ఇమాంకథాం కథయిత్వా
సాలభంజికాభోజగాజసప్రవీత్ - భోరాజాన్సర్వశమాదార్యం విద్యతే
చేదుపవిత- తచ్చుక్తివాభోజరాజోవీడితస్తూష్ణీంగృహంకః: .....
ఇతిశ్రీరాజాభ్యాసంసమాప్తమాసీత్.

30. అత్రాయంకుతికాశలాద్విలసతోభైతాశతస్వాంమృతిం ।
దూరేపీహ్యతతశ్చహంతుననసం దిగ్యాససం సంహ
రణభైతాశంస్యవశంబదంబకలయన్నష్టేచసద్ధీవరాః ।
హ్రీహ్యోద్దామయశాశ్శశాసవసుధామిత్యేవమాభాషతే ॥

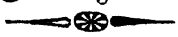
పునరప్యేక దారాజాసింహాసన మారోఘమాజగామ - తావదన్యా
పాంచాలికాజగాద- భోజుహీవల్లభవిక్రమాంకసద్యశమేవవహరితిమ
హంద్రోదతాదేశమిదమాసనం తదియానంగళ గుణాస్త్యయ్యపియ
ది-కామముపవిత రాజాభోసాలభంజికేకథయితస్యభవ్యగుణాః- ప్రతి
మా- రాజాశ్రూయితాం- విక్రమారే-రాజ్యంపర్వత్యేకదా కశ్చిద్ది
గంబరఆగశ్య* శ్రీశోదదాతుభగవాభక్తానాంవస్సమీహితంయస్ఫుక్తి
శ్శుక్తామేతేముక్తికన్యాకరగ్రహ* ధ్యానవ్యాజముపెత్సబింతయసికా
మున్మీల్యుఃతేమిఃతుణంవశ్యానంగళరాతురంజననముం రక్షువ్రీఘోన్యంన
చేతే । మధ్యాకారుణీకోసకఘృణాతర స్త్యత్తేస్తీకోన్యంపుమా నిత్యేవం
సవధూఃనై రభిహితోదేవోజినఃపాతువః* యచ్చావగాశ్రీస్సదనంసురా
ణాంయన్తంసురాపర్వభువోముఖాని యత్తుణీరంభోధరపానభూమిదైవ
స్సభూయాన్సవతాంశివాయ* ఏకంధ్యాననిసీలనాన్తుకుళితంబత్సర్వీ
తీయంపునః పార్వత్యావదనాంబుజేమదలసద్భృంగాయితం యస్యనై ।
అన్యధూరవికృష్టచావనుదనే కోధానలాద్దీపితం శంభోర్నంగళదం స
మాధిసనుయేనెత్రత్రయంపాతువః ॥ ఇత్యుశిష ముక్త్యా రాజ్ఞోహస్తేఫల
మేకమదాత్ - అథరాజనిధిఃప్రమాసనమధ్యాసీనో వాచమేవనుదంచ
యామాస- రాజన్మహాంమాగళీపణచతుర్దశీదివసేత్సశానేహవనంకరి
ష్యామి- భవాన్ద్విపరోవకారి- మహాసత్త్వాధికస్తద్భవతు మామకహవన
సహకారి- రాజా- మయాకింకళవ్యం- దిగంబరః-మహాశ్శశానస్యాన

తిరూరేశమీపాదపమూలేకల్పిద్భేతాల్లోవరివరణలే - నత్వయామానేన
సమానేతవ్యః - రాజా ఓమిత్వ్యురీవకార - తువణకః - కృష్ణవతుదణ
శ్యాంబులూకుద్రవ్యాణిసంగృహ్యనుహాత్మశానవాటనుగాహత - రా
జాపికృపాణపాణిర్నహాత్మశానవివేక - తత్రచ దిగంబుగోభేతాళపరిగ్ర
హార్థం శమీనుహిరుహనుదశణయన్ - తేనజమార్గైణభూరుహంతంప్రా
వృభేతాళంసూంధేకృహీత్వాత్మశానమార్గై సమాగచ్ఛతిభూపాలే భే
తాల్లోజగాద - భోరాజణ - మాగణశ్రమాపనయాయికాపి కథాకథ్య
తాం - రాజామానభంగభయాత్పూర్ణీంజగావ - పునశ్చేతాళఃకథాంనక
థయసి - మానభంగభయాన్నజబ్బసి - తవ్యాహంకథయామి - కథా
వపానేమమప్రశోత్తరంజ్ఞాత్వాపిమానభంగభయాన్నకథయిష్యసి చే
త్తపశితస్సుహస్రీధాఫలివ్యతిభిభాణిత్వాకథాంకథయితుమా రేభే - భా
రాజణశూక్రియతాండక్షిణెనహినవంతంవింధ్యవతీనామనగ్రి - తత్రీసువి
చారోనానురాజావసత్ - గస్యపుతోజయిత్సేనః - సవికదాఖటనాయ
మహాదరణ్యమవగాహ్యతత్రీకరిణమేకందృష్ట్యతమనుధావణసుమారమ
తివపాశ - అథకథంబిన్నరమాగణముపలత్యనుంగంనుండమేకాకీసమా
గచ్ఛణమధ్యేకానుపితరంగిణీనుదాక్షీత్ - తత్రీతరేకశ్చిద్బ్రాహ్మణో
నుశ్రేణస్తతివ్రత్ - గాజపుత్రస్తత్రమీవంగత్వావదత్ - భోబ్రాహ్మణయా
వదహంజలంపిబామి అమునుశ్వంగృహణ - బ్రాహ్మణః - కింవపీష్యో
హనుశ్వంగృహీతుం - తత్రేస్తికశయాతాడితోబ్రాహ్మణోరుడణ రాజ
సమీవమాగత్యసర్వంసృత్యాంతంసివేదయామాస - సరాజాపి తచ్చు
త్వారోహిరుణలోవసంపుత్రంస్వదేశాన్నిగ్వాసయితుమియేవ - తస్మిన్న
వసరేసచివఃప్రీహ - దేవరాజ్యభారోద్వహనయోగ్యం కుమారంకిమితి
దేశాన్నిర్యాసయసి నైతదుచితస్తున్యే - తదారాజాసభేసముచిత మే
వేదమస్యమన్యే - యద్బ్రాహ్మణంకశయాజఘాన - బుద్ధిగుతాపురుషేణ
బ్రాహ్మణద్యేషోనకార్యః - ఉక్తంవశనవివంభతుయెత్పాణ్ణోనకీదేన్మ
న్నగైస్సుహ - నసంద్యాద్యోగిబృందానిబ్రహ్మద్యేషంనకారయత్ || భా
మంత్రాకింత్యయావశుత్రాపురాణాని - పురాబ్రాహ్మణశాపాదీశ్వర
స్యలింగంపహత - తథావశ ఆశ్చున్నతవదంప్రీప్తః పూజ్యంనైవావ
మానయేత్ | నహువశ్యక్రతాంప్రాప్తశ్చ్యతోగస్త్యావమానతః || అతో
బ్రాహ్మణాస్సర్వేపిపూజనీయావవ - ఉక్తంవశద్విజాశ్చనావకుంతవ్యా
ప్రైలోక్యేశ్వరపూజితాః | దేవవత్సూజనీయాస్తేదానమానార్పనాదిభిః

*యోగ్యతఃస్వర్వభక్షోగ్నిరపేయస్సుకుఃపాదాదధిః । తయీచసకృత
శ్యంధికోఽనష్టోవివ్రకౌపనాల్ ॥యితస్సోకుంసదాశ్చంతి హవ్యానిత్రీది
పాకసః । కవ్యానిచైవపితరఃకింభూతమధికంతఃఃతథాచ * యేపూజి
తాస్సురాస్సుర్వేమనుష్యాశ్చైవభారతఃతపోవ్రీతధనాయేచకస్తాకజగతి
నార్పయేత్ * పూర్వంపితస్సముద్రోయైర్వింధ్యోయైర్వినిపాతిరః। యై
శ్చాపిదేవతాఃపుష్టఃకింభూతమధికంతఃః* యపవందేవమన్విచ్ఛేదారా
ధయతుమవ్యయం। సర్వోపాయైఃత్రయైశ్చైవసంతోషయతుసద్వజాక
తథాచ- ద్వారవత్యాంభగవత్యాకృష్ణేనాప్యక్రం * ఘ్నంతంశవంతంప
రుపంవదంతంయోబ్రాహ్మణంనార్పయతేతథామాం । సపాపకృద్బ్ర
హ్మదవాగ్నికుఢ్యేవధ్యశ్చనంద్యశ్చనచాస్త్రదీయః॥ కించ* యశ్చమాంప
రయాభక్త్యాహ్యోరాధయతుమిచ్ఛతి । తేనపూజ్యాద్విజాస్సమ్యగేవంతు
ష్టోభవామ్యహం॥ ఇత్యుక్త్యావునరాహ అనేనదురాత్మనాయేన హస్తేన
బ్రాహ్మణస్తాడితఃతస్యశ్చేదన పవవ్రతీకారఇతికరశ్చేదనం నిర్ణినాయ-తావ
దేవబ్రాహ్మణస్సమాగత్యతంరాజానమఘాణీత్ - భోరాజకాసుతోబాలి
శస్త్రధాకృతవాక- అద్యప్రభృతీదృశమనుదితంనకుర్యాత్ - అద్యోయ
మవరాధోమర్షణీయః- అహంపునర్నర్మయామ్యేనం-ఇతితస్యవచనంశు
త్వారాజాస్యపుత్రంవిససజ- బ్రాహ్మణోపియథాగతమగాల్ - ఇతి
కథాంకథయత్వాభేతాళఃపాహ- యదిజానాసిబూహి - అనయోః
బ్రాహ్మణభూపాలయోఃగుణాధికఃకః - రాజాభూపాలపవగుణాధికః-
తస్ముత్వామానభంగోబాతఇతి భేతాళశ్శమీతరుమాజగాను- రాజా
పిపునస్త్రీగత్వారంసగంధేనమారోవ్యయావదాజగామ తావత్సునర
పికథాంకథయతిస్త- పవంవిధాఃకథాఃపంచవింశతీఃకథయామాస - త
తోభేతాలోవిక్రీమస్యబుద్ధికాశలంకథాగ్రీహవైదగ్యం కృపారసౌదా
ర్యాదిమాంశ్చగుణాన్నిరీత్యుతస్త్రికాప్రసనోభూత్వావిక్రీమమవాదీత్
భోరాజన్నయందిగంబరస్త్యాంనిహంతుంవ్రయతతే- రాజా- కథమివ -
భేతాళః- యదాత్వంమాంతత్రీనయిష్యసి - తదాసపవంత్యాంపదిష్యతి
భోరాజకాత్వమతిశ్రాంతోసి- ఇదాసీమిదమగ్నికుండంప్రదక్షిణీప్యత్సదం
దవస్త్రిణమ్యఃజస్థానంగచ్ఛ- ఇత్యుక్తస్త్యంప్రణామంకసుణం నమో
భవిష్యసి తదాదిగంబరః ఖడ్గైసభవంతం ప్రహృష్య తావకేన మానేన
హేమామంకృత్వాపూర్ణాహుతింవిధాయతత్ర హేమామేవ్రహ్మణంమాం
కృత్వాసర్వమేవేదంకమబ్రహ్మార్పణంకరిష్యతి - పవం కీయమాణేస్య

దిగంబరస్యానిమాద్యప్తసిద్ధయోభవివ్యతి- విక్రమః- సఖ కిమహంకర
 వాని- భేతాళః- త్వమేవంతురుయదాసదిగంబరస్త్యాం గమసుకర్త్రమా
 దేత్వతి తదాఅహంసార్యభామః - సర్వే రాజానోమామేవ ప్రణమం
 తిమయావ్రణామఃకదాపిసక్యః-తదహంజానే త్వంప్రథమం ప్రణామమ
 నుస్థాయదర్శయ అనంతరమహంకరిష్యామీతిబ్రాహ్మి-తతస్సయదావ్రణా
 మంకర్తుంసమోభవివ్యతి తదాత్వంతస్యశిరశ్చింధి - అహంతవబ్రహ్మ
 భూత్వాహవసం పూరయిష్యామి- తవాష్టోమహాసిద్ధయోవశంవదా భ
 వివ్యతి- ఇత్యుక్తో రాజాతతైవకృతవాక్-తతో భేతాళస్స్వయం నిర్వ
 త్యహవసందిగంబరస్యశిరః పూణ్ణాహుతిం కృత్వాసర్వం బ్రహ్మర్ష
 ణంవిధాయ-అనిమాద్యప్తమహాసిద్ధి రాజసాత్యత్వాజగాద-భోవిక్రమా
 ర్కమహీపాలతవాహంప్రసనోస్మివరంవృణోష్వ- రాజా - యదిమమ
 ప్రసనోజాతాసితహీమందిగంబరంసముద్ధర- యదాహంతవస్తరిష్యా
 మి- తదాత్వమాగంతుమర్హసి - సతథేతి ప్రతిజ్ఞాయదిగంబరం సముద్ధృ
 త్వనిజనివేశంప్రవివేశ- రాజావిక్రమోపితస్తే దిగంబరాయ తాఅప్తమ
 హాసిద్ధిర్నత్వాస్వనగరంవివేశ- ఇతికథయంత్యాంసాలభంజికాయాం భో
 జరాజస్సత్యనాహభవతి నాహంవిక్రమార్కస్యతతమీంకలామహా
 మిముదై వాయముద్యమోమయాబహువారమకారి- ఇతివరరామ...*

ఇత్యేకత్రింశోభాగంసమాప్తం.

౩౨. శ్రీభారాపురధూర్వహేగుణాధౌ భోజతుమావల్లభేభూ
 యోపిన్నహయాసమేత్యశనకై రారోభుము త్కరితే।
 సాటోవంప్రతిమానివార్యవరమాసింహాసనే జాగ్రతీము
 భ్యాన్యక్రిమ రాజశేఖర గుణానాఖ్యాతిలోకోత్తరాక్.

శ్రీభోజరాజేజ్ఞాత్వాపిపునరాగతేవరమాసాలభంజికాజగాద- హం
 తకథమయంలేదురాశానివృత్తకామోపిపునరాగతోసి- అద్యాపిసమా
 కణాయ శ్రీవిక్రమార్కగుణాక- భోజః- ఆయిసాలభంజికై తుమస్స్వ-
 భూయోపికథయతస్యచారిత్రోగుణాంశ్చ- సాలభంజికా - భోరాజక
 శూరియతాం- తస్యవిక్రమార్కస్యసద్భవంకమపిసవశ్యామి- యఃకాష్ఠ
 మయఖడ్గేనవతురమాపారవరిక్షిప్తక్షితితలగతాన్నరవతిగ విజిత్య నిస్సవ
 త్సంరాజ్యంకృతవాక్- యఃపరేషాంకంకనిరాకృత్యాత్మశకంవతకయా
 మాస- సమస్తదుర్జననిరాకరణంసమస్తయాచకలోకానాం దుర్గతిహార

అంతఃపరమార్థసంపై తత్సర్వమపివిక్రమోమహిమంకలైఃరవశేషంకృ
తవాతఃతత్ ప్రశ్నముఃపురుషోనాస్తి - ఏవంవిధసత్త్వసాహసూదార్యదై
ర్యాదిగుణాత్త్వయివిద్యంతేయదిసింహసనేస్తిన్నువవిశ - తచ్చుత్వా
రాజాతూష్ణీమవతస్థై .....

ఇతివిక్రమార్క చరిత్రేసింహసనసోపానస్థసాలభంజికాపోత్తో
పాఖ్యానేషుద్వాత్రింశాఖ్యానంసమాప్తమాసీత్.

అత్రాంతరే కావనపుత్రికాచిత్రార్పితమివత్రపాభరాదవస్థితంభూ
జమవాదీత్ - భోభోజరాజభవానపివిక్రమార్కప్రతీకాశభిశ్చేవమన్యే
యతొయువాంద్యావపినరనారాయణాత్పదారిణౌ - ఇదానీంత్యత్రః ప
రఃపవిత్రచరిత్రస్సకలకలాప్రవీణశ్శైర్యాచార్యాది సుగుణభూషణోరా
జానాస్తి - అతస్తవప్రసాదాదస్తాకంద్యాత్రింశతఃపుత్రికాణాం పావవ
రిహారోజాతః- శాపాద్విముక్తాఃస్త్రీః- తదాభౌజః- కథంవశ్యాపోజాతః
తన్నూలంకథయ-పుత్రికాకథయత్ - భోరాజకత్రుయతాం - వయం
ద్వాత్రింశత్సురాంగనాఃపార్వత్యావయస్యాః- తస్యాః పరమప్రీమా
స్పదీభూతాః-ప్రత్యేకమస్తాకంనామధేయాఃక్రూయంతాం-సుకేశీ-వ్ర
భావతీ-సువ్రభా-ఇంద్రసేనా-అనంగజయ, ఇందుమతీ-కురంగనయనా-లా
వణ్యవతీ-కామకారికా-చంద్రికా-విద్యాధరీ -వ్రబోధవతీ- నిరుపమా-చారి
మధ్యా-మదనసుందరీ-విలాసరసికా-కుత్సజీవినీ-రతిలీలా-మదనవతీ-చిత్ర
రేఖా-సురతగవ్వారా-ప్రియదర్శనా-కామోన్నాదినీ-చంద్రరేఖా-హంసవ్ర
బోధా-కామశరోన్నాదినీ-సుబసాగరా-మదనమోహినీ-చంద్రీముఖీ-లా
వణ్యలహరీ-మరాళగమనా-జగన్నొప్పినీచ-వితావయమేకదాకుత్రాపిరజ
తశిలాతలేసముపవిష్టాఃకినుపికినుపిసల్లవంత్యస్సుబమాప్త-తదాపరమేశ్వ
రస్సానందోస్తాసురాగరమణీయాంద్యష్టింస్యవేశయత్ - తత్రాంతరే-తం
ద్యష్టాదేవీపార్వతీసకోపాస్తానేవమశవత్ - సఖ్యః- భవత్యోనిజీవాః
పుత్రికాభూత్వావాసవసింహసనేతివృత్తితి- తతోస్తాభిఃప్రణవత్యశా
పావసానం యాచితాదేవీ కృపారసాద్రాగంతఃకరణాస్తానవదత్ -
కలియుగేవిక్రమాదిత్యస్తస్సింహసన మింద్రలోకాద్భూమింనేవ్యతి త
దాతస్తిన్నువవిష్టస్సకారాజమాడామణి ర్భహూనివేమాణి రాజ్యంపరి
పాలయన్యతి- తస్మిన్వరలోకగతేకస్మింశ్చిత్పవిత్రక్షేత్రేతదాసనంసచి
వానివేశయన్యతి - తతఃకతివయైదిగవస్తైస్తద్భీజరాజమాప్తగతం భవి
న్యతి- తతస్తన్నగరంబిత్యావ్రతిష్ఠాన్యతదారోఘంయదాభోజభూపాల

స్వమాయాస్యతి భవతీభిస్సహ సల్లావంకరివ్యతిచ- తదావిశ్రీమారగ-జ్
 రిత్రంభోజరాజాయక భయతయూయంకాపాద్విమోక్ష్యధ్వ- ఇతినిజవృ
 త్తాంతముక్త్యాపునరపిభోజమవదగ-భో రాజకవయంప్రసన్నాఃస్త్యః- వ
 తంవృణోవ్య- తదాభోజః - మమకిన్నామాపేక్షణీయం సంపూణకా
 మోస్తి- తథాపివరోపకారాధాంకిణపిమయాపాభ్యతే-యెమర్త్యా
 ఏతచ్ఛరీత్రంశృణ్వంతి లిఖంతి వా తేషాంప్రాభవ్రీతావకీకారైర్వ్యా
 దార్యాదిగుణాఃప్రవధాంతాం- ఏతచ్ఛరీత్రమాకల్పమవిచ్ఛిన్నం మహి
 మండలేవతాంతాం- శ్రోత్యాణాంభూతపేతపిశాచశాకినీధాకినీ మారీ
 యక్షరాక్షసాదిభ్యోభయంనునాగపిమాభూత్ - వ్యాఘ్రభల్లూకప్రము
 ఖశరారుణకరాదపిభీతిర్వ్యాజాయతాం-ఇతిప్రాధికాతాస్సాలభంజికాయ
 ధాభిలషితమస్త్యితిరాజైవరందత్వా సర్వాఅపిపరికృహీతసురసుండరీ
 విగ్రహాదివముత్పేతుః .....

తతోభాజరాజస్తత్సంహాసనంవిచిత్రహాటకానఘనవమణిఖచితప్రా
 సాదశిఖరేసంస్థావ్యతదుపరివరమేశ్వరంనిధాయదేవంసంహాసనంవప్రీతి
 దినమర్చయన్ సుఖేన మహీం సుచిరం శశాస .....

శ్రీమతోవిక్రమారగస్య చరిత్రం మహిమోత్తరమ్ ।
 ద్వాత్రింశత్పరిమాప్రోక్తం సమాప్తమగమత్తరామ్ .

శ్రీరస్తు.

శృంగారరసప్రధానంబగు
భారతరసప్రకరణము.

ఇది.

నీడామంగలం

తిరువేంకటాచార్యులవారివేత

కూర్పబడి

తెనుగుభాషలో తాత్పర్యమువ్రాయబడి

వంగీభురం, రామకృష్ణమాచార్యులవారి

శ్రీసరస్వతీనిలయము ద్వారా కరణాలయంబు

ముద్రింపబడెను.

౧౮౭౬-౮౦.

Registered Copyright.

శ్రీరస్తు.

శ్రీసంతానరామవరబ్రహ్మణేనమః.

అభినయశాస్త్రమందు దానికి కావలసినహస్తములు మొదలయి నవిచెప్పబడియున్నవి. వానినభినయమున జూపునపుడు భావముల నుతదనుగుణముగా జూపవలయునుకాబట్టి అభినయించువారికిని దానిజూచియానందించువారికినిభావజ్ఞానమవశ్యము. కావునశృం గారశాస్త్రములననేకములశోధించివానియందు ముఖ్యములయిన సాహిత్యచింతామణి, ప్రతాపరుద్రీయము, రసార్ణవనుభాకరము మొదలయిన గ్రంథములనుండి అవశ్యమయిన విషయముల నెత్తికూ ర్చివానికి తెలుగున అర్థమువ్రాసి భరతరసప్రకరణంబనుపేర ఈ గ్రంథమురచించితిని. ఇదిశృంగారరసము దానిభావములు మొదల గువానినివిచారించువారికినిభరతవిద్యనువిచారించువారికిని మిక్కిలి యియుపయుక్తము. అభినయవిషయమునుదెలుపు నభినయదర్పణ మనుగ్రంథము పూర్వమేముద్రింపబడియున్నది. ఇదియునుంగాక ఈగ్రంథము మొదలగునలంకారగ్రంథములయందుండు నాయికా నాయికరసవ్యభిచారిభావాలంకార సహితములగు రాజమన్నులు గుడిలోనుండు భరతవిద్యాప్రవీణులగుసభాపతయ్యగారిచే రచింప బడినకొన్నిపదములు ముద్రింపబడబోవుచున్నవి.

విషయసూచికా.

విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.	విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.
౧ భరతసూత్రం	౧	౩౩ స్వాధీనపతికాలక్షణం	,,
౨ విభావలక్షణం	,,	౩౪ వాసకసప్తకాలక్షణం	,,
౩ అనుభావలక్షణం	,,	౩౫ విరమోత్కంఠితాలక్షణం	,,
౪ వ్యభిచారిభావలక్షణం	౨	౩౬ విప్రలభాలక్షణం	,,
౫ విభావస్థాయిసంయోగః	,,	౩౭ ఖండితాలక్షణం	౪
౬ స్థాయివ్యభిచారిసంయోగః	,,	౩౮ కలహంతరితాలక్షణం	,,
౭ స్థాయివ్యభిచారిసంయోగః	,,	౩౯ ప్రోషితభర్తృకాలక్షణం	,,
౮ రసలక్షణం	,,	౪౦ అభిసారికాలక్షణం	,,
౯ నిష్ప్రతిలక్షణం	,,	౪౧ ఉత్తమాలక్షణం	౯
౧౦ విభావనిరూపణం	,,	౪౨ మధ్యమాలక్షణం	,,
౧౧ ఆలంబనవిభావలక్షణం	౩	౪౩ అధమాలక్షణం	,,
౧౨ స్థాయిరసాలంబననాయికాని రూపణం	,,	౪౪ నాయికాసంఖ్యా	,,
౧౩ స్వీయాలక్షణం	,,	౪౫ దూత్యాదినిరూపణం	౧౦
౧౪ ముద్గాలక్షణం	,,	————— ❦ —————	
౧౫ మధ్యాలక్షణం	,,	౪౬ నాయక ప్రకరణం	,,
౧౬ మాసలక్షణం	౪	౪౭ పతిలక్షణం	,,
౧౭ లఘుమాసలక్షణం	,,	౪౮ ఉపపతిలక్షణం	,,
౧౮ మధ్యమాసలక్షణం	,,	౪౯ వైశికలక్షణం	,,
౧౯ గురుమాసలక్షణం	,,	౫౦ అనుకూలలక్షణం	,,
౨౦ ధీరమధ్యాలక్షణం	,,	౫౧ దక్షిణలక్షణం	౧౧
౨౧ అధీరమధ్యాలక్షణం	,,	౫౨ వృష్టలక్షణం	,,
౨౨ ధీరాధీరమధ్యాలక్షణం	,,	౫౩ శరలక్షణం	,,
౨౩ ప్రగల్భాలక్షణం	౫	౫౪ వీరమర్దూదిలక్షణం	,,
౨౪ ధీరప్రగల్భాలక్షణం	,,	————— ❦ —————	
౨౫ అధీరప్రగల్భాలక్షణం	,,	౫౫ ఉద్వీపనవిభావనిరూపణం	,,
౨౬ ధీరాధీరప్రగల్భాలక్షణం	,,	౫౬ ఆలంబనగుణాః	౧౨
౨౭ జ్యేష్ఠాకనిష్ఠాలక్షణం	,,	౫౭ యావననిరూపణం	,,
౨౮ పరకీయాలక్షణం	,,	౫౮ ప్రథమయావనలక్షణం	,,
౨౯ పరకీయకన్యాలక్షణం	౬	౫౯ ద్వితీయయావనలక్షణం	,,
౩౦ పరకీయపరోధాలక్షణం	,,	౬౦ తృతీయయావనలక్షణం	౧౩
౩౧ సామాన్యాలక్షణం	,,	౬౧ రూపలక్షణం	,,
౩౨ అష్టవిధనాయికానిరూపణం	౭	౬౨ లావణ్యలక్షణం	౧౪
		౬౩ సౌందర్యలక్షణం	,,

విషయసూచికా.

విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.	విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.
౬౪ ఆధిరూప్యలక్షణం	"	౯౫ విద్యుత్తలక్షణం	"
౬౫ మార్గవలక్షణం	"	-----	
౬౬ సౌకుమార్యలక్షణం	"	౯౬ వాగాశంభానుభావాః	"
౬౭ ఉత్తమసౌకుమార్యలక్షణం	"	౯౭ ఆలాపవిలాపలక్షణం	"
౬౮ మధ్యమసౌకుమార్యలక్షణం	"	౯౮ సల్లాపలక్షణం	"
౬౯ అధమసౌకుమార్యలక్షణం	"	౯౯ ప్రలాపానులాపలక్షణం	"
౭౦ దేష్టాలక్షణం	౧౫	౧౦౦ అపలాపలక్షణం	"
౭౧ అలంకృతినిరూపణం	"	౧౦౧ సందేశలక్షణం	"
౭౨ తటస్థనిరూపణం	"	౧౦౨ అతిదేశలక్షణం	౧౯
-----		౧౦౩ నిదేశలక్షణం	"
౭౩ అనుభావనిరూపణం	"	౧౦౪ అపదేశలక్షణం	"
౭౪ చిత్తజానుభావనిరూపణం	"	౧౦౫ ఉపదేశలక్షణం	"
౭౫ భావలక్షణం	"	౧౦౬ వ్యవదేశలక్షణం	"
౭౬ వశలక్షణం	౧౬	-----	
౭౭ హేలాలక్షణం	"	౧౦౭ బుద్ధ్యారంభానుభావాః	"
౭౮ శోభాలక్షణం	"	-----	
౭౯ కాంతిలక్షణం	"	౧౦౮ సాత్వికభావాః	"
౮౦ దీప్తిలక్షణం	"	౧౦౯ స్తంభలక్షణం	౨౦
౮౧ ప్రాగ్భ్యులక్షణం	"	౧౧౦ స్వేదలక్షణం	"
౮౨ మాధుర్యలక్షణం	"	౧౧౧ రోమాంచలక్షణం	"
౮౩ తైర్యలక్షణం	"	౧౧౨ స్వరభేదలక్షణం	"
౮౪ ఔషధార్యలక్షణం	"	౧౧౩ వేపఘటలక్షణం	"
-----		౧౧౪ వైస్వర్యలక్షణం	"
౮౫ గాత్రజానుభావనిరూపణం	"	౧౧౫ అక్రమలక్షణం	"
౮౬ లీలాలక్షణం	౧౭	౧౧౬ ప్రశయలక్షణం	౨౧
౮౭ విలాసలక్షణం	"	-----	
౮౮ విచ్ఛిత్తిలక్షణం	"	౧౧౭ వ్యభిచారిభావాః	"
౮౯ విభ్రమలక్షణం	"	౧౧౮ నిర్వేదాదినిరూపణం	"
౯౦ కిలికించితలక్షణం	"	౧౧౯ నిర్వేదలక్షణం	౨
౯౧ మోహ్తాయితలక్షణం	"	౧౨౦ క్షానిలక్షణం	"
౯౨ కుట్టమితలక్షణం	"	౧౨౧ శంకాలక్షణం	"
౯౩ బిబ్బకలక్షణం	"	౧౨౨ అసూయాలక్షణం	౩
౯౪ లలితలక్షణం	౧౮	౧౨౩ మదలక్షణం	"

విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.	విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.
౧౨౪ శ్రమలక్షణం	౨౪	౧౫౮ అభిఘాతమరణం	"
౧౨౫ ఆలస్యలక్షణం	"	౧౫౯ త్రాసలక్షణం	33
౧౨౬ దైస్యలక్షణం	"	౧౬౦ వితర్కలక్షణం	"
౧౨౭ చింతాలక్షణం	"	౧౬౧ వ్యభిచారిదశాచమక్షయలక్షణం	"
౧౨౮ మోహలక్షణం	౨౫	౧౬౨ ఆనాచిత్యద్వివేకలక్షణం	3౪
౧౨౯ భృతిలక్షణం	"	—	
౧౩౦ స్మృతిలక్షణం	"	౧౬౩ స్థాయినిరూపణం	"
౧౩౧ శ్రీదాలక్షణం	"	౧౬౪ రతిస్థాయిలక్షణం	"
౧౩౨ చపలతాలక్షణం	"	౧౬౫ ప్రేమలక్షణం	3౫
౧౩౩ హర్షలక్షణం	౨౬	౧౬౬ మాసలక్షణం	"
౧౩౪ ఆవేగాఙ్గకలక్షణం	"	౧౬౭ ప్రణయలక్షణం	"
౧౩౫ జడతాలక్షణం	౨౮	౧౬౮ స్నేహలక్షణం	"
౧౩౬ గర్వలక్షణం	"	౧౬౯ ప్రాధస్నేహలక్షణం	"
౧౩౭ విషాదలక్షణం	"	౧౭౦ మందస్నేహలక్షణం	"
౧౩౮ జ్యేష్ఠవిషాదః	"	౧౭౧ మధ్యస్నేహలక్షణం	"
౧౩౯ మధ్యమవిషాదః	"	౧౭౨ రాగలక్షణం	3౬
౧౪౦ అధమవిషాదః	౨౯	౧౭౩ కుసుంభరాగలక్షణం	"
౧౪౧ ఔత్సుక్యలక్షణం	"	౧౭౪ నీలరాగలక్షణం	"
౧౪౨ నిద్రాలక్షణం	"	౧౭౫ మాంజిష్ఠరాగలక్షణం	"
౧౪౩ అపస్మారలక్షణం	"	౧౭౬ అనురాగలక్షణం	"
౧౪౪ శుక్తిలక్షణం	"	౧౭౭ ఉత్సాహస్థాయిలక్షణం	"
౧౪౫ విబోధలక్షణం	3౦	౧౭౮ శోకస్థాయిలక్షణం	3౭
౧౪౬ అమర్షలక్షణం	"	౧౭౯ విస్మయస్థాయిలక్షణం	"
౧౪౭ ఆవహిష్ణాలక్షణం	"	౧౮౦ హాసస్థాయిలక్షణం	"
౧౪౮ ఉగ్రతాలక్షణం	"	౧౮౧ భయస్థాయిలక్షణం	"
౧౪౯ మతిలక్షణం	"	౧౮౨ జుగుప్సాస్థాయిలక్షణం	3౮
౧౫౦ వ్యాధిలక్షణం	3౧	౧౮౩ క్రోధస్థాయిలక్షణం	"
౧౫౧ శీతజ్వరవ్యాధిః	"	౧౮౪ శత్రువిషయక్రోధః	"
౧౫౨ దాహజ్వరవ్యాధిః	"	౧౮౫ భృత్యవిషయక్రోధః	"
౧౫౩ ఉన్మాదలక్షణం	"	౧౮౬ మిత్రవిషయక్రోధః	"
౧౫౪ వియోగజ్ఞానాదః	"	౧౮౭ పూజ్యవిషయక్రోధః	3౯
౧౫౫ ఋష్టనాశజ్ఞానాదః	3౨	౧౮౮ రసభేదనిరూపణం	౪౦
౧౫౬ మరణలక్షణం	"	౧౮౯ శృంగారరసలక్షణం	"
౧౫౭ వ్యాధిజమరణం	"	౧౯౦ విషలంభశృంగారలక్షణం	౪౧

విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.	విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.
౧౯౧ అయోగవిప్రలంభలక్షణం	,,	౨౧౭ హాస్యరసలక్షణం	౪౯
౧౯౨ దశావస్థానిరూపణం	౪౨	౨౧౮ స్త్రీతాదినిరూపణం	,,
౧౯౩ చతుఃస్థితిలక్షణం	,,	౨౧౯ స్థితలక్షణం	౫౦
౧౯౪ చింతాలక్షణం	,,	౨౨౦ హాసితలక్షణం	,,
౧౯౫ సంకల్పలక్షణం	,,	౨౨౧ విహాసితలక్షణం	,,
౧౯౬ గుణనుతిలక్షణం	౪౩	౨౨౨ ఉపహాసితలక్షణం	,,
౧౯౭ క్రియాద్వేషలక్షణం	,,	౨౨౩ అపహాసితలక్షణం	,,
౧౯౮ తాపలక్షణం	,,	౨౨౪ అతిహాసితలక్షణం	,,
౧౯౯ లజ్జాత్యాగలక్షణం	,,	౨౨౫ భయానకరసలక్షణం	౫౧
౨౦౦ ఉన్మాదలక్షణం	,,	౨౨౬ బీభత్సరసలక్షణం	,,
౨౦౧ మూర్ఖాలక్షణం	౪౪	౨౨౭ రాద్రరసలక్షణం	౫౨
౨౦౨ మృతిలక్షణం	,,	౨౨౮ రసాద్రసోత్పత్తిః	౫౩
౨౦౩ విరహవిప్రలంభలక్షణం	,,	౨౨౯ రసానాంవిరోధః	,,
౨౦౪ మానవిప్రలంభలక్షణం	౪౫	౨౩౦ శృంగారవ్యభిచారిణామాను	
౨౦౫ వ్రణయమానలక్షణం	,,	మాల్వ్యం	౫౪
౨౦౬ ఈర్ష్యామానలక్షణం	,,	౨౩౧ వీరవ్యభిచారిణామానుమాల్వ్యం	,,
౨౦౭ శ్రవణాదినిరూపణం	,,	౨౩౨ కరుణవ్యభిచారిణామానుమాల్వ్యం	
౨౦౮ వ్రవాసవిప్రలంభలక్షణం	,,	౨౩౩ అద్భుతవ్యభిచారిణామా	
౨౦౯ శాపవిప్రలంభలక్షణం	,,	నుమాల్వ్యం	,,
౨౧౦ సంభోగశృంగారలక్షణం	౪౬	౨౩౪ హాస్యవ్యభిచారిణామానుమాల్వ్యం	
౨౧౧ వీరరసలక్షణం	,,	౨౩౫ భయానకవ్యభిచారిణామాను	
౨౧౨ యుద్ధవీరలక్షణం	౪౭	మాల్వ్యం	,,
౨౧౩ దయావీరలక్షణం	,,	౨౩౬ బీభత్సవ్యభిచారిణామాను	
౨౧౪ దానవీరలక్షణం	,,	మాల్వ్యం	,,
౨౧౫ కరుణరసలక్షణం	,,	౨౩౭ రాద్రవ్యభిచారిణామాను	
౨౧౬ అద్భుతరసలక్షణం	౪౮	మాల్వ్యం	౫౫

పుట.	పక్షి.	అసాధు.	సాధు.
౧౪	౩౧	మసమా	మసహం
౩౨	౧౦	మరలక్షణం	మరణలక్షణం
౪౯	౮	స్వరాను	స్వరాను
	౩౨	భేదాస్యాస్తే	భేదాస్తే

శ్రీ హయగ్రీవాయనమః.

భ ర త ర స ప్ర క ర ణ మ్.

శ్లో॥ శృంగారరససందోహంశ్రితకల్పమహీరుహం |

శ్రయెశ్రీనాభమేఘాహంశ్రాంతలోకగుఘావహం || ౧

తా॥ శృంగారవ్యాపారములకూటమియును, స్వాస్త్రితజనులకోరికలీడేర్చుకల్పకవృక్షమును, సంసారాదితాపత్రయశ్రాంతులగుజనులకుశాశ్వతబ్రహ్మనందమొసగువాడు నగులక్ష్మీవల్లభుని నామసౌరభసంఘాతికొరకునాశ్రయించెదను.

శ్లో॥ కంఠెనాలంబియెన్ద్రీతం హస్తైనార్థంప్రదర్శయేత్ |

చతుర్భ్యం దర్శయేద్భావం హృదాభ్యాం తాళమాచరేత్ || ౨

తా॥ నటనముజేయునట్టి శ్రీ మొదటగానముచేసి యావలగితార్థమునుహస్తాభివ్యయములచేదెలుపవలయును. నేత్రములచేభావమునుదెలుపవలయును. హృదములచేతాళమునాచరించవలయును.

శ్లో॥ యతోహస్తస్తతోదృష్టిర్యతోదృష్టిస్తతోమనః |

యతోమనస్తతోభావోయతోభావస్తతోరసః || ౩

తా॥ ఎచ్చటహస్తముజూపబడుచున్నదోఅచ్చటదృష్టినుంచవలయును. దృష్టియుండెడుచోటమనసునుంచవలయును. మనసుండెడుచోటభావముంచవలయును. ఎచ్చటభావమున్నదోఅచ్చటరసముగలుగుచున్నది.

నూ॥ విభావానుభావవ్యభిచారిసంయోగాద్రస్సనిష్పత్తిరితిభరతసూత్రం ||

తా॥ విభావ అనుభావ వ్యభిచారిభావములచేరికవలనరసముగలుగుచున్నదనిభరతసూత్రము. వి భా వో నా మ్.

శ్లో॥ తత్యాదిస్థాయిసౌయేన భావ్యం తెనితరామితి |

అతోసౌభావపారశ్చైర్విభావఇతికథ్యతే || ౪

తా॥ రతిమొదలగుస్థాయిభావములుదేనిచేమిక్కిలిభావించబడుచున్నవో అవిభావజ్ఞులచేవిభావమనిచెప్పబడుచున్నది.

అ ను భా వో నా మ్.

శ్లో॥ రత్యాదిస్థాయిసస్యమ్యక్చింతాదీంశ్చతత్యపరం |

అనుభావయతీత్యేష త్వనుభావఇతిర్యతే || ౫

తా॥ విదిరతిమొదలగుస్థాయిభావములనుచింతమొదలగువ్యభిచారిభావములనుస్థాయిభావమునకుతెచ్చుచున్నచో యనుభావమనిచెప్పబడును.

భారతకళాప్రకరణం.

వ్యభిచారిభావోనామ.

శ్లో॥ వితేషణాభిముఖ్యేనసంయాతిస్థాయిసంప్రతి॥

వ్యభిచారీతివిజ్ఞయోభావోభావార్థకోవిదైః॥౬

తా॥ విభావమురత్వాదిస్థాయిభావములకైదుస్థాయిసంచరించుచున్నది అదివ్యభిచారిభావమనిభావార్థజ్ఞులచే నెరుగదగినది. ...

విభావాదిభావానాంస్థాయిసంచసంయోగోయథా.

శ్లో॥ కార్యకారణతాయోగఃవిభావస్థాయిసౌమిధః॥

తా॥ స్థాయిమైనది విభావములచేపుట్టింపబడుచున్నదిగనుక స్థాయివిభావములకొకటొకటికీ కార్యకారణభావముసంబంధమనిచెప్పబడుచున్నది.

స్థాయ్యనుభావసంబంధోయథా.

శ్లో॥ జ్ఞాప్యజ్ఞాపకసంయోగస్తథాస్థాయ్యనుభావయోః॥ ౭

తా॥ స్థాయిఅనుభావములచేజ్ఞాపింపబడుచున్నదిగనుక స్థాయ్యనుభావములకు జ్ఞాప్యజ్ఞాపకభావముసంబంధమనిచెప్పబడుచున్నది.

స్థాయివ్యభిచారిసంబంధోయథా.

శ్లో॥ పోష్యపోషకసంయోగఃస్థాయిభాంవ్యభిచారిణాం॥

తా॥ స్థాయిభావములువ్యభిచారిభావములచేపోషింపబడుచున్నది గనుక స్థాయివ్యభిచారులకుపోష్యపోషకభావముసంబంధమనబడుచున్నది.

శ్లో॥ అయంసూత్రస్థసంయోగశబ్దాభివేదికీతితః॥౮

తా॥ ముందుచెప్పినతెలుగుభేదములుసూత్రములోసంబంధమునయోగ శబ్దార్థముల సెప్పబడును. రథోనామ.

శ్లో॥ విభావైరనుభావైశ్చవ్యభిచారిభిరేవచ॥

ఆనీయమానస్వామత్వంస్థాయిభావోరసస్త్వైతః॥౯

తా॥ స్థాయి విభావానుభావవ్యభిచారిభావములచేమసౌజ్ఞాత్వమును పొందింపబడి రసమగుచున్నది. నిష్పత్తిర్నామ.

శ్లో॥ కార్యోత్పత్తిర్విభావస్యకార్యజ్ఞాప్తిస్తతఃపరం॥అనుభావస్యకార్యస్య సంపుష్టిర్వ్యభిచారిణః॥౧౦॥ఇతిసూత్రస్థనిష్పత్తిశబ్దాభివేదికీతితః॥

తా॥విభావమునకుకార్యమునుగలుగజేయుటయును, అనుభావమునకుకార్యమును జ్ఞాపించుటయును, వ్యభిచారిభావమునకుకార్యమునుపోషించుటయును, నిష్పత్తిశబ్దాభివేదికమనిచెప్పబడును. ...

విభావోనిరూప్యతే.

శ్లో॥ ఆలంబనౌద్దీపనాత్పావిభావోద్వివిధోమతః॥ ౧౧

తా॥ విభావము ఆలంబనవిభావమనియును, ఉద్దీపనవిభావమనియును, ఇరుద్వివిధములు గలజ్ఞాపకమనిచెప్పబడినది. ...

ఆలంబనవిభావోయథా.

శ్లో॥ యానాలంబ్యప్రజాయంతేరత్యాదిస్థాయిసూపిచ |

ఆలంబనాఖ్యాన్యైప్రోక్తానాయికాద్యావచక్షుడైః || ౧౨

తా॥ ఏవస్తుపులనాశ్రయింపరతి మొదలగు స్థాయిభావములును రసములును గలుగు చున్నవో నాయిక మొదలగు ఆవస్తుపులు ఆలంబనములనిభావనా ప్రవచనములచే జెప్పబడెను. స్థాయిరసాలంబనభూతానాయికాయథా.

శ్లో॥ రసాలంబనభూతాయానాయికాత్రనిరూప్యతే |

సాస్వీయాపరకీయేతిసామాస్వేతిత్రిధామతా || ౧౩

తా॥ ఏనాయిక రసమునకునాధారముగ జెప్పబడుచున్నవో ఆనాయిక స్వీయ-పరకీయ-సామాస్వ-అని మూడువిభములనుండును. ...

స్వీయా లక్షణం.

శ్లో॥ సంపత్కాలైవివత్యాలై రయానముంచతివల్లభం |

శీలార్జవగుణాపేతా స్వాస్వీయాపరకీయేతా || ౧౪

ముగ్ధామధ్యాప్రగల్భేతి త్రైధాసాతునిగద్యతే ||

తా॥ సంపత్కాలమందును, వివత్యాలమందును, శీలము-ఆర్జవము-మొదలగు సద్గుణములు గలిగినాయెను విడువక యున్నట్టి స్వీయయని చెప్పబడును. అది ముగ్ధయనియును, మధ్యయనియును, ప్రగల్భయనియును, మూడువిభములుగలది. *

ముగ్ధాలక్షణం.

శ్లో॥ ముగ్ధానవవధూఃకామరతో వామామృదుఃక్రుధి || ౧౫ || యతతైరతిచె

ష్టాసుగాధలజ్జామసూహరా | కృతాపరాధేదయితేషులేరుదరీసతి |

౧౬ || అప్రియంవాప్రియంవాపిసంకించదపిభాషతే ||

తా॥ ఏయవిదమన్యభవిహారమందు సూతనస్త్రీగాను, మన్యకీదయందు అస్వాభీనురాలుగాను, గాధమైనట్టి గలదిగాను, మసూహరగాను, కోపకాలమందు మితగాను, నాయకుడవతాదియయినను రోదనము చేయుచు మాచుండునదిగాను, రతివ్యాపారముయత్నముజేయుచు హితాహితముతనజెప్పకయుండునాయిది ముగ్ధనాయిక. *

మధ్యానాయికాలక్షణం.

శ్లో॥ సమానలజ్జామదనా ప్రోద్యత్తారుణ్యశాలిని || ౧౬

మధ్యాకామయతేకాంతం మోహంతేసురతక్షమా |

మధ్యాత్రిధామానవృత్త్యాధీరాధీరోభయాన్వికా || ౧౭

తా॥ సమానములైననీగును కామమును గలదియను, వృద్ధిబాంధుయావనముగలదియను, మోహవ్యాపారమధ్యమందు సురతయోగ్యతగలదియను సగును నాయకుని లక్షణములుగాను మధ్యయనబడును. ఆమధ్యనాయిక మానవునెదుకోవవ్యాపారముచే భీర-అధీర-ధీరాధీర- అని మూడు తైలంగులుగలది ||

అనుభవము.

మా కుటుంబము.

శ్లో॥ ప్రియంపదాభివ్రాజకమాత్మ్యంజాతోమానభివ్యతే।

లఘుమానోమభ్యమానోగురుమానభిరిత్రిభా॥౧౮

తా॥ నాయకాకారముచేరినపదవ గణుగమునొకవ్యాపారదిశేతము మానమని చెప్పబడును. ఆమానము లఘుమానమనియును, మధ్యమానమనియును, గురుమానమనియును, మాడు తెలుగులుగలిగియుండును. ...

లఘుమానలక్షణం.

శ్లో॥ అన్యస్త్రీదర్శనాదిభ్యో లఘుమానఃప్రజాయతే।

వాగాద్యత్పైరసామానస్తవనేయోప్రకీర్తితః॥౨౦

తా॥ అన్యస్త్రీదర్శనము మొదలైనవానివలనగలుగుకోపము లఘుమానమనబడును. ఇది మంచిమాటలు మొదలయినవానిచేతొలగింపబడును. ...

మధ్యమానలక్షణం.

శ్లో॥ మధ్యమానస్తద్వధాన్యస్యానామగ్రహణతోభవేత్।

ఏషమానోవనేతవ్యశ్యపదాద్యనువర్తతైః॥౨౧

తా॥ నాయకునితోదిగ్గరసస్థానకాలమందుఅన్యస్త్రీపేరుచెప్పటవలనగలుగును నొకవ్యాపారముమధ్యమానమనబడును. ఈమానము ప్రమాణముచేయటమొదలగు అనుసరణములచేతొలగింపబడును. ...

గురుమానలక్షణం.

శ్లో॥ అన్యాసంగమచిహ్నైర్వైర్గురుమానఃప్రజాయతే।

పాదప్రణామాననైరపనేయోభవేదసా॥౨౨

తా॥ అన్యస్త్రీసంభోగపుగుఱుతులు మొదలైనవానివలనగలుగుచిత్తావేగముగురు మానమనబడును. ఈమానముననుగురింపట అనుసంఘట మొదలైనవానిచేతొలగింపబడును. మధ్యాధీరాలక్షణం.

శ్లో॥ ధీరాతువక్త్రవక్రోక్త్యాసోత్ప్రసంసాగఙ్ఘ్రియం॥

తా॥ అపరాధియందు నాయకునిజూచిసాధిప్రాయమైన వంకరమాటలాడునది మధ్యాధీరానాయికయనిచెప్పబడును. ...

మధ్యాధీరానాయికాలక్షణం.

శ్లో॥ అధీకాపరుషైర్వాన్యైఃఫేదయెద్వల్లభంరుషా॥౨౩

తా॥ అపరాధియగునాయకునిచూరమైనపలుకులచే ఫేదయెదునగునది మధ్యాధీరానాయికయనబడును. ...

మధ్యాధీరాధీరానాయికాలక్షణం.

శ్లో॥ ధీరాధీరాతువక్రోక్త్యాసాక్ష్యంవదతిప్రియం॥

భరణీపద్యప్రకాశిక.

తా || కన్నీరొలుక నాయకుని ప్రాణభయములను నాయక మధ్యాధీరాధీరా నాయకయనబడును. ప్రగల్భానాయకాలక్షణము.

శ్లో || సంపూర్ణయావసాన్తై ప్రగల్భాధూళమన్తః ధా || ౨౪ || దయ తాంకలి నేవయత తెరతి కేళిమ | రతిప్రారంభమాత్రేణగచ్ఛత్యానంద మూర్చనాం || ౨౫ || మానవ్యత్రాప్రగల్భాపిత్రే ధాధీరాదిభేదతః ||

తా || నిండుయావనముచేమదించినదిగాను, మన్మథవ్యాపారపారంగతురాలుగాను, ఉండునది ప్రగల్భానాయకయనబడును. అది రతిలీలయందు నాయకాంగలీనవలె ప్రయత్నపడుచున్నది. క్రీడారంభములోనే ఆనందమూర్చనుబొందును. ఆ ప్రగల్భానాయక మానవ్యాపారముచేము జైతం గులైనధీరాదిభేదములనుబొందును.

ప్రగల్భాధీరాయ ధా.

శ్లో || ఉదా హై సురతేధీరా సావహితా వసాదరం || ౨౬

తా || కష్టమనసమై అపరాధియగునాయకునియందు ప్రేమతో రతివిషయములలో ఉత్కేతుచేయునది ప్రగల్భాధీరయనబడును. ...

ప్రగల్భా అధీరాయ ధా.

శ్లో || సంతజయత్యరంరోషే దధీరా తాదయైత్రయం ||

తా || అపరాధియగునాయకుని మిక్కిలి బెడరించికొట్టునది ప్రగల్భాధీరానాయకయనబడును. ప్రగల్భాధీరాధీరానాయకాయ ధా.

శ్లో || ధీరాధీరగుణాపేతా ధీరాధీరేతికధ్యతే || ౨౭
ఎతె జ్యేష్ఠాకన్యైతి భేదతోద్వివిభేదమతే ||

తా || అపరాధియగునాయకునియందు రతివ్యాపారములో ఉత్కేతుయ, బెడరించి, తిట్లు కొట్లునుంగలది ప్రగల్భాధీరాధీరానాయకయనిచెప్పబడును ముందుచెప్పినమధ్యాప్రగల్భలలోగలభేదమునుండిననాయకలు జ్యేష్ఠ కన్య అనుభేదమువలన ఇరుడెఱుగులగుదురు. జ్యేష్ఠాకన్యైతి యక్షణం.

శ్లో || ప్రియాధికప్రేమపాత్రంజ్యేష్ఠాసాతునిగద్యతే || ౨౮ || సూన్యవిస్రంభ పాత్రంచెత్తనిష్ఠాసాప్రకీర్తితా | మధ్యాప్రప్రాధేద్వాదశ ధాముగ్ధాత్వేక విధామతా || ౨౯ || ఏషంత్రయోదశవిధాన్వీయాసాపరికీర్తితా || *

తా || నాయకునికి ఎవతెయందు ప్రేమఅధికము గానుండు సోఅపేజ్యేష్ఠయనబడును. తక్కువప్రేమ ఎవతెయందుండు సో ఆపేకన్యయనబడును. మధ్యాప్రగల్భానాయకలుపండ్రెండువిధములుగలవారనియు, ముగ్ధ ఏకవిధముగ్ధలదనియు జెప్పబడుచున్నది. ఈచెప్పినప్రకారము మొదటి జ్యేష్ఠబడినన్వీయపదమాధువిధములగుచున్నది.

పరకీయా లక్షణం.

శ్లో || పరాసురాగవ్యాపార గోచరేదత్తమానసా || ౩౦ || పరకీయతిసాప్రోక్షాభరతాగమవేదినిః | సాభకన్యాపరోధేతిద్వివిధాపరికీర్తితా || ౩౧ ||

తా || పరపురుషునియందుగల ఇచ్చావ్యాపారములను మఱుగుపఱచుటయందు దత్తచిత్తురాలై యున్ననాయికపరకీయయనబడును. అది కన్యయనియు, పరోభయనియు, ఇరుడెఱంగులుగలిగియుండును. ... *

పరకీయాకన్యాలక్షణం.

శ్లో || కన్యాత్వనూథాయువతిస్సలజ్జాపితృపాలితా |

సఖీకేరీమవిస్రధ్ధాప్రియెముగ్ధగుణాన్వితా || ౩ ౨

తా || చతురయుగాను, యావనమధ్యస్థయుగాను, సిగ్గుగలదిగాను, తల్లిదండ్రులచే పోషితగాను, చెలులతోడివిహితములయందు ప్రియురాలుగాను, ప్రియునియందుముగ్ధగుణముగలదిగానునుండునది పరకీయకన్య || ... *

పరకీయాపరోధాలక్షణం.

శ్లో || పరోధాతుప్రియెణాథాప్యన్యసంగమలాలసా |

నిపుణాగృహకృత్యేమభ్యుచ్చిన్నానువతానీ || ౩ ౩

తా || ప్రియునిచేపెండ్లియాడబడినదిగాను, పెనిమిటిమనస్సునకు సరిపైననడతలు గలదిగాను, గృహకృత్యములందు సమర్థురాలుగాను, ఉండియును పరపురుషసంగమమందు తాసక్తిగలదిగానుండునదిపరోభయనబడును. ... *

సామాన్యానాయికాలక్షణం.

శ్లో || సామాన్యానైవగణికాకలాప్రాగల్భ్యన్యధాప్యన్యాయుక్ | విత్త

మాత్రాశయాల్లోకేపురుషేష్యనురాగినీ || ౩ ౪ || ఏతస్యానానురాగ

స్యాన్యన్యభావత్యపినాయకే | భగ్నకామాన్వృతాభజ్జాణాబాలపాపం

డపండకాణ్ || ౩ ౫ || రక్షైవరంజయేన్నిత్యంనిస్యానాశువివాసయేత్ |

తస్యాదౌత్యప్రభృతయోగుణైరుపయోగినః || ౩ ౬

తా || సంగీతాభినయోద్యనేక విద్యాప్రాగల్భ్యన్యై ర్యములుగలదిగాను, జనులయందు ధనాశచేతనే. అనురాగముగలదిగానునుండునదిసామాన్య, ఇదేగణిక. ఈనాయికకు నాయకుడుగుణవంతుడైననుధనాగమములేకున్నవాని యందుప్రేమగులుగడు. ధనాగమముగలవారు భగ్నకాములైనను, బాలురైనను, పాపండులైనను, పండులైనను, వారలయందుప్రేమగలదానివలెనేవారినిసంతోషపఱచును ఈచెప్పబడినవారు కపటమఱుగనివారుగానునుండవలయును. ధనములేనివానినితరమకొట్టును. దానికిదౌత్యముమొదలైనగుణములనుపఱయములనిచెప్పబడుచున్నవి. *

శ్లో || ఏతాష్టాడశనాయకీయవస్థాభేదతఃక్రమాత్ |

ప్రత్యేకమప్యథాప్రాక్తాభావశాస్త్రవిచక్షణైః || ౩ ౭

తా || ఈపదునాఱునాయికలకునుశృంగారావస్థాభేదములచే ఒక్కొక్కతెకునెనిమిదివిధములుగా భేదములుచెప్పబడినవి. ... *

అష్టవిధనాయికానిరూప్యతే.

శ్లో॥ స్వాధీనపతికావై వతథావాసకసజ్జికా | విరహూత్కంఠితాప్రోక్తా
విప్రలక్ష్మచఖండితా || 3౮ || కలహంతరితానైవ తథాప్రోక్షితధర్మకా |
తథాభిసారికావైవమప్యహా నాయికామతాః || 3౯

తా॥ స్వాధీనపతిక, వాసకసజ్జిక, విరహూత్కంఠిత, విప్రలక్ష్మ, ఖండిత, కలహంతరిత, ప్రోక్షితధర్మక, అభిసారిక, అనిపూర్వముచెప్పబడిననాయికలు ఒక్కొక్కతెడనా భేదముచేత నెనిమిదివిధముల జెప్పబడును.

స్వాధీనపతికానాయికాలక్షణం.

శ్లో॥ ప్రియోపలాలితానిత్యంస్వాధీనపతికామతా | అస్యాస్తుచెష్టాఃకధి
తాన్త్యరపూజోత్సవాదయః || ౪౦ || వసకేభిజలక్రీడాకుసుమాపచ
యాదయః ||

తా॥ నాయకునిచే నెల్లప్పుడు సంతోషపలుపబడెడిది స్వాధీనపతిక. దీనివ్యాపారమునున్నప్పుడు జూమహూత్సవము మొదలయినవియును, వసవిహారము, జలక్రీడ, పుష్పాపచయము, మొదలయినవియును.

వాసకసజ్జికానాయికాలక్షణం.

శ్లో॥ ప్రియాగమనవేశాయామండయంతీముముగ్ధచుః || ౪౧ || కేళిగృహం
తథాత్మానం సాస్యాద్వాసకసజ్జికా | అస్యాస్తుచెష్టాస్సంపర్కమసౌ
రధవిచింతనం || ౪౨ || సభీవిసౌహోనితరాం ముముదూఁతీనిరీక్షణం |
ప్రియాగమనమాగాభివీక్ష్యప్రభృతయోమతాః || ౪౩

తా॥ ప్రియుడువచ్చెడిసమయమందు తానలంకరింకొని కేళిగృహమునలంకరించి సిద్ధముగానుండునది వాసకసజ్జికానాయిక. దీనివ్యాపారములు నాయకునిసంసర్గమసౌభీష్టమునుయొచించుట, సఖులతోడివిసౌదముసల్పుట, అడుగడుగునకుదూతికనుసాభిప్రాయముగజూచుట, నాయకుడువచ్చెడిదారినిజూచుట మొదలైనవి.

విరహూత్కంఠితానాయికాలక్షణం.

శ్లో॥ అనాగనీప్రియతమేచిరయత్యోత్సుకాతుయా | విరహూత్కంఠితా
భావవేదిభిఃపరికీర్తితా || ౪౪ || అస్యాస్తుచెష్టాస్సంతాపో వేపథుత్సాంక
సాదనం | అరతిరాబ్జప్యమోక్షశ్చస్వావస్థాకథనాదయః || ౪౫

తా॥ నిరపరాధియగుప్రియుడు రాకజూగుచేయగా కాలవిలంబమునొర్వకయొరుచుమాకుచుండునాయిక విరహూత్కంఠితయనబడును. తీనివ్యాపారములు సంతాపము, వణకుదేహము, చిన్నబోపుట, వ్యాపారాంతరములయందు ప్రీతిలేకయుండుట, కన్నీరువిడుచుట, తనయవస్థనుసఖులకు దెలుపుట మొదలైనవి.

విప్రలక్ష్మనాయికాలక్షణం.

శ్లో॥ క్వచిత్సంకెతమావేద్యతత్రనాథేనవంపతా | స్మరాద్విప్రలక్ష్మలికధి

తాభావకోవిద్యైః॥ ౪౬॥ అస్యాస్తుచేష్టానిర్వేదశ్చింతాభావోభదీనతా।

అశ్రునిశ్వాసమూర్ఛాద్యాః కథితాభావవేదిభిః॥౪౭

తా ॥ ఒకాశ్రుకచోటినిసంకేతస్థానముగాజెప్పి అకృడనాయకునిచేవంచించబడి అనగాఅతడక్కడికిరాకపోగామన్నభవీత్తురాలై యుండునదివిప్రలభ్యయనబడును - దీనివ్యాపారములునిర్వేదము,చింత,భేదము, దీనత, కన్నీరునువిడుచుట, నిట్టూర్పులువిడుచుట, మూర్ఛ జెందుటమొదలైనవి. ...

ఖండితానాయకాలక్షణం.

శ్లో॥ ఉల్లంఘ్యసమయంయస్యాః ప్రెయానస్యోపభోగవాక్।భోగలక్ష్యేం కితఃప్రాతరాగచ్ఛెత్సాహిఖండితా॥ ౪౮॥అస్యాస్తుచేష్టానిశ్వాసస్తూష్ణీం భావోశ్రుమూచనం।భదభాగ్రీత్యస్ఫుటాలాపాఇత్యాద్యావిక్రియామతాః.

తా ॥ సంకేతసమయమునతిక్రమించిఅస్యోపభోగపుగులుతులతో ప్రాతఃకాలమంకువచ్చెడినాయకునిగదిఖండితానాయకయనబడును. దీనివ్యాపారములునిట్టూర్పులిడుట, పలుకకుండుట, కన్నీరువిడుచుట, భేదపడుట, భ్రమించుట, మూలుగుటమొదలయినవి.

కలహంతరితాలక్షణం.

శ్లో॥ యాసభనాంపురఃపాదపతితంవల్లభంరుషా । నిరస్యవశ్చాత్తపతికలహంతరితాతుసా॥ ౪౯॥ అస్యాస్తుచేష్టానిశ్వాసశ్శ్చింతిత్యాతాపసాధ్వసే।ముహుఃప్రలాపఇత్యాద్యాశ్చేష్టాఃప్రోక్తామనీషిభిః॥౫౦

తా ॥ సఖులయెడుటచరణపతితుడగునాయకుని నిరాకరించిపిదపవరితాపపడునది కలహంతరితయనబడును. దీనివ్యాపారములు నిట్టూర్పులిడుట, భ్రమించుట, మనస్తావపడుట, ప్రంభాదిసాధ్వసభావములుగలుగుట, మాటమాటికిప్రలపించుట, మొదలైనవి.

ప్రోషితభర్తృకాలక్షణం.

శ్లో॥ దేశాంతరగతేకాంతేభిన్నాప్రోషితభర్తృకా। అస్యాస్తుజౌగరఃకార్యంనిమిత్తాద్యవలోకనం॥౫౧॥మాలిన్యమనవస్థానంప్రాయశ్చయ్యానిషవణం।జాడ్యచింతాప్రభృతయోవిక్రియాఃకథితాబుధైః॥౫౩

తా ॥ నాయకుడుదేశాంతరమునుజేందియేన్నప్పడుభేదపడుచుండునది ప్రోషితభర్తృక. దీనివ్యాపారములు నిడురలేక యుండుట, కృశించుట, శ్రీయుడెన్నార్లుకువచ్చుననిశకునములుచూచుట-మలినస్తయెయండుట,నిలిచినచోటనిలువకపోవుట, ఎప్పుడునుపండుకొనియుండుట, ఏమియుచోపకయండుట, చింతమొదలైనవి.

అభిసారికానాయకాలక్షణం.

శ్లో॥ మదనానలసంతప్తాయాభిసారయతిప్రియం।

స్వయంనాభిసరేద్యాతుసాభవేదభిసారికా॥౫౪

అస్యాస్సంతాపచింతాధ్యావిక్రియాస్సుర్వభోచితం।

తా ॥ మదనానలసంతప్తయేతస్థలమునకునాయకునివచ్చునట్లుచేయుచున్నదిగాని

తా నేనాయకునిష్ఠలమునకుబోవుచున్నదిగాని, అభిసారికయనబడును, దీనివ్యాపారములు సంతాపవడుట చింతమొదలైనవియాయాశ్రమయోచితముగనుండును.

శ్లో || ఏతాసాంనాయికానాంకు త్రైవిధ్యంపరికీర్తితం |

ఉ త్రమామధ్యమాచారావ్యథమేత్రభేదతః || ౫౫

తా || ముందుచెప్పిన ౧౨౨ భేదములుగలనాయికలు - ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ, యనభేదములనేత మూడువిధములుగలవారగుదురు. ... ..

ఉ త్రమాలక్షణం.

శ్లో || విదధత్యప్రియంపత్యో ప్రియమాచరతిస్వయం |

వల్లభేసాపరాధేపి తూస్థ్యంతిష్ఠతిసోస్తమా || ౫౬

తా || నాయకుడు అహితముజేయుచుండగతానతనికప్రియముగానేపెనడచుచున్నచో, అపరాధియగువల్ల భునిమాచియె వెఱారకయన్నచో, ఆవేఉత్తమనాయిక.

మధ్యమనాయికా లక్షణం.

శ్లో || పుంసిస్వయంకామయతి కామయేద్యాచతంవధూః | సక్రోధేక్రుధ్య

తిముషుః సూన్యతేసత్యవాదినీ || ౫౭ || సాపరాధేపకన్రీస్యాత్ స్మి

క్థస్మిక్యాతివల్లభే | ఏవమాదిగుణోపేతా మధ్యమాసాప్రకీర్తితా || ౫౮

తా || నాయకుడు ఇచ్చించినతానిచ్చించుట, అతడుకోపించుకొనినతానుకోపించుట, అతడునిజముపరికినతానునిజముపలుకుట, అతడపరాధముచేసినతానపరాధమునేయుట, అతడుస్తేహించినతానుస్తేహించుట, ఈరీతిగుణములుగలది మధ్యమనాయికయనబడును.

అధమనాయికాలక్షణం.

శ్లో || అకస్మాత్కృప్యతిరుషం ప్రాన్ధితాపినముంచల | సురూపంవావీరూపం

వా గుణవంతేమథాగుణం || ౫౯ || స్థవిరంతరుణంవాపి యావాకామయ

తేద్రుతం | ఈర్ష్యాకోపవిషేషేషు నిర్మయతాసాధమామతా || ౬౦

తా || ఏనాయికాఅకారణముగకోపించుచున్నచో, ప్రాన్ధించిననుకోపమునువిడువచో, చక్కనివాడైనను అరూపుడైనను గుణవంతుడైనను అగుణవంతుడైనను ముసలివాడైనను తరుణుడైనను ఎట్లున్ననునాయకునినిచ్చించుచున్నచో, ఈర్ష్యకోపము వ్యసనము వీనిగలదిగనున్నచో, యదియధమనాయికయనబడును.

నాయికాసంఖ్యా ప్రకరణం.

శ్లో || స్త్రీయూత్రయోదశశిథా ద్వివిధావపరాంగనా | వేద్యైవైవంఘోడేశధా

తాశ్చావస్థానిరష్టభిః || ౬౧ || ప్రత్యేకమష్టధాతాసా తుస్తమాదిప్రభేద

తః | త్రైవిధ్యమేవంసచతు రశీతిత్రిశతంభవేత్ || ౬౨

తా || స్త్రీయ ౧౬విధములు గలదియు, పరకీయ ౨విధములుగలదియు, సామాన్య ౧విధముగలదియునగును. ఈ ౧౬విధములుగలనాయికలకు ప్రత్యేకము ఎన్నిమిదియవ్య

అలకలుగుటవలననూటయిరుతడిభేదములుగలవారగుదురు. వీరలుమరలఉత్తమాదిభేదము వలనరారభేదములుగలవారగుదురు.

అసాందాత్పాదయోనిరూప్యంతే.

శ్లో || దూతీదానీసభీవేటి భాత్రేయీప్రాతివేగిని |

లింగినిశిల్పినిత్యాద్యా స్పృహయాఃపరికీర్తితాః || ౬౩

తా || ఈనాయికలకృపహయపదువారు దూతి దాని సభి వేటి భాత్రేయి ప్రాతివేగిని వీరు మొదలయినవారు.

అభశ్యంగారనాయకానిరూప్యంతే.

శ్లో || పతిశోచపతిశ్చైవ నైశికశ్చతతఃపరం |

స్వీయాదీనాంనాయికానాం నాయకాఃకథితాబుగైః || ౬౪

తా || పతి, ఉపపతి, నైశికుడు, అనువీరు- స్వీయా, పరకీయా, సామాన్యలకునాయకులని చెప్పబడుదురు. పతి లక్షణం.

శ్లో || వేదశాస్త్రానురోధన పాపింగ్యహ్యతియఃస్త్రియః |

సవపపతిత్వక్తః విద్వద్భిరీహశాస్త్రీః || ౬౫

తా || విపురుడువేదశాస్త్రీ క్రముగ విస్త్రీనిపాణి గ్రహణముచేసికొనుచున్నాడో ఆ మొకువాడే శర్తయనివిద్వాంసులుశాస్త్రమందుచెప్పియున్నారు.

ఉపపతిలక్షణం.

శ్లో || ప్రలోభ్యాన్యవభూంభుజ్యైః ఉపాన్వైవివిధైర్పి |

సూపపతిత్వక్తః విద్వద్భిరీహశాస్త్రీః || ౬౬

తా || అన్యవనితనువివిధోపాయములచేసాసపఱచి అనుభవించునతడు ఉపపతియనబడును. నైశిక లక్షణం.

శ్లో || వేశ్యాబహుశఃసంభోగ సూసాదితగౌరవః |

విస్తవ్యయీవిలాసీచ నైశికఃపరికీర్తితః || ౬౭

తా || ఎవడువేశ్యోపభోగములచేపొందబడినగౌరవముగలవాడును, అర్థవ్యయము చేయువాడును, విలాసముగలవాడునైయందు మోవాడునైశికుడనిచెప్పబడును.

చతుర్విధశృంగారనాయకలక్షణం.

శ్లో || ఏతేశృంగారవిఖయా శ్చ త్వారస్మ్యుఃపుధకృప్తభక్తిః |

అనుకూలోదక్షిణాశ్చ భృష్టశ్శతజ్జిత్కృతాః || ౬౮

తా || శృంగారవిఖయాలైనఈనాయకులు అనుకూలుడు, దక్షిణుడు, భృష్టుడు, శతుడు, జ్జివితవేష్యులుగనఱుటగులగుదురు.

అనుకూలనాయకలక్షణం.

శ్లో || ఏకాంకుశ్చోనుకూలస్యై త్వదాతామనురంజయన్ |

అన్యస్త్రీదర్శనాదిభ్యో నివృత్తనిజమానసః || ౬౯

తా || ఇతరస్త్రీలనుజూచుటాదుదలంబునవ్యాపారరహితుడును, స్వస్త్రీయందే ప్రేమగలవాడునై యుండువాడు అనుకూలుడనబరగును. ...

దక్షిణనాయకలక్షణం.

శ్లో || బహ్యోఽనువిద్యమానాః స్యాత్ప్రతాః సునిరంతరం |
ఘమప్రీతిం ప్రకుర్వాణః సదక్షిణఇతి స్మృతః || ౨౦

తా || తన్నా శ్రయించిన అనేకస్త్రీలయందు సమముగ ప్రీతిజేయువాడు దక్షిణుడనబరగును. భృష్టనాయకలక్షణం.

శ్లో || వ్యక్తా గాఢత ఫిర్ధ లప్తః వారితోపినముంచతి |
తామేవానుసరత్యాశు ప్రణామానునయాదిభిః || ౨౧

తా || ఎవడు తనయవరాధమునాయకచే నెఱుగబడినను ఫయము లేక యుండినా, తొలగించినండాలగఱి, అనాయకనే త్వరగా నమస్కారము మొదలయిన పాపాలచే అనుసరించునా, వాడు భృష్టుడనబరగును. ...

శరనాయకలక్షణం.

శ్లో || ప్రీయాయామనురక్తాయాం గూఢవిప్రియకన్యకృత్ |
అతశ్శతఇతి ప్రోక్తః భావశాస్త్రవిచక్షణైః || ౨౨

తా || అనురాగముగల ప్రీయకు గూఢముగ అహితముజేయువాడు శతుడనబడును. ఏలేమంసహయానిరూప్యంతే.

శ్లో || పీఠమద్దోవిటకేచటః విదూషకఇతి స్మృతాః |
చత్వారః కామతంత్రజ్ఞా ఏలేమంసహకారిణః || ౨౩

తా || ముందుచెప్పిన శృంగారనాయకులకు సహాయులగువారు పీఠమద్దడనియు, విటుడనియు, చేటుడనియు, విదూషకుడనియు, నలుదెఱంగులగువారు. *

పీఠమద్దాది లక్షణం.

శ్లో || కించీదూసః పీఠమర్దః ఏకవిద్యోవిటస్మృతః |
సంధానవతురశ్చేటః హాస్యప్రాయోవిదూషకః || ౨౪

తా || నాయకునికి కొంచెము తక్కువగా నుండువాడు పీఠమర్దుడు. కామశాస్త్ర ప్రవీణుడై యుండువాడు విటుడు. నాల్గవకాశాయకులకు సంధిచేయువాడు చేటుడు. హాస్య ప్రధానుడై యుండువాడు విదూషకుడు. ...

అథ ఉద్దీపనవిభావోనిరూప్యతే. *

శ్లో || ఉద్దీపనశ్శక్తుర్ధాస్యా చాలంబనసహాశ్రితః |
గుణాశ్చేష్టాలంకృతయ స్తటస్థాశ్చేతిభేదతః || ౨౫

తా || ఉల్లంబనవిభావమునా శ్రయించి యుండు గుణములు చేష్టలు అలంకృతులు ఇవి మూడును, తటస్థములును, కూడ ఉద్దీపనవిభావమునలు దెఱుగులబరగును.

అలంకరణశాస్త్రము.

శ్లో॥ యావనం రూపలావణ్య సౌందర్యాణ్యభిరూపతా |

మార్గవంశాకుమార్యంచే త్యాలంబనగతా గుణాః || ౧౬

తా॥ యావనము, రూపము, లావణ్యము, సౌందర్యము, అభిరూపత్వము, మార్గము, శాకుమార్యము, ఇవి అలంకరణములు. ... *

యావనం నిరూప్యతే.

శ్లో॥ సర్వాసానుపిసారిణాం యావనం త్రైవిధం మతం |

ప్రతియావనమేతాసాం చేష్టితానిపుణ్యకృతాః || ౧౭

తా॥ సమస్తస్త్రీలకును యావనము మూడు తెలుగులౌను. అయి యావనమున చేష్టలు వెచ్చేరుగ నుండును. ప్రథమయావనలక్షణం.

శ్లో॥ ఈషచ్ఛవలనేత్రాంతం స్వరస్మేరముఖాంబుజం | సగర్వజరజోగంధ

మసమగ్రానుతాధరం || ౧౮ || లావణ్యోద్భేదరమ్యాంగం విలశుచ్ఛావసౌ

రథం | ఉక్తిలితాంకురమచం అస్సుటాంగికసంధికం || ౧౯ || ప్రథమం

యావనంతత్ర వర్తమానామ్యగేక్షణా | అపేక్షతేమృదుస్వర్ణం సహతే

సోచ్ఛతాం రతేః || ౨౦ || సభీతే శిరతాస్వాంగ సంస్కారకలితాదరా

నకోపహ్నాభజతే సవత్సీదర్శనాదిణు || ౨౧ || నాతిలజ్జావతికాంత సం

హాగే కింతు శబ్దతే ... .. *

తా॥ కించిచ్చవలములైన కడకండ్లను గలదిగాను, మన్దుసునిచేవికాసము మెందినముఖపంకజముగలదిగాను, గర్వమువలన గలిగిన రజోగంధముతో గూడినదిగాను, నిందు ఎఱుపులేనిపెదపులుగలదిగాను, లావణ్యము మొక్క ప్రకాశమువలన మసోహరమైనదేహముగలదిగాను, వెలయుచుండు భావసౌరభముగలదిగాను, వృద్ధిబాంధు మొలకచున్నలుగలదిగాను, చక్కగానేర్పడని అంగముల ఘంటలుగలదిగాను ముఱుండునది ప్రథమయావనమనబడును. ఈ యావనము గలనాయిక మృదుస్వర్ణమున పేక్షించును. ఉచ్చరతిని సహించును. సఖులతో నాడుటయందు ప్రీయము. తన్నుతానలంకరించుకొనుటయందు ప్రీయము. సవతినిజూచుట మొదలైన కార్యములందు కోపపుతోపములు లేనిదిగానుండుట, ప్రీయనియందు అధికమునిగ్గులేకుండుట, రతియందు భయము, ఈ గుణములు గలిగియుండును. ... .. *

ద్వితీయయావనలక్షణం.

శ్లో॥ ప్రసాపినాతనుక్తాధ్యః పాదేపాణాచర క్రిమా || ౨౨ || ఊరూకరికరాకా

రా అంగంవ్యత్రాంగసంధికం | నితంబోవిఘ్నలోనాభి గళాంభీరాజఘ

నంఘనం || ౨౩ || వ్యక్తరోమావళివైర్విధ్య మంగశ్రత్యంగసౌఖ్యవం |

ద్వితీయం యావనంతత్ర వర్తమానానులోచనా || ౨౪ || సభీతుస్వాశ

యాను స్మిగ్ధాప్రాయోణభామినీ | న ప్రసీదత్వనునన్తై స్సభత్వీప్యభ్య

సూయినీ॥ ౮౫॥ నాపరాధాన్నివహితే ప్రణయైర్హ్యకమేయితా । రతి
కేళిష్యనిభృతా చేష్టతేగర్వితారహః॥ ౮౬

తా ॥ గొప్ప చన్నులును, సన్నమైననడుమును, ఏటువుగలచేతులుకాళ్లును, ఏనుగు
తోండమువంటితోడలును, వ్యక్తాంగసందియగుదేహమును, విపులమైననితంబమును,
గంభీరమైననాభియు, ఘనమయినజఘనప్రదేశమును, ప్రకాశమైనరోమావళినిగనిగయు
ను, అంగప్రత్యంగములచక్కదనమునుగలనై యుండునదిద్వితీయయావనమనబడును.
ఈయావనముగలనాయిక తనమమోభావము తెలిసినసఖులయందుతరుచుగాప్రీతికలది
గాను, సమాధానపుముటలచేత్ప్రప్తిపడనిదిగాను, చవతులయందుఅనూయగలదిగాను,
అపరాధములనుటర్వనిదిగాను, ప్రణయకలహమంధుఁకున్నకలదిగాను, రతికేళులయం
దుప్తిమితగాకపికాంతమందుగర్వింఁచివ్యాపరించునదిగానునుండును.

తృతీయయావనలక్షణం.

శ్లో॥ అస్మిగ్ధతానయనయోర్గంఠయోర్చానకాంతితా । విచ్ఛాయతాఖర
స్పర్శోప్యంగానాంక్షభతామనాకా॥౮౭॥ అధరేమస్పృజారాగః తృతీయ
యావనేభవేత్ । తత్రస్త్రీణామియంచెష్టా రతితంత్రవిదగ్ధతా॥౮౮॥ వ
ర్షిభస్యాపరిత్యాగః తదాకషణకౌశలం । అనారోపోపరాధేషు సవత్త్వి
ష్యప్యవత్సరం॥ ౮౯

తా॥ నేత్రములయందు తేఱమాఱినదియు, చెక్కిల్లయందువాడినదియు, దేహచ్ఛాయ
యతప్పినదిగాను, కఠినమైనస్పర్శముగలదిగాను, కొంచెముదేహపటుత్వము తప్పినది
గాను, పెదవులయెటుపుమీఱినదిగాను, ఉండునదితృతీయయావనమనబడును, ఈయా
వనముగలనాయిక వ్యాపారములు, రతితంత్రములయందువిశేషచాతుర్యము, నాయ
కునివిడవకయుండుట, నాయకునిస్వాధీనపఱుచుకొను పాండిత్యము, నాయకాపరాధ
ములయందుఅనూయలేకయుండుట, సవత్వలయందుమాత్సర్యములేక యుండుటమొ
దలయినవి.

... ..

శ్లో॥ తత్రశృంగారయోగ్యత్వంరసాప్లవదనకారణం ।
ఆద్యద్వితీయయారేవ నతృతీయస్యవర్ణ్యతే॥౯౦

తా ॥ ఈమూడువిధములయావనములయందును మొదటిరెండుయావనములకేరస
ములచేసేసంతోషపఱుచుటకు కారణమైనశృంగారయోగ్యత కలదు. మూడవయావన
మునకుఈయోగ్యతలేదు॥ రూపలక్షణం.

శ్లో॥ అంగాన్యభూషితాన్యేభ ప్రక్షేపాక్షేపార్విభూషణైః ।
యనభూషితవద్భృతి తద్రూపమితికథ్యతే॥౯౧

తా ॥ అంగములుతగినభూషణములచేఅలంకరింపబడకయేఅలంకరింపబడినట్లుదే
నిచేతకోశించునూయదిరూపమనబడును.

... ..

అవస్థలక్షణం.

శ్లో॥ ముక్తాభలము యాయా యో స్తరశీత్యమివారతర ౧;

ప్రతిభాతియదంశేష తల్లావణ్యమిహూచ్యతే॥౯౨

తా॥ ముక్త్యములయందుండూ యయొక్క తరశీత్యమువలె సేలవయవములయందు వికాంతి ప్రకాశించుచున్నదో యదిలావణ్యమునిచెప్పబడును.

శౌందర్యలక్షణం.

శ్లో॥ అంగప్రత్యంగకానాయో సన్నివేశో యథోచితం ।

సున్నిధ్యసంభిబంధస్సాస్య తత్సౌందర్యమితీర్యతే॥౯౩

తా॥ అంగప్రత్యంగములయొక్క చక్కని సంభిబంధముగల యథోచితస్సన్నివేశము శౌందర్యమనబడును. ...

ఆధిరూప్యలక్షణం.

శ్లో॥ యవాత్మీయగుణోత్కృష్టై ర్నస్త్యస్యన్నికట్కీతం ।

సారూప్యంనయతిప్రాశ్నే రాధిరూప్యంతదుచ్యతే ॥ ౯౪

తా॥ ఆత్మీయగుణాధిక్యమువలన తన సమీపముననుండువస్తువునకు తన సారూప్యము నుగలుగజేయునదియూ ధిరూప్యమనబడును. ...

మార్దవలక్షణం.

శ్లో॥ స్వలప్తంయత్రాంగమస్వలప్త మివస్యాన్తార్దవంహితత్ ।

తా॥ దేహము అంటుబడియులంబుబడిని దానివలెనుండునది మార్దవమనబడును. ...

శౌకుమార్యలక్షణం.

శ్లో॥ యాస్సర్ష్యాసహతాంశేష కోమలస్యాపివస్త్రనః॥౯౫

తత్సౌకుమార్యం త్రేఘాస్యా దుత్తమాదిప్రభేదతః ।

తా॥ అంగములయందుకోమలమైనవస్తువుయొక్క మైనమస్పర్శమును సహించమి శౌకుమార్యము. ఆ శౌకుమార్యము ఉత్తమ-మధ్యమ-అధమ-భేదములవలనముత్తైః గుఠాను ఉత్తమశౌకుమార్యలక్షణం.

శ్లో॥ అంగంపుష్పాదిశంస్సర్ష్యా సహంయేనతదుత్తమం॥౯౬

తా॥ విగుణముచేత అంగముకరస్పర్శమును సహించజోయది మధ్యమశౌకుమార్యము. ...

మధ్యమ శౌకుమార్యలక్షణం.

శ్లో॥ నసహాతకరస్పర్శం యశాంగం మధ్యమంహితత్ ।

తా॥ విగుణముచేత అంగముకరస్పర్శమును సహించజోయది మధ్యమశౌకుమార్యము. అధమశౌకుమార్యలక్షణం.

శ్లో॥ యేనాంగమాతపాదీనా మసమంతదిహాధమం॥౯౭

తా || ఏగుణముచేత దేహము ఎందఱును దుష్టములను నినిసహించుటోయది అభిమానము మా ర్యము.

శ్లో || శ్లోకాంతం యావన్మానోభావో

శ్లో || శ్లోకాంతం యావన్మానోభావో కటాక్షదంతుశ్చోరకాః ||

తా || యావన్వ్యాప్తిచేత గలుగుకడకంటిచూపులు మొదలైనవిచేష్టలు.

అలంకృతిర్యథా.

శ్లో || చతుర్థాలంకృతిర్వాసో భూషణమాల్యంలేకనైః || ౯౮

తా || అలంకృతి. వస్త్రములు, భూషణములు పుష్పములు, నైఘృతములు, చందనములచేసలు దెలుగుటను.

తటస్థాయథా.

శ్లో || తటస్థాశ్చంద్రికాధార గృహచంద్రోదయాదయః | కోకిలాకులమాకం

ద మందమారుతపట్నదాః || ౯౯ || లతామరీటపభూగేహ దీప్తికాబల

దారవాః | ప్రాసాదగర్భసంగీత క్రీడాద్రుపరిచాదయః || ౧౦౦ || ఎవ

మూహ్యాయథాకాల ముపభోగోపయోగినః |

తా || చంద్రికాధారములైన గృహములు, చంద్రోదయము మొదలైనవి, కోకిలలు నిందియుందురసాలవృక్షము, మందమారుతము, భ్రమరములు, పొదరిండ్లు, భూగేహము, దీప్తికలు, మేఘసాదము. ప్రాసాదమధ్యము, సంగీతము, క్రీడాదులు, నెలయేలులు మొదలైనవి ఉపభోగోపయోగవస్తువులు తటస్థోద్దీపనములు - ఇవికాలోచితములు గనూహించుకోవలసినవి.

అథ అనుభావలక్షణం.

శ్లో || భావం మనోగతం సాక్షాత్ స్వహేతుం వ్యంజయంతి || ౧౦౧

తేనుభావా ఇతి ఖ్యాతా భ్రావి డేవస్తి తాదయః |

తేచతుర్థాచిత్తగాత్ర వాగ్భూర్ధారంభసంభవాః || ౧౦౨

తా || స్వహేతువైన మనోగతాభిప్రాయమును ప్రత్యక్షమువలె నేబయలుపఱచునవియనుభావములు. ఇవి చిత్తజాను భావములు, గాత్రజానుభావములు, వాగారంభానుభావములు, బుద్ధ్యారంభానుభావములు, అనినలు దెలుగుటను.

చిత్తజానుభావాలక్ష్యం తె.

శ్లో || తత్రచ భావో హావో హేలాశో భాచకాంతి దీప్తిచ |

ప్రాకల్పవ్యం మాధుర్యం చై ర్వాదార్యచ చిత్తజాభావాః || ౧౦౩

తా || ఆనలు దెలుగుల అనుభావములయందు భావము, హావము, హేల, శోభ, కాంతి, దీప్తి, ప్రాకల్పము, మాధుర్యము, చైర్యము, వైదార్యము, ఇవి చిత్తజానుభావములనబడును.

భావలక్షణం.

శ్లో || నిర్వికారస్య చిత్తస్య భావస్యావ్యాకృతు విక్రియా |

గ్రీవారేచకసంయుక్తో భ్రావినే త్రాదివిలాసకృత్ || ౧౦౪

తా || వికారము లేని మనసు మొక్కనిక్రియ భావమనబడును, అది గ్రీవారేచక సంయుక్త భ్రావినే త్రాదివిలాసములను గలదియును.

హావలక్షణం.

శ్లో || భావతుపత్వక్రాశోయః సహవఇతికథ్యతే |

తా || ఆభావమునేత్రాదులవలనఇందుకప్రకాశపడెనేని యది హావమనబడును. •

హేలాలక్షణం. •

శ్లో || భావవివభవేద్దేలా లలితాభినయాత్మికః || ౧౦౫

తా || ఆభావమేలలితాభినయరూపమగునపుడు హేలయనబడును. •

శోభాలక్షణం.

శ్లో || సాశోభారూపభూషాదైవ్య ర్యత్స్వావ్యదంకవిభూషణం |

తా || రూపభూషాదులచేదేహమునలంకరించుకొనుటశోభయనబడును. •

కాంతిలక్షణం.

శ్లో || శోభైవకాంతిరాఖ్యాతామన్యథాప్యాయసౌజ్విలా || ౧౦౬

తా || ఆశోభయ మన్యథవిషయతృప్తిజేయుటయందుప్రకాశించెనేనియది కాంతియనబడును. దీప్తిలక్షణం.

శ్లో || కాంతిరేవవయోభోగ దేశకాలగుణాధిభిః |

ఉద్దీపితాతివిస్తారం యాతాచేద్దీప్తిరుచ్యతే || ౧౦౭

తా || ఆకాంతియేవయోభోగదేశకాలగుణాదులచే మిక్కిలి యధికమాయెనేనియది దీప్తియనబడును. ప్రాగల్భ్యలక్షణం.

శ్లో || నిశ్శంకత్వంప్రయోగేషు ప్రాగల్భ్యంపరికీర్తితం |

తా || ప్రయోగములయందునిశ్శంకవృత్తిప్రాగల్భ్యమనబడును. •

మాధుర్యలక్షణం.

శ్లో || మాధుర్యంసామచేష్టానాంసర్వావస్థానుమార్దవం || ౧౦౮

తా || సర్వావస్థలయందునువ్యాపారయెలయొక్కప్పుడుత్వమేమాధుర్యమనబడును. దైర్ఘ్యలక్షణం.

శ్లో || క్లిరాచిత్తోన్నతీర్యాతు తదైర్వమితిసంక్షిప్తం |

తా || దృఢమైనచిత్రవృద్ధైర్వమనబడును. • • • • • డౌదార్యలక్షణం.

శ్లో || డౌదార్యంవినయంప్రాపయఃసర్వావస్థానుగంబుభాః || ౧౦౯

తా || సర్వావస్థలంఘించుననుసరించినవినయమును డౌదార్యమనిచెప్పదురు.

అథ గాత్రజానుభావానిరూప్యతే.

శ్లో || లీలావిలాసోవిచ్ఛిన్నైఃవిభ్రాముఃకిలికించితం |

మోహాయితంకుట్టిమితం చిచ్ఛోకంలలితంతథా || ౧౧౦

విచ్ఛాతంచతివిచ్ఛేయః స్త్రీణాంతుభగ్గాత్రజాః |

తా|| లీల, విలాసము, విచ్ఛిత్తి, విభ్రమము, కిలికించితము, మోట్టాయితము, కు
ట్టిమితము, బిబ్బోకము, లలితము, విహృతము, ఈసదీయుక్తీలగాత్రజానుభావములన
బడును. లీలాలక్షణం.

శ్లో|| ప్రియానుసరణంయత్తు మధురాలాపపూర్వకైః||౧౧౧
చేష్టితైర్లతిభిశ్చాపి సాలీలేనిగద్యతే|

తా|| మధురాలాపముమొదలైనచేష్టలచేనాయకుని ననుసరించుటలీలయనబడును!
విలాసాలక్షణం.

శ్లో|| ప్రియసంప్రాప్తిసమయే భ్రానేత్రాననకర్తృభిః||౧౧౨
తాత్కాలికోవిశేషాయః సవిలాసకీర్తితః|

తా|| నాయకుడువచ్చెడిసమయమందుకనుబొమలకు, కన్నులు, ముఖము, వీనిచేసవ్య
చుగలుగువిశేషమెదో, యదివిలాసమనబడును. ... *
విచ్ఛిత్తిలక్షణం.

శ్లో|| ఆకల్పకల్పనాకల్పావిచ్ఛిత్తిరతికాంతిక్యత్||౧౧౩

తా|| అలంకారవిన్యాసములకుసమానమై మెరయుచునుండునదివిచ్ఛిత్తియనబడును!
విభ్రమలక్షణం.

శ్లో|| ప్రియాగమనవేళాయాం మదనావేశసంభ్రమతో|
విభ్రమోగంభవారాది భూషాస్థానవివర్యయః||౧౧౪

తా|| ప్రియకువచ్చెడిసమయమందున్న భావేశసంభ్రమముచే గంభయు, హారము,
మొదలైన భూషణస్థానవివర్యయమువిభ్రమమనబడును. ... *

కిలికించితలక్షణం.

శ్లో|| శోకరోషాశ్రుచూషాదెస్సంకరఃకిలికించితం|

తా|| శోకము, కోపము, కన్నీర్ష్య, సంతోషము, వీనిహాడికిలికించితమనబడును. *
మోట్టాయితలక్షణం.

శ్లో|| స్వాభిలాషప్రకటనం మోట్టాయితమితీరితం||౧౧౫

తా|| తనకోరికనుబయలుపఱచుట మోట్టాయితమనబడును. ... *
కుట్టిమితలక్షణం.

శ్లో|| కేశాధరాదిగ్రహణి మోదమానాపిమానసే|

దుఃఖితేనబహిఃకుప్యే ద్యదికుట్టిమితంభవేత్||౧౧౬

తా|| రతికాలమందుఁజివిన కొప్పఅధరముమొదలైన వానియొక్క గ్రహణమరిదుమ
ననులోసంతోషముగలనై యుండిన నుబయటికి దుఃఖితురాలువలెనేకోపించుటకుట్టి
మితమనబడును. బిబ్బోకలక్షణం.

శ్లో|| ఇష్టాప్యనాదరోగర్వాత్ మనాకబిబ్బోకఇష్యతే|

తా|| గర్వమువలెనప్రియవస్తువందుకొంచెను. అనాదరణముబిబ్బోకమనబడును. *

లలితలక్షణం.

శ్లో॥ విన్యాసశలీభంకానాం మూర్తివిలాసమసూహాచాఙ్గింక
శుకుమాతాభవేయశ్చైవ లలితంకడుదీరితం॥

తా॥ అంగవిన్యాసశుకత్కారములు, మసూహాక్షమూర్తివిలాసములు, శుకుమాతామ
తామందిన అదిలలితమనబడును.

విహృతలక్షణం.

శ్లో॥ కుర్వ్యయామానలజ్జాభ్యామప త్తంద్యోగ్యము త్తరం॥ ౧౧౮
క్రియయావ్యజ్యతేయత్ర విహృతంకడుదీరితం॥

తా॥ కుర్వ్యచేతగాస్మికోపముచేతగాస్మిన్మితేతగాస్మి తగుపాటియు త్తరమియ్య
కక్రియలచేదెలుపబడేనేని అదివిహృతమనబడును.

వాగారంభానుభావానిరూప్యంతే.

శ్లో॥ ఆలాపశ్చవిలాపశ్చ సల్లాపశ్చ ప్రలాపకః॥ ౧౧౯॥ అనులాపోపలాప
శ్చ సందేశశ్చాతిదేశకః॥ నిర్దేశశ్చాపదేశశ్చ వ్యవదేశోపదేశకా॥ ౧౨౦
ఏవంద్వాదశః ప్రోక్తావాగారంభావిచక్షతైః॥

తా॥ ఆలాపము, విలాపము, సల్లాపము, ప్రలాపము, అనులాపము, అపలాపము, సం
దేశము, అతిదేశము, నిర్దేశము, అపదేశము, వ్యవదేశము, ఉపదేశము, ఈపండ్రెం
దును వాగారంభానుభావములనబడును.

ఆలాపవిలాపలక్షణం.

శ్లో॥ తత్రాలాపఃప్రియోత్తిస్సాస్య ద్విలాపోరుఃఖజంకచః॥ ౧౨౧

తా॥ అంకుసంతోషపుమాట ఆలాపమాను. దుఃఖముచేగులుగుపలుకువిలాపమాను.
సల్లాపలక్షణం.

శ్లో॥ ఉక్తిప్రత్యుక్తిమద్వాక్యం సల్లాపఃపరికీర్తితః॥

తా॥ ఉక్తిప్రత్యుక్తిగలమాట సల్లాపమనబడును.
ప్రలాపానులాపలక్షణం.

శ్లో॥ వ్యథాలాపఃప్రలాపస్సాస్య దనులాపోముహుర్వచః॥ ౧౨౨

తా॥ ఉతయోగము లేనిమాట ప్రలాపమనబడును. చెప్పినమాటలనే చెప్పట అనులాప
మనబడును.
అపలాపలక్షణం.

శ్లో॥ అపలాపస్తుతూర్వోక్తస్యా న్యథాయోజనంకవేత్॥

తా॥ మొదట చెప్పినమాటను వేరువిధముగా త్రిప్పట అపలాపమాను.
సందేశలక్షణం.

శ్లో॥ సందేశస్తప్రోషితస్య స్వవార్తాప్రేషణంకవేత్॥ ౧౨౩

తా॥ ఉరికిపోయియుండగా నాయకునికి తన సంగతులను సఖులముఖముగ దెలుపుట
సందేశమనబడును.

అపదేశలక్షణం.

శ్లో॥ సోఽపిదేశో మదుక్తాని తదుక్తానితియద్వచః॥

తా॥ నేను చెప్పినమాటలే అతడు చెప్పినమాటలనుట అపిదేశమనబడును.

నిర్దేశలక్షణం.

శ్లో॥ నిర్దేశస్తుభవేత్స్యోయ మహమిత్యాదిభాషణం॥౧౨౪

తా॥ వాడు, వీడు, వాడు, నేను, మొదలైనపలుకులు నిర్దేశమనబడును.

అపదేశలక్షణం.

శ్లో॥ అన్యార్థకథనంయత్ర సోపదేశఇతిరితః॥

తా॥ అర్థాంతరమును తెలియపఱుకువలకు అపదేశమనబడును.

ఉపదేశలక్షణం.

శ్లో॥ యచ్చిష్యాగ్గంతువచన ముపదేశస్సు ఉచ్యతే॥౧౨౫

తా॥ శిష్యులకొఱకు ఆచార్యులచే జెప్పబడువలకు ఉపదేశమనబడును.

వ్యవదేశలక్షణం.

శ్లో॥ వ్యాజేనాత్కాభిలాషిః క్రియాసాస్యాద్వ్యవదేశకః॥

తా॥ ఇతరవ్యాజముగతనకోరికను దెలుపుటవ్యవదేశమనబడును.

అభబుద్ధ్యారంభానుభావానిరూప్యంతే.

శ్లో॥ బుద్ధ్యారంభాస్తథాప్రోక్తా రీతివృత్తిప్రవృత్తయః॥౧౨౬

తా॥ ఈబుద్ధ్యారంభానుభావములు రీతియనియు, వృత్తియనియు, ప్రవృత్తియనియు, ముత్తైఱంగులగును.

శ్లో॥ ప్రబంధాదిమతేజ్ఞాయా భావశాస్త్రవిచక్షణైః॥

తా॥ ఇవి ప్రబంధము మొదలైనవానియందు భావశాస్త్రజ్ఞులచేఱుట దగినవి.

అభసాత్వికభావానిరూప్యంతే.

శ్లో॥ అన్యేషాం సుఖదుఃఖాది భావేషుకృతభావసం॥౧౨౭॥ అనుమానేనయ

చ్చిత్తం భావకాశాంప్రవర్తతే । తత్సత్త్వమితివిజ్ఞేయం ప్రాజ్ఞైస్సతో

ద్భవానిమా॥౧౨౮॥ సాత్వికాఇతిజానంతి భరతాద్యామహర్షయః॥

తస్తంభస్వేదరోమాంచ స్వ్వరభేదశ్చవేపధుః ॥ ౧౨౯॥ వైవర్ణ్యము

క్రూప్రళయ ఇత్యేష్టసాత్వికామతాః॥

తా॥ ఇతరులయొక్క సుఖదుఃఖములు మొదలైన భావములయందు అనుమాన్యము తోకృతభావసమైదుమనము ప్రవర్తించుచున్నదోయది సత్త్వమనబడును. అంతునుండిగలుగుభావములు సాత్వికములను. అవి స్తంభమనియు, రోమాంచమనియు, స్వ్వరభేదమనియు, వేపధువనియు, వైవర్ణ్యమునియు, అక్రూప్రళయము, ఈయెనిమిది సాత్వికభావములనబడును.

స్తంభలక్షణం.

శ్లో॥ స్తంభోహర్షభయామర్ష తిషాదాన్యతస్సంభవః॥౧౩౦

అనుభావోభవేదత్ర నిష్క్రియాంగత్వమేవహి।

తా॥ స్తంభమనుసాత్వికభావము సంతోషము, భంజము, కోపము, విషాదము, అన్యతము, వీనిచేగలుగునిష్క్రియాంగత్వము. ... .. *

స్వేదలక్షణం.

శ్లో॥నిదాఘహర్ష వ్యాయామ శమక్రోధభయాదిభిః॥౧౩౧

స్వేదస్సంజాయతేతత్ర త్వనుభావాభవంత్యమి।

స్వేదాపనయవాలేచ్ఛ వ్యజనగ్రహణాదయః॥౧౩౨

తా॥ ఎండ, సంతోషము, వ్యాయామము, శ్రమము, క్రోధము, భయము, మొదలైనవానిచేత స్వేదము అనగా చెమటకలుగును. అప్పుడు చెమటనుతుడుముకొనుట, గాలిని అచ్చింపుట, వ్యజనగ్రహణము మొదలైన అనుభావములుకలుగును. *

రోమాంచలక్షణం.

శ్లో॥రోమాంచోవిస్తయోత్సాహ హర్షాదైన్యవత్రవిక్రియాః।

రోమాద్రమాద్యాఃకథితా విక్రియా శత్రకోవిదైః॥౧౩౩

తా॥ ఆశ్చర్యము, ఉత్సాహము, సంతోషము, మొదలైనవానిచేత రోమాంచముకలుగును అందుగ గుర్పొడుచుట మొదలయినవికారములుకలుగును. *

స్వరభేదలక్షణం.

శ్లో॥స్వరభేదస్సుఖాదైన్యవ తత్రస్వర్యద్రదాదయః।

తా॥ సుఖాదులచే స్వరభేదముగలుగును. ఇందుడగ్నోన్మక మొదలైనవిగలుగును. *

వేపధులక్షణం.

శ్లో॥ వేపధుహర్ష సంత్రాస జ్జ్వరక్రోధాదిభిర్భవేత్ ॥౧౩౪

అత్రానుభావాఃస్వరణ గాత్రకంపాదయోమతాః।

తా॥ సంతోషము, బెదరించుట, జ్వరము, కోపము, మొదలైనవానిచే వేపధువుగలుగును ఇందువ్వరించుట, దేహమువణకుట, మొదలైనవిగలుగును. *

నైవర్ణ్య లక్షణం.

శ్లో॥విషాదపరోషాదైన్యవర్ణ్యముపజాయతే॥౧౩౫

ముఖవర్ణపరావృత్తిః కార్యాన్యద్యావత్రవిక్రియాః।

తా॥ విషాదము, ఇతరులయందుగలరోషము, మొదలైనవానిచే నైవర్ణ్యముగలుగును. ఇందుముఖతేజస్సుమాటులు, చిక్కిపోవుట, మొదలైనవిగలుగును. *

అశ్రులక్షణం.

శ్లో॥విషాదరోషసంతోష ధూమాదైన్యవర్ణ్యవిక్రియాః॥౧౩౬

బాహ్యబిందుపరిత్యేప నేత్రసమ్మార్జనాదయః।

తా|| వ్యసనము, కోపము, సంతోషము, నూతుము, మొదలైనవానిచే అశ్రువుగలుగును. ఇందు కన్నీరు విడిలించుట, కన్నులను తుడుచుకొనుట, మొదలయినవికలుగును.

ప్రళయమక్షణం.

శ్లో|| ప్రళయస్సుఖదుఃఖాదైవ్యశ్చైతస్త్వవిసంజ్ఞతా||౧౩౭

తా|| ప్రళయమనగా సుఖదుఃఖాదులచే గలుగు ప్రజ్ఞాభంగము.

శ్లో|| ఏతేషాం సత్వమూలత్వాత్ భావానాం సాత్వికప్రథా|

అనుభావాశ్చ కథితాః భావసంసూచనాదయః||౧౩౮

ఏవం దైవ్యవిభిషేతేషాం దర్శితం భావకోవిదైః|

తా|| సత్వమూలములైనవి గనుక వీనికి సాత్విక భావము లనివేరు. భావసంసూచనాదులు అనుభావములనబడును. ఇట్లు అనుభావములు రెండు విధములు గలిగియుండును.

శ్లో|| విభావాలనుభావాశ్చ తేజవంతి పరస్పరం||౧౩౯

కార్యకారణభావాశ్చ జ్ఞేయాభావవిభారతైః|

తా|| విభావానుభావములు ఒకటికొకటి కార్యకారణభావములుగాను భావజ్ఞులచే నెఱుగదగినవి.

...

...

...

...

ఇత్యనుభావాస్సమాప్తాః.

అభవ్యభిచారిభావానిరూప్యంతే.

శ్లో|| వ్యభీతిత్యుపసర్గాద్వా విశేషాభిముఖత్వయోః||౧౪౦

విశేషశాభిముఖ్యేన చ రంతి స్థాయిసంప్రతి|

వాగం గసత్వయ్యుక్తామై జ్ఞేయాస్త్రేవ్యభిచారిణః||౧౪౧

తా|| పలుకు, దేహము, సత్వము, వీనితో నూడినవై స్థాయికి విశేషాభిముఖములు గాదిరుగుభావములు వ్యభిచారిభావములనియెఱుగవలయును.

శ్లో|| విచారయంతి వాసమ్య గితిసంచారిణోపి తే|

తా|| అవి స్థాయిలను వాగుచరింపజేయుచున్నవి గనుక సంచారులనియును నెప్పబడును.

...

...

శ్లో|| ఉన్నజ్ఞంతో నిమజ్జంత స్థాయిస్యంబునిభావివ||౧౪౨

ఉద్విశద్వర్షయంత్యేనం యాంతితద్రూపతాంచతే|

తా|| ఏ భావములు స్థాయియందు సముద్రమందుండునలలవలె దానిని వృద్ధిబొందించి తద్రూపతనుపాంచుచున్నవో అవి వ్యభిచారిభావములనబడును.

నిర్వైదాదయోనిరూప్యంతే.

శ్లో|| నిర్వైదగ్గానిశంకాశ్చ తథా నూయామదశ్శ్రమః||౧౪౩|| ఆలస్యరవై

వదైస్యంచ. ఛింతాస్థా హేమావృత్తిస్త్యతిః| వ్రీడాచపలతాహర్ష ఆచేగో

జడతాతథా ॥ ౧౪౪ ॥ శరీరేణైవైవేద్యం తస్మాత్కర్మణాన్విద్రావస్త్వికృతకచః
 సుత్తిర్విభోభోమర్షశ్చ అవహిత్యాచ్యభోగ్రహణాగౌరవః ॥ మతివ్యాకాభ ప్ర-
 భోన్నాదః తథామరణమేవచ । త్రాసశ్చైవవితర్కశ్చ విశ్లేయావ్యధి
 చారిణః ॥ ౧౪౫ ॥ త్రయస్త్రింశదమీశావాః శుభాఖ్యాతాస్తునామరః ।

తా॥ నిర్వేదము, గ్లాని, శంక, అనూయ, మదమే, శ్రమము, ఆలస్యము, దైన్యము, చింత, మోహము, భృతి, స్పృతి, బ్రీడ, చపలత, హర్షము, అవేగము, జడత, గర్వము, విషాదము, ఔత్సుక్యము, నిద్ర, అపస్మారము, సుప్తి, విబోధము, అమర్షము, అవహిత్య, ఉగ్రత, మతి, వ్యాధి, ఉన్నాదము, మరణము, త్రాసము, వితర్కము, ఈముప్పదియా మును వ్యధిచారిణులను అని చెప్పబడును. ...

నిర్వేద లక్షణం.

శ్లో॥ తత్త్వజ్ఞానాచ్చ దౌర్జత్యా దాపదోవిప్రతాగతః ॥ ౧౪౬
 దుఃఖాదెరపినైష్ఠల్య మతిర్నిర్వేదఉచ్యతే ।

తా॥ తత్త్వజ్ఞానము, పేదజీకము, సంకటము, వియోగము, దుఃఖము మొదలైనవాని చేగలుగుభూతావమతి నిర్వేదమనబడును. ...

గ్లాని లక్షణం.

శ్లో॥ ఆధివ్యాధిజరాత్పృష్ఠా వ్యాయామశురతాదిభిః ॥ ౧౪౭
 నిష్క్రిణతాగ్లానిరత్ర ఔహంకవచనక్రియాః ।
 కలానుత్సాహవైవర్ణ్య నలవనభ్రమణాదయః ॥ ౧౪౮

తా॥ మనోవ్యాధి, రోగము, ముసలితనము, దప్పి, వ్యాయామము, శురతము, ఇవి మొదలైనవానిచేగలుగు దౌర్బల్యముగ్లానియాను. ఇండు- దేహముచిక్కుట, సన్నపలుకులు, మెల్లనపనులు, కలావిషయములయందు ఉత్సాహము లేకయుండుట, దేహవైవర్ణ్యము, గుస్తులిరుగుట, ఇవి మొదలైనవి కారములుగలవు. ...

శంకాలక్షణం.

శ్లో॥ శంకాచోర్యాపరాధాన్యైః స్వనిష్ఠ్యైశ్చైక్షణం మతం ।
 తత్రచేష్టాముహుః పార్శ్వ వీక్షణం ముఖశోషణం ॥ ౧౪౯
 అవకుంఠననైవర్ణ్య శంతసానాదతాపిచ ।

తా॥ చోర్యాపరాధాదులచేదనకహితమును త్రేక్షించుట శంకయనబడును. ఇండు మాటిమాటికి పార్శ్వములను చూచుట, మోమువాడుట, ముసుపిడుట, నైవర్ణ్యము, కంఠగర్జనము, మొదలైనచేష్టలుగలవు. ...

శ్లో॥ ద్వివిధాచెయమాత్మోత్థా పరోత్థాచేతిభేదతః ॥ ౧౫౦ ॥ స్వకార్యజనితా
 స్వోత్థా ప్రాణావ్యంగ్యయమింగితైః । ఇంగితానిమపస్త్రయాతారణా
 దృష్టివిక్రియాః ॥ ౧౫౧ ॥ పరోత్థాకుపరస్యేదః పరస్యాకారతోభవేత్ ।

బ్రాహ్మణాకారవేస్తాద్యైః తామిహామనుభావయేత్ ||౧౫౩|| ఆకారస్యా

త్వికశ్చేషా వ్రవ్యంకప్రత్యంకజాఃక్రియాః |

... ..

తా|| ఈశంక ఆత్మోత్థశంకయనియం, పరోత్థశంకయనియం, ఇరుదెజగులాను. స్వకార్యమువలనకలుగునదిస్వోత్థశంక. ఇందుగలఇంగితములు రెప్ప, కనుబొమలు, నల్లగుడ్డు, చూపు, వీనియందుగలుగువికారములు. ఇతరులఆకారమువలనగలుగుచెమటకరోత్థశంకయనబడును. వరుసగానాకారవేస్తాదులనేఈ రెండువిధములశంకను ఊహింపవచ్చును. ఆకారము, సాత్వికము, చేష్టలు, అంగప్రత్యంకములయందుగలుగుక్రియాభేదములు. అసూయాలక్షణం.

శ్లో|| పరసాభాగ్యసంపత్తి విద్యాశౌర్యాదిసేతుభిః ||౧౫౪

గుణపిదోషారోపస్సావ్య దసూయాలత్రవిక్రియాః |

ముఖాపవర్తనంగర్వా భ్రాశ్చేదానాదరాదయః ||౧౫౫

తా|| ఇతరులసాభాగ్యము, సంపత్తి, విద్య, శౌర్యము, మొదలగుసేతువులచేగుణమంబుగూడదోషారోపణముజేయుట అసూయయనబడును. ఇందు మోమునుద్రవ్యుట, నిందించుట, భ్రాశ్చేదము, ఊపేక్ష, ఇవి మొదలయినక్రియలుగలవు. *

చదులక్షణం.

శ్లో|| మదస్త్యానందసన్యాహ సంభ్రామామదిరాదిజ్ఞః |

సత్రిభాతరుణోమధ్యో వకృప్తశ్చేతిభేదతః ||౧౫౬

తా|| మదమనునది మద్యము మొదలయినచానిచేగలుగు ఆనందసన్యాహములమొక్కసంభ్రామము. ఆమదము-తేరుణమదమనియం, మధ్యమదమనియం, అపకృప్తమదమనియం, మూడువిధములు. ... .. *

శ్లో|| దృష్టిస్యైరాముఖేరాగః సస్త్రితాకులితంవచః |

లలితావిధకత్యావ్యా శ్చేష్టోస్సు ప్రరుణెమదే ||౧౫౭

తా|| తేరుణమదమంబు గర్వపుబొపులు, ముఖమంబులెఱుపు, చిఱునగవును సంభ్రామమునుగలపలుకు, బయారపునడ, ఇవి మొదలయినచేష్టలుగలుగును. *

శ్లో|| మధ్యమేతుమదేచాచి ఫలసంఘూర్ణనంద్యశోః |

గమనేవక్రతానాహ్వార్యోద్వేషస్రస్తతాదయః ||౧౫౮

తా|| మధ్యమమదమంబు వాక్కునతడబాటు, గుడ్లుతిరుగుట, వంకరకనడచుట, చేతులనాడించుట ప్రేలవేయుట, మొదలయినచేష్టలుగలవు. ... .. *

శ్లో|| అపకృప్తేతుచేష్ట్యాస్సు ర్గతిభంగోవిసంజ్ఞితా |

నిస్థివనంముహుశ్శ్వాసో హిక్కాశ్చర్ష్యాదయోమతాః ||౧౫౯

తా|| అపకృప్తమదమంబు కతిభంగము, మూర్ఛిల్లుట, తెలివితప్పియించుట, ఉమియుట, విక్కిళ్లు, వాంతి, మొదలైనచేష్టలుగలుగును. ... .. *

భక్తితరంగ ప్రకాశనము:

శ్లో॥ ఉత్తమప్రకృతిశ్చైతే మధ్యమభక్తిరేవతః॥

అధమప్రకృతిస్త్రియ్యం పరుషంవత్తైరోదితి॥౧౬౦॥

తా॥ ఉత్తమప్రకృతులు గలవారు భండుకొనుటయందును, మధ్యమమదమును గలవారు, నభ్యుచువాడొచునుండును. అధమమదమును గలవారు ప్రారముగను వికారముగను మాటలాడొచునుండును. ...

శ్రమలక్షణం.

శ్లో॥ శ్రమోమానసశుభదస్సృజ్య దభ్యస్తే ప్రేరతాదిభిః॥ అంగమర్దననిశ్వాస శా
దసంవాహనానిచ॥ ౧౬౧॥ జ్యంభణంమందయానత్వం ముఖనేత్రవి
కూఠనాంఘ్రీతల్పత్పితీవిభేయా అనుభావాశ్చృషాఢితాః॥ ౧౬౨

తా॥ త్రోవపడచుట, నృత్తమాడుట, క్రీడమొదలైనవ్యాపారములచే గలుగుమానస శుభదము శ్రమపనబడును. ఇందు అంగమర్దనము, నిట్టూర్పు, కాళ్లపిగులుకుట, ఆవలింత, మందముగనడచుట, ముఖమునుకన్నులనువంకరచేసికొనుట, సత్కారముచేయుట, ఈ అనుభావములు గలుగును. ...

ఆలస్యలక్షణం.

శ్లో॥ స్వభావభయసౌహిత్య గర్వనిర్భయతాదిభిః॥ కృచ్ఛాత్క్రోధోషాన్మఖ
త్వంయ త్రవాలస్యమిహక్రియాః॥ ౧౬౩॥ అంగభంగక్రియాద్వేషజ్యం
భాణాఢీవిమర్దనాః శయ్యాసనైకప్రియతా తంద్రీనిద్రాదహూపిచ॥ ౧౬౪

తా॥ స్వభావము, భయము, తృప్తి, గర్వము, భయము లేకయందుట, మొదలగువాని వలనవిశంబనముగ పనులను యత్నించుట ఆలస్యమనబడును. ఇందు అంగభంగము, క్రియాద్వేషము, ఆవలింత, నేత్రములునలుపుట, పండుకొనుటయందును కూర్చుండుట యందును ముఖ్యముగా ప్రియముగలుగుట, కన్నులు మూతలుపడుట, నిదురమొదలైన క్రియలు గలుగును.

వైస్యలక్షణం.

శ్లో॥ హృత్తాపదుర్గతత్వావై స్వరనౌఢ్యత్యంహిదీనతాః॥

అత్రానుభావామాలిన్య గాత్రస్తంభాదయోమతాః॥ ౧౬౫

తా॥ మనస్తాపము, వేదఠికము, మొదలయినవానిచే గలుగు అణుకువవైస్య మనబడును. ఇందుమాలిన్యదేహస్తంభాద్యనుభావములు గలుగును. ...

చింతాలక్షణం.

శ్లో॥ ఇష్టవత్త్వపరిచాత్తై శ్వశ్వర్యభృంశనాదిభిః॥

చింతాభ్యాసాత్పికాతస్యా మనుభావాభవంత్యమ్ ॥ ౧౬౬

కార్యాస్యోఢోముఖ్యసంతాపనిశ్వాసోచ్ఛ్వాసనాదయః॥

తా॥ ప్రియవస్తువులు లభింపనందువలన విశ్వశ్వభృంశనము మొదలయినవానిచేత గలుగు భ్యాసముచింతయనబడును. ఇందు మేనుచిక్కుట, తలవంపు, సంతాపము, నిట్టూర్పు, మొదలైనవి గలుగును. ...

మోహలక్షణం.

శ్లో॥ ఆపత్ప్రీతివియోగానైవమోహాశ్చిత్తస్యమాధతా।

విక్రియాస్త్రవ్రవిజ్ఞేయాఇంద్రియాణాంచశూన్యతా॥౧౬౨

నిశ్చేష్టతాంగభ్యవణ పతనాఘూర్ణనాదయః।

తా॥ ఆపత్తు, భయము, వియోగము మొదలైనవానిచే మనస్సునకేమియు దెలియకపోవుట మోహమనబడును. ఇంక ఇంద్రియములు శూన్యముగ నుండుట, చేష్టలు లేక యుండుట, దేహము దిరుగుట, పడుట, గ్రుడ్లుగిరగిరలాడుట, ఇవి మొదలైనవిక్రియలు గలుగును.

ధృతిలక్షణం.

శ్లో॥ క్షానవిక్షానగుర్వాది భక్తైర్నాధాన్దితః॥౧౬౩॥ లజ్జాదిభిశ్చచిత్త

స్య వైస్సృహ్యంధృతిరుచ్యతే। అత్రానుభావావిజ్ఞేయా ప్రాప్తానానుభ

వస్తతా॥౧౬౪॥ అప్రాప్తతీతస్మై ధానభిసంక్షోభణాదయః।

తా॥ మోక్షవిషయకక్షానము, శాస్త్రజ్ఞానము, గురుభక్తి, నానావిషయములన్నిటి నీగ్గు, మొదలైనవానిచేత మనస్సునకు ఇచ్చలేకయుండుట ధృతియనబడును. ఇంక లభించినదానిని అనుభవించుట, పొందబడనివిషయములు కడచిపవిషయములు నష్టవిషయములు వీనికిగామనస్సునభింతలేకయుండుట, మొదలయినవి గలుగును.

స్మృతిలక్షణం.

శ్లో॥ స్వతశ్చిత్తదృఢాభ్యాసాత్ సదృశాలోకనాదిభిః॥౧౬౦

స్మృతిః పూర్వానుభూతాథ త్రతీతిత్తవ్రవిక్రియాః।

కంపనోద్వేషనైమాన్దోష్టభ్యావితేషాదమోషిచ॥౧౬౧

తా॥ మనోభ్యాసబలముచేత తనంతిరును సమానవస్తువులమాపు మొదలైనవానిచే గలుగుపూర్వానుభూతాథజ్ఞానము స్మృతియనబడును. ఇంక శిరస్సును ఆడించుట, ఊచుట, కనుబొమలవిడేపములు మొదలైనవి గలుగును.

ప్రీతాలక్షణం.

శ్లో॥ ఆకార్యకరణావజ్ఞాప్తమీనూతనసంగమైః। ప్రతికారక్రియానైస్సప్రీ

తాత్వనతిదృష్టతా॥ ౧౬౨॥ త్త్రతేషానిగూఢోక్తి రాధోముఖ్యవిచింత

నే। అనిర్లమావహిర్వాపి యోరాదేవావకుంఠనం॥ ౧౬౩ ॥ సభానాగ

కృంతనంభూమి లేఖనంచైవమాదయః।

తా॥ ఆకార్యముజేయుట, అవమానము, ప్రోత్రము, నూతనసంగమము, ప్రతికారక్రియ మొదలైనవానిచేత అతిధాన్యస్యము లేకయుండుట ప్రీతయనబడును. ఇందు మఱుగుగమాటాడుట, తలవంపు, యోచించుట, యయటలాకుండుట, దూరముగానే ముసుగితుట, గోళ్లగిల్లుట, సేలగీరుట, ఇవి మొదలైనవి గలుగును.

చపలతాలక్షణం.

శ్లో॥ రాగద్వేషాదిభ్యిన్దై లాఘవంచాపలంభవేత్॥౧౬౪

ప్ర

చేష్టాస్త్రావిచారణ పరిరంభావలోకనై।

నిష్కాసనూక్తిపారుష్యే తాడనాజ్ఞాపనాదయః॥౧౭౫

తా॥ ఆస, ద్వేషము, మొదలైనవానివేమన స్ఫుల్లోగలుగులాభువము చాపలమాను. అందు యొచింపకకొగించుకొనుట, చూచుట, వ్యేక్తమునుట, కఠినపుమాటలు, కొట్టుట, ఆజ్ఞాపించుట, మొదలైనచేష్టలుగలుగును. ...

హర్షలక్షణం.

శ్లో॥ మనూరభస్యలాభేన నిద్దియోగ్యస్యవస్తునః । మిత్రసంగాచ్చదేవాదిప్ర
సాదేనచకల్పితః॥ ౧౭౬ ॥ మనఃప్రసాదోహర్షస్యా ద్దత్రనేత్రాస్య
పుల్లతా । ప్రియభాషణమాక్షేపః పులకానాంప్రరోహణం॥౧౭౭॥ స్వే
వోద్ధమశ్చహస్తేన హస్తసంతాడనాదయః। ...

తా॥ మనూరభముయొక్కనిద్ది యోగ్యమైనవస్తువుయొక్కలాభముచేతను, మిత్రులసంగముచేతను, దేవతాదులప్రసాదముచేతనుగలిగింపబడినమనఃప్రసాదము హర్షమనబడును. ఇందు ముఖము కన్నులు వికసించుట, ప్రియభాషణము, ఆక్షేపము, శ్రులకఠింపు, చెమటగలుగుట, చేతులుతట్టుట మొదలైనవిగలుగును. ...

ఆవేగలక్షణం.

శ్లో॥ చిత్తస్యసంభ్రామాయస్యాస్య తావేగోయంశచాష్టభా॥౧౭౮
ఉత్పాతవాతవద్నాస్త్వి మత్తకుంజరదర్శనాత్ ।
ప్రియాప్రియశ్రుతేశ్చాపి శాత్రవవ్యసనాదపి॥౧౭౯

తా॥ మనసుయొక్కతడబాటుఆవేగమాను. ఆయావేగము ఉత్పాతావేగమనియు, వాతావేగమనియు, వద్నావేగమనియు, అగ్న్యావేగమనియు, మత్తకుంజరదర్శనావేగమనియు, ప్రియశ్రవణావేగమనియు, అప్రియశ్రవణావేగమనియు. శాత్రవవ్యసనావేగమనియు, కారణానుసారముగా నెనిమిదిరెఱగులాను. ...

ఉత్పాతావేగోయథా.

శ్లో॥ తత్రోత్పాతస్తుకైలాది కంపకేతూదయాదయః।
తజ్జస్వర్వాంగవిస్రంసోవై షోనస్యాపసర్వణ॥౧౮౦

తా॥ అందు కొండమొదలైనవికదలుట, భూమి కేటపుదయమాట, మొదలైనవి ఉత్పాతమాను. దీనివలనగతినిస సర్వార్థవిస్రంసము, వైమనస్యము, అపసర్వణము, ఇవిఉత్పాతావేగమనబడును. ...

వాతావేగోయథా.

శ్లో॥ త్వరయాగమనంవస్త్రా హరణంచావకుంతసం।
నేత్రావమార్జనాద్యాశ్చ వాతావేగభవాఃక్రియాః॥౧౮౧

తా॥ వేగముగనడచుట, వస్త్రములనుతీసికొనుట, కప్పకొనుట, కన్నులునుతుడుచుకొనుట, మొదలైనవివేగములచేగలుగుక్రియలు. ...

వర్ణా వేగోయథా.

శ్లో॥భక్త్రగ్రహాంకసంకోచ బాహుస్పృష్టికథావసే|

భక్త్యా శ్రయణమిత్యాద్యా వర్ణావేగభవాఃక్రియాః||౧౮౨

తా|| గొడుగును గ్రహించుట, వేదహముచిన్నదవుట, చేతులను భుజమాలములయందు జేర్చుట, పాటుట, గుత్తస్థలమునా శ్రయించుట, మొదలైనవి వర్ణావేగముచే గలుగుక్రియలు.

అగ్న్యావేగోయథా.

శ్లో॥అగ్న్యావేగభవాశ్చేష్టా వీజనంచాంకధూననం|

వ్యత్యసపాదవిజ్ఞేప సేత్రసంకోచనాదయః||౧౮౩

తా|| అగ్న్యావేగమందు గలుగుచేష్టలు వీజనము, అంకధూననము, వ్యత్యాసము గనదుగులుంచుట, సేత్రసంకోచము, ఇవి మొదలైనవి. ... *

మత్తకుంజరదర్శనావేగోయథా.

శ్లో॥అవేకకుంజరోద్భూతే సత్వరంచాపసర్వణం|

విలోకనముహుఃపార్శ్వే వ్రాసకంపాదయోపిచ||౧౮౪

తా|| వీనుగుచే గలుగునావేగమందు త్వరగా పరుగెత్తిపోవుట, చెనుక ప్రక్క తిరిగి తిరిగి చూచుట, భయము, వణకు, మొదలైనవి గలుగును. ... *

ప్రియశ్రవణజావేగోయథా.

శ్లో॥ప్రియశ్రవణశైవ్యస్త్రి న్నభ్యుక్తా నౌపహూహసే|

ప్రీతిదానంప్రియంచాక్యం రోమహర్షాదయోపిచ||౧౮౫

తా|| ఈప్రియశ్రవణజావేగమందు అభ్యుక్తానము, ఆలింగనముచేసేకొనుట, ప్రీతిపురస్కరముగవస్త్రాభరణాదులనుచ్చుట, ప్రియమైనవాక్యము, రోమాంచము మొదలైనవి గలుగును. అప్రియశ్రవణావేగోయథా.

శ్లో॥అప్రియశ్రుతిజేవ్యస్త్రి నివ్విలాపఃపరిలుంతనం|

ఆక్రందితంచపతనం పరితోభిమణాదయః||౧౮౬

తా|| అప్రియశ్రవణావేగమందు ఏడుపు, పొరలొడుట, మొరపెట్టుట, క్రిందబడుట, నాలుగు ప్రక్కలదిరుగుట, మొదలైనవి గలుగును. ... *

శాత్రవవ్యసనావేగోయథా.

శ్లో॥చేష్టాస్సుశ్యాత్రవావేగే వర్తకస్త్రాధిభారణం|

గజవాజిరథారోహ సహసావిక్రమాదయః||౧౮౭

ఏతేశుయరుత్తమాదీనా మనుభావాయథోచితం|

తా|| శాత్రవావేగమందు కవచము ఆయుధము మొదలైనవి వస్తువులను భరించుట, ఏనుగ అశ్వము రథము వీని నెక్కుట, త్వరగా విక్రమించుట, మొదలైనవి గలుగును. ఇవి ఈ త్రమాధులకు యథోచితము గలుగును. ... *

జడతా లక్షణం.

శ్లో॥ జాడ్యమప్రతిపత్తిస్సాన్య దిష్టానిష్టార్థయోశ్శృతిః॥ ౧౮౮
 వృషైర్వావిరహాదిభ్యః క్రియాస్తత్రానిమేషతా
 అశ్రుతిఃపారవశ్యంచ తూష్ణీంభావాధయోపిచ॥ ౧౮౯

తా॥ ఇష్టార్థము అనిష్టార్థము వీనివినికివలనగాని, వర్షమువలనగాని, విరహముమొదలైనవానివలనగాని, కలుగుఅజ్ఞానము జాడ్యమాను. ఇందు రెప్పపాటులేకయుండుట, చెపులొవినకయుండుట, ఘరవశుడౌట, ఊరకయుండుట, మొదలగుచేష్టలుగలుగును. *

గర్వలక్షణం.

శ్లో॥ విశ్వరూపతారుణ్య కులవిద్యాఖలైరపి ఇష్టలాభాదిహాస్యేషా మవ
 జ్ఞాగర్వఉచ్యతే॥ ౧౯౦॥ అనుభావాభవంత్యత్ర గుర్వాద్యాజ్ఞావ్యతిక్ర
 మః । అనుగ్రహప్రదానంచ వైముఖ్యాభాషణాదయః॥ ౧౯౧॥ విభ్రమా
 పహ్నుతీవాక్య పారుష్యమనవేక్షణం । ఆవేక్షణంనిజాంగానా మంగభే
 దాదయోపిచ॥ ౧౯౨

తా॥ విశ్వరూపము, రూపము, యావనము, కులము, విద్యాలయము, ఇష్టలాభముమొదలైనవానిచేతమెరులనవమానించుట గర్వమనబడును. ఇందు అహంభావము, ఆహ్లాంఘనము, అనుగ్రహప్రదానము, మోముత్రిప్పకొనుట, మాటలాడకయుండుట, మొదలైనవియు, పరుషముగకూటలాడుట, చూడకయుండుట, తనఅవయవములనుజూచుకొనుట, ఒడలువిలుచుకొనుట, మొదలైనయనుభావములుగలుగును. *

విషాదలక్షణం.

శ్లో॥ ప్రార్థకార్యానిర్వాహా దిష్టాప్రాప్తేర్విపత్తిః । అపరాధపరిజ్ఞానా ద
 నుతాపస్తయోభవేత్ ॥ ౧౯౩॥ విషాదఇతివిఖ్యాతో భరతార్థవపార
 నైః । సవిషాదస్త్రీధాశ్యైష్ట మధ్యమాధమసంశ్రయాత్ ॥ ౧౯౪

తా॥ తానారంభించినపనిసాగకుండుట, ఇష్టపదార్థాప్రాప్తి, విపత్తు, తప్పనెఱుగుట, వీనివలనగలుగునునుతాపము విషాదమనబడును. ఆవిషాదము- ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమములయాశ్రయమువలనమాడుతేఅగులుగలిగియుండును. ... *

జ్యేష్ఠవిషాదోయథా.

శ్లో॥ సహాయాన్యేషణోపాయ చింతాద్యాఉత్తమేస్తృతాః ।

తా॥ ఉత్తమునివిషాదమందు సహాయమునువెతకుట, ఉపాయచింతమొదలైనవ్యాపారములుగలుగును. ... *

మధ్యమవిషాదోయథా.

శ్లో॥ అనుత్సాహశ్చవై చింత్యం వైక్లవ్యమవిలోకనం॥ ౧౯౫

విషాదెమధ్యమేప్రోక్తా భ్రాంత్యాద్యాశ్చైవవిక్రియాః ।

తా॥ మధ్యమునివిషాదమందు ఉత్సాహములేకయుండుట, మిక్కిలిచింతించుట,

కార్యాకార్యములు తెలియకయుండుట, ఎవనితలయెల్లినూడకుండుట, ప్రామించుట, మొదలైనక్రియలుగలుగును.

అథమవిషాదోయథా.

శ్లో|| రోదనశ్యనీత్యధ్యాన ముఖపూజాదయోధమే||౧౯౬

తా|| అథమునివిషాదమందు రోదనము, నిట్టూర్పు, ధ్యానము, ముఖమువంకరము దలైనవిగలుగును. ఔత్సుక్యలక్షణం.

శ్లో|| కాలాక్షమత్వమాత్సుక్యం అభిలాషాదిహేతుజం |

త్వరయాగమసంశయ్యాస్థితేరుక్థాసచింతసే||౧౯౭

శరీరగౌరవాద్యాశ్చ అనుభావాఇహస్వృతాః|

తా|| ఆసమదలైనవానిచేగలుగుజాగును తాళలేకయుండుట ఔత్సుక్యమనబడును. ఇందు వేగముగనడచుట, పడకలోనుండిలేచుట, చింతించుట, శరీరముబరువగుట, మొదలైనవిగలుగును. నిద్రాలక్షణం.

శ్లో|| మందస్వభావవ్యాయామ నిశ్చింతత్వసమాధిభిః || ౧౯౮|| మసౌనిమీ

లసన్నిద్రా చేస్తాత్త్రాస్యగౌరవం | ఆఘోర్లమాననేత్రత్వ మంగా

నాంపరివర్తనం || ౧౯౯ || నిశ్వాసోచ్ఛ్వాసీతేగాత్ర స్వేదోనేత్రసమీల

నం | శరీరస్వభుసంకోచో జాడ్యంచేత్యేవమాదయః||౨౦౦ *

తా|| మందస్వభావము, వ్యాయామము, నిశ్చింతత, సమాధి, వీనిచేగలుగుమసౌనిమీలసమునిద్రయనబడును. ఇందు ముఖగౌరవము, కన్నులుజాలాయిండుట, అంగములపరివర్తనము, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు, దేహమందుచెనుటపోయుట, నేత్రములు మూతపడుట, దేహసంకోచము, తెలివిలేకయుండుట, ఇవిగలుగును.

అపస్తారలక్షణం.

శ్లో|| ధాతువైషమ్యదోషేణ భూతావేశాదినాకృతః | చిత్తకోభస్త్యపస్తా

రః తత్రచేస్తాఃప్రకంపనం|| ౨౦౧ || ధావసంపతనంస్తంభో భ్రమణం

నేత్రవిక్రియా | స్ఫోటదంశభుజాక్షేప లాలాశేనాదయోపిచ || ౨౦౨

తా|| వాతచిత్తక్షేప్తధాతుపులకాచ్యేతక్కువ, దోషము, దయ్యముపోకుట, మొదలైనవానిచేత జేయబడినమనస్సేయొక్కకోభము అపస్తారమనబడును. ఇందుఃకకుట, పరుకెత్తుట, పడుట, స్తంభము, తిరుగుట, నేత్రములవిక్రియ, స్ఫోటము, పండ్లుకొలుకుట, చేతులువిసరుట, నొటజొల్లుకారుట, నురుగుగలుగుట, మొదలైనవిగలుగును.

సుప్తిలక్షణం.

శ్లో|| ఉద్రేకపిపనిద్రాయా సుప్తిస్సాన్యత్రవీక్రియాః |

ఇంద్రియోపరతిర్నేత్ర మీలసంస్రస్తగాత్రతా||౨౦౩

ఉత్స్వస్నాయతనైశ్చల్య శ్వాసోచ్ఛ్వాసాదయోపిచ|

తా|| నిదురయొక్క అధికమగు స్థియనబడును. ఇంద్రియములు ఉపరతినిబట్టి

యందుట, కన్నులుమాసియందుట, గాత్రమున వజ్రయందుట, కలగనుట, దీర్ఘ కాలముకడలకయందుట, ఉచ్చాస్వసనిశ్వాసములు మొదలైనవిగలుగును. *

విబోధలక్షణం.

శ్లో॥ విబోధశ్చేతనావాప్తి శ్చప్రాప్తత్రాహీనుర్దనం ॥ ౨౦౪

శయ్యామోక్షణం బాహు విక్షేపోంగుళిమోటనం ।

శిరఃకంఠాయనంచాంగ వలనంచైవమాదయః ॥ ౨౦౫

తా॥ నిరురమలుకొనుట విబోధమనబడును. ఇందు కన్నులునలుపుకొనుట, పడక నువిదుచుట, బాహువిక్షేపము, అంగుళిమోటనము, తలనుగోకుకొనుట, దేహమునుద్రీ ప్పుట, మొదలైనవిగలుగును. ... .. *

అమగ్నలక్షణం.

శ్లో॥ అధిక్షేపావమానానైవ్యః క్రోధోమగ్న ఇతిరితః ।

తత్రస్వేదశ్శిరఃకంప ఆధోముఖ్యవిచింతనై ॥ ౨౦౬

ఉపాయాస్వేషణోత్సాహ వ్యవసాయాదయః క్రియాః ।

తా॥ తక్కువజేయుట, అవమానము జేయుట, మొదలయినవానిచేతగలుగుక్రోధము అమగ్నమనబడును-అందు స్వేదము, శిరఃకంపము, తలవంచుకొనుట, చింతించుట, ఉపాయములనువెతకుట, ఉత్సాహము, వ్యవసాయము మొదలయినవిగలుగును. *

అవహితాలక్షణం.

శ్లో॥ అవహితాకారగుక్తిః ధైర్యప్రాభవసీతిభిః ॥ ౨౦౭ ॥ లజ్జాసాధ్యసదాహీ

ణ్యప్రాగల్భ్యావజయాదిభిః । అన్యథాపాదనం మిథ్యా ధైర్యమన్యత్రవీ

క్షణం ॥ ౨౦౮ ॥ కథాభంగాదయోప్యస్యా అనుభావాభవంత్యమ్ ॥ *

తా॥ ధైర్యము, ప్రాభవము, నీతి, నిగ్గు, సాధ్యసము, దాహీణ్యము, ప్రాగల్భ్యము, అపజయము, ఇవి మొదలయినవానిచేగలుగు ఆకారగుక్తి అవహితయనబడును. ఇం దు వేరుగజెప్పట, అబద్ధపుధైర్యము, మఱియొక ప్రక్కజూచుట, కథాభంగము, మొద లయినవిగలుగును. ఉగ్రతాలక్షణం.

శ్లో॥ అపరాధాపమానాభ్యాం వౌర్యనిగ్రహణోద్దిభిః ॥ ౨౦౯ ॥ అసత్ప్రలాప

నానైశ్చ కృతంచూర్ణత్వముగ్రతా । క్రియాప్రత్రాస్యనయన రాగో

బంధనతాడనై ॥ ౨౧౦ ॥ శిరఃకంపనం స్వేద వర్ధనం భర్తనాదయః ।

తా॥ అపరాధము, అవమానము, దొంగతనము, నిగ్రహము, అసత్ప్రలాపము, మొ కలయినవానిచే జేయబడినత్వర ఉగ్రతయనబడును. అందు కన్నులు ముఖము ఎల్లనో య, బంధన ముజేయుట, కొట్టుట, తలయాడించుట, చెమటపోయుట, బెదరించుట, మొ వలయినవికలుగును. ... .. *

సుతిలక్షణం.

శ్లో॥ నానాశాస్త్రార్థకథనా దర్శనిధారణం మతిః ॥ ౨౧౧

అత్రతేష్టాస్తుకర్తవ్య కరణంసంశయశ్చిహి
శిష్యపతశోభాక్షేప ఊహాపోహదయోపిచ॥౨౧౨

తా || అనేకశాస్త్రార్థములనుచెప్పటవలనగలుగు అర్థ నిర్ణయముమతియనబడును. ఇందు యుక్తమగుపనులనుజేయుట, సంశయమునుపొగొట్టుట, శిష్యపదేశము, కనుబొమలనాదించుట, ఊహాపోహములు మొదలయినవిగలుగును.

వ్యాఖిలక్షణం.

శ్లో॥ దోషాదైకవియోగాదైవ్యః జ్వరాత్పావ్యాధిరుచ్యతే గాత్రస్తంభశ్శ్చం
ధాంకత్వం కూజితంముఖకూణనం॥౨౧౩॥ వృథాకృతాంకవిక్షేపా ని
శ్వాసాద్యాస్తుపక్రియాః | సశీతోదాహయ్యుక్తశ్చ ద్వివిధఃపరికీర్తితః॥

తా || దోషాదైకముచేతను, వియోగాదులచేతను, గలుగుజ్వరమువ్యాధియనబడును. ఇందు దేహము స్తంభించుట, అంకముబిగిత్వంపోవుట, అఱచుట, ముఖమువంకరపోవుట, వ్యర్థమగుఅంకవిక్షేపముజేయుట, నిష్టూర్పు మొదలయినవిగలుగును. ఆజ్వరము శీతజ్వరమని, దాహజ్వరమనిన్ని ఇరుదెరంగులొను.

శీతజ్వరవ్యాధిర్యథా.

శ్లో॥ శీతజ్వరేతుచేష్టాస్సుప్త్య స్సంతాపశ్చాంకసాదనం
హనుసంచలనంబాప్యః సర్వాంగోత్కంపకూజితే॥౨౧౪॥
జానుకంఠనరోమాంచ ముఖశోషాదయోపిచ|

తా || శీతజ్వరమందు తాపము, దేహముచిక్కుట, చెక్కిళ్లుచలింపుట, కన్నీరు, సర్వాంకమునువణకుట, అఱచుట, మోకాళ్లువణకుట, పులకరింపు, ముఖమువాడుట, మొదలయినవిగలుగును.

దాహజ్వరోయథా.

శ్లో॥ దాహజ్వరేతువిశ్లేయా శ్శీతమాల్యాదిధారణం॥౨౧౫॥
పాచిపాదపరిక్షేప ముఖశోషాదయోపిచ|

తా || దాహజ్వరమందు చల్లనిపూలదండ మొదలయినవానినిధరించుట, చేతులుకాళ్లు ఎత్తెత్తివేయుట, మొగమువాచిపోవుట, మొదలయినవిగలుగును.

ఉన్మాదలక్షణం.

శ్లో॥ ఉన్మాదశ్చిక్షుభిభ్రాంతిః వియోగాదిష్టనాశతః॥౨౧౬॥

తా || వియోగము, ఇష్టనాశనము, వీనివలనగలుగుచు క్షుభిభ్రమము, ఉన్మాదమనబడును.

వియోగజోన్మాదోయథా.

శ్లో॥ వియోగజేతుచేష్టాస్సుప్త్య ధావాపనంపరిదేవనం
అసంబద్ధప్రలపనం శయనంసహసోశ్శతిః॥౨౧౭॥
అచేతనైస్సహాపో నిర్విమిత్తత్తితాదయః|

తా || వియోగజోన్మాదమందు పరుగిత్తుట, పరిదేవనము, సంబంధములేనిపలుకులు

వలుకుట, పండుకొనియుండుట, త్వరగాలేచుట, ప్రాణములేనివానితోమాటలాడుట, కారణములేకనవుట, మొదలయినవిగనుగును. ... *

ఇష్టనాశోన్నాదో యథా.

శ్లో|| ఇష్టనాశక్తోన్నాదే భన్నాదిపరిలేషం || 109
సృష్టీతాదిరచనా తృణాదెమాల్వధారణం |
అత్రోన్నాదేపిసకలా ప్రాగుక్తావిక్రియామతాః || 110

తా || ఇష్టనాశోన్నాదమందుభన్నము మొదలయినవానినిబూసినీనుట, సృష్టము గీతము మొదలయినవిచేయుట, తృణము మొదలయినవానినిండలనుభరించుట, ఇవియునువియోగజోన్నాదమందుజెప్పినక్రియలునుగలుగును. ... *

మరలక్షణం.

శ్లో|| వారోగ్ధనంజయస్యాపి వివ్రయోగోమహత్తనః |
శరీరావచ్ఛేదవతో మరణంనామతద్భవేత్ || 111
ఏతచ్ఛద్వివిధంప్రోక్తం వ్యాధిజంచాభిఘాతజం |

తా || సర్వాంగవ్యాపిగానుండుభనంజయవాయుపుయొక్కనిర్దుమముమరణమనబడును. ఈమరణము వ్యాధిజమని, అభిఘాతజమని, ఇరుడెఱుగులొను. ... *

వ్యాధిజమరణంయథా. .

శ్లో|| ఆద్యేత్వసాధ్యవృత్తా లా విషూచ్యాదిసముద్యవే || 112 || అనుభావా
అమిత్రోక్తా అవ్యక్తాక్షరభాషణం . | వివర్ణగాత్రతామంద శ్వాసోద్ది
స్తంభమీలనాః || 113 || హస్తాపరిజనాపేక్షా నిశ్చేష్టేంద్రియతాదయః |

తా|| అసాధ్యమైనవృత్త్రోగమువిషూచిమొదలయిన వానిచేతగలుగువ్యాధిజమరణమందుకొనుచుమాటలాడుట, దేహకాంతిమాటిపోవుట, మెల్లగాశ్వాసమువిడుచుట, మాటనిలిచిపోవుట, నేత్రమీలనము, హిక్కు, పరిజనములనపేక్షించుట, ఇంద్రియచేష్టలణగుట, మొదలయినవిగలుగును. ... *

అభిఘాతమరణంయథా.

శ్లో|| ద్విశ్రీయంఘాతపతన దేహేభాద్యంధవిషాదిజం || 114 || తత్రఘాతభవే
ఘమి పతనక్రందనాదయః | విషంతువత్సనాభాద్య మస్త్రావేతాస్త్రదద్భ
వాః || 115 || కార్య్యంకంపోదాపేయా హిక్కు-ఫేనశ్చి కంధరాభంగః |
జడతామృతిరితిగ్ధితాః పతనాద్యభిఘాతజాశ్చేష్టాః || 116

తా|| ఘాతము, పడుట, దేహబంధనము, విషము, వీనిచేగలుగునదియభిఘాతజమరణము. అంకు ఘాతజమంకునేలబడుట, ఏడ్చుట, మొదలయినవి. వసనాభిమొదలయినదివిషము. పతనాదులయినయభిఘాతమువలనగలుగుచేష్టలు చిక్కిపోవుట, వణకుట, తాపము, హిక్కు, ఫేనము, కంధరాభంగము, జడత, మరణము, మొదలయినవి. ... *

త్రాసలక్షణం.

శ్లో॥ త్రాసస్యాచ్చిత్తచాంచల్యం విద్యుత్క్రవ్యాదగర్జితైః । తథాభూతభుజంగాదై ర్విశ్లేయాస్తత్రవిక్రియాః॥ ౨౨ ॥ ఉత్కంపనాత్రసంకోచరోమాంచస్తంభగద్గదాః । ముహుర్మిమోవిభ్రాంతిపార్శ్వస్థాలంబనాదయః॥ ౨౨౮

తా॥ మెఱపు, రాక్షసులు, ఉరుము, పిశాచము, సర్పము మొదలైనవానిచేగలుగుచిత్తచాంచల్యముత్రాసమనబడును. ఇందు ఉత్కంపము, దేహాసంకోచము, రోమాంచము, స్తంభము, గద్గదము, అడుగడుగునకు తెప్పపాటు, భ్రమ, ప్రక్కనుండువారి నిపట్టుకొనుట, మొదలైనవిగలుగును.

వితర్కలక్షణం.

శ్లో॥ ఊహావితర్కస్సందేహ విమర్శప్రత్యయాదిభిః । జనితోన్నిర్ణయార్థస్య అసత్యస్సత్యవచః॥ ౨౨౯
అత్రానుభావాస్సురమీ భ్రాశ్చిరఃకంపనాదయః ।

తా॥ సందేహము, నిశ్చయము, మొదలైనవానిచేగలుగుఊహాత్మకమునుసత్యాసత్యనిర్ణయము, వితర్కమనబడును. దీనియందు కనుబొమలెగురవేయుట, తలయాడించుట మొదలయినందునుభావములుగలుగును.

శ్లో॥ ఉత్తమాధమమధ్యేషు సాత్వికవ్యభిచారిణః॥ ౨౩౦
విభావాలనుభావాశ్చ వర్జనీయాయథోచితం ।

తా॥ ఉత్తమ అధమ మధ్యమ స్వభావముగలవారియందువిభావాలనుభావసాత్వికభావవ్యభిచారిభావములుయథోచితముగవర్జింపదగినవి.

శ్లో॥ స్వాతంత్ర్యాత్పారతంత్ర్యాచ్చ ద్వివిభావ్యభిచారిణః॥ ౨౩౧
పరపోషకతాంప్రాప్తాః పరతంత్రాఇతిరితాః ।
తదభావేస్వతంత్రాస్సుయః భావాఇతిచతేస్తృతాః॥ ౨౩౨

తా॥ వ్యభిచారిభావములు స్వాతంత్ర్యపారతంత్ర్యములవలనఇరుడెఱగుతాచున్నవి. ఇతరపోషణమునుబొందినపుడు పరతంత్రములయినను, అటులేకున్నపుడు స్వతంత్రములనియునుజెప్పబడును.

వ్యభిచారిభావానాందశాచతుష్టయలక్షణం.

శ్లో॥ ఉత్పత్తిసంధిశాబ్దశ్య శాంతయోవ్యభిచారిణాం । దశాశ్చతస్రస్సున్యస్తేషాముత్పత్తిర్భావసంభవః॥ ౨౩౩ ॥ సరూపమసరూపంవాభిన్నకారణకల్పితం । భావద్వయంమిశ్రితచే త్ససంధితికధ్యతే ॥ ౨౩౪ ॥ శబ్దత్వంహిభావానాం సంమద్దస్యాత్పరస్పరం । అత్యాయాధస్యభావస్య విలయశ్చాంతిరుచ్యతే॥ ౨౩౫

తా॥ ఉత్పత్తియని, సంధియని, శాబ్దశ్యమని, శాంతియనియు, వ్యభిచారిభావముల

కునాలుగవస్థలుగలవు. ఇంక ఉత్పత్తియనునదిభావముగలుగుట. సరూపములైనను, అసమానరూపములైనను, భిన్నకారణములచేతకల్పితములైనరెండుభావములుచేరనే ని సందియనబడును. భావములుఒకదానిసొకటియొరయుట శబ్దత్వమనబడును. అ త్యాభావమైనభావముయొక్కలయముశాంతియనబడును. *

శ్లో|| ఆభాసతాభవేదేషు మనోచిత్వప్రవర్తనం |

అసత్యత్వాదయోగ్యత్వా దనోచిత్వంద్విధామతం|| ౨౩౬

తా || ఈభావములకుఅనోచిత్వప్రవర్తనముఆభాసతయనబడును. ఆయనోచిత్వము అసత్యానోచిత్వమనియు, అయోగ్యానోచిత్వమనియు, ఇరుదెలుగులొను. *

అనోచిత్వద్వితయలక్షణం.

శ్లో|| ఆసత్యత్వకృతంతస్యై దచేతనగతంతుయతీ |

అయోగ్యత్వకృతంప్రోక్షం నీచతిర్యక్ష్ణదాశ్రయం|| ౨౩౭

తా || అచేతనగతమైయుండునది అసత్యముచేతజేయబడినదియగును. నీచతిర్యక్ష్ణదాశ్రయమైయుండునది అయోగ్యత్వకృతమనిచెప్పబడును. *

అభస్థాయిసోనిరూప్యంతే.

శ్లో|| సజాతీయైవిజాతీయై ర్భావై ర్యైత్వతిరస్కృతాః | ఊరాభివన్నయం

త్వన్యాన్ స్వాత్మత్వంస్థాయిసోహితే || ౨౩౮ || తెత్వమావితవిజ్ఞేయా

స్థాయిసోముససంఘతాః | రత్యుత్సాహశోకశ్చ విన్దయశ్చతః

పరం || ౨౩౯ || హాసోభయజుషేచ క్రోధోనాత్వేప్రక్షిప్తాః |

తా || సజాతీయవిజాతీయభావములచేత అతిరస్కృతములై ఊరసముద్రమువలె నే ఇతరభావములను స్వాత్మత్వమునుబొందించుకొనునవిస్థాయిభావములు. అవియెనిమి దివిధములని ఋషులచే సుప్పబిసవి. చానిపేళ్లవివరింపబడుచున్నవి. రతి, ఉత్సాహము, శోకము, విన్దయము, హాసము, భయము, జుగుప్స, క్రోధము - ఇవి నాట్యమందుజేప్పబ దినవి. రతిస్థాయిలక్షణం.

శ్లో|| యా సోరస్యోన్యవిషయా స్థాయినిచ్చార్తిరభివేత్ || ౨౪౦ || నిసన్త

జాభియోగేన సంసర్తే జాభిమానతః | ఆశ్చోభమాదివిషయై రేతాశ్చస్యై

స్త్రవిక్రియాః || ౨౪౧ || కటాక్షపాతభ్రాజేప క్రియవాగాదయోపిచ |

తా || స్వధావము, సహవాసము, సంబంధము, అభిమానము, ఆశ్చోభమాదివిషయములు. వీనిచేతనాయికానాయకులమనసునగలుగుఅస్యోన్యవిషయమైన ఇచ్చావిశేషము రతిస్థాయియాను. అంబుకడగంటిచూపు, కనుబొమలెగురవేయుట, క్రియవాక్యము మొదలైనవిగలుగును. ... .. *

శ్లో|| అంకురపల్లవకలికా ప్రసూనఫలభావభాగయంత్రమశః || ౨౪౨

ప్రేమామానోప్రణయః స్నేహేహారాగోనురాగఇతి |

తా || వరుసగమొలక, చిగురు, మొగ్గ, పుష్పము, ఫలమును, ప్రేమ, స్నేహము, రాగమును -

ప్రేమయని, మానమని, ప్రణయమని, స్నేహమని, రాగమని, అను రాగమనియు, ఈవే
శ్లనుబొందుచున్నది. ప్రేమలక్షణం.

శ్లో|| సప్రేమాప్రేమసహితం యూ నూర్యద్భావబంధసం|| ౨౪౩

తా|| నాయి కానాయకులశ్రీతిసహితమైనమనస్సులకలయిక ప్రేమయనబడును. *
మానలక్షణం.

శ్లో|| యత్ప్రేమానుబంధన స్వాతంత్ర్యాధ్యదయంగమం|

బద్ధాతిభావకౌటిల్యం సమానఇతిగీయతే|| ౨౪౪

తా|| నాయి కానాయకులకు ప్రేమబంధముచేతిస్వాతంత్ర్యమువలన గలుగు భావ
కౌటిల్యముమానమనబడును. ...

ప్రణయలక్షణం.

శ్లో|| బాహ్యంతరోపచారైర్య త్ప్రేమమానోపకల్పితైః|

బద్ధాతిభావవిస్రంభం సోయంప్రణయః ఉచ్యతే|| ౨౪౫

తా|| నాయి కానాయకులమానోపకల్పితములైన బాహ్యంతరోపచారములచేతభా
వవిస్రంభమునుగలగజేయు ప్రేమప్రణయమనబడును.

స్నేహలక్షణం.

శ్లో|| విస్రంభేపరమాంకాస్థా మరూఢేదర్శనాదివిః|

యత్రద్రవత్యంతరంగం సస్నేహఇతికథ్యతే|| ౨౪౬

సత్రోధాకథ్యతే ప్రాథ మందమధ్యమభేదతః|

తా|| నాయి కానాయకులవిస్రంభముచూపు మొదలైనవానివేతపూర్ణముకాగావిద
శయించుమనస్సుకలగుచున్నచో యదిస్నేహమనబడును. ఆస్నేహము ప్రాథస్నేహమ
నియు, మందస్నేహమనియు, మధ్యస్నేహమనియు, ముతైలగులజెప్పబడినవి. *

ప్రాథస్నేహలక్షణం.

శ్లో|| ప్రభానాదిగర్జ్జాత చిత్తవృత్తైఃప్రియజనైః|| ౨౪౭

ఇతరశ్లశకారీయః సప్రాథస్నేహః ఉచ్యతే|

తా|| తోచుట మొదలైనవానిచేతనెఱుగబడనిచిత్తవృత్తిలనాయకునియందు ఇత
రశ్లశకారీయైనస్నేహము ప్రాథస్నేహమనబడును. ...

మందస్నేహలక్షణం.

శ్లో|| ద్వయారస్యస్యమానాదౌ తదన్యస్యకరోతియః|| ౨౪౮

తైవాపేక్షాంసచోపేక్షాం సస్నేహేనామందః ఉచ్యతే|

తా|| నాయి కానాయకులలో ఒకరికికోపము మొదలైన నేడికలిగియున్నప్పుడు రెండవ
వారికిఁ పేక్షాపేక్షలనుజేయకయుండునదిమందస్నేహమనబడును. *

మధ్యస్నేహలక్షణం.

శ్లో|| ఇతరానుభవాపేక్షా మిక్షతేయస్సమధ్యమః|| ౨౪౯

తా || ఇత రానుభవాపేక్షనుయెదురుచూచుచున్నదిమధ్యమస్నేహమనబడును. *

రాగలక్షణం.

శ్లో || దుఃఖమప్యధికంచి త్నే శుఖత్వేనైవరజ్యతే |

యేనస్నేహప్రకర్షణ స రాగఇతికథ్యతే || ౧౫౦

కుసుంభనీలమాంజిష్ట రాగభేదేనసత్రిధా |

తా || ఏ స్నేహకేశయమువలనమనసునదుఃఖమును శుఖమువలెనేతోచుచున్నదో యదిరాగమనబడును. ఆరాగము కుసుంభరాగమనియు, నీలరాగమనియు, మాంజిష్టరాగమనియు, ము త్రైతగులొను. ... *

కుసుంభరాగలక్షణం.

శ్లో || కుసుంభరాగస్పృశ్ణయో యస్మి త్తేరజ్యతేక్షణాత్ || ౧౫౧

అతిప్రకాశమానూపి త్క్షణాదేవవినశ్యతి |

తా || ఏ రాగముమనసునక్షణకాలమున సేకలుగునదియును, అధికముగ ప్రకాశించుచున్నదైనను, తక్షణమాటునదియునూ, అదికుసుంభరాగమనబడును. *

నీలరాగలక్షణం.

శ్లో || నీలరాగస్తుయస్సక్తో నాపై తినచదీప్యతే || ౧౫౨

తా || ఏది మనసునసక్తమైమాటకుండను, ప్రకాశించకుండను, ఉన్నదో యది నీలరాగమనబడును. మాంజిష్టరాగలక్షణం.

శ్లో || అచిరైవైవసంసక్త శ్చిరాదపినశ్యతి |

అతివభాసతేయోసౌ మాంజిష్టరాగఉచ్యతే || ౧౫౩

తా || ఏది చిత్తమంచుత్వరగసంసక్తమైన్నటికినిమాటకప్రకాశించుచున్నదో యది మాంజిష్టరాగమనబడును. ... *

అనురాగలక్షణం.

శ్లో || రాగవివస్వసంవేద్య దశాప్రాప్త్యాప్రకాశితః |

యావదాశ్రయవృత్తిశ్చే దనురాగఇతిరితః || ౧౫౪

అస్యేప్రీతింరతేర్భేద మామనంతిమనీపిణః |

తా || ముందుచెప్పినరాగమేతనసంవేద్యదశనుపొయిటచేతప్రకాశితమై ఆశ్రయముండువఱకుఁగఁడనేని యది అనురాగమనబడును. కొందఱుప్రీతినిరతిభేదమనిచెప్పదురు. ఉత్సాహస్థాయిలక్షణం.

శ్లో || శక్తిరై ర్యసహాయావై శ్శీలస్లాఘ్యుఘకర్మసు || ౧౫౫ || సత్వరామా

ననీవృత్తి రుత్సాహస్తప్రవిక్రియాః | కాలాద్యవేక్షణంధైర్య త్యాగా

రంభాదయోపిచ || ౧౫౬ || సహజాహార్యభేదశ సద్విధాపరికీర్తితః |

తా || శీలస్లాఘ్యములైనకార్యములయందు శక్తి, ధైర్యము, సహాయము, మొదలైనవానిచేతత్వరగాప్రవర్తించుమనూవ్యాపారము - ఉత్సాహస్థాయియాను. అందుస

మయమునుచూచుట, దైర్యము, త్యాగము, ఆరంభము, మొదలైనవిగలుగును. ఇది స
హజాత్సాహస్థాయినియు, ఆహార్యత్సాహస్థాయినియు, ఇరుడెఱగులాను.

శోకస్థాయిలక్షణం.

శ్లో॥ బంధువ్యాపత్తిత్కార్యత్వ భననాశాదిభిఃకృతః ॥ ౨౫౭

చిత్తక్షోభకరశ్శోకస్తత్రచేష్టావివర్ణతా।

బాష్పుర్లమోముఖశోషస్తస్థంభనిశ్చలసితాదయః॥ ౨౫౮

తా॥ బంధువిషయమైనవివర్ణు, దుర్గతి, భననాశము, మొదలైనవనిచేగలుగు చి
త్తక్షోభకరమైనవృత్తి శోకస్థాయినినబడును. అందు దేహకాంతిమాటుట, కన్నీరుక
లుగుట, ముఖమువాడుట, స్థంభము, నిట్టూర్పు మొదలైనవిగలుగును. *

విషయస్థాయిలక్షణం.

శ్లో॥ లోకోత్తరపదార్థానా మపూర్వాలోకనాదిభిః।

విస్తారశ్చేతసోయస్తు విషయస్సనిగద్యతే॥ ౨౫౯

క్రియాస్తత్రాక్షీవిస్తారో సాధూక్తిపుశ్శకాదయః।

తా॥ లోకోత్తరమైనపదార్థములను అపూర్వముగజూచుట, వీనిచేగలుగుమనో
విస్తారమువిషయస్థాయినినబడును. ఇందు నేత్రవైశాల్యము, స్థాఘించుట, పులకరిం
పు మొదలైనక్రియలుగలవు. ... *

హాసస్థాయిలక్షణం.

శ్లో॥ భాషణాకృతివేషణాం క్రియాయాశ్చవికారతః॥ ౨౬౦॥ తౌల్యాదేవప

రక్థానా మేషామనుకృతైరిపి । వికారశ్చేతసోహాసస్తత్రచేష్టాస్సమీరి

తాః॥ ౨౬౧॥ దృష్టిర్వికాసోనాసోష్ఠ కపోలస్పందనాదయః। *

తా॥ పలుకులు ఆకారము వేషము పని వీనివికారముచేతను, ఇవిపరస్పరవా
నులనైనయెడపహజముగాఉంచినను, వెక్కిరించుటచేతను, గలుగుమనోవికారము
హాసస్థాయినినబడును. ఇందు వికారపుచూపు, ముక్కుపెదవిచ్చెక్కిళ్లు వీనికదలి
కే, మొదలైనవిగలుగును. ... *

భయస్థాయిలక్షణం.

శ్లో॥ భయంతుమంతునాఘోర దర్శనశ్రవణాదిభిః ॥ ౨౬౨॥ చిత్తస్యాతీవ

చాంచల్యం తత్ప్రాయానీవమధ్యతాః । ఉత్తమస్యతుజాయేత కరణై

రతికారణైః॥ ౨౬౩॥ అనుభావోభవేత్కంపముఖస్సోషశాదిభిః ।

తా॥ ఆకస్మికముగాభయంకరవస్తువులనుజూచుట విసుట మొదలైనవనిచేతను,
తప్పిదముచేతను, గలుగు మిక్కిలిచిత్తచాంచల్యము భయస్థాయినినబడును. ఇదిఉ
త్తమ మధ్యమ నీచాశ్రయమైముత్తైఱగులాను. దీనిని వణకుట, ముఖమువాడుట, మొద
లైనవనిచే నెఱుగవచ్చును. ... *

జుగుప్సాస్థాయిక్షణం.

శ్లో॥ అహృద్యానాంపదాథానాం దర్శనశ్రవణాదిభిః॥ ౨౬౪॥ మనస్సంకోచసంయత్సా జుగుప్సాతత్రవిక్రియాః | నాసాపిథానంత్వరితా గతిరాస్యవిహాణసం॥౨౬౫॥ సర్వాంగధూనసంకుఞ్చా ముహుర్నిష్ఠీవనాదయః |

తా || అహృద్యావస్తువులను చూచుట వినుట మొదలైనవానిచేగలుగుమనస్సంకోచముజుగుప్సాస్థాయియనబడును. ముక్కు-మూసీకొనుట, వేగముగబోవుట, ముఖమునువంకరచేసికొనుట, సర్వాంగధూనము, అసహ్యపడుట, మాటిమాటికిడి మ్మివేయుట, మొదలైనవిగలుగును.

క్రోధస్థాయిక్షణం.

శ్లో॥ భవత్ప్రిజ్వలనంక్రోధః పురాక్షేపాదిసంభవః॥౨౬౬॥
పుల్లనాసాపుటోద్వృత్త తారకాద్యనుభావయుక్ |
శత్రుభృత్యనుహృత్పూజ్యాశ్చత్వారోవిషయామతాః॥౨౬౭॥

తా || పురాక్షేపాదులచేగలుగుమనఃప్రజ్వలనము క్రోధస్థాయియనబడును. ఇది పుల్లనాసాపుటము, గిరగిరతిరుగునల్లగుడ్డు, మొదలైనఅనుభావములనుగలవైయుండును. దీనికి శత్రువులు, భృత్యులు, స్నేహితులు, పూజ్యులు, ఈనలుగురువిషయాలనబడుదురు. శత్రువిషయక్రోధోయథా.

శ్లో॥ ముహుర్నష్టాత్తాభంగో భుక్కుట్యాదంతఘట్టసం |
హస్తనిష్ఠీడనంగాత్ర ప్రకంపోస్త్ర్యస్యవీక్షణం॥౨౬౮॥
స్వభుజాపేక్షణంకంఠ గజ్జాద్యాశ్చాత్రవక్రంభి |

తా || శత్రువిషయక్రోధమందు అడుగడుగునకుపెదవులుకొలుకుకొనుట, చనుబొములువంకరయవుట, పండ్లుకొలుకుట, చేతులనుపిసుకుకొనుట, దేహమువణకుట, అస్త్రమునుజూచుట, తనభుజములనుజూచుకొనుట, గర్జించుట, మొదలైనవిగలుగును. భృత్యవిషయక్రోధోయథా.

శ్లో॥ భృత్యక్రోధతుచేష్టాస్సుయ నెక్త్రాంతపతదక్రూతా॥౨౬౯॥
తూష్ణీంధ్యానంచనైశ్చల్యం శ్వసీతానిముహుక్తుమాః |
మూసంవిసక్రముఖతా భుగ్నదృష్ట్యాదయోమతాః॥ ౨౭౦

తా || భృత్యక్రోధమందు కన్నీరుకారుట, ఊరకధ్యానించుట, కదలకయుండుట, అడుగడుగునకునిట్టారువ్వులువిడుచుట, మాటలాడకయుండుట, తలవంచుకొనుట, భుగ్నదృష్టి, మొదలైనవిగలుగును.

మిత్రక్రోధోయథా.

శ్లో॥ మిత్రక్రోధేతుచేష్టాస్సుయః భావగర్భవిభూషణం |
భూభేదనిటలస్వేద కటాక్షారుణిమాదయః॥౨౭౧

తా || మిత్రక్రోధమందు భావగర్భముగభూషింసుట, కనుబొమ్మలు భేదపడుట, ను
సటచెమటగలుగుట, కన్నులు ఎఱ్ఱనౌట, మొదలైనవిగలుగును.

పూజ్యక్రోధోయథా.

శ్లో|| పూజ్యక్రోధతుచేష్టాస్సుస్వస్వనిందానమ్రవక్రౌతా |
అను త్తిరప్రదానాం సేవగద్దదతాదయః || ౨౨౨

తా || పూజ్యక్రోధమందు తన్నుతానునిందించుకొనుట, తలవంచుకొనుట, ప్రత్యుత్త
రముచెప్పకుండుట, దేహమునచెమటగలుగుట, కంఠగద్దదముమొదలైనవిగలుగును.

శ్లో|| భృత్యాదికోపత్రితయేతత్తతోఽపాదితాఃక్రియాః | మిధఃస్త్రిపుంసయో
రేవ రోషఃస్త్రిగోచరఃపునః || ౨౨౩ || ప్రత్యయావధిరత్రస్యః వికా
రాఃకుటిలేషణం | ఆధరస్ఫురణాపాం రాగనిశ్చలీతాదయః || ౨౨౪

తా || భృత్యాదికోపత్రితయమందును దానిదానికిజెప్పబడినక్రియలు దానిదానికిక
లుగును. మిత్రక్రోధాంతర్గతమైన స్త్రీపురుషులకోపములయందు స్త్రీమీదిపురుషుకోప
ము ప్రత్యయముగలుగునంతవఱకునుండును. ఇందు వంకరచూపు, వెదపులదరుట, కడ
గన్నులెఱ్ఱనౌట, నిశ్చాసములు మొదలైనవిగలుగును.

శ్లో|| ద్వేషానిగదితస్త్రిశాం రోషఃపురుషగోచరః | సపత్నీరోషఃసేతుస్సాన్వ
దన్యస్సాన్వదన్యసేతుకః || ౨౨౫ || సపత్నీసేతుకోరోషః విప్రలంభప్ర
పంచ్యతే | అన్యసేతుకృతేత్వత్ర క్రియాఃపురుషరోషవత్ || ౨౨౬

తా || పురుషవిషయమైనస్త్రీకోపము సపత్నీసేతుకమనియు, అన్యసేతుకమని
యు, ఇరుదెఱగుతాను. సపత్నీసేతుకమైనరోషమువిప్రలంభమందుజెప్పబడుచున్నది.
అన్యసేతుకృతరోషమందు పురుషరోషమందుగలక్రియలుగలుగును.

శ్లో|| ఏతేచక్థాయినస్సర్వే విభావైర్వృణ్ణిచారిభిః | సాత్వికైరనుభావైశ్చ న
టాభినయగోచరాః || ౨౨౭ || సాత్వైత్కారమివానీతాః ప్రాపితాస్వా
దురూపతాం | సామోజికానాంకునీ ప్రయాంతిరసరూపతాం || ౨౨౮

తా || విభావ వృణ్ణిచారిభావ సాత్వికానుభావ వ్యాపారరూపానుభావములచే సాత్వ
త్కారమునుబొందింపబడినట్లు అభినయగోచరములై స్థాయీభావములు స్వాభురూపత
నుబొందింపబడి సామాజికులమనసునరసకూటనుబొందుచున్నవి.

శ్లో|| దధ్యాదివ్యంజనైశ్చించా మరీచ్యాదిభిరాషుభైః | గుఢాదిమధురద్రవ్యై
ర్యథాయోగ్యంసమన్వితైః || ౨౨౯ || యథాపాకవిభేదైశ్చ నిష్పాదో
రసపాదనః | నిష్పాద్యతేవిభావానైః ప్రయోగేణతథా రసః || ౩౦౦
సోయమానందసంభవో భావశ్చైరనుభూయతే | ...

తా || యథాయోగ్యముగగూడినపెరుగుమొదలైనవ్యంజనములచేతను, చింతపండు
మిర్యాలు మొదలయిన యాషుభములచేతను, బెల్లము మొదలయిన మధురపదార్థములచే

తను, పాక భేదములచేతను, అన్నమునకు రసమెట్లు కలుగుచున్నదో అట్లు విభావాదేఖావ
ములచేతను, ప్రయోగముచేతను, రసమునిచ్చున్న మగుచున్నది. రసమనునది మనస్సుచే నె
ఱుగదగిన సుఖవిశేషము. అది భావజ్ఞులచే ఆస్వాదింపబడుచున్నది. *

రసభేదానాహు.

శ్లో॥ శృంగారవీరకరుణా ద్భృతహాస్యభయానకాః॥౨౦॥

భీభత్సశ్చ తథారాద్రో నాట్యేత్వష్టరసాస్తృతాః॥

తా॥ శృంగారము, వీరము, కరుణము, అద్భుతము, హాస్యము, భయానకము, భీభ
త్సము, రాద్రము, అని నాట్యమంకునిమిదిరసములు చెప్పబడుచున్నవి. *

శృంగారరసలక్షణం.

శ్లో॥ రసేషు తత్ర శృంగారః ప్రభవం వక్ష్యతే స్ఫుటం॥౨౦॥ విభానై రనుభానై

శ్చ సాత్వికై ర్వ్యభిచారిభిః । నీతాసదస్య రస్యత్వం రతిశ్చృంగారః
చ్యుతే॥ ౨౦-౩॥ నాయి కానాయకోవాపి తత్రచాలంబనంమిధః । రూప

యావనలావణ్య కులశీలాదితద్భుతైః॥౨౦-౪॥ వాస్త్విశ్చ మధురాలాప గీత
కర్తృకలాదిభిః । చేష్టాభిర్భుజవిజ్ఞేప కటాక్షహాసీతాదిభిః॥౨౦-౫॥ అలం

కారై స్సృగాలేప దుకూలకటకాదిభిః । తటస్థైశ్చంద్రదీపావైభిః భానై రు
ద్దీపితాతలః॥౨౦-౬॥ కాంతదృష్టిప్రసన్నాస్య రాగానై ర్వాంగికై రపి ।

వాచికై ర్మధురాలాప గుణసంకీర్తనాదిభిః ॥౨౦-౭॥ సాత్వికస్తంభకం
పాదై రనుభానైః ప్రకాశతా । ఔత్సుక్యచింతాహర్షాదై ర్స్సంపు

ష్టాసహకారిభిః ॥౨౦-౮॥ యారతిస్థాయిని సైవ భావానై రభిరంజితా ।
రస్యమానా సహృదస్తై ర్యాతిశృంగారతామియం॥౨౦-౯

తా ॥ క్రిందజెప్పినయెనిమిదిరసములలో మొదట శృంగారరసము చెప్పబడుచున్నది.
విభావానుభావ వ్యభిచారిసాత్విక భావములచే సదస్యస్వాద్యత్వమును బొందిన రతిస్థా
యిభావము శృంగారరసమని చెప్పబడును. ఆరతిస్థాయి నాయి కానాయకులను ఆలంబ
నముగ గలది. రూపము యావనము లావణ్యము కులము శీలము మొదలయిన నాయి
కానాయకులగుణములచేతను, మధురమైన పలుకులచేతను, సంగీతవిద్య మొదలయిన వాని
చేతను, భుజవిన్యాసము కటాక్షము హాసము మొదలయిన వానిచేతను, చేష్టలచేతను, పు
ష్పము గంధము వస్త్రము హస్తాభరణము మొదలయిన అలంకారములచేతను, చం
ద్రదీపాదులయిన తటస్థభావములచేతను, మరలడిగ్దీపితమొచ్చని చూపు ప్రసన్నముఖ
రాగము మొదలయిన ఆంగిములచేతను, మధురాలాపము గుణకీర్తనము మొదలయ
ిన వాచికములచేతను, స్తంభకంపాదులయిన సాత్వికానుభావములచేతను, ప్రకాశత
మై ఔత్సుక్యము చింత హర్షము మొదలయిన సహకారులచేతను, సోపింపబడిన ఆరతియే
భావములచేరంజితమై రసకులచే ఆస్వాద్యత్వమాన శృంగారరసమా అనుపొందుచున్నది.

తంవిభజితే.

శ్లో॥ విప్రలంభశృంగారంభోగ ఇతి సద్వివిధాభవేత్ ॥

తా॥ ఆశృంగారరసము విప్రలంభశృంగారమనీ, సంగారశృంగారమనిరెండువిభ
ములొను. విప్రలంభంలక్షయత.

శ్లో॥ అప్రాప్తిర్విప్రలంభస్యాద్యున్మో ఛ్ఛాతాభిలాషయోః ॥ ౨౯౦ ॥ పాం
డిమగ్నానిద్యుష్టాద్యా అనుభావాభిమాన్యతాః । హర్షగర్వజుగు
ప్సాగ్ర్యమదహాసశమైర్వి నా ॥ ౨౯౧ ॥ అన్యైసంచారిణస్స ర్వై
భవంత్యత్రయోచితం ॥ ... .. *

తా॥ అత్యంత సక్తిగల నాయికానాయకులకు పరస్పరముచేరికలేకయుండుట
విప్రలంభమనబడును. ఇంచువిరహపాండిమము, సోలినమాపు మొదలైనవిగలుగును.
హర్షము, గర్వము, జుగుప్స, ఉగ్రభావము, మదము, హాసము, శమము, ఇవివినాక
డమసంచారిణావములన్నియును ప్రకృతానుగుణముగగలుగును. ... .. *

విప్రలంభంవిభజితే.

శ్లో॥ అయోగోవిరహేవామానః ప్రవాసశ్శాపధిర్యపి ॥ ౨౯౨

విప్రలంభస్యపంచైతే హేతవఃపరికిత్యాః ॥

తా॥ అయోగము, విరహము, మానము, ప్రవాసము, శాపము అని విప్రలంభమున
కులయిదుహేతువులుగలవు. ... .. *

అయోగవిప్రలంభశృంగారలక్షణం.

శ్లో॥ ప్రాగసంగతయోర్యున్మో రనురాగేపిజాగ్రతి ॥ ౨౯౩ ॥ అయోగః

పారతంత్ర్యాదైర్విప్రలంభోభిలాషయః । ప్రవేశనిర్వమాతూష్ణీతద్వస్త్రి
పథగామిలా ॥ ౨౯౪ ॥ రాగప్రకాశనపరాశ్చేష్టాస్వాత్మప్రకాశనం ।
వ్యాజోక్తయశ్చవిజనైశ్చిత్త్యాదయోపిత ॥ ౨౯౫ ॥ తత్రసంచారి
ణోగ్నానిశంకాసుఖయాభ్రమోభయోనిర్వేదౌర్ముక్త్యైన్యానిచింతా
నిద్రైప్రబుధ్ధతా ॥ ౨౯౬ ॥ విషాదజడతోన్యాదా మోహామరణశే
వచ । తత్తత్సంచారిణావానాఘుచితాపిదశాభవేత్ ॥ ౨౯౭ ॥ క్రమే
ణప్రాప్తివైరస్య దశావస్థాస్సమాసః । ప్రోక్తాస్తదనుసారణభరతేన
మహాత్మనా ॥ ౨౯౮ ॥ ... .. *

తా॥ అతిప్రేమగల నాయికానాయకులకు ప్రభమసమాగమమునకునునుపుగలవి
ప్రలంభము అయోగవిప్రలంభమనబడును. ఇంచు నాయకునిజూచియింటిలోపలబో
వుట, బయటవచ్చుట, ఊరకాతనిమాపునకగవతుట, తేనెఆసనుబయలుపఱచుచే
ష్టలు, తనదేహమునుప్రకాశపఱచుట, వ్యాజోక్తులు, విజనస్థలమంచుండుట మొద
లైనవిగలవు- గ్నానియు, శంకయు, అసూయయు, భ్రమము, భయము, నిర్వేదము,
బోతుకృమము, దైన్యము, చింత, నిద్ర, ప్రవోధము, విషాదము, జ్ఞాప్యము, ఉన్మాద

ము, మోహము, మరణము, ఈవ్యధిచారిణావములకుండువోచితముగ ప్రవేశముగలదు. ఈయయోగవిద్రవలంభమునకు దశావస్థలుగలవని ప్రాచీనులమతముననుసరించి భరతునిచేతనుంజెప్పబడినవి. ... ..

దశావస్థానిరూపయతి.

శ్లో॥ చక్షుఃప్రీతిశ్చింతా సంకల్పోగుణనుతిక్రియాద్వేషః |

తాపోలజ్జాత్యాగో న్నాదౌమూర్ఖామృతిర్దశావస్థాః || ౨౯౯

తా || చక్షుఃప్రీతి, చింత, సంకల్పము, గుణనుతి, క్రియాద్వేషము, తాపము, లజ్జాత్యాగము, ఉన్నాదము, మూర్ఖు, మృతి అనునవి పదియవస్థలు. ... ..

చక్షుఃప్రీతిలక్షణం- ౧టిది.

శ్లో॥ చక్షుఃప్రీతిస్సృప్తహారమ్యో దృష్టైవాలంబనైక్రుతే |

కౌతుకస్వేదరోమాంచ హర్షవిస్మయసాధ్యస్తైః || ౩౦౦

చాపలస్తంభలజ్జాస్త్యై రనుభావోభవేదయం ||

తా || శమ్యునైన ఆలంబనము వినబడినదిగాని, చూడబడినదిగాని కాగాదాని యందుగలిగినఇచ్చచక్షుఃప్రీతియనబడును. ఇది సంతోషము, పులకరింపు, హర్షము, సాధ్యసము, చాపలము, స్తంభము, నిగ్గు మొదలైనవానిచేతభావింపదగినది. ... ..

చింతాలక్షణం- ౨వది.

శ్లో॥ కెనూపాయేనసంసిద్ధ్యే త్కదాతేనసమాగమః || ౩౦౧ || యాతిమఖేన

కింవాచ్యమిత్యాద్యుసూపాచింతనంఅత్రానుభావానిశ్వాసశ్వాసస్ర

స్తాంగతాదయః || ౩౦౨ || వలయాదిపరామర్శస్వేదాంబుఖళికాద

యః | శయ్యాసనాదివిద్వేష ఇత్యాద్యాస్త్రకర్మితాః || ౩౦౩ || నిర్ల

క్ష్యవీక్షణంవైవ మాద్యాస్ఫుర్వ్యక్రియామతాః ||

తా || కోరిక ఏయుపాయముచేత ఈడేరును అతనితోడవిప్పడుకూడికకలుగును చెలులతోఏమిచెప్పింపవచ్చును అని ఊహించుటచింతయనబడును. ఇందునిట్టూర్పు, శ్వాసము, దేహముసోలుట, హస్తభరణాదుఃఖము చేతితోతడబుట, చమట, పులకరింపు, శయ్యాసనాదులయందు విద్వేషము, నిర్లక్ష్యవీక్షణము మొదలైనవిగలుగును.

సంకల్పావస్థాలక్షణం- ౩వది.

శ్లో॥ మనూరథస్సాస్త్వత్సంకల్పస్తత్సమాగమగోచరః || ౩౦౪

ఔత్సుక్యస్వేదరోమాంచ స్త్రుతిశ్వాసాక్షీమీలస్తైః |

బాహ్యస్థస్యాపరిజ్ఞానే నానుభావోభవేదసా || ౩౦౫

తా || నాయకసమాగమగోచరమైనమనూరథము సంకల్పమనబడును. ఈయవస్థయందు ఔత్సుక్యము, స్వేదము, రోమాంచము, స్త్రుణము, శ్వాసము, కన్నులు మూసికొనుట, బాహ్యస్థావారము, దెలియకయుండుట, మొదలైనవిగలుగును.

గుణసుతిలక్షణం- ౪వది.

శ్లో || భవేచ్ఛుణమతిస్తస్య రూపాదిపరికీర్తనం || ౩౦౬ || రోమాంబోగర్జదా
వాణీ భావావరణపీఠణం తత్సంగచింతనం సభ్యా గండస్వేదాదయోపి
చ || ౩౦౭ || ఔత్సుక్యహర్షస్తృత్యాద్యా అనుభావా ఇహస్తృతాః || *

తా || నాయకుని రూపము మొదలైన గుణములను బొగడుట గుణసుతియనబడును. ఇందు రోమాంచము, డగ్గుత్తుకగలపలుకులు, సాభిప్రాయముగ బూచుట, చెలికత్తెలతో అతని సంగమును గుఱించి యోచించుట, కపోలములయందు చెమట, ఉత్సాహము, హర్షము, స్మరించుట మొదలైనవి గలుగును. ... .. *

క్రియాద్వేషలక్షణం- ౫వది.

శ్లో || క్రియాద్వేషస్తతోన్యత్ర విద్వేషాభోజ్యవస్తుని || ౩౦౮ ||
చింతానిశ్వాసతైన్యాశ్రు కళాజాగరపాండుతాః |

విషాదోగ్లానిరిత్యాద్యా అనుభావాస్తచుద్భవాః || ౩౦౯ ||

తా || నాయకుని తప్ప ఇతరములైన భోజ్యవస్తువులయందు గలుగు ద్వేషము క్రియాద్వేషమనబడును. ఇందు చింత, నిశ్వాసము, తైన్యము, కన్నీరు చిడుచుట, నిదురలేక యుండుట, వెలవెలపోవుట, విషాదము, సోలుట మొదలైనవి గలుగును. ... .. *

తాపలక్షణం- ౬వది

శ్లో || తత్ప్రాప్తైర్విప్రకర్షేణ తాపస్సౌత్కమభోజ్యరః |

వైవర్ణ్యమశ్రువైస్వర్యం శయనేపరివర్తనం || ౩౧౦ ||

నిశ్వాసముఖశోషాద్యా అనుభావాస్తచుద్భవాః |

తా || ప్రియుని రాకయొక్క విలంబమున గలుగు కామజ్వరము తాపావస్థయనబడును. ఇందు వైవర్ణ్యము, కన్నీరు, స్వరభంగము, పడకలోపారలుట, నిట్టూర్పుముఖమువాదుట, మొదలైనవి గలుగును. ... .. *

లజ్జాత్యాగలక్షణం- ౭వది.

శ్లో || లజ్జాత్యాగస్త్రాహాని రౌత్సుక్యాదిసముద్భవా || ౩౧౧ ||

ఉల్లంఘనం భవేద్ధ్యాచాం శౌరవాగణనంతథా |

విషాదోవ్యగ్రతాచైస్య మిత్యాశ్రయరనుభావ్యతే || ౩౧౨ ||

తా || ఔత్సుక్యము మొదలైనవానిచేత సిగ్గునుమానుటలజ్జాత్యాగమనబడును. ఇది అజ్ఞానుమీఱుట, శౌరవమును తలపకుండుట, విషాదము, వ్యగ్రత, తైన్యము మొదలైనవి గలుగును. ... .. *

ఉన్మాదలక్షణం- ౮వది.

శ్లో || సర్వావస్థాసు సర్వత్ర తన్వనస్కతయా సదా అతస్మిన్ ప్రదితిభ్రాం

తి రున్మాదో విరహోద్భవః || ౩౧౩ || తత్రచేష్టాస్తు విజ్ఞేయాద్వేషస్వేష్టే

పివస్తునిద్రోముహుశ్చ నిశ్వాసోనిర్మిమేషతయాః || ౩౧౪ || అనిమిత్త

స్థితధ్యాన గానమాహదయోపిచే|అకాండగమనూత్థానశంకాద్యా ల
వివిక్రియాః|| ౩౧౫||విషాదమదరోషాద్యా అనుభవాఇహాన్యతాః||

తా|| ఎప్పుడును సర్వావస్థలయందును నాయకునియందు దత్తచిత్తురాలై యుండుటచేత ఒకవస్తువుమఱియొకవస్తువు గాతోచుట విరహమువలన గలిగిన ఉన్నాదమనబడును. ఇందు తనయిష్టవస్తువునందు గూడ ద్వేషము, నిట్టూర్పు, ఆపహేతులేమి, హేతువులేకనపుట, ధ్యానించుట, వాడుట, మూర్ఖపోవుట, నిమిత్తములేకనడచుట, లేచుట, శంకమొదలైనవి, విషాదము, మదము, రోషము ఈయనుభావములు గలుగును.

మూర్ఖాలక్షణం - ౯వది.

శ్లో|| తాపోత్కషాః తద్దప్రాప్త్యా మూర్ఖాన్జ్ఞానక్షయోముహుః|| ౩౧౬|| ఇ
దమిష్టమనిష్టంత దితివై త్తినకించన | సూత్తరంభాషతేప్రశ్నే నేక్షతేన
శృణోతిచ|| ౩౧౭ || క్రమేణమందాభుచ్చాస్వస నిశ్వాసాసప్తచేష్టతా |
స్వస్వాసభిజ్ఞతేత్యాద్యా భవంత్యత్రానుభావకాః|| ౩౧౮

తా|| నాయకుడురానందున అధిక తాపముచేత జ్ఞానముక్షయించుటమూర్ఖయనబడును. ఇందు ఇష్టమును అనిష్టమును దెలియకుండుట, పిలిచినను బలకకుండుట, చూపులేకుండుట, చెవివినకుండుట, క్రమముగా ఉచ్చాస్వసనిశ్వాసములు మందములగుట, చేష్టలు లేకయుండుట, అంటినదెలియకుండుట ఇవి మొదలైన నయనుభావములు గలుగును.

మృతిలక్షణం-౧౦ వది.

శ్లో|| స్వరోత్థామరణేచ్ఛాచే స్మృతిరిత్యభీధీయతే | లీలాశుకవిసౌదాది న్యా
సన్నీగ్ధసభీకరే|| ౩౧౯|| కలకంఠకలాలాప శృతిర్కందానిలాశ్రయః |
జ్యోత్సాన్విప్రవేశమాకంద మంజరీప్రేక్షణాదయః|| ౩౨౦|| ఉద్బంధ
నాదిసంనాహ స్వాసగ్రద్వప్త్యాదయ స్త్విహ|| ...

తా || మన్మథవ్యాపారముచే గలుగు మరణచ్ఛమృతియనబడును. ఇందు విలాసపుచిలుకతోడియాట మొదలయిన వానిని సఖులచేత ఒప్పగించుట, కోవెలలముగ్ధవలుకులను వినుట, మందమారతమును ఆశ్రయించుట, వెన్నెలలోనికిబోవుట, మామిడివూగొత్తులను జూచుట, ఉరి మొదలైన వానిని నీడ్గపటుచుట, కన్నీటితోడిచూపు మొదలయినవి గలుగును.

విరహవిప్రలంభలక్షణం.

శ్లో|| కాలక్షేపస్తసంప్రాప్తైః కార్యాద్యాపారతంత్యృతః|| ౩౨౧
ఏకగ్రామస్థతారూసౌ ర్విరహస్సోభిధీయతే |
బౌత్సక్యచింతానిశ్వాస వితర్కాద్యనుభావభాక్|| ౩౨౨

తా || ఒకే యూరిలోవుండెడినాయికానాయకులకు ప్రీతినిద్దమై యుండు గకార్యవశమువలన గాని పరాధీనతవలన గాని కలియుటకు కాలహరణముకలిగెనా ఆదివిరహవిప్రలంభశృంగారమనబడును. ఇందు ఉత్సాహము, చింత, నిట్టూర్పు, వితర్కము మొదలయినవి గలుగును.

... *
... *
... *

మానవిప్రలంభలక్షణం.

శ్లో॥ ఈక్షణాలింగనాదినాం నిరోధోమానఉచ్యతే ।

ప్రణయేర్ష్యాప్రభేదేన ద్వివిభస్సోభిధీయతే॥ ౩౨౩

తా ॥ చూచుట ఆలింగనము మొదలైన వ్యాపారములను నిరోధించి యుండుట మాన మనబడును. ఆమానము ప్రణయమానమనియు, ఈర్ష్యామానమనియు యెరుదెఱగునౌ ను. ప్రణయమానలక్షణం-౧౪౪ది.

శ్లో॥ తత్ర ప్రణయమానస్య దాఙ్గాలంఘనతోమిభః ।

అభాషణంచైముఖ్యమిత్యాద్యై రనుభావ్యతే॥ ౩౨౪

వానిలో నాయికానాయికులకు పరస్పరము ఆఙ్గాలంఘనము చేయుటను ప్రణయ మానమాను. ఇందు మాటలాడక యుండుట, ముఖము ప్రస్వకొని యుండుట మొదలైన వికలుగును. ఈర్ష్యామానలక్షణం.

శ్లో॥ ఈర్ష్యామానస్తు యోకోపః ప్రియేర్ష్యాతాన్యసంగమే ।

భో భ్రష్టానంతాదనంతథా॥ ౩౨౫॥ నైముఖ్యమిక్రూచామర్ష ఇత్యాద్యై రనుభావ్యతే ।

తస్మాన్ శ్రవణాద్యప్తి రనుమానాచ్చ వాభవేత్ ॥ ౩౨౬

తా ॥ అన్యస్త్రీసంభోగము నెఱుగుటచే ప్రియుని యంగులు కోపము ఈర్ష్యామాన మనబడును. ఇది అభాషణము, ఉపాలంభము, నెదిరింపుట, కొట్టుట, నైముఖ్యము, కన్నీరు, ఓర్వమి, ఇవి మొదలైన వానిచే నెఱుగదగినది. దీని నెఱుగుట వీనికి, చూచుట, అను మానము ఈమూటిలో దేనివలన నైననగును. ... *
శ్రవణాదీనిరూపయతి.

శ్లో॥ శ్రవణం యాతికాటభ్యో దృష్టిస్యాత్ప్రేక్ష్యిలోకనం ।

అనుమానం స్వప్నగోత్ర స్థలనాదిభిరుచ్యతే॥ ౩౨౭

తా ॥ శ్రవణమనునది మౌలిక మొదలయిన వారివలన దినుట, దృష్టి యనునది ఎదురుగ జూచుట, అనుమానమనునది స్వప్నమందు వేరు మాన్చి పిలుచుట మొదలయిన వానిచేత నుగలుగునని చెప్పబడుచున్నది. ... *

ప్రవాసవిప్రలంభలక్షణం.

శ్లో॥ దేశాంతరస్థితిర్వాతు ప్రవాసస్సోభిధీయతే ।

కార్కషపాండిమనిశ్వాస చింతానై న్నాశ్రుగర్జదాః॥ ౩౨౮

లంబాశకత్వమిత్యాద్యా అనుభావాస్సమీరితాః॥

తా ॥ నాయికానాయికులదేశాంతరస్థితి ప్రవాసవిప్రలంభమనబడును. ఇందు చిక్కిపోవుట, తెల్లనౌట, నిట్టార్పు, చింత, నైన్యము, కన్నీరు, లంబాశకత్వము మొదలయిన యనుభావములు గలుగును. ... *

శాపవిప్రలంభలక్షణం.

శ్లో॥ శాపస్తజాడ్యజాచ్ఛాపాత్, శునూరేవాఘస్సన్నిధౌ॥ ౩౨౯॥ చింతాసం

తాపనిశ్వాస పాండిమాద్యనుభావభాగ్ః ఆయోగవిప్రలంభోక్తాదశావస్థా
యథోచితం || ౩౩౦ || అన్యేషువిప్రలంభేషు భవేయురితిక్రీడాః||

తా || దూరములోనుండిసంపములోనుండినజాడ్యముచే గలుగుకోపముకావదిప్ర
లంభమనబడును. ఇందు చింత, సంతాపము, నిశ్వాసము, పాండిముముదలయినఅ
నుభావములుగలుగును. ఆయోగవిప్రలంభమందు జెప్పబడినదశావస్థలు తదితరవిప్రలం
భములయందునుయథోచితముగగలుగుననిచెప్పబడియున్నది. ... *

సంభోగశృంగారలక్షణం.

శ్లో|| అనుకూలానిషేవేతే యత్రాస్యాన్యంవిలాసినా|| ౩౩౧|| దర్శనస్పర్శ
నాదీని ససంభోగఉదాహృతః| ప్రితఘృలలితాదృష్టిః లలితంమధురం
వచః|| ౩౩౨|| స్తంభాద్యాస్సాత్వికాస్సర్వే చేష్టాతీలాదయోపిత | ప్ర
సన్నముఖరాగశ్చ ఇత్యాద్యాఅనుభావకాః || ౩౩౩|| జుగుప్సాశమని
ర్వేద వ్యాధ్యున్మాదామదోమృతిః | విషాదోమర్ష ఆలస్య మపస్తారోత్ర
వర్జితాః|| ౩౩౪|| ద్వివిధస్సతుసంక్షీప్త సంపన్నశ్చేతికథ్యతే| యువా
నాయత్రసంక్షీప్తా సాత్వికవ్రీడితాదిభిః|| ౩౩౫|| ఉపచారాన్నిషే
వేతే ససంక్షీప్తఇతిరితః | పోషితాగతయోరూయో ర్భోగస్సంపన్న
శరీరః|| ౩౩౬ ... *

తా|| పరస్పరానుకూల్యమువిలాసముంగలవారై నాయికానాయకులుదర్శనస్పర్శ
నాదులనుబొందునదిసంభోగశృంగారమనబడును. అందు వికసించినకనుబొమలచేతనం
దమయోగమోక్షాదు లలితముమధురమునైనపలుకు స్తంభాదిసాత్వికభావములన్నియు లీలా
దిచేష్టలు ప్రసన్నమైనముఖకాంతియు మొదలైనవిదీనికి అనుభావములు. జుగుప్స, శ
మము, నిర్వేదము, వ్యాధి, ఉన్మాదము, మదము, మృతి, విషాదము, అమర్షము, ఆలస్య
ము, అపస్తారము, వీనినివర్జించితదితరసంచారిభావములుగలుగును. ఈసంభోగశృంగార
ము సంక్షీప్తమనియు, సంపన్నమనియు ఇరుదెఱగులొను. యావనవంతులైనస్త్రీపు
రుషులుసాత్వికోదయము నీగ్రుముదలగువానిచేత సంక్షీప్తములయిన యుపచారముల
నుపొందినదిసంక్షీప్తమనబడును. ఎడబాసియుండిమాడినవారిసంభోగముసంపన్నమన
బడును: వీరరసలక్షణం.

శ్లో|| విభావైరనుభావైశ్చ సాత్వికైవ్యభిచారిభిః | నీతస్పదస్యరస్యత్వ ము
త్సాహౌవీరఉచ్యతే|| ౩౩౭|| యద్యాలంబనతస్తత్తత్తుణదానాదిదిపి
తః | ప్రసన్నముఖరాగాద్యై రనుభావోభవేదయం|| ౩౩౮|| ఔత్సు
క్యచింతాకూర్షాద్యైః పోష్యతేసహకారిభిః | యుద్ధవీరోదయావీరో
దానవీరశ్చసత్రిభా|| ౩౩౯ ... *

తా|| విభావానుభావసాత్వికవ్యభిచారిభావములచేసదస్యరస్యత్వమునుపొందింప
దినైన ఆలంబనగుణదానాదులచే ఉద్దీపితమైనఉత్సాహస్థాయివీరరసమాచున్నది. అ

ప్రసన్నమైనముఖకాంతి మొదలయినవానిచే భావించవలసినది. ఔత్సుక్యము, చింత, హర్షము మొదలయిన సహకారులచే పోషించబడును. ఆవీరరసము యుద్ధవీర దానవీర వ
... ..

యుద్ధవీరరసలక్షణం.

శ్లో॥ సహాయా స్వేషణం యుద్ధే సమరోచితపాటవం ।

భీతాభయ ప్రదానాద్యా అనుభావాః ప్రకీర్తితాః ॥ ౩౪౦

యుద్ధవీరే హర్షగర్వా మర్షాద్యావ్యభిచారిణః ।

తా॥ యుద్ధవీరరసమందు యుద్ధమున సహాయమును వెతకుట యుద్ధమునకు చిత్తమైన పటుత్వము భయపడినవారలకు ఆభయమిచ్చుట మొదలయిన అనుభావములును, హర్షముగర్వము అమర్షము మొదలయిన వ్యభిచారిభావములును గలవు.

దయావీరరసలక్షణం.

శ్లో॥ స్వార్థప్రాణవ్యయేనాపి ప్రపన్నత్రాణశీలతా ॥ ౩౪౧

ఆశ్వాసనో దయశ్చైర్య మిత్యాద్యా విక్రియామతాః ।

దయావీరే మతిభృతి ప్రముఖావ్యభిచారిణః ॥ ౩౪౨

తా॥ దయావీరరసమందు తన అర్థము ప్రాణము పోగొట్టుకొనినైనను తన్ను శరణు జొచ్చినవారలను రక్షించెడి స్వభావము ంజాటపలుకులు ిరత్వము ఇవి మొదలయిన యనుభావములును, మతి భృతి మొదలైన వ్యభిచారిభావములును గలవు.

దానవీరరసలక్షణం.

శ్లో॥ స్మితపూర్వాభిభాషిత్యం స్మితపూర్వంచ దీక్షణం । ప్రసాదాద్య హవేచా

తృప్త్యం తద్వాచామనుమోదనం ॥ ౩౪౩ ॥ గుణాగుణవిచారాద్యా అను

భావాస్సమీరితాః । దానవీరే భృతిర్లర్ష ఇత్యాద్యావ్యభిచారిణః ॥ ౩౪౪

తా॥ దానవీరరసమందు మందస్మితపూర్వకమైనపలుకు స్మితపూర్వకమయిన చూపు దయచేసి విశేషముగ ఇచ్చుట వారిపలుకులను అనుమోదించుట గుణాగుణవిచారము మొదలైన అనుభావములును, భృతియు హర్షము ఇవి మొదలైన వ్యభిచారిభావములును గలవు.

కఠిణరసలక్షణం.

శ్లో॥ విభావైరనుభావైశ్చ సీత్వికైవ్యకాభిచారిణిః । సుహస్యాస్వాద్యతారస్వీ

తః శోకః కఠణకఠిణతః ॥ ౩౪౫ ॥ ధమకానాశోర్ధనాశశ్చ బంధవేష్టజన

క్షయః । వధోబ్బంధోచదారిద్యం పదభ్రంశః పరాజయః ॥ ౩౪౬ ॥ నై

వోపహతిధిక్కారో వ్యాధిశ్చాపోపశంసనం । ఇత్యాద్యాలంబనంద్య

స్థ మనుభూతంక్రూతంచనా ॥ ౩౪౭ ॥ యస్యచోద్దీపేనంజ్జేయం ఆలంబ

నగుణాశ్రయం । కేవలాసోగసంస్కారం నై ధుర్వంసప్రవృత్తతా ॥

౩౪౮ ॥ రక్షాభోముఖరాశ్చ సుహస్యామంధరాచద్యక్ । భూపాతో

ముఖనైవణ్యం దాహుపాతోవికఙ్కనం ॥ ౩౪౯ ॥ విన్యాసోహస్తయో

త్వాద్వినిశ్చాసోఽఘోషదీర్ఘతా । ఉరశ్చిరోముఖస్యాపి తాడనంబలం
 తనంభవి ॥ ౩౫౦ ॥ హాహాకారస్తథాక్రంధో విలాపఃపరిదేవనం । భావా
 స్తంభాదయస్సర్వైః భవేయరనుభావకాః ॥ ౩౫౧ ॥ నిర్వేదోదైన్యమా
 లస్యం ఉన్మాదవ్యాధి గుప్తయః । నిగ్రామోహస్త్రిమోగ్లానిశ్చింతా
 స్పృతిరపస్పృతిః ॥ ౩౫౨ ॥ విషాదోజాడ్యక్షాత్సుక్యం శంకామరణమేవ
 చ । ఏతేసంచారణఃపోక్తాః కరుణేమునిసమ్మతాః ॥ ౩౫౩ ॥ ఉత్తమాధ
 మమధ్యేషు యథాయోగంభవంత్యమ్ ॥ ... *

తా॥ విభావానుభావసాత్వికవ్యభిచారిభావములచేసదస్యులకు అనుభవార్హత్యమును
 పొందింపబడినశోకస్థాయికరుణరసమునబడును. ఇందు ధర్మనాశము, అర్థనాశము, ఇ
 స్తదీనపాంథవజనక్షయము, వధము, తూకువేయుట, దారిద్య్రము, పదభ్రంశము, అ
 వమానము, దైవోపహతి, దిక్కార్తము, వ్యాధియు, శాపమును జెప్పట. ఇవి మొదలయి
 నవి చూడబడినను అనుభవింపబడినను వినబడినను ఆలంబనవిభావములగును. ఉద్దీపన
 విభావములును వానినాశ్రయించియుండును. వెండ్రుకలు వస్త్రము దేహము ఇవి వి
 కారమునుబొందుట దేహముసోలియుండుట ఎఱ్ఱనిముఖకాంతి కన్నీరుగలచూపుఈ
 ఉద్దీపనములు, నేలబడుట ముఖవైవర్ణ్యము చేతులువ్రేలవేయుట అవికంఠనముచేతు
 లనుతలలోపెట్టుకొనుట నిట్టూర్పులిడుట టొప్పుతల-ముఖము-వీనినికొట్టుకొనుట నే
 లలోపారులుట హాహాకారము రోదనము విలాపము పరిదేవనము ఈలనుభావములును,
 స్తంభప్రళయాదిసాత్వికభావములును, నిర్వేదము దైన్యము ఆలస్యము ఉన్మాదము
 వ్యాధి శ్చింతా నిద్ర మోహము శ్రమము గ్లానిచింత స్పృతి అపస్తారము విషాదము
 జాడ్యము ఔత్సుక్యము శంక మరణము ఈవ్యభిచారిభావములును, గలవు. ఈభావములు
 ఉత్తమమధ్యమాధమవిషయములయందు యథోచితముగ గలుగును. *

అద్భుతరసలక్షణం.

శ్లో॥ విభావైరనువానైశ్చ సాత్వికైవ్యభిచారిభిః ॥ ౩౫౪ ॥ ప్రాప్తస్సదస్యా
 స్వాద్యత్వం విస్తయోద్భుతతాంవ్రజేత్ । దుష్ప్రీప్యవస్తనఃప్రాప్తిః క
 మ్మచాప్యతిహానుషం ॥ ౩౫౫ ॥ మరీచిహ్నాగంధర్షణగరావ్యవలలోకనం ।
 మాయేంద్రజాలస్యైది యస్యచాలంబనంమతం ॥ ౩౫౬ ॥ ప్రసన్నము
 ఖరాగోషీ ఖిస్తారోనిర్మిమేషతా । శిరఃకపోలచలనం సాత్వికాశ్చాను,
 భావకాః ॥ ౩౫౭ ॥ వితర్కచాపలావేగ హర్షాద్యావ్యభిచారిణః ॥

తా॥ విభావానుభావసాత్వికభావవ్యభిచారిభావములచేసభవారికి ఆస్వాద్యత్వమును
 బొందియుండు విస్తయస్థాయి అద్భుతరసమాను. ఈఅద్భుతరసమునకు దుష్ప్రీప్య
 వస్తనఃప్రాప్తి, మనుష్యులకు అశక్యమైనపనులను జేయుట, కాంతిచే నిర్ణయింపద
 గినగంధర్షణగరాకులజూచుట, మాయ, ఇంద్రజాలవిద్య, నృత్యము మొదలయినవి ఆ
 లంపనములు. అందు ప్రసన్నమైనముఖరాగము నేత్రవిస్తారము రెప్పపాటులేకయుం

కుట, తల కపోలప్రదేశము వీనినికదలించుట ఈలనుభావములును, స్తంభాదిసాత్వికా
నుభావములును, వితర్కము, చాపలము, ఆవేగము, హర్షము, మొదలయినవ్యభిచారిభా
వములునుగలవు. ...

• హాస్యరసలక్షణం.

శ్లో॥ విభావై రనుభావై శ్చ సాత్వికై వ్యభిచారిభిః॥ ౩౫౦॥ నీతస్పదస్యరస్య
త్వంహాసోహాస్యభిరీతః । అసావిదూషకోవేత్త మన్తాద్యాలంబనాశ్ర
యః॥ ౩౫౧॥ మల్లయుద్ధాకూతకమ౯ నిర్లజ్జత్వాదితస్యజ్జైః । మృగపక్షీ
మనుష్యాణాం స్వర్ణానుకరణైస్తథా ॥ ౩౫౨॥ వేదశాస్త్రకలావిద్యా
దేశభాషాదికస్యచ । విడంబనై రసంబధ్గా సత్ప్రలావైశ్చదూషజ్జైః ॥
౩౫౩॥ పరక్రియానుకరణ బాగావ్యై రపిచేష్టితైః తటైస్తత్సహచారై
స్సమ్యగుద్దీపితస్తతః॥ ౩౫౪॥ ఓషణాసాకపోలాస్య స్పందనైర్గంతని
ర్జమైః । అనుమోదసముద్భూతై స్సాధుసాధ్యతిభాషితైః॥ ౩౫౫॥ స్తంభ
ప్రయవజ్జైశ్చ సాత్వికై రనుభావితః । ఔత్సుక్యచాపలవ్రీడా హర్ష
ప్రృతిమదశ్రమైః॥ ౩౫౬॥ మతిగర్వావబోధైశ్చ విత్తయోనచసన్నితః ।
సోయంస్త్రితాదిభేదై న షట్విధః పరికథ్యతే॥ ౩౫౭

తా ॥ విభావానుభావసాత్వికవ్యభిచారిభావములచే సదస్యాస్యాద్యత్వమును బొం
దింపబడినహాసస్థాయి హాస్యరసమనబడును. తోరసము వికటకపులు ఉన్నత్తులు మ
దించినవారు మొదలయినవారలను ఆశ్రయించిననై మల్లయుద్ధము ఆకూతములచేయుట
నిగ్గుమానుట మొదలయినవానిగుణములచేతను మృగ పక్షీ మనుష్యులస్వరములయొక్క
లనుకరణములచేతను, వేదములు శాస్త్రములు కలలు విద్యలు దేశభాషలు మొదలగు
వానియనుకరణములచేతను, సందర్భములేనిమాటలచేతను, సత్ప్రలావములచేతను,
దూషణములచేతను, పరక్రియలను వెక్కిరించుట పలుకుమొదలయినవానిని వెక్కిరించు
ట మొదలయినచేష్టలచేతను, దానిననుసరించినతటస్థోద్దీపనములచేతను, బాగుగ ఉద్దీపి
తనై వెదపులు ముక్కు చెక్కిళ్లు ముఖము వీనిని కదలించుటచేతను, దంతనిర్లమము
లచేతను, సంతోషముచేగలిగినలెస్సలెస్స అనుపలుకులచేతను, స్తంభప్రయములను
వర్ణించిరోహించాదిసాత్వికానుభావములచేతను, భావింపబడిననై ఔత్సుక్యము, చా
పలము, వ్రీడ, హర్షము, ప్రృతి, మదము, శ్రమము, మతి, గర్వము, అవబోధము, విత్త
యము, వీనిచేతపోషింపబడిననై ఆహాస్యరసము స్త్రితాదిభేదములచే అబువిధముల
ననిచెప్పబడుచున్నది. ...

క్రితా దీని నిరూపంతి.

శ్లో॥ స్తతమథహాసీతంవిహాసిత ముపహాసితంచాపహాసితంచ ।
అతిహాసితంవ్యాభేదాస్యాస్తా ముత్తమమధ్యమాధమప్రకృతౌ॥ ౩౫౮

తా|| స్మితము, హాసితము, విహాసితము, ఉపహాసితము, అపహాసితము, అతిహాసితము, ఈ ఆఱున్న ఉత్తమమధ్యమాధమప్రకృతులయందు ఒక్కొక్కనికి రెండురెండువంతున గలుగును.

స్మితలక్షణం- ౧.

శ్లో|| ఈషద్వికనీతైర్నందైః కటాక్షస్పృష్టసంస్మితైః|
అలక్షితద్విజాళికం స్మితమిత్యభీధీయతే|| ౩౬౭

తా|| కడకంటిమాపులచేవ్యక్తమైననపులతోను కొంచెమువికాసమును బొందినచెక్కిల్లతోనుగూడితెలియబడని దంతములుగలదిగానుఉండునపు ఉత్తములకుగలుగును. ఇదిస్మితమనబడును.

... ..

హాసితలక్షణం- ౨.

శ్లో|| ఉత్ఫుల్లానననేత్రంతు గండైర్వికనీతైస్తథా|
కించిల్లక్షీతదంతంచ హాసితంతద్విధీయతే|| ౩౬౮

తా|| వికనీతమైనగండప్రదేశములతోగూడి వికాసమునుబొందినముఖనేత్రములనుగలదిగాను కొంచెముమాడదగినదంతములనుగలదిగానుఉండునదిహాసితమనబడును.

విహాసితలక్షణం- ౩.

శ్లో|| ఆకుంచితాక్షిగండంయ త్వస్వరంఘోషంథతా|
కాలాగతంసాస్యరాగం తద్వై విహాసితంభవేత్|| ౩౬౯

తా|| ఎంచబడినమాపును చెక్కిల్లనుగలదిగాను, మధురముగాను, ఆసమయముంచువచ్చినదిగాను, ముఖవిలాసముతోగూడినదిగానుఉండునపు విహాసితమనబడును.

ఉపహాసితలక్షణం- ౪.

శ్లో|| ఉత్ఫుల్లనానికంయత్తు జిహ్వద్వప్తినిరీక్షణం|
ఆకుంచితాంశకశరః తచ్ఛోపహాసితంభవేత్|| ౩౭౦

తా|| వికనించినముక్కులిగినదైనాలుకయంబుకంటిమాపుగలదైనవంచబడిన భుజముశిరస్సునుగలదిగానున్ననపుఉపహాసితమనబడును.

అపహాసితలక్షణం- ౫.

శ్లో|| సస్యానహాసితంయత్తు సాశ్రునేత్రంతథైవచ|
నిష్కంపితాంశకశరస్తచ్ఛాపహాసికంభవేత్|| ౩౭౧

తా|| నవ్విగలిగినన్నిటితోగూడిభుజశిరస్సులుతలయునుగదలకనవ్వేడునపు అపహాసితమనబడును.

అతిహాసితలక్షణం- ౬.

శ్లో|| సస్వటంసాశ్రునేత్రంచ వికృష్టస్వనముద్ధతం|
కరోపమాధపార్శ్వంయ త్తచ్ఛాపహాసికంభవేత్|| ౩౭౨

తా|| స్వరముతోగూడినదిగాను, నేత్రమంబుకన్నీరుగలదిగాను, అధికధ్వనిగలదిగాను, గొప్పదిగాను, ప్రక్కలుకెనికెకొనునదిగానుఉండునపు అతిహాసితమనబడును.

భయోనక రసలక్షణం.

శ్లో॥ విభావై రనుభావై శ్చ సాత్వికై ర్వ్యభిచారిభిః | నీతస్పదస్య రస్య త్వం భ
యమేవ భయోనకః || 323 || రక్షుఃపిశాచభల్లూక వ్యాఘ్రో వ్యాళాదిదర్శ
నం | శూన్యా రణ్యగృహా రామ శ్చ శానాది ప్రవేశనం || 32౪ || యుద్ధద
స్య సృపద్రోహ వికృతో గ్రస్వనాటిపి ఆస్యాలంబనముద్దీప్త్యై భవేయు
స్వే దపివచ || 32౫ || ముఖోష్ఠతాలుకంపాస్య శోషాపార్యా వ్యవలో
కనం | శ్యామాభోముఖరాగశ్చ నిమ్బ్రాంతభ్రాంతతారకాః || 32౬ ||
ప్రణామః కాందిశీకత్వ మంగుళిత్రాణచర్వణం | సహాయో స్వేష తాది
స్యా దాంగితై ర్వాచితై స్తథా || 32౭ || శరణంభవమేయుష్టు ద్దాసో
హంరక్షరక్షమాం | అభయం డేహిమేతాతే త్యాదిరప్యస్య సాత్వికాః ||
32౮ || సర్వేనుభావకాయస్య త్రాసావేగో శ్రమోమృతిః | విషాద
శ్చాపలం మోహ శ్చింతా జాడ్యమపస్త్యుతిః || 32౯ || ఏతే సంచారిణః
ప్రోక్తౌ భరతాగమవేదిభిః || ... ..

తా॥ విభావానుభావవ్యభిచారిసాత్విక భావములచే సదస్య రస్యత్వమునుబొందింపబ
దిననై యుండు భయస్థాయి భయోనక రసమాను. ఈ రసమునకు రాక్షసుడు - దయ్య
ము - భల్లూకము - వ్యాఘ్రము - పాము మొదలైన వానినిజూచుట, శూన్యమైన అడవి - ఇ
ల్లు - తోట - శ్చ శానము మొదలయిన వానియందు ప్రవేశించుట, జగడము - దొంగ - రాజ
ద్రోహము - వికారముగను ఉగ్రముగను ఉండు స్వరము మొదలయినవి ఆలంబనమాను.
ముఖము పెదవులు చెక్కిళ్లు వీనికంపము, ముఖమువాడుట, ప్రక్కలనుజూచుట,
ముఖమునల్ల నౌట, నల్ల గ్రుడ్లుచుట్టుట, ఒక్క ప్రక్కకుపోవుట, దండము పెట్టుట, పారి
పోవుట, వేర్లకవచమునుకఱచుకొనుట, ఆంగికములచే వాచికములచే సహాయమును
వెతకుట మొదలయినవి, నీకునేదాగుడు నిన్ను శరణుపొందినాను నన్ను కాపాడుకా
పాడు అభయమియ్యవలయును అనుట ఇవి మొదలయిన అనుభావములును, అన్నిసా
త్విక భావములును, త్రాసము - ఆవేగము - శ్రమము - మృతి - విషాదము - చాపలము - మో
హము - చింతయు - జాడ్యము - అపస్త్యారము - ఈ సంచారి భావములును, గలవు. *

భీభత్స రసలక్షణం.

శ్లో॥ విభావాన్వై స్పదస్యానాం ప్రాపితో రస్య తామశా || 3౩౦ || జగుప్సా
స్థాయిక పక్షక్షై ర్భీభత్స ఇతికథ్యతే | రక్షమాంసవసాస్థావి చ్చద్దిలాలా
మ్యపాశ్రయః || 3౩౧ || అనుభావైః పరావృత్తి ముఖేద్వక్కుణానాది
భిః | శ్యామేనముఖరాగేణ సాత్వికైః పుళికాదిభిః || 3౩౨ || నిర్వేదశం
కాపస్తార విషాదజడతాదిభిః | దీనతామోహశోచైశ్చ సహితో వ్యభి
చారిభిః || 3౩౩ || సపునర్ద్దివిభక్తో భోద్వగీతిచకథ్యతే | రక్షమాంసా
దిభిః తే భీ భీ భద్దిలాలాదిభిః పరః || 3౩౪ || ... .. *

తా|| విభావము మొదలైన భావములచేసభావారికి ఆస్వాద్యత్వమునుబొందింపబడినదియు జాగుప్పొక్తాయియనైనది భీభత్సరసమనబడును. ఈభీభత్సరసము రక్తము-మాంసము-పులిసిరు-ఎముకలు మొదలయినవియు, వాంతి-జొల్లు మొదలయినవియు, ఆశ్రయముగాగలది. వెనకకుతిరుగుట-ముఖము దృష్టియు వంకబోవుట మొదలయినవి-నల్లనిముఖముకాంతి-ఈఆనుభావములతోను, పుళికము మొదలయినసాత్వికానుభావములతోను, నిర్వేదము-శంక-అపస్మారము-విషాదము-జాడ్యము-వైశ్యము-మోహము-శోకము మొదలయినవ్యభిచారిభావములతోను, గూడియుండును. ఇది ఓభీభీభత్సమనియు, ఉద్వేగిభీభత్సమనియు, ఇరుదెఱగులొను. రక్తమాంసాదులచేగలుగునది ఓభీభీభత్సము. శ్లద్దిలాదులచేగలుగునది ఉద్వేగిభీభత్సము.

రాద్రరసలక్షణం.

శ్లో|| విభావైరనుభావైశ్చ సాత్వికైర్వ్యభిచారిభిః | నీతస్పదస్యాస్వాద్యత్వం క్రోధోరాద్రఇతిరతః || ౩౨౫ || ఆతతాయీవపిశునః పాతకాద్యభిరూజకః | ఊపావమానాద్యాక్రోశ వధబంధాదిఘాతకృత్ || ౩౨౬ || మోహామోహోద్దోహకారీచ తస్యాలంబనమిష్యతే | దాధ్యక్షనిర్భయతాగర్వై రాధ్యత్యాదియతైర్గుణైః || ౩౨౭ || కోభవాస్కింకరోపిత్వ మిత్యాద్యాః పరుషాక్తయః | ద్వేషవాక్యశిరఃకంప హాసవక్రైతాదయః || ౩౨౮ || దస్యృతాచభృకుటీ రక్తోద్వృత్తాచతారకా | ధూతాడనభజాస్ఫాలచ పీటాముష్టితాడనం || ౩౨౯ || కపోలస్ఫురణ్ణంరక్తముఖరాగోవభోద్యమః | భేదనాకర్షణాఘాత భేదనంపటమోచనం || ౩౩౦ || భాషణం దండశస్త్రాస్త్రాగ్రహణంచాభిధానవం | మారణాశ్రువికల్లాశ్చ త్వానాశ్చ త్యభిధానవం || ౩౩౧ || ఆఃపాపస్యశోద్రోహికా శ్రిష్టతిష్ఠకృధావసి | ఉత్పాటయామిమూర్ధానం కుర్వేవక్షోవిదారణం || ౩౩౨ || ఉన్మాలయామిరదనాన్దాత్రంసంచూర్ణయామిచ | ఇత్యాదివాచికంవైవ భయవర్ణమసాత్వికం || ౩౩౩ || యస్యానుభావతాంయాంతి యస్యామగ్నోమదస్ప్రతిః | ఔత్సుక్యావేగమోహాశ్చ గర్వైర్వాచాపఠోగ్రతాః || ౩౩౪ || ఉన్మాదోత్సాహబోధాశ్చ భవేయిర్వ్యభిచారిణిః ||

తా|| విభావానుభావసాత్వికవ్యభిచారిభావములచేసభావారికి ఆస్వాద్యత్వమును బొందింపబడినక్రోధస్థాయి రాద్రరసమనిచెప్పబడును. ఆతతాయీయు, కొండెముజెప్పవారు, పాపము మొదలయినవానినిజేయుమనువారు, ఊపము అవమానము మొదలయిన ఆక్రోశమును-బంధనము వధము మొదలయినహింసను జేయువాడు, ద్రోహముజేయువాడున్న దీనికిఅలంబనములు. తార్థ్యము-భయములేకయుండుట-గర్వము-ఔద్ధత్యము మొదలైనగుణములును, ఎవడురానీవు ఏమిచేయుచున్నావురా అనునవి మొదలయిన క్రూరవాక్యములును, విరోధపువలుకులు-తలయానుట-నవ్వుట- వంకరగజ్జూఘటమె

దలై నవియు, పెదవికొఱుకుట, కనుబొమలవంకర, గ్రుడ్లు ఎఱ్ఱనై గిరగిరతిరుగుట, నేల కొట్టుట, భుజాస్థాలనముజేయుట చేయితట్టుట, గుప్పలిడుట, చెక్కిళ్లు అదరుట, ఎఱ్ఱనిముఖకాంతి, చంపెదయిత్తుము, భేదించుట, ఈడ్చుట, కొట్టుట, నఱుకుట, వస్త్రమునువదలించుట, మాటల్కాడుట, దండశస్త్రాక్షులనుగ్రహించుట, పరుగులిడుట, చంపుట, కన్నీరిడుట, నెత్తురుత్రాగుట, మిక్కిలితఱుముట, ఓరిపాపీ-మనుష్యుపశువాం ద్రోహి-నిలుపునిలుపు-ఎచటికివోయెదపు-నీతలవగులగొక్కెదను- టొమ్ముచీల్చెదను- ద- తములురాలగొక్కెదను - దేహముసలియగొక్కెదను - ఇవిమొదలైనవలుకులును, భయములేకయుండుట, సత్వములేకయుండుట, అనుభావములొను. అమర్షము, మదము, స్మృతి, డొమ్ముక్యావేగములు, మోహము, గర్వము, ఈర్ష్య, చాపలము, ఉగ్రత, ఈశం చారిభావములును గలవు. ... .. *

రసాద్రస్థోత్పత్తిర్యధా,

శ్లో॥ హాస్యోభవతి శృంగారా త్కరుణో రౌద్రకమఁ గాః ॥ ౩౯౧ ॥

అద్భుతశ్చ తథావీరా ద్భీభాత్సావృథయానకః ॥

తా॥ శృంగారరసమువలన హాస్యరసముగలుగుచున్నది. రౌద్రరసమువలనకరుణార సముగలుగుచున్నది. వీరరసమువలన అద్భుతరసముగలుగుచున్నది భీభత్సమువలన భయానకరసముగలుగుచున్నది. ... .. *

రసానాం విరోధో యథా.

శ్లో॥ ఉభాశృంగారభీభత్సే మిథోవీరభయీనకౌ ॥ ౩౯౨ ॥

రాద్రాద్భుతౌ తథా హాస్యకరుణాప్రకృతిద్విసా ॥

తా॥ శృంగారరసమును భీభత్సరసమును పరస్పరమువిరోధులు వీరరసమును భయానకరసమును విరోధులు. రౌద్రరసమును అద్భుతరసమును విరోధులు. హాస్యరసమును కరుణరసమును విరోధులు. ... .. *

శ్లో॥ రసా. కార్యవశాత్సర్వై మిశ్రంత్యేవ పరస్పరం ॥ ౩౯౩ ॥

ప్రథమం యోరసః ఖ్యాతః సప్రథా నౌ ఛిష్యతి ॥

తా॥ అన్నిరసములును కార్యవశమువలన జేర్చుచున్నవి. వానిలో మొదటచిరసము. చెప్పబడుచున్నచో అది ప్రథానరసమనబడును. ... .. *

శ్లో॥ ముఖ్యరసేపితే గత్వం ప్రాప్తువంతిక దాచన ॥ ౩౯౪ ॥

తా॥ రసములలో ముఖ్యమైన రసమందు తదితరరసములు ఒకానొక సమయమందు అంగత్వమునుబొందుచున్నవి. ... .. *

శ్లో॥ సంచారిణాం రసానామ ప్యాగుకూల్యమిహేవాచ్యతే ॥

తా॥ రసములకును ౩౩ వ్యభిచారిణావములకును పరస్పరానుకూల్యమునెప్పబడుచున్నది. ... .. *

౧ శృంగారవ్యభిచారిణామానుషాల్వం.

శ్లో||సర్వేభావాఃప్రయోక్తవ్యా శృంగారవ్యభిచారిణః||౩౯౯

తా|| శృంగారరసమందు ౩౩ వ్యభిచారిణావములును ప్రయోగింపదగినవి.

౧ - వీరవ్యభిచారిణామానుషాల్వం.

శ్లో||అమర్షశ్చవిబోధశ్చ వితర్కభమతిర్భృతిః|

క్రోధానూయాభసంమోహ ఆవేగశ్చాపిహర్షణం||౪౦౦

గర్వోమదస్తథోగ్రత్వం భావావీరేభవంత్యమీ||

తా|| వీరరసమందు అమర్షము, విబోధము, వితర్కము, మతిర్భృతి, క్రోధము, అనూయ, సంమోహము, ఆవేగము, హర్షము, గర్వము, మదము, ఉగ్రత్వము, ఇవిగలుగును *

౩- కరుణవ్యభిచారిణా మానుషాల్వం.

శ్లో||దైన్యంచింతితాతథాగ్లానిర్విర్యోజడతాన్మృతిః|| ౪౦౧

వ్యాధిశ్చకరుణేప్రోక్తా భావాభావవిశారదైః||

తా|| కరుణరసమందు దైన్యము, చింత, గ్లాని, నిర్వేదము, జాడ్యము, మృతి, వ్యాధి ఈవ్యభిచారములుగలుగును. ...

౪- అద్భుతవ్యభిచారిణామానుషాల్వం.

శ్లో||అవేగోజడతామోహూ హర్షణంరిన్ద్రయన్మృతిః||౪౦౨

ఇతిభావాఃప్రయోక్తవ్యా రసజైరద్భుతైరథే||

తా|| ఆవేగము, జాడ్యము, మోహము, హర్షము, విన్ద్రయము, మృతి, ఈభావములు అద్భుతరసమందుగలుగును. ...

౫- హాస్యవ్యభిచారిణామానుషాల్వం.

శ్లో||శ్రమశ్చపలతానిద్రా స్వప్నోగ్లానిస్తైవచ||౪౦౩

శంకానూయావహితా చహాస్యేభావాభవత్యేమీ||

తా|| శ్రమము, చాపలము, నిద్ర, స్వప్నము, గ్లాని, శంక, అనూయ, అవహిత, ఈ వ్యభిచారిణావములుహాస్యరసమందుగలుగును. ...

౬- భయానకవ్యభిచారిణామానుషాల్వం.

శ్లో||సంత్రాసోమరణంస్తైన్యం గ్లానిశ్చైవభయానకే||౪౦౪

తా||సంత్రాసము, మరణము, దైన్యము, గ్లాని, ఇతిభయానకరసమందుగలుగును.

౭- భీభత్సవ్యభిచారిణామానుషాల్వం.

శ్లో||అపస్తారోవిషదశ్చ భయంరోగోమృతిర్మదః|

ఉత్సాహశ్చైవిషిడైయా భీభత్సేవ్యభిచారిణః||౪౦౫

తా||అపస్తారము, విషదము, భయము, రోగము, మృతి, మదము, ఉత్సాహము, ఈ వ్యభిచారిణావములు భీభత్సరసమందుగలుగును. ...

౮- రౌద్రవ్యభిచారిణామానుకూల్యం.

శ్లో||పరిష్కారానాం భాగర్ష ఉత్సాహామదపవచ|

చాపల్యముగ్రతాచేతి రౌద్రైభావాఃప్రకీర్తితాః||౪౦౬

తా || హర్షము, అసూయ, గర్వము, ఉత్సాహము, మదము, చాపల్యము, ఉగ్రత్వము, ఈభావములు రౌద్రరసమందుగలుగును. ... *

శ్లో||రామాదేహ్యకాదికారణోపజనితః కారైవ్యఃప్రతీతింగతః|

సంపుష్టస్సహకారిభి ర్జనయతిస్థాయీసుఖంవాసుఖం|

భానామనువర్ణనానుకరణైః కావ్యేపినాటీపీచ|

వ్యక్తాయంతునిరాశ్రయ స్సుఖకరస్సవ్యైరసశ్చర్వ్యతే||౪౦౭

తా || ఆలంబనభూతనాయికానాయకులీమనసునకారణముచేగలిగినదై కార్యములయిన అనుభావములచే జ్ఞానవిషయమునుబొంది సహకారులవ్యభిచారిభావములచేపిఁపింపబడినాషీనైః సంభోగశృంగారమునందు సుఖమునువిప్రళంభశృంగారమందుఃఖమును గలగజేసి భావములనువర్ణనానుకరణములచేకావ్యమందును నాట్యమందును వ్యక్తమై నిరాశ్రయమై సుఖకరమైనరసము రసికులచేనాస్వాదింపబడుచున్నది. *

ఇతిభారతరసప్రకరణంసంపూర్ణం.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయశ్రీవాయనమః.

అక్షుణ్ణాచార్యులను నామాంతరముగల

శ్రీవరదాచార్యకవీవర్యునిచే

రచియింపఁ. దిన

విశంతులైనవాణము.

రచి

శ్రీమద్రామాయణమునందును కుంజునలులఁ

కవిత్వమున

జం- రామకృష్ణాచార్యులచే

శ్రీవరదాచార్యులయను ద్రాక్షరశాలయంబు

వింశతరం- రంగాచార్యులచే

ముద్రించుట - ప్రా. ౧౦. మొ

రచివహింపు

౧౦ ౨౨౧౫

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

• వసంతతిలకభాణః.

వ, జయంతిజగతాం మాతు వ్రసకుంకుమబిందవః।

ముకుందాశ్లేషసంక్రాంతకౌస్తుభశ్రీవిడంబినః॥౧

అ పి చ.

వ, క్రీడాభిన్నహిరణ్యకుక్షీకుహరే రక్షాత్మనావక్లితాః

హరంహరమపూర్వకుంకుమరసానవ్యాజసిద్ధాన్నత్రైః।

వీరశ్రీకువకుంభనీమ్నిలిఖితో వీరస్య పత్రావళి

వ్రత్కాల్-చితభావబంధమధురం మందస్మితం పాతునః॥ ౨

నాంద్యంతే సూత్రధారః. సవినయాదరం

భోభోసమంతస్సంతతమధుముదితమ వ్రకాశనీ విలాసవివిధాపాంగశృంఖలిత
విశృంఖలవివిధ రసికజనమనోహరిణీ హరిహరహిరణ్యగర్భాది నిఖలనురాసురమణి
మకుటోప లాలితశాసనస్య భగవతో మకరధ్వజస్య పూజోత్సవారంభసంభ్రాంతవా
రవిలాసినీసమాదేశ సంపాదనచటులవిటనికరనిబిడసంచారా కాంచీపురీ.

సమంతాదవలోక్య సానందం

నిరంతరనిరవధిక మధురవివిధరస భరితనిరవద్యగద్యపద్యమయ భారతీభరితసం
గీతసాంగానంగనిగమనిరతిశయ వరిచయతరంగిత నిఖిలకలాకలాప విస్తారాసురేంద
భాస్తారాః.

ససంభ్రమమాకాశైకర్ణందత్వా । కింబుద్ధిధ.

సకలజనహృదయానందకందళి వికసన విదగ్ధముగ్ధమధురగంభీరనిబద్ధబంధురం
కమపి రూపక మభినేతవ్యమితి।

వ్రరణమభినీయ

శ్రుతంహి మయాసకలనగ రాతిశాయిన్యాంసకలకలాకలాపవిన్యాసశాలిన్యాం
సవిలాసినీన్యామున్జయిన్యాం.

యథాకాల.

ప, కాంచీపురి కవిరభూద్వర దార్యనామా
 మామస్తుదర్శన గురోర్లు టికాశతస్య
 వేదాంతతర్కవిది ధార్థవిచారదక్షో
 వాత్సోవసంతతిలకం సబభాణభాణం॥ 3

సభాణస్సకలవృద్ధయరంజకస్తుప్రయోగితి । అహమపితమేవ ప్రయంజాన
 స్సామాజికానుపతిష్ఠే.

ప, అలంకారవతి నూక్షిరభినంద్యగుణానః
 సభేయంసరసైర్వాత్సైస్సంతోషయతిమేమనః॥ ౪
 కింబ్రాభి.

తస్యతర్కేణుకర్కశహృదయస్య కథమేతాదృశముక్తిమాధుర్యమితి,
 స్తృతిమభినీయహంతసంతఃఖల్వేవమాదిశంతి.

ప, తర్కేణుకర్కశతరాస్సువరథాపిపుంసాం
 కాలే భవంతి మృదవః కవితానువాచః।
 దైత్యేంద్రశైలకులిశం దయితాకపోలే
 నాభస్యకోమళముదాహరణం సఖం నః॥ ౫
 పునఃకర్ణంతద్వా । కింబ్రాభి । సాధు సమ్యగ్నక్తం.

ప, సముల్లాసో వాచాం సరసమధునిష్యందలహరీ
 సమున్నేషద్వేషీ సకలరసపోషాపజనకః।
 నకేషామాధతై మనసే పరితోషం నవననై
 ర్విలానై రున్నీలద్విచకిలమధూశీపరిమళః॥ ౬

యది తస్యకవేః ప్రబంధస్సత్వరేణ భవతాభినేతవ్యమితి.
 సపరితోషం.

ప, సోయం చేత్కవిరత్ర సుందరగిరస్సంత్యేవ తేషామసా
 మధ్యేకోఽపివయంచ నాట్యోచ నాపాడిత్యపారంకతాః।
 భాణశ్చేద్దశరూపకేషు మధురస్తత్సర్వమాస్తామియం
 సారజ్ఞాహి సభా కిమన్యదధునా వాంఛానుకూలో విధిః॥ ౭
 పరిక్రమ్య దిశోవలోక్య సాశ్చర్యం

ప, మధుకరపరిభుక్తమాధనీనాం .

మలయసమీరవిల్వాలమంజరీణాం।

కలయతి మధుమాసవాసరాణా

ముపగమమున్నదకోలావనశ్రీః||౧౮

అపిచ.

ప, మందానిలేన మధుకం పరిసర్తితాయాః

పర్యాయతః ప్రచలదంగుళిపల్లవాయాః|

మంజుస్వరైర్మధుకలైరుపగీయమానం

నాట్యం మనూహరమిదం నవమాలికాయాః||౧౯

నేపథ్యే.

సాధు భరతపుత్ర సాధు | ప్రస్తుతానుకూలవర్ణనేన నందనీయోఽసి | అపితు నవ మాలికేతిస్థానై వాసంతి కేతివ క్షవ్యం | అద్యఖలు త్రేభువనవిజయి నూమకరభ్యజస్య విజయవై జయంతీ వసంతసేనాయాః కనీయనీ భరతాచార్యశిష్యే తనిఖిలవిద్యా ప్రథ మరంగాధిరోహణమహేమాత్మవ సంభావితనిఖిలకుశలకుశీలవ నికరోపగీయమానా స్మ త్యతి వాసంతికా | వయమపి తదాలోకనాయ త్వరితా ఇతి||

సూత్రధారః.

కృత్యాసహర్షంత్యర్వతాంత్యర్వతాం | అహమప్య మునాశృంగారశేఖరేణి సంభూయతస్యామహేమాత్మవ మనుభవామీతినిష్క్రింతః|

ప్రస్తావనా.

తతః ప్రవిశతి శృంగారశేఖరః | సువితర్కం.

ప, తాళావధా తరళకుండలగండములం

చుర్యారఘుర్మజలదూషితపత్రలేఖం|

తస్యాముఖం తరళలోచనచంద్రికాయాః

ధన్యోవిలోకయతి తాదృశమందహసం||౧౦

సమంతాదవలోక్య.

అహూఖిలురమణీయతాప్రభాతవేళాయాః | ఇదానీంఖిలు.

ప, మాలిన్యం పరిదృశ్యతే హిమరుచౌ మగ్నశ్రియస్తారకా

శ్శీతాః కేచన సంచరంతి కమలామోదస్పృశో మారుతాః|

ఆనీదంతిచ చక్రవాకమిధునాన్యస్యాన్యముత్కంఠయా

పాదైస్తాడితకైరవా మధులిహూ గచ్ఛంతి షడ్బాటవీం||౧౧

కించ.

ప, కించిద్విక్లవభవేశవాంతకుసుమాః క్రీడావిలోలాంకుశా
 లుష్టాలు ప్రశరీరచందనతయూ లోకైకనేత్రోత్సవాః |
 సంభోగశ్రమవిహ్యులై రవయవై స్స రోకేతశాలాంతరా
 న్నిద్రాశేషకషాయితార్థనయనా నిర్యాంతి వారాంకనాః || ౧౨
 పురోవలోక్య సకౌతుకం.

విషఖలు హేషారవపరికుపితవసమహిషవిషాణ కోటీపాటనభయచకితరథతుర
 గవిషమితరథచరణసంఘట్టనవిఘ్నోతకటక ఛాతుఘాళీపుంజరంజితభవసింజరవపురు
 వయగిరిశిఖరమధిరూఢో భగవానంశుమాలీ.

ఇదానీం ఖలు.

ప, ఆపాటవైః ప్రథమమంకురితైర్కయాశై
 రహ్నంపతిః ప్రథమశైలవిహారిణీనాం |
 సోయం కరోతి సురపుంగవసుందరీణాం
 కణ్ఠేషు కల్పతరుపల్లవభంగలక్ష్మీం || ౧౩

కించ.

ప, తరుణాందివాకరమయాఖమంజరీ
 మరుణామశోకశిఖరావలంబినీం |
 కమనీయపుష్పమనసా సమాశ్రితాం
 మధుషో విడంబయతి మంజుభాషిణీం || ౧౪
 సౌరభాఘ్రాణమభినీయ సలజ్జం.

సత్యం మధుకరభివాహమపి వాసంతికాసక్తహృదయః పరిభ్రాంతోష్టి | సః
 గశోకమంజరీమేవ భజతే మధుకరీ | సవితర్కం.

అధునానిఖిలకుసుమహేతు నామధునాభవితవ్యం | సమంతాదవలోక్య.

ప, ఉద్వేలపంచమముదంచితబాలమూత
 ముద్దామకేశరముదారసమీరపోతం |
 ఉన్మిద్రపంచశరఋల్పణకర్ణికార
 ముచ్చైరిదం హిమధువాసరమావిరాసీత్ || ౧౫ |

హేమా ఖలు రమణీయతా వసంతస్య ||

ప, మందరీమందం మలయపవనో మల్లికామూత్రధారః
 సాయంసాయం మధుపరిమళం పాటలీకుట్టలానాం |

మధ్యేమధ్యే విరచితగతిర్మాధవీమంటపానాం

క్రీడాభేదంహరతి శనకైః క్రీడయా సుందరీణాం॥౧౬

అపౌసా సార్వత్రికతా వేమానుబంధస్య॥

వ, ఉద్దామగంధకుసుమస్త్రితశాలినీనా

ముద్వాసమాతతరవో నవమల్లికానాం॥

ఆపూరయంతి మకరందరసైస్సవ్వకీమై

రాకల్పితం కుసుమపాంసుభిరాలవాలం॥౧౭

అన్యతోవలోక్య సభయకౌతుకం॥

వ, అంగారశ్రియమాతసౌతి నితరామాపాటలం పల్లవం

ధూమశ్రేణివిడంబేనీ పునరసౌ నిర్యాతి భృంగావళిః॥

పుష్పాణ్యుద్రవ సంటుతంతి కతిచిత్స్వప్నాని మందానితై

శ్మంకే దగ్ధమసౌజగంతి మదనస్సంతాపయల్యాకుగాణ్॥౧౮

అతిచిరస్థాయీవై రానుబంధః స్థావరాణామపి । తథాహి॥

వ, పాదతాడనమశోకపాదపాశ్చింతయంతఇవ హంతుమంగనాః॥

మన్తథాయ మహనీయసౌరభానర్వయంతిఖలు హంతసాయకాణ్॥౧౯

సాశ్చర్యం । సర్వంకషాణి ఖలు కుసుమరచాప్రాంభితాని । యతః॥

వ, హాలాస్వాదకషాయిలైర్న ధులిహామాలాపవత్యస్సన్వై

రంతఃపల్లవజ్యంభమాణకుసుమనస్సంఠోహమందస్మితాః॥

ఉస్త్రీలన్మకరందఘర్మసలిలైరుత్కంటకాః కేసై

రాక్రీడన్మివవీరుధః ఊలిరుహైరాక్రీడవాటింగతాః॥౨౦

సర్వతోవలోకయన్ వసంతాతిశయమభినీయ.

వ, నిద్రితరసాలగంధైర్బుద్రితకళకంతముగ్ధసల్లావైః॥

కింతై. కేవలమదసైస్సఘనైరస్పందచందనసమిపైః॥౨౧

పురోవలోక్య.

కథమియమనవరతమేహ రమాణవారయువతిచటుల చరణమణికటకరచితముఖ

తసాధవీధికారాజధానీ॥ ఇయంహి.

వ, అనంగబ్రహ్మతంత్రాణామంకురార్పణమేదినీ॥

కమలాకాంతకుద్ధాంతకేళీచంక్రమణస్థలీ॥౨౨

విభావ్య। శతమఖనగరీమవృత్తిశైతై సకలగుణనికర శంకేతశాలాకాంబీపురీ । ఆ

వసంతతిలక భాగము.

భవా | జలనిధిసమాహూతకతివయజలమాను పీముఖవికాసవంచితచవలజనచిత్రాయా
 వ్రస్యాః కియతీ గరియస్తా|| అత్రహి.

ప, పరిచయవిశుద్ధవీణావేణుమృదంగాదివాద్యవిస్తారాః |
 విఖ్యాతరసికవిద్యాస్పర్శ్యే స్వయమేవనిర్ధసంగీతాః || ౨౩
 అపిచ.

ప, తత్రైకోమఘవానిహద్విజగణాస్పర్శ్యేఽపిరంభావరం
 మాన్యాత్రప్రపరస్సహస్రమిహ తాః కాంతోరుకాండైర్జితాః |
 తత్రైకోహిగురుః కవిశ్చ బహవస్తేఽప్యత్ర బద్ధిర్ముఖాః
 పారైశ్చంద్రముఖైః కిమత్రసదృశామస్యేకిమవ్యైర్జులైః || ౨౪
 సకలనగరసాధారణీ కిమస్యాస్సకలనురనికరసంతోషకారిణీ గుణశ్రేణీ.

తథాహి.

ప, ఇహమఖమతనిష్ఠ పద్మయోని
 స్సచపునరత్ర సముద్భితోముకుందః |
 అముమిహ కలయంతి కేపి ధన్యాః
 పునరయమత్ర దదాతి వాంఛితాని || ౨౫
 పురోవలోక్యసకౌతుక్లోసం.

సంతతచలితచందన పవనవేపమానమదనభ్యజపటపల్లవ సముల్లసితవిటంకవా
 టికావిశంకటమణి గణఖచితవేదికావి హరమాణవివిధవిట నిచయవిచార్యమాణ సాం
 గాసంగతంత్రవిస్తారా బాలజనపరిచీయమానపరివాదిని మృదంగాడమరుమురజర్జుర్లగీ
 ముఖరనుధాధౌత విదగ్ధమందిర శిఖరనికురుంబనిర్జితనిహారహరహిమగిరి దిగంబరసిత
 రోచిరంబరసరిదంబుశరదంబుదకంబుకుముదకుందావదాతావసంతవీధి,

సప్రత్యభిజ్ఞం | శృ గారవిద్యానిష్ఠద్యా ఖల్వియంబీధీ | ఇహఖలు.

ప, కతిచనవినివేశ్య కామినీనాం మృగమద సారభమేదు రేకపోలే |

ముకుళితనయసం ముఖాని ధన్యా నిధువనసంధిషు నిర్విశంతినిద్యా || ౨౬

సవితర్కం | అత్రైవ ఖలు ప్రియశుభ్యాదనంగశ్శఖరకళత్రం చిత్రలేఖా | తా

వదేనాం విలోకయన్నమువైవ మాన్యై గమిష్యామిత్రవిశ్వవీధీం | పాశ్వలోవలో
 క్య సకౌతుకం | సఫలమద్య సంజాతంమేచతుః ||

ప, వశ్యాత్పితనిషణ్ణయా సఖముఖైః పర్యాయతఃకుంచిత్రై

ర్విప్రస్తా నినికీర్య కేశకబరీమాబద్ధనీమంతయా |

సఖ్యా సాకేముద్గిరితస్వజననీసంభోగవారామృతా

బాలాసారభాషణచందనవతి బాలాతపనేవతే||౨౭

నిర్వర్ణ్యం

ప, శశపదమణిమాలాచంద్రలేఖాభిరామం
 లలితపులకజాలం లక్ష్మ్యనిందుప్రవాళం |
 వపురనఘమముష్యవక్తి కస్యాపి యాన
 స్ఫురతకలహలీలాసూక్ష్మాన్దాభియాగం||౨౮
 కుశలాఖల్వేషా కుశుమశరగోష్ఠీషు | సాశ్చర్యం.
 ప, మధుకరపరిభవ కాతరమానీదరవిందమాననంతస్వ్యాః |
 అహహ విధిచుర్విపాక స్తత్రచపరిభవ క్తమశకరూపైః||౨౯
 తావదేనాముపస్మత్యగచ్ఛామి | ఉపస్మత్య పదాంతరెక్కిత్యా.
 ప, ప్రత్యగ్రచంద్రలేఖం పరిమళశేషాంగరాగరమణీయం |
 అవ్యవధానమసౌహరమంగం తవజయతు మదనసర్వస్వం||౩౦

కింబ్రవీషి.

భస్యఃఖలుభవాన్న వమాలికాసంగేన తత్కమత్రచాటుకరణేనేతి | రంభోరు మైవంవాదీః.

ప, అంతఃకూజకు దారకంఠమసక్యన్దుంచేతిలోలేక్షణం
 ప్రాయస్యైరకపోలమూలమమృతప్రస్వందివింపాధరం |
 ఆధూతాంగుళిపల్లవాగ్రమలమిత్యాన గ్రితభూగ్రీలతం
 షీతంయేనముఖంత్యదీయమబలేసోయంహిభస్యాయువా||౩౧

కింబ్రవీషి

గచ్ఛగచ్ఛవిదగ్ధఃఖలుభవాస్వ్యావఘోరికవిద్యాయామితి||
 ప, గాఢపీడితపరస్పరాధరం కంఠగర్భితకపోలకూజితం |
 అత్రపావరణమాత్తనీత్య్రతంబిన్నరామికిములేరతోత్పవం||౩౨
 త్వయాగంతవ్యమిత్యుక్తై తావద్గచ్ఛామి | పదాంతరంగత్వాసాశ్చర్యం||
 ప, స్థిత్యావిచిత్రమణిశాలినిహేమపీఠే
 ఘాలేగృహీతముకురాకరపల్లవేన |
 కాలేయపంకతిలకం పరికల్పయంతీ
 కైషోమసుమున్మిషతికాచన కాతతామ్||౩౩

నిర్వర్ణ్యసప్రత్యభిజ్ఞం | ఆఃపరిజ్ఞాతమనంగచంద్రికాయాఃకనీయనీ కతిపయకా

లమన్నత్పదిరంభకళత్రంతారావళీ కథమియమచిరాత్సంపన్న యావనాసంజాతా ।
తథాహి.

ప, ఆయాతిశ్రియమవలం నయనయోరంభోరుహస్రయసీం

సన్నాహస్తనయోరయం కథయతే సుంభోగయోగ్యాందశాం

వైద్యేన సహానికాంవితనుతేవాచామియంప్రక్రియా

ముగ్ధాయాః పునరైందవీంసహతేముఖ్యామభిఖ్యాంముఖం॥ 3౪

కథమియమస్యామేవ వీధికాయామితస్తతస్సంచరంతమపి మామద్యవిశేషత
స్యానురాగమవలోకయతి । తావదేనాముపసర్పామి । ఉపస్మత్య । అస్తుకుశలమాక
ల్పరచనాయాః॥

ప, లోకేకళంకమపహతుమయంశశాంకో

జాలోముఖంతవ పునస్తిలకచ్చలేన ।

తత్రాపికల్పయసి తస్యి కళంకరేఖాం

నార్యస్సమాశ్రితజనంహి కళంకయంతి॥ 3౫

సాదరం । కింబ్రవీషికదాచిద్వి శదమతయోఽపి భ్రమంతిఖలుఘంటావభేషు ।
యదత్తదావాసవోషేణస్వప్నైవ్యచింతనీయామిమాం వీధీమాగతోసీతి.

సపరితోషం । సఖలమద్యసంజాతంమేశోత్రం । యదమాన్యత్ రాణిశ్రాంయం
తేకుతఃపునరియంశీతావైద్యీ । యదాత్మదోషమన్యత్రోరోపయసి । కిమేనంససం
భావయసికింసపశ్యసిమామస్యాంవీధికా యామనవరసంచారిణం । అథవాకుతస్తేదో
షంప్రేమశాలిన్యాః । అపితుయావనమదమేదురాయాద్యప్తైః యాపునరగ్రతస్థిప
వవస్తు నవిషయాకరోతి । అపిచ । కపటానురాగకౌశలః ఖలువేశ్యాజనః ।

తథాహి,

ప, ఆలాపైర్మధురైశ్చ కాంశ్చిదపరానాలోకనైస్సస్తితై

రన్యాన్మల్పనవిభ్రమాభిరపరీసంకై రసంగోజ్జ్వలైః ।

ఆచారైశ్చతురైఃపరానభినయైరన్యాన్మృవఃకంపనై

రిభంకాంశ్చనరంజయంతిసుదృశో మన్యైమనస్త్యన్యథా॥ 3౬

భ్రమితమభినయి । స్వగతం । ఆఃకష్టంకష్టమనభరాధినమపి పరిజనమభినిష్ఠురం
ర్మత్వయంతీనీచవృద్ధవర్ధకినీ సమాపతతి । ప్రకాశం । యదిమనసోనరోచతేవయమే
వగచ్ఛామః । కుర్ధజరతీరూషేణకృత్తిముత్పాద్యకిమస్మానుద్వేజయసి.

సప్రణయకోపంకింబ్రవీషి । కిమాత్థరెకితవసాధుసమ్యగుక్తం । అయస్కూరవా
టికాయాంసూచీవిక్ర యవదస్త్యాభిఃకిమసాలంభి । గర్భదాసవదలంకారమంజరీదాస్య

మాదరంతంభవంతమస్యాంబీధికాయాంకానామదృష్టవతికిమేతేనగతమఖిలమాస్తాం
నానుప్రలపతునామజరతిత్వాంయత్కించదత్తైవాద్యత్వయాస్థాతవ్యమితి.

సోల్లాసం | పరమసుగృహీతోఽస్మి.

ప, శ్రమజ్ఞుపరిమృష్టపత్రరేఖం

శ్రవణసమాకులకుండలాభిరామం |

ముఖమిదముదితస్మితంత్వదీయం

ముఖమభివాంభతివీక్షితుంమనోమే || 3 ౭

తథాప్యస్యాఃకామకకాశరాతైరగ్రతస్థాపయితుమాత్తానమశక్తోగచ్ఛామి |
గృహ్యతామాశీః | అభవాకిమాశీర్వాదేన తే సుస్వాశిషాముపరివర్తమానాయాః | పదాం
తరంగత్వా | ఆఃకష్టంకష్టమగ్రతపివ జరతి సక్రోభం మామియం పిశాచముఖీతర్జ
న్యాతర్జయంతి కిం ప్రలపతి |

రేరేఘా రుజనధారెయ దరిద్రమాదామణే కృపణమూర్ధస్య వార్ధకినేయ భగినీ
భుజంక శూర్పేణ నిహత్యనిష్కాన్యైనితోపి శంకాహీనశ్శునకభవ పునరపి కిమాగతో
నీ | రెమానహీనత్వద్భగినీమేవగచ్ఛ త్వజ్జననీమేవగచ్ఛ కిమిథం సులభాతారావళీ | రే
కిం న వశ్యనీ జాత్యంధ పుణ్యకళత్రాణ్యపి విక్రీయ పణ్యకళత్రాణి పరిపాలయతోభా
గ్యపురుషే | ఏతత్కింకుక్కుటోపాధ్యాయశిష్యతకుటిలవిద్యాదర్శనస్థానం | ప్రతి
శ్రుతంభనం దత్వాగంతవ్యమితి |

సోద్వేగస్మితం | శ్రుతానిశ్రోతవ్యాని వచనాని యదిసంత్యన్యాని కర్ణామృతా
నితాన్యపి కథయ | సక్రోభసంభ్రమం యురికాముద్యమ్య | అయే నీచవృద్ధవర్ధకిని కి
మర్థముపాధ్యాయమపిస్పృశనీ | తారావళీముద్దిశ్య | పంచషాని పరుషభాషితానిసో
ధాని | ఇతఃపరమపి యది బ్రూయాః అనయాతురికయా శూర్పణఖాసఖీమేవ భవ
తీం కృత్యా గచ్ఛామి | గచ్ఛగచ్ఛ హీనజన్మదేహి మేద్వారం కిం నజానానీ మేహస్త
మితి సదైర్యంనిర్గత్య | సాశ్చర్యం | అహంకథమపికాలసర్వముఖాన్నిష్కాన్యైతో
స్మి | సఖేదం | అనంగవీరయేత్రమనస్తైవ దూషితాతారావళీ | సవిమర్శం | కథమస్యా
ముత్పన్నాపి సకలభవనైకరత్నం తారావళీ | అభవాశంబూకజాతిరపి కిం న ప్రసూతే
ముక్తాభలంశుక్తిః | కర్ణందత్వా | కిమిహ కలకలరవశ్శ్రుయితేపారాణాం | పురోవ
లోక్యతావదనామావతంతీం చంద్రలేఖాంప్యచ్ఛామి | సఖిచంద్రలేఖేకోహాలకీ
యం పారాణం |

కింబ్రవీషి | చిత్రవతి చత్వరేశూరనేనవీరనేన యోశ్చకణాయుధ యోర్ద్వంద్వ
యద్ధంప్రవర్తత్యతి పరమసంభ్రమపరాభవంతిపారాఇతి |

తపోవయమపి సమాగత్య పశ్యామః | చదాంతకంకత్వా | కథమీవక్యాంత
వివ విశ్రాంతయోశ్చరణాయుధయోఃహ్రీరఘోరఘోరచరణబద్ధశస్త్రయోస్సమరః | సశిరః
శంపం |

ప, తుండేన ఖండయతి తూర్ణ ముపేత్యవేగా
త్వాదేన హంతి పరిహృత్య పరవ్రహరాణా |
పాశ్వేన పరిభ్రమతి పశ్యతి చావకాశ
మున్నమృచూడముపసర్పతి తామృచూడః || 3౮ |
అయంచ.

ప, పశ్చాన్నయాతి నపయాతి పురఃప్రదేశా
త్వార్శ్వం నయాతి చరణాయుధసార్యభౌమః |
వామేన కేవలమసౌ చరణేన శత్రో
న్యాశౌ నిహత్య ముహుర్భుతకంతనాదః || 3౯ |
అపిచ.

ప, అశ్రీపక్ష్మశకేసరామఖిముఖం గ్రీవాం ప్రసారాయతాం
లోలత్తారకతామృలోచనపుటో రోషాయితోమక్కుటౌ |
చంచూఖండనరీర్ణశోణితరణం దుర్వారపఘోరవం
పర్యాయేణ కృతోల్లుతిప్రహరతః సానైర్విబద్ధతునైః || ౪౦ |
తదనయోః పరస్పరాతిశాయిసోః జయాపజయా పారముఖేనైవజానీమః | త
ద్దంతవ్యమేవాస్త్వాభిరవిశంబితమితి కతిచిత్పదాని గత్వా | సకౌతుకం | సఫలమద్యసం
జాతంచక్షుః | యదిదానీం |

ప, మందస్మితం మధురకుంకుమపత్రలేఖం
మాణిక్యకుండలమసౌహరగండభాగం |
ముతైకలాపమణిముద్రితకర్ణమూలం
మూర్తై పరిఘ్నరతి మన్మథభాగధేయం || ౪౧ |

నిర్వర్ణ్య | కథమియమస్యాంసగర్యాషాకృతిరితః పూర్వం న దృష్టచరీ సశ్రీత
చరీచ | తేభాః |

ప, కర్ణోత్సంగవిసర్పిణీ నయనయోః కాతిర్వసంతోత్పలం
లాఘోరంజననిర్వ్యపేతమధరం లావణ్యమేవాంచతి |
హరోస్మిత్తపంద్రితైః కుచయోరంకప్రభాకంఘటి

తస్యాః కేవలమంగరాగమధునా మన్యే పరం ఘోషణం॥౪౨

సాశ్వర్యం | కథమత్తైవ సాక్షాద్భగవతీ మాతంగీ మాతంగకులలలామ ఘోషా
సంగీతజన్మభూమిస్సుకలకళకలాపవ్రవీణా వీణావతీ॥

ప, వేణీవేల్లితబాలకేతకదశశ్రేణీ మసూహారిణీ

వీణాపర్వసు మీలితార్ధనయనం వ్యాపారయంతీ నభాఽ॥

ముక్తావేష్టితకర్ణపత్రవలయా ముగ్ధస్మితాలంకృతా

సంగీతం విరసూతి తత్పరిసరే తాళానుకార స్తనీ॥౪౩

తావదేనామాయాంతం కాంతిమతీం పృచ్ఛామి | సఖికాంతిమతితైషా వీణావ
త్యా సహ వీణాముపగీయమానానీమంతినీ|

కింబ్రవీషి | భావభవానపి న కింజానాతి | కశ్చిదప్సిన్నగరె వసంతయాజీనామ
విప్రో వ ర్తతె | సకదాచిత్పుత్రమాలోక్యాప్సిన్నగరె సత్యవ్రతక్షేత్రే పుణకోటివిమాన
భాయాయాం భవతాయష్టవ్యమిత్యబ్రవీత్ | సోపి నామమిష్ట్యా సురపగరవేశవాటి
కాసు భవతా సహ సమరమహాపాతకమాచరితుమిచ్ఛామి | కేవలమస్యామేవ నగర్యా
మేతాసువేశవాటికాసు పర్యటామితి యజ్ఞార్థమానీతమర్థజాతమాదాయ సత్వరమే
నామేవ వేశవాటికాంసంప్రాప్తౌతి|

సాధు వివ్రకుమార సాధు సమ్యిజ్ఞైశ్చితాగ్ధోని వారసుందరిముద్దిశ్యవషటాన్
రపూర్వం ద్రవ్యత్యాగమాచరత ప్రేయజ్ఞాఫలం సిద్ధమేవ|

ప, యూనామనంగం యజతాం విశాలా

శాలా చ లీలాగృహచంద్రశాలా|

గాత్రాణి పాత్రాణి విలాసినీనాం

మధ్యం చ వేదీ మణితాని మంత్రాః॥౪౪

తతస్తతః కింబ్రవీషి | అదైషా తస్యధర్మపత్నీ పత్యసుసరణమేవపతి వ్రతానాం
వ్రథసూధర్మైః నిశ్చిత్వ స్వయమప్యేతాం వేశవాటికాం ప్రవిశ్య వసంతకలికానా
మ భూత్వా వేశ్యాధర్షణే వ ర్తతౌతి|

సపరితోషం తర్జనీమాఘాణియః | సాధు బుద్ధిమతి సాధుపుంసస్తస్య సత్యం
భర్తృపత్నైవనీ | సద్యపివ పత్యసుసరణాఫలం చప్రాప్తాని | యచ్ఛ్రీత్రియవేశావిధీ
యమానస్నానోపవాసాదివిధి యఃఖభాజనమాత్మానమవిధాయ మసూహారాఽ భో
గమనుభవంతీ సుఖేన వ ర్తనై|

తదే నాముపసర్వామి | సకాతుకముపసర్పః॥

సవినయముత్థాయ వీణావతి కింప్రవీషి | తిష్ఠతిష్ఠ మహాకులీన తత్రైవస్థిత్యా

యది కథనీయం కథయ నాహముపసర్పణయోగ్యా కుమ్మలీశేతి |

సభేదం | బ్రహ్మసూత్రమవలోక్య | స్వగత్వం | రెమహాపాతకైః కిమత్రాపి మాం పిశునయసి | ప్రకాశం కోనామ కులదోషః శ్రీరత్నస్య | కిం న శ్రాయతే శ్రీ రత్నం దుమ్మలాదపీతి |

సఖి వీణావతి వసుంతకలికా ముఖమవలోక్య భూయోపి కింబ్రవీషి | న కేవ లమేతావత్ప్రియ సఖి పుష్పిణీచేతి |

పుష్పిణీతి పరిత్యాజ్యా కిం మాధవీ మధువ్రతానాం | ఇత్యుపస్మత్యకిమస్తాకమ భ్యుపాలంభః | వసనపల్లవేన కుచకలశమాచ్ఛాద్య సరభస ము బ్దిష్టంతిం వసుంతకలి కాముద్దిశ్య తిష్ఠ తిష్ఠ రంభోరు తన్తై వాస్తుయుష్టానుద్వేజయితుం కిమన్మదాగమనం | నిర్వర్ణ్య సోల్లాసం |

ప, నశ్యద్వశిత్రయసవీకృతరోమరేఖం
వక్షోజభారవహనాసహమధ్యభాగం |
ఉచ్ఛ్వాసనీవిహాననం తవ తన్నిజీయా
దుత్థానమున్నతనితంబనిరుద్ధవేగం || ౪౫
పునర్నిర్వర్ణ్య |

ప, పాదద్వయంచ నవపల్లవనిర్విశేషం
వక్త్రించ వంచితమృగాంకమిదం త్వదీయం |
కర్ణాతిలంఘి నయనం కమలాభిరామం
త్రైలోక్యసాహసమిదం తవ రూపమేవ || ౪౬

సాహిత్యితం | కళత్రాచారో వా కామాచారో వా యత్కించిదస్తుత్వయా హం విహర్తుమిచ్ఛామి |

కింబ్రవీషి | భవతు యః కశ్చిదాచారః మహాపురుష పుష్పిణీతి జానన్మపి మేవం బ్రవీషీతి |

సవితర్కం |

ప, పణ్యశ్రీణు పరశ్రీణు పుష్పదోషేన విద్యతే |
నతాను కులదోషో వా కులశ్రీణాం హి తాభుభా || ౪౭

తత్పుష్పిణీగమనం ధర్మపిపాకింబ్రవీషి | తత్తవైవ ధర్మో నాస్త్యకం | గచ్ఛగచ్ఛగ మంతతస్సంచరంతి రాజపురుషాఇతి |

స్వగతం సుప్రాప్త్యాణి కిమద్యాపి తే ధర్మానురోధః | ప్రకాశం కిమస్తాత్రా | పురుషావదే శేనభీషయసి | యథేష్టంకథ్యతాంయదిరహస్యంవంశవసాధయామః |

వీణావతి వసంతకలికామపవార్య కిం బ్రవీషి । సువిదగ్ధజనమూర్ధస్యకిమస్యక్ష్ణ
భ్యతే రహస్యం భవంతమేషా కృతాంబలిర్విజ్ఞాపయతి । శ్వఃపరశ్వోవా మయి స్నా
తాయామవశ్యమాగంతవ్యమితి।

సానందం । యది ప్రాణవంతో వయమనంగబాధాం నిశ్చీర్య సత్యమాగచ్ఛా
మః।

సవితర్కం

ప, కాముక కాళభుజంగీంకందరోద్వ్యానకేళిసారంగీం

కథమిహ కనకనిభాంగీమేనామంగికరోమి తన్వంగీం॥౪౮

వీధీంప్రవిశ్య వేగేన పరిక్రమన్ పురోవలోక్య సకౌతుకం । వికటపదవిన్యాస
ముఖరలోహనూపురః వివిధౌషధరసకషాయగంధికశేబరః కర్ణలంబమాసకనకకుసు
మః కక్షనిహితభుజంగపేటికః కరతలకలితకాళాయసవలయ జాలస్నాటోపమారచిత
వివిధదేశభాషాభయంకరః కశ్చిదాహీతుండిక ఇత ఏవాభవ ర్తతే।

ఏషఖలు।

ప, ఆదాయభుజగపేటిమంతర్దురునాథశాసనం ధ్యాయన్

భువి జానుసన్నివిష్టో భుజంగమం బోధయతి ముఖసమీరణ॥౪౯

సాశ్చర్యం॥

ప, కరణి బద్ధౌషధకంకణేన
కృతాంబలిస్సన్ గురవేనరేంద్రః।
విభావయన్నాత్మనినైనలేయ
భుజంగమాకర్షతి కేటికాయాః॥౫౦

సభయకౌతుకం।

ప, పూత్కారముద్గిరతి భూతలమేష హంతి
మూర్ధ్నో ముకుందపదపంకజముద్రి తేన।
భోగాహతః పునరుదంచతి పూర్వకాయః
కోపేన పశ్యతి నరేంద్రమహేనా భుజంగః॥౫౧

• భుజంగం నిర్వర్ణ్య।

ప, అయి భుజగ మసోశో భూషిత స్తవ్వుక్తులీనై
రపి వహన్తి ధరిత్రీమాత్మనోహాలిభాగే।
కిమపరమిహ లక్ష్మీకామిన స్త్వం హి శౌతే
స్సురతకలహాలీసాక్షిణీకేళిశయా॥౫౨

తావదేనంఘోచయామి | భోభోమహేశ్వరభక్త భుజంగోపదీవికా ||

ప, కంఠే హరో మదివిలసితం కంకణంచ ప్రకోష్ఠే
మండీరశ్రీశ్చరణకమలే మాలికాహాళిభాగే |
శంభోరిత్యం సకలమపి సహ్యాషణం వన్నగోయం
భూయోప్యానీత్రిపురవిజయే ప్రస్తుతే చాపహారీ || ౫౩

తదేవం యుష్టుత్వాస్వమినః పరికరభూతో ముచ్యతామయం మహానాగః | య
త్కించితార్పితోషికం తెదాస్యామి |

అకాశే లక్ష్యం బద్ధా కింబ్రాళి | సమోచనీయోయమన్తద్రోమావళికాంతి
భోరో భుజంగఇతి |

లోత్పాస్రం | స్వభావః ఖలు యువతీనాం భుజంగనిరోధః | తద్బద్ధతాప
యంచోరః | శైశవేపి సాధారణస్త్రీణామసాధారణీఖలు వ్యవహారవైదగ్ధీ | పదాం
తరం గత్వా | కథమత్రైవ కండుక విహారమాతనూతి తరళహారా హారావళి |

ఏషా భుయః

ప, బద్ధాతి కేశనిచయం శ్లభమాల్పబంధం
స్థానే నివేశయతి భూషణమంతరంతః |
కాలేయపంకతిలకంచ కరోతి ఫాలే
చిత్రాణ్యథాపి మణికంఠకతాడనాని || ౫౪

కించ

ప, గోమూత్రికాసు కురుతే భుజగస్య లక్ష్మీం
చక్రాకృతిం భజతి మండలకల్పనాసు |
రేఖాకృతింవహతి సంప్రతి వీధికాసు
చిత్రాణి హంత మణికంఠకచేష్టితాని || ౫౫

తావదనయాసహ సలపామి | హారావళి ముఖకమలమాఘ్రీతుమనవరతముత
తంతం కండుకం కింతాడయసి |

కింబ్రవీషి | భవాద్యశోచితం వదనకమలమాఘ్రీతుం కోశావతితఇతి |

సాధు హారావళిసాధు | చిరంసర్వర్ణ్య |

ప, సంచీక్ష్య కండుకవిహారసమాకులాయాః
ధన్యాన్యమూని మణికుండలతాండవాని |
తానిష్టరామి తరళాక్షీ నిరంకుశాని
భోశ్యాని తే శుక్రతిధిః పురుషేయితాని || ౫౬

కింబ్రవీషి । నాయమవసర ప్రేనర్తాలావస్య । గచ్చ గచ్చ కంబకవిహారస్య కిమం
త రామోనీతి ।

తర్నిగచ్ఛామి । పురోవలోక్య సపరిహాసం ।
ప, క డ్మవహాకై కిమపిపు స్తకమా త్తదండః
ప్రత్యంశులీవివరభా సురదర్శజాలః ।
కోవ్యేష జీర్ణవసనః కుటిలోర్ధ్వపుంహోఽ
వేష్యాగృహం విశతి నిస్త్రీవమగ్రజన్తా ॥౧౬

నిర్వర్ణ్య సపరిహాసం । సమస్తపారజనస్వస్తివాచకో దాక్షిణా త్యోదేవరాజభ
ట్టోయము త్తమదానాగ్ధం పర్యటతి । సఖేదం । అయమిష్టమగ్ధంసంచినోతి । అస్య
భార్యాతుసర్వమన్యస్య దత్వా వ్యభిచరతి ।

శ్రుతిమభినీయ ॥

ప, హర్ష్యా శ్రేష్ఠసుకలఘట్టితో గృహణా
మాస్కందన్నివ హరితాంచ సందిబంధాకై ।
నిర్వేలః కథమపి నిర్గతో గవాక్షా
ద్విధీషు ప్రసరతి పారఘోష ఏషః ॥౧౭

పరితోవలోక్య । ఆః కష్టం ।

ప, పలాయంతే కేచిత్పథి శిథిలభమ్మిల్లవసనాః
ప్రలీయంతే కేచిద్భవనవలభీభి త్తనికలే ।
వతంత్యనేయ భూమా భయపరవతై రంఘ్రిభిరమీ
మనఃకంపం ధత్తై మమచ బత కాంచీవ్యతికరః ॥౧౮

కిం నిమిత్తోయమితి న కశ్చిదపి త త్త్వం జానాతి । కెవలం సర్వేషి ధావంతమ
సుధావంతి ।

ససంభ్రమం కరణంజ్ఞయా కళకళరవం నివార్య తోత్రమాదాయ త్వరితమా
ధావన్నాధారణవృద్ధః కిం బ్రవీతి । రేరేపారాః పలాయద్వం పలాయద్వం గంభద్వి
షో గంభద్విపత్తితి ।

సభాయకౌతుక మగ్రతోవలోక్య ।

ప, మందం ప్రయాతి మదవిహ్వలమీక్షమాణో
మాగ్ధే పరిభ్రమతి యాతి నివృత్య భూయః ।
వేగేన ధావతి విలోక్య జనం పురస్తా
ధ్వావకై పరిష్ఫలతి గర్జతి గంభహ స్తీ ॥౧౯००

తావదేనం ఘోచయామి | భోభోమహేశ్వరభక్త భుజంగోపదీవిణ్||

ప, కంఠే హరో మణివిలసితం కంకణంచ ప్రకోష్టే

మంజీరశ్రీశ్చరణకమలే మాలికామాలిభాగే |

శంభోరిభం సకలమపి సదృశుణం వన్నగో యం

భూయోష్యాసీత్త్రిపురవిజయే ప్రస్తుతే చాపహార్యే||౫౩

తదేవం యుష్మత్స్వామినః పరికరభూతో ముచ్యతామయం మహానాగః|య
త్కించితార్పితోషికం తెదాస్యామి|

ఆకాశే లక్ష్యం బద్ధా కింబూగ్ర | నమాచనీయోయమస్తద్రోమావళికాంతి
భోరో భుజంగఇతి|

సోత్స్వాసం | స్వభావః ఖలు యువతీనాం భుజంగనిరోధః | తద్భక్త్యాతాప
యంచోరః | శైశవేపి సాధారణస్త్రీణామసాధారణీఖలు వ్యవహారవైదగ్ధీ | పదాం
తరం గత్వా | కథమత్రైవ కండుక విహరమాతనోతి తరళహారా హారావళి|

విషా ఖలు.

ప, బద్ధాతి కేశనిచయం శ్లథమాల్యబంధం

స్థానే నివేశయతి భూషణమంతరంతః|

కాలేయపంకతిలకంచ కరోతి ఫాలే

చిత్రాణ్యథాపి మణికండుకతాడనాని||౫౪

కించ.

ప, గోమూత్రికాసు మరుతే భుజంగస్య లక్ష్యం

చక్రాకృతిం భజతి మండలకల్పనాసు|

రేఖాకృతివహతి సుప్రతి వీధికాసు

చిత్రాణి హంత మణికండుకచేష్టితాని||౫౫

తావదనయాసహ సులపామి హారావళి ముఖకమలమాఘ్రీతుమనవరతముత్త.

తంతం కండుకం కింతాడయసి|

కింబ్రవీషి | భవాద్యశోచితం వదనకమలమాఘ్రీతుం కోశాపతితఇతి|

సాధు హారావళిసాధు | చిరంసర్వర్ణ్య|

ప, సుంవీక్ష్య కండుకవిహరసమాకులాయాః

ధన్యాన్యమూని మణికుండలతాండవాని|

తాసిష్టరామి తరళాక్షీ నిరంకుశాని

భోజ్యాని తే శుక్రతిథిః పురుషాయితాని|| ౫౬

కింబ్రవీషి | నాయమవసర ప్రేనర్చాలాపస్య | గచ్ఛ గచ్ఛ కండుకవిహారస్య కిమం
తరాయోనీతి |

తద్విగచ్ఛామి | పురోవలోక్య సపరిహాసం |
ప, కక్షేవహాన్ కిమపిపు స్తకమాత్తదండః
ప్రత్యంగులీవివరభాసురదర్శజాలః |
కోవ్యేష జీర్ణవసనః కుటిలోర్ధ్వపుండ్రో
వేశ్యాగృహం విశతి నిస్త్రీపమగ్రజన్మా ||౫౭

నిర్వర్ణ్య సపరిహాసం | సమస్తపారజనస్త్రివాచకో దాక్షిణాత్యోదేవరాజభ
ట్టోయముత్తమదానార్థం పర్యటతి | సఖేదం | అయమిథమర్థంసంచినోతి | అస్య
భార్యాతుసర్వమన్యస్య దత్వా వ్యభిచరతి |

శ్రుతిమభినీయ ||

ప, హర్ష్యాశ్రేష్ఠసుకలఘట్టితో గృహాణా
మాస్కందన్నివ హరితాంచ సందిబంధాన్ |
నిర్వేలః కథమపి నిర్గతో గవాక్షా
ద్వీధీషు ప్రసరతి పారఘోష ఏషః ||౫౮

పరితోవలోక్య | ఆః కష్టం |

ప, పలాయంతే కేచిత్పథి శిథిలభమ్నిల్లవసనాః
ప్రలీయంతే కేచిద్భవనవలభీభిత్తినికటే |
పతంత్యనేష భూమా భయపరవశై రంఘ్రిభిరమీ
మనఃకంపం భతై మమచ బతకాంచీవ్యతికరః ||౫౯

కిం నిమిత్తోయమితి న కచ్చిదపి తత్త్వం జానాతి | కెవలం సర్వేషి భావంతమ
నుభావంతి |

ససంభ్రమం కరణంజ్ఞయా కళకళరవం నివార్య తోత్రమాదాయ త్వరితమా
భావన్నాధారణవృద్ధః కిం బ్రవీతి | రేరేపారాః పలాయన్యం పలాయన్యం గంభద్వి
షో గంభద్విపజితి |

సభాయకౌతుక మగ్రతోవలోక్య |

ప, మందం ప్రయాతి మదవిహ్వలమీక్షమాణో
మాగ్ధే పరిభ్రమతి యాతి నివృత్య భూయః |
వేగేన భావతి విలోక్య జనం పురస్తా
త్థావన్ పరిష్ఫలతి గర్జతి గంభహ స్త్రీ ||౬౦ |

అకాశే లక్ష్యం బహ్వా సఖయ కౌతుకమగ్రతోవలోక్య మదనమరిజికిం బ్రహ్మీ
సోయంకుంజరావశదఃకిమప్యస్తాననుసరతీతి|

సోత్పాస్సం కింనజానానీ|

ప, కుచకలశవిలాసైః కుంభలీలాఘ వేంతీం

విరచితకరశంకామూరుణా మంధరేణ|

మదపరవశమస్మిన్ చత్వరే సంచరంతీ

మనుసరతి గజస్త్రైమాత్మనౌ హస్తీనీతి||౬౦

సోద్వేగం.

ప, సస్మిక్వప్య చరణేషు విసౌదా

త్రాడయస్ఫువి పలాయితపారాన్|

కంధరాకషణకంపిత సౌధా

మత్సమీపముపసర్వతి హస్తీ||౬౧

తతోత్ర స్థాతుమయ్య క్తమస్తాకం.

ప, కుపితం చ మహీపాలం కుంజరం చ మదాలసం|

అతిదూర పరిత్యాజ్య వామనంచ మనీషిణః||౬౩

సాశ్చర్యం | అస్య నిరంకుశసంచారిణః ఖరతః స్థిత్యా కిమపి భావయన్నాధో
రణవృద్ధః కిం బ్రవీతి | రేరే నిషాదినః నీంహాపటస్సింహపటఃశృంఖలశృంఖలః నీంహ
ముద్రయా తావదేనం నిశ్చలీకరోమీతి నిభృతమాగత్య తద్దంతయోస్సింహపటమాకల
య్య శృంఖలయా చ చరణౌనిబధ్య నిశ్శంకమారుహ్య కారాగృహం నీయతామయం
బుష్టగజఇతి|

సాధు మాంత్రిక సాధు.

ప, కుంభేన కుచసౌభాగ్యచోర్యమేనం మృగీదృశాం|

య్య క్తం కారాగృహం నేతుం కృత్వా నిగళబంధనం||౬౪

కతిచిత్పదాని గత్వా క్రుతిమభినీయ సాదరం శిరస్యంజలిం బహ్వా|

ప, దృప్యద్దానవదోర్వివ ర్తితమహామంధానశైలస్థలీ

ఘోరాఘాతవిఘూర్ణ దర్శవపయఃకల్లోలకోలాహలః|

క్రీమత్కుంజరశైలశేఖరమజేద్దేవస్య కాంచీపతే

ర్కందంఘృదముదంచితోయమధునామఘ్యాహ్లాశంఖధ్వనిః||౬౫

సరభసముద్భృత్య చరణ మూర్ధ్వం చావలోక్య|

కథమయమవలంబితమంబతలమధ్యవర్తిసంవృత్తి వికర్తనరథః

అద్యఖలు

వ, విదళయతి శిరో మే భానురూర్ధ్వం మయాతై
ర్దహతి వదమథస్తామైదిసీసాంసుజాలైః
ద్వయమిదమతిశీతం దృశ్యతే కుర్మివారో
మనసీ యదయముచైచ్చర్ష్యంభతేమస్తథాస్మి॥౬౬

పురోవలోక్య | మహానయముత్సవో లోచనయగళస్య | యదిదానీం

వ, వల్లన్నుపురమంజునాదముఖరం నిర్గత్యలీలాగృహ
దుష్టస్యందికురంగనాభితిలకైరుద్భాసిఫాలగ్ధలాః
క్రీడాక్లప్తనవాతపత్రమధునా చేలాంచలైరుచ్చిలై
ర్మందంమందమిమాఃప్రయాంతి సుదృశోమధ్యాహ్ననేవోత్సుకాః॥

నిర్వర్ణ్యసనిర్వేదం

వ, అంభోజబంధురితి భానుమిమాం చ భూమిం
సర్వంసహేతి కథయంతి మృతైవ లోకాః
వక్త్రాంబుజంగ్లపయతి ప్రథమోవధూనా
మాసాంవరాససహతే చరణార్పణంచ॥౬౮

నిర్వర్ణ్యకథమత్రైవాన్తత్ప్రాజాపహరిణీహరిణీ | కింబ్రవీషిధూర్తవ్యమస్యా
తనేకింతామృనిగచ్ఛగచ్ఛవిశ్రామ్యతాంగృహవివేతి |

సోత్ప్రాసం | తలోదరి త్వదర్థమనుభూతకామానలస్య మే కోయమాతపోనా
మశ్రుతిమభినియ | వ్యాకుర్వన్నుపాధ్యాయఇవశ్రామ్యతే రెవతీచంద్రకాలాయాం
తదయంత్రముపాధ్యాయమతిక్రమ్య గంతుం | ఎవముపసంగమ్యయావదావర్తతేవా
సరస్తావద్గచ్ఛామి | ఏకహస్తముత్తంసయకై ఉపాధ్యాయ సమస్తై |

కింబ్రవీషిఅసంగవిద్యాపారంగలో భూయాః | ఊమిహాస్యతాంసన్నిహితో
హిభవాకైసమీచీనవివావసరఇతి |

యదాజ్ఞాపయంతి గురవఇత్యువవిశ్యకోయమవసరో వ్యాఖ్యానస్య | వ్యాఖ్యా
తాః కింజాతిభేదాః | వర్ణితాకియేర్ధచంద్రపుళకాదివైచిత్రీ | కిం బిందుబిందుమాలయోర
స్యంతరమాలోచితం | కిముక్తాన్యుజ్ఞానకాదీని కరణాని | దత్తాకింక్షీరనీరయోక్తిలతత
దులయోర్వివేకేదృష్టిః | దృష్టంకిమప్తవిధమాపనిష్టకం |

కింబ్రవీషి | శేఖరఃఖలు భవాకైశృంగారవిద్యాయాః | తాతవ్యతీతః | ఖల్వవసర
స్తేషాంపటమాన్తీకృతం తత్సర్వమేతైద్విజనికరమూర్ధస్యైః | బ్రదానీంఖలు సకలసుఖ

సాక్షాత్కారములక్ష్యశక్త్యతిధి రిదమేవ నేవ్యత ఇత్యవైవ సర్వాతిశాయిత్వాత్
 న్నోయేవరమంశుఖం నిర్వాణం హిమహత్స్వఖ్యమిత్యాదిధిరభి నవయావనమదలలిత
 కామినీనితంబనింబతనుకులమాక్ష ధావిసౌఖ్యమేవాభిధీయత ఇత్యవైవ స్వసం
 వేద్యవరమానంద స్వరూపసురతసౌఖ్యస్య మాక్షగృభిత్వం వ్రతిపాద్య తదవ్యసంగో
 పాసనమంతరేణ నఘటతఇతి వాదాః క్రియంతఇతి॥

సానందం శిరఃకంపయన్॥

ప, శతమవ్యస్తు కర్ణానాం సహస్రం వాస్తుచేతసాం॥

తథాపి త్వదుపన్యాసం కః పుమానవధారయేత్॥౬౯

త్స్లిశాంతశ్చాయమాతపస్సాధయామి । మన్తుభేనవసంతసేనా భవంతం విజ్ఞా
 వయతి । భవద్భిరప్యాగంతవ్యం వాసంతికారంగమహుత్సవాయేతి । నాటితకెన సా
 ధాదవతీర్య । పరిక్రమ్య పురోవలోక్య॥

ప, కక్ష్యోబధకృశోదరేణ వపుషా ఖడ్గం ముహుః కంపయన్

శిష్యమేవగతాగతైః ప్రకటయన్ శస్త్రీగ్రహేభూయసీం॥

వ్యాకుర్వన్నిజవీరవాదమధికం విస్తీర్ణవక్ష్యన్

వీరః కశ్చిదలంకరోతి విశిఖాం వీరైరనేకైర్వృతః॥౭౦

ససంభ్రమం కళకళాసుసారీ పృష్ఠతోవలోక్య । కథమత్రాపి॥

ప, వల్లన్తుహుర్షయజయేతి వదద్భిరున్వైః

పానైర్వృతోవిజయడిండిమచండనాదః॥

మాహూర్తికేన విధృతశ్చకథం కథంచ

ఘోషసమాపతతి కశ్చిదుదారవేషః॥౭౧

కథమేతజ్ఞానీమః । తావదేనం పృచ్ఛామః । సఖేరంగనాథ కిన్నిమిత్తోయమేత
 యోర్వ్యతికరః॥

కింబ్రవీషి । కిమన్యత్వేష్యానిమి త్తమంతరేణేతి॥

సబహుమానం తహిణ్యుక్తమేవ । సాఖిత్వేషా భవతా దృష్టస్యప్రీతివేశీ
 స్యకువేరనామ్నావశిక్వేప్రస్య కనిష్ఠదారాస్తారావశీ వశీకృతా॥

కింబ్రవీషి । విదగ్ధః ఖలువాన్వశీకరణవిద్యాసుత్వకుస్తోపాయేనవశీకృతైవ । త

థాపి సాకిం కరోతు వరాకీ గురవః ఖలు నిగళం కులస్త్రీణాం॥

తథాహి.

ప, కార్యణాపిచిలంబనం పరగృహే శ్వశూర్వసంమన్యతే

శంకాసూరచయంతి యూని భవనం ప్రాప్తై మిథో యూతతః॥

వీధీనిర్ణమనేపి తర్జయతి చక్రస్థానసాందా వునః

కష్టం హంత మృగీదృశాం పతిగృహం ప్రాయోణ కారాగృహం॥ ౭౨.

కిం నామదుష్కరం దైవస్య సాకదాచిదభినవజలదసంభారగంభీర సంభూయ
పరిభవతి భువనసుంధకారే మయి చ భుక్త్వాగృహీతతాంబూలే వర్షంకమధిరోహతి
సతి సావరారోహ బాహ్యకఙ్కవేత్కని వసంతి పద్యమిదం పఠితవతి॥

ప, నాథోమెవిపణిం గతోనగణయత్యేషాసపత్ని చ మాం

త్యక్త్వా మామిహ వుష్పిణీతి గురవః ప్రాప్తాగృహభ్యంతరం

శయ్యామాత్రసహయినీం పరిజనశ్శాన్తితోనమాంసేవతే

స్వామిన్నాగమలాశనీయరజనీం లక్ష్మీపతే రక్షమాం॥ ౭౩

ఇతి ॥ శ్రుత్వా లభావకాశామామేవ ప్రార్థయతే చిరకాలప్రాధి తావరవర్ణినీ
మృత్యుర్తరీ యముత్పృజ్య సముల్లంఘితప్రాకారే మయి విశతి గృహభ్యంతరం॥

ప, హస్తేనాకులకంకజేన లలితంకెళేను మాం గృహ్లాతీ

శయ్యాయాం వినిపాత్య రేశత చిరాల్లభోనీ దై వాన్తయా

త్వామదైవ నిహమ్మిధూ ర్త చికురం ముంచేతి సల్లాపినీ

చేష్టాభిశ్చలకుండలాభిరుపరి క్షీడాం వితేనే వధూః॥ ౭౪

అపిచ.

ప, వర్యాయేణ వరాక్రమం విదభతీపర్యామలైః కుంతలై

శ్శాన్తితా వక్షసి నూలి కేవ పతితా సమీలి తాదైకణా

మామాముంచహతా స్తిమర్దయసమారు క్ష్యాతి దీనాక్షరం

జల్పంతీ భృశమాకులా రసవశాద్భుక్తామయా కామినీ॥ ౭౫

ఇతి.

సబహుమానం తర్జనీమాఘూర్ణయత్కా । సఖసాధుశృంగారశ్శఖరస్యమిత్రమనీ
శృణు తావదేనామపికథాం । కతికతి వాన సంతి భువి కామినీరూపాణి రత్నానికదా
చిదహంరంగ రాజాభి వందనాయరంగనగరింగతవాః । తత్రకదాచిదంబరతలవిహార
దమరపుర యువతికరకమలగళితమండాగిణిక నకారవిదసంధోహసంధేహ కారకమ
భుకరనికరావ లోకితెలోకైకాసాక్షిణీ యీణతేజసి పరమగిరిశిఖరమవతరతి బంధూకబం
భురేకువలబంధా మందిమందమవప్యతయవతిమానే మదనకృతపిహుమానేమలయగి
రివహమానే వలమానేజాతిచంపకాదిపుష్పాణితరుణ కెతకీదశద్రావీషీయాంసితాంబూలీ
వశానిచసహదాయ చమత్కారిభిరుదారవేష్టై రశేషదేశకథాషు గీతినీతిచతురైస్సా
ప్తహాసమ స్యాన్యమాకలిత కరతలాస్ఫూలనైః పీఠమర్దవిటచేటవిదూషకప్రాప్తైః కతి

కమిస్సువయోధిస్సునా మయి చరతి వెశవీ ధ్యాం॥

ప, సౌభక్తలచరంతి చరణసమాలోలచారుమంజీరా॥

కాపి కమనీయమూర్తిః కనకశలాకేవ కామినీ దృష్టా॥ ౭౬

సప్తకోత్కంపం॥ తత్స్వరణమద్యాపి మాంవ్యామోహయతి తిష్ఠంతుసర్వపి॥

ప, తదావయోస్తత్క్షణజాతలజ్జా

ముహుర్ముఖాలోకనబద్ధతృష్టాః॥

ముహూర్తమంతఃకలహాయమానాః

పరస్పరం సమ్మిళితాః కటాక్షాః॥ ౭౭

వయస్య కింతవాసి గోప్యమస్తి॥ తతః కథం తథంచిన్నివాసమాగత్య తాంబూ
లదశాదపి వివతరువల్లవాని బవలుమానయన్ ఆహారాదపిహాలాహలమాత్మానుకూలమ
నుకల్పయన్ అతినిఘ్నరస్మాణభారాక్రాంతతయా శరీరమపి ధారయితుమక్షమఃప్ర
తిక్షణమతివిహ్వలః కలామాత్రమపి కల్పకోటివదతివాహయితుమక్షమస్యన్ అభినవకే
న తేషు తేషు మనూహరేషు దీర్ఘకాస్థానేష్యథారాశదృష్టిః సప్తధనభవ సిశాచికావిష్ట
భివ తిరశ్చామపి దయనీయావస్థః పరిభ్రీమం॥

ప, వీణావాదనగోష్ఠికాను విమృశన్వాడీం మధుస్యందినీం

క్రీడాశైల౧తా౧తాని కలయన్ దృష్ట్వా చ హంసీకులం

కోకద్వంద్వవిలోకనేన కుచయోర్యుక్తం చ తస్యాః స్వరకా

న క్వాపిస్థితిమన్వభూవమితి తచ్చింతాకులస్సత్వదా॥ ౭౮

వీవమతిక్రామతి కాలే కదాచిదఖిలవిరహిజన మిసగ్రహణార్థమున్మృష్టకనకనూ
త్రానుకారి సహారతి భీవర భవ సువితతి కిరణజాలమవరపక్షపాకరభవ దినేదినే
క్షీయమాణోపి విరహవేదనానివేదనూచితంకమవిజనమనాలోకయన్మహారేకోకసాగ
రేనిపతితో నిస్తారమపశ్యంశ్చ తస్యాః గూఢపాతకిన్యాః వార్తాశ్రవణోపాయమవ్యజాన
న్మరణమంతరణ కాగతిరస్తాకమితిశ్చిత్వహృద్గతవ్రేయిన్త్రనభారసస్సుహమివ భం
శురమాత్మానం కథంకథమపి ధారయన్ విరహవిసంస్ఫుతైరంకైః పతస్మైవనేదీయసి
నిర్ణనజీర్ణమాతృగృహ కర్పూరలికుచఫలపాడిరతిష్ఠం

తత్రాంతరకాపి కాపాలికలింగధారిణీకఃకోత్రోధో దెవీప్రహుభిసంసంభ్రీమప
ధిక్షేపంతి ప్రవిశ్యదేవ్యా వామభాగ కరతలకల్పితకర్పూరలికుచ ఫలమవనితలశాయిన
మజ్జాత కేశవససమతికల్పల మహతిబాష్ప పూరణవహనసమాలోక్యతాం దారుణాః
స్థాం స్వయమప్యనభవంతీవక రాభ్యాముద్ధావ్యతైస్త్వై రుహస్మైరాశ్వాస్య తాతకుత
కోకఃకో భవాన్ కిమర్థమేతాదృశీమవస్థామనుభవనీతి మామప్రీక్షీత్ ॥ తతఃకథం॥

భంచినారు ద్యుకన్ఠారోధి బాహుం అంబుని మైరణవత్సలె తదిదంపరివాహః ఖలు కాలభే
 దినా మహాతటాకస్య యదస్య మై నిజకుఃఖనివెదనంశ్రాయితాం తావత్ | స్తోహం
 కాంచీపురనివాసీగర్భైశ్చ క్వర్వదర్శితః పూర్వం పితౌ సహ కలహం యమానా వాత్స
 ల్యేన సోదపతితాం రుదంతీం జాతరమప్యవధూయశ్రీరంగరాజవందనాగ్ధమిమాం న
 గరీం ప్రవిష్టః | కదాచిదస్తాచలశిఖరనుంబి బింబే బింబత్విషి సావిత్తే శ్రేష్ఠిత్వవయోధి
 స్సహ వేశవీధికాయామాపతన్నమామేకవవ కస్యాశ్చిద్ధూభపాతకిన్యాః కటాక్షవాగు
 రావలయవతితః ఫలమేతాద్యశమనుభవామి నాద్యాపి నిస్తారం చ పశ్యామీతి మయివ
 దతిసాకర్పటాకిమపి రత్నమాదాయ సా మహాపాతకినీ మన్యుభేన భవంతం విజ్ఞాపయ
 తి | నేదంశిలాశకలమితిమంతవ్యం కింతు యుష్మద్భణగణక్రీతమస్తచ్చేత ఇత్యర్పితవతి |
 తదహూతచితాంజలిః కరాభ్యామాదాయ రాగవేళలం ప్రేయసీహృదయమివమదా
 కారగర్భం సుచిరమాలోకయన్నానందవిస్ఫారితేన చక్షుషాతామవోచం అంబ కిమి
 త్యనువకారిణి లఘీయసే జనాయ మహామూల్యం సందిష్టం రత్నం అస్త్ర వా సందిష్టం
 నిరంకుశః ఖలు మహాతాముదారగుణః |

తథాహి.

ప, తాంబూలం వా దుహాలం వా కుసుమం వాసులేపనం |
 భుక్తశేషమిదం సర్వం సందిశంతి మృగీదృశః || ౭౯

కించ నజానాతి ఖలు సమ్యగస్య దాసజనస్య నేవాచాతుర్యం | కథయ తావ
 త్కథం వర్తతే ప్రీయసీతి మయి వదతి సావాదీత్ | కింకభ్యతే తాత యదా ఖలుసా
 భవంతం దృష్టవతి తతః ప్రశ్నతి |

ప, నక్రీడాశు కుతూహలం వితనుతే నాలంకృతా సాదరా
 నాహారేపిచ సస్పృహ న గణయత్యాలాపలీలాం సభీం |
 బాలా కేవలమంగైరనుకలక్షామైర్విచి క్తఫలై
 ధ్యాయంతీకిల కించిదంతరథునా నిస్సందమాస్తే సదా || ౮౦

కించ.

ప, శోకాగ్నిదగ్ధేహృది వల్లభో మే
 వసన్ కిమాసీదితి దుఃఖితాయాః |
 విలోచనస్యందిధిరకృపూనై
 ర్విశ్వం నదీమాతృకతామయాసీత్ || ౮౧
 న కేవలమహమైతస్యాస్తాపం బ్రవీమి |

కెంతు.

ప, సంతాపస్ఫుటితోన్మితైస్తవతటెముక్తానలైరస్వితం
 భస్మీభూతవప్రవాళశయనం పర్యామలైరంగతైః।
 నిశ్వాసస్థపితప్రసూనకలికానిర్విణ్ణభృంగీకులం
 తస్యాస్త్రాపమనక్షరం కథయతే తస్వయలతామంటపం॥౧౨॥
 త్వయ్యనాగతేపి సా పూర్ణకామైవ।
 తథాహి.

ప, గాఢే సత్యపి చుంబనై న చపరీకృష్టాకపోలఘ్నీ
 నక్వాపి త్సతిక్షితే బహుతరందప్తపి దంతచ్చదే।
 అక్షేషేపి నవప్రభంగరచనా వక్షోజయోహీయతే
 భుజ్యైవంచితబంధువర్గమితి సా స్వప్నావభోగోత్పవం॥౧౩॥

వివంక్రమేణ కతివయదివసేషు గతేషు కదాచిదహం భిక్షార్థం పర్యటంతీ సా
 యంతసమయే మలయమరుదుగ్ధాతమాధవీ మకరందస్వందిన్యం కణకదళిమంటపేవి
 తహవిసంస్ఫుతై రంగైరనంగవేదనారసమనుభావయంతీమివ కామపికదళికామాలిః
 గ్యుష్టితాం దృష్ట్వా రుడితి సంజాతకరుణా గృహస్యవిజనతాం చ జ్ఞాయ తాం వృ
 ఙ్మవతీ। జానాసి ఖలు సర్వదా మాం తే విస్రంభపాత్రమితి తత్కింఘ్న మఘాః
 గోవయంతి హృదయముత్తామ్యునీ॥

ప, యమంగాత్రమతివపాండువదనంక్లిష్టాకపోలఘ్నీ
 కోసాచేతసి వర్తతే తవ యువా లోకైకమాన్యాకృతిః।
 త్యక్త్వా కించిదపత్రపాంకధయ మెభిన్నాసి కింత్వస్యథా
 ఘోరః పంచశరోయది త్వమబలా వక్ష్యేమి శాతఃపరం॥౧౪॥
 ఇతి.

సాతుకభంకభం చిచుస్మయ్యోవదనం శుకతుంధుకుటిలకోటిభిర్వృణానైరం
 జినకలుషాన్విరహగ్నిధూమకుట్టులానివ బాష్పబిందూనానార్యవిక్షేపంతి గర్జదాక్షరం
 తూమబ్రవీత్। మారస్తవాపి గోప్యమస్తి। కదాచిదహంసగరావలోకనకురూహలేనసా
 భస్థలే చరంతి తేనాపి కమనీయవేషేణ విలాసిసాకనశమ్యుగేదేవ జానకీ గృహీతచిత్రా
 ప్త్రినాహమస్య నామ జానామి। నావీ కులదేశా॥అపి కుపితావదేవ జానామి॥

ప, నవయావనకుంజరస్యమస్యే
 మదరేభైవ మదాలసస్యయానః।
 ముఖపండ్రమసః కళంకరేభా

భవతి శ్చక్రీవరంపరా కపోలే||౧౫

స్యరూపి చాస్యభావోపి సోయమన్యన్నగపిత స్యాత్ | మేనహి |

వ, పరివృత్త్య ముచుర్విలోకయన్తాం

ప్రణంభస్యందిభిరుత్సక్తైరహంః |

సపతైరగమత్కథంకథంచి

ద్విరతైర్విత్పృతమార్గసన్నివేః ||౧౬

యదిశక్నోషి తమన్విమ్యసేతుం ఎతెతివృంతి మే ప్రాణాభితి వదంత్యేవసాదా
వగ్రహీత్ | సాచ కామినీనాంసంబేకమంతరేణ కామినూ నవిశ్వసంతీతుక్త్యా సకల
పురుషహారత్నాయతస్తై కిమన్యత్పంబెప్యవ్య మితుత్తమాంగాన్వైలి రత్నమదాయ
తమేన మేవంబూహితో దత్వామాంప్రాహిణోత్ | తదహందిష్ట్యాభవం తమ్మిహైవోవ
లభ్యవతి | సాచేదియతా కాలేన సూనమున్నాదినీస్యాత్ | తద్యథాతద్గురవోనజాసంతిత
తైవతత్ప్రాణాప్రతిష్ఠాపయతుం భవానేవప్రమాణమితి |

తదహమాకర్ణ్యక్షణం విచార్యకర్ణే తామెవమెవమితుక్త్యా ప్రాహిణవం |
వయస్య కిం నామ రుక్మరంప్రక్షాయాః | యతః | తజ్జనకేపలఙ్కేశ్వరేణ విరహవేద
నావశాదున్నాదినీం తామవిష్ణాయ మహాభూతగ్రప్రేతిపర్యాకు లేవమత్కన్యకా శ్రితం
మహాభూతం యోనివారయిష్యతి తస్యై భనార్థంప్రయచ్ఛామితి ప్రాప్తితేషు విరచిత
మంత్రయంత్రేషు మాంత్రికేషు సా నకించిదాచే | కెవలం రోషగర్భయా దృశాద
హంతివ తాస్తైషీష్ట |

అనంతరం |

వ, మయ్యగత్య గృహీతమాంత్రికపదే వత్సస్థవే గండయో
ర్విస్ఫులిం గతయాప్రహృత్య విరహాత్యాకృష్టికేశాంతయా |
తస్యాస్తిస్తేజ్జణహసరోమపుశ్శకస్వేదాదికంకెవలం
మత్వ్యాతద్గ్రీహవిక్రియాంమయజనై ర్వాహాత్మ్యమారోపితం ||౧౭
కించ.

వ, యంత్రం సంచార సంచారేతి భగవన్యక్షోహమజ్ఞానసో
బాలామద్యో సమాశ్రితోష్టి సకృదప్యేషామమైకాకినీ |
శూన్యే మాతృగృహే ప్రయచ్ఛతు బలిం కన్యాకుకామగ్రహ
గ్రస్తా కృత్రిమమంత్రవాదిని మయి ప్రోవాచసాసుందరీ ||౧౮

తదాహం మృషాకల్పితయంత్రజాతో గచ్ఛ గచ్ఛకితవ యత్యభమేతితంమి
భ్యాంయక్షమేవ నివారయన్వినిభభోగదయై ఖలు యక్షజోతిః తదప్యై సమ్యగలంకృ

తా సకలాని భోగ్యవస్తుని సమాదాయ ఇయమేకాకినీ బలిం తాకుం భూస్యే మా
 తృగ్యహే సమాగచ్ఛతుః తావతా సర్వంసమాహితం భవతీమ్యుత్పాత్రిత్యే లక్ష్యే
 రేణ దత్తం ధనమాదాయసంఘాసమయే మాతృగృహం ప్రవిశ్య క్వచిత్తిరోహితః
 క్షేతోష్ఠిః

సపుశకోద్భేదం కింబ్రవీషి తతస్తతఇతి

వయస్య కిమన్యత్కథ్యతే ఫలితం శృణుః సా హి తలైవ మాతృగృహంప్ర
 విశ్య చలితకంకణేన కరేణ మాం సలీలం గృహీతవతిః

ప, తస్తయః కిమహం బాలా మన్తయా కిముభావపిః

కిమానందమయావేతి న విజ్ఞాతం తదా మయా॥౧౮

ప, అతిచిరకాలస్యాత్తమనితరకఫనీయమాత్మసంవేద్యం

సురతసుఖమన్వభూవం విస్తృతసకలాన్యవేదనం సురసౌః॥౧౯

తత ఏవం బ్రవీమి పరదార సంభోగ కుశలయోరావయోస్సఖ్యముచితమితి॥

కింబ్రవీషి సాధు మంత్రకుశల సాధు కనిష్ఠాంగుశా భమానేవ క్రతిష్ఠితః ప
 టుజనగణనాను వయస్య పరయోషితః మదనజ్వరం నిర్వాపయంత్యివ భూయో
 పి సంధుక్షయంతి

ప, సహ్యో రాగిణి సూచయంతి హృదయం సాపత్రైర్వీక్షణైః

స్సంకెతస్య న శక్తువంతి మనసా సంతప్యమానాలపిః

కృచ్ఛాత్సంకతిమభ్యుపేత్య గమనం సంప్రాగ్ధయంతి యతా

త్సాశంకాశ్చలితై తృణేషి సమాసాముక్తోపభోగోత్పవాః॥౨౦

ఇతి వయస్య త్తథైవ॥

ప, దిగంతాన్వశ్యంతి దిశతి న ముఖే చక్షురమృతం

నవిస్మిక్తా కించిత్కథయతి న చాకర్షయతిచ

రతారంభే భూయో జిగమిషతి సాశాపీ సుతరాం

తథాప్యేషా భానైస్తరశయతి చేతః పరవభూః॥౨౧

తతేవమధావశేషితమసౌరభస్య ముమూర్షుఃపూరు త్తరంగిరబచుశాసురాగస్య
 పరయవతి సంభోగసౌఖ్యస్య షుడశీమపి కళాం సురతాంతరాణి న స్మృశంతి

కింబ్రవీషి ఏతయోర్వీరయోర్ద్వంద్వయుద్ధావలోకనాయ గచ్ఛామితి॥

తస్మిగచ్ఛసర్వదా న విస్తరణీయాయంజనః ససంభ్రమకాతుకం॥

ప, సంహతాలవ పగస్పరమేతౌ దూరఏవభవతో ఘృతభక్తాః

మండలానీ చరతః కృతశిక్షామగ్నానిప్రహరతఃప్రణదంతా॥౨౨

కిం స్మైక మేతేన మలయం గచ్ఛతో మంధరపథపర్ణనేన విశిఖాంతరం ప్రతి
కృష్ణా మహానయం మల్లసంరంభః।

తథాహి.

వ, కిం స్మైక మేతేన మలయం గచ్ఛతో మంధరపథపర్ణనేన విశిఖాంతరం ప్రతి
కృష్ణా మహానయం మల్లసంరంభః।
వ, కిం స్మైక మేతేన మలయం గచ్ఛతో మంధరపథపర్ణనేన విశిఖాంతరం ప్రతి
కృష్ణా మహానయం మల్లసంరంభః।
వ, కిం స్మైక మేతేన మలయం గచ్ఛతో మంధరపథపర్ణనేన విశిఖాంతరం ప్రతి
కృష్ణా మహానయం మల్లసంరంభః।

వ, ద్విగుణితభుజాస్ఫోటక్షేత్రాణామైర్ష్యాయస్మదాః
కరహతమహిష్యుష్టా నిష్ఠూతనిష్ఠురగర్జితః।
శుద్ధభవనిం స్పృష్టా ముష్టిం విధాయ పదాహతి
షుభితవసుధా రంశరింభన్నలక్ష్యత మల్లరాట్॥౯౫॥
సకౌతుకంకథమేతేనియుద్ధ్యతపివ.

వ, పాదేనాక్రమ్యపాదం భుజవలితభుజౌ తస్థివాంశా స్థిరాంశా
భ్రామ్యంతౌ భ్రామయంతౌ విద్యతపరికరా పాతయంతౌ పతంతౌ।
భూమెరుత్థాయ భూమా రణమిహ కురుతో ముష్టిమాదాయ ముష్టా
గర్జంతౌ నిశ్వసంతౌ ఘనతరహతిభిర్భిన్నగల్లాచమల్లా॥౯౬
వామతోవలోక్యకథముత్తరోత్తరాణ్యాశ్చర్యాడియదీదానీం॥

వ, కేలికంపితవిషాణచామరాకింకిణీముఖరచారుకంధరాః।
వక్రభాస్వరవ రాటమాలికాఃసృత్యమత్రరచయంతిపుంగవాః॥౯౭
విచింత్య.

వ, ఘోరోనాక్తిభుజంగమాదపిజనైస్సోయంసమంవర్తతే
వన్యాస్తేపి గజాదయో విదభతే వార్తానురూపాంక్రియాం।
వీణాకాష్ఠమయిషువ వక్తిమధురాంవాణీం మనోహరిణీం
పాషాణాశ్చ ఫలంతి కాంక్షితమహూకిం వానసాధ్యం సర్తైః॥౯౮

వీధ్యంతరమవలోక్య మహానత్రసమరసంరంభః। కంపితవిషమవేల్లితవికటతి
కీనవిషాణభూషయితవిధలోహవలయ ఫలఖలాత్కరముఖరముఖాశా మతినిక
వరోత్థారభూతలానా మనవరతప్రహరణవరిణత కిణకతినకంక్షకాలమస్తకానా మసో
రబలమహోత్తేషా మగాధరోషా మేషాం మేషాణాం

వ, రాగం ముఖై వహసిరంజయితుం చ వాచా
 దక్షోసి దర్శయసి మయ్యపి పక్షపాతం
 జానై తథాపిచపలం ప్రియదర్శనం త్వాం
 బహ్మి తత్కరగతం మణిపంజరేష్టికే||౧౦౮

ఇతి విమృశ్య మదుద్దేశకవివాయమాలాపః| నూనమేషు స కేవలమర్థపరాకా
 మపరా చ ప్రతిభాతి | భవతుగత్వా జానీమః| పదాంతరంగత్వా| స్వస్వస్తు తేకుకవి
 న్మోదాయ| కథయ కలాలాపిని కస్య కామినోభాగధేయముల్లాసయసి|
 శుకమవలోక్య కిరిబ్రవీషి| జనన్యా నివార్యమాణాపి చిరకాలసంచితంధనమశే
 షం రూపయావనశాలిభ్యో విలాసిభ్యో దాయం దాయం స్వయావనపైవ భాగధే
 యముల్లాసయతితి|

సప్రణయకోపం | అపవార్య కరభోరు యథాగ్ధవాదిసం లీలాశుకంతాడయసి|
 కింబ్రవీషి| గణికాజనగ్ని తమధ్వానమాశ్రయంతీ స కస్యాహ ముపాలంభపా
 త్రమితి|

మధురాలాపినిస్తైవనుదోచః|

వ, మాన్యా త్వమేవ హిమనూహరకూపవేషై
 సారూణ్యమద్య తరుణై శ్చరితాగ్ధయంతీ|
 ఆన్యైః కిమగ్ధకృపణై జడజీర్ణభోగ్య
 సౌభాగ్య సంపదస్తైస్సుదృశాంసమూహైః||౧౦౯

కింబ్రవీషిస్తువంతు వానిందంతు సర్వేపివా కులశ్రమాగతమఖిలం ధనం సకల
 కలాలాపిదక్షోభ్యో విలాసిభ్యో వితీర్యాపి మహారాజపదేమరథ్యజమఖిషుత్వైమి|తతస్సు
 భగజనమూర్ధన్య నిర్లజ్జయా మయానిబద్ధోయమంజలిః| సకృదపి త్వయా సమాగంత
 వ్యమితి|

ససంభ్రమం సానురాగంచ| చారుహసిని వశవర్తిని దాసజనై మయి కిమత్వా
 దరోణి| సంహ్రియతామయమంజలిః | సత్యమాగచ్ఛామి| శపామి తే పాదపంకజేస|
 వోవాకరతలగతం మాచిక్యం ముంచెత| గచ్ఛామి రంగోత్సవాయ|

పురోవలోక్య.

వ, పరిహితపట్టదుకూలాః పవనసముగ్ధాతపాండరోష్ఠిమేః|
 కరతలకంపితభ్రాజ్యిత్రమమీ యాంతి కామినః పారాః||౧౧౦
 కించ.

వ, ఆచ్ఛాద్యస్తనమండలాన్యనినవజ్యోత్సాన్నినైరంకుడై

గూఢయస్తత్ప్రతిబింబితై రవయవై స్సమ్మాహయంత్యోజగత్ |
 రమ్యాభోగనితంబగౌరవపశాన్యందాయమానైః పద్మైః
 పర్యాయామలపాదనూపురమహిమ నిర్యాంతి వారాంగనాః || ౧౧౦
 సమంతాడవలోక్య సకౌతుకాశ్చర్యం |
 ప, శ్రీదాశైలే మదకళమసౌ చంద్రై రధచంద్రైః
 కేకారావం రచయం ముదా కెలిలోలశ్శిఖండీ |
 మందం మందం మదనతరళా పైకతే సంచరంతీ
 దీనా దృష్టిం దిశతి గగనెద్ద్వికారాణహంసీ || ౧౧౧

కింనామనిమిత్తమైస్యనకించినబోదశకలమపి పశ్యామి శ్రుతిమగ్నీయ | సర్వ
 ధాసమార్థవివరంగోత్సవః |

తథాహి.

ప, నవాంబువాహ స్తనితాసుకారే
 విజృంభతేవిఘ్నపదంనిరుంధణ |
 మహోత్సవారంభవిశేషశంసీ
 మసౌహరో మంగళరూప్యభూషణః || ౧౧౨

తదవివంఘితమెవగంభవ్యం | వామతోవలోక్య | మసౌహరోయంసమవాయః
 జరస్పరాకలితవిసూదానాం వివివిలాసినీనాం | సప్రణయకౌతుకం | కథమత్రైవ మెస
 ఖావిలాసవీరోవిలాసవృత్త్యా సహ మహాసంరంభేణ ద్యూతకలహమాలసౌతి | కించిమప
 సృత్య సఖవిలాసవీరకెన పశేనప్రవర్తతేవాంమ్యూతవిసూదా |

కింబ్రవీషియద్యహంపరాభిరస్వ్యామస్త్రై దాస్యామి హస్తకటకంఠికవారమధ
 శ్శయనంచ | యద్యేషా స్వకంఠాదవముచ్య మహ్యమర్పయిష్యత్యేకావళిమేకవార
 మధరపల్లవంచేతి |

సాధు రె సాధే | మాననీయశ్శుభువాణ్విణింధచాతుర్యేషు |
 ప, నీతాగ్గర్భమధరం స్వయమవదంతం
 జేతా యదిత్వమనుభువోద్వ మదాలసాయాః |
 ఆలోలహరమణికుండలమస్యథాచే
 దస్యా లభస్యపురుషాయితమాయతా డ్యైః || ౧౧౩

పదాంతరం గత్వా పురోవలోక్య | అహిమా రమణీయతానయనపిఠానై కౌతుక

స్య.

ప, మూకీభూతముఖీం విఠాయ సయస్సంధేనదూరే సఖీం

చక్కాన్నందమువేత్త పాణియుగళే నాచ్చాదయంతీం దృశో |

అంజై న్నజ్జ గజాయమానపుశ్చైర్జ్జానస్మపి ప్రేయసీ

మస్యాస్మస్మహమామృశన్నవయనానాఖ్యాతి నాఖ్యాతయవా || ౧౧౫

పురోవలోక్య | కథమసా వసంతసేనాయస్తాంబూలకరండవహుతి స్మత్వర
మాయాతి తాండవికః |

కింబ్రవీషి | త్వర్యతాం త్వర్యతాం స్వామిన్ | కిమద్వాపి విశంబనెనసమా
హితరంగోపకరణావి దేవీ భవంతమేవ ప్రతిపాలయతి ||

అయమహమాగతోచ్చి | కథయ రే కో విశేషీరంగస్య |

కింబ్రవీషి | కోయమితోపరం విశేషినామ | సోపి యదశ సహస్రీంతఃపురవి
హరభూర్తో వరదరాజః కరిగిరినిభారాదవతీర్య స్వయమపి కల్పితవిలాసవేష స్మకలత
సేక జనభౌరేయతామవలంబ్య మాల్యాద్ధిరాగతాన్ సుఖావయన్విసకరమంటపమ
భ్యమధ్యావ్రజతి |

తద్వ్యాజామిత్య ప్రోచ్చి | పురస్తాదవలోక్య | ఆహూయితు రమణీయతారం
గమంటపస్య | యదిదాసీం |

వ, సంతాపితం సవది చక్ష్వ్యరలం వితాజై
ద్వారం నిఖాతకదలీయగళాభిరామం |
స్తంభావశిస్సురుచిలా విహృద్వహుజై
ర్వజ్యేత హంత వచసా కథమస్యలక్ష్మీక్షీ || ౧౧౬

వామతోవలోక్య సాశ్వర్యం.

వ, గండస్థం స్ఫురితాంపనకర్ణపత్రం
నాసావిలీననవహూర్తికలోభనీయం |
ఆబద్ధకంఠువమలతీతమధ్యభాగ
మాయాచి బృండమిదమాంభ్రవిలాసినీనాం || ౧౧౭

కింబ్రవీషి | స్వామిన్న కేవలమేకస్తాదన్యేభ్యోపి దేశేభ్యస్సహగతా విలాసిన్యః

పశ్య |

వ, కేశాంతరాశితకైతకపత్రజాలం
కస్తూరికాకలితకోమళగండమూలం |
వస్యన్తకుంకుమవిశేషకముత్పలాక్షం
కర్ణాటయావతమిదం కపనీయవేషం || ౧౧౮

వ సు ర త తి ల క ి ణ యః

స్వామిన్నితో వీయతాం ధృష్టిః.

ప, ముక్తాకంఠక సంఘస్త్వాః పాండ్యసారీపయోధరాః।

మేరుమందరవింధ్యాదీన్ హసంతీవ మహాశీలీన్॥౧౧౨౯

తిమత్యపతం కౌతుకం లంగమంటపస్య। పృథుభాగమవలోక్యబయతుస్సామీ।

ప, కర్ణోత్పలం సయసాకాంతిభివ వీతం

గాత్రప్రభాగు కనకాభరణం నిమగ్నం।

బింబాభరస్య గునిభిః పింగాతా త లాఙ్ఘ

లాటిషు హంత లఘు భూషణమేవ మాశీల్॥౧౧౩౦

బివమనేక దేశాగతాః విలాసిన్యః ఎగ్గయితుం స శక్యంతభిః।

సాధు సఖి పటయూసనీ।

పశ్య।

ప, కల్పితవందనలలికం కర్ణపరిఘ్నులితకనకతాటంకం।

కబ్జియతి మానసం మే కాంతం కన్యాటకామినివదనం॥౧౧౩౧

ప, సేపారీగంధసారీషు కర్ణూనివందనం దపః।

వదంతి మదనేభాస్య మదనిష్యంతినిం తకాం॥౧౧౩౨

సఖేసహావాగచ్ఛ సమాజం ద్రవిలావః। పురోవలోక్య కరస్యంజలింఘటయన్॥

పశ్య। య విష సభానాయకస్యేన సంహాసనస్థో భగవాన్ కరిశిశేః।

ప, భువనాని విశాహయన్ పురీషా

వ్యపుషా సోయమపావిశద్విలాసీ।

మదనోపనిషద్రహస్యలిద్యాం

యమునాసీమని నల్లవాంగనానాం॥౧౧౩౩

ససంభ్రమం వశ్యావవలోక్య సఖే నిమగ్నం దివంతోసీ। పశ్య భగవతా వర
పరాజేన సుబహుమానమాహూయ స్వకం రాజపమువ్యమ్నగమదస్యందినిం సౌగంధిక

మాలాం స్వాంగోపలాశితమంగలాయం త వత్సా సంచానితోస్తీ। సమంతాదవలోక్య।

ప, పక్షద్వయే కిస్పితపత్త్రి-తేచిసఖా హరిం నాయకమిచ్చహంతి।

విరాజతే నా క్షితయ్యకస్యా గంగక్రియం కంఠితేవరమ్నా॥౧౧౩౪॥

కెంబ్రవీషి కెం స ద్రక్షవ్యా ఎసంతమహాత్వచ్యుతే వ్యాప్య తావేసంతసేనేతి।

సఖేంసపశ్యన్।

ప, సమీద్య మాం సత్కీతమడికింకైస్యనుపనిష్టిత్యైవాసభూమిః।

కర్ణోస్సత్కాంబనవేద్ర యస్యై కర్ణో గర్ణానిచూయతామ్॥౧౧౩౫

వ సం త తి ల క భా గం:

తదత్రైవింశతిశామః.

కింబ్రవీషి గచ్ఛామి కార్యాంతరకరణాయ గృహ్యతామయం తెద్రణయఃసు
హృత్సంగీతశేఖరఇతి

తహిం గచ్ఛా సఖ సంగీతశేఖర అనునీయ శక్యదపి శయనమధిరోపితా కిమధి
నవ యావనారంభకందళితమందాక్షమందాయమానమదనమహూత్సవానందాదరా
మందాకీనీ

కింబ్రవీషి.

ప, కుర్వన్ ప్రసాధనవిధిం కుచయోస్సలీలం

కించిన్నశైరలిఖముత్సుళికా చ బాలా

నీత్యారమాతసుత హంత సుపవ నాంధీ

కందర్ప కెళికలహమ్భతనాటికాయాః॥౧౨౬

సఖే సంప్రతి నవర్ణనీయమస్యారతిరహస్యసౌభాగ్యం

ప, పశ్యంతీం పరిహాసకెలిమ ముఖం నిశ్శంకమాలింగ్య తాం

ప్రోత్కూజ్జర్షణమగ్రహీషమధరం స్పృథావతి సాప్యభూత్

నాహం వేద్మిన వేత్తి సాపి చయితా తత్రావమోశ్చేష్టితం

శయ్యా వేత్తి న వేత్తి వా సతు కుతస్సంగ్రామలోలప్సరః॥౧౨౭

ఇతి.

సకౌతుకం పశ్య సఖే వామభాగం పసంతనేనాయాః

ప, కైషా కా చ న యోషా భూషామటికరణంజిశైరంవైః

సంధ్యారాగవిమృష్టా సందృష్టా భవతి చంద్రలేఖవః॥౧౨౮

కింబ్రవీషి కిమద్యాపి న జానానీ సా ఖిలు విలాసపురాదాగతా విశాలాక్షీస

కలలోచనానందినీ చంద్రలేఖతి

వృణణమభినీయః తహిం శ్రీణుమః సృత్తగీతవిద్యాఃసు విదగ్ధాయాఃనిరతిశ
యనిఖిలసంభోగదాయి గంభీరమస్యాస్త్రాక్షుణ్యం

ప, ఆసంగీమధగంతుమిచ్ఛతి దశామస్యావలగ్నం క్రమా

దాలాపో విరసీకరోతి మరుతామాహరణాతామపి

సన్నాహ వ్రనఝారయం న సహతే చాపోన్నతిం శాంభవీం

వ్యాపారో నయనస్య వాంఛతి హరేరాద్యావతారశ్రయః॥౧౨౯

శ్రీతిమభినీయ సకౌతుకంకథంసాంప్రదాయిశైల్లైశాలాప ఉపకృంతిషిషా

ప, తంప్రీం కేచన బోధయంతి సఖైర్కంబుస్వసూక్ష్మారిణీం

కూయూరీం మదంఁతి మర్దళముఖమాన్యాం పరమూర్భనాం
శంఖాంశ్చ ప్రతిపూరయంతి కలిచిత్సంప్రాప్తమానప్రతా
న్వంశాన్ కామపివాదయంతి చ పరకర్ణాచితాం మాధురీం॥

ససంప్రమం నెపథ్యాభిముఖమవలోక్య కిమాహ భరతాచార్యః॥

ప, గుణీకృతాపి ముక్తైస్సదసి గుణగ్రాహిభిస్సద్భిః॥

ముక్తైవళివ హృద్యా సమ్యక్సంధీయతే విద్యా॥౧౩౧

తక్షణమవధార్యతామన్యైరన్వదనుగ్రహబుధ్యేతి॥

ససంప్రమం । సాధువినయాతిశయ సాధు॥

ప, నిషితమమృతద్రవై శ్రవణమాశ్రతంత్రీరవైః

ప్రపంచపరిమోహనం కిమపి నీతముజ్జింభతే॥

ఉద్ధృమవలోక్య.

అయం చ పునరంచలం భృశమముష్య సంభావయ

న్నదంచతి శనైశ్శనైరుపి కోపి పుష్పింజలిః॥౧౩౨

నెపథ్యాభిముఖమవలోక్య । చిరాయ చరితాగ్గం చక్షుః॥

ప, ఊత్ ఓక్తం విరచయ్యదాహులతి కామున్వైక్వణత్కంకణం

పాదౌ నూపురమంజునాదముఖౌ పర్యాయత ప్రస్వతి

దూరోద్భాసితకాతుకస్య సచసో నులక్ష్యవేషుకృతి

ర్వేషభ్యాంతరితైవ నిశ్చలతయా నేత్రాః శాతోదరీ॥౧౩౩

కథమపనీతమేవ నెపథ్యం । పశ్యతాపత్ ।

ప, కష్టారవతోజ్జ్వలకెశపాశం గాథావబద్ధక్షనకం మణీకం॥

అంగంనవాన్ధోరుకలోభనీయమాభాతిరంగోచితమంగనాయాః॥

సఖే సంసీతఖేఞ్చర శ్శక్యదపి సంభావయతే మిత్రసాధాగ్యం॥

యదిదానీం

ప, చిత్రలిఖితేవ బాలా లేఖాసాధాగ్యనిశ్చలైరంజైః॥

నిచలయతి మానసం మే సస్మితమనురాగశంభిః పుశ్చకైః॥

నికషీపలః ఖలు భవాన్నుత్తవిద్యాయాః॥

ప, మూర్ఖాన్మర్షిరతివ లోచననిదంభావాన్జగన్మోహకాన్

వ్యాఖ్యాతానివ లోలనూపురతయూ పాదౌ బ తాత్రమాకా
 అభ్యుదయ కల్పయంత్యునినైరంగానిచాధాన్వవాక
 కంఠోపుష్టిరతవ కామపి సుధాంకన్యోజభోగోచితాం॥౧౩౬
 సుకౌతుకం । కథామేషువివిధకళోచితా ।

వివిధతలచలుప్రయోగాత్కాత్వా శంకే కళానితా తస్య
 జవ్యతి హి మాం తటాన్యైః పులితతంజరన్వరీరభుజవంజై ॥౧౩౭
 వ్య చంద్రం కవంకరహితం శకరవ్వయంచ
 నిర్మయమంభరమసం చ సుగంధ తస్యాన్య
 వచ్చిచ్చిచ్చేన భువ సృష్ట్యుచతో విధాతు
 ర్వ్యుష్ట్యతే కేన కరకౌశల మవ్యుతం తత్ ॥౧౩౮

సాచ్చిర్యం ఇంద్రవీషి । సంభావతి భగవాన్సరవ రాజో వ్యుష్ట్యువ్యన్వత్తగీతో
 వ్యసేన నృత్తగీతాపినా సంతుప్త్యః స్వదేవీభోగలాలైవ్యభరణాని ర్వాసంతికా
 మితి ।

తహి= గచ్ఛామి । అయమే వాపసరః ప్రయసీం సంభావయిషుం । సతీలమవ
 సృత్య । అన్వయశలం ప్రయస్యై వాసంతికానై ।

వ్యవరంరూపూజైర్వ్యుష్ట్యయా మూర్ధ్ని శృంగీకృతాం
 విద్యయాపి విజౌష్యే విశ్వస్తా వాదుపాబుచా ॥౧౩౯

ఇంద్రవీషి । సంజితః ఖలు భవాత్ త్యుమవి స్థాణీకర్తృం । భవార్కశాంజు
 మాసమంతరేణ నాన్తి మే విద్యాకర్తృకైతి ।

సకలకంపం । విషయం ఖలు భూషణం విద్యాయాః । వర్ణనీయం ఏమతద్వ
 సంతికాయాః । తథాపి బ్రవీమి । చోళ కెరళ సెహళ ములవముగధ కలింక కళాప
 లాటగౌడ ప్రఖ్యతివివిధతెశాగతవిసర సుకీర్ణా సువలరసిత విద్యావస్త ఘోషిరవిష్ట
 యూ దానీర్యతైవ రంగధరీ । అవవార్య । సభా వేసంసెనెవిద్యై వర్ణనా మసం
 కామపేచూత్సవేన ।

సచ్చితం చాత్మగృహీత్యా ఇంద్రవీషి । భవతి క్లితే కా నామహంవాసంతిక
 మకాలాత్సవస్య । వివిధ సకలవేదితవ్యస్య తే న ఇందియత్తవ్యదుక్తి । తథాపి బ్రవీ
 సన్వేనాసనభూర్మమేవ వారసుం బరీరకౌభం ముర్వంఠి । త్వయూపి ఖాసంతికాన్తి

అనన్తరం తమిళం భాషకు చెప్పింది. ఇది వివాదం దాతవ్వగలిగి.

విభావ్య సత్వతం తథాకరోతి | సమంతాడవలోక్య | కథలభితమేవ సామా జితైః | సఖి కేందివ కార్యతాం | స్వప్రీతీనమ వ్రజవనై కవీర హరిహరహిరణ్యోర్భ వకన్యలవామాంకవసస్థాపిత విజయ స్తంభి శంకరభిది సార్వభౌమావదమనుభవతి తు గునుభనుషి మకరభ్యజే మభుజానపౌర్వనాస్యాం కాంక్షితకమా వ్రవ్యః శృంగారోభి లో వాసంతికాస్తాకసోత్రపత్రమర్పయతి |

ప, మాసాకా సత్తిమహేయచుక్తు బయితా దాస్యామి శాస్త్వకతం
దీనాదాకా ప్రలిహాసమం గయం సేవ్యం శరం వీటికాః |
అభేనం కుశుమం వ వాంఛితమహం మధ్యేచ్ఛమీత్యేత త
క్షత్వా తద్ద్విగుణం కవిత్రతు పున వ్యాసాసేయం స వ్రవోగతం |

అక్షం శ్చతం శ్చ గారోభిభేణ | అభ్యమవసరో రాగవద్భనైక | ఏవ మనుమితం కు శుమసారభణ | ఏవ మనుమోభితం రవిష్టభైక | అభ్యమవస్రో వసంతోభిభేణ | ఏవ మను భిమేచ్ఛామగుణం లిఖితమిదం విద్రోలేభ్యక | సిరవవ్యమితం సమ్యక్వేచిత్తాతాం | అట మవిభి తాన్ధం భూరాణవల్లకాయం వాసంతికాయ ప్రతిపి తాంకమేచ | అస్తానుకరం కంశువై రవిష్టం | బనాంతికం | మ్యారేచో న్యే చాప్రవీర్యంబోన్వీన్తి | పంచం ట్విష్టే రవపురమితేయం ప్ర రాంభిర్యశేషి విచాయ కనకవల్లం భవనం తె పూరయి మ్యమివ పు వ్రవోగతం సత్వతం య |

విద్రో వీన్తి | కావోమన్వరాశాన్వ |

ప, అహం రాజ్యమశనం స్వ యువ జోగర్పవటావశం |
అదాసీమం సామాగ్రీ జ్వరివయవ్యాహితేష్విరంబయం |

తస్యన్య | యశ్చైష్టం దిహార వాసంలికయం సుగారం |
సాసంబం ప్రవవ్యోహివోన్వీ | వసోవృత్య | వాసంతికాహరిన్వ | అవ్య భలు యోమకం సామాగ్రీయమితి సిర్వర్వ | సాత్నాగ్రీసంశుగా ప్రేషంప్రతిపా ||

ప, పూర్వంనా శీనోసేమిలా పూరతే కాంతివోష్టే,
వ్యాకృన్వైతివకీయమి ప్రవ్వలంఠీ ప్రవేణ |
సాగ్రీభూయ వ్రవభరమితం సాగ్రీపురామా మ్యఖంతే
కలం లగ్నాన్వ వమేషినిత్వ ర్షమ మ్యస్తి రాత్రి || ౧౦౪ ||

సస్త్రితం | సుభృకిమే తేన సావీకృతావలోకనైన | సత్యమాగచ్ఛామి | శపామి
 తె కుచకలశేన | పరిశ్రాంతోస్త్రి | పరిణతో దివసశ్చ | పశ్య సోయమవిశంబమంచితా
 రమణపటుతరనటనహస్తవిస్ఫుష్టకనకడమరుకవిడంబీగ గలతల విహారదమరపురవార
 యువతి కరకమలగళితమణికంతుక కాంతిః మందాకినీ నికటతటలసదుటజగతమిభుగు
 రువిత్తీర్ణసాయంతన సమయనియమాంజలి సలిలసహజతితపనీయారవింద సందేహ
 వాహీ నిరవధికతరంగితనిఖిలమంగళాభంగురత్వదీయరంగోత్సవదర్శన కుతూహలాగ
 మనవేగవిభ్రాష్ట విద్యాధరవరవర్షినీ వర్షనీయసు వర్ణకర్ణపత్రానుకారీ పరిసరచరవ
 రుణపురవరతను చటుల చరణమణికటకవిస్ఫుమరకిరణకదంబమంచిత ఇవసమసమాపతి
 తాపరిమితరజ నీచరనుభులనిశతశరవిదళితనిజతను గళితరుధిర నికురంబకరంచితఇవ
 లరుణకతోరకశాఖ ఘాతపరికుపితజవన నిజతురగఖురధువాశనసరభసకనకఘనరథచ
 రణఘణఘణారవనిశమన సుఖ నిష్క్రంపశంబరకులమవతరతి చరమగిరివరనిశంబమం
 బరతలా దంకుమాలీ||

ప, తవస్య త్తమచూత్సవం వివయు
 ర్వరుణాంతః పురవామలోచనానాం |
 మణిచర్వణమండలానుకారీ
 భజతే పశ్యమతైలమంకుమాలీ||౧౪౩
 కించ||

ప, సంధ్యాతాండవచండఖండ పరకుప్రారంభీమభ్రమీ
 వేగస్ఫిష్టకపదవాసుకిభణామానికృతంకావహం |
 మగ్నం సాధనీ పశ్యమస్య జలధేత్తాత్తాండబింబంతతో
 ధ్వాంతే భూతగర్జై రగాహి భువనం మస్యే తదస్యేషిభిః||౧౪౪
 సమంతాడవలోక్య | తలోదరి తవవృత్తాంతమనుకరోతీవ వాసవీయం |

పశ్య||

ప, ఆనీతాంకరపల్లవై రపనయన్నచ్చాంతమఃకంచుః
 నూతాం సంద్రతి వాసవీమసుభవన్నక్షీణరాగశ్శశీ |
 అస్యాశ్చస్తనసంగీనీమివ వహన్నంకం చకస్తూరికా
 ముద్గిష్ట్యత్యయమాదరేణ రజనీమద్ధోన్మీచత్తారకాం||౧౪౫

కించ.

ప, శశాంకె సుసన్ధే భరతజవ సుంధ్యాయవనికా
 తిరోభూతాపుష్పాంబలిమివ వికీర్ణోదునికరాణా
 కలం గాయంతిభిః కుముదవసభ్యంగీభిరభునా
 సభోరంగంప్రాప్తా విహరతి నిశాలానికవభాః॥౧౪౬
 తదహం భుక్త్వా గృహీతతాంబూలశ్చ భవసమేవాగచ్ఛామి॥
 ప, తస్యంగి తరవాపాంగం సవరాగతరంగితం
 ఆలోక సమిదం జీయాదనంగులదై వతం॥౧౪౭

కింబ్రవీషి వ్రావసంతసేనయా త త్తదభిపతవస్తుభిస్సర్వే విలాసిసస్సంధావితాః॥

తే హమగ్రే సుంభావనీయస్య భవతః కిం వా ప్రియమితి॥

శృంగారశేఖరః । కలభాషిణి ఏతదెవ భయి ప్రియతమమస్తాకం॥

యతః.

ప, కృత్వైవ చాచుదరణంకృతమత్సరాణాం
 చూడాపదే సకలవారవిలాసినీనాం
 సుంభావితాసి వరదేన మహాసభాయాం
 చిహ్నైరసన్యగులజైస్సితచామరాద్యైః॥౧౪౮

కించ.

ప, కటకేః విభాంతిభూపతీనాం
 కవయః కాంక్షితకల్పపాదపానాం
 వచసాం వల్లమానదివ్యగంధై
 ర్శుభ్రనిష్యందమనోహనైర్మిగుంధైః॥౧౪౯
 తథాపీదమస్తు భరతవాక్యం॥

ప, అనపేక్ష్య చరిత్రమంగనానా
 మధునా కాముకచిత్తహరిణీనాం॥

అనురాగమకృత్రమం వహంతీం
 చిరముఖ్యోలయ చిత్తజన్మలక్ష్మీం॥౧౦౬౧
 వ, కాంశీశ్రీ మృగవనశంకరిమనీయభూమా
 తామి ధనివ ఒకవః కమలాలయాం॥
 ఆత్మయికా వగుమతీపసువర్తమానాం
 కల్పవృక్షం బయతు కశ్యప మానవానాం॥౧౦౬౨

అనురాగమకృత్రమం వహంతీం

చిరముఖ్యోలయ చిత్తజన్మలక్ష్మీం

వనశంకరిలకథాణ్ణం వ్రీ.

నిజవితరణకీర్తిపరిహసితకల్పద్రుముండౌటవలన
 సకలకవిజనవిత్తకేళిఘనఘనాయమానుండై
 నిఖిలరాజ్యములనుబాలించుచుండెను.

అట్టిమహారాజుయొక్కచరిత్రమైనయీకావ్యరత్నము
 సరసకవితాధురీణశ్రీకాలిదాసభవభూతీత్యాది
 మహాకవిప్రోక్షశృంగారాదిరసప్రధానశ్లోకమనోజ్ఞం
 బౌటవలన.

సకలవిద్యజ్ఞనానందకరంబని తలంచి

అసూరి.

సరస్వతీ, తిగువేంకటాచార్యులవారిచే
 చెన్నపురితండ్రియాశ్రేణియందుప్రతిష్ఠింపఁ
 బడియుండెను
 స్వకీయసరస్వతీనిలయముంద్రాక్షరశాలయం
 దచ్చువేయించిప్రచురింపబడియె.

౧౮౯౯-సం॥నవంబరు నెల.

తంయద్యతక్రతంతత్సర్వంవదసియదిభవాః సర్వజ్ఞయోవేత్సువాచ
తతోబ్రాహ్మణోపిరాజ్ఞాయద్యతక్రతం తత్సర్వమువాచగూఢవ్యాపార
ముపి - తతోరాజాపిసర్వాణ్యవ్యభిజ్ఞానానిజ్ఞాత్వాతుతోవ-పునశ్చపంచ
వట్పదానిగత్వావిప్రస్యపాదయోఃపతిత్వా తమింద్రనీలవువ్యరాగమర
కతవైదూర్యభుచితసింహాసనేఠపవేశయిత్వారాజాప్రాహ॥శ్లో॥మాతే
వరక్షతిపితేవహియతేనియు జ్ఞేకావైవచాభిరమయత్యపనీయభేదం। కీ
ర్తించదిక్షువిమలాంవితనోతిలక్ష్మీంకింకింససాధయతికల్పలతేవవిద్యా॥గ
తతోసావిప్రవరాయదశాశ్వానాజానేయాదదౌ- తతఃసఖాయామా
సీనోబుద్ధిసాగరఃప్రాహారాజానం - దేవభోజస్యజన్మపత్రికామేతంత్రా
హ్మణంపుచ్చేతితతోముంజఃప్రాహవిద్వజ్భోజస్యజన్మపత్రికాంవిధేహీ
తి-తతోసాబ్రాహ్మణుడవాచ- అధ్యయనశాలాయాఃభోజ-ఆసేతవ్యతి
ముంజోపితతఃకాతుకాదధ్యయనశాలామలంకుర్వాణంభోజం - నిజైర్భ
తైరానయామాస సఖాంతతస్సాక్షాత్ప్రతితరమివరాజానమానవ్య సవిస
యంతస్థా - తతస్తమాసలాపణ్యమోహితేరాజకుమారమరీడలేప్రభూ
తసాభాగ్యంమహీమండలమాగతంమహేంద్రమివ - సాకారంమన్మథమి
వ- మూర్తిమత్ - సాభాగ్యమివభోజనిరూప్య - దైవజ్ఞశిఖామణీరా
జానంప్రాహ - రాజభోజస్యభాగ్యోదయంవక్తంవిరించోపినాలం -
కోహముదరంభరిఃబ్రాహ్మణః - తథాపివదామిస్యమత్యనుసారేణభోజ
మతోధ్యయనశాలాయాఃప్రేషయ - తతోరాజాజ్ఞయాభాజేఅధ్యయన
శాలాంగతేదైవజ్ఞశిఖామణిర్విప్రఃప్రాహ॥ శ్లో॥పఞ్చాశత్పంచవర్షాణి
సప్తమాసాదినత్రయం । భాజరాజేనభోక్తవ్యస్సగౌడోదక్షిణాపథః॥ఇ
తి॥గ॥ తత్తదాకణ్యారాజాచాతుర్యాదపహసన్నివసుముఖోపివిచ్చాయ
వదనోభూత్ - తతోరాజాబ్రాహ్మణంప్రేషయిత్వా - నిశీకెన్వశయన
ప్రాసాదమాసాద్య ఏకాకినన్వ్యచింతయత్ - యదిరాజ్యక్షీర్షోజకు
మారంగమివ్యతితదాహంజీవన్నపిమ్మతః॥ శ్లో॥తానీందియాణ్యవికలా
నితదేవనామసాబుద్ధిరప్రతిహతావచనంతదేవ । అథోత్పన్నావిరహితః
పురుషఃక్షణేనసోష్యస్యవభవతీతివిచిత్రమేతత్ ॥ కించ ॥ శరీరనిరపేక్ష
స్యదక్షస్యవ్యవసాయినిః । బుద్ధిప్రాగ్భకార్యస్యనాస్తికించనదుష్కారం ॥
ఆసూయయాహాతేవైవసర్వోపాయోద్యమైరపి । కత్యాణాంగ్యహ్యతే
సంపత్సుహృద్భిర్కృత్రిభిస్తథా॥గ॥తతోద్యమేకిందుస్సాధ్యం॥ * ॥అతిదా

క్షిణ్యయుక్తానాంశంకితానాంపదేపదే । పరాపవాదభీరూణాందూరతో
యా నిసమ్పదః॥కించ ॥ఆదానస్యప్రదానస్యకథావ్యస్యచకమణః॥క్షి
ప్రమక్రియమాణస్యకాలఃపిబతిసంపదః । అవమానంపురస్కృత్యమానం
కృత్వాచపృథతః । స్వాధానంసముద్ధరేత్ప్రిజ్ఞస్వాధానభ్రంశోహిమూ
ర్ఖతా ॥ సస్వల్పస్యకృతేభూరినాశయేన్యతిమాన్సరః । ఎతదేవాత్రపాండి
త్యంయత్స్వల్పాద్భూరినాశనం ॥ జాతమాత్రంనయశ్శక్తుంవ్యాధింవాప్ర
శమంనయేత్ । అతిపుష్టాంగయుక్తోపిసపశ్చాత్తైసహస్యతే ॥ ప్రజాగుప్తశ
రీరస్యకింకరిష్యన్రిసంహతాః । హస్తస్యస్తాతపత్రస్యవారిధారాశ్చవార
యః ॥ అఫలానిదురన్తానిసమవ్యయఫలానిచ ॥ అశక్యానిచనిస్తానినారభే
తవిచక్షణః ॥౧॥ తతశ్చైవంవినిస్తయన్నభుక్తవదిసస్యతృతీయేయామే
పకపవమంత్రయిత్వావంగదేశాధీశ్వరస్య మహాబలస్యవత్సరాజస్యఆకా
రణాయఎకంస్వమంగరక్షకంప్రాహిణోత్ । సచాంగరక్షకోవత్సరాజము
పేత్యప్రాహ-రాజాత్వామాకారయలీలి-తతస్సరథశూరుహ్యపరివారేణ
పరివృతస్సమాగతోరథాదవతార్యరాజభవనమాసాద్యరాజాసమవలోక్య
ప్రణీపత్యోపవిష్టః- రాజాచసౌధం నిజానంవిధాయవత్సరాజంప్రాహ ॥
క్షో ॥ రాజాతుష్టోపిభృత్యానాంమానమాత్రంస్రయచ్ఛతి ॥ తేతుసమ్నాని
తాస్తస్యప్రాశ్చైరపుష్కరవత్ ॥ ౧ ॥ వత్స-తతస్త్వయాభోజోభువనేశ్వ
రీవిపనేహంతవ్యః - ప్రథమయా మెనిశాయాశ్శిరశ్చాంతఃపురమానేతవ్య
మితి- సహోత్థాయన్యవంనత్వాహ- దేవాదేశాఃప్రమాణంతథాపిభవల్లా
లనాతిరామపివక్తుకామోస్మితతస్సాపరాధమపిమేవచఃక్రంతవ్యం ॥క్షో ॥
భాజేద్రవ్యంనసేనావాపరివారోబలాన్వితః ॥పరంపోతఇవాస్తేద్యసహం
తవ్యః కథంప్రభో ॥పారంపర్యివాసక్తస్త్యత్వాదఉదరంభరిః ॥ తద్వధే
కారణంవైవపశ్యామిస్యపపుంగవ ॥ ౧ ॥ తతోరాజాసర్వంప్రాతస్సభా
యాంప్రవృత్తంవృత్తమకేథయత్ । సచశ్శ్రిత్వాహసన్నాహదేవాకర్ణ
య ॥ * ॥త్రైలోక్యనాథోరామోస్త్రివసిష్ఠోబ్రహ్మపుత్రకః ॥ తేనరాజ్యా
భిషేకేతుముహూతఃకథితోభవత్ ॥ తన్నుహూతేనరామోపివసంసి
తోవసీవినా । సీతాపహారోవ్యభవద్వైరించినచేనంవృధా ॥ జాతఃకో
యంన్యపశ్చేన్యకించ్చఉదరంభరిః । యదుక్త్యామన్యథాకారంకుమారం
హస్తుమిచ్ఛసి ॥ కించ ॥ కిన్నుమేస్యాదిదంకృత్వాకిన్నుమేస్యాదేకుర్వతః ।

ఇతిసంచించ్యమనసాప్రాజ్ఞఃకుర్వీతవానవా || ఉచితమనుచితవాకుర్వ
తాకార్యజాతంఽరిణితరవధార్యాయత్నతఃపండితేన | ఆతిరభసభృతా
నాంకమణామావిపత్రైర్భవతిహృదయదాహీశల్యతుల్యోవిపాకః||కించ
యేనసహాసితమశితంహాసితంకథితంచరహాసినసభం | తంప్రతికథమస
తామపినివతతేచిత్తమామరణాత్ || కించ || X||అస్మిహాతేవృద్ధరా
జ్ఞస్సింధులస్యపరమప్రీతిపాత్రాణిసుహావీరాస్తవైవానుమతేస్థితాః తే
త్వన్నగరముల్లోలకల్లోలాఃపయోధయిభవస్సావయివ్యంతి - చిరాద్భృథ
మాతేపిత్వయిప్రాయఃపారాః భూజంభువోభర్తారంభావయంతి || కిం
చ || * || సత్యపితకుత్సకమణిదుర్మితశ్చేచ్ఛ్చియంహారత్యేవ | త్రై
తైస్సదోవయంతాండీశిఖాంవిదళయతిహివాతాళిః|| X || దేవపుత్రవధః
క్వాపిసహితాయ - ఇత్యుక్తంవత్సరాజ వచనమాకర్ణ్య రాజాకుపితః
ప్రాహ - త్వమేవరాజ్యాధిపతిర్నుతుసేవకః|| శ్లో || స్వామ్యక్తయోనయ
తతేనభృత్యోభృత్యపాశకః | తజ్జేహనమపివృథామజాగశకుచావివేతి ||
X||తతోవత్సరాజఃకాలోచితమాలోచనీయమితిమత్వాతూష్ణీంబభూవ -
అథలంబమానేదివాకరేఉత్తుంగసాధోత్సంగాదవతరంతం కుపితమివకృ
తాంతంవత్సరాజంవీక్ష్యసమేతాలపి వివిధేనమిషెణస్వభవనానిప్రాప్తు
ర్భీతాస్సభాసః - తతోవత్సరాజఃస్వసేవకాస్వాగారపరిత్రాణా
థాంప్రేషయత్వారథంభువనేశ్వరీభవనాభిముఖంవిధాయ భోజకుమా
రోపాధ్యాయాకారణాయప్రాహిణోదేకంవత్సరాజః || సచాహపండి
తం- తాతత్వామాకారయతివత్సరాజఇతి- సోపితదాకర్ణ్యవజ్రోహత
ఇవభూతావిష్టఇవ గ్రహగ్రస్తఇవతేనసేవకేన కరేణధృత్వానీతః పండి
తఃతంచబుద్ధిమాణవత్సరాజస్సప్రణామమిత్యాహ- పండితతాతఉపవిశ
రాజకుమారంజయంతమధ్యయనశాలాయాఅనయేతిపండితస్తథాచకార
ఆయాంతంజయంతంకుమారంకిమన్యగీతంప్రప్త్వావైషీత్ - పునఃప్రాహ
పండితం-విప్రభోజకుమారమానయేతి- తతోవిదితవృత్తాంతోభోజఃకుపితో
జ్వలన్నినశోణీతేక్షణస్సమేత్యప్రాహ - ఆఃపాపరాజ్ఞోముఖ్యకుమారంప
కాకినంమాంరాజభషణాద్యహిరానేతుంతవకానామశక్తిరితివామచరణ
పాదుకామాదాయభోజేనతాలుదేశేహతోవత్సరాజః| తతోవత్సఃప్రా
హ- భోజవయంరాజాదేశకారిణఇతి||కాలంరథేనివేశ్యఖడ్గమపకోశంకృ
త్వాజగామాశుమహామాయాభవనం-తతోగృహీతేభోజేలోకాఃకోలా

హలంచకుః॥ హూంభారవశ్చప్రవృత్తఃకింకిమితిబుద్ధివాణాభటావిశ్రోశ
 న్తతగత్యసహసాభాజంవధాయనీతంజ్ఞాత్వాహస్తిశాలాముష్టిశాలాం
 వాజితాలాంరథశాలాంప్రవిశ్యసర్వాజఘ్నుః॥తతఃప్రతోళీమరాజభవ
 నప్రాకారవేదికాసుబహిష్టార్వరవిటంకేషుపురసమీపేషుభేరిపటహముర
 జమడ్డుకడిండిమనినదాడంబరేణాంబరంవిడంబితమభూత్ . కేచిద్విమలా
 సిసాకేచిద్భుజ్జనకేచిత్త్రోమరేణకేచిత్ప్రాసేనకేచిత్కుంలేనకేచిత్పురఘ
 నాకేచిత్ప్రాసేన కేచిద్విషేణ కేచిద్వహ్నినాకేచిదంభసాకేచిద్ధారా
 యాంబ్రాహ్మణయోషితో రాజపుత్రారాజసేవకారాజానఃపారాశ్చ
 ప్రాణపరిత్యాగంవిదధుః- తతస్సావిత్రీసంజ్ఞాభాజస్యజననీవిశ్వజననీవస్థి
 తాదాసీముఖాత్ - స్వపుత్రస్థితిమాకణ్యకరాభ్యాంనేత్రేపిధాయరు
 దతీప్రాహ- పుత్ర- పితృవ్యేనకాండశాంగమితోసి- యమయానియమా
 ఉపవాసాశ్చత్వత్కృతేకృతాః తేద్యమేవిఫలాజాతాః - దశాపిదిశా
 ముఖానిశూన్యాని- పుత్రదేవేనసర్వజ్ఞేనసర్వశక్తినామృష్టాశ్రియః-పుత్ర
 పనందాసదాసీవర్షం సహసావిద్భిన్నశిరసం పశ్యేత్సుక్త్యాభూమావపత
 త్ - తతఃప్రదీప్తేవైశ్వానరేసముద్భూత ధూమస్తోమేనైవమలిమసేనభ
 సి - పాతత్రాసాదివశ్చిమపయోనిధౌమగ్నేమూర్తాండమండలేమహా
 మాయాభవనమాసాద్యప్రాహాభోజంవత్సరాజః రాజకుమారభృత్యా
 నాండైవతంజ్యోతిశ్శాస్త్రవిశారదేనకేనచిద్బ్రాహ్మణేనతవరాజ్యప్రా
 ప్తాపుదీరతాయాం రాజ్ఞాభవద్వధోవ్యాదిప్రతితి - తదాకణ్యభోజః
 ప్రాహ ॥ * ॥ రామేప్రప్రజనంబలేర్నియమనంపాండోస్సుతానాంవ
 నంవృష్టినానిధనంసహస్యనృపతేరాజ్యాత్పరిభ్రంశసంకారాగారనిషే
 వణంచమరణంసంచింత్యలంకేశ్వరేసర్వఃకాలఃవశేనసశ్యతినరఃకోవాప
 రిత్రాయితే ॥ లక్ష్మీకాస్తుభపారిజాతసహజస్సూనుస్సుధాంభోనిధైరై
 వేనప్రణయప్రసాదనిధినామూర్ధ్నాధృతశ్శంభునా । అద్యాప్యర్షుతివైవ
 దైవవిహితంక్షైణ్యంక్షుపావల్లభః కేనాశ్యేనవిలంఘ్యతేపిధిగతిః పాపా
 నిశేఖాసఖి ॥ వికటోర్వామిమవ్యటనంచైవారోహణమపాంనిధేస్తరణం
 నిగళంగుహాప్రవేశోవిధిపరిపాకఃకథన్నుసన్తార్యః॥ అంభోధిఫలతాంఘ
 లంజలధితాంఘాలీలవశ్చైలతాంమేదుర్మృతాణితాంత్యణంకులిశతాం
 వశ్రంత్యణప్రాయతాం । వహ్నిశ్శీతలతాంహిమన్దహసతామ్మాయాతియ
 స్యేచ్ఛయాలీలాదుర్లలితాద్భుతవ్యసనినేదేవాయతస్త్వనమః॥గ॥ తతోవ

టన్మక్షస్యవత్రద్వయమాదాయ వికేనపుటికృత్య జంఘాంఘరికయాభి
 త్వాతత్రపుటకేరక్తమారోష్యత్యణేన ఆన్యస్త్రిక ప్రత్రేకంచనశ్లోకంలిఖ
 త్వావత్సంప్రాహ- మహాభాగవితత్పిత్రీంస్యపాయదాతవ్యం-త్వమపిరా
 జాజ్ఞాంవిధేహీతి- తతోవత్సరాజాస్యానుజోభ్రాతాభోజస్యప్రాణపరి
 త్యాగసమయే దీప్యమానముఖశ్శ్రియంసయ నాభిరామంభాజరాజంసకరు
 ణమవలోక్యఅగ్రిజంప్రాహ**||పకపవసుహృద్ధర్మోనిధనెవ్యనుయాతియః|
 శరీరేణసమంనాశంసర్వమన్యచ్చగచ్ఛతి|| సతతోహిసహాయాథేమాతా
 భార్యాచరితతి | నమిత్రీపుత్రానజ్ఞాతిర్ధర్మస్తైవతికేవలః || బలవానప్యశ
 క్తోసౌధనవానపినిర్ధనః| శ్రుతవానపిమూర్ఖశ్చయోధమూఽవిముఖోజనః ||
 ఇత్యౌవస్వజరావ్యాధేశ్చికిత్సాన్సంకరోతియః|గత్వాసిరోషధస్థానంసరో
 గీకింకరివ్యతి ||జరాంమృత్యుంభయంవ్యాధింయోజానాతినపండితః|స్వ
 ధస్తీష్టేన్నిషీదేద్వాస్వపేద్వాకేనచిద్ధనేత్ || తుల్యజాతివయోరూపా
 స్తౌతాన్మశ్యతిమృత్యునా | సహితతాస్థితేతాస్రావజ్రవద్ధృదయంతవే
 తి|| గ | తతోవైరాగ్యమాపన్నోవత్సరాజః భోజంక్షమస్వేత్యుక్త్వాప్రణ
 మ్యతంచరథేనివేశ్యనగరాద్భహిఘ్ననేతమసి గృహమాగమ్యభూమిగృ
 హంతశేన్షిష్యభోజంరక్ష- స్వయంశేఘ్రమేవకృత్రిమవిద్యావిద్భిఃసు
 కుండలంస్ఫురద్వక్త్రీంసిమీలితనేత్రంభోజకుమారమస్తకంకారయిత్వా
 తచ్చాదాయ సకనిష్ఠోవత్సరాజోరాజభవనంగత్వారాజానంసత్వాప్రా
 హ- శ్రీమతాయదాదిష్టంతత్సాధితమితి-తతోరాజాచపుత్రవధంజ్ఞాత్వా
 తమాహ- వత్సరాజభక్ష్ప్రహారసమయే తేనపుత్రేణకిముక్తమితి-వత్సః -
 దేవతవకిమపిప్రతేలిఖతమస్తితద్దృహోణశిరశ్చపశ్య - తతోరాజాతథా
 విధంభోజశిరోవిలోక్యమందంరురోద- వత్సరాజఇదంశిరఃక్వాపిభూమా
 నిక్షిప-తతోవతోస్సిమాగ్రాఃఃరాజాపిస్యభార్యాకరేణదీపమానయిత్వా
 తానివత్రాక్షరాణీవాచయతి|| శ్లో ||మాన్ధాతాచమహీపతిఃకృత్యుగా
 లంకారభూతో-గతస్సేతుర్యేనమహువాదధౌవిరచితఃక్వాసాదశౌస్యాం
 తకః | అస్యేచాపియుధిష్ఠిరస్రభృతయోయాతాదివంభూపతేనైకేభాపి
 సమంగతావసుమతీనూసంత్వయాయాస్యతి|| గ || తాజాచతదర్థంజ్ఞాత్వా
 శయ్యాతోభూమాపహిత-తతశ్చదేవీకరకమలచాలితచేలాంచలానిలెన
 క్షణాత్సంజ్ఞోభూత్వాఅహ- దేవిమాంమాస్మశహోహోపుత్రఘాతీవం
 డాలోహమితుకరరత్నవవిలపరాజాద్వారపాలానాయ్య బ్రాహ్మ

శాశిశ్రుమానయ తేత్యాహ - తతఃస్వాజ్ఞయాసమాగతాబ్రాహ్మీ
 శాన్నత్వా రాజాపప్రచ్ఛమయాపుతోహతః తస్యప్రాయశ్చిత్తంవద
 ధ్వమితివదంతేతమూచుః- రాజాసహసావహ్నిమావిశేతి- తస్యమే
 త్యబుద్ధిసాగరఃప్రాహ - దేవయథాత్వంరాజాధమస్తథైవలమాత్యాధ
 మోవత్సరాజః - తవకిలరాజ్యందత్వాసింధులన్పపేణత్వదుత్సంగేభోజ
 ఘ్నాపితః- తచ్చత్వయాపిత్యవ్యేణాన్యతక్రాంతం* ||కతిషయదివసస్థాయి
 సిమదకారిణియావనేదురాత్మానః | విదధతితథాపరాధంజన్యైవయాథా
 న్యవృథాభవతి || సంతస్త్రోతాస్సరణముత్తమాంగాత్సువణకోట్యర్ప
 ణమామనంతి | ప్రాణవ్యయేనాపి కృతోపకారాః ఖలాఃపరైవైరమి
 వోద్వహన్తి | ఉపకారశ్చాపకారోయస్యప్రజతివిస్మృతిం | పాపాణ
 హృదయస్యాస్యజీవతీత్యభిధాముధా || యథావీజాంకురస్సూక్ష్మఃప్రయ
 త్నేనాభిరక్షితః | ఫలప్రదోభవేతాకలేతథాలోకస్పరక్షితః || హిరణ్య
 ధాన్యరత్నానిధనానివిధానిచ | తథాన్యదపియతిగ్రంచిత్ప్రజాభ్యస్య
 మహాభృతాం || రాజ్ఞిధర్మిణీధర్మిస్తాఃపాపేపాపపరాస్పదా | రాజాన
 మనువర్తనైయథారాజాతథాప్రజాః || గ || తతోరాత్రావేవహ్నిప్రవే
 శనిశ్చితేరాజ్ఞిసర్వేసామంతాఃపారాశ్చమిభితాఃపురే - పుత్రంహత్వా
 పాపభయాద్భీతోస్సృపతిర్వహ్నింప్రవిశేతికింవదన్తీసర్వత్రాజని - తతః
 బుద్ధిసాగరః ద్వారపాలమాహుచాయ నకేనాపి భూపాలభవనంప్రవేష్
 వ్యమితుక్త్వాన్వపమన్తఃపురేనివేశ్యసభాయామేకాకీసఉవవిష్టః తతో
 రాజమరణవార్తాంశ్రుత్వా వత్సరాజోరాజగృహమాగత్యబుద్ధిసాగరం
 నత్వాశనైఃప్రాహ- తాతమయాభోజరాజోరక్షితఇతి- బుద్ధిసాగరశ్చ
 కణ్ఠైతస్యకిమప్యకథయత్ | తచ్చుత్వావత్సరాజశ్చనిహాన్తఃతతోము
 హూరైసకోపకరకలితదన్తీన్ద్రవన్తదండోవిరచిత ప్రత్యగ్రజటాకలాపః
 కర్పూరకరంబితభసితానూద్వర్తిత సకలతనుర్ముర్తిన్నతథ ఇవస్ఫటిక
 కుండలమండితకరయగళఃకాశేయకౌపీనోమూర్తిమాంశ్చంద్రమాడఇవ
 సఖాంకాపాలికస్సమాగతః - తంవీత్యబుద్ధిసాగరఃప్రాహ-యోగీన్ద్రీకు
 తలగమ్యతెకుత్రతేనివేశ్యకాపాలికేత్వయియచ్చమతాగ్రకారికళావి
 శేషఙ్కషధవిశేషోప్యస్తి-యోగీప్రాహ||శ్లో || దేశేదేశేభవనంభవనేభవ
 నేతథైవభిక్షాన్మంసరసిచనద్యాంసలిలంశివశివతత్త్వాగ్ధవేదినాంప్రసా
 మ్|| గ్రామేగ్రామేకుటీరమ్యానిర్గురేనిర్గురేజలంభిక్షాయాశసులభంచా

స్నంవిభవైకింప్రయోజనం॥గ ॥ దేవలపాకంవైకోదేశఃసకలభూమండ
 లంభ్రమామః-గురుపదేశేతిస్తామఃనిఖలంభువనతలంకరతలామలకవత్స
 శ్యామః- సర్వదక్షంవిషవ్యాకులంరోగగ్రస్తంశస్త్రాభిన్నశిరసగంకాలశి
 ధిలితం - తాతతస్త్వణాదేవవిగతసకలదారుణవ్యాధిసంవయంకుర్వత్తి -
 రాజాపి- కుడ్యాంతహీతపవశ్రుతసకలవృత్తాస్త్రాస్త్రాసఖామాగతఃకాపా
 లికందండవశ్చ్రీణమ్యయోగీంద్రరుద్రకల్పసరోపకారపరాయణమహాపా
 పినామయాహతస్యపుత్రస్యప్రాణదానేనమాంరక్షరక్షేత్యాహ - అథ
 కాపాలికోపిరాజకమాభైషిః పుత్రస్తేనమరిష్యతిశివప్రసాదేనస్వకంగృ
 హమేష్యతి - పరంశ్శశానభూమాబుద్ధిసాగరేణసహకామామద్రవ్యాణి
 ప్రేషయేత్యవోచతోతతోరాజాకాపాలికేన యదుక్తంతస్సర్వంతథాకు
 ర్వితిబుద్ధిసాగరఃప్రేషితః - తతోరాత్రోగూఢరూపేణభోజోపితత్రనదీ
 పులినేనీతః-యోగినాభోజోజీవితఇతిప్రధాచసమభూత్ -తతోగజేంద్రా
 రూఢోకన్దిభిఃస్తూయమానోభేరీమృదంగాదిఘోషైర్జగద్భధికుర్వకపా
 రామాత్యవరివృతోభాజరాజోరాజభవనమగాత్ - రాజాచతమాలింగ్య
 రోదితిభోజోపిరుదంతంముంజంనివార్య అస్తాషీత్ - తతస్సంతుష్టారాజా
 నిజసంహాసనేతస్త్వికానివేశయిత్వా ఛత్రచామరాభ్యాంచభూషయిత్వా
 తస్మైరాజ్యండదా । నిజపుత్రేభ్యఃప్రత్యేకమేకైకంగామండత్వాపరమ
 ప్రేమాస్పదంజయంతంభోజనికాశేనివేశయామాస- తతఃపరలోకపరి
 త్రాణపరోముంజోపినిజపట్టరాజ్జీభిన్నహతపోవనభూమింగత్వా పరంతప
 స్తైషే తతోభోజభూపాలశ్చదేవబ్రాహ్మణప్రసాదాద్రాజ్యంపాలయా
 మాస॥ ఇతిభోజరాజస్యరాజ్యప్రాప్తిప్రబంధః॥గ॥తతోముంజేతపోవనం
 యాతేబుద్ధిసాగరంముఖ్యామాత్యంవిధాయ స్వరాజ్యంబుభుజేభోజరా
 జభూషణిః- ఏవమతిక్రామతికాలేకదాచిద్రాజ్యాకీడతోద్యానంగచ్ఛతా
 కోపిధారానగరవాసీవిప్రోలక్షితః- సచరాజానంబీత్యనేత్రేనిమీల్యతగ
 చ్చకారాజ్ఞాపృష్ఠః- ద్విజ- త్వంమాందృష్ట్యాస్వస్తీతనజల్పసి - విశేషేణ
 లోచనేనిమీలయసి- తత్రీకోహేకురితి- విప్రోలహ- దేవ-త్వంవైష్ణవోసి
 విప్రాణాంనోపద్రవంకరిష్యసి- తతస్వత్తోనమేభీతిః- కింతుకస్యైచితిగ
 మపినప్రయచ్ఛసి- తేనభవదాక్షిణ్యమపినాస్తిఅతస్తేకిమాశీర్వచసాకించ
 ప్రాత్రరేవకృపణముఖావలోకనాత్పరతోపిలాభహానిస్స్యాత్ ఇతిలోకో
 క్త్యాలోచనేనిమీలతే! అపిచ ॥ * ॥ ప్రసాదోనిష్ఠుల్యస్యకోవశ్చాపి

నిరధాకః | నతం రాజానమిచ్చన్తి ప్రజావిమంజమివన్త్రియః || అపగల్భస్య
యావిద్యాకృపణస్యచయధనం | యచ్చ బాహుబలంభీరోర్వ్యర్థిగ్ధమేతత్త్ర
యంభువి | దేవమన్వి తావృద్ధః కాశీం ప్రతిగచ్ఛన్ మయా శిక్షాం పృష్టః - తా
తనుయాకింక తావ్యమితి-పిత్రా కేన్ధమభ్యధాయి || * || యదితవహృదయం
విద్వన్సృష్టే స్వపేషిమాన్త్య సేవిస్తాః | సచివజితంషిన్దజితం యువతిజితం
వైవరాజానం || పాతకానాం సమస్తానాం ద్వేపరేతాతపాతకే ప్రకంఠుస్స
చివో రాజాద్వితీయంచతదాశ్రయః || అవివేకమతిర్మృసతిః మంత్రిషు గుణ
వత్సువక్రీతగ్రీవః | యత్రఖలాశ్చప్రఖలాస్తత్రకథంసజ్జనావసరః || రాజా
సంపత్తిహీనోపి సేవ్యః సేవ్యగుణాశ్రయః - భవత్యాజీవనంతస్యాశ్శృలంకా
లాంతరావపి | అదాతుద్దాక్షిణ్యం సహిభవతి - దేవపురాకర్ణదధీచిశివివిక్ర
మప్రముఖాః క్షితిపతయో యథాపరలోకి మలంకుర్వాణాః నిజదానసము
ద్భూతదివ్యనవగుణైర్నివసన్తి మహీమండలే - తథాకిమవరే రాజానః || * ||
దేహోపాతినికారత్వాయ శోరత్వమపాతవత్ | నరః పతితకాయోపియ
శః కాయేనజీవతి | పండిలేవైవహాన్లైచబలవత్యపిదుర్బలైః శ్వరేచదరిద్రై
చమృతోస్సర్వత్రతుల్యతా || నిమేషమాత్రమపి త్వయోగచ్ఛన్నతివృత్తి-త
స్యాద్దేహోవ్యనిత్యేషు క్త్రిమేకాముపార్షయేత్ || జీవితంతదపిజీవతమశ్య
గణ్యతేసుకృతిభిః కిముపుంసాం | జ్ఞానవిక్రమకథాకులలజ్జాత్యాగభాగర
హితంవిఫలంయత్ || రాజాసి తేనవాక్యేనపియ్యూషపూరస్నాతశ్చవపర
బ్రహ్మణీలీనశ్చవలోచనాభ్యాం హర్షాశూగ్రీణిముమోచ-ప్రాహచద్విజం |
విప్రవరశృణు || శ్లో || సులభాః పురుషాలోకే సతతంప్రియవాదినః | అప్రియ
స్యచవశ్యస్యవక్తాశ్రోతాచదుర్లభః || మవీషిణస్సన్తి నతేహి తైషిణోహి తై
షిణస్సన్తి నతేమనీషిణః | సుహృచ్చవిద్వానపిదుర్లభాన్యశాంయథావధం
స్వాదుహితంచదుర్లభం || ఇతివిప్రాయలక్షణందత్వా ద్విజకింతేనామే
త్యాహ-విప్రః స్వనామఘోమాలిఖతిగోవిన్దశ్చవి - రాజావాచయత్వావిప్ర
ప్రత్యహం రాజభవనమాగస్తవ్యం నతేకశ్చిన్నైషేధః | విద్వాంసః కవయశ్చ
కోతుకాత్సభామానేతవ్యాః - కోపివిద్వానమఃఖభాగస్తుపనమధికారం
పరిపాలయేత్యాహ- ఏవంగచ్ఛత్సుకతివయదివసేషు రాజావిద్వత్ప్రియః
దానవితైశ్వరశ్చితిప్రథామగాత్ - తతో రాజానందిదృక్షవః కవయోనానా
దిగ్భ్యః సమాగతాః - ఏవంవిత్తాదివ్యయంకుర్వాణం రాజానంప్రతికదా
చిస్తుభ్యామా త్యేనేన్ధమభ్యధాయి - దేవరాజానః కోశబలావీవవిజయిన్

నాస్యేశో || సజయీవరమాతంగాయస్యకస్యాస్తి మేదిసికోశోయస్యస
దుర్ధర్షోదుర్గంయస్యసమర్థయః || దేవలోకంపశ్యేశో || పాఠ్యోధనవతా
మేవధనేత్యస్థాగరియసిప్రశ్యకోటిధ్వయాసక్తంలతాయప్రవణంధనుః || ఇ
తి- రాజాచతమాహ - దానోపభోగవంధ్యాయాసుహృద్భిర్యానభుజ్య
తే | పుంసాంసమాహితాలక్ష్మీరలక్ష్మీక్రమశోభవేత్ || ఇత్యుక్త్వా రాజాతం
మంత్రిణం నిజపదాద్ధూరికృత్యతత్పదేన్యందిదేశ-అహచతం || శ్లో || లక్షంమ
హాకవేదైయంతదర్శంబిబుధస్యచ - దేయంగామైకమర్థస్యతస్యాప్యర్థం
తదర్థినః | యశ్చ మెఅమాత్యాదినువితరణవిషేధమనాఃసహస్రవ్యః - ఉ
క్తంచ || శ్లో || యద్దదాతియదశ్చాతితదేవధనినాంధనం | అస్యేమృతస్యక్రీడ
న్దిదాతైరపిధనైరపి || ప్రియఃప్రజానాందాతైవసపునర్ద్రవిణేశ్వరః | అగచ్ఛ
నాగ్-శ్చ్యతేలోకైర్వారిదోనతువారిధిః | సంగ్రహోకవరపాఠ్యఃసము
దోపిరసాతలే || దాతారంజలదంపశ్యగర్జన్తంభువనోపరి | ఎవంవితరణ
శాలినంభోజరాజంశ్రుత్వాకశ్చిత్కలింగదేశీయః కవిగుపేత్యమాసమా
త్రంతస్థానచక్షోణేంద్రదర్శనంభవతిఅహారార్థంపాశేయమపనాస్తి - త
తఃకదాచిద్రాజాన్యగయాభిలాషీబహిర్నిగతః - సకవిర్బ్రహ్మరాజా
నమాహ || శ్లో || దృష్టైశ్రీభోజరాజేంద్రేగళంతిత్రిశతస్త్వణాత్ | శశోశ్శ
స్త్రుంకవెకస్త్వంసివీబంధామ్యగీదృశాం || రాజాలక్షండదౌ || తతస్తస్త్విత్సృ
గయారసికేరాజనికశ్చెప్పపుట్టపుతోగయతి- తేనగీతమాధుర్యేణతుష్టౌ
రాజాతస్తైపులిస్తపుత్రాయసశ్చలక్షండదౌ - తదాకవిఃతద్రానమత్యన్న
తంకిరాతపోతంచదృష్ట్యనరేంద్రపాణికమలస్థపంకజమిషేణ రాజానం
వదతి | ఏలేగుణాఃపంకజసంతోషినతేప్రకాశమాయాన్దియల్లక్ష్మీవసతేస్త
వమధుమైగుపభుజ్యతేకోశః || భోజస్తదభిప్రాయంజ్ఞాత్వాపునర్లక్షమేకం
దదౌ-తతోరాజాబ్రాహ్మణమాహ || శ్లో || ప్రభుభిఃపూజ్యతేవిప్రకలైవనకు
లీనతా | కలావాన్యాశ్రేణుర్ధిసత్సుదేవేషుశమ్భునా || ఎవంవదతిభో
జైకుతోపిపంచమాకవయస్సమాగతాః - తాస్తైష్ట్యైరాజావిలక్షణఇవా
సిత్ - అద్యైవమయావితావద్విత్తందత్తమితి-తతఃకవిస్తమభిప్రాయంజ్ఞా
త్వాస్యసంపద్యమిషేణపునఃపాఠ్యమా || శ్లో || కింకుప్యసికస్త్యైవానవసౌరభసా
రాయహినిజమధునే | యస్యశతపత్రతేద్యప్రతివత్రంమృగ్యతేభీమైః |
- శతఃప్రభుంప్రసన్నవదనమవలోక్యప్రకాశేనప్రహా || శ్లో || నదాతుంసోపభో
క్తుంచశకోతికృపణశ్శియం | కింతుస్పృశతిహస్తేసనపుంసకథవస్త్రీయః

యాచిత్ యః ప్రహృష్యే తదత్వాచ ప్రీతిమాణ భవేత్ - తందృష్ట్యా వ్యథవా
 శ్రుత్వా నరస్వగణ మవాప్నుయాత్ - తతస్తుష్టో రాజా పునరపికలింగదేశ
 వాసికీ వయలక్ష్యం దదౌ - తతః పూర్వకవిః పురస్థితాణామటూ - వీన్రాణా దృష్ట్యా
 హ - హాకవయోత్ర మహాసర్వస్సేతుభూమావాసీ రాజాయ దాభవనంగమి
 వ్యతితదాకీమపి బూతే తీయే చ సర్వే మహాకవయోపి సర్వం రాజ్ఞః ప్రథమ
 చేష్టితం జ్ఞాత్వా వర్తంతే తే స్వేకస్మిం మిషెణ సృపం పాహా || # || ఆ గ తా
 నామ పూర్ణా నాం పూర్ణా నామ వ్యగచ్ఛతాం | యదధ్వనిన సంఘట్టో ముటా
 నాంతస్సరోవరమితి || తస్య రాజాలక్ష్యం దదౌ తతో గోవిన్దపండితస్తానూ - వీ
 న్రాస్త్రాప్త్యా చుకోప - తస్య కోపాభిప్రాయం జ్ఞాత్వా స్వీతీయః కవిరాహా ||
 # || కస్య తృపం నాక్షివసిచపి బలినకస్తవవయః ప్రవిశ్యాన్తః | యది సన్తా గణ
 సరోవరనక్రోనక్రోధమధిచ సతిచవరం || రాజా తస్మై లక్ష్యద్వయం దదౌ - తం
 చ గోవిన్దపండితం వ్యాపారవదాద్ధూరికృత్య త్యయాపి సభాయామాగన్త
 వ్యంపరంతు కేనాపి దౌష్ట్యం నక తణ్యం - ఇత్యుక్త్వా తతస్తుభ్యః ప్రత్యేకం ల
 క్ష్యం దత్వా స్వనగరమాగతః - తేచయథాయథంగతాః తతః కదాచిద్రాజ్ఞా
 నుభ్యామాత్మం ప్రాహ - విప్రోపి యోభవేన్నూ ఖణః సపురాధ్యపిరస్తు మె-
 కుంభకారోపి యోవిద్వాన్సతిష్ఠతుపురే సుమేతి - అతః కోపిన మూర్ఖో భూ
 ధ్ధారానగరే - తతః క్రమేణ పశ్చిశతాని విదుషాం వరగుచి బాణమయూరరే
 ఖణావరిశంకరకలింగపూరవి నాయక మహనవిద్వా విసోచకోకిలతారేంద్ర
 ప్రముఖాః సర్వశాస్త్రుచక్షణాః సర్వే సర్వజ్ఞాః శ్రీభోజరాజసభామలంచ
 క్రుః - ఏవంస్థితే కదాచిద్విద్వద్భృందవందితే సింహాసనాసీనేకవిశిరోమణౌ
 కవిత్వప్రియోవిప్రప్రియభాంధవేభోజసలేశ్వరే - ద్వారపాలఎత్యప్రణమ్య
 వ్యజ్ఞాంత - దేవకోపివిద్వాద్ధ్యారిత్యతీతి అథ రాజా ప్రవేశయ తమితి ఆజ్ఞ
 తైస్రోపి దక్షిణేన పాణినా సమున్నతేన విరాజమానో విప్రః పాహా || # || రాజ
 స్సభ్యుదయోస్తు శంకరకవేతింపత్రికాయామివంపద్వంకస్య తవైవభోజన్య
 పతేపాపత్యతాంపత్యతే | ఎతాసామరవిందసుంచరద్వశాంహాక్రీక్పామ
 రాందోళనాదుద్వేలచ్ఛుజవల్లికంకణఝణతాకరఃక్షణంవార్యతాం || య
 థాయథాభూజయశోవివర్ధతే సితాంత్రిలోకీమివకతుణ్మద్యతం - తథాత
 థామేహృదయంవిదూయతేప్రియాలకాళీధవళత్వశంకయా | తతో రాజా
 శంకరవకయద్వాదశలక్ష్యం దదౌ సర్వేవిద్వాంసశ్చ విచ్ఛాయవదన్తాబఘో
 వుః - పరంకోపిరాజభయాన్నావదత్ - రాజాచకార్యవశాన్ద్రహంగతః

తతోవిభూపాలాంసఖాంద్యష్టావిబుధగణస్తంనినింద-అ హూనృపతేర
జ్ఞతా-కిమస్య సేవయా వేదిశాస్త్రువిచక్షణేభ్యఃస్వాశ్రయకవిభ్యఃలక్షమ
దాత్ కిమనేనవితుష్టేనాపి- అసౌచకేవలంగామ్యఃకవిశృంకరః-కిమేస్య
పాగ్గల్భ్యం- ఇత్యేవంకోలాహలరవేజాతేకశ్చిదభ్యగాత్ కనకమణికుం
డలశాలీదివ్యాంశుకపావరణౌ నృపకుమారభవమ్మగమదపంకకభంకిత
గాతోనవకుసుమసుభ్యర్చితశిరాశ్చందనాంగరాగేణ విల్భభయకావి
లాసభవమూర్తిమానూ-వితేవతనుమాశ్రితః శృంగారరసస్యస్యందభవస
స్పందోమహేంద్రభవమహీవలయంపాప్రోవిద్వాక్-తంద్యష్టాసావిద్వ
త్పరిపత్ భయకౌతుకయోః పాత్రమాసీత్ - సచసర్వాప్రణిపత్యప్రా
హకుత్రభౌజనృపభి- తేతమూచురిదానీమేవసౌధాంతరంగతభి-తతో
సౌప్రత్యేకం తెభ్యస్తాంబూలందత్వా గజేంద్రకులగతః మృగేంద్రభ
వాసీత్ - తతస్సహాపురుషఃశంకరకవిప్రదానేనకుసితాతాతాబుధ్వా
ప్రాహాభవద్భ్యఃశంకరకవయద్వాదశలత్రాణీ ప్రదత్తానీతిసమంతవ్యం-అభి
ప్రాయస్తురాజ్ఞోవైవబుద్ధః యతఃశంకరపూజనేప్రాగ్భేదశంకరకవిస్త్వ
కేవైవలక్షణపూజితః - కింతుతస్మిన్సౌతన్నామ్నావిభాజితానేకావ
శరుద్రాకశంకరానపరా న్నూర్తాప్రత్యత్రాజ్ఞాత్వాతేషాం ప్రత్యే
కమేకైకంలక్షంతస్త్వైశంకరకవయఏవశంకరమూతయేప్రదత్తమివరా
జ్ఞోభిప్రాయభి-సర్వేపిచనుత్యతాస్తేన- తతఃకోపిరాజపురుషఃతద్వి
ద్వత్స్వకూపంద్రాగ్గ్రాజ్ఞివేదయామాస-రాజాచస్వమభిప్రాయంసా
త్వాద్విదితవస్తంతంమహేశమివమహాపురుషంవాన్యమాసఃసఖామభ్యగా
త్-సచస్వస్తీత్యాహరాజానం- గాజాచతనూంగ్యప్రణమ్యసిజకరకమ
తనతత్కరకమలమవలంబ్యసౌధాన్తరంగత్వాప్రోత్తుంగవాక్షుడవవిప్రః
ప్రాహ-విప్రభవన్నామ్నాకాగ్యక్షరాణిసౌఖ్యాగ్యవలంబితానికస్యవాదే
శఃభవద్విరహస్సుజనాకబాధతభి తతఃకవిగ్నిభితిరాజ్ఞోహస్తైకాభిదాస
భితిరాజావాచఽత్వాపాదయోఃపతి- తతస్తత్యాసీనయోఃకాభిదాస
భాజరాజయోరాసీత్సంధ్యా-రాజాసభేనధ్యాంవర్ణయేత్యవాదీత్ ||*||
వ్యసనిసభవవిద్యా క్షీయతేపంకజశ్రీః గుణిసభవవిదేశేదైన్యనూయాంతి
భృంగాః | కున్యపతిరివలోకంపీడయత్యంధకారోధనమివకృపణస్యవ్యర్థ
తామేతిచతుః|| పునశ్చ రాజానంస్తౌతికవిః||*||ఉపచారఃకతావ్యోయావ
దనుత్పన్నసౌహృదాఃపురుషాః| ఉత్పన్నసౌహృదానాముపచారఃకైతవం

భవతి||దత్తాతేనకవిభ్యఃసృష్టిసకలాపికనకసంపూర్ణా| వివ్యాంసుకా
వ్యరచవాంక్రమంకవీనాంచయోవిజానాతి|| సుకవేశ్శబ్దసౌభాగ్యంసత్ర-
విర్వేత్తినాపరః- పంథ్యానహివిజానాతి పరాంధౌహృదసంపదమితి|| త
తఃక్రమేణభోజకాళిదాసయోః ప్రీతిరజాయత - కతఃకాళిదాసంచేశ్యా
లంపటంజ్ఞాత్వాతప్తికాసర్వేద్వేషంచత్రుః - సకోపితంస్పృశతి- అథక
దాచిత్సభామధ్యేకాళిదాసమాలోక్యభోజేనమనసాచింతితం- కథమస్య
ప్రాజ్ఞస్యాపిస్తరపీడాప్రమాదత్తి- సోపితదభిప్రాయంజ్ఞాత్వాప్రాహ
*|| చేతోభువశ్చాపలతాప్రసంగేకావకథామానుషలోకభాజాం| య
ద్దాహశీలస్య పురాంవిజేతుఃతథావిధంసారుమమధకమాసీత్ || తతస్తు
ష్టోభోజరాజఃప్రత్యక్షరలక్షందదౌ||తతఃకాళిదాసఃభోజంస్తాతి||*||మహా
రాజశ్రీమణజగతియశసాలేధవళితేషయః పారావారం సరమపురుషో
యంమృగయతే | కపడికైలాసంకరివరమభామంకులిశభృత్రాళానా
ధంరాహుఃకమలభవనోహంసమధునా|| నీరక్షిరేగృహీత్వానిఖిలఖగత
తీర్వాతినాళీకజన్మాతక్రంభృత్వాతుసర్వానటజలనిధింశ్చక్రపాణిముఠ
కుండః - సర్వానుస్తుంగశైలాదహతివశుపతిఃఫాలనేత్రేణపశ్యకవ్యా
ప్రాత్వతీర్ణితకాంతాత్రిజగతినృపతేభోజరాజక్షితింద్ర||విద్వద్ప్రాజశిఖా
మణెతులయితుంధాతాత్వదీయంయశఃకైలాసంచనీర్క్యతత్రలఘుతాం
నిక్షిప్తవాత్పూర్ణయే | ఉత్తూణంతమపర్యమాసహచరంతన్ముగ్ధిన్
గంగాజలంతస్యాగ్రీఢణిపుంగవంతదుపరిస్ఫారంసుధాదీధితి|| స్వగాఢ
ద్దోసాలమత్రవ్రజసిసురమునేభూతలేకామధెనో వాత్సస్యానేతుకామ
స్తృణచయమధునాముగ్ధుగ్ధంనతస్యాః! శ్రుత్వాశ్రీభోజరాజప్రచురవి
తరణంప్రీడశుమగస్తనీసా వ్యధోహిస్యాత్ప్రియాసస్తదపితదరిభిశ్చ
ర్మితంసర్వముర్వాగ్నిం|| తుష్టారాజాప్రత్యక్షరలక్షందదౌ-తతఃకదాచిత్
శ్రుతిస్తృతిపారంగతాః కేచిద్ద్రాజానంకవిత్వప్రియంజ్ఞాత్వాక్వచిన్నగ
రాద్యహిఃభువనేశ్వరీప్రసాదేనకవిత్వంకరిష్యామిత్వస్యవిష్టాః- తేష్వేకే
నపండితంమన్యేనపకశ్చరణోపాతి - భోజనంచేహిరాజేంద్రీతి- అన్యే
నాసాతి- ఘృతసూపసమన్విశమితిఉత్తరార్థంనస్ఫురతి - తతోదేవతా
భవనంకాళిదాసఃప్రణామాగ్లమగాత్ - గంవీక్యద్విజాడీచుః-అస్మాకం
సమగ్రవేదవిదామపిభోజఃకీమపినార్పయతి - భవ్యాదృశాంహియశ్చైష్టం
దత్తై- తతోస్మాభిఃకవిత్వవిధానధియాత్ప్రీగతం - చిరంవిచార్యపూర్వా

ర్థమభ్యధాయి - ఉత్తరార్ధంకృత్వాదేహితతోష్ణభ్యంకిమపిప్రయచ్చుతి
 త్యుక్త్వాతత్పురస్తాదధామభాణి సచతచ్చుత్వా-మాహిపంచశరచ్చం
 ద్రచంద్రికాధవళంధర్షిత్వాహ- తేచరాజభవనంగత్వాకౌవారికానూచుః-
 వయంకవనంకృత్వాసమాగతాఃరాజానందర్షయితేతి- తేచకాతుకాత్
 హసంతోగత్వారాజానంప్రణమ్యప్రాహుః || * || రాజమాషనిభైదణం
 త్రైకటివిన్యస్తపాణయః- ద్వారతిష్ఠంతిరాజేంద్రఘాండసాఃశ్లోకశత్రవశ్చ
 తి || రాజ్ఞాస్రవేశితాస్తేప్రద్యుష్టరాజసంసదోమిళితా స్సహౌవకవిత్వం
 పతంతిస్త- రాజాతచ్చుత్వాఉత్తరాధాంకాళిదాసేనకృతమిజ్ఞాత్వా
 విప్రానాహ- యేనపూర్వార్థంకారితంతన్నుఖాత్ర- విత్వంకదాచిదపినక
 రణీయం- ఉత్తరాధాస్యకించీయేనేనపూర్వార్థాస్యేత్యుక్త్వాప్రత్యక్ష
 రలక్షందదౌ - తేషుచదక్షిణామాదాయగతేషుకాళిదాసంవీక్ష్యరాజా
 ప్రాహ- కవేఉత్తరాధాంత్వయాపతితమితి- కవిరాహ||*|| అధరస్యమ
 ధురిమాణంకుచకాతిన్యంపుశోశ్చతేక్ష్యంచ- కవితాయాంపరిపాకంహ్య
 నుభవరసికోవిజానాతి- రాజాచసుకవేసత్యంవదసి||*|| అపూర్వ్యాభాతి
 భారత్యాకావ్యామృతఫలేరసః- చర్వణైసర్వసామాస్యేస్వాదువితే-వ
 లంకవిః|| సంచిత్యసంచిత్యజగత్సమస్తంత్రయః పదాధాఃహృదయం
 ప్రవిష్టాః- ఇత్సోర్వికారామతయః కపీనాంముగ్ధాంగనాపాంగతరంగితా
 ని|| తతఃకదాచిద్వారపాలకఃప్రణమ్యభోజంప్రాహరాజః ద్రవిడదేశౌ
 త్ కోపిలక్షీధరనామా కవిద్వారమధ్యస్తఇతి- రాజాప్రవేశయేత్యా
 హ- ప్రవిష్టమేవసూర్యమివవిభ్రాజమానంచీరాదప్యవిదితవృత్తాంతంపే
 త్యురాజావిచారయామాస- ఆహ|| *|| ఆకారమాత్రవిజ్ఞానసంపాదితమ
 నోరథాః- ధన్యాస్త్రయేనశృణ్వంతిదీనాఃక్వాప్యథిణాంగిరః|| సచాగత్య
 తత్రరాజానంస్వస్తీత్యుక్త్వాతదాజ్ఞయోశవిష్టఃప్రాహ- దేవఇయం తేపం
 డితమండితాసభా-త్వంచసాక్షాద్విష్టురసి- అతఃకింనామపాండిత్యంమ
 మ- తథాపీకించీద్వచ్చి||*|| భోజప్రతాపంతువిధాయధాత్రాశేషైనిర
 స్త్రైఃపరమాణుభిఃకిం- హరేఃకరేభూత్పవరంబరేచభానుఃపయోధేరుదరే
 కృశౌనుః|| ఇతితతస్తైనపరిషచ్చమత్రుతా- రాజాచతస్యప్రత్యక్షరలక్షం
 దదౌ- పునఃకవిరాహ- దేవమయాసకటుంబేనాత్రనివాసాశయాసమా
 గతం||*|| క్షమీదాతామణగ్రాహీస్వామీపుణ్యేనలభ్యతే-అనుకూలశ్శుచిర్ద
 క్షఃకవినిద్వారసుదుర్లభః|| ఇతి || తతోరాజాముఖ్యామాత్యంప్రాహః

స్వైగ్యహాదీయతామితి-తతోనిఖలమపినగరంవిలోక్యకవపిమూర్ఖమమా
 త్యోనాపశ్యత్ -యంనిరస్యవిమషెగ్యహాదీయితే- తత్రసర్వత్రభిమౌ
 కస్యచితుగ్-విందస్యగృహంవీక్ష్యకువిందంప్రాహ- కువిందగృహోన్నిస్సర
 తవగృహంవిద్వానేష్యతీతి - తతఃకువిందోరాజభవనమాసాద్యరాజానం
 ప్రణమ్యప్రాహ- దేవభవదమాత్యోమాంమూర్ఖంకృత్వాగృహోన్నిస్సార
 యతీతి త్వంతువశ్యమూఖఃపండితోవేతి||*|| కావ్యంకరోమినహిచారుత
 రంకరోమియత్నాత్కరోమియచిచారుతరంకరోమి-భూపాలమాళిమణీ
 మండితపాదపీఠహోపాహసాంకకవయామివయామియామి||తతోరాజా
 త్వంకారవాదేనవదంతంకువిందంప్రాహ||*||లలితాతేవదపంక్తిఃకవితా
 మాధుర్యంచశోభనం! పరంతుకవిత్వంవిచార్యవక్తవ్యమితి-తతఃకుపితఃకు
 విందఃప్రాహదేవలతాత్రింతరంభాతికింతునవదామిరాజభర్తృఃపుభకవిద్వ
 ధ్ధమాదితి- రాజాప్రాహ-అస్తిచేదుత్తరంబ్రాహ్మీతి- దేవకాళిదాసా
 ద్యతెస్యంకవింసఃస్వేకోస్తిలేసభాయాంకాళిదాసాద్యతేకపితాతత్వవి
 ద్విద్వా||*||యత్సారస్వతవైభవంగురుకృపాపియ్యాపవాకోద్భవంత
 ల్లభ్యంకవినైవనైవహతతఃపాతప్రతిస్థాజుషా- కాసారేదివసంవసన్నపిప
 యఃపూరంపరంపంకిలం కుర్వాణఃకమలాకరస్యలభతేకింసారభంవైరి
 భః|| అయంమేవాస్తింభోవిశదవజవైదగ్యమధురఃస్ఫురద్భంధోవంధ్యః
 సరహృదికృతాఢ్యఃకవిహృదికటాక్షోవామాత్మ్యాదరదలితనేతాత్రింతగ
 లితఃకుమారేనిస్సారఃసతుకిమపియూనస్సుఖయతీతి || విద్వజ్జనవందితాసీ
 తాప్రాహ||*||విపులపృథయాభియోగేభిద్యతికావ్యేజహానమాఖణస్వే
 నిందతికంఠకమేవప్రాయశ్శుష్కస్తనీనారీ | తతఃకువిందఃప్రాహ||*||
 బాల్యేసుతానాంసురతేంగనానాంస్తుతౌకవీనాంసమరేభటానాం-త్వం
 కారయక్తాహిగిరఃప్రశస్తాఃకస్త్రైప్రభోమోహతరఃస్మరత్వం||తతోరాజా
 సాధుభోకువిందేత్యుక్త్వాతస్యాక్షరలక్ష్యందదా - మాభైషీలిపునఃకువిం
 దంప్రాహ - ఏవంక్రమేణాతిక్రాంతేకియత్యపితాలేబాణ్ణిపండితవరఃప
 రంరాజ్ఞామాన్యమానోపిప్రాక్తసకమతోదారిద్యమనుభవతి- ఏవంస్థి
 తేన్మపతిఃకదాచిద్రావెకాకీప్రచ్ఛన్నవేషస్స్ఫుపురేచరణబాణగృహ
 మేత్యాతిష్ఠత్ - తదానశీఢేబాణోదారిద్యద్వ్యాకృలతయాకాంతాం
 వక్తి- దేవిరాజాకియద్వారంమమ మనోరథమపూరయత్ - అద్యాపిపు
 నఃప్రాణితోదదాత్యేవపరంతునిరంతరప్రాణనారసే మూఖస్యాపి

జిహ్వజడీభవతీత్యక్త్వాముహూతార్థంమానేనస్థితఃపునఃవరతి|| *|| హ
రహరపురహరపరుషకహాలాహలఫలుయాచనావచసోః | ఏకైవతవరస
జ్ఞాతమభయరసతారతమ్యజ్ఞా|| దేవీ || దారిద్ర్యస్యపరామూర్తియా
చ్చానద్రవిణ్ముతిః| అపికౌపీనవాకాశంభుస్తథాపివరమేశ్వరః| సేవాసు
ఖానాంవ్యసనంభనానాంయాచ్చాగుణానాంకుస్మపః| ప్రజానాం| ప్రణవ్త
శీలశ్చసుతఃకులానాంమూలావఘాతఃకఠినఃకుతారః| తత్సత్యపిదారిద్యే
రాజ్ఞోవక్తుంమయాస్వయమశక్యం||*|| గచ్ఛౌక్షణమవిజలదోవల్లభతా
మేతినర్వలోకస్య | నిత్యప్రసారితకరఃకరోతీసూర్యోపిసంతాపంకించ-
దేవీవైశ్వదేవావసరేప్రాప్తాఃశ్రుభారాఃపశ్చాద్ధ్యాంతీతతదేవమేహృద
యంభునోతి-దారిద్ర్యనలసంతాపఃశాంతస్సంతోషవారిణా| యాచకా
శావిఘాతాంతదాహఃకేనోపశ్యామ్యతే| రాజావైతత్ సర్వంశ్రుత్వా
నేదాసింకిమపిదాతుమశక్యం ప్రాతరేవబాణంపురాణమనోరథం కఠి
ష్యామీతినిష్కాంతఃరాజా||*|| కృతోయైర్నచవార్షీచవ్యవసీతంనయైవ
దంయైరాత్మసదృశోనాగ్ధీకింతైఃకావ్యైర్బలైర్ధవైః| ఎవంపురేపతిభ్రమ
మాణెరాజనివర్తనచోరద్వయంగచ్ఛతి | తయోరేకఃప్రాహశకుంతః
సఖస్సారాంధకారవితతేపిజగత్యంజనవశాత్ సర్వంపరమాణుప్రాయ
మపివసుసర్వత్రపశ్యామిపరంతు సంభారగృహోత్కానకజాతమపినమేసు
ఖాయెతి- ద్వితీయోమరాశనామాచోరఆహ - ఆహృతంసంభారగృహో
త్కానకజాతమపినహితమితికస్మాద్ధైతోరుచ్యతెత్తితతః||శకుంతఃప్రాహ-
సర్వతోనగరరక్షకాఃపరిభ్రమంతినరోపిజాగరిష్యత్యేషాంభరిపటహాదీ
నానినాదేనతస్మాదాహృతంవిభజ్యస్వస్వభాగగతింధనమాదాయశీఘ్ర
మేవగంతవ్యమితి|| మరాళఃప్రాహ | సఖత్వమనేనకోటిద్వయపరిమిత
మణికనకజాతేనకింకరిష్యసీతి- శకుంతః - ఏతద్ధనంకస్మైచిద్ద్విజన్మనేదా
స్యామియథాయంవేదవేదాంగపారగోఅన్యంనప్రాధికాయతి|| మరాళః
సఖచారు||*|| ధదతోయుధ్యమానస్యపఠతఃపులకోధచేత్ - ఆత్సనశ్చవరే
షాంచతద్దానంపారుషంస్తృతం|| మరాళః- అనేనదానేనతవకథంపుణ్య
ఫలంభవిష్యతీతి అస్మాకంపితృవైతామహులాయంధమణియచ్చౌర్యే
విత్తమానీయతే|| మరాళః ||*|| శిరశ్చేదమంగీకృత్యాజితంద్రవ్యంనిఖల
మృషికథందీయతే || శకుంతః||*|| మూఖోనహిదదాత్యర్థంనరోదారిద్ర్య
శంకయా| ప్రాజ్ఞమృతరత్యథాంనరోనారిద్ర్యశంకయా||కించీద్వేదమ

యఃపాత్రంకించిత్పాత్రంశపోమయం | పాత్రాణాముత్తమంపాత్రం
 శూద్రాన్నంయస్యవోదరే || శకుంతః || అనేశవిత్తైనకింకరివ్యతిభవాణ ||
 మరాళః - సఖకాశీవాసికోపివప్రవటురత్రాగ్రాత్ - తేనాస్త్యట్పితుఃపురః
 కాశీవాసఫలంవ్యావణీతం - తిత్తోస్త్యత్రాతఃబాల్యాదారభ్యచార్యంకు
 ర్వాణోదైవవశాత్ స్వపాపాన్నివృత్తోవైరాగ్యాత్సకుటుంబఃకాశీమే
 వ్యతి- తదథామిదంద్రవిణజాతం- శకుంతః - మహద్భాగ్యంతవపితుఃత
 థాహి || * || వారాణసీపురివాసవాసనావాసితాత్సనా | కింశునాసమ
 తాంయాతివరాకఃపాకశాసనః || ఉషరంకర్తృసప్యానాంత్మత్రంవారా
 ణసీపురి | యత్రసంలభ్యతేమోక్షఃసమంచండాలపండ్వితైః || మరణంమం
 గళంయత్రవిభూతిశ్చవిభూషణం | కౌపీనంయత్రకౌశేయంసాకాశీకేన
 మీయతే || పవముభయోః సంవాదంశ్రుత్వాగాజాతుతోష అచింతయ
 చ్చమనసకర్తృణాంగతిస్సర్వదైవవిచిత్రా - ఉభయోరపిషవిత్రామతిరితి
 తతోరాజావిసివృత్త్యభవనాంతరేపితృపుత్రావవశ్యత్ - తత్రపితృపుత్రం
 ప్రాహ - ఇదానీంసరిజ్ఞాతశాస్త్రతతోపినృపతిః కార్పణ్యేనకిమపినప్ర
 యచ్ఛతి || కింశు || * || అథిన్దికవయతికవయతిపరిచవరతిస్తవోస్తుభ
 స్తైతి | పశ్చాద్యామీతు్యక్తమానీప్యప్తేంసమీలయతి || రాజాప్యేతచ్చు
 త్వాతత్సమీపంప్రాప్యమైవంవదేతి స్వగాత్రాత్సర్వాభరణాన్యత్రార్య
 దత్వాతస్త్యైతతోగృహమాసాద్యకాలాంతరేసఖాముపవిష్టః కాళిదాసం
 ప్రాహ - సఖ || * || కవినాంమానసంనౌమితరతిస్రతిభాంభసా || తతఃక
 విరాహా || యతోనేనవయాంసీవభువనానిచతుర్దశ || తతోరాజాప్రశ్య
 క్షరంముక్తాఫలలక్షందశ - తతఃప్రవిశతిద్వారపాలః - దేవకోపికాపీనా
 వశేషీవిద్వాద్వాదిత్సతీతి || రాజాప్రవేశయ || తతఃప్రవేశితః కవిరా
 గత్యస్వస్తీతు్యక్వానుక్తవోపవిష్టఃప్రాహ || * || ఇహనివసతిమేరుశ్శేఖ
 రోభూధరాణామిహహినిహితభారాస్సగ్రాస్సప్తచైవ | ఇమమతులమ
 నంతంఘాతలంభూరిభూతోద్భవనిరణసమథాంస్థానిమస్త్యవ్యధానాం ||
 రాజా - మహాకవేకింతేనామ - అభిధన్వ్యకవిః - నామగ్రహణంనోపితం
 పండితానాంతభాషివదామోయదిజానాసి || * || సహిస్తనంధయాబుద్ధి
 గణంభీరం గాహతేవచః | తలంతోయ సిద్ధద్రోష్ట్రం యస్మిరస్తిన
 వైణవీదేవాకణాయ || శ్లో || చ్యుతామిందోలేభాంతతికలమాభగ్నంఘ
 వలయంసమంచక్రీకృత్యవహసితముఖోశైలతనయా | అవోపద్యంపశ్యో

వతు గిరిశస్నాచగిరిజాసచక్రీడాచందోద్రశనకరణాపూరితతమః॥ కా
 లిదాసః॥ సఖక్రీడాచంద్రాదిరాద్వైష్టోపి- కథమిద్యశేతేదశామండలేమం
 డలేవిరాజత్యపిరాజనిబహుధనవతి- క్రీడాచంద్రః॥ * ॥ ధనినోవ్యదాన
 విభవాగణ్యం లేకురిమహాదరిద్రాణాం । హంతినయతఃపిసాసామతస్స
 ముదోపిమరురేవ॥ కించ ॥ ఉపభాగకాతరాణాంపురుషాణానుర్థసంచ
 యుపరాణాం । కన్యామణిరివసదనేతిన్యత్యర్థఃపరస్యాథే॥ సువణామణి
 కేయూరాడంబరైరన్యభూభృతః । కలయైవపదంభోజస్రైమామాహ్నితిసా
 రవితే॥ సుధామయానివసుధాంగళంతివిదగ్ధసంయోజనమంతరేణ । కా
 వ్యానినిర్వాప్యజమనోహరాణివారాంగనానామివయావనాని ॥ జ్ఞాయ
 తేజాతునామాపినరాజ్ఞఃకవితావినా । కవేస్తద్వ్యతిరేకేణనకీటిఃస్ఫు
 రతిక్షితౌ ॥ మయూరః॥ లేవంద్యాస్రైమహాత్మాసస్రైమాంలకేష్ఠిరంయ
 శః । యైనిబద్ధానికావ్యానియేచకావ్యేప్రకీర్తితాః॥ వరరుచిః॥ పదవ్య
 క్తివ్యక్తికృతసహృదయాబంధలిలే కవినాం మూగేన్యైకస్ఫురతిబుధ
 మాత్రస్యధిషణా । నచక్రీడాలేశవ్యసన పిశునోయంకులవధూకటాక్షా
 ణాంపంథాఃసఖలుగణికానామవిషయః ॥ రాజాక్రీడాచంద్రాయవింశ
 తిగజేంద్రాణామివంచకంచదదౌ- తతోరాజానంకవిస్తాతి॥ * ॥కంక
 ణనయనద్వంద్వేతిలకంకరపల్లవే । అశూబాభూషణవైచిత్ర్యంభోజప్ర
 త్యధియోషితాంతుష్టారాజాపునరక్షరలక్షుండదౌ॥తతఃకదాచితోగ్రపి
 జరాజీణాసర్వాంగసంధిఃపండితోరామేశ్వరనామాసఖామభ్యుగాత్ -
 సచాహ॥*॥పంచాననస్యసుకవేగజమాంస్రైన్యైకపశ్రియా । పారణాజా
 యలేక్వాపినర్వస్త్రైవోపవాసినః॥ వాహానాంపండితానాంచపరేషా
 మపరోజనఃకపింద్రాణాంగజేంద్రాణాంగాహాన్యైకపరః॥పవంహి
 సువణైఃపట్టచేలైశ్చకోభాస్యాద్వారయోషితాం- పరాక్రమేణదానే
 నరాజంతైరాజసందనాః - ఇత్యాకణ్యకారాజారామేశ్వరపండితాయస
 ర్వాభరణాన్యత్రీర్యలక్షద్వయంప్రాయచ్చుత్ - స్తౌతికవిః॥ * ॥భోజత్వ
 తీర్తికాంతాయాఃసభఃపాలస్థితంసుహత్ । కస్తూరితిలకంరాజాగు
 ణాకరవిరాజతే - ఋధాగ్రేనగుణాబూరియాత్ సాధువేత్రియతఃస్వ
 యం- మూఖాగ్రేపీచనబూరియాత్ బుధఃప్రీక్తానవేత్రిసః॥ లేనచమ
 త్యతాస్సర్వే - రామేశ్వరకవిః॥ * ॥భ్యాతింగమయితిసుజనస్సుకవిని
 దధాతికేవలంకావ్యం । పుష్టాతికమలమంభౌలక్ష్యాతురపినికయోజయ

తి॥ తతస్తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరంలక్షండదా - రాజేంద్రంకవిఃప్రాహ॥ *॥
 కవిత్వంనశుగ్రో త్యేవకృపణఃకీర్తివర్జితః । నపుంశకఃకింకురు తేపురస్థిత
 మృగీకృతా॥ సీతాప్రాహ॥ హతాదైవేనకవయోవరాకాస్తేగజాఅపి ।
 శోభానజాయతేయేమాంమండలేంద్రగృహంవినా ॥ కాలిదాసః॥ అదా
 త్యమానసంక్వాపినస్పృశంతీకవేగిరః। దుఃఖాయైవాలివృద్ధస్యవిలాసా
 స్తరుణీకృతాః॥ రాజా ప్రతిపండితంలక్షండత్రవార్ - తతఃకదాచిద్రా
 జానమస్తాదపికవిమండలాదధికంకాలిదాసమవలోక్య ఆయాంతంపరం
 వేశ్యాలోలత్వేనచేతసిఖేచలవంచకే - తదాసీతావిద్వద్భృందవందితా
 తదభిప్రాయంజ్ఞాత్వాప్రాహ- దేవ॥ * ॥ దోషమపిగుణవతిజనేదృష్ట్వా
 గుణరాగినోనభిద్యంతే । ప్రీత్యైవశశినిపతితంపశ్యతిలోకఃకళంకమపి॥
 తుష్టో రాజాసీతాయైలక్షండదా - తథాపి కాలిదాసంయథాపూర్వంనమా
 నయతియదా - తదానచకాలిదాసో రాజ్ఞోభిప్రాయంవిదిత్వాతులామి
 షణిప్రాహ॥ * ॥ పాశ్యప్రమాణపదవీంకోనామాస్తేతులేవలేపస్త్రానయ
 సిగరిష్టమధస్తాత్తదితరముచ్చైస్తరాంకురుషే॥ పునరాహ- యస్యాస్తిస
 ర్వతగతిస్సకస్త్యాత్స్వదేశరాగేణహియాతీభేదం। తాతస్యకూపోయమితి
 బ్రువాణాఃత్రారంజంకేపురుషాఃపిబంతి॥ తతో రాజ్ఞాకృతామవజ్ఞాంమ
 నసివిదిత్వా కాలిదాసోచుర్త్వనాఃనిజవేక్షయయా ॥ * ॥ అవజ్ఞాస్ఫుటితం
 ప్రేమసమీకర్తుంకఃకుశ్వరః । సంధినయాతిస్ఫుటితంలాత్రాలేపేనమా
 క్తికం॥ తతో రాజాపిఖన్నస్థితః - తతోలీలావతీఖన్నందృష్ట్వా రాజానం
 విషాదకారణమప్యచ్యుత్ - రాజాచరహాసిసర్వంతస్యైప్రాహ- సాచ
 రాజముఖంకాలిదాసావజ్ఞాంజ్ఞాత్వాపునఃప్రాహ- దేవప్రాణనాథసర్వ
 జ్ఞోసి॥ * ॥ స్నేహేనాహివరమఘటితోనవరంసంజాతవిఘటితేన్నహః-
 హృతనయనోహివిషాదీనవిషాదీభ్యవతినఖలుజాత్యంధః॥ పరంతు కాలిదా
 సఃకోపిభారత్యాఃపురుషావతారః - తత్సర్వభావేనసమ్మానయైనంవిద్వ
 ష్యః॥ పశ్య॥ * ॥ దోషాకరోపకుటిలోపికళింకీతోపిమిత్రానసానసమ
 యేవిహితోచ్యయోపి । చంద్రస్తథాపిహరనల్లభతాముపైతివైవాశ్రితేషు
 గుణదోషవిచారణాస్యాత్ ॥ రాజాపిప్రియేసర్వమేతత్సత్యమేవేత్యంగీ
 కృత్యశ్వఃకాలిదాసంప్రాతరేవసంతోషయిష్యామీత్యవోచత్ - అన్యేష్యా
 రాజాదంతథావనాదివిధివిధాయసిర్వత్తితస్యకృత్యపుఖాంప్రాప- ము
 క్తితాఃకవయశ్చ గాయకాలన్యేప్రకృతయశ్చసర్వేసమాజన్తుః - కాలిదా

సమేకమనాగతంపీత్యరాజాస్వసేవకమేకం తదాకారణాయవేశ్యాగృ
హంపేరివయానూస- సచగత్వాకాళిదాసంసత్వాప్రాహకవీంద్రత్వా
మాకారయతిభోజసరేంద్రఇతి- తతఃకవిర్వ్యచింతయత్ - గతేహిన్న
పేణావనూనితోహమధ్యప్రాతరేవాకారణేకింకారణమితి*||యంయం
నృపోసురాగేణసంమానయతిసంసది తస్యతస్యోత్సారణాయయతంలె
రాజవల్లభాః|| కింతుపిశేషాదాజ్ఞాఅన్వహంమాస్యమానేమయిమాయా
విదోమత్సరాద్వైరంబోధయంతి|| * || అవివేకవతిర్నృవతిర్నృత్రిషుగు
ణవత్సువక్రేతగ్రీహః - యత్రఖలాశ్చప్రబలాస్త్రతకంసజ్జనావసరః|| ఇతి
విచారయన్సభామాగచ్ఛత్ - తతోదూరేసమాయాంతంపీత్యసానంద
మాపనాదుత్థాయసుకవేమప్త్రియతమాద్యకథంవిలంబఃక్రియతిఇతిభాష
మాణఃసంచపల్పదాసిసన్ముఖోగచ్ఛతి - తతోసఖిలాపినభాస్వాసనాదు
త్థితా- సర్వేసఖాసదశ్చవమతకృతాః - వైరిణశ్చాస్యవిచ్ఛాయవదనా
బభూవుఃతతోరాజాసిజకరకమలేన ఆస్యకరకమలమవలంబ్యస్వాసనజే
శంప్రాప్యతంచసింహంసనేడుపవేశ్యస్వయంచతదాజ్ఞయాతత్రైవోపవి
త్తః- తతోరాజ్ఞఃసింహంసనాయాధేకాళిదాసే బాణకపిదక్షిణంబాహు
ముద్భృత్యప్రాహ|| * ||భోజఃకళావిద్భ్రుదోవాకాళిదాసస్యమాననాత్
విబుధేషుకృతోరాజాయేనదోషాకిరోప్యసా|| తతోస్యవిశేషణవిద్వద్భి
స్సహవైరానలఃప్రచీప్తః - తతఃవైశ్చిచ్ఛద్భినుద్భిఃమంత్రయిత్వాసర్వైర
పివిద్వద్భిఃభోజస్యతాంబూలవాహినీదాసిసనకనకాదినాసమ్మానితా -
తేచతాంప్రత్యుపాయమూఘః - సుభగేఅస్త్రతీర్కాఠికమసాకాళిదాసోగ
ళయతి- అస్మాసుకోపినైతేనకళాసావ్యంప్రవహతే వత్సేయతైనంరా
జాదేశాంతరంసాస్సారయతితథాభవత్యాకతకవ్యమితి- దాసిప్రాహ-భ
వద్భ్యోహారంప్రాప్య మయాయుష్కతాగర్వంక్రియతేతత్సమప్రథమం
హరోదాతవ్యఇతి-తతస్నాతాంబూలవాహినీవైదక్షిణంహారమాదాయ
వ్యచింతయత్ - తథాహి||బుధైరసాధ్యంకింవాప్తి-తతస్సమతికామిత్సు
కతిపయహాసరేషు- దైవాదేకాకిని ప్రసుప్తే తాబనిచరణసంవాహవాశే
వామస్యవిధాయతత్రైవకపటేననేత్రేఃమీయసుప్తా- తతశ్చరణచలనేన
సారాజానమీషజ్జాగరూకంసమ్యజ్ఞాత్వాప్రాహ|| సఖిమదనమాలిసద
రాత్వాకాళిదాసః దాసివేషణఅంతఃపురంప్రాప్యలీలాదేవ్యాసహారవ
తఇతి- రాజాతచ్చుత్వాఉత్థాయప్రాహ- తరంగవతికింజాగమీతి

సాచనిద్రావ్యాకులేవశ్యబోధి - రాజాచతస్యాఅవధ్యనిశ్రుత్యావ్య
చింతయత్ - ఇయంతరంగవతీనిద్రాయాంన్వస్పవశంగతావాశనావశా
ద్దేవ్యామశ్చురితంప్రాహ - సచస్త్రీవేషణాంతఃపురమాగచ్ఛతీత్యేతదసి
సంభావ్యతే - కోవామస్త్రీచరితంవేదేతితతశ్చేత్యంవిచార్య రాజాచరే
వ్యఃప్రాతరాత్మనికృత్తిమజ్వరంవిధాయశయాసః కాలిదాసంద్వాసీము
ఖనానాయ్యతదాగమనానంతరంతయైవలీలాదేవీం చానాయ్యదేవీంప్ర
త్యవదత్ - ప్రియేభదానీమేవమయాపథ్యంభోక్తవ్యమితి - ఇత్యుక్తేసాపి
తశ్చైవేతిపథ్యం గృహీత్వా రాజ్ఞోరజితపాత్రేదత్వాతత్రముద్గదాలీంపర్య
వేషయత్ - తతఃరాజాపితయోరభిప్రాయంజిజ్ఞాసమాసఃశ్లోకార్థంప్రా
హ | ముద్గదాలీగదవ్యాళికవీంద్రవితుషాకథమితి - తతఃకాలిదాసఃదేవ్యాం
సమీచవతిన్యామపిడత్తార్థంప్రాహ || అంధోవల్లభసంయోగేజాతౌ
విగతకంచుకా - దేవీతచ్చుత్వాపరిజ్ఞాతార్థస్వరూపాసరస్వతీవతవ
థాంవిదిత్వాస్త్రరముఖమనాగివబభూవ - రాజాప్యేతస్మస్త్వావిచారయా
మాన - ఇయంపురాకాలిదాసేస్నిహ్యతిఅసేనవతస్యాంసమీచవతిన్యా
మపిఞ్ఞానభ్యధాయఇయంచస్త్రరముఖబభూవ - స్త్రీణాంచచిత్తంకోవే
దః || అశ్వప్లుతంవాసవగజితంచస్త్రీణాంచచిత్తంపురుషంచభాగ్యం - అ
వషణంచావ్యతివషణంచదేవోనజానాతికుతోమనుష్యః || కింత్వయం
బ్రాహ్మణః - దారుణాపరాధిత్వేపినహంతవ్యితి - విశేషణసరస్వత్యాః
పురుషవతారభితివిచార్యకాలిదాసంప్రాహ - కవేనర్వథాలక్ష్మణేన
స్థాతవ్యంకింబహునోక్తేనప్రతివాక్యంకిమపినవక్తవ్యం - తతఃకాలిదాసో
పివేగేనోద్ధాయవేశ్యాగృహమేత్యత్ప్రాంత్యాహ - ప్రియేఅనుజ్ఞాందేహి
మయిభోజఃకుపితః - స్వదేశేనస్థాతవ్యమిత్యువాచ - అహహ || * || అఘ
టితఘటితానిఘటయతిఘటితఘటితానిదుఘటటికురుతే | విధిరేవతాని
ఘటయతియానిపుమాన్దైవచింతయతి || కించ || కిమపివిద్వద్భృందచేష్టి
తమేవేతిప్రతిభాతి - తథాహి || * || బహునామల్పసార్థాణాంసమవా
యోదురత్యయః | త్యజైవిధీయితేరజ్జుఃబధ్యంలేలేనదంతిసః | తతోవి
లాసవతీనామవేశ్యాతంప్రాహ || * || తదేవాస్యపరంమిత్రంయత్త్రసం
క్రామతిద్వయం | దృష్టైసుఖంచదుఃఖంచప్రతిచ్ఛాయేవదవణే | దయ
తమయివిద్యమానాయాంకింలేరాజ్ఞా - కింవారాజద్వైనవిత్తైనకార్యంసు
ఖననిశ్యంకంతిత్తమద్భవంతఃకుహరభి - తతఃకాలిదాసఃతస్మైవశనన్

కతిపయదినానిగమయామాస - తతఃకాలిదాసేగృహాంనిగతేరాజా
 నంలీలాదేవీపాహ - దేవకాలిదాసకవినాపాకంనితాంతంవిడతమా
 మైత్రీ తదదానీమనువితంకస్తాత్కృతం- యస్యదేశేవ్యవస్థానంనిషిద్ధం
 *|| ఇత్యోరగాత్కృమశఃసర్వణివర్వణియథారసవిశేషః | తద్వత్సజ్జన
 మైత్రీవిపరీతానాంతువిపరీతా|| శోకారాతిపరీతాణంప్రీతివిస్రంభభాజ
 నం| కేనరత్నమిదంస్పృష్టంమిత్రమిత్యక్షరద్వయం|| రాజాప్యేతల్లీలాదేవీ
 వచనమాకణ్యకపాహదేవికేనాపిమమేత్యభిధాయ | తత్రాకాలిదాసో
 దాసీవేషేణతః పురమాసాద్యదేవ్యాసహరమతత్కతి - మయాచైత
 ద్వాపారజ్ఞాసయాకపటజ్వరేణాయంభవతీచవీక్షితా- తతఃసమీపవ
 తిన్యామపిత్వయ్యోత్రతాథమిథంపాహ - తచ్చాకణ్యకత్వయాపి
 క్యేతోహాసః - తతశ్చసర్వమేతద్దప్త్యాబ్రాహ్మణహాసనభీరుణామయా
 దేశాన్నిస్సారితః- త్వాంచనీదాక్షిణ్యసహస్రీతి - తతఃహాసపరాదేవీచ
 మత్యోతాపాహ|నిశ్శంకందేవలహమేవధన్యా- యస్మాస్త్యంపతిరీదృ
 శఃయిత్వయాభుక్తశీలయాఃమమమనఃకథమన్యత్రగచ్ఛతి- యతఃసర్వ
 కామినీభిరపితాంతోపభాగేస్తత్రవోస్యి- అహహ- దేవత్వంయదిమాం
 సతిమసతీంవాలక్యత్వాగమిష్యసితహ్యహంసర్వధామరిష్యతి- తతో
 రాజాపిప్రియేసత్యవదసీతిమానయామాస-త ప్రంలోహగోళకంకారయా
 మాస-ధనుశ్చసజ్యంచకైతతోదేవీస్నాత్వాజపాతివత్యానలేనదేవీవ్య
 మానాసుకుమారగాత్రీసూర్యమవలోక్యపాహ||జగచ్ఛుక్తుస్త్యంసర్వ
 సాక్షీసర్వంవెన్సి|| జాగ్రతిస్వప్నకాలేచనుషుష్టాయదిమెపతిః|భోజ
 యేవవరంనాన్యోమచ్చిత్రైభావితోషినశ్చత్యుక్త్యాతతోదివ్యత్రయంచక్రే-త
 తశ్శుద్ధాయామంతఃపురేలీలావత్యాంలజ్జానతశిరాఃసృపతిఃపశ్చాత్తాపా
 తురోదేవీక్షుప్తస్వపాపిష్టంమాంకింవదామీతికథయామాస-రాజాచతదా
 వ్రభృతిననిద్రాతినచభుక్షేనకేనచిద్విక్రీకేవలనుద్విగ్నమనాఃస్థిత్యాది
 వానిశంప్రవిలసతి- కింనామమమలజ్జాకిన్నామదాక్షిణ్యంక్యగాంభీర్యం
 హానంకవేకవికోటిమకుటమణే కాలిదాసహా మమపాహసమహామూ
 ఘోనకమశ్రావ్యంశ్రావితోసిలవాచ్యమక్రోసీతి ప్రసుప్తజవగ్రహగ్రస్త
 జవమాయావిధ్యస్తజవపచాత - తతఃప్రియాకరకమలసిక్తజలసంజాత
 సుష్ణాకథమపితామేవప్రియాంవీత్యస్మాత్కృనిందాపరఃపరమేతివ్యథ - త
 తోనానాభహీనేవనిశాదినకరహీనేవదినశ్రీవియోగినీవయోషిత్ శక్ర

రహితేవసుధమానభాతిభోజభూపాలసభారహితాకాళిదాసేన - త
 దావ్రభృతినకస్యచిన్దుఖకావ్యం నకోపివినోదసుందరంవచోవక్తి- తతో
 గతేషుకేషుచిద్దినేషుకదాచిద్రాజాపూణ్యేందుమండలంశ్యకపురశ్చ
 లీలాదేవీముఖేందుంవీశ్యపాహి || తుభణఅణుఅణుసరణ్యస్సోముహచ
 దంసఖుపదాయే || కుత్రచపూణ్యేపిచంద్రమసనేత్రవిలాసాకదావాచో
 విలసితంప్రాతశోద్ధితః- ప్రాతర్విధిన్విధాయసఖంప్రాప్యరాజావిద్వ
 ద్వరాన్ప్రాహ - అశాలాకవయః ఇయంసమస్యాపూర్యతాంతతఃపత
 తి-తుభణఅణుఅణుసరణ్యస్సోముహచదంసఖుపదాయేపునరాహిత్యం
 చేత్సమస్యానపూర్యతేభవద్భిఃమద్దేశేస్తాతవ్యమితి - తతోభీతాస్తేకవ
 యఃస్వానిగృహాణిజగ్ముః చిరంవిచారి తేప్యథేకస్యాపిసార్థసంగతిస్సుభ
 రతి- తతస్సర్వైర్విమళితాబాణఃప్రేషితః- తతస్సుఖంప్రాప్యాహరా
 జానందేవసర్వైర్విద్యద్భిరహంప్రేషితః - అష్టోహసరానవధిమభిధే
 హినవమేస్నిపూరయిష్యంతి తే- నచేద్దేశాన్నిగచ్ఛంతి-రాజాలక్ష్మి
 త్యాహ- తతోబాణఃతేషాంవిజ్ఞాప్యరాజసందేశంస్వగృహమగాత్ - త
 తోష్టాదివసాఃఅతీతాః-అష్టమదినరాత్రౌమిళితేషు తేషుకవిషుబాణఃప్రా
 హ-అశాలాతారుణ్యమదేనరాజసన్యానమదేనకించిద్విద్యామదేనకాళి
 దాసోనిస్సారితోభవత్ - సమేభవంతస్సర్వపవకవయః-విషమేష్టానేతుస
 ఏకపవకవిఃతంనిస్సార్యఇదానీంకిం నామమహత్త్వమాసీత్ - స్థితేతస్మిన్
 కథమియమవస్థాస్త్వకం భవేత్-తన్నిస్సారణేయాబుద్ధిఃకృతాసాభవ
 ద్భిరేవఅనుభూయతేః * || సామాన్యవిప్రద్వేషేచకులనాశోభవేతిల
 ఉమాకూపస్యవిద్వేషేనాశఃకవికులభ్యహి || తతస్సర్వేగాఢంకలహా
 యం తెప్సమయా రాదయశ్చతతస్తేసర్వార్థకలహాన్నివార్యసద్యఃప్రా
 హః అద్యైవావధిఃపూణ్యః-కాళిదాసమంతరేణనకస్యచిత్సామఖ్య
 మప్తినమస్యాపూరణే || * || సంగ్రామేషుభటేంద్రాణాంకవీనాంకవి
 మండలే | దీప్తివాదీప్తివోనివాముహూరైవైవజాయతే | యదిరో
 చతేతతోద్యైవమధ్యరాత్రేప్రముదితచంద్రమసినిగూఢమేవగచ్ఛామః |
 సంపత్తిసంభారమాదాయయదినగమ్యతేశ్వేతాజసేవకాలస్యాబలా
 నిస్సారయంతి- తదాదేహమాత్రేజేవాస్త్వభిగళంతవ్యం - తదద్యమ
 ధ్యరాత్రేగమేష్యమతిసర్వేనిశ్చిత్వగృహమాగత్యభీవదదప్యాక్షేషు
 శకటేషుసంపద్భారమారోష్యరాత్రావేవనిషాగ్రింతాః - తఃకాళిదా

పఃతతైవరాత్రావిలాసవతీనదనోద్యానేవసన్ - పథిగచ్ఛతాంతేషాం
 గితశ్శ్రుత్యావేశ్యావేటింప్రీషితవాన్ - ప్రియేపశ్యకవితేగఘంజిబ్రా
 హ్మణాత్తన - తతస్సాసనమేత్యసర్వానసశ్యత్ - ఉపేత్యవకాళిదాసం
 ప్రాహ - * | ఏకేనరాజహంసేనయాశోభాసరసోభవత్ | నసాబకనహ
 సేనివరితస్తీరవాసినా || సర్వేచబాణమయూరప్రముఖాఃపలాయంతే
 హాత్రనేంశయత్తికాళిదాసఃప్రియవేగేనవాసాంసంభవనాదానయ - య
 భాపలాయనానావిప్రాకరత్రామి || * || కింపారుషంరక్షతియేనవా
 తాకాకంవాధనంనాథిజనాయయస్యాత్ | సాకింక్రియాయానహి
 తామబద్ధాకింజీవితంసాధువిరోధియదైవతతస్సకాళిదాసశ్చారవేషంజి
 ధ్నాయఖడ్గముద్వహాన్ - కోశాధణముత్తరంగత్వాతేమాభిముఖమాగ
 త్యసర్వాన్నియాప్యజయేత్యాశీర్వచనముదీర్యప్రచ్ఛచారణభావయా -
 అశుభావిద్యావారిధయో భోజనభాయాంసంప్రాప్తమహత్వాతిశ
 యాఃబృహస్పతయత్తవసంభూయకుశ్రజిగమిషవోభవంతః - కచ్చితుక
 శలంవోరాజాచకుశలీలస్తాభిఃకాశీదేశాదాగమ్యతే-భోజదశనాయ
 విత్తస్సహయాతతః - పరియాసంకుర్వంతస్సర్వేమాగ్రితాఃతతస్తే
 మకశ్చిత్తద్గిరమాకణ్యతంచచారణంమన్వమాసః - కుతూహలేనవిబుశ్చి
 త్ప్రహ- అశుభాచారణశృణు- త్వయాసంశ్చాదపిశోష్యతవవలతో
 మయాఅదైవోవ్యతేరాజ్ఞాకిలైభ్యోవిద్వద్భ్యః పూరణాయసమస్యో
 క్త- తర్హూరణాశక్తాఃకుపితారాజ్ఞాదేశాంతరేకవజ్జిగమిషవవితేనిశ్చ
 క్రమశ- చారణః - రాజ్ఞాకావాసమస్యాప్రోక్తతతఃపఠితసవిషశ్చిత్తు
 శణుఅణుఅణుసరత్కౌసోముహచక్షంసఖుషదాయచారణః- ఏతత్సార్వ
 వగూఢాధణంఏతత్పూణేణంమమండలంవీక్ష్యరాజ్ఞాపాతి-ఏతస్యోత్తరా
 ధణామిందంభవితమహాతి - అణుత్తదిబంజయది కహలణుకిదీతంసంపడి
 పదిచదంససర్వేశ్శ్రుత్యాచమతక్రతాఃతతః - ఛారణస్సర్వాప్రణవత్య
 నిర్యయా - తతస్సర్వేవిచారయంతిస్త్రాఅశుభాశ్రయంసాక్షాత్సరస్వతీ
 పుండాపేణసర్వేషాంఅస్తాకంపరిత్రాణాయాగతా - నాయంభసిత
 మహాతిమనుష్యః- ఆద్యాపకిమపితేనాపినజ్ఞాయతే- తతశ్శ్రుమేవగృ
 హణూసాద్యశకతేభ్యోభారముత్తార్థసాగ్రతస్సర్వైరపిరాజభవనమాగ
 గ్రహణ్యంతచేచ్ఛార్హంఏవనివేదయిష్యతి- తరఃఝడితిగచ్ఛామత్తియోజ
 యుత్వాతథాచక్రః- తతోరాజసభాంగత్వారాజానమాలాక్యస్వస్తీర్మ్య

క్వావివిశుః- తతఃబాణఃప్రాహ - దేవసర్వజ్ఞేనయ త్వయావత్య తేతది
 శ్వరవివ వేదకేమీవరా కాఉదరంభరయఃద్విజాః-తథాపుష్యతే॥ తులణ
 అణుఅణుసరత్కస్యోసోముహచదంసఖుపదాయె- అణుఇదిబంణయదికమా
 అణుకిదితంసంపడిపదిచదంస ॥ తులనామన్వసుసరతిక్లోస్యఃముఖచంద్ర
 న్యఖల్వేతస్యాఃఅస్తితివర్ణ్యోతేకథమసుకృతిస్తస్యప్రతిపదిచంద్రస్య ॥ రా
 జాయథావ్యవసితస్యాభిప్రాయంవిదిత్వాసర్వథాకాళిదాసః అత్యధిక
 దివసప్రాప్యస్థానేనివసతి- ఉపాయైశ్చసర్వంసాధ్యం - తతోబాణాయ
 రుక్మాణాంపంచదశలక్షాణిప్రాదాత్ - సంతోషమిషేణైవవిద్వద్భ్రం
 దంస్వంస్వంసదనంప్రతిప్రేషితం- గతేచవిద్వన్మండలేశ్వైర్ద్యౌరపాలా
 యానిష్టంరాజ్ఞాయదికేచిద్ద్విజన్తానతయాస్యంతితదాగృహమగ్యమానే
 తవ్యాః- తతస్సర్వమపివత్తమాదాయస్వగృహంగతేబాణేకేచిత్పండితా
 ఆహుః- అపెలూబాణేనానుచిత్వవధాయ-యదసావపిఅస్యాభిస్సహ
 నగరాన్నిషాక్రింతోపిసర్వమేవధనంగృహీతవాః-సర్వథాభాజస్యబా
 ణస్వరూపంజ్ఞాపయిష్యామః- యథాకోపినాన్యాయంవిధత్తైవిద్వత్సు- త
 తస్తేరాజానమాసాద్యదదృశుః- రాజాతాప్రాహుతత్స్వరూపంజ్ఞాత
 మేవభవచ్ఛిర్యథాథతయావాచ్యం- తతస్తేస్సర్వమేవనివేదితంతతః -
 రాజావిచారితవాః - సర్వథాకాళిదాసశ్చరణవేషణమగ్యయాస్తదీ
 యనగరమధ్యాస్తై - తతశ్చాంగరక్షకానాదిదేశ - అపెలూపల్యాణ్యం
 తాంతురంగాః-తతఃక్రీడోద్యానవ్రయాణెపలమాగ్యసరభవత్-అపెలూ
 ఇదానీంరాజాదేవసూజావ్యగ్రఇతిశుశ్రుమః- పునరిదానీంక్రీడోద్యానంగ
 మిష్యతీతివ్యానులాస్సర్వేభటాస్సంఘాయపశ్చాద్యాంతి- తతోరాజాతై
 ర్నిద్వద్భిస్సహఅశ్వమారుహ్యరాత్రాయత్రచారణప్రసంగస్సమజనితత్ప్ర
 దేశంప్రాప్తః- తతోరాజాచరతాంచోరాణాంపదజ్ఞాసనిపుణానాపలూ
 యప్రాహఅనేనవత్కళాయఃకోపిరాత్రోనిగతః తన్యవదానిఅద్యాపి
 దృశ్యం తెతానవశ్యంత్యితితతోరాజాప్రతిపండితంలక్షందత్వాతాప్రే
 షయిత్వాచస్వభవనమగాత్ - తేచపదజ్ఞారాజాజ్ఞయాసర్వతశ్చరంతోపి
 తమనవేక్షమాణావిమూఢాఇవాసః- తతశ్చలంభమానేసవితరిః కామ
 పిదాసీమేకంపదత్రాణం తృటతీమాదాయచర్మకారవెత్కగచ్ఛంతీం దృ
 ష్టోతుష్టాఇవాసః - తతఃతత్పదత్రాణంతయాచర్మకారకరేన్యస్తంభ
 క్యతైశ్చతస్యాఃకరాన్నిషేణాదాయరేణుపూర్ణైపథిముక్తంతదేన పదం

తస్యేతిజ్ఞాత్వాతాంచదాసీంక్రమేణవేశ్యాభవనంవిశంతీంపీక్ష్యతస్యాః
 మందిరంపరితోష్టయామాసుః- తతశ్చతైఃక్షణేనభాజశ్రవణపథవిషయం
 అభిజ్ఞానవారాణాంప్రితా- తతోరాజాసపారస్సామాత్యఃపద్భ్యామే
 వవిలాసవతీభవనమగాత్ - తతఃతచ్ఛ్చ్రీత్వావిలాసవతీంప్రాహకాళి
 దాసః- ప్రియేమతక్మతేకింకప్టంతేపశ్యవిలాసవతీ- సుకవె॥* ॥ఉపస్థితే
 విప్లవపవళుంసాంసమస్తభావఃపరిమీయతేతః | అపాతివాయానహిరూ
 లరాశేర్నిరేశ్చకశ్చిత్ప్రతిభాలిభదః ॥ నిత్రస్వజనబంధూనాంబుధైర్వి
 త్రస్యచాత్మనః | ఆపన్నకపపాషాణోజనోజానాతిసారతాం॥ అప్రాథి
 తానిదుఃఖానియథైవాయాంతిదేహీనః | సుఖానిచతథామన్యైదైన్యమ
 త్రాతిరిచ్యతే ॥ సుకవెరాజ్ఞాత్వయిమనాజ్నిరాకృతేవచసాపీమయాస
 హేదందాసీబృందంప్రదీప్తవహ్నోపతివ్యతి - కాళిదాసః- ప్రియేవైవం
 మస్తవ్యం- మాందృష్ట్యావికాసీకృతాసోభాజఃపాదయోఃపతివ్యతీతి- త
 తోవేశ్యాగృహంప్రవిశ్యభాజఃకాళిదాసందృష్ట్యాససంభ్రమమాశ్లేష్యపా
 దయోఃపతితి- సరాజాపతలిచ॥ *॥గచ్ఛతస్తిప్తతోవాపిజాగ్రతస్స్వపతో
 పివా| మాభూన్ననకదాచిన్యైత్వయావిరహితంకవె॥ కాళిదాసస్తచ్ఛ్చ్రీ
 త్వావ్రీడావనతాననస్తిప్తతిరాజాచకాళిదాసముఖమున్నమయ్యాహ. కా
 లిదాసకళ్యావాపదాసవచ్చాలితోయది| రాజమాగేవ్రజన్నత్రపరేషాం
 తత్రకాత్రపా॥ ధన్యాంవిలాసీనీంమన్యేకాళిదాసోయదేతయా| నిబద్ధస్వ
 గుణైరేషఃశకుంతలపంజరే॥ రాజానేత్రయోఃహాషాశ్రుమాజయతి
 కరాభ్యాంకాళిదాసస్య - తతఃతత్ప్రాప్తిప్రసన్నోరాజాబ్రాహ్మణే
 భ్యఃప్రశ్యేకంలక్షందదౌ - నిజతురగేచకాళిదాసమారోప్యసపరివారఃనిజ
 గృహంయయా- కియత్యపికాలేతిక్రాంతేరాజాకదాచిత్సంధ్యామాలో
 క్యప్రాహ॥*॥పరిపతిపయోనిధౌపతంగః॥తతోబాణఃప్రాహ- సరసిరు
 హాముదరేషుమత్తభృంగః॥తతోమహేశ్వరఃకవిః- ఉపవనతరుకోటరెవి
 హంగః॥తతఃకాళిదాసఃప్రాహ- యవతిజనేషుశనైశ్శనైరనంగః॥తుష్టో
 రాజాలక్షంలక్షందదౌ-చతుర్థచరణస్యలక్షద్వయందదౌ- కదాచిద్రాజా
 బహిరుద్యానమధ్యేమూగంప్రత్యాగచ్ఛంతంకమపివిప్రందదశ- తస్యక
 రేదమమయంకమరణంపీక్ష్యతంచాలిదరిద్రంజ్ఞాత్వాముఖశ్రియావి
 రాజమానంచావలోక్యతురంగంతదగ్రేనిధాయాహ-విప్రచమపాత్రం
 కిమథంపాశౌపహసీతి- సచవిప్రఃనూనంముఖశోభయామృదూక్త్యోచ

భోజితివిచార్యాహ- దేవదాన్యశిరోమణోభాజేపృథ్వింశాసతిలోహ
తామాభావస్సుమజని - తేనచమృతమయఃపాత్రంపహామీతి॥ రాజా ॥
భోజేశాసతిలోహతామాభావెకోహేతుఃతదా॥ విచారపఠతి ॥ అస్యశ్రీ
భోజరాజస్యద్వయమేవసుదుర్లభం । శత్రుశాంత్యంఖలైర్లోహంతా
మ్రుంశాసనపత్రైః॥ తతస్తుష్టోరాజాప్రత్యక్షరంలక్షందదా- కదాచిద్వా
రపాలఃప్రాహ-ధారేంద్రమారదేశాదాగతిఃకశ్చిద్విద్వాద్వాద్వారిత్యతి-
తత్పత్నీచతత్పుత్రసపత్నీకః- అతఃఅతిపవిత్రంవిద్వతుః-ఋంబంద్యాద్వారిత్యతి
తీతి॥ రాజా ॥ అహూగరియసీశారదాప్రసాదపద్ధతిః- తస్మిన్నవసరేగ
జేంద్రపాలఅగత్యరాజానంప్రణయ్యప్రాహ - భోజేంద్రసింహభదేశాధి
శ్వరేణసపాదశతంగజేంద్రాఃప్రేషితాఃషోడశమహామణయశ్చ- తతో
ఖాణఃప్రాహ॥ * స్థితిఃకవీనామివకుంజరాణాంస్వమందిరంవాస్యపమం
దిరంవా । గృహేగృహేకింభషకాశ్చవైతేభవన్తిభూపాలవిభూషితాః
గాః॥ తతోరాజాగజాపలోకనాయబహిరగాత్ - తతస్తంవిద్వతుః-ఋం
బంవీత్య చోభవండితోరాజ్ఞఃప్రియోహమితగర్వందధార - యన్తయా
రాజభవనమధ్యంగమ్యతే- విద్వతుః-ఋంబంతుద్వారపాలజ్ఞాపితమపిబ
హిరాస్తై - తదారాజాతచ్ఛేతిసిగర్వం విదిత్వాచోభవండితంసౌధాంగ
ణాన్నిస్సారితవాః- కాశీదేశవాసీకోపి తండులదేవనామారాజైస్వస్తీ
త్యుక్త్యాత్వత్ - రాజాచతంప్రచచ్ఛ- సుమతేకుత్రనివాసః! వర్తితేయ
త్రసావాణీకృపాణీరిక్తశాఖనః - శ్రీమన్నారదభూపాలస్తత్రదేశేవసా
వ్యహం- తుష్టోరాజాతస్తైగజేంద్రపత్తకందదా - తతఃకోపివిద్వానాగ
త్యప్రాహ- తపసస్సంపదఃప్రాప్త్యాతత్తపోపినవిద్యతే- యసత్వంభో
జకల్పదుఃకృష్టోచరముపైష్యసి ॥ తస్తైరాజాదశగజేన్ద్రాదదా - త
తఃకశ్చిద్బ్రాహ్మణపుత్రః భుంభారవంకుర్వాణోభ్యేతి - తతస్సర్వేసం
భ్రాంతాః- కథంభుంభారవంకరోషీతిరాజ్ఞోస్వద్భ్రాహ్మణోచరమానీతఃపృష్టః
సప్రాహ- దేవత్వద్దాసపాథాథా దారిద్ర్యస్యమజ్జతః- సకోపిహికరా
లంబందత్రైమత్రైభదాయకః॥ తతస్తుష్టోరాజాతస్తైత్రుంశగజేంద్రాప్రా
దాత్ - తతఃప్రవేశతిపత్నీ సహితఃకోపిలోచనోవిద్వాద్వాద్వారిత్యుక్త్యా
ప్రాహ॥ * ॥నిజాసపిగజాభోజందదానంప్రేక్ష్యపార్వతీ ! గజేంద్ర
వదనంపుత్రంరక్ష త్యద్యునుఃపునః॥ తతోరాజాసత్తగజాతస్తైదహః-
తతోరాజావిద్వతుః-ఋంబం తదైవపురతఃస్థితంవీత్యఖాన్యేణఃప్రా

హ॥ * ॥ క్రియాసిద్ధిస్సత్వైభవతిమహతాంనోపకరణే ॥ వృద్ధద్విజఃప్రా
హ॥ * ॥ ఘటోజస్త్రాస్థానంమృగపరిజనోభూర్జవసనంవనెవాసః కండాది
కమశనమేవంవిధగుణః । అగస్త్యఃపాఠోధియదకృతకరాంభాజకుహ
రేక్రియాసిద్ధిస్సత్వైభవతిమహతాంనోపకరణే ॥ తతోరాజాబహుమూ
ల్యానపిషోడశమణీతస్యైదదౌ - తతస్తత్పత్నీంప్రాహారాజా - అంబత్వ
మపిపత ॥ దేవీ ॥ రథస్యైకంచక్రంభుజగనమితాస్సప్తతురగానిరాలంబో
మార్గఃచరణవికలస్సారధిరపి । రవిర్యాత్యైవాంతంప్రతిదినమపారస్యనభ
సఃక్రియాసిద్ధిస్సత్వైభవతిమహతాంనోపకరణే ॥ రాజాతుష్టస్సప్తదశగ
జాసప్తరథాంశ్చతస్యైదదౌ - తతోవిప్రపుత్రంప్రాహారాజా - విప్రసు
తత్వమపిపత ॥ విప్రసుతః ॥ * విజేతవ్యాలంకారచరణతరణీయోజలసిద్ధిర్వి
పక్షుఃపాలస్త్యైరణభువి సహాయాశ్చకపయః । పదాతిర్మర్త్యోసౌసకలమ
వధీద్రాక్షసకులంక్రియాసిద్ధిస్సత్వైభవతిమహతాంనోపకరణే ॥ తుష్టో
రాజావిప్రసుతాయఅష్టదశగజేంద్రాప్రాదాత్ ॥ తతస్సుకుమారమ
నోజ్ఞనిభలాంగావయవాలంకృతాం శృంగారరసోపజాతమూర్తిమివ
చంపకలతామివలావణ్యగాత్రయస్తింవిప్రస్సుషాం వీక్ష్యనూనంభార
త్యాః కాపీలీలాకృతీరియమితి చేతసిన మస్మత్పృథ్వీరాజాద్రాహ - మాత
త్వమప్యాశేషంవద - విప్రస్సుషా - దేవశ్యాం ॥ * ॥ ధనుఃపాష్పంమార్శ్వి
మధుకరమయీచంచలదృశాం దృశాంకోణోబాణఃసుహృదపిషడాల్లా
హిమకరః । స్వయంచైకోనంగః సకలభువనంవ్యాకులయతి - క్రియాసిద్ధి
స్సత్వైభవతిమహతాంనోపకరణే ॥ చమత్కృతోరాజాలీలాదేవీభూష
ణానిసర్వాణ్యాదాయతస్యైదదౌ - అనన్యుంశ్చసువర్ణమాక్తికవైదూర్య
ప్రవాళాంశ్చప్రదదౌ - తతఃకదాచిత్సమస్తనామకవిఃప్రాహ ॥ * ॥ పథ్నా
స్సంహరదీర్ఘతావ్యజ నిజంలేజఃకర్కరంరవే శ్రీమన్వింశ్యగిరే ప్రసీ
దసదయంసద్యస్సమీపేభవ । ఇన్ధందూరపలాగునశ్రమవతీందృష్ట్యానిజ
ప్రీయసీంశ్రీమనోభజతవద్విషఃప్రతిదినంజల్పస్తిమూర్ఛంతిచ ॥ తస్మిన్నై
వక్షణకశ్చిన్నువణకారఃప్రాంతేషు పర్వరాగమణిమండితం సువణ
భాజనమాదాయరాజ్ఞోపురోముమోచ - తతోరాజాసీమంతకవింప్రా
హ - సుకవెద్ధదంభాజసంకామపిశ్రీయందర్శయతితతః - కవిరాహ ॥ * ॥ ధా
శేతత్వస్మీతాపేనపరాభూతస్త్విషాంపతిః । సువణపాత్రవ్యాజేనదేవ
త్యామేవసేవతే ॥ తతోతుష్టోరాజాతదేవపాత్రంముక్తాఫలైరాపూర్యప్ర

దాత్ - కదాచిద్రాజామ్మగయారసేనపురఃపలాయమానంవశాహంద్య
 స్త్వాస్వయమేకాకీతదాదూరంవనాంతమాసాదితవాణ - తత్రకంచనద్వి
 జవరమవలోక్యప్రాహ- ద్విజకుత్రగంతాసి- ద్విజఃధారానగరం-భోజః
 కిమ-ధాన్ద్విజః- భోజంద్రఘండ్రవిణేచ్ఛయా- సపండితాయదత్తై - ఆ
 హమపిమూఖిణంనయాచేభోజః - వివ్రతహిణత్వంపిద్వాణకవిర్వాద్వి
 జః- మహాభాగకవిరహం- భోజః- తహిణకిమపివర్షిజః- భోజంపినా
 మత్పదసరణింనకోపిజానాతి - రాజా - మమాశ్యమరవాణీపరిజ్ఞానమ
 స్తి- రాజాచమయిస్సిహ్యతి- త్వన్మణంచశ్రావయిష్యామికిమపికథాకౌ
 శలందర్శయ- విప్రః- కింవణాయామి|| రాజా||కలమానేతాన్వణాయ
 విప్రః|| * ||కలమాఃపాకవినమాఃమూలతలఘ్రాతసురభికల్వారాః|వవ
 నాకంపితశిరసఃప్రాయఃకుర్వన్తిపరిమశ్లఘాం||రాజాతస్త్వైసర్వాభర
 ణాన్వత్తార్యదదౌ- తతఃకదాచితుకంభకారవధూః - రాజగృహమేత్య
 ద్ద్వారపాలంప్రాహ- ద్ద్వారపాలరాజాద్రష్టవ్యః- సఆహ-కింతెరాజ్ఞా
 కార్యం- సాచాహ - నతేభిధాస్యామిసృపాగ్రవివకథయామి - ససభా
 యామాగత్యాహ- దేవకుంభకారప్రియాకాచిద్రాజ్ఞోదర్శనాకాంక్షిణీన
 వక్తిమత్పురఃకార్యంత్వత్పురతఃకథయిష్యతిరాజా || ప్రవేశయ ||పాచా
 గత్యనమసగ్రాత్యవక్తి | దేవమృణ్మననాస్త్వప్రంధానంవల్లభెనమే | సప
 శ్యస్తేవతత్రాస్తై త్వాంజ్ఞాపయితుమభ్యగాం | రాజాచచమత్యైతో
 నిధానకలశమానయామాస|| తద్ద్వారముద్ఘాటయోవత్పశ్యతిరాజాతా
 వత్తదంతర్వర్తిద్రవ్యంమణిప్రభామండలమూలోక్యకుంభకారవత్త్వితో
 మసాచప్రాహ||*||రాజాచంద్రంసజూలోక్యత్వాంతుభూతలమాగతం
 రత్నశ్రేణీమిషాన్మనేనక్షత్రాణ్యభ్యుపాగమణ ||రాజాకుంభకారవధూ
 ముఖాన్లోచికంలకోత్తరమాకణ్యచమత్యైతఃతస్యైసర్వందదౌ | తతః
 కదాచిద్రాజారాత్రావేణాకీసర్వతోనగరచేష్టితంసశ్యకపౌరగిరమాక
 ణ్యాయణచచార | తదాక్వచిద్వైశ్యగృహేవైశ్యఃస్వప్రియాంపాహ
 ప్రియేరాజా స్వల్పదానరతోపి ఉజ్జయినీనగరాధిపతేర్విక్రమార్కస్య
 దానప్రతిష్ఠాకాంక్షతే | సాకింభోజేనప్రాప్యతే | కైశ్చిత్ ప్రోత్రపరాయ
 తైమణ్యూరాదికవిభిమణిమానంపాపితోభోజః | వధంతుభోజో
 భోజవన|ప్రియేశ్యణ|| * ||ఆబద్ధకృత్రిమసటాజటిలాంసభిత్తిరారోపితో
 యదిపదంమ్మగవైరిణశ్చాస్త్వి మత్తైభకుంభతటపాటనలంపటస్యచాదంక

రిష్యతికథంహరిణాధిపస్య॥ రాజాశుక్రత్వావిచారితవా॥ అసౌసత్యమే
వవదతితతఃపునఃపునర్నదంతంశృణోతి॥ *॥ఆపన్నవివపాత్రందేహీత్యు
చ్చారణంనవైచుష్యంఊపపన్నమేవదేయంత్యాగస్తైవిక్రిమారూకిమువ
ణ్యోః॥ విక్రమారూత్యయాదత్తంశ్రీమన్గామశతాష్టకం॥ అగ్నినేద్విజ
పుత్రాయభాజేత్వస్త్రహిమాకుతః॥ ప్రాప్తోతికుంభకారోపిమహిమా
నంప్రజావతేః॥ యదిభాజోష్యవాష్నోతిప్రతిష్ఠాంతవవిక్రమ్॥ రాజా॥లో
కేసర్వోపిజనఃస్వస్వవౌనిశ్కంకంసత్యంవదతిమయావాలస్యేనవాసర్వ
ధావిక్రమారూప్రతిష్ఠానశక్యాప్రాప్తుం॥ తతఃకదాచిత్సవిఃరాజద్వా
రంసమాగత్యాహరాజాద్రప్తవ్యితి॥ తతఃప్రవేశిత్సోరాజానంస్వస్తీత్యు
క్త్వాతదాజ్ఞయోపవిష్టఃపతతి॥ *॥కవిషువాదిషుభోగిమదేహిషుద్రవిణ
వత్సుసతాముపకారిషు॥ ధనిషుధన్విషుధమధనేష్వుపిక్షితితలేసహిభోజ
సమోన్యపః॥ రాజాతస్త్వైబ్రతుంప్రాదాత్॥ తతఃకదాచిద్రాజాక్రీడో
ద్యానంప్రస్థితోమధ్యమాగణంకామపిమలినాంశువసనాంతీక్ష్ణకరతపసక
రవిదగ్ధముఖారవిందాంసులోచనాంలోచనాభ్యాంఆలోక్యప్రచచ్ఛ॥ కా
త్వంపుత్రిసాచతంశ్రీభోజభూపాలంముఖశ్రియావిదిత్వాతుష్టాప్రాహ॥
నరేంద్రబుభుకవభూః॥ హర్షసంభృతోరాజాతస్యాఃపద్యప్రబంధాసుబం
ధేనాహ॥ హస్తైకిమేతత్॥ సాచాహపలం॥ సచాహ॥ త్రూమంకింసాచా
హ॥ సహజంబ్రవీమిన్యవతేయద్యాదరాచ్ఛ్చాయితే॥ గాయంతిత్వదరి
ప్రియాశ్రుతఃసీతీరేషుసిద్ధాంగనా॥ గీతంగానత్యణంచరంతిహరిణాస్తే
నామిషందుర్లభం॥ రాజాతస్త్వైప్రత్యక్షరంలతుంప్రాదాత్॥ సర్వాభర
ణాన్యత్కార్యతంచతురంగందకాతతోగృహమాగత్యగవాక్షైఊపవిష్టః॥ త
త్రచాసీనంభోజందృష్ట్వా రాజవత్సానిస్థిత్యాకశ్చిదాహ॥ దేవసకలమహీ
పాలకకణయ॥ ఇతశ్చైతశ్చాద్భిర్విఘటితతటస్సెతురుదధెతోదుర్లం
భ్యుత్సాబహుభహీమపంకోగిరయం॥ ఇదాసీనిర్వృత్తైకరితురగనీరా
జనవిధౌ॥ నేజానేయాతారఃతవచరివపఃకేనచపథా॥ తుష్టోభోజఃవత్సా
నిస్థితస్త్వైవతస్యవంశ్యాపంచగజాదదా॥ కదాచిద్రాజామృగయా
రసపరాధీనోహయమారుహ్యప్రతస్థే॥ *॥ తతోనదీంసముత్తీణం
శిరస్యారోపితేంధనం॥ వేషేణబ్రాహ్మణంజ్ఞాత్వారాజాపపిచ్ఛసత్వ
రం॥ కీయన్తానంజలంవిప్రీ॥ సలహా॥ జానుదఘ్నంసరాధిప॥ సచమతర్కా
తోరాజాహ॥ ఈద్యశీకిమవస్థాతే॥ సలహా॥ నహినర్వేభవాద్యశాః॥ రా

జాప్రాహా | కుతూహలాత్ | విద్వజ్జయాచస్వకోశాధికారిణం | లక్షం
దాస్యతిమద్వచసాతతోవిద్వాక్కాష్టంభామానిక్షిప్యకోశాధికారిణంగ
త్వాప్రాహా || మహారాజేనప్రేషితోహంలక్షంమేదీయతాం || తతస్సహ
సాహా || విప్రభవన్మూర్తిఃలక్షంనాహతి | తతోవిషాదీసరాజానమే
త్యాహా | సపునహాసతిదేవనార్పయతి | రాజాకుతూహలాదాహా | లక్ష
ద్వయంప్రాథమ్యసదాస్యతి | పునరాగత్యవిప్రఃలక్షద్వయందేయమితి
రాజ్ఞోక్తమిత్యాహా | పునహాసతి | పునరపిభాజంప్రాప్యాహా | సపాపి
స్థూమాంహాసతి | నార్పయతి | తతఃకౌతూహలీలీలానిధిమహాశాంతః
శ్రీభోజఃప్రాహా | విప్రలక్షత్రయంయూచస్వఅవశ్యంసదాస్యతి | పునరే
త్యస్రాహా | రాజామేలక్షత్రయందాపయతి | సపునహాసతి | తతఃక్ర
ద్ధోవిప్రఃపునరేత్యాహా | దేవసనాసాయత్యేవ || * || రాజకనకధారా
భిష్ట్యయినర్పత్రవషణతి | ఆభాగ్యచత్రసంఘన్నైనుయినాయాంతిబింద
వః || త్వయివషణతిపజాస్యేనర్వేపల్లవితాదుమాః | అస్మాకమరకవృక్షా
ణాంపూర్వపత్రేషుసంశయః | ఏకమస్యపరమేకముద్యమంనిత్రువత్సమ
పరస్యవస్తునః | నిత్యముష్ణమహాసానరస్యతేనిత్యమంధతమసంప్రధావతి |
తతోరాజాప్రాహా || * || క్రోధమాకురుమద్వాక్యాన్లత్వాకోశాధికారి
ణం | లక్షత్రయంగజేంద్రాశ్చదశగ్రాహ్యస్త్యయాద్విజ | తతస్స్వంగర
క్షకంచప్రేక్షయతి | తతఃకోశాధికారిధమపత్రేలిఖతి || * || లక్షంలక్షం
పునలక్షంమత్తాశ్చదశదంతినః | దత్తాభోజేనతుష్టేనజానుదఘ్నప్రభా
షణాత్ || తతస్సినహాసనమలంకుగ్వాణైశ్రీభోజనృపతౌద్వారపాలలగ
త్యస్రాహా | రాజకోపిశుకదేవనామాకవిదాఃరిద్వవిడంబితోద్వారి
వతఃతే | రాజాబాణంప్రాహా | పండితవరసుకవెతత్వంవిజానాసి | బా
ణః | దేవశుకదేవపరిజ్ఞానసామర్థ్యాభిజ్ఞఃకాళిదాసపవనాస్యః | రాజా |
సుకవెసఖేకాళిదాసకింవిజానాసిశుకదేవకవిం | అహాకాళిదాసః || దేవ ||
* || సుకవిద్వితయంజానేనిఖలేపిమహీతలే | భవభూతిశుకశ్చాయంవా
ల్కికీస్త్రితయోనయోః || తతోవిద్వద్భృందవందితాసితాప్రాహా || కా
కాఃకింకింసకుర్వంతికోక్రింకారంయత్రయత్రవా | శుకపవపరంవక్తీన్యవహ
స్తోపలాతితః || తతోమయూరఃప్రాహా | అపృష్టస్తునరఃకించితేయూమూ
తేరాజస్సంసది | నకేవలమసన్మానంలభతేచవిడంబనాః | దేవతథావ్యుష్ట
తే || * || కాసభాకింకవిజ్ఞానంరసికాఃకవయశ్చకే | భోజకింనామలేదా

నంశుకస్తుప్త్యతియేనసః || తథాపిభవనద్వారమాగతశుకదేవఃసఖాయా
మానేతవ్యఎవ | తదారాజావిచారయతి | శుకదేవసామఖ్యంశ్రుత్వా
మామావిషాదయోఃపాత్రమాసీత్ | మహాకవిరవలోకితఇతిమామాఃఅ
స్త్రైసత్యవికోటిమకుటమణయెకింనామదేయమితిచవిషాదః | భవతుద్వా
రపాలప్రవేశయ | తతఃఅయాంతంశుకదేవందృష్ట్వా రాజాసింహాసనా
దుదతివ్రత్ | సర్వేపండితాస్తంశుకదేవంప్రణమ్యసవినయముపవేశయ
న్తి | సవరారాజాతంసింహాసనేఉపవేశ్యస్వయంతదాజ్ఞయోపవిష్టః | తత
శ్శుకదేవశ్శపాహ | దేవధారానాథశ్రీవిక్రమనరేంద్రస్యయాదాసలక్ష్మీః
త్వామేవసేవతే | దేవమాళవేంద్రపనధవోనాన్యేభూభుజఃయస్యతేకా
లిదాసోదయోమహాకవయఃసూత్రబద్ధాఃపక్షిణఇవనివపన్తి | తతఃపఠతి ||
ప్రతాపభీత్యాభోజస్యతపనోమిత్రతామగాత్ | ఔర్వోబాడపతాంధతై
తటిక్షణికతాంతా || రాజా || తిష్ఠసుకవెనాపరఃస్లోకఃపఠనీయః || * ||
సువణంకలశంపాదాత్ దివ్యమాణిక్యసంభృతం | భోజశ్శుకాయసం
తుష్టోదంతినశ్చచతుశ్శతం || ఇతిపుణ్యపత్రేలిఖత్వాసర్వంబత్వాకోశాధి
శారీశుకంప్రస్థాపయామాస రాజాస్వదేశంప్రతిగతం శుకంజ్ఞాత్వాతు
తోప | సాచపరిపత్సంతుష్టా | అన్యథావమాకాలేవాసుదేవోనామక
వికశ్చేదాగత్యరాజానందృష్టవా | రాజా | సుకవేపజన్యంపఠ- తతః
కవిరాహా || * || నోచింతామణభిర్నకృత్పుత్రుభిరోక్తామధెన్వాదిభిరోక్త
దేవైశ్చపరోపకారనిరతైఃస్థాలైర్నసూక్ష్మైర్పి | అంభోధేననిరంతరంజ
లభయైస్తాముర్వరాంసింహతాథోరేయేణధురంత్యయా ద్యవహతామస్యే
జగజ్జీవతి | రాజాలక్షందదౌ || కథాచిద్రాజానందిరంతరందీయమాసమా
లోక్యముఖ్యామాలోవక్త్రమశక్తోరాజశ్శయనభవనభిత్రౌ వ్యక్తాన్యక్షరా
ణిలిఖితవా || * || అపదధంధనంరక్షేత్ | రాజాశయనాదుత్థితోగచ్ఛ
భిత్రౌతాన్యక్షరాణిపీత్యస్వయంద్వితీయచరణంలిలేఖ || శ్రీమతామాప
దఃకుతః | అపరేద్యుఃఅమాలోద్విద్యతీయంలిఖతందృష్ట్వాస్వయంతృతీయం
లిలేఖ | సాచేదవగతాలక్ష్మీః | పరేద్యుఃరాజాచతుర్థంలిఖతిసంచితాథో
వినశ్యతి | తతఃముఖ్యానూత్యఃరాజ్ఞఃపాదయోఃపఠతి | దేవక్షంతవ్యోయం
మమాపరాధః | అన్యదాధారాధీశ్వరముపరిసాధభూమాశయానంమత్వా
రశ్చిద్ద్విజచోరఃఖాతపాతపూర్వంరాజ్ఞః కోశగృహంప్రవిశ్య బహూని
వివిధరత్నానితైదూర్యాదీనిపృత్వాతానితానిపరలోకమునానిమత్వా

తత్రైవతై రాగ్యమాపనో విచారయామాసః॥ శ్లో॥ యద్వ్యంగః కృష్టి న
శ్చాంధాః పంగవశ్చ దరిదిణః | పూర్వోపాజాతాపావస్యభవమశ్నంతే దే
హినః ॥ తతో రాజాని ద్రాక్షయే దివ్యశయస్థితో వివర్జనాణికంకణాలంకృ
తందయితవగః ॥ గృనీయమాలోక్యగజతురగరథః | దాతిసామగ్రించ చిం
తయ రాజ్యసుఖసంతుప్తః | సమీదభరాదాహ ॥ * ॥ దేతో హారాయవ
తయః సుహృదోఽకూలాః | సద్బాంధవాః సణయగర్భగిరశ్చైభృత్యాః | వ
ల్లంతి దంతిః | వహస్తరథాస్తురంగాః | ఇతి చరణత్రయం రాజ్ఞోక్తం | చతుర్థ
చరణం రాజ్ఞో ముఖాన్నః స్పగతి | సతదాచోరేణశ్చిత్వాపూరతం | సం
మీలనేనయసయోర్నహికించ దస్తే ॥ తతః గ్రంథితో గ్రంథః | రాజాచోరంపీత్య
తస్మై వీరవలయమచాత్ | తతస్తస్య-రోపీరవలయమాదాయ | బ్రాహ్మణ్య
హంగత్వాశయానం బ్రాహ్మణ్యుభాయతస్మై తస్మాన్పాహ | విస్రవతదా
జ్ఞః పాణినలయం బహుమూర్ఖం తస్మాత్ప్రేతస్యాన్పాహ | విస్రవతదా
ణః పణ్యపిద్యాంతో వ్యక్తియ దివ్యభూషణాని పట్టమకూలాని చ జగ్రాహ | త
తో రాజసయాః కేచన ఏవం చోరం మన్యవానాః రాజ్ఞో సవేదయంతి | తతో
రాజసకటనీతః | రాజాపుచ్ఛతి | విస్రధాత్యం సతమపినాస్తి అవ్యప్రా
తరేవదివ్యకుండలాభరణట్టమకూలాని కుతః | విస్రవః ప్రాహ ॥ * ॥ శ్వైః
కోటరశాయుభిర్బృతమివత్కాంత్యతంకచ్చుప్తైః పారీక్షింశ్యకుపంకపీతలు
తనావ్యప్తికముపమూర్చితం | తస్మిన్ శుక్రాశుకస్య కాంబలదేనాగ
త్యతచ్ఛ్రేష్ఠితంయత్రాకుంభనిమగ్నవన్యః | రిణాంయూక్తైః కయః పీయతే ॥
తుష్టో రాజా తస్మై వీరవలయం చోరప్రదత్తం నిశ్చిశ్యస్వయం చలత్సంవదౌ |
అన్యథాకోపికపశేఖరః విష్ణ్వాఖ్యః రాజద్వారినమాగన్వైః | ప్రవేశితో రా
జానంద్యష్టాస్యస్థిపూర్వకం ప్రాహ ॥ * ॥ ధారాధీశధరామహేంద్రగ
ణనాకౌతూహలీయామయం వేధాన్త్యగణనాంచకారఘటికాఖండేన
రేఖాందివి | సైవేయం త్రదతాపగాసమభవత్స్వస్తుల్యభూమీధరాభావా
త్తత్త్యజతిస్యసోమవనీపీతేతుషారాచలః ॥ గాజాలోకోశ్వరోష్ఠోకమా
కణ్యకేందేయమివ్యచింతయేత్ | తస్మిన్ క్రణేతదీయకవిత్వమప్రతిద్వం
ద్యమాకణ్యసోమనాథాఖ్యకపేమకాఖంవిచ్ఛాయమభవత్ | తతస్యదౌ
ష్ట్యద్రాణానం ప్రాహ | దేవాసాసుకవిర్భవతి | రమసోకగాపివీక్షితాస్తి
రాజసభా-యతో దారిద్ర్యవారిధిరయం- అన్యచజీణామపికాపీనం నా
ప్తి | తతో రాజాసోమనాథం ప్రాహ ॥ * ॥ నిరవద్యానిపద్యాని యేద్యనా

ధన్యకాక్షతిః | భిక్షుణాకక్షునిక్షిప్తఃకిమిక్షుర్నిరసోభవేత్ || తతస్సర్వే
భ్యోతాంబూలందత్వారాజాసభాయాఉదత్తత్ - తతస్సర్వైర్వ్యవో
న్యమిత్వభిదాయ- అద్యవిష్టుకవేకవిత్వమాకణ్యోసోమనాథేనసమ్యక్
ప్ర్యమకారి - తతస్సముద్ధితావిద్వత్పరిషత్ - తతోవిష్టుకవిరేకంపద్యం
పతేలిభిత్వాసోమనాథకవిహస్తైదత్వాప్రణమ్యగంతుమారభత- అత్రస
భాయాంత్యమేవచిరంనంద - తతోవాచయతిసోమనాథకవిః || * || ఏతే
మహాతరుణమారుతఘాయమానదావానజైఃకవిభిలేషుమహీరుహేషు |
అంభానచేజ్జలదముంచసినూవిముంచపజ్రంపుసఃక్షిపన్సిద్యయకస్యహే
తోః || తతస్సోమనాథకవిఃఖలమపిట్టమకూలవిత్తహిరణ్యమణిమరం
గమాదిసంపత్తికళత్రసస్తాగ్రవశేషందత్తవాణ - తతోరాజామృగయార
సప్రవృత్తోగచ్ఛాతంవిష్టుకవిమాలోక్యవ్యచింతయత్ - మయాస్త్యైభోజన
మపినప్రదత్తం-మామనాద్యత్యఅయంసంపత్తిపూర్ణస్వదేశంప్రతియా
స్యతి-పుచ్చామి-విష్టుకవేకుతఃసంపత్తిఃప్రాప్తా - కవిరాహా||*|| సోమనా
థేసరాజేంద్రదేవత్వవృహభిక్షుణా- అద్యశోచ్యతమేపూర్ణంమయికల్ప
ప్రమాయితం-రాజాపూర్వంసభాయాంశ్రుతస్యశ్లోకస్యఅక్షరలక్షణంబదా
సోమనాథేనయాపట్టత్తంతావదపిసోమనాథాయదత్తవాణ - సోమనా
థఃప్రాహ||కిసలయానికుతఃకుసుమానావాక్వచఫలానితథావనవీరుధాం -
అమయకారణకారుణికోయదానతరతీహపయాంసిపనోధరః || తతఃవి
ష్టుకవిసోమనాథదత్తైనరాజ్ఞాదత్తైనచతుష్టవాణతదాసీమంతకవిఃప్రా
హ||*||వహతేభువనశ్రేణీంశేషఃఫణాఫలకస్థితాంకమతపతినామధ్యేపృష్ఠం
నదాసచధార్యతే | తమపితురులేకోదానీనంపయోనిభరాదనాత్ అహ
హమహతాస్సీమానశ్చరిత్రవిభూతయః || కదాచిత్సోమతలేరాజానమే
త్యభ్యుత్యఃప్రాహ- దేవఅభిలేస్వపికోశేమయద్విత్తజాతమస్తీతత్సర్వం
దేవేనకవిభోదత్తం - పరంతుకోశకృహేభనభేశోపినాస్తికోపికవిఃప్రత్య
హంద్వాఠివృతి - ఇతఃపరంకవిర్విద్వావాకోపిరాజైనజ్ఞాపృథగ్గతిము
ఖ్యామాత్యేనదేవస్మిథౌవిజ్ఞాపనీయమిత్యక్తం - రాజాకోశస్థంసర్వంద
త్తమితీజానన్మపిప్రాహ- అద్యద్వారథంకవింప్రవేశయి - తతోవిద్వానా
గత్యస్వస్తీతివదప్రాహ|| * || సభాసినిరవలంబేసంగతాదీమణికాలంత్య
దభిముఖవిస్మయోత్తానచంచూపుతేన | జలధరజలసారాదురతస్తావదా
స్తాంధ్యసోపిమధురస్సైసశుత్రశ్చాతేన || రాజాతదాకణ్య - ధీర్జీవితం

యద్విద్వాంసఃకవయశ్చద్వారమాగత్యసీదంతి - తస్యైవిప్రాయసర్వా
 జ్యోభరణాస్యత్రాద్యఃకా-తతోరాజానోశాధికారిణమాహుయాహా -
 భాండారికముంజరాజస్యతథా మేషూర్వేషాంచ యేకోశాస్సంతి తేషాం
 మధ్యేరత్నపూణాణాకలశానాహర - తతఃకాశ్చీరదేశాస్త్యుచుకుండకవి
 రాగత్యస్వస్తీత్యుక్త్వాప్రాహా * || త్వత్కృతౌబలకాభాజనిమజ్జనభయా
 నివ! సూర్యేంచబింబమితోభక్తేకుంభద్వయంనభః|| రాజాతస్యైవ్రత్య
 క్షరంలక్షణదహ-పునఃకపిరాహా || *|| అనంతకానియావద్విచాతకాశూ
 నీతేంబుద! తావంతోపిశ్చయోదారనమక్తబంబిందః || తతస్సరాజాత
 స్యైవతతురగాపిదహ-తతఃభాండారికోలిఖతి || * || యచుకుండాయకవ
 యేజాత్యానశ్వాణశతంకహా । బోజఃసరత్తలక్షాపితేనాసాయాచితః
 పునః || తతోరాజాసర్వానవివేత్తప్రేషయిత్వాంతగఞ్చుతి తతోరాజ్ఞ
 శ్చామరగాహీపాహి || * || రాజస్త్వంజకులప్రదీపసకలక్షృపాల
 చూడామణీయుక్తంసంచరణంతవాన్మృతమణిచ్ఛత్రేణరాతావపిమా
 భూత్వద్వదనావలోకనవశాస్త్రీగ్రాధినమశ్శశీమాఘాచ్ఛేయమరుం
 ధతిభగవతిమశ్శీలతాభాజనం || రాజాతస్యైవ్రత్యక్షరంలక్షణదహ- అన్య
 దాకుండిసగరాస్రోపాలోనామకవిరాగత్యస్వస్తీపూర్వకంప్రాహ*త్వ
 చ్చిత్రైభోజనిర్యాతంద్వయంతృణకణాయతే - కోశ్చీరవిరోధినాంసైన్యం
 ప్రసాదేకనకోచ్ఛయః || రాజాశుక్త్యాపితుష్టోనదాస్యతిరాజపురుషైఃస
 హచర్పాంకుర్వాణస్తీప్రతి- తతఃకవిఃస్యజింతయత్ - కిమురాజ్ఞోనాశ్రా
 వితతఃక్షణేనసమున్నతమేవానలోక్యరాజానంకవిరాహా || * || హేపాథో
 ధయభోన్నతంహిభవతా దిగ్వాప్యవృతాశ్శర్వతః మశ్యేకీరతథాకరిష్య
 సిభుక్షీరాభితుల్యంరసః । కింత్వేపక్షమతేనసీక్షణమపిగ్రీష్టాప్యశా
 వ్యాకులఃపారీనాదిగణస్త్వదేశశరణస్తద్వపఃతావతిరయత్ || రాజా
 కపిపృథ్వయంవిజ్ఞాయగోపాకవేదారిద్యోగ్నినానాలోతం దగ్ధోసీతివ
 ద్దాషోదశమణీననఘాణ్యోషోదశదంతీద్రాశ్చదహ- ఏకాదశరాజాధా
 రానగరేచరణక్వచిచ్ఛిరాలయోప్రసుప్తంపురుషద్వయమవశ్యత్ - త
 యోరేకోవిగతనిద్రోవక్తి- ఆహూత్యంమమాజ్జరాసన్నపవ-కస్త్యం
 ప్రసుప్తోసి- జాగషిణోవా- తతస్త్యపరఅహ- విప్రప్రణతోస్తి- అహ
 మపిబ్రాహ్మణ్యుత్రః- త్వామత్రప్రథమరాత్రోశయానంవీక్ష్యప్రదీప్తౌహ
 ప్రదీపకమండలూనవీతాద్భిర్బ్రాహ్మణంజ్ఞాత్వా భవదాస్త్రరాసన్న

ఏవాహం ప్రస్తుత్యైశ్చ దానీం త్వత్తిరమాకణ్యో ప్రబుద్ధోఽస్మి - ప్రథమః ప్రా
 హ- వత్సయదిత్వం ప్రణతో సితతో దీఘా యుగ్ధవ- వద శుత ఆగవ్యే తే
 కిం తే నామ అత్ర వకింకార్యం ద్వితీయః ప్రాహ- విప్రభాస్కర ఇతినామ -
 పశ్యేను సముద్రితీ రే ప్రభాసతీ ఘనమీ పేవ సతి ముతా మ తత్ర భోజస్య వితర
 ణం బహుభిః వ్యావణీకతం తతో యాని తు మహా మా గతః త్వం మమ వృద్ధ
 త్వాత్పితృ కల్పీసి- త్వమపి చద || స ఆహు త్వశా కల్యణ తి మే నామ- మయా
 ఏక శిలాన గర్భ్యా ఆగవ్య తే భోజం వతి ప్రపితా శయా వత్సవ్యయాను క్రమ
 పిదుఃఖం త్వయి జ్ఞాయతే - కీదృశం తద్వద తతో భాస్కరః ప్రాహ- తా
 తకిం బ్రవీ మహి ఖం || * || క్రమజ్ఞామా శ్శీశ వశ్య వా ఇవ భ్యశం ముదా శయా
 బాంధవాలిస్తా జర్ఘు రఘుఘో రిజతులవైరో మంత థా బాధ తే గేహి
 న్యామ్రుతీ తాం శుకం ఘటయితుం కృత్వా స కాకుష్ఠితం కుప్యంతీ ప్రతి వేక్ష
 లోక గృహిణీ నూచిం యథాయాచి తా || రాజా శ్శు త్వా సర్వా భరణాన్య
 త్తార్యత స్తై త్వా ప్రాహ - భాస్కర సేవం త్యే తే వ తే బాలాః ర్ఘుడి తి దేశం
 యాహి- తతః శా కల్యః ప్రాహ || * || అత్యున్మతా వసు మతీ దళితో రివ గణః
 కోడి కృతా బలవతా బలి తాణలక్ష్మీః - ఏక త్రజన్వ కృతం యద నేన యా
 నా జన్మ త్రయే త ఒకరో త్వమమః పురాణః || తతో రాజా శా కల్యాయులక్ష
 త్రయం దత్తవత్ - అన్యదా రాజాన్య గయా ర సేన విచరత్ తత్ర పురస్స
 మా గత హరిణ్యాం బాణే సపి థాయా మసి పితృ శయా కోపిక పరాహ || * ||
 శ్రీభా జేన్మ గయాం తే సేన హసా చా పేన మారోపితే ప్యాక గాణం త గతే
 పినుష్ఠి గతి తే బాణేం గల గ్నే పిచ | స్థా నా నై న్నవ లాయితం న చలితం నో
 తగ్రం పితం నో తే ప్లవం మృగ్భృమృగే గం కరోతి దయతం కామోయ
 మిత్యా శయా || రాజా త స్తై ప్లవతయం ప్ర యచ్ఛతీ - అన్యదా సీం హా సన
 మ్మలంకు ర్వాణై శ్రీభోజన్య తో ద్వార పా ఆగత్య ఆహ - దేవ జాన్మ పీతీ
 రవాసి కాచ వ్యే కబ్రామ్నా నీఠి చ పి ద్ద్వారిః స్థతి- రాజా - ప్రవేశయత
 ఆగచ్ఛంతీ రాజా ప్రణమతీ సా తం ది రంజ వేన్మ క్త్వాహ || * || భోజ ప్రతా
 పాగ్ని రపూర్వ పక్ష జాగతి భూభృత తుక స్తలిషు | యప్రీ ప్ర విష్టె రిపు
 పాథి వా నాం శృణ్వా సరో హం తి గృహం కి శేమ || రాజా త స్తై ర్త్వే పూ
 ణాం కలశం ప్ర యచ్ఛతి తతో లిఖతీ భాండా రికః || * || భో జేన కలశో ద
 త్తమృవణా మనీపంభృతః | ప్రతావస్తు తి తుష్టై నృధా యై రాజసం సది |
 అన్యదా కూర దేశా దా గతః కశ్చి త్చా రో రాజా నం ప్రాహ - దేవ సీం హా !

దేశేనుయాకాచసచాముండాలయేరాజకన్యాపృష్టా - సాచమాంకృష్టా
 మాశేవదేశదేవస్యమహిమానంబహుధాశ్రుతంత్వమపివదేతి - ప్రచ్ఛ -
 మయాచరిస్యాదేవగుణావ్యావణితాః - సాచాశ్యంతతోషాచ్ఛందసత
 రోనిఃపరుపమంగభాఖండంబత్వాయథాస్థానంప్రపేదే - దేవగుణాభవ
 ణాసపాప్రంతదేతస్యహాణ - ఏతస్సృస్యతపరిపభభరణభృంగాభుజం
 గాశ్చసమాయాంతి - రాజాతస్యమీత్వాతుకస్తస్మైలక్షందత్తవా -
 తతోదామోదరకవిస్తస్మిమేణరాజానంస్తతి || * || శ్రీమచ్ఛందనవృక్షస
 స్త్రిబహవస్తేశాఖః కాననేయేమాంసారభమాత్రకంనివసతిపాప్రయేణపు
 ప్పశ్రీయా | ప్రశ్యంగంసుకృతేనతేనశుచినాఖ్యాతప్రసిద్ధాత్మనా - యో
 సోగంధగుణస్వయాత్రకటితఃకృషావిహపేత్కృతే || రాజాస్మస్తుతిం
 బుధ్యాలక్షందదౌ - తతోద్వారపాలకస్యప్రామా - దేవకాచిత్సుత్ర
 ధారీస్త్రీద్వారివతాతే - రాజాప్రదేశయ - తతస్సాగత్యరాజానంప్రణీప
 త్యాహ || బలిఃపాతాభలయోభాకృత్యైత్రకమత్రకిం | అభాకృతోదివి
 స్థోపచిత్రకంబుసుమీస్వయాః రాజాతస్యైవప్రశ్యక్షరంలక్షందౌ - తతఃక
 దాచిత్సృగయాపరిశ్రాంతః రాజాశ్చవిశ్నూమాకారతతోరథస్తాత్త్రికృతిస్తేత
 త్రమన్లినాథాఖ్యకవిరాగత్యప్రామా || * || శాఖాశతశచివతాస్సంతికియం
 తోనకాననేతరవః | పరిమభభరమిభదలికుండలితజఢాశ్శాఖనోవిరళాః || త
 తోరాజాతస్యేహస్తవలయందౌ - తత్త్రీవలసినేరాజ్ఞీకోపిచిద్వానాగ
 త్యస్వస్తీశ్యుష్ట్యప్రామా - రాజకాశేచేశమారభ్యతీర్థయాత్రయా
 పరిభ్రామ్యతేచక్షిణదేశవాసినామయా - రాజాత్వాద్యశాంతీర్థవాసి
 నాందశనాత్రాత్రాలోకస్త్రిసలహా - వయంమాంత్రికాశ్చ - రాజావి
 ప్రేషుసర్వంసంభావ్యతే - రాజాపునఃప్రామా విప్రమంత్రివ్యయాయ
 ధావరలోకేఫలప్రాప్తిః తథాశిమిహలోకేష్యప్తివిప్రః రాజకాసరస్వతీవ
 రణారాధనాద్విద్యానాప్తివిశాశ్వవిదితా - రంభనావాప్తిభాగ్యాధీనా
 * || గుణాఃఖలుగుణా ఏవగుణాభూతిహేతవః | ధనసంచయకర్తృణా
 భాగ్యాలపృథగేవహి || దేవిచిద్వాగుణాపలలోకానాంప్రతిష్టయైభవంతి
 నశుకేలంసంపదః | దేవ || * || ఆత్మాయత్రైస్థణగ్రామేనైగుణ్యురి
 వచనీయతా | దైవాయత్రైషువిత్తైషుపుంసాంకానామవాచ్యతా || దేవ
 మంత్రాధానోప్రతిహతాశక్తిస్సాస్యత్ || దేవసకంకుయాహాలంపశ్యమ

౧. యస్యశిరసికరోనిధీయతే ససరస్వతీప్రసాదేనలస్థలితవిద్యాప్రసార
స్నాన్యత్ - రాజాప్రాహ - సుమతేమహతిదేవతాశక్తిః - తతోరాజాకా
మపిదాసీమాకార్యవిప్రంప్రాహ - ద్విజవరతస్యావేశ్యాయాశ్శిరసికరం
నిధేహి - విప్రస్తస్యాశ్శిరసికరనిధాయతాంప్రాహ - దేవియద్రాజా
జ్ఞానయతితద్వద - తతోదాసీప్రాహ - దేవాహమద్యసమస్తవాఙ్మయ
జాతలహస్తామలకవత్సశ్యామి - దేవాదిశక్తింవణణయామి - తతోరాజా
పురః ఖడ్గంఘోష్యప్రాహ - ఖడ్గంమేవ్యావణణయేతి - దాసీప్రాహ -
* || ధారాధరస్త్వదసిరేషనరేంద్రచిత్రంపషణంతివైరివని
తాజనలోచనాని | కోశేనసంతతమసంగతరాహవేస్యదారిద్ర్యమభ్యుద
యతిప్రతిపాథిణవానాం || రాజాతస్మైరత్నకలశౌననఘాఙ్ఘాపంచద
దౌతతస్త్రమ్మిక్షుజెకుతశ్చిత్ గంచకవయస్యమాజన్తుః - తానవలోక్యకు
షద్విచ్చాయసుఖం రాజానంపృష్ట్యామహాశ్వేరకపిఃపృక్షమిషేణాహ ||
* || కింజాతోసిచతుష్పేథేఘోతరచ్చాఘోసికింఘాయయా | ఇన్నశ్చే
త్ఫలితోసికింఫలభవైఃపూణోఽసికింసన్నతః | హౌసద్వృక్షనహస్నసం
ప్రతిచిరంశాఖాశీఖాకషణణ | ఘోభానౌటనభంజనానజనతస్మైస్వరేవ
దుశ్చేష్టితైః || తతోరాజాతస్మైలక్షండకా - తతస్త్వేజవరాః - పృథక్పృ
థగాశీర్వచనముదీర్యయథాక్రమం రాజాజ్ఞయా కంబళడ్రుపవిశ్యమంగ
ళంచకుః - తతః పకఃపఠతి || * || కూమణఃపాతాళగంగాపయసివిహర
తాంతత్తతీకూఢముస్తామాదత్తామాచిపోత్రీశిథిలయతుఫణామండలంకుం
డలీంద్రః | దిక్పాతంగామృణాళీకబీచనకలనాంకుర్వతాంపర్వతేంద్రాః
సర్వేస్వైరంచరంతుత్వయివహతివిభాభోజదేవీంధరిత్రీం || రాజాచమ
త్కృతఃతస్మైశతాశ్వాదకా - తతోభాందారికోలిఖతి - క్రీడోద్యానేన
రేంద్రేణశతమశ్వాఃమనోజవాః - ప్రదత్తాఃకామదేవాయసహకారతరో
రథః - తతఃకాదాచిదోఘోజోవిచారయతిస్త - మత్సద్యశోనదాన్యఃకోపినా
స్తీతి - తద్గర్వంవిదిత్వాముఖ్యామాత్యోవిక్రమారగస్యపుణ్యవత్రంభోజా
యప్రదశయామాన్ - భాజస్తతపత్రేకించిత్రస్తావమషశ్యత్ - తథా
హివిక్రమారగఃపిషాసయాప్రాహ || * || స్వచ్ఛంసజ్జనచిత్రవల్లఘుత
రందినాథిశశచ్చితశంపుత్రాం గనవత్తైవమధురం తద్బాల్యసంజల్పవ

త్ | ఏలోశీరలవంగచందనలసత్ర- రూపకస్తూరికాజాజీపాలిలికేతతై
 స్సరభితంపానీయమానీయతాం || తతోమాగధఃప్రాహ || * || వక్త్రాంభో
 జంసరస్వత్యధివసతిసదాశోణవవాధరస్థైబాహుః కాకుష్ఠవీగ్యస్తృతికర
 నిపటుడః ట్టిణస్తేసముద్రః (వాహిస్యఃపార్శ్వమేతాఃకథనుపిభవతోవై
 వముంచత్యభీష్టంస్వచ్ఛేదిత్తీకుతోభూత- ధయనరపతే తేంబుపానాభి
 లాపః || తతోవిక్రమారఃప్రాహ- తథాహి || * || అష్టాహాటకకోటయ (స్త్రీ)
 నవతిముక్తాఫలానాంతులాఃపంచాశన్నధుగంధమత్తమధుపాఃక్రోధాధ
 తాస్సింధురాః | అశ్వనామయుతంప్రపంచచతురంవారాంగనానాంశ
 తందత్తంపాంధ్యవృషేణయాతకమిదం వైతాళికాయార్వతాం | తతో
 భాజఃప్రథమతవలద్భుతంవిక్రమారః- చతిత్రందృష్ట్యానిజగర్వంతత్యాజ
 తతఃకదాచిద్ధారానగరేరాత్రోవిచరణరాజాక్వచనదేవాలయేశీతాభుం
 బ్రాహ్మణమిద్ధంపతంతమవలోక్యస్థితః || శీతేనాధ్యుషితస్యనూఘజలవ
 చ్చింతాణావెమజ్జత శ్శాంతాగ్నేఃస్ఫుటితాధరస్యధమతః క్షుష్ణానుకు
 ష్టానుకమ | నిద్రాకావ్యవమానీతేవయతాసంత్యజ్యమారంగతాస
 త్పాత్రప్రతిపాదితేవకమలానోహీయతేశర్వరీ | ఇతిశ్రీత్వారాజాప్రా
 తస్తమాహూయపవ్రచ - విప్రఃపూర్వేచ్యఃరాత్రోత్వయాదాచుణ్శీ
 తభారఃకథంసోఘః || విప్రఃపా || * || రాత్రోజానుకీణవాభానుఃకృశాను
 స్సంధ్యయోద్వయాః | ఏవంశీతంమయానీతంజా
 నుభానుకృశానుభిః || రాజాతస్త్వైమవణాకలశత్రయంప్రాదాత్ - తతః
 కవిఃరాజానంస్తౌతి || * || ధారయిత్వాత్వయాత్వానంమహాత్యాగధనా
 ధునామోచితాబలికణాద్యాస్వయశోనుప్తవేత్తనః || రాజాతస్త్వలక్షం
 దదామ్ | ఎకదాక్రీడోద్యోనపాలకగత్యపకమిక్షుదంధంరాజ్ఞఃపురోమ్మో
 చ - తంచరాజాకరేగృహీతవాన్ - తతోమయూరికవిః నితాంతపరివ
 యవశాత్ ఆత్మవిరాజ్ఞాకృతామవజ్ఞాంపనసినీధాయగ్నిక్షుమిషేతాహా ||
 * || కాంతోసిస్యమధురోసరసాకులోసికించాసిసంచశరకామ్నాకమద్వి
 తీయం | ఇత్యోతవాప్తీసకలంపరమేకమానంయత్రేవితోభజసిరసతాం
 క్రమేణ || రాజాకవిహృదయంజ్ఞాత్వామయూరంసమ్నానితవాన్ - తతః
 కదాచిద్ద్రాప్రాసాధోపరిక్రీడాపరోరాజాశశాంకమూలోక్యప్రాహ || * ||
 యదేతచ్ఛంద్రాంతర్లలదలవలీలాంవితనుతేతదాచేష్టైలోకశ్శశకఇతిన్
 మాంప్రతితథా | తతశ్చాధోభూమాసాధాంతరంప్రవిష్టఃకశ్చిచ్ఛిరలహ

* | అహంత్వీయం మన్యేత్వనతివరహాశ్రాంతరుణీకటాక్షోలాకాపాత
 వ్రణణికకళంకాకితతలం || రాజాతత్ శ్రుత్యాప్రాహ- అహంమామహ
 భాగకస్త్యమకరా తేకోశకృహనాద్యేతస్థనీతనలహ దేవలభయం
 నోదేహీతి- రాజాతథేతి - తతో రాజానంసహ రఃవ్రణహ్యస్వవృణ్డ్రాంత
 మకథయత్ - తుష్టా రాజాచో రాయదశకోటిసువర్ణాస్యాష్టామత్రాణ
 గజేంద్రాంశ్చదహ- తతఃకోశాకాతీధనమనప్రేలిఖతి || * || సత్యైవో
 రాయప్రతిహతమృత్యుప్రతిభియోలై భుఃపీతః ప్రాదాదుః రిలసపాదద్వ
 యకృతే | సువర్ణానాంకోటిర్దశదశనకోటిక్షతగీర్ణగజేంద్రాన్యాష్టా
 మదముదితనూజన్యఘ్నివాః || తతఃతదాదిద్వారపాలకత్యప్రాహ - దే
 వకాపీనావశేషోపద్వారద్వారినవణలభేత్తరాజా- ప్రదేశయతి- తతఃప్ర
 విష్టస్సకవిరోధనూలోక్య ఆప్యమేదారిన్యోనాశోభవివ్యతీత మత్వాతు
 ష్టోహషాశ్రుణీముమోచ- రాజాతినూలోక్యప్రాహ - కవేకింఠోది
 షీతి- తతఃకవిరాహ- రాజాఅకణణయస్త్వహ్మోతి || * || ఆయెలా
 జాఉన్వైపధివచనమాన్యగృహీనేశోఃకిశోణయత్నాన్యపిహితవ
 తీదీనవదనా | మయిక్షీణోపాయయదప్రతద్యశావశుబహుభేతవంతశ్చ
 ల్యం మేత్వమసిపునరున్దతుమందితః || రాజాశివశిష్యకృష్టకృష్టేన్యూదీర
 యాప్రత్యక్షరలక్షందత్వాప్రాహ- సుకవెత్వరితంగచ్ఛగేహం- త్వన్య
 హిణీభన్నానుభూదితితతఃకదాదిన్యగయాపరిశ్రాంతో రాజా కన్యవి
 మ్మహావృక్షస్యఛాయామాశ్రిణ్యతిస్థతిస్తతత్రశాంభవదేవో నావకవిః క
 శ్చేదాగత్యరాజానంవృక్షమిషేణాహ || * | ఆమోదైమరయతోమృగాః
 కిసలయోల్లాసైస్తవచాతాపసాఃపుష్పైఃపట్పరణాఃఫలైశ్చకునయో ఘ
 మాదితాచ్ఛాయయా | సర్వంధైగణంఽగదా స్వయైవవిహితాఃసర్వే
 కృతాథాన్తతః త్వంవిశ్వోక్త్యలిక్షయోసిభవతా భగ్నావదో న్యేద్య
 మాః || కించ || * || అపిదితగుణాపిసత్రావిధానికశేణమవమతిమధుధా
 రాం | అనధిగతఃపిమథాపిచహరితిన్యశంమాలతీమాలా || శాభ్యాంక్షో
 శాభ్యాంచమత్రాతో రాజాప్రత్యక్షరంలక్షందదా - అన్యడాశ్రీభోజకీ
 మన్నహేశ్వరంనంతుంశినాలయమభ్యగాత్ - తదాకోపిబ్రాహ్మణోరా
 జానంశంసన్నధౌప్రాహ దేవ || * || అర్థందానవవైరిణాగిరిజయాప్యధం
 శిష్యావృథాతందేవేభ్యంజగతీతలేఘరహరాభావేసమన్వీలతి | గంగాసాగ
 రమంబరంశశికలా నాగాధిపత్నీతలం సర్వజ్ఞత్వమధీశ్వరత్వ మగమ

త్వాంమాంతుభిక్షాటసం | రాజాలక్షరలక్షండదా - తతః కదాచిత్వారపాల
 లలగత్యప్రాహ - దేవకోపివిద్వాద్ద్వారిత్యతీతిరాజా - ప్రవేశయతి -
 తతః ప్రవిష్టోవిద్వాద్పఠతి | * | క్షణమప్యనుగృహ్యోతియందృష్టితైసురాగ
 నీ | ఈవ్యాయోవత్యజత్యాశుతంనరేంద్రదరిద్రతా || రాజాలక్షండదా -
 పునరపేపఠతికవిః | కేచిన్మూలాకులాశాఃకతివిదపిపునసంధనంబంధ
 ఖాఃఛాయాంకేచిత్ప్రసన్నాః ప్రపదమపిఫరే పల్లవానున్నయంతి | అ
 న్యేపుష్పినిపాణౌదధతితదవరేగంధమాత్రస్యపాత్రం వాగ్వల్యాఃకింతు
 మూఢాః ఫలమహాహనహిద్రష్టుమప్యత్సహస్రై || ఎతదాకణ్యబాణః
 ప్రాహ || * || పరిచ్ఛిన్నస్వాదోమృతగుడమధుక్షౌద్రపయసాంకదాచి
 చ్చాభ్యాసాద్భజతిననువైరస్యమధికం | ప్రియాబింబోష్ఠేవారుచిరకవివా
 క్యేప్యనవధిర్నవానందఃకోపిస్సుతతితురసోసౌనిరువమః | తతోరాజాల
 క్షండత్రవార్ - తతఃకదాచిత్ సింహాసనమలంకుర్యాణేశ్రీభాజేద్వార
 పాలలగత్యప్రాహ - దేవవారాణసీదేశాదాగతఃకోపిభవభూతిర్నా
 మకవిఃద్వారిత్యతీతి - రాజాప్రాహప్రవేశయతి | తతఃప్రవిష్టస్సోపిసఖా
 మగాత్ తతస్సభ్యాస్సర్వేతదాగమనేనతుష్టాఅభవత్ - రాజాచభవభూ
 తింపేక్ష్యవ్రణమతిస్తనచస్వస్తీత్యుక్త్వా తదాజ్ఞయోపవిష్టః భవభూతిః
 ప్రాహ | దేవ || * || నానీయం తేమధునిమధుపాఃపారిజాతప్రసూనైఃనా
 భ్యధ్యం తేతుహినరుచినాచంద్రికాయాంచకోరాః | అన్నద్వాక్ష్మాధురి
 మధురమాపద్య పూర్వావతారాఃషోల్లాసాస్సుస్వయమిహవిబుధాః
 కింముదాభ్యర్థనాభిః || నాస్త్వాకంశివికానకాపికటకా ద్వాలశ్రీయాస
 త్రియానోత్తుంగస్తరగోనకశ్చిదనుగోనైవాంబరంసుందరంకింతుక్షూ
 తలవర్త్యశేషవిచుషాంసోహిత్యవిద్యాజుషాంచేతస్తాషకీశిరోనతికరీ వి
 ద్యానవద్వ్యాప్తినః || ఇత్యౌకణ్యబాణఃపండితపుత్రఃప్రాహ - ఆపాపధ
 రాధీశసఖాయామహంకారంచూకృథాః || * || నిశ్వాసోపినిర్యాతిపాణే
 హృదయవతిగని | కింపునఃప్రకటాటోవవదబద్ధాస్థరస్వతీ | తతోభవభూ
 తిఃపరాభవసుసహమాసఃప్రాహ || * || హతాదాకృష్టానాంకతిషయవ

దానాఁడరచయితాజనస్సధాఁగుశ్చేదహహకవినావశ్యవచసా । భవే
దద్యశ్వోవాకిమిహబహుసాపాపినికలౌఘటానాం నిమాఁతుస్త్రీభవన
విధాతుశ్చకలహః ॥ పునరాహ - కాళిదాసకవేర్వాణికదాచిత్సద్గిరాస
హ- కలయత్యద్యసామ్యంచేద్భీతాభీతాపదెపదె - తతఃకాళిదాసఃప్రా
హ సఖభవభూతేమహాకవిరసి-అత్రకిమువక్తవ్యం ॥ * ॥ ఏషాధారేంద్ర
పరిషత్సహాపండితమండితా । ఆవయోరంతరంచేత్తిరాజావాశిష్యసన్ని
భః ॥ తచ్చత్వారాజాప్రాహ-యవాభ్యాంరత్యంతోవణణియత్తి ॥
భవభూతిః ॥ * ॥ ముక్తాభూషణమిందుబింబమజనిప్యాకీణతారంసభః
స్మారంచాసమపేతచాపలభూదిందివరేముద్రితే । వ్యాలీనంకలకంఠ
మందరణితం మందానిలైమణందితం నిమ్పందస్తబకాచచంపకలతాసా
భూన్నజానేతతః ॥ తతఃకాళిదాసఃప్రాహ ॥ * ॥ స్విన్నంమండలమైంద
వంవిలులితంస్రగ్భారనద్ధంతమఃప్రాగేవప్రథమానకైతకశిఖాలీలాయితం
సుస్త్రితం । శాంతంకుండలతాండవంకువలయద్వంద్వంతిరోమీలితంవీతం
విదుమ్రసీత్యతంసహితతోజానేకిమాసీదితి ॥ రాజాకాలిదాసంచాప్రాహ-
సుకవేభవభూతినాసహసామ్యంతవనవక్తవ్యం- భవభూతిరాహ - దేవ
కిమితివారయసి- రాజా- సర్వప్రకారేణవిరసి- తతోబాణఃప్రాహ-రా
జభవభూతికవిశ్చేతాకాలిదాసోవక్తవ్యోవా- రాజా - బాణకవేకాలి
దాసఃకవిర్నకింతుపార్వత్యాఃకశ్చిదవనౌపురుషావతారపవ - తతోభవ
భూతిరాహ- దేవకిమత్రప్రాగస్త్యంభాతి- రాజాప్రాహ - భవభూతే
కిమువక్తవ్యంచాగస్త్యం - కాళిదాసశ్లోకేయతఃకైతకశిఖాలీలాయితం
సుప్తితమితిపతితం- తతోభవభూతిరాహ-దేవపక్షపాలేనవదసీతి- తతః
కాళిదాసఃప్రాహ-దేవఅపఖ్యాతిమాఁభూతోభువనేశ్వరీదేవతాలయం
గత్వాతత్సన్నిధౌతాంపురసస్మాత్యధటాయాంశోధనీయంత్యయా తతో
భూజఃసర్వకవిబృందవందితస్సభాభువనేశ్వరీదేవాలయంచాప్రవృతత్రతత్స
న్నిధౌభవభూతిహస్తాధటాం దత్వాశ్లోకద్వయంచతుల్యవక్తవ్యయైలిఖ
స్వాతులాయాంముమోచ - తతోభవభూతిభాగే లఘుతోవక్తవ్యతాం

ఈషమన్నతింజ్ఞాత్వా దేవీభక్తవరాధీనానదసితత్పరిభవో మాభూదితి
 స్వావతంసకల్వారమకగందం వామకరనభాగ్రోణ్యహీర్వాభవభూతిప
 త్రేచిత్తేసతతఃకాలిదానఃప్రాహ | ఆహూమేసాభాగ్యంమమచభవ
 భూతేశ్చఫణితిం ధటాయామారోప్యప్రతిఫలతితస్యాం లఘుమనిగిరాం
 దేవీసద్యశ్శుభికలితకల్వారకలికామధూళీమాధుర్యంక్షిపతిపరిపూర్వైః
 భగవతీ- తతఃకాలిదానసాదయోఃపతతిభవభూతిః - రాజానంచవిశేష
 జ్ఞంమమలేస్తతతోరాజాభవభూతికవయశతమస్తగజాదదా - అన్యదా
 రాజాధారానగరేరాత్రావెకాకీవిరచణ కాంచనస్వైరిణీంసంకేతంగ
 చ్చంతీంద్యప్త్యైపప్రచ్చ- దేవికాత్వమేకాకీనీమన్యరాత్రోక్వగచ్ఛసీతి-త
 తశ్చతురాస్వైరిణీసాతంరాత్రోవిచరంతంక్రీభాజంనిశ్చిత్వప్రాహ||*||
 త్వత్ప్రాపివిమమోరాజాభవిషమేమక్షమాపతే | శాసనంయస్యరుద్రాద్యాః
 దాసవన్ముద్గీకుర్వతే || తతఃతుష్టారాజాదోదణండాదాదాయలంగ
 దంవలయంచతస్వైదత్తవ్రాసాచయథాస్థానంప్రాప- తతోవత్సానిగ
 చ్చాక్ష్యచిన్ద్రహేపకాకీనీరుచంతీంనారీంద్యప్త్యైకీమర్థమర్థరాత్రో
 రోదితికిందుఃఖమేతస్యాత్తివిచారత్తుమేకమంగరక్షకంప్రాహిణోత్ -
 తతోంగరక్షకః పునరాగత్యప్రాహ- దేవమయాప్యప్తాయదాహతచ్ఛ్ర
 ణు || * || వృద్ధోమత్సేతిరేషమంచకగత స్థూణావశేషంగృహం కాలో
 యంజలదాగమఃకుశలిని వత్సస్యవార్తాపినో | యత్నాత్సంచితలైలబిందు
 ఘటిగాభగ్నోతిపర్యాకులాద్యప్త్యైగర్భభరాలసానిజవధూంశ్వశూశ్చి
 రంరోదితి|| తతఃకృపావారిధిః క్షోణీసాలఃతస్వైలక్షందదా - అన్యదా
 కొంకణదేశవానీవిప్రఃరాజ్ఞైస్వస్తీతుక్త్వాప్రాహ || * || శుక్తిద్వయపు
 టేభాజయశోబ్ధాతవరోదసీ | మన్యేతమద్భవంముక్తాఫలంశీఘంశుమం
 దలం|| రాజాతస్వైలక్షందదా - అన్యదాకాశ్చీరదేశాలోపికాపీనావ
 శేషారాజనికటస్థకవీకనకమాణిక్యపట్టదుకూలా లంకృతా ఆలోక్య
 రాజానంప్రాహ|| * || నోపాణీవరకంకణక్వణయతానోకణయోఃకుం
 దలేక్షుభ్యస్తీరధిదుగ్ధముగ్ధమహానోవాససీభూషణం దంతస్తంభవిశా

సికానశివికానాశోపివిశోన్నతోరాజకారాజనభాసుభాషితకలాకౌశ
 ల్యమేవాస్తినిః||తతస్తస్మైరాజాలక్షండనా - అన్యదారాజారాత్రోచం
 ద్రమండలందృష్ట్యాతదంతస్థస్కళంకంవణాయతిన్న|| * ||అంకంకేపిశశం
 కిరేజలనిధేఃపంకంపరేమేనిరేసారంగంకతిచిన్నసంజగదిరే భూచ్ఛాయ
 మైచ్ఛస్పరే|| ఇతిరాజాపూర్వార్థాంలిఖత్వాకాళిదాసహస్తైదదౌ - త
 తస్సతస్మిన్నేవక్షణేఽత్తరాధాంలిఖతికవిః || ఇందౌయద్దర్శితేంద్రనీలక
 లశ్యామందరీదృశ్యతేతత్సాంద్రనిశిపీతమంధతమసం కుక్షిస్థమాచక్షు
 హే|| రాజావ్రత్యక్షరలక్షముత్తరాధాస్యదత్తవార్థ - తతఃరాజాకాళి
 దాసకవితాపథతింపీత్యచమత్కృతఃపునరాహ - సఖాలకళంకంచంద్ర
 మసంవ్యావణాయెలి- తతఃకవిఃపఠతి|| * || లక్ష్మీక్రీడాతటాకచ్యుతిధవ
 శగృహందపణంబిగ్వభూనాంపుష్పంశ్యామాలతాయా స్త్రీభువనజయ
 నోమన్తశస్యాతపత్రం | పిండిభూతహరస్యస్త్రితమమరభువీ పుండరీకం
 మృగాంకోజ్యోత్స్నాపియ్యూషవాపీంజనయతినికరస్తారకాగోళకస్య ||
 రాజాపునఃప్రత్యక్షరలక్షండనా - ఏకదాకశ్చిన్త్వారదేశాదాగతఃవీణాకవి
 రాహ|| * || తరకవ్యాకరణాధ్వనీనధిషణోవాహంససాహిత్యవిన్నోజా
 నామివిదిత్రవాక్యరచనాచాతుర్యమత్యద్భుతం | దేవీకాపివిరించినల్లభను
 తాపాణిస్థపీణాకళక్వాణాభిన్నరవంతథాపికిమపిబూ్రితేముఖస్థామము ||
 రాజాతస్మైలక్షండనా - భాణఃతస్యసులలితప్రబంధంశుక్రాస్వాప్రాహ-దే
 వ|| * ||మాతంగీమిశమాధురీంధ్వశివిదో వైవస్పృశంతు్యత్తమాంపుత్య
 త్తింకులకన్యకామివరసోన్నత్తానపశ్యంత్యమీ | కస్తూరీఘనసారసారభసు
 హృద్వ్యుత్పత్తిమాధుర్యయో రోగఃకణకారసాయనంసుకృతినః కస్యాపి
 సంపద్యతే| అన్యదారాజాసీతాంప్రాతఃప్రాహ - దేవివ్రభాతంవ్యావ
 ణాయెతి|| సీతాప్రాహ ||*|| ఏరభవిరళాఘ్నాలాస్తారాఃకలావివసజ్జనా
 మనభవేమునేస్సర్వత్రైప్రప్రసన్నమభూన్నభః | అపసరతిచభావంతంచి
 త్రాత్సతామినదూరతఃవ్రజతిచనిశాక్షిప్రంలక్ష్మీనిఃకుర్యమినామివ || రా
 జాలక్షండత్వాకాళిదాసంప్రాహ - సఖసుకవేత్వమపివ్రభాతంవ్యావ

సృణోయేతి- కాలిదాసః || * || అఘాత్వింగాప్రాచీరసపతివప్రాశ్యకన
 రాకంగతచ్ఛాయశ్చంద్రోబుధజనభవగ్రామ్యసదసి | క్షణాత్క్షణాసారా
 పతయత్సానుద్యమపరానదీపారాజం తెవినయరహితానామివగుణాః |
 జాతస్తైప్రత్యక్షరంలక్షందదౌ - అన్యదాహ్వారపాలలగత్యప్రాహదేవకా
 పిమాలాకారపత్నీద్వారితీవ్రతీతి- రాజాప్రవేశయేతి- తతఃప్రవేశితాసా
 చనమసక్రాత్యపతతి || * || సమున్నతఘనస్తనస్తబకచుంబితుంబీఫలక్వణ
 స్త్రుధురవీణయావిబుధలోకలోలభ్రీవా | త్వదీయముపగీయ లేహరకిరీట
 కోటిస్ఫురత్తుపారకరకందలీ కిరణపువారగౌరంయశః || రాజాఅహూ
 మహతీపదపద్ధతిరితితస్యాఃప్రత్యక్షరంలక్షందదౌ - అన్యదాహ్వారాత్ప్రాజా
 ధారానగర్భేవిచరణ కస్యదిద్ధృహేకామపికామినీ ములూఖలపరాయ
 నాందదశకారాజాతాంతరుణీంపూణణచంద్రానిననాం సుకుమారాంగీం
 విలోక్యతతగ్రస్తముసలంప్రాహ- హేముసలపతస్యాఃకరవల్లవస్పశేణ
 నాపిత్వయికిసలయంనాసీత్ - తహింససర్వధాకాష్టమేవత్వమితి- తతో
 రాజాపికంచరణంపఠతిస్త్రీ || * || ముసలకిసలయం లేతత్ క్షణాద్యన్నజాతం |
 తతోరాజాప్రాతస్సభాయాంసమాగతంకాలిదాసంవీక్యముసలకిసలయం
 తెతత్ క్షణాద్యన్నజాతం ఇతిపఠిత్వాసుకవేత్వంచరణత్రయంపశేత్యువా
 చ- తతఃకాలిదాసఃప్రాహ- జగతివిదితమేతత్కాష్టమేవాసి నూనంతదపి
 చకిలసత్యంకాననేవధితోసి | నవకువలయనేత్రాపాణినీంగోత్పవేష్టి
 స్సుసలకిసలయం లేతన్న ణాద్యన్నజాతం || తతఃరాజాచరణత్రయస్యప్రీత్య
 క్షరంలక్షందదౌ - అన్యదాహ్వారాజాదీఘ్నకాలంజలశేలింవిధాయపరిశ్రాస్త
 త్రస్తీరస్థవటవిటపిఛాయాయాంవివణ్ణః - తత్రకశ్చేత్రావిరాగత్యప్రాహ ||
 ఛన్నంనైన్యరజోభరేణభవతశ్శ్రీభాజదేవక్షమా రక్షాక్షణదక్షిణక్ష
 తివతిఃప్రీత్యాంతరిక్షంక్షణాత్ | నిశ్చంకోనిరపత్రపోనిరసుగోనిభాణం
 ధవోనిస్సుహృన్నిస్త్రీకోనిరపత్యకోనిరసుజోనిహాణటకోనిగణతః || కించ ||
 * || ఆకాండభృతమానసవ్యవసితోత్సవైః సారసైతకాండపటుతాండవై
 రపిభింఢి నాంమండలైః | చిత్రస్సుమవలోకితాస్సరఫనిభాణరప్రీల్లస్సద్భ

వత్సృభువసూధిసీరజనిభూరజశ్యామలాః॥ తతోరాజాలక్షద్వయందదా-
తదానీమేవతస్యశాఖాయా మేకంకాకంరటంతం ప్రీత్యకోకిలంచాన్య
శాఖాయాంకూజంతంవీత్యదేవజయనామాకవిరాహ॥ * ॥ నోచాహుచ
రశోనచాపిచతురా చంచూణావాచ్యంవచో నోలీతాచతురాగతిన్వచ
శుచిఃసక్షుగ్రాహూయంతవః క్రూరకేక్రింకృతినిర్భరాంగిరమిహస్థానేవృ
ద్ధైవోద్ధిర్ణమూర్ఖభావ్యాంక్షనలజ్జసేవ్యసదృశంపాండిత్యమున్నటయన్॥
తతఃపినాందేవజయకవినా కాకమిషెణవిరచితాంస్వగహాణాంమన్య
మానస్తత్ సుధాఘ్నః హరిశర్మానామకవిః కోపేనేర్ష్యాపూర్వం
ప్రాహ॥ * ॥ తుల్యవర్ణచ్ఛదైకృష్ణఃకోకిలైస్సహసంగతః। కేనవాఖ్యా
యతేకాకః స్వయంయదినభాషతే॥ తతోరాజాతయోఃహరిశర్మదేవ
జయయోఃఅన్యోన్యవైరంజ్ఞాత్వామిథలింగనాది వస్త్రాలంకారాదిదా
నేనవమిత్రత్వంవ్యధాత్ - అన్యదారాజాయానమారుహ్యగచ్ఛవత్కా
నికంచిత్రపోసిధిందృష్టాతంప్రాహ - భవాదృశానాందశశంభాగ్యా
యత్రంభవతాంక్వస్థితిః - భోజనార్థంకేవాప్రాభ్యంంతత్తతి॥ తతస్స
రాజవచనమాకన్యోరపోనిధిఃఆహ॥ * ॥ ఫలంస్వేచ్ఛాంభ్యంప్రతివనమ
ఖదంక్షితిరుహంపయఃస్థానేస్థానేశిశిరమధురంపుణ్యసరితాం- మృదుస్స
శాశయామలలితలతాపల్లవమయీసహంతే సంతాపంతదపిధనినాం
ద్వారికృవణోః ॥ రాజవచనముపి నాభ్యధాయామఃనగృష్ణీమశ్చే
తి రాజాతుష్టినమతి - తతఃఉత్తరదేశాదాగత్య కశ్చిద్రాజానం స్వ
స్తీత్యాహ- తంచరాజావృచ్ఛతి - విద్వంకుత్రతేస్థితిరితి- విద్వానాహ॥
* ॥ యత్రాంబునిందత్యమృతంఅంత్యజాశ్చసురేశ్వరాః । చింతామణి
శ్చపాషాణోస్తత్రవోవసతిఃప్రభో॥ తదారాజాలక్షందత్వాప్రాహ-కా
శీదేశేకావిశేషవారేణతి- సఆహదేవత్తదానీంకాచిదచ్ఛృతవారాత్ర
లోకముఖసమృతా - దేవాదుఃఖనదీనాత్తతి- రాజా - దేవానాంకుతో
దుఃఖంవిద్వా - సకాహ - నివాసఃక్యాద్యవోకత్తోభోజేనకనకాచల-
త్తధివ్యగ్రధియోదేవాభాజవా లేణతిమాతనా- తతోరాజాకురూహాల

క్ష్యాతుష్టస్ఫుతస్తైపునఃలక్షందదా - తతోద్వారపాలఃప్రాహా । దేవశ్రీ
 శైలాదాగతః కశ్చిద్విద్వాన్బ్రహ్మచర్యనిష్ఠః - ద్వారవతఃతత్కథిరాజా
 ప్రవేశయేత్యాహ తతలగత్యబ్రహ్మచారీచిరంజీవేతివదతి - రాజాతంవృ
 చ్ఛతి- బ్రహ్మణబాల్యవీవక్తలికాలానసురూపంకింసామవ్రతంతే - అన్వ
 హముసవాసేనకృతోసి - కస్యచిత్ బ్రాహ్మణస్యకన్యాంతుభ్యందాపయ
 మ్మామి- త్వంచేద్బ్రహ్మనియమమంగీకరిష్యసీతి- బ్రహ్మచారీప్రాహ-దే
 వత్వమీశ్వరస్త్వయాకిమసాధ్యం! * ॥సారంగాస్సుహృదోగృహంగిరిగు
 హాశాంతిః ప్రియాగేహినీవృత్తివనస్యలతాఫలై నిఘననంశ్రేష్ఠంతయా
 శాంత్యచః - త్వద్వాక్యామృతపూరమగ్నునసాంయేషామియంనిర్వృ
 తిః తేషామిందుకభావతంసయమినాం మోక్షేషినోనస్పృహా ॥ రా
 జా- ఉత్థాయపాధయోః పఠతిఆహచ-బ్రహ్మణమయాకింకతఃవ్యమితి
 సఆహదేవవయంకాశీజగమిషవఃతతః ఏకంవిధేహి- యత్సత్సదనేపండి
 తవరాఃతాన్సర్వానపినపత్నీకాన్ కాశీంప్రతిప్రేషయతతోహంగోష్ఠీ
 తృప్తఃకాశీంగమిష్యామీతిరాజాతథాచక్రేతతస్సర్వేపండితవరాస్తదాజ్ఞ
 యాప్రస్థితాః- కాళిదాసఏకోనగచ్ఛతిస్త - తదారాజాకాళిదాసంప్రా
 హ- సుకవెత్వంతుతోనగతోసీతితతఃకాళిదాసోరాజానంప్రాహ - దేవ
 సర్వజ్ఞోసి! తేయాంతిలీఢేఘబుధాయేశంభానూర్వతినః- యస్య
 గౌరీశ్వరశ్చిత్రేతీర్థంభాజపరంహిసః - తతోవిద్వత్సుకాశీంగతేషురా
 జాకదాచిత్సభాయాంకాళిదాసంపృచ్ఛతిస్త - కాళిదాసఅద్యకిమపిశ్చ
 తంకింత్యయేతి- సఆహ-మేరౌమందరకందరాసుహిమవత్సానామహం
 ద్రాచలేకైలాసస్యశిలాతలేషుగులయప్రాగ్ఘృరభాగేవ్యపి - సహ్య
 ద్రావపిలేషులేషుబహుశోభోజశ్చుతం తేమయాలోకాలోకేవిచారణా
 రణగణైరుద్గీయమానంయశః!తతశ్చమత్కతోరాజా ప్రత్యక్షరలక్షంద
 దా- తతఃకదాచిద్రాజా విద్వద్బృందంనిర్గతం కాళిదాసంచఅనవరతశ్చే
 క్యాలంపటంక్షాత్వాప్యచింతయత్ - ఆహహబాణదుయూరప్రభృతయో
 మదీయాదూక్షాంవ్యదధుః -అయంచవేశ్యారసలంపదితయామమాక్షా

నాద్రియతే- కింకుమణి- తతోరాజాసావజ్ఞంకాళిదాసమపశ్యత్ -
తతలత్రనిరాజా వజ్ఞాంజ్ఞాత్వా కాళిదాసః అల్లాశదేశంగత్వా తదైశా
ధినాథంప్రాప్యప్రాహ - దేవమాశవేంద్రస్యభోజస్యావజ్ఞయాత్వదైశం
ప్రాప్తోహంకాళిదాసనామకవిరితి - తతోరాజాలసనేఉపవేశ్యప్రాహ
సుకవెభోజసఖాయాఇహాగతైఃపండితైస్సముదితశ్చతశస్త్రేమహిమా- సు
కవెత్వాంసరస్వతీంవదంతితతఃకిమపివతేతి - తతఃకాళిదాసలహా || * ||
అల్లాశక్షోణిపాలత్వదహితనగరే సంచరంతీకీరాతీకీణాన్యాదాయర
త్నాన్యరుతరఖచిరాంగారశంకాకులాంగీః క్షిప్త్వాశ్రీఖండఖండంతమప
రిముకుళీ భూతనేత్రాధమంతీ శ్వాసామోదానుయాత్రైమణధురసికరై
ధూణమశంకాంబిభితిః | తతఃతస్మైప్రత్యక్షరలక్షందదౌతతఃకిదాచిద
ల్లాశతాజఃకాళిదాసంప్రచ్చ- సుకవెపకశిలానగరిధివ్యావణాయేతి - త
తఃకవిరాహా || * || అపాంగపాతైరపదేశపూర్వై రేనేద్యశామకశిలాన
గర్యాం వీధీషువీధీషువినాపరాధంవదేవదేశ్యంఖలితాయువానః | పున
శ్చప్రత్యక్షరలక్షందదౌ- పునశ్చపతతికవిః- అంభోజవత్రాయితలోచనా
నాంఅంభోధిధీమాన్స్విహాదిషుకాసు|సమాగతానాంకుటితైరపాంగై
రసంగభాజైఃప్రహతాయువానః | పునశ్చఅల్లాశస్యపఃప్రత్యక్షరలక్షంద
దౌ-పవంతత్రైవస్థితఃకాళిదాసః - అత్రాంతరేధారానగర్యాంభోజం
ప్రాప్యద్వారపాలఃప్రాహ- దేవఘూజణరదేశాల్ మాఘవామాపండిత
వరలగత్యనగరాద్భహిరాస్తేతనచస్వపత్నీరాజద్వారిప్రేషితా- రాజా
తాంప్రవేశయేత్యా హతతోమాఘవత్నీ ప్రవేశితాసా రాజహస్తేపత్రం
ప్రాయచ్చత్ రాజాతదాదాయశాచయేతి || * || కుముదవనమపశ్రీశ్రీమ
దంభోజపండంత్యజతిముదములూకః ప్రీతిమాంశ్చక్రవాకః - ఉదయసు
హిమగర్జ్విర్యాతిశీతాలశురస్తం హతవిధినిహతానాం హావిచిత్రోవిపా
కః||ఇతిరాజాతదద్భుతంప్రఖాతవర్ణనమాకణ్యలక్షత్రయందత్వా మా
ఘపత్నీమాహ-మాతీరిదంభోజనాయదీయతే-ప్రాతరహంమాఘపండిత
మాగత్యనమస్కృత్యపూణణమనోరథంకరిష్యామీతి- తతస్సేతధాదాయ

గచ్ఛంతీ యాచకానాంముఖాత్స్వ భర్తుశ్శారదవంద్ర కిరణగౌరాణాగు
 నాశ్రుత్వా తేభ్యోపవధనమఖలంభో జదంతం ద త్తవలీమాఘపండితంస్వ
 భగ్దారమాసాద్యప్రాహ - నాథరాజ్ఞాభో జేనాహంబహుమానితాధనం
 సర్వంయాచకేభ్యస్త్యక్తుణానాకణ్యే ద త్తవలీమాఘః ప్రాహదేవిసా
 ధుకృతం- పరమెతేయాచకాస్సమాయాంతికిల తేభ్యఃకిందేయమితితతో
 మాఘపండితంవస్త్రాన శేషంజ్ఞాత్వాకోప్యథీహ ప్రాహ॥ * ॥ ఆత్వాస్యప
 ర్వతకులంతవనోష్ణతప్తముద్దామదావ షిధురాణిచకాననాని| నానానదీన
 దశతాసచపూరయత్పారీక్షోసియజ్జలజ్వలైవతవో త్తమశ్రీః - ఇత్యేతదాక
 ణ్యేమాఘఃస్వగతీమాహ॥దేవి॥ * ॥ అథాససంతినచముంచతిమాండు
 రాశాత్వాగేరతిగపసాతిః క్షలితంమనామె| యాచ్ఛాచలాఘుకరీస్వప
 థేచపాపంప్రాణాస్వయంవ్రజతకింపరిదేవనేవ॥ దారిద్ర్యాసలసంతా
 పశ్యాంతస్సంతోషవారిణా | యాచకాశాపిఘాతాంతదాహాఃకేనోప
 శావ్యతీతి- తతస్తదామాఘపండితస్యతామపస్థాంవిలోక్యసర్వేయాచ
 కాఃయథాస్థానంజన్తుః - ఏవం తేషుయాచకేషుయథాయథంగచ్ఛత్సు
 మాఘఃప్రాహ॥ * ॥ వ్రజతవ్రజతప్రాణాఅథిభివ్యర్థతాంగతైః | ప
 శ్చాదపిచగంతవ్యంక్వపాథాఃపునరీచ్ఛశః॥ ఇతివిలంకమాఘపండితఃపర
 లోకమగాత్ తతోమాఘపత్నీస్వామిఃపరలోకంగతేసతిప్రాహ ॥ * ॥
 సేవంతెస్సగృహంయస్యదాసవచ్చూభుజస్సదా - సస్వభార్యాసహో
 యోయంమీయతేమాఘపండితః॥ తతోరాజామాఘంవిపన్నంజ్ఞాత్వాని
 జనగరాద్విప్రశతావృతఃమానీరాత్రావేవతత్రాగాత్ - తతోమాఘపత్నీ
 రాజానంవీక్ష్యప్రాహ - రాజణయతఃపండితవర స్త్వదైతంప్రాప్తఃపర
 లోకమగాత్ - తతోస్యకృత్యశేషంసమ్యగారాధనీయంభవతేతి-తతోరా
 జామాఘంవిపన్నంసర్వదాతీరంసీత్వా యథోత్తైనవిధినాసంసాకరమక
 రోత్ - తత్రచమాఘపత్నీవహ్నింప్రవిష్టా - తయోశ్చపుత్రవత్సర్వంచకై
 భోజః - తతోమాఘేదివంగతేరాజాశోకాకులోభిశేషేణకాలిదాసవి
 యోగేనచపండితానాంప్రవాసేనకృతో భూద్దినెది నెభుఘుళపక్షశేవ -
 తతోమాత్రైర్నిత్వాచింతితం- అల్లాభతే శేకాళిదాసోవసతిత్సీన్నాగ

తె రాజా సుభభవిష్యతీతి - ఏవంవిచార్యామాత్వైఃపత్రెకిమపిలిఖత్వాత
 త్పత్రంజైకస్యామాత్యస్యమాస్తేదత్వాప్రేషితం - సకాలక్రమేణకాళిదా
 సమాసాద్యరాజ్ఞోమాత్వైః ప్రేషితోస్తీతిసత్వాతతపత్రందత్తవాన్ -
 తతస్తత్ కాళిదాసోవాచయత్ || * ||నభవభిసభవతిసదిరంభవతిదిరంచే
 త్పత్రవిసంచాదీకోవస్సత్పురుషాణాంతుల్యఃస్నేహేననీచానాం || సహ
 కారేదిరంస్థిత్యాసలీలంబాలకోకిల - తంహిత్యాద్యాన్యవృక్షేషువిచర
 న్నవిలజ్జనే||కలకంఠయథాశోభాసహకారేభవద్గిరః | ఖదిరేవాంలాశే
 వాకింతథాస్యాద్విచారయేతి || తతఃకాళిదాసఃప్రభాతేతంభూపాలమా
 పృచ్ఛ్యమాభవదేశమాగత్యరాజ్ఞఃక్రీవోద్వానెత్థా-తతోరాజాచతత్రా
 గతంజ్ఞాత్వాస్వయం గత్వామహతా పరివారేణ తమానీయసమ్మానిత
 వాన్తతః క్రమేణవిద్వత్కంఠలచసమాయాతేసాభోజపరిషత్ప్రాప్
 రేజై-తతస్సింహోససమలంకుర్వాణంభోజంద్వారపాలః - ఆగత్యప్రణ
 మ్యాహ-దేవకోపవిద్వాజాలంధరదేశాదాగత్యద్వాత్యాప్తశ్శతి-రాజా
 ప్రవేశయేత్యాహ- సచవిద్వానాగత్యసభాయాంతథావిధంరాజానంజగ
 న్తాన్యాకాళిదాసాదీన్ కవిపుంగవాంశ్చవీక్ష్యబద్ధజిహ్వా ఇవాజాయ
 త-సభాయాంకిమపితస్యముఖాన్నాస్సరతి- తదారాజ్ఞోక్తం-విద్వక్కిమ
 పిపతేతి-సఅహ-ఆరనాభాభదామాశంకయామస్ముఖాదపగతాసరస్వతీ-
 తేనవైతికమలాకచగ్రహవ్యగ్రహస్తనకవిత్వమప్తిమే- రాజాతస్మైమహి
 షీశతందదౌ-అన్యదారాజాకౌతుకాకులస్సీతాంప్రాహ-దేవిసురతంపతే
 తి-సీతాప్రాహ|| * ||సురతాయనమస్తస్తైజగదానందహేతవే-అనుషం
 గిఫలంయస్యభోజరాజభవాద్యశాం|| తతస్తుష్టోరాజాతస్మైహారందదౌ-
 తతోరాజాభామరగ్రాహిణీరవేశ్యామవలోక్యకాళిదాసంప్రాహ- సుక
 వెవేశ్యామేనాంవణయేతి-తామవలోక్యకాళిదాసఃప్రాహ|| * ||కచ
 భారాతు-చభారఃకువభారాద్భీతిమేతికచభారః - కచకుచభారాజ్ఞసు
 సంకోయంచంద్రానోచమతార్కరః||భోజస్తుష్టస్యాస్వయమపివరతి || వ
 దనాత్పదయుగళీయంపచనాదధరశ్చదంతపంక్తిశ్చ- కచతీకుచయుగళీ
 యంలోచనయుగళంపచుక్యతస్త్రుసతి ||అన్యదాభోజోధారానగరేపకా

కీచిచరణకస్యవిద్విప్రవరస్యగృహంగత్వా తత్రకాంచనవలిన్రతాంస్వాం
 శేతయానంభర్తారముద్యహంతీమవశ్యత్ తతఃతస్మాశ్శిశుస్సుప్తోఽఙ్గితఃజ్వా
 లాయాస్సమీపమగచ్ఛత్ - ఇయంచపతిధర్మవరాయణాస్వపతింనోఙ్గాప
 యామాస-తతశ్శిశుంచవహ్నోపతంతంనాగృహ్యోత్ - రాజాచాశ్చర్యమ
 వలోక్యాతిస్తత్ - తతస్సాపతిధర్మవరాయణాపైశ్వానరమప్రార్థయ
 త్ - యజ్ఞేశ్వరత్వంసర్వకర్మసాక్షీసర్వధర్మాజానాసిమాంపతిధ
 ర్మవరాధీనాంశిశుమగృహ్యంతీంచజానాసి - తతోమదీయశిశుమనుగ్రహి
 తుంచక్షుఃత్వంమాదహేతి - తతశ్శిశుఃయజ్ఞేశ్వరంప్రవిశ్యతంచహస్తేనగృ
 హీత్వాధర్మఘటికాపర్యంతంతత్రైవాతిస్తత్ - తతోనారోదీత్ ప్రసన్నము
 ఖశ్చశిశుః-సాచధ్యానారూఢాతిస్తత్ - తతోయదృచ్ఛయాసముఙ్ఘితేభ
 తఠాసీయ్యుడిలిశిశుంజగ్రాహ- తంచపరమధర్మమాలోక్యవిస్త్రయావిష్టో
 న్యవతిరాహ- అహూమానుమభాగ్యంకస్యాస్త్రీయదీదృశ్యఃపుణ్యస్త్రీయో
 పిమన్నగరఃపథివసంతీతి || తతఃప్రార్థనభాయామాగత్యసింహాసనెఉప
 విష్టఃరాజాకాలిదాసంప్రీహ - సుకవేమహదాశ్చర్యంమయాపూర్వై
 ద్యారాత్రోద్భవమస్తీత్యుక్త్వా రాజావతతి || * || హుతాశసశ్చందనపంక
 శీతలఙ్గి-కాలిదాసస్తతశ్చరణత్రయంఝడిలిపతతి || * || సుతంశతంతం
 ప్రసమీక్ష్యపావశేనబోధయామాసపతించవతిన్రతా - తదాభవత్తత్పతిభ
 క్తిగౌరవాత్ హుతాశసశ్చందనపంకశీతలః- రాజావస్వాభిప్రాయమా
 లోక్యవిస్మితఃతమాల్లింగ్యపాదయోఃపతతిస్త - ఏకదాగ్రీష్ణకాలేరాజా
 అంతఃపురేవిచరణఘర్మతాపతస్తః ఆలింగనాదికమమర్వతాభిస్సహస
 రససల్లాపాద్యసచారమనుభూయతత్రైవసుస్తః - తతఃప్రార్థనఘ్నాయ
 రాజాసఖాంప్రీవిష్టఃకుశూహలాత్పతతి || * || మరుదాగమఃపార్షయాపి
 శూన్యేసమయేజాగ్రీతిసంప్రీప్యన్ధతాపేభవభూతిరాహ || * || ఉరగీశి
 శవేబుభక్షవేస్వామశిశుత్పాత్రుతిమాసనానిలేన- రాజాప్రీహ-భవ
 భూతెలోకోక్తిస్సమ్యగుక్తతి || తతోపాంగేనరాజాకాలిదాసంపశ్యతి-త
 తస్సప్రహ || * || అలలాసువిలాసి నోన్వభూవనయైతైరేవనవోపగూఢా
 నాని-తదారాజాస్వాభిప్రాయంజ్ఞాత్వాశుష్టః కాలిదాసంవిశేషేణస

మ్నానితవా - అన్యదామృగయాపరవశోరాజాఅత్యంతమాతాకస్య
 చిత్సరోవరస్యతీరైవిడచ్ఛాయస్యజంబూవృక్షస్యమూలముపావిశత్ -
 తత్రశయానేరాజ్జిజంబ్వాఊపీబహుభిఃకపిభిః జంబూఫలానిసర్వాణ్య
 పిచాలితాని- తానిసశబ్దంఽతితానిపశ్యత్ముఃకామాత్రంస్థిత్యాశ్రమంప
 రిహృతోఢాయతురంగమనరమారుహ్యగతః- తతస్సఖాయాంరాజాపూ
 ర్వానుభూతకపిచలితఫలపతనరవమనుకుర్వత్సమస్యామాహ॥ * ॥ గు
 ళుగుస్సుళుగుస్సుళు తతఆహకాఢిదాసః॥ * ॥జంబూఫలానిపక్వానిపతంతి
 విమలైక-కపికపితశాఖాభ్యోగుళుగుస్సుళుగుస్సుళు - రాజాతుష్టప్రహ-
 సుకవైద్యప్రమపిపరహృదయంకథంజావాసి - సాత్రూచ్ఛారదాసీతిము
 హుముఃపహఃపాదయోః సతతిస్త-ఎకదాధారానగరేప్రచ్ఛన్నవేషఃవిచ
 రణకస్యచిద్వృత్తబ్రాహ్మణస్యగృహంరాజామధ్యాహ్నాసమయేగచ్ఛత్
 తత్రతిష్ఠతిష్ఠతదావృద్ధవిప్రోవైశ్వదేవం కృత్వాకాకబలింగృష్టాగృహో
 నిర్దణ్యభూమాజలశుద్ధాయాంఽక్షిప్య కాకమాహ్వా యతిస్తత్రహస్తవి
 స్ఫాలనేసహోహౌతశస్తేనచకాకాస్సమాయాతాః - తత్రకశ్చిత్కాకస్తారం
 రారటితిష్ఠతచ్చుత్పాఠ్యశ్చిత్త తరుణభీతేవహస్తంఽఙ్గోరసి నిధాయఅ
 యమాతల్లిచక్రండ॥తతోఽగ్రాహ్మణఃస్రాహ-ప్రయసాధుశీలేకమథం
 బిభేషితి-సాస్రాహ- నాథమాదృశీనాంపరివ్రాతాస్త్రీణాంకూరధ్వనిశ్ర
 వణంసహ్యంవా - సాధుశీలతథాభవేదేవేతివిప్రతహ - తతోరాజాత
 చ్చరితంసర్వంఽపృష్ట్యాకృచింతయత్ - అహూఇత్యంతరుణేమశీలా
 నూనం-యతోఽన్యాయజంబిభేతి - స్వపాతివ్రత్యంస్వయమేవకీతయ
 తిచ-నూనమియంఙ్గీభేతాసతీ ఆత్యంతందారుణం కర్తూరాత్రోకరోత్య
 వ-పవంశ్చిత్సేరాజాతత్రైవరాత్రావంతహి-తేవవతిష్ఠత్ - అథసశీ
 ఢైభతా రిసుపైసామాంస పెటికాంవెశ్యాకరేణ వాహయిత్వానర్క
 దాతీరముగచ్ఛత్-రాజాప్యాత్సానంగోపయిత్వానుగచ్ఛతిస్త-తతస్సాన
 త్సదాంపాప్యతత్రసమాగతానాం గ్రాహణాంమాంసం దత్వాసదీంతీ
 త్వాఅపరతీరస్థేనమాలాగ్రోరోపితేన స్వమనోరమెణ సహారమతే
 స్తు తచ్చరీత్రందృష్టా రాజాగృహంసమాగత్య ప్రాత స్సఖాయాంకా

లిదాసమాలోక్యప్రాహ - సుకవేశ్యణు || * || దివాకాకరుతాక్షితా
 తతఃకాళిదాసప్రహ || * || రాత్రోతరతినమదాం- తతఃతుష్టోరాజాపు
 నఃప్రాహ || * || తత్రసంతిజలేగ్రాహః- తతఃకవిరాహ - మనుజ్ఞాపై
 వసుందరీ- తతో రాజాకాళిదాసస్యపాదయోఃపతతి || ఏకదాధారానగ
 రేవిచరణవేశ్యావీధ్యాంరాజాకంతుకలీలా తస్మైరాంతద్భ్రమణ వేగేన
 పాద పతితానతం సాంకాంచనసుందరీందృష్ట్వాసఖాయామాహ || కం
 తుకంపణయంతుకవయ్యతి || తదాభవభూతిరాహ || * || విదితంనసుకం
 తుకతేహృదయంప్రమదాధరసంగమలుభ్యభవ - వసితాకరతామరసాభి
 హతః సతితఃపతితః పునరుత్పత్సః- తతోవరరుచిఃప్రాహ || * || ఏకోపిత్ర
 య్యభవభాతికంమకోయంకాంతాయాః కరతలరాగర క్తరక్తః- భూనూ
 తచ్చరణనఖాంశుగౌరగౌరఃఖిస్థస్సన్నయసమరీచినీలనీలః || తతఃకాళిదా
 సప్రహ || * || పయోధరాకారధరోహికంతుకఃక రేణోషాదపిహస్యతేము
 హుః - ఇతీవనేత్రాకృతృభీతముత్పలంస్త్రీయఃప్రసాదాయసపాతపాద
 యోః- తదారాజాతుష్టఃత్రయాణామక్షరలక్ష్యందదా- ఏశేషేణచకాళి
 దాసమర్చస్తావతంసకుసుమ వతనబోధారంసన్నానితమా- తతఃకదా
 చిచ్చిత్రకమావలోకనతత్పరఃవిరాజాచిత్రలిఖితంమహాశేషందృష్ట్వాస
 వస్తిఖితమిత్యపదత్ తదాకశ్చిచ్ఛివశమా నామకవిః శేషమీణ
 రాజానంస్తాతి || * || అనేకఫణినస్సంతీభేకభక్షణతత్పరాః - ఏకవివహి
 శేషోయంధరణీధరణ్ణమః- తదానీంరాజాతదభిప్రాయంజ్ఞాత్వాతస్మై
 లక్ష్యందదా- కదాచిద్ధేనుంతకాలేసమాగతేజ్వలంతీంహసంతీం సంసేవ
 యి రాజాకాళిదాసంప్రాహ- సుకవేహసంతీంవణాయేతి || తతఃసుక
 విరాహ - కవిమతిరివబహులోహోసుఘటితచక్రావభాతవేళీవ - హర
 మూర్తిరివహసంతీభాతివిధూమానలోపేతా- రాజాలక్షరులక్ష్యందదా-
 ఏకదాభోజరాజోంతగ్రహేభోగాహా స్తుల్యగుణాశ్చతస్రోనిజాంగ
 నాలవశ్యత్ - తాసుశకుంతలేశ్వరపుత్ర్యాంపద్మావత్యాంబుతుస్మా
 నం అంగ రాజస్యపుత్ర్యాం చంద్రముఖ్యాంక్రమ్యప్రాప్తిం కమలనా
 మ్నాంచ ద్యూతపణజయలబ్ధిప్రాప్తిం అగ్రమహిష్యోవలీలాదేవ్యాం

మాతీప్రేషణము భేనానానందచంద్రవంశతురోగుణాణా దృష్ట్యా లేముగుణే
 మున్యానాథిక భావంరాజావ్యచింతయత్ - తత్రనర్వత్రదాక్షిణ్యసిద్ధిః
 రాజరాజశ్రీభోజజీతుల్యభావేనద్విత్రిఘటితాభర్యంతం విచింత్యవిశేషాన
 వధారణేననిద్రాంగతఃప్రాతశ్చోక్తా యకృతాన్నాకస్సభాషగాత్ - తత్ర
 చసింహాసనమలంకుర్వాణశ్రీభోజజీనకలపిబద్ధతావిమండలమండనంకా
 త్రిదాసమాలోక్యసుకదైత్రమాంశ్రయగ్రోనతురీయచరణాంసమస్యాంశ్చణు
 ఇత్యుక్త్వాపరతి || * | అప్రతిపత్తిమూఢమునసాద్విత్తాస్థితానాడికాః ఇతి
 సరిత్వారాజాకాళిదాసమాహ సుకదేవత్యమస్యాపూరణం కుర్వితీతతః
 కాళిదాసః తస్యహృదయంకరతలానులకపిత్వపశ్యేత్ శ్రోక్షరాధికచరణ
 త్రయవిశిష్టాంతాంసమాస్యాంపరతి || దేవ || స్నానాతివత్పంశలేశ్వసు
 తావారోంగ రాజస్వసుఃక్యాతేరాశ్రీరియంబితాకనులయాదేవీప్రసా
 ద్యాఘనా - ఇత్యంతఃపురసుండరీజనుజెన్యానాధికంధ్యాయతాదేవేనా
 ప్రతిపత్తిమూఢమునసాద్విత్తాస్థితానాడికాః - తదారాజాస్వహృద
 యమేవజ్ఞాతవతః కాళిదాసస్యపాదయోగివశస్త్యః కపిమండంచచమ
 త్కృతమజాయత - ఏకదారాజాధానానగలేపిచరణక్వచిత్పూర్ణాకుం
 భంశృత్వాసమాయాంతీం పూర్ణచంద్రాననాంకాంచిద్దృష్ట్యాతతుకం
 భజలేశబ్దంచకంచసుప్రీత్వాసమాయాంతీం పూర్ణచంద్రాననాంకాం
 చిద్దృష్ట్యాతతుకంభజలే శబ్దంచకంచనశ్రుత్వానూనమేవతస్యాకంతగ్ర
 హేయంఘటః రతికూజితమివ కూజతీమన్యచాసః సభాయాంకాళిదా
 సంప్రాహ || * || కూజితంరతికూజితమితి కవీరాహ || * || విద్ధేనుముఖేర
 కైనితంబోపరిసంస్థితే - కామిన్యాస్త్విష్టసుగంధమాజితంరతికూజితం - తదా
 తుష్టోరాజాప్రేక్ష్యక్షరలక్షండదౌననామచ - ఏకదానర్వదానద్యాంఘ్రహా
 ప్రాదేజాలకైరేకఃశిలాఖః డఃశుషక్రృణి తాక్షరఃకశ్చిద్భ్రష్టః - తైశ్చపరి
 చింతితం - ఇదమత్రలిఖతమివకించిద్భాతినూనమిదంరాజాకటంనేయమితి
 బుభ్యాభోజసదసి సమానీతంతదాకణ్యభోజఃప్రాహ - పూర్వంభగవ
 తాఘానుమతాశ్రీమహామాయణంకృతం - తదత్రప్రాదేనూతనైఃప్రత్యేషి
 తమితీశ్రుతమస్తీతతః - కిమిదంలిఖతమిత్యవశ్యంవిచార్యమితిపిఙ్గానాక

ర్యజతుపరీక్షయా క్షరాణిపరిజ్ఞాయపతతి - తత్రచరణద్వయమానుపూ
 ర్వాన్యైర్బంధం || * || అయిఖలువిషమఃపురాకృతానాంభవతిహిజంతుషుకర్మ
 ణాంవిపాకః | తతోభోజః ప్రాహ - పతస్యపూర్వాధాంకభ్యతామితి - త
 నాభవభూతిరాహ || * || క్షుచకులముకళంకమాయతాత్యైః క్వసురజనీ
 చరసంగమాపవాదః - తతోభోజస్తత్రద్వైదోషంమన్వానస్తదేవపూ
 ర్వాధామన్యథాపతతిస్తు || * || క్వజనకతనయాక్వరామజాయాక్వచ
 దశకంధరమందిరేనీవాసః - అయిఖలువిపాకః | తతఃభోజః కాలిదాసంప్రా
 హ - సుకవేత్సుమపికవిహృదయంపలేతి || సఆహ || శివశిరసిశిరాంసియాని
 లేజుశివశిరరాణులతంతిగృధ్రప్రాజైః || అయిఖలువిపాకః - తతస్తస్యశిలా
 ఖండస్యపూర్వపుటేజతుశోభనేనకాలిదాసంతితమేవ బృహ్మైర్నాజాభృ
 శంతుతోష - కదావిష్ఫోజేనవిలాసాభాంనూతస్యహంతరంసమితం -
 తత్రగృహోంతరేగృహప్రవేశాత్పూర్వమేవకశ్చిద్భ్రష్టా రాక్షసఃప్రకృష్టః
 సచరాతౌ | తత్రయేవసంతితా భక్షయతితతోమాంత్రికానమాహూ
 యతదుచ్చాటనాయగాజాయతలేస్తు - సచరిగచ్ఛన్నేవమాంత్రికానేవ
 భక్షయతి - కించస్వయంకవిత్యాదికం పూర్వాభ్యస్తమేవపతతతితితి -
 వివంస్థితేతత్త్రైరరక్షసిరాజాకభమస్యనిచ్చత్తిరితివ్యచింతయత్ - తదా
 కాలిదాసంప్రాహ - దేవనూనమయంరాక్షసఃసకలశాస్త్రప్రవీణస్సుకవి
 శ్శభాతి - అతస్తమేవతోషయిత్వార్యంసాభయామి మాంత్రికాస్త్రీప్తం
 కు - మమమంత్రంప్రశ్యేత్యుక్త్వాస్వయంతత్త్రిరాతౌగత్వాశేతేస్తతతః
 ప్రీకమయామేబ్రహ్మారాక్షసఃసమాగతః - సచపూర్వంపురుషంబృహ్మై
 ప్రీతియామమేతైకాంసమస్యాలపాణినిసూత్రీమేవపతతి - యేనోత్తరం
 తద్ధృవయంగతంనోక్తమయంనద్రాహ్మణోతోహం తవ్యశ్శతే - నిశ్చిత్వ
 హంతి - తదానీమపిపూర్వవచయమపూర్వః పురుషఃఅతఃమయాసమ
 స్యాపతనీయానచేద్వక్త్రీనదృశముత్తరంతస్యాఃతదాహంతవ్యశ్శతిబుధ్యా
 పతతి - సర్వస్యద్వైత్తి తదాకాలిదాసంప్రాహ || సుమతికుశ్చిత్సంపదావే
 త్తిహేజ్ఞా - ఇతితతస్సగతః పునరపిద్వితీయయామెనమాగత్యపతతి || వృ
 ధోయానా - ఇతితదాకవిరాహ సహచరిచయాత్వజ్యతేకామినీభిః ఇతి

తృతీయేయా మెస రాక్షసఃపునస్సమా గత్యపరతి॥ ఏకా గో త్రైత్యతి తతఃకవి
 రాహ- ప్రభవతిపుమా యఃకుటుంబంబిభర్తి-తతశ్చతుర్థయా మెఆగ
 త్యస రాక్షసఃపరతిస్త్రీపుంప చ్చృత్తి॥తతఃకవిరాహ- ప్రభవతియదాతద్ధిగే
 హంవినష్టంశ్చతి తతస్స రాక్షసో యామచతుష్టయేస్వాభిప్రాయ మేవజ్ఞా
 త్వాతుష్టఃప్రభాతసమయేసమా గత్యతనూల్లిస్యప్రాహ- సుమ తెతుష్టోష్ఠీ
 కింతవాభీష్టమితి॥కాళిదాసఃప్రాహ- భగవన్మైత్ర్యహంవిహాయాన్యత్ర
 గ- తవ్యమితి-సోపితభేతిగతః - అనంతరంతుష్టోభోజఃకవింబహుమానిత
 వా- ఏకదాసింహాసనమలంకుర్వాణైశ్రీభాజెనకలభూపాలశిరోమణౌ
 ద్వారపాలఆగత్యప్రాహ- దేవదక్షిణ దేశాత్కాపిముల్లినాధనామాకవిః
 కాపీనాప్రశేషోద్వారివర్తతే- రాజాప్రవేశయేత్యాహతతఃకవిరాగత్య
 స్వస్తీత్యుక్త్వాతదాజ్ఞయాచోపవిషఃపరతి॥ * ॥నాగోభాలిమదేనఖంజల
 ధతైఃశూరేందునాశర్వ రిశీలనప్రమదాజవేనతురగో నిత్యోత్పత్తైః
 దిరం-వాణీవ్యాకరణేనహంసమిథువైర్నద్యస్సభాసండితైః - సత్పుత్రేణ
 కులంత్వయావసువతీలోకత్రయంభానునా॥తతోరాజాప్రాహ-విష్వ
 తవోద్దేశ్యంకిమితి తతఃకవిరాహ ॥ * ॥ అంబాకుస్యతినమయానస్సుష
 యాసాపినాంబయానమయా- అహమపినతయానతయావదరాజకస్య
 దోషోయం॥ ఇతిరాజాచదారిద్యవోషంజ్ఞాత్వాకవింపూర్ణామనోరథం
 చక్రే-ఏక దాద్వారపాలఃఆగత్యరాజానంప్రాహ- దేవకవిశేఖరో నామ
 మహాకవిద్వారవివర్తతే- రాజాప్రవేశయేత్యాహతతఃకవిరాగత్యస్వస్తీ
 త్యుక్త్వాపరతి॥ * ॥రాజాదౌవారికాదేవప్రాప్తవానప్తివారణం మద
 వారణమిచ్ఛామిత్వస్తోహంజగతీపతే॥తథాప్రాప్త్యుఖఃత్రిమ్రరాజాతినం
 తుష్టతంప్రాగ్దేశంసర్వం కవయోదత్రంమత్వాదక్షిణాభిముఖోభూత్ త
 తఃకవిష్ఠింతయతికిమిదంరాజాముఖం పరావృత్యమాంసపశ్యతీతతోదక్షి
 ణదేశంసమాగత్యాభిముఖఃకవిఃపరతి॥* ॥అపూర్వేయంఘనుర్విద్యాభవ
 తాశిక్షితాకర్ణం - మాంగళైఃపుస్తమాయాతిగుణోయాతిదిగంతరం-త
 తోరాజాదక్షిణదేశ మపిమనసాకవయోదత్వాస్వయం ప్రత్యజ్ఞుఖోభూ
 త్-కవిస్తత్రాగత్యప్రాహ॥ * ॥ సర్వజ్ఞాభిలోకోయంభవంతంభాషతే

యుషా | వదమేకంసజానీషేవక్తుంనాస్తీతియాచకే || తతోరాజాతమపి
 దేశంకవేదత్రంమత్వాఉదఙ్ముఖోభూత్ - కవిస్తతాపిఅగత్యప్రాహ
 * || సర్వదాసర్వనోసీతిమిథ్యాత్వంకథ్యసేబుధైః | నారయోలేభిరేపృష్టం
 నవక్షుఃపరయోపితః || తతోరాజాసర్వాంభూమింకవేదత్రంమత్వా
 ఉత్తిష్ఠతిత్వకవిశ్చతదభిప్రాయమజ్ఞాత్వాపునరాహ || * || రాజకనక
 భారాభిఃత్వయిసర్వత్రపషాతి | అభాగ్యచ్ఛత్రసంఘన్నెమయినాయాం
 తివిందవః || తదారాజాచాంతఃపురంగత్వాలీలాదేవీంప్రాహ - దేవిసర్వం
 రాజ్యంకవయేదత్తంతస్తపోవనంమయాసహగచ్ఛేతి - అస్మిన్నవసరేవి
 ద్వాద్వాద్వారీనిగతః బుద్ధిసాగరేణముఖ్యానూత్యేనపృష్టఃవిద్వారాజ్ఞా
 కిందత్తమితిసలహ - నకిమవీతి || తదాఅమాత్యఃప్రాహతతోక్తంశ్లోకం
 పఠ - తతఃకవిశ్లోకచతుష్టయంపఠతి - అమాత్యస్తతఃప్రాహ - సుకవేతవ
 కోటిద్రవ్యందీయలేపరంరాజ్ఞాయత్తవదత్తంభవతి తత్సునవిక్రయతా
 మితి - కవిస్తథాకరోతితతఃకోటిద్రవ్యందత్వాకవింప్రేషయిత్వాఅమా
 త్యోరాజనికటమాగత్యతిష్ఠతిస్తు || తదారాజాచతమాహ - బుద్ధిసాగరరా
 జ్యమిదంసర్వందత్తంకవయేవత్పిభిస్సహతపోవనంగచ్ఛామి - తత్రతపోవ
 నేతవాపేక్షాయదిమయాసహగచ్ఛేతితతోఅమాత్యఃప్రాహ - దేవ
 తేనకవినాకోటిద్రవ్యమూలేనసరాజ్యమిదంవిక్రీతం - కోటిద్రవ్యంచవిదు
 షేదత్తం - తతోరాజ్యంభవదీయమేవభుంక్ష్యేది || తదారాజాచబుద్ధిసా
 గరంవిశేషేణసమ్మూలతవార్థా || అన్యదారాజామృగయారసేనాటివీమ
 త్ లలాటంతపేవనేద్యానదేహః పిపాసాపర్యాకులస్తురగమారుహ్య
 ఉదకాథీనికటతలుభువనుటతదలభ్యాపరిశ్రాంతః క్షస్యచిన్మహాతరోః
 అధస్తాదుపవిష్టః - తత్రకాచిద్గోపకన్యాసుకుమారమనోజ్ఞసర్వోంగాయ
 దృచ్ఛయాథారానగరంప్రతితక్రంవిక్రీతు కామాతక్రభాండంబోద్వహం
 తీసమాగచ్ఛత్ - తామాగచ్ఛంతీందృష్ట్వారాజాపిపాసావశాదేతద్భాం
 డస్థంపేయంచేత్ - పిపాసీతిబుద్ధ్యాపృచ్ఛత్ - తయోకిమావహాసీతి || సా
 చతమ్ముఖిన్రియాభోజంమత్వా తత్ప్రసాసాంచజ్ఞాత్వాతస్ముఖావలోకనవ
 శాచ్ఛందోయాపేతాహ || * || హిమకుందశశిప్రభశంఖనిభంపరేపక్వకపిన్ధ

తూహలస్సభామాసాద్యతదాసమీపస్థా కవీంద్రాన్నిరీక్ష్యసమస్యామే
 కామవదత్ || * || చరమగిరినితంబెచంద్రవింబంబలంబె- తదాప్రాహభ
 వభూతిః || * || అరుణకిరణజాలై రంతరిత్యైగత్యై-తతోదండిఃప్రాహ ||
 * || చలతిశిశిరవాతేమందమందంప్రభాతే. తతఃకాళిదాసఃప్రాహ || * ||
 యవతిజనకదంబెనాథముక్తోస్థవింబె- చరమగిరినితంబెచంద్రీవింబంబలం
 బె || తతోరాజాసర్వాసపిసమ్నానితవాణ-తత్రకాళిదాసంవిశేషతః పూ
 జితవాణ- అథకదాచిద్భోజఃనగరాద్భూహినిగణతఃనూతనేనతటాకాం
 భసాబాల్యసాధితకపాలశోధనాదిచకార -తన్నూలేనకశ్చనశేఖరశాబక
 పాలంప్రవిష్టోవికటకరోటికానికటఘటితోననిర్గతః- తతఃరాజాస్వపురీమ
 నాప - తదారభ్యరాజ్జఃకపాలవేదనాజాతా - తతస్త్రత్యైభిషగ్వి
 రైఃసమ్యక్ప్రీతిప్రీతాపినశాంతా || ఏవమహనిశంనితరామస్వస్థైరాజ్ఞా
 మానుషవిదితేమహారోగేణ || * || త్రామంత్రామమభూద్వపుగణతమఖం
 సామంతకాలేజ్జవద్వక్త్రీనిగణతకాంతితాహువదనా శ్రాంతాజ్జబిం
 బోవమం | చేతఃకార్యపదేముతస్యవిముఖంకీల్లస్యనారీప్వీవ వ్యాధిఃపూ
 ణాతరోబభూవవిపినేశుషేగశిఖానానివ || ఏవమతీతేనవత్సరేపికాలే-
 నకేనాపినివారితఃతద్దః || తతశ్చ్రీభోజోనానావిధసమయావధగ్రసనప
 రోరోగదుఃఖతమనాస్సమీపస్థంశోకసాగరనిమగ్నంబుద్ధిసాగరంకథమపి
 సంయతాక్షరామవాలవాలం- బుద్ధిసాగరత్రతఃపరమస్త్వస్త్వయేనకోపి
 భిషగ్వరోవసతిమాత్రోతుబాహుటాబిభేషజకోశాణిఖలాస్సోతసేని
 రస్యాగచ్ఛమమదేవసమాగమసమయః సమాగతత్తతచ్చుత్వాసర్వేపి
 పారజనాః కవయశ్చఅవరోధసమాజాశ్చవిగళదస్మాసారనయనాబభూ
 వుః- తతఃకదాచిద్దేవసభాయాంపురందరఃసకలమునిబృంధమధ్యస్థంవీణా
 మునిమాహ- మునేత్తదానీంభూలోకేకానామవారేతతతఃసారదఃప్రా
 హ - సురనాథనకిమప్యాశ్చర్యంకింతుధారానగరవాసీశ్రీభోజభూపాలః
 రోగపీడితోనితరామస్వస్థఃవతాతే- సతస్యరోగఃకేనాపినివారితః-తద
 నేనభోజస్సపాలేనభిషగ్వరాలపిస్వదేశాన్నిషాగ్రామితాః-వైద్యశాస్త్ర
 మపిలన్యతమినిరస్తమితి ఏతదాకణ్యంపురుహూతస్సమీపస్థానాసత్యో

విదమాహ - భోస్వర్వై ద్యౌకథమన్వతంధన్వంతరియః శాస్త్రుం తదాతా
వాహతురమరేశం. దేవనస్వలీకమిదం శాస్త్రుంకింత్వమరవిది తేనరోగేణ
బాధ్యతేసోభాజఇతి|| ఇంద్రః - కోసావవార్యరోగః - కింభవతోవిచిత్తః
తతస్తావూచతుః - దేవకాపాలశోధనేకృతేభాజేసతదాద్రవిప్యఃపాతీనః
తన్నూలోయంరోగఇతితదాఇంద్రఃస్వయమానయఃఖఃప్రాహ * తదిదానీ
మేవయవాభ్యాంగంతవ్యంనచేతితః పరంభూలోకేభిషక్కాస్త్రస్యాసిద్ధి
భవేత్ - సఖిలుసకస్వతీవిలాసస్యనికేతనం- శాస్త్రాణాముద్ధతాచేతి
తతఃసురేంద్రాదేవేనతావృభావపిభృతద్విజన్మవేషాధారానగరంప్రాప్య
ద్వారస్థంప్రాహతుః- ద్వారస్థావాంభిషజౌకాఃదేశాదాగత్సోభాజా
యవిజ్ఞాపయతేనాస్మతమిత్యంగీకృతంవైశ్యశాస్త్రమితశుత్వా తత్ప్రీతి
స్థాపనాయతదోగనివారణాయచేతి తతోద్వారస్థఃప్రాహ- భావిప్రాస
కోపిభిషక్ప్రవరఃప్రవేష్టవ్యఇతిరాజ్ఞోక్తం- రాజాతుకేవలమస్వస్థః- నా
యమవసరోవిజ్ఞాపనస్యేతి- తస్మిన్మణేశార్యవశోచ్ఛహినిగఠతోబుద్ధిసా
గరస్తాద్వస్త్యాకౌభవంతావిత్యస్పృచ్ఛత్ - తతఃసౌయధాగతమూచతుః -
తతోబుద్ధిసాగరేణతారాజ్ఞస్సమీపందితా- తతోరాజాతావవలోక్యముఖ
శ్రీయా అమానుషావితిబుధ్వా ఆభ్యాంశక్యతేయంరోగోనవారితుమితి
శ్చిత్వతౌబహుమానతవాణ- తతస్తావూచతుః- రాజస్నభేత్తవ్యంరోగో
నిగఠతఃకింతుకుశ్రవిదేశాంతేత్వయాభవితవ్యమితి|| తతఃరాజ్ఞాపితథా
కృతం- తతస్తావపిరాజానంమోహమాణానమోహయిత్యాశిరఃకపాల
మాదాయతతగ్రోటికాపుటేస్థితం శఫరకులంగృహీత్వాకస్త్రిశ్చిద్భా
జనేనిక్షిప్యసంధానకరణ్యాకపాలంయథావదారచయ్యసంజీవిన్యాచతం
జీవయిత్యాతాస్తాతదవర్షయతాం-తదాతస్త్వస్త్యా రాజావిస్త్రితఃకిమేతదితి
తౌపుష్టవాణ- తదాతావూచతుఃరాజత్వయాబాల్యాదారభ్యపరిచిత
కపాలశోధనస్సంప్రాప్తమిదమితతతోరాజాతావశ్వినామత్వాతచ్ఛోధ
సాధణమప్యచ్ఛత్ - కిన్సుస్తాకంపథ్యమితి- తతఃతావూచతుః|| * అశీతే
శాంభసాస్నానంపణుఃపానంపయః(స్త్రి)యః- ఏతదోవమానుషాఃపథ్యమి
తితత్రాంతరేరాజా || మధ్యమానుషాఇతిసంబోధనంశ్రుత్వావయంచే

న్నానుషాఃకాయువామితితయోఃహస్తార్షుడితిస్వహస్తాభ్యాంఅగ్రహీత్ -
 తతస్తత్ క్షణవతావంతరభక్త్యాంబువంతా వేవకాళిదాసేనపూరణే
 యంతురీయచరణమితి - తతోరాజావిప్లితః సర్వానాహూయత ద్వృ
 త్తమబ్రవీత్ - తచ్చుత్వాసర్వేపిచమత్కృతాఃవిస్త్రితాచ్ఛబభూవుః-
 తతాకాళిదాసేనతురీయచరణంపూరితం- స్నిగ్ధముష్ణంచభోజనంశ్చతి- త
 తోభోజోపికాళిదాసంలీలామానుషంమత్స్వాపరంనమ్నూచితవాక్ - అభ
 భోజనృపాలఃప్రతిదినంసంజాతకందళతాకాంతివణపృథే ధారాశీశఃకృ
 స్తైతరపక్షచంద్రశ్చవ- తతఃకదాచిల్పింహాసనమలంకుర్వాణేశ్రీభోజేకా
 లిదాసభవభూతిదండి బాణమయూరచరరుచిప్రభృతికవితిలకకులాలంకృ
 తాయాంసభాయాంద్వారపాలపత్యాహ- దేవకశ్చిత్క-పిఃద్వారితిష్ఠతి-
 తేనేయంప్రేషితాగాధాసనాధావీటికాదేవ సభాయాంనిక్షిప్యతామి
 తితాంవశణయతి- రాజాగృహీత్వాతాంవాచయతి॥ * | కాచిద్బాలా
 రమణవనతింప్రేక్షయంతీకరండందాసీహస్తాత్సభయమలీఖద్వ్యోళమ
 స్యోపరిస్థం - గౌరీకాంతంపవనతనయంచంపకంచాత్రభావంపృచ్ఛత్వా
 ర్యోనిపుణతిలకోమల్లిసాధకఃకవీంద్రః-తచ్చుత్వాసర్వాపివిద్వత్పరిషచ్చ
 మత్కృతా- తతఃకాళిదాసఃప్రాహ - రాజణమల్లిసాధకేషుమాకార
 యితవ్యశ్చతి- తతోరాజాదేశాద్వారపాలేనసప్రవేశితకఃపిఃరాజానంస్వ
 స్తీత్యుక్త్వాతదాజ్ఞయోపవిష్టః- తతోరాజాప్రాహతంకవీంద్రం-విద్వణ
 మల్లిసాధకవేసాధురచితాగాధా-తదాకాళిదాసఃప్రాహ- కిముచ్యతేసా
 ధ్యతి - దేశాంతరగతకాంతాయాశ్చౌరిత్రవణాసేన శ్లోఘనీయోసివిశి
 స్వతస్తద్భావప్రతిభటవణాసేనతదాభవభూతిఃప్రాహ-విశిష్ట్యతేజయం
 గాధాపంక్తికంఠోద్వానవైరిణోవాతాత్సజస్యవణానాదితి- తతఃప్రీతే
 సరాజ్ఞాతస్తదత్తం సువణానాంలక్షం పంచగజాశ్చదశతురగ్గాశ్చద
 త్తాః-తతఃప్రీతోవిద్వాన్స్తాతిరాజానం॥ * || దేవభోజతవదానజలౌఘైః
 సోయమభిరజసితివిశంకె- అన్యథాతమదితేషుశిలాగోఘారుహేషుకథ
 మీద్యశధానం - తతోలోకోత్తరంశ్లోకంశ్రుత్వారాజాపునరపితస్తైలక్ష
 త్రయందదౌ- తతోలిఖతిస్యభాండాగారికోధమపశ్రే॥* | ప్రీతశ్రీభో

జఘాపస్పదసివిరహిణీగూఢసమోక్తిపద్యంశ్రుత్వాహేమాంబలక్షం
 దశవసతురగ్నాపంచనాగానయచ్చత్ - పశ్చాత్తత్రైవసోయంవితరణ
 గుణస్తద్వణనాత్ ప్రీతచేతాః లక్షంలక్షంచలక్షంచునరపిచదదా మల్లి
 నాథాయతస్తైతతఃకదాచిద్భోజరాజఃకాళిగాసంప్రతిప్రాహ-సుకవెత్వ
 మస్మాకంచరమగ్రంధంపఠ- తతఃక్రుద్ధోరాజానంవినింద్యకాళిదాసఃక్షణ
 నతందేశంత్వక్త్వాపిలాసవత్యాసహపకశిలానగరంప్రాప-తతఃకాళిదాస
 వియోగేనశోకాకులస్తంకాళిదాసంమృగయతుం రాజాకాపాలికవేషం
 ధృత్వాక్రమేణపకశిలానగరంప్రాప-తతఃకాళిదాసోయోగినందృష్ట్వాతం
 సామపూర్వంపప్రచ్చ-యోగిణకుత్రతేస్థితిరితి-యోగీవదతి| సుకవెఆస్మా
 కంధారానగరేవసతిరితి-తతఃకవిరాహ-తత్రభోజఃకుశలీకిం-తతోయోగీ
 ప్రాహ-కింమయాచవక్తవ్యమితి-తతఃకవిరాహ-తత్రాగ్రీశయవార్తాస్త
 చేత్సత్యంకథయేతి|తదాయోగీప్రాహ-భోజోదివంగతత్తి-తతఃకవిఃభూ
 మానివత్యప్రలిపతి - దేవత్వాంవినాస్మాకంక్షణమపిచూమానస్థితిః-అత
 స్త్వత్సమీపమామాగచ్ఛామిత్తికాళిదాసఃబహుశోవిలవ్యచరమల్లోకం
 కృతవాః*||అద్యధారానిరాధారానిరాలంబాసరస్వతీ-పండితాఃఖండి
 తాస్సర్వేభోజగాజేభవంగతే | ఏవంయదాకవినాచరమల్లోకంక్రస్తదై
 వసయోగీభూతలేవిసంజ్ఞఃసపాత-తతఃకాళిదాసస్తథావిధం తమవలోక్య
 తయంభోజపవేతినిశ్చిత్వఅహమహారాజతత్రభవతాహంవందితోస్తీత్య
 భిధాయరుడితితంల్లోకంప్రకారాంతరేణపపాత|| .....*

అద్యధారాసదాధారాసదాలంబాసరస్వతీ- పండితామండితా
 స్సర్వేభోజురాజేభవంగతే - తతోభాజస్తమాలింగ్యప్రణమ్యధారానగ
 రంప్రతియయా - శైలంశైలవినిశ్చలంచహృదయంముంజస్యతప్తిక్షణే
 భోజేజీవతిహషణసంచయసుధాధారాంబుధౌమజ్జతి| స్త్రీభిశ్శీలవతిభిరే
 వసన్హసాకతుకంఠపస్త్రత్వరేముంజేముంచతిరాజ్యభారమభజత్వాగైశ్చ
 భోగైర్మృపః||.....*

శ్రీ ర స్తు

శ్రీమన్మహానాటకం.

అథాఽత్

శ్రీరశ్రీయుతసృపతిరామచంద్రచరితం

శ్రీమద్ధనూమతావిరచితంగ్రంథం

కలికత్తానాగరలిపిముద్రితంగ్రంథానుసారేణ

ఆంధ్రలిప్యాం

తడకమల్లవెంకటకృష్ణరాయేణసహ

సమ్యక్పరిష్కృత్య

శ్రీమద్వన్నపురప్రాంత

శ్రీమత్కైరవిణీనగరవాస్తవ్యేణ

శ్రీమదుభయవేదాంతప్రవతకక

శ్రీమత్తిరుమలైఁళుచంబాడికులజలనిధిశాంకస్య

శ్రీమద్భీమనివాసవరదాచార్యదైవజ్ఞపుత్రేణ

వేదాంతరామానుజాచార్యేణ

శ్రీమద్రామశాస్త్రిణాస్థాపిత

శ్రీరామగుణదర్శణనామక

ముద్రాక్షరశాలాయాంముద్రాక్షిరైముద్రాప్రితం

౧౮౭౧ సం॥ మార్చి నెల

ఈ గ్రంథమునొరవలమువాంశేర్పటిచియుండు
౧౮౪౨-సం- ౨౦ నెంబరుగలకాపీఠాక్షరము
ప్రకారం విజస్వరు కేయింపబడియున్నది.

సూత్ర ధార :-

రాజాసీత్య వివరణో దకరథ త్పదాంశువంశా గ్రణీ స్తస్యాసస్య
వినియోగేలినిలయా స్తిప్రోమహిష్యశ్శు భాః । వీరా స్తా శ్చ సురస్సు తాస్సు
మవిరే రామ న్నధాలక్ష్మణం శ త్రుఘ్నంభరతంచ శై లభరిపోఽంశావ తారాల
మీ ౧ । తేషాం రామః పుకితనయ ప్రాధి తో యజ్ఞసిద్ధ్యై తాతస్యాజ్ఞాంశి
రసివిదధల్లక్ష్మణేనానుయాతః । పార స్తీ ౧ భిర్నయనకమ లై స్సా దరం ప్రేక్ష్య
మానో క్రవ్యాతా లీ నిధనకుతుకీ యజ్ఞభూమి వ్రత స్థే ॥ ౧

తై తా లి క :-

విద్యాంవిశిష్టాంవిజయాంజయాంజనం ప్రాప్య సమ్యజ్జను గాధిపుత్రాత్ ।
రతౌంసహ స్తంక్రతుబంధుబంధు స్సమాగతస్సం ప్రతిరామచంద్ర ౧ । ౧౦ ।
3౦౪ ॥ మారీచన్ని జఘన రాక్ష సచమూనాధంస్వయం రాఘవస్స ర్వేన్యే । ల
లక్ష్మణస్యవిశ్లే ర్యాతాః కృతాంతాలయం । తోవం ప్రాపుగధోమహాపీఠాస
హితాస్స ర్వేపురా బ్రాహ్మణా స్తాభ్యాం సంయుయజ్శుభాశిషమరిస్సీతా
స్సమాప్తాః క్రియాః ॥ ౧౧

సూత్ర ధార :-

పాతృకుఃకులేత్రరామేనిధవర్కృతా నిర్వృ త్తేశాశిః ప్రాయా
తాభ్యాం జనక పత్రనం ॥ ౧౨

ఇతి వి మా ౧౦ త ౧-

తై తా లి క :-

తౌద త్తః పుకికాత్త జాయమనయ తా తేనయజ్ఞోత్సవ ప్రహ్యూహ ప్రక
మాయవ ర్ష విని సేమాత్వాహితాంతాటకాః । లక్ష్మ్యాస్త్రాణిము కేరవేక్ష్య వ
మఖం తస్యానగః కతుకాతోస్యం సం ప్రతి రాఘ వౌనిదిభిః ప్రా క్తైపు
లింసానజః ॥ ౧౩

తతః ప్రవిశతిజనకః ॥

జన క :-

అమరమర భుజంగ వానరాణాం లభనరక్ష్మి రసిద్ధ చాకృతానం । నమ
యతియజ్ఞోఽచాప మేరన్న కుడు హితు స్స పరిగ్రహం రోతు ॥ ౧౪

తత స్తచ్చు ర్త్వా ప్రవిశతిరావణ మారస్సౌకులస్స కోమం ।

సాక్షు లి :

సాధనం తుల్యేణ సారవలభయూగిరిశ హారంబవబ్జుభివ్యవ ప్రకు ధావ
కిణం | క్రైలావముద్ధృతవతోదశకంధరస్య కేయంచ లేఖనుషిదుమా దవోః
వరీతూ | ౧౫

తతొయారు క్తి ప్రత్యుక్తి.

మా హేవ్యరంధనుకర్వాదధిజ్యం చేర్పచామ్యమాం గురోశ్శంభోధా
నురో చేచ్చుణా తాంనయతిత్వజాత్ || ౧౬

జ్జు ఇత్యుక్త్వా దూలేగ లే శ తానంచాగమనం

మూ త్ర ధా త :-

నభాయాన్ను జేయుక్తాయాంజనక స్వపురోహితః | క తానం వోవ వః
ప్రచాహత్రువ్వి తాం సర్వభూభృతాం | ౧౭

క తా నం ది :-

శ్రోణుశ జనక శుల్కంతు త్రియాస్యగ్వ ఏ లేదశ వకనభుజానాంకుశ్శత్రా
యత్రశ క్తి : | నమయతిధమై శంయశ్శ రా రో షణేవ త్రిభువనజయలక్ష్మీ మేధి
లితస్యచారాః | ౧౮

అధస్యచతిభిరవగ్నహీతేధనుషిజనక వాశ్శ్వా -

ఆప్సి చా న్నరతోవ్య మీన్మపతయస్స ర్వేసమ భ్యాగ జాఃక న్యేయంకలధౌ
తకోషులరుచిఃకీర్తి స్తనాతఃపరా | వాశ్శ్ వస్త్వచటంకిరంసనమితం మోథాపి
తంస్థానతః కేనాపీదమం తూమహాధనురతో విర్విరముర్వికలం || ౧౯

స స భిః సీ తా గ మ నం :

స ఖి :-

రా మోదూర్వావశ శ్వామోజానీ కానకీలతా | అపయోర్యోగ్య ఉ
ద్వాకూలాధనురై శంవనో మహా | ౨౦ | అపివ | క మతవృష్టకతోమివం
ధనుమః ధురమూతిః త సారఘనననః | క ధ మ ధిజ్య మనేన విధియ్య తామచాహ
తారితేణ నీవచారుణః | ౨౧

తద్దశనకాలేనీ తాయాశ్చ వందశా నాదీపల్లజ్జాయమా నేశ్రీరా మేనీ
తాయాఉ త్సారాంవధాంబుః : లక్ష్మణః ||

జనశ్రీరఘునాథకింబహతయాచాపోష్టితేలక్ష్మణోమేర్వాదీనపిఘా
 భర్తాగ్నానయేనేణాఃపినాకాకియాః । తస్మామాదికవీరయస్యభవతో వా
 క్యాదతాఃకాతుకీప్రోద్ధగ్నుంశ్రవలాయితుంసమయితుంభయంసదై నంక్షమః॥

సూత్రధార 1 - .

గృహీతేహరకోదంజేరామేవరిణయోస్తుభే । వస్వస్తేనయసంవామం
 జాగకీజామదగ్న్యయోః ॥ ౨౩

గృహీతేధనుషిరామేణలక్ష్మణఃప్రాచా -

శృద్ధి స్థిరాభవభుజంగమధారయోనాంత్వంకూమరాజరదిదంద్విర
 యందధీధాః । దిక్కుంబరాఃకురుతతిత్రితయేదిధీమామాన్యఃకరోలివరకా
 ముకమాతతజ్యం ॥ ౨౪ ॥ వృద్ధీయాతిరసాతలంఘణివతేర్షు శ్రంఘణామండ
 లచిభశ్శ్రుభ్య తకూమరాజసహితోదిక్కుంబరాఃకాతరాః । ఆతన్వవైవ
 ల్పంహిలందిభతైస్సా ధాంధరాధానిః కంపంలేరఘువుఃగవే పురజితన్వ
 జ్యంధనుఃకుర్వతిః ॥ ౨౫

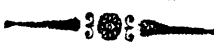
తత్రన్వపతీనాంచేష్టాః - సూత్రధారః -

రామేరుద్రశరాసనంతులయతిస్త్వాస్థితంపాధికై శ్శింజాశింజన
 తన్వరేవహసితందత్వామిధస్తాలికాం । ఆరోవ్యశ్రవలాంగురీకిసలయైన్లుగా
 నంగుణాస్ఫాలనేసర్వాకషణజవర్ష భంగనిపుణేసింహంసనేమూర్ధ్ధితం ॥
 ఉద్దిక్కుప్రంసహకాశికస్యపుకైస్సాఘంముఖై నామితం ఘాపానాంజన
 కస్యసంశయధియాసాకంసమాస్ఫాలితం । వైదేహీమనేసాసమంచనహసా
 కృష్టంతతోభాగవపూధాహంకృతికన్దనేనమహతాతర్భగ్న మైకంధనుః ॥
 ౨౬ ॥ రుంధన్నష్టవిధేస్సు శ్రీముఖరయన్న ప్రాదేవః । క్రోడయన్మూర్తీరస్త
 మహేవ్వరస్యదళయన్న హ్మీకులయైభృతః । అత్యుచ్చైబాధిరాణివన్నగ
 కులాన్యజ్ఞోవసంపాదయన్ను న్నీలత్యయిమార్కదోబలదళతోద్రుండుకోలా
 హలః ॥ ౨౭ ॥ కోదంబభంజాన్ముఖరీకృ తాశంబరంవరేణ్యంజనకాన్యజా
 యః । అవన్యసామాన్యధనుర్విలాసన్నమామితంలాకవిసపికీలికాం ॥౨౮॥
 అధవతానంజేనానీలేదకర భేమిధిలాంచైతాలీకైః - చరితం -
 జనకన్వచతివాక్యంపుత్రసంబంధకృగ్గుంసరశి సమువక్యశ్చ్యోత్రీక త

నందవల్లభాత్ | ఆపరమపితమూర్తిద్యంబ్యమాదాయహృద్వక్త్రస్యకరఘ్నపరిశా
ర్యఃకోసలేం క్రోయమేతి ||

సూత్ర ధా కః -

అతిభ్యమానమహిమమిథిలాధివాదఃకృత్వాతిధిం దకరథంవరమాతిథే
యః | స్వియ్యేసులేవ్య కమకభ్యజకన్యకేచ వ్రత్యాదదావిధివచేవతచాత్మజే
భ్యః ౧౩౦ | నిస్సానిమదాళరపాలగభీరభేరిధకాకరతాళదరకాహళవాద
జాలైః | పూర్ణబభూవధరనేగగవా న్తరాళంపాణిగ్రహీరఘ్నతలేచనకా
శ్చజాయాః | ౩౨ | రఘ్నజనకమహీన్ద్రయో వ్రదానీమభవదవత్యపివాహమంగ
ళశ్రీః | ప్రథువనజనతానందయత్రప్రమదమవాశమసారధవ్యతీతం || ౩౩ | పీ
తాంశ్రీరఘ్ననంద మోధభరతఃకాశభ్యజేమాండవీంసామిత్రిశ్చతవత్రకత్రుక్త
దనాంసీతానుజామూర్తిత్వాం | శత్రుఘ్నశ్చుక్తకీర్తిము త్రనుగుణాంకాశభ్య జే
మూధ వాంస్తేనాదాయశ్చోన్మవోదశకభస్వియ్యాంపునీంత్రాస్థిన్కః | ౩౪ |

ఇతి నిమాంశాః -

శ్రీ కృష్ణ మోక్షము -

శ్రీమద్విశ్వకర్మసూత్రము

ద్వితీయోఽధ్యాయః

చిత్రవధ కల్పనః

సూత్రధారః

యద్భయజనకాత్త బాహ్యతే రాఘవః శుభవతేర్ష హద్ధనుః | తద్వనిత్ర
కణిరోషితద్వరహ్నాజగమజమదగ్నితోమనిః |

లక్ష్యం :-

చూడామృదితకంఠపత్రమభితస్తూజీవ్యయంపృష్ఠతో భక్తస్మిగ్ధమి
త్రలాంఘనమురోధ తేర్షవంతౌరవీంః మాః జ్యామేఖలయానియం త్రితమధో
వాసకృమాంజిష్ఠికం పాశౌ కాన్తుకమక్షసూ త్రవలయం దండం వరం పెన్వ
లంః | సోయం సప్తసముద్రము ద్రితమహీయేనాజానాదుద్ధృతాధిత్వా భైర
వః సంగ రేతి కతినంకంఠం శుతా రాంచలైః | రేవానీరనిరోధ హేతుగమానం బా
శువాస్సుహవ్రంజవాఘండంఖండముఖండయత్పితృవధా మషేణా వషీ
య్యసాః | యత్రాత్రామతినంగ రాంగణభువందుర్వారధారాఘం తుక పృ
ష్ఠ ప్రకీరకః తదుధిరైర్మీ రేణుకాభారభూత్ | తాదృగ్నీరవరస్వయంవర
పంస్వగ్లోకకన్యాకకర్తాపుపకరదామరేణుభిరభూద్గోరేవ రేణుతకటాః |

క్రోధన్నాటయిత్వా -

జామదగ్న్యః -

నేనేదంకాలదండాతరమిచ్చతాథగ్నమజగవంధనుతితి

సోశంకంవారత్రయం -

పార్వత్యానిజభతుకరాణుధమితి ప్రేన్ఠాయదభ్యర్చిరన్ని ర్షోకేన
తవాసుకేర్షిమిలితయ త్పానరంసందినా | భవ్యంయ త్త్రిపురేంధనం ధనుతి
దంతర్షత్సోన్యానిస్సత్త్యేవః భువిరామనామనిమయిలై స్వనీకృతంకృత్యతే |

[ద్వి తియోగః]

ఇత్యుక్త్వానంతరం సాసూయం -

సహస్రబాహుస్తవమహందివ బాహుస్తవంచక్రవర్తిమనిననస్థమో
హం । త్వం సైన్యయుక్తస్యహమేకవీరస్తథాఽనౌచక్యతుతర్కమరకః । ౮

ఇతి సూర్యందృష్టవాః -

ఉత్కృత్యోత్కృత్యగభానపికలయితు క్షత్రసంతానతోమదు
ద్దామానేకవిశ్వవధివిశసతస్సర్వతోరాజవంశ్యాః । ప్రేత్రంశద్రక్రమో
ణాప్రాదమవనిమహానందమందాయమానక్రోధాగ్నేఃకుర్వతోమేనచఖలు
విదితస్సర్వయూత్రైఃప్రభావః । ౯ । కుచ్యన్త్రత్రకిశోరకంఠవిగళద్రక్రామధా
రాసరిన్నర్వృత్తాభివవస్యకృతశిరసఃకేశాసుకాసుకర్వతః । తావద్రక్ర
జలాంజలిపిన్మగతైర్వస్యకణంస్వీకృతస్సంతోషేణజుగుఘయాకరుణయా
హాసేనశోకేనవా॥౨॥అపిచ॥ ఆకృర్వంకాతకవీర్యాజానభుజవిపినఞ్చవలీలా
స్వభిజ్ఞఃకేయూరగ్రంధితోత్కరకపణరణతాకరఘారఃకుతారః । తేజో
భిఃక్షత్రగోత్రప్రళయసముదితద్వాదశారానుకారఃకిన్నప్రాప్తఃక్రమింతే
పురమభీనధనుభాంగపర్యుత్సుకస్య ।

ఇతిస్వమతారం చ్రదశకాయతి -

శ్రీరామస్సాననయం -

హాహూర్వాబాలంసదిరంనవకాన్తుకస్యత్రైయ్యంబావ్యమకరామ
యమేవదోషః । తచ్చాచలంపరశురామమమకమస్వడింభస్యదోర్మిలపితా
నిమజేగురూణాం ।

రామవచనమాకన్త్యైవపరశురామః ।

కన్యనదాకరధీరామోమద్యకళ్పంద్రవాదిదః । పురాదేకాన్తుకయే
నభగ్నంతిధృతిభాగవే ॥

ఏవమాకన్త్యైరామస్సాననయం -

స్పృష్టంవాపినవాస్పృష్టంశార్దుకంపురవైరిణః । భగవన్నాత్మనై
వేదమభద్యశకరోమికిం॥ ౧౨॥ హారఃకంఠేప్రభవతుకృరామత్రకింవాకురార
స్త్రీశోనేత్రాన్యాధివపతునఃకణ్ణలంకాజలంవా । సంపశ్యమోనిరువమ
సుఖంప్రీతభకుర్తుఖంవాయద్వాత్ద్వాభవతునవయంప్రజాంహానోమప్రప్సి

రా|| ౧౩ | అపిక || ఏకా న్తమా న్నగోష్ఠి ప్రాన్తకూ రారా ఘనావయం | ఆ యుంకం తెగు తార ప్రేకురు రామయథో వికం || ౧౪

అథ యుద్ధోద్ధృతే పరశురామే చాక రధి:-

మునేక మస్వ -

భో బ్రహ్మస్థవ రాప మంసఘటలేన గ్రామ వారా దీనస్వ ర్వే హీన బలా వయం బలవ తాం యూ యస్థితా మూ ధాని | యస్మై దేక గుణం శ రా సన మిదం రాజన్య కా నాం బలం యుష్టా కం ద్విజ జన్య నాం నభ గుణం యుద్ధో ప పీతం బలం ||

అథ పరశురామం ప్రతిలక్ష్మ:-

పురోజన్తా వాద్య ప్రస్థితి మమ రామ స్వయమ తుచా నపు త్రాపా త్రో వారఘ్నుల భజా చ పీఠి ఘటాం | అధీరంధీరం వాకలయతు జ మోమా మయ మయం మయా బద్ధో ద్యుష్ట ద్విజ ముదన దీ త్మో పరికరః || ౧౫

లక్ష్మణం సాంప్రయ న్రామః -

జాకస్సోకాం దినక రత్నలేక త్రియశ్రో త్రియే భ్యో విశ్వామి త్రా దపి భగ వతో ద్ధృష్టి వ్యాన్త్ర చారః | అస్మిన్సం శేకలయతు జ మోద గ్య శో చాయశి | వావిప్రేకన్త్ర గ్రహణ గురు స్సహా సిక్త్యా ద్వి భేమి || ౧౬

తథాపి రామం ప్రతిపరశురామః:-

తచ్చా పమీక ఘ జపీక సీత సారం ప్రాగన్యో భజ్య నభ వాంస్తు దిమి క్షమాశ్రం | రాజన్యక త్రధన సాధన మన్తే దియ్యమాన్ ద్వాకార్కుక మివం గరుడ వ్యజస్య | ౧౭ |

సూత్ర ధారః -

రామ స్తచాచా యథ మస్మ హేలం బాణం చ సంయుజ్య తే చాచక మ | భాతిన్త సా త్మోక్ష రవ్య జో యియ తిం వ్రవిచ్ఛే దవ భాగ వాస్య | ౧౮ | త త్చాప మాక మ్ గతి తాల కారా వా కార గుప్తా సి విశాల నేత్రా | సా సూయ మై కీ వ్యుదేహ కన్యా కన్యాం | గున్యాం పరిశేష్య త్రి | ౨౦

తతో భాగవ స్సామనయం -

'యః కా ర్తవీర్య సృభుచా నహ స్రా విచ్ఛే దవీరో యుధి జా ముక గ్న్యః' వసాయ కే రామక రాధి రూ ఢే బ్రంహ్మణ్య పవ ప్రణయి బభూవ || ౨౧ || యో

మహాత్మ్యమును ప్రకటించుటకును బాధించుటకును ప్రయత్నింపరాదు. అట్లు
మహాత్మ్యమును ప్రకటించుటకును బాధించుటకును ప్రయత్నింపరాదు. అట్లు
మహాత్మ్యమును ప్రకటించుటకును బాధించుటకును ప్రయత్నింపరాదు. అట్లు

జానుదగ్గు చరణవతితో రాముః :

ఉత్పత్తిజానుదగ్గు తస్య భగవాన్దేవః పినాకీగురుర్వీర్యం యత్ప్రకాశ్య
రాంపథిననువ్యక్తం హితకేమభిః । త్వా గస్సత్తనము ద్రము ద్రితమహిని
ర్వ్యాజవానావధిస్సత్యం బ్రామతపోని దేభాగవతః కింకీనలోకో తరం ॥ ౨౩ ॥
సూత్రధారః

జ్ఞాత్వా ప్రభావం రఘునందనస్య తదంగమానింగ్యతతోతిగాథం । విన్య
స్యతస్త్విజమదగ్ని సూనుస్తేజోమహత్త్వ ప్రవధాన్ని వృత్తిః ॥ ౨౪ ॥ యయా
తామంపరిత్యజ్య భాగవస్వీయ్యమాశ్రమం । రాజాపిసహారామాద్యైః
పుత్రైరుతరకోసలం ॥ ౨౫ ॥ రుధ్వాగతింపరశురామమునేస్సలోకానా
మంత్యః సర్వమజనాన్పితృమాతృవంశ్యాక । సమ్మాన్యమాన్యతమన్ప్రక
రుస్యజాతీన్పిత్రాసమంజిజపురీం ప్రజగామరామః ॥ ౨౬ ॥ అత్రాన్తరేజన్య
జారఘునందనావదృష్ట్వా చిరాన్తదనబాణిపీఠాం గౌ । గత్వాన్తరేజన్య
ఖరంఖరశక్తిచాలీహమాత్పపాతసలిలేచరమన్యసింధాః ॥ ౨౭ ॥

తతః పరికల్పితకయనా గారం ప్రతిసీతా గమనం .

అన్తం యాతేన పవనలినీ బాంధవేసింధుపుత్రే ప్రాచీభాగే సరస్వతీ
పక్వనారంగకల్పే ॥ రామః కామం గురుజన గి రామందిరే సంగతోభూద్వా
మోరు సంచనకతనయానందయన్తీజగామ ॥ ౨౮ ॥
సూత్రధారః :

ననందస్య జనై రాజాగ్మ హేకా మైస్సు పూజితః । క్రీసల్యా చనుమ
ప్రావతై కేయోవసుమధ్యమా ॥ ౨౯ ॥ తయా సరాజపిణసుతోభి రామయా
సమీయి వాను త్తను రాజకన్యయా । అతీవ రామశ్శుశుభే కాంతయా విభక్తి
యానిమిరివాను రేవరః ॥ ౩౦ ॥

ఇతినిమాగ్రం తః

ద్వితీయోఽధ్యాయః

అథ తృతీయోఽంకః,

ప్రథమంసూత్రధారః - తతః సభాజనసహితవశరథసుమత్రాగమనం-

దశరథః -

భుక్త్వాభోగాస్సరమ్యాసూ- తతయదివసం రాఘవోఽర్చితవత్స్యా
సాధకంవధిశ్శకామశ్శ్రవణమునిపితఃప్రాచహాకాచకాలం | ధత్తేకస్యా
ద్వివస్వాన్తలినకీరణతాంహేమహువాత్పాసహేతోరుల్కా-దండఃప్రచండః
ప్రవతతినభాసఃకంపతేభూతధాత్రి | ౧ | దిగ్భాగోఽధూసరోభూదహనిబహు
తరాస్పారతారాస్పరంతిస్వభానోభానవియ్యం గ్రహణను సమయే
రోధిరీశక్రవృష్టిః | మధ్యహ్నేధ్వాంక్షుభూషక్ష్మగణరుతమతీస్సోఽభేరుప్ర
భారోవారంవారంగభీరప్రళయత్సమహకోలభిత్కారభూషః || ౨

అత్రాంతరేదశరథస్యప్రవృత్తింసూత్రధారః,

రామేనయచయంనృష్ట్యా లోకధర్మావహంచయత్ | యావస్యరా
జ్యాభిషేకాయనిశ్చికాయదిదేశచ || ౩

అథరామాభిషేకప్రసంగేమమస్త్రోబహిర్నిస్సత్యనాగరాస్సృత్యాహ ||

సుమస్త్రః -

స్వియ్యాంజరాముశగతామవలోక్యరాజారామంచరాజ్యవహనక్ష
మమాకలయ్య | రాజ్యాభిషేకపరమోష్ఠవమస్యకతుణం వ్యాదిప్తవాన్పుర
జనాఃకురుశప్రమోదం || ౪

సూత్రధారః-

రామాభిషేకే మదవిహ్వలాయాః కత్రోచ్చ్యుతో హేమఘటస్తరు
ణ్యాః | సాహనమాగేణచకారశబ్దంతుతంతంతంతంతంతః || ౫

తతః ప్రవిశంతి కైకేయీ-

అథకైకేయీస్సృగళం - చతితమనథా న్తరంరాజానముపస్సృగ్యప్ర
కాశ్శుజయతిజయతిమహారాజోదశరథః |

సూత్రధారః-

వ్యాకోఽపిదీపరాభగవరనయనయగంబిభ్రాతీస్సణకాంతిగత్యా

రాజానముచ్చైదశరథమవదలైకకయీసాధుమధ్యే | రాజనామాభిషే
కోపిరమతుజదధీనిపగ్రశంకేకులేస్సిభూపుత్రీయస్యపత్నీ సహిభవతిక
ధంభూపతి రామచంద్రః ||

రాజా-

కైకేయ - ఇహాస్యతాం-

ఉపవిశ్యకైకేయీ - ఏవమేవకథయతిః

రాజా-

|| తత్ - అమంగళేయంవధూర్యభోప్యాస్తావదాగమనాను వదమేవ
మహేమాత్పాతాద్యశ్యంతే - తదేనాందూరతోనిస్సారయ |

కైకేయీ -

మహ్యంచప్రాశ్నీకృతంవరద్వయంప్రదియ్యతాం - తదేవసీతాల
క్షుణసహితస్యరామస్య వనప్రయాణం భరతస్యచచక్రవర్తిత్వేభిషేకః ||

తతోదశరథః-

హా రామభద్రప్రాణాణాధికభూపుత్రీవచత్నీ తథాపితస్యాభవఃపరిగ్ర
హానునితమిదమితమత్నాకైకేయీత్వాన్వివారయామాస ||

తతస్సుమంత్రస్సవ్యగతం-

రాజ్ఞఃభిష్టేషోధిప్రాయస్తస్త్వయిమేవగణ్ధా రామచంద్రాయనివేద
యామీతిగమాగ్రంతః ||

సుసు త్రః-

జయతిజయతిశ్రీరామచంద్రః - భృత్యస్త్రైసుమంక్రోత్సినీవేదయా
మ్యాత్ప్రాసమిదమస్యచ్ఛ్రీ |

శ్రుణుతావత్

శ్రుత్వైవకేకయసుతానిగరిజనానాం ఘాంగళ్యమున్తదకులకులవా
రయోపం | తుభ్యం శ్రీయంస్యసతిశక్రసభనరేంద్రేప్రాశ్నీకృతంవరయః
గంసమయాచత్రేనం ||

తదేవ వరయుక్తం-

తామోయాతువనంచతువశసమా మూర్ఖాజటాధారయోవ

నామో వృత్తి ముపాగతో విరచితాంసీతా సఖస్సానుజః । రాజ్యంసాను చరంస
మున్నతమిదంసన్న్యస్య తామత్సుతే శ్రుత్వైవంసతునిష్ఠురం వచఇదం ఖూ
మంగతోవిహ్వలః ॥ ౮

తతఃకైకేయాంప్రాప్య రామః-

వైఖాన్తస్యైఃపరివృతేషువనేషువానస్తాతాజ్ఞయాజననితశ్రతవానురో
ఃకషిపానాధిఃస్యభరతస్యచరాజ్యలాభోరామేణదేవికినుతఃపరమార్జితవ్యం ।
యుష్మచ్ఛరణాఃశ్రణామమిత్యంతఃపురాన్నిమాగ్రంతః-

శ్రీరామోలక్ష్మణంప్రతి-

వత్సలక్ష్మణప్రజావతీమాదాయుఃక్రీణవః । అహంతాతన్న త్ప్రాయా
వచాగచ్ఛామీ ॥

సూత్రధారః-

తాతందశరథంసత్వామాతరౌదనసీతతః । మైథిల్యాసహితోరామో
లక్ష్మణేనవనంయయా ॥ ౧౦ । గుర్వాణ్ణాపరిపాలనాస్పృతివనంసంప్రసీతం
రాఘవం దృష్ట్వాసౌత్వరితావిదేహతనయా స్వస్వాంజనంశుచ్ఛ్రీ । నత్వా
కోసలకన్యకాఃస్మియుగళంపశ్చాత్సుమిత్రాంపునఃపృష్ట్వాసౌశుకశారీకాప
కతులం రామానుగాప్రస్థితా ॥ ౧౧

తతఃప్రవిగ్లిషుమిత్రా-

లక్ష్మణఃప్రశ్నయమిత్రా-

రామందశరథంపద్ధిమాంపద్ధిజనకాశ్చజాం । అమోఘ్యామటవీంపద్ధిగ
చ్ఛాతాయథాసఖు ॥ ౧౨

అథనైషరామముద్దిశ్య-

బాలావిదేహాలనయాంలిశౌభవంతోద్దిగ్మితాచరజనీచరచక్రజుష్టా ।
భద్రస్సవస్సలతయేదముదాహరామోమారామగచ్ఛనయదక్షిణదక్షిణాశం
అత్రాంతరేహిరాజాంకోలాహలంసూత్రధారః-

అభినవగుణగ్రామేరామేవిముంచితవర్తనంతగుణకరుణోపారావా
తేనిమజ్జశిశుజ్జనే । అచలకచలైశుర్విగుర్విపరన్నగుకైకయానులిశ బడికప్రా
వచావచానోమోబతయోషితాం ॥ ౧౩

తతస్సర్వేనిష్కాంతాః.

అథకనకల్పనంసీతాగమనం.

సూత్రధారః-

సవ్యఃపురీచరిసరేషుసీషమృద్ధ్వినీతాజవాత్రివతురాణివచానిగత్వా |
గంతవ్యమస్తీకియదిత్యసకృద్వదంతీ రామాత్రుణఃకృతవతీ శ్రధమావతార
రామః-

సహైవకణాభరణప్రసూవైరిహైవబాలాశపతాపితాసి | దినావ్ర
గమ్యానివనాన్యమూనిత్వంకేనవైచేహివిలఃఘయేధాః || ౧౬

కృత్వక్వావనందశయతి.

తతఃప్రవిశతిమునిగణః-

మునయః -

నాయంభియుర్వరయవతిమాన్నాతిఃతుభవనుష్మాన్యాజ్ఞఃపుత్రోసహ
వహిజటాజూబఖారందధానః | నాయంవ్యాఘోనవగుణధరః పశ్యకస్తాదక
స్తాత్పుణ్యేరణ్యేనవనసఘనశ్యామలఃకోయమేతి || ౧౭

ఇతిపరస్పరమవలోకయంతిస్తస్యః-

ధుణీప్రతిరామః-

అగుణదశినిమ్నాస్నిగ్ధపాదారవిన్దాకతినతరధరణ్యాంయాత్యకస్తా
శ్చలంతి | అవనితవఘతేయంపాదవిన్యాసచేత్యజనిజకతినత్వంజానకీయా
త్యరణ్యం | ౧౮

సూత్రధారః-

ప్రథమపథికమస్త్రిస్సాననేరామభద్రంశదనువరణచారిణ్యేవమేతాకి
నీచ | త్వరితమగణయస్తీపర్వలస్తీనిగస్తాన్కృశరుచిమచిరేయం రోహిణీ
వన్దినాయ || ౧౯

నిష్కాంతాస్సర్వే.

తతఃప్రవిశతిపునరయోగ్యాంసమంత్రం-

అథశ్రీరామమనుప్రజ్యాగతస్సుసుశ్రోదశరథంత్రతి-

శ్శన్ధిరారాజ్యమపాస్యతూణంవనజగామైవరఘుప్రవీరః | నివం

గస్త్యంతరచా పహస్తంతలక్ష్మణో గాదనుసీతయాచ || ౨౦

తచాకలయ్యదశరథః-

అవనూతస్యాభిషేకాయత్రస్థితస్యవనాయచ్చ | నమయాలక్ష్మితస్తస్య
స్వల్పస్యాకారవిభ్రమః || ౨౧

ఇత్యుక్త్వాదశరథస్య గతమాక్షివతి -

హృదయ మ్నోపయాతోసిదిక్షింస ర్వాసువీక్షునే | వస్సురామగతోసీ
తేసంతాపాదనుమియ్యతే || ౨౨

సూత్రధారః-

శ్రుత్వాసుమంత్రవచనేనవనప్రయాణంశాపస్యతస్యచవిచిత్త్యవిపా
కవేరాంః | వారాఘవేతిసకృదుచ్చరితేన్యపేణనిశ్చస్యదీఘతరముచ్చస్వి
తస్మిన్యాయః || ౨౩

అథచరితన్తఃపారజనాః-

జాతస్సూర్యకులేషిణాదశరథఃక్షోభజామగ్రణీస్సీతాసకృపగాయ
తాప్రణయిణీయస్యానుజోలక్ష్మణః | వోద౯౬ డేంసమోసచాస్త్రీభువనేప్రశ్న
తుపిష్ఠస్వయంరామోయేవవిడ-బితోపివిధినాచాన్యేజనేకాకథా | ౨౪ | జా
మాతాపుసుషోత్రమోభగవలీలక్ష్మీస్వయంకన్యకానూతోయస్యబభూవకా
కమునిర్యజ్ఞావసిష్ఠస్వయం | యోచాతాజనకఃప్రదానసమయేచైతాదశస్యా
గ్రహాఃకింబ్రూమోభవితవ్యతాంహరిభాధిరామోపియూతోవనం || ౨౫

తతః ప్రవిశతీశైలేయీం-

అథఘంత్రిభిరానీతోభరితోమాతరంశ్రుతి-

మ తస్తాతఃకర్షయారిస్సురపశిభవనంహునిఃపుత్రశోకానో- సాపుత్రశ్చ
తుణాన్త్వహవరజతయాయస్య జాతఃకిమస్య | ప్రాప్తోసీకాసనాన్తేకివి
తన్యపరిరాకిన్తదాసౌబభాషే మద్వాగ్భృద్ధఃఫలన్తేకిమితవధరా ధీత
హోహతోస్త్రి || ౨౬

అథరామఃప్రతితన్వయాణం-

తామో మూర్ఖీనిధాయకానన మగాన్తాల్పమివాజ్జాలగురోస్తస్య

క్వాడిచలత్వణేనసకలం మాత్రాసహైవ్యాన్యుగం । శ్రీ శ్రీ రామమయాత్వ
యాసహవనే స్థేయంయతస్తేనుజ స్సౌమిత్రస్స శేషున్మహాదిభవ తస్తాపా
దిత స్సవ్సవధం ॥ ౨౭

కృత్యక్త్యాల్లనస్వ గతం:- కై శేయాం ప్రతి-

నే మానికృప్తమతిరాన్మకులోపితేషువం శేషుసస్త్వపిఖలాపిశితాశనానాం
మాకందశాలినివనేవిషవలి కేవహాహస్తకేకయకులేకధమావిరాసీత్ ॥ ౨౮

అధపునర్వనరచనం చిక్రకూటాశ్రమకల్పనం -

తతోవనేసమాయాంతంభరతం ప్రతిరామః-

చరస్తీ ౧ మాతేవక్వదివపినలోభః పరధనేనమర్యా దాభంగః కుణమపి
నసీచేష్టభిరుచిః । రిపాశౌర్యం ధైర్యంవివదిపినయస్సంపదిసతామిదంవత్స
భాగ్రతిభారతినియతోయాస్మసి నదా ॥ ౨౯ ॥ ఆచిచ । వాంఛాసజ్జనసంగమే
పరగుణే ప్రీతిగుణౌసమ్రుతా విద్యా యాంవ్య సనింస్వయోషితరతి లోక
కాశవాదాద్భయం । భక్తిక్షూనినిశక్తి గాత్వదమనే సుంసగముక్తిఃఖలే
ష్టేలేపమువసంతినిర్మలగుణాస్తేభ్యోమహద్భ్యోనమః ॥ ౩౦

అథాన్యోపదేశేనశీక్షయతిభరతం-

సామాన్యో యంధర్మ సేతున్న రాణాం కాలే కాలే పాలనియో భవ
ద్భిః । నన్వా నత్వా భావినః ప్రాశ్నిశేనా ౧న్మాభి యో భూయో యావ
తే రామచంద్రః ॥ ౩౧

భరతస్త్వగతం-

హాహస్తమాతరహాహజ్వలితా నలోమాం కామన్దహాత్వ శనిశైలకృ
పాణబాణాః । మంధంతుతాన్విషహలే భరతస్స వీలం శ్రీ రామచంద్రశ
దయోస్తునవిప్రయోగం ॥ ౩౨

రామః -

మాంకాథ లేనహితధావిపినేషు వాసో రాజ్యే రుభిజనక బాంధవవత్స
బస్య । రామానుజస్య భరతస్య యథాప్రియాయాః పాదాశవిన్దయుగ లేక్ష
తిరుత్పలాత్మోః ॥ ౩౩

అతస్మీతాం ప్రణమతి భరతే సూత్రధారః.

మూఢాన్నా బద్ధజటేనవల్కలభ్య తా దేహేన పాచానతిం కుర్వాణే
భరతే తథా ప్రకుదితం తారస్వ రే స్సీతయా । యే నోద్వి గ్న విహంగ సం
కులతరు ర్ని సుమ్మదత్వా ప ద త్యై లేంద్రోఽకిలైష భూరితి రభూత్సా ప్రః
శయః ప్రసవైః ॥ ౩౪

తతశ్రీరామపాచానతో భరతః -

అయ్యో రాజ్య మలంకరోతు విపినే వాసోమయాస్వీ కృతస్తా త్తాజ్ఞా త
తపాలనంబుతఫలం గృణ్ణాతుమత్తోభ వాః । ఇక్యుక్తోభ్యు పగమ్య చాహత
మనా రాజ్యే య చారాఘవ స్సం ప్రాప్తో భరత స్తదా నిజపురీ మాచాయ
తత్పాదుకే ॥ ౩౫

రాజ్యే తే హ్యభిషిక్త్యా వృథనన్ది గ్రామంగతస్వయం.

రాఘవాగమనాపేక్షీ భరతోపాలయన్త హీం ॥ ౩౬ ॥

ఇతినిష్కా ౧౦ తాః -

అభసగోచావరీచంచవటివనకల్పనం -

తస్రసీతాసహిత రామలక్ష్మణయోరాగమనం.

సూత్రధారః -

దృష్ట్వా శ్రమానధవి గాయ విహాయ చిత్రకూటస్థీ మిహవిరాధవధంవి
ధాయ । కుంభోద్భవేనమునినాసహమం త్రయిత్వా ర్కామోని వాసమకరో
దధవ చవట్టాం ॥ ౩౭ ॥ త్రంపయోదమివపీత్య సుశంపంకంతుమానకమని
య్యకలాపాః । తాంకవానివిదధుస్తగుషం దేవం దకాననశిఖిండయువాసః ॥
౩౮ ॥ రాఘవేఫలఘునాఽఘునాథ ప్రేరితేనఽపినాచుచనీతం । స్వర్ణ వర్ణముక
రోదధిక లేకగి కారకుసుమంకరభోరూః ॥ ౩౯

తతగమనసమయే రామచంద్రం త్రుతిసీతా.

పదకమల రిజోభిర్ను క్త పాషాణ దేహోమలభతయ దహల్యాంగోత
మోధర్మ వత్సీం । తస్మయివిచరత శీర్ణ గ్రావవింధ్యా ద్రిచాదేకతాభవితా
తస్తాచస్తాచారవన్తః ॥ ౪౦

అథలక్ష్మణోపదేశ్యస్తానామిమాంశ్చయతి

నావికః ప్రవిశ్య రామచంద్రం ప్రతి -

మానుషీకరణ శేషైః స్త్రీతేపాదసూరితకథా ప్రసిద్ధ్యసీ । త్వాశయా
మితవపాదపంకజంనాథదారుద్యవచోఃకిమస్తరం ॥ ౪౧ ॥ ఉపలతమరమా
ల్యాగౌతమస్యే హశాపాదియమదీమునిపత్ని శాపితాత్వాపిదాస్యాత్ ।
చరణమనిన సంగానుగ్రహంతే లభాలి భవతు విరమియన్న శ్రీమతి
పోతపాత్రి ॥ ౪౨

అథ పణశాలాకల్పనంతేషాంశత్రనిపాసంప -

నూత్రధారః -

దృష్ట్యాత్రిజైన్యంజనకాల్పజాయాస్తజై ౧వరామస్సహలక్ష్మణేన ।
గోదావరీతకసమాశ్రితేషుచేషేషుచత్రేణిజపణశాలాం ॥ ౪౩

అథ ప్రవిశిశూషణసభా -

స్త్రీ ౧మాయయాచారశిశూషణనభేతిబుధ్వా సోమిత్రిణాసవజిభిర్ధర
కృతనాసా - సారావణస్య భగినీకటికాధగత్వా ప్రత్యానినాయభరదూమ
నాస్తైన్యముగ్రం ॥ ౪౪ ॥ చతుర్శశసహ స్రకంపరహచందరక్షగణంబహ
త్యయథిసత్వరంసకలమేవ బాణేనసః । భరత్రీతరసాన్విత తదనుకూచణంకు
డారంజనునఘనఘామనుస్ఫురితకామణికోరాఘవః ॥ ౪౫ ॥ సీతారూపం
నుధాహ్మక్యం శ్రోత్వా శూషణసభాముఖాత్ । రామమోహయిమాచీపః
ప్రేషయామాసరావణః ॥ ౪౬

ఇనిష్యాంతాః -

తతఃకియదంశేపంచవట్ట్యాః ప్రవిశ్యమారీచఃస్వగతం -

కృతాంతనందప్రకాండభోదణంశస్య కేలసంఠాంశువంశ్యై ఖండలో
రామచంద్రః । ఆయమశిశు సోగ్రావస్యంబస్థాసంలంతేకర్షః । తదవశ్యం
శమనభవనాతినిభాభవిగవ్యంశీచితేచార్య ।

రాఘవాదనిమణివ్యంఠిన్య రావణాదపి ।

ఉభాభ్యామపివణివ్యంఠివరంబాచోన్న రావణాత్ ॥ ౪౭

ఇత్యుక్త్యాచారీదోసమ్కాంత్య

తతః ప్రవిశిత్పరశాలాలికం హేమకరంగరూపోమారీచః ॥

సూత్రధారః -

సులలితఫలమూలై స్త్రాకాలగియంగం దశరక్షకులదీపీ నీతయాల
క్షుణ్ణెన । గమయతిదశకంతోత్రాంతయా ప్రేరితం ద్రా క్క నకమయకుర
గం జానకీ సందదశా ॥ ౪౪

తతస్సీతారాఘవంప్రతి -

ప్రియతమమ్మగమద్భుతాంగ మేనంమ్మగవతిప్రకమదేహిమేప్రసీక । ఇ
తిజనకసుతావచోనురోధాత్క-నకమ్మగంసశరోస్వియాయరామః ॥ ౪౫

తతోగచ్ఛవ్రామోలక్ష్మణంప్రతి -

వస్మలక్ష్మణత్వమస్యః ప్రజావత్యాస్మహాయోభవ । యావదహం
కనకకురంగంనిహత్యసమాగచ్ఛామీతినిహ్క-౧౦తః ॥

అథరాఘవస్యమ్మగాస్తేపణం -

సూత్రధారః -

అఖలయన్నిశీఖమేకకరేణనుందం కోవ దశకాదవ పరేణదధారన
జ్యం । సన్నహ్యపుష్పలతయాపలలజటానా రామోమ్మ గంమ్మ గయతే
వనదీధివాసు ॥ ౪౦

మ్మగవ్యాపారః -

హస్తాభ్యాశము పైతిలేభిచక్ష్మణ సప్తకృతాంగాహతే గుల్క
స్యాప్యరివశాలేకీసలయా నాఘాఘయ చాఘాఘయచ । భూయఃపశ్యతిగ
చ్ఛతిప్రతిదిశంకమూయతేస్వాంతనుంజూర ధావతిఃవృతివ్రవరతి ప్రాంతే
ఘనూయామ్మగః ॥ ౪౧

తతస్సీతాలక్ష్మణ ప్రతి -

విరయతిమ్మగాస్తే పీనాదఃకధంరఘువందనోవనపరిసరాహ్యేతే
త్రూరాక్షపాచరదై రవాః । ముహురదిభవానుకోసజ్యా యసఃపరిమాగ
నేవజితకశాఘాచేతఃకింకిన్నలక్ష్మణశంకతే ॥ ౪౨ ॥ విరాద్భ్రష్టేగామేక
రణకటుభిక్ష్యేరిలసూతావచోభిః కోదందాటలి జనిత రేఖాంతరగతాంనిధా
యైహంరామస్మ రితచధవద్వాంకితభవంతదధ్వా నంశక్య స్క-ధమడిససా
మిత్రరగమత్ । ౪౩

సూత్రధారః -

శీతోదూరంకనకహరిణచ్ఛన్మనారామభద్రఃపశ్చాదేనంస్తతమమన

శ్రీవేదవేదాంతముః | విభ్యద్విభ్యత్ప్ర విశతితఃపణశాలాంసభియునిగి
 గ్రంథప్రకయతిని జామాకృ తింరావనోయం | ౫౪ | రామోస్తుక్తకబా
 ప్రతిహాగచ్చ దయఃకాంచనాంగఃసురంగస్స ద్యో మారీచనామా జనిరజని
 వరస్సాం ద్రర కా క్తవ త్తేః | బిరుదుఃకోపి క్షణాఘాన్వ నిఖదితచలతుండల
 శ్రేణికోభావీ చీఖలత్ర పోలస్సుగితదశశి రాఃకుంభకణా గ్రజోభూత్ | ౫౫ ||
 అపచ || పాణేనదివ్యే సరిఘు ప్రవీరోమ్మ గన్య వక్తస్థలబద్ధలక్యః | వివ్యాధ
 యావ త్తై సాతపస్వీదశాననస్తావదిహాజ గాను || ౫౬

తతఃప్రవిశతిభిరుసుయావ ధారీదశాననః

భిరుః -

భిరౌ ప్రయచ్చ సనుసూర్య కులావతం సేక న్యే విదేహన్య పతే ప్రధి
 తాసినాధ్వి | పతద్ధ హాణహరి పాదరిజో ఏమిశ్రానిర్కాల్య దామసుక లేస్పి
 త సిద్ధ హేతుః || ౫౭

ఇతితులనీ దా మనశ్శయతి -

సీ తా -

ద్యగ్భంగిమంజినశతై ర్నతీ హాస్య మన్వే పయన్క పుభియుకలక్షి
 తోసి | ఆ సం ప్రభుస్సు భగినాహమితక్షమస్వ భై త్తయిమాకురుమ్మ పా
 గ్వయమంజలిస్తే || ౫౮

సూత్రధారిః -

సోవ్యాహరద్ధ ర్శిణిదేహిభిత్తయేల ఘయల్లక్ష్మణద త్తేఖాం | జ గ్రా
 హతాంవాణిత లేక్షి బల్లీ సహా హ్న యంతింఠిఘురాజపుత్రా || ౫౯

అథసగ్రవస్థో జటాయుః -

కతో బాణంగామఃకీపలవృ రణేముక్తికగుణస్స చాపస్సోమి త్రిస్వ జనమ
 నుయాతిద్రుణిమిహ | ఇస్సీ తాక్ష యే ముభనయితభిత్తేఃకరితి లేత్రయింవ్యో
 మ్ని ప్రేతుస్మగ పదిహమాటా కి యమిచం || ౬౦

రావణరిధస్థాంసీతాంద్వస్త్యాస్వగతం -

మారీచమ్మగయావ్య గ్రో రామభద్రేచలక్ష్మణే | కథ మేమాకురం గోక్షి
 గావణస్యరభోవరి || ౬౧

పవీమాలోచయన్మంబరాదవతరన్త జటాయుంద్వస్త్యా తావణస్వగతం |
 మైనాకః కిమయంకణద్ధిగగ నేమన్యాగ్గమ వ్యా హతింక క్తి స్తస్య కుత

స్వస్రవతనాస్థీతోమహేష్టాకపి । తాత్కృత్యోస్సోపిసమన్నిజేనవిభునా జా
స్థాతిమాం రావణం హాజ్ఞాతస్సుజటాయురేవజరస్సాక్లిష్టోవధంవాంఘరి ॥ ౬౨

రావణ-స్రతిజటాయుః,

జన్మబ్రహ్మకులేహారాచనదిధౌకృత్యాశీరఃకఠనంభక్తిర్నద్రీణివా
హువంపదశనవ్యాపారశక్తిఃపరా । హేలోస్తోలితకేళికన్దుకనిభః కైలా
సఉత్పాటితస్త్వం రావణలజ్జసేనహరనేతారేణవత్సంరఘాః ॥ ౬౩ ॥
కించ ॥ జన్మబ్రహ్మకులేతవస్తవసువమవీర్యంచలోకోత్తరంకించైశ్వర్యమ
పాలాత్రలోకజయినస్సుగ్ధాంగనాస్సామిసః ॥ ఇన్యస్మాదపివాఘతంకిమధి
క్షంసినాసమాకృత్య తేస్తాత్త్వంసహబాంధవైః పశుసతేయాతోసిని
శ్చేషణాం ॥ ౬౪ ॥ అపిచ ॥ అపిచస్తవకోపమహంసహేవస్సుజవీరవదూం
పతిలేవతాంశరణాస్సుజటాయుఃవాంసఖాతశరభస్సరకస్తవత్పశు ॥ ౬౫

తథావికాశః శ్రీకృత్యేనావతేపురజటాయుః । రేతేనోః పరచారపో
రకిమిదాధీరత్వస్వయాగన్యతే సిన్ధోశ్రీకృతగన్ధమాధనతటప్రాంతోజటాయు
స్త్యయం । ముంచైనాంపరిదేవలాన్మఖలుస్తవస్తుండవంధాంకుశక్రీడాక
పలాణనిర్భతాస్సుగుహసఃపాస్సుశ్రీకృత్యాస్తవ ॥ ౬౬ ॥

సీతామాశ్వాసనయన్యావణా ప్రలిక్రోధంనాటయతి.

మాశ్చేమేపునసితేంబతిహావపురోనైషదుగన్ధురాజ్జరేరేరతుఃకన్య
చారాస్రముకులతిలకస్యోపహృత్యప్రయోసి । చ. చుయేచ ప్రహారైస్సుటిత
భావనిభిహయేతివ్యమాశ్చై రోశో ఛాలోపహారంచశలి రదిన్యం త్వద్వి
రోధిని రోమి ॥ ౬౭ ॥ అ. హాశివ్వశ్చనోమేరఘుటలకసంఘాంబోరయిత్యాప్ర
యోతు సీతా శీతాంబురేధావింపనికశిరిశ్శ్చయన్ మున్యతోసి । పభిశ్చేత్వా
శిగానిస్రీకృతశభయైస్తుమీభ్యయోబాహుసేసత్వసుచ్యాపాంగరుత్మాను రగ
జివసుధాబోధిరింఘంవా రోమి ॥ ౬౮

సూక్రధారః,

శ్చటాయు రావణయోగ్యుద్ధం.

అభక్యతరభాంగుఃపతిరాజన్నిహగ్యమీతిగతమవలోక్యశ్వాసమాత్రా
వశేమం । జన్మస్మచతీపుత్రోఃకీప్రమాచాయులంకాంసరభాగముపనిశ్చే) శోక
కేళీవనాంతే ॥ ౬౯ ॥

అథ పతితజటాయాభవః-

నమోత్తరీనిర్వృత్తాదశరథన్మపేకార్యవిషయానవై జేహీ త్రాతాన
 చరణవతోరాక్షసపతిః | నరామస్యాస్యేందునణయినవిషయేభూదకృతిసో
 జటాయోజన్వేదంపితధమభవద్భాగ్యరహితం | ౨౦ | రావణేనమ్మతానీ
 తాకృష్టవక్షేసితాప్తమీ | అథ-రాత్రోదిసస్యాధేహ్యర్థవంద్రాధణఖాస్క
 రే | ౨౧ | సీతాదశమఖిలాభీతావదతిస్తకాంచనద్యోతా | రఘునందనర
 ఘునందనరఘునందనరామవంద్రేతి | ౨౨ | రావణస్యరథసంగతాసతీనూపు
 రంపరససజ్జనత్పరా | ఉత్తరీయ్య మపికంకణంకృద్విచ్చారుహారమపివస్త
 తేనలే | ౨౩

అథ పతిప్రవితోరామలక్ష్మణౌ-

తావేవ-

ఏకాశీనిఃపటజనీద్వివిజోయసీత్రాంకించస్సమస్సవిధమా కులమాగతో
 సి | అత్రాగతేదిరయితేష్వయివీరనేవ్యానై వస్థిగింకటుకడుక్తకదధితోహం ||
 మాప్రధారః-

పాణేనైకేనాద్భుగంతన్నిహత్య మారీచాభ్యుంయాతు ధానంజవేన |
 సీతామూన్యాంపణశాలాంవిలోక్యకింకింవృత్తమ్నోలదా రాఘవస్య | ౨౪ ||
 మాయాకురంగంబినిహత్యపాణేభ్యాం త్రాసమాగత్యచపణశాలాంకోణ
 గ్రయంతద్రనమిత్మతూర్ణంద్రస్థు చతుర్థంనశశాకరావః | ౨౫

అథ సేవేనిషాగ్రంతాః-

ఇతి శ్రీ తియ్యోంకః-

చతుర్థోఽంశః-

సూత్రధారః-

సభూరజోరంజితసర్పకాయోబభౌవిభుమఃస్వవిదీణఃశతాః॥ యో
పిద్వియోగానలదహ్యమానంస్యకాంతమాలింగయితీవభూమిః ॥ ౧

అత్రావసరేషు నిజనాగమనం.

ఏకదైవతురామేణాబ్ధివర్షచతుష్టయం । రాజ్యనాశో వనే వాసో
హృతాసీతామృతఃపితా ॥౨॥ అసృభవం హేమమ్ముగస్యజన్మతథాపిరామో
లులుభేన్ముగాయ । ప్రాయస్థునాసన్నవిపత్తికాలేశ్శియోపిపుంసాం కులి
నాభవంతి ॥౩॥ అబాభ్యతేబుద్ధిబుధ్యాకమనబాధ్యతే । సుబుద్ధిరపి
యద్రామోహైషంహరిణమన్వగాత్ ॥ ౪ ॥ రాజ్యాన్భ్రంశయతావనంగమ
యతాఘోరైస్త్రియామాచరైర్వైరంకారయతామతిం ఛలయతామా
యామ్ముగచ్ఛన్యనా । దారాన్వారయతావనేభ్రమయతానానావనారీతట
మ్రామస్యాపిక్యశంః తెనపిశిచాదు. శాతదుఃఖంమహత్ ॥ ౫

అథగోదావరీమాత్రిన్యసీతామస్పేషయతిరామః ॥

రామః-

హేగోదావరీరమ్యవారిసుభగేషుష్టైర్వయాజానకీసాహతుంకమ
లానింగతవలీయాతావిమోదాయవా । ఇత్యేవంప్రతిపాదవంప్రతివధంప్ర
త్యావగంప్రత్యగంప్రత్యేణం ప్రతిబహిణంతతత్తతస్తాయావలేమైశిరీం ॥ ౬ ॥
భోవృత్తౌ. పర్వతస్థాబహుససుమయుతావాయునాఘూణమానా రామో
హంవ్యాకులాత్కాదశరథశనయఃపుచ్చతేశోకదగ్ధః । బింబోష్ఠీచారునేత్రా
గజవతిగమనాదీఘాకేశీసుమధ్యామాసీతాకేవనీత్తామనుహృదయగతాకే
వనాకు ప్రకృష్టా ॥ ౭ ॥ సారే వాతటినితదేవవిజినం సైమానికుంజస్థరీసోయంభూ
మిధరస్సుపథమతయఃప్రోక్షాతమంచానిలః । తావ్యేతానిసరాంసి సంతివిమ
లాన్యక్షుంకవత్సోరుహద్వార్యాపీడనభారమందగమనా శాలోక్యతేజానకీ ॥

సూత్రధారః-

గామాం గాహం గవ్యారే కాననేతాందశం దశం దశం చర్లీక మత
శ్లీంస్తారంస్తారం దుష్పినంతాం చ కొతాం రామః కాంతాకుద్రచారిమత్సాస్త్రిత్

అధనీతాయామలభ్యాంరామః-

మధ్యంకేసరిభిన్నీతంచకుసుమైనేత్రంకురంగీగణైః కా నికృప్తంవకకు
త్తిలైః కలరుతంహాహారుతంకోకిలైః । వల్లిభిలలలితంకతింకరివరైరిధం విభ
గ్యాంజసా కాంతారైస్సుకలైర్విలాసపటుభిసీతాసికిం మైధిలి ॥ ౧౦

సీతాయానూపురంప్రాప్యరామః-

చతుర్నేప్రేణయిత్యేతత్ప్రీతాయా ఇవనూపురం । అవధారణ సామి
తేభూషణాంతరమన్యతః ॥ ౧౧

లక్షణః-

నాహంజానామి కేయూరేనాహంజానామికంకణే! నూపురావేవజా
నామినిత్యంపాదాభివందనాత్ ॥ ౧౨

తతఃకియద్దూరంగత్వాసీతాయాశ్చేలాంచలంప్రాప్యరామః-

ద్యూతేవణః ప్రణయకేలిషుకంతపాశః క్రీడాపరిశ్రమహరం వ్యజనం
రతానే । కయ్యానిశీధికలహేహరిశేషణాయాః ప్రాప్తంమయావిధివశాః
కముత్తరియ్యం ॥ ౧౩

తతశ్చంద్రందృష్ట్యా రామలక్ష్మణౌ ॥

సామిత్రేననుసేవ్యతాతరుతలంచండాంశురుజ్జ్వంభలే । చండాశో
నిశికాకధారఘవతేవంద్రోయమున్నీలతి । వలైన్నితద్విదితంకథంనభవతా
భత్రేసురంగంయతఃక్వాసిప్రేయసిహాసురంగనయనే చంద్రాననేజానకీ ॥ ౧౪

చంద్రంప్రతిరామః-

శీతశ్శిరసిచంద్రమాంకభంతావయస్యనలగభామయూభైః! త్వాం
కరేణశతధావిభజేయంజానకీముఖసమోయుదిసాస్యః ॥ ౧౫

అధస్తృతివిభ్రమంగతే రామే - రామలక్ష్మణౌ-

కేయూయంరఘునాథనాథకీమిదంభృతోష్టిలేలక్షణః । కోహంవ
త్సత్రయవహిభవాన్దాసోస్తిలేలక్షణః । కింకుతోవిజనేవనేతగిశోదేవీ
సమన్వివ్యతేకాదేవీజనకాధిరాజతనయాహాజానకీక్వాసిమే ॥ ౧౬ ॥ భోఃక
స్త్యంలక్ష్మణోహంసభవదనుచరఃకోహమార్యస్సరామః కోరామోనామ

దు హా నాటకే

భంగ్గావురహారధనుషఃకుశ్రభగ్త్తింధనుస్తత్ । నేహేవై దేహారాజ్ఞః స్తదపిన
 కపటికిన్మ గార్యాపితాసౌకావార్యానామసీతాకథయకథయరేహంతసీతా
 క్షయతా ॥

౧౭

రామస్వగతం-

ఇయం నే హేలక్ష్మీరియన మృతవర్తనయనయోరసావస్యాస్పర్శ్యో
 వపుషిలపమలశ్చందనరసః । ఇమా బాహుకం తే సరసమస్మహో మా క్తిక
 సరఃకిమస్యాశప్రేయోవనపరమసహ్యస్తువిరహాః ॥ ౧౮ ॥ వాహీవారయ
 తఃకాంతాతాంస్పృష్ట్యా మామపిస్పృశ ॥ రక్షేతో మాంత్యయానాస్యశ్శ
 క్షమే తేనజీవతుం ॥

౧౯

తద్వియోగసముక్తేనతద్వి న్నావిపులూపిషా । రాక్రందివంకరీరం మేద
 హ్యతేనుదనాగ్నినా ॥ ౨౦ ॥ వాయుదం హిణితోవనానిపురతోభ్యంగవ్వనిర్వా
 మఠః పశ్యాన్తుస్సహచక్ర వాకరుదితంబోధ్యం సుధాదీధిః । ఇథండు స్స
 మావంచతాపసహితేమభ్యేనయూర్యాయితా నేవ్యంతే । తివాక్రజాగరభ
 వై రత్యంతిదీర్ఘాతువా ॥ ౨౧ ॥ చంద్రశ్చంశకరాయతేన్మదుగతి క్వాతో
 పివజ్రాయతేమాలాసూచికులాయతేనులయజాలేపస్ఫులింగాయతే । ఆలో
 కస్తమిరాయతేపిధివశాత్ప్యాహోదీభారాయతే హాహంప్రహచావియోగ
 సమయస్సంహారకాలాయతే ॥ ౨౨ ॥ నేరేనిదయదునివారమదనప్రోత్సు
 ల్లపంకేసుహస్వాణానంవృణుసంవృణుకృబధనుఃకింహినుపం హుంప్రతి ।
 కాన్తాయాన్తువియోగజాతపయశభుక్ష్వాల్కప్రకగ్ధపపుశ్శూరాణాం మృత
 మాన్తేహిపరోధమః । ప్రయక్తోబుధైః ॥ ౨౩ ॥ ఆపుంభా గమమీక రామవ
 సి మేమగ్నాస్సనుంచవ తేనిదగ్ధ పిరిహాగ్నినావపురిదత్తై రేవసాధణంను
 మ్నకగ్ధంబవనిరాయాధోసిభవతాజేతున్నశక్యఃపరో దుఃఖస్యామమామే
 కపవశకలోలోకిస్సుభిదవతు ॥

౨౪

ఏవం నై వాదస్తంగతేనాతాండనుండలే శుచండమాతాండమివో
 దయంతేమచండగల్గి నంతశ్చ ప్ర మః డలమః లోక్యలక్ష్మణం ప్రతిరామః ॥

మిత్రవాచవహ్ని స్తుభిరగతో వార్యతా మ్నిరురోజైః కాతాతా
 వవహ్నిరయముదయగి రెగుజ్జిహీ లెహి మాంశుః | ధ త్రైధూమం పురస్తా
 మితికథమయనై న్నపథూమోధరణ్యాశ్చాయేయంసంకతా భూదయధ
 నిసుతేకుత్రసేతేస్థితాసి | ౨౫ | యత్రయత్రనజగామరాఘవస్తత్రతత్ర ము
 ధేసమైదిలీం | యద్యదాశ్రమమగాన్నభియుక స్తత్రనధవరిపూణా మీ
 తే | ౨౬ | సూత్రధారః.

వివిన్వతాతేనవిదేహపుత్రస్తప్తజ్జీజటాయశ్చ స్వసితావ శేషః | నీతా మ్న
 తాతేదశకంధరేణేత్యావేద్య సద్యస్సతసమ్మమోచ | ౨౭ | జ్ఞాత్వాదశరథ
 స్త్యసమ్మిత్రంశత్రునిఘాదితంహితాతకిమిదంనామరామఃపక్షీంద్రమబ్రవీత్
 ౨౮ | తాతత్వన్నిజలేజనైవగమితస్సర్వంవ్రజస్వ సితే బ్రూమస్తావదిమాం
 ధధూమ్యతికథాస్తాణాన్వికేమాకృధాః | రామోహంయదితద్దినైః కలిపయో
 ప్సిధాస హత్రం దగ స్సావణంబాధు జనైస్సురేంద్రవిజయావక్తాస్వయం
 రావణః | ౨౯ | రాజ్యనాశోవనేవాసోమ్నతాసీతామ్యతఃపితా | ఏకైకమహ
 మద్దుఃఖంసముద్రమదశోపయేత్ | ౩౦ | ఏకస్యదుఃఖస్య నయావ దన్తక్తి
 చ్చాన్యహంపారమివార్ణవస్య | తావద్వితీయంసముత్థితమ్యైశిదేష్వనర్థా
 వసముభీభవంతి | ౩౧ | యుక్తమేవహికైతేయాభరతస్యాభిషేచనం | ఛా
 ర్యామపినయోరయ్యైత్సకథంపాలయేన్తహీం | ౩౨ | భద్రజ్యుతంహితా
 తేనయేనాహంతువిజాసితః | ఏషాపహీనమేబుద్ధిఃక్వన్యగఃక్వహీరణ్ణయః |
 ౩౩ | సగరాత్సగరఃకీఠఃగంగాకీర్తిభాగీరథాత్ | అన్నాకమీద్యుకీఠి
 రేకాథార్యానరక్షితా | ౩౪ | లభ్యవ్యమధంలభతేహనుష్యుదేప్రౌపితంవార
 యితున్నక క్తః | అతోనకోచామినవిన్నయోమెలలబలేభానభునః వ్రయాతి |
 ౩౫ | యాపాణిగ్రహణాన్వితాసుతగుణాతస్త్వివంశోద్భవాగౌరీస్సర్వసుఖా
 వహగుణవసీదత్యమ్మమోహరిణీ | సాకెనాపిమ్నాశ్రాత్రయావిరహిణో గన్త
 న్నకక్తావయం హిభిష్యోతవకామినీనహీనహిప్రాణాప్రయాయప్తికా | ౩౬ |
 అధేచేతసిజానకీపరిపతప్య భేః చలంకేశ్వర స్తచ్ఛాధం మధనానలః కేజశ

యత్యథాంచరోమానలః । ఇత్థం దుర్విధిసంగమవ్యతిరగస్తుల్య ద్వయో రంక
 యోశకంవేద్దితుషాగ్నిదగ్ధమవరందగ్ధంకరీమాగ్నినా ॥ ౩౭ ॥ సమేదుఃఖాప్రి
 యానూ రేనమేదుఃఖంహ్యతేతివా । ఏతదేవహిశోచామి వయోస్యావ్యతివ
 తనలే ॥ ౩౮ ॥

శ్రీ రామాలక్ష్మణం ప్రతిరామః-

కోవేదహేనుహరిణగ్రహణాయవత్సకూరంక తేనుయిహ్యతాజనకాత్త
 జేతి । ప్రజైవపీడయతిమాంశ్వసతోపికుత్రక్షత్రస్యకాశ్రుతిచరో వనితావ
 హరః ॥ ౩౯ ॥ వ్యసనంకిమతోప్యాస్తైజాతశ్వాభ్యుదయోనుమ । శరణంమర
 ణంరాజ్యంమాపునమంబంతుతత్ ।

౪౦

తతో భుజంగమాలాక్యద్రుతగమనన్నాటయతి-
 రామః - సూత్రధారః-

తతో రామ స్తీరస్కృత్యపురస్కృత్యచలత్క్షణః । ధన్యోధన్యశరణ్య
 స్తామరణ్యాసీంవ్యగాహత ॥

౪౧

తత్రకబంకం దృష్ట్యాంత్క్షణః-

ఆయోజనప్రస్థనదోర్ధ్వగ లేనమాగణమాక్రమ్యకంతకుచారేకురుతేమ
 కోయం । సామిత్రిణేతిగదితస్సకబంధకంతంవిచ్ఛేదగగ్ధకదిలిమివ రామచన్యః ॥

సూత్రధారః-

పూతో రామ శరణదివ్యసుగమ జేహంకబంధనత్తనర్వాశ్యాచ్చ
 మణాక్రమేహనుమతాసంయోజ్యసీతావతిః । సీతోద్ధార్తవిధౌ సమన్నిజబలై
 స్వీకృత్యసాహాయ్యకం సంచ్రాప్తః ప్రతపన్నచాలి నిధనః సఖ్యంకపీష్ట్యాధి
 పాత్ ।

ఇతిమిత్రవివకంభః-

సూత్రధారః-

ఋశ్యమూకగిరౌరామో నిస్సహాయః పరిభ్రమత్ । సఖ్యం సమానదుః
 ఘనసుగ్రీవేణ సహాకరోత్ ॥

౪౪

ప్రస్తావనా-

• పాదాంగస్తేనహారంధరణిధరగురుండుండుభేరస్థిపూటంక్షిప్త్యాసక్షిత్ర
 కారీవివరుః సహిత్యాస్వ బ్రవత్సప్తతాభాక । బాణేనేకేనశబ్దప్రతిహత సకల

శ్రీత్రగణాద్విభేద్యవ్రత్యాశాంవాలివేదేష్లవగజలవతేః ప్రేషయా మాన
రామః॥ ౮౫॥ తాళభేదనసమయే రామో బాణంవ్రతి-

భావోనిశంతుశికవందనపాదయో మేయద్యన్త్యకాంద్విజతి రస్కృ
తరోషహీనః । నాన్యాంగనాసుచవనశ్కృగ స వ్రసాలాన్భిత్వాతథావ్రవిశభూ
తలనువ్యగాదం॥ ౮౬॥ ఏకేనైవశరేణగభాశదళీవాంఢేషీవామక్రమాద్వి
ధేషువ్రథమేనదాశరణినాణాళీషుసప్తస్పటి । శైలాస్పవగణాస్తున వ్రమున
యస్యస్తాపిసప్తాణవాశ్చేలుస్స వ్రరసాతలానిభయత స్సంభ్యనసామ్యా
దివ॥ ౮౭॥ నిఘా-౧౦శాః-

ఎకాంశేరణస్థలకల్పనం ॥
తనోవాలీవ్రవిశతి॥ సూ॥

శ్రుత్వాహతాన్సమరమూర్ఖిణుసప్తతాలాకరామేణదీన హృదయేన
వినావరాధం । కోపానలజ్వలితహృత్కమూర్ఖాధవాలీరంగావతారమగ నుద్ధిరి
గన్వరాత్సః ॥ ౮౮

అనపర్యతగుహాకృతిః॥ తారావ్రవిశతిః-

తతస్తారాసహవమాత్మగతః । అద్యావశ్యంశ్రీరామచంద్రవరణప్రసా
దాన్నిజవల్లభాస్యవిరవిరహీణోవతుఃపీతేబుతిష్యామిసుగ్రీవస్యేత్యాశిషఃపతతి
సూత్రధారః-

తారాసంస్యక్తహారాగిరిశిఖరవరవృస్తథమ్మిల్లభారా । శోకాల్లిప్రాక్త
పారాద్వితనుదవశరౌవీరసుగ్రీవదారాః । నానానారావధారానిజరమణరతా
తాపిసోపాపిసోస్యప్రాణాఽఘాలావత్ప్రీరాహరతుకలికలా శాలిసోవాలి
మోద్య॥ ౮౯॥ శ్రీరామముద్దిశ్యలక్షణః-

వృధివ్యాంబతురంతాయాంనా స్తివాలిసమోబలీ । వచసానేనలోకా
నాంశంఠిత్వ్యామహేంద్రజం॥ ౯౦

శ్రీగామస్సహాసః - శ్రీరామః-

మాభైషీమయిసామిత్రేరాఘవేధిజ్యధన్వరి । సతాంఢేహంపరిత్యజ్య
నిగచ్ఛత్సతోభయం॥ ౯౧

వాలీ॥ గృహణబాణంఠమురాజపుత్రసుత్రామసూనుంసమరేవతల్లం॥
కానీహీమాందుంచుభిఘాతవజ్రం నేమ్యామివాంకాలగృహతిదిత్వం॥ ౫౨

ఇన్యభౌయధాయావతరతః॥ లక్ష్మణస్సుగ్రీవంవ్రతి-

ఆర్యబాణేనభిస్సోయంచాలీబరతిఘాతలే॥ త్వద్విపక్వస్యశిరసిపుష్ప
వృష్టిస్సురైఃకృతా॥ ౫౩

వాలీ- సుగ్రీవోపితుమఃకతుణంయిత్రాగ్ర్యతవరాఘవ॥ తదహంనక
మఃకస్తాదపరాధంవినాహతః॥ ౫౪

రామస్మకరుణం-

శుద్ధిభావివ్యతిపురందరనందనస్యమామేవచేదమాచాపాత॥ నంశశాప
సఖ్యాధిణనన్నిరవరాధినమాహవివ్యంజాతఃపునజానకజావిరహస్తతోమే॥

వాలీ॥ సోహంశ్రీమతోరఘువంశావతంసస్యభవతఃప్రసాదావ్యహాపీ
రోచితాంగతింగచ్ఛామి॥ అయంవత్సోగదస్తవచాసఃవరిపాలనీయః॥

సూత్రధారః-

సవ్యోనిభిణ్ద్యబాణైఃసమరయవితచాలినంరామచంద్రః॥ కిష్కిం
ఘాతాఙ్గమాచాదిదకుఠసదవౌతత్రసుగ్రీవమాస్తే॥ వమాకాలంఘనాళీఘ
రవదలితోద్దామదిక్ష్పక్రగభాంక్షేవుంచాసంవితేనేశిఖరవరతే॥ మా
వత్పర్వతస్య॥ ౫౫॥ నమాగ్రంతాస్సత్వే॥

ఇతివతిథోశంకః-

అథపంచమోంకః-

మాల్యవత్పర్వతకల్పనం తత్ర-

రామలక్ష్మణౌ ప్రవిశతః ॥ సూ॥

రామాద్భ్రాతృయోన్మహారో స్త్రీకన్యై ద్దారాపహారాన్మహారో వచానః | తథా
పి రామశ్చరదంసమీక్ష్మప్రసీక్ష్మతే సంప్రతికాలమేతం ॥ ౧

తత్రనుల్లసతి వహానువిరహీ రామః ॥

యత్ప్రసే త్రసమానకాంతిసలిలే శుక్తస్తదిందివరమ్నైఘ్నేగం శరితః
ప్రియేశవముఖి చ్చాయానుకారితశీ | యేపిన్వర్ధమనాను కారి గతయ సే రాజ
పం సాగతాస్త్రత్యాన్వశ్యవిసోదమాత్రమపి మేదై వంసహితౌమ్యతి ॥ ౨

లక్షణః-

మందంమరుద్వహతిజగతి వారివా హూవిద్యుల్లతాస్ఫురతి మాజితీ
లకంతః | పతావతివ్యతిక రేగఘనందనస్య మూఘై యవ కేవలమఘోదవ లంఘ
నాయు | 3 | సీ తాయాః పూర్వావస్థాంసూవయన్రామః-

పూర్వంపు రాధిధనుషోపన దేనరుప్తం రామంమునిం గణముఖే పరితో విలో
క్య | శంకాశశాంక పరిత ప్రముఖారవిందాస్తా మేవ మైధిలసు తాంసతతం వ్త రా
మ | ౪ | స్మి గ్ధశ్యామల కాంతి ని ప్రవియతో వెల్లద్బలా కాఘనా వాతాస్మీకరిణః
పయోదనుమ్నా దామానంద కే కాఃకలాః | కామంసంతు ద్భం క రోర హృద
యో రామోస్మి సర్వం న హూ వై దేహీతుక ధంభవివ్యతిహాహాహా దేవిధి రా
భవ ॥ ౫ | నీ లేందివర్తశింక యానయనయోబంధూ బుధ్యాధరే పాశౌపద్మ
ధియూమధూక కుసుమ భ్రాం త్యాత ధాగండయోః | లీయంతేక ఐరీషు లాంధవ
జవ వ్యామోహజాత స్ప్రు శాదుర్వారామఘ పాః కి ణంతి తం గి స్థా నానిరక్షి
ష్యసి | ౬ | గా మోలక్ష్మణం ప్రతి-

కార్యేషు కుంత్రిక రణేషు దానీక ర్యేషు పట్టిత కు గూచ దాత్రా | స్నే హే
షు మాతాశ య నేషు వేశ్యారం గే సభలక్ష్మణ సాప్రియా మే ॥ ౭ | జీవాత్మఃకు
సుమాయాధస్యభవ నేసీ కుంతినీనాంశిరో రత్నం మతుకల దేవతా ప్రతినిధి ర్నే
త్రోత్సవః కామినాం | మాద్యర్ధంతిని తాంతమందగ మసాసామే ప్రియా జానకీ
సామిత్రేశత ప్రతశ త్రువదనాశ్ర త్రాధునా సీదతి ॥ ౮

రామఃస్వాత్మానంస్వగతమధిక్షివ్య॥ రా॥

ఈదృగ్భావమథేనకోఽభివితాయస్యాంగనాకాముకైరాకృష్టేతివరస్సు
రంభిగదతాంశ్రుత్వాచునీనాంముఖాత్ । సోమిత్రేకులపాంసులస్యచరితంశ్రీ
రామచంద్రస్యమేకక్రాధాసనసంస్థితేనగురుశాదుఃఖంవరంధీయతే॥ ౯
అతీతాయాంప్రావృవ్యనాగతేసుగ్రీవేరామచరితం ।

తతోరామో మహాతేజాలక్ష్మణంసముపాహ్వాయత్ । సుగ్రీవం ప్రేషయా
మానస్కంధావారంజగామసః॥ ౧౦॥

కిష్కిన్ధారాజ్యకల్పనం-
సుగ్రీవఃప్రవేశితి-

తతఃకిష్కిన్ధాంగత్వాలక్ష్మణః॥ లక్ష్మణః॥

శ్రీమద్రామోవనస్థకపివరనగరంలక్ష్మణఃప్రేషితోస్త్రికిష్కిన్ధా ద్వా
రమాగాంఠేఘృపతివచనాలలక్ష్మణస్తంజగాద । శ్రుత్వాగామేతివాక్యంహాసతి
కపివరోరామనాథుః॥ మేతతక్రస్త్వాత్క్రీణవాప్రమేయంసచ॥ తమనసావిస్త్రి
తోసాప్రచుతః॥ ౧౧

లక్ష్మణస్సుగ్రీవంప్రచుత్సబుక్త్యాభీచయన్పువనోద్ధయతి-

ఆకౌదారుణతాలకాకృతవధోయజ్ఞస్యఃక్షౌకగనీప్రతాభేహరకాపభ
జ్జమకరోద్భిష్యోజితశుశ్చలివః । మారితఃఖుబులీలయావిజహతో వాలీ హత
స్సాంవ్రతం సోయంసంవ్రతిరాథువోపివతేవంచానమోగజః॥ ౧౨

స్వస్తిశ్రీరామపాదాఃశశిసస్పృశాహ్వాయింతిమాం ।

కిమిసుగ్రీవోక్తిమాకణ్యంపునలలక్ష్మణోప్రవదతి-

నచసంకుచితఃపంథాయేనవాలీహతోగతః । సమయేతిథమసుగ్రీవమావాలీ
పథమన్వగాః॥ ౧౩॥

ఇతిశ్రీరామోర్తింలక్ష్మణముఖాచ్ఛ్చృత్వా
శ్రీరామాంతికంసమాగత్యసుగ్రీవఃప్రాహ-

యాసాప్రకృతిరస్మాకంవానరాణాంనల్యేవర । తామహాత్యక్తమిచ్ఛా
మినసామాంజ్యక్తమిచ్ఛతి॥ ౧౪

పునస్సౌరునయం॥ సూ॥

దగ్ధదగ్ధస్త్వజతినపునఃకాంచనంకాతవణాంభిన్నభిన్నత్యజతినపు

నస్స్వాదుతామితుఖండః । ఘృష్టంఘృష్టంత్యజతివపునశ్చందనంచారుగం
దంప్రాణాంతేపిప్రకృతివికృతికాణ్యతేనోత్రమాసాం॥ ౧౫

శ్రీరామః పీత్యాసుగ్రీవందృష్ట్వా-

తాతేనదత్తభరతాయరాజ్యంసీతాహృతాని చతరావణేన । విచింత్యరా
మోమనసాకులేనలిహీయచాచండుదితుప్రవృత్తః॥ ౧౬

అత్రావనరేపునస్సద్గీగంసుగ్రీవఃప్రాహ॥

ఏతేనప్రవయోధయోదశదిశాస్సప్తైవగోత్రాచలః పృథ్వావీదిచతుర్ద
శైవభువనాన్యేకంసయానుండలం । ఏతావశ్పరిమాణమల్పవిషయే బ్రహ్మాండ
ఖండోదరే క్వాసాయాస్యతిజానకీరఘుపతేకింకామూకంత్యజ్యతే॥ ౧౭

శ్రీరామః-

వ్యసనేమహతిప్రాప్తేస్థైరైస్థాతున్నయుజ్యతే । లంకాంశ్శంకమాలాకృ
తతిహంగతుమహతి॥ ౧౮

తతఃప్రవిశేతిజాంబవాల-

అంజనేయస్సమానేయోయోసౌకసిపలాద్వహః । లంకాప్రస్థావనేయో
న్యః ప్రోక్షజాంబవతాసశా॥ ౧౯

శ్రీరామంప్రణయ్యస్వపరాక్రమంప్రకటికరోత్యాంజనేయః-

కింప్రాకారవిశాలతోరణవతీం లంకామిహైవానయేకింవానైస్యమణు
కృతంచసకలంతత్రైవసంపాతయే । ఘోటోతోలితపర్వతోచ్ఛశిఖరైర్పృథ్వా
మివాతోయధింబేచోజ్ఞాపయికింకరోమిసకలందోదండసాధ్యంమమ । అం
స్వోత్కంఠంవద్ధంతంశ్రీరామస్సమాదిదేశ-

ఎతైర్మహాత్వహ్స్త్వృష్టమ్మారులేతవలేజసః । వృధాపరిశ్రమఃకార్య
స్సీతాజీవతివానవా॥ ౨౦

పునస్స్వోత్కంఠంబ్రువకహనూమానాహ-

హమోమూలవచాలవాలవదపాంనాథాలతౌళద్దిశోమేఘఃపల్లవప
త్పూసానఫలవన్నకుత్రసూర్యేందవః । రాజస్వోమమహీరుపెలూషుసు
రిలేశుత్వేతిగాంమారులేస్సీతాన్వేషణమాదిదేశసహసారామస్సహవ
స్స్వయం॥ ౨౧

సీతాన్వేషణేతద్వృత్తమనభిజానతోహనూమతఃపరివేదనం-

కుత్రాయోధ్యాక్వరామోదకరథవచనాద్దండకారణ్యమాగతోగ్రయం
మారీచనామాకనకమయిమ్మగఃకుత్రసీతాపహారః సుగ్రీవో నామ మిత్రంక్వ
జనకతనయాన్వేషణేప్రేషితోహం యోధోఽసంభావనీయస్తమపిఘటయ
తిశ్రూరకమావిధాతా|| ౨౩

సూత్రధారః-

ఆరంభోవిదధేను హేంద్రశిఖగానంభోవిధేలంఘనేవీరశ్రీః రఘునావ
పాదరజసాముచ్చైస్తవస్తారుతిః| మూర్ధ్నాజాంబవతోభివాన్యచరణౌ
సంక్లిప్త్య సేనావతీనాశ్వాస్యాస్రముఖాన్తమూఃప్రియతమాన్వేష్యాన్సమాది
శ్యవ|| ఆనసంపాతేనాగమనం|| సూ||

సంపాతేరథద్వస్తయోజనశతాత్పాతేసముద్రంపురీలంకాతత్రవిదేహరా
జతనయేత్యాకణ్యవాయోస్సుతః| ఆర్థిన్వల్పశరీరదున్దరతరందృష్ట్యాతథా
వధాతే వ్యాప్తం తేనతదియకేసరనటాటోపైసభామండలం|| ౨౪|| ఆథ
సలిసనంభస్తవితాక్షిప్రకాశంజలచరఖిరభలత్సాస్పరవాచాలితాశం| జ
లవిధినుభిషీరోల్లసీతుంవాయువు| త్రోవిగపణిరివచండోడ్డినఘంఘీచకార|| ౨౫||
కపీనాంకటకేఘోరోజాతఃకలకలద్వరిః| ఆంజనేయఃకమేశాకీగచ్ఛేద్రావణ
సన్నిధిం || ౨౬

పద్మసుర హాగమనం - సూత్రధారః-

|సవిశ్యసురసాముఖాంతరమతోపినివక్రమ్యచక్రమోదుదితమంబుధేస్తు
హీనశైలజమ్బనయః| వివాత్య పధిరోద్ధికాంనభసిసింహికాంకాక్షసీం
ఘ్నజలధింయజూపవనజస్ఫలంకాపురీం|| ౨౭

లంకాపురీకల్పనం - సూత్రధారః-

గత్వా లంకాన్నిశాయాంపవనసువరోద్వివ్యసీతాంబునీతాంగేహీనేహే
ప్రయత్నాత్ఫలజలఃఖపేప్రాచిరేవృక్షమధ్యే| యత్రాస్తేకుంభకణాస్సుర
జతభవవేకందరేగత్సారేచాచృష్ట్యా వైదేహపుత్రీంచరమసుసరణాచ్ఛిం
తోసౌహమామా|| ౨౮|| మాతృభ్రాతృకళత్రమంత్రిసచివప్రభ్యాతజాన
జహంపాలస్త్రస్యమయానిరూడితమపిస్త్రీసౌధమేకైకశః| నానారూః

రహస్యతీతమనితానీతానద్యస్తాన్వదిగ్భంకేసాగరలంఘనైవపథితాలంకేతశంకా
 కులా||30|| సంక్షిప్తాభతనున్నరీత్యసకలాంకాంశరచ్చంధ్రికానిర్ధృతాఖల
 సాధమ. తలమ. ఇత్యాద్యోతప్రసన్నా. తరాదిద్యుప్త్యోకవసేనరాతుసపథా
 సంవేష్టితా జానకీ మానూఢోవిభృతంస్తిశక్తిపవనశక్తింకోలభూమీరుహం|| 30.

అత్రాంశకే రాగణప్రేషితాకూతీసీదాం ప్రతీదమానా-

ఆజ్ఞాశక్తినిభామనిప్రణయినీత స్తిస్త్రిశాకీజయేభక్తి ర్భూపవశాపినాకినివ
 రంలా కేతినివ్యాపురి. సంభూతిర్దుఃఖానాన్వయేచతద ఇత్యాద్యన్వయోలభ్య
 తేస్యాశ్చేదేపనరాణాన్వయపునస్సర్వత్రసర్వగుణాః|| 31

విశస్వయమాగన్వయరాగణ-

ముక్తే ప్రాధిచంద్రమందరముఖప్రాణప్రదానాపదిప్రాణాన్వయ్య గాఢీ
 మన్తధశశక్తి ప్రాణేశ్వరిత్రాహిమాం. రామశ్చుంబతితేముఖంసులలితం. పక్షే
 కమాత్రేణచిచ్చంబిన్వ్యామిదశాననైబ్రహ్మవిధంముగచాగ్రహమ్నాని||33
 అయిజనశానూజేతాప సేనాన్వయేనన్నమకిమవిగ్భం ప్రచ్ఛానినాశీతాసి। న
 మదసురశీర్షోద్భవప్రాదారవింశే ప్రణమతి మయిశస్తిన్వయ్యోకీతేను రా
 గం|| 33|| సీతేశ్వరపరిముంచమానమధునారాజాదరోగ్యవ్యాతా పశ్యన్వయ
 నకోద్వితా సునగరి. లంకేశ్వరంజీవయ। ఏకోనాశ్చిత్రైక మప్రమహిషీన్వ
 త్వాచమందోదరీం హేతాధాంబినియ్యతేచనలంలం కాధిపైష్ణా యతాం||
 34|| సీతేశ్వరశిరా శియానిశిరసాధతేమ హేతస్వయన్తానిన్వయదస స్తితా
 నిమగ్నశేషస్తాదనన్వయతే। ప్రత్యేకత్వర దారల పటననస్తీతాహంకారావ
 ణం నిమాగ్నానిరాస్తిమాఘనధిక్వీతావనపాతునః|| 35

నీతా|| కారానిన్వయముపితశ్చిరమేనయన్వయార్వాహినోయని సయేన స
 హస్రపాపము|| తస్యాపి కేపురలికోఖలమ ప్రకేదమన్వయినిన్వయలయాను
 మజేవనాధం|| 32

మాత్రధార-

అపశనడికమాళిజాగనకీమాదిప ద్వైకరభృతపదయి శ్చేనాన్వయ మాల్కాన్వ
 డాచె। సరపతిరపిపాదేచాపన్ ద్వినియో గాన్వయనలికపతిష్టి బ్రూహ మికిం

బా. రో. మి. 3౮

పునః॥ మా॥

శ్చక్షన్మిశమ్యమధురస్మృపమాహవాక్యంసమూననాసపదికోపవతిచసీతా,
శ్రీరామబాణహంతరాజణమస్తకేమగృధ్రాఃపదందధతిచెన్నమతుష్టి యోగః॥

రాజణ-

సీతేస్వన్నమకండితామమభయేనాశ్వనచావేనత రామం ద్రక్ష్యసి గష్ట
రూపమదిరానాకారపూర్వంపదా మా నె నైవతమక్షయన్నమగతా సత్యంప
చోన్యధినాప్రత్యారాజణసీతయోరితివచోహాస్య హనూమాన్యయా॥ ౪౦
శ్రీరటాప్రలితి-

సీతయాప్రణిహిష్టేరాజణేనలితే శ్రీరటాసీతయోరహస్యం-

వృచ్చామిశ్రీరటేనుభేనభాతియస్త్వదయ రావణోసితిష్టో నృప శేఖరో
షోరతిమామన్యాంగనాంకాననాత్ సీతేమన్విధపుష్పసాయకహం తేకానామనీ
తేపిథా యావలామన రాహంతోనపురుషస్తానధిష్టయతే॥ ౪౧॥ వజ్రంజీ
ర్యతినజ్రిణాపిచహం రేక్ష్యక్రంచనక్రంతథా దంశంఖంసశశంయమస్వదలితోపా
శోభనత్వానిన॥ లంకేశోరసిసక్రమన్తధశోమగ్నోనభగ్నస్తానిశ్చాజీసఖ
తస్యపుష్పమభవత్పుష్పాయుధస్యాయుః॥

అధసీతాదళం నెహనూమా-

కాశ్వంపద్మపలాశాక్షిపీకకా శేయచాసిసీ॥ ద్రుమస్యశాఖామాలంబ్యశి
ష్టసిస్వకండితే॥ ౪౩॥ కిమధంకంవనేత్రాభ్యానారస్యైవతిశోకజం॥ పుం
రీపలాశాభ్యాంవిక్రకేణమివోదయం॥

శాస్త్రితోక్తిః

దుహితానకస్యాహంవే కేహస్యమహాశ్మనా॥ సీతేతిసామతశ్చాహంభా
ర్యా రాఘస్యధీమతః॥

కీద్యృభోవోలామయితహనూమతాపృష్టే-

సీతా॥ రక్షితాశ్రమువంశస్యజననస్యచరక్షితా॥ రక్షితాజీవలాకస్యధమా
స్యవపరంశత॥ ౪౫॥ ధనుర్వేదవేదవవగాంగైషువనిష్ఠితః॥ విపులాంపో
నాహాహాహంకం॥ గివోహుహాహునాం॥

అభహానూమాన్ముద్రాన్ద్యయిత్వాహం.

సువర్ణస్యసువర్ణస్యసువర్ణస్యనరావనైః ప్రేషితారామభద్రేణ సు
వర్ణస్యాంగుళీయం॥ ౪౫

అభసీతాహనుసురోర్ముక్తిప్రభుక్తి-

మాతజాణానీకోభవాన్దవమ్మగుకేనాంప్రసంప్రేషితస్త్వైత్వై త్యైకరఘూ
త్తమేనామిదాహం నైస్థితంముద్రికాదత్తాతేనతదవత్సాన్నిజకేతానిగ్యచా
దాయచప్రేష్టూశ్రూణిససజ్జనస్యగుదభూద్ధాతైషురోమోద్ధమః॥ ౪౬

అభసీతామోహః-

సూత్రధారః.

ముద్రాంగుళీయకమశౌప్రతివింబమాసీ ద్రామస్యసాదరమతీ పవిత్రాక
యంతీ । మగ్రూపవీన కిమభిన్నమచిన్నమెతిమీమాంసయాజనకరాజ సుతా
ముమోహః॥ ౪౭

పునశ్చేతిసామాసాద్యహనూమః సమాహాసీతా-

శ్రీరామస్యశుశుభిద్యశీకనుతాంకతేతి అభహానూమాహ-

అనుదినమనుశ్చైలంత్యానునా లోక్యసీతే ప్రతిదినమశీనంపీత్యరామని
రామం । గిరపితిసోసాయ త్తథాద్విధాభూత్ క్షితిరపినవిదీతా సాహి
పర్వంసహైవ॥ ౪౮

సముద్రతరణైశశకీద్యగ్వ్యవసాయకృతిప్రశ్నమానూమాహప్రాహ-

అవప్రసాదాభ్యవప్రసాదాత్తైవైవభాషుశ్చరణప్రసాదాత్ । త్రిభిప్ర
సాదైరనుకూలితోహంస్యలంఘయంగోష్ఠ్యదనస్యముద్రాః॥ ౪౯

పునహానూమః శుశుసీతాస్వాగ్ధాంప్రాహః-

చంద్రోయశ్రది నేపదీధిసమస్తాశ్రంస్ఫులిం గాయతకర్మూళి కలికోప
మశ్యశికలాస్సంత్రాసమాత్సితే । నంయుర్బాహవపక్ష్మావన్నలయజం దావా
గ్నినత్సాంప్రత సుచికన్నయ రామస్సగ్నిమితోయాత్రాంప్రతం కారయ
సాశేతామ్రఫలరూపః॥ సీతా-

శ్రీమద్రామపదారవిదయుగ శైదాతవ్య షేకంఫలం నైవ్యభ్యాయుగశం

ఫలకపిపరాయాశ్యంశరమ్యంఫలం! ఏకంచాపిఫలంతతస్తదనుజే దేయంశు
భాశీభ్యతపచ్చైతైస్సస్వనిరాకులప్రకృతినాభోక్తవ్యమేకంఫలం॥ ౫౪

తతోహనూమాః-

కిందూరమిందు ముఖిలామనిలీముఖానాం కిందుగమంకులభి దాం నూరి
యూభపానాం! దేవంప్రసన్నమిన దెవితవాద్యసత్వంరతౌంసితాం కుపి తస్య
చలత్తీణ్యం॥ ౫౫

అంకాకారాంతరాధామో ద్యావారచనంసూ!

సేవాసంభాషణాంతేపవనసుతవరోరణ్యనిభాద్రుకామో ద్యాజేనాపి
ద్విజోభూద్దకనవిగళితశ్చతుషీరక్షణే! త్వేతోముంఠోపిఃఘాత్వా గళవన
నకతోభాషతేమ దమందంభ్యానగ్యవ్యస్య సాదాశ్చనదమ్మకఫలం పాండక
వ్యంకయామి! ౫౬

తనైస్త్విచార్యతోననంభస్తమారభ్యర్తాః-

దాంఠంప్రత్యుద్యావయాలా-

యత్రారణ్యేనహంసితమక్షుకోమందమందంసూయోయత్రత్రసతితి
తుంతోయదాస్తేయదానె! భగ్నంభగ్నంకుటంసహసాద్రాఢరంవిన్వితచ్చ
తత్రరవ్యంఘోషమధునాచానరేణైకభగ్నం॥ ౫౭

కృతినూనానీశ్వలయ్యా తా-

అభగ్నగ్ననూతాగమనం! కూశం!

యారాణ్యాయకంఘోషానిగానిగానితేలిక నే ఫలద్యలపిచాలితామి
పినస్యాటోపఘ్నతాటితాం! తత్రారణ్యేనహంలకాస్పరభసంసర్వపి నిర్వాపి
తాస్తద్వాతాంకథనాయకేలమహం దైవేనసంరక్షితం॥ ౫౮

కృతిశ్రుత్వాప్రపాతేనరక్షేస్సస్వనమఃయద్ధంశుర్వతి
హనూమనీగద్వ్యత్రామిమంసాప్యదావంజెస్తాసూ!

హంఠీతిజ్వలిశ్యోధావదగతిప్రీదానమగ్నంభరోహేలాల్లంఘిభ వాహిణీ
పథినిశ్లెహాచలకుంకంభరి! రామస్వాయమిశ్రీవ్యాయా కలుషితోలంక
ముపేశ్యోద్యకేనిత్రామశ్యలలాత్తకేదకముఖిలాంకా దహంసూగభా॥ ౫౯

అత్రాస్తరేసీతాహనూమతారహస్యంత్రిజటయా కథితే రావణః

త్రిజటా || ముద్రామకటకైసరామభికటాదాగన్యకత్తాకరేసీతాయా
యతిసంభ్రమాత్రిజటయాప్రోకౌధలంకెన్వరః | కింకింకిమిత్రిబ్రువన్ద్విరభిశం
సింహాసనాదుత్థితైరత్మోమీశ్వసుతస్తమేవహికపింధతుంభయి క్రీకృతః || ౬౦ ||

అథరావణాజ్ఞయానలశ్యాయ కుమారెపారిపాన్వనకవాక్యం
ప్రవిశ్యకుమారఅక్షయః || పారిపాన్వనకః ||

ప్రాకారతోరణమయింభురమప్రద్యప్యాలంకాయంవిశేషకౌపి కపి ప్ర
కరః | తస్యమ్ముఖంప్రసలితాన్వయమక్షనామానన్వేషరాక్షసపతేః కుపితఃకు
మారః || ౬౧ ||

శతోహనూమతాసనురెఅక్షయకుమారో వ్యాపాదితః |
అనాత్మేపతితేరావణాజ్ఞయాగచ్ఛతిశ్రీశిపారిపాన్వనకః ||

హన్వాగ్ధంవిదిధిరాజనమారమక్షంరెవాచరావణకకుప్రపలాయితాసి |
త్వాంహన్తుమిచ్ఛతిదశానలాసనైదర్పి ద్ధశోద్ధశధమర్మమక్షేణుసాదః ||

హనూమంభంప్రలిప్త్రౌత్ | శప్రౌత్ ||

రామస్యాగమన్నివిద్యసుచిరాదాశ్వాస్యసీతాంతతస్తత్ప్రీమంతమణిం
భవారఃపతే ప్రత్యాయనాయాదదే | భక్త్రైశోకవనం నిహన్య సహసా
చాక్షుదికాగ్రాక్షస్దస్త్వైరావణమూర్తి బంధవిషయసామ్యోభవన్తారుతిః

అథహనూమంతంరావణః-

రెరేకూతికిమేవమేవచరితింనా రాన్నిధింనుస్తరంలః ఘిత్వాజలజంతుభిః
పరిన్యతంభిమంజరంగోపిక్రైః | ఆయాతాసివినారభంకధేమిహప్రస్తాపితఃకె
నవాబ్రూహిశ్వన్నహింధ్యవననభయగింనామధేయోభవాః || ౬౨ ||

శతోహనూమాః-

శ్రీరామేణసలక్ష్మణేనయినాశ్రీదితీకూటీస్థితేసీతాన్వవణకార్యసా
ధనిభిధోప్రస్థాపితోయత్కృతః | అభిన్వయైవసరంవిరోత్పురభిదస్సుర్వత్ర గామీ
హ్యహంవిద్ధిన్వంపవనాత్పజోదకముఖశ్రీమాకహమామాననాం || ౬౩ || హ
త్వావాలినమాకంవరపిదమూమాశ్వాస్యసుగ్రీవం రాజాభిన్యతినం సదావిజ

యన్మనఃస్వభావః కఠః । స్మృత్యాచైవ విశేషతై వనివహాభ్యానస్యవితాశ్రిత
శ్చైరామోజనకాత్మజాహరణతఃకాలోపమోచాజితే । ౬౬

రావణహనూమతోరుక్తి ప్రత్యుక్తి-

రే రేనానరకోభనానహమ రెత్వత్సు సుహంబాహా నేయాకోహంఖరబం
డనస్యజగతాంకోదంపదీతాగుణః । యద్దోడంజరతోరరాగనికాకోసౌత్రి
కూటాచలఃకోమేరు స్వచరానోఘగణనాకోటి ప్రకీటాయతే ॥ ౬౭

రావణప్రతిహనూమాం-

ఏకోహంపవనాశ్చకోదకముఖస్త్వంచాపిహింసీర్షిరస్తాంజిత్యా సమరే
ప్రభాఃప్రణయినీ నీలాచనైతుంతుమః । కింతువ్రాధిసయాపురాభగవతారా
మేణుగ్రీవతోదత్వాదపిణిపాశనావినుమోత్వాంహాతుముక్తంవచః ॥ ౬౮

అపిచ ॥ రేరేరావణరాజ్సాధమపశోమూఖో సిమూ ధాధమగర్వం
బబ్ధరముంచముంచరు సి పీత్యాహి సంగ్రూమ హే మూ ధ్నాకాపేవయరా
మభద్రచరణోదక్షాపురోజానకీ నస్తాద్రాజ్యమః । టరంజరుదిరంపుత్రేణపా
త్రేణచ ॥ ౬౯ ॥ ఆత్మానంపరిరపితు యచివహాస్యప్రచంపాత్రాదిసంభ్యాతుర్వ
ర్షకుటుంబంపరిజనంచాస్యః । నైవః ॥ రాజ్య చాపిమహేవాదిని దకశి
రకాంతుస్యధస్వచ్ఛయాశ్రీరామాయమహస్యై నైవిజయై నై సదీయతాంమై
ధి ॥ ౭౦ ॥ యావద్దాశరధేర్మహస్యసిముఖం యావన్నయో హ్నిధిబాధ్యో యా
వదియంచనాశరచమూత్రాంతానలంకాభిరీ । యావత్సదలే బాధుపుత్రో సుహృ
దామృత్యంసచాలో నైతావద్రావణం హో నాధ దయతా నీతాస్వయం దీయ
తా ॥

అధనాశ్శిబుమనః-

తావల్లంకైష్వరోరాజాయాన్నాయాశిరాఘవః । ఆమాతే రాఘవేవీ
రల కాలంకైష్వరఃకవః ॥ ౭౧

అ తా న్నరక్రద్ధిరా శైతగస్యలికీషణ ఇభమాహ-

చైరుష్యమ గెహకశావాతోమూంభ్యంతథాలవణసన్నివేశఃపితాస్య
ధాహాస్యహియాక్షనాదీశా నైమదూతస్యోధోనదృప్తః ॥ ౭౨

అపిచ ॥ కేసినా కిలలాః గూల్మిక్ష మేక విభూషణం । లదస్సుదీప్యతామా

శుతేనదస్యైవచ్చతు 28 | ఛేతుత జనితోద్యమః క్షిభజ్జాపభ్యోనమాః
భవేదిత్యాకణ్యవిభీషణస్యవనంక్రుద్ధస్తధారావణి | బధ్వనాలశివల్లీం
బహువిధైర్వాపోధిరాజ్యాపుత్రైదరాత్వానహ్నిమదీపయద్ధనుమతఃకతుంవి
రూపంవపుః ||

2x

రావణహనుమతోరుక్తి ప్రశస్తి

అగ్ని ప్రజ్వలితస్యమాదిశభ్యశంభంతుధారాధరా నాతోవానివవా
స్యతిఘ్రవమమీదేవాస్తనాజ్ఞానశోః | ఇథంసువ్యధకౌ జినైహానుమతో లం
కాపతేమాణసందగ్ధమృనసమాప్రమేణవతథాదగ్ధావలంకాపురీ | 29

అత్రావస రజనానాంవిత్కం-

అబ్ధికింబుకబానతెవారణెవింబేసంనావియ వేనుకించపలాంచలేనక
శిభ్యింఘాలనత్రెణనా | కాలకింతుయవహ్నినైంద్రధనుమా ధారాధరః
కింమహవేరుకింఘవమంకలేనసంవిపుచ్యేకభరావతే || 22

అభహనూమా-

రామాత్రేణదలత్సయస్యరశభ్యత్వానై రావణం నీతావిస్త్రవ కేవ
మానహృదయాతా ర్యోననీతాస్వయా | ప్రశ్నయేంతకురుతే వరశ్చయైశి
పూర్ణాజనై రావృతాస్యణాస్థాటిర్మూనాస్త్రీమయీ లంకామయా ద
శ్యతే 29 | ఉల్కానుభానా భయవిహ్వలానాం జలంజలం వ్యాహరతా
మృఖభ్యశిరశ్యవహ్నిద్విగుణప్రభావో ఏదాజాలంకామూర్వాతార్శి
రావణి || శీఘ్ర రతుఃనాజినారణ్యహంకయ్యాగ్నిహంస్త్రీగ్రహం
రత్నాగారధనాలయంబలవతానా తెనిదీప్తకలః | ధూమనాగ్నికుల వేదవక్త్ర
యమలిపత్సలేతాడనాత్ క్రందద్బలకవృద్ధభీషణతాహహంరనశ్రూయతే

సూత్రధర్మ-

శ్రీలంకామనలోయూరదహ నైస్సందక్యామోనాంభృతం ప్రోనాచెవిన
రాంసినరవృదనై ప్రోయాశిలంకశ్వరః | అగ్రేనేరభిరంబుశిలంబిభిషాఢా
భిస్సంప్రమాదంభాభిజలంభిషయోశిరుదశిర్వాత్పాధిర్వోర్మిశి || 30
రావణి || నికుంభకుంభోదరకుంభకణ్డకుంభశైరలం కేవలనామధేయః

మఃకోదరీమందిరపావకాయంపానీయమానీయనకైర్విసీతః॥

౨౨

సూత్రధారః-

త కోశోకవనెనాయుపుత్రస్సీతాతికెబ్రవీత్ | లంకాదగ్ధామయాదెవీ వి
దాయోదీయతామితి ౨౩ | సీతాధూమ శిఖాశ్రోకాలన్యాలవధూరిన | ఉ
దస్యచశికోరత్నంవిజ్ఞాన స్వామినెదమా ౨౪

సీతా॥ మనశ్శిలాయా స్తిలకంతనా మెగంకస్థలెపాశితలేచద్భువ్విం | స్వ
రెతివిజ్ఞానమధాత్మతీయకః జీనామ్యహం రాఘవమాస మేకం॥ ౨౫

సూత్రధారః-

దగ్ధ్వల కామశంజనస్త్వపసుతానాంసమాభావ్యయా యోషాయోః
సూను సురస్వీపునరపేమిలితో జాంబవం ముఖ్యయా ధైః | తెవ్యస్సర్వస్మిన్
ద్యత్రముదితహృదయైస్సైస్సమంసన్నివృత్తస్మగ్రీః ప్రేమపాత్రమ్మధు వనమధ
సఃమృజ్యభాగంసచ్చక్ర ౨౬ | త్రైవిబద్ధిరలిశోమధూనయంవారితో వినిహ
తోమహాబలైః | రక్షకోదరిముఖోవధీరిసస్పష్టనంగవతిసన్నిధింయయా ౨౭

ఇతిసర్వోపాఖ్యానాః ఇతిపంచమోఽధ్యాయః-

అధ్యక్షాంకములు

విద్యాచలరచనం.

గతానామాలె స్వహాప్రవిశతి - దధిముఖి-

జయతిజయతి జీవ శతి ప్రణామ్య - దధిముఖి-

విద్యంబామిధరంతి దంశిరసనంతద్భక్తుమిచ్చారుచింతత్రాధిష్టిత జీవ
తాపరికరంతర్మీలిత త్రంభలం । వై జీవముఖిలో విచిన్యహరయస్సుగ్రీవసం
ప్రేషణాదాలోహ నివికంతియాంతిదధిధ్యాయంతిభాదంతివ ।

హనుమ దాగమనమదానాసుగ్రీవం ప్రతిరామః-

మాస మెకంగతో లంకాంహనుమాన్మ లివతాతే । చిరం నూ లెషు కల్యా
ణంయదిబద్ధోనతిష్ఠతి । అపిచ॥ హేనుగ్రీవహమామతకకధమ హూవారా
పినాసాద్యతే । దుగ్గః మ్యోజలక్రిపురీచవిషమాతస్మాదిదంకల్యతే । దుష్టై
ధకమకపరాజ్ముఖై దగగమై స్సాధకంకిలాలాపతో యాలో వానహివాస
వాయుశనయఃకాలానురూపశ్రీయః॥

3

అధదధిముఖాత్ హనూమ దాగమనం ప్రాత్వా శ్రీరామం ప్రతిసు గీవః-

అస్త్యస్తాకంశుభునమిహత్తాభుజా మేవ భౌగ్యంభంత్వా యం కైపవ
నతనయ శ్చైదసౌల్బకార్యః । సత్యం పత్యాగనశ్చనశయోరిశ్శమాలా పభాజో
స్తత్రాయానిశ్చిశలం నీర్వహమో హనూమాః॥

4

శపశిశిహనూమతి - సూత్రధార-

తలోమరుచ్చుంబిచారు శేఖరప్రసన్నతారాధివ మంకలగ్రహిణీ । వి
యు క్తరామాతగద్యప్తి ఫీషిలో నసంతికాలా హనుమాంశివారతః॥

X

అధరామహనూమం రు క్తిప్రత్యుక్తి-

హం హూమారుతనందనాదిశిఖి దృష్టాస్వయాజానకిదృష్టాజీవతి జీవ
తిప్రియతిమామాంశో చ తోచతే । మద్విశ్చేద్యకౌశ్యకాశదతి కిం హంసావం
హలక్షణేత్యేవంశిష్యోహితంకమ స్సుతరామ స్వేష్యమాదామసి॥

౬

శతిప్రగమాన్జ్ఞానం సూదామణిం సమర్పయతి-

తతశ్చాదామణిమాసాద్యశ్రీరామచేష్టా । సూత్రధారః-

కంఠసంతనుతెవిరంఘిరమురఃపీతావేష్యప్రియాస్పశోల్లాసభరంసమా
కలయతిప్రేమాచిరంవృచ్ఛతి । స్వామిన్యాఃకుశలంశవతిపురతఃపర్యశ్రుణాసం
ప్లుతస్త్రిష్పంజేక్షణవీక్షణంప్రకురుతేమాదామణిరాఘవః ॥ ౭

తతఃపునహానూమాః-

మనశ్శిలయాన్తిలకంస్తరగంఢస్థలెమమ । సంవృష్టజానకీవక్షస్పృశ్యా
తాగ్రణీకృతః ॥ ౮

ఇన్యన్విజ్ఞానద్వయందర్శయతి-

తతఃఆలింగితుముపక్రాంతంశ్రీరామంప్రతిహనూమానామా-

పీతోనాంబువిధిర్మరావణపురీధిశ్చైష మాన్తికృతానానీతాని శిరాంసిరా
క్షుసపతేర్మానాయినీతామయా । ఆశ్లేషార్పణపారితిౌషికమహాన్మాహా
మివాతాహారస్సంజల్పస్యైలాన్తజేచలపతిప్రీడానమోరాఘవః ॥ ౯
రామః ॥ ఆశ్లాఘానవిహితంకింవాభవతారాక్షసాహతాః । దగ్ధ

లంకాపురీసర్వానీతావాతాసమాహృతాః ॥ ౧౦
హనూమాః-

త్వస్యైలాపానలైస్తేననాశక్రీరఘునందం । దగ్ధపురైవలంకేయంపశ్య
త్వహ్నిమయాపితః ॥ ౧౧
రామః ॥ అశ్లాఘాకిలనవిహితాభవతాయదయంఘ్రితస్సము

దత్తత్వకైహనూమాః-

జేవత్వస్యబలశ్రతాపతపనైరంభానికీర్షిత్వప్రేనేఢ్యంస్థలవత్కౌనైవ
గతవాంలంకాఘటంకామహం । రక్షోగాయకనాగరీయనక్షేరీశరైరభా
పూరితంచేత్సాన్ధ్యజలనిస్తథానుమృతాస్ఫారెనకింవాఫలం ॥ ౧౨

అథాపవిశ్యరామహనూమతోరుక్తిప్రత్యుక్తిః-

క్వానైసీతావసతివిపినేదవలంకేశగుపైకీదృష్టంభజలధిపిహితస్తీర్యతేదై
వయోగాః ॥ ఇత్యాఖ్యతేవపనతనయేప్రీడవిభ్రాంతనైత్రోహషాప్రీడాన
భయపకీలోవిహ్వలోరామచంద్రః ॥ ౧౩

తతః ప్రాప్తచేతననరామేణీకీర్తితేతిత్రత్యయాభం

పునఃపృష్టోహనూమామ్ హనూమామ్

ఇందులి ప్రతివాంఛననదలితాదృష్టిర్మగీశాంతధాపాణ్యగ్రేవమేరు
విద్రుమదళంశ్యామేవహేమేప్రభా । పారుష్యంలయేవకొకిలవధూకం తె త్రి
యప్ర సుతంసీతాయాఃపురకౌఠనాంతిశిఖినాంబహాస్యగహాభవ ॥ ౧౪
ఇదానీంకీర్తిగవస్థేతిశ్రీరామేణపునఃపృష్టోహనూమామ్-

కాశ్యంఞ్చెప్పతివశకలాహిమనిధేఃస్థూలాధచెత్పాండునా నీలా చైవ
మృణాలికానయనయోపాః పృకియాన్వారిధిః । సంతాపోయదిశీతలోహు
తవనాస్తస్యాకియద్వణ్యైతేరామత్వత్సన్మృతిమాత్రమేవహృదయం లావ
ణ్యశేషంవపుః ॥ ౧౫

అపిచ । స్వభానా దెవతస్యంగీర్త్యద్వియోగాద్విశేషతః । ప్రతిపత్నావశీ
లస్యవిద్యైవతనతాంగతా ॥ ౧౬

అధఃధంసముద్రతీర్ణిణ్యతిప్రశ్నై హనూమామ్

శాఖామృగస్యశాఖాయాశ్శాఖాంగంతుంపరాక్రమః । యన్త యాలంఘీ
లోంభాధిఃప్రభావోయంతసప్రభా ॥ ౧౭ ॥ అపిచ ॥ రామనామతవ జాతుజ
వంతఃపామరాఅపిశరంతిధనాన్ధి । అంగసంగిధవదంగులిముదః కింవిచి త్ర
మతరగపిరభిం ॥ ౧౮

రామః ॥ చతురస్రపురీలంకాసప్తప్రాకారకేష్పితా । రథీనాంచవతులః
క్షైరభానాంచతికోటిభిః ॥ ౧౯ ॥ త్రికోటిశాలాసంయుక్తానకొటిసురాలయా
కథంపురీత్వయాదగ్ధావిద్యమానేదశాననె ॥ ౨౦ ॥ త్రిదశైరపిమధగమాలంకా
నామమహాపురీ । కథంపీరత్వయాదగ్ధావిద్యమానేదశాననె ॥ ౨౧

హనూమామ్-

నిశ్వాసేనైవసీతాయారాజమోహాపానలెనై । దగ్ధావుతైతలంకైయ
స్మిమిత్రమభవస్తవహం ॥ ౨౨

రావణజయోధవతఃకీర్తిగ్వ్యవసాయకృతిప్రశ్నై

హనూమామ్ ॥ రక్షస్తద్భూతుకందరంబముఖుజంబవ్యాసనంకీ ప్రిమద్దం
స్యైరోద్రమహంవిలోక్యసహసాదక్రమనోహింసితుం । దేవత్యతగ్నపయా

వీర్యంభితధియాంకించవెనుము రంభము కిము భటుస్య వోచితమితిక్యన్తా
నియారాదణః ॥ ౨౩

రాముః ॥ ఎకేనై వోపకారణప్రాణాన్తాస్యామ్యహంకపి । అస్యైనై
వ్రాహకారణైశేషేణఋణినోవయం ॥ ౨౪

నామామాః । నుద్వితాబహవోభృత్యాస్తవతిప్తంతిరాముః । త్వద్వి
ధోగుణసంపన్నసిస్వామీనై వచలశృతే ॥ ౨౫

ఇతిస ర్నైనిమాకృంతా-

తే స్యముద్ర లింగారచణం-

అధశ్రీరామనందస్యలంకాప్రయాణం ॥ సూత్ర భారః ॥

అధవిజయదశమ్యమాశ్వి నైశ్చల్లపయే దిశముఖాధనాయ ప్రస్థితో రామ
దండ్రః । ద్వివిదగయసహాయైయ్య ధనాధై స్రధానై స్త్వ కపిభిర పరి మాణై
వ్యాకృతదిష్టద్రవారః ॥ ౨౬

ఉత్పాలై స్థగయన్నభాగినిలిలాశబ్దేదిశో నాదయస్థంజకృత్యకాననాని
భరణీముక్షానయో సర్వణః । ప్రస్థా నైరఘునందనస్య సత దా సుగ్రీవ సంపాలి
తో లంతాసంముఖముచ్చచాలనహ సాహ్యస్థానపీఠాంచయః ॥ ౨౭ ॥ ౧౫ నీమ
జ్జితిసాధనో వివలతికో భంప్ర యాశ్యంబుదిః కూహుః కుంచతిసంకుచవ్యహిప
తి దేవనాథివ స్త్రస్యతి । హేలాభిజి తదై రిణ సరళ తారా మే ప్రయాణోస్తు
ఖగంకుం స్వైనివికీషణోపిసభయః స్థానాంకర నాంకృష్టి ॥ ౨౮

తనస్యము దతిరాశ్చస్థితో రామస్యగఠం-

పాశేసింధుపురీపురీవరిస కై ప్రూ దీరమన్య గలిహంసింహ ద్వేషి నిలంఠిం
జయబలా నైకుంభరణాదయః । శా క్తీ సులిపు స్త్రవంభయభన భ్యా తాసఖా
వానరోమాత్తై వ్వంరఘునంక కేసరియువాకో దంకముద్విత్తుతే ॥ ౨౯

శతో నామామాః-

శైవాజ్ఞాపయకింకరోమిసహ సాలంకామి హైవానయజంబూద్విపమితో
నయేకిమథనాపారాన్నిధింశోపయే । హేలాత్తోలితవింధ్యమందరగిరిస్వర్ణ
లిఖాటాచలశైవత్తో ధిరవధానానసలింబత్వా మివారాన్నిధిం ॥ ౩౦

అధ్యసముక్రో త్తరలిరె లంకావృత్తాంతః । ౩౧ ।

లంకాస్థానవివృద్ధతాపసభటానాభీయప్రశ్నకృతౌ లంకాశేషవిలోక్యపిత
నగ్గింలంకాంసశంకామివ । ఛానజ్ఞానప రాయ నామునిగణా దైవం కిమత్ర
శ్రతంయోషాంయద్భృతయైస్సుభ్యపివచనైవై పతతగ్రధృతాం । ౩౧

రావణస్వమాత్రానికపయావ్యసనాద్రావణోనివార్యతా

మిత్వ్యక్తోవిభీషణఃలంకానాధపదంప్రణిపత్యాహః

రాజగోపేయంరాక్షసకాళ రాత్రిఃసీతాపరిత్యజ్యతాం

యస్యనానరమాత్రేణపురీయంన్యాకులీకృతా । క సైన సహ యు ధ్యైత
బుద్ధిమాణరాక్షసైశ్చర । ౩౨

అపిచ । త్యజస్వకోపకులకిలికానాశనంభజస్వరామంకులకిలికా వధానం
అలంవినా దెనకమోవి నీయతాంప్రదీయతాందాశరభాయ మైధిరీ । ౩౩ । లం
కాదగ్ధావనంభగ్నంలంఘిశ్శమశాలాదభిః । యతకృతంరామదూతేన స
రామకింకరివ్యతి । ౩౪ । నరావణోనానమశాలాధరోవానకుంభకర్ణాపినచా
తికాయః । నచంద్రజిద్దాశరనిప్రసోధుంశక్తస్తుతంశక్రతత ప్రథావం । ౩౫ ।
సుకణాపుంథాస్సుభృశంసుతీత్యోవప్రజ్ఞోపమావాయుసమాన కేగాః । యావ
న్మగ్నగ్ణాంతిశిరాంసిబాణాఃప్రదీయతాందాశరభాయ మైధిరీ । ౩౬

నతఃఅగతఃకుంభకణాతమాజోరావణం ప్రేత్యవదతి

తదైతేషాధృష్ట్యాస్ఫటికశిఖిరీపోపివిదధేసమంతాదామూలశ్శుభితి వసు
తానుంభవిభురః । ఆముంయె నాద్యాపిత్రిపురహరవృత్యవృతికరఃపురస్తాదస్య
మామపిశిఖిరినాములలయతి । ౩౭

రావణః । శూరాఃశ్రోత్రపథేషునఃకలితిప్రాంచశురంచక్రైరైతేషామే

వవిలంన్యచాస్రపవచవింజాగతి లంకాభటః । యద్దోమండల చండ పీచవవ
శాన్నిష్యందిరక్తచ్ఛటాశంకామంకురయంతిశంకరగోశరద్యాపిభాతు ద్రనాః ।
౩౮ । ఇంద్రమాల్యకరంసహస్రకిరణం ద్వాలిప్రతీహాధకంచం ద్రంభత్రధరం స
మీరపరుశాసమ్నాజయంతౌగృహాః । పాచక్యేపరినిష్ఠితంశూతవహం కిం
మద్భృహానెతుసెరయోభత్యమనుష్యమాత్రపపుషంతంరాఘవంస్తాపికిం । ౩౯

విభీషణః । రామోసామున నెఱువిద్రుమగుణైః ప్రాపత్రస్థింగిరా మస్త
 ద్భాగ్యవిపర్యయాద్యదిపున ద్దోషోచోనాతితం । వందీవై వయశాంసిగాయ
 తమరుద్యనైవ్యకబాణాహతిశ్రేణీ యాత విశాల సాల విహో దీన్ద్రాస్త్వై
 స్స ప్రతిః ॥ ౪౦ ॥ అజనిరజనిమ ధ్యమండలం సంకరశ్చైర్ధానురుదయమదభ్రం
 చిభ్రతీద్వ్యాశ్చకాస్తి అహహవిధిరిదానీం ద్యవ్యతైరామపీవ్రదికజనకపుత్రీం
 మిత్రతా నెకురామః ॥ ౪౧ ॥ యనైవ్యకఃకపిశాబసమతరద్దులఁఘ్యుఘంభా
 నిధిండు భేదామపి దెవదై త్యనివ హైరంకాపురీప్రావిశత్ ॥ ఊప్వాతాస్యనర
 ఊణోజనకజాం దృష్ట్యాచభంక్తావనంహ త్వాక్షంప్రదహంకాపురీమధగతోరా
 మఃకథంమానవః ॥ ౪౨ ॥ గతాయుషంత్యాంవిపరీతబుద్ధినిస్సంశయంరాక్షస ల
 క్షయామి । యోమాంహితంతభ్యమపిబ్రువంతన్నమన్య సైరాక్షసవీరమ ధ్యే ॥

సూత్రధారః । అధఃరణహతో చశాన నెన ప్రకృతివిపర్యయ మస్యలక్ష్య
 త్వా । సపదిచపరిహృత్యతంసమంప్రీపఠికుపితో నభ సాజ గామరామం ॥ ౪౪

గమనసమయే విభీషణః పునస్సానునయం ॥

ప్రగృహ్యారత్నానివిఘాషణానినాసాంసిదివ్యానిమనీంశ్చముఖ్యాన్ ॥ నీ
 తాంచరామాయనివెద్య దెవింప సాద్యలంకామపయాకుశంకా ॥ ౪౫

రావణః । జానామిసీతాంజనక ప్రసూతాంజానామిరామంమఘసూద
 నం । అహంచజానామిహితైనఃధ్య స్తథ పిసీతాన్న సమర్పయామి ॥ ౪౬

సూత్రధారః । తతశ్చతుర్థిస్సహమంత్రిపుత్రై ర్ముఖేత్యరక్షః కులధూ
 మకెతుః । లంకామహాతంకయివాంబ రణవిభీషణో రాఘవమన్యాయా ॥

నిషాన్తం తో విభీషణః

పునలంకాసముద్రయోఃకల్పనం ॥ సూత్రం ॥

విభీషణేనమాయా తేసూర్యకోటిసమప్రభే । తదాకారావణ త్వాన్యై
 భంకఃకపికుతేభ వేత్ ॥ ౪౭ ॥ హనూమతాయన్నిశీతో రావణోనవిభీషణః
 రామచంద్రపదద్వంద్వకమలైత్రమరాయతే ॥ ౪౮

దోనారిక గాగమనం-

దేవద్వారినభఃప ధేషుమిరితాఃపంచత్రిషాధాచరా ఏకశ్చాత్ర విభీషణో
 దకముఖఃకాతాప రెమంత్రిణః । యాచం తేకరణంధ యాచహరణం కీంకన్య

నామ హౌక్య త్యాగ్య త్యవిచారణైకపుణస్తత్రప్రమాణంప్రభణి ౫౦

అధరామచంద్రంప్రతిహనుమాన్పైవెదయతి

సత్యం దాశరథిభీషణకలిభాతా స్తీలంకాపతెనా ద్రాసింధులి మింగిల
ప్యచరమశ్రీకుంభకణఃస్యచ । దాక్షిణ్యభ్యుపలక్తితఃపితృకులా పేతావళ
త్యాశయోరత్యో లోకవిలక్షణాంకలయతిప్రత్యక్షలక్ష్మీమయం ౫౧

అధరామలక్ష్మణయోరుక్తి పత్యుక్తి

ధర్మాత్మాదశకంధరాద్భూరణూ తా స్మాదయంరావణాత్ సంధ్రాం
తొత్తినయనకింకరు తెనుగ్రీవతద్వాసిని । రత్యోరాజస హువాదరస్యనిభృతా
సంభావి సంభావ్య తె కింకుమరశృరణాగతంరిపుమపిద్రుహ్యంతి నెత్వాకవః ॥

సమాగత్య శ్రీరామంప్రతిభీషణః ॥

భాగ్నాద్విగ్నలయం దశాస్యదమన త్వత్కీర్తి తిహంసాదివం యాతాబ్ర
హ్మమరాళసంగమవశా త్తతై ౧వగర్భిణ్యణూత్ । పత్యస్వగ్న తరంగినీ పరి
సరెకుందావదాతంత్వయాము క్తంభాతివిశాలమండకమిదం శీతల్యమా మండ
లం ॥ ౫౩ ॥ వీరక్షీరసముద్రసాంద్రలహరీలాణ్యలక్ష్మీముష స్త్రీతై తై నుల
నాంకలంకమలిసాధ తైకధంవం దయాః ॥ స్యా దెవంత్వద రాతిసాధనికరప్రొద్ధా
నశమ్పాంకుర గ్రాసస్వగ్రమ నాఃప తెద్యదిపున స్తస్యాంకశాయాంమ్ముగః ॥ ౫౪ ॥
కొదండమండలవిని స్యతచండబాణతుంగోరుఖండిశశాననబాహుదండః ॥ ఆ
ఖండలారిగణఖండనశంధ్రవంసః శ్రీజానకీపరిబృథఃసుదృఢ ప్రతిజ్ఞః ॥ ౫౫ ॥ పా
తుంప్రీణజగంతిసంతతమకూపారాత్యమయ్యధరగధాత్రింకాల క రేబరో హరి
రణాద్యస్యైకదంష్ట్రాంకురాత్ । కూమః కందరినాలతిద్విగ్నసః పత్రం ది
గ్దంతిసామేరుఃక్రొశతి పేదిశీజలజతివ్యోమాపిరోలబతి ॥ ౫౬ ॥ కూమఃపా
దోస్యయప్తియజగపతిర సాభాజనంబాత భాత్రీతై తోమ్పు రాఃసముద్రాఃక
నకగిరిరయందీ ప్రవతిగప్రవోహః । అర్చిశ్చంఠాంశురోచిగగనమలిసతా త్జ
శండహ్యమృగానాశత్రు శ్రేణీవతం గాజ్వలతిరముప తత్వప్యై తాపప్రదీపభి ॥ ౫౭ ॥
కూమః గ్రోతయితుందిశఃస్థగయితుం భేత్తుంచపృక్షీధరాసభీన్సంకయితుం తథా
దినమనంత్ర చాద్భిక్షుం రోణుభిః । సద్విరెముపునఃపునశ్చులవల త్కలాలాహలా

శంకరాచార్యుఁడనుచును దీనిని తనవరాజేతుంపరాన్వాంభతి ౫౮ తులాభా
 లోధాతాపనాతిపసుధాశూర్పపదవింభాశోసామ్యుత్తంకనకశిఖరీ మాన పలి
 కా । తులాదండఃసత్యంయదివతిదామోదరగదాతదాప్యషాశక్య స్తమగుణ
 సమూహాస్తులయితుం ౫౯ ॥ అశ్వుక్తాయది నై పశువ్యసిమ్మమావాచంశచెత్త
 న్యసైత్వక్రూపోద్భుతపస్తువణానవిధౌప్యగ్రాఃకపీనాంశిరః । డేవత్వ త్తరుణ
 ప్రతాపదహానజ్వాలావరీశోపితాఃసర్వనారిధయ స్తవారిపనితా నైత్రాంబు
 ధిఃపూరితాః ॥

౬౦

హనూమచ్ఛ్రితంస్తోతి-

రథశక్యత్సీలోకాధనరగపతిన్యోఫణిపతిస్త్రోన్మాధీయోధః సరసిజ
 వపసానరధిరపి । శరశ్శౌరి డేవ త్రిపురపురదా హెపరికరోజ్వలజ్వాలైర్లంకా
 తవభసితథూతాహనుమతా ॥

౬౧

విభీషణందృష్టాస్వసుగ్రీవోలక్ష్మణమాహ-

యస్యసస్వజ నైప్రీతికాప్రిరిత రజనె । శంకతవ్యోస్తిసౌమిత్రేహారణ్యపి
 విభీషణః ॥

శంకతేవిభీషణావస్థా-

శ్చిష్టావాగరవాహిణీమనిభ్య తాహంకారహంకారిణీం శంకావాస్య విభీ
 షణ త్తణమథూర్ధ్వార్వారవోర్విక్రమః । పశ్యన్తాశరథింప్ర మోదలహరీ గంభీర
 ముజ్జుంభిత స్తంభస్సంభృతవిక్రమోపి పితుంస్థాతున్న చాయంతుమ్ ॥ ౬౨
 తిదృష్టాన్వైరామః ॥

ద్విశ్కరంనై వనంద త్రేద్విస్థాపయతినాశితా ॥ ద్విదగదాశిఃచాథిః
 భ్యోరామోద్విర్నాభిభాషతే ॥

౬౩

విభీషణస్యవృద్ధయంహమామాన్-ధయతి॥

సుగ్రీవస్యశ్రియందృష్టాస్వలక్ష్మణస్యచనైవనం । విభీషణస్యడోలై వమతిర
 యోతియతివ ॥

౬౪

శశశ్రీరామం ప్రతిసుగ్రీవః॥

శ్యేష్ఠశ్వస్త్వధికలత్రలంకానాధవిభీషణాత్ । హనూమతాస్యోరాశ్
 ద్రోధితశివ్రచరోగుణః ॥

౬౫

శ్రీరామవిభీషణయోరు క్రి ప్రత్యక్షి-

అయెరకొ రాజానుజకుశలమ ద్వైవకుశలంయతో యాస్తా కీనంచరణకమ
బంధకృతమభూత్ । కిము ద్దైశ్యంయుష్మత్పదకమల సెవై వదితంభవానద్వై
వాభూన్నిజనగరలంకాపరిబృథః॥౨॥ తస్యాతిభక్తి మధిగమ్యవిభీషణస్యసౌ
మిత్రణారజనిచారణచక్రరాజ్యే - ప్రత్యోభ్యపేచయదముం ప్రవరో రఘూ
శాంప్రాయఃప్రసన్నకరుణావశ గామహంశః॥

పరస్పరంనాసరాః॥

అద్వైనాస్యవిభీషణస్యశరణాపన్నస్యమూర్ఖా సలెహా షా దద్రద
సాత్యయంరఘుపతిలంకాధిపస్యశ్రీయం । ఏతస్యైవజావిహా ప్రతిభవా
మగ్రీవరాజాపణశైత్రై లోక్యప్రథమానసత్యచరితో సర్వేవయం సాక్షిణః
సముద్రంప్రతిరామః॥

త్వమసికులగురుర్దేముంచవత్కాంబురా శేశిరసిహిహితో యంభ క్రిపూ
రోంజలిస్తే । దశదనహృతా తేసాస్సుషా మేభ్యో పేయా ద్దకముఖనిధనెనకీ
మతాం మేలంకః॥

౨౦

అథప్రాయోపవిష్టైరా మేమాగ్రమత్యజతిసముద్రలక్ష్యణంప్రతిరామః॥
యాచ్చాదై న్యధరాభవత్ప్రణయినీ నెత్వోక్తుభిశ్చికితానైషాసంకలితః క
హరఘుకులమాలాబిద్ధోంజలిః । తస్యర్సంవిహితంతథాపుష్పదధినా నైవోప
సాధకృతఃపాణి సంఘ్రతినంప్రతి పతిపదం ప్రఘ్నంధనుర్వాంభతి॥

౨౧

అథసూర్యోదయేసూర్యసము ద్రయోరు క్రి ప్రత్యక్షి-

భాస్సింధోభగవన్నమశ్చులసికిం శ్రీరామభద్రానుగోదంచ క్షూరిభయేన
ంతవచయంశ్వతునవవస్తద్గుణాః । నస్వేంచుర్వద కేరమావనద నై ప్షీయాప
హాభాషణేబాహాకల్పతరుణాశాతవిభిఖగ్రణేషుహాహాలం॥

౨౨

శ్రీరామస్యసం.

చాషమానయసామి తేకరానా-లాన లావమా । సముద్రంబోషయి
స్యమివదాభ్యం యాంతుప్లవంగమా॥ ౨౩ ॥ దంభాళితవై గ్విశితై రనైకై

తంభూనిధింపాంసునిధింకరిష్యే - స్థలీకరిష్యేమరుభూమయిష్యేభస్త్రికరిష్యే
మృగత్పట్టయిష్యే । ౨౪

సూత్రధారః । శ్రీరామచంద్రైకవక్త్రపుర్యామాదాయపాథోనిధి
బద్ధకోపే । ఆగ్నేయమస్త్రిప్రతిసందధానెవేళాగిరింద్రాచకితావభూతాం॥

అనంతరం॥ దిశోధూమాయంతేజ్వలితమధవత్సాగరజలంపరి త్రే
సుర్మక్రూన్సుటనమగమగశంఖమణయః । పరిత్యక్తైవాణైరఘుపరిబృథేనా
ధసహసాదధమ్మత్తింసింఘజ్వలనమలిసాంప్రాదురభవత్ । ౨౫

అథసముద్రస్యానునయం.

ప్రళయదహనతీప్రంక్వామితంతెకరౌజఃక్వచమితసలిలోహం దెవకోపం
జహీమి । నళకరతలకీణైర్వానరానీతశైలైర్విరచయమయినేతుంసుమ్మపా
రప్రయాహి । ౨౬

సేతబద్ధరంభేరామంస్తాతివః॥

రామరత్నమహంపందెవిద్రమాటకపేటకె । కాసల్యాశుక్తి సంభూత
టానకీకంఠభూషణం । ౨౭

సూత్రధారః । ఉత్పాట్యోత్పాట్యశైలానబిహుళాశలప్రాప్తపాఠ
శమూలానుత్తుంగోత్తుంగశృంగానతిలితసభామండలాదిగిక్తిర్లాకాదుర్
ర్యానాంజనెయప్రవృత్తికవిభటా నైసమానిస్వరంతస్సింధోసంధాయదోష్ట
విరచయతినలోనిభారంసేనుబంధం । ౨౮

సేతబంధసమయేశ్రీరామంప్రతిసుగ్రీవఃస్తాతి ।

క్రమచతురవీండైశ్చీయమానెనగేంద్రేగిగుహారవివాసారాఘవః
కృపాదాశ్ । సురారిపరిపేయాంప్రాప్యమందాకినీంఛెసవతితకరదండ
కుంభినోంతఃపిబంధి ।

షయసిపాషాణేమస్థితేమవిభీషణః॥

యేమజ్జంజితశోయత్యపిచిరంతెప్రస్తరాదుస్తరెసింధోహంతతరంతి
తుసభయంసంపాదయంతోభృతం । నైతెగ్రావగుణానవారిధిగుణామోష
రాణాంగుణాశ్శ్రీమద్దాశరథేరియంహిసహజశక్తిస్సుముస్తీలితి ।

అథసముద్రంప్రతిపక్షః॥

దుష్కృతసంగతిరసభావరంపరాయా హేతుస్సతాంభవతి కిం వచనీయ
మత్ర । అంకెస్వరోహరతిదాశర ఖేకశత్రంప్రాప్తోబంధనమ సాకిల సింఘ
రాజః॥౨౨॥ ఇలఃకరోతిమవ్యం తంమాసంఘలతిసాధుః॥ దశానసోహరతో
సీతాంబంధనంస్యాన్మహాదశా ॥ ౨౩

తతఃప్రవిశతిప్రహస్తః-

సముద్రబంధనంశ్రుత్వా ప్రహస్తః

విషమజలధిమధ్యే నేతుబంధంవిధాయనితశరనిపాతై రాక్షసేంద్రం ని
హత్య । యదినయతిససీతాంరామసామాతపస్వీమశకగళకరంద్రే హస్తీయా
ధంప్రవిష్టం॥ సూత్రధారః॥

అక్షాజహసబహువిస్తయమాతమధ్యే నేతోస్సమాప్తి సమయే స నిశాచ
కేంద్రః । ఉద్భూతఘమఘననిభాకరసేవ్యమాన ఉత్పాతహాతహాతపర్వతప
చ్చుకంపే॥ రావణః॥

పాషాణాఃపయసి ప్రసన్న నపుషస్తిప్తంబిసేతుంగతాః శ్రుత్వైవం కద
తాండశాననగరఃక్రద్ధస్యముద్రం ప్రతి । ధిక్త్వాన్నామతవాంబుధిజలనిధిపా
నీయధిస్తోయధిపాఘోధిజలనిధిపయోధిరుదధిర్వారాన్నిధిర్వానిధిః॥ ౨౬
శ్రుత్వాసాగరబంధనందశశిరాస్పర్శై వ్వుముఖై రేకదాతూణంపుచ్చుతివా
లికంసచకితోభీత్వాఘలస్యంభ్రమాత్ । బద్ధస్త్వేమపాన్నిధిఃసలిధిఃకీలా
లనిధిస్తోయధిపాఘోధిజలనిధిపయోధిరుదధిర్వారాన్నిధిర్వానిధిః॥ ౨౭

అపిచ॥ పీషస్త్యంకలజోద్ధవేనమునినాధ్యస్తోసి దేవాసురై రాబద్ధో
సిచరామనామహనిణాశాభామృగై లఙఘీతః । నామ్నామూరభటితధేవభ
వతోలాకై రియంఘుప్యతేపాఘోధిజలనిధిపయోధిరుదధిర్వారాన్నిధిర్వా
నిధిః॥౨౮॥ నేతుబంధందృష్ట్వాలంకాపుర్యాంస్వత్రాంతః॥

సూత్రధారః॥ మరుత్సు త్రస్త్యేకకపికటకరత్రామణి రసా సముద్య
ల్లాంగూలధ్వజభవసమాశిష్టగగనః । పునఃప్రత్యాయాన్యత్య హహా కపినాధే
ప్రచలితేవఃప్రోచర్మి చైభావయచకీతలంకాపురజనాః॥౨౯॥ అష్టాదశమహా
పద్మనేనాధ్యత్రాధిపాలితా । సారాఘవచమూస్తేననేతునాగంతుముద్యయా॥

అంకాయామధికజాతాంపలభజామాకణ్డ్యోకోలాహలానుజ్ఞాలాన్వ
 కభుజ్జవంగమభటాయుద్ధోద్భటాటోపినః | భోభోకుంభ నికుంభ సారణశు
 కాస్మృజ్జాభవతాకాభృశంనిగ్రావృంత్వి తిభారం సమభవ ల్లంకెత్వరస్యోక్త
 యభిగ్రా కృత కలకలశబ్దంత్రాసితాశేషలాకంష్లవగన్వపతిసైన్యంసేతునాతె
 ననీత్వా | ముదితవివినదు గౌపర్వతేసాసువెలెశిరిరమకృతలంకానాథనాశా
 యరామః | సూత్రధారః ||

అయాతౌశుకసారణౌదకముఖప్రస్థాపితౌద్వైచరౌజేనాంనానరమాస్థితౌచ
 కటకంసంఖ్యా తమభ్యుద్యతా | విజ్ఞాయాభవిభీషణేనయమితాముక్తౌచ తా
 త్తత్త్వణంరామేణప్రభుణావిలాక్యకటకంరామాజ్ఞయాతౌగతా | ౯౩

అథలంకాయాంప రావృత్వౌగతౌశుకసారణౌరావణాయువెదయతః ||

అకాశేదిశాన నెజలభౌశైలత ఓగహ్వా రెనస్థానంథిలధారణేపి కలితం
 సంఖ్యాకథంకద్యతాం | భ్రాత్రాతేయమితౌకపేంద్రకటకంశద్దర్శయిత్వోద్వి
 తాశ్రీరామేణమహాత్మనాకురుయథాయోగ్యం ద్రుతంరావణం || ౯౪
 తతఃప్రాసాదమారుహ్యనానర సైన్యంపశ్యతారావణేనశతమోరామభి ||

పృష్టౌశుకసారణౌశ్రీరామచందంకకాయనః ||

యత్రప్యౌమోపతతచమఘస్యందమందారపరంయత్రాతోద్యుద్వౌ
 రుపచితోయత్రచస్తోత్రఘాషః | రామశ్శ్యోమకమలసయనస్త్రదధన్వీసరో
 పులంకాంపశ్యభ్రమయతికరంపాశీనాదహిణేన | ౯౫ | అంకెకృతోత్ర
 మాంగంష్లవగబలపతేపాదమత్సన్యహంతుస్థారాపుత్రస్య హ స్తంత్వచికనక
 మృగస్యాంగశేషస్మిధోయ | బాణంరతుకులఘ్నంప్రగుణేతమనుజే నాదరా
 దీతుమాణశ్చేతుకోజేనలంకాంత్వదనుజపద నెదత్రకనోయమాస్తే | ౯౬ |

అత్రావసరరావణనాక్యం ||

ఏతేతేమమబానావనశ్రవ తెరోరండకందూహారాస్సహంసవజగత్స
 రాభవకరోలంకెత్వరోరావణః | సేతుంబద్ధమహాంశ్యతోమకవిభిః పశ్యాది
 లంకాంపృతాంశీపద్విర్మచదృశ్యతేకిమథవాకిన్నామనత్రాయతే | ౯౭

అపిచ | ఆర్భర్యంతాపసోసాగిరికుహరపరాన్వానరా వైలయితా

వాంఛత్యాగత్య నెతుంకిలజనకసుతాంమద్భూతాంతురాత్మా! దంష్ట్రాఃకృ
ష్టంహం రాఃకఃఖరనఖరముఖోత్పాతమాతంఽకుంభభ్రశ్యద్రక్తాక్రముక్తా ఫలని
కరరసాస్వాదకక్రస్యక క్తః

అపిచ | మరుష్పంద్రాదిత్యైశతమఖ ముఖా నై క్రతుభుజపురద్వాతే
యస్యాఃసభయముపసర్పన్త్యనుదినం | ప్రకోపవ్యాకమ్పత్ ఖరనఖుతైర్వా
సరభతైస్సమాక్రాంతాసేయంహారిహారిదకగ్రీవనగరీ ||

శ్చిత్వైస్- శుకసారశౌతరసకృత్వరామంప్రతిమాత ప్రస్థాపనా |
తతఃప్రవిశతిగుంధః || సూత్రధారః ||

ఆదాయలెఖండశకంధరస్యగత్వానికుంభౌఖలయా పధారి | దకారఘూ
ణాంపతయెపురస్తాదుపేత్యగా ధారభటీపటీయాః || ప్రస్థస్త్రిదీదకకంధర
స్త్రిభువనవ్యాపిప్రతాపానలావ్యాముగ్ధంలిఖితీంద్రఃప్రభిదురోరామంవనా
వాసినం | ఆసీతాజనకాత్తజాఖలుమయాసుగ్రీవసేన్వాతో నెతుం వాంఛసి
మూఢతాపసంధంప్రాణైఃపరిక్రీడసె ||

వాచికం | ఇంద్రాద్వాస్త్రికశౌవిల్యాసమచె.యంవిద్ర వంతిద్రు
తంతంత్వంతాపసరావణంధమకెవాయోద్ధంకిముస్ప ధాసె | అజ్ఞస్తన్తిం
ప్రతివక్షరాక్షసముఖమోహాత్పదమ్తాకృధాఃసీతాయానివివృత్య యాహిభ
వనంఽత్వైతీశ్రుంధద ||

అహమఫి బవీమి ||

రేరేతాపసమూఢరావణవ్యాతాముద్ధతా కామః ప్రియాంకింలంకాభి
ముఖంప్రయాసికపిభిఃప్రాత్నాహితఃకాతశైకోయత్నంకురుతేచపన్నగపతే
రత్నంఫణామండలాదాకృష్టంసహసాసచేతనమతిస్స శ్రేయసంచితయః ||

అపిచ | యశ్చిత్వాముదితశ్చిరాంసికృతవానరాఽంభవా నీపతే ర్య
స్యాజ్ఞాపశఃతిసామరగణాయస్సర్వమాయానిధిః | యశ్చైలాసీగిరింధ్యై
న్మలితవాగయఃకాలదసాపహస్రంత్వంతాపసమర్పితైఃకలనిధిం బధ్యాక
ధంశేష్యసి ||

అన్యచ్ఛు || యావన్నాయాతిరుషణలయఘనఘటోఘోరనాదైర్వి
చిత్రైఃసంగ్రామంకుంభకణస్తజనమరరసంరామసీతాంవిహాయ | ఆయా

తెనుభకణేతవకసినహితస్యావినేనావిదూరాన్నస్థామంకకృతతత్ప్రకయ
జవవనశ్వాసవతావధాతాః॥ ౧౦౩

అత్రాపసరమందోదరిసమాగత్యస్వగతం॥

కైలాసశైలాద్ధరణప్రవీణోపీరకుచేరానుజీవీకవషః । తథాపిరామోజ్జ
తనాలిర్యశ్యంతాస్పదంసంప్రతిరాక్షసానాం । ౧౦౪

అపిచ । యద్దూతోహరిపుంగవస్సుమతరద్దులఁఖ్యమంభానినిదు
భేదాంప్రవివేకదైత్యనివహైస్సుంప్రేత్యలంకాపురీం । ఉప్వాతాన్వనరక్తి
నోజనకజంబ్యస్తాచభంత్రైవననమాత్పాక్షం ప్రదహన్సురీంగత ఇతో రా
మఃకథంవణ్యతే । ౧౦౫

ప్రకాశం । రామోయంరవివంశజోదకరథత్కైపాలచూడామతేపు
త్రస్సుర్వమహీశ్వరోనరగజైస్సుంపూణితోరక్షణాత్ ॥ నీతాహరికృతాంతకో
నిజభజప్రాధప్రతాపానలస్త్రిలాప్యస్య హితార్థసాధనవిదౌజానాసినై సం
కథం ॥ ౧౦౬

సమాగత్యారవిందమస్త్రీయతే॥

దేవత్వాంప్రతిసంప్రతిభటస్తోత్రన్నకుమోషయంశేనాయ ప్రతిపద్య
తెహింమిదంయస్తాద్వయంమంత్రిణః । నీతారక్షణలక్ష్మణక్షతధను రేఖా
వినోలంఘితా హేలంఘితవారిధిఃకపిబులై స్సాధనంసరామో మహాః ।
౧౦౭॥ యత్యం దేశహరేణమారుతసుతేనాశారినారాన్నిధిః ఉప్రంగోష్పద
వన్నిజాలయభవప్రావేణిలంకాపురీ । నీతాదశింసమధ్యభాషినిజలంచాభం
జిరక్షితు తెరణ్వింత్వత్పరలోవ్యదాహిచపురీరామభకథం మానవః । ౧౦౮

అథపునమందోదరీ॥

వీరస్సుగ్రీవకృత్యఃకపిరఖిలబలంప త్రసంచాశుదగ్ధ్వాయాతస్తాష్టింత
'దాశీందకముఖవవతాంకిద్యతంరీరగైఃఃసంప్రాప్తీరామవోసానకలకపీబ
లై స్సాధనముల్లంఖ్యచ్ఛాద్ధింసీతాంతామ్ముంచముంచెత్వనికమకథయత్యేయ
వీరావణస్య ॥ ౧౦౯

కరిసర్వేనిమాఁగంతాః॥

శ్రితిపద్మంకః॥

అభినవము

తతస్మిన్ తామత్యజిత్యు ధేమనసిత్య తరావనేమందోదరిచెష్టా శృష్ట్యా రా
జువ మేవ రాక్షసకులస్వచ్ఛంద దావానలంజానశ్యాన్నిజవల్లభస్వపరమం త్రీ
మాణమాలోక్యవ | కాంక్షన్తిముహూరాత్తప త్విజయంభంగంచ ముగ్ధము
మూఢ్యా యంతీభ్యవమంత రాభవతితామందోదరివతాతె | ౧

తతః ప్రవిశతో రామసుగ్రీవా |

అభరామః సుగ్రీవం ప్రతి |

లంకా ప్రస్థాపనాయోగ్యోక్తో స్తివీరోమహాబలః | రాజవంశో ద్భవోవి
ద్వానమానయః కపీవ్యథ | ౨

సుగ్రీవో రామం ప్రతి |

రాజవంశో నశూరశ్చ క్షిప్తి చ్చూర్భోన భూమిభక్ | రాజపుత్రో గుణైర్వ
క్రీణక్తో భ్రాతృసుతో స్తి మే | ౩

సూత్రధారః | రామస్సువెలాత్రిత టేవ ప్లస్యముద్రముల్లంఘ్యవికీర్ణ
నైస్యః | లంకాధినాథస్య గృహయకూతంసు రేంద్రనప్తారమథాది జేశ | ౪

అథ దా త్వేన ప్రస్థాపితో లంకాం ప్రవిశ్యాం గదః |

గత్వా తారాకుమారః ప్రథమమభినవం సాధముల్లంఘ్యభిత్తిం పాదాపూ
తాద్భవం జప్రలయజలధరధాన గంభిరఘోషః | ఏతత్కం స్సాదకస్తాదితివకిత
దక గ్రీవముద్ధావయో ద్రాకువ దూతాన పూర్వా స్పహిరభవతథ ద్వార
గఃకించినాచె | ౫ | రేరాక్షసాః కథయత క్షవరావణాభ్యో రత్నం రఘుప్రవర
యోరవహృత్వనప్తః | శ్రేల్లాశ్యవీపనశరో గ్రశిఖాక రా త్కేకో రామదావదహ
నేభవితావతం గః | ౬

రాక్షసాః | మా గాస్తివృబహి వ్రాజక్షణమపి ిత్వా పున గమ్య
తాంయత్రా నైభుజవిక్రమాఖిలగద్విద్రావణో రావణః | అస్యైవాం గదీ వా
ముపాశపతితో మూఢాకిమా క్రందసె సింహస్యాం గముపాగతం మ్నగమివ
త్వాంకః పరిత్రాయతె | ౭

అథావలసాదం గదె రాక్షస శ్రేణిధూమ కెతో రావణ సింహాసనామధిరూఢః |

రావణాంగదయోరుక్తిప్రత్యుక్తి.

కస్తస్వంనాలితమాద్యవోరఘుపతేదూఱోస్త్రినాఁత్రికోనావానరరా
 ఘవస్యముచితాతేనాలినోవిస్తృతిః । యద్బాహ్వాంతనితాంబదధవపుషః స
 మ్నూఢితస్యద్రువంనాసాదపః మివస్వసుర్విరహాయన్రామఃకథంవిస్తృతః
 శ్రుతమప్యథాంక్రోధాతికయాత్ విస్తృత్యస రావణః ॥

కస్తస్వంనాలితమాద్యవోరఘుపతేదూఱోస్త్రినాఁత్రికోనావానరరా
 హిహనూమత. సచకదారక్షోభయాన్నిస్తృతః। తద్వీతేర్వదకారణాండకము
 ఖంసాంగంసపుత్రానుగంహత్వాచెన్నగతోనికమ్యవచనంచిత్రాపీతారాక్ష
 సాః॥ ౧౧ ॥ రావణః ॥

రారకన్యాసికోస్వపునరిహఃగతఃస్వయాతుఃకిమథాం విస్తృతం విష్టపా
 నాంవిజయినమపిమాంమన్యనేస్వంస్యణాయః ॥

అంగదః ॥ హం హువాపాలస్యసూనోశవబలమథనస్యాత్వజోహం
 సుకేలాత్సంప్రాప్తోరామకూఱోవిస్తృజడమతేజానకీంనాప్యసూన్వా। ౧౦

పునరంగదః ॥ యేనైకేనకలేణసప్తనిహతాస్తాలాధనుస్తద్ధతం బద్ధో
 నారిధిరేషతాశమపిషేయఃప్రాపయస్వంచణాం । నద్భ్రష్టంఖలువిద్ధిరా
 త్సుపతేతత్పాదపద్మక్షరక్షులీషీసపరాగలేణు వికాశతాంగదంచాంగదః।
 కయోఃపునరుక్తిప్రత్యుక్తి.

రామకోనామజేతాజయతికృగనతే శ్చుతాద్భృగూణాయజ్జేత్రభ్యా
 తపతం పథవతివిదితస్తస్యయాద్భక్యభాః । యోహంతా హైహయేం ద్ర
 ప్రభృతివరపతేఃస్తదా హైహయోనాప్యంజానీహియస్తాం సుచిరమగ
 మయతూగ్రకారంనికారం ॥ ౧౨

రావణః ॥ కస్తస్వంనవ్యపతేమ్యుగోనవతి కీచాపమాగ్రవజ్జేనా
 శ్చ్రపురోగమామమగ్నహోగ్యంస్వదాస్యస్థితాః । రామఃకీకురుతేవీంద్ర
 పృథుకైసుంలీంఘ్యగత్సారంచేదాయాతిమదీయదర్పదహవే సస్యాస్వశం
 నోపమః॥ ౧౩ ॥ అంగదః-

దేరేరావణరావణోనసింహువానేతార్షయంశుశ్రమస్తతైక్రికేళకార
 ిర్యన్మపతేర్వోడిండపిండికృతః । ఏకోనతానలంభితాన్నబలౌ దైత్యేం
 ద్రదానీకతైరన్యోమభ్యున్నబాహుమూలగలితస్తస్వంతేమకోన్యోధవా ॥ ౧౪ ॥

రావణః || గోదణండాస్తత్తమే త్రిలాచనగిరే రుత్తంభ సంభా విత్తా
స్తాన్వేతానిదశాననానిదశభిద్దిగ్విస్తథావిశ్రుతిః | పశ్యా ద్యాపిసపవీర్యమ
హిమాతస్త్రిస్పనస్తాప సేభోచ్యస్సోపిరిపుస్స చాపికుపిత స్తస్యాపిమాతఃకపిః

అంగదః || దోదణంపాలిప్రచండాజుణహననవిభౌ ప్రాథదోష్టాం
పహస్రచ్చెదక్రీడాప్రవీరస్థిరపరశుమహాగర్వనిర్వాపకస్య | దూలోహంరాఘ
వస్యత్వదపఘనచిరానానకతూగ్రలామ్నః పుత్రస్సుత్రామసూసోః ప్లవగ బ
లపతేర్మామతశ్చాంగదోహం || ౧౬

రావణః || భ్యాతామేకుంభాణాస్యల గిపుబల ప్రాణసంహార రూ
పభుక్రోమేమేఘనాదః ప్రహసిదదనోయేచుదమ, రేంద్రః | ఖగ్గోమే చం
ద్రహాసోరణముఖచపలారాత్సా మెసహం యాస్సోహంగీర్వాణతత్రుప్తిః
వసవిజయారావణోనామరాజా || ౧౭

అంగదః || రెరరావణకాతకీర్యదధితాహంకారగత్వాస్వయం సీతామ
పణయపాలయస్వతసయాణయావస్సు రామశ్శరాః | కోపాన్తుంచతి హై
హయాధిపభుజక్రేణీమహాకావనశ్చేత్తర్కృత్పుశు తారధారణ పటో రామస్య
కేతారణే || ౧౮

నయోఘనకుక్తిప్రత్యక్తి-

రామః కింకరు శైవప్రసవజయంకోసాప్రతిపాజితో నానీసాపిచకెన కేత్తి
కిమముకోవేత్తిశాఖామృగం | ఆస్త ప్రతాపిత ధాపి విన్మృతిర హులూ మో
హులూమహానీద్యశపర్యంకేజబాలకెళిప్తయెబద్ధోసియెనోరసిగ్గ | కిం
కార్యంకదరామవేస్యసత ధాబద్ధకిమంభూబద్ధిక్రీడాభణం చపిహాకైరి హాగ
లైజాణానాశ్యయమ్నూంసహిలంకాలోకధికాయ నాభననసావెత్వైససింకింక
వేకోలంకాధిపతిగ్విభీషణత్తిప్రభ్యాణకీర్తిభుణవి || ౨౦

రావణః || ప్రవీరగణనాసు రేణవపితైత్తకైగణ్యై తేపత్సిహిశనా కసాం
శ్చమపికోక రాకోభక-రణి | చకారశిల రాఘవకిమపీమణుకలాకోత్తరంతరంగ
యసియన్తు హిమణుకమపుర స్తనీయంయశః || ౨౧

అంగదః || రామోనామసప్తపయేనభగనీనాసాపపాపంతిః ఖడ్గస్తేః ||

నూపణ త్రికరసాంకౌతశ్చిరశ్శోభితైః బద్ధాత్వాంచతురంబురాశిమపరిభా
 వ్యస్తుహూతేనయస్సంధ్యామవయతిస్సైస్త్రిప్రపాదం తాత స్త్వయా వి
 స్త్పతిః || ౨౧ | రావణః ||

యస్తాతంతవనిర్వ్యతీకమవనీ తత్రాపినిమృత్యుర స్త్వయ ప్రేష్యతయాభా
 మనూపిశిశోనిలకాక్షింకజాసి | త్వస్త్రిత్రేపున రేకదాకిలమయా శాశ్రీప్రసా
 దాకృత స్త్వత్ప్రేష్యయితావ దేవముచితో దండకధంధీయతాం || ౨౩

అంగదః || ప్రవన్నోపంధానంనయమయమితో న్యోగవిరియతం నిష
 క్యస్యానూనాన్నపునరవిశీతిస్సుహృదపి | తథాహిత్యాంహిత్యానహ జమపిన
 క్తంచరమూవిరామంత్రీరామంభవదనుజవవైషభజతే || ౨౪

రావణః || స్రుతమద్దివిభేషణస్సనస్సహజస్సంప్రతిరామమా శ్రితః |
 తిసంతిరామనామకాః కతమస్తేసుసయ స్త్వయోవ్యతే || ౨౫

అంగదః || జహూనయధితాటకాదికమనీమరతః కులం బభంజ ధనురై
 శ్వరంపరిభూతంభాగవం | సతాలతరుసప్తంసపరికృతవాసం బుధిం
 బంధనం భావితేపరిమితోరఘూణామ్పతిః || ౨౬

రావణః || భిన్నంభిన్నమమాపతే రజగనం వానీహుతో సౌహంతస్తా
 లాస్యవ్రతంహాహతాత్మజలిఖిణాద్భక్తిబద్ధస్త్వనః | ఆశీంశేనస్థలసాగరభరా
 ధాగోరగేనైవోసాత్రిరు దముదస్యతోబలభవాణానాస్యయంరా
 వణః || ౨౭ | అంగదః ||

ఏ స్త్వయా సశిశీన్స్వభుజై రురూభాశంభా ప్రసాధనవిధాదకకంధరేణ
 పూర్వంపరాహంపుషాంబుధిమధ్యమగ్నాతేనోద్ధృతాగిరిసహ స్రధరాధరి
 త్రి || ౨౮ | రావణః ||

కుశోభారతారణ్యోహమ్మగమాత్రంకృణచరంకుతోస్యతా ద్వృక్షుప్త
 నిపుణవానీవిహితః | కుశోవహ్నిహ్నివాజటిలకరసంధానసుదృఢక శ్యహం
 యుద్ధోద్ధ్యోగీనమరమృత స్తంశకజయీ || ౨౯

అంగదస్యవద ||

అవహ్నిం రావణ రామమూరింబాణ్ణస్త్రీయాంకరూషణోద్ధృతా |
 ఖంత్స్త్రియా తాకృతశోభితాంబుస్యంతి తే సతత్రస్త్వరుక్త || ౩౦

అరేట్రుప్రలాపినకవ్య-

మృత్యుఃపాదాంశశ్చస్తృపతినికరోమంద మందంమమాగ్రే చాప్య
ష్టాలాకపాలామమభయచకితాఃపాదశైఖుచరంతి | దృష్ట్వా మచ్చండ్రహ
సంపతతిసురవధూపన్నగీనారదగర్భోబలశ్చైతాపసోద్యాకళమిహసమితా
నానరాన్యైలయిత్వా | ౩౦

అపిచ | అరేత్వామహాంధనుకోలశయాట్రుప్రలాపినమపినహన్తి
యథోత్తనాదీకూతస్సస్యస్మసకళ్యోమహీభజాం | క్రూరంతడియ కోపేన
క్యచిద్వైరూప్యమహాతి | ౩౧

అంగదస్యవిదగ్ధం |

పరదారావహరణైసశ్రుతాయాదశానన | దృష్ట్వాకూతపరిత్రాణసాధో
న్యైకమహోలతా | రావణం |

బద్ధస్యేతుర్యదిజలంధానానరైస్తానకేఽకింకెగవన్మీకాఃకీలిధరభాఃకింక్రి
యంతెపివీలైః | లంకాదగ్ధాయదపివినానప్రభావకిలాగ్నీశౌర్యాత్పర్య
స్మిజభజబలైఃకింకెశంరామనామ్నా | ౩౨

అంగదః | రారావణకంభునైలమగ్ధనైప్రఖ్యాతకోకాభానారా
మోయదమిహేచ్ఛతీదముచితమన్యాయమహేకెలం | రామ స్తిప్థులక్ష్యణస్య
ధనుషోరేఖాపినెగలంఘితాతచ్చాతెణవలంఘిహోజలనిర్గర్భాచలంకాపురి |

రావణః | యచ్ఛిన్నాకిలబాలతాలశరవోరామేణసా ద్రక్ష్యమా
ధగ్నంయచ్ఛపురాతనంశిషధనుస్తద్విర్యముత్తీర్యతే | నాసాదతదనాగతంశ్రు
తివ కేన్వర్లోకధామధ్వజఃపాలస్యోరకండుకీకృతహర క్రీడాఫలా రావణః

అపిచ | ఆలమప్రస్తుతాలాపైశ్రుత్వాపిమమవిక్రమం | ఇదానీంర
ఘడింభేనకడింకతామివ్యతే | ౩౩

అంగదః | స్వసుర్మా సావసావంకవంకిలామసేవల్లిం | కమస్తైస్తవ
చ్ఛిరోరక్తారామఃతూరీతుమిచ్ఛతి | ౩౪

రావణః | శాబకశ్చిత్తిరశ్చాంత్యమసినదితా నైపికిద్య క్షృణానా
స్త్రీంమాంసోవిదంత్తిభవనజయినంరామేసు గ్రీవముఖ్యాః | తెహంకింకె

తాదన్నిజపరబలయోస్తారశమ్యంవిదిత్వాసందిష్టందుష్టకాశస్వరిశమవితథం
అస్తనానెదయస్వ । అంగదః॥

ప్రళమతశ్శీరామసావాస్త్యామాదిశంతి॥

అజ్ఞానాదథవాధిపశ్యలవనాదస్కన్వరోఽఘోహ్యతాసీతెయంపరిముచ్య
తామితిహోగత్వాదనాస్యంధ । నోనెల్లత్తణముక్తమాగణగళః చెప్పి రో
చ్చలవోచ్చిణితస్యత్రాచ్చుచ్చి దిగంఠమంశపురంపుత్రై శ్చృతోయాస్యసి॥
శుమారోలత్తుణస్త్యామాహ॥

సీతాంముంచశశస్వరామచరశౌరాశ్యంచిరంభుజ్య తాం దేనాస్యంతు
చావిభాజనపరిశవంమా యాతులంతాపురి । నోచేద్వానరనాహిషేపతిమహ
చండచ్చవేటాంశైస్త్రుచ్చుచ్చి భిలేసంకరగణస్తద్వగృలం ప్రాప్యసి । శం
సుగ్రీవేష్టిత్యామాహ॥

దృష్టశ్శ్రీరఘునందనోచమనలైన్వైన్వైమణహాదపితన్వల్లంకేవ్వరముం
భమానమఖిలంశ్రుత్వాసంధంవాని । సీతామపణయరతురాత్సకులాంధ్రా
భికంసంపదంతస్తాదచ్చుదనాస్యతామచరశౌరాశ్యమంగీకరు॥ ౪౨

అచ్యుప్తప్రదానసేనాపతిభిరాద్విష్టం॥

రారెరాగణరాతుసాధమపశోమగ్నోసిగోకాణావేశత్రుస్తం సముపా
గళస్తమిహాకింసోబుద్ధ్యసేకలం । తామశ్చాపిరాకలంబిశభమస్త్రీక్షోజ్వల
త్సాయకసాతూదిండ్రత్రవాపరస్తకళతవాన్వేగోసాస్యజ॥ ౪౩

అచ్యుప్తేపిత్యామహంశిశ్మలంభుభాధ్య ప్రోమి॥

కేకేరాజలసర్వభాగవిదితశ్శీరామనామాచ్యుప్తస్త్యామాచంతుంసమతై
లివారరముహూదాయబక్ష్వదధిం । తేనాహంప్రహితస్త్వక్రీయగకటం మ
ద్భ్యశ్చమాశ్శీకతాసీతాం దేహిభవస్య రామచరశౌరాశ్యం చిరంభుజ్య
.తాం॥ ౪౪॥ రాజణి॥

మిఖ్యోరంభిశభాశేవిశ్రమోభావిస్ఫారంస్ఫారణంశ్చక్రత్రయ దింభక
స్యశరితైచ్చిరీయతేత్సద్భృత । యద్వానరస్యముహూమణాహేశ్వరగ్గనుర్భం
గాదికంగాయస్మిప్రాయస్తచ్చువిచారతోనమహిమప్రాగ్భవమారోహతి
నయోపునశ్శీపత్సుక్తి.

భగ్నంఘనభనుగుణై రుపహతంసంతాడితాతాటకా పాపిస్త్రీ) జరి
తాఖరప్రభృతయోన్యాపాదితాస్తేభాకాః తాలాస్యప్రహతాస్మణాని కి
లతెవారీహణోసౌకవిభాగ్లోనాగిరిధింకారు ప్తరతి త్రుత్వాభవ ద్రావణి ||

రావణిరు త్తరీభ వంఘదృష్టాతనాచ్ఛాదనాయప్రవిశతి పహ స్తః ||

బ్రహ్మన్నద్యయనాయనైషమయస్తాస్త్రింబహిస్థీయతాంస్వల్పంబల్ప
బృహస్పతేజమతేనైషాసభాసక్రణిః | కీణాంసంవృణునారద ప్రతికథాలా
పైరలంతుంబురోసీతామాల్లభల్లసన్నిహేవుసు ధ్లానలంకెత్సరః || ౧౭

సుస్థానలంకెత్సరకణప్రచ్ఛాదయతుంపునస్సవివాహా ||

ప్రతాపంసంసోఘంరవిరపిదశాస్యస్యకేతోనిమజ్జత్వ స్తజ్జ్యో పరజల
ధానై వసహసాహరి శ్యేతేహ్యభావననివహిమాత్రాస్సరహరసు రజ్యేష్టాభా
తానహిసరసిజంముంవతికరాం || ౧౮

అం౧౬ః || కెనెరాతుస రాజముంసహసా దేవీమిమాం హై ధిరీం మి
భ్యాకిన్నిజపారుష ప్రకటవప్రాగల్భ్యమవ్యస్యసే | ఏనాంపేక్ష్యసికిన్నకిన్నరగ
నైరుస్థిదోర్నిద్రమాంసేనాంనాం రభతుకరుద్భట భజ సంభై రభీరాంపురః ||

రాకలస్యపునరుక్తిః ||

ఏనైతేమమబాహవస్సురవతేదోకాదకంఠకంమాహురాసోహంసర్వజ
Xత్వరాభవరోలంకెత్సరోరావణిః | నేతుంబద్ధమహాంశృణోమిపిఠిఃపత్యా
మిలంకాంవృతాంజీవద్భిః కణదృశ్యేనోమిధనాశీన్నానున త్తయతే || ౧౯

అం౧౭ః || కెనెరావణికివహీనవిమతే రామోవికింమానుషః కిం రం
భాప్యబలాప్యశంకిముయుగంకా మోవిధప్వీ కిము | క్షింఘావచక్రజస్సురగ
కోప్యచైష్ట్య వాణింహయనైః కలాప్యప్రకట పతాపవిభవేకిం రేహనూమా
నుపిః || ఉపోద్ధానస్త్వేతహనుమన్షుగిరోరావణిః ||

యేనాదాహిమమాగ్రణిపురమిదంచాక్షుంబలిలీలయా యేనామారివృ
నకతస్యకుహరంచాభారివై రాతునైః | యేనాభాకిమహావనంపివరేసోతా
రివారాస్త్వీస్సత్తుల్యాభవతాంస్యపస్యకట కేఠోక్తికించాం౧౬ || ౨౦

అం౧౮ః || యోయుష్మాకమదీదహత్పురమిదంయోదీదలతా నన
యోక్షంబీరమమీమరరిరిదసీంయోదీభరద్రాక్షునైః | సోస్త్య కంఠకైకదాచి

పిసోవీరేషుసంభాస్యతేకూతత్వైనఖోస్త్రకః పతిదినంసంప్రేష్యతేప్రేష్యవత్

రావణః॥ జ్ఞాశంరామస్యవై దగ్ధ్యంయేనకూతకృణోభవాః॥ త్వయి
కూతగుణాకోనాశంవ్యాచక్ష్యవనశరః॥ ౫౪

అంగదః॥ సంభోనావిగ్రహేనాపిచుషుకూశేదశాసన॥ అక్షో నా
క్షోనాపితైలిప్యపైలు రిప్యసి॥ ౫౫

రావణః॥ రెరెపత్రోవేసుకలః॥ తాస్తౌతాపసానారయప్రాణైర్వా
వినియోజయన్నిజశనుంగచ్చైతిశీఘ్రం॥ ఉన్న దస్యమదస్యముద్రాకటే వీ
రోస్తీకుంభస్వయంలంకాలంకృణోసు, రేంద్రభవనావాంకీకృతః॥ రావణః॥

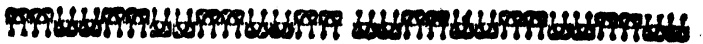
సూత్రధారః॥ ఆయమయమతికుష్టోహస్యలాంహస్యతామిత్యభిహీ
శవతిహోపాద్రావణేవాలిసూనుః॥ ధృశోజమయరక్షోబృందముద్గాయసౌధం
చరణశలిపాతైశ్చుణణాయిత్యోస్పసాణః॥ ౫౬

అథాంగదోరావణస్సన్వోభయతి॥

గణయతిహితనాక్యంరావణోనైపదర్వాస్త్రభుజబలవహ్నాప్రాప్త
కాలపతంగః॥ తమయమదిశసేనాచక్రసంఘ్రాణణాయుధ్ధంరఘుగులస్య పవీర
యుణ్ణీషణంవిదేహి॥ ౫౭

కలిసర్వేకమా-ంతాః.

కలిసప్తమోంక..

అథాష్టమోంకః.

పూర్వోక్తవి త్రచిత్రం

కాకుత్స్థస్సవిశేషమంకదముఖానాకణ్యలంకాపతేన్వృతం సమ్యగలం
కులంచవిభవంచక్రే విమశ్కంఘముహుః । శ్లోః ఘ్నాయండశకంధరో మమరిపు
ద్యృష్ట్యావచమద్విత్తమంవై దహీనసమపితాయదముఖాముక్తాచనాహంకృ
తిః ॥ ౧ ॥ రావణోగమనః ॥

తతోలంకాయాన్నిజ్జ రాజమందిరశేఖామారుహ్యారాజణః ॥

లంకాయాన్నితనానయంపీవికృతందద్వైగ్రుల వ్యభిపురాసోష్యపప్ర

తిభాతికాలసదృశోనూనంసభస్వత్ప్రభః । శ్యామకామసమాకృతికృరధనుధణ
తైససీతాప్రియఃప్రత్యేకంరిపుమేత్యతేతివిగదకమంచాస్థితోరావణః ॥ ౨ ॥
ప్రచితమందోదరి ॥

అత్రాంతరేఅంజలింబధ్వామందోదరీవ గిపిద్రావణంవిజ్ఞాపయతి ॥

మందోదరీ ॥ స్వందాపహాద్భూమండ్రశేఖరిఘ్రాతాజగదృత్
కఃపుత్రశ్చ్రజయోగిపుస్తరభేధ్యూసంబలీనాలిశతే । సన్రాజన్మబలాబలా
దమఃస్యాతాదేయాస్యసాజానకీలంకాయాంసతశ్చ్య రుచి వచనం మందోదరీ
మందరీ ॥ ౩

ఇత్యుక్త్యామందోదరీగమనోన్ముఖజాతా.

సహోరావణోజభుజాంబలరంగాటయః ॥

రావణః ॥ శీలతేభీరు భియారీశాచరపతే ర్నాపారిపు మేకమహాణ
యస్యా గ్రేసమరోద్యతస్య ససుర్నాస్తీఘంలికత్రాదయః । మందోర్మంక మం
డలద్యతధనుఃప్రైక్షణాన్తాగణాఃప్రాణాసన్యశివస్వినిస్సలిరణే నెస్య
ప్రైశ్యభునా ॥ ౪

నిమగ్నంతా మందోదరీ.

అత్రాంతరేచిరూపాక్షనామామం తీప్రవిశ్య-

రయతిజయతి దవస్త దశోధిమూలిమకుటరన్ననీ రోజితపాదపీతో రావణః ॥

రాజస్త్తుభిముఖావంశోమధు రాజస్యనప్రియాః । తాశ్చక్షేదక్షమాకిం
తు నెతాస్యసన్మంగ ॥ ౫ ॥ ప్రియావంశురావాశుస్యావ్యేష్యేష్యవిరాజతే
క్షేపణాన్తావంశునియకరకశే ॥ ౬ ॥ విభవభూజనే నానెలిష్టం

తిప్రియనాదినః | వివక్షాచగతేన్యత్రద్యశ్యం తేఖలుసాధనః | ౭ | అగ్రేత్రస్తుత
 నాశానాం మూకతాపరమోగుణః | తథాపి పభుభక్తానాం సౌధమ్యకాదేనము
 చ్యతే | ౮ | యై రేవ స్తుతిస్సాస్యమీ ప్రాప్య తేశ్యసనాటం | పశ్యాన్త్య
 మాపన్నై రుద్ధతుణ్నై వశక్యతే | ౯ | యావత్తాకర కేనాపశ్యసి ముఖం
 యావన్నపాఘోనిధిం శుభ్రం యావదిమాన్మపాపశకాం లంకాన్నిరస్తాల
 కాం | యావన్నై వజ్రాను జన్యచరితం యావత్కులాంగారతాంతాప్రదావ
 ణలొకనాథదయితాసీతాస్వయం కీయతాం | ౧౦

రావణో ధైర్యమాలంబ్య -

మతిర్విపశ్చితాం మంత్రో రతి మం త్రో విలాసి నాం | పరాక్రమైకసారాణా
 మస్తాకమసివల్లరీ || ౧౧

తతి పునః పవిశతి మందోదరీ ||

విభీషణో వై రైవన ప్రవిష్టో ద్రావణసీ దతి సంభకణణః | రాజాభిమానీ
 కతితః కలంకై లంకై తి మగ్నా సి గభీరపంకె || ౧౨

సోమో మాయా న్నాటయః తి రావణః |

సూత్రధార -

అదక్షకక్షయం రామనామి త్రిమియా వై రిచి సో రసీతే తత్కృపా
 వావదీశేణానీ దవిరసర క్షేపేణ రన్యం సే త్రై లంకా మహితుర గ్రెస్తాప యా
 మాసపాపః || ౧౩

తద్వృష్ట్యా జాలకేన బద్ధం -

సూత్రధారః | అహం బంధుత్వే ల్లై ఘల్ల రాజీవ నైత్రా నయన సలిలధా
 రావపణ నిభిణా స్వహారా | రమణమరణభీతా మృత్యునాకిన్మ సీతా హృదయ
 దహన జాలం సం దే హే ద్వా విశాలః || ౧౪

రామగిరస్సమన్విత్య హం దీశహం జగ ద్దీపీర

తత్కృష్ణం గోమితి సీతా మనో పిలవ్య -

సీతా | స్ఫురతి మధుర నాణీన్మ వత్సార విండనయనకమలయోస్తే నో
 మదంగి విలాసః | అమరలతకథానాం ల్లభా ద్యా సి భూతో ప్రకృతి పరభూ
 సంసేయమాలింగనై సే || ౧౫

అతి రామగిరస్స మోచి గర్భా వాం ప్రయాణా న్నాటయః

సూత్రధార్య.

ఆకాశే | నఖలునఖలుసీతే రామభూపాలమూలిః నకురశిరసివ్యోన
ప్రియ నైవహానిత్ | స్పృశవధమపిమాతమాణాశాచారిణస్త్వంహారిహరి
కూరభస్తస్త్వేషమాయాషతారః |

తతో పవిత్రోరమా-

నరమా | రమరమనోహార్యో పమానోద్వరామస్పృశనయ పశు
బంధంరాజణం దయాత్వా బిభ్రుమిలనీలకోకులకోమలాంగివృద్ధతమ
ధుపాసంస్థ్యోలస్త్వేషమం ||

రాజణస్త్వగం ||

పురపిమాంయాథా తిహసమానో వ్యమితితథాకోతి ||

సూత్రధార్య || భేషిస్యోలంః శ్వవిగజరగిస్త్యందో స్పీశాదై
స్యావందరాతిసేత్రుట ఛటభుజాస్ఫలకోలాహలెన లంకామాపూర్వ
కామన్వయవధివదనో రామవోదా బస్యచ్చిన్నామూఘోషాదభానశ్శీర
సిరుకూభ రోష్యేత పంచవచః |

పాణధానిపురవ్యవోదనేనీనాభిరుభంగవోదానా ||

సూత్రధార్య || సాతూ దాహాస్యోకమాకయ్యోతిసోశబీ ధారవ్రమా
పిరామంపోత్రామంబ నవోధ్యాణం దళనరి సుమా భూగనెహావృతాంగీ |
ధన్యాకుంప్రొణదాభ్యోరజననవ్యుష్టయ దానిగంధం మూమాలింగ ద్య
భదంజమీరరమమహానాభ్యాని పేత ||

ఆకాశే || దుంకోదరమునరానానారాయనేంద్రముంబిప్య తిస్వమపి
కల్పితత తరామః | జానీహి రాయనవిర్వహి రామభ ద్రోమాయామయేన
వపుషా విదభాన్విరాంసి |

తతో రాజణస్త్వగం ||

శకతు రజస్సరీమరావనద్యయంబావ్యేవై షహీ
కేకలాకుతూహలమనభవామీలి ధిమాశ్శీంతః ||

అక్షయమోక్షం

అథ నవమోఽంకః ।

తతఃపునః పూర్వోక్తచిత్రచిత్రం ।

ప్రవిశతివిభీషణః-

భాభావీరాంధనానరభటాద్యరా త్రాఖలుసావధానైః స్థాతస్యమ్ ।
రావణప్రస్థాపితాప్రాధాన్యసీరాత్సనీనిశయానారామలక్ష్మణోహనిష్కరీవి
భీషణోఽదతి ।

తతోనిశిప్రవిశ్యపా భంజనీ స్వగతం ।

ఉత్థాతదారుణసుకీర్త్యపాణసాజివీరాటలీమనిశినిభాణయితశ్చ యా
నం । హాహసుదశకానవరిత్రమశేచగుప్తం రామస్త్వయాన్విగళమద్యకరంవరాః ।

తదత్నాలంకేశమేనోకదయావీతిహా, ౧౦తా.

తతోలంకామాంప్రవిశ్య పాభంజనీ ।

జయతిజయతిలంకానాభురాజాసుదశకావచ్రభా, మశేన రక్షితంరామభ
ద్రంనిహంతుంసకశ్యతేతద్రాక్షసాప్రాసాసమరాంధ్రప్రయినాకార్యాః

రావణః సశ్యమేనో నభారోమి-

ఇతి శ్లోత్నాలంకా, ౧౦తా,

అథయవోద్వోగచిత్రం-

రామలక్ష్మణరావణాభ్యాగమనం

మోక్షదాత-

సుగ్రీవోరాజలక్ష్మీప్రవిలిఖితపుష్పానిపుత్రగుమారః శ్రీగంధీరాభి కా
మఃప్లవగపరిబృధాః పాధిమానా భవంత కిలంఘ్యులంఘ్యులంకాంజలనిధివ
ధీభూతభూతి ప్రభానాంస సేనస్త్వామః ద్వాంఽదిదమర్యరనే రాక్షసాః గ్రో
భయితాన్ । ౨, ప్రాకారహటానుపలాపలాశెర్మిసాశ్యమానాఃప్రతిగ్గ
హ్యదోభ్యాణం । తై రేవసోభావభంజరుచ్చైచ్చైః ప్లవంఘమాజంపకరాః క
శంకః ।

రావణః

శ్రీరామస్యకటకంఽన్యస్త్వాత దాగమనదినం మహూదరంపు చ్చిప్త
మహూదరాగమనం ।

మహూదరః । న్యంపశ్చుభలయంచలక్రీడితరంఘ్యుశ్చ త్నమస్తే

అకాశం ప్రస్ఫుటై స్వరివధూవిలాసనజలైః ప్రాయోరువబీకాధమం । ప్రోజిం
చగ్నాః పివాహినీకపిభటవ్యాధూత గూలీపటన్చనాద్దిత్యపథంకన్మవిదితం
శస్త్రత్రయాత్రాదినం ॥

రావణః క్వరాజ్యరహితరామలక్ష్మణానాసాతైః
మ హూదరః ॥

భూభంగద్బద్ధింధూ రఘువతిరవతాద్ దినావెదిలో సౌఖ్యస్తేమాతు
లస్యత్వచిపునరనుకేమంతిభి ప్ర త్రోమాః । దాశెవత్వాథకాదృష్టిస్తవధయ
పిశు నెలక్ష్మణెస్తైతో యస్సుగ్రీవ గ్రీవహముక్త్యతరణధరస్సాంగ దేవాయు
పుత్రః ॥ రావణః ॥

సాక్ష్యసూయం
ఆ మిలిపదనె

పశ్యాదృ మే బాహుషీ ర్యమితిసంగ్రామావళరణన్నాటయతి
అక్షయకచిత్రం
యోధుంవానరరాజసాస్యమ రాంగణం ప్రవిశతి
అత్రానస కేవిశీషణః

సంభూయ ప్రసంగచయోశిలహాదిప్రంకైరివప్రావృతాలంకారాజపయా
ధవైశ్చిభిశిభ ధంగీపికంగోద్బలైః । వై డహింరహస్య డైవవిభరక్లిష్టోక్ష లం
కేవ్వరస్యాయంసంత్రతిరాజపుత్రుటకాబావస మజ్జ్యంధతి ॥

అంతంపిహితవపుర్విశాలవక్షాః ప్రాకారస్యతి రహాగూకమూర్ధా ॥
ద్దా మేనభనియతైకనైంహికేయ నైరకోరజనిరోవ్యేతకలూకైః ॥

యుద్ధద్భష్టోమ హూదరః ప్రాహ-

అగ్రేసోరఘువతే పరినధ్ధసాకకింపాకపాటలముఖి కపివీరసేనా । నిశ్చే
భమాపిబలిరాజుసోరవక్రం ప్రాతఃప్రభైవతవనస్యతేమిన్రజాలం ॥

యుశిహం తేమరాజునేమరావణః

భౌభామంత్రిణః ప్రబోధ్య తామయమనగ్రజన్మాకుంభకణికాః
మంత్రిణః య దాజ్ఞాపయలి దివ్యతితథాశర్వంతః ॥

రావణస్వగతం

న్యకారోహ్యయేవవేదకతయస్త్రాప్యసాతావసనాభ్యతేవని
 చాంతిరాతనమలంకనత్యజానారావణః | తిలకంనీత్రం పబోధితవతా
 కింకుభనేననాస్యగణామక్షికావిలువనవృతోచ్యుతైకి కీర్తిభావైః
 సూత్రధారః | ధర్వానంతప్రతేలానికుంభణాన్యవణాణాంయోః | ౧
 బ్రాహ్మి ద్రితంచక్రస్తమమాస్యల్రోహితాః | ౧౧

ప్రవిలిపించుట.

వివిధ కుంభానాం రాజసమిపవేద్యం

జయంతిజయంతి ప్రకమసాలస్త్యసాహా

కుంభకణాః | యద్వపి కీర్తిరూపానామాజ్ఞానవృత్తగాస్య యం | త
 భాపికాస్త్రగ్రహివేచరత్యేమలసరాః | ౧౧

రావణః | తిథా త్యకచః శుక్వాకథేత్యాచ-ధరాననః | శాస్త్రని
 స్సంకయానాచస్యతాంస్యననకర్మధాః | ౧౨

కీర్తిప్రసఫ్టికావలేంద్రభిరీనీవిమ్భ్యుంకై కేధి పీఠతై మురా
 మురజయ ప్రాస్తపతిప్రైయకైః | సుగ్రావిదుమనుభాణానిజయః కి
 త్వద్భూతాచయత ప్రత్యాశాశిథిలాస్యకం | జయం స్వస్థాయ నిద్రాల
 ణం | ౧౩ | కుంభకణాః

కీర్తాపియంకదకీత్యేరకానుకాంకవాలి మహాచరవితాంబుధి ని
 ధనంచ | రక్షోహనంచవికీమవికీషణంచ భాష్టుకాత్మచరశతవందితా
 హౌ | ౧౪ | కింవ.

దేవత్వం రానుచంద్రాన్పరిహరత్యుదధి ద్విషతోకల్యంకాత్వావిద్యేపి
 బృంధంకలకుమపిపరిక్షాలయావ్యద్రతైకోరావేలక్ష్యణకకహహా
 కలికోంకదకోహనూమోకాకాలః కోవిధారాచలెనిమయిరశే రోషనెకు
 భకతే | ౧౫ | రావణః

సుహాబలపరాత్రమైవాక్షసభతైఃపరిపృతోభవతువర్తః

కుంభకణాస్తభాకుర్షురణిరిరసి.

కుంభకణోకారణకూర్మకాంతోదతి.

కుంభకణాః॥ నానాంవాలీయదానార్కరత్తిరసానాపదసోమ
కాహంకాహంసేతుస్సుమద్రోసచసరసియన్ త్య య స్త్రోయా ద్రంబీ
రేరామ వరాహానల బసమహాకాలము తి - సోహంకేరాణా మంశల్మం
సమరణవిభరసంశ్లేతకుంభకణాః॥ ౧౭

సూత్రధారాః॥ వివటిరబంబసేనాచారోపేంద్రవృగుసును
కాభ్యాంకాభమావీశ్యత్యా॥ కరగవ చతిస ణణంపాణణయర్పణా
దికాంబిలమకలంకాసక్త్యాంసుంభకణా॥ ౧౮

తమ్య త్యా తాదణి॥

య దవికారంపాంబసేనవాలీనానిధా యోగోక్యక్యకకకవనం కమ
ద్భృతంశ్రమకేవలనాంపెత్త్యతేకుకా కేషీకృతం॥ ౧౯

గమ్యఃకుషేష్ట-

సూత్రధారాః॥ సుగీరదానానూచగ్గనంకంకంకదేశేతాకేన
డిప్తాల్లొడిప్పగాకార తిర కేస వకా నిజు నామ॥ సేవండు మంర్ల
స్తవ మంబిటసప్తమాణాణం ణం లాకణాణాగ్నాజనవస కేదిరవ ర
సకూచ - కేరా మాస్య నికాంక నికాస్య స్పృహాకంపియకంపయో
రాత్రిత్రైరావిద్యా త్యాల్లొడిప్పకేవలన రణమూ ధా - వికీ - ల్లికూ
లం - క్రోధాంక కాల - తి - ప్రోధాణా నామాంకార కేరావేణనా వి
న్న - నోకలిణా - పు - రుసపర త్రాంకణిమణ ణాం - ౨ - తి - ద్భృ
వప్రవిన్దానికరసుక రు త సతిత్తావేంద్రావ కేవిత్పాతాం కర త పవిత
వసనాంకలితా కవలం ౧॥ కేవింక - ౨॥ కంక - ౩॥ కంక - ౪॥ కంక - ౫॥ కంక - ౬॥ కంక - ౭॥ కంక - ౮॥ కంక - ౯॥ కంక - ౧౦॥ కంక - ౧౧॥ కంక - ౧౨॥ కంక - ౧౩॥ కంక - ౧౪॥ కంక - ౧౫॥ కంక - ౧౬॥ కంక - ౧౭॥ కంక - ౧౮॥ కంక - ౧౯॥ కంక - ౨౦॥ కంక - ౨౧॥ కంక - ౨౨॥ కంక - ౨౩॥ కంక - ౨౪॥ కంక - ౨౫॥ కంక - ౨౬॥ కంక - ౨౭॥ కంక - ౨౮॥ కంక - ౨౯॥ కంక - ౩౦॥ కంక - ౩౧॥ కంక - ౩౨॥ కంక - ౩౩॥ కంక - ౩౪॥ కంక - ౩౫॥ కంక - ౩౬॥ కంక - ౩౭॥ కంక - ౩౮॥ కంక - ౩౯॥ కంక - ౪౦॥ కంక - ౪౧॥ కంక - ౪౨॥ కంక - ౪౩॥ కంక - ౪౪॥ కంక - ౪౫॥ కంక - ౪౬॥ కంక - ౪౭॥ కంక - ౪౮॥ కంక - ౪౯॥ కంక - ౫౦॥ కంక - ౫౧॥ కంక - ౫౨॥ కంక - ౫౩॥ కంక - ౫౪॥ కంక - ౫౫॥ కంక - ౫౬॥ కంక - ౫౭॥ కంక - ౫౮॥ కంక - ౫౯॥ కంక - ౬౦॥ కంక - ౬౧॥ కంక - ౬౨॥ కంక - ౬౩॥ కంక - ౬౪॥ కంక - ౬౫॥ కంక - ౬౬॥ కంక - ౬౭॥ కంక - ౬౮॥ కంక - ౬౯॥ కంక - ౭౦॥ కంక - ౭౧॥ కంక - ౭౨॥ కంక - ౭౩॥ కంక - ౭౪॥ కంక - ౭౫॥ కంక - ౭౬॥ కంక - ౭౭॥ కంక - ౭౮॥ కంక - ౭౯॥ కంక - ౮౦॥ కంక - ౮౧॥ కంక - ౮౨॥ కంక - ౮౩॥ కంక - ౮౪॥ కంక - ౮౫॥ కంక - ౮౬॥ కంక - ౮౭॥ కంక - ౮౮॥ కంక - ౮౯॥ కంక - ౯౦॥ కంక - ౯౧॥ కంక - ౯౨॥ కంక - ౯౩॥ కంక - ౯౪॥ కంక - ౯౫॥ కంక - ౯౬॥ కంక - ౯౭॥ కంక - ౯౮॥ కంక - ౯౯॥ కంక - ౧౦౦॥

సుగీరదానం॥

సూత్రధారాః॥ ఉకేపమలమజయం త్రిరాంకంస్య సుచార త్క
తికొటికేష్టాణం॥ కు రంకలం మరక కేసరకేష్టాణం నది
మదారముణా రస్తం॥ ౨౦ - ౨౧ - రాకంబింక స్వేదమనమథాం ద తం గారు
న్న తేననిపాతయతిర కతుం॥ ముకోపింక సలియాదపకంకేంద్రవప్రవప్ర

బంధనరనివృత్తపదాంగదంసః ౨౩ | దృష్ట్యాఽలస్తమభయమపి | Xస్తమాక్
 త్యుక్తాసాంధెమాశాశ్రవణమ్మదమేమ్యోక్తోదకేమ | తీవ్రాస్తాఽఘోర
 హతిమపితస్త్వనహుపేణిర | కవ్యాకోభూత్తదమవి | ల | పోతి | నానలేం
 ద్రా | ౨౪ | దాళోలిఃకుంచకణెగిరిమి | తర సాసాతయజ్ఞా నుబంధం కంఠ
 గాభంవిభ్యస్వస్వణజగురుమదాజాంబవాను | Xరోషః | నిము=కౌ | తాఃభూ
 తామభాదమరుత్పప్పృష్టిస్తదా | కేగూరాహలేనరోషాద్రజావరంట్లస్త
 త్విరపోపతస్సై | ౨౫ | లంకేశ్వరస్తమలూరకేజ్వలంశంవాదంబిసహవ
 రోమృతవారిధారాః | తుణణంమ నోదశవపర్య | లబ్ధసంక్షోభాక్తుం
 తాంశవనీలనలనదధ్యా | ౨౬ | ఆంకి | రమున | ణసలత్వశేన కాలాంత
 కాదివరిపా పరికంశేన | సానంజ గామహనుమా | సమ రేవత్యమా హేశము
 ద్రనరంహానారుణాక్షః | ౨౭ |

కుంభకణోహనూమంతంబుద్ధ్యన్తద్దనాబలి రావణాయదకాభా |
 శ్రీకృపాయనమిసాదరాత్ | ౨౮ |

కుంభకణోహనూమంతంబుద్ధ్యన్తద్దనాబలి రావణాయదకాభా ||
 శ్రీకృపాయనమిసాదరాత్ |

రావణః || రామః ప్రీతిర హీణహ హతద్భతి స్తచ్చింతయాలత్మణః సు
 గ్రీవోగ్రజనూను నైస్యభయతోవిద్యస్య మూలంXతః | Xణ్యోస్య విభీషణ
 స్యనరిపుఃకారుణ్యదైన్యాతిశి లంకా ద్వార నాటపాటనపటుబాధ్యోయ పి
 కఃకపిః || అశ రావణసీలయోరు క్తి పత్య క్తి |

భవి శ్రీరంభారు తిదశదవగ్లారలి రాత్ పతిరామఃస్థితాన యుశి పుర
 లోలత్మణసఖః | క్షయంయాస్యత్వచ్చైర్వి పదమభినానానర చమూలక
 మిషేకంషషాతరవరవిలూపాస్మతపునః | ౩౦ |

మాత్రధారః || అభవరణయుగంశద్వత్సినీస్థాపయిత్వాభరనభరకరా
 ద్విగాణధముత్పాత్యకశోః | క్రకవశేనదంతైరస్యసందస్యనాసా ముదర
 తదతి కేగాదు గ్రకమాకపిం ద్ర | ౩౧ | సుపదిపరిస్పృత్యక్రోధనః కుంభకణా
 న్దుములమతులమం | త్రాశేషకస్తంవృతానీ | నిశితశిరసాపాలై ర్మీలయా ర

కుంభకణామూర్ధ్నిపతతి హనూమాన్

క్షీరధారయకూమరాజ్యరశీంసాఫణంభణిస్వా మినాదిజ్ఞాగాః
కుత్సీరాకలగిరిః దం తైరుదగై ఖేతణం । యస్మా దేతదకాండ ఖండనగతి
త్రక్తా మత్వన్ననం కృ త్నంరామ శరోతై పతతియ త్రతాంభకణాం
శిరః ॥ 33 ॥ సూ తథ రః ।

కటంధే పపతతి-

దేనాస్య ర్శ్వవిమానావ్యవనయతర వేస్యందమోయాతుకూరం శేశేశా
భామ్య గేంద్రాః పరిహరణరణప్రాంగణంరాక్షసాశ్చ । కేగ్రస్తాంజనాది ప
త్తిః కిన్సర్వవిస్తాపకానాం లంకాతంకైక హేతుత్పతతితథనః కాంభకణ్య
కటంభః ॥ 34 ॥ ఉత్తా ంతోఽస్వదేహ త్ప రసరసనూ దోభిణారా వ్యవ్య
మాణః ప్రాణత్రాణాయథతుణాః పురపిసమరాపేతయా నారురోహ । సం
గీతై ర్నార వాద్యై స్మృణు మురజరవస్త్రాయమా సోవిమానంఽరస్యం గా
మఽరశ్చివివహికథంకథ్యతెకుంభకణాః ॥ 35 ॥

పవిశతిమందోదకీ-

మందోదకీ । లంకానాథదేనాసుజోయనిహతో రాషేణ రత్నాకరం
సంలంఛ్యప్లవగై స్రఫాపరిశృత నైవ్వారిలూశ్చోస్థితః । రాషేవిస్త్రితి గోవ
శేసతితథాతత్రై వరోష్యాత్వాఽతాసం పతిసంమతాః ముద కేత్రత్రైవమా
క్షీంస్థితః ॥ మందోదకీమోంకా-

రావణస్యగ్రశం-

అహహహతవిధే-

మకుచ్ఛంద్రాదిత్యాకలమఖముఖా నై కతుభజః పుర ద్వాజేయస్యాస్యభ
యముపసపాన్వనదిసం । ప్రకాపవ్యాకంపాధరతటపు త్తైర్వా నరభటైః
సమాకాంతా నేయంశివశి దక గ్రీవనగరీ ॥ 36 ॥

రావణః సత్సరమాఖండలఖండనదృష్టై ప్రాశంజ్య
మేఘ నాదం దుష్క రసమరాయవృ నోత్తిస్తం
మేఘనాదోపి సమరావతరణ్నాటయతి.

మ హా నాటకము

నానరాజులాయంతిర్తము

ప్రవచిత కీర్తనాదము

కీర్తనాదము : యు దాన, తాన కిలలిజహ తిసరమోలిన్మక
ప్రసాద భాయు ద్దేవీ షులజా. క లి పరమ ఘనాయకాంపవంతః సా
మి లిసూత్రంత్వమసిమీరు మాన్మస్య హం కేళ నాద. కించిత్సాధ్యం
లిలానియమిరం లం రామమ స్వప్రయూమి।

34

సూ త్కథర : మాయూర తింసమిరుక్మ్యం శనలలో గంకీర కాలజ
లన్వ రుజిజా. దానిర మాయవ లోభవనా. బుధివో పిరుమ. వరగివ
లిభూవకీర్తన

ప్రవచితకథా

అత్రాంతకీర్తనమాదాక్షిణివాదనాజ్ఞయా
రామలక్ష్మణయోగిమాం లింసీతామైక్యతవలి

నీతా : కీ రమణ దహ త్కలక్షణప దధే-యూరెవో కీతాద్య కీర్తి
నీతా కింభాగ-వద్వికమకాకృపసో మానాం రాచానో ఘముల
మకానినానాం జాతాకృత్యాం గుహయాలపితాన్వయాస్య తస్యమ
భావ్యమింకీ సలూకుంకం

35

సూ త్కథర : అంతరి రాకానాగపాదేనబ ద్వాదశ్యగుంభిమావో
న్మకీరత్వాబుధో : వసిలియద్య. ప్రకామానుజ్జ రిత్కర్మతః
త్వకన ద నవార తం జరము రణరా త్తయ కీరాతసేం దనవత
యాను క్ష సా తి లక్షణేన. గదివక. వక్తే ర్భుచిదస్య భాయాం మకే
గిరం క్షమా తి గ్మూఘం వద్భ్యు :

36

పున పవిత్రమందోదకః

హా కేసురాణ్యు కేసుర క్షేమరావణం ప్రగిమందోదకః

దృష్ట్వాద క్షేమగీన్యా తిరస క్రినామాతులస్పాపినాశం తాలాన
కేదరీకత పిర గానన. తచ్చమ గీసభ్యం కమాగన్య ద్యానేహంతుజ
అక్షిరసేయోజాత స్తనాసీంసాయన్మ ప్తేమ లిస్తి న్క-భమిహాకమితు

37

అథ రావణః

రామాయ ప్రతిపక్షక్షుణి న దాస్యమినా మైంధిలీంయు ధే రాఘవ సా
య కై రభినాతస్య గృహం గమిష్యామి వా | క్షిణ్ణేక ధయస్వ దేవి కతరః క్షు
హీత స్త్వయా త నై త్రా హీయ ధాన్య దీయ మభ వన్యన్తా త్ర శేషం కులం ౪౪ |
జానామి సీతా జనక ప్రసూతా జానామి రామో మధుసూదనశ్చ | అహం చ జా
నామి హితేన ష్య స్తథా పి సీతా న్న సమపంయామి || ౪౫

ప్రవిశతియమః-

అథ రావణః కాలమధిక్షిపన్నాహ-

శేకాలశ్చ మవి ప్రవృద్ధ విభవో నై వ్వరంస కామో భవన్తా నే భూషయ తాం ద్రుతం
శపశరః శేణే ఖిరం గంస్వకం | తస్మా ద్రామ స మేవ్య శంస సహ సా సజ్జే ధ వత్స్వ
త్కృ తే సంస్కృ ధ కర వాల క్షి పణ భుజో యు ధ్ధాయ లం కేశ్వరః || ౪౬
నా నూమాణః || యేయం విభీషణే ముక్తా క్షి క్షి త్రూ కేణ రక్ష సా | లక్ష్మణే న

గృహీతా సా ప్రయోప నిజ వక్ష సా ||

౪౭

అథ రావణః క్షి విహ్వల లక్ష్మణే రామ విలాపః |

రామః || వత్సృ త్విష్ట ధను గృహం గరివ న్నై వ్వం వినిమ్నం తి నః కిం
శేషే ద్య రాకృ తాః కి మరయః ప్రత్యుద్ధృ తా కిం ప్రియా | భాత దే హి వహా
జహీ హి హృ దయ భా తిం వృ పం విధి మాం కై కేయి ప్రియ సాహ సే సు తవ ధా
న్తా నిష్కృ తా గ్లా భవ ౪౮ | తా తః స్వ గృ హ ముపా గతః ప్రియ సు కి దే వే న నూ రీ
గృ తా నీ తా మ్మ భా శా చ కేణ బలి నా పత్ని మ సో హ గిణీ భ్యా తా సర్వ గుణై క రత్న
నిలయ స్సృ గ్ధి గ్ధి దే హూ ధు నా | దుఃఖా ద్దుఃఖ పరం ప రా ప రిచయం దై వే న సీ తా
వయః || ౪౯ ||

సుగ్రీవః-

మా తా రా న్న స ముద్భృ తో బల బలి నీ క తో న మృ త్యు క్షయంః సో న్న వృ త్తం
శకలాం భనస్య మలి నం సో న్న త్వి తా వ్యా కయః | శేష స్యా పి ధ రా విధృ త్య
హృ తా ధా రా వలీ క్ష మ్య తాం శే తస్య త్ప రు మా భి మో న ప ద వీ మి ష్టే వ్ర వ కేం ఖి
నే || ౫౦ || అథ సు గ్రీ వ ప్ర బోధి తస్య రామస్య కవనం |

భాగ్య తు ర్వా హి స్త్రి భువ న స హి బంధు ర స్త్రి ప్రాణాం గ భా గ్మ టి తః వ భూ

శ్రీరామః॥ భాలంశేక్వరదీయతాంజనకజాభానున్వయంయూవత్స
 యం తెమతివిభ్రముస్తరనయన్నాద్యాపికించితం । వై వంశేభ్రక గూఢ
 ఇత్రిశిరసాంశస్రజాపంకిలీపశ్రీనైవసహిష్య తెమమధను జ్యాకాంశుల
 ధూక్యతః॥ ౬౪

అత్రాంతరేరావణహనుమతోరు కై ప్రత్యుక్తి-

సాధునానరగచ్ఛత్వంశ్లాఘ్యజీవీభూతలే । ధిగ స్తు మమజీవత్వం య
 త్వంజీవసిరావణం॥ ౬౫

రామస్యదివ్యాస్త్రోప ద్ర పే రావణనాస్యం-

ఆగ్నేయా స్త్రంహృదయదక్షధూర్వారుణస్య స్త్రముచైచ ధాణా బా
 ప్సుపవనశరతాంయూం త్వి శ్వాసదండః । తజ్జానక్యాఃకిమపినకృతం రతుసాం
 శ్వామినో మేదివైర స్త్రై ర్యదయమపరంతాపసంతుకామః॥ ౬౬

శ్రీరామః॥ రేరేనిశాచరప తేత్వరితంగృహణబాణాసనం త్రికకదర్ప
 హరంశరంవ । నిర్వాపయామిపిరహగ్నిమహం ప్రియాయామందోకరీ రుది
 తనే ప్రోజలప్రనా హేః॥ ౬౭

రావణః॥ స్త్రీమాత్రంశనుతాటకావ్యగుసుతోవృద్ధ స్తపస్వీద్విజోమా
 రీవోమ్మగవభీధిః సంవాలీపునర్వాసరః । భాకాకున్యవిత్తనేకి మధునా వీ
 రోజితంక స్త్రయాదోదకండ స్తరుణాయ తెయదిపునకోదండమారోపయ॥

అపిచ॥ జాతశ్చండాంశుపంశిశ్వమసిలినరహంపద్మయోనేః ప్రపా
 త్రో రాహుః క్రూరాశ్చ తి పేఘ్నరతిదం ముభిత్వంకిలై కాననేందుః॥ బాహూ
 నాంవింశతి పేఘ్నవిపలితకలి శాదోర్భుగన్ని జితం తెస్స ధాణం బధ్నాసిమో
 ఘోరఘుతినయమయాభారు పేవాకులేవా॥ ౬౮

రామః॥ సశ్యం తెపదయోనిః ప్రథమకులగురుఃకింతుత్తజ్జన భూమేః
 పద్మం నైవోపజీవ్యోమమతువిజయ తేవంశ బీజంవివస్వాణ్ । ధి క్షేపక్రాజి తా
 నిప్రకటయసిపురాయానిజీవన్మ తానిస్పృచ్ఛంవ్యాచక్షుసాలీమమయునిపురతో
 బాహుబాహుల్యోర్వం॥ ౬౯

అపిచ॥ ధిత్వామాధ్మణాకిమితిసప్యతో ధూజకటిర్మద్య మీషాంఠో
 ముఖానాంత్రిభు వన జయ శ్రీరయంనా స్త్రీతి । మూఢాణానా వాన కిలుఖ

అథా భాగ్యం భవతి యోగ్యం దేవస్య క్షమనీభవతాం శిల్పిణాం పితృభ్రాతృణాం

అథ శ్రీరామహస్తయోరుక్తిప్రత్యుక్తి.

శ్రీశ్రీరామహస్తయోరుక్తిప్రత్యుక్తి. కుంభనానగ్రణీయుడేమాంపురతో

నిధాయభవతాకింపుష్పతోగమ్యతే | నైవంరామధయానిధరఘుపతెరాగత్య
కణాంతికం పృచ్ఛాప్యేకమసంశయందకముఖకింపధ్యపజేత్యసా | ౧౭

అథరామేణచ్చిద్యమానెరాజణిరసితం ప్రశంసా జనోపాహా-

మాత్రదారః | ఏతన్నూనందకముఖశిరశ్శంసలెకంకపీతంపఠుభా

తైధనుపిచశశేచైతదుగ్రాహ్యహసం | ఎనద్రామంప్రతిపకురుతేవి క్రమంక్రో
ధవారామెశలంకామచరిపునస్త్రీజనాశ్వాసనాయ | ౧౮

తేభూమాపగితాశునసావననానామూప్యమాధోపదానోజిద్యం
తత్తపేనహీన్యపిచరంప్రీత్యాప్తహసందభుః | యేహంభూర్వికయాప్రహారమ

చాన్యాంఛిందిమాంఛిందిమాంఛిందిత్యక్తిపరాశురారిపురతోలంకాప
తేమాంలయః | ౧౯

రామః | హత్వాతేదశమంగిరోదకముఖప్రాయోనభోమండలం

ప్రోదకగణైస్సమంపురపతిస్తాతక్షయస్తాస్తయా | తస్మాత్త్వాంపునరస్య
వైచిరియం నాంభామ్యహంబాలవరామంశ్చంబలిరాజస్యందనంసీతాః

యోగాతురః | ౨౦ మాత్రధారః-

చ్చిన్నాచ్చిన్నానపీనాభవదభవభూలోరాక్షసాక్షకీపక్షేనేత్యల
క్యేముక్షేనలపికులేమానలేర్వాప్యనాత్మే | బుద్ధాసేంమమపధ్యంజ

లిగశిఖిణవప్రవృత్తాణ్యహీత్వాభిత్వావక్షసలేతంక్షయమనయదకోర
కణంరామంపండ్రః | ౨౧

శ్రీరామదశ-

రణశిలిపిసురస్త్రీముక్తమందరమాహస్వయమయమహీనోలక్ష్మ

స్యసహస్తః | విరచితజయేశోబందిభిస్యందనాంగాదినకరకులలక్ష్మీసర
భోధామగదః | ౨౨ కేపశ్యే

సర్వాగర్వాణపంద్యప్రజతలజగ్గురూగరంతుమాధోరణద్రాస్యే

యోమికాయాచదేవాః | భూయోదేవ

మాతామనుభవతవనైనందస్మిన్నేవోద్వాకః ప్రయోజ్యోద్ధ్యవదనశిఖ్య
కింకలైరంతకస్యః

అథమందోదరీవిలాపః-

అసురాధిపమయతనయాదశముఖపత్నీసురేంద్రజిజ్ఞయిః | అహమను
కంప్యాకపిభిశ్చిశ్చైవవిసద్యశారంభం || ౧౫ || క్వాంభాధిః స్వనేతుబంధనవి
ధిక్వాపస్థితిర్భూచ్యతాలంకేశః క్వచరామవోజలభైః పాశంక్వపాశస్యహ
కింకంధానగవాసిసోపికపయః క్వైవైవశాచారిణః కార్యాణాం గతయో
విధేరపినయన్త్యాలోచనాగోచరం || ౧౬ || భుజాగ్రజాగ్రత్రురవాళజాలకె
లిఫలంఖండితకాలదండం | తంరావణంహంతతథావిహంతుంకోరామభద్రా
దవరః ప్రవీరః || ౧౭ || శివశిరసిశిరాంసియానిరేజుశ్శివశివతానిలుతంతిగృహ్రపా
దే | అయిఖలుపిషమః పురాకృతానాం ప్రభవతిజంతుమకమణాం విపాకః |

రాక్షసాః | రావణస్యరణేభంగపుష్పకస్యపరాభవః | విభిర్విజితా
లంకాభవద్భిః కిన్నదృశ్యతే || ౧౮ || జాతోబ్రహ్మకులైగ్రజోధ్యపతిర్యకుంభక
ణాగ్రజః సూనుస్వానపవత్స్వయందశశిరాదోదణంకావింశతి | అస్త్రం
కామగమంవిమానమజయం మధ్యే సముద్రం పురి సర్వం పులవేత దవనియ
తందైవంపరం మజాయం ౧౦౦ | యన్వైషానిగరిసముద్రపరిభూకామప
దంకాననం ఆహ్లాశక్రశిరోమణి ప్రణయినీతై గ్రహాక్య రాజ్యం చరం | భిత్వా
యేనశిరాంసి తీవ్రతపసాసంసేవిశశ్శుః రస్తస్యైషాగతిదృశీకిమవరం సర్వం
వినష్టం హతాత్ |

అథ లంకాయాపచిత్రం,

ప్రవిశతివిభీషణః మందోదరీచః

అథమందోదరీ ప్రణామేరామం ప్రతివిభీషణనాక్యం-

ఇయమియమ్మయదానవసందినీ తిదశనాధజితః ప్రసవసలీ | కిమవరం దశ
కిందరగేహీనీత్వయిశోతిశరద్వయయోజనాం ||

రామః | మందోదరీతవవిభీషణపట్టరాక్షభూయాదిమాంచ పరిపాల
యిరీకలింకాం | ఆహ్లాప్యతంతదితిద తస్యమస్తరాజ్యం నీతాం సభాపనయీనా
భుదివేశరామః

అథసతిత్వపరీక్షణాఫణంఅగ్ని ప్రవేశేనీతావాక్యం.

నీతా॥ అయంరామఃస్వామీతదనుజవరోలక్ష్యణభాన్వయంవాయో
 స్సూనుద్యుతి రముఖానానరగణాః । మమాకారో జాతో యదిదశముఖ
 భావవశగంతదాహంభస్తిస్యామితివశతిహస్తైరమువధూః । ౧౦౫ । వవసిమ
 వసికాయేజాగ లేస్వప్నభా కేయదిమమపతిభావోరాఘనాదన్యపుంసి । తది
 హాదహమమాంగంపావనంపావ కేదంసున్యతమరితభాజాం త్వంహిక మైకాక
 సాక్షి ।

వహ్నా ప్రవిష్టాయాంసీతాయాం ।

సూత్రధారః॥ పదేపాశౌలాక్షావనసమివకాసుంభరజనం కటిదేశే
 తస్యావనజరుచికల్వారకుసుమం । హరిద్రాముద్రాస్యేఘన కుచతటే కంఠ నిక
 క్షేకృశానుచై వ్దేహ్యశ్శవధసమయే భూషణ మభూత్ । ౧౦౬ । నీతాము
 దీక్ష్యసుముఖంశిభనప్ర వేశేముద్రాస్థభానుమనసపురసుందరీభిః । స్రగ్వీ క్ర
 యఃసకల భేదరమాలికానాంజాత్యోయ భాచితరంత్రిది కేమహాఘణం

వహ్నేశుద్ధివిదౌతభాభగవత సేకోభిరణ్య దతైరమ్ల నామన సూయ
 యావిరచితాంమాలిస్రజంబివృతే । పాదాంఘ్రపనఖాగ్రదంతనయనా కేరీవి
 నిన్యాసతఃస్తోకాలాకముఖకృశానువలయాద్రాక్షిగ్గతాజానః । ౧౦౭

అత్రావసరేఅమష్టాయాంసీతాయాం ।

భగ్నయధనురీశ్వరస్యశిశునాయజ్జామదగ్నావ్యతస్యక్వాయేనగురోగ్ని
 రావసుమఃపిబద్ధోయమంభూనివిః । ప్నా కందకకంధరక్షయకృతోరామస్యకింప
 ణ్యకాతైదై వంశణణయయేననోపిసహ సాసీతావియుక్తకృతః । ౧౦౮

అదగ్ధాయాంసీతాయాం దశరథస మేతాన్యా ఆకాశేదేవానాం వాక్యం-
 విరమవిరమ రామశ్చ్యతా లత్రంపపిత్రంవయమధికతవంతః సాక్షినో లాకపా
 లాః కిమపరమవ రేస్తే హేమవర్షిశు వ్యాకులవిప్రులవిభూషాంజానః । తేతనో
 1009

దేవాః-

వీశేతవ్యాలంకాచరణశరణీయోజలనిధిర్విపక్షిపాలస్త్రో రణభవిసహ
 యాశ్చకపయః । పదాత్మేకోరామస్యకలమజయ ద్రాక్షనకలంక్రియాసిద్ధిస
 త్సైభవతిమహతానినోపరణే । ౧౧౧ । రామోమాధ్విక నిధాయకా
 1010

హైహ్యేషి తం తానుగ్రీవవిభీషణావనుగతానీతాపరాంసంపదంప్రార్థత్యాద
శకంభరప్రభృతయోధ్యస్తాస్యమస్తద్విషః|౧౦౨|| త్రైలోక్యవిదితంచైతన్యా
మోచ్చారయత్పిద్రువం | మైథిలీరామరామేతిరామోజానకీజానకీ|| ౧౦౩

ప్రవిశంతిలంకాస్థానాంపాలాః-

లోకః | అధాక్షిన్నోలంకామయమయముదన్వస్తమతరద్వీశత్యంసౌ
మిత్రైరయముపనినాయాషధిపరం | క్షుత్పారంస్తారంత్యదరినగరీచిత్రితం
హనూమంతందంతైదశశతిమపితోరాక్షసగణః|| ౧౦౪

అయోధ్యాగమనోద్వోగచిత్రం||

సూత్రధారః | హత్యాతంరావణంఓరంసీతామాదాయరాక్షసః | ఆ
యోధ్యాంచకేగంతుంముముదేసహసీతయా|| ౧౦౫

సీతాంప్రతిరామః-

యస్యాంమణిజఃకరిశచంద్రిమకఃపాదైస్సా, సాన్నిశానరపతే రుషసి
వ్యలాసి | న్యాధతన్వస్త్రమలంకమలాక్షివశ్యలంకెతితాం నవవిభీషణ రాజ
ధానీం| ౧౦౬| అత్రాసీత్పభిషాశబంధనవిభిషక్త్యాభవద్దేవతే గాధంపక్షసి
తాడితేహనుమతాద్రోణాదిరత్రాహ్మణః | దివ్యైరింద్రఃదశ్రలక్ష్యణశక్తై
ర్లోకాంతరంప్రాపితః కేనాప్యత్రమ్మగాక్షి రక్షసపతెకృత్తాచంరావణీ||

సూత్రధారః | వైదేహీంసమనాప్యదాశరధినారజేప్రయాణేగ్రతో
దృష్ట్వాపుష్పసంస్థితైసరభసాదాకాశమాంహతా | లంకాసాగరజానకీవ
నరణిక్షోణీచమతాకరకాజంబూజలబింబువజ్జలజవజ్జంబాలవల్లలవత్|

అధదహనవిశుద్ధాంతా సేమాకాయసీతాంరజనిచరపీం దైర్వందికిత
పుష్పకేన | పుసరగమగమదయోధ్యాంకుంత్రియూధైమితాత్స్వానపదిభరతద
త్తాంరాజ్యలక్ష్మీంసభకే || ౧౦౯

సర్వేషాంకృతినవమోక్షం-
సమాపః

శ్రీమహానాటకం

శుద్ధపత్రం,

సంఖ్య	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౧	౫	విష్వ	విష్వ
	౧౭	సాదరాత్రే	సాదరంతే
	౧౯	రామా	రామం
౨	౭	మాణో	మాణః
		బూమి	భూమిం
౩	౧౪	వృష్టం	వృష్టం
		టంకితం	టంకృతం
౪	౧౪	చేస్థాః	చేష్ఠా
౫	౧౭	ప్రాస్థిః	ప్రస్థిః
౬	౨౩	కురారః	కుతారః
	౨౯	నేత్రాణ్యాధి	నేత్రాణ్యధి
౭	౧౧	మదస	దమస
	౨౦	సంయుజ్వ	సంయుజ్వ
౮	౧	ఝాణ్ణా	ఝణ్ణా
	౧౯	హామో	హామో
౯	౧	న్యాతి	న్యాంపృత్తి
	౬	పాణా	ప్రాణా
	౯	చరణాప్రణామ-	చరణాఃప్రమాణ
	౧౦	మ	మి
	౨౦	యథాసఖం	యథాసుఖం
౧౦	౧౫	సనుః	స్థుః
	౨౧	మసినాకననే	మస్తిహికననే
	౨౫	సనుంత్రం	సనుంత్రం
౧౧	౧	శరచాప	శరచాప

సంఖ్య	పంక్తి	అనుధం	శుద్ధం
౧౪	౧౫	స్వ	స్వ
౧౫	౧౪	పమ	యమ
౧౬	౧౧	గతస్వయం	కతస్వయం
	౨౫	కభవితా	కభవితా
	౨౬	పసా	పసా
౧౭	౩	పంకజం	పంకజే
	౪	దా	వా
౧౮	౨౧	ణప్రతి	ణప్రతి
	౨౪, ౨౫	కరణ	క్రపణ
	౨౫	ధి	ధి
౧౯	౪	రకాక్ర	రకాక్ర
	౧౯	లఘు	లఘు
		శ్ర	శ్రం
౨౦	౧౦	వహూం	వహూం
	౧౧	రథ	రథ
౨౧	౧౮	ద్రఘు	ద్రఘుం
౨౨	౯	సా	సా
౨౪	౫	స్యా	స్యాః
	౧౪	ఘా	ఘాః
౨౫	౧౬	భా	భా
	౧౯	పతే	పతే
౩౦	౩	పత్యా	ప్రీత్యా
౩౨	౧౯	వారాన్నిధిం	వారాన్నిధిం
౪౮	౫	దేవ	దేవ
౫౦	౩	చండ్ర	చండ్ర
	౨౨	కపీంద్ర	కపీంద్ర

సంఖ్య	పంక్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౫౩	౨౪	బుజైస్తులి	భుజైస్తులి
	౨౬	దుషఃప్రలయ	దుష్టఃప్రలయ
౫౪	౧౫	సంప్రతిభట	సంప్రతిప్రతిభట
౫౫	౨౬	• సనామధి	సనమధి
౫౬	౬	తనూభవః	తనూభవః
	౭	కారణం	కారణం
౫౭	౯	బధ	బధ
౫౮	౧౧	స్త్రీణ	స్త్రీణు
౫౯	౫	త్వత్పితే	త్వత్పితే
౫౯	౧౩	సపది	సపది
	౧౭	రువం	రుద్ర
	౨౨	పవ	ప్లవ
	౨౭	ఋతైస్య	ఋతైస్య
౬౧	౧	పాపి	పాపి
	౨౧	శవాః	శ్రవాః
౬౨	౫	క్షేతి	క్షితి
౬౪	౩	స్వామి	స్వామి
	౪	స్నే	స్నే
౬౬	౧౮	సుగ్రీవో	సుగ్రీవో
	౨౧	పలాశే	పలాశే
౬౮	౧౩	దుర్లభాః	దుర్లభాః
౬౯	౩	త్యంబక	త్యంబక్
౭౩		నామైథిలిం	నామైథిలిం
౭౩	౧౭	భాంతిః	భ్యాంతిః
		పదా	వధా

సంఖ్య	పాఠ	అక్షరము	శబ్దము
౧౫	౧౦	పృ	పృం
		రామంశ్చం	రామశ్చం
౨౬	౨౪	స్యస్	స్యస్
౨౨	౯	నిహంతుం	నిహంతుం
	౧౫	స్వాసవ	స్వాసవ
	౧౪	గోదృశ	గోదృశ
	౨౫	దశస్	దశస్

శ్రీరస్తు.

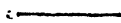

తి జ్ఞాన మజ్ఞ ర్.

అనునీర్వనము-కోకంటి॥ కేశవాచార్యులవారిచే

బరిష్కరింపబడి

బస్కలూరు-వేణుగోపాలనాయనివారి

సూర్యలోకము ప్రాకారశాలయండు

పసల-పాథకసారథి నాయనివారిచేత

ముద్రింపించి

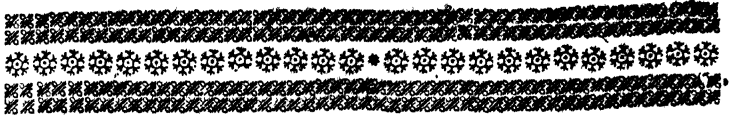

శ్రీచురింపబడియె

౧౮౬౮ సం॥ ఫిబ్రవరి నెల ౨౫ తేదీ,

శ్రీకృష్ణాగ్రీవాయనమః,

ఆర్యప్రకరణంలకారాఃకరరి,
అప్రాదేశవికరణిన్లిఖ్యవే.

భూసత్తాయామ్॥పృథ్విదాతః॥

ఁట

	ప	ద్వి	బ
ప్ర	భవతి	భవతః	భవన్తి
మ	భవసి	భవథః	భవథ
ఉ	భవామి	భవావః	భవావః
		లిఁ	
ప్ర	బభూవ	బభూవతుః	బభూవుః
మ	బభూవిథ	బభూవథుః	బభూవ
ఉ	బభూవ	బభూవివ	బభూవిమ
		ఁట	
ప్ర	భవితా	భవితారౌ	భవితారః
మ	భవితాసి	భవితాథః	భవితాస్థ
ఉ	భవితాస్మి	భవితాస్వః	భవితాస్వః
		ల్మి	
ప్ర	భవిష్యతి	భవిష్యతః	భవిష్యన్తి
మ	భవిష్యసి	భవిష్యథః	భవిష్యథ
ఉ	భవిష్యామి	భవిష్యావః	భవిష్యావః
		ఁట	

ప్ర { భవతు } భవతామ్ భవన్తు
          { భవతాత్ }

అక్షరములు

	ప	ద్వి	బ
క్ష	{ భవ భవతాత్	} భవతమ్	భవత
క్ష	భవాని		భవాల
క్ష	అభవత్	అభవతామ్	అభవన్
క్ష	అభవః	అభవతమ్	అభవత
క్ష	అభవమ్	అభవాల	అభవాను
క్ష	భవేత్	విధిలిక్	భవేయః
క్ష	భవేః	భవేతామ్	భవేత
క్ష	భవేయమ్	భవేతమ్	భవేను
		భవే	
		అసేరిక్	
క్ష	భూయాత్	భూయాస్తామ్	భూయానుః
క్ష	భూయాః	భూయాస్తమ్	భూయాస్త
క్ష	భూయాసమ్	భూయాస్య	భూయాస్త
		లక్	
క్ష	అభూత్	అభూతామ్	అభూవన్
క్ష	అభూః	అభూతమ్	అభూత
క్ష	అభూసమ్	అభూవ	అభూను
		ల్పక్	
క్ష	అభవిష్యత్	అభవిష్యతామ్	అభవిష్యన్
క్ష	అభవిష్యః	అభవిష్యతమ్	అభవిష్యత
క్ష	అభవిష్యమ్	అభవిష్యవ	అభవిష్యను

పద-వృద్ధాంతము

లట

ప
పదతే
పదసే
పద

పదతే
పదేథే
పదావహే
లిట

ప
పదతే
పదధ్వే
పదామహే

పదాశ్చక్రతే
పదాశ్చక్రకే
పదాశ్చక్రే
పదాశ్చక్రవ
పదాశ్చక్రవివ
పదాశ్చక్రవివ
పదాశ్చక్రవివ
పదామాస
పదామాసే
పదామాస

పదాశ్చక్రతే
పదాశ్చక్రకే
పదాశ్చక్రవహే
పదాశ్చక్రవతుః
పదాశ్చక్రవివతుః
పదాశ్చక్రవివ
పదామాసతుః
పదామాసతుః
పదామాసే
పదామాసే

పదాశ్చక్రకే
పదాశ్చక్రకే
పదాశ్చక్రమః
పదాశ్చక్రమః
పదాశ్చక్రమః
పదాశ్చక్రమః
పదామాసః
పదామాసః
పదామాసే

లుట

పదితా
పదితాసే
పదితాహే

పదితారా
పదితాపాథే
పదితాస్వహే

పదితారః
పదితాధ్వే
పదితాస్వహే

ల్పట

పదివ్యతే
పదివ్యసే
పదివ్యే

పదివ్యేతే
పదివ్యేథే
పదివ్యేవహే

పదివ్యతే
పదివ్యధ్వే
పదివ్యహే

లూట

పదతామ్
పదవ్యమ్
పద

పదతామ్
పదతామ్
పదావహే

పదనామ్
పదవ్యమ్
పదావహే

చ	చ్చ	చ
చేతాని	చేతానః	చేతానుః
	చిత్	
చిచేత	చిచితతుః	చిచితుః
చిచేతభ	చిచితభుః	చిచిన
చిచేత	చిచిత	చిచితను
	చిత్	
చేతితా	చేతితారా	చేతితారుః
చేతితాని	చేతితాస్థుః	చేతితాస్థుః
చేతితాస్థి	చేతితాస్థ్యుః	చేతితాస్థ్యుః
	చ్చిత్	
చేతస్యతి	చేతస్యః	చేతస్యన్తి
చేతస్యని	చేతస్యభుః	చేతస్యభు
చేతస్యాని	చేతస్యానుః	చేతస్యానుః
	చిత్	
{ చేతతు చేతతాత్ }	చేతతామ్	చేతత్ర
{ చేత చేతతాత్ }	చేతతమ్	చేతత
చేతాని	చేతాన	చేతాను
	చిత్	
అచేతత్	అచేతతామ్	అచేతత్
అచేతః	అచేతతమ్	అచేతర
అచేతమ్	అచేతాన	అచేతాను
	చిచిత్	
చచేత్	చచేతామ్	చచేయః
చచేః	చచేతమ్	చచేత
చచేయమ్	చచేన	చచేను

(ॐ * ప్రకాశితం)

ప	లృట్	
	ర్చ	
బ్యోతివ్యతి	బ్యోతివ్యతః	బ్యోతివ్యతి
బ్యోతివ్యసి	బ్యోతివ్యశః	బ్యోతివ్యశ
బ్యోతివ్యబి	బ్యోతివ్యః	బ్యోతివ్యః
	లృట్	
{ బ్యోతకు }	బ్యోతకాన్	బ్యోతకు
{ బ్యోతతాత్ }		
{ బ్యోత }	బ్యోతవన్	బ్యోత
{ బ్యోతతాత్ }		
బ్యోతాన్	బ్యోతాన్	బ్యోతాన్
	లృట్	
అబ్యోతత్	అబ్యోతతాన్	అబ్యోతన్
అబ్యోతః	అబ్యోతతవన్	అబ్యోతత
అబ్యోతమ్	అబ్యోతాన్	అబ్యోతాన్
	విధిలృట్	
బ్యోతేత్	బ్యోతేతాన్	బ్యోతేతః
బ్యోతేః	బ్యోతేవన్	బ్యోతే
బ్యోతేయన్	బ్యోతే	బ్యోతే
	అబ్యోతి	
చ్యుత్యాత్	చ్యుత్యాన్	చ్యుత్యాన్
చ్యుత్యాః	చ్యుత్యావన్	చ్యుత్యావ
చ్యుత్యాన్	చ్యుత్యాన్	చ్యుత్యాన్
	లృట్	
అబ్యోతిత్	అబ్యోతితాన్	అబ్యోతితుః
అబ్యోతిః	అబ్యోతితవన్	అబ్యోతిత్
అబ్యోతివన్	అబ్యోతిత్	అబ్యోతిత్
అచ్యుతత్	అచ్యుతతాన్	అచ్యుత్

	ప	ద్వి	బ
న	అచ్యుతః	అచ్యుతః	అచ్యుతః
ఉ	అచ్యుతమ్	అచ్యుతానామ్	అచ్యుతానామ్
		లృక్	
శ్ర	అచ్యోతిష్యత్	అచ్యోతిష్యతామ్	అచ్యోతిష్యన్
న	అచ్యోతిష్యః	అచ్యోతిష్యంతమ్	అచ్యోతిష్యంత
ఉ	అచ్యోతిష్యమ్	అచ్యోతిష్యానామ్	అచ్యోతిష్యానామ్

ఇతి తో ము చు ప్రస్ఫుతీనాశ్చుచిజీదై వ్యూహ్యమూహ్యమ్ పుమాదిత
తాదిశిదితాంతువంస్తై చదేష్యేవ

ఇతః పరంబి శేషావబోధనార్థం త్ర త్ర కాని చి ద్రూ పాణిలిఖ్యస్తే
పశిష్టాన్యూహ్యం

కన - విలోకన

అదితో భాతోస్త్వ అస్మస్యోపధాన కారస్యాపిలిజీలోపఃస్యాత్
అలింగ్

కథ్యాత్	కథ్యాస్తామ్	కథ్యామః
కథ్యాః	కథ్యాంతమ్	కథ్యాంత
కథ్యాసమ్	కథ్యాన్తమ్	కథ్యాన్తమ్

మథి - హింసా సంక్షేపనయోః

ఇదితో సుప్తాతోః

మనః

పిధూ - తా స్తే చాన్త్యేవ
సేధతి

లిట్

సిపేధ	సిపిధతుః	సిపిధుః
సిపేధిధ	సిపిధతుః	సిపిధ
సిపేధ		
సోపేధ	{ సిపిధివ సిపిధ్య	{ సిపిధకు సిపిధ్య

అక్షరములు { సాధకా } లక్షణములు { సాధకములు }
 { సాధనములు }

సాధకములు	అక్షరములు	అక్షరములు
సాధనములు	అక్షరములు	అక్షరములు
సాధకములు	అక్షరములు	అక్షరములు
సాధనములు	అక్షరములు	అక్షరములు
సాధకములు	అక్షరములు	అక్షరములు
సాధనములు	అక్షరములు	అక్షరములు

అక్షరములు
 { అక్షరములు }
 { అక్షరములు }

పవనములు ధాతులు వలదులు ధాతులు ఇటపాక్షిత్వము
 ద్వైతములు

అక్షరములు

అక్షరములు

అక్షరములు	అక్షరములు	అక్షరములు
అక్షరములు	అక్షరములు	అక్షరములు
అక్షరములు	అక్షరములు	అక్షరములు

అక్షరములు

అక్షరములు

అక్షరములు	అక్షరములు	అక్షరములు
అక్షరములు	అక్షరములు	అక్షరములు
అక్షరములు	అక్షరములు	అక్షరములు

అక్షరములు

{ అక్షరములు } అక్షరములు { అక్షరములు }
 { అక్షరములు } అక్షరములు { అక్షరములు }

పవనములు ధాతులు వలదులు ధాతులు ఇటపాక్షిత్వము

హ్యూమ్-హయదూ-నైస్యక నాదేరేకారేతోణ్య-నైస్యకనమ్మలోడిగ్గి. |
 గ్రహీత్-అస్యమీత్-అవ్యయాత్-అక్షణే-అః తే-దేనయాత్.

బద-స్థ-శ్చ

లిట్

బబాద	బేదకుః	బేదుః
బేదిథ	బేదఘః	బేద
బబాద } బబుద }	బేదివ	బేదిను

ఏవంబాలాద్యకువధస్యా నాదేశాదేర్థాతోర్నిత్యేవయాచా ణ్యూహ్యే

త్యూ- నైకనతరణయోః

ఏ	ద్వి	బ
తతార	తేరకుః	తేరుః
తేరిథ	తేరఘః	తేర
తతార	తేరివ	తేరిను

ఏవం-ఫల-భజ-త్ర-ప-ఇ-త్యే-తే-మాం-హి-ం-స్థా-క-రా-ధే-శ్చ-యా-చా
 క్యూ-త్ర-ము-త్ర-స-ఫణ-రా-జ్య-టు-భ్రా-జ్య-టు-భ్రా-శ్చ-టు-భ్రా-శ్చ-స్య
 స్వన-త్యే-తే-మాం-తు-వి-వ-ప్న-యా-చా-ణ్యూ-హ్యే

యథా

లిట్

బ్రామ	బ్రామకుః } బ్రామఘః }	బ్రామః } బ్రామః }
-------	-------------------------	----------------------

ఉభయో

లిట్

ఉబోభ	ఉభకుః	ఉభుః
ఉబోభథ	ఉభఘః	ఉభ
ఉబోభ	ఉభవ	ఉభను

లక్ష్మి-యచ్చి-లిక్ష్మి-దదా-స్త్వ-విస్తా-యాం-లక్ష్-వ్రతి-లుక్-అప్తార్షి-శ్రు-
 వ్రవనే-లక్-శ్చి-తి-జి-అభి-వే-అభి-వో-న్యూ-నీ-రణ-న్యూ-శ్చి-వ-న-ం-జ-
 లక్-జయ-తి-గ-న-గ-తా-లక్-గ-శ్చ-తి-లి-జ-గా-మ-వ్య-కే-ప్ర-క-శే-లక్-వ
 శ్చ-తి-లి-ద-గ-ర్-లు-క్-అ-క-ర్-తే-అ-ప్ర-క్షి-వ-వ-స-ని-వా-సే-లి-ఉ-వా
 క-ఉ-వ-తుః-ఉ-మః-లు-క్-అ-వా-త్ర-తే-ఎ-ద-వ్య-క్త-యా-ం-వా-చి-లి-ఉ-వా-ద-
 త్తి-వ్వి-క-ర-ణ-చ-ర-స్త్వ-ప-ది-నః-అ-ధ-ా-న్-న-ప-ది-నః-ప-ధ-వ్య-ధ-ా-అ-స్య-యా-ప-ా-న్య-
 వ-ా-వ-ప-ద-ర్-శ-త-ని-త్రై-క్-ప-ాల-నే-ల-ట్-త్ర-య-తే-వ్య-జ్ఞ-ప-రి-ష్ట-ం-గే-
 ల-ట్-స్వ-జ-తే-ఇ-శ-శ-వ్వి-క-ం-న్య-న-ప-ది-నః-అ-ధ-ా-భ-య-ప-ది-న-యా-ధ-ా-ధ-ా-వ్య-
 న-క-శ-ు-ధ-్యః-ల-ట్-ధ-ా-ప-తి-ధ-ా-వ-తే-మ-వ-వ-మ్-ప-ా-కే-ల-ట్-ప-వ-తి-వ-వ-తే-య
 ౩-దే-వ-పూ-జ-ా-స-ం-గ-తి-క-ర-ణ-ద-ా-నే-ష-ు-ల-ట్-య-జ-తి-య-జ-తే-ఇ-త్యు-భ-య-ప-ది-నః

అథ లిక్ష్మి కరణచరస్తైపదినః.

అ-భ-క్ష-నే.

		లక్	
	ప	ద్వి	బ
ప్ర	అత్తి	అత్తః	అత్తని
కు	అత్తి	అత్తిః	అత్తి
ఉ	అత్తి	అత్తిః	అత్తిః
		లిట్	
ప్ర	అద	అదతుః	అదుః
కు	అదిభ	అదభుః	అద
ఉ	అద	అదివ	అదిను
ప్ర	ఇఘాస	ఇక్షతుః	ఇక్షుః
కు	ఇఘసిభ	ఇక్షభుః	ఇక్ష
ఉ	ఇఘాస } ఇఘస }	ఇక్షివ	ఇక్షిను
		లుట్	
ప్ర	అత్తా	అత్తారా	అత్తారుః
కు	అత్తాస	అత్తాస్థః	అత్తాస్థ

(విజయనగరం)

సంఖ్య	పదం	అర్థం	సంఖ్య
1	అక్షరం	అక్షరం	1
2	అక్షరం	అక్షరం	2
3	అక్షరం	అక్షరం	3
4	అక్షరం	అక్షరం	4
5	అక్షరం	అక్షరం	5
6	అక్షరం	అక్షరం	6
7	అక్షరం	అక్షరం	7
8	అక్షరం	అక్షరం	8
9	అక్షరం	అక్షరం	9
10	అక్షరం	అక్షరం	10
11	అక్షరం	అక్షరం	11
12	అక్షరం	అక్షరం	12
13	అక్షరం	అక్షరం	13
14	అక్షరం	అక్షరం	14
15	అక్షరం	అక్షరం	15
16	అక్షరం	అక్షరం	16
17	అక్షరం	అక్షరం	17
18	అక్షరం	అక్షరం	18
19	అక్షరం	అక్షరం	19
20	అక్షరం	అక్షరం	20

అక్షర

	వ	ద్వి	బ
అ	అక్షరం	అక్షరము	అక్షరము
క	అక్షరము	అక్షరము	అక్షరము
ఉ	అక్షరము	అక్షరము	అక్షరము

మాన-హింసాగ్రోహ-లట్ వా ని-హతః-ఘ్న-ని-లిట్ జఘాన- జఘ్న-
తుః-జఘ్నుః-లుజ్-అ-భీత్ ||

అస-భువి-లట్-అ-సి-నః-స-ని-
రుద్-అ-శ్రు-వి-మోచ-నే-లట్-రో-తి-రు-ది-తః-రు-ద-ని-లుజ్-అ-రో-దీత్
ఇతి-లుగ్వి-క-ర-ణి-చ-ర-స్మై-ప-ది-నః
అథ-లుగ్వి-క-ర-ణ్యా-న్-నే-ప-ది-నః

చ-క్షీ-జ్-స్వ-కా-గా-ం-వా-చి-ల-ట్-చ-స్టే-లి-ట్-చ-చ-క్షే-అ-జ-కా-సు-
ఇ-కా-గా-ం-ల-ట్-అ-శా-నే-

మా-జ్-వా-ని-క-ర్ష-మో-చ-నే-ల-ట్-మా-తే-ఇ-కా-న్-నే-ప-ది-నః-
అ-థో-వి-య-ప-సి-నా-న్-వి-ప-అ-ప్రీ-తా-జ్-స్వ-ప్తి-స్వ-ప్తః-స్వి-క-ని-ద్వి-స్టే-ద్వి-
మా-తే-స్వి-వ-తే-బ్రూ-జ్-స్వ-కా-యా-ం-వా-చి-ట్-అ-హ-అ-హ-తుః-అ-ప-లః-
అ-థ-అ-హ-తుః-బ్రూ-థ-అ-వీ-ను-బ్రూ-వః-బ్రూ-హః-అ-వీ-తి-ఇ-కా-న్-
బ్రూ-తే-బ్రూ-నా-తే-బ్రూ-వ-తే-ఇ-కా-న్-ప-ది-నా-
అ-థ-శ్రు-వి-క-ర-ణి-చ-ర-స్మై-ప-ది-నః

మా-దా-నా-ద-యోః-దా-న-ఇ-చ్ఛ-ప్ర-క్షే-పః-ల-ట్-జ-ప-హ-తి-అ-ప-అ-
త-జ-హ-న్-లి-ట్-జ-హ-వా-ం-చ-కార-జ-హ-న్-||

ఇ-భీ-భ-యే-ల-ట్-వి-భే-తి- { వి-భీ-నః } వి-భ్య-తి

ప్రీ-అ-న్-జ్ఞా-యా-మ్-జ-ప్రీ-తి-జ-ప్రీ-తః-జ-ప్రీ-య-తి-లి-ట్-
ప్ర-యా-ం-చ-కార-||

అ-థ-శ్రు-వి-క-ర-ణి-చ-ర-స్మై-ప-ది-నః-
అ-థ-శ్రు-వి-క-ర-ణి-చ-ర-స్మై-ప-ది-నా-మా-జ్-మా-నే-క-ర్ష-క-ల-ట్-మి-మీ-తి-మి-మా-నే

జనకం . జనకం . Xతా ||

వి

౧

అ
క
క

జనకం
జనకం
జనకం

అక్ష
జనకం
జనకం
జనకం

జనకం
జనకం
జనకం

అ
క
క

జనకం
జనకం
జనకం

అక్ష
జనకం
జనకం
జనకం

జనకం
జనకం
జనకం

అ
క
క

జనకం
జనకం
జనకం

అక్ష
జనకం
జనకం
జనకం

జనకం
జనకం
జనకం

అ
క
క

జనకం
జనకం
జనకం

అక్ష
జనకం
జనకం
జనకం

జనకం
జనకం
జనకం

అ
క
క

జనకం
జనకం
జనకం

అక్ష
జనకం
జనకం
జనకం

జనకం
జనకం
జనకం

అ
క
క

జనకం
జనకం
జనకం

అక్ష
జనకం
జనకం
జనకం

జనకం
జనకం
జనకం

అ

జనకం

అక్ష
జనకం

జనకం

	ప	ద్వి	బి
కు	అశిష్యుఁడే	అశిష్యుఁడే	అశిష్యుఁడే
కా	అక్ష్యుఁడే	అక్ష్యుఁడే	అక్ష్యుఁడే
	అశిష్యు	అశిష్యువహి	అశిష్యువహి
	అక్ష్యు	అక్ష్యువహి	అక్ష్యువహి
		అక్ష	
ప్ర	అశ్నుతామి	అశ్నువాతామి	అశ్నువతామి
స	అశ్నుత్య	అశ్నువాతామి	అశ్నుధ్యమి
కా	అశ్నుతే	అశ్నువావహి	అశ్నువామహి
		అక్ష	
ప్ర	అశ్నుత	అశ్నువాతామి	అశ్నువత
స	అశ్నుతాః	అశ్నువాతామి	అశ్నుధ్యమి
కా	అశ్నువ	అశ్నువహి	అశ్నువహి
		విధివిక్ష	
ప్ర	అశ్నువీత	అశ్నువీయాతామి	అశ్నువీత
స	అశ్నువీతాః	అశ్నువీయాతామి	అశ్నువీధ్యమి
కా	అశ్నువీయ	అశ్నువీవహి	అశ్నువీమహి
		అశ్నీక్ష	
ప్ర	అశిష్యుఁడు	అశిష్యుఁడూ	అశిష్యుఁడు
	అక్షిఁడు	అక్షిఁడూ	అక్షిఁడు
కు	అశిష్యుఁడు	అశిష్యుఁడూ	అశిష్యుఁడు
కా	అక్షిఁడు	అక్షిఁడూ	అక్షిఁడు
	అశిష్యు	అశిష్యువహి	అశిష్యువహి
	అక్షి	అక్షివహి	అక్షివహి
		అక్ష	
ప్ర	అశిష్యు	అశిష్యుతామి	అశిష్యు
	అక్షి	అక్షుతామి	అక్షు

వ్యక్తులకు-విచ్చత్-విధిలకు-ఇచ్చేత్-అభిధిక్ష-ఇవ్యాత్-లుకు-విషేత్ - ల్య
 క-విషవ్యత్-ఇతి యన్తైః సదిభ్యః ఆథాత్స నేపదినః-వృజ్-వ్యాయా తే-లట్
 వ్యాప్రియ తే-వ్యాప్రియే తే-వ్యాప్రియన్తే-లిట్-వ్యావప్రే-వ్యావప్రా
 తే-వ్యావప్రితే-లట్-వ్యావప్రివ్య తే-లక్ష-వ్యావప్రత-మృజ్ - ప్రాణత్యా
 గే-లట్-మృయ తే-లిట్-లుట్-ల్యుట్-ల్యుట్-ము-పన్తైః సదివ ద్రూ-పం-యథా-
 లిట్-స-మా-లుట్-మ-గ్రాసి-ల్యుట్-మరివ్యతి-ల్యుజ్ - ఆమరిచ్యత్ - ఇత్యాత్
 నేపదినః-అథోభయైః పదినః-తుద్యుధ నే-లట్-తుదతి-తుదతే-విశ-అతిస్త్వ నే ॥

	ప	ద్వి	బ
		లట్	
త్ర	దిశతి	దిశతః	దిశన్
క	దిశసి	దిశథః	దిశథ
ఉ	దిశసి	దిశావః	దిశావః
ప్ర	దిశతే	దిశేతే	దిశన్తే
క	దిశనే	దిశేథ	దిశన్థ్య
ఉ	దిశే	దిశావన్థ్య	దిశామన్థ్య
		లిట్	
త్ర	దిదిశ	దిదిశతుః	దిదిశుః
క	దిదిశేథ	దిదిశథుః	దిదిశ
ఉ	దిదిశ	దిదిశివ	దిదిశివ
ప్ర	దిదిశే	దిదిశాతే	దిదిశిరే
క	దిదిశేథ	దిదిశాథ	దిదిశన్థ్య
ఉ	దిదిశే	దిదిశావన్థ్య	దిదిశామన్థ్య
		లుట్	
త్ర	మృశ్య	మృశ్యతా	మృశ్యన్
క	మృశ్యసి	మృశ్యథ	మృశ్యథ
ఉ	మృశ్యసి	మృశ్యావః	మృశ్యావః
ప్ర	మృశ్యే	మృశ్యేత	మృశ్యన్తే

	వి	ద్వి	బి
బ	విశేః	విశేతమ్	విశేత
ణ	విశేయబి	విశేప	విశేస
ఛ	విశేత	విశేయాశాప	విశేక
ష	విశేధాః	విశేయాథాప	విశేధ్యమ్
ణ	విశేయ	విశేపహి	విశేపహి
		అర్షిణ్	
	విశ్యాత్	విశ్యాప్	విశ్యాపః
	విశ్యాః	విశ్యాతమ్	విశ్యాత
	విశ్యాసమ్	విశ్యాస్య	విశ్యాస్య
	విక్షిప్	విక్షియాప్	విక్షిరణ
	విక్షిప్తాః	విక్షియాథాప	విక్షిన్యమ్
	విక్షియ	విక్షిపహి	విక్షిపహి
		లుక్	
ఛ	అదికత్	అదికతామ్	అదికణ
ష	అదికః	అదికతమ్	అదికత
ణ	అదికమ్	అదితాప	అదితాస
ఛ	అదికత	అదితేశాప	అదికన
ష	అదికథాః	అదితేథామ్	అదికధ్యమ్
ణ	అదితే	అదితేపహి	అదితేపహి
		ల్యణ్	
ఛ	అచేక్యత్	అచేక్యతామ్	అచేక్యణ
ష	అచేక్యః	అచేక్యతమ్	అచేక్యత
ణ	అచేక్యమ్	అచేత్తాప	అచేత్తాస
ఛ	అచేక్యత	అచేత్తేశాప	అచేక్యన
ష	అచేక్యథాః	అచేత్తేథామ్	అచేక్యధ్యమ్
ణ	అచేత్తే	అచేత్తేపహి	అచేత్తేపహి

మన్యో-మోక్ష-నో-లక్-ముంచ-ముంచ-లే-లీ-మొ-...

ప

రురుధిష్ఠి

రురుధి

రోష్ణి

రోష్ణిశి

రోష్ణిస్త్రి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

{ రుణధి }
{ రుణాత్ }

{ రుణి }
{ రుణాత్ }

రుణధాని

రుణామ్

రుణస్త్రి

రుణాత్

రుణాత్

ద్వి

రురుధాత్

రురుధిపాత్

లక్ష

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

లక్ష

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

లక్ష

రుణాత్

రుణాత్

రుణధాని

రుణాత్

రుణధాని

రుణధాని

లక్ష

రుణాత్

బ

రురుధిష్ఠి

రురుధిపాత్

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రోష్ణిశి

రుణాత్

రుణాత్

రుణధాని

రుణాత్

రుణధాని

రుణధాని

రుణాత్

	ప	ద్వి	త
బ	{ అనుః అనుఃత్ }	అనుః	అనుః
ఉ	అనుఃథమ్	అనుః	అనుః
ఛ	అనుః	అనుః తామ్	అనుః
	అనుః	అనుః థామ్	అనుః
	అనుః	అనుః	అనుః
ఞ		విధిలిజ్	
	రుఞ్	రుఞ్ తామ్	రుఞ్
ట	రుఞ్	రుఞ్ తమ్	రుఞ్
	రుఞ్	రుఞ్	రుఞ్
ఠ	రుఠ్	రుఠ్ తామ్	రుఠ్
	రుఠ్	రుఠ్ థామ్	రుఠ్
డ	రుడ్	రుడ్	రుడ్
		ఆవోలిజ్	
క	రుక్యత్	రుక్య తామ్	రుక్యః
	రుక్యః	రుక్య తమ్	రుక్యః
	రుక్యఃమ్	రుక్యః	రుక్యః
	రుక్యః	రుక్య తామ్	రుక్యః
	రుక్యః	రుక్య తామ్	రుక్యః
	రుక్యః	రుక్య తమ్	రుక్యః
	రుక్యః	రుక్య తమ్	రుక్యః
ఖ	అరుఖత్	అరుఖ తామ్	అరుఖః
	అరుఖః	అరుఖ తమ్	అరుఖః
	అరుఖమ్	అరుఖ తమ్	అరుఖః
	అరుఖత్	అరుఖ తమ్	అరుఖః
	అరుఖః	అరుఖ తమ్	అరుఖః
	అరుఖః	అరుఖ తమ్	అరుఖః

ప	ద్వి	బి
అరొత్సమ్	అరొత్స్వ	అరొత్స్
అరుద్ధ	అరుత్సాతామ్	అరుత్సత
అరుద్ధాః	అరుత్సాథామ్	అరుద్ధమ్
అరుత్సి	అరుత్స్వహి	అరుత్స్వహి
	ల్యజ్	
అరోత్స్యత్	అరోత్స్యతామ్	అరోత్స్యత్
అరోత్స్యః	అరోత్స్యతమ్	అరోత్స్యత
అరోత్స్యమ్	అరోత్సాస్య	అరోత్సాస్యమ్
అరోత్స్యత	అరోత్స్యేతామ్	అరోత్స్యత
అరోత్స్యథాః	అరోత్స్యేథామ్	అరోత్స్యథమ్
అరోత్స్యే	అరోత్సాస్యవహి	అరోత్సాస్యమహి

ఇతి సంవికరణ్యుభయవచీ

అథ - ఉవికరణ్యాత్ నేపడినా

వను-యా-చ-నే-లట్-వను-తే-వన్యా-తే-వన్వ-తే -అయం-ధాతుశ్చ-ంద్ర-
స్య-కు-తే-వర-స్యై-పడి-య-ధా-లట్-వ-నో-తి-లిట్-వ-నా-న-వ-వ-న-తుః- మ-ను-అ-వ-
బో-ధ-నే-లట్-మ-ను-తే-లిట్-మ-నే-లు-ట్-మ-ని-తా||

ఇత్యాత్ నేపడినా

అ ధో ధ య ప ది నా.

తను-స్తా-రే-లట్-త-నో-తి-త-ను-తః-త-న్వ-స్తి-త-నో-షి-త-ను-థః-త-ను-థ-త

నో-మి-తే - త-న్యా-తే-త-న్వ-తే { త-న్వః } త-న్వః } త-ను .
{ త-ను-వః } త-ను-వః }

మక్ర-ఇ-క-ర-ణే

లట్

త్ర	కరోతి	కురుతః	కుర్వన్తి
మ	కరోషి	కురుథః	కురుథ
ఘ	కరోమి	కుర్ముః	కుర్ము
ఞ	కురుతే	కుర్వాతే	కుర్వాతే

	ప	ద్వి	బ
ప	కురు	కురుతమ్	కురుత
ఉ	కురుతాత్		
ఉ	కరవాచి	కరవాచ	కరవాచ
ప్ర	కురతామ్	కుర్వాతామ్	కుర్వతామ్
ప	కురుష్వ	కుర్వాథామ్	కురుభ్యమ్
ఉ	కరతై	కరవాచస్తై లజ్	కరవాచుస్తై
ప్ర	అకరోత్	అకురుతామ్	అకుర్వా
ప	అకరోః	అకురుతమ్	అకురుత
ఉ	అకరవమ్	అకుర్వ	అకుర్వ
ప్ర	అకురుత	అకుర్వాతామ్	అకుర్వత
ప	అకురుధాః	అకుర్వాథామ్	అకురుభ్యమ్
ఉ	అకుర్వి	అకుర్వహి	అకుర్వహి
		ః ణిలిజ్	
ప్ర	కుర్వాత్	కుర్వాతామ్	కుర్వః
ప	కుర్వాః	కుర్వాసమ్	కుర్వాశ
ఉ	కుర్వామ్	కుర్వాచ	కుర్వాచ
ప్ర	కుర్వీశ	కుర్వీయాతామ్	కుర్వీశ
ప	కుర్వీధాః	కుర్వీయాథామ్	కుర్వీభ్యమ్
ఉ	కర్వీయ	కుర్వీవహి	కుర్వీవహి
		అనీర్ణిజ్	
ప్ర	క్రయోత్	క్రయాసామ్	క్రయాపః
ప	క్రయాః	క్రయాస్తమ్	క్రయాస్త
ఉ	క్రయాసమ్	క్రయాస్వ	క్రయాస్త
ప్ర	క్రషీష్ట	క్రషీయాసామ్	క్రషీరణ
ప	క్రషీష్టాః	క్రషీయాసామ్	క్రషీభ్యమ్
ఉ	క్రషీయ	క్రషీవహి	క్రషీవహి

	ప	ది	బ
ఉ	బబన	బబనివ లుట్	బబనిమ
ప్ర	బనా	బనారా	బనారః
క	బనాసి	బనాసిః	బనాస
ఉ	బనాస్తి	బనాస్యః ల్పట్	బనాస్తిః
ప్ర	భాత్యతి	భాత్యతః	భాత్యతి
క	భాత్యసి	భాత్యసిః	భాత్యస
ఉ	భాత్యతి	భాత్యతః ల్పట్	భాత్యతిః
ప్ర	{ బద్ధాత్ బద్ధితాత్	బద్ధితామ్	బద్ధిస్తు
క	{ బధాన బద్ధితాత్	బద్ధితమ్	బద్ధిత
ఉ	బద్ధాని	బద్ధాన లక్ష	బద్ధాను
ప్ర	అబద్ధాత్	అబద్ధితామ్	అబద్ధా
క	అబద్ధాః	అబద్ధితమ్	అబద్ధిత
ఉ	అబద్ధామ్	అబద్ధిత విధిలిక్ష	అబద్ధిమ
ప్ర	బద్ధియాత్	బద్ధియాతామ్	బద్ధియాః
క	బద్ధియాః	బద్ధియాతమ్	బద్ధియాత
ఉ	బద్ధియామ్	బద్ధియాన ఆలిలిక్ష	బద్ధియామ
ప్ర	బధ్యాత్	బధ్యాస్తామ్	బధ్యామః
క	బధ్యాః	బధ్యాస్తమ్	బధ్యాస్త
ఉ	బధ్యాసం	బధ్యాస్య	బధ్యాస

	ప	ద్వి	బ
		లుక్	
ప్ర	అభావస్మిత్	అభావామ్	అభావత్సుః
మ	అభావస్యః	అభావస్య	అభావస్య
ఉ	అభావస్యం	అభావస్యస్య	అభావస్యస్య
		ల్యుక్	
ప్ర	అభావస్యత్	అభావస్యత్వామ్	అభావస్యత్వా
మ	అభావస్యః	అభావస్యత్వమ్	అభావస్యత్వ
ఉ	అభావస్యమ్	అభావస్యత్వమ్	అభావస్యత్వమ్

అభావస్యనేపదీ

వ్యక్-సంభక్తా లట్-వృణోతే లిట్-వ వ్రే-లుట్- {వరితా } ఇత్యా
 వ్రనేపదీ-అభోభయవదినోయ-థా-డు-క్రీ-ఇ-న్య-వ-ని-మ-య-ల-ట్- క్రీ-కా
 తి-క్రీ-నే-లి-ట్-మ- {చి-క్ర-య-థ } ఉ- {చి-క్ర-య-య } ప్రీ-ఇ-త-వ-ప-నే-ల
 ట్-ప్రీ-కా-ని-ప్రీ-నే-తే-గ్ర-హ-ఉ-పా-దా-నే-ల-ట్-గృ-హ-తి-గృ-హ్ని-తే-వృ-ఇ-
 ర-ణ-ల-ట్-వృ-కా-తి-వృ-ణో-తే-ఇ-త్య-భ-య-వ-ద-ిన-ః.

అభవజ్వికరణ పరస్మైపదీ

చురస్మైపదీ

లట్-చో-ర-య-తి-చో-ర-య-తః-చో-ర-య-న్తి-లి-ట్-చో-ర-యా-ం-చ-కా-ర-చ
 ర-యా-మా-స-చో-ర-యా-ం-బ-భూ-వ * లు-ట్-చో-ర-య-శా-ల్య-ట్-చో-ర-య-ప్య-తి
 ల్-ట్-చో-ర-య-శు-చో-ర-య-తా-త్ * ల-క్-అ-చో-ర-య-త్-బ-ధి-లి-క్-చో-ర-య-త్
 ఆ-ర్-లి-క్-చో-ర-య-త్-లు-క్-అ-చూ-చు-త్-ల్య-క్-అ-చో-ర-య-ప్య-త్-

అభావస్యనేపదీ

లట్-చో-ర-య-తే-చో-ర-య-తే-చో-ర-య-న్తే-లి-ట్-చో-ర-యా-ం-చ-క్రే-
 ట్-చో-ర-య-శా-ల్య-ట్-చో-ర-య-ప్య-తే-ల్-ట్-చో-ర-య-తా-మ్-ల-క్-అ-చో-ర-య-
 త-మ్-బ-ధి-లి-క్-చో-ర-య-తే-ఆ-ర్-లి-క్-చో-ర-య-పీ-ష్ట-లు-క్-అ-చూ-చు-ర-త్-ల్య-క్-అ-
 చో-ర-య-ప్య-త్.

అథ పవన ప్రక్రియా

యాధాతుః

భవతు మిచ్చతి

లిట్-బుభూషతి బుభూషతః-బుభూషన్తి - లిట్-బుభూషాంచకార-
 లుజ్-అబుభూషీత్-అథయజన్త ప్రక్రియా- పునఃపునః - భృశంనాభవతి-
 లిట్-బోభూయ లే-బోభూయే తే బోభూయన్తే- లిట్-బోభూయాంచకృ-
 ఆల్లిజ్-బోభూయిషీష్ట-లుజ్-అబోభూయిష్ట-ఇత్యాది - అథ యజన్త ప్రక్రి
 యా-అక్షృపూర్వవత్ - లిట్-బోభవీతి - బాభోతి-బోభూతః - బోభవతి-
 లుజ్ { అబోభవీత్ }
 { అబోభోత్ }

అథ క్యజన్త ప్రక్రియా

పు న్రమాత్ సమిచ్చతి-లిట్-పుశ్రీయతి - లిట్ - పుశ్రీయాంచకార-
 లుజ్ - అపుశ్రీయాత్

అథ కాయజన్త ప్రక్రియా

లిట్ - పు న్ర కామ్యతి-లిట్-పు న్ర కామ్యాంచకార- లుజ్-అపు న్ర కామ్యీత్,
 అథ క్యజన్త ప్రక్రియా

లిట్-కృష్ణాయతే - లిట్-కృష్ణాయాంచకృ-లుజ్-అకృష్ణాయిష్ట-
 అథ క్షిబన్త ప్రక్రియా

లిట్ కృష్ణసి-లిట్-కృష్ణాంచకార-లుజ్-అకృష్ణీత్

అథ క్యవన్త ప్రక్రియా

లిట్-లోహితాయతి-లోహితాయతే-లిట్ - లోహితాయాంచకా
 ర-లోహితాయాంచకృ

అథ శబజన్త ప్రక్రియా

లిట్-పుచ్చయతే-లిట్-పుచ్చయాంచకృ-లుజ్-అపుచ్చయత్

అథ యగన్త ప్రక్రియా

లిట్-కణ్ణాయతి-కణ్ణాయతే-లిట్-కణ్ణాయాంచకార-కణ్ణాయాంచకృ

అథ అయాన్త ప్రక్రియా

లిట్ - గోపాయతి - లిట్ - గోపాయామాస - జగోప - ఆశ

నిజ్జీ - గోపాయ్యాత్ { లుజ్జీ - { అగోపాయ్యాత్ } ల
 గోప్యాత్ { అగోపీత్ }
 అగోపీత్ }

అథ ఈజస్తప్రక్రియా

లట్ - ఋతీయతే - ఆజ్ - { ఆర్తీయజ్ }
 { ఆర్తీత్ }

ఇతి కర్మలకారాః

ఇతి కర్మలకారాడదాహ్యయస్తే.

దువచమ్పాకె,

లట్ - చచ్యతే - చచ్యతే - చచ్యస్తే లిట్ - పేచే - పేచాతే - పేచిరే - లుట్ -
 క్తా - చక్తారో - చక్తారణః ||

లృట్ - చక్యతే - లూట్ - చక్యతామ్ - లక్ - అచచ్యత - విధిలిక్ - చక్యత -
 ల్లిక్ - చక్తిష్ - లుజ్ - అచాచి - లృజ్ - అచత్యసి ||

భూభాతుః - అనుభవ్యనేన ఉచ్యంత్యశ్చైత్ - సకర్తకః - ఆన్తనేచదీచభవతి

లట్ - అనుభూయతే - లిట్ - అనుబభూవే - లుట్ - { అనుభావితా }
 { అనుభవితా } లృట్

అనుభావిష్యతే }
 అనుబవిష్యతే } లూట్ - అనుభూయతామ్ - లక్ - అన్వభూయత - విధిలిక్ -

నుభూయేత - ఆర్థీక్ - { అనుభాఃషీష్ }
 { అనుభవిషీష్ } లుజ్ - అన్వభావి }

అన్వభావిషాతామ్ }
 అన్వభవిషాతామ్ } ల్లిక్ { అన్వభావిష్యన్ }
 { అన్వభవిష్యత }

ఇతి కర్మలకారాః

అథ భావలకారాః ప్రదశ్యస్తే.

భావప్రక్రియాయాముత్పర్జితః ప్రథమపురుషైకవచన మా
 మ్ముస్యత్యతే - యథాభీనశ్చాయామ్

లట్ - భూయతే - లిట్ - బభూవే - లుట్ - { భావితా } లృట్ { భావిష్యతే }
 { బభూవే }

లోట్ - భూయ తామ్ - లక్ష్ - అభూయత - విభిజ్ - భూయత

అపీనిజ్ - { భావీష్య } లజ్-అభావి-ల్యజ్-

అభావిష్యత }
అభవిష్యత }

ఇతిభావలకారాః.

తెజ న్రసుఖిరీ.

సంపూర్ణము.

శ్రీహయశ్రీవాయనసుః

శ్రీహయశ్రీవాయనసుః,

ధాతుమజ్ఞరీ,

క్రియావాచినో భావయోధాతవః- తేదశవిధాః-శబ్ద్యకరణిలుగ్విక
రణిశ్శువికరణిశ్శ్యన్వికరణిశ్శుచికరణిశ్శవికరణిశ్శుచికరణిశ్శుచికరణిశ్శుచికరణి
ణిజ్యకరణిభేదాత్-పునస్త్రివిధాః- పరస్మైవద్యాత్త నేపద్యభయపదిభేదా
త్- ఉవికరణిధాతవ స్తుఆగ్నేపద్యభయపదిభేదాద్వివిధాఃత త్రశబ్దికర
ణిపరస్మైవదిధాతవోయధా- భూనస్తాయాం- ఆతసాతత్వగమనే-శ్శుప్తి
ర్-తుశ్శే-నున్దవిలోఢనే-భాద్య భక్.శే-రదవిలేఖనే-గదవ్యక్తాయాం-వాచి-
దఅవ్యక్తేశజ్జే- అగ్గతాయాచనేచ-ఇగ్గశజ్జే- ఇవిపరమైశ్వర్యే-ణిదితుత్సా
యాం-టునదిసమ్మదా- చదిఅగ్గోదనదిపోస్సః-క్రది-అహ్వోనేరోదనేచ-క్లిదిచ
రిదేవనే-శున్-శుద్ధా-వల్గితా- అఘికోషణే-శుచ-శోకే-కుంచగతకాటిల్యాల్పీ
భావయోః- అంసు-గతిపూజనయోః- అర్చపూజాయాం- వాచ్ఛి-ఇచ్ఛా
యాం- ముర్ఛా-మోహసముఛ్రాయయోః-కూజ-అవ్యక్తేశజ్జే-అగ్గతాన
గర్జశజ్జే-తగ్జత్-ర్సనే-క్షితుయే-అట-పట-గతా-భట-భృతా-ణట-నృత్రా-పట-
భూషాయాం-ముడి-ఖండనే-టుటి-స్తేయే-స్ఫుటిర్-విశ్రణే- పతవ్యక్తాయాం
వాచి-శాతపుతశతవ్యయోః-క్రీడ్యవిహారే-గుపూరక్షణే- ధూపసంతోష-
జప-జల్పవ్యక్తాయాం-వాచి-జపమాననేచ-రపలపవ్యక్తాయాం-వాచి-కనీచి

ప్రికా నిగతిషు. వనవణసంభక్తాచముతదనే. బ్రాముచలనే. త్రముచాదవి
 యే. పే. ఈర్వ్య. ఈర్వ్యాయాం. చాయితో. మీలనిమేవణే. నీలసమాధా. నీలవ
 నే. మాలగుజాయాం. ఫలనిష్పత్తా. పుల్లః. కసనే. వేల్లచలనే. ఫలసంచలనే. దశవి
 దాం. నే. చంగతిభిక్షణయోః. ప్షిపురసనే. జిజయే. జీవ. ప్రాణధారణే. పీవ
 శ్శాల్యే. గర్వదర్పే. అవరక్షణగత్యాదిషు. తక్షూతనూకరణే. కాక్షికాంతౌ
 యాం. పూషతుష్టా. పూషవృద్ధా. మూషనేయే. భూషఅలంకారే. పువపుష్టా.
 వృషునేవనే. వృషుసహనే. వృషుసంఘర్షే. వృషస్. అదనే. హనే. హసనే. శం
 సుస్తౌ. సహపూజాయాం. జ్వరరోగే. లగే. సం. గే. జ్వలదీప్తా. ప్రాచాకే.
 ద్వనశబ్దే. చలకం. వనే. బల. ప్రాణనే. కులసంస్యా. నే. బంధునిచ. చల్. గతౌ. మ
 ఢే. బిలాడనే. బువముడద్ది. నే. కురసంచలనే. క్రుశ. ఆహ్వా. వే. రో. దనే. చ. బుభ.
 అవగమనే. రుహబీ. జజన్. ని. ప్రా. దు. ర్భా. వే. చ. ఢల్. వానే. ద్యై. లినాయాం.
 నై. యే. ప్త్యే. శబ్దసంఘాతయోః. గే. శబ్దే. వా. వా. నే. ప్రూ. గ. ఢో. పా. దా. నే.
 ధా. శ. బ్దా. స్మి. సం. యో. గ. యోః. షా. గ. తి. ని. వృ. తౌ. దాన్. దా. నే. స్ప. చి. స్త. యాం.
 న్య. తౌ. ము. ప్ర. స. వై. శ్వ. క్య. యోః. శు. శ్ర. వ. నే. దు. ద్రు. గ. తౌ. యి. భ. మై. కు. నే. శ.
 ము. ప్ర. హ్య. శ్వే. శ. బ్దే. చ. గ. మ్. గ. తౌ. గ. వ. సం. తా. వే. త్య. జ. హ. నా. వ. సం. జ. సం. గే. ద్య.
 ర్. ప్రే. క్ష. ణే. వ. శ. ద. శ. నే. కృ. ప. వ. లే. భ. నే. ద. హ. భ. స్మీ. క. ర. నే. వ. స. ని. వా. నే. వ. ద. వ.
 క్తాయాం. వా. చి. ఇ. క. శ. బ్వి. క. ర. నే. ప. క. నై. వ. ది. వః.

అథాగ్తనే. పదివో. యా. థా. ఏ. భ. వృ. ద్దా. స్ఫు. క. సం. ఘ. ర్షే. గా. ద్య. ప్ర. తి. స్తే.
 లి. పు. యో. బ్ర. వే. క. భా. ద్య. బి. ల. డ. నే. నా. ద్య. నా. ద్య. యా. ణ్. ప. తా. మై. శ్వ. క్యా.
 మ్. ద. ద. ర. ద. ర. నే. వి. తి. భి. వా. వ. మ. జ్యో. స్ఫు. వి. కి. చి. చ్చ. లి. నే. ము. ద. హ. ర్షే. ద.
 వా. నే. మ్. గ. దీ. పు. భే. వ. లి. ప్ర. య. శ్వే. క. శ్. శ్. భూ. యాం. లా. కృ. ద. వ. నే. శ. కి. క.
 క్తాయాం. అ. క. శ. నే. శ. మి. క. బో. జ. ని. పు. శ్. క్. త్రా. మ్. క. లి. నే. కా. వి. దీ. ప్రా. క్ర.
 క్ష. దీ. ప్రా. వే. క. క్. వ. నే. శ్. బ్. నే. స్థా. గాం. స్ఫు. బ. రి. క. స. నే. చ. డి. ణ్. వే. టు. వే. పు. క.
 వ. నే. త్ర. ప. గ. వి. ల. జ్ఞ. గాం. క. పి. చ. ల. నే. ల. వి. అ. వ. ప్ర. సం. నే. ఘ. ణి. ఘ. ణ. క్. క.
 గ. నే. ప. గ. వ్య. హ. రే. ప్ర. తౌ. చ. క్. ము. మ్. హ. నే. క. ము. కా. న్తౌ. అ. య. వ. య. గ. తే.
 ద. ద. బా. న. గ. తి. క. ణి. హి. త. నా. దా. నే. ము. పూ. యా. మ. గ. నే. సా. యా. డి. ప్యా. యి.
 వృ. ద్దా. చ. ల. సం. చ. ర. నే. కే. వ. నే. వ. నే. కి. తి. ద్యో. పా. దా. నే. భి. క్ష. భి. తౌ. యాం.
 త్. మా. శ్వే. జ్యో. వ. న. య. స. ని. య. మ. ప్ర. తా. ది. షు. ఈ. క్. ద. ర్భ. నే. భా. వ. వ్య. క్తాయ.

వాచి-భాస్వదీప్తా- ఆజశ్యసిక్ష్వాయాం-గ్రు-అదనే-ఈహ-శేష్టాయాం-
 మహివృద్ధో-గర్గుకుత్సాయాం-కాశ్యదీప్తా- ఊహవికలే- గాహూవిలోద
 నే-గ్రహూగ్రహణే-ద్యుతదీప్తాః-ఘృతప్రతిహితే-శుభదీప్తా- క్షుభసంచల
 నే-ప్ర-న్యధ్వన్మభిన్నుఅవప్రంసనే-వృతువగ్రనే-వృధువృద్ధౌ-స్యందూవ్ర
 ప్రవణే-ప్రంభుశ్చాసే - ఘటశేష్టాయాం-వ్యధడుఃఖభయసంచలనే-మ-
 ప్రథప్రఖ్యానే-మృదమగ్ధనే-కృపకృపాయాం-శిత్యగాసంప్ర-మే-పహ
 మరణే-రముక్తీ-దాయాం-షిజ్జే-ఈషద్దసనే - గాజ్-గతా-దేజ్-రక్షణే-త్రైజ్
 చాలనే-పూజ్-పవనే-జీజ్-విహాయసాంతో- గుపగో-పనకుత్సవయోః-మా
 వపూజాయాం - బధబంధనే-రభ-రాభ-స్యే- డులభష్-ప్రా-ప్యా-వ్వంజపరి
 క్ష్యం-గే-ది-త్యా-స్తనే-పదిసః-అధో-భయ-దినః- ధాన్యగతిశుద్ధ్యోః-గాజ్యదీప్తా-
 అంచుగతాయాచనేచ-ఋయాచృయాశ్శాయాం - బుధిర్-బోధనే-ఖనుఅవ
 దారణే-వీవృ-అదానసంవరణయోః- చాయ్యపూజానిశా-పనయోః-వ్యయ
 గతా-దాశ్చదానే-స్పృశ-బాధనస్పర్శ-నయోః-లష-కాన్తా-చ-మభతుణే-క-సః-తి
 దీప్త్యా-దానే-మ-భతుభతుణే-గుహూ-పంవరణే-శ్రి-ఇ-సే-వాయాం-బృ-ఇ-
 భరణే-హృ-ఇ-హ-ణే-ధృ-ఇ-ధారణే-ణే-ఇ-ప్రా-పణే- దానఖండనే-శాన
 తే-జనే-మ-ప-చ-ష-పా-శే-వ-చ-స-మ-వాయే- భ-జ-సే-వాయాం-రంజ-రా-గే-శ-ప-అ
 ప్ర-శే-త్వి-ష-దీ-ప్తా-య-జ-దే-జ-పూ-జా-సం-గ-తి-క-ణ-దా-నే-మ-ఋ-ప-వ-ప-ప-జ-ప-తా
 స-వ-వా-ప్రా-ప-ణే - వే-ఇ-క-త-స్తు-సం-తా-నే-వ్య-ఇ-క-సం-ప-రి-ణే-వే-వ్య-ఇ-క-స్య-గ్రా
 యాం-క-బ్ద-వ-ఇ-త్వి-భ-య-ప-ది-సః- అ-థ-లు-గ్వి-ప-రి-ణి-ప-ర-నై-ప-ది-నో-య-థా-అ-ద-భ
 క్ష-ణే-హ-న-హి-ం-సా-గ-త్యో-ః-రు-శ-బ్దే-ఋ-స-తా-న్రు-అ-ధి-గ-మ-నే-మ-ప్ర-స-వై-శ్వ
 ర్య-యోః-ఇ-ణ-గ-తా-ఇ-క-వై-రి-ణే-యా-ప్రా-ప-ణే- వా-గ-తి-గ-ం-ధ-న-యోః-భా-ది
 ప్తా-షా-శౌ-చే-శ్రా-పా-శే-స్స-భ-తు-ణే-చ-ర-తు-ణే-రా-దీ-నే-ల-అ-దా-నే-ద-వ-
 ల-వ-నే-ఖ్యా-ప్ర-క-థ-నే-ప్రా-పూ-ర-ణే-మా-మా-నే-చ-వ-ప-రి-థా-వ-ణే-ప-ద-జ్ఞా-నే-
 అ-స-భ-వి-వృ-జా-ష-శు-ద్ధ-య-ని-ర-అ-శ్రు-వి-మో-చ-నే-ఇ-ష్వ-వ-శ-యో-శ్వ-స-ప్రా
 ణ-నే-అ-న-ప్రా-ణ-నే-జ-తి-భ-తు-హ-సం-యోః- జా-గ-తి-ప్రా-తు-యే-ద-రి-ద్రా-మ
 గ్ధ-తా-చ-కా-ప-దీ-ప్తా-వా-సు-అ-ను-శి-ప్తా- వ-శ-కా-న్తా-ప-త-ప-రి-నై-ప-ది-సః-అ-థా-దీ-నే
 ప-ది-సః-చ-క్షి-జ్-వ్య-క్త-యాం-వా-చి- ఈ-ర-గ-తా-క-ం-ప-నే-చ- ఈ-శ-వి-స్వ-ర్యే- ఈ-జ
 త్వా-సు- అ-స-ఉ-ప-వే-శ-నే- ఆ-జ-శ్య-సి-క్ష్వా-యాం-ప-రి-అ-చ-ద్ధ-నే-ని-జ-శు-ద్ధ-శే-జ

అవ్యక్తశబ్దపిజివర్ణన. వృజీవర్ణన. వృచీసంవర్ణన. మాజ్ ప్రాణిగర్భవిమే
చనే. లీజ్ వృష్ట. ఇజ్ అవ్యయనే. నప్పజ్ అవనయనే. ఇత్యాది. నేపదిసః-

అథోభయపదిసః. స్విపలప్రీతౌ. దుహ. ప్రపూ. రణే. దిహ. ఉపచయే
లిహ. అస్పా. రనే. ఊ. గు. జ్. అచ్చా. రనే. ఘ. ఘ్. స్తు. తౌ. బ్రూ. ఘ్. వ్య. లై. యా.
వా. వి. ఇ. త్యు. భ. య. ప. ది. సః. అ. భ. శ్శు. వి. క. ర. ని. ప. ర. న్నై. ప. ది. నో. య. ధా. హు. దా. నా.

నయోః - ఇ. భీ. భ. యే - హ్రీ. ల. జ్ఞా. యాం. వ్యా. హ. అ. న. పూ. గ. యోః. ఓ. హ. ఊ.
త్యా. దే. ఇ. తి. ప. ర. న్నై. ప. ది. సః. అ. ధా. న్న. నే. ప. ది. నో. య. ధా. మా. జ్. మా. నే. ఓ. హ. ఊ.
తౌ - ఇ. త్యా. న్న. నే. ప. ది. నా - అ. థో. భ. య. ప. ది. నో. య. ధా - ఉ. భృ. ఘ్. రా. ర.

పో. ప. ని. యోః - దు. రా. ఘ్. దా. నే - ఉ. రా. ఘ్. ధా. ర. ని. పో. ప. ని. యోః.
ని. జి. ర్. శౌ. చ. పో. ప. ని. యోః - వి. జి. ర్. పృ. భ. గ్. వృ. వే -
త్యు. భ. య. ప. ది. సః. అ. భ. శ్య. వ్య. క. ర. ని. ప. ర. న్నై. ప. ది. నో. య. ధా. వి. పు. క్రీ. డా. వి. జి. ర్.

వ్య. ప. హో. క. ద్యు. తి. సు. తి. మో. క. న. ద. స్వ. స్వ. కా. ని. క. గ. తి. ము. పి. వు. త. న్న. స. తా. నే.
వ. దా. హే. సృ. తి. గా. త్ర. వి. యే. హే. న. సే. ఉ. ద్వై. కే. పు. ప. వి. క. స. నే. ఓ. ఉ. హో. ర. నే. ల్య.
యాం. చ. ఇ. పు. గ. తౌ. జ్య. ష్య. యో. హ. నా. శో. త. ను. క. ర. ణే. హో. ఛే. వ. నే. ఘ్.

కర్. వ. ని. దో. అ. వ. ల. ఉ. నే. వ్య. ర. శా. డ. నే. పు. వ. పు. ప్టా. శు. ప. శో. ప. నే. శు. ప. ప్రీ. తౌ.
వ. వై. కృ. ట్యే. ని. ప. అ. లి. ం. నే. ప్వి. దా. గా. త్ర. ప్ర. కు. ర. ణే. శ్రు. ధ. ప్ర. ధే. తు.
బు. భ. తౌ. యాం. శు. ధ. శౌ. చే. పి. ధ. స. రా. డ్య. ని. ప. అ. ద్. వ. నే. త్ప. ప. ప్రీ. ని. స. ద్.

హ. ద్. మో. హ. న. యోః. మ్ర. హ. జ. హు.ం. సా. యాం. ము. హ. వై. చి. ట్యే. ప్లి. హ. ప్రీ. తౌ.
ము. ఉ. ప. శ. మే. క. ము. కా.ం. తౌ. యాం. త. ము. గ్. నా. చ. ర. ము. ఉ. స. శ. మే. శ్ర. ము. త.
భే. దే. చ. శ్ర. ము. అ. న. వ. స్థా. నే. క్ష. ము. ష. స. హ. నే. క్ష. ము. గ్. నా. హ. ది. హ. ష్. అ.

యే. వ. నే. లు. ల. వి. లో. డ. నే. శ్ర. శు. బ్ర.ం. శు. అ. భ. ప. ప. నే. కృ. శ. న. నూ. క. ర. ణే. ఇ. త.
పి. సా. సా. యాం. హ్య. వ. తు. ప్టా. రు. వ. రో. పే. శు. ప. క్ష. ధే. లు. భ. కా.ం. తౌ. యా.
తు. భ. స.ం. చ. ల. నే. క్షి. గు. ఆ. న్రి. భా. వే. ఇ. మి. దా. న్నే. హ. నే. ఋ. ధు. వృ. ధ్య. గ్య.

భి. కా.ం. తౌ. యాం. ఇ. తి. ప. ర. న్నై. ప. ది. సః. అ. ధా. న్న. నే. ప. ది. నో. య. ధా. మా. జ్. ప్రా.
ని. స్త. స. వే. మా. జ్. ప. రి. త్. వే. ది. క్. త. యే. ది. క్. వి. హ. య. సా.ం. తౌ. భి. క్. అ. ధా.
మి. క్. హి.ం. సా. యాం. లి. క్. వ్ల. ప. ణే. చ్. షా. జ్. వి. ణే. వీ. క్. హ. నే. మా. క్. మా. నే.

క్ష. గ. తౌ. ప్రీ. క్. ప్రీ. తౌ. జ. నీ. ప్రా. ర్భా. వే. ది. పి. ది. ప్టా. పూ. రి. అ. ప్యాయ. నే. తూ.
త్వ. ర. ని. హి.ం. స. న. యోః. వ. న్. తు. వ. ర్. ణే. క్షి. క. ఉ. ప. తా. పే. కా. శ్య. ది. ప్టా. వా. శ్య. శ. బ్దే.

దినోయధా-తనువిస్తారే-శృణుఅదనే-తుకృష్ణకరణ- ఇత్యుభయపదినః-అభ
 శ్చై వికరణివరస్తైపదినోయధా. నైస్పురోధనే- గృహింసాయాం-ద్వ
 విదారణ-క్షాఅవబోధనే- బద్ధబద్ధనే-మనఃశిలోడనే-మృదక్షో-దేతుభవంబ
 నే-అభోజనే-పుషపుష్ట-ముషనేయే-ఇతివర్ష-స్యై-విదిసః- అథాత్తనేపదీ.
 యధా-వృజ్సంభక్తా-ఇత్యాస్తనేపదీ.

అధోభయపవోయధా-తుకృష్ణో-రవ్యవినిమయే-ప్రీతో-తర్పణే-లూ
 ఙ్గో-చ్ఛేదనే-స్తృష్ణో-అచ్ఛాదనే-వృష్ణో-వరిణే-ధూఙ్గో-కంఠనే-గ్రహణపాద
 నే-ఇత్యుభయపదినః-అథణి-జ్యోకరణ్యుభయపదిధా-తవోయధా-చురస్తేయే
 విధసంయమనే-ఉగ్బల-ప్రాణనయోః-పక్షపరిగ్రహే-వర్ణియా-ర్షప్రే
 ణే-ప్రథప్రఖ్యానే-భక్షఅదినే-కుట్రచ్ఛేదనభర్షనయోః-లుణ్ణస్తేయే-శిష్య
 వణే-చలభృతో-పాలరితుణే-పూజపూజాయాం-స్ఫుటభేదనే-ఘంటస
 ఘాతే-ఘాపఅలంకారే-అష్టపూజాయాం-జ్ఞానియోగే-కథవాక్యప్రబ
 థో-వరకుప్పాయాం-అర్థవృష్ట్యే-పఘాతే-అజ్య-పదే-లక్షణే-వ-సుఖదుఃఖ
 త్క-గ్రయా-యోః-ధరతపవారణే-పథితో-మడి-భూషాయాం-అన్వపూజ
 యాం-ధూఙ్గో-కంఠనే-మాల్లలన్వేషణే- ఇత్యుభయపదిన- అథాస్తనేప
 వోయధా-మత్త్రిగు-పభాషణే-అష్టభత్సనే-క్రుటచ్ఛేదనే-గ్రహగ్రహణే
 మార్గలన్వేషణే- సం గ్రామయి-నే-గర్వమానే- భూ-ప్రాప్తే- ఇత
 త్తనేపదినః||

ధాతుమంజరి సంపూర్ణము,

